This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

C 608,295

PROPERTY OF
The University of Michigan Libraries
1817
ARTES SCIENTIA VERITAS

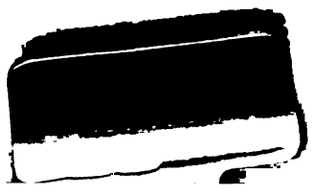

Digitized by Google

UNIVERSITY OF MICHIGAN

Digitized by Google

Digitized by Google

Az 1884. évi szeptember hó 25-ére hirdetett

ORSZÁGGYÜLÉS

NYOMTATVÁNYAI.

KÉPVISELŐHÁZ. – NAPLÓ. XIV.

Digitized by Google

Digitized by Google

AZ 1884. ÉVI SZEPTEMBER HÓ 25-ÉRE HIRDETETT

ORSZÁGGYÜLÉS

KÉPVISELŐHÁZÁNAK NAPLÓJA

TIZENNEGYEDIK KÖTET.

FENYVESSY ADOLF ÉS MARKOVICS IVÁN GYORSIRÓ-FŐNÖKÖK KÖZREMŰKÖDÉSE MELLETT

SZERKESZTETTE

P. SZATHMÁRY KÁROLY.

HITELES KIADÁS.

1887.

PESTI KÖNYVNYOMDA-RÉSZVÉNY-TÁRSASAG.

(Hold-utcza 7. sz.

Digitized by Google

J
335
.K3
1884-1887
v.14

Digitized by Google

TARTALOM.

294. országos ülés. 1886. évi deczember 23-án. Lap.

Gróf Széchényi Pál földmivelés-, ipar- és kereskedelmi minister beterjeszti az 1885-iki országos kiállítás póthiteléről szóló törvényjavaslatot. Elnöki jelentés a főrendiház üzenetéről, melyben a képviselőháznak 13 közelebbi javaslatát változatlanul elfogadja. Napirend 3

295. országos ülés. 1886. évi deczember hó 24-én.

Gróf Szapáry Gyula pénzügyminister benyujtja a gőzhajózási és vasuti szállítás megadóztatásáról szóló törvényjavaslatot. Báró Fejérváry Géza honvédelmi minister benyujtja a honvédelmi ministerium elhelyezésére szolgálandó egy telek és ház megvételéről szóló törvényjavaslatot. A pénzügyi bizottság jelentése az 1887. évi állami költségvetésről 4

296. országos ülés. 1887. évi január hó 8-án.

A közelebbi három ülés jegyzőkönyvének hitelesitése. Elnöki jelentés ő Felségeik a király, királyné, ő Fensége Rudolf trónörökös és neje Stephania főherczegnő köszönetéről üdvözletük alkalmából. Baross Gábornak közlekedési ministerré kineveztetéséről s ugyan ő és Bende Imre leköszönéséről: az újabban fölküldött horvát-szlavon képviselőkről, Elekes György haláláról, Domahidy István és Perényi György mentelmi joga felfüggesztését illető kérvényről, továbbá az időközben beérkezett kérvények és feliratokról. Az elnöki havi jelentés fölolvasása. Fabiny Theophil igazságügyminister törvényjavaslatot terjeszt be az öröklési jogról. Az inditvány- és interpellatiós könyv fölolvasása. Elnöki inditvány a ház munkarendjére nézve. Olay Szilárd, Györffy Gyula és Margittay Gyula interpellatiója 5

297. országos ülés. 1887. évi január hó 14-én.

Jegyzőkönyv-hitelesités. Elnöki jelentés Bornemisza Ádám és Lázár Ernő szabadságolási kérvényéről, Vadnay Andor kikéréséről és a beérkezett föliratokról. Tisza Kálmán ministerelnök törvényjavaslatot nyujt be az 1887-iki állami költségvetésbe felveendő költségekről. A pénzügyi bizottság jelentése a Ludovica-Akademia póthiteléről és a honvédelmi ministerium szomszédos telke megvételéről szóló törvényjavaslatokat illetőleg. A jogügyi bizottság jelentése az 1878. V. t.-cz. 27. §-a módositására vonatkozó törvényjavaslatról; az állandó igazoló bizottság jelentése a horvát-szlavon képviselők igazolásáról. A napló biráló, igazoló és pénzügyi bizottság egy-egy hiányzó tagjának megválasztása. A könyvtári bizottság jelentésének tárgyalása. Madarász József interpellatiója. Napirend. 12

298. országos ülés. 1887. évi január hó 15-én.

Jegyzőkönyv-hitelesités. Elnöki jelentés a beérkezett kérvények és feliratokról. Baross Gábor közlekedési minister törvényjavaslatot nyujt be a szilágysági vasutról. A gazdasági bizottság jelentése a ház január havi költségvetéséről. Az inditvány- és interpellatiós könyv fölolvasása. A jegyzői kar jelentése a közelebbi tagválasztásokról. Az 1887-ik évi állami költségvetés általános tárgyalása. Napirend 15

Digitized by Google

299. országos ülés. 1887. évi január hó 17-én. Lap.

Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés a közelebbről szentesített és kihirdetett törvényekről; Ugron Gábor és társai mentelmi ügyének felfüggesztéséről szóló kérvényről s a beérkezett kérvényekről. A közlekedési bizottság jelentése a hozzá utasított több rendbeli vicinalis vasutról szóló törvényjavaslatról. Az 1887. évi költségvetés általános tárgyalása. Napirend 40

300. országos ülés. 1887. évi január hó 18-án.

Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés a beérkezett kérvényekről. Az 1887. évi állami költségvetés általános tárgyalása. Napirend 69

301. országos ülés. 1887. évi január hó 19-én.

Jegyzőkönyv-hitelesítés. Az indítvány- és interpellatiós könyv fölolvasása. Az 1887. évi állami költségvetés általános tárgyalása. Napirend 93

302. országos ülés. 1887. évi január hó 20-án.

Jegyzőkönyv-hitelesítés. Az 1887. évi állami költségvetés általános tárgyalása. Tisza Kálmán miniszterelnök jelentése az országház építésének előhaladásáról. Napirend 115

303. országos ülés. 1887. évi január hó 21-én.

Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés a beérkezett kérvényekről. Az 1887. évi állami költségvetés általános tárgyalása 139

304. országos ülés. 1887. évi január hó 22-én.

Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés Móricz Pál megválasztásáról és a beérkezett kérvényekről. Baross Gábor közlekedési minister javaslatot nyujt be a vasuti szakoktatás szervezéséről. Az indítvány- és interpellatiós könyv fölolvasása. Az 1887. évi állami költségvetés általános tárgyalása. Orbán Balázs és Szemnecz Emil interpellátiója és azokra adott válaszok 162

305. országos ülés. 1887. évi január hó 24-én.

Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés a beérkezett kérvényekről. A pénzügyi bizottság jelentése a belügyministernek az 1885. évi XXIV. törvényczikk alapján szükségessé vált átmeneti kiadásokról. Az állandó igazoló bizottság jelentése Moricz Pál újvidéki képviselő igazolásáról. Az 1887. évi állami költségvetés általános tárgyalása. Tisza Kálmán miniszterelnök törvényjavaslatot nyujt be a Chile köztársasággal kötött kárpótlási szerződésről. Goda Béla mint az összeférhetlenségi bizottság új tagja leteszi az esküt 187

306. országos ülés. 1887. évi január hó 25-én.

Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés a beérkezett kérvényekről. Az 1887. évi állami költségvetés általános tárgyalása 211

307. országos ülés. 1887. évi január hó 26-án.

Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés a beérkezett kérvényekről. A pénzügyi bizottság jelentése az országos kiállítás pénzhiányainak fedezéséről szóló törvényjavaslat tárgyában. Az indítvány- és interpellatiós könyv fölolvasása. Az 1887. évi állami költségvetés általános tárgyalása. Napirend. . 236

308. országos ülés. 1887. évi január hó 27-én.

Jegyzőkönyv-hitelesítés. Az összeférhetlenségi bizottság jelentése gr. Batthyány László ügyében. Az 1887. évi állami költségvetés általános tárgyalása és elfogadása. Napirend 262

Digitized by Google

Lap.

309. országos ülés. 1887. évi január hó 28-án.

Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés Baross Gábor megválasztásáról és egy beérkezett kérvényről. A honvédelmi ministerium részére megvásárlandó telekről szóló törvényjavaslat tárgyalása és elfogadása. Az 1878: V. t.-cz. 27. §. módosításáról szóló törvényjavaslat tárgyalása és elfogadása. Elnöki előterjesztés a napirendre nézve 289

310. országos ülés. 1887. évi január hó 31-én.

Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés gr. Tholdy-Horváth Lajos és Kuncz Adolf szabadságkéréséről és a beérkezett kérvényekről. Az állandó igazoló bizottság jelentése Baross Gábor igazolásáról. A pénzügyi bizottság jelentése a vasuti tisztképző tanfolyam fölállítását tárgyazó törvényjavaslatról. A tegnap elfogadott két törvényjavaslat végmegszavazása. Az 1887. évi állami költségvetés részletes tárgyalása. (I. füzet.) 302

311. országos ülés. 1887. évi február hó 1-én.

Jegyzőkönyv-hitelesítés. A kérvényi bizottság jelentése a kérvények 29. sorjegyzékéről. Az elnöki havi előterjesztés bemutatása. A pénzügyi bizottság jelentése a vasuti és gőzhajózási szállítás megadóztatását tárgyazó törvényjavaslatról. Győry Elek előzetes fölszólalása, az opera ügyben. Az 1887. évi állami költségvetés részletes tárgyalása. (Ministerelnökség) 329

312. országos ülés. 1887. évi február hó 3-án.

Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés a beérkezett kérvényekről. Az 1887. évi állami költségvetés részletes tárgyalása. (Belügyi tárcza) 352

313. országos ülés. 1887. évi február hó 4-én.

Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés a Kisfaludy-társaság meghivásáról és a beérkezett kérvényekről. Az 1887. évi állami költségvetés részletes tárgyalása. (Belügyi tárcza.) Napirend. 378

Digitized by Google

Digitized by Google

Az 1884—87. évi

ORSZÁGGYÜLÉS KÉPVISELŐHÁZÁNAK

NAPLÓJA.

XIV. KÖTET.

Digitized by Google

Digitized by Google

294. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1886. évi deczember hó 23-án.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Gróf Széchényi Pál földmivelés-, ipar- és kereskedelmi minister beterjeszti az 1885-ki országos kiállítás póthiteléről szóló törvényjavaslatot. Elnöki jelentés a főrendiház üzenetéről, melyben a képviselőháznak 13 közelebbi javaslatát változatlanul elfogadja. Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: gr. Széchényi Pál, Bedekovich Kálmán, Trefort Ágoston.

(Az ülés kezdődik délelőtt 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Szathmáry György jegyző ur vezetendi; a felszólalni kivánókat Zay Adolf jegyző ur jegyzi.

A mai ülés tárgya, t. ház, a főrendiháztól érkező üzenetek és esetleg más bejelentések átvétele. Azonkivül a földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi minister urnak van előterjesztése, méltóztassanak előbb ezt meghallgatni.

Gróf Széchényi Pál, földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi minister: Van szerencsém az 1885. évi budapesti országos általános kiállítás pénzhiányának fedezéséről szóló törvényjavaslatot indokolásával együtt a t. ház asztalára letenni azon kéréssel, hogy azt a pénzügyi bizottsághoz utasítani méltóztassék.

Elnök: Az 1885. évi budapesti országos általános kiállítás pénzhiányának fedezéséről szóló törvényjavaslat és annak indokolása ki fog nyomatni, a ház tagjai közt szétosztatni és előzetes tárgyalás végett a pénzügyi bizottsághoz utasittatik.

Bemutatom a főrendiház elnökének 13 rendbeli átiratait, melyek szerint a főrendiház a következő törvényjavaslatokat a képviselőház által megállapított szerkezetben módosítás nélkül elfogadta, ugymint:

1. az irodalmi és művészeti művek szerzői jogának kölcsönös oltalmát illetőleg a birodalmi tanácsban képviselt királyságok és országok kormányával kötendő egyezményről;

2. az 1887-ik év első negyedében viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról;

3. a jelzálog-kölcsönök átváltoztatásáról adandó bélyeg- és illeték-kedvezményekről szóló 1881. évi LXX. törvényczikk érvényének meghosszabbításáról;

4. a volt magyar és horvát-szlavon határőrvidéki részekben fennálló külön adók megszüntetéséről és az ugyanott még érvényben nem levő adótörvények életbeléptetéséről;

5. a Monacoval 1886-ik évi február hó 22-én Bécsben, a közönséges bűntettesek kölcsönös kiadatása iránt kötött államszerződés beczikkelyezése tárgyában;

6. a német birodalommal 1886. évi május 9-én Bécsben a szegényjog kölcsönös biztosítása iránt kötött államszerződés beczikkelyezése tárgyában;

7. az 1887-ik évben kiállítandó ujoncz- és póttartaléki jutalékok megajánlása tárgyában;

8. a hazai iparnak adandó állami kedvezményekről szóló 1881 : XLIV. törvényczikk 2. szakaszában foglalt kedvezményeknek némely bányászati vállalatokra való kiterjesztése iránt;

9. a Németalfölddel az árúvédjegyek oltalma tárgyában 1886-ik évi szeptember 3-án kötött egyezmény beczikkelyezéséről;

10. a Braziliával az árúvédjegyek oltalma tárgyában 1886-ik évi augusztus 28-án kötött egyezmény beczikkelyezéséről;

11. az igazságügyi magyar királyi minisztériumnak a földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi magyar királyi ministerium részére Budapesten épülő állami épületben való elhelyezéséről és a többköltség fedezésére szükséges póthitelről;

Digitized by Google

12. a magyar királyi államvasutak fiumei állomásánál szükségessé vált munkálatok költségeinek fedezéséről; és

13. a budapesti fővárosi magyar királyi államrendőrség főkapitányi hivatala részére Budapesten megveendő házról, valamint annak megvételére, átalakítására és berendezésére szükséges kölcsön felvételének engedélyezéséről.

Ezekre nézve tehát a két ház között a teljes egyetértés létrejövén, ezen törvényjavaslatok legfelsőbb szentesítés czéljából ő Felségéhez felterjesztetni határoztatnak.

T. ház! A mint értesülve vagyok, a pénzügyi bizottság a jövő évi költségvetésre vonatkozó jelentésével holnap készen lesz. Hogy tehát e jelentés átvehető és kinyomatható legyen, szóval hogy az előzetes intézkedések megtörténhessenek, azt hiszem, legczélszerűbb lesz, ha holnap déli 12 órakor ismét méltóztatik ülést tartani csupán e jelentésnek és ha netalán valamelyik minister urnak jelentése lesz, annak is átvétele ezéljából.

Ha méltóztatik elfogadni, ezt határozatilag kijelentem.

Ezzel az ülést bezárom.

(Az ülés végződik délelőtt 11 óra 35 perczkor.)

295. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1886. évi deczember hó 24-én.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Gróf Szapáry Gyula pénzügyminister benyujtja a gőzhajózási és vasuti szállítás megadóztatásáról szóló törvényjavaslatot. Báró Fejérváry Géza honvédelmi minister benyujtja a honvédelmi ministerium elhelyezésére szolgálandó egy telek és ház megvételéről szóló törvényjavaslatot. A pénzügyi bizottság jelentése az 1887. évi állami költségvetésről.

A kormány részéről jelen vannak: gr. Szapáry Gyula, b. Fejérváry Géza, Bedekovics Kálmán, Trefort Ágoston, Fabiny Theophil.

(Az ülés kezdődik déli 12 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Zsilinszky Mihály jegyző ur fogja vezetni. A felszólalni kivánókat Tibád Antal jegyző ur fogja jegyezni.

A mult ülés jegyzőkönyve január hó 8-án fog hitelesittetni.

T. ház! A mai ülés tárgya a pénzügyi bizottság jelentésének előterjesztése, de a minister urak által is vannak még bejelentve előterjesztések, tehát ezek is át fognak vétetni.

Gr. Szapáry Gyula pénzügyminister: T. ház! Van szerencsém benyujtani a vasuti és gőzhajózási szállítás használatának megadóztatásáról szóló törvényjavaslatot. Kérem, hogy azt kinyomatni és a pénzügyi bizottsághoz utasítani méltóztassék.

Elnök: A törvényjavaslat a vasuti és gőzhajózási szállítás használatának megadóztatásáról, 1875: XX. t.-cz. határozmányai módosításáról, ki fog nyomatni, a t. ház tagjai közt szét fog osztatni és előzetes tárgyalás végett a pénzügyi bizottsághoz utasittatni.

B. Fejérváry Géza honvédelmi minister: Van szerencsém a honvédelmi ministerium elhelyezésére szolgáló államéptülettel szomszédos teleknek és az azon levő épület megvételéről szóló törvényjavaslatot beterjeszteni. Kérem a t. házat, méltóztassék azt előzetes tanulmányozás végett a pénzügyi bizottsághoz utasítani és kinyomatásáról és szétosztásáról intézkedni.

Elnök: A honvédelmi ministerium elhelyezésére szolgáló államéptülettel szomszédos teleknek és az azon levő épületnek megvételéről szóló törvényjavaslat ki fog nyomatni, a ház tagjai közt szét fog osztatni és előzetes tárgyalás végett a pénzügyi bizottsághoz utasittatni.

Hegedüs Sándor, a pénzügyi bizottság előadója: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Van szerencsém a pénzügyi bizottság jelentését az 1887. évi állami költségvetésről mellékleteivel együtt tisztelettel benyujtani. Kérem a t. házat, annak

Digitized by Google

kinyomatása, szétosztása és annak idején az osztályok mellőzésével napirendre tűzése iránt intézkedni.

Elnök: T. ház! A pénzügyi bizottság általános jelentése mellékleteivel együtt ki fog nyomatni, a ház tagjai közt szétosztatni és a január 8-án tartandó ülésben leszek bátor majd előterjesztést tenni a tárgyalásra való kitűzés iránt.

Több tárgy most nem lévén, azt hiszem, ez évben már nehezen lesz ülés, azért t. ház, még egyszer és újolag boldog ünnepeket kivánok. *(Éljen az elnök!)*

Az ülést bezárom.

(Az ülés végződik délután 12 óra 30 perczkor.)

296. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1887. évi január hó 8-án.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: A közelebbi három ülés jegyzőkönyvének hitelesítése. Elnöki jelentés ő Felségeik a király, királyné, ő Fensége Rudolf trónörökös és neje Stephania főherczegnő köszönetéről üdvözletük alkalmából. Baross Gábornak közlekedési ministerré kineveztetéséről s ugyan ő és Bende Imre leköszönéséről: az újabban fölküldött horvát-szlavon képviselőkről, Elekes György haláláról, Domahidy István és Perényi György mentelmi joga felfüggesztését illető kérvényről, továbbá az időközben beérkezett kérvények és feliratokról. Az elnöki havi jelentés fölolvasása. Fabiny Theophil igazságügyminister törvényjavaslatot terjeszt be az öröklési jogról. Az inditvány- és interpellátiós könyv fölolvasása. Elnöki inditvány a ház munkarendjére nézve. Olay Szilárd, Györffy Gyula és Margittay Gyula interpellatiója.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, gr. Szapáry Gyula, gr. Széchényi Pál, Trefort Ágoston, b. Fejérváry Géza, Bedekovich Kálmán, b. Orczy Béla.

(Az ülés kezdődik d. e. 11 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Zsilinszky Mihály jegyző ur fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kivánókat Beőthy Algernon, az azok ellen jelentkezőket Zay Adolf jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni az utóbbi ülések jegyzőkönyveit.

Zsilinszky Mihály jegyző *(olvassa az 1886. deczember 18-án, 23-án és 24-én tartott ülések jegyzőkönyveit. A jegyzőkönyv olvasása közben belép Baross Gábor közmunka- és közlekedési minister. Élénk éljenzés).*

Ha nincs észrevétel, a felolvasott jegyzőkönyveket hitelesítetteknek jelentem ki.

Bemutatom a ministerelnök átiratát, mely szerint ő Felsége a császárné és királyné az illető főudvarmester urnak a ministerelnök urhoz intézett távsürgönye szerint a képviselőház részéről legmagasabb születésnapja alkalmából kifejezett hódolatteljes szerencsekivánatokat legkegyelmesebben elfogadni s ezekért királyi köszönetét nyilvánítani méltóztatott. *(Élénk éljenzés.)* Hódoló tisztelettel tudomásul vétetik.

Bemutatom a ministerelnök átiratát, mely szerint ő császári és apostoli királyi Felsége, továbbá ő Felsége a királyné, valamint Rudolf trónörökös ur ő Fensége ugy a saját, mint fenséges neje nevében, hozzája intézett távsürgönyeikben a képviselőház részéről az újév alkalmából kifejezett hódolatteljes szerencsekivánatokat legkegyelmesebben és köszönettel fogadni s azokért viszont legjobb kivánataikat kifejezni méltóztattak.

Hódoló tisztelettel tudomásul vétetik. *(Élénk éljenzés.)*

Bemutatom a ministerelnök 4231/1886/M. E. számú átiratát, mely szerint ő császári és apostoli királyi Felsége mult hó 29-én kelt legfelsőbb határozatával báró Orczy Béla, ő Felsége személye körüli minister urat a közmunka- és közlekedésügyi magyar királyi ministerium ügyeinek ideiglenes vezetésétől legkegyelmesebben felmenteni s előterjesztése folytán egyuttal Baross Gábor államtitkárt közmunka- és közlekedésügyi

Digitized by Google

magyar királyi ministerré legkegyelmesebben kinevezni méltóztatott. *(Élénk éljenzés.)*

Tudomásul vétetik.

Bemutatom Baross Gábor Győr szabad kir. város választókerület és Bende Imre Ujvidék szabad királyi város választókerület országos képviselőjének leveleit, melyek szerint közmunka- és közlekedésügyi magyar királyi ministerré, illetve beszterczebányai püspökké történt legkegyelmesebb kineveztetésük folytán képviselői állásaikról lemondanak.

Az ezen lemondások folytán üresedésbe jött képviselői állások betöltése iránt az intézkedés a t. háznak mult hó 18-án tartott ülésében hozott határozata értelmében már megtörténvén, a lemondások tudomásul vétetnek.

Bemutatom a horvát-szlavon-dalmát országgyülés elnökének átiratát, melynek kapcsában megküldi a magyar korona országai országgyülésének képviselőházában Csudics Miklós és Jaics Lipót elhalálozásával és dr. Pejacsevics Tivadar és dr. Gyurics János kilépésével üresedésbe jött képviselői állásokra a horvát-szlavon-dalmát országgyülés által megválasztott Boellein Károly, Markovics András, Mikovics Tivadar és Pankovics Vazul képviselők megbizó leveleit.

Ezen megbizó levelek tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak az állandó igazoló bizottságnak.

T. ház! A tegnapi nap folyamán Abbaziából Kaiser igazgató urtól táviratot vettem, a melyben értesít, hogy Elekes György országgyülési képviselő f. hó 7-én éjjel Abbaziában meghalt.

Ámbár táviratok folytán intézkedni nem igen szoktam, mert a táviratok nem birnak teljes hitelességgel, de azt hiszem, e jelen esetben kétség nem férhet ahhoz, hogy Elekes György képviselőtársunk elhunyt, mert az abbaziai igazgató táviratozta meg és megtáviratozta a betegség nemét is, a mely a képviselő ur halálának okozója volt. Nem marad tehát egyéb hátra, mint hogy midőn ezen szomorú eseményt a t. háznak bejelenteném, kérem a t. házat, hogy Elekes György képviselőtársunk elhalálozása felett, a ki e háznak már négy izben volt szorgalmas és munkás tagja, fájdalomérzetének jegyzőkönyvileg kifejezést adni, másrészt pedig az új választás iránt szükséges lépések megtételével a ház elnökét megbizni méltóztassék. *(Helyeslés.)*

Ha ezt méltóztatnak elfogadni, határozatképen kijelentem.

Bemutatom a szatmárnémeti királyi törvényszék büntető osztályának felterjesztését, melyben a Luby Géza és Bezerédy Dezső között végbement párviadalban való segédkezés miatt Domahidy István és báró Perényi Péter országos képviselők mentelmi jogát felfüggesztetni kéri.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatik a képviselőház mentelmi bizottságának.

Bemutatom továbbá a következő feliratokat és kérvényeket.

Zsilinszky Mihály jegyző *(olvassa)*: Doboka, Torda-Aranyos, Trencsén és Zólyom megyék közönségeinek feliratai, melyekben a brassói kereskedelmi s iparegyesületnek felterjesztését pártolván, a hadsereg és honvédség szükségletei szállításainak decentralisatiója érdemében kérvényeznek.

Jász-Nagykún-Szolnok, Máramaros, Sáros, Szabolcs, Szolnok-Doboka, Torda-Aranyos, Torontál megyék, Budapest főváros és Szatmár sz. kir. város közönségeinek feliratai, melyekben Nyitra megyének felterjesztését pártolván, oly intézkedés megtételét kérik, mely által a magyar nyelvnek diplomatikai tekintetből a monarchia összes hatóságainál a paritás elve szerint érvény szereztessék.

Versecz szab. kir. város közönségének felterjesztése, melyben Jász-Nagykún-Szolnok megyének feliratát pártolván, a földadó mennyiségének az 1883. évi XLVI. t.-cz. alapján való leszállítása tárgyában kérelmez.

Pávai Vajna Elek ügyvédnek, mint a brassómegyei 7 magyar falu általános meghatalmazottjának Lázár Ádám képviselő által beadott kérvénye, melyben a hét község és Brassó város közt erdők és legelők osztálya, malom- és korcsmajogváltság eszközlésére 1886. év októberében eszközölt egyezségek megsemmisítése és több tagból álló szakértő bizottság által szerkesztendő törvényjavaslat szerkesztése iránt kérvényez.

Elnök: Mindezen feliratok és kérvények tárgyalás és véleményes jelentéstétel végett kiadatnak a képviselőház kérvényi bizottságának.

Ezenkivül bemutatom a házszabályok 168. §-a értelmében elnöki havi jelentésemet.

Zay Adolf jegyző *(olvassa a jelentést).*

Elnök: Az elnöki előterjesztés tudomásul vétetik és megtekintés végett a ház irodájában tétetik le.

Az igazságügyminister ur kiván előterjesztést tenni.

Fabiny Theophil igazságügyminister: T. ház! *(Halljuk!)* Van szerencsém az öröklési jog tervezetét, mint az alkotandó magánjogi törvénykönyv egyik önálló részét törvényjavaslat alakjában az indokolással együtt beterjeszteni. *(Élénk helyeslés.)* Kérem a t. házat, hogy a törvényjavaslatot kinyomatni, szétosztatni és előzetes tárgyalás végett az igazságügyi bizottsághoz utasítani méltóztassék. *(Helyeslés.)*

Elnök: A benyujtott törvényjavaslat a hozzácsatolt indokolással együtt ki fog nyomatni, szét fog osztatni és előzetes tárgyalás végett az igazságügyi bizottsághoz utasittatik.

Digitized by Google

Egyéb előterjesztés nem lévén, következik a napirend, vagyis az indítvány- és interpellatiós könyv felolvasása.

Beöthy Algernon jegyző: Van szerencsém jelenteni, hogy az indítványkönyvben újabb bejegyzés nincs. Az interpellatiós könyvben azonban a következő újabb bejegyzések foglaltatnak: Január 8. Olay Szilárd, a földmívelés-, ipar- és kereskedelemügyi ministerhez, a földmívelés-, ipar- és kereskedelemügyi ministerium részére állítandó palota építésénél elkövetett visszaélések tárgyában.

Január 8. Győrffy Gyula, a ministerelnökhöz mint belügyministerhez, a Csikmegye területén az ország területi integritása ellen Románia által elkövetett határsértések tárgyában.

Január 8. Margittay Gyula, a pénzügyministerhez, a képzőművészeti társulat által kibocsátott sorsjegyek tárgyában.

Elnök: A képviselő urak az ülés végén fogják megtenni interpellatióikat.

A mai ülés tárgyát tulajdonképen a ház további munkarendjének megállapítása képezi.

Legközelebbi tanácskozásainknak legfőbb tárgyai az 1887. évi költségvetés és a pénzügyi bizottságnak arra vonatkozó jelentései lesznek. Beadatván a pénzügyi bizottságnak általános és részletes jelentései, azonnal intézkedést tettem azoknak kinyomatása iránt. Tegnap el is készültek a nyomtatványok és most a ház t. tagjai közt ki fognak osztatni. Minthogy azonban a tárgyalás nagy fontossággal bir és igen sok részletre vonatkozik, azt hiszem, hogy legczélszerűbb lenne, ha annak tanácskozás alá vételére a mához egy hétre, szombaton tartandó ülést méltóztatnának kitűzni. *(Helyeslés.)* Ez idő alatt a képviselő uraknak, azt hiszem, eléggé módjukban lesz a tárgygyal foglallalkozni és a tanácskozásokra előkészülni. *(Helyeslés.)*

Nem lévén oly tárgy, mely sürgősebb elintézést kivánna, azt hiszem, legczélszerűbb lenne, ha a t. ház csak pénteken méltóztatnék ülést tartani, melyben megválasztatnának a naplóbiráló bizottságban hiányzó egy tag, a 7-ik biráló bizottságban és a pénzügyi bizottságban hiányzó egy-egy tag és ezután tárgyaltatnék a könyvtári bizottságnak 355. sz. jelentése a képviselőházi könyvtár czímjegyzéke második pótfüzetének tiszteletdíja tárgyában.

Ezen ülés délelőtt 11 órakor vehetné kezdetét. A szombati ülés azonban, melyben a költségvetés fog tárgyaltatni, a szabályos eljárás szerint délelőtt 10 órakor fogna kezdődni. *(Helyeslés.)*

Ha ezt elfogadni méltóztatik, határozatképen kijelentem.

T. ház! E szerint nem volna egyéb hátra, mint az interpellatiókat meghallgatni. Legelőször Olay Szilárd képviselő urat illeti a szó.

Olay Szilárd: A földmívelés-, ipar- és kereskedelmi ministerium palotája építésénél elkövetett visszaélésekről óhajtok szólni, melyekhez a botrányok egész lánczolata fűződik. *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)*

Tudjuk ugyanis, hogy a törvényhozás 1.100,000 frtot szavazott meg ezen palota építésére, de ezen összeg nem volt elég, mert Széchényi Pál gróf, földmivelés-, ipar- és kereskedelmi minister ur még 670,000 forint póthitelt kért, melyet az országgyülés többsége meg is szavazott.

A póthitel tárgyalása alkalmával Horánszky Nándor képviselőtársam ezen palota építésénél elkövetett többrendü visszaélésekről rántotta le a leplet, melyek általában oly vihart keltettek, hogy gróf Széchényi Pál kis hijján megbukott. *(Általános élénk derültség.)*

Ezen palota építésénél elkövetett visszaélések tárgyában én is egy igen értelmes munkástól egy levélbeni értesítést nyertem, melyben többrendü visszaélésekről tétetik említés. Én azonban sem a minister urat, sem az állam ellenőrző közegeit egyszerűen, minden alapos indok nélkül vádolni nem akarom; de miután a közvéleményben oly hirek vannak elterjedve, hogy ezen palota építésénél visszaélések és turpisságok *(Derültség)* nagy számban fordultak elő, ennek folytán szükségét látom annak, hogy egy szakbizottság vizsgálja meg ezen visszaéléseket. Mindenekelőtt azonban szükségét látom annak, hogy a félreértések elkerülése végett a hozzám intézett levél érdemleges részét szóról szóra itten felolvassam. *(Felkiáltások: Ki irta?)*

A ki kételkedik, annak megmutathatom a levelet. *(Felkiáltások: Csak tessék elolvasni! Olvassa.)* „A kereskedelemügyi ministeri palota jó részben a legsilányabb anyagból oly lazán van épitve, hogy egyesek a legközönségesebb bérház építéséhez is szilárdabb anyagot alkalmaznak, mert az épitő téglatörmelékből, mely legföljebb vizmentes rétegnek lenne használható, rakatja a folyosók karzatfalait és az ablakok aljait, a kőmívesek pedig alig képesek négy vagy öt centiméteres törmelékből a falat összeállítani és végül az épitő a törmelékből épült falazatokat rögtön bevakoltatja és csupán a java téglát hagyja mezteleníl.“

T. ház! Az ily anyagból való épités veszélyezteti az épület szilárdságát. Azért, ha ellent nem állunk, csakhamar újabb százezer forintokat kell kiadnunk az épület kijavítására, mert a törmelékből készült falazat idejekorán romlásnak indul. Én azért elvárom a kereskedelmi minister ur igazságszeretetétől, hogy e ház építésénél elkövetett visszaélések megvizsgálására egy szakbizottságot fog kiküldeni, melynek tagjai részben az állami műszaki közegekből, részint pedig érdektelen építőmesterekből kell hogy álljanak, nehogy a vizsgálat már csirájában elfojtassék.

Digitized by Google

Interpellatióm szövege a következő:

A földmívelés-, ipar- és kereskedelmi palota építésénél elkövetett visszaélések tárgyában.

Interpellatio a földmívelés-, ipar- és kereskedelemügyi minister urhoz.

I. Van-e tudomása a minister urnak arról, hogy az új kereskedelmi ministeri palota jó részben a legsilányabb anyagokból, oly lazán lesz építve, hogy egy legközönségesebb bérház építésénél is szilárdabb anyagot használnak, hogy továbbá az építők téglatörmelékből rakatják a folyosók karzatfalait és az ablakok aljait, a kőművesek pedig alig képesek 4—5 centiméteres törmelékből a falat összeállítani, végül van-e tudomása arról is, hogy az építők a törmelékből épült falazatokat rögtön bevakoltatják és csupán a java téglát hagyják meztelenül?

II. Az igazság kiderítése érdekében hajlandó-e a minister ur, ezen palota építésénél elkövetett visszaélések megvizsgálására, egy pártatlan szakértői bizottságot kiküldeni, mely részben állami műszaki közegekből, részben érdektelen építőmesterekből fog állani, nehogy a vizsgálat csirájában elfojtassék?

Kérem, méltóztassék interpellatiómat közölni a kereskedelemügyi minister urral.

Elnök: Az interpellatio közöltetni fog a kereskedelemügyi minister urral.

Győrffy Gyula: T. ház! Kérdést szándékozom intézni az igen t. ministerelnök urhoz, ugy is mint belügyministerhez azon határsértések tárgyában, melyeket Románia Csíkmegye területén az ország területi integritása ellen minduntalan elkövet. Mindamellett, hogy Mosonmegye idevágó kérvényének tárgyalása alkalmával az igen t. ministerelnök ur incidentaliter, Irányi Dániel t. képviselőtársam felszólalása kapcsán, ugyanezekre válaszolt: kérdésemet még sem tartom fölöslegesnek a ministerelnök urhoz intézni, sőt ellenkezőleg, e válasza következtében még ha szándékom nem lett volna is, kénytelen volnék e kérdést megtenni. A mondott alkalommal ugyanis, midőn itt a házban constatáltatott, hogy az ország határai nyugatról északnak s keleten át délig, vagyis Mosonmegyétől Orsováig körüskörül a szomszédok kényére van bizva, s midőn ennek kapcsán felhivatott a t. kormány arra, hogy az ország határait helyreállítsa, illetőleg a további határsértéseket meggátolja, a t. ministerelnök ur minden válasza abból állott, hogy a mi három század alatt nem sikerült, annak nehány nap alatt megoldására ő sem vállalkozhatik. Egyszersmind biztosított az iránt, hogy a határsértések folyton nemcsak evidentiában tartatnak, hanem a differentiális pontok megbeszélése és a kiegyenlítés megkisérlése folyamatban van.

Őszintén megvallom t. ház, hogy én a ministerelnök urnak ezen válaszán igen tudtam bámulni és meglepő világot vetett azon felfogásra, melyet a magyar állam kormánya az ország területi épsége iránt tanusított és mely messze mögötte marad Szerbia és Bolgárország, Montenegro és Törökország államférfiai felfogásánál, a kik valóban rájuk nézve igen nehéz viszonyok közepette sem ismertek sürgősebb teendőket magukra nézve, mint saját államaik határait egymás között eligazítani és a kik ezen ügynek elintézésénél nemcsak hogy nem bujtak a határsértések három százados multja mögé, hanem ellenkezőleg még a határsértések folytonos evidentiában tartásával és a kiegyenlítések megkisértésének folyamatba tételével sem érték be.

Én megengedem, hogy a ministerelnök ur ezzel mindama kötelességét, melylyel a terület felségjoga iránt és az országnak tartozik, teljesen kimerítette; azt is megengedem, hogy ezen válasza kielégítheti mindazokat, a kik a ministerelnök ur személye iránt minden áron bizalommal akarnak viseltetni; de nem elégítheti ki az országot és még kevésbé azon állampolgárokat, kiknek a határsértések következtében élete, vagyonbiztonsága a szomszéd kényére van bizva; *(Ugy van! a a szélső baloldalon)* nem elégíthetni ki azokat, kik az ez állapotból folyó károkat elviselni kénytelenek. Ezeknek nincs szükségük arra, hogy a rajtok elkövetett sérelmeket a kormány evidentiában tartsa, ők azokról eléggé érzékeny és megbizható nyilvántartást kénytelenek vezetni, mindössze a mit ők hazájuktól és annak kormányától jogosan követelhetnek, abból áll, hogy ezen sérelmekért elégtételt nyerjenek és a további sérelmektől megoltalmaztassanak. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Mert nem szabad felednünk t. ház, hogy a háromszázados sértéseket csak az osztrákok követték el, de a többi határsértések mind a legújabb időből valók, sőt ezeknek legnagyobb része épen a ministerelnök urnak kormánya alatt történt. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* Amazok állandó jogviszonyokat nem bántottak, mig ellenben ezek nemzetközi szerződésen alapuló és százados gyakorlat által szentesített magánjogi viszonyokat dúltak fel.

Ezek igazolására bátor vagyok a csikmegyei határsértések történetét a t. házzal röviden megismertetni.

Mellőzöm ez alkalommal a beszterce-naszódháromszéki és orsovai határsértéseket, melyek csakugyan a mult év folyamában követtettek el, de a melyekről nekem részletes adatokat szerezni nem sikerült.

Magyarország és Románia között Erdélyben a határt azon vonal képezi, melyet a nemzetközi bizottság a szisztovai béke alapján felvett okiratában Erdély és Moldva-Oláhország között megállapított.

Digitized by Google

A nemzetközileg megállapított ezen határvonal egész 1853-ig mindkét fél által respectáltatott, de a mondott évben Gyika herczeg „Vereskoton", moldvai neve „Hadjepsia" havasát, melyet Delne, Pálfalva, Csomortán, Csobotfalva és Szentlélek község a határőrizetért Báthori Zsigmond adományaképen birtak, dorobáncz katonákkal, vagyis oláh határőrökkel elfoglaltatta és egyszerűen a maga birtokaihoz csatolta és máig is a Gyika család tulajdonában van. Ezen foglalással kezdetét vették a román határsértések, mert Moldva a „Vereskoton" havasa által nagy területre ékelve be magát, az új határvonalat ezen foglalás irányában iparkodott helyreállítani és csakugyan már 1863-ban a szomszédos Kerekbükk havasát már saját tulajdonuknak tekintette, mert a dorobánczok Makxem Antal csík-szépvizi lakos 12 darab ökrét Kerekbükk havasán lefoglalták, magukkal hajtották és az illető magyar alattvaló még a mai napig sem birta azokat visszakapni vagy értök kárpótlást szerezni. Magát a havast pedig, mely a nemzetközi okmány szerint Csíkmegye kétségtelen tulajdonát képezé, 1884. és 1885-ben Románia végleg magához csatolta.

Ezzel egyidejűleg Románia a határt Apa havasáig akként igazította ki, hogy az ország területét 2 kilométer szélességben és 21 kilométer hosszúságban egyszerűen Romániába kebelezte be, sőt Sólyomtár havasából a dorobánczok, vagyis határőrkatonák ugyanezen évben 2 kilométer szélességű és 6 kilométer hosszúságú területet kihatárolva szintén Romániába kebeleztek.

1885. szeptember havában román törzstisztek vezetése alatt román katonák a Csobános vizére magyar területen 7 hidat építettek és azok ma is katonailag biztosítva épen fennállanak. Természetes, hogy ezen katonai támpontoknak megfelelőleg rendezte be Románia Sólyomtár havasán a katonai őrjáratokat is, melyek mindezideig tartatnak ott magyar területen.

Egy ily őrjáratot Csíkmegye erélyes alispánja a mult évben elfogatott, azonban a belügyminister ur rendeletére kénytelen volt azt minden további vizsgálat nélkül szabadon bocsátani, illetőleg Romániába visszakisértetni.

1886. julius havában zsedánpataki lakosok saját területükön marháikat legeltetvén, a dorobánczok puskalövésekkel üzték el őket s ugyanekkor egyiköket, Iváncse Tódort utólérvén, holtra verték.

Az igy elfoglalt területeket a maga számára biztosítani akarván, Románia Cantilli György tábornoka által az egész határ mentén, tehát nemcsak Csíkmegye területén, jelző fákat állított fel, melyeket Csíkmegye alispánja a Cibelesz havason megsemmisített ugyan, de tovább nem intézkedhetvén, a többi jelző fák ma is épen ugy fennállanak, a mint a romániai tábornok felállította.

1886. augusztus havában Apa havasa haszonbérlőjének, Dájbukát Dávid csík-szépvizi lakosnak munkásait a haszonbérelt területről román katonák elűzték és azután romániai alattvalók katonai fedezet mellett kaszálták le és takarították össze a füvet.

A tulajdonjog ily flagrans és provocaló megsértése annyira elkeserítette a székelyeket, hogy hatvanan megtámadták a katonai őrséget, elűzték a magyar területről és a szénát felgyujtották, nehogy az a románok által elfoglaltassék, mert hisz rendes katonákkal háborút viselni a népfelkelők még nem képesek.

Érdekes megemlíteni azt, hogy a román kormány ezen első ellenállásért azonnal panaszt tett ellenünk a külügyi kormánynál, követelvén, hogy az a 3,100 székely — mert a román katonai hirnév érdekében a hatvanat háromezer egyszázra kellett emelni — *(Derültség a szélső balon)* példásan megbüntettessék. Romániának azonban eszébe sem jutott katonái erőszakoskodásait eltiltani, mert a következő hónapban, azaz 1886. szeptember elején 20 darab romániai marha magyar területen lefoglaltatván és a gyimesi magyar királyi vámhivatalnál lezáratván, onnan román katonák által éjszakának idején elhajtattak, világos jeléül annak, hogy a dorobánczok mennyire respectálják a magyar királyi hivatalokat is.

Ugyanazon időtájban történt, hogy Bilibok Péter gyimes-bükki lakos 120 darab juhát romániai katonák magyar területről elhajtották és mai napig román területen tartják. Ha ehhez még hozzá teszszük azt, hogy Csíkmegye területén a kormány rendeletéből a megyének nagy költséggel őrházakat kellett építeni, a mely őrházakat a román katonák részint teljesen megsemmisítettek, másrészt hasznavehetetlen állapotba helyeztek: azt hiszem kétségtelen, hogy Románia határaink ellen katonái által rendszeres támadást folytat és ott a magyar alattvalók élet- és vagyonbiztonsága e támadások martalékául van dobva.

Mindezeknél fogva tehát, azt hiszem, hogy a kormánynak azzal, hogy a határsértéseket folytonos evidentiában tartja, meg hogy a kölcsönös kiegyenlítés megkisértését folyamatba tette, ezzel sem az ország határának, sem a polgárok jogos védelmének eleget nem tett. A kormánynak ennél tovább kell menni és mindenek előtt meg kell tenni, a mit nálunknál kisebb államok saját államuk méltósága és az állampolgárok érdekében megtenni szükségesnek tartanak.

Ezen intentiók vezettek, midőn a t. belügyminister urhoz, illetőleg ministerelnök urhoz, a következő interpellatiót intézem: *(Olvassa.)*

Interpellatió az igen tisztelt ministerelnök urhoz, ugy is mint belügyministerhez.

Van-e tudomása arról, hogy Románia az erdélyi részekben, nevezetesen Csíkmegye területén

Digitized by Google

1853. óta a nemzetközileg megállapított határok megsértésével, az ország területéből nemcsak erőszakos foglalásokat tett, hanem katonáinak támadásai miatt a magyar állampolgárok élet- és vagyonbiztonságát állandóan veszélyezteti s már eddig is többszörös bántalmakat és tetemes anyagi károkat kellett szenvedniök?

És ha van erről tudomása, hajlandó-e a t. ministerelnök ur addig is, míg más megállapodás létre nem jön, az 1791-ik évi augusztus 4-én kelt határjárási okmánynak érvényt szerezve a százados statusquo-t helyreállítani és az ország területi integritását sértetlenül fentartani, továbbá hajlandó-e Romániától a magyar alattvalókon magyar területen elkövetett sérelmekért elégtételt és az egyeseknek okozta anyagi károkért teljes kárpótlást követelni?

Elnök: Az interpellatio közöltetni fog a ministerelnök urral, mint belügyministerrel.

Következik Margitay Gyula képviselő ur interpellatiója.

Margitay Gyula: T. képviselőház! Méltóztassék megengedni, hogy az általam bejelentett s a képzőművészeti társulat által kibocsátott sorsjegyekre vonatkozó interpellatiómat röviden indokoljam. *(Halljuk!)*

Minden államnak legfőbb s önmaga iránti kötelessége az, hogy minden olyan iparágat vagy művészetet, a mely után az államba a külföldről pénz folyand be, egész erejéből támogatni s mentül gyorsabban fejleszteni iparkodjék. És ezt teszi is minden józan gondolkozású államférfi, mert tudja azt, hogy mentül csekélyebb értékű azon anyag, melyet az iparos vagy művész feldolgozik, s mentül magasabb a feldolgozott anyaghoz mérten azon ár, mely a kész árúkért vagy művekért külföldről az államba befolyandó lesz, nemzetgazdászatilag annál előnyösebb, annál hasznosabb az államra nézve.

Mert például nézzük csak, hogy mi tette Párist a világ legelső divatvárosává? a művészet, mely ottan már iparrá izmosodott s az ipar, mely náluk művészetté emelkedett. Mi tette képessé Franciaországot arra, hogy az ötezermilliós érvágást olyan gyorsan kiheverhesse? az, hogy a franczia ipar aránylag csekély értékű fából, fémből, szövetből vagy bőrből olyan izlésteljes díszműárukat állít elő, melyekért az egész világból özönlik be hozzájuk a pénz, az aránylag csekély értékű anyagra forditott munkát hihetetlen magas árakkal fizetik meg.

Nekünk szegény magyaroknak ilyen iparunk nincsen. Mi jóformán nyerstermelő állam vagyunk, a mi pedig kivált manapság igen háladatlan kenyér.

Hanem volna mégis a művészetnek egy olyan ága, melyben Európa bármely nemzetével kiállhatnók a versenyt. Ez a festőművészet.

T. képviselőház! Ha tekintetbe veszszük azt, hogy ez a mi festőművészetünk még — úgyszólván — a csecsemő korát éli, hiszen csak pár hó előtt ülte meg fennállásának 25 éves jubileumát. És ha tekintjük azt, hogy ez a művészet nálunk úgyszólván csak magától fejlődött annyira, mert kivéve ő Felségeiket, kik a művészetnek tagadhatatlanul lelkes pártolói s kivéve még néhány szintén lelkes műpártolót, a nemzet zöme sokkal szegényebb, mintsem képeket vásárolhatna, a kiknek pedig még erre is telnék, azoknak meg érzéke nincsen a műpártoláshoz. *(Ugy van! a szélső balon.)* Maga az állam pedig nem részesíthette őket említésre méltó támogatásban, mert nem telik tőle, az állam épen olyan szegény, mint a nemzet zöme. Hát mondom, hogy ha mindezeket a hátrányokat tekintetbe veszszük, bátran kimondhatjuk, hogy festőművészeink mind számra, mind tehetségre és haladásra nézve, bátran kiállhatják Európa bármely nemzetének festőművészeivel az aránylagos versenyt. A miből aztán jogosan lehet azt következtetni, hogy a művészet ezen ágánál a nemzet fiaiban valóban izmos tehetség rejlik.

Hogy tehát ezt a sokat igérő hazai festőművészetet, a mely az államra is nemzetgazdászati szempontból nagyon fontos, mert számbavehető anyag felhasználása nélkül állít elő nagy, nemzetközi értéket, támogatni és fejleszteni lehessen a nélkül, hogy azzal akár az államot, akár egyeseket érezhetőleg megterheljenek, az ezzel közelebbről foglalkozó ügybuzgó hazafiak arra a szerencsés gondolatra jöttek, hogy a képzőművészeti társulat bocsásson ki mérsékelt árú sorsjegyeket és az ebből begyülendő pénzen vásároljon a hazai festőművészektől a sorsjegyek tulajdonosai között kisorsolandó képeket. Ezek az ügybuzgó férfiak abból az igen helyes feltevésből indultak ki, hogy habár a nemzet zöme között kevesen vannak is abban a helyzetben, hogy értékes képeket vásárolhassanak, de olyanok, a kik 50 krt vagy egy forintot, ezen nagy fontosságú hazafias czél támogatására, fejlesztésére minden nagyobb megerőltetésük nélkül kiadhatnak, számosan fognak találkozni, annyival is inkább, mert előttük áll a lehetősége annak, hogy ezen aránylag csekély pénzzel nemcsak a művészetet pártolandják, hanem esetleg egy értékes képet is nyerhetnek.

És mi történt, t. ház! — Ha ugyan a lapok ezen tárgyban hozott közlései a valóságnak megfelelnek — a pénzügyminister ur, — a kinek pedig eminenter nemzetgazdásznak kellene lenni — a helyett, hogy kapvakapott volna az alkalmon, hogy ez a nemzetgazdászatilag is nagyon fontos művészet az állam hozzájárulása és terheltetése nélkül, pusztán a társadalom által istápoltassék, fejlesztessék, olyanformán engedélyezte a sorsjegyek kibocsátását, hogy azokat csak Budapesten és ottan is csak a társulat helyiségében szabad eláru-

Digitized by Google

sítani. Ezzel tehát Magyarország nagy közönsége, mely korlátolt anyagi helyzeténél fogva nem mehet a képzőművészet csarnokába a képkiállítást megnézni, ezen sorsjegyekkel megkínálható nem lévén, ezen sorsjegyek vételétől jóformán ki van zárva. Azon néhány sorsjegytől pedig, melyet a tárlat látogatói mégis megvásárolnak, fizessen az intézet az államnak 10% illetéket.

No lám, mégis azt mondják, hogy a minister ur gavallérosan bánik az állam pénzével, pedig itt is milyen takarékos, habár okszerűnek nem is nevezhető módon keresett a minister ur a magyar államnak 80 frtot, mert az ez évben elárusított sorsjegyek utáni illeték körülbelül ennyit tett ki. Ha a 800 ezer frtokkal is ilyen szigorúan, ilyen takarékosan bánna el a minister ur, az állam pénzügyi helyzete aligha ilyen szomorú volna.

De hát azt is olvastam a lapokban, hogy más nyerészkedésre czélzott sorsolási vállalatoktól megéri a pénzügyminister ur 2%-tólival is. — Ezt megvallom, magam sem hiszem, mert ha ez a qualificálhatlan eljárás igaz, akkor valóban nem tudom, hogy ennek valódi indokát miben keressem.

Mert, bár igaz ugyan, hogy ez nem kincsem-, nem bazilika-féle sorsolási vállalat és e mellett sem magánosok sápot nem kapnak, sem consortiumok, vagy sindicatusok a zsebeiket meg nem tömhetik, e mellett ugyan senki sem rakhat zsebre egy garast sem, hanem nyerne mellete az állam, mert általa egy nemzetgazdászatilag is kiválóan fontos művészeti ág támogottatnék és nyerne mellette a nemzet, melynek fiai ez által elérhetnék azt, hogy magukat ezen a művészi pályán végleg kiképezhessék, a nélkül, hogy hazájukat elhagyni kényszerüljenek.

Ezeknek alapján a következő interpellatiót intézem a t. pénzügyminister urhoz: *(Halljuk! Olvassa!)*

Interpellatio a pénzügyminister urhoz.

Van-e tudomása a minister urnak arról, hogy néhány fővárosi lapban azon közlemény jelent meg, miszerint a pénzügyminister ur a képzőművészeti társulat által kibocsátott és a hazai festőművészet támogatását és fejlesztését czélzó sorsjegyeket 10%-tóli illetékkel rótta meg és hogy ezen sorsjegyek elárusítását csak az intézet helyiségében engedélyezte volna?

Ha van róla tudomása, megfelel-e a lapok közleménye az igazságnak?

Ha igaz a lapok közleménye, mivel indokolja a minister ur ezen — államférfitól legalább is szokatlan — eljárását?

S végre szándékozik-e a jövőben ezen hazafias és minden nyerészkedési szándéktól távol álló intézménynyel szemben méltányosabban járni el?

Elnök: Az interpellatio közöltetni fog a pénzügyminister urral.

T. ház! Ezzel a mai ülés napirendje ki van merítve. A legközelebbi ülés ideje és napirendje meg lévén állapítva, az ülést bezárom!

(Az ülés végződik délután 12 óra 20 perczkor.)

Digitized by Google

297. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1887. évi január hó 14-én.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés Bornemissza Ádám és Lázár Ernő szabadságolási kérvényéről, Vadnay Andor kikéréséről és a beérkezett föliratokról. Tisza Kálmán ministerelnök törvényjavaslatot nyujt be az 1887-ki állami költségvetésbe felveendő költségekről. A pénzügyi bizottság jelentése a Ludovica-Akademia póthiteléről és a honvédelmi ministerium szomszédos telke megvételéről szóló törvényjavaslatokat illetőleg. A jogügyi bizottság jelentése az 1878. V. t. cz. 27. §-a módosítására vonatkozó törvényjavaslatról; az állandó igazoló bizottság jelentése a horvát-szlavon képviselők igazolásáról. A napló biráló, igazoló és pénzügyi bizottság egy-egy hiányzó tagjának megválasztása. A könyvtári bizottság jelentésének tárgyalása. Madarász József interpellatioja. Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, gr. Szapáry Gyula, Bedekovich Kálmán, b. Orczy Béla, Trefort Ágoston, b. Fejérváry Géza, Fabiny Theophil.

(Az ülés kezdődik d. e. 11 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Tibád Antal jegyző ur fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kivánókat Szathmáry György, az azok ellen jelentkezőket Törs Kálmán jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni az utóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Zsilinszky Mihály jegyző *(olvassa a január hó 8-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észvevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom Bornemisza Ádám képviselő levelét, mely szerint az aldunai telepítési és pancsovakubini ármentesítő és belviz-szabályozó társulat ügyeinek rendezése czéljából a közmunka- és közlekedésügyi m. kir. ministernek 25,151/1886. szám alatt kelt leirata következtében kormánybiztosi megbízásának egy évre való meghosszabbítása folytán félévi távozási engedélyt kér.

Azt hiszem, a t. ház a kért engedélyt megadni méltóztatik. *(Helyeslés.)*

Bemutatom Lázár Ernő képviselő levelét, mely szerint egészségének helyreállítása szempontjából három heti szabadságidőt kér.

Azt hiszem, a t. ház a kért szabadságidőt méltóztatik megadni. *(Helyeslés.)*

Bemutatom Czárán István budapesti kerületi királyi sajtóügyi vizsgáló birónak felterjesztését, melyben Vadnay Andor képviselő mentelmi jogát, Nagy Pál szepesdi lakos és panaszos állítása szerint hamis vád, illetve rágalmazás és becsületsértés miatt felfüggesztetni kéri.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatik a képviselőház mentelmi bizottságának.

Bemutatom Zólyommegye s Kassa szabad királyi város közönségeinek feliratait, melyekben Nyitramegyének felterjesztését pártolván, a magyar nyelvnek diplomatikai tekintetből a monarchia összes hatóságainál való alkalmazása iránti intézkedés megtétele tárgyában kérelmeznek.

Udvarhelymegye közönségének feliratát és a brassói kereskedelmi s iparegyesületnek Hegedüs Sándor képviselő által beadott kérvényét, melyekben a hadsereg és honvédség szükségletei szállításainak decentralisatiója érdekében kérvényeznek.

Az országos magyar daláregyesületnek Szathmáry György képviselő által beadott kérvényét, melyben Liszt Ferencz hamvainak hazaszállítását kérelmezi.

Mindezen kérvények és föliratok kiadatnak a ház kérvényi bizottságának tárgyalás és jelentéstétel végett.

Tisza Kálmán ministerelnök, mint bel-

Digitized by Google

ügyminister: T. ház! Van szerencsém egy előterjesztést mellékleteivel együtt bemutatni az 1885. évi XXIV. t.-cz. rendelkezéséhez képest az 1887. évi költségvetésbe felveendő költségekről. Kérem a t. házat, méltóztassék ezen előterjesztésem kinyomatását, szétosztását elrendelni és azt a pénzügyi bizottsághoz oly módon utasitani, hogy az a pénzügyi bizottságnak erre vonatkozó jelentésével együtt a belügyministerium költségvetésének tárgyalása alkalmával tárgyalható legyen.

Elnök: A benyujtott előterjesztés mellékleteivel együtt ki fog nyomatni, a ház tagjai közt szétosztatni és tárgyalás és jelentéstétel végett azzal utasittatik a pénzügyi bizottsághoz, hogy jelentését oly időben terjeszsze be, hogy az a belügyministerium költségvetésével együtt tárgyalható legyen.

Dániel Ernő előadó: T. ház! Van szerencsém benyujtani a pénzügyi bizottság jelentését az 1885. évi XVII. t.-cz. által a Ludovica-Akadémia kiépítésére engedélyezett 400,000 frtnyi költségfedezetnek 40,000 frttal szaporításáról szóló törvényjavaslat tárgyában. Továbbá van szerencsém benyujtani ugyancsak a pénzügyi bizottság jelentését a honvédelmi ministerium elhelyezésére szolgáló államépülettel szomszédos teleknek és az azon levő épületnek megvételéről szóló törvényjavaslat tárgyában. Kérem a t. házat, méltóztasék ezen két törvényjavaslat kinyomatását és a ház tagjai között szétosztását elrendelni és annak idején az osztályok mellőzésével napirendre tűzni.

Elnök: A pénzügyi bizottságnak e két rendbeli jelentése ki fog nyomatni, a ház tagjai között szétosztatni és annak idején, ha a t. ház beleegyezni méltóztatik, az osztályok mellőzésével napirendre fog tűzetni.

Kőrösi Sándor előadó: T. ház! Van szerencsém az igazságügyi bizottságnak az 1878. évi V. t.-cz. 27. §-ának módosítása tárgyában beadott törvényjavaslatra vonatkozó jelentését azon tisztelettel kérelemmel beterjeszteni, hogy annak kinyomatását, a ház tagjai közt szétosztását elrendelni és az osztályok mellőzésével annak idején napirendre tűzni méltóztassék.

Elnök: A benyujtott jelentés ki fog nyomatni, a ház tagjai közt szétosztatni és ha a t. ház beleegyezni méltóztatik, az osztályok mellőzésével annak idejében napirendre tűzetik. *(Helyeslés.)*

Földváry Miklós előadó: T. ház! Van szerencsém beterjeszteni az állandó igazoló bizottság jelentését, mely szerint a magyar korona országai országgyülésének képviselőházába a horvát-szlavon-dalmát országgyülés által megválasztott Boellein Károly, Markovich András, Mikovich és Pankovich Vazul képviselők végleg igazolandók.

Elnök: Az állandó igazoló bizottság jelentése alapján Boellein Károly, Markovich András, Mikovich Tivadar és Pankovich Vazul horvát-szlavon-dalmát országgyülés által megválasztott képviselők végleg igazolt képviselőknek jelentetnek. Boellein Károly a II. osztályba, Mikovich Tivadar a III. osztályba, Markovich András szintén a III. osztályba, végre Pankovich Vazul a IV. osztályba soroztatnak.

Jelentem a t. háznak, hogy Madarász József képviselő ur a mai napra interpellatiót jelentett be. Azt hiszem, beleegyezik a t. ház, hogy a képviselő ur interpellatióját az ülés végén előterjeszthesse. *(Helyeslés.)*

Több előterjesztés nem lévén, következik a napirend, vagyis a naplóbiráló bizottságba, a VII. biráló bizottságba és a pénzügyi bizottságba egy-egy tag megválasztása. A névsort Beőthy Algernon jegyző ur fogja felolvasni. Méltóztassanak szavazati jegyeiket beadni.

Beőthy Algernon jegyző *(olvassa a névsort).*

Elnök: A beadott szavazatok átadatnak a jegyző uraknak, kik az eredményről jelentést fognak tenni.

Következik a könyvtári bizottság jelentése a képviselőházi könyvtár czímjegyzéke második pótfüzetének tiszteletdíja tárgyában. Méltóztassék a jelentést meghallgatni.

Szathmáry György jegyző *(olvassa a jelentést).*

Elnök: Szólásra senki sem lévén feljegyezve, ha szólani senki sem kiván, miután az előadó ur sem kiván szólani, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a bizottság javaslatát elfogadni? *(Elfogadjuk!)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy az elfogadtatott.

Következik Madarász képviselő ur interpellatiója.

Madarász József: T. ház! Fehérmegye sárbogárd-tinódi reformált egyház előljárósága keresett meg, hogy a t. házban a vallás- és közoktatási minister urhoz, valamint a ministerelnök ur utján a ministertanácshoz, tehát az összministeriumhoz kérdést intézzek bizonyos oly tárgyban, melyben az egyházközség előljárósága, támaszkodva bizonyos világos törvényekre, azok szerint magának bizonyos jogot vélelmez, ezeknek ellenében azonban léteznek a reformált egyház egyházi törvénye megalkotásánál korábbi rendeletek, melyeknek következtében bizonyos állami hivatalnokok és hivatalszolgák, meglehet, hogy a t. minister urnak és a ministertanácsnak legemberiebben fogalmazott óhajtásánál fogva összeütközésben vannak, mégis és bizonyos veszélyes, törvényellenes helyzetet okoznak az egyház előljárósága és a hitfelekezet tagjai között. Óhajtja tehát az egyházközség megtudni az általam teendő kérdésre adandó válasz által, mit véljen: a törvény érvényes-e rá és a hitfelekezet tagjaira nézve, vagy pedig inkább érvényesek a rendeletek és nem hajlandó-e a t. minister ur és a ministertanács megfontolni az ügyet s azt a törvények értelmében

Digitized by Google

intézni el. Az interpellatio, a melyet megteszek, a következő *(olvassa)*:

Interpellatio a vallás- és közoktatásügyi minister urhoz és a ministerelnök által a ministertanácshoz.

A vallás- és közoktatásügyi minister ur hivatkozván a ministertanácsnak 1872. év 57-ik szám alatti határozatára, mely szerint „az állami tisztviselők hivataluk után járó jövedelmükre nézve iskolai adóval meg nem róhatók“ s ebből azt következtetvén, hogy az egyházi adó az iskolaival rokonjog természetű, 1881. évi 7973. szám alatti rendeletével a fehérmegyei sárbogárdi hivatali tisztviselőket és szolgákat a párbérfizetés alól, a mennyiben az államtól járó fizetésükön kivül más, például ingatlan utáni jövedelemmel nem birnak, menteseknek nyilvánította.

A magyarországi reformált egyház országos zsinata által 1882-ben megállapított egyházi törvényeknek — melyeket mint királyi aláirással is ellátottakat, a vallás- és közoktatásügyi minister ur 1882. évi október 13-án küldött vissza intézkedés végett — 18. szakasza szerint: „Az egyházközségi tagok kötelesek az egyház és iskola fentartása czéljából rájuk rótt terheket viselni“; 28. szakaszának 5-ik pontja szerint pedig „az egyházi és iskolai adók, tartozások kivetése és behajtása az egyházi előljáróság kötelessége.“ E törvények folytán a sárbogárd-tinódi reformált egyház előljárósága, hitfelekezetbeli ottani lakos Laczkovics László királyi adótárnokra egyházi adót róván, az illető által annak teljesítése nemcsak megtagadtatik, hivatkozással a fent jelzett ministeri rendeletre, de a végrehajtás is lehetetlenné tétetik.

Mivel pedig alkotmányos államban nem tehető az fel, hogy törvényes kötelezettségek rendeletek által megszüntethessenek, de mivel rendeletek léteznek, melyek miatt az egyházi előljáróság a hivatalnokok és szolgák között bizonyos kivételes és törvény ellenére visszás helyzet keletkezik, melynek megszüntetését a közérdek sürgősen kivánja:

tisztelettel kérdem a vallás- és közoktatásügyi minister urat, ugy a ministerelnök ur által a ministertanácsot, hajlandó-e az ügyet fontolóra venni s a mennyiben a fent jelzett rendeletek az 1882. évi reformált egyházi törvényekkel ellenkeznek, azokat hatályon kivül helyezni azon egyházhoz tartozó hivatalnokokra és szolgákra nézve.

Kérem e kérdést a t. vallás- és közoktatásügyi minister urral és a ministerelnök ur utján a ministertanácscsal közölni.

Elnök: Az interpellatió közöltetni fog a vallás- és közoktatásügyi minister urral és a ministerelnök ur utján a ministertanácscsal.

T. ház! Ezzel a mai ülés napirendje ki van merítve. A holnap délelőtt 10 órakor tartandó ülés napirendjének első tárgya lesz a mai választás eredményének kihirdetése, továbbá a ház határozata szerint a pénzügyi bizottság jelentése az 1887. évi államköltségvetésről, azaz a költségvetés tárgyalása.

Ezt határozatkép kijelentem és az ülést bezárom.

(Az ülés végződik délután 12 óra 10 perczkor.)

Digitized by Google

298. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1887. évi január hó 15-én.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés a beérkezett kérvények és feliratokról. Baross Gábor közlekedési minister törvényjavaslatot nyujt be a szilágysági vasutról. A gazdasági bizottság jelentése a ház január havi költségvetéséről. Az inditvány- és interpellatiós könyv fölolvasása. A jegyzői kar jelentése a közelebbi tagválasztásokról. Az 1887-ik évi állami költségvetés általános tárgyalása. Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, gr. Szapáry Gyula, gr. Széchényi Pál, Trefort Ágost, Baross Gábor, b. Orczy Béla, Bedekovich Kálmán, Fabiny Theofil, b. Fejérváry Géza.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Tibád Antal jegyző ur fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kivánókat Szathmáry György, az azok ellen jelentkezőket Zay Adolf jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni az utóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Tibád Antal jegyző *(olvassa a január hó 14-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom Hajdu megye közönségének feliratát, melyben Nyitra megyének felterjesztését pártolván, a magyar nyelvnek diplomatikai tekintetből a monarchia összes hatóságainál való használása iránti intézkedés megtételét kéri.

Temes megye közönségének feliratát, melyben a brassói kereskedelmi s iparegyesület kérvényét pártolván, a hadsereg és honvédség szükségletei szállításának decentralisatiója tárgyában kérelmez.

Özvegy Jovanovics, született Gaiszt Etel csurugi lakosnőnek Dimitrievics Mihály képviselő által beadott kérvényét, melyben erdővédi özvegyi nyugbérének kiutalványozása tárgyában kérelmez.

Ruzsitska Péter mezőtúri lakosnak s volt telekkönyvi átalakítási biztosnak Csávolszky Lajos képviselő által beadott kérvényét, melyben 32 évi szolgálata után nyugdíj megadása iránt esedezik.

Radics Mihály és társai ó-becsei lakosoknak Orbán Balázs képviselő által beadott kérvényét, melyben a közmunkaváltsági tartozás és katonaszállásolási adó kivetésének megváltoztatása iránt kérelmeznek.

Varnyú Pál és társai ó-becsei lakosoknak Orbán Balázs képviselő által beadott kérvényét, melyben az ó-becsei városi postamester-féle 48 láncz földnek Ó-Becse mezővárosa részére leendő visszaszerzése iránt kérvényeznek.

A székesfehérvári ügyvédi kamarának Fenyvessy Ferencz képviselő által beadott kérvényét, melyben a pénzügyminister által netán benyujtandó s adóemelést czélzó törvényjavaslatot, különösen pedig a bélyeg- és jogilleték emelésére vonatkozó részét visszautasittatni kéri.

Mindezen feliratok és kérvények tárgyalás és véleményes jelentéstétel végett kiadatnak a képviselőház kérvényi bizottságának.

Az elnökségnek több előterjesztése nincs.

Baross Gábor, közmunka- és közlekedésügyi minister: T. ház! Van szerencsém a szilágysági helyi érdekü vasut engedélyezésére vonatkozó jelentést, valamint ezen vasut engedélyokmányának másolatát tiszteletteljesen bemutatni, kérvén, hogy azok kinyomatását s a ház tagjai közt szétosztását elrendelni, egyuttal pedig a közlekedésügyi bizottsághoz tárgyalás és jelentéstétel végett utasítani méltóztassék.

Elnök: A jelentés mellékleteivel együtt ki

Digitized by Google

fog nyomatni, a ház tagjai közt szétosztatni és előzetes tárgyalás végett a közlekedésügyi bizottsághoz utasittatik.

Csávossy Béla, a gazdasági bizottság előadója: Van szerencsém a gazdasági bizottságnak a ház január havi költségvetésére vonatkozó jelentését tiszteletteljesen bemutatni. Hozzá van mellékelve a deczember havi pénztári állásról szóló kimutatás, valamint a bizottság mult ülésének jegyzőkönyve. Ez utóbbit kérem betekintés végett a ház irodájában elhelyezni, a jelentést pedig méltóztassék kinyomatni, szétosztatni és tárgyalásra kitűzni.

Elnök: A jelentés ki fog nyomatni és szét fog osztatni, a jegyzőkönyv pedig a ház irodájában helyeztetik el. A jelentést tán a legközelebbi hétfői ülésen lehetne tárgyalni *(Helyeslés)* s igy azt ezen ülés napirendjére kitűzöm.

Több jelentés nem lévén, következik az indítvány és interpellatiós könyv felolvasása.

Szathmáry György jegyző: Van szerencsém jelenteni a t. háznak, hogy sem az indítvány-, sem az interpellatios könyben újabb bejegyzés nem foglaltatik.

Elnök: Tudomásul vétetik.

Következik a tegnapi ülésben megejtett választások eredményének kihirdetése.

Szathmáry György jegyző *(olvassa)*: Megválasztattak a naplóbiráló bizottságba Vucsetich István 144, a VII. biráló bizottságba Mohay Sándor 143 s a pénzügyi bizottságba Vizsolyi Gusztáv 143 szavazattal.

Elnök: A jegyzői kar jelentésének alapján megválasztattak a naplóbiráló bizottság tagjául Vucsetich István, a VII. biráló bizottság tagjául Mohay Sándor s a pénzügyi bizottság tagjául Vizsolyi Gusztáv.

A nevezettek kötelességeik teljesítésére utasittatnak.

Következik a pénzügyi bizottságnak 421. számú jelentése az 1887. évi állami költségvetésről.

Azt hiszem, a t. ház a bizottság jelentését felolvasottnak méltóztatik venni s igy az általános vitát megnyitom. Az első szó illeti a bizottság előadóját.

Hegedüs Sándor előadó: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Az 1887. évi államköltségvetést igénytelen nézetem szerint három szempontból kell birálat alá venni. *(Halljuk!)* Először a kiadások és bevételek előirányzatát kell vizsgálni; másodszor a rendes és rendkivüli kiadások mérlegét kell birálat alá venni és harmadszor a fedezet kérdését, illetőleg az egész pénzügyi helyzetet kell megvizsgálni.

E szempontokból leszek bátor röviden azon álláspontot előadni, melyet a pénzügyi bizottság e költségvetéssel szemben elfoglalt.

Előre kijelentem, hogy bármelyik szempontot vizsgáljuk: ezen előirányzatot kedvezőnek találni nem fogjuk. *(Felkiáltások a bal- és szélső baloldalon: Ugy van!)*

A kiadások a megelőző év előirányzatával szemben 8½ millióval növekedtek. E növekedésben természetesen része van némely, nem közvetlenül befolyásunk alatt álló körülményeknek, mint pl. az agio-növekedésnek és a fedezet némely hiányainak. Ugyancsak a kiadások nagy részének emelkedését befolyásolta a közös ügyekben való részesülésünk. *(Egy hang a szélső baloldalról: Le vele! Le a közös ügyekkel! Zaj.)*

A képviselő ur e szót majd alkalmazhatja a saját beszédében. *(Mozgás a szélső baloldalon.)* E czímen 3.200,000 frttal növekedtek kiadásaink, főleg azért, mert a közösügyi kiadások fedezésére szolgáló vámbevételek visszamaradtak és igy azokat kisebb összegben lehetett előirányozni.

Az államadósságok kamatja részben az államadósság összegének növekedése, részben az agio emelkedése folytán 3 millióval növekedett.

Ha eltekintünk a pénzügyministerium tárczájától, melyben 1 milliót meghaladó apadás van, de ez a fémbányászatnál és a pénzverdénél előforduló csökkenéssel áll összefüggésben, a többi tárczák előirányzata 3 millió 7 százezer forinttal növekedett, a miben nagy része van természetesen annak is, hogy a zárszámadási eredmények alapján csak azon kiadások tekintetében, melyek már a mult évben is megvoltak, de kellő fedezetet nem nyervén, túlkiadások mutatkoztak, magán az előirányzaton körülbelül 2 milliónyi változtatást kellett eszközölni, hogy a költségvetés megfeleljen mindazon szükségleteknek, melyek a megelőző években meg voltak állapitva.

Az agioemelkedés, mely az államadóssági kamatban mutatkozik, már akkora terhet ró államháztartásunkra, hogy e czímen körülbelül 8.700,000 forintra mennek kiadásaink. De tagadhatlan, hogy az államadósság kamatjának növekedése összefügg, nemcsak a rendes és rendkivüli költségvetésben előforduló hiányra szükséges fedezetekkel, hanem egyszersmind azon póthitelekkel is, melyeket az 1885. és 1886-ik évben a t. képviselőház részint a túlkiadások fedezése, részint a vasut forgalmi tőkéjének növelése czéljából megszavazott. Ugyanis 1885. májusban 18.170,000 és 1886. májusban 22 millió forintnyi póthitelt méltóztatott megszavazni.

Ha már most vizsgáljuk, hogy melyek az okai a kiadások e növekedésének, az emlitetteken kivül bizonyára sokkal mélyebben ható, részben általánosabb, részben a mi viszonyainkból folyó okokra fogunk találni.

Vannak általános okok, a melyek nem tisztán és kizárólag Magyarországon éreztetik hatásukat, hanem széles e világon és különösen Európában mindenütt. *(Ugy van! jobb felől.)* Vannak

Digitized by Google

specialis okok, melyek Magyarország jelenlegi helyzetéből származnak és vannak kormányzati okok, melyek az államháztartás kezelésével függnek össze. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Az általános okok egyike az államok kiadásainak a hadikészületek, a culturalis, sőt a forgalmi szükségletek kielégítése szempontjából való azon növekedése, melyet mindenütt észlelünk.

Hogy többet ne említsek, az utóbbi 12 év alatt a békés franczia köztársaság kiadásai 1,200 milló frankkal növekedtek. *(Mozgás a szélső balon.)*

Ennek ellentéte, a moskovita Oroszország kiadásai 550 millió, Anglia kiadásai 350 millió és Olaszországéi 250 millió frankkal növekedtek.

Ezekkel szemben természetesen nem akarhatom az arányokat alkalmazni, de constatálom, hogy ugyanezen idő alatt a mi kiadásaink — frankban beszélve — kerekszámban 200 millióval növekedtek. Kifolyása ez a nemzetközi viszonyoknak, a fegyverkezésnek, a nagy hadseregek azon folytonosan fokozott fejlesztésének, mely ez idő szerint egyik átka Európának.

A másik pedig azon sajátságos újabb áramlat eredménye, a mely a társadalmi feladatok, forgalmi kérdések és más eddig az állam keretén kivül álló nagy és nehéz feladatok megoldását feltétlenül az államtól várja és követeli *(Mozgás a szélsőbalon)* és a melynek hatását nemcsak érezzük és nem csak recipiáljuk, de viszonyainkhoz mérten sokkal nagyobb mértékben fokozzuk és aránytalanul veszszük igénybe.

És itt rájöttem a másik okra, a speciális magyar viszonyokból származó okra. Az említett általános európai áramlat hatását mi nemcsak teljes mértékben elfogadtuk, sőt merem állítani, bizonyos arányokon túl fokoztuk; a társadalmi és társulati tevékenységnek, valamint az egyéni erőfeszítés és kezdeményezésnek némi bénulásával a legkisebb hivatalnoktól a legmagasabbig, a legkisebb vasuti kezdeményezéstől a legnagyobb kikötőig, a legkisebb intézettől a legmagasabbig, mindenütt napról-napra nagyobb mérvben fordulnak igényökkel és követelésökkel az államhoz és helyezik azon alternativába az államot, hogy vagy a cultura lényeges tényezőit hagyja elveszni, vagy pedig az államháztartás terhére vállalja el azok fedezését vagy egészben, vagy részben.

Nem annyira a hivatást keressük, mint a hivatalt. *(Felkiáltások a szélső balon: Az igaz!)* Nem annyira a saját erőnk és a társulati és társulási erőnek kizsákmányolására iparkodunk, mint inkább az állam igénybe vételére.

Igy természetes dolog, hogy bármely kormány, a mely parlamenti kormány akar lenni, ezen általános és specialis áramlatok pressiója alatt oly helyzetbe sodortatik, a mely okvetlenül az állami kiadások fokozását idézi elő, nemcsak kényszerűségből, de szükségérzetből, nemcsak külső kényszernek engedve, de saját meggyőződését követve.

De igen természetes, hogy mindaz, a mi a kormányzat terén az általános áramlat, sőt a magyarországi viszonyokból folyó áramlat és tényezők hatása alatt történt, a kormányt nem menti föl a felelősség terhe alól mindazon tekintetben, a mi az államháztartás körében történt vagy nem történt. Ez szintén befolyással volt államháztartásunkban a kiadások növekedésére és tagadhatlan, ha e tekintetben igazságosak akarunk lenni, ezért nagy mértékben a felelősség a kormányt illeti; de egyszersmind legyünk igazságosak és mindazon eredményekért, melyek részben a túlkiadások által elérettek és azon haladásért, a mely az államháztartás kiadásainak növekedésével összeköttetésben van, az érdemet is, a mi a kormányt e téren illeti, adjuk meg.

De épen e költségvetés, melyet a pénzügyi bizottság nevében van szerencsém képviselni, bizonyítja azt, hogy bármily üdvös, bármily szép czélok által nem szabad magunkat odáig tereltetni, a hol az államháztartás mérlege oly romlásnak van kitéve, a mely a legnagyobb mértékben megnehezíti pénzügyeink rendezését. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* Épen az, hogy oly eredményekben mutatkozik államháztartásunk, mint a milyenben ezen költségvetés bemutatja, elég ok arra, hogy ugy a kormány, mint a törvényhozás és maga a társadalom belássa azt, miszerint e téren nagyon szigorú korlátokat kell szabni kiadásainknak, de nemcsak megszabni kell e korlátokat, hanem szigorúan be is kell tartani. *(Ugy van! Régen halljuk már! balfelől.)* Ezen igazságnak elismerése rejlik és van nyiltan kifejezve a pénzügyi bizottság jelentésében, de ezen igazságnak elismerése van kifejezve a kormány részéről is részben azon intézkedésekben, a melyeket a belügyi kezelésben és az államvasutaknál már a mult évben életbe léptetett, részben azon nyilatkozatokban, a melyeket a pénzügyi bizottság előtt a kormány elnöke tett és a melyeknek egyik alapeszméje az, hogy az államháztartási kiadásokat a jelenlegi keretben lehető szigorúan megtartani kell és minden új kiadásoknak helyet a régiek apadása arányában kell csinálni. Abban a 320 millióban, a melyre felnövekedett államháztartásunknak összege, van tér a fejlődés szükségei és ezzel kapcsolatban új kiadások vagy kiadási növekedések tekintetbe vételére is; nem szükséges és nem is szabad, hogy a haladás jogosult igényeiről és az állam nélkülözhetetlen feladatairól lemondjunk, de ugy kell beosztani e tekintetben az ezekkel összeköttetésben álló kiadásokat, *(Felkiáltások balfelől: Kellett volna! Mozgás)* hogy az államháztartásnak imént jelelt keretei lehetőleg megmaradjanak és betartassanak. E téren a t. kor-

Digitized by Google

mány, mint bátor voltam a jelentésben is jelezni, részben némely szolgálati ágaknak egyesítése, részben némely mellékvasutaknak csoportosítása, részben pedig némely államadóssági kötvények conversiója utján oly megtakarításokat vél eszközölni, a melyek megkönnyebbítik mérlegünket annyira, hogy az újabb kiadásoknak fedezése és a keretek betartása is lehetséges lesz.

Mielőtt tovább mennék, bátor leszek áttérni a másodikra, a bevételek előirányzatának vizsgálatára. A bevételek tekintetében csakis három nagyobb tételnél kellett az eddigi eredményeknél kisebb fedezetet felvenni azon tapasztalatok alapján, a melyeket a zárszámadások nyujtanak. Az egyik nem szorosan ezen keretbe tartozik, a közösügyekkel áll összeköttetésben: a vámbevételt volt szerencsém említeni, hogy ezzel függ össze a közösügyi kiadások növekedése. A másik kettő: az egyik az államvasutaknál, a másik pedig a szeszadónál fordul elő; ezek együtt véve kerek számmal másfél milliónyi apasztást tettek a fedezetben szükségessé azon helyzetre való tekintetből, a melyben ezen ipar-, illetőleg forgalmi ág a jelenlegi nehéz viszonyokban van.

De azt kijelenthetem — és ez bizonyára e mindenesetre nehéz helyzetben és költségvetésünknek ezen sok tekintetben árnyoldalai mellett kiemelkedő fényoldalát képezi — miszerint szorosan a zárszámadásokhoz tartva, sőt jóval azon alúl maradva, némely tételeknél a bevételeknél megtarthattuk az előirányzatokat, sőt sok tekintetben fokozva volt és ez oly biztosíték, a melyet a mennyire meg kell becsülni, ép ugy figyelembe kell venni államháztartásunk rendezésénél, mert ez mutatja azt, hogy fedezetünk tekintetében a tényleges eredmények az előirányzatoknak a mult években is megfeleltek és most, miután némileg leszállítva is vannak, azt hiszem, hogy az 1887-iki előirányzatban is megfelelni fognak. Azonban harmadszor constatálni kell azt, hogy mindezek daczára a mérleg romlott; romlott annyiban, a mennyiben a rendes költségvetés mérlege 4 millió kétszázezer és az egész költségvetés mérlege 22 millió deficitet mutat fel; illetőleg, hogyha azon összeget veszszük tekintetbe, a melyet kölcsön utján kell beszerezni az 1887-ik évi előirányzat szükségleteinek fedezésére, akkor az kerek számban beszélve, 34 millióra megy. Ez összehasonlítva a megelőző évnek előirányzati mérlegével, 8 milliónyi romlását jelenti a mérlegnek és ha tekintetbe veszszük azt, hogy az 1877—1878-iki eredmény, eltekintve az időközben történt bevételi fokozásoktól és fejlődésektől, körülbelül 8 millióval kedvezőbb volt, mint a jelenlegi előirányzat mérlege, láthatjuk, miszerint határozottan visszaesés van pénzügyeink rendezésében és államháztartásunk mérlege romlott. Igen természetes tehát, hogy a legnehezebb és legfontosabb feladat e téren magának e mérlegnek a kérdése, illetőleg a fedezet, mely ezzel összefüggésben áll. Államháztartásunk fedezésére szolgáló bevételeinknek fejlődése a rossz viszonyok daczára a nemzetnek hálával elismerendő erőfeszítése mellett és tagadhatatlanul azon fejlődés következtében, mely épen részben nagyobb befektetéseink, forgalmi eszközeink és más téren való közgazdasági, valamint culturalis tényezőink fejlesztésével okvetlen összefüggésben áll, mondom, ezen tényezők közbejöttével, örvendetesen emelkedett. Az utóbbi 12 év alatt, ha egyenlő alapokon számítunk, körülbelül 108—110 millióval emelkedtek bevételeink.

Ezekből természetesen igen jelentékeny összeget vesznek igénybe maguk az üzemek és a vasutaknak brutto-bevételei, melyek megfelelő kiadásokkal összefüggésben állanak. Igen természetes dolog tehát, hogy ezek az államháztartás fedezésére, mint ilyenek, fel nem használhatók, hanem csak azon tiszta eredmény, melyet az üzemek nyujtanak.

De maguk az adó eredményei is eléggé kedvezőknek mondhatók, mert ezek 12 év alatt az egyenes adóknál 25 millióval, a fogyasztási adónál 14 millióval emelkedtek. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: A sróf!)* Majd erről is szólok. E két ágnál a 39 milliónyi jövedelem-emelkedés részben, tudniillik 28 millió erejéig, maguknak a tételeknek emelkedése következtében keletkezett, de a többi része a fejlődés természetes eredménye. *(Mozgás balfelől.)*

Ez mindenesetre egy igen figyelemreméltó tényező, melyet túlbecsülni nem szabad, de a melyre — ismétlem — figyelemmel kell lenni.

Maguk az üzemek, tudniillik a vasut és dohány együttvéve a 12 év eredményéhez képest kerekszámban netto 20 millióval emelkedtek. Ez szintén nem mondható az adóemelés, vagy nem tudom miféle kényszervégrehajtás eredményének; hanem az egyszerűen és határozottan a fejlődésnek eredménye.

De nemcsak e tekintetben érdemel figyelmet a bevételeknek fejlődése; figyelmet érdemel — és ez, noha nem actualis jelentőségű, de roppant fontossággal bir, igénytelen nézetem szerint, az államháztartás jövő fejlődésére és annak irányára nézve — mondom, figyelmet érdemel azon arányoknak változása, a mely bevételeink különböző ágai és különösen az adók között az államháztartás fedezése tekintetében előállott. Mig ugyanis 1880-ban, midőn már mindazon adók emelése keresztül vitetett, a melyekkel időközben találkoztunk, az egyenes adók egész összege a rendes bevételekből 34·25%-nyi fedezetet nyujtottak, addig például 1884-ben már csak $31\cdot^{95}/_{100}$%-ot tettek és jelenleg 30%-ot tesznek, nem azért, mintha az egyenes adók csökkentek volna, az

Digitized by Google

egyenes adók emelkedtek, hanem azért, mert az államháztartási fedezetnek többi tényezői kedvezőbben fejlődtek és igy az arányosítás, az újabb terheknek áthárítása bizonyos mértékben igazságosabb lett.

Igy például a fogyasztási adókat vévén egyedül tekintetbe, azok 1880-ban 5·99%-át tették az összes bevételeknek. 1884-ben már 7·25%-át, tehát nagyobb arányban szolgáltattak fedezetet az államháztartás szükségletére, mint azelőtt. Magának az államvasutaknak tiszta jövedelme, mely 1880-ban az államháztartás terheinek 7·92%-át viselte, 1884-ben már 10·84%-ot nyujtott annak fedezésére. Én ebben oly jelenségeket látok, a melyek nemcsak tanulságosak és megnyugtatók, hanem irányadók is.

Mert az tagadhatatlan, hogy az államháztartásunknak terheit a közvélemény azért tartja nagyon súlyosaknak és talán azért becsüli túl is, mert az egyenes adóknak közvetlen terhét az ország lakossága sokkal nagyobb mértékben viseli, mint azt összehasonlítva, például más országokban viselik. Ha tehát megtaláljuk az eszközöket és az irányt arra nézve, hogy ezen arányosítás a különböző bevételi ágak közt mily módon létesittessék és tétessék igazságossá, ugy államháztartásunkat nemcsak szélesebbre és igazságosabb alapra fektettük, hanem egyszersmind felvilágosítottuk és megnyugtattuk e tekintetben a közvéleményt.

De ha a fogyasztási adókban és más közvetett jövedelmekben ez a fejlődés mutatkozik, ezt igénytelen nézetem szerint sem elégségesnek, sem pedig olyannak nem tekinthetem, mint a hol már meg kellene állani.

A pénzügyi bizottságban felmerült, a kormányhoz is intézett az a kérdés, hogy tekintve az államháztartási hiánynak oly növekedését, amelylyel az előirányzatban találkozunk, miféle fedezetet kell találni s illetőleg miféle pénzügyi politikát kell követni?

A ki a viszonyokat ismeri, nemcsak a mi specialis viszonyainkat, hanem a nemzetközi verseny feltételeit, az igazat fog adni a pénzügyi bizottságnak s illetőleg a kormány t. elnökének, a ki kijelentette, hogy Magyarországon most az egyenes adók emelésére gondolni nem lehet. *(Felkiáltások a szélső baloldalon! Egyelőre!)* Az, hogy meddig nem lehet gondolni, függ a viszonyoktól, a törvényhozástól és a kormánytól. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: A választásoktól!)* Én a t. képviselő uraknak azon jogát, hogy ugy magyarázzák a dolgot, nem vonom kétségbe, de méltóztassanak nekem is megengedni, hogy én ezt igy magyarázzam. Tehát az egyenes adók emelésétől el kell tekintenünk. Azonban tagadhatatlan, hogy a közvetett források és különösen a fogyasztási adók terén további fejlesztésre és a fejlődésre van lehetőség és azt hiszem, hogy ez a fejlődés — méltóztassanak megengedni — nemcsak az adótételek emelésétől várható, hanem az ellenőrzésnek és kezelésnek biztosabbá tétele nagyon lényeges befolyással lehet arra.

Csak két példát hozok fel minden okoskodás helyett. *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* A dohányjövedék brutto-eredménye Magyarországon az 1876-tól 1884-ig terjedő 9 év átlaga szerint évenkint 34.400,000 forint, Ausztriában 64.400,000 forint. Ez az eredmény nemcsak a népesség s esetleg a fogyasztási képesség különbözőségével áll összefüggésben, hanem még más körülményekkel is. Mi sokkal nagyobb mértékben vagyunk termelők, mint Austria, noha a fogyasztásban szintén igen jelentékeny mérvben részesülünk. Meg vagyok győződve tehát arról, hogy e két számban oly tanulság rejlik a szervezés, kezelés és ellenőrzés egyszerűbbé, biztosabbá tétele tekintetében, mely tanulságnak levonása nem reám tartozik, de felemlítése kötelességem volt.

Vagy hogy ne menjünk át máshova, vegyük csak a fogyasztási adóeredményeket az ország különböző vidékein. Méltóztatnak tudni, hogy vannak zárt városok Magyarországon, ezek Budapest és Pozsony, a többi nyilt helyek. Nagyon jól tudom, hogy az adótételek különbözők, de méltóztassanak az eredményeknek egymástól való óriási különbözését figyelembe venni, hogy mindenekelőtt a fejlődésről szóljak, ez örvendetes módon emelkedőben van. 1874. óta 1884-ig a fogyasztás összes eredménye Magyarországon fejenként 85 krról emelkedett 1 forint 78 krajczárra. Nem is reflectálva a külföldre, hol az eredmény 10-szer akkora, hanem tekintsünk Ausztriára, hol kétszer akkora eredményt látunk, azt hiszem, hogy ebben is rejlik tanulság, hogy mily mérvben van a fogyasztási adó fejlődése elhanyagolva; de vegyük a különbséget Budapest és a vidék közt, Budapesten az eredmény fejenként az 1884-iki kimutatások szerint 10 forint 45 krajczár, Pozsonyban 3 forint 20 krajczár, a vidéki városokban pedig csak 1 forint 06 kr. Nagyon jól tudom, t. ház, hogy részben a városi polgárság fogyasztási képessége és részben az adótételek különböző volta befolyással van erre; de hogy Budapesten is 10-szer, Pozsonyban 3-szor akkora legyen a fogyasztás fejenként, mint az ország többi részében, hol szintén igen jelentékeny városok vannak, ezt ugyhiszem, természetesnek és arányosnak találni senki sem fogja. *(Ugy van! jobbfelől.)*

Ezeket egyébiránt azon irány megjelölésére voltam bátor felhozni, melyben lehet keresni a jövedelmi forrásoknak emelését nemcsak a tételek további fokozásában, hanem a jelen tételek természetes fejlesztésében is.

Hogy ez mily kormányzási és törvényhozási intézkedésekkel áll összeköttetésben, az nem rám és nem e helyre tartozik. De azt hiszem, hogyha

Digitized by Google

ezen eszmék, melyeket már a pénzügyi bizottság elé is bátor voltam terjeszteni, anyagot nyujtanak ugy a t. háznak, mint a közvéleménynek arra, hogy azokkal foglalkozzék, *(Ugy van! jobbfelől.)* én részemről sokkal gyakorlatibbnak tartom, ha az eszmék és az irány vitattatik meg, mintha azt akarnók, hogy eldaraboltan különböző javaslatok alapján összefüggés nélkül hozzon a közvélemény ítéletet, vagy hogy mi magunk mondjunk ily módon ítéletet a helyzet javítására nézve.

T. ház! Ezeket voltam bátor a pénzügyi bizottság jelentése alapján a költségvetésnek részben indokolására, részben magyarázatára előadni. Azt hiszem, nem mondható sem a jelentésre, sem igénytelen felszólalásomra, hogy az bármi tekintetben pártszempontok által lett volna vezérelve. *(Felkiáltások a szélső baloldalon. Erősen!)*

Azt hiszem, nem mondható sem jelentésemre, sem igénytelen felszólalásomra, hogy a helyzet és a feladatok komolyságát eltitkolta vagy eltagadta volna. Akkor, midőn egész nyiltan elismerem, hogy a pénzügyi mérleg és az egész államháztartás helyzete romlott és nagyobb óvatosságot követel a kiadásokban és nagyobb erőfeszítést a bevételekben; azt hiszem, egész tárgyilagosan adtam elő, bár nagyon rövid szavakkal, de tán elég világosan ugy a feladatot, a mely előttünk áll, mint a helyzetet, a melyben vagyunk. De nem akarok túlmenni; a mint nem akarok rózsásan, ugy nem akarok sötéten sem festeni. Különböztessük meg a dolgot.

Pénzügyi helyzetünk határozottan rossz; közgazdasági helyzetünben sok baj, mely régi, sok baj, mely új, sok baj, mely nemzetközi, sok baj, mely speciálitásunk, határozottan megvan.

De a bajok és a nehézségek mellett nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy mindazon adatok és mindazon források, melyekből általában egy nemzet fejlődésére következtetni szoktak, elég kedvezően szólnak helyzetünk mellett; az általános helyzetet értem, nem pedig a specialis bajokat és a pénzügyi helyzetet. Mert kérem, az ország, — hogy csak pár adatot hozzak fel — melynek vasuti forgalma 14 év alatt a személyforgalomban 5 millióról 12⅛ millióra, a teherforgalomban 5⅛ millióról 17⅓ millió tonnára emelkedett; az az ország, melynek tengeri forgalma 13 év alatt 18⅛ millióról 76 millió forintra nőtt, melynek fogyasztása minden téren emelkedik, ugy hogy például — csak egy specialis példát hozok fel — csak a szivarfogyasztás egy év alatt 100 millió darabbal emelkedett *(Felkiáltások a szélső balon: Pedig elég rosszak! Derültség)*; az az ország, melyben bármely fényűzési, életszükségleti, culturalis, gazdasági fölszerelési, gyáripari tényezőt vegyük, akár a betéteket, akár a posta-takarékpénztárakat nézzük, minden adat mindenütt fejlődést mutat *(Élénk ellenmondás balfelől.)*: annak az országnak a sorsán nem szabad kétségbe esni. *(Zajos ellenmondás a szélső balon.)* Látják, t. képviselő urak, a mikor a deficitet emlegetem, az tetszik. *(Egy hang a szélső balon: Dehogy tetszik! Derültség)* Hát mondjuk ugy, hogy igazat adnak nekem. De mikor a fejlődésre ugyanilyen szigorú adatok alapján hivatkozom, nem adnak igazat. *(Felkiáltások a szélső balon: Mert nincs igaza!)* Én nagyon készségesen és szivesen bevárom e tekintetben a hivatkozást és birálatot.

A t. házat nem akarom untatni azon adatok részletes elősorolásával, melyekre itt nagyban hivatkoztam, de ezen adatok alapján bármely kritikával szemben készségesen helyt állok. Nagyon szeretem és kivánom és azt hiszem, talán kötelesség is, hogy minden tényezőt, a jót és a rosszat, az árnyat és a fényt a maga valóságában teljes mértékben vegyük számításba. *(Helyeslés a jobboldalon.)* És ezt nem mondom a többség, vagy a kormány szempontjából: mi mindnyájan a közvéleménynyel számolunk s mindnyájan a nemzet szolgálatában állunk. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Zaj a szélső baloldalon.)*

Nekünk nem szabad a nemzetet semmi irányba félrevezetni. *(Felkiáltások jobbfelől: Ugy van! Derültség és zajos felkiáltások a szélső baloldalon: Ugy van! Ugy van!)* Nem szabad félrevezetni a nemzetet és a nemzet közvéleményét sem pénzügyi helyzetünk komolysága, sem a fejlődésnek tagadhatlan létezése iránt. *(Zajos helyeslés a jobboldalon. Felkiáltások a szélső baloldalon: A mi nincs!)* Mert nem az a czélunk, hogy a nemzet desperáljon és nem az a czélunk, hogy a nemzet elbizza magát; hanem érezze erejét, bajait a maguk valóságában minden nagyítás és kicsinyítés nélkül. *(Helyeslés a jobboldalon. Felkiáltások a szélső baloldalról: Nem lehet azt se nagyítani, se kicsinyíteni!)*

Méltóztassanak a t. képviselők egy kis türelemmel lenni. *(Egy hang a szélső baloldalról: Van is!)* Én nemcsak hogy birálatuk jogát kétségbe nem vonom, sőt ellenkezőleg, provocálom a képviselő urakat a birálatra. Én tudom mire hivatkoztam, méltóztassanak birálatot mondani a pénzügyi politika és a kormány, de többet mondok, a többség fölött bármily irányú, de hiteles adatok alapján, akár a legszigorúbb birálatot mondani, elfogadom teljes mértékben. De soha se méltóztassanak abba a tévedésbe esni, melyet nekünk tulajdonítanak. *(Felkiáltások a szélső baloldalról: Ne tartson töle!)* Sokszor emlittetett ugyanis az, hogy mi azt mondjuk: a nemzet mi vagyunk. Most önök esnek abba a tévedésbe, hogy azt mondják, a nemzet önök. Egyikünk sem! A nemzet a maga valóságában künn van és ide hallgat. *(Egy hang a szélső baloldalról: És fizet! Zajos tartós derültség.)* Hallja azt, a mit itt beszélünk. De hogy a fölött, a mit mi beszélünk, elfogulatlanul ítélhessen, ahhoz szükséges, hogy mindig

Digitized by Google

csak olyat állítsunk, a mi a tényeknek megfelel és a mit adatokkal igazolni birunk. *(Egy hang a szélső baloldalról: Tessék!)*

Én azt hiszem, t. ház, hogy azokat, a miket az imént mondottam, adatokkal tudom igazolni, részben már meg is kisérlettem igazolni és ha szükséges lesz, annak idején még további adatokkal is szolgálok. De oda akartam concludálni, hogy a hol a fejlődésnek annyi tényezője, részben ép az államháztartás befolyása és közreműködése mellett, meg van teremtve; melyben a bevételek most is emelkednek, olyan időkben, mikor maguk a pénzügyek terén is, Oroszországtól kezdve Franciaországig mindenütt nemcsak deficit, hanem a bevételekben jelentékeny visszaesés van, ott nem szabad sem az ország, sem a pénzügyek rendezése miatt kétségbe esni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Ezeknek előre bocsátása után bátorkodom a pénzügyi bizottság nevében az 1887-ik évi költségvetést a maga terheivel és tanulságaival együtt elfogadásra ajánlani. *(Zaj a szélső baloldalon.)* A terhekből vonjuk le a tanulságokat, a tanulságokból a feladatokat és feleljünk meg azoknak. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Helfy Ignácz: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Sokszor részesültem már abban a szerencsében, hogy t. elvbarátaim megbizásából és nevében a költségvetés tárgyalása alkalmával fel kellett szólalnom; mindazonáltal beismerem, hogy midőn ma e többször végzett munkához hozzá fogok, teszem ezt oly érzéssel, *(Halljuk!)* a melyet elfogódásnak, de talán nyomottságnak is lehet mondani — a mint önkénytelenül, ösztönszerűleg elborul a kedély és eltompul a hang akkor, a mikor nagy beteg van a háznál. *(Tetszés a szélső baloldalon.)*

Nagy beteg előtt állunk, t. képviselőház. Hiába illették szemrehányásokkal — mint a lapokban olvastuk — a pénzügyi bizottság t. előadóját, hogy túlságosan komor szinben rajzolta jelentésében az ország pénzügyi helyzetét. Először is valóban jellemző ez a szemrehányás a t. többség részéről. Tehát azt követelik előadójuktól, hogy szántszándékkal félrevezesse az ország közvéleményét? *(Ugy van! a baloldalon.)*

A tény az, hogy a t. előadó ur a maga jelentésében csak megközelítőleg mondta ki az igazat; mert a teljes igazság, t. képviselőház, az, hogy a jelen kormány zászlója alatt, a melyre 12 esztendővel ezelőtt azt a feliratot irták: „Magyarország államháztartásának egyensúlya", ezen zászló alatt az ország oda jutott el, hogy nagy elhatározások nélkül azon alternativa előtt fogunk most állani: vagy kimondani a fizetésképtelenséget, *(Ugy van! a szélső baloldalon)* vagy pedig oly nagy mérvü új adókat rakni megint a nemzet vállaira, melyek a nemzetnek közgazdasági életét nemcsak megbénítani, de ugyszólván, teljesen megsemmisíteni lesznek képesek. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Én, t. képviselőház, az előbbeni pénzügyministerekkel szemben is ellenzéket képeztem. Többször és élesen támadtam meg, mert ő bennük sem láttam azon erélyt, a melyet Magyarország közgazdászati helyzete megkövetel azon intézkedések megtételére, melyeket az megkövetel és különösen ellenzéket képeztem neki azon engedékenységért, melyet tanusított mindig ott, a hol minden nagyobb kérdésünk forrása van, ott Bécsben; de egyet kénytelen vagyok most beismerni, hogy tudniillik a t. pénzügyminister ur elődeinek, különösen két közvetlen elődének teljes joga van most a t. minister ur elé állani és tőle kérdeni: mit csináltál te a mi művünkből? Mert hogy állunk e tekintetben? Ghyczy Kálmán 60 millió hiánnyal vette át a kormányzatot, nagy erőlködéssel, drasticus intézkedésekkel reducálta 54 millióra. Ennyivel vette át Széll Kálmán. Akkor az 1877-ik évi költségvetés tárgyalása alkalmával ugyanezen helyről vitázva az akkori pénzügyministerrel, be kellett ismerni mégis azt, hogy a hiányt nagyóriási áldozatokkal 54 millióról 26 millióra redukálta. Igy vette át a t. pénzügyminister ur a pénzügyi helyzetet.

Volt 26 millió deficit, de ezen deficittel együtt a t. minister ur átvett 12 millió forintnyi új adójövedelmet, a mely már csakis az ő ministersége alatt mutatkozott, mert emeltetett az adó 1877-ben, de gyümölcse természetesen csak 1878-ban mutatkozott; ennek már a t. pénzügyminister ur vette hasznát. Ezen kivül saját initiativájából emelte az adókat — csak nagy számokban beszélek, mert fájdalom, hangom nem engedi, hogy részletekbe bocsátkozzam — emelte megint részint új, részint régibb emelésekkel 14 millióval, ugy hogy a t. pénzügyminister ur kormányzata alatt, illetőleg 1878-tól máig az egyenes adók 12 millióval emeltettek, a közvetett adók pedig 14 millióval. 1882 végén az egyenes adók voltak 84 millió, most 96 millió, a közvetett adók voltak 1878 végén 14 millió, most 26 millió. Tehát a t. pénzügyminister ur átvett egy 26 milliós deficitet, hozzá 12 millió jövedelmet, a mely természetesen ezen deficit csökkenésére volt szánva, hozzá adott még 14 milliót és hol vagyunk? Hozzá teszem még azt, hogy a t. minister ur még átvett körülbelül 32—33 millió értékü államjószágot; mennyi van most meg ebből? És ha még veszszük azon óriási mennyiséget, melylyel a t. pénzügyminister ur az államadósságot szaporította és ezzel azután szembe teszszük a mai hiányt, a mely kerekszámban 40 millió és most legelőször történik, hogy a t. pénzügyminister urral és a pénzügyi bizottság t. előadójával egy számban birunk megállapodni, nem ugy, mint a multban, hol mindig veszekednünk kellett, hogy az igazat megismerjük. Igaz ugyan,

Digitized by Google

hogy most is megcselekedték — a gyengébbek kedvéért, hogy csak 22 milliót nyomattak ki, pedig a teljes őszinteség azt követelte volna, mondják meg: a deficit 40 millió forint. De miután ezen deficitből részint kölcsönnel, részint állami jószág eladásával ennek 18 milliója fedezve van, egyelőre marad még fedezendő ezenkivül 22 millió. Ez volna az igazság. De mondom, miután magát a tényt ők maguk semtagadják, örömmel constatálom, hogy végre legalább egy dologban egyetértünk: a hiányban; igy találkoznak az összes pártok. Meg van tehát a deficit, a 40 millió; de ez csak a költségvetési évi deficit. Ezt ne méltóztassanak összezavarni a pénztári hiánynyal, a mi van, vagyis azon összeggel, a melyre ma Magyarországnak szüksége van, hogy tartozásait fedezze; mert akkor hozzá kell számítani ezen 40 milliónyi évi költségvetési deficithez a 18 millió forintnyi pénztárkészletet, hozzá kell számítani a még függőben levő, még a ház elé nem terjesztett, csak a bizottságokban tárgyalt póthiteleket — mint a kiállítását s a többit — és akkor kiderül, hogy a teljes pénztári hiány jóval felülmulja a 60 milliót.

Ha a haza iránti kegyelet el nem nyomná bennem az ellenzéki ember örömét, majdnem kárörömmel kérdezném most a t. pénzügyminister urtól: hová lettek azok a szép aranjuezi napok, midőn itt ezen házban az egyensúly helyreállításáról beszélt? *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon. Felkiáltások: A trónbeszéd!)* A midőn még a trón magaslatáról is hirdették a népnek, hogy Magyarország pézügyei rendezve vannak! Azért én kérem a t. előadó urat, ne ide forduljon, midőn arról van szó, hogy nem szabad olyasmit állítani, a mi a tényeknek meg nem felel *(Élénk helyeslés a szélső balon)* s hogy nem szabad színezni akkor, a mikor önöknek a ministere éveken át tudva szinezett és megtette ezt a mi állításaink, számbeli állításaink, kimutatásainkkal szemben.

És kérdezhetném az igen tisztelt ministerelnök urtól, hogy mi lett abból a trafalgari hősből, a ki diadalt, győzelmet igért, ha minden katona teljesíti a maga kötelességét? No ugy-e t. ministerelnök ur, ott vannak azok a hű katonák, kik tizenkét esztendőn át ugy teljesítették a kötelességüket, hogy csak ugy reng bele az egész országnak a talaja a nagy szükségbe. És ilyen eredményeket méltóztatik felmutatni? De egy hű katonája talált feleletet erre is, megtartván mindig a nagyvezérnek a nimbust, hogy történt már ennél még nagyobb hadvezéren egyszer az, hogy szerencsétlenségből a stabs officierek elhibáztak valamit a térképen és a mappára nem rajzoltak egy bizonyos árkot, a melybe beleestek a katonák. *(Derültség balfelől.)* De hát kérem, itt nem oly árokról van szó, a mely a mappára nem volt rajzolva, itt oly árokról van szó, a melyet önök magok ástak és ásnak folyvást s a melyre évről-évre lettek általunk figyelmeztetve. Itt nem meglepetésről van szó; mathematikai számítással lehetett előre megmondani: lehetetlenség, hogy más eredményre jussunk nehány esztendő mulva, mint a milyenre jutottunk. *(Ugy van! Ugy van! balfelől és szélső baloldalon.)*

És e szomorú, szerintem, valóban válságos helyzettel szemben micsoda remediumokat ajánl a t. kormány és a t. pénzügyi bizottság? Ezek a remediumok három csoportra oszlanak: az első áll jámbor igéretekből. A t. kormány kormányzatának tizenkettedik évében előáll a javulási szándékokkal, megigéri szentül, hogy ezentúl takarékos lesz, hogy hiábavaló kiadásokat nem fog tenni, hogy szigorúbban fogja ellenőrizni a pénzügyi administratiót, hogy túlkiadások nem lesznek, respectálni fogja az országgyülésnek budgetjogát.

Valóban jellemző, hogy 12 év után álljon elő egy kormány ilyen szándékokkal; eltekintve attól, hogy ez arczulütése minden parlamentaris felfogásnak. Ha egy kormány kénytelen bevallani, különösen ily hosszú idő után, hogy nem teljesítette még azt sem, a mit teljesíteni lehet, mert hisz kilátásba helyezi, hogy ezentúl fogja megtenni, akkor nem az az eljárás, hogy szándékokkal álljon elő, hanem vonuljon vissza. *(Nagy zaj.)*

Magában véve különös, igéretet tenni oly valami iránt, mi egy alkotmányos kormánynak legelső kötelessége, hogy át ne lépje az országgyülés által megállapított költségvetést. Ilyesmire igéretet tenni épen olyan, mintha becsületes embertől azt kivánnák, hogy igérje meg, hogy becsületes ember lesz. Ez az első kötelesség. De méltóztassék elhinni, hogy most már ilyen igéretekkel beérni nem lehet. Ha önöknek komoly szándékuk respectálni az országgyülés budget-jogát, én nem látok mást, mint egy módot, hogy változtassák meg a főszámszék egész rendszerét; hozzuk be azon rendszert, mely van Franciaországban; de még jobb, ha behozzuk azt, a mely Olaszországban van, hol az ellenőrzés a főszámszék részéről nem utólagosan, hanem előlegesen történik, hol maguk az utalványok ellenőriztetnek, sőt mint Olaszországban, a főszámszék vetojoggal van felruházva. Utalványozhat a minister, a mit akar, ha a költségvetésben magában nincsen meg, a számszék ezen utalványt alá nem irja.

Mondom a remidiumnak első csoportja ebből áll: igéret és jámbor szándékok.

A második csoport áll részint apró intézkedésekből, részint egy új politikából, a melyet a t. ministerelnök ur jelzett a pénzügyi bizottságban ezzel a drasticus szóval: koplalás. *(Derültség balfelől.)* Hogy igenis odáig fog most már elmenni a takarékosságban, hogy egy bizonyos ideig koplaltatni fogja a nemzetet, még a legszükségesebb befektetésekre nézve is.

Digitized by Google

Hát először is, nagyon óhajtanám tudni, hogy hol, melyik téren akarja a nemzetet koplaltatni? *(Felkiáltások balfelől: A ministeri nyugdíjaknál!)* Azt hiszem, eddig sem úszott valami bőségben a nemzet és bármennyire hangoztassák is itt az előadói székből azokat a culturális beruházásokat, a melyeket én készséggel elismerek; de méltóztassanak önök is elismerni, hogy a mily mértékben azok eddig történtek, az távolról sem állott kellő arányban a terhek folytonos növekedésével. *(Ugy van! balfelől.)*

Tehát hol akarják koplaltatni a nemzetet? Hallottuk, olvastuk s nem lett legalább eddig dementálva, hogy különösen a t. pénzügyminister urnak szemefügye reá van fordítva a közoktatási és igazságügyi tárczára. Leginkább csodálkozom azon, hogy az igazságügyi tárczát is szemügyre veszi, a mely tárcza tulajdonképen valóságos fejőstehenét képezi a t. pénzügyminister urnak. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Hiszen, ez a tárcza inkább kell, hogy szivén feküdjék a pénzügyministernek, mint az igazságügyministernek, mert hiszen innen veszi a pénzügyminister ur a legnagyobb jövedelmet. Csupán csak a bélyegek és illetékek kilencz milliót adnak neki. Minden törvényszék, melyet Magyarországon felállítanak egy-egy üzlet a pénzügyminister számára. Tehát már pénzügyi szempontból sem érthető a pénzügyminister ur ezen eljárása, nem tekintve arra, hogy fájdalom, ismeretes dolog, hogy Magyarországon az igazságszolgáltatás annyi erőlködés után még ma is rendkivül hátra van és hogy még annyi a teendő ezen a téren, a mi azután kihat a közélet minden ágára, kihat még hitelünkre, nemzetközi viszonyainkra, mindenre. Ha a kormány ezen a téren akarja a koplalási politikát érvényesíteni, akkor ez valóban oly programm, melyet a nemzet egy kormánytól sem fogadhat el. *(Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Itt van a másik, a közoktatási tárcza. Hát mit akarnak? Kevesbíteni akarja a pénzügyminister ur az iskolákat? Hiszen Magyarországon ugyis több, mint 1,500 község van, mely iskolával nem bir és a létező iskoláknak túlnyomó nagy része még kiegészítésre vár. És ne méltóztassanak azt hinni, hogy ez nálunk Magyarországon csak culturalis kérdés, olyan kérdés csak, mint más országokban, haladási, közművelődési, tökéletesbülési törekvés. Nálunk ez sokkal több. Magyarországon a culturalis kérdés egyuttal a nemzet létkérdése. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Mert ne felejtsük el, hogy nemcsak mi haladunk, hanem haladnak az országban levő nem magyarajkú nemzetiségek is és a magyar fajnak addig van supremátiája ez országban, a mig az ő műveltsége üti rá a bélyeget az ország civilisatiójára, *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon)* ha mi stagnálási politikát fogadunk el, ha mi szünetelünk a haladás terén, mig a többi nemzetiségek előre haladnak, ugy ezzel elvesztjük a talajt lábaink alól. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* Tehát ezen a téren sem fogadhatom el a koplalási politikát.

Mikből állanak a többi intézkedések? Azokra rámutatott a t. pénzügyminister ur exposéjában, de részletezve vannak a pénzügyi bizottság jelentésében is. Be akarja hozni a pénzügyminister ur a szállítási adó emelését. Már tárgyaltuk is az erre vonatkozó törvényjavaslatot a pénzügyi bizottságban. Ehhez most tüzetesebben szólni nem akarok, hanem csak bárkinek szabad itéletére bízom, hogy vajjon Magyarország mai közgazdasági helyzetében épen akkor, midőn ezen gazdasági viszonynak egyik legfőbb átka, a versenyképtelenség mutatkozik, szerencsésen van-e megválasztva épen ez az adónem, hogy ezzel sujtsuk az országot. De hiszen ezen adónem emelése magában oly csekélység, hogy ezzel bizony keveset fognak lendíteni pénzügyi helyzetünkön. Itt van egy másik, a bélyeg és illetékek emelése, ennek a jövedelme is nagyon csekélyre redukálódik, a kettő együtt körülbelül alig fog többet jövedelmezni 1 millió 5 – 6 százezer forintnál.

Azután valami törvényjavaslatot akarnak behozni a portomentesség megszorítására vonatkozólag. No én azt hiszem, hogy ezzel csakugyan nem fogjuk elenyésztetni a deficitet. De említett azután a t. pénzügyminister ur valami nagyobbat is, az őszinteség egy perczében anticipálta a jövőt és kimondott egy szót, melyből az olvasni tudó világ azt olvasta ki, hogy az államvasutak részbeni elidegenítésére gondol. Igaz, hogy később a kormányelnökhöz kérdést intézvén a pénzügyi bizottságban, ő ezt nevezetesen módosította, mondván, mint azt a pénzügyi bizottság előadója is említé, hogy csupán az államvasutak némely mellékvonalainak csoportosításáról van szó. No hát én ugy emlékszem és ki is mutathatom, ha tetszik, hogy a pénzügyminister ur exposéjában nem csoportosításról, hanem elidegenítésről van szó és épen ezen kifejezést használja; hanem elfogadom szivesen, hogy csak lapsus linguae volt az egész és hogy ilyen szándék nem forog fenn, noha ha ez nem forog fenn, akkor arról, hogy a vonalak csoportosítása mily jövedelmet hozhat, fogalmam nincs.

Másik nevezetes intézkedés az, mely a tervbe vett conversióra vonatkozik. Ehhez szintén nem szólhatok, miután jelenleg tárgyalás alatt van, a mint mondják. Attól függ, hogy ha végrehajtatik, mily alakban, mily módozatok mellett fog ez eszközöltetni; akkor fogok hozzászólani. Elismerem, hogy tetemes kamatcsökkenést idézhet ez elő, ha jól vitetik keresztül; de ez még titok előttünk s a kormány előtt is és különböző körülményektől

Digitized by Google

függ keresztülvitele, tehát ezt sem lehet még készpénzre felváltani.

A harmadik csoport, mely felemlittetett és a melyről a ministerelnök ur is szólott a pénzügyi bizottságban, azon nagyobb szabású intézkedések csoportja, melyek nagyobb megtakarításokat fognak eredményezni. De miután ez csak a törvényhozás közreműködése folytán történhetik, már pedig a törvényhozás ideje ki van merítve s ily nagyobb törvényjavaslatokkal a ház elé lépni most már nem lehet, ezek csak későbbi időre halasztatnak. Bocsánatot kérek, nem a kormányelnök ur, hanem a pénzügyminister ur volt az, a ki két részre osztotta ezeket az intézkedéseket; az apróbbakra, a melyeket most kell elintézni és a nagyobbakra, melyek a jövő országgyülésre fentartandók. No hát, hogy minők e nagyobb intézkedések, azt nem kell kérdeznem, előre megmondom, hogy nagy adóemelések. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Egyebet nem is tehetnek, mint már bevezetőleg mondám, miután ugy vezették az országot, hogy vagy fizetési képtelenséget előidézni, vagy az országot nagy tehernek kell alávetni. És én nem hiszem, hogy a nemzet hajlandó lenne önöket ez úton örökké követni.

Hogy minők a remediumok, erre nézve egyébiránt a magam részéről programmot adni nem érzem magamat hivatva; ez annak lesz feladata, a kinek átadják a kormányt, a mint kötelességök lenne átadni, az majd megtalálja a programmot. Egyet azonban kötelességem elmondani. *(Halljuk!)* Bárki is üljön ezen a kormányon, annak legelső teendője lesz lemondani azon nagyzási mániáról, mely valóban üldözőbe vette kormányunkat. *(Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Egy percz alatt 5—6 ilyen kiadást idézhetnék, mely részben teljesen felesleges, részben pedig olyan óriási mértékben túlzott, hogy még ma is kötelessége volna a kormánynak azokat megváltoztatni. Ilyen például — hogy csak egyet idézzek a sok között — a pénzügyi bizottságban kérdést intéztem a ministerelnök urhoz, hogy miért nem nyujt be valami számadást az új országházra vonatkozólag, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy tudja legalább mégis az országgyülés, mely azt az összeget megszavazta, hogy mikép halad előre. A ministerelnök ur azt válaszolta, hogy nincs mit kimutatni és előterjeszteni, mert a mi történt, az még nem kézzel fogható, mert azok csak előkészületek, tervezések, mérések stb.

Én valóságos örömmel veszem ezt tudomásul és azt mondom ma is a ministerelnök urnak, hogy ha ugy van, ha a terv kivitele komolyan még meg sem lett kezdve, kötelessége *(Igaz! Ugy van! szélső balfelől)* novellát terjeszteni az országgyülés elé s utasítani a bizottságot, hogy dolgozzon ki újabb tervet, a melynek alapján 3—4 millió forintos, szerény, de tisztességes házat építsen a magyar országgyülés számára. *(Helyeslés a szélső balon.)*

Méltóztassanak elmenni Szeged városába, ott van photografiája a jelenlegi Magyarországnak, a Tisza-aerának. *(Ugy van! szélső balfelől.)* Ott látjuk azokat az óriási, gyönyörű palotákat, a melyekben beismerem, hogy gyönyörködik a magyar ember, mikor látja; de kérdem, kivánta-e a lakosság azokat a palotákat? megfelelnek-e azok az ő igényeinek, szokásainak, foglalkozásainak? Bele állítanak az alföld kellő közepébe, mocsarak közé egy sugárutakkal megtömött várost. *(Egy hang balfelől: monogrammokkal!)* Az egyik oldalon egy hosszú palotasor *(Halljuk! Halljuk! ba felől)* és a mint ennek végére jutunk és befordulunk egy sikátorba, az olyan, hogy valóban Ázsia legutolsó falvának is szégyenére válnék. A mint az ember itt végig megy, látva, hogyan váltakozik itten a pompa a nyomorral, a fény a meztelen szegénységgel, lehetetlen, hogy elibe ne táruljon Magyarország képe.

Játszszuk a nagyhatalmasságot és nem vagyunk képesek az országnak legszerényebb igényeit is kielégíteni: dobálódzunk milliókkal ott, hol parádékról van szó *(Egy hang a szélső baloldalon: A kiállitás)* és azután hagyjuk nyomorogni az állam hivatalnokait, a birói kart és gondolunk már arra is, hogy az iskolákat koplaltassuk és kevesbítsük.

Ez volna ma a legelső teendő: lemondani a nagyzási mániáról, lenni az, a mi vagyunk, kicsiny de becsületes, előre törekvő szerény nemzet, mely haladván, nagygyá lesz majd saját fejlődése által, anyagi és szellemi növekedése által, de nem mesterségesen. Mesterségesen nemzetet ép ugy nem lehet nagygyá tenni, mint nem lehet mesterségesen nagy városokat felvirágoztatni.

Második teendő, bárki legyen az, a ki arra hivatva van reducálni a kellő mértékre az óriási hivatalnok sereget, melyet a kormány hosszú éveken át összegyüjtött és mindinkább terjeszt. *(Halljuk!)* Elhiszem, hogy kénytelenek nyomorogni a szegény hivatalnokok, mikor oly nagy számmal halmozták fel. Méltóztassanak azoknak létszámát legalább egyharmadával leolvasztani: nyer általa az ország és jobban lehet javadalmazni azokat, kik megmaradnak.

Nem oly csekély kérdés ez a nagy hivatalnoki kar, mely létezik. Mert ennek mi az értelme? Ez mindig a kormány hatalmának öregbítésére való törekvés. Ez a kormányhatalmi túltengés képezi Magyarországnak nagy szerencsétlenségét. *(Igaz! Ugy van! szélső balfelől.)* Nemcsak a pénzügyek terén, t. uraim, nagy szerencsétlensége az még az erkölcsök, a köztevékenység terén is. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Méltóztassék elhinni, hogy nem egyes romlott

Digitized by Google

jellem példája árt a tömegnek, hanem igenis árt, mikor meg kezd gyökerezni a közönségben az a vélemény, hogy hiába ez országban minden, nem jellem, nem becsületesség, nem műveltség, nem hazafiság dönt; egyesítheted magadban mindezeket, de ez nem elegendő; nem mondom, hogy az ellenkező czélhoz vezet, de mindama tulajdonok nem elegendők, ha nem birsz a qualificatiók legfontossabbikával: hogy kormánypárti vagy. *(Élénk tetszés a szélső balon.)* Légy kormánypárti, meg lesz minden. Nem akarsz kormánypárti lenni? akkor tartsd meg a magad szép tulajdonait, bámuljuk őket, ha kell; elismerjük, ha kell, de pereat! Ilyenek láttára nem lehet csodálni, ha az erkölcsök az országban napról-napra sülyednek. És azt megmutatja a világtörténet minden országban, a hol a kormányhatalom túltengésbe ment át, ott ugyanabban az arányban sülyedt a közerkölcsiség.

De ezek mind, beismerem, nem oly intézkedések, melyek valami nagy pénzügyi eredményeket mutathatnának fel. Mindenesetre nem megvetendő, de nem elegendő ahhoz, a miről nálunk szó van. A legfontosabb teendő az — és ez az a nagy intézkedés, melyre bevezetőleg czéloztam — tegyük szabaddá a nemzet kezét ugy anyagi, mint szellemi téren. A kereskedelmi szerződés Ausztriával ez idő szerint fel van mondva: ám hagyjuk felmondottnak. *(Élénk helyeslés a szélső balon.)* A parlamentáris szokás is megkövetelné, hogy felmondott maradjon most, midőn az új választások közelednek. Hadd legyen újra alkalma a nemzetnek felelni arra a kérdésre: ismét meg akarja-e újittatni e lánczot tiz évre?

Nem fogok kiterjeszkedni annak bizonyítására, mennyi kárt okoz Magyarországnak e kereskedelmi szerződés. Lehet e károkat statistikai adatokkal is, számokkal is kimutatni, igyekeztünk is ezt több izben megtenni; de azt állítom, hogy az a része a veszteségnek, melyet számokkal lehet bizonyítani, elenyésző csekélység azon kárhoz képest, melyet statistikailag bizonyítani nem lehet és a mely tisztán abból származik, hogy az országnak nincsen szabad keze, nem intézkedhetik a maga belátása szerint, a maga szükségleteihez képest. Nem kell ezt sokat magyarázgatnom, annak, a ki foglalkozik e kérdésekkel, legkevésbé pedig magának a kormánynak, mert hisz senki sem érzé nálánál jobban, mennyire nyomja őt e láncz? Lehetetlen ott ülni csak 24 óráig is, a nélkül, hogy ne érezze az ember, hogy Magyarországon sok szabadság van, beismerem: de egy nincs, kormányzati szabadság. *(Élénk tetszés a szélső baloldalon.)* Ez nincs, mert erre teljesen szabad kéz kell; ott pedig mindig van egy más kéz, vagy beismert, vagy láthatatlan, a mely dirigál.

A közgazdasági felszabadulás az első feltétel benső meggyőződésem szerint arra, hogy Magyarország rendezhesse pénzügyeit. *(Ugy van! a szélső balon.)* Ha e rendezéshez komolyan akarunk fogni, az első lépés átreformálni összes adórendszerünket. Összes adórendszerünket pedig csak ugy reformálhatjuk, ha a fogyasztási adókkal ép oly szabadon rendelkezünk, mint a többivel. *(Élénk helyeslés a szélső balon).*

És, tisztelt ház, ez nem elegendő. Még egy lépéssel tovább kell mennünk. Az 1887. évi költségvetést tárgyaljuk ma; a közösügyi aera második évtizedének végén vagyunk. Én azt hiszem, hogy 2 évtized tapasztalatai elegendők arra, hogy mindenkit meggyőzzenek arról, a ki még eddig kétkedett benne, hogy ezen az alapon Magyarországnak egyáltalában anyagilag és szellemileg ugy fejlődni, a mint lehetne és kellene, merő lehetetlenség. *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Husz év sok idő. És önök, a kik ezen rendszernek hivei, bizonyára azt hiszik és remélik, hogy idők jártával a létező ellenzés és ellenszenv a népben azon kiegyezés és azon közjogi alap ellen el fog mulni; hiszen már is lassan-lassan, kevésbbé erősen hangoztatják az országban. Tévednek, nagyon tévednek. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* Igaz, hogy 20 év sok idő egy generatió életében, de elenyészőleg kevés egy nemzet életében és el fog jönni a percz — és önök érlelik a maguk kormányzatával — midőn a nemzet azt fogja mondani, hogy idáig és ne tovább! *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ha önök őszinte tanácsosai a koronának, kötelességük volna arra figyelmeztetni ő Felségét, a királyt, hogy ne várja be e perczet. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* Nagy idők következnek. Az európai constellatio olyan, hogy nem tudhatjuk, mire ébredünk holnap! *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* Én nem kétkedem, hogy ha beáll a percz s a király felhívja a nemzetet, hogy a haza védelmére háborúba menjen: menni fog. Teljesíteni fogja kötelességét e hazában mindenki pártkülönbség nélkül, mert igen jól tudom, hogy a haza védelmét feltételekhez szabni nem szabad. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* De igenis van egy feltétel, a melyhez szabni nemcsak hogy szabad, de kell is *(Halljuk!)* s ezen föltétel az, hogy az a haza, a melyet védelmezünk, győzelem esetén legalább szabad és a mienk legyen. *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon.)* Nehogy beteljesedjék rajtunk a nagy olasz dalnok azon szomorú mondása: „Per servir sempre, o vincitrice, o vinta.“ Akár győzve, akár legyőzetve, mindig csak szolgálunk!

Ebbe a szerepbe a magyar nemzet nem fogja magát beleélni soha. *(Zajos felkiáltások a szélső baloldalról: Igaz! Ugy van! Soha!)*

Ezek folytán az előterjesztett költségvetést el nem fogadván, arra kérem a t. házat, méltóztassék az azzal szemben általunk benyujtandó határozati

Digitized by Google

javaslatot elfogadni. *(Zajos helyeslés és éljenzés a szélső baloldalról.)*

Elnök: Fel fog olvastatni a határozati javaslat.

Törs Kálmán jegyző *(olvassa a határozati javaslatot).*

Határozati javaslat. Beadják Helfy Ignácz és társai: Lükő Géza, Justh Gyula, Pappszász Károly, Boda Vilmos, Irányi Dániel, Lázár Ádám, Mocsáry Lajos, Olay Lajos, Herman Ottó, Petrich Ferencz, Lipthay Pál, Törs Kálmán, Kürthy Sándor.

A kormány által az 1887-ik évre előterjesztett állami költségvetés oly szomorú képet nyujtván az ország általános pénzügyi helyzetéről, mely komoly aggodalmakat kelt már a legközelebbi jövő iránt is;

tekintve, hogy e válságos helyzetet épen az a kormány idézte elő, mely kiváltképen az államháztartás egyensúlyának helyreállítására vállalkozott s e czímen majdnem elviselhetetlen terheket rótt a nemzet vállaira, mig másfelől az általa felhalmozott államkölcsönök oly mennyisége éretett el, melynek évi kamatai államháztartásunkat agyonnyomással fenyegetik;

tekintve, hogy a kormány előterjesztése egyáltalában nem tartalmaz semmi utat vagy módot a válság helyzetéből való kibontakozásra;

tekintve végre, hogy immár két évtized tapasztalatai czáfolhatatlanul bizonyítják, miként az 1867-ben megállapított rendszer alapján — melyre a napirenden levő költségvetés is fektetve van — Magyarország sem pénzügyeit nem rendezheti, sem egyáltalában anyagi és szellemi erejét ki nem fejtheti:

mondja ki a képviselőház, hogy a kormány által az 1887-ik évre előterjesztett állami költségvetést általánosságban, a részletes tárgyalás alapjául sem fogadja el. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Horánszky Nándor: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Ámbár jól tudom, hogy a t. képviselőház tanácskozási temperamentuma nem mindig kedvez az oly felszólalásnak, mely száraz kérdésekkel részletesen és behatóan kiván foglalkozni, azonban a pénzügyi helyzetnek ma már minden oldalról elismert komolysága engem arra ösztönöz, hogy ezuttal ne a t. képviselőház tanácskozásainak néha-néha nyilvánuló gyengeségeit, hanem tisztán a kötelességet tartsam szemem előtt *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon)* és a helyzetről ép oly őszinte nyiltsággal, mint tartózkodás nélküli kritikával szóljak. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Szükség van erre, t. képviselőház és hozzá teszem, hogy jogunk is van hozzá és okunk is van rá; *(Ugy van! balfelől)* mert én azt hiszem, hogy egy nemzetnek bizalmával és jóhiszemüségével alig élt még kormány valaha annyira vissza, mint a jelenlegi *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon)* és egy országnak közjövedelmeit és vagyonát könnyelmübben alig tékozolta még kormány, mint a jelenlegi. *(Ugy van! balfelől. Mozgás a jobboldalon.)*

A pénzügyi helyzet javítása, t. képviselőház! Ez a szó cseng Magyarország minden állampolgárának fülében 10—11 esztendő óta. No ugyan szépen megrendezték önök a magyar államháztartást! *(Derültség balfelől.)* Huszonkét millió, papiroson bevallott deficit, negyven millió szemérmeteskedő deficit, *(Élénk derültség balfelől)* egy csomó póthitel, annak utána az ország törzsvagyonából egy jó összegnek az igénybe vétele, a végletekig fokozott adóterhek: ezek képezik a kormányzat 11-ik esztendejében a megrendezett államháztartás képét. Valóban megható kép, t. képviselőház, gyönyörködhetik benne az ország, a mely talán valahára mégis be fogja már látni, hogy legalább ezen az egy téren, melyet a terhekből és számadatokból is megítélhet, igazságosan és hozzáteszem, méltányosan ráirhatja erre az epochára azt a jelmondatot, hogy ez a hazugságok korszaka és rendszere. *(Élénk helyeslés és tetszés a bal- és szélső baloldalon. Mozgás jobbfelől.)*

Erős szó, t. képviselőház, elismerem, de nem én találtam fel. Feltalálta az a kormányrendszer, a mely nekünk évek óta az államháztartás javulását hirdeti; feltalálta az a kormányrendszer, a mely 2 évvel ezelőtt az ordinariumban az egyensúlyt papiron helyreállította; feltalálta az a kormányrendszer, mely ezt akkor tette, a midőn tudta, hogy a helyzet a felismerés tekintetében — mert csak erről lehet szó — acutabbá kezd válni s tette különösen akkor, midőn maga a pénzügyi bizottság jelentése is constatálja, hogy éveken keresztül csak egyetlenegy irányzat követtetett és ez az, hogy kis előirányzat és nagy deficit. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

És fájdalom, t. képviselőház, e tekintetben a pénzügyi bizottságot is súlyos felelősség terheli. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* A pénzügyi bizottság a kormány pénzügyi politikájának állandóan secundált és vagy nem ismerte a pénzügyi helyzetet és akkor nem állott feladatának magaslatán, vagy ha feladatának magaslatán állott, akkor segített a kormánynak azon irányzat állandó követésére, hogy a pénzügyi helyzetnek valóságos képét a nemzet szemei előtt, legalább azoké előtt, a kik azzal behatóan és részletesen nem foglalkoznak, eltakarhassa. *(Helyeslés balfelől.)*

És itt, t. ház, daczára annak, hogy a pénzügyi bizottság jelentése ma más hangon van tartva, mint volt éveken keresztül, azt állítom, hogy a mai jelentés sem őszinte. A pénzügyi bizottság jelentésében ugyanis van egy passus, mely azt mondja: „És mégis az államháztartás hiányának csökkenése megállott.“ Ebből logikailag

Digitized by Google

nem következtethető más, minthogy ezen csökkenés uton volt. *(Derültség.)*

Ezt én határozottan kétségbe vonom. Én utalok az 1878. év után — mert ezen évről külön fogok röviden szólani — benyujtott zárszámadások eredményeire, melyek azt mutatják, hogy 1879-ben a deficit 38 millió, 1880-ban 42 millió, 1881-ben 48 millió — mindig kerek számokban szólok — 1882-ben 46 millió, 1883-ban 30 millió, 1884-ben 41 millió és 1885-ben 40 millió volt. Tehát állandóan mindig 40 millió körül mozgott; vagy valamivel felment, vagy valamivel leesett, a mi természetes eredménye szokott lenni a pénzügyi kormányzatnak és ennyi latitude mindenesetre jogosult.

Ha most tekintetbe veszem, hogy azon két évben, a melyben a deficit a legmagasabbra szökött, t. i. 1881. és 1882. években az történt, hogy 1881-ben, mint ez a pénzügyminister ur 1883-iki exposejából is látható, némely tételek nem érvényesültek, a mit nem a pénzügyi kormányzat hibájának akarok tulajdonítani — mint pl. az államjavak eladásából 4 millióval kevesebb folyt be, a szőlődézsmaváltságból 1.600,000 frttal, a dohányból 2.000,000 frttal kevesebb folyt be és ezen felül a mondott évben az államadóssági kamatok 2 millióval tettek többet — ha továbbá 1882-ben tekintetbe veszem azon körülményt, hogy ezen évben az occupált tartományokban kiütött lázadás elnyomására nagyobb összeget, mintegy 8—9 milliót kellett fordítani: akkor constatálhatom — és reménylem, hogy meg fog czáfolni a t. minister ur és a t. előadó ur, ha nem igazat mondok — hogy 78 óta állandóan 40 millió körül forgott a deficit.

Hol van itt a javulás? A javulásra csak akkor lehet reá mutatni, ha mindig csak az előirányzat és soha sem a zárszámadás lebeg szemeink előtt, ugy, de ma már tudjuk, hogy az előirányzatok mindig hamisak voltak. A zárszámadások eredménye tehát constatálja azt, hogy 1878 óta javulás soha sem volt és ezen helyzet is, mint tudják, mindig csak adóemelések által éretett el.

Volt igenis a jelen kormányzat alatt — mely megnevezés főképen annak fejét, annak elnökét illeti, mert hiszen ő nyomja rá a pecsétet erre a korszakra — volt egy időpont, a melyben pihenés volt, sőt el kell ismernem, hogy a kétségtelen javulás jelei is mutatkoztak. Ez volt az 1878. év, a melyben az államháztartás minden alkatrésze azt mutatta, hogy ezen évben pihenés, javulás állott be, a deficit leszállt 27 millióra, a mi nem volt azóta soha.

Igaz, hogy névleg ez évben is 58 millió volt a deficit, de ebben benfoglaltatott az occupatio 31 millió rendkivüli költsége is, a mire mellesleg megjegyzem, hogy az e körüli eljárás is reálisabb volt, mint a későbbieké, mert azon év nemcsak a kamatot vette a költségvetésbe, mint sok kiadási tételnél azóta szokás, hanem az elköltött egész összeget is.

Továbbá, t. ház, az államadósságoknak 76-ról 77-re való emelkedése is azt mutatja, hogy mig 1876-ban az államadósság, az évi járandóságban kifejezésre jutókat nem említve, 653 millió volt, addig 1877-ben az 660-ra, tehát a mi viszonyaink között csekélységgel emelkedett, annak utána a kamatokban is stagnatio állott be, mert ez 1877-ben 79 millió, 1878-ban ismét 79 millió volt; a csekély eltérés a 153.000,000-os kölcsön beváltása körüli alakulásból származik. Mindezen alkatrészek azt mutatják, hogy 1878-ban igenis javulás, pihenés volt. És én, t. képviselőház, a ki akkor azon politikát más okból nem támogattam, nem támogattam annak gazdasági része miatt egyfelől, másfelől pedig azért, mert azon politika nem helyezett kellő súlyt azon igéretekre, melyeket a nemzetnek tett és melyeknek megtartása esetén nem kellett volna az állam adózó polgárainak áldozási képességét oly nagy mértékben igénybe venni, mint az tényleg igénybe vétetett, a mely politika végeredményében az adók restitutiójában zsugorodott össze, ismétlem tehát, hogy ezért nem támogattam; de egyet el kell ismernem, hogy ezen politika öntudatos és következetes, bár lassan haladt és a megelőző pénzügyminister urnak erre vonatkozó alkotásai, habár 1878-ban ki nem fejlődtek is tökéletesen, mindenesetre a javulásnak alapjait képezték és a javulást tényleg elő is idézték. És én, t. képviselőház, ma már nem kételkedem a felett, hogy ha ez a politika tovább folytattatott volna — és erre azért helyezek súlyt, mert ma azt hirdetik önök, hogy az államháztartás rendetlensége vagy visszaesése ismeretlen okokból és a kormánytól nem függő okokból következett be — ismétlem, hogy ha ez a politika tovább folytattatott volna és az administratio terén, mondjuk, legfeljebb fele összeg erejéig történtek volna újabbi kiadások és újabbi fejlesztések, ha továbbá a beruházások tekintetében csak fele erejéig tartott volna a t. kormány pihenőt és mindezeknek következtében az államadósságokat csak fele erejéig kellett volna fokozni, ha az üzemeket, a melyekre vonatkozólag a megelőző pénzügyminister urnak politikai irányzata az volt, hogy azoktól az állam szabaduljon; erre pedig alkalmas idő volt az 1879. és 1883-iki, mert hiszen tudjuk, hogy pl. a vasműveknél ebbe az időbe esik egy tekintélyes vállalat alakulása, mely megvett egy ily természetű tekintélyes vagyont; ha a vasutak államosításánál más politika követtetett volna, mint a milyen tényleg követtetett, melynek végeredménye az lett, hogy lerombolt vasutak lettek átvéve és mégis névértékben át lettek véve az összes czímletek, sőt még, bár csekély összegek, reá is fizettettek; ha t. képviselőház, a conversio sikeresebben hajtatott volna keresztül, mint a hogy keresztül hajtatott és álta-

Digitized by Google

lában az egész kormányzati irányzatból ki lett volna küszöbölve azon rendszer, a melyet másnak nem nevezhetek, mint a politikai borravalók rendszerének, *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon)* akkor, t. képviselőház, ma is ki lehetne számítani a kétszer kettő négy alapján, hogy ma az egyensúly helyreállítása előtt állanánk.

Ezeket a pénzügyi bizottság jelentésére vonatkozólag röviden megjegyezvén, áttérek mindenekelőtt a mai concret pénzügyi helyzetre vonatkozólag néhány észrevétel megtételére és ezek között első sorban az 1885-iki zárszámadásra, másodsorban pedig a jelenlegi költségvetésre, ez utóbbinál lévén bátor a t. pénzügyi bizottság előadójának némely megjegyzéseire észrevételeimet megtenni. *(Halljuk!)*

Az 1885-iki zárszámadásoknál, t. képviselőház, csak constatálni kivánom, hogy ezen zárszámadásoknak eredménye, a 40.200,000-es deficit is oly uton és oly tényezők közrehatása mellett éretett el, a mit számításon kivül hagyni nem szabad, ha ezen esztendőt teljesen meg akarjuk világítani. Jelesen 1885-ben nem vett igénybe a t. pénzügyi kormány több rendbeli összegeket és hiteleket, melyek neki beruházásokra voltak adva. Igy például a kiállításnál nem vett igénybe 480,000 frtot, az országháznál 430,000 frtot, a felső Dunaszabályozásnál 560,000 frtot, a tiszai munkálatoknál 250,000 f rtot, mondjuk tehát kerek számban 1.750,000 frt, melyre azonban annak idején a fedezet természetesen megszavaztatván, ezen fedezet is eluszott abban a nagy tengerben, melyet túlkiadásoknak neveznek. *(Derültség balfelől. Mozgás a jobboldalon.)*

Annakutánna az 1885-iki zárszámadások mutatják azt is, hogy ebben az esztendőben lett a 18 milliós, ugynevezett forgalmi kölcsön felvéve. Én annak idején bátor voltam e kölcsönre vonatkozólag előzetesen is azt jegyezni meg, hogy ezen kölcsön szükséglete nem a forgalmi tőke előteremtése, hanem az államháztartás és az állam pénztárában mutatkozó nagy hiányok és bajok fedezésére szolgáló kölcsön.

És ma mit látunk? Látjuk azt, hogy a 18 millió kölcsön leszámításával azon 1,500,000 frtnak, a mely anyagszer beszerzésére fordíttatott, az 1885-iki államháztartásnál használtatott fel. Igaz, azt mondhatja a t. pénzügyminister ur, hogy ezen összeg az állam által adott előlegek voltak az illető üzemeknél és az állam ezen előlegeket vette vissza e forgalmi tőkékből; de tény az, hogyha a kormány e kölcsön körül őszinte akart volna lenni, akkor is azt a maga nevén kellett volna megnevezni és azt mondani, hogy az állam által előlegkép adott összegekre ma szükségem van, tessék tehát ezen összegeket, melyeket az államháztartás igényel, visszaadni és erre újabb kölcsönt megszavazni.

De szólni kivánok, t. képviselőház, az előttünk fekvő költségvetésről és annak természetéről és jelentőségéről is. *(Halljuk! Halljuk!)*

Elismerem, hogy az 1887. évi költségvetés reálisabb, mint elődjei voltak; de azt már nem fogadom el, hogy ezen reálisabb költségvetés beterjesztésére a t. kormány pénzügyi politikájának őszintesége vezetett.

A póthitelek kellemetlenségétől akart a kormány szabadulni, mert belátta azt, hogy két kellemetlenség közül mindenesetre kisebb az, mely előzetesen kivánja az államtól az államháztartás szükségleteire szolgáló összegeket, mint utólagosan. De ha ezt elismerem is, egyet nem ismerhetek el és ez az, hogy a költségvetés egészen reális. Erre nézve engedje meg a t. képviselőház, hogy mielőtt tovább mennék, rövid észrevételeket tegyek. *(Halljuk!)*

Ezen költségvetésnél is mutatkozik az az irányzat, hogy a t. kormány, ugy a kiadásoknál, mint a bevételeknél mindig a szélső határokon mozog. A kiadásoknál igyekszik az összegeket lehetőleg oly minimumra szorítani, a mint csak indokolni képes, a bevételeket pedig lehetőleg magasra tenni. Már most, ha figyelembe veszszük, hogy államháztartásunk zárszámadásai szerint az a nagy összeg, mint végeredmény, mely az összes tárczáknál mutatkozik, apróbb tételekből alakul, mert például a póthitelek ilyetén tulkiadásai 1885-ben — gondolom — 6 milliót meghaladó összegre rugnak: akkor lehetetlen, hogy ennek betarthatósága tekintetében kételyeket ne tápláljunk.

Azután, t. képviselőház, az államadósságoknál előirányzott összegeket szintén keveslem, mert az időközben csinálandó kölcsönök, vagyis az 1887. évben igénybe veendő hitelek kamatai okvetlenül magasabbra fognak rugni, mint 1.200,000 frtra. A vasutaknál is sokallom a netto előirányzatot és alig képzelek esetet, hogy az beváljék. Igaz, hogy ezen bevételi tétel valamivel leszállittatott, de ha figyelembe veszem azon körülményt, hogy a pénzügyminister ur 86-iki exposéjában 1.500,000 forintra teszi a szükségletet, melyet a vasutak netto jövedelmi visszamaradása czímén erre kivánni fog, mint póthitelt, ugy azt hiszem, hogy teljes alapossággal és a megvalósulás hitében az államvasutak netto-bevételeinek összegét oly összegben előirányozni, mint az történik, nem lehet. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)*

A vasmüveknél még kirívóbb a helyzet. A vasmüveknél még sohasem vált be az előirányzat, sőt azok néha 1 millió 200—300,000 forinttal is visszamaradtak. Tehát ma, midőn a pénzügyminister ur indokolásában arra utal, hogy a vasmüveknél a fenforgó gazdasági viszonyok követ-

Digitized by Google

keztében restringálni kell, akkor az előirányzat, mely még eddig sohasem vált be, hogy megvalósuljon, ezt hinni teljes lehetetlenség.

Itt vannak továbbá a vámbevételek, melyek, mint tudjuk, megközelítőleg azon az alapon irányoztattak elő, mint azok 85-re előirányozva voltak, minthogy pedig tudjuk, hogy 1885-re 1887. évben 1.500,000-nyi póthitelt kellett megszavazni, lehetetlennek tartom — különösen akkor — a mikor a t. kormány maga jelzi, hogy a vámbevételeknél további visszamaradások jelenségei forognak fenn, hogy az ebbeli előirányzat szintén beváljék, ha tehát én mindezeket számba véve azt állítom, hogy legalább 4 millió az az összeg, melynek erejéig én még ezen költségvetést sem tartom reálisnak, ugy csak szerencsét kivánhatok a pénzügyi kormányzatnak, ha az 1886-iki előirányzat és a valóság közt csak 4 milliónyi összeget fog a zárszámadás a költségvetés hátrányára feltüntetni. Mondom, nagy szerencséje leend ez a pénzügyi kormányzatnak és remélem, hogyha a sors kedvez és tagja leszek még a háznak, reá fogok mutathatni annak idején arra, hogy a miket ez alkalommal mondtam, azokat a zárszámadások valóknak igazolták.

De kérdés, hogy miként állott elő ez a helyzet? *(Halljuk! balfelől.)* Az előállott helyzetnek részint lényegi, részint formai okai vannak. A lényegi okok közé sorozom mindjárt első sorban azt, a mire Helfy t. képviselőtársam is rámutatott, hogy a t. kormány 1878 óta az administratio összes apparátusát az ország pénzügyi erejével arányban nem álló módon szaporította. *(Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)* A t. ministerelnök ur a pénzügyi bizottság tárgyalásai egyikén ezen megjegyzésünkre és különösen a hivatalszaporításokra vonatkozólag *(Halljuk! Halljuk! balfelől)* kétségbe vonta ezen állítás valóságát, hozzátevén, hogy talán csak nem gondolnak itt a csendőrség behozatalára, vagy legalább nem ezzel akarjuk indokolni a létezett apparátus személyzetének szaporítását, mert ha nem ezzel akarjuk indokolni, ugy kétségbe vonja állításunk valóságát.

A t. ministerelnök urnak ezen nyilatkozata engem arra ösztönzött, hogy informáljam magamat és e szempontból a 75-iki évet a 87-iki előirányzattal összehasonlítottam és az összehasonlítás kedveért a költségvetésből az erre vonatkozó adatokat kiirtam ezek pedig következőket tüntetik fel. *(Halljuk! Halljuk!)*

1875-ben volt az államnál alkalmazottak száma, nem számítva ide a törvényhatóságokat, melyek dotatióban részesülnek és igy erre vonatkozólag a költségvetés adatokat nem is tartalmazhat, nem számítván továbbá hasonló okból a tanítókat, valamint az útbiztosokat, útkaparókat, folyamfelvigyázókat és a díjnokokat, volt 1875-ben államnál alkalmazott 35,071 egyén 26 millió 700,000 forint személyi járandósággal, 1887-ben van 56,215 alkalmazott 41.800,000 forint személyi járandósággal. *(Nagy mozgás a bal- és szélső baloldalon.)* Ebben benne van, t. ház, a csendőrség és a vasutaknál alkalmazottak létszáma is. De ha ezeket — melyeknek elsőbbje 5,388, az utóbbiak pedig, de csak különbözet, 9,000-et tesznek — levonjuk, az eredmény akkor is azt mutatja, hogy az államnál alkalmazottak száma — ismétlem, azokon kivül, melyeket elősoroltam — 6,846-tal és 5.400,000 forintnyi személyi járandósággal szaporítja az állam terhét. *(Mozgás a bal- és szélső balon.)*

Valóban, t. ház, ez becsületére vált volna még az ismeretes Bach minister urnak is, a kinek szerencsétlensége az volt, hogy korán született és a mai rendszert nem ismerte, *(Élénk derültség a bal- és szélső baloldalon)* mert ebből valóban sokat tanulhatott volna. *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső balon. Egy hang a szélső baloldalon: De tőle is sokat tanultak!)*

Továbbá előállott a helyzet másodsorban a beruházásoknak viszonyainkhoz és szükségleteinkhez nem illő és alkalmazható féktelenségéből — mert az adott körülmények között másnak nem nevezhetem — s előállott a pénzügyi kormányzat azon hibáiból, melyeket eléggé megróni nem lehet, hogy oly duskálkodás állott be a törvényhozás által meg nem szavazott kiadásokban, melyre példát alkotmányos országban alig találunk. *(Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)* De előállott ez formai okokból és ez az, a mi takarhatóvá tette eddig a helyzetet az által, hogy az állam pénztárai más czélokra felvett kölcsönökkel mindig telve voltak és a féktelen költekezést lehetővé tették.

A zárszámadásokat 1878 óta átnézvén, ezek azt mutatják, hogy 1878-ban — az azon évben létesített aranyjáradéki kölcsönből, mely 127 milliót tett — csak 62 milliót fordítottak a 153 milliós kölcsön fedezésére, tehát 65 millió maradt az állampénztárban. Továbbá 1879-ben 145 milliós 6% aranyjáradék kölcsön realisáltatott és ekkor csak 88 millió fordíttatott a 153 milliós kölcsön törlesztésére, a cassában pedig maradt 52 millió. 1880-ban részint a 6% aranyjáradékból, részint a tisza-szegedi kölcsönből befolyt 40 millió; 1881-ben 5% papirjáradék 57 millió, 1882-ben 46 millió, 1883 ban 46 millió — a melyben a vágvölgyi vasut csere-értéke is szerepel — 1884-ben 32 millió, 1885-ben 48 millió folyt be hitelmüveletekből. Ezek azt mutatják, hogy ezen állami hitelmüveletek következtében a kormánynak mindig állottak pénzek rendelkezésére és ez tette lehetővé a folytonos nagy költekezést. És a bajok felderítése csak akkor következett be, mikor a kormány tisztán az előirányzatban megszavazott összegekre volt utalva, midőn már több kiadásokra összegek nem szavaztattak meg s rendelkezésre

Digitized by Google

nem állott más, mint a mi költségvetési természetű hitelművelet. Akkor azután a t. kormány műveleteket volt kénytelen kötni forgó tőke czímén, azután jött a póthitel és ma pénztári készlet kiegészítése czímén stb., a mi pedig a valóságban nem egyéb, mint az államháztartás további tengődtetése. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Igy jutottunk el azután, hogy constatáljam a momentan pénzügyi helyzetet, oda, hogy van egy permanens deficitünk, mely ha a kormány minden erejét megfeszíti, minden lehető beruházást beállít, évenkint legalább 30 millió forintban kell, hogy jelentkezzék. Ugy a rendes költségvetésben, mint a rendkivüliben, a beruházásokban és a rendkivüli közösügyi kiadásokban, ha csak a tisztán engagirozott és obligált tételeket és azok végösszegeit veszszük is, melyek egy részének régen a rendes költségvetésben kellene szerepelniök, újra állítom, hogy az államnak évenként legalább is 30 millió nyi permanens chronicus deficittel lesz dolga. Ezen deficitek következtében azután évenként szaporodik az állam kamatterhe is. *(Igaz! Ugy van! a balon.)* Mindezen felül még figyelembe veendők az igénybe vett rendkivüli adóemelések szerencsétlen elkallódása és a bizonytalan pillanatnak azon veszélyei, melyeknek — ha erre az országra a sors valami váratlant hoz — következményeit kiszámítani nem lehet, *(Igaz! Ugy van! a baloldalon)* mert az állam pénzügye ma az általa kibocsátott czímletek által egész a legutolsó kunyhóig összeköttetésben van. Ha tehát valami zavar történnék, ennek következményét valóban nem lehet belátni.

Ezen pillanatnyi veszélyek az államháztartás képét még lehangolóbbá és szomorúbbá teszik. És én csodálkozásomat fejezem ki a felett, hogy a kormány ezen helyzettel szemben azon aprólékos rendszabályokra utal, a melyeknek összes végeredménye alig lehet nagyobb, mint mennyi 1—2 évi újabbi hitelművelet kamataira szükségeltetni fog. Ime ez a pénzügyi helyzet concret képe! — De én nem elégszem meg azzal, hogy tisztán és kizárólag az állam pénzügyeinek concrét helyzetét igyekezzem csak felderíteni, hanem törekedni fogok rámutatni azon általános pénzügyi helyzetre is, melyben ezen ország van. *(Halljuk! Halljuk!)*

E szempont engem arra utalt, hogy a 18 esztendei zárszámadásokat átnézve, ezek alapján mutassam be pénzügyi helyzetünk képét. *(Halljuk! Halljuk!)*

Néhány kimutatást mutatok be, melyek a zárszámadások tételein nyugszanak és nem hiszem, hogy azok adataihoz kétség férjen, kivévén talán némely aprólékos tévedéseket, melyeket az ellenzéki képviselők alig kerülhetnek ki, mert nekik más adatok nem állanak rendelkezésükre, mint melyeket igy kikutathatnak és összeállíthatnak.

Kimutatásaim az állam pénzügyi viszonyainak következő képét tüntetik elő. *(Halljuk! Halljuk!)*

Mindenekelőtt számot kivánok vetni az állam tőkeadósságainak összegével. *(Halljuk! Halljuk!)* Elismerem, hogy ezt a zárszámadások is kimutatják, de én mégis szükségesnek tartom e tekintetben az ország helyzetét itt is és nyilvánosan felderíteni, nehogy az mondathassék, a mit a t. képviselőháznak egyik kiváló tagja közelebb egy ünnepélyes alkalommal mondott, hogy a pénzügyi helyzet rosszabbodása váratlanul következett be, *(Derültség a bal- és szélső balon)* daczára annak, hogy mint mondám, újat nem mondok, mert ezen adatok a zárszámadásokból is ismeretesek, ezenfelül hogy hű képet nyerjek, más kimutatásokat is készíttettem, melyeknek tömkelegébe én a házat belevezetni nem akarom. Csakis bizonyos statiókat kivánok marquirozni, hogy a képviselőház és az ország ezekből a következtetéseket levonhassa. *(Halljuk! Halljuk!)*

Államadósságaink tőketartozására nézve mindenekelőtt megjegyzem, hogy azok kétféle természetűek. Az egyik csoport tőkében, a másik csoport pedig állandó évi járulékokban jelentkezik; ehhez képest tehát előterjesztéseimet ezekhez idomítom. 1868-ban az új alkotmányos aerát 235 millió tőke adóssággal és avval a 30 millió forint állandó évi járulékkal kezdtük meg, melyet a kiegyezés folytán átvettünk. Hozzá teszem még, hogy ez évben a nagy vasuti kölcsönnek egy része realizálva lett. Tehát ezt is hozzáadva, az új alkotmányos aerát megkezdtük 275 millió forint adóssággal és a kiegyezési évi járulékkal. Ezen tőketartozás az évi járulékokban jelentkezők nélkül 1875-ben elérte a 619 milliót, 1885-ben pedig 1,435 milliót. *(Élénk mozgás a bal- és szélső balon.)* Ezen tőketartozáshoz megjegyzem még, hogy ebből az évi törlesztések le vannak vonva és csak az évek eredményei vannak kitüntetve. Továbbá megjegyezni kivánom azt is, hogy a tisza-szegedi kölcsön nem képezi az állam közvetlen, hanem csak közvetett tartozását. Ha már most képét akarom jelezni annak, hogy mennyi tehát az államnak 1885. év végén a tőketartozása, akkor ez összeghez hozzá kell adnom a következőket. *(Halljuk! Halljuk!)* A függő államadósságokból a pénztári jegyek összegét 21 milliót, továbbá a birói és árvaletétek összegét 13 milliót — megjegyzem, hogy a zárszámadás 17 milliót mutat, valószinűleg, mert ebben azon letétek is benne vannak, melyek nem cassaszerűleg kezeltetnek, hanem természetben őriztetnek mint papirok, értéknemüek stb. — én tehát felvettem azon 13 milliót, mely a költségvetés függő adósságra vonatkozó indokolásában mint 1885-ik évi végeredmény van kitüntetve, továbbá hozzá számítom a rövid lejáratú kölcsönök összegét, mely

Digitized by Google

1.500,000 forintot tesz. Annak utána az egyes tárczáknál mutatkozó tartozásokat, melyek 31 milliót tesznek ki, de melyekből levonandónak tartom az időközi törlesztéseket, melyre adatunk ugyan nincs, de busásan számítva és combinálva, ez 1.700,000 forinton túl nem terjed, ezen felül még leszámítom e tételből a zárszámadásokban az államadósságok számláján mutatkozó 4 rendbeli összeget és igy e tételt 25.700,000 forintban constatálom. Ha már most ezeket összegezem, a végeredmény azt mutatja, hogy *(Halljuk!)* 1,496 millió forint, kerek összegben szólva, az összeg, mely az államnak tőketartozását képezi. *(Mozgás a bal- és szélső balon.)* Továbbá jön ehhez még az államnak indirect tartozása, a vasuti kamatgarantia, mely évi járulékokban jelentkezik, mely ha ezt tőkének akarom feltüntetni, 5%-kal számítva 166 milliót tesz ki, továbbá jön 30 millió évi járulék, a melyet a kiegyezés folytán elvállaltunk, a mit szintén 5%-kal tőkesítve 606 millióval juttatok kifejezésre, és ekkor azt látjuk, hogy az államnak tőketartozása 1885. végén realisan számítva 2,270 milliót tesz, nem lévén beleszámítva ebbe a 80 milliós bankadósság, továbbá azon 312 millió államjegyek és váltópénzek összege, melyre az állam jótállása a kiegyezés által elvállalva lett. *(Hosszantartó mozgás a bal- és szélső baloldalon.)*

T. ház! Hogy a képviselőház és az ország nemcsak a tőke, de a kamattartozásnak is a képét nyerje, bátor voltam erre vonatkozólag, szintén a zárszámadásra alapítva, egy más kimutatást összeállítani. Ez csak 1876-tól terjed 1886-ig és előre kivánom bocsátani, hogy ezen összegben benfoglaltatik a vasuti kamatgarantia és az államosított vasutak adósságai is és pedig azért, hogy egyenlő factorokkal számolhassunk; miután időközben némely vasut államosittatván, ha egyenlő tényezőkkel akarunk számolni, akkor ugy a kezdetnél, mint a végeredménynél e három factort össze kell foglalnunk, bár nálam ez elkülönözve is megvan. Ezen kimutatás azt mutatja, hogy 1875-ben az állam évi kamatterhe 87 millió volt, 1885. végén pedig 128 millió, tehát az emelkedés a jelen kormány alatt 41 millió. *(Mozgás a bal- és a szélső balon.)* Sőt tovább mentem, t. ház, hogy ne tisztán e tényezőkkel számoljak, összeállítottam a magyar állam kamatterheinek fejlődését; tisztán a hitelműveletek, tehát a szorosabban vett adósságok alapján is, jelesen a nagy vasuti kölcsöntől kezdve az 1.050,000 forintos jelzálogkölcsönig. *(Halljuk! Halljuk!)* És ezen adatok azt mutatják, hogy 1875-ben az országnak a hitelműveletek utáni kamatterhe 22 millió volt, 1885.végén pedig emelkedett 54 millióra. *(Hosszantartó mozgás a bal- és szélső balon.)* És ebben benne van a conversio eredménye is, tudniillik a 2.200,000 forintos kamatmegtakarítás, továbbá azon 3.200,000 forintos megtakarítás is, mely a conversio keresztülvitele évein át a pénzügyminister ur 222. számú jelentése szerint, mint külön kamatmegtakarítás constatáltatott.

Még egy további és tán ezeknél is érdekesebb képet nyerendő a mi pénzügyi helyzetünkről, kiszámítottam, hogy mennyi az állam azon vesztesége, melyet kibocsátások czímén, hitelműveleteinknél szenvedett. *(Halljuk! Halljuk!)* Itt azt a végeredményt nyertem, hogy 426 millió frtra rúg azon veszteség, melyet az állam kibocsátási veszteségek és költségek czímén szenvedett, *(Nagy mozgás a bal és szélsőbalon)* melyet tehát Magyarország pénzügyi gazdálkodásán a pénzpiacz nyert. Jól tudom, hogy nincs állam, mely hitelműveletet csinálna a nélkül, hogy bizonyos összegeket kibocsátási veszteségek czímén ne veszítene. De merem állítani, hogy nálunk e tételek oly óriásiak, a minők csak nagy szerencsétlenségben levő államnak nyujtott kölcsönökből származhatnak. *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélsőbalon.)*

Hogy kitüntethessem képét annak is, mi hát azon összeg, melybe Magyarországnak az a szerencsétlen 153 milliós kölcsön került, melyből a t. kormány és a t. párt pénzügyi capacitásai 10 éven át élősködnek, *(Derültség a balon. Halljuk! Halljuk!)* constatálni kivánom, hogy a 153 milliós kölcsönből befolyt papirpénzben 141 millió, ennek visszaváltására fordittatott papirban 178 millió forint, ennek fejében forgalomba hozatott 200 millió 6%-os aranyjáradék s ez convertáltatott 272 millió 4%-os aranyjáradékká. Tehát kezdetben befolyt 141 millió papirban és czért most forgalomban van 272 millió arany forint. *(Hosszantartó nagy nyugtalanság.)* Ez nem a jelen kormány hibája, mert e kölcsönt nem ő csinálta és épen az ő javára akarom kimutatni az országnak, hogy ha még valaha a kormány hivatkozik e műveletre, tudja és ismerje, hogy mi tehát azon áldozat, melyet az ország e tekintetben hozni kénytelen volt. *(Mozgás jobbfelől.)* De egyet aztán meg kell jegyeznem, azt, hogy ezen szerencsétlen — és csak azért szerencsétlen kölcsönnek, mert rövid lejáratú volt — beváltására tett hitelműveletek aligha visszamaradnak azon hitelművelet mögött, melyet a 153 milliós kölcsön képében ismerünk, mert az adatok azt mutatják, hogy a 153 milliós kölcsönért 92·70% jött be papirban minden 100 frt után, mig a többi hitelműveleteinknél 88—89, 89·10 és 90·10 százalékokkal találkozunk.

T. ház! Ezekkel rögtön végezni fogok. *(Halljuk!)* Van még egy kimutatás, melyre vonatkozólag a t. ház engedelmét már csak azért is ki kell kérnem, mert erre nézve a pénzügyi bizottság t. előadójának annak idején egy igéretet tettem, hogy ezzel neki be fogok számolni

Digitized by Google

és ezt annál szivesebben teszem, mert a t. előadó ur ma is azon tévedésbe esett, a mibe esett akkor, mikor ezen igéretet tettem, t. i. hogy mennyi azon összeg, melylyel a direct és indirect adókat a jelen kormány emelte? *(Halljuk!)*

Itt mindenekelőtt különböztetni kivánok a dolog természete szerint az új adók és a régi, de reformált adók között. Mert mig az elsőknél az eredményt a legkönnyebben constatálni lehet, mert csak a zárszámadás eredményeit kell összeállítani, addig emezeknél már combinatió szükséges. Az első csoportra, az új adókra vonatkozólag az 1885-iki zárszámadás eredményét felvéve, azok azt mutatják, hogy az 1885-iki szállítási, nyeremény-, fegyver- és vadászati, hadmentességi, továbbá tőkekamat-adónak egynémely ingredientiáiból, minő a földtehermentesítési couponok, a szőlődézsmaváltság, maradvány- és irtványföldek; továbbá a keleti vasut papirjai és a pénzintézeteknél elhelyezett tőkék kamatai utáni adókból, annak utána a fogyasztási adókból, t. i. a czukor- és sörfogyasztási és ásványolaj-adóból 1885-ben 30 millió volt a bevétel.

Ezek, t. ház, új adók mind.

Gondolom, ezt nem méltóztatik kétségbevonni. Méltóztassék ezen törvényeket eltörölni.

Hegedüs Sándor előadó: Fejlődtek!

Horánszky Nándor: Fejlődtek, de új adók, *(Igaz! Ugy van! a baloldalon)* mert hiszen az új adók is fejlődnek. Én csak azt állítom, hogy tessék ezen törvényeket eltörölni, mert ez képezi jellegét az új adóknak és akkor azt látjuk, hogy ezek végeredménye mint veszteség 30 milliót tesz. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon. Ellenmondás jobbról.)*

Az 1885-iki zárszámadások végeredménye, ha fejlődés van is, benne 30 milliót tesz ki.

Ezek után voltak régi adók, melyek reformáltattak. Itt már nem az 1885-iki eredményre, hanem magára azon évre, mikor ezen adók behozattak, kell rámutatni. Ott vannak a ház- és kereseti adók. E kettőt összefoglalom, mert részint ama törvényjavaslatok indokolásában, melyekkel ez adók reformáltattak, méltóztatnak megolvasni, részint Széll Kálmán volt pénzügyminister urnak erre vonatkozó nyilatkozatából, melyeket annak idején exposéjában — jelen van, hivatkozom rá — megérteni, mert ő is constatálta, hogy a házadónak az a része, a mely emelést tartalmaz, 1.200,000 frt, a keresetadónak emelése pedig 1.500,000 frt. Már pedig, t. képviselőház, abban igazat fog nekem adni mindenki, hogy midőn új adó behozataláról vagy adóemelésről van szó, a t. kormányok igyekeznek nem a maximalis, hanem a minimális összegeket jelezni mint végeredményeket. *(Derültség.)*

Továbbá, t. képviselőház, a tőkekamat-adónak a nyilvános számadásra kötelezett vállalatok és egyletek adójára és egyéb tőke-kamataira vonatkozó része igaz, hogy nem új adó, mert ezek kiegészítő részét képezték annak idején a jövedelmi adónak, de midőn ezen adónem mint új adó kihasittatott és midőn ennek következtében a pénzügyi administratio bekalandozta annak idején Magyarország összes telekkönyveit, hogy a tőkéket külön constatálja és ne a jövedelem alkatrészeivé tegye, az akkor e tekintetben felmerült viták alapján bátran merem állítani, hogy a tőkekamatadó ezen nemeinek, a melyek régebben a jövedelmi adóba foglaltattak, kihasítása és új adóvá tétele folytán legalább 2 millió az az összeg, mely e czímen mint adóemelés jelentkezik.

Azután, t. képviselőház, a bélyeg és illetékekre, a bor- és húsfogyasztásra, a játékkártya és bélyegre vonatkozó 1881. évi és a biztosítási szerződésre vonatkozó törvények által emelt adót ötszázezer, háromszázezer, háromszázezer és négyszázezer forintban constatálhatom; teszem pedig ezt részint az illető törvényjavaslatok indokolásai, részint a minister uraknak erre vonatkozó előterjesztései, részint e háznak vitái alapján, egyébiránt igazolhatják ezeket a zárszámadások is.

Ezenfelül, t. képviselőház, a czukoradó, mint tudjuk, kétszer reformáltatott: 1878-ban és 1884-ben; a szeszadó hasonlókép 1878-ban és 1884-ben. Az 1878-iki adóemelésekre vonatkozólag ismét hivatkozom a t. volt pénzügyminister urra, a ki ezeknek az eredményeit egyenkint egy-egy millióra, a kettőt 2 millióra becsülte. A később létesített újabb törvényjavaslat benyujtása alkalmával, *(Halljuk!)* 1883-ban a jelenlegi pénzügyminister ur az új szeszadó-emelést 4 millióra, 1884-iki exposéjában már csak 3 millióra tette. Én itt csak kettőre teszem azon oknál fogva, mert a szesztermelés terén válság uralkodik, mely a pénzügyi bizottságot is arra birta, hogy már ez idő szerint is leszállítsa ezen indirect adónem bevételét.

Hasonlókép a vámtarifa-törvény kétrendbeli revideálásából, melyeket én indirect adóknak nevezni nem akarok, de a melyek utóvégre mégis csak az adóztatásnak egy bizonyos nemét képezik, vagy ha nem tekintjük is ilyennek, az államháztartás rendezésére minden bizonynyal conferált és conferálnia kellett, mint eredmény 1878-ban körülbelül 3 millió mutatkozott. A jelenlegi pénzügyminister ur pedig 1882-ben a szeszadó másodszori emelését 4.800,000 forintra becsülte; én ma ezt is csak 2 millióra teszem. Mindezeknek a végeredménye az, hogy a nemzet vállaira a régi és reformált adók következtében 15 millió forint adóteher rovatott.

E kettőnek összegezéséből, t. ház, azt hiszem, egész mérsékelten, az igazságnak és valóságnak megfelelően, azt a végeredményt vonhatom ki, hogy 46 millió az az összeg, a melyet új és újított adók alakjában a jelen kormány a nemzet adózó

Digitized by Google

polgárainak vállaira rakott, nem is említve azon új adót, mely a községi adóztatásokban nyilvánul és pedig annak következtében, mert az állami functiók egy része a községekre hárittatott át és ezek tették szükségessé a községi adók emelését, a melyeknek tehát csak a neve más, de mindenesetre adóemelés.

Ezekből constatálható tehát, hogy a direct és indirect és újított adók összege 46 millió. Ez azon összeg, melyet a jelen kormányzat áldásai egyikének köszönhetünk. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Még csak egy dolgot említek. *(Halljuk!)* Ez azon összeg sommázata, a mely az országnak törzsvagyonát képezvén, éveken keresztül költségvetési czélokra fel lett használva. Erre nézve a kimutatások az idő rövidsége miatt nem teljesen præcise készültek, de jótállást merek érte vállalni, hogy azon ingatlan és ingó javakból, továbbá állami követelésekből, melyek törzsvagyon jellegével birnak, legkevesebb 70 milliót tesz azon összeg, mely a jelen kormányzat 10—11 éve alatt államháztartási czélokra felhasználva lett.

Összegezve a képet, melyet az ország pénzügyi helyzetéről nyujtani kivánok, a következőkben vagyok bátor azt jelezni: az államadósságok, részint tőke, részint évi járulék alakjában jelentkező, de tőkére átszámított összege 1885. végén a bankadósság és a függő államadósságok nélkül, melyeket már említeni voltam bátor s melyeket Prileszky képviselő ur szokott ellenőrizni, 2270 millió forintot tesz. Az évi kamatteher, a melyhez egyenlő factorok kedveért hozzá kell adni a vasuti kamatgarantiát is, mint indirect adósságot, 1885. végén tett 128.000,000 forintot. Az elköltött államvagyon 11 éven keresztül kitesz 70 millió forintot. Az évi adóemelés 46 milliót. És egy minimalis összegben számítva a chronikus deficitet, ezt évenként legalább 30 millióra lehet tenni.

Mindezekhez még azt látjuk, hogy fel lettek használva az állam által a tiszai és szegedi kölcsönök rendelkezésre álló részei, továbbá fel lettek használva az országos tanitói nyugdíjalap pénzei; hozzá nyultak a jövedéki birságokhoz, a tiszti biztosítékokhoz, az egyetemi alaphoz, a közalapítványokhoz, szóval minden értékhez. Sőt találkozunk a pénzügyi kölcsönök oly nemével is, hogy a t. pénzügyminister ur előre betábláztat az eladásra szánt államjószágokra összegeket és ezektől azután fizetjük a kamatokat; ezenfelül az eladott államjavak követeléseit escomptirozza és mindezeken felül, ha megszorul, akkor rövid lejáratú kölcsönöket vesznek fel, a melyek hogy mekkora összegre mehetnek, mutatja a kamatteher, mely 1885-ben a zárszámadások szerint 87 ezer forintban nyilvánul.

Mikor tehát azt látjuk, hogy rövid lejáratú kölcsönök czímén 87 ezer forint van mint kamat felvéve, 1885. végén ez azt mutatja, hogy igen gyakran utalva van a kormány egyes pénzintézeteknél rövid kölcsönökért házalni, a mi nemcsak szomorú, de lealázó is.

Ez, t. képviselőház, az állam pénzügyi helyzetének képe nagy vonásokban, ezek azon nagy okok, melyek a mai bajokat megszülték és melynek oroszlánrészét a 11 esztendei kormányzatnak és ennek a t. kormánynak köszönhetjük. *(Ugy van! a bal- és a szélső baloldalon.)*

Ha már most ezzel, t. képviselőház — itt még csak nagyon röviden akarok megállani, *(Halljuk!)* ha mondom, ezzel szembeállítjuk azt, hogy mik azon javak, mi azon „bóni", a mi ennek ellensúlyozására az államnak rendelkezésére áll, akkor azt látjuk, hogy mi kölcsöneinktől a tényleg papirpénzben befolyt összegek után átlag ma is 6·57%-tet fizetünk törlesztés nélkül, holott ezzel szemben a vasutakba effective beruházott 377 millió után, mint ezt a vasuti üzletjelentés tartalmazza, 2·98% jövedelmet huzunk, továbbá az erdőknél az erdőknek, mint törzsvagyonnak leltári értéke 103 millió, mely után 1·84%-ot és az államjavaknak mint leltárilag 59 millió forintra tett érték után pedig a jövedelmei 3·30%-ot tesznek, továbbá ha azt látjuk, hogy az üzemek nemcsak nem hoznak, de sőt ellenkezőleg igénybe vesznek, akkor, t. képviselőház valóban meg kell döbbennünk a fölött, hogy ezen nagy terhek ugy tőke alakban, mint évi járulék alakjában tisztán az állam adózó polgárainak szolgálmányain alapulnak. Nem kicsinylem én, t. képviselőház, azon erőt, mely az adókban rejlik; de azt azután nagyon elszomorítónak tartom, ha hosszú évekre kiterjedőleg az állam adóiból befolyó összegek szemben azon terhekkel százalékok tekintetében is óriási inferioritásban vannak, mert ezek azok, a melyek elvonják az adókból befolyó összegeket azon nagyobb és magasabb czéloktól, a melyek egyfelől a nemzet életének a fejlődésében, másfelől annak biztosításában kell hogy kifejezésre jussanak.

Hogy ezen helyzet, ha ezen nem segitünk, kell hogy végromlásra vezessen bennünket, azt gondolom, ma talán mindenki belátja. Már most mi az a segitség, a melyet ezen nagy és súlyos bajokkal szemben a jelenlegi kormány mint vigaszt a háznak és az országnak mutat.

A pénzügyi bizottság jelentésében ezeket, t. képviselőház, felsorolva látjuk. És én valóban zavarban vagyok az iránt, hogy midőn ezen kijelentést a t. ministerelnök ur teszi, azt komolyan vegyem-e vagy nem. És pedig nem azért, mert mi a t. ministerelnök ur nyilatkozatai iránt bizalommal nem viseltetünk — a mire gondolom elegendő okunk van, *(Élénk helyeslés és derültség a bal- és a szélső baloldalon)* hanem azért, mert azt látom, hogy a t. túloldalnak egyes tiszteletreméltó és kiváló tagjai országnak és világnak azt hir-

Digitized by Google

detik, hogy hiszen értene csak a t. ministerelnök ur a pénzügyekhez, nem következtek volna be ezen bajok! *(Élénk derültség a bal- és a szélső baloldalon.)*

No, ha igy áll a dolog, t. képviselőház, akkor azután nem tudom, hogy komoly volt-e, midőn a t. ministerelnök ur a pénzügyek rendezésére vállalkozott, avagy komoly-e azon nyilatkozat, melyet nekünk most tesz, hogy azt a jövőben mégis csak rendezni fogja. Ezt, t. ház, csak ugy tudnám elfogadni, hogy ha a kormányzat qualificatiójának egyikétül az ahhoz való nem értést tekinteném, *(Zaj. Derültség balfelől)* a minek, t. ház, némi jelenségeivel találkozunk is. *(Halljuk! Nevetés.)*

Én visszaidézem a t. ház figyelmét egyes momentumokra, melyek e házban felmerültek és melyek azt bizonyítják, hogy valahányszor szakszerűséget igénylő kérdések elintézéséről van szó, akkor rendszerint azok nincsenek megelégedve, kik szakemberek. György Endre t. képviselő ur igen sokszor aggodalmakat fejezett ki, midőn gazdasági kérdésekről volt szó; a multkor Bethlen Ödön gróf képviselő ur, midőn az Adria subventiójáról volt szó, kijelentette, hogy ő ismeri ez ügyet s nem elégszik meg a javaslattal. Midőn az administratióról volt szó, t. képviselőtársaink közül sokan azt mondották, hogy ez bizony nem jó, de a jövő reményében mégis csak elfogadják; tehát rendszerint azok, kiknek valamely kérdés megbirálásánál kellene hogy szakszerűségökre, szavaikra súlyt helyezzünk, rendszerint elégedetlenek és azok, kik nem mondom, hogy nem értenek hozzá, de a kiknek nem szakmájuk, rendszerint megszavazzák és igy készül a törvény. *(Élénk derültség balfelől. Mozgás jobbfelől).*

Hát t. képviselőház, hogy az ajánlott eszközök csakugyan nem lehetnek komolyak, azt — ha valaki szemben a helyzet súlyos voltával — végig olvassa, hogy melyek azok a segítségi módok, lehetetlen legalább is nem mosolyogni. A t. minister ur legelső sorban kihirdeti újra a takarékosságot és mit tesz? Méltóztassék megnézni az 1887-ik esztendei költségvetést az összes tárczákban és azt méltóztatik látni, hogy a személyi kiadások, vagyis az organismus tovább fejlesztésének czímén nyilvánuló új szükséglet majdnem 800,000 frtra rug és ebben leginkább a t. ministerelnök ur excellál. Igaz, hogy ezeknek jó része, például a főispánoké és titkároké törvényen alapul, *(Nagy zaj)* de azt a törvényt kár volt megalkotni, vagy ha meg van alkotva, mi akadályozhatja a t. kormányt abban, hogy azt megváltoztassa. *(Ugy van! balfelől.)*

Egy szóval én constatálom, hogy részint közelebb alkotott, részint régebben alkotott törvényeknél fogva, például az ötödéves pótlékok, melyekről szólni nem akarok, tetemes összegre rugnak, de vannak közöttük olyanok is, melyeket a törvény nem rendel, például a fővárosi rendőrség új szükségletei. Ha ezeket és a takarítási igéreteket látom, t. képviselőház, valóban lehetetlen, hogy eszembe ne jusson a régi időkből az az istentagadó, a ki mégis a főpapi hivatalt hajhászta. *(Zajos derültség balfelől.)*

A t. minister ur nekünk bőjtöt prédikál, de ugy tesz, mint az egyszeri barátról a monda szól, hogy ő hirdette a bőjtöt, mint lelkiüdvösségre nagyon alkalmas eszközt, de csendesen mindig hozzá tette, hogy mások számára. *(Élénk derültség a bal- és szélső baloldalon.)* A mi a t. ministerelnök ur által gondolom az összes kormány nevében tett enuntiatiókat illeti, méltóztassanak még nekem megengedni nehány szót. *(Halljuk!)*

Az egyenes adókra vonatkozólag a t. ministerelnök ur kijelentette, hogy legalább egy darab ideig — azt persze nagyon nehéz meghatározni, hogy meddig, *(Felkiáltások a szélső balon: A választások utánig)* mondom a ministerelnök ur kijelentette, hogy legalább egy darab ideig az egyenes adók emelését lehetőnek nem tartja.

Én, t. ház, ezt a kijelentést annak daczára, hogy nagyon bizonytalan időhöz van kötve, magam is helyesnek tartom, nem azért, mintha a pénzügyi helyzet javítása érdekében minden lehető méltányosan igénybe vehető eszközhöz fordulni nem akarnék, hanem azért, mert a direct adókat emelhetőknek én sem tartom, mert azt merem állítani, hogy az emelés veszélyeztetni fogja még az e czímen jelenleg kirótt összegeket is, mert ha elértünk azon határig, a melyen túl az ország adózó polgárai a reájuk rótt terhek nagyságát nem fogják elviselhetni, akkor tartok tőle, hogy minden újabb emelés bajt fog okozni a jelenleg előirányzott összegekre is, mert az általános nem fizetés kezdődhet. Azután ebből még más is következhet, tudniillik az, hogy vagyonát mindenki igyekszik mobilizálni és oly értékekbe elhelyezni, melyek adót nem fizetnek, erre pedig csakugyan mindenkinek elég módja és alkalma van hazánkban, hol a papir sok. És hová vezet ez azután társadalmilag? hivogatja azon rémet, melyet a XIX. század az ugynevezett social-communismusban ismer, a melyre — hála istennek — ebben az országban a legkisebb jelenség sem mutatkozik, de a melyet meg lehet teremteni helytelen pénzügyi kormányzat által. Mert oly pénzügyi politika követésének, mely lehetővé teszi, hogy a legadóképesebb tárgyak kivonhassák magukat minden teherviselésből, más eredménye nem lehet, mint azon veszedelem, a melyre bátor voltam rámutatni. Kell tehát, hogy ebből a szempontból elkövessünk mindent, hogy ennek veszélyei ebben az országban nagyon hosszú időre elodáztassanak.

Nem árt, t. ház, ezen a téren még tovább is időzni, bár érzem, hogy beszédem nagyon hosszúra nyult. *(Felkiáltások balfelől: Halljuk! Halljuk!)*

Digitized by Google

Hogy a bevételek fokozására irányuló oly apróléksságokkal, mint például a postabélyegek, rendezzük az államháztartást — bár nem kicsinylem ezt sem, de ugy akarom honorálni, a mint megérdemli — hogy továbbá például a vasutak helyesebb csoportosítása miféle pénzügyi eredményeket szülhet, ezt belátni képes nem vagyok, ha csak — mit nem akarok feltenni — ez nem arra céloz, hogy a vasutak hálózatából a kevésbé jövedelmező részek kiszakittatván, bérbeadassanak és a vasutak jobb jövedelmezősége igy demonstráltassék az új rendszer dicsőségére.

Ily körülmények közt azután, ha az ellenzéknek aggodalmai feltámadnak és igyekszik rámutatni a bajokra és ezzel a jelenlegi politika megakadályozására vonatkozólag kötelességét teljesíti, hogy ebben mit lehessen tréfa tárgyává tenni, azt én csakugyan át nem látom, igenis nekünk ily helyzetben el kell követni mindent arra, hogy a mai ádáz iránynak vége szakadjon, ez nemcsak képviselői, de hazafiui kötelesség. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Van segítség igenis, mert én sem tartom az államháztartás rendezését — daczára nagyon súlyos terheinknek — lehetetlennek. De azt tartom, hogy erre vonatkozólag a 12-ik óra nagyon közel van és tartok még egyet, azt tudniillik, hogy ezt mélyreható rendszabályok nélkül elérni nem lehet. Hogy minők legyenek ezek, azt ellenzéki helyzetünkben meddő dolog lenne felsorolni, tehetik ezt azok, a kik eszméiket meg is valósíthatják, ezenfelül én nem tartanám helyesnek, hogy elterelj ük a helyzet súlyos voltától a figyelmet, hogy támadókból támadottakká váljunk és hogy a kibontakozásra vezető nézeteink részletes kifejtése által az egész kérdés lényegét profanálásnak vagy megrontásnak kitegyük. *(Helyeslés a baloldalon.)* El kell pusztulnia előbb ennek a rendszernek és akkor jogosan kérdést intézhetnek hozzánk és mi akkor a tartozó becsületes őszinteséggel, de egyszersmind komoly óvatossággal meg fogjuk mondani nézeteinket. De erre az idő akkor fog bekövetkezni, mikor az ország belátja, hogy e rendszernek vesznie kell.

Ime — hogy siessek beszédem befejezésével — *(Halljuk! Halljuk!)* az események hatalmának kellett bekövetkeznie, hogy az ország ne csak lássa, hanem érezze és fájdalom, szenvedje is azon következményeket és bajokat, a melyekre mi az országot éveken keresztül figyelmeztettük. Szomorú dolog, hogy ebben az országban recsegnie, ropognia kell mindennek, hogy az adóknak az államadósságoknak fojtogató hatása alatt kell állania a közvéleménynek, hogy valahára a baj nagyságát érezze. Hát ez vagy azt mutatja, a mit nem hiszek, sőt repudeálok, hogy az ország az alkotmányos szabadság élvezésére éretlen, vagy pedig azt, hogy a 12 évi kormányrendszernek sikerült kiirtani minden hitet, minden bizalmat a nemzet kebeléből és sikerült annyira behálóznia, hogy itt mindenki csinálhat bárminő politikát, mert csak az eseményektől lehet várni a javulást. És ha most, t. ház, még a kétszerkettő négy iránt is, a melyet pedig még oly körmönfont formulákkal sem lehet elnémítani, mint a ministerelnök ur ezt tenni szokta, ily nagy az érzéketlenség, akkor mit szóljunk az állami intézményeknek és az állami életnek egyéb ágazatairól.

Hol van ma egy oly közvélemény, mely az afféle badarságokkal foglalkoznék, mint a jó, becsületes és tisztességes administratio, a politikai jogoknak és szabadsági intézményeknek fejlesztése, az egyéni jogoknak a megóvása az állam túlkapásaival szemben, a melyek pedig ezen nemzetnek egykor valóban boldog álmait és jogos aspiratióit képezték? Avagy hol van ma olyan közvélemény, a melylyel szemben valaki arra vállalkoznék — pedig acut kérdés — hogy az ország közgazdasági helyzetét megbeszélje? Vagy nem józan eszét vonnák-e kétségbe annak, a ki ma felveti a kérdést, hogy e nemzet közéletében az utilitarismus mily erőt vett, hogy fájdalom, megszédített még olyanokat is, a kik positióikat valóban sok tanulmánynak, sok munkának és fáradságnak árán szerezték meg. Ezekről szólni ma meddő dolog volna. Én megpendítem azért, hogy rámutassak, hogy ez is azon 12 évi kormányzat gyümölcse, melyben ész, jellem, közszabadság, állami tekintély, pénzügy és minden, a mi egy nemzetnek drága deficitbe jutott. *(Ugy van! bal- és szélsőbal felől)* Ágiója csak kettőnek emelkedett: az önzésnek és bálványimádásnak. *(Ugy van! bal- és szélsőbal felől.)* Hová fog ez vezetni t. képviselőház, *(Halljuk! Halljuk!)* vagy hol fog megállni, különösen mai helyzetünkben, midőn azt látjuk, hogy a kormány nem birja az országnak a kibontakozás utait megmutatni, de a közhatalmat mégis sequestrálva tartja — megmondani nem tudom. Azt az egyet azonban érzem és ezt kimondom e teremben, a hol a legigénytelenebb ajkakról elfutó szó is visszhangzik az országban: hogy bűnt követ el minden gondolkozó ember, kinek a közügyekhez akár közvetlenül, akár közvetve hozzászólása van, ha utját nem állja azon romboló politikának, mely lehetetlen, hogy másra vezessen, mint az ország megrontására. *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső balfelől.)*

Én részemről, miután ennek részese lenni nem akarok, tekintettel a helyzet rendkivüli voltára, rendkivüli eszközökhöz vagyok kénytelen nyulni s ezért a költségvetést még általánosságban sem fogadom el a részletes tárgyalás alapjául, *(Élénk hosszas helyeslés és éljenzés a bal- és szélső balfelől)* hanem ugy magam, mint elvtársaim nevében a következő határozati javaslatot ajánlom elfogadásra. *(Halljuk! Halljuk!)*

Határozati javaslat: Tekintve azt, hogy az

Digitized by Google

1887. évre beterjesztett költségvetésben nem ismerhető fel olyan irányzat, melynek követése pénzügyeink válságos állapotának orvoslására vezethetne;

tekintve továbbá azt, hogy a kormány nyilatkozatai sem tartalmaznak arra vonatkozólag világos utmutatást, sőt teljes tájékozatlanságot és tervtelenséget árulnak el;

tekintve végül azt, hogy a jövőre vonatkozó általános igéreteknek nem lehet súlyt tulajdonítani, midőn azok egy olyan kormány részéről történnek, mely a budget korlátaival mit sem gondolva, a póthitelekkel visszaélt, mely pénzügyeink súlyos helyzetét eddig mindig tagadta, koronként az államháztartási rend helyreállításával dicsekedett, sőt újabb időben tett több intézkedésének és kezdeményezésének tanusága szerint a helyzet komolyságát kellőleg még sem méltányolja; melynek pénzügyi politikája a gondos előrelátást és tervszerűséget teljesen nélkülözvén, a nemzet terheinek roppant emelését eredménytelenné tette, az államot béke idején igen súlyos pénzügyi válságba sodorta és ez által azt belügyi feladatainak teljesítésében megbénította, tekintélyét benn és künn megrendítette:

Mondja ki a ház, hogy:

1. az 1887. évre beterjesztett költségvetést részletes tárgyalás alapjául nem fogadja el,

2. hogy a kormány pénzügyi politikáját helyteleníti. *(Hosszas élénk helyeslés és éljenzés a bal- és szélső balon.)*

Tisza Kálmán ministerelnök: T. képviselőház! *(Nagy zaj. Felkiáltások balfelől: öt perczuyi szünetet kérünk! Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* Azt gondolom, hogy mint mindnyájunknak, nekem is kötelességem magamat a ház elnöke enuntiatiójának alávetni. Ha a ház elnöke öt percznyi szünetet akar adni, teljes készséggel alkalmazkodom ehhez, de ha nem tartja az előrehaladott idő miatt czélszerűnek, *(Helyeslés jobbfelől)* akkor kérem, méltóztassanak most meghallgatni. *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* Különben is miután lesz még alkalmam ezen tárgyakhoz szólani, ezuttal nem sok ideig kivánom a t. ház figyelmét igénybe venni. *(Halljuk!)*

Mai felszólalásomnál, szándékom főleg a felhozott vádak némelyikének nem egészen igazságos voltára rámutatni.

Avval kell kezdenem, hogy én abban tökéletesen egyetértek az előttem szólott képviselő urral, hogy a nemzetet az alkotmányos életre való éretlenséggel vádolni nem lehet és nem szabad. De abban azután, midőn azért, a mit ő hibának tart, a kormányt teszi felelőssé, azt mondván, hogy ezen kormány úgy kiirtotta a népből a bizalmat, nem úgy, hogy a kormányban nem bizik, hanem hogy az ellenzékben nem bizik, már egyet nem érthetek. *(Derültség jobbfelől.)*

Tisztelt ház! Mindenki a bizalmat kiölheti maga iránt, minden párt kiölheti a bizalmat önmaga iránt, de senki az ellenpárt iránti bizalmat nem ölheti ki; mert mentől inkább eljátszszuk a bizalmat mi, annál inkább kellene annak önök felé fordulni, ha csak maguk nem rontják el, a mit nem tudom tesznek-e. *(Élénk derültség jobbfelől.)*

T. ház! Ha nem találja a képviselő ur azt, hogy elég mozgalom van az országban a közvéleményben, mely bennünket elítéljen, keresse az okát másutt, keresse ott, hogy ő hallja a nemzeti lét épületének recsegését, ropogását, ő hallja, látja azt a nem tisztességes, nem becsületes administratiót; de azok, a kik elfogulatlanul saját érdekkörükből, nem pedig politikai czélzatosságból itélnek, hála istennek, a recsegést és ropogást nem hallják, az administratióban pedig, ha látnak is hiányokat, de positiv és elvitázhatlanul előhaladást tapasztalnak. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

A t. képviselő ur szives volt komoly beszédében némi gúnynyal is illetni csekély személyemet, azt mondva, hogy én nem értek a pénzügyekhez és hogy erről eszébe jut neki az a régi adoma, midőn egy istentagadó mégis főpap akart lenni.

Hogy mihez értek, mihez nem, arról t. ház védekezni nem akarok. De egyet tudok és ez az, hogy a ministerelnöki okvetlen kellékekhez a pénzügyi szakszerűség nem tartozik sem nálunk, sem egyebütt. Szükséges, hogy az ország pénzügyi és közgazdászati helyzete iránt érzéke legyen s ezt én a magam részéről igénylem magamnak. És el is merem mondani, hogy a saját kezelésem alá tartozó ügyekben senki avval, hogy azok iránt érzékkel nem birok, nem vádolhat. De a t. képviselő ur felhozza a belügyministeriumban felmerült nagyobb előirányzatot. Két factort hoz fel, melyek egyike a fővárosi rendőrség. A több-kiadás itt is nem valami nagy összeget képvisel, de azt tartom, oly összeget, melyet a fővárostól akkor, midőn fővárosi és országos érdek, a közbiztonság érdeke forog szóban, megtagadni csakugyan nem lehet. Nem tagadtam meg, bár itt is sokkal kevesebbre terjeszkedtem, mint kellett volna, ha a rendőrség ellen támasztott alaptalan vádak folytán kifejezett igényekre hallgattam volna.

A másik szintén nem igen nagy tétel, a főispánok és főispáni titkárok fizetései. A képviselő urak, tudom, a főispáni titkárok intézményét és a főispánoknak adott némileg nagyobb hatáskört ellenezték. De a dolog közigazgatási részéről nem is beszélve, arról az egyről én is mindenkit biztosíthatok — és ez vonatkozik főleg a t. ellenzék azon részére, melyhez a képviselő ur is tartozik, hogy ha azon közigazgatási rendszer fogadtatott

Digitized by Google

volna el, vagy fogadtatnék el, melyet éveken keresztül önök hirdettek, nem tiz és husz, hanem igenis sok százezrekkel kellene a belügyministerium költségvetését emelni. *(Élénk tetszés jobbfelől és a szélső balon.)*

A képviselő ur szives volt azt mondani, hogy az, hogy mi és különösen én e padokon ülünk, annak szolgál bizonyítékául, hogy első dolog arra, hogy valaki valamire meghivassék, az, hogy ne értsen hozzá. Tán nem veszi rossz néven a képviselő ur, ha én meg azt mondom: higyje el, ha ahhoz, hogy valaki e helyeket elfoglalja, első szükség volna, hogy ne értsen a dologhoz, önök már régen átköltöztek volna ide. *(Élénk derültség jobbfelől.)*

A képviselő ur először is idézve a pénzügyi bizottságban mondott némely szavaimat, de nem egészen jól emlékezve azokra, felhozta a személyszaporulatot, gondolom, 1875 óta. T. ház, a csoportosítás annyiban — elismerem — igen ügyes volt, hogy először a szaporítást oda állította nagy összegében, ez megtette a hatást, azután redukálta oda, a hová igazán való volt, 21,000-ről 6,000-re. *(Közbeszólás a szélső baloldalról: Ugy is elég nagy!)* Tökéletesen igaz. Én azt mondottam: nagyobb mérvü személyszaporítás tisztán az állami tisztviselők keretében, a gremiumban, nem hiszem, hogy volt; de hogy a belügyministeriumban nem volt, azt tudom. Ez volt, a mit a pénzügyi bizottságban mondottam. Nem tudom, mert nem részletezte, természetesen nem is részletezhette egy beszéd keretében a t. képviselő ur, de azon szaporulatba, azt hiszem, legalább bele kell venni a a posta és távirda személyzetét. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* Állítsa vele szembe, hány postával, hány távirdával van ma több, mert az ugy hiszem, nem a személyszaporítás követelménye, hogy posták és távirdák állittassanak; állítsa vele szembe .... *(Egy hang a szélső baloldalról: A végrehajtókat!)* a végrehajtókra is van szükség; állítsa vele szembe a telekkönyveknek kiterjesztése következtében való személyszaporulatot és állítsa vele szembe egyáltalában mindazt, a mi közérdekben történt, de a mi tisztviselők, vagy hivatalnokok nélkül nem történhetik s akkor nem fogebből oly vádat emelhetni, mint a milyet emelni jónak látott. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

A t. képviselő ur továbbá összeállította az államadósságok képét. Pénzügyi számításaira részletesen felelni annyiban nem érzem magamat hivatva, mert hiszen maga constatálta a képviselő ur, hogy ezekhez én nem értek. *(Derültség a jobboldalon.)* Én pedig olyanokhoz szólani nem szeretek. De nem teszem azért sem, mert vannak mások, a kik ezt nálamnál jobban meg fogják tenni. Egy pár megjegyzést azonban kénytelen vagyok már ma megtenni, hogy megmutassam, hogy némelyekben nem egészen igazságosan méltóztatott ítélni.

Igy pl., midőn óda állította az adósságok növekedését, igaz, megmondotta, hogy már 1868-ban megvolt a 30 millió kamat, mely a kiegyezés folytán terhel évenkint; de azután a tőkét csak annyira tette, a mint akkor volt *(Ellenmondás balfelől)* és mikor az 1885-iki tőkét állapította meg, akkor a 30 millió tőkéjét is hozzáadta, mintha az is növekedés volna. *(Ellenmondások a baloldalon. Igaz! Ugy van! jobbfelől.)* De összehasonlítani csak ugy lehet helyesen, ha az 1868-ban már létezett 30 milliónak megfelelő tőkét már akkor is oda számítjuk éppen ugy, mint 1885-ben. E tekintetben tehát nem volt igazságos a t. képviselő ur. *(Ellenmondások a baloldalon.)*

Másodszor a képviselő ur felmutatta, hogy midőn az első 6%-os rente kibocsáttatott, akkor a 153 millió első felének törlesztése után mennyi készlet maradt a pénztárban és ugy tüntette fel; mint a mi a rendes kiadások keretében elkallódott. Elfelejtette — tudom hogy politikailag rosszalta, de elfelejtette a boszniai occupatio terheit és költségeit .... *(Élénk ellenmondások balfelől. Felkiáltások: Megmondta!)*

Hoitsy Pál: Bár el tudnók felejteni! *(Derültség.)*

Tisza Kálmán ministerelnök: ... a melyek pedig ezt a készletet igénybe vették. *(Ugy van! jobbfelől.)*

Tudom én, t. képviselőház, hogy terheink nagy mértékben növekedtek; de viszont ha a nominalis érték és a valódi érték közti különbözetet számítja a t. képviselő ur, ismét nem tagadhatja — ha igazságos akar lenni — hogy combinatióba véve a nominalis után fizetendő kamatot is, azon veszteség, mely az államra a kibocsátásnál háramlik, sokkal csekélyebb mostanában, mint az ez előtti években volt; sokkal csekélyebb ma, mint volt 1868-ban vagy 1873-ban. És ebből ismét a pénzügyi helyzetnek oly romlása, mely ezen kormánynak rovására esnék, ki nem magyarázható; *(Helyeslés jobbfelől)* valamint tévedt a képviselő ur akkor is — és ezt hajlandó vagyok talán épen nyelvbotlásnak tekinteni — midőn azt mondta, hogy államadósságaink nominalis értéke után, törlesztés nélkül, ma is 6 és gondolom, $^4/_{10}$ perczent fizettetik. Engedelmet kérek, ha az 5 perczentes papirjáradék 90-en áll, akkor fizettetik érte $5^1/_2$, ha pedig magasabban áll, a mint most is, akkor ennél kevesebb; nem 6·4 perczent tehát, hanem körülbelől 5·4 perczent. *(Ellenmondások a baloldalon: Átlagos in számítva több!)*

Engedelmet kérek, azt, hogy az államnak mennyit kell kölcsönpénze után fizetnie, hogy tehát ez irányban javult-e vagy romlott-e a helyzet, nem lehet az ezelőtt 20 esztendővel kötött adósságok kamataiból kiszámítani, hanem csak

Digitized by Google

abból, hogy ma milyen százalék mellett kap az állam pénzt. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Ezek azok, a miket, mint az igazságnak meg nem felelőket, a képviselő ur előadásában már ezuttal jelezni kivántam. *(Halljuk!)*

Különben megjegyzem még azt, bár tudom, hogy államadósságaink nagyok és biztosíthatom a képviselő urat, komolyan mondtam, hogy erélyes következetes intézkedések szüksége forog fenn e részben — de azt is tudom, hogy ha valaki összehasonlítja a mai Magyarországot az 1868-iki Magyarországgal, az látni fogja, hogy századok mulasztásait *(Ugy van! jobbfelől)* kellett pótolni, oly mulasztásokat, melyekért sem a nemzet, sem egyes hibás nem volt, de a melyeket ily hamar pótolni sehol a világon államterhek vállalása nélkül nem volt lehetséges. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

T. képviselőház! Egyik képviselő ur, a ki ma felszólalt, felemlítette, hogy én a pénzügyi bizottságban a „koplaltatás" szót használtam. Kénytelen vagyok a szerzői jogot erre nézve visszautasítani, mert én azon szót először évekkel ezelőtt azokról a padokról hallottam, midőn szemrehányást tettek nekünk, a kormánynak, hogy mi koplalásra akarjuk a nemzetet kárhoztatni és csupa fukarkodással akarjuk pénzügyeinket rendezni, nem birván érzékkel az állam fejlesztésének okvetlen feltételei iránt. Én tehát, a mint ott is megmondtam, egy régen használt szóval éltem a magam részéről.

Én különben beszédemnek azon részét eléggé körvonaloztam; megmondtam, hogy miután a bár magokban véve helyes intézmények fejlesztése túlgyorsan haladt, e miatt kiadásaink megelőzték bevételeink szaporulatát; igenis szükséges egy időre tartózkodni a kiadások minden kiterjesztésétől, sőt szükséges annyit meg is kimélni, hogy a törvényszerű kötelezettségek fedezhetők legyenek az 1887. költségvetés keretén belől. Ez volt, a mit mondtam akkor, ezt mondom ma; de bocsásson meg a t. képviselő ur, azt a tanácsát azután, hogy menjünk el innen s ugy rendezzük az ország pénzügyeit, akkor nem fogadhatom el — nem is beszélve a parlamenti szabályról, hogy rendesen a többség szokott e fölött határozni — midőn ő a takarékosságot kigúnyolja, minden lehető jövedelem-szaporulatot megtagad és csak egyre tud azután concludálni — megengedem igen éles logikával — hogy miután komoly időket élünk, most menjünk annak eléje, hogy a monarchia két állama közt fennálló viszonyt bolygassuk. Ebben lehet logika, de ez nem az én logikám; mert ha komolyak az idők, a mint ő mondta, akkor ez egy okkal több, hogy ha akarjuk is bolygatni azt a viszonyt, ne azon perczet válasszuk a bolygatásra, melyet ő is komolynak tart. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)*

T. képviselőház! A képviselő ur felszólít, hogy tegyünk le a nemzeti nagyzásról. Én megvallom, azzal a nisussal, hogy magunkat nagyobbnak, talán erősebbnek tartsuk, mint vagyunk, sokszor találkoztam, de még eddig az a szemrehányás, hogy én volnék a nemzeti nagyzás apostola, nem ért és nem fogadhatom el azt most sem. Én bizom a nemzet erejében, szeretem azt lelkem egész melegével, de tudom azt is, hogy nem elég nagy és nem elég erős arra, hogy magát nagyra játszani jogosítva volna.

De miben fekszik a nagyzás, a mit nekem szemrehánynak? Abban, hogy részemről óhajtottam és óhajtom, hogy a nemzet parlamentjének méltó és századokon át díszére váló háza legyen.

Megengedem, t. ház, hogy azt lehetett volna olcsóbban is csinálni, de ezen egyért elvállalom a nagyzás vádját, mert nem hiszem, hogy a szabadságához, alkotmányához ragaszkodó nemzet szebb emléket emelhetne ennek, mint azt, midőn az országházát teszi legfényesebb épületté. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

T. képviselőház! Tudom, hogy ugy is lesz még alkalmam szólani, látom, hogy a t. képviselőház fáradt is; még csak egy pár szóval kivánok tehát reflectálni arra, a mit a pénzügyi bizottságban az adóemelésre állítólag mondottam. *(Halljuk!)*

Ugy látszik, t. képviselőház, most az a nisus: engem azzal gyanusítani, hogy Isten tudja, miféle kortesfogásból mondtam, hogy nem tartom emelhetőnek az egyenes adókat — értve természetesen, a mit szűkebb értelemben alatta érteni szoktak — és hogy majd a választások után igy, meg ugy teszek.

Nem kutatom, hogy az a képviselő ur, a ki hozzám erről a pénzügyi bizottságban egyenes kérdést intézett, kortesfogásból, a választásokra való tekintetből intézte-e a kérdést, vagy pedig saját lelki aggodalmai következtében. *(Derültség a jobboldalon.)* Bármi lett legyen a kérdés indoka, azt hiszem, nagyobb őszinteséggel nem lehetett rá válaszolni, mint én válaszoltam. Mert mit mondtam? Azt: ez időszerint nem tartom az egyenes adókat emelhetőknek. Közbekiáltotta valaki: A választásokig persze! Mondtam: nem! Még azután is egy bizonyos ideig. Hogy meddig, az az állam vagyonosodásának fejlődésétől függ. De kimondtam azt is és kimondom itt szintén, hogy azt az embert azonban nem képzelem, a ki jó lélekkel azt merné mondani, hogy Magyarországon az egyenes adókat többé emelni nem lehet. No uraim, ha ez kortesfogás, ha ez korteskedési eljárás — akkor azután nem tudom, mit nevezhetnek önök őszinte eljárásnak.

Különben még ha azt mondtam volna is, hogy soha, a mig én élek, egyenes adót nem emelünk, talán ez is igen gyenge kortesfogás lett volna azoknak kortesfogása mellett, a kik pedig hirdetik néha itt, de künn mindig

Digitized by Google

hogy ha csak ő tőlük függne, leszállítanák az adókat. *(Derültség jobbfelől.)* Ne keressenek tehát mindig kortesfogást abban is, a mi épen az ellenkezője s kérem a t. képviselő urakat, nézzenek néha a tükörbe is. *(Derültség jobbfelől.)*

T. képviselőház! A költségvetés előttünk van, a ház bölcsesége fog felette határozni. Horánszky képviselő ur indítványában azt mondja, hogy rendkivüli eszközökhöz kell nyulni, tehát nem fogadják el a költségvetést általánosságban sem. Ha ma tennék először, hogy nem fogadják el a költségvetést, nem lehetne azon reményem, a mit kifejezni akarok. De nehány évvel ezelőtt ezen rendkivüli eszközhöz nyultak, nem fogadták el. Azután a jövő évben reá, igen helyes alapokon kimagyarázva, elfogadták. Engem tehát megnyugtat az, hogy azon alkalommal is, midőn nem fogadták el, szükségesnek látták velünk szemben a rendkivüli eszközhöz nyulni; de a jövő esztendeig meggyőződtek róla, hogy annyira tévedtek, hogy a rendkivüli eszközökre velünk szemben nincs többé szükség. Remélem, hogy most is ez fog történni. Túl feketén látásukkal a rendkivüli eszközöket szükségesnek tartják; ki tudja, esztendő mulva talán megint nem fogják szükségesnek tartani. *(Élénk derültség jobbfelől.)*

De akár miként legyen ez, a ház bölcsesége fog a költségvetés fölött, szemben a beadott két indítványnyal határozni. Bár a t. túloldalról beadott mindkét indítványnak, ha nem is szava — de egyiknek szava is — mindenesetre értelme mutatja, hogy egyenesen a bizalomtól tétetik függővé a költségvetés elfogadása, *(Ellenmondások balfelől. Egy hang: Nincs benn a bizalom)* mondom, a szó nincsen benne, de ha ki van mondva, hogy a kormány politikája rosszaltatik, ez, gondolom, egyik ecclatans formája, a kormány elleni bizalmatlanság kifejezésének, *(Helyeslés jobbfelől)* mindannak daczára — mondom — hogy mindkét indítványnak irányzata ez: én arra kérem a t. ház minden tagját, hogy minden személyes tekintet nélkül, nem nézve sem barátságot, sem rokonszenvet, saját lelkiismeretével számolva, adja szavazatát a szerint, a mint a jelen helyzetben hiszi, hogy kik és mely oldalon vannak azok, kik a kormányzatot az országra haszonnal vezethetik.

Ezen kéréssel a magam részéről ajánlom a költségvetés elfogadását. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: T. ház! Horánszky Nándor képviselő ur kivánja szavainak értelmét helyreigazítani. *(Halljuk!)*

Horánszky Nándor: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Egyetlenegy kérdésben félreértett szavaim helyreigazítása érdekében kérek szót *(Halljuk!)* és ez arra vonatkozik, hogy a t. ministerelnök ur azt mondá, miszerint én akkor, midőn felsoroltam azt, hogy 1878-ban mennyi aranyjáradék szereztetett be és hitelművelet utján értékesittetett, elfelejtettem azt, hogy az 1878-iki occupatio költségeit bevonjam. Én ezt nem felejtettem el, kijelentettem, hogy 1878-ban az 58—59 milliós deficitben benne van az occupatió 31 milliónyi költsége. Én csak felemlítettem azt, hogy egyik formai oka volt a dolog eddig való fejlődésének az, hogy a cassában volt mindig elegendő pénz arra, hogy túlköltekezés történhessék. S ez annál nagyobb dicsősége az 1878. évnek, mert daczára annak, hogy túlköltekezésre cassakészletek állottak rendelkezésre, a valóságos deficit mégis csak 27 millió forintot tett. *(Helyeslés balfelől.)*

Elnök: A hétfőn délelőtt 10 órakor tartandó ülés tárgya a mai napon félbeszakított tárgyalásnak folytatása lesz. Ezzel az ülést bezárom.

(Az ülés végződik délután 2 órakor.)

Digitized by Google

299. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1887. évi január hó 17-én.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés a közelebbről szentesített és kihirdetett törvényekről; Ugron Gábor és társai mentelmi ügyének fölfüggesztéséről szóló kérvényről s a beérkezett kérvényekről. A közlekedési bizottság jelentése a hozzá utasított több rendbeli vicinalis vasutról szóló törvényjavaslatról. Az 1887. évi költségvetés általános tárgyalása. Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, gr. Szapáry Gyula, Trefort Ágoston, Baross Gábor, Fabiny Theofil, gr. Széchényi Pál, b. Orczy Béla, b. Fejérváry Géza, Bedekovich Kálmán.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Szathmáry György jegyző ur fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kivánókat Zsilinszky Mihály, az azok ellen jelentkezőket Törs Kálmán jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni a január 15-iki ülés jegyzőkönyvét.

Szathmáry György jegyző *(olvassa a január hó 15-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom a miniszterelnök ur 142. M. E. számú átiratát, a mely szerint a következő törvényjavaslatok lettek ő Felsége által legkegyelmesebben szentesítve és az „Országos Törvénytár“ utján közhirré téve, u. m.

a) az 1887. év első negyedében viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról;

b) a jelzálogkölcsönök átváltoztatásánál adandó bélyeg- és illetékkedvezményekről szóló 1884. évi LXX. törvényczikk érvényének meghosszabbításáról;

c) a volt magyar és horvát-szlavon határőrvidéki részekben fennálló külön adók megszüntetéséről és az ugyanott még érvényben nem levő adótörvények életbeléptetéséről;

d) az 1887-ben kiállítandó ujoncz- és póttartaléki jutalékok megajánlása tárgyában, —

e) a magyar királyi államvasutak fiumei állomásán szükségessé vált kiegészítési munkálatok költségeinek fedezéséről;

f) a hazai iparnak adandó állami kedvezményekről szóló 1881. évi XLIV. törvényczikk 2. §-ában foglalt kedvezményeknek némely bányászati vállalatokra való kiterjesztése iránt;

g) az igazságügyi m. kir. ministeriumnak a földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi m. kir. ministerium részére Budapesten épülő államépületben való elhelyezéséről és a többköltség fedezésére szükségelt póthitelről — végül

h) a budapesti fővárosi m. kir. államrendőrség főkapitányi hivatala részére Budapesten megveendő házról, valamint annak megvételére, átalakítására, berendezésére szükséges kölcsön felvételének engedélyezéséről.

Ezen elősorolt s a mult évi XXXV., XXXVI. és XXXVII., illetőleg f. évi I., II., III., IV. és V. törvényczikket képező törvényeknek a legfelsőbb szentesítési záradékkal ellátott eredeti példányai az országos levéltárban helyeztettek el.

Tudomásul vétetik.

Bemutatom a budapesti kir. törvényszék büntető osztályának fölterjesztését, melyben párviadal vétsége miatt vádolt Ugron Gábor és társai ellen való vizsgálati ügyben Ugron Gábor, Törs

Digitized by Google

Kálmán, ifj. Ábrányi Kornél, Gromon Dezső és gr. Keglevich István országos képviselők mentelmi jogát felfüggesztetni kéri.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatik a ház mentelmi bizottságának.

Brassó, Fejér és Moson megyék közönségeinek föliratait, melyekben a brassói kereskedelmi s iparegyesület kérvényét pártolván, a hadsereg és honvédség szükségletei szállításának decentralisatiójáért kérelmeznek.

Kiadatik a ház kérvényi bizottságának tárgyalás és jelentéstétel végett.

A Görzben élő katonatiszti özvegyeknek és nyugalmazott állományú nős tiszteknek Jókai Mór képviselő által beadott kérvényét, melyben az özvegyek ellátásáról hozandó törvény jótételeinyeihez támasztott igényök kegyes méltánylásáért esedeznek.

Minthogy a törvényjavaslat a pénzügyi és véderő-bizottságnál van, e kérvény is e bizottsághoz utasittatik.

Az elnökségnek több előterjesztése nincs.

Darányi Ignácz, a közlekedési bizottság előadója: T. ház! Van szerencsém bemutatni a közlekedésügyi bizottság jelentését a mátrai helyi érdekű vasut novàki szárnyvonala, a budapest-szentlőrinczi keskeny vágányú helyi érdekű vasut, a hajdunánás-büdszentmihályi helyi érdekű vonal, a Varasdtól Lepoglaván és Ocurán át Golubovecziq vezetendő helyi érdekű vasut, a budapest-soroksári gőzmozdonyú helyi érdekű vasut, a nyiregyháza-mátészalkai helyi érdekű vasut és a héjjasfalva-székelyudvarhelyi helyi érdekű vasut tárgyában.

Ugyancsak bemutatom a közlekedésügyi bizottság jelentését a nyitra-völgyi vasutról szóló 350. számú törvényjavaslatot illetőleg. Egyuttal kérem a t. házat, méltóztassék e jelentéseket kinyomatni, szétosztatni s az osztályok mellőzésével napirendre tűzni.

Elnök: A 295., 296., 297., 327., 367., 394., 416. számú törvényjavaslatokra vonatkozó most beadott jelentések ki fognak nyomatni, a ház t. tagjai közt szétosztatni s ha a t. ház beleegyezni méltóztatik, az osztályok mellőzésével annak idején napirendre tűzetnek.

Több jelentés nem lévén, következik a napirend, még pedig annak első tárgya: a gazdasági bizottságnak 435. számú jelentése a képviselőház 1887. évi január havi költségvetéséről.

Zsilinszky Mihály jegyző (*olvassa a költségvetést*).

Elnök: Ha észrevétel nincs, a képviselőház folyó havi költségvetése 261,409 forintban megállapittatik s folyóvá tételével a ház elnöke bizatik meg.

Zsilinszky Mihály jegyző (*olvassa a kimutatást a képviselőház pénztárának 1886. deczember havi kiadásairól*).

Elnök: A kimutatás tudomásul vétetik.

Következik a napirend szerint az 1887. évi állami költségvetés általános tárgyalásának folytatása.

Herman Ottó: T. ház! Azok után, a miket a szombati ülésben Helfy Ignácz és Horánszky Nándor t. barátaim a házban szigorúan szakszerűleg a pénzügyekre vonatkozólag elmondottak, valóban baglyot szállítanék Athénébe, ha még én is ahhoz fognék, hogy azt, a mit ők részleteztek, behatóbban részletezzem és kimutassam.

Meglehet, szükségét láttam volna annak, hogy a magam részéről is tisztán a pénzügyi helyzethez szóljak, ha a t. túloldalon akadt volna csak egyetlen egy ember is, a ki azokat a súlyos vádakat és hozzá azokat a megdönthetlen bizonyítékokat, melyeket azon két szakbeszéd itt e házban kimutatott, bár csak egyetlen ellenérvvel is meggyöngítette volna.

Ennek a hallgatásnak, t. ház, nagy jelentősége van *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon)* nemcsak arra való tekintetből, mintha én föltenném, hogy azon dialectica, azon csűrés-csavarás, az igazságnak elborítása s az egész kormányzati rendszernek régi mestersége *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon. Ellenmondások a jobboldalon)* a túloldalon már megtörött volna. Nem ez a hallgatás oka, hanem az, hogy már megszünt azon érzék is, mely a nemzet törvényhozásában meg kell hogy legyen mindenkor, hogy az eszmék cseréltessenek ki, bizonyíték ellenében bizonyíték állittassék. *(Zajos helyeslések a szélső baloldalon.)*

Hát t. képviselőház, én a pénzügyi helyzettel foglalkozni nem akarok, hanem tekintve a pillanat fontosságát, tekintve azt, hogy azok a rózsás kedélyek elborultak, hogy maga a már meggyökeresedett előadó is megromlott mérlegekről beszélt — a hol nem is a mérleg megromlása a fő, hanem fő az az ok, a miért a mérleg megromlott — *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon)* nézetem szerint, alapjára kell nézni az okoknak és a bajok kiinduló pontját, kútforrását kell keresnünk.

T. képviselőház! Én akként vagyok meggyőződve, *(Zaj)* hogy minden igaz hazafi, a ki ennek az országnak jövőjét valóban a szivén viselte akkor, a midőn Magyarország az újabb aerába lépett, csak egyféle politikát ismerhetett és csak egyféle politikának realizálása után törekedhetett, ez pedig nem más, mint constatálása annak, hogy a nemzetet az ő történelmi fejlődésében gonosz viszonyok értelmileg és gazdaságilag hátra marasztották; tehát mondom, minden politikának abból kellett volna kiindulni, eszközeit akként megválogatni, hogy a nemzet anyagi létének megerősbítéséből támadhassanak fel azok a szellemi factorok is, melyek azt culturaliter felemeljék. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Én, t. képviselőház, más politikát nem isme-

Digitized by Google

rek. Engem nem lehet eltántorítani és nem lehet elkábítani a modern nomenclaturának egyetlenegy szavával sem, mely azt mondja: az adó fejlesztése, a jövedelmek fokozása, a mi ma tulajdonkép semmi egyéb, csak más czímen való kirablása a nemzet anyagi képességének. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Én akként gondolkozom, t. ház, hogy a ki adót akar fejleszteni, a ki adót magasabbra akar emelni, annak legfőbb és legelső gondja az legyen, hogy az adózási alapot is megfelelően erősítse. De t. képviselőház, egy nemzet összeségét csak egy czitromnak venni és olyan politikát követni, hogy azt a czitromot ki kell facsarni először az ujjnak nyomásával, ha pedig ugy már nem enged, tehát a fogakkal és ha ugy sem enged, egy zúzógép alá tenni, hogy az utolsó csepp is kifolyjon belőle: ilyen fejlesztés, t. ház, egy nemzetnek jövőjét semmikép nem jelentheti. *(Ugy van! a szélső balon.)* És ha önök, különösen a túloldal, a mi modern fiscalitási rendszerünket emlegetik, én kérdem, mi hát ez a rendszer az ő egész rossz administratiójával, végrehajtói apparatusával, gondatlanságával és könnyelműségével? Semmi egyéb, mint a czitromnak a zúzógéppel való kisajtolása. *(Igaz! Ugy van! a szélső balon.)*

Hát t. képviselőház, az okok oka vajjon hol van? Az okok oka ott rejlik, hogy az a férfiu, a kinek én magyarságát kétségbe nem vontam soha, de a kinek okoskodó és félénk természetét mindig ismertem és azért soha nem követtem, hogy, mondom, Deák Ferencz igenis magyar ember volt, de nem ismerte fel azt az egy cardinalis igazságot, hogy egy nemzetet nem lehet akként reformálni, nem lehet akként megerősíteni, hogy ha annak önálló létét feladjuk és megtámadjuk, *(Ugy van! a szélső balon)* hanem elérjük azt csupán a valóságos önállósággal és függetlenséggel. Ha valahol, t. képviselőház, ugy Magyarországon bebizonyult az, hogy minden oly szövetkezés, a hol a nemzet cardinális érdekei alá vannak rendelve más érdekeknek, máshova nem vezethet, csak a szolgalelküséghez, az érdekek feladásához, az elvek elejtéséhez és a személyes előnyök kereséséhez. *(Ugy van! Helyeslés a szélső balon.)* Már t. képviselőház, én hivatkozom a ház régi tagjaira; ők tudni fogják és emlékezni fognak azon beszédre, melyet Simonyi Ernő ebben a házban elmondott, a midőn ő nehéz körülmények és viszonyok között rámutatott az akkor létező corruptióra és rámutatott a túloldalra, mondván és kimutatván, hogy hányan vannak ott, a kik felemelt fővel mondhatják, hogy ők független képviselők, ők egyszerű hazafiak, hogy ő nekik a kormányrendszertől egyáltalán semmiféle előnyeik nem származnak. És ha Magyarország ministerelnöke itt ülne székén, azt mondanám, hogy tekintsen a háta mögé és mondja meg, hogy hányan vannak ott, a kik elmondhatják önmagukról, hogy valósággal, anyagilag, mindenképen teljes tökéletesen függetlenek. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Hát t. képviselőház, én sokat hallok arról beszélni: egy államügy viteléhez, közéleti hivatalainak és hatáskörének betöltéséhez legfőbb dolog a qualificatio. Helfy Ignácz t. képviselőtársam igen helyesen mondta meg, hogy a mostani kormányrendszer alatt az egyedüli qualificatio a kormánypártiság. A kormánypártiság mellett mindent el lehet érni, a kormánypártiság mindent takar, mindent elnéz, minden előnyben részesít, minden alól felment.

Én tudom jól, t. képviselőház, hogy ezt a tételt a túloldalon nemcsak, hanem Magyarország jelenlegi hivatalos köreiben nem fogják nagy kedvteléssel fogadni; sőt tagadni fogják. De minthogy nekem nem is szándékom, t. képviselőház, hogy én egy skálát bontsak fel a ház előtt és kimutassam a qualificatio szükségét Magyarországon; mert ehhez hetek, hónapok kellenének, a míg én ezt elvégezném, tehát legyen nekem megengedve csak egy drasticus dolgot bemutatni a háznak, a melyben visszatükröződik többé-kevésbbé mind a többi. *(Halljuk!)*

Én, t. képviselőház, sérteni nem akarok, azt előre is kijelentem. Az én drasticus esetem az. Mi láttunk embereket ebbe a házba belépni, a kik az intransigens liberalismussal kezdték meg szerepléseiket. *(Derültség a szélső balon.)* Ugyanazokat láttuk, hogy egy borszövetkezet a kezük alatt liquidáltatott; mi halljuk az ő szavaikból, hogy ők egy talajjavító bankot akarnak szervezni és ez a három cardinalis pont, vajjon miféle qualificatióra vezet? Ha még például azt is hozzáadom, hogy ugyanazok rábeszélik Magyarország földmivelési ministerét, hogy két millió amerikai ellenálló szőlővesszőt hozasson be, ezek abban culminálnak és ott világosodnak ki, hogy az a legtökéletesebb qualificatio az opera és a nemzeti szinház intendaturájára. *(Élénk derültség és helyeslés a szélső baloldalon.)*

T. képviselőház! Engem nem vezet sem rokonszenv, sem ellenszenv; hanem én biztosítom, hogy ha valaki ma Magyarország közintézményeit sorról sorra veszi, az államiakat épen ugy, mint a magánintézményeket, a mennyiben azok is bizonyos előnyökkel és engedményekkel az állammal mégis csak kapcsolatosak, közvetve összefüggnek, ha ott az erőket és egyéneket veszi az ember, fájdalommal kell tapasztalnia, hogy a legritkább esetben a hivatottság, a szakavatottság, a komoly munkaerő, de fájdalom, a legtöbb esetben épen annak ellenkezője bejut a hivatalba; befoly rosszul a közéletbe. Miért? Mert az egyetlen egy qualificatio: a politikai szolgálat, a köznéven nevezett korteskedésre való képesség; *(Igaz! Ugy van! balfelől)* sőt ha ez még tényleg nem volna benne az illető egyénben, azért

Digitized by Google

ő mégis betétetik a fontos helyre, hol az ő családi, hol az ő baráti összeköttetéseinél fogva. *(Ugy van! balfelől.)* Mert mindig csakis az dönt, hogy a következő választások alkalmával melyik kört — legyen az bármily kicsiny, bármily nagy — lehet lekötelezni ennek a kormányrendszernek, tehát nem a haza szolgálatának, nem a közjó előmozdításának, nem az eszmék fejlesztésének, hanem épen csupán egyedül csak ennek a kormányrendszernek a fentartására; ez, mint Horánszky Nándor t. képviselőtársam igen jól jegyezte meg, a bálványimádásba való sülyedés! *(Igaz! Ugy van! balfelől.)*

Ezzel szemben, t. képviselőház, feláll Magyarország ministerelnöke, mint felállott szombaton is és azt mondja: én szeretem nemzetemet s hazámat szivem egész melegével.

T. ház! Én illetlenséget követnék el, ha én azt, habár erről a helyről is kétségbe vonnám. Concedálom, a t. ministerelnök ur szeretheti hazáját és nemzetét; de van a szeretetnek bizonyos neme, melyet én, ki az állattannal foglalkozott, ismerek. *(Halljuk!)* Az az ugynevezett majomszeretet, mikor a majomanya kölykeit magáénak nézi, annyira szorítja kebléhez, hogy kiadja páráját. *(Derültség balfelől.)* Hát a t. ministerelnök ur szeretete erre az egyre emlékeztet.

T. képviselőház! Vegyük culturalis tekintetben ugynevezett haladásunkat, melynek részletezését magamnak fentartom s mit látunk benne? Extensive fejlődik, de nemzeti értelemben mélységre teljességgel nem. Vajjon honnan van ez? A majmolási viszketeg, mely kiszállítja az embereket Angliába, Németországba és Franciaországba s ráviszi, hogy egyfelől megfontolatlanul rakják meg a nemzetet culturalis intézményekkel, a melyek e nemzet jellegének egyáltalán nem felelnek meg, másfelől az, hogy a 20 évi kormányzat iránya — nemcsak a mairól szólva — megfeledkezett egyről, a mely minden nemzet életében a legfontosabb, a mit képzelhetek, ha egy nemzet fejletlenül belemegy egy átalakulásba, melynek végső következménye az, hogy ez modern culturalis nemzet legyen, megfeledkezett a középosztályról, a melyet teremtenie kellett volna.

Mi lett volna, t. ház, az a kinálkozó anyag, a melyből Magyarország számára valósággal erős és hatalmas középosztályt lehetett volna teremteni? Mi lett volna más, mint az ugynevezett gentry, az a gentry, a melyről annyiféleképen beszélnek. És vajjon ez a kormányzat mire használta fel a gentryt? Hogy politikai kortes befolyását megtartsa e társadalomra, beszólította hivatalának várótermeibe és megszoktatta arra, hogy hivatalért kunyoráljon és könyörögjön. És ha mi vesszük e társadalom mai állapotát, azt fogjuk találni, hogy vannak a magasban önző, nagy befolyású és hatalmú politikusok és a mi alattuk következik, az egy nagy ür és a mi azon túl van, vagy alatta áll, az egy nemzet, a melyről ez a kormányzat teljesen megfeledkezett, a mely nemzet neki semmi egyébre sem való, csak arra, hogy beteljesedjék és beigazolódjék az, a mit a t. előadó ur mondott, hogy ez a nemzet hallgasson, de elfelejtette még utána tenni azt, hogy e mellett fizessen is. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Ugyan mit hoztak önök létre a culturalis dolgokon kivül? a közkormányzati dolgokban az első vonástól az utolsóig a politikai választási befolyásnak öregbítését. Az összes hivatalnoki kar, mely jelenleg Magyarországon van, csupán csak ide gravitál. Még csak odáig sem tudtak felemelkedni, a hol minden cultur nemzetnek állania kell, hogy a közéletnek egészséges fejlődés tekintetéből az ellenvéleményeket iparkodjanak kiegyenlíteni. Az önök kortes-apparatusa reá tette kezét a magyar tudományos akadémiára, a honnan az ellenzékiek ki vannak szorítva, reá tette kezét Magyarország anyaegyetemére, fiókegyetemére és összes iskoláira, a melyekbe csak liszták szerint lehet a valósággal kipróbált elemeket, de csak olyanokat, a melyek indifferentek vagy határozottan kormánypártiak, bele vinni. Látom, hogy rázzák fejöket. Ha kimentek ebből a teremből, világosan be lehet bizonyítani, hogy a ki politikai álláspontjához hűtelen lesz — ezt maga a t. ministerelnök ur bizonyíthatja — ministerelnökké válhatik, a ki kisebb körben teszi azt, lehet földmivelési minister, a ki lassanként húzódik át, lehet államvasuti igazgató, a ki még lassabban teszi ezt, lehet egyetemi tanár. *(Igaz! Ugy van! a szélső balon.)* De a ki felemeli szavát és megteszi azt, a mit tennie szent kötelessége, az ki van tagadva Magyarország közéletéből. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Ezen helyzetnek, t. ház, mint azt pénzügyileg Helfy és Horánszky t. képviselőtársaink kimutatták és a melylyel szemben csak a t. előadó urnak mondása áll, midőn azt mondja: méltóztassanak venni az egyes üzletágakban 20 év óta bekövetkezett fejlődést, tehát fejlődés van, bizzunk csak e fejlődés tovább folytatásában és el fogjuk érni azt, hogy államháztartásunk és mindenünk ezen helyzetnek kritikája, még pedig azt hiszem, az absurdumig vitt kritikája abban van, hogy az a kivergődési rendszer, ha igaz volna is, oly időt követel, a minő ma Európa egyetlen nemzetének sincsen rendelkezésére. Vessünk csak egy pillantást Európa jelenlegi helyzetére. Én nem szólok a magam szavaival s minthogy önök semmit sem szoktak adni az oly auctoritásokra, kik a ház ezen oldalán ülnek, hivatkozom oly auctoritásra, a ki a ház azon oldalán ül, hivatkozom azon beszédre, melyet Falk Miksa képviselő ur választói előtt legutóbb tartott, melyben kiemeli azt, hogy csudálatos egy vonás jelenleg Európában és az európai helyzet alakulásában, hogy a hatalmak folyton-folyvást

Digitized by Google

csak új fegyverek, hadikészületek gyarapítására törekednek; hol fog ez végződni, hol kell ennek véget érnie?

Mi volt a conclusio? Az, hogy ezen őrült rendszernek, a melyre nézve én azt teszem hozzá, hogy semmi egyéb, mint koronázott embergyilkosság, végének kell szakadnia. És hogy mi fogja ezen rendszert bevégezni, annak első tünetei már mutatkoznak. Ott van a socialismus, ott van az anarchismus, a nihilismus és más egyéb dolog, a mely ma már küzd s csak a formulát nem tudja megtalálni, a melynek alapján a társadalom kibontakozhatik egy bajból, mely — ezt én mondom — épen oly nagy, épen oly szomorú, sőt épen oly gyalázatos, mint a középkori volt. *(Igaz! Ugy van! a szélső balfelől.)* Ezt mondja a túloldalnak egyik legelőkelőbb tagja. De vegyük a dolgot tovább. A kormány előadói és támogatói mindig csak azon vannak, hogy a képviselőházat kerékvágásban tartsák és arra fektetik a fősúlyt, hogy csak szakszerűen kell hozzá szólni a dologhoz, nehogy valakinek eszébe jusson magasabb szempontból felfogni a helyzetet és igy gyakorolni a birálatot. Miféle garantiákat nyujt ma például a monarchismus principiuma. *(Halljuk! Halljuk!)*

Általában elfogadott tétel volt az, hogy a monarchismus principiuma az egyetlen, mely biztosítja a jogot, a szabadságot, a fejlődést, a haladást, a civilisatiót, mindent. Ha, t. ház, a monarchismus azt is jelentette, a mint hogy jelentenie kellett volna is, hogy a legitimitás fentartása mellett az államok vezetéséhez és a nemzetek fentartásához a rátermettség és a hivatottság is döntő, ezzel szemben azt kérdem, hogy mit tapasztalunk ma Európában? Azt, hogy az ugynevezett legitimitás principiumának megerősítésére ki van mondva, hogy a koronára joga van az őrültnek és hogy ez foglalja el a trónt, mig az, a kinek a józan esze még megvan, csak regens lehet. *(Halljuk! Halljuk!)* Azok, t. ház, a kik a legutóbbi delegatióba ki voltak a ház által küldve, meghallgathatták Demel delegatus beszédét, melyet a sajtó sem mert ugy közölni, a hogy kellett volna, de a mely mégis csak kiszivárgott. *(Halljuk! Halljuk!)* Ő oda praecisirozta a helyzetet, hogy ma egész Európának reszketnie kell egy a trónon ülő, de talán nem egészen józan észszel biró ember szeszélye miatt. *(Mozgás jobbfelől. Halljuk! Halljuk! a szélső balfelől.)*

Elnök: *(Halljuk!)* Figyelmeztetnem kell a t. képviselő urat, hogy könnyen oly értelmet lehetne szavainak adni, mintha azon hireket, melyeket a lapok visszavontak, itt beszédében megerősíteni akarná. Minthogy pedig mi azon országgal, melynek fejedelmére a képviselő ur czélozni látszik, békés viszonyban vagyunk, kötelességem kérni, hogy ily állításokat tenni ne méltóztassék. Egészen más az, ha a lapok közölnek ily hireket és más, ha a parlamentben történnek ily hirek alapján hasonló állítások. *(Élénk helyeslés.)*

Herman Ottó: T. ház! Én távol állok attól, hogy csak egyetlen megjegyzést is koczkáztassak; de én bizonyos dolgokban tökéletesen igazat adok Bismarck herczegnek, ki a sajtóról, mint tudom, kétféle véleménynyel van. Régi véleménye az volt, hogy a sajtó a társadalomra egy veszedelem, a melyet legjobb volna talán el is fojtani; de most, midőn szüksége volt a Reichstag szétugratására, összes beszédeiben mindig a sajtó nyilatkozataival igazolta mindazt, a mit mondott. Tehát eltekintve ettől, t. ház, én azt mondom, hogy nincs komoly politikus, ki nem állítaná azt, hogy Európa helyzete komoly, aggodalmakat keltő s hogy ily helyzetben minden nemzetre nézve nemcsak jó, hanem okvetlenül szükséges is, hogy a legközelebbi jövő készen találja, hogy anyagilag és szellemileg megerősödve várja meg a jövőt. *(Igaz! Ugy van! a szélső balon.)*

T. ház! Olyan fejlesztések, olyan kilátások mellett, a minőket nekünk a homályos pénzügyi politika nyujt, melyekre nézve még a „Pester Lloyd" is kimondta, hogy azokban financiális programmot látni nem bir, miket az nekünk nyujt, ezekkel az eshetőségekkel szemben Magyarország jövőjét a legközelebbi eshetőségekkel szemben oda állítani nem lehet.

A mi pedig az egész kormányrendszernek végső fejlődését és végső eredményét illeti, t. ház, az egész szépítés valóságos feleslegesség s ezt semmi sem mutatja és bizonyítja annyira, mint az, hogy önök daczára annak, hogy kérkednek, hogy annyira számba vették a nemzet állapotát, a nemzet képességeit és mindenét, ki tudnak mutatni egy két milliárdot megközelítő államadósságot és ki tudnak mutatni az ennek megfelelő kamatterheket, a melyek Magyarország összes jövedelmének egy harmadát emésztik fel és fel tudnak mutatni egy társadalmat, mely a helyett, hogy meg volna szilárdulva, teljes decompositióban van.

Egy kis nemzetet, t. ház, komoly és veszélyes időkben ily állapotban odaállítani a történelem mezejére, hogy tegye meg mostani és jövőre való kötelességeit, ez nemzet ellen való súlyos bűn *(Igaz! Ugy van! szélső balfelől)* és e bűn ráháramlik e könnyelműségre, melyet a jelen kormányzati rendszerben tapasztaltunk és tapasztalunk mindenkor.

Én, t. ház, tartok Göthével, ki azt mondja: Selbst ist der Mann. Ha a férfiu azt mondja, az én politikám nemcsak attól a percztől fogva, melyben e házba beléptem, hanem mióta gondolkozni tudok, mindig az volt, hogy nem az Austriával való kiegyezés, nem az ugynevezett politikai ügyesség adja meg a magyarnak az

Digitized by Google

alapot, a melyen határozottan megtarthatja helyzetét és a melyen fejlődhetik, hanem csak valóságos őserőivel való okos takarékoskodás, azoknak valóságos fejlesztése által. *(Igaz! Ugy van! szélső balfelől.)*

Mit mutatnak evvel szemben önök? Egy protectionarius systemát, a mely közgazdasági, financialis, culturalis, igazságszolgáltatási, katonáskodási intézményekben mindenütt és mindenütt megvan; mely nem állítja a tehetséget oda a közéletbe, hanem csinál egy ország közintézményeiből refugiumot bukott politikai nagyságok elhelyezésére, családok meleg fészkét és ezt mindent ki kell tartani e nemzetnek.

T. ház! Akárki bármit mondjon is a háznak, tekintettel a multra, mely most óriási államadósságban és terhekben világosan ki van fejezve, nem ajánlhatja igazán meggyőződéséből és mint jó hazafi azt a politikát, a mely eddig követtetett. A dualismus 20 évi resultatuma itt fekszik a ház előtt. E resultatum ki van fejezve nem azon szavakban, melyeket az ellenzék hangoztatott, hanem azon komor hangulatban, mely az örökké derült Hegedüs Sándornak jó kedvét is, mely őt a ház előtt ugyszólván közkedveltséghez segítette, megfullasztotta. *(Derültség.)* Ha önök azt mondják, nem eszmék, nem auctoritás, hanem számok bizonyítanak: akkor ma ki lehet mondani, hogy a dualismus számok alapján bankrótot csinált, *(Ugy van! a szélsőbalon)* hogy itt tovább oly kibontakozásokra, melyek államvasutak fejlődésére és ily kis dolgokra számítanak akkor, midőn ezer milliók államadósság összegéről van szó, többé építeni nem lehet. Ennek átértéséhez, tekintettel a válságos európai helyzetre, azt hiszem, nem kell valami profundus financialis belátás. Azt mondják, t. ház — és ezt az ellenzék is vallotta — sajnálom, hogy tette, vagy legalább éreztette — hogy az egész nemzetet bizonyos torpiditás szállotta meg, bizonyos tompaság; a nemzet bizonyos fatalismussal dobja oda magát a helyzet kényszerűségének. Én máskép látom a dolgot, mert nem a jelen helyzetből, hanem a mult tanuságaiból indulok ki. Voltak nemzetek s a magyar nemzet is ezek közé tartozik, melyek egy időben igen mélyre süllyedtek; már azt hitték, hogy meghalt, hogy nincs meg. Akkor is a Récsey Ádámok és más szolgalelkűek élvezték az udvar kegyeit. Egész sorozatát tudnám elmondani azoknak, a kik örültek azon, hogy ime a nemes szittyafaj le van lánczolva. De kellett akkor is bekövetkeznie bizonyos átalakulásnak és Magyarország széles területén termettek a tehetségek, az erő és hatalom, mely elől az önök kedves Austriája Pozsony táján állott meg először. *(Ugy van! Derültség a szélsőbalon.)*

E nemzetben — ez szent meggyőződésem — le van kötve a szellemi és tetterő nagy része, azon része, mely undorodik részese lenni a mai közéletnek, visszavonul a maga telkére és ott ápolja az igaz hazafiság szent tüzét. És ha fognak jönni idők, melyekben e rendszernek buknia kell, a mint hogy buknia kell is, *(Zajos helyeslés a szélsőbalon)* e latens erők fel fognak szabadulni és hitem szerint Magyarország földje ismét meg fog rendülni és itt fog állani az, a mi a nemzeteket mindig magasabbra emelte: az igazságon alapuló valóságos hazafiság, *(Élénk tetszés a szélsőbalon)* a képmutatás eltörlése, az igazi tehetségek érvényesülése, hogy akkor mindaz, a mi ma uralkodik, az alázatoskodás, a kegyhajhászat csak kivétel legyen és nem szabály, mint ma. *(Élénk tetszés a szélsőbalon.)*

De a helyzetet, t. ház, nem fogjuk megteremteni azzal a leplezgetéssel, csűrés-csavarással, melylyel önök hosszú időn keresztül eljártak, a mig sikerült a közéletet oly kezekben találni, a melyek önmagukkal foglalkoznak, de a nemzettel soha; *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon. Ellenmondások a jobboldalon)* hanem sikerülni fog akkor, mikor az a jelszó fog hangzani és kell hangzania Magyarországon, mely a midőn a haza veszélyben van, az egyedüli menekülési mód, az örök igazság s a nemzetnek legtermészetesebb programmja, mely nem egyéb, mint az, hogy: önálló, független Magyarország.

Nem fogadom el a költségvetést még általánosságban sem. *(Zajos, tartós helyeslés a szélsőbalon.)*

Prileszky Tádé: T. ház! Én igen nagy figyelemmel kisértem előttem szólott képviselő urnak nagy hévvel előadott jeles beszédét — olvastam már én ennél hevesebb beszédeket is — de annyit merek mondani, hogy ily beszédekkel financiákat még nem rendeztek soha. *(Zajos ellenmondások a szélsőbalon. Egy hang: Hát a Tisza?val!)*

Ne méltóztassanak engem félbeszakítani, mert az nem használ. Elmondom én, a mit el akarok mondani és kötelességem elmondani s ahhoz igen régi képviselő vagyok, hogysem ily közbeszólásoktól megrettenjek. *(Halljuk! Halljuk!)*

Én, t. ház, nem tudtam találni ebben a beszédben semmit, a mi súlyos anyagi helyzetünkön segítene. *(Felkiáltások a szélsőbalon: Van pedig benne!)* Ha a képviselő urak találtak benne ily valamit, nagyon örvendek. Hanem találtam benne valami mást: egy új, modern tant, a mit valószínűleg még sehol sem találtak fel, csak épen itt, ma. *(Közbeszólások a szélső balon: No halljuk!)*

Mindjárt elmondom, csak méltóztassanak egy kis türelemmel lenni. A képviselő ur azt mondotta, hogy az adófejlesztés annyi, mint az adózók megrablása. *(Zaj a szélső baloldalon.)* Már bocsánatot kérek, ez oly tan, hogy distinguálni kell. Ha az

Digitized by Google

adók fejlesztése alatt azt értik, hogy az adók folytonos emelkedése decretáltatik és ez az adózók megrablása, ezt még értem; de midőn az adók nem emelkedtek, mint pl. a földadó épenséggel nem emelkedett s ha természetszerűleg fejlődik és több folyik be, mint a mennyi előirányozva van, hogy ez az adózók megrablása volna: ezt a tant csak itt találtam és sehol másutt. *(Egy hang a szélső baloldalon: Jövedelmi pótadó.)* Engedelmet kérek, ehhez is értek egy kicsit.

Ha a t. képviselő ur ott a túlsó oldalon, a ki igen sokszor szives közbeszólani, méltóztatik megtekinteni az adatokat, más meggyőződésre fog jutni.

Azt mondotta Herman t. képviselő ur, hogy az óriási végrehajtási apparatus és ezen rettenetes kiszivattyuzás folytán stb. — citromokról is beszélt, de nem akarom őt követni, hanem annyit mondhatok neki, hogy ezen óriási apparatus nem szükséges, mert mint mutatkozott, az arra szánt költségek nagy részben megtakarittattak, mert kevés a végrehajtás, árverés meg majdnem semmi. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon. Zajos ellenmondások a szélső balon.)* Igy állván a dolog, végrehajtási apparatussal jönni elő, nem komoly állítás, mert nem azon adatokon alapszik, a melyek előttünk vannak. *(Közbeszólás a szélső baloldalról: Hát a végrehajtási költségek.)* Azok csekélyek. Itt van nyomtatásban, méltóztassanak megtekinteni. *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Méltóztassanak megengedni, én sokkal komolyabbnak tartom a helyzetet, hogy sem ilyen nagy szabású beszédekkel és talán nem is egészen a tárgyhoz tartozó fejtegetésekkel pazaroljam a t. ház idejét. Én foglalkozni fogok magával a tárgygyal és itt őszintén megvallom, hogy a tegnapelőtti napon hallottak mindenesetre igen sok tekintetben méltó figyelmet érdemelnek. *(Egy hang a szélső baloldalon: Tanulni lehet!)* Hiszen jó, ha tanul a képviselő ur, mert lehet bizony tanulni. *(Élénk derültség jobbfelől.)*

Én igen nagy figyelemmel kisértem Horánszky Nándor képviselő ur beszédét *(Halljuk!)* és nagy örömmel láttam, hogy igen alaposan foglalkozott azon zárszámadásokkal, melyekkel én is 18 év óta foglalkozom. És még inkább örvendek, hogy Helfy képviselő ur végre valahára abba a szerencsés helyzetbe jutott, hogy az előadóval egyetértsen és azt mondja: no hát már most megállapítottuk, hogy ennyi a hiány és nem több. Én ezen igen örvendettem és csak egyet szerettem volna, *(Halljuk!)* ha tudniillik a t. képviselő ur, a ki oly nagy fáradsággal összeszedte ezeket az adatokat, egy pár adattal bővítette volna; akkor aztán egészen tiszta képét nyujtotta volna a helyzetnek. Mert méltóztassék megengedni, hiszen az igen szép, ha kiszámítjuk, hogy erre az esztendőre a pénztári hiány 40 millió és ez csakugyan igy van; de már méltóztassék megbocsátani, akkor aztán számba kell ám venni azt is, hogy a vagyon mennyivel gyarapodott. *(Derültség a szélső baloldalon.)* Ez nem nevetséges dolog; ha tetszik, megmagyarázom. *(Halljuk!)*

Hogy csak egy praegnans példát hozzak fel, ha már ilyen példákhoz kell folyamodni, megvettük az Európa Hotel házát, fizettünk érte 500,000 frtot, ez 500,000 frt hiány a pénztárban, de az államvagyonban nem hiány. Ha nem igy számítunk, akkor én számokkal nem fogok dolgozni, mert hogy ezt igy kell számítani, az egészen világos. *(Helyeslés jobbfelől. Zaj a szélső baloldalon. Felkiáltások: Nincs még kifizetve!)*

T. képviselőház! Olvastam, hallottam minden oldalról, mily óriási költekezések voltak ebben az országban s ezek az okai annak, hogy a mi pénzügyi viszonyaink olyan helyzetbe jutottak, a melyet komolynak jelez mindenki s magam is annak tartok.

Lássuk egy kissé közelebbről, hogyan állanak ezek a dolgok a maguk valóságában. *(Halljuk!)* Hivatkozom itt azon t. urakra, tekintélyes tagjaira mind a két ellenzéknek, a kik velem együtt működtek azon kiadások megbirálásánál.

A legnagyobb túlkiadások három tárczánál mutatkoztak: a vallás- és közoktatásügyi, a közmunka- és közlekedésügyi s a földmívelés-, ipar- és kereskedelemügyi tárczánál.

A többi tárczáknál túlkiadást — kivéve az egy karhatalmi költséget, a melyre nézve köztünk nézeteltérés volt — egyáltalán nem lehetett feltalálni. *(Nyugtalanság a szélső balon.)* Hiszen a képviselő ur maga adta elő és igy megnyugodhatik abban, a mit előadott. Nézzük tehát a vallás- és közoktatásügyi tárczát.

1869-ben a népnevelésre költöttünk 3.500,000 forintot. Ebből az állam költött 1 millió frtot, a többi más alapokból folyt be. 1885-ben költöttünk 13.419,968 frtot. És ebből mit ad az állam? 1.488,410 frtot. Ingatlan jövedelmekből, a mely ingatlanokból felszaporodtak 32.687,336 frtra, bejött 2.080,164 forint; a tőkék — és ez jellemző, hogy itt vannak a nép részéről, azon osztály részéről, a melyet a gentrynek nevezünk, nevezetes fundatiók, melyek az iskolai ügy, a népnevelési ügy czéljaira tétetnek és ebben látom én e nemzet roppant erejét rejleni, hogy erre a czélra a szegény ember is 500, 600, 1000, 3000 forintot is kész áldozni — mondom: a tőkék felemelkedtek 3.090,753 frtra, jövedelmeznek 308,337 forintot; tandíjakból befolyt 1.691,375 frt; a községek hozzájárulnak a népneveléshez 4.190,884 frttal, az egyházak 3.014,487 frttal és vegyes bevételek

Digitized by Google

670,813 frtot tesznek ki. És méltóztassék nekem megengedni, t. képviselőház, hogy a népnevelés költségeinél, midőn túlkiadással találkoztunk a számadásokban, nem volt az a lelki bátorságunk, attól megtagadni a felmentést, mert nem hiszem, hogy magyar ember e czélból ne áldozna a legvégsőig. *(Helyeslés.)* Ezt pártkülönbség nélkül elmondhatni; itt takarékoskodni nem lehet, nem szabad, ha magyar nemzet akarunk maradni és fejlődni akarunk. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Nyugtalanság a baloldalon.)*

A földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi ministeriumnál találkozunk, nem most, de évek hosszú során át, ha méltóztatnak a számadásokat megnézni, 4—500,000 frtnyi túlkiadással. Tagadhatatlan dolog; az is tagadhatatlan, hogy többször, már 1875-ben legelőször kimondotta a képviselőház azt, hogy ebben a tekintetben egy kis takarékossággal kellene eljárni. De másrészt kétséget nem szenved — méltóztassék a statistikai adatokat megnézni — hogy az állattenyésztés meg a gazdaság általában igen nagy lendületet nyert. És mig előbb 900,000 frt volt az, a mit külföldre eladott lovakból bevettünk, már ma 10 millió forintot tesz ki ezen összeg.

Tovább megyek. Méltóztassanak meggyőződni a felől, hogy mig ezelőtt 15 esztendővel 120, 130, 150 frt volt egy lónak az ára, márma 350 frtot is tesz ki *(Nyugtalanság balfelől)* Engedelmet kérek, ezt nem lehet eltagadni, sem közbeszólás, sem közbekiáltás által. *(Helyeslés jobbfelől, ellenmondás balfelől.)* És a t. képviselő urak ezt nem fogják tagadhatni, mert ezt meghallják kint és azt fogják mondani: nekem van igazságom. *(Derültség balfelől, helyeslés jobbfelől.)* Mikor a hadügyminister nem képes egy Fuhrweser-lovat 350 frton alul kapni, midőn előbb kapta 120 frtért, akkor ne mondják a képviselő urak, hogy nem ugy van. *(Élénk derültség.)*

A közmunka- és közlekedési ministerium tárczája körül egész hadjárat folyt a mult évben. Igaz, nem tagadom, hogy óriási összegeket költöttünk a vasutakra.

Csanády Sándor: Pocsékoltak!

Prileszky Tádé: Csanády Sándor t. képviselő ur a költséget pocsékolásnak nevezi. Helyesen teszi, de akkor nem, mikor ellenértéke van. Tessék ezt megtanulni, ez ugy van. *(Derültség jobbfelől. Mozgás balfelől.)* Mikor ma oly vasuthálózatunk van és az ugy van felszerelve, hogy döntő befolyást gyakorolhatunk a közlekedésre és a tarifa-rendszerre; mikor nekünk 8000 kilométeren felül van vasutunk, míg előbb csak 2000 kilométer vasutunk volt: azt, hogy 6000 kilométer vasutat pénz nélkül nem lehetett felépíteni, nézetem szerint igazolni talán csak nem kell. *(Tetszés jobbfelől.)*

Nem is itt fekszik a baj. Ezt a t. képviselő urak szivesek kiaknázni, hogy megtámadhassák a kormányt. Jól teszik, mert ez feladatuk. *(Derültség).*

Szathmári Király László: Sok kéz jár a zsebben. *(Derültség.)*

Prileszky Tádé: Ha t. képviselő ur mulatni szeret, tessék erre más időpontot választani, nem azt, a mikor oly súlyosak a viszonyok; mert nem tesz jó hatást, ha azt látják, hogy vannak képviselők, kik nevetség tárgyává teszik a komoly tanácskozást. *(Helyeslés jobbfelől. Mozgás balfelől.)*

Szathmári Király László: Az ilyen felett kell nevetni!

Prileszky Tádé: A nép kivánja, hogy komolyan tanácskozzunk. *(Zajos helyeslés jobbfelől.)*

Szathmári Király László: Ha komolyan veszi az ember, meg kell bolondulnia. *(Nagy derültség balfelől. Zaj jobbfelől. Felkiáltások: Rendre! Rendre! Elnök csenget.)*

Elnök: T. ház! *(Halljuk!)* Az megszokott történni, hogy a képviselő urak egymás szavába néha beleszólnak, de hogy vitatkozásba bocsájtkozzanak, azt nem lehet megengedni. Ettől tessék tartózkodni, mert különben kénytelen lennék elnöki jogomnál fogva az illető képviselő urat erősebb rendreutasítással illetni. *(Élénk helyeslés jobbfelől).*

Prileszky Tádé: Minden embernek joga van felszólalni, ha valaki valamit mondott, a mi nem helyes és argumentumokkal kimutatni, hogy annak nincsen igazsága. Ez a komoly tárgyalás. Én soha sem fogom azt mondani, bármit mondjon bárki, hogy nevetséges, mert bocsánatot kérek, a mi itt történik, az nem nevetséges.

A mint mondtam, t. képviselőház, nem a felsoroltakban van pénzügyi bajaink forrása, mert a mit tettünk, az ország érdekében, anyagi és culturalis viszonyaink fejlesztésére tettük. Méltóztassék elhinni, hogy ha ma kertül elénk, ma is megszavazom tiszta lelki megnyugvással. De miért titkoljuk el, hol vannak bajaink? *(Halljuk!)*

Méltóztassanak megnézni a hadügyi költségvetést és ebben megláthatják azt, hogy 12 esztendő alatt 69 millióról száz és nehány millióra szaporodott. Ez oly nevezetes összeg — ide bele értem az occupált tartományok évi költségeit is — hogy ha megmaradt volna az ezelőtt 12 évvel fizetett összeg, akkor nekünk ama súlyos bajaink nem volnának.

Digitized by Google

Igen nagy baj — és azt tagadni nem fogja senki, hogy a valuta kérdése rendezetlen. Méltóztassanak megnézni a zárszámadásokat és azt fogják látni, hogy 9—10 millió frtnyi kárt okoz az, a mivel többet fizetünk, épen a valuta rendezetlensége miatt, mert 24—25% agióval fizetjük az aranyban fizetendő kölcsönök kamatját. Ez a második ok.

A harmadik ok az, hogy az idén és a mult évben a közös vámbevételek jelentékenyen apadtak, a minek következtében évenkint nehány 100,000 forintot voltunk kénytelenek pótolni.

Én őszintén bevallom, daczára annak, hogy megint attól kell tartanom, hogy nem fog tetszeni a t. képviselő uraknak, hogy én a mai napig sem tartom a pénzügyi administratiót olyannak, a milyen kell, hogy legyen. Nevezetesen azt tapasztalom, hogy a bélyeg és illetékkiszabásoknál annyira megszaporodott a hátralék, hogy egy pár millió forint fekszik behajtatlanul. *(Egy hang a szélső baloldalon: Miért?)* Azért, mert nézetem szerint az egész eljárás nem helyesen van contemplálva s azon, mint már nehány esztendő előtt mondtam, okvetlenül változtatni kell. A mint tudom, az erre vonatkozó törvényjavaslat már el is készült. Hogy tárgyalható lesz-e még ezen ülésszak alatt, nem tudom, nem tőlem függ, de hogy okvetlenül módot kell találnunk arra, hogy e bajból kibontakozzunk, az világos.

Ha jobb rendszert hoztunk be, akkor nem lesz semmi végrehajtás, mert a mire számítanom kell, hogy mindjárt meg kell fizetnem, azt meg is fizetem; de ha csak 8, 10 év mulva szólítanak fel a fizetésre, ugy bizony a zaklatást rossz néven veszem. *(Helyeslés.)* Bárki legyen a minister, bármilyen alkotmány legyen, bármilyen párt legyen többségben, ezt a dolgot rendezni kell, hogy ez a jövedelem a maga idején, mikor a népnek nincsen kárára a fizetés, akkor folyjon be. Ha ez megtörténik, ugy meg fognak szűnni az okok, a melyek mérvadó befolyással voltak arra, hogy a helyzet olyan, a minőnek ezt ma tapasztaljuk.

De a fő kérdés a mai viszonyok közt az, hogy lehet-e és miként e bajon segíteni. *(Halljuk! Halljuk! a bal- és szélső baloldalon.)*

Én is azt mondhatnám, hogy hiszen ez nem az én feladatom, hanem tegye meg ezt majd az, a ki a pénzügyi tárczát elvállalja. Nem is állítom, hogy a mit mondani fogok, az olyan panacea, a mihez szó nem fér. Meglehet, hogy az egytől egyig mind rossz, meglehet, hogy egyáltalában nem fogják elfogadni, de nem tehetek róla, az a meggyőződésem és nekem e meggyőződésemet kötelességem kimondani. *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)*

Ha az ember költségvetési hiányt akar fedezni, ugy okvetlenül szükséges, hogy gondoskodjék oly forrásokról, a melyek jövedelmeznek, a melyek pénzt hoznak be az állam pénztárába. De nálunk a jelenlegi viszonyok közt az is feladata a kormánynak, hogy erről akként gondoskodjék, hogy a már is túlfeszített, vagy legalább a túlfeszítéshez igen közel álló adóerőket igénybe ne vegye.

Sajnos, én kénytelen vagyok azon tervemtől elállani, melyet ez előtt egy esztendővel itt javaslatba hozni bátorkodtam, tudniillik hogy első sorban és minden áron a valuta rendezése iránt kell megtenni az intézkedéseket. Én ezt a mult esztendőben mondtam; a közvélemény e tekintetben nyilatkozott is és igen sok helyről hallottam, hogy helyes volt felfogásom; de sajnálom, hogy ma nincs meg az az időpont, a melyben ezt tanácsolni lehetne, nincsenek ma oly viszonyok, a melyek közt ezt kivihetőnek tartanám. A mult esztendőben egészen más volt a pénzügyi hangulat, az idén nem olyan. De bárki és bármely párt legyen az ügyeknek élén, ha ezt a kérdést elejti, a mérleget sohasem fogja rendezni.

További eszköz volna a hadügyi költségek leszállítása. *(Halljuk! Halljuk!)* Ezért azonban én a felelősséget el nem vállalhatom s nem is indítványozom, mert nem hiszem, hogy bármi történjék is e tekintetben, találkozzék államférfi, ki azt mondhatná, hogy ma van ideje a lefegyverkezésnek. Ez a két dolog tehát, a mely körülbelül 25 millió frtnyi különbséget tesz, kivihetetlen.

Áttérek tehát azokra a dolgokra, a melyeket kivihetőnek és szükségeseknek tartok. *(Halljuk! Halljuk!)* Egész határozottan kijelentem t. ház, hogy a királyi kisebb haszonvételeknek, vagyis a korcsmáltatási jognak megszüntetését és megváltását szükségesnek tartom, még pedig azon az alapon, a melyen az urbéri terhek megváltattak és a földtehermentesítés létesittetett. Erre megvan az alap, mert 33% fizettetik erre adóban és mert a regálenak megvan a maga jövedelme. Ez a papiros nem szorul protectióra, ennek meglesz az ára és az a morális hatása, hogy megóvja népünket a 10 kros liter pálinkától. Ha más hatása nem is volna mint ez, már ez önmagában is óriási volna.

Helyeslem, a mit a pénzügyminister ur kilátásba is helyezett, hogy a dohányjövedékből nevezetes szaporulat idéztessék elő, még pedig ugy, hogy a termelők nemcsak kárt nem szenvednek, hanem még előnyben részesüljenek, mivel a dohánynak jobb ára lesz. Ha a dohánynak külföldre való elárusítását a ministerium veszi kezébe, akkor a dohánynak ára nem lesz olyan alacsony, mint ma. Nézetem szerint ház, oda kell. törekednünk,

Digitized by Google

hogy termelésünk helyes legyen és hogy minél nagyobb legyen a magyar dohány kereslete, mert az mégis csak visszás helyzet, hogy mig a finom magyar dohány métermázsája 30 frt, addig a herczegovinai 170, a macedoniai pedig 100—120 forint.

Ezek a dolgok, t. ház. már elő vannak készítve és igen fogok örvendeni annak, ha a pénzügyminister ur ezeket elő fogja terjeszteni, mert ki lehet számítani, hogy 6—8 millióval fog a kincstár többet bevenni és a termelőknek is hasznukra lesz.

A conversiónak, t. ház, nem vagyok ellensége és ezért azt mondom, hogy ha ez lehet, helyesen teszik, ha convertálnak.

Ha ezen alapokon sem fog sikerülni a rendezés, akkor kénytelen vagyok a magam részéről, mint eszmét felvetni azt, hogy méltóztassanak figyelembe venni s méltóztassék a kormány az erre vonatkozó számításokat megtenni, vajjon miféle eredménye volna annak, ha mi a külön fogyasztási vámokat hoznók be. *(Halljuk! Halljuk! a szélső balfelől.)* Én ezt, t. ház, csak mint eszmét vetem fel, *(Halljuk! Halljuk! a szélső balfelől)* mert ha alapos az a számítás, a melyet olvastam, de a melynek alaposságáról meggyőződni alkalmam nem volt, hogy ez 10—15 millió forint értéket képvisel, akkor igen komolyan meg kell ezt fontolni. Mert ha oly óriási áldozatokat hozunk az osztrák-magyar monarchiának, mint hozunk, akkor, ha egy jövedelmi ágnak, nézetem szerint, törvényes és jogos felhasználásával nevezetes összegekkel birunk lendíteni, segíteni pénzügyeinken, az eszmét elejteni, nem tartanám helyesnek. Ez komoly megfontolást érdemel és óhajtanám, ha ezt méltóztatnának egészen higgadtan, egész komolysággal tanácskozások tárgyává tenni. *(Helyeslés balfelől.)*

Ha az nem volna elégséges és ha ez uton nem birnánk eleget tenni a ránk nehezülő kívánalmaknak és elvállalt kötelességeinknek, akkor én sem habozom kijelenteni, hogy a progressiv jövedelmi adónak barátja lévén, azt is melegen tudnám pártolni. *(Nyugtalanság a szélső balon.)* Ez a legvégső esetben, ha szükség lesz reá, kényszerűség folytán meg fog történni, de minden esetre jó lesz az iránt jó előre gondoskodni és e felett eszmét cserélni.

T. ház! Ezek azok, a miket kötelességemnek tartottam elmondani. Meglehet, hogy a közvéleményben helyesléssel fogok találkozni, meglehet, hogy nem. Én szivesen türök el minden kritikát; annyit azonban bátorkodom megjegyezni, hogy ez őszinte hitem és tapasztalatból merített meggyőződésem. Hozzáteszem még azt is, hogyha nem ezen az uton fogunk haladni arra, hogy pénzügyeinket rendezzük, tisztességes uton, *(Derültség a szélső baloldalon)* nézetem szerint, gondolni nem lehet. Elfogadom a költségvetést. *(Helyeslés jobbfelől.)*

B. Andreánszky Gábor: T. ház! Előttem szólott Prileszky Tádé képviselő ur itten mintegy programmot fejtett ki. De ez olyan nagy szabású volt, hogy nem felelhetek azonnal s csak egynéhány megjegyzéssel akarom azt kisérni.

Ő például felhozta a szeszmonopoliumot. Miért nem hajtotta a pénzügyi bizottságban? Hiszen Rácz Géza képviselőtársam másfél év előtt egy interpellatiót intézett a pénzügyminister urhoz és a pénzügyminister ur még ma sem felelt, mi nem egészen alkotmányos eljárás, de mi már hozzá vagyunk szokva. Miért nem hajtotta a pénzügyminister urat, hogy neki felelt volna és mondott volna erre valamit.

T. ház! Még egy megjegyzésem van a t. képviselő ur beszéde elejére. A képviselő ur ugyanis azt állította, hogy miért van az, hogy 20 millió készlet elkallódott; hisz az nem kallódott el, hanem megvan, 500,000 forintot oda fizettek az „Európá-"ért. Mindnyájan tudjuk, hogy ebből csak az annuitásokat fizetjük egy évre; tehát az 500,000 forint nem most, hanem csak 40 év mulva lesz kifizetve.

Áttérek most felszólalásom tulajdonképeni tárgyára.

Horánszky t. képviselőtársam tegnapelőtti beszédében egy megdönthetlen számadatokkal indokolt, tehát lesujtó alapos ítéletet mondott a t. kormány pénzügyi gazdálkodása felett, hogy szerénytelenségnek tartanám részemről az általa elmondottakhoz csak egy szót is hozzátenni és ezért kijelentem, hogy a t. képviselőtársam ítéletét teljesen osztom az elmultakra nézve; csak egyben nem érthetek vele egyet, hogy csak a jelenlegi kormány bukása után lesz kötelessége az ellenzéknek az utakat és módokat a gyökeres javításra nézve előadni. Most, midőn minden értelmes előítélet nélküli polgár meg van győződve arról, hogy az állam és a keresztény társadalom csak ugy menekülhet a pénzügyi bukástól, ha a jelenlegi összes kormányférfiak kezéből kivetétik a kormányzat, jogosan kérdezi azoktól, kikre e veszélyes örökség rendezését reá akarja bizni, mily módon akarnak és tudnak segíteni és a mennyiben e módot helyesnek tartja, fogja bizalmát osztani. Titkos haditervekre nem adnak már semmit.

És ezért helyesnek tartottam volna azt, hogy a t. ellenzékek ebbeli programmjukat most fejtenék ki. Én részemről ezért bátor leszek nagyjában körülvonalozni azon pénzügyi politikát, melynek támogatására készen volnék.

A pénzügyi bizottság jelentése következőket is tartalmazza: „A pénzügyi bizottság kebelében fölmerült azon eszme, hogy az adómentes állampapirok kibocsájtása és szaporítása által jelen-

Digitized by Google

tékeny tőkék vonatnak el a megadóztatás alól. Nem akarom föltenni a bizottságról azt, hogy ez eszme fölvetésének prioritását a magyar törvényhozásban magának akarja elsajátítani, illetőleg, hogy ezt is ugy akarja feltüntetni, mint az egyedül élelmes semita faj találmányát. Mindazonáltal azt hiszem, mégis illendő lett volna a jelentésben arra utalni, hogy egy, a bizottságból kirekesztett párt már is felvetette felirati javaslatában ez eszmét, nehogy azon gyanunak tegye ki magát a t. bizottság és többség, hogy azért igyekszik ignorálni ezen párt országgyülési működését, hogy tőle annál bátrabban plagizálhasson. *(Tetszés a bal- és szélsőbal egyes padjain.)*

Fentartva tehát ez eszme fölvetésének prioritását az antiszemita párt részére, örvendetes jelenségnek kellene vennem azt, hogy bár mi ki is vagyunk rekesztve a pénzügyi, ép ugy mint a többi bizottságból, életre való eszméink útat törnek maguknak még oda is, ha nem azt kellene tapasztalnunk, hogy ott ez eszmét csak compromittálhatják azáltal, hogy azt egy állam rovására elkövetendő börzemanöverre felhasználják.

Ha 1848-ban a nemesség csak azt decretálta volna, hogy nemességek többé ne osztassanak, ez nem lett volna önzetlen eljárás részükről, mert kiváltságaik értékét ez által csakis emelték volna.

Ha az eddigi állampapirok tulajdonosai, kikkel a zsidók magukat identificálják, azt indítványozzák, hogy ezentúl adómentes papirok ki ne bocsájtassanak, ez által csakis az eddigi kölcsönök értéke emelkednék, a később felveendő kölcsönök, tehát az államhivatal rovására.

Azt hiszem, ily börzemanövernek nem fog egy pénzügyministerünk sem felülni

Egészen másképen contemplálta ezt az antisemita párt általam benyujtott felirati javaslata, melynek erre vonatkozó része ekkép szól:

Felséges Urunk! Az 1848-iki törvényhozás, mely egyéb kiváltságok közt a nemesek adómentességét is megszünteté, ezzel azon elvet juttatá gyakorlati érvényre, hogy minden birtoknak, minden vagyonnak a közterhek viselésében részt kell venni.

Az 1867. és 1867. év utáni törvényhozások adómentes papirok kibocsátása által az elv ellenében új kiváltságokat teremtettek.

A folytonos adósságcsinálás által pedig mindig nagyobb és nagyobb tőkék vonatnak el a megadóztatás alól.

E kiváltságok megszüntetése s az állampapirok megadóztatása által egy, a jogegyenlőség alapján álló s a fenforgó viszonyok által teljesen indokolt új bő jövedelemforrást nyitnánk meg az államnak, melyet mi, ha kapcsolatban a börzeadó behozatalával, tenni fogunk, ez által és szigorú takarékossággal az államháztartási egyensúlyt remélhetőleg közvetlen jövőben helyre állítani képesek leendünk.

T. ház! Ezt azért olvastam fel ily körülményesen, hogy emlékeztessem a t. házat arra, hogy azon két mód, mely egyedül képes minket a 12-ik órában a végleges államtönkből megmenteni, már 2½ év előtt általunk javaslatba lett hozva.

Ezen két mód a pénzügyi bizottságban is föl lett az idén hozva. Az egyik, az adómentesség beszüntetése óvatosan évenkint, a másikról, a takarékosságról annál többet beszéltek, a mire később visszatérek.

Azon palliativ szerekről, melyeket a pénzügyminister javasolt, mint a szállítási adó felemelése stb., melylyel az országnak sokat ártanának, az államnak pedig édes keveset jövedelmeznének, nem akarok ez alkalommal szólani; egyedül csak a szándékolt conversio időpontjára nézve akarok egy megjegyzést tenni. *(Halljuk!)*

A mult választások előtt convertálták az aranyjáradékot; most ismét akarnak convertálni. *(Tetszés és helyeslés a bal- és szélsőbal némely padjain.)*

Furcsa, mintha az ellenzéki választók convertálása és az állampapirok convertálása között szoros szerves összefüggés léteznék és mintha a választási költségekre való tekintetből történnének főleg e conversiók. *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélsőbal némely padjain.)*

A bajt most már odaát sem tagadják. Hogy is tagadhatnák a gomba módra a földből kinövő mindennapi póthitelek és hiányokkal szemben. Hisz ha igy tart még egy ideig, megülhetjük az idén a 100-ik millió deficitnek a jubileumát.

Az ellenzéki és független sajtó ezen bajokkal szemben mintegy vészkiáltásba tört ki: „Egy mentő gondolat“ után. Hol, hol nem, gondolom egy angol király felkiáltott: „Egy királyságot egy lóért“. Ezt utánozva a sajtó, fölkiáltott: Egy országot egy vesszőparipáért! És annyiban elismerést érdemelnek a t. bizottság tagjai, hogy egy financialis szédelgő sem akadt köztük, ki ily természet fölötti gondolatra, tudniillik a lehetetlenre vállalkozott volna.

Mert csak egyszer történt, hogy a Teremtő semmiből valamit, a világot teremtette. Ő mindenható, még sem ismételte. Hogy volna gyarló halandó, ki a semmiből valamit, a deficitből teremteni képes volna. Itt határozottan az egyszerű polgári észt kell kérdeznünk, hogy lehetne ezen segiteni? Ez azt feleli: vagy többet bevenni, vagy kevesebbet kiadni, vagy mindkettőt. És ez utóbbi módot foglalja magában felirati javaslatunk.

Ezen módok egyikét, tudniillik a takarékosságot emlegeti a t. ministerelnök ur is a bizottságban.

De igen furcsa szinben tünik ez fel a t. előadó ur interpretatiója által. A t. előadó ur

Digitized by Google

úgy értelmezi ezt, hogy a jelenlegi budget kiadásait a jelenlegi keretében lehetőleg szigorúan meg kell tartani és minden új kiadásnak a helyét a régiek apadása irányában kell csinálni.

Ez más szavakkal annyit tesz, hogy a jelenlegi 40 millió deficitet consolidálnunk, állandósítanunk kell.

Ez ugyan különös takarékosság: évenként 40 millióval többet akarni költeni, mint a mennyi bevételünk.

De mit is várhatunk mást egy oly megrögzött tékozlótól, mint a ministerelnök ur, ki még ily eredmények után sem akar lemondani még a czifra országház építéséről sem.

Pedig mennyi fölösleges új kiadás van budgetünkben! Ott az új hivatalnokok serege, kiknek szaporodásáról Horánszky t. képviselőtársam oly érdekes számadatokat közölt.

Igaz, hogy a t. ministerelnök ur el akarta velünk hitetni azt, hogy ez csupa távirda- és postatiszt. De hol maradnak akkor a culturmérnökök, a katasteri nyilvántartás, adó-, tenyészeti, selyembogarászati felügyelők, hol a borászati, kenderészeti és sok vizszabályozási kormánybiztos? Hisz ha igy folytatjuk, maholnap a bornak ép ugy, mint minden egyes folyónak és pataknak meg lesz saját kormánybiztosa, mint a régi pogány görögöknél meg volt saját Istene. *(Derültség a bal- és a szélső baloldalon.)* Már most kérdem, ezen új mythologiai alakok csupa távirda vagy postatisztek-e? *(Halljuk!)*

Nemcsak ezen új hivatalok nagy részét be kellene szüntetnünk, de még régibb institutiókról is lemondanunk, melyek alkotmányunk és közigazgatásunkra nézve nem lényegesek, nem is említve azt, hogy a mindennemű befektetésekről le kelleне komolyan mondanunk. Én igy két ministeriumot teljesen fölöslegesnek tartok; a horvát és az ő Felsége személye körüli ministeriumot. A mi az elsőt illeti, nem tartom időszerűnek most e kérdésbe belemenni, de azt állíthatom, hogy az ő Felsége személye körüli minister most, hogy nincs nádor, teljesen fölösleges. Mit csinál e ministerium egyebet, mint hogy rendjeleket és nemességeket osztogat; ezt elvégezhetné a belügyminister is; ki ugy is közvetíti a régi családnevek eltulajdonítását 50 krajczárért *(Derültség)* és megtehetné ezt annál is inkább, miután a korteskedés ugyis az ő szakmájához tartozik.

De még ennél tovább is mehetnénk és miután az állategészség és állatvesztegintézeteket a belügyministeriumhoz, az állami méneseket a honvédelmihez, a bányakapitányságokat és az állami erdőket oda, a hol voltak, a pénzügyministeriumhoz csatolnánk, egyesíthetnénk a közlekedési ministeriumot a kereskedelmi és földmivelési ministeriummal. Ausztriában egyesítve van ugy is a kereskedelem a közlekedéssel és külön földmivelléssel, mi a kisebb és szegényebb ország ezt is oda csatolhatnánk.

T. ház! Magam is földmives vagyok, választóim túlnyomó nagy része az; ha a legkisebb hátrányt látnék ebben földmivelésünkre nézve, harczolnék ellene és nem irányoznám reá a t. ház figyelmét.

E ministeriumok egyesítésénél nem egyedül a központi igazgatás nehány ezer forintnyi kiadását akarnám megtakarítani, de evvel egyszerűsíteni közigazgatásunkat és mindenféle drága időtöltések projectálására időt nem engedni. Ha az illető minister uraknak több dolguk lett volna, se kiállítást nem rendeznek, sem kereskedelmi palotát nem építenek, de a vizeket sem szabályozzák összevissza, sem egyes vicinalis vasutaknak nem osztogatnak az államkincstárt terhelő kedvezményeket. *(Ugy van! a szélső bal- és baloldal egyes padjain.)*

Meglehet, hogy néhány nagybirtokos tán nehezebben jutna a honvédelmi ministerium utján az állami ménekhez és tán itt-ott kénytelen volna maga menni külföldi apaállatokat vásárolni; de egészben véve az ilyen sensal és szatócsüzletet, milyent ma a külön kereskedelmi és földmivelési ministerium folytat, annál könyebben nélkülözhetné a mezőgazda, ha fontolóra venné, hogy nem volna idejük minden perczben vizjogi és bányajogi enquêtekkel veszélyeztetni a tulajdon szentségét, mint veszélyeztetik ma, midőn más utjok nincs magukat kitüntetni.

„Ront, vagy javít, de nem henyél", mondja a költő. Azt hiszem, jobban tette volna a kereskedelmi minister, ha miután javítani nem tudott, henyélt volna. Igy példának okáért a gazdasági tudósítókat állították föl nem rég.

Most a minister ur maga sem bánja, ha beszüntetik. Elhiszem, ugyan minek tapogatná, mint a nagy képű orvos, folyton a beteg pulsusát, ha nem jut hozzá, hogy neki beadjon, mert nem tudja mit.

A legbiztosabb haszna a mezőgazdának az, a mit magának az adóból megtakarít és azért, ha valóban szolgálatot akarunk tenni néki e nehéz időkben, ne vesztegessük adóját arra, hogy folyton érdekeit hangoztatva, azokat kiszolgáltassuk az üzéreknek.

Ilyféle radikális takarékosság volna a 40 millió deficittel szemben szükséges és ha aztán itt valóban takarékoskodnánk, akkor a t. közös hadügyminister urat is egész alázattal fölszólíthatjuk, takarékoskodjék ám ő is, de a mai gazdálkodás mellett, ha van is jogunk ezt tenni, könnyen oda kiálthat nekünk: Tessék a takarékosságot otthon megkezdeni; ha mindenki szórja a pénzt, miért takarékoskodjak épen csak én?

És most, miután megmutattam néhány concret példával, mily mérvű takarékosságot értek én, áttérek a másik módra, az állampapirok adómentességének

Digitized by Google

beszüntetéséhez és fölveszem a keztyűt, melyet 2 év előtt, midőn ez iránt határozati javaslatot nyujtottam be, a pénzügy minister ur nekem dobott. Akkor nem felelhettem, mert nem volt jogom többé szólani. De most alkalmam nyilik erre, miután maga a pénzügyi bizottság veti fel újra e kérdést.

A minister ur akkor többek közt azt is felelte, hogy nem fogadhatja el pénzügyi szempontból sem határozati javaslatomat az állampapirok adómentességének beszüntetéséről, mert kérdi, ki fizetné meg ismét ezen szelvényadó árát? maga a magyar állam. A mennyivel kevesebbet jövedelmeznének a kibocsájtandó értékpapirjaink, annál kevesebbet kapna az állam.

Ezt felelhette volna az idén a minister ur a pénzügyi bizottságnak, mely új kölcsönök felvételére contemplálta az adókötelezettséget, de nem a mi határozati javaslatunk, melynek épen czélja volt új kölcsönök felvételét kikerülni. E helyett azt felelte a bizottságban, hogy visszaható ereje nem lehet ez intézkedésnek, azt hiszem, ezt nem is kivánta senki, mert ez annyit tenne, mint a már kifizetett, lejárt kamatok után visszakövetelni az adót.

Azt mondá továbbá 2 év előtt a minister ur: Az előbb alkotott törvények által az állam kötelezettséget vállalt magára azokkal szemben, a kik ezen előbbi törvény alapján ezen értéket megszerezték és jogsértés lenne ez velök szemben, kik ezen tudatban a törvényben és a magyar állam jó hiszeműségében bizva, vették meg ezen értékpapirokat.

Ez igen szép, de még egyben kellett volna bizniok. A magyar állam fizetésképességében ily drága kölcsönök felvétele és elpazarlása után.

T. ház! Annak idejében Placht ur és Spitzeder Adél kisasszony a höchste Fructification feltalálói, a mig volt hitelük és akadtak új áldozatok, kik betéteket eszközöltek náluk, fizették a nagy osztalékokat, a mint azonban többé nem volt hitelük és betéteket nem eszközöltek náluk, becsukták őket.

Hasonlóan cselekszik az állam, erején túl fizeti a tulságos kamatokat azon kölcsönvett pénzekért, melyeknek egy részét kétes értékü befektetésekre fordított és fizeti addig, mig új kölcsönöket kap. Ez igen furcsa világításba helyezi az állam jóhiszeműségét, melyre a minister ur oly önérzetesen hivatkozik, mert ha csak már kölcsönökből képes fedezni az eddigi kölcsönök kamatjait, ezen új kölcsönöket fölvenni annyit tesz, mint új jóhiszemü áldozatokat fogdosni.

De nézzük most az érem másik oldalát: jóhiszemü-e a hitelező?

Hitelünk mérvét és értékét a börze határozza meg. Erre meg reá lehet bátran mondani, hogy nem jóhiszemü.

Hisz láthattuk, hogy midőn a t. pénzügyminister ur exposeját tartá az idei budgetről, az ország pártkülönbség nélkül elszörnyüködött, a berlini börze pedig hausse-al fogadta.

Már most akár tette ezt zsidó létére ösztönszerü örömből, szimatolván a közelgő licitaciót, mely által olcsón hozzájuthat államvaspályánk, dohánymonopoliumunk vagy más vagyonhoz, vagy tette azért, hogy e mesterséges hausse alkalmával túladhasson birtokában lévő állampapirjainkon, de semmi esetre sem tette, mintha ezen exposé által a magyar állam fizetésképességében való bizalma emelkedett volna.

Egyébként nagy része e kölcsönöknek már a gyanus vételek kathegoriájába sorozható.

Horánszky t. képviselőtársam beszéde fölmentett engem attól, hogy itt hosszasabb számitásokkal bizonyitsam, mennyit nyert az állam hitelezője az államon.

Az általa felhozott számadatok egyikét akarom tovább fejleszteni. A 153 milliós kölcsön fejében kapott 141 milliót papirban az állam és tartozik ma 270 millióval aranyban. Ezután fizet 4%-ot, tesz a 26% arany agio szerint 13.600,000 frt kamatot, azaz a tőke megkettőztetésén kivül 12 esztendő alatt fizet ma $9^{6}/_{10}$ % kamatot a fölvett összeg után.

Most nézzük az ilynemü üzletekhez mit szól 1883-iki uzsoratörvényünk, mely, mint azt a 4 §-ban olvashatjuk, mindig csak a valóságban fölvett összeget veszi tekintetbe, az ily conversiónak nevezett prolongatiók jogosságát el nem ismeri. Az uzsoratörvény 1. §-a igy szól:

„A ki másnak szorultságát, könnyelmüségét, vagy tapasztalatlanságát fölhasználva, olyan kikötések mellett hitelez, vagy ád fizetési halasztást, melyek a neki, vagy egy harmadiknak engedett túlságos mérvü vagyoni előnyök által az adósnak, vagy a kezesnek anyagi romlását előidézni, vagy fokozni alkalmasak.... uzsora vétségét követi el.“ stb. Az 5. §. pedig igy szól *(olvassa)*:

„Ezen törvény alkalmazandó azokra is, kik a jelen törvény hatályba lépése előtt keletkezett valamely uzsorakövetelést a jelen törvény hatályba lépése után, a tény állást ismerve, a 4. §. korlátain — az 8%, melyből $^{8}/_{10}$% adó levonatik, tehát a $7^{2}/_{10}$%-on — túl érvényesitenek.“ Már most először is ezen 5. §-nak van annyi visszaható ereje, mint az ált lam contemplált szelvényadó kamat reductiójának; továbbá az állam szorultságát, kormányának könnyelmüségét minden igazságos biró meg fogja állapitani ép úgy, mint az állami hitelező túlságos mérvü vagyoni előnyeit, valamint hogy azok az adósnak, t. i. az államnak anyagi romlását előidézni vagy fokozni alkalmasak.

Olyan hitelező, ki jogát érvényesiteni akarná a 10% adó ellen, mint p. o. az 1874-iki hitelező, ki mint kimutattam, 9·6% kamatot kap évenként, mi által a tőke 12 év alatt megkétszereződik, magán

Digitized by Google

törvényeink értelmében az uzsora vétségét követné el.

Távolról sincs szándékom itt e törvény alkalmazását indítványozni, már azért sem, mert itt az állam az agent provocateur szerepét játszaná; de még hitelezőnk kárát sem akarom. Egyedül azt, hogy anyagilag is segédkezzék az egyenlő teherviselés elve szerint pénzügyeinket akkép rendezni, hogy kötelezettségeinek az állam eleget tehessen még az évek hosszú során át; — mig máskép már eddig is csak idegen pénzek segélyével és ezen túl már nem sokáig fog kötelezettségeinek még csak részben is eleget tehetni.

A ki, t. ház, ezen egyetlen módot, mely a takarékossággal karöltve képes pénzügyi bajainkat orvosolni, magától elutasítja, legyen az jelenleg a kormányon, vagy keresse ez által a pénzhatalmak kegyeit, hogy odajuthasson, annak, t. ház, nincs komoly szándéka takarékoskodni, de jóhiszeműsége sem az állam kötelezettségeinek huzamosabb ideig eleget tenni.

Még csak arra az esetleges ellenvetésre akarok felelni, hogy most, midőn 60 vagy 70 millió forint kölcsönre fogunk ez idén szorulni és azon kivül háború is fenyeget, nincs itt ezen intézkedésre az alkalmas időpont. T. ház! Nem vagyok oly idealista azt képzelni, hogy ezen intézkedések nélkül jövő évben kölcsönszükségletünk kevesebb lenne. A mi pedig a háborút illeti, ahhoz jövő évben még közelébb fogunk állani, mint az idén.

Ha 2 év előtt a t. ház és kormány elfogadták volna határozati javaslatunkat, ma pénzügyileg máskép állnánk. Ha ismét elhalasztják ennek elfogadását, 2 év mulva ez már semmi esetre sem lesz elégséges, de már egy valóságos banquerote-félét kell mondanunk és ezért vagyok bátor ajánlani a t. háznak határozati javaslatom elfogadását.

Határozati javaslatom igy szól:

A ház utasítja a pénzügyminister, hogy az eddigi adómentes kamatozó állam és egyéb értékpapirok adómentességének megszüntetéséről haladéktalanul törvényjavaslatot nyujtson be törvényes tárgyalás végett a háznak.

Az 1887. évi állami költségvetést pedig visszautasítja a ház a pénzügyi bizottsághoz azon utasítással, mikép az állampapir-szelvények megadóztatásától várható összeget a bevételek közé sorozva, egyuttal a kiadásoknál messzebb menő megtakarítások eszközlését hozza javaslatba. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldal egyes padjain.)*

Gr. Szapáry Gyula pénzügyminister: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Midőn a költségvetési vitában ezuttal felszólalok, magáról a tárgyról és a pénzügyi helyzetről röviden nyilatkozhatom, mert erre vonatkozó nézeteimet kifejtettem akkor, midőn a költségvetést október havában előterjesztettem. Egész őszinteséggel szóltam akkor a pénzügyi helyzetről és a helyzet pedig azóta nem változott. *(Halljuk! Halljuk!)*

Midőn ma szólok, teszem ezt főleg azért, hogy feleljek némelyeknek, kik e vitában felszólaltak. *(Halljuk! Halljuk!)*

Horánszky Nándor képviselő urnak különösen sok észrevétele volt a pénzügyi helyzetre s azt állította egyebek közt, hogy a költségvetés bevételi részét nem tartja realisnak.

T. ház! Én csudálkozom a felett, hogy épen a t. képviselő ur, ki tagja a pénzügyi bizottságnak s ott meggyőződhetett arról, hogy miként itélték meg e szakbizottságban a bevételek előirányzatát, azon nyilatkozatok daczára is, azt mondja, hogy a költségvetés bevételi része nem realis. Emlékezhetik a t. képviselő ur, hogy midőn a bevételek igen tüzetesen tárgyaltattak s összehasonlíttattak az előbbi évek eredményeivel, az volt az általános nézet, hogy a bevételi előirányzatot emelni lehetne és hogy az inkább a valószinűségen alul van. *(Ugy van! jobbfelől.)* Azt a nyilatkozatot azonban, hogy az nem realis vagy hogy túlmagas, azon szakbizottságban, a mely e kérdéssel tüzetesen foglalkozik, részemről nem hallottam; mert a pénzügyi bizottság egyhangú nyilatkozata a költségvetés bevételi előirányzatának alapossága mellett szól, a melyet még a több évre terjedő zárszámadási eredmények is igazolnak. *(Ugy van! jobbfelől.)* Méltóztassanak, t. ház, több évnek zárszámadását megnézni s meg fognak róla győződni, hogy ezen bevételi előirányzat teljesen alapos és realis. *(Ugy van! jobbfelől.)*

Azt állítja továbbá a t. képviselő ur, hogy pénzügyünk nagy bajban szenved évtizedek óta s hogy csak egy év, az 1878-iki, volt kedvező, a melyben a javulás jelenségei mutatkoznak, mert akkor csak 27 millió volt a deficit, azóta pedig rendszerint 40 millió.

Először is figyelmeztetem a t. képviselő urat, hogy a deficit nagyságát a pénzügyi helyzet megitélésénél — habár magában véve az is fontos factor, — azt azonban egyedüli tényezőnek nem fogadhatom el. *(Helyeslés jobbfelől.)* És ha, t. ház, összehasonlítjuk egyes évek költségvetéseit, akkor egyenlő alapon kell számolnunk. Hogy ezt az eljárást a t. képviselő ur nem követte, mutatja az, hogy az 1878-iki deficitet 27 millióra teszi, de nem számítja hozzá az occupatio költségeit és hogy az 1879-iki deficitről azt mondja, hogy az 40 millió volt, tényleg csakugyan 39 milliót s néhány százezert tett, a melyből azonban az occupatio költségei 9 milliót vettek igénybe.

Ha a t. képviselő ur összehasonlításokat akar tenni, legelőször is szükséges, hogy egyforma factorokra reducáltassanak azok. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Digitized by Google

Az sem bizonyít magában véve sokat, hogy 1878-ban kevesebb volt a deficit s hogy azért akkor a helyzet minden tekintetben előnyösebb volt. Mert igaz, hogy ezen esztendőben a zárszámadások szerint 27 millió volt a deficit, de méltóztassék megnézni azt, hogy azon évben beruházások czímén mily összeg foglaltatott. Akkor a beruházás tett 5.800,000 frtot, mig a 40 millió deficitből, mely a későbbi években előfordult, 24, 26, 28 millió beruházás történt. Méltóztassanak megengedni, ez nagy különbség; legalább is kétséges, vajjon azon eredmények, melyek a bevételek fokozására vezettek, beruházások nélkül elérhetők lettek volna e. Ez oly factor, mely a pénzügyi helyzet megítélésénél minden esetre számba veendő.

De azon kivül azt mondja a képviselő ur, hogy e kormány alatt az államadósságok mily nagy összegre szaporodtak; 1875-ben volt 619 millió tőkeértékben, 1885-ben 1435 millió, tehát ez időközben 816 millióval szaporodott az államadósság.

A képviselő ur azt mondta, hogy soká fáradozott, hogy 18 év zárszámadásait átkutatta, mig ezen eredményt kihozta. Én bátor lettem volna neki egyszerűbb módot ajánlani. Olvasta volna el Ghyczy Kálmán főrendiházi beszédét az 1886-iki költségvetésről; ott ez összehasonlítást teljes mértékben megtalálta volna. Semmiképen sem akarom mondani, hogy ez számításainak érdeméből levon, sőt az latba esik, hogy Ghyczy Kálmán, ezen tekintély is ily összehasonlítást tett, de eredetiségéből mindenesetre nagyot levon. Csak ezt kivántam constatálni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

De van a számítás e módjára érdemleges észrevételem is; ugyanis teljesen egyoldalúnak kell jeleznem. Mert méltóztassék megengedni, ha az állam tartozásait számba veszszük, figyelembe kell venni annak követeléseit is, melyek azokkal szemben állnak; de vannak továbbá oly tartozások, melyek nem róhatók fel a mostani kormánynak. Igy a 153 millió adóssági tőkeszaporítás nem róható fel e kormány terhére. Ugyszintén, hogy a rente conversiója által az aranyjáradék adóssága emelkedett, nem hibáztatható, ha evvel szemben apad az állam évi megterheltetése 2½ millióval. E factorokat figyelembe kell venni. De van ennél még praegnansabb kérdés. Az összehasonlítás e nemében benfoglaltatnak azon tartozások, hol az állam nem közvetlen adós, hanem jótállást vállalt el, mint például a szegedi s tiszavölgyi kölcsönnél, a Rába-szabályozásánál és a telepesek kölcsönénél, ha ez összeget, mint tartozást méltóztatik felemlíteni, fel kell említeni, hogy ez összegekkel szemben activ követelése van az államnak. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Szintugy, t. ház, ugyanez összehasonlítás foglaltatik az államadósság tőkeszaporítása közt 225 millió frttal, mely egyes vasutak államosításából ered. Ha felszámittatik a teher, mint tartozás, akkor méltányos, hogy az államnak ezen vagyonemelkedése is figyelembe vétessék. *(Helyeslés jobbfelől.)* És ha a tartozásokat a mi terhünkre hozzák fel, akkor azon előnyt is föl kellett volna említeni, hogy e tartozás nagy részéből egy nagy államvasuti hálózat létesittetett, mely az államnak 15 millió jövedelmet hoz és a mely jövedelem ennél is magasabbra fokozható lesz. Mindezt a tartozási rovattal szembe állithatjuk és akár egyéni, akár állami könyvelést tekintünk, egyoldalúan csak a tartozást követelés nélkül fölvenni nem lehet. *(Helyeslés jobbfelől.)*

De t. ház, mit mondjak azon összehasonlításra, melyet a képviselő ur beszédében tett, a melyet — méltóztassanak megengedni — szó szerint fogok idézni: „Itt azt a végeredményt nyertem, hogy 426 millió frtra rug az a veszteség, melyet az állam kibocsátási veszteségek és költségek czímén szenvedett, *(Mozgás a bal- és szélső baloldalon)* melyet tehát Magyarország pénzügyi gazdálkodásán a pénzpiacz nyert.“

Ugyanezt azon pártnak hivatalos közlönye, melyhez a képviselő ur tartozik, másnap kiadván nagy ritkított betükkel, igy nyomatta ki: „az állam által kötött kölcsönműveleteknél a pénzcsoportok 426 millió forintot nyertek.“ E kettő között a különbség csak az, hogy a t. képviselő ur szerint a pénzpiacz, a pártközlöny szerint pedig a pénzcsoportok nyertek 426 millió forintot. *(Derültség jobbfelől.)* Pénzügyileg véve, azt hiszem, ezen állitással az szándékoltatik kifejeztetni, mi a különbség, mely az állam nominalis tartozása és azon effectiv összeg között van, mely az állam pénztárába tényleg befolyt. Én igy értettem és ezért akarok most erre reflectálni.

Nagy zavarban vagyok, midőn ezen állitással foglalkoznom kell. Oly kifejezésekkel, melyekkel t. képviselő ur dobálódzik: „hazugság“, „ámitás“ stb., én élni nem fogok; szeretnék parlamentaris kifejezést találni és méltóztassanak megengedni, mást nem találok, mint azt, hogy ez állitással komolyan foglalkozni nem lehet. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* Bátor leszek megmondani, hogy miért nem?

Ez állitásnak két alaphibája van. Az egyik az, hogy a képviselő ur egész beszéde arra vonatkozik, hogy ezen kormánynak szemére veti 10 évi gazdálkodását; hogy ez idő alatt mennyi pénzt fecsérelt el. Az ő veszteség számításában benfoglaltatik azon különbözet is, mely az első az 1868-iki vasuti kölcsön kibocsátásából ered Már pedig az, hogy az a vasuti kölcsön 71%-kal lett értékesítve, nem róható fel a jelen kormány bünéül. De igy vagyunk azon különbözettel is, a mely a kincstári utalványokra vonatkozik. Az, hogy a kincstári utalványok kibocsájtásánál tőkeveszteség

Digitized by Google

volt s 5 év mulva azokat be kellett váltani s ez egy újabb tőkeveszteséget okozott, szintén nem róható e kormány terhére.

Az pedig, hogy midőn e kincstári utalványok kibocsátása folytán a magyar állam hitele annyira sülyedt, hogy az akkor kibocsátott 6%-os rentekötvények 80¾ árfolyammal — mint a törvény is mondja — voltak eladhatók, holott a 4%-os aranyjáradék most 84 és 85 közt váltakozik: ama tőkeveszteséget sem lehet, azt hiszem, a jelen kormánynak felróni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

A képviselő ur állításának másik alaphibája az, hogy arra volt fektetve — s több képviselő kérdésemre helyeslőleg közbeszólt — hogy ha a magyar állam összes adósságai al parin állanának, mert csak akkor lehetne ezen állítást koczkáztatni. *(Ugy van! jobbfelől.)* De egy kérdést intézek Horánszky képviselő urhoz. Minthogy a magyar állampapirok igen nagy része nem al parin, hanem az aranyjáradék 85%-on, a papirjáradék pedig szintén nem al parin, hanem 92%-on áll: méltóztassék megmagyarázni, hogy annak a 16 és illetőleg 8%-nak ki vette hasznát? Az a pénzcsoport-e, mely kibocsátotta, vagy a pénzpiacz? Ha erre megfelelne, igen nagy örömmel venném. *(Élénk tetszés jobbfelől.)*

És mert én igy fogom fel a dolgot, kijelentem, hogy legkevésbé sem szánnám, ha az állampapirok csakugyan ennyire emelkednének. Mert igaz, hogy a kötvénytulajdonosok nyernének, de a nyereség legnagyobb részét az állam húzná, minthogy ezzel saját hitele emelkednék. De mert e számítás semmiképen sem áll, mert e nyereséget és az állam veszteségét kimutatni semmiképen nem lehet, mert ezen nyereség tisztán csak Horánszky képviselő ur képzelődésében található, azért voltam bátor kijelenteni, hogy amaz állítással és az arra fektetett okoskodással komolyan foglalkozni nem lehet. *(Élénk tetszés jobbfelől.)*

T. ház! Ezek előrebocsátása után nyilatkozni kivánok arra nézve, a mit októberi felszólalásomban szintén már említettem, hogy t. i. szándékom több, magasabb kamatlábú vasuti kötvény convertálására nézve intézkedéseket tenni. Nem vagyok ma sem azon helyzetben, hogy ez ügyről, mint befejezett tényről számoljak be, mert akkor nemcsak szóval tenném e jelentést, hanem megtenném a forma szerinti előterjesztést is törvényjavaslat alakjában. De mert e kérdés már annyira foglalkoztatja a közvéleményt, kötelességemnek tartom tájékozni azon testületet, mely ezen kérdéssel megismerkedni első sorban hivatva van, a felől, hogy miről van szó és mi azon pénzügyi eredmény, mely esetleg várható, ha ezen művelet akár általam, akár más által keresztül vitetik?

De t. ház, midőn ezt tenném s ezen kérdésben habár csak általánosságban nyilatkozom, szükségesnek tartom kijelenteni: melyek azon előfeltételek, melyeknek beállta előtt én ezen műveletet keresztülvihetőnek nem tartom. *(Halljuk!)*

Az egyik az, hogy a pénzpiacznak Magyarország pénzügyi viszonyainak consolidatiója iránt bizalma legyen, a másik az, hogy a külföldi politikai helyzet legyen olyan, hogy a legközelebbi időben váratlan bonyodalmaktól tartani ne lehessen, a harmadik előfeltétel pedig az, hogy az európai általános pénzügyi helyzet ezen művelet keresztülvitelére kedvezőtlen ne legyen, mert kedvezőtlen pénzpiacz mellett ezen művelet keresztülvitelét megindítani csak káros lenne.

Az első feltétel, t. i. a pénzügyeink consolidálása iránti bizalom ébresztése tőlünk magunktól függ. És kijelenthetem, t ház, hogy az érdekelt körökben teljes hajlandóság mutatkozik ezen művelet keresztülvitelére közreműködni. A művelet keresztülvitele tehát leginkább az általam érintett másik két factortól függ, mely a külföld politikai helyzet-alakulásában és az általános pénzügyi helyzetben rejlik.

De ezen két előfeltételen kivül, felfogásom szerint, még vannak más kellékek, melyek iránt megnyugtatást kell nyujtanunk. Ezek egyike az, hogy Magyarország törvényhozása nyugodjék meg abban, hogy azon törvényhozási intézkedések, melyeket a kormány tenni szándékozik, csakugyan biztosítékot nyujtanak az iránt, hogy az oly bajok, melyek a mult időben támadtak, a jövőben keletkezni nem fognak. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Ezen művelet keresztülvitelét ezen megnyugtatás nélkül részemről nem ajánlanám.

De mielőtt a kormány ezen nagy horderejű műveletre előterjesztést tenne a törvényhozásnak, tisztába kellett jönni az iránt, hogy azon értékpapirok, melyek convertálásáról szó van, jogilag felmondhatók, illetőleg készpénzért kifizethetők-e előbb, mintsem ez a törlesztési tervekben megállapittatott? Ezen kérdés tisztába hozatalára tüzetes tanulmány tárgyává tette a kormány az Európa több államaiban keresztülvitt conversiók történetét s az Európaszerte ezen kérdésre fennálló jogi elveket és törvényeket; tanulmány tárgyává tette különösen hazai törvényeinket és tekintélyes szakférfiak meghallgatása után constatálta a kormány, hogy sem az általános jogi elvek, sem hazai törvényeink alapján semmi jogi akadály nincs arra nézve, hogy a convertálandó kölcsönök a kötvénytulajdonosnak teljes értékben a törlesztési tervben foglalt lejárati idő előtt is kifizettessenek. Ezek előre bocsátása után áttérek a convertálandó értékpapirok elősorolására és ezen művelet pénzügyi eredményére.

Convertáltatni szándékoltatnak a következő értékpapirok: az 1867-ik évi XIII. törvényczikk alapján kibocsátott magyar vasuti kölcsön; az 1871. évi XLV. törvényczikk alapján kibocsátott 30 millió forint névértékü államkölcsön; az

Digitized by Google

1872. évi XXXII. törvényczikk alapján kibocsátott 54 millió forint névértékű államkölcsön; a magyar keleti vasutnak az 1874. évi I., illetőleg 1876. évi L. törvényczikk alapján átvállalt 30 millió forint névértékű II. sorozatú elsőbbségi kölcsöne; a magyar keleti vasut részvényeinek beváltására az 1876 : L. törvényczikk alapján kibocsátott 9.989,300 forint névértékű államkötvények; a magyar vasutak által az 1875. évi XLI. és az 1876. évi XI. törvényczikkek alapján kibocsátott egyesített elsőbbségi kölcsönből az állam által megváltott első erdélyi, alföld-fiumei és báttaszék-dombovár-zákányi vasutakra eső 5.248,000 forint névértékű rész; a magyar királyi gömöri vaspálya terhére az 1871. évi XXXVII. törvényczikk alapján kibocsátott 6.624,300 forint névértékű államvasuti záloglevél-kölcsön; a magyar keleti vasutnak az 1876. évi L. törvényczikk alapján átvállalt, 40.020,100 frt névértékű első sorozatú elsőbbségi kölcsöne; az 1884 : XXIX. törvényczikk alapján megváltott első erdélyi vasut 1867. márczius 31-én felvett 21 millió forint névértékü elsőbbségi kölcsöne; az 1884. évi XXIX. törvényczikk alapján megváltott alföld-fiumei vasutnak 1870-ben felvett 19 millió forint névértékű első kibocsátású és 1874-ben felvett 2.391,400 forint, helyesebben 1.706,600 forint névértékű másod kibocsátású elsőbbségi kölcsöne; az 1880. évi XXXVIII. törvényczikk alapján megváltott tiszavidéki vasut 1873. évi 20 millió forint névértékű elsőbbségi kölcsöne; az 1884. évi XXX. törvényczikkel megváltott báttaszék-dombovár-zákányi vasut 1873-ban felvett 6.982,800 forint, helyesebben 6.954,200 forint névértékről szóló elsőbbségi kölcsöne.

Ezen convertálandó értékpapirok értéke volt eredetileg kerek összegben 221 millió forint aranyérték és 113·7 millió forint ezüstérték. 1887. julius elejét véve alapul, a tőke átlag a következő: 183·4 millió aranyérték és 110·8 millió forint ezüstérték. Az általam jelzett kötvényeken kivül convertálandók még némely társulati vasutak elsőbbségi kötvényei, melyeknek összege 26·3 millió forint.

A czél és szándék, t. képviselőház, az, hogy e kötvények felmondatván, helyettük 4%-kal kamatozó, törlesztés utján visszafizetendő kötvények bocsáttassanak ki és pedig azon értékekre, a melyek helyett ezen kötvények kibocsáttatnak és mely értékek ugyanazon vasutakra bekebeleztetnének, a melyekre jelenleg azon czímletekről szóló kötvények tényleg be vannak kebelezve.

Ha ezen művelet, t. képviselőház, csak maga a convertálás szempontjából vitetik keresztül, azaz csak annyi összegű 4%-os új kötvény bocsáttatik ki, a mennyi a fönnálló tartozások beváltására szükséges, akkor a pénzügyi eredmény, mely ezen convertálási művelet által elérhető lesz, az e czímen most fizetendő annuitással szemben évenként 5½ millió forint megtakarítást fog kitenni, tudniillik ennyivel lesz csekélyebb azon összeg, mely a kibocsátandó kötvények után fog fizettetni azon összegnél, mely a jelenleg forgalomban levő kötvény után fizettetik.

Nekem azonban szándékom, t. ház, ezen műveletet összekapcsolni azzal, hogy egyidejűleg némely más adósságok is törlesztessenek, a melyek ma nagymértékben terhelik az állami költségvetést; ilyenek nevezetesen a szőlődézsma-váltság, a lánczhidi elsőbbségi kölcsön és a vasuti forgalmi eszközök czímén még fennálló 10·6 millió frtnyi tartozás. Szándékom ezenfelül egyidejűleg gondoskodni az 1887. évi hiány fedezéséről és a pénztári készletek kiegészítésére szükséges, általam már októberben jelzett összegről.

Ha ezen összegek is bevonatnak a műveletbe, akkor természetesen megszünik azon adósságok kamatozása, melyek ezen összegekből kifizettetnének; és a műveleteknek ily módon való keresztülvitele folytán az 1888. évre az államháztartásban elérhető megtakarítás, szemben az 1887-iki mérleggel, 10½ millió frtra fog felmenni. Ezen javulással szemben, t. ház, ismét le kell számítani a bevételnek egy részét, minthogy tudniillik az államadósság törlesztésére kevesebb összeg fog fordittatni és igy a törlesztés czímén fölvett bevétel is kevesebb lesz, de ezen összegnek megfelelőleg ismét annyival kevesebb értékpapir lesz törlesztés czímén kibocsátandó.

Ha mindezen tartozások kifizettetnek, természetesen több új kötvényt kell kibocsátani, mint a mennyi feltétlenül szükséges a convertálandó értékpapirok beváltására, de még sem bocsáttatik ki még ez esetben sem annyi összeg, a mennyi a ma tényleg létező jaradék alapján kibocsátandó volna; sőt ellenkezőleg fenmarad még tőkében kifejezve 40 millió arany forint értékű összeg az állam rendelkezésére, mely esetleg felhasználható lesz akár rendkivüli szükségletek esetén, akár — ha a törvényhozás annak idején ugy intézkedik — a valuta-kérdés megoldására szükséges előintézkedések megtételére. *(Helyeslés jobbfelől.)* Igen természetes, hogyha a törvényhozás akként fog intézkedni, hogy annak idején ez a 40 millió arany forint értékű összeg is kibocsáttassék, apadni fog az általam előbb jelzett kamat-megtakarítás, de a fizetendő összeg még nem fogja meghaladni azon összeget, mely ma az államadósságoknál e czímen fizettetik.

Ez azon terv, a melyet keresztül vinni szándékozom. Elismerem, hogy ezt a meglehetős complicált conbinatiót egy hallásra, egy felszólalásra megérteni nehéz, de biztosítom a t. házat arról, hogy azon tételek, melyeket említettem, tüzetes és részletes számításokra vannak alapítva és hogy a műveletnek ily módon való keresztül

Digitized by Google

vitele által az említett eredmény elérhető lesz. De ezen kivül részemről is azon nézetben vagyok, hogy ha a jelzett eredmény legalább megközelítőleg el nem érhető, akkor ezen művelet nem létesítendő, mert nem akarnám a jövő kedvező esélyeit koczkáztatni egy pillanatnyi előny eléréséért. *(Helyeslés jobbfelől.)*

T. képviselőház! Visszatérve magára a pénzügyi helyzetre, nem mondok újat, mert ugyanezt fejeztem ki a mult év október havában is, hogy mind az 1884-iki, mind az 1885-iki zárszámadásokban, mind pedig az 1886. évi költségvetésben pénzügyi helyzetünkben visszaesés mutatkozik. Ezt teljes őszinteséggel beismertem akkor is. De a mint beismerem és constatálom ezt ma is, ugy azt hiszem, méltányos constatálni azon okokat is, melyek ezen visszaesést eredményezték. Hogy a bevételek nem eredményezték ezen visszaesést, arra voltam bátor emlékeztetni a t. házat már felszólalásom elején is; mert hiszen azon bevételek, melyek az államköltségvetésben előirányozva voltak, tényleg csakugyan befolytak és tapasztaljuk a zárszámadásokban azt is, hogy ezen bevételek évről-évre kielégítő módban és fokozatban emelkedtek. A bevételek tehát nem okozták a visszaesést. Okozta azt leginkább a kiadásoknak növekedése és pedig a kiadásoknak azon növekedése, mely egyrészt az évről-évre növekedő költségvetésben nyilvánult és az, mely nyilvánult a túlkiadásokban, melyek tétettek a törvényhozás által megállapított kereten túl.

Ha meg van állapítva a baj oka, akkor igen világos az is, hogy annak orvoslását hol kell keresni. De daczára annak, t. képviselőház, hogy ez constatálva van, bárki felszólaljon akár ezen házban, akár ezen helyről és mondja azt, hogy a kiadások okszerű megszorítását is számításba kell venni azon intézkedésekben, melyeket pénzügyeink rendezésében tenni kivánunk: az mindig a legnagyobb ellenzésre talál. Senki sem gondol arra, t. ház, hogy a kiadások megszorítása olyan legyen, hogy az ország culturalis vagy anyagi fejlődését megakaszsza. Távol vagyok én magam is ettől és azt hiszem, nyolcz évi pénzügyminisztériumom alatt jelét adtam annak, hogy az ország culturalis és anyagi fejlődése iránt elég érzékkel birok, *(Élénk helyeslés)* ezen fejlődésre tett kiadásainkban is lépést kell tartani az állam anyagi helyzetével. Ha erre figyelemmel nem vagyunk, akkor magukat azon culturalis és gazdasági czélokat, melyekért ezen kiadásokat tesszük, veszélyeztetjük legjobban, mert ezeknek állandóságát és az országnak fejlődését koczkáztatjuk. *(Helyeslés.)* Ez irányban tehát vágyainkat mérsékelni kell tudnunk és ha ezt tudjuk, akkor bár a helyzetet most is, a mult alkalommal is komolynak jeleztem, de kétségbeejtőnek azt semmi esetre sem tartom.

B. Andreánszky Gábor *(a jobboldal felé mutatva)*: Tessék oda fordulni!

Gr. Szapáry Gyula pénzügyminister: Tessék először hallgatni! *(Derültség.)*

Ismétlem, t. ház, én, habár ily körülmények között a helyzetet komolynak tartom, de kétségbeejtőnek nem látom és teljesen meg vagyok arról győződve, hogy ezen nemzetben van elég erő, elég szívósság és elég kitartás, hogy a most létező bajokból is kiszabaduljon.

Ajánlom a költségvetést elfogadásra. *(Hosszas, élénk helyeslés jobbfelől.)*

Hoitsy Pál: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Megvallom, hogy most közvetlenül a pénzügyminister után kellvén szólanom, bizonyos szelidség és mondhatnám emberiességi érzelmek fognak el. *(Halljuk! Halljuk!)* Mert ámbár ő ma is a jövőre nézve iparkodott egy oly képet festeni, mely szerint minden bajainknak végét fogja vetni, mégis el tudom magamat képzelni az ő helyzetébe és el tudom magamnak képzelni mindazokat a lelki küzdelmeket, melyeken keresztül kellett mennie, mielőtt itt felszólalt. *(Ugy van! balfelől.)* Elképzelem magamat az ő helyzetébe *(Halljuk! Halljuk!)* és érzem, hogy az ő multja után a mostani programmjával én mily szégyenkezve keltem volna fel; elképzelem, hogy mily szemlesütve kellene itt állnom az önök szine előtt, midőn a multban oly igéreteket tettem a jövőre nézve s oly nyomoruságos eredményeket kellene bevallanom a jelenben. *(Ugy van! balfelől.)* De, t. képviselőház, bizonyos szelidségre hangol engem az a körülmény is, hogy nem csupán mi vagyunk most már a ház ezen oldalán, kik oly erős támadásokkal ostromoljuk a pénzügyminister ur politikáját, hanem maga a pénzügyi bizottság előadója is oly erős támadásokat intézett ellene multkori felszólalásában, mely tán a mi részünkről is szokatlan. Mert mikor a pénzügyi bizottság előadója óva intett attól, nehogy hamis adatokat szolgáltassunk a nemzetnek és mikor kikelt az ellen, hogy ámítani nem szabad, ő nem említette ugyan meg a minister urat, de mi mindnyájan értettük, hogy csakis ő reá czélzott; *(Ugy van! balfelől)* mert mi számadatokat a nemzet elé nem terjeszthetünk, a hivatalos számadatokat ő terjeszti elő. A mi pedig az ámítás szót illeti, az sem vonatkozhatott másra, mint arra, a kiről a következmények, hogy igazsága nincsen, világosan bebizonyították. Nem vonatkozhatott másra, mint arra a pénzügyministerre, ki p. o. a legközelebb lezáródott és zárszámadásilag is leszámolt esztendőnek a költségvetés eredményét 4 millió frt felesleggel terjesztette elő és azután kitűnt róla, hogy csakis 10 millió frtban tévedett.

Azért, t. képviselőház, ha a mi adataink és a t. pénzügyminister adatai között most is talán

Digitized by Google

némi eltérések előfordulnak, ha ő most is 22 milliónyi deficittel áll elő, Helfy Ignácz t. képviselőtársam pedig kimutatja, hogy a pénztári hiány többre fog menni 60 milliónál: akkor közöttünk már a mult igazságot tett. Mi itt nem vitatkozunk, mi csak egyszerűen hivatkozunk arra a tényre, hogy valahányszor közöttünk és a minister ur között differentiák voltak a számokban, a zárszámadások mindenkor nekünk adtak igazat. *(Zajos helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

De, t. képviselőház, nemcsak ez a 40 millióban bevallott és 60 millióra menni fogó deficit az, a mi engem elszomorít, a mi nekem — hogy ugy mondjam — reményemet veszi a jövőre való kiigazodás iránt. Én, ámbár beismerem, hogy ez igen nagy baj, hogy ez súlyos körülmény, mégis állapotainkban találok ennél még aggasztóbb, még nagyobb bajt. Mert ha egy ország összes budgetjében 60 vagy 40 milliónyi deficit mutatkozik, ez semmi körülmények között és semmi nemzetnél kicsinyelhető nem lehet, de ha e deficit egyszerűen a túlköltekezésekben, egyszerűen a beruházásoknál mutatkozik, akkor e bajon segíteni könnyű és kis jóakarattal segíteni lehet is. Ha egy ország azt veszi észre, hogy bizonyos célokra, beruházásokra sokat költ, ezeket abba hagyja és a deficit önmagától megszünik. Ellenben sokkal súlyosabb baj az, ha a rendes bevételek és rendes kiadások közt zavarodik meg az egyensúly, a mikor rendes bevételeink képtelenek összes kiadásainkat fedezni, melyek nem szállíthatók le.

Akkor a baj igenis ugy mutatkozik, mint permanens, mint a melyen sem pénzügyi műveletekkel, sem pedig takarékossági igéretekkel segíteni nem lehet. És ha Prileszky Tádé t. képviselő ur mi reánk hivatkozik, hogy mi talán beszédekkel akarjuk a deficitet eltüntetni, ugy viszont tőle kérdezem, hogy vajjon ők tudnak-e mást felmutatni, mint beszédeket. Igenis, ha mint a t. képviselő ur mondja, beszédekkel el lehetne tüntetni a deficitet, ugy a t. miniterelnök ur, a ki a beszédeknek nagy mestere, már rég eltüntette volna azt. *(Derültség a szélső balfelől. Felkiáltás: Még felesleg is maradna!)* Az állandó deficit az, mely bennem a legnagyobb aggályt kelti, az állandó deficit, a melyet a t. pénzügyminister ur az idén 4.200,000 frttal terjeszt ugyan csak elő. Azonban csak rövid pillantást kell vetnünk a költségvetésre és meg fogunk győződni, hogy sok oly adatra fogunk abban akadni, melyek minden évben ismétlődni fognak, melyeket eltörülni nem lehet, kisebbíteni is képtelenség, a melyek tehát rendesen benne lesznek a költségvetésben nemcsak az idén, hanem a jövő esztendőben és az ezután következő évek hosszú sorain át is. Hogy csak nehányat említsek fel — a kisebbekkel kezdem — ilyen pl. az az adósság, melyet a Kőrös-Maros szabályozására vettünk fel 1883-ban és melynek kamatai fejében az idén a rendkivüli kiadások, illetőleg beruházások közt 450,000 frt van előirányozva. Ez az adósság csak 45 év multával lesz törlesztve, tehát nemcsak az idén fordul elő a rendkivüli kiadások közt, hanem a jövő esztendőben és az ezután következő években is mindig elő fog fordulni 45 éven át. Ez oly összeg, melyet az állandó deficithez kell sorolnunk, mely tehát az állandó deficitnek summáját növelni fogja nemcsak az idén, hanem évek hosszú során át. Ilyen pl. a Rába-szabályozási kölcsön is, melyet szintén hitelmüvelet által vettünk fel s melyre évenkint 376,000 frtot kell fizetnünk. Ilyenek azon költségek, melyeket a különféle vasutak átvétele által magunkra vállalt adósság fejében fizetünk. Csak a tiszavidéki vasut adóssága fejében fizetünk évenkint 1.337,000 frtot. Ilyen a felső Duna szabályozása, mely vállalkozónak van kiadva s melynek költségei fejében 1.100,000 frtot fizetünk évenkint.

Mindezek oly kiadások, melyekből nem vonhatunk le semmit, a melyeknél semmi takarékosság használni nem fog, a melyeket fizetnünk kell évek hosszú során át.

Ide tehetném még a Tisza-szabályozás költségét évenkint 300,000 frttal, a Kőrös szabályozását 400,000 frttal. Valamint ide tehetném egyszersmind a közös költségvetésnek ugynevezett rendkivüli kiadásait, melyek az előirányzatban 2.574,951 frttal szerepelnek. Ennek legnagyobb részét az új ismétlő fegyverek emésztik fel. Igen, de ezen ismétlő fegyverek czímén nekünk mintegy 50 millió frtot kell fizetnünk; tehát az e czímen felvett kiadás is oly összeg, mely nemcsak az idén fog szerepelni, hanem érvényesülni fog az évek hosszú során át.

Ilyen továbbá a közösügyi költségvetésben a Boszniában elhelyezett csapatoknak külön pótléka 1.575,966 frttal. Ez is oly költség, a mely nem szünik meg mindaddig, a mig csapataink Boszniában vannak. És bármiként óhajtjuk is, ugy tudjuk, hogy e tekintetben változást önök javasolni nem akarnak. Ezen adatokat öszeadva, kapunk körülbelül 10 millió forintot. Ezt hozzá adva azon 4 millióhoz, melyet a pénzügyminister ur is kimutatott, már is 14 millió forintra megy azon összeg, a mely rendes deficitet képez a jövő évek egész hosszú sorozatán át. De jönnek ahhoz még más tételek is. Nevezetesen az állami erdők kezelésénél, az állami javaknak és az állami utaknak javításánál, az államvasutaknál, valamint az állami bányáknál folyvást van szükség bizonyos befektetésre, ha csak az ország törzsvagyonát nem akarjuk terméketlenné és jöve-

Digitized by Google

delmezőtlenné tenni. E czímen az idén 10 millió frtot fordítunk rendkivüli befektetésekre. Mondják, t. ház, a mit bajos ugyan elhinni, hogy a ministerelnök ur e tekintetben adott szavát a takarékosságot illetőleg, egyszer kivételképen beváltja és hogy a takarékosságban elmegy a legvégsőbb határokig és hogy ott, a hol eddig 10 milliót költött, ezentúl 2 millióval éri be. Ekkor is 2 millió forint évenkint, a mely az állandó deficit emelését vonja maga után. Ha ehhez vesszük azt, hogy a rendes bevételek közt szerepel egy tétel, mely az adósságcsinálásból származik és ha e czím alatt — a mely mintha csak szándékosan szerepelne rendes bevételeink közt, hogy jelezze, hogy Magyarország legrendesebb jövedelmi forrása az adósságcsinálás — valamivel kevesebbet veszünk fel: ekkor is 30 millió lesz az az összeg, a mely mint rendes deficit évről-évre fennmarad s mely később még emelkedni fog, mert az idén csinált adósságnak a jövő évben már kamatja van.

Itt csak constatálni akarom, t. ház, hogy az adatok, a melyeket fölhoztam, bizonyítékot nyernek abban is, hogy Horánszky Nándor képviselő ur, ki ezen számításokat szintén megtette, ugyanezen eredményre jutott. *(Ugy van! szélső balfelől.)*

Tehát 30 millió az, t. ház, a mely nem mint mulékony összeg, a melyet megtakarítások által lejebb lehetne szállítani, hanem mint állandó összeg fog ólomsúlylyal pénzügyeinkre nehezedni, a melynek apasztása nélkül államháztartásunkban az egyensúlyt helyre állítani képtelenek vagyunk. *(Ugy van! szélső balfelől.)*

És most engedtessék meg nekem egy rövid kitérés. *(Halljuk! Halljuk!)* A ministerelnök ur néhány év előtt jónak látta a trónbeszédbe bele tenni azt a passust, hogy „államháztartásunk rendezve van". Ez a passus azóta itt többször szóba hozatott már és miután a ministerelnök ur belátta, hogy az tarthatatlan, ezzel is ugy bánt, a mint mások beszédjeivel szokott bánni. *(Halljuk! Halljuk!)* Csavarintott rajta egyet, mint ha csak róla irta volna Arany: „De te bölcsebb mint az, — te a dolgok rendén egyet csavarintassz!" *(Derültség balfelől.)* Azt a magyarázatot adta saját szavainak, hogy ő a trónbeszédben foglalt ezen passusban a rendes kiadások és rendes bevételek közti egyensúlyt értette. Most itt van, t. ház, fogható alakban előttünk az eredmény, a rendezés, melyet itt is létre hozott. 30 millió az a deficit, mely rendes kiadásaink és rendes bevételeink közt mutatkozik. Ezt nevezte a ministerelnök ur a mi pénzügyeink rendezésének. Ezt tartotta oly védelemnek, melynek igazsága mellett tanuságtételre magát a koronát is felhivta, bizonyosan azért, mert tudta, hogy ha e szavak e helyről jönnek, el fogják hinni, mig ha ő mondta volna, nem hitte volna ez országban senki. *(Ugy van! balfelől.)*

De e ténynyel szemben még mindig van egy megjegyzésem és ez az, hogy vagy tudta a ministerelnök ur, hogy mit beszél és ismerte maga is a helyzetet, mikor ezt a koronával elmondatta, vagy nem értette. Nem merem feltételezni, hogy tudta volna, mert akkor a koronát egyenesen felhasználta volna és a koronának tekintélyét, hogy ugy mondjam, koczkára tette volna csak azért, hogy politikai positióját emelje. Fel kell tehát tételeznem, hogy ministerelnök ur a dolgok ez állását nem ismerte és hogy tévedésbe esett egyszerűen az okból, a mit Horánszky képviselő ur megemlített, hogy a dolgokhoz nem értett.

De, t. ház, ezen dolgoknak rendezésére vállalkozott, mikor minister lett és ha mostan maga saját botlását kénytelen beismerni, akkor t. ház, ennek a helyzetnek következményét könnyű, hogy levonja magának mindenki, a ki nemcsak ministernek akar tartatni, hanem férfiunak is. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)*

Csalódni emberi dolog, megtörténhetik mindnyájunkon, de mikor a közélet embere és az ország ügyeinek élén álló férfiú téved, akkor tévedésének következménye nem őt magát éri, hanem az egész nemzetet. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)*

Az ily tévedésnek consequentiája csak egy: elmenni azon helyről és csendes magányba vonulni meg és igyekezni, hogy a nemzet elfeledje.

T. ház! Egyrészt egy 30 milliós deficittel állunk szemben, másrészt iparkodnunk kellene, hogy megtaláljuk azon módokat, a melyek mellett ez állandó deficit talán elenyésztethető lesz. De megvallom, hogy mindazon terveket beleszámítva, a miket a pénzügyi bizottságban és a pénzügyminister urtól jelen alkalommal is hallottunk, egyáltalában nem találok egyetlen egy oly módot is, mely a valószinűségnek csak némi szinezetével is birna, mely a legkisebb mértékben kilátást nyujtana arra, hogy pénzügyeink rendezése és a 30 milliós állami deficitnek eltüntetése sikerülni fog. Mert hiszen arról, a mi tervbe hozatott, még a pénzügyi bizottságnak jelentése is azt mondja, hogy meg nem felelő és pénzügyeinken segíteni nem fog. Viszont, hogy azt a jelszót, a mit Tisza Kálmán ministerelnök ur kiadott, hogy takarékoskodni kell, komolyan vegyük t. ház, és mikép alkalmazzuk, elképzelni igazán képtelen vagyok.

Mert hát lehet igenis takarékoskodni ott, hol nem állandó fix-tételekről van szó, de ott, hol minden krajczárnak megvan a maga helye, mielőtt megszavaztatott volna, a hol az államnak bizonyos törvény által meghatározott kötelezettségei vannak, hogy ott takarékoskodás miként lehetséges, azt felfogni képes nem vagyok. Talán a hivatalnokokat akarják elkergetni? Hiszen a ministerelnök ur maga mondta, hogy az nem czélja. Talán

Digitized by Google

a bíróságokat akarják szétkergetni és a birák fizetéseit megtakarítani? Komolyan ilyenre gondolni nem lehet.

Talán az iskolákat akarják beszüntetni? Vagy a gazdaságnak emelésére szánt összeget akarják megvonni rendeltetésüktől? Vagy a honvédségre adott nagyon is szük dotatiót akarják eltörölni? Vagy mi az, miben a takarékosságot keresztül akarják vinni?

Engem a ministerelnök ur e takarékossági hirdetése és az életben tett pazarlásai csak arra figyelmeztetnek, hogy Tisza Kálmán vizet prédikál ugyan, de bort iszik. *(Derültség és helyeslés a szélső balon.)*

Egyetlen tétel van kiadásaink közt, mely eléggé tetemes arra — s ezt ma fejtegette a pénzügyminister ur is — hogy benne reductiót tehetünk s ez az államadósságok kamatjainak rovata. E czímen ez idénre is 111.800,000 forint van praeliminálva. Ha itt valami tekintetben reductiót tehetnénk, ez uton csakugyan lehetne valamit eszközölni; de t. ház, ez nem egészen rajtunk áll. Ez államszerződések által van biztosítva és ha az állam-kamatok fizetését megszüntetnék, az annyit jelentene, mint bevallani azt, a mi be fog következni, de mit önök ma bevallani még nem mernek: az államcsődöt. A conversio volna lehetséges és ezt fejtegette a pénzügyminister ur is mai beszédében.

Sőt odáig ment, hogy 5½ millióra tette azon összeget, melyet 316 millió forint államadósság convertálásából el tudnánk érni.

Már most, t. ház, ha meg akarjuk az ő jövendő financiális terveit birálni, vessünk egy tekintetet az ő eddigi, hasonló politikai terveléseire. Hiszen a minister ur conversiót nem most tervez először. Convertált már igen sokat és azon gyümölcsből, melyet akkor elért, megítélhetjük azt is, melyet el fog érni. Convertált a multban is, még pedig oly módon, mint Horánszky t. barátom kimutatta: hogy t. i. a 153 millió convertálása 270 millióba került. És ép mert a 153 milliós régi adósság kifizetése az a tétel, melyre Tisza Kálmán is folyton dicsekedve szokott hivatkozni, azt mintegy érdemül róva fel magának, egy megjegyzést akarok tenni. És ez az, hogy a 153 millió visszafizetése után nemcsak 270 millióval tartoztunk, hanem kamat fejében is többet fizettünk most, mint fizettünk akkor. A 153 millió után fizettünk 9.180,000 frtot. A 270 millió után fizetünk 4% számítva 10.880,000 frtot, fizetünk tehát 1.700,000 frttal többet a conversio után, mint a mennyit fizettünk a conversio előtt. Ez csak arányban van, t. ház. Ha hozzá számítom azt is, hogy ez tényleg papirban fizettetik s az aranyagiót, a mely ezelőtt kisebb volt, az 1876-iki zárszámadásban azt találjuk, hogy ezen összeg után fizettünk papirban 10.879,108 frtot, az idén pedig 26% agió mellett fizetni fogunk 13.608,800 frtot, tehát 2.729,631 frttal többet, mint a conversio előtt.

Ha már most, t. ház, ilyen eredmények után feláll a pénzügyminister ur és azt mondja, hogy én convertálni fogom a ti adósságtokat, fogalmunk lehet arról, hogy ezen conversio eredménye milyen lesz; hiszen, t. ház, akkor is, a mikor a 400 milliós aranyrentének conversiójáról volt szó, azzal állott elő a pénzügyminister ur, hogy ime ezen az uton meg fogunk szabadulni az államdeficittől, ezen az uton összes pénzügyeinket rendezni fogjuk.

A 400 milliós aranyrente conversiója megtörtént. És mi lett az eredménye? Az, hogy államháztartásunkban most is ott van a 30 millió állandó deficit. Legfölebb is azon eredményt értük el, hogy a pénzügyminister ur kedvenczévé vált Európa összes pénzügyi matadorjainak egyszerűen azért, mert Magyarország ezer éves fennállása alatt az államtól a pénzvilág nem nyert annyit, mint a mennyit a pénzügyminister ur pénzügyi kormányzata alatt. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* És ha mi a pénzügyminister urnak a mai ülésen tett nyilatkozata és előterjesztett tervezetére vonatkozólag az ő multjából akarunk következtetést vonni, azt csak ekkép fejezhetjük ki: „Multadban nincs öröm, jövődben nincs remény.“ *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Van még egy dolog, t. ház, a mi engem nagy aggodalommal, mondhatnám hazafias fájdalommal tölt el s ez az, hogy nemcsak az állam pénzügyeiben mutatkozik deficit, hanem mutatkozik a népnek vagyonosodásában, mutatkozik a politikai világban és mutatkozik mindenekfölött az erkölcsökben. *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélsőbaloldalon.)*

Előttem is kifejezték már azt, hogy a servilismus az országban olyan erős gyökeret nem vert soha, mint most. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* Maga a pénzügyi bizottság előadója kénytelen volt bevallani és az jellemző önvallomás, hogy nem annyira a hivatást keressük mint inkább a hivatalt. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* És t. ház, én elismerem, hogy abban is van bizonyos elismerni való, hogy ezt beismerte; de abban nem értek vele egyet, hogy ezen irányzat ugy keletkezett, hogy a kormány kénytelen volt neki engedni. Nem ugy keletkezett, hanem egyenesen a kormány csinálta azt. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Az a kormány, mely miként Horánszky t. képviselőtársam mondotta, a politikai hazugságok rendszerét megalapította, az a kormány, mely a hatalom eléréséért egy nagy politikai hazugságot teremtett, a maga hatalmát nem volt képes fenntartani másként, mint ugy, hogy apró politikai hazugságokkal fizette ki az embereket. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

És keletkezett, t. ház, ennek következtében ebben az országban ma, midőn maguk a kivált-

Digitized by Google

ságok régen megszüntek, a kiváltságoknak egy új neme, kizárólagosabb természetű, mint a milyen volt valaha a főnemesség és köznemesség: a korteseknek a kiváltságosai. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* Övéké lett minden hatalom. Övék lett minden befolyás, övék minden zsirosabb falat.

És mikor a keresztény ugy fejezi be imáját a mindenhatóhoz, hogy „tiéd az ország, a hatalom és a dicsőség", akkor mi arra ébredünk, hogy nálunk a korteseké az ország is, a hatalom is, a dicsőség is. *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Eddig, t. képviselőház, bizonyos szemérmetesség volt még e téren érezhető. Eddig bizonyos szakpályákra külön qualificatiót követeltek, ma már az sem szükséges. Ma már ugy gondolkoznak, hogy a kinek volt elég esze jó kormánypártinak lenni, annak lesz elég esze arra is, hogy a görög nyelvet vagy a mathesist eltanítsa. *(Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

És ha valaki még kételkednék, hogy mi igazán keleti faj vagyunk, akkor én őt arra figyelmeztetem, hogy a byzantinismus sehol a világon nem volt ugy elterjedve, mint van mi nálunk. *(Igaz! a szélső baloldalon.)*

Ily módon keletkezett ebben a házban is — megjegyzem, t. képviselőház, hogy én senkinek a privát meggyőződéséből semmit levonni nem akarok és mindenkinek a saját nézete iránt a kellő tisztelettel viselkedem — de ily módon állott elő mégis, hogy ebben a házban nem eszmék és nem elvekért folyt éveken át a harcz, hanem folyt egy férfiunak a személye felett. *(Ugy van! szélső baloldalon.)*

És a ki ezt tagadni meri, emlékezzék meg arról, hogy ezen majdnem 12 esztendei uralom alatt nem volt egyetlen egy eset sem. hogy ez az ember keresztül ne birta volna vinni a maga akaratát. Én megengedem, hogy sokan a legtöbb esetben azért rendelik alá saját akaratukat az ő akaratának, mert felismerik, hogy az jobb; de azt ki nem magyarázza senki, hogy ez minden egyes esetben, minden egyes alkalommal igy történt. Mert legyen bár valakiben Sokrates bölcsesége, szóljon bár szebben, mint aranyszáju szent János, legyen jobb az angyaloknál, én képzelhetetlennek tartom azt, hogy 12 esztendő alatt mindig az ő akarata volt a legjobb, mindig az ő tanácsa volt a legbölcsebb.

E servilismusnak és azon kétségbeesésnek, melyet ez szül, az a következménye, hogy Magyarországon már az életnek becse is alá szállt. Olcsó lett az ember, léha, laza az erkölcs.

Soha ebben az országban annyi öngyilkosság nem fordult elő, mint a mennyi ez idő alatt előfordult. Bizonynyal, t. ház, szomorú jele ez az állapotoknak, szomorú jele nemcsak annak, hogy itt az állapotok tarthatlanok, hanem annak is, hogy az emberek elvesztették bizalmukat egy jobb jövő iránt. De egyszersmind előállott, t. ház, az, hogy megkezdődött az Amerikába való kivándorlás is, mely azelőtt Magyarországon teljesen ismeretlen volt. Száz és száz esztendőkön keresztül az európai népek áramlata Magyarország felé tartott; Tisza ministerelnök ur kormányzatának maradt fenn az a dicsőség, hogy ez az áramlat ma megfordult és Amerikába mennek ki.

És, t. képviselőház, minden egyes levél, a mely az Amerikába vándorlottaktól származik és ered, élénk képét adja annak a nyomornak, a melyet a mi ottani honfiaink elszenvednek. Éhséget, nyomort türnek és az angolok által való megrugdaltatást. De azért minden levélben egyszersmind foglaltatik felhivás az itteniekhez, hogy jöjjenek utánuk, mert azok az emberek inkább türik az éhséget és nyomort, mint az önök hivatalnokainak a paczkázásait, mint az önök igazságszolgáltatásának az ingatagságát és inkább türik az angolok által való megrugdaltatást, mint hogy türjék az önök végrehajtói által való megnyuzatást.

Ilyen állapotok mellett, t. képviselőház, zilált lévén ezen országnak mindene, megromolván az országnak hitele és pénzügyi helyzete, egy oly kormány kéri mi tőlünk a költségvetésnek megszavazását, a mely, mint Horánszky Nándor igen t. képviselő ur kimutatta, kormányzása alatt nem kevesebb, mint 1000 millió forint államadósságot csinált. Frankokba átszámítva ezt, $2^1/_2$ milliárd, a fele azon összegnek, t. képviselőház, a melyet a francziák az 1870-iki háború után a poroszoknak fizettek. Nagy, hatalmas, nálunk sokkal gazdagabb sokkal számosabb nemzet fizette ezt az összeget azért, hogy az ellenség kitakarodjék az ő országából és vége legyen annak a nyomorúságnak, a melyet el kellett türnie. Mi ennek az összegnek felét fizetjük, daczára, hogy annyival kevesebbek, daczára, hogy annyival szegényebbek vagyunk, megfizetjük egyszerűen azon boldogságért, hogy Tisza Kálmán ministerelnök maradjon. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

T. képviselőház! A római imperium megalkotója nem tudott aludni, mikor elvesztette legióit. A magyar nemzetre is keserves éjszakák jönnek és én várom, mikor fog oda, kiáltani a nemzet a ministerelnök ur fülébe: Varus, add vissza milliómat! Nem fogadom el a költségvetést. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Orbán Balázs: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Költségvetéseink tárgyalása a honfi kebelt mindenkor fájdalmasan érinti s a haza jövőjén csüngő lelkeket mély aggodalommal tölti el. És méltán, mert habár megszokhattuk is e kormány 12 éves uralma alatt, hogy költségvetéseink nem egyebek osztrák adólajstromnál; habár megszokhattuk, hogy hazánk minden más állami functiójának s önrendelkezési jogának megszorításával, tisztán

Digitized by Google

csak az osztrákoknak való vér- és pénzadó kiszolgáltatására szorittatik; habár megszokhattuk, hogy parlamentünk jelenszerkezetében nem képes hazánk érdekei és jogai felett szigorúan és sikeresen védekezni, őrködni, hanem minden ténykedése a párturalom és kormány fentartására irányul, a mely kormány a hatalmat nem a népfönség erősítésére, hanem inkább annak gyengítésére használja, mert megmaradása támaszát nem a nemzet elégültségében, jólétében, szabadságában, erejében, hanem ott fenn keresi, a hol ez istápnak igen nagy és magas ára van.

Habár mindezekkel rég tisztában voltunk és vagyunk s habár e kormánytól magasabb irányt és jobb útra térést nem vártunk és nem várhattunk, még sem tudjuk magunkat mentesíteni azon megdöbbenéstől, a mi mindig ránk nehezedik, valahányszor a mi költségvetéseink szomorú képe előnkbe tünik, a melyből a mi tervszerű kizsákmányoltatásunk világlik ki.

Mert ha bevételi tételeinkben keressük azon jövedelmi ágakat, melyek minden más országnak fő bevételeit adják, mint például vám, bankjövedelmek, indirect adók stb., azokat sehol se találjuk, miután oda ajándékozták az osztráknak azért, hogy a hatalmat kezükön tarthassák.

Ha kiadási tételeit vizsgáljuk, azt látjuk, hogy 322 milliót kitevő állami bevételeink több mint $^2/_3$-da nem hazánk szükségleteire, hanem az osztrákok hasznára fordittatik, ugy hogy a mi közmüvelődési igényeinkre, égető belszükségleteinkre alig juttatnak alamizsnaként roppant bevételeinkből valamicskét. Az aratás haszna e téren az osztráké, nekünk a munkálás fáradalmaiért csak némi tarlózás és a hulladékok felszedése engedtetik meg.

Avagy merne-e valaki ebben kételkedni? Avagy ha merne, nem lenne-e könnyü feladat épen e költségvetés kiadási tételeivel megczáfolni.

Avagy a mit az udvartartásra, a mit a mi hatáskörünk és befolyásunk alól teljesen elvont hadseregre adunk, a mit a quotába, a mit az osztrákoktól átvett és érettük szaporított államadósságaink kamataiba fizetünk, a mit vasutaink kamat garantiájába adunk, nem mind osztrák kézbe megy-e? és nem oda megy-e mind az, a mit földtehermentési és dézsma kárpótlás fejében adunk, miután e kötvények leginkább az ő kezeik közt vannak. Nem oda megye-e, mit velünk Boszniára fizettetnek? Avagy azt a 40—50 milliót, a mit az osztrák vámsorompóknál külföldi czikkek után szednek, nem ők élvezik-e? s még egyszer nem rántják-e fel az e czikkeket leginkább fogyasztó magyar közönségen? Avagy az az adó restitutio, a mit a külföldre vitt osztrák czikkeknél megtérítenek — s a mi csak a czukornál 28 milliót tesz ki — nem a mi rovásunkra esik-e? Tehát a mit külföldről behoznak s a mit oda kivisznek annak terheit mind általunk fizettetik. Hát ez nem valódi gyarmati helyzet-e? s az a körülbelől évente tőlünk ily módon kicsikart 200 millió forint nem valódi gyarmatadó-e?

Méltóztassanak összeadni e kiadási és jövedelem kimaradási tételeket s meg fognak győződni, hogy hazánk iszonyatos sarczot fizet Austriának, a miből alig folyik valami vissza s a mi természetszerűleg a mi elszegényedésünket, a mi végkimerülésünket kell, hogy előidézze.

És ez történik azért és hazánk e roppant gyarmatadót fizeti azért, mert 1867-ben tetszett néhány irányadó kishitű embernek a nemzet rovására nagylelkűsködni. És a minden tiz évben előforduló alkalmat annak megváltoztatására fel nem használhatjuk azért, hogy a mi gyámoltalan kormányunk — melynek épen gyámoltalansága képezi az osztrákok erős oldalát — fenntarthassa magát a nemzet akarata ellenére.

Mert e kormány — érdekkörein kivül — senkinek sem kell ez országban. Ha behoznók a képviselő választások szabadságát biztosító titkos szavazatot; ha nem tipornák lábbal a hivatalnokok, hatósági közegek a törvényt, ha a kormány nem vásárolná a szavazatokat, nem itatná le választásokat előzőleg és folyama alatt a választók kétharmadát, hogy azok lelkiismeretét mámorba fulassza; ha a választási névsor egybeállításánál nem fosztanák meg az ellenzéki választók százezreit törvényadta választási joguktól; ha a tisztviselők nem kozákoskodnának hatalmukkal a legundokabb módra visszaélve; ha a törvény megtartása feletti őrködésre utalt választási elnökök nem erőszakoskodnának s mindenféle banalis ürügyek és cselfogások által a választók, de csak ellenzéki választók ezreit ki nem küszöbölnék; ha csendőrséget és katonaságot nem alkalmaznának pártszempontból s ha itt a választási visszaélések el nem simittatnának: akkor nem lenne 20 Tiszapárti képviselő, mert a nemzet méltó felháborodása s minden rétegét áthatott undora oly szégyenletesen fogná lesújtani ezen magyar felelős ministeriumnak gunyolt osztrák helytartóságot, ezen érdek consortiumot, a mint még soha kormányt el nem kergettek.

E kormány létalapját az erőszakoskodás, a törvénytiprás, az erkölcstelenség, a lélekvásárlások, az elvetemült orgiák, a vagyonbukottak assotiatiója képezi, mind oly tényezők, melyek az erkölcsi renddel homlokegyenest ellenkeznek; a melyek egy ideig felszinen maradhatnak ugyan; de a melyek mulhatatlanul előidézendik az erkölcstelenség azon krachját, mely elsodorandja azokat, kik az egykor szép és boldog hazát; a nyomor és siralom völgyévé változtatták át.

T. ház! Minden alkotmányos országban a költségvetés alkalmat szolgáltat a kormány eljárása feletti birálatra és ítélethozatalra; a mi birálatunk a mi ítéletünk, t. ház csak kárhoztató, csak

Digitized by Google

lesujtó lehet s ha bár itt a mi ítéletünk végrehajtást nem nyerhet, azért merem állítani, hogy a mi gyenge szavunkban a nemzet érzelme, a nemzet ítélete nyilvánul, mert ne kecsegtesse magát a kormány azzal, hogy a nemzet összevásárolt, erőszakkal összeterelt többségével érez és annak magatartását, eljárását helyesli; ellenkezőleg, a kormányt és az annak kifolyását alkotó többséget egyaránt perhorreskálja. Ha e többség helyesli a kormány eljárását s bizalmát nyilvánítva elfogadja e költségvetést, az csak annyi erkölcsi nyomatékkal bir, mint a midőn a pazarló s az ősi vagyont tékozló uracs könnyelmű költekezéseit és mulatozásait cselédsége kedveli, mert a morzsákból nekik is jut valami, a banquettek pohárfenekén szürcsölhetnek az asztalterítők is.

A midőn és mindennek daczára kötelességszerűleg mégis a költségvetés felett bírálatot gyakorolok, nem lehet még az általános vitánál sem feladatom, hogy az egyes ministeriumok költségelőirányzatát bonczkés alá vegyem, nem mintha azokban kifogásolni valót nem tudnék találni, hanem főleg azért, mert beszédem hosszúra nyulását kerülni óhajtom. Mindazonáltal a kirívóbbakra mégis megteszem szerény észrevételeimet s mindenekelőtt a hadügyi kiadásokra kívánok röviden reflectálni.

Sajnos, hogy önök hamis elmélete szerint az, mint a delegatio bevégzett ténye csak annyiban tartozik állítólag hatáskörünkbe, a mennyiben a hadsereghez kivánt ujonczokat és költségeket meg is tagadhatjuk; de a delegatio által elfogadott tételeket egyszerüen csak beilleszthetjük költségvetésünkbe.

Ez bizonyítja leginkább, hogy az önök egész közösügyes szervezete, az ő már már comicussá válni kezdő delegatiójával együtt minő absurdum. Parlamentünknek van joga megtagadni azt, a mi a hadseregnek éltető lelkét alkotja, az ujonczokat és a mi éltető levegőjét alkotja: a költségeket; de már arra nincsen joga, hogy a pénz elköltésébe, az ujonczokkali bánásmódba, a hadsereg szervezetébe bele szóljon, hogy a minden évben ismétlődő fegyver, gomb és gallér cserékre kidobott milliók elpazarlását meggátolhassa. Ha valamely puskamüves feltalál valamely uj szerkezetü puskát, a hadügyminister ur — a ki az uj találmányok szenvedélyes támogatója — azonnal dobja el az eddig legjobbnak ítélt fegyvereket s 40—50 millió kidobásával az uj találmányt alkalmazza, addig, mig valamely puskamüves még ujabbat fundál ki s ez igy megy a végtelenig. 10 év alatt ez a harmadszori fegyvercsere.

A gazdának szabad az ebédre valót kiadni, de hogy a szakács abból mit főzzön, hogy el ne kozmásítsa, el ne égesse, abban nem szabad disponálnia. *(Halljuk! Halljuk!)*

De higyje el a t. ház, hogy bármiféle fegyvercsere-bere nem fogja a közösnek mondott, de valóban osztrák hadsereg harczképességét emelni, higyjék el uraim, hogy az a magyar alkotmányra felesketett, az a magyar zászló alatt szolgáló, magyar tiszteinek magyar vezényszavára hallgató, hazaszeretetben nevelt s a nemzet életével összeforrott, a nemzet szívlüktetését érző magyar hadsereg régi gyújtós vagy kovás puskával is jobban és biztosabban meg fogná verni az ellenséget, mint a nagyobb számu osztrák hadsereg, ha minden legényének egy-egy uchatius ágyut adhatnánk is a kezelése alá. *(Élénk tetszés és derültség.)*

Mert nem a fegyver kitünősége, hanem a lelkesedés, az eszme hatalma, a nemzet inspiratiója az, a mi a katonát hőssé, a hadseregeket legyőzhetlenné teszi. Ma, midőn néphadseregek léteznek, a puszta fegyelem, az idegen nyelven irt reglementok nem képeznek elég erős rugót az önfeláldozó hősiesség kifejtésére a mi nélkül győzelmet vívni nem lehet.

De hát önök nem tudnak a történelem intelmeiből okulni, nem látják isten intő ujját az események árnyában? Nem látják-e, hogy azt a csak fegyelem és reglement által vezetett hadsereget bárminő nagy volt, sőt a mikor legnagyobb volt, annál könnyebben verték meg mindig, mig a magyar hadsereg, a midőn külön volt szervezve, mindig győzött, az igaz azért, hogy győzelmeinek hasznát és babérait mindig az osztrák élvezze. Nem látjuk-e a nemzeti önérzet és hősiesség előidézte győzelmeket — hogy csak az ujabb időre hivatkozzam — a Mária Therézia alatti és legujabb szabadságharczunk csodás harczaiban.

És nem látják-e, hogy mindig megverték s a tartományokat egymás után kelle feladni akkor, a midőn az osztrák hadseregbe mereven beolvasztották a magyar hadsereget. Igy volt ez II. József alatt, a napoleoni harczokban, a porosz és olasz hadjáratokban.

Azt hiszik, hogy ez csak esetlegesség; azt hiszik, hogy ez csak a hadi szerencse forgandóságában rejlik; azt hiszik, hogy osztrák tábornokok vezetése alatt és osztrák intendatura élelmezése mellett lehet győzni? Minő tragediája a tévedéseknek, minő ignorálása a történelem komoly intelmeinek, minő megtagadása a tények logikájának.

És a midőn mi a hazánkat környező vészszel szemben aggodalomtelten vissza akarjuk adni hazánknak törvényeinkben, sőt még az önök közösügyes szerződésében is biztosított hadseregét és e nemzeti hadseregnek a győzelem varázsát, a midőn követeljük a módokat, a melyekkel egyedül lehet hazát és trónt biztosítani: akkor előáll a mi honvédelmi ministerünk s ugy állít minket oda, mint a kik folyton kisebbítjük a hadsereget, mint a kik ellenségei vagyunk a hadseregnek; de nem mi,

Digitized by Google

hanem önök ellenségei a hadseregnek, önök meggátlói a haza és a trón biztosításának, a kik erőnek erejével, hazánk alkotmánya ellenére körömszakadtig tartanak fenn egy oly kórállapotot, mely hazát és trónt a válságok folytonosságának tesz ki, mely mint eddig, ugy ezután is csak catastrófákhoz vezethet.

Ma, a midőn a világ minden országa nemzeti hadseregeket alakít, midőn még az ind gyarmatok Austrália, Canada is birnak ilyennel; ma, a midőn a hősiesség rugóját mindenhol a hazaszeretetben: ez egyedül természetes tápláló elemében keresik, ma a midőn a világ minden országában, az ország *(Halljuk!)* intelligentiáját csoportosítják a tisztikarban, hogy sziv és értelem kezet foghasson, önök erőlködnek fentartani egy oly középkori állapotot, a melyben a katonának nem akarnak más eszményt adni a fegyelemnél, más felsőbbséget a hadurnál, a melyben azt követelik, hogy a hadseregbe sorozott nép milliói ignorálják a hazát, annak törvényeit, alkotmányát, nyelvét, a házi tüzhely melegét.

Azt hiszik, hogy mind ezt pótolni tudja a reglement és a tábornokok sokasága, kik 477-en vannak, tehát csaknem annyian, mint a continens összes hadseregeiben, nekünk 1848/9-ben csak 18 tábornokunk volt s mégis győztünk a 477 felett. És a midőn kizárják mesterkélten s elriasztják durva módon a tisztikarból a nemzet intelligentiáját; azt hiszik, hogy azt helyrepótolhatják a Soldatenkindek, kikkel tele tömik katonai nevelő-intézeteiket s magyar ezredeinket, ezen cosmopolitákkal, a kiknek hazájuk, tüzhelyük, otthonuk a hadsereg, kiknek vagyonuk a tiszti fizetés, kiknek eszményük a külföldön elköltendő nyugdíj s azt akarják, azt kivánják, hogy a hadseregbe bevont nép milliói, a kiket a szeretet a haza rögéhez köt, ugy érezzenek, ugy cselekedjenek, mint azok, kiket a sors mostohasága megfosztott attól, hogy tudhassák, érezhessék, mi a tüzhely, mi a haza, mi az alkotmány, mi a szabadság, mi az őseik porával és vérével vegyült haza földje, a melyen és a melyért élni, halni kell.

Ily elemek által vezénylet zsoldos hadseregekkel lehetett győzni régen, a midőn nem hazáért, nem elvért, nem szabadságért: hanem zsákmányért harczoltak; de ma már a vezényletnek, a haderőnek a nemzetből kell folynia, a nemzetbe kell beolvadnia, mert a haderőnek a nemzettől való merev elkülönítése s eltiltása mindattól, a mi előtte szent és drága: csak a vereséget fogná biztosan előkészíteni.

Higyjék el, hogy az a szellem, a melylyel saturálni akarják a magyar nemzetnek — ma már a hadseregbe bevont — csaknem összes férfi népességét, az azok keblében nem talál termékeny talajra. A népek már túl vannak a bálványozás korszakán, őseink — kik Istent Hadurnak nevezték — győztek annak egise alatt; de a kereszténység magasztos elmélete s a Krisztus tanaiban gyökerező democratia térfoglalása, ledönték mindenütt s igy nálunk is a bálványokat, a mythos regényes korszaka lejárt, a ki erővel oda-vissza akar ugrani, az menthetetlenül veszve van, az mulhatlanul elbukik.

De mi nem akarunk bukni, mi nem akarjuk az osztrák Zopf és az osztrák maradonczság mágyáján hazánkat is elégetni és a midőn szorgalmazzuk a hadseregnél azon reformokat, a melyek nélkül nincs a chaoszból való kibontakozás, nincs fenmaradás, nincs üdv: akkor önök non possumussal felelnek.

Pedig a mi napjainkban nem alkalmazkodik a korszellemhez és nem hajlik, az törik; minden oly intézmény, a mely a reformokat kizárja, tarthatatlan, a mi helyt akar maradni, azt elsodorja a korszellem rohanó mozdonya. Mi e mozdonynyal nem türkölni, hanem arra felülni akarunk, hogy azzal haladjunk más mivelt és zsabad népek versenyterén.

Mi azokért a pár évtizeddel, hogy ne mondjam pár századdal hátramaradt jó öreg osztrák tábornokok csökönösségeért és a Soldatenkindek elhelyezkedéseért nem akarjuk se hazánkat, se a magyar trónt védtelenül hagyni, mi eszményt akarunk adni hadseregünknek a reglement helyett, mi magyarul akarunk szólni hozzájuk, hogy azt megértsék, mi 8—10,000 német tisztért nem akarunk 2 millió hadkötelezettünket német szóra szorítani, mit önök rádisciplinázni akarnak; mi nemzeti zászlót akarunk előttük lobogtatni a fekete-sárga helyett, a mely nem nemzet, nem is uralkodóház: hanem a meghalt római császárság és szent birodalom jelvénye.

Mi hadseregünknek nem egy halotti szemfedőt, hanem élő nemzetünk jelvényét akarjuk kezébe adni, mert halottakért nem szokták magukat nemzetek feláldozni, csak élők és életre jogosultakat tartják a küzdelem általi fentartásra méltó tárgynak. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Mi élővé akarjuk tenni e hadsereget; de az csak ugy történhetik meg, ha a nemzet testével, a nemzet életével összeforrasztjuk, ha a nemzet lüktető szivével összekötjük, mert különben tápanyagot nem lelő véredényei elpetyhüdnek, erős izmai megbénulnak, az osztrák vér, az osztrák szellem átömlesztése azt nem pótolhatja, mert eczet és olaj nem vegyül. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Önök — a kik mereven visszautasítják az erőnyerésnek, a győzelemnek ez egyedüli biztosítékát — önök valódi ellenségei a hadseregnek és a trón biztonságának és nem mi, kik felismerjük a veszélyt és azt elhárítani akarjuk, önök ellenségei a hadseregnek, kik továbbra is fenn akarják tartani annak isoláltságát, a mely a legelső komoly idő-

Digitized by Google

ben keserűen fogja megboszulni magát, mi hátat, mi háttámaszt akarunk adni e hadseregnek a nemzetben, önök ez egyedül biztos háttámaszt elveszik, a mi nélkül e korhatag alkotmány összeomlik. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Az ellensége a jónak, a ki a tarthatatlant fel akarja tartani és az barátja a jónak, a ki a tarthatatlant a korszellemhez idomítani, azzal kibékíteni, azzal összhangba akarja hozni. Erre törekszünk mi itt e padokon s tiltakozunk az ellen, mintha mi a hadsereggel — hol hazánk fiainak százezrei szolgálnak — ellenséges álláspontra helyezkedni tudnánk, sőt ellenkezőleg, mi vagyunk azok, kik a győzelem varázsát vissza akarjuk adni, kik azt ismét nagygyá, hatalmassá akarjuk tenni. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

De ép azért, mivel a megrögzött rosszat holmi palliativ szerekkel kiirtani nem lehet, ép azért, mert a régi slendriánt csak ugy akadályozhatjuk meg, ha a táplálékot megvonjuk tőle, azért mindaddig, mig e rendszer fennáll, nem szavazhatjuk meg a hadügyi kiadásokra előirányzott költségeket, valamint megtagadjuk a hadi tengerészetre elfecsérelni akart milliókat is, mert mi, mint szárazföldi hatalom, nem vállalkozhatunk tengeri kalandokra, főleg akkor, a midőn azok oly roppantba kerülnek. Hisz a hadi tengerészetnél a kiadások ép oly mérvben emelkednek, mint a szárazi hadseregnél; daczára, hogy kimondatott az, hogy az csak fentartatik, de nem fejlesztetik. Hazánk fiai ép ugy háttérbe szoritttatnak, mint a hadseregnél, például a tengerészeti akadémia 105 növendéke közt csak 11 magyart találunk. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

A mi a külügyeket illeti, az kezeltetik a mi befolyásunk kizárásával és érdekeink ellenére, a három császár szörnyszövetség népeket ignoráló bamba modorában; a népek ma már kimaradnak a számításból, csak a dinastiák érdekei uralják a helyzetet s midőn látjuk keleten hazánk biztonságát, az ottani népek, a mi természetes szövetségeseink s hazánk önállóságát aláásva s hazánk veszélyeztetésére az aknákat készülni s a midőn e miatt a nemzet közvéleménye háborog: akkor a mi ministerelnökünk felolvas nekünk itten a bécsi külügyministeriumban kieszelt oly furfangos nyilatkozatokat, melyek rendesen a nemzet felültetésére és jóhiszeműségünk kijátszására vezetnek.

Kereskedelmi érdekeinknek ápolásáról szó sem lehet; a követségek és consulatusok — melyeknek költségeihez mi 300,000 forinttal járulunk — a kétfejű sasos czímerek és pecsétek firmája alatt ép ugy ignorálják Magyarország közjogi helyzetét, érdekeit, ép ugy sértegetik, tildözik s védelem nélkül hagyják a külföldön élő magyar honpolgárokat, mint akár Bach, akár Schmerling idejében. Itt is, miként a hadseregnél, ha boldogulni akar, meg kell tagadni magyar voltát.

A t. ház kegyes engedelmével már most áttérek a belügyministerium költségvetésére. A mi e tárcza kiadási előirányzatát illeti, azt tapasztaljuk, hogy annak költségei ugy a közigazgatásnál, mint a közbiztonsági közegeknél tetemesen növekedtek; nem azért, mintha ezen intézmények fejlődtek és javultak volna, hanem főleg azért, mert mindinkább szaporították a korteskedésre nagyon alkalmas vagyonbukottakat befogadó hivatalok számát, kiket a minister ur oly előszeretettel s mindenféle új állomások kigondolásával alkalmaz; de azért, sőt talán ép ezért közigazgatásunk minden kritikán alól marad. Pedig ez a hivatal-szaporítás és folytonos fizetésemelések iszonyatos összegeket emésztenek fel, a pénzügyminister is exposejában kénytelen volt bevallani, hogy az administratio költségei 1878. óta 15 millióval emelkedtek, a minek több mint fele, az 1883 utáni időre esik.

Az a roppant közigazgatási apparatus — néhány város és még meg nem ronthatott törvényhatóság tiszteletreméltó kivételével — leginkább abban mesterkedik, hogy a törvényeket kijátszva, e kormány pártjának többségét az 5 éves cyclusra biztosítsa. Hihetetlen dolgok és elnézések történnek; a főispán a jó kortes hivatalnoknak, ezek meg a községi előljáróknak mindent elnéznek, mindent megengednek, feltéve, hogy jó kortesei voltak a kormánynak s ilyenekül igérkeznek a jövőben. Ha itt interpellálunk, ha itt vádat emelünk, a minister ur concret eseteket kiván, ha ilyeneket felhozunk, akkor azt rosszalja, hogy olyanokat támadunk, kiknek nincs alkalmuk magukat védelmezni. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Én magam hoztam fel concret esetet, hogy egy 12 bűnvádi keresettel megtámadott polgármester azzal fedeztetik, hogy a közigazgatás és a törvényszék már évtized óta veszekedik az illetékesség felett *(Derültség a szélső baloldalon)* s ő ott grassál hivatalában ad majorem Tisza gloriam.

A miket a képviselő-választók összeirásánál elkövetnek és hivatalosan hamisítnak, az minden fogalmat felülmul; a censust nem a törvény, hanem a pártérdek szabja meg; kihagyatnak a jogosultak és bevétetnek a jogosulatlanok, a mint azt a kormány pártérdeke dictálja; nagy vagyonos magyar községben összeirnak 30—40 választót, mert azok nem eladó portékák, kis szegény oláh községben összeirnak százakat, be vesznek pásztorokat, szolgákat, teljesen birtoktalanokat, mert azok olcsó árúczikkek, néha egy bocskorért is eladják szavazatukat a kormány részére. *(Derültség a bal- és szélső baloldalon.)*

A mi a községi választásoknál történik, az valóban hajmeresztő, az túlszárnyalja a lehetőség határait. E tekintetben egyik mintamegyére: Bács-Bodrogh megyére mutatok rá, a hol legújabban Zenta városában, a közgyám, az alispán tilalma daczára 360 árva nevében szavazott a kormányjelöltekre és rámutatok az ó-becsei esetre, a

Digitized by Google

hol halottak és özvegyek nevében szavaztak hamisított felhatalmazásokkal — mi a választás folyama alatt be lett bizonyítva — a kormányjelöltre; de azért az évek előtt történt választás meg nem semmisíttetett, hanem megtörtént az, hogy 12 polgárt, mert ez ellen fel mertek az alispánhoz folyamodni, ez őket hatóság sértése czímén 1,200 forintra büntette s azt minden forum helybenhagyta egynek kivételével, a kinek, mert felcsapott kormánypártinak, elengedtetett birsága.

Az ily példák aztán kihatnak a szomszédba, sőt távolabb is követőkre találnak, mint legújabban Dorozsmán, hol a visszaélés ellen felszólalókat még vasba is verette a jelenlevő főszolgabiró ur, ad majorem Tisza gloriam. Udvarhely megye egyik szolgabirája, ki képviselőjelölt, a községi birákat egész járásában egyszerűen kinevezte fő-főkortesei közül.

Ily s hasonló eseteket százat meg százat lehetne felhozni az ország minden részéből; de hát hova vezet, t. ház, az ily pártcomplot, a mely aláás közigazgatást, törvényt, alkotmányos jogrendet, a mely mindent pártérdekből ítél és zsákmányol ki; hisz ez, ha gát nem vettetik, oly hivatalos anarchiává növi ki magát, a mi keservesen fogja magát megboszulni, hisz ez oly felbomlása minden erkölcsi rendnek, a mi az állam alapjait ingatja meg. Ha e gazdálkodás, vagy jobban mondva garázdálkodás tovább folyik: akkor maholnap Törökország előtt is meg kell szégyenelnünk magunkat, mert mi leszünk a betegebb ember, ad majorem Tisza gloriam.

A mi a közbiztonsági közegeket illeti, a csendőrség kegyetlenkedik, torturáz, a választásoknál pártérdeket szolgál s e mellett roppant sokba kerül, mert költségvetése ez évre felülmulja a 3.200,000 forintot, csak nyug- és kegydíja 52,000 forintot tesz ki, a mi ezen pár éves intézménynél — midőn még rokkantjai nem lehetnek — valóban megmagyarázhatlan. Az államilag kezelt fővárosi rendőrség stagnál s ha a régibb botrányos üzelmek és üzérkedések némileg megszüntek is, az még sem képes a közbiztonsági igényeket kielégíteni. Olvassuk ugyan és a költségvetésben is kinyomatát találjuk annak, hogy kiküldenek egyéneket Londonba, Párisba tanulmányi útra; de azt meg sehol se látjuk, hogy azt, a mit ott tanultak és észleltek, itthon hasznosítani is tudnák.

A mi fővárosi rendőrségünk főhibája, hogy az csak nappali, mert éjjel, a midőn nagyobb éberségre van szükség, nyugszik. A mi fővárosi rendőrségünk helyhez kötött, a menyiben bizonyos pontokra van consignálva, a tolvajok pedig sokkal eszélyesebbek, hogy sem oda mennének bűnös cselekményeik végrehajtására, ha csak viczczből nem.

Volt szerencsém már egy más alkalommal tüzetesebben kifejteni, hogy a londoni rendőrség aránylagos csekély létszáma mellett is mindenütt ott van, mert mozgó. Például, ha egy utczában két rendőr van, az nem ácsorog a szögleteken, hanem folyton czirkál, addig megy, mig a másikkal s ez a szomszéd utcza őrszemével találkozik. Előadtam, hogy éj idején a rendőrség kétharmada van mozgósítva, hogy ekkor az őrjáratok mellett vannak stabilek is, kik házak kapui, azok kiszögelléseinél meglapulnak s láthatlan oduikból akkor toppannak elő, a mikor legkevésbé sejtik. Előadtam, hogy bizonyos műveltségi fokot megkövetelnek a rendőrtől s bizonyos szakképzettséget, hogy minő humanusok, minő szolgálatkészek, minő előzékenyek.

Hát azok az államunk költségén utaztatott kiküldöttek, miért nem látják mindezeket, miért nem applicálják? Miért nem igyekeznek legalább utánozni, ha maguk kezdeményezni képtelenek. Azzal, hogy a minister ur a közigazgatást és a közbiztonsági szolgálatot drágábbá tette, hogy a fizetéseket felrugtatta, egyszersmind jobbá nem tette, a mint szomorúan tapasztalhatjuk.

A mi már most a vallás- és közoktatási minister ur költségvetését illeti, nem tehetem, hogy annak kapcsán megütközésemnek kifejezést ne adjak; hisz elég baj az, hogy neveléstigyünkre, az önök által megteremtett szomorú pénztigyi helyzet ólomsúlyként nehézkedik, hogy az ország törvényhozása e terén, hol legkevésbé lehetne, kénytelen szűkmarkuskodni s megelégedni annak megszavazásával, a mit a minister előirányoz s a mi állami bevételeink alig egy százalékát teszi; holott más országok 20—25 százalékát fordítják erre: de a minister ur ez alamizsnaszerű csekélységet is elvonja hivatásától s önkényűleg vagy visszatartja, vagy talán egyébre fordítja, mert tény az, hogy az államilag segélyzett községi iskolák szegény tanítói nem kapják ki silány fizetéseiket. Ez nem kivételesen egyes helyeken, hanem — a mint a sajtóban megjelent nyilatkozatok tanusítják s a mint személyesen is meggyőződtem — az ország legtöbb részében megtörtént. Legyen elég itt csak Csikmegyére hivatkoznom, a hol, a mint a megyei közigazgatási bizottsághoz intézett s kezeim közt levő kérvényből kiűnik, 22 községi tanítónak 7,745 forintnyi fizetéséből 3,982 frt 90 krajczár, tehát az összes fizetés 55%-a lett visszatartva és még nem is aránylagosan, egyiknek levonták fele fizetését, másiknak $^2/_3$-át és igy tovább. Itt van a homoródközi tanítók kérelme a beltigyministerhez, melyben hozzá folyamodnak, mert a közoktatási minister nem méltatja válaszra sem könyörgésüket, ebben mondják, hogy éheznek, nyomorognak, vagy a torda-marosközi tanítóké, kik kavicstöréssel keresik kenyerüket.

És ez történik azért, mert a minister ur törvény és szerződések ellenére a községi tanítók fizetésének 50%-át visszatartja, a mint sejtem, a tanítói nyugdíj-alap részére, mit, ugy rebesgetik, hogy felépített. De ez, t. ház, valódi kormányi anar-

Digitized by Google

chia, ez a tulajdon szentségének egyenes megtámadása, ez a falat kenyérnek az éhező szájából való kirántása, ez valódi szerződésszegés; hisz szegény községi tanítóink a nemzetnek leghűbb, legtevékenyebb napszámosai, különben is oly szegényesen vannak dotálva, hogy egész fizetésükből is nem megélni, hanem csak tengődni tudnak s a midőn a minister ur e silány fizetés felét, sőt $^3/_5$-át elvonja s a fenmaradó részt csak év végén adja ki, akkor azokat az éhezésnek dobja oda; hisz ez nemcsak embertelenség, hanem valódi paczkázás a jogerejű szerződésekkel, hisz községi iskoláink tanítóinak fizetése kétoldalu szerződés alapján lett megállapítva a közoktatási kormány és a községek közt s a midőn azt a minister ur egyoldalulag megszegi: akkor az állam tekintélyét, méltóságát és hitelét ássa alá s nagy hivatásu községi iskoláinkat, melyeknek ugy is sok ellenségei vannak — buktatja meg; hisz ily községi iskolák leginkább oly kis községekben állittattak, a hol állami segély nélkül azok, vagy semmi másféle iskola fentartható nem lesz vala, már most a betevő falat kenyértől a minister ur által megfosztott szegény tanítók azon kényszerhelyzetbe sodortattak, hogy a községeket voltak kénytelenek beperesíteni, a mi miatt tanító és község közt oly sajnos meghasonlások és surlódások támadtak, a mik a gyermekek visszatartását és népnevelésügyünk compromittálását idézik elő, másutt a sötétség barátai és az állam ellenei felhasználták arra, hogy visszatereljék a felekezeti iskolákhoz.

Ugy látszik, a minister ur kezére játszik azon ultramontanoknak és nemzetiségi agitatoroknak, a kik a községi iskolák ellen ugy is elkeseredett hadjáratot folytatnak s igy az állam és műveltség ellenes velleitások előmozdítójává szegődik.

Én sokszor hallottam itt a házban, magától az öndicsérő minister urtól is, hogy ő mily meleg barátja a művelődésnek, a népnevelésnek s hogy mily sokat tett e téren; elismerem, hogy lehetnek érdemei, de ha voltak, azokat ez egyetlen tényével mind halomra döntötte. Itt e téren kellene építenie oly lázas mohósággal és szenvedélylyel, a mint más téren teszi; mert czifra falak nem viszik előbbre a neveléstügyet, hanem inkább eltorlaszolják, eltemetik. Én félek, hogy ha a minister ur igy halad, szép felczifrázott épületei nevelésügyünknek nem csarnokai, hanem mauzoleumai lesznek. Hiába ad a minister ur sok munkát a kőmiveseknek, ha a szellem munkásait kiéhezteti.

Költségvetésünk jellegét és az önök szomorú gazdálkodását leginkább a pénzügyminister ur exposéjából ítélhetjük meg. Sokszor vetették szemünkre, hogy mi túlszigorúan ítélünk s pessimisticus álláspontról biráljuk meg a kormány eljárását, hogy túlsötéten szinezünk. Pedig, t. ház, a mi birálatunknál sokkal szigorúbbat találunk magában a pénzügyminister ur exposéjában, mely megengedem akaratlanul — oly súlyos önvádat foglal magában, a mely mellett a mi legélesebb támadásunk is szentelt vizzé változik át.

A pénzügyminister ur által ottan tett összehasonlításából kitünik, hogy a bevételek az előirányzatnál rendesen kedvezőbben alakultak. Igy 1885-ben az eredmény 7.600,000 frttal volt kedvezőbb. Csaknem minden adónemnél több folyt be, mint a mennyi váratott; magánál a pénzügyi tárczánál elszámolt bevételeknél 13.700,000 frttal folyt be több, mint az előző évben, tehát a bevételi előirányzat több mint reális volt. A mult 1886-ik év 9 havi mérlege szerint a bevétel 8.600,000 frttal kedvezőbb az előző évinél s a végeredmény mégis az, hogy a deficit rendesen kétszeresét teszi az előirányzottnak.

Ez kétségtelenül azt bizonyítja, hogy a mi szegény népünk a pénzügyminister ur legvérmesebb reményét is felülmuló pontossággal fizet; de hiába fizet, mert önök költenek eszeveszetten, minden számítás nélkül, az ország erejét messze túlhaladó mérvben. Mutatja azt, hogy hiába folynak be rendesen, sőt a vártnál is kedvezőbb arányban az ország jövedelmei, mert fölemészti azt a közösügyek telhetetlen molochja és a folyton szaporodó államadósságok kamatterhe. Egyet e kormánytól elvitatni nem lehet, azt, hogy az adósságcsinálás mesterségét oly ritka tökélyre vitte, hogy Bach és Schmerling homályba tünnek mellette.

De az adósságcsinálás csak egyik szép tulajdonsága a mi kormányunknak, ehhez társulnak most az újabb keletü költségvetés keretén kivül eső póthitelek. A midőn a kormány a mult évben ugy ízlelítőül, a 22 milliós póthitellel meglepte a törvényhozást, még a kormánypárt higgadtabb és gondolkozóbb elemei sem tudták megbo tránkozásukat leküzdeni, a közvélemény országszerte fellázadt, ámde ez sem tudta e kormányt jobb utra terelni, mert ily póthitellel most is biztat a pénzügyminister ur, a miből az 1885-ik évre mintegy 3 millió fogna esni, a 22 milliós póthitel póthiteleként s még ehhez kell adnunk — a mint mondja — a vámjövedelem visszamaradásából eredő hiányt, a mit még a mult évre most meghatározni nem tud; de a jelen évre 7.200,000 frtban szab meg. Vagyis ennyivel fog elnyelni többet az osztrákok által élvezett adóvisszatérítés. Mondhatom, hogy a paritásnak gyönyörü egy jelensége ez s mégis önök ez alapon akarják megkötni a vámszerződést s még arról sem akarnak gondoskodni, hogy ezen a mi vámbeli részesedésünket fölemésztő — adórestitutio az osztrákok osztalékából fedeztessék.

E kormány pénzügyi politikájának megítélése és elítélésére nem szükség más cynosurát keresnünk annál, hogy most 8.606,111 forinttal több bevétel és 2.592,776 frttal kevesebb beruházás van előirányozva a mult évinél s a bevallott deficit mégis 8 millióval haladja túl a mult

Digitized by Google

évi hiánylatot, holott az a valóságban kétszeresét is fogja kitenni.

Odáig jutottunk már, t. ház, hogy a pénzügyminister ur az eladásra kitűzött államjavak el nem pocsékolhatását a rendes bevétel visszamaradásának mondja. A pénzügyminister ur mosakodásának ez egy kitétele is elégséges lenne másutt a kormány csúfos megbuktatására, mert a midőn az ősi vagyon elpusztítása rendes bevételi rovatot képez, akkor már bekövetkezett a pazarlásnak azon állapota, a midőn a tékozlóvá való nyilvánítást és gondnokság alá helyezést még a magánembernél is hatóságilag szokták elrendelni és a beszámíthatlanság esetét kihirdetni, hogy minden állású ember tudja, hogy az ily pusztítóval szóba állani, azzal bárminő üzletet, alkut kötni nem lehet. *(Derültség.)* Pedig pénzügyministerünk még ezen szégyenpolczot is túlhaladta már, mert a t. háznak tudomására kívánom hozni, hogy a vevő hiányában el nem pocsékolhatott államjavakra, az itteni földhitelintézeteknél s más pénzintézeteknél igen sok millióra rugó jelzálog-kölcsönt contractuált a törvényhozás tudta és felhatalmazása nélkül. Ezt a műveletet a minister ur az eladásra való előkészítésnek mondja indokolásában. *(Derültség.)* Nagyon helyén lenne, ha a t. ház ez alattomos művelet kipuhatolására egy bizottságot küldene ki és a felelősségre vonást elrendelné, mert t. ház, itt nem csekély összegekről, hanem, ha jól vagyok informálva, 10—15 millió jelzálog-kölcsönökről van szó. Ezt valószínűvé teszi az, hogy e jelzálog-kölcsönök kamataira 500,000 frt van felvéve. Ez új adósság legnagyobb részét, a földbirtokos-osztály hiteligényeinek kielégítésére hivatott földhitelintézeteknél contractuálta a kormány s igy a magánhitel forrásait is kimerítve, a köznyomort még ez által is tetézte.

És pénzügyminister ur, a ki ily leleményes a kölcsönök felvételében, az adósságok felhalmozásában, sokkal kevesebb leleményességet tanusít a deficit fedezése módjának kieszelésében, a mi pedig a pénzügyérek kiváló tulajdonát szokta képezni. Én figyelmesen áttanulmányoztam exposéjának és indokolásának erre vonatkozó részét, de abban nagyon sovány vigasztalást találtam; mert azon mentő gondolata, hogy a szállítási adót ugy a személy, mint teherforgalomnál emelni szándékozik, valódi absurdum, hisz nálunk a vasuti tarifák már is oly magasak, hogy nagyobb terjedelmű nyersterményeinket már is alig lehet vasuton szállítani. Az már is érezteti hatását a gabona és marha árának hanyatlásában. A szállítási adó emelése tagadhatlanul ismét gazdaközönségünkre fog nehézkedni s a földadó indirect fölemelését eredményezendné s már is megdöbbentő nemzetgazdászati kalamitásunkat csak növelné. Mig ellenben a midőn a csaknem adómentes nagy tőke megadóztatásának kisegítő módszerét: a börze, szelvény s más ily adónemeket hangoztatjuk és indítványozzuk; akkor a pénzügyér ur eliszonyodik. Én nagyon jól értem ennek okát, mert akkor a kölcsönző urak felmondhatnák a hazánkra nézve oly átkos barátságot s azonnal cserben hagyná a minister urat adósságcsinálásban culmináló bölcsesége. Hej pedig jó lenne, ha felmondanák kölcsöneiket, mert igy hamar megmenekülhetnénk e párturalom csapásaitól.

Másik mentő gondolata a törvénykezési bélyeg fölemelése. Hisz ez még nagyobb absurdum; hisz már is 10 év alatt több mint megkétszeresedett a bélyegjövedelem 12 millióról 26-ra fokoztatván s igazságszolgáltatásunk egyszerű jövedelmi forrássá degredáltatott. Már is a szegényebb osztály nem tudja épen a bélyegek sokasága miatt az igazságszolgáltatást megközelíteni. A pénzügyminister ur rideg fiscalis szempontokból kész az ország fundamentumának e sarkkövét kiemelni helyéből. Hisz ez valóban őrülettel határos inventio'; ha igy halad a minister ur, még azt is megérhetjük, hogy justitiánk bérbeadását fogja indítványozni. Ily előzmények után minden lehetséges.

Harmadik mentő gondolata a postadíj-mentesség megvonása oly jótékony és emberiségi társulatoktól, melyek az állam elhanyagolt teendőit végzik. Ez lenne aztán az igazi koldus-alamizsnára vetett adó és a nyomornak kizsákmányolása, a mit különben a pénzügyminister ur az adót fizetni nem tudókra kivetett késedelmi kamatokkal és végrehajtási költségekkel már ugy is gyakorlatba hozott.

És végre a mentő gondolata culminál egy 36 milliós újabb kölcsönben és a pénztári hiány fedezésére egy másik 18 milliós kölcsönben, sőt van leleményességének még egy másik háttere is, a kisebb fontosságú vasutak eladása. Nagyon figyelmes előgondoskodás az esetre, a midőn államjószágainkon már mind túladott, a mi a jelenlegi gazdálkodás mellett hamar be fog következni. No ehhez nem kell valami nagy államférfiui bölcseség, az ily mentő gondolatokat ki tudja sütni bármelyik szatócs is. Adósságot csinálni s minden megcsiphetőt eladni, elpazarolni: ahhoz ért bármelyik könnyelmű uraság és végzett földesur is.

Még lehetne más ministeriumok előirányzatát is bonczolnom s eljárásaikat kifogásolnom, legyen azonban ez alkalommal elég ennyi szemelvényül; talán a részletes tárgyalásnál fogok még egyre s másra észrevételeket tenni, most szorítkozom annak kijelentésére, hogy e kormány iránt, a mely ily pénzügyi helyzetet teremtett s mely az abból való kibontakozás helyet a mindinkább való bebonyolítást eszközli — bizalommal nem viseltetvén, a

Digitized by Google

költségvetést általánosságban sem fogadom el a részletes tárgyalás alapjául, hanem csatlakozom a Helfy képviselőtársam határozati javaslatához. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: T. ház! Ha méltóztatnak beleegyezni, még Mohai Sándor képviselő ur, mint a hetedik birálő-bizottság tagja fogja letenni az esküt. *(Helyeslés.)*

Törs Kálmán jegyző *(olvassa az eskümintát. Mohai Sándor letesz az esküt.)*

Elnök: T. képviselő ur kötelességének teljesítésére utasittatik.

A holnap délelőtt 10 órakor tartandó ülésben a ma félbehagyott tárgyalás fog folytattatni.

Ezzel az ülést bezárom.

(Az ülés végződik délután 2 óra 15 perczkor.)

300. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1887. évi január hó 18-án

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés a beérkezett kérvényekről. Az 1887. évi állami költségvetés általános tárgyalása. Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, gr. Szapáry Gyula, Trefort Ágoston, b. Fejérváry Gésa, Baross Gábor, Fabiny Theofil, Bedekovich Kálmán.

(Az ülés kezdődik délelőtt 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Szathmáry György jegyző ur fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kivánókat Tibád Antal, az azok ellen jelentkezőket Zay Adolf jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni az utóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Szathmáry György jegyző *(olvassa a január hó 17-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom Klein Antal és társai tolnai lakosoknak Boda Vilmos képviselő által beadott kérvényét, melyben Kohn Salamon tolnai lakos regalebérlő és pálinkafőző által a közegészségügyi törvények és rendszabályok ellen elkövetett visszaélések orvoslása iránt kérelmeznek.

A pancsovai kereskedő-ifjuság betegápoló- és segélyző egylete választmányának Dániel Ernő képviselő által beadott kérvényét, melyben a kötelező vasárnapi munkaszünet behozatalát kéri.

Mindezen kérvények ki fognak adatni a kérvényi bizottságnak tárgyalás és jelentéstétel végett.

Az elnökségnek több előterjesztése nincs. Egyéb előterjesztések sem lévén bejelentve, következik a napirend: az 1887. évi állami költségvetés általános tárgyalásának folytatása.

Lipthay Pál: T. képviselőház! Nincs szándékomban a pénzügyi bizottság által beterjesztett költségvetési javaslat számadatainak helyességét birálat alá venni, mivel egyrészről erre nálam szakavatottabb egyének vállalkoztak, másrészről pedig a lefolyt évek tapasztalata alapján azon meggyőződésre jutottam, hogy a pénzügyi bizottság talán a szomorú helyzetre való tekintetből rendszerint oly tetszetős alakban csoportosítja össze a számadatokat, *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon)* hogy azok csak az első látszatra képesek megnyugtatni a kedélyeket, de a melyek az évi zárszámadás által saját értékükre leszállíttatván, a zárszámadási adatok csak fokozzák a nemzetben a jövő iránt táplált aggodalmakat. *(Igaz! Ugy van! a bal és szélső baloldalon!)*

Ismerve ezen helyzetet — ha teljesen el is tekintek ellenzéki álláspontunktól — higgadt megfontolással csak kétféle magyarázatát láthatni ezen minden évben ismétlődő s már egész rendszerré váló gyakorlatnak. *(Halljuk!)*

Vagy oly szomorú a helyzet, hogy a megdöbbentő valóság feltárását veszedelmesnek tartják s azon elvet követve, hogy „a ki időt nyer, mindent nyer“ — ugy reménylik megnyerni azt az időt, a mely talán véletlenül egy mentőeszközt hoz majd a helyzet megjavitására — vagy pedig teljes

Digitized by Google

meggyőződéssel folyton vérmes reményekben ringatják magukat s a jövőbe vetett bizalmuknak a nem várt csalódás az eredménye.

Én azonban, tisztelt képviselőház, ismerve a tisztelt többség azon helyzetét, hogy padsoraiban nagy számmal láthatjuk a minden téren működő szakerőket, lehetetlenségnek tartom azt, hogy a jelenlegi szomorú helyzetet egészben véve a többség csalódásának lehetne tekinteni, hanem azon meggyőződésben vagyok, hogy a többség bir a pénzügyi helyzet aggasztó állapotának kellő tudatával s csakis azért iparkodik az elkeserítő valóságot — nem vonom kétségbe, nem intentióval — szép számítások s kecsegtető combinatiókkal elfátyolozni, hogy elodázzon egy nagy catastrophát s a remény táplálása által tartsa fenn az erőt addig, a mig egyelőre nem látott fordulat talán képes lesz a bajokat orvosolni.

Bármiként is tiszteljem azonban ezen intentiót, nem helyeselhetek oly politikai irányt, a mely a nemzet bajainak orvoslását a jövőnek egy még nem ismert véletlenében keresi s ezért a véletlenért egy nagyobb veszély koczkáztatásával elodázza a bajok gyökeres orvoslását, hanem követem azt az elvet, hogy bármilyen az a baj, ne térjünk ki az elől, hogy azzal foglalkozzunk, még akkor sem, ha talán a bajok előidézésének részben saját politikánk volt egyik okozója, mert a nemzet nem azokat keresi, a kik ezt az állapotot előidézték, hanem azok után sóvárog, a kik őt betegségéből kigyógyítják.

De tisztelt képviselőház, a mai viszonyok között azt hiszem, minden eredmény nélkül való kisérlet is az, hogy a létező bajokat tagadjuk, vagy azokat szép szinbe öltöztessük.

A kiegyezés alkalmával a pártok közötti harcz a közjogi kérdések körül csoportosult. Az egymás elleni érvelés nem a közvetlen tényekből, hanem a jövő helyzet combinatióiból merítette alapját.

Ma a helyzet más. Ma a kiegyezés teremtette husz éves mult van előttünk s ma már nem vagyunk arra utalva, hogy csak a jövő combinatióiból merítsük adatainkat, hanem itt vannak előttünk a tények egész hamisítatlan valóságukban. (*Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.*)

Tekintsük első sorban pénzügyi helyzetünket. Már legkevésbé sem lep meg bennünket a 30—40 milliós évi deficit, mert hisz arra minden évben el lehettünk készülve s a viszonyok azt mutatják, hogy ez a deficit permanensé válik, (*Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon*) minek folytán önkénytelenül felmerül a kérdés a nemzet előtt, hogy hol az a határidő, a mikor ebből az állapotokból kibontakozunk? Én elismerem, hogy bizonyos ideig tartó deficitek, főleg ha azokat gyümölcsöző beruházások okozták, nem merítik ki a nemzet anyagi erejét, de a mi évi deficitünk egészen más tekintet alá jut, mert először a deficit nemcsak, hogy az óriási mérvben emelkedett közvetlen adó és behozott közvetett adók daczára állandóan meg van és emelkedik, hanem másodszor, mert ezen felül állami jószágok is adattak el, tehát a nemzeti tőke csorbíttatott; a nemzet vagyoni képességének emelésére pedig eredménydús intézkedések aránylag csak igen kis mértékben tétettek s a meglevő beruházások, ha valaha képesek is volnának a hozzájuk kötött reményeknek megfelelni, azoknak haszna soha sem fogna arányban állani azzal a kárral, a mit a nyomasztó pénzügyi viszonyok a nemzet közgazdasági állapotán már idáig ejtettek. (*Élénk helyeslés a szélső baloldalon.*) Részemről csak illusiónak tartom azt, hogy az ország mutatkozó hitelképessége azt igazolná, mint ha pénzügyi állapotaink nyomasztó helyzete csak a képzelet szüleménye volna, mert a hitelképesség véletlen események által befolyásolható, de Magyarország szomorú pénzügyi helyzetét ma már egy véletlen aligha lesz képes megváltoztatni.

Közgazdasági állapotunk hasonló körülmények között van. A földbirtokos terhei annyira szaporodtak, hogy e tekintetben Európában az elsők között állunk. És t. ház, vannak-e oly előnyök, melyeket mindezekért a földbirtokos osztály élvez? Nem tagadom, hogy pl. az igazságszolgáltatás, közrendészet, tanügy és közlekedés terén hozattak oly intézkedések, melyek rá nézve fontos előnynyel birnak, de azért reá nézve sok tekintetetben hátrányos törvények is alkottattak s a mi legfontosabb, nem tétettek meg azon intézkedések, melyek hivatva lettek volna első sorban fizetési képességét fokozni, (*Ugy van! a szélső baloldalon*) melyeket pedig terheinek szaporítása folytán a legjogosabban megkövetelhet annál is inkább, mivel terheinek növekvése és a rossz hitelviszonyok között ma már még meglevő terményeit sem képes kellőleg értékesíteni s ezreknek az existentiája csak hajszálon függ, mivel egy rossz termés képes őket teljesen tönkre tenni. Pedig t. képviselőház, a nemzetnek ezen osztálya képezi a nemzettest zömét s a nemzeti lét egyik fő fentartó oszlopa van megingatva ezen közgazdasági állapotok által. (*Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.*)

Kereskedelmünk pang, az ipar pedig nem áll azon fokon, melyet jogosan várhatnánk. Igaz, hogy vannak egyes iparágak, melyek tagadhatatlanul szép lendületet nyertek, ezen iparágak meghonosítása és lendülete körül az illető szakministernek érdemei is vannak, de az iparosság zöme, a kisiparos osztály a legnyomasztóbb helyzetben levén, kényszerül a nem szakmájába vágó más koczkáztatott vállalatokba is bocsátkozni, csak hogy magát fentarthassa, mely kisérletnek legtöbb esetben teljes tönkremenés a vége.

Ebből az állapotból kifolyólag aztán, t. képviselőház, még egy veszedelmes baj is származik,

Digitized by Google

mert a kisbirtokos és kisiparos ugyan látva azt, hogy saját foglalatossága elől a jövőbeni megélhetés utja el van zárva, teljes erejét arra fordítja, hogy fiát szellemi foglalkozásra adja, a minek azután az az eredménye, hogy Magyarországon a szellemi proletariatus ma oly mérvben szaporodik, hogy ennek következtében maholnap a legveszedelmesebb socialis mozgalom küszöbére jutunk és mindezen bajok kutforrását a többség véleménye szerint egyrészről a régibb kormányok által okozott hibákban, másrészről s főleg pedig azon kényszerhelyzetben kell keresnünk, melyben bennünket az európai politikai viszonyok tartanak.

A bajnak alapforrásai azonban, nézetem szerint, nemcsak ezekben keresendők, hanem először keresendők abban, hogy a kiegyezés látszólag egyenlő jogokat biztosított Magyarországnak Ausztriával szemben, tényleg azonban, különösen pénzügyileg és közgazdaságilag, melyek pedig a fejlődésnek legnagyob tényezői, tagadhatatlanul érezzük Ausztriának túlsúlyú befolyását; *(Ugy van! a szélső baloldalon)* mert a nemzet haladását biztosító jogok egy részében meg van ugyan a nemzetnek teljes önállósága, de azon jogok, melyek egy nemzetnek fejlődését és jólétét biztosítják, Austria által vannak megkötve.

A baj kútforrása keresendő másodszor abban, hogy a nemzet anyagi ereje túlbecsültetvén, mellőzve a százados gyakorlat által szentesített szokásokat, figyelembe nem véve a nemzet jellemét, nem méltatva kellőleg az egyes osztályoknak Magyarországbani egymáshozi viszonyát és azoknak helyzetét, a törekvés csak arra irányult, hogy áldozatot áldozatra halmozzunk azért, hogy Magyarország pár évtized alatt képes legyen a versenyt kiállani a nyugati culturállamokkal. Teremtettünk óriási apparatussal ellátott hivatalokat, a nélkül, hogy rendelkeztünk volna kellő szakerőkkel s a nélkül, hogy megfontoltuk volna, vajjon ezen hivatalok működési iránya meg fog-e teljesen felelni a czélnak? Egymásra halmozódott a nyugoti chablonra alkotott sok törvény, a nélkül, hogy tekintetbe vétetett volna az, vajjon ezen törvények megegyeznek-e a nemzet jellemével?

És t. képviselőház, ha be is kell ismernem azt, hogy közművelődési téren tanusítottunk nagyobb haladást s nincs szándékomban tagadni azt, hogy Magyarországnak mint culturállamnak tekintélye a külföld előtt az utóbbi években emelkedett, kétségem van mégis az iránt, hogy vajjon eme haladással arányban áll-e azon nagy vagyoni áldozat, melynek következtében pénzügyi viszonyaink teljesen megrongáltattak és közgazdaságunk oly válságossá vált, hogy a legnagyobb aggodalommal tekinthetünk a jövő elé, mivel kilátásunk van arra, hogy rövid idő alatt el fog veszni a nemzeti önfentartás egyik leghatalmasabb tényezője, a vagyoni erő.

De mindezeknél nagyobb befolyással volt bajaink előidézésére azon politika, hogy vágyódtunk a nagyhatalmi állás után. Túlbecsülve erőnket, egyrészről hiúságból, másrészről nem tagadnám, indokolható elővigyázatból, óriási áldozatot hoztunk a véderő fejlesztésére s miután a kimerülésig fokozott anyagi áldozattal létesítettük a nagyhatalmi állás ezen eszközét, akkor, t. képviselőház, ma egy aggasztó tapasztalat előtt állunk. *(Halljuk.)*

A hadseregnek, mely a nemzeti önfentartás egyik legelső tényezője, össze kellene forrva lenni a nemzeti törekvésekkel *(Igaz! Ugy van! szélső baloldalon)* s ez a hadsereg, mely most a népfölkelési törvény által csak tápot nyert azon érzelmek gyarapításában, melyek nemzeti intentióinkra nézve az egész nemzettestet párt- és osztálykülönbség nélkül áthatják, ezen hadsereg némely tagja oly magatartást tanusított a közelmultban, mely méltán nemcsak fájdalommal, de sőt aggodalommal töltheti el hazáját szerető minden honfi szivét. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ezzel kapcsolatban, t. képviselőház, nagyhatalmi szerepléstink is csak kétes értékü s nem hozza meg a véderő fejlesztésére fordított áldozatnak a kamatait. Összes, a véderő fejlesztésére fordított áldozatunk mindig azzal indokoltatott és ez az indokolás a nemzetben is bizonyos megnyugvást keltett, hogy az a panszlavizmus elleni önvédelemnek a követelménye; és ma, t. képviselőház, a Balkánfélszigeten lejátszódó események következtében a nemzet kebelében megrezzent egy fájdalmas érzés, mert azon meggyőződés kezd gyökeret verni, hogy habár ez utóbbi időben értünk is el bizonyos látszólagos eredményeket, tényleg még nincs kellő inponáló erőnk, melylyel képesek lennénk a panszláv tendentiák térfoglalásának tényleg is utját állani.

Ezek tények, t. képviselőház, melyeket ma már eltagadni nem lehet s ma, midőn ily tényekkel állunk szemben, engem a pénzügyi bizottság által beterjesztett javaslat nem képes a jövőre nézve megnyugtatni.

Kötelességünk volna első sorban kiadásainkat minden téren reducalni, hasznos volna az általam már egyszer javaslatba hozott normal-budget intézményét behozni, hogy az országgyülési időszak nagy része ne a meddő vitákra használtassék, hanem a képviselőtestület megfeszített erejének összes munkásságát arra fordíthatná, hogy a nemzet bajainak orvoslására szükséges intézkedéseket megtegye.

A nemzetnek, t. képviselőház, igenis van reménye. A magyar fajnak áldást hozó sajátsága az önbizalom, nem tulajdonsága a kishitüség, de utóvégre is, ha a bajokra nézve tények vannak előttünk, akkor jogosan megkövetelheti a nemzet azt, hogy azoknak orvoslására is positiv tervekkel lép-

Digitized by Google

jünk fel s ne ringassuk magunkat álomszerű reményekben.

Mivel azonban, t. képviselőház, én ezen költségvetésben nem látok megnyugtató javaslatot arra nézve, hogy a meglevő és el nem tagadható bajok miként orvosoltassanak, ennélfogva a pénzügyi bizottság által beterjesztett költségvetési javaslatot el nem fogadhatom. *(Élénk helyeslés.)*

Török Zoltán: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Ha szokásom ellenére a költségvetés általános tárgyalása alkalmával felszólalok, az bizonyára nem azért történik, mintha rózsás szinben látnám a helyzetet, mintha nem érezném pénzügyeink súlyos voltát, vagy azt kedvező szinben bárki előtt is feltüntetni akarnám; de történik azért, mert szükségesnek tartom, hogy azokkal szemben, a mik a túloldalról elmondattak és a miket — őszintén szólva — túlzásoknak tartok, itt e házban egy igazságos hang is mondjon ítéletet a költségvetés felett. *(Egy hang a szélső baloldalon: Bölcseség!)* Lehet, hogy nem lesz bölcseség, de hogy igazság lesz, azt elhihetik. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Ha, t. ház, a mult évek költségvetési előirányzatait tekintjük és azokat a jelenlegi költségvetési előirányzattal összehasonlítjuk, szomorú kép tárul elénk, mert miként a pénzügyi bizottság maga is nyiltan elismerte jelentésében, az 1884-iki előirányzatban — mindig csak az ordinariumról beszélek, minthogy ezt tekintem az államháztartás helyes képének — felesleget mutatott a költségvetés, 1885. ben 400,000 frtot meg nem haladó hiányt, 1886-ban pedig $4^1/_2$ millióban praeliminált és az időközi megszavazások által $3^6/_{10}$ millióra leszállott felesleget tüntetett fel.

Azt hiszem, t. ház, hogy ha most ezzel szemben 4.200,000 frtnyi hiány mutatkozik, nem elég a számokat csak egyszerűen szembe állítani, hanem talán nem fog ártani, ha kissé bővebb vizsgálat alá vesszük a számokat és kutatjuk az okokat.

Én áttanulmányoztam a költségvetést és azt láttam, hogy a mostani költségvetésben a kiadás 8.750,000 frttal van az ordinariumban emelve, a bevétel pedig 733,000 frttal, a tavalyival szemben. És már most, t. ház, ha visszamegyünk az előző évekre, mindenütt nagyobb számokat látunk a bevétel tekintetében előirányozva, melyek tetőpontjukat elérték tavaly, midőn 7.5—600,000 frt kiadási többlettel szemben 12 millió bevételi többletet, tüntettek ki.

Hogy a mit ki akarok hozni, kihozhassam, szükséges a zárszámadás eredményeit tekintetbe venni. A zárszámadás 1884-ben feltüntet 5.184,000 frt hiányt; 1885-ben 5.500,000 frt hiányt és 1886-ban, azt hiszem, hogy helyesen járok el, ha azt mondom, hogy a hiány 6—7 millióig fog emelkedni. Mit látunk ebből, t. ház? Látjuk azt, hogy a bevételeknek és kiadásoknak a költségvetésekben évről-évre való emelése daczára a zárszámadások niveauja mindig körülbelül egy és ugyanazon összegnél marad. Mire lehet ebből következtetni?

Olay Szilárd: Gazdagodunk?

Török Zoltán: Nem arra, hanem igenis arra, hogy az adóképesség az országban évről-évre növekedik. Ezt tagadni nem lehet és hiába méltóztatnak a számok ellenében egyéb érvekkel fellépni, mert én a költségvetésből egy kis képet fogok adni a bevételek növekedéséről és mindenki, ki a kimutatást kezébe veszi s az igazat ki akarja abból venni, azt fogja látni, hogy 1875-ben az állami bevételek, az adóbevételek, illetékek stb. 148 millió frtra rugtak. 1885-ben, tehát 10 évvel később, a bevételek 204 milliót tesznek ki, melyekhez, ha hozzá vesszük még az államvasutak jövedelmét, melyet a minister ur 15 millió frtban jelez a folyó évre és a többi jövedelmeket, minők a fémbányászat, kohászat, az államjószágok jövedelme, tekintetbe sem veszem, kijő, hogy 70—75 millió az, a mivel az adó Magyarországon gyarapodott és ha már most elfogadom azt, a mit Horánszky t. képviselő ur mondott, hogy ezen adógyarapodásnak bizonyos része — ő gondolom 40 millióra tette — részben új adó behozásával, részben pedig az adótörvények revisiója által eszközöltetik, mégis kétségtelen, hogy 10 év alatt 35 millió adószaporulat mutatkozik. Ez pedig évi átlagban 3.500,000 frtot tesz ki.

Ha már most azt mondják, hogy a költségvetésben 4.200,000 frt deficit van, miből az államháztartás súlyos voltára kell következtetni, úgy nem szabad elfelejtenünk azt sem, hogy okulva a multakon, tehát szem előtt tartva a haladást, ezuttal oly költségvetést teremtettünk, a melyben a még várható bevételi többletnek sincs nyoma.

Elismerem, t. ház, hogy talán jobban bíztunk az adóképesség gyarapodásában, mint az tényleg bekövetkezett; de ennek okát talán a viszonyokban, a kereskedelem és ipar pangásában lehetne megtalálni. De ha ezt elismerem is, azt semmi esetre sem ismerhetem el, a mit Helfy Ignácz képviselő ur mondott, hogy t. i. a kormány mindig csak rózsás szinben akarta feltüntetni a közönség előtt a helyzetet, hogy a kormány és pártja mindig csak szinezett. Hogy a bevételek magasságában némileg csalódtunk, azt megengedem, de azt épen az általam jelzettek alapján mondani nem lehet, hogy az adóképesség emelkedésére való számításunk jogos nem volt és Helfy t. képviselő urnak, a ki bennünket szinezéssel vádolt, jó lesz el nem felejteni, hogy nemcsak rózsaszin, de szin a fekete is *(Ugy van! Ugy van! jobbfelől)* és a ki feketébben fest valamit, mint az valóban van, az ép úgy szinez, mint a ki rózsaszinben fest. *(Ugy van! Ugy van! jobbfelől.)* Ebben a feketére való festésben Horánszky Nándor t. képviselőtársam egy lépéssel tovább ment. A t. képviselő ur

Digitized by Google

ugyanis látván azt, hogy a végeredmény az előirányzattal nem egyezik meg, azt mondja, hogy ez a hazugságok rendszere. Ez a kifejezése a t. képviselő urnak egy kissé talán mégis erős. *(Ugy van! jobbfelől.)* És annak, a ki egyoldalulag fogja fel a költségvetést, a ki mindent, a mi az ő előnyére szolgál, kizsákmányol és elhallgatja azt, a mit minden igazságos embernek el kell ismernie, annak jogom van azt felelni, hogy az ő rendszere pedig az ámítás rendszere. *(Helyeslés. Ugy van! jobbfelől. Mozgás a baloldalon.)* Méltóztassanak csak meghallgatni. Nem ámítás-e az, midőn valaki az ország szine előtt azt mondja, hogy 70 millió frtnyi törzsvagyon elköltetett *(Felkiáltások a bal- és szélső baloldalon: Ez tény! Halljuk! jobbfelől)* és ezt oda veti nyersen, de másrészről nem mondja meg, hogy 170 milliót meghaladó törzsvagyon pedig szereztetett. Ezt igazságos embernek szintén meg kellett volna mondania. *(Ugy van! jobbfelől.)*

Vagy nem ámítás-e az, midőn a képviselő ur azzal áll elő, hogy hatezer és nehány száz tisztviselővel több van ma, mint volt akkor, midőn a jelenlegi kormány az ország kormányzását átvette; de nem ámítás-e ez akkor, képviselő ur maga is tudja, mert tudnia kell, hogy a tisztviselők számát redukálni alig lehet; hogy az igazságszolgáltatás terén nem birnak a nagy munkahalmazzal. *(Ugy van! jobbfelől.)* Ha pedig végig néztünk a közigazgatás többi terén, én, ki mint közigazgatási tisztviselő szolgáltam, merem mondani, hogy Európában sehol sincs több dolga a közigazgatási tisztviselőnek, mint nálunk, ha a tisztviselő lelkiismeretesen akarja kötelességét teljesíteni. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől. Élénk ellenmondás bal- és szélső balfelől.)* Avagy nem ámítás-e az, t. ház, ha valaki azt mondja, hogy mi jó és becsületes administratiót fogunk teremteni. Becstelen-e a mostani administratio? Ki tudják önök okokkal mutatni, hogy mennyiben rossz? Hát mi nem igyekszünk azon javítani? *(Ugy van! jobbfelől. Felkiáltások balfelől: Ismeri-e Hontmegyét?)* Nem ámítás-e az, t. ház, ha a t. képviselő ur citálja a pénzügyminister urnak két évvel ezelőtt mondott beszédéből azon szavakat, melyek szerint az ordinariumban az egyensúly helyreállítottnak jeleztetik, midőn a t. képviselő ur igen jól tudja, hogy a költségvetés épen azért rossz, mert a különbözetet, mely az előirányzat és a zárszámadási eredmények között mutatkozik, meg akarjuk szüntetni. *(Tetszés jobbfelől.)* Engedje meg nekem a t. képviselőház, hogy Horánszky Nándor képviselő ur beszédével még tovább is foglalkozzam. *(Halljuk! Halljuk!)* Azt mondja a t. képviselő ur, hogy bűnt követ el az, a ki a mai politikai irányzatnak ellen nem áll. *(Ugy van! balfelől.)* Ezek, t. ház, oly prófétai ihlettel elmondott szavak, a melyek nagy hatálylyal lehetnek azokra, a kik könnyen szoktak hinni; azonban azoknál, a kik a szavak értelmét és az okokat keresik, talán jó volna ezt az állítást argumentumokkal is támogatni, mert különben, hogy hirtelenében egy hasonlattal éljek, ez ugy tünhetik föl, mint Mózesnek tilalma, melylyel a disznóhús evését eltiltotta ugyan, de azért mégis eszik azt. *(Derültség jobbfelől.)* A t. képviselő ur tilalma daczára is sokan lesznek, a kik az általa kifogásolt politikai irányzatot támogatni fogják. *(Zaj balfelől.)*

Horánszky Nándor képviselő ur beszédje elején azt mondotta, hogy meglehetősen száraz adatokkal fogja a házat untatni, de alig kezdett beszédébe, ezt már is megbánta s egy csomó, de épen nem száraz gorombasággal lépett elő. *(Felkiáltások balfelől: Az igazsággal!)* Engedelmet kérek, nem igazsággal, *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől)* hanem gorombasággal, mert az nem igazság, ha valaki azt mondja, hogy most a politikai borravalók korszakát éljük. *(Ugy van! jobbfelől.)* Én azonban felteszem a t. képviselő urról, hogy azt, a mit mondott ránk, a kik e padokon ülünk, egyáltalában nem értette, épen ugy, a mint nekem sem jut eszembe róla feltenni azt, hogy a t. képviselő ur átmenetelének egyik oka az lett volna, mert a borravalókat itt nem találta meg. *(Tetszés jobbfelől. Mozgás balfelől.)*

De ha már erre a térre léptünk, miben keresi a t. képviselő ur ezeket a borravalókat? *(Halljuk! Halljuk!)* Abban talán, hogy olykor-olykor egyes képviselő ezzel vagy azzal a kormányteendőkkel van megbizva, vagy pedig abban, hogy a ház kebeléből olykor-olykor arra való és megfelelő egyének egyik vagy másik hivatalra ki lettek nevezve? *(Halljuk! Halljuk!)* No ha ebben keresi a képviselő ur, ugy én vállalkozom annak bebizonyítására, hogy Európában az ily esetek legkevesebbszer nálunk fordulnak elő. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Méltóztassék tekinteni a franczia köztársaságot, méltóztassék megnézni, hogy mik történnek ott, vagy bárhol is. Igaz, hogy nálunk is történnek egyes esetek, de az oly ritkaság, hogy megemlítést sem érdemelnek.

Azt mondja t. képviselő ur továbbá, hogy a többség vakon követi a kormányt. *(Igaz! balfelől.)* Én adok rá példát, hogy nem fogja vakon követni. Fejtse ki t. képviselő ur előttem programmját, melyből elhihessem, hogy az országot a jelenlegi pénzügyi helyzetből ki fogja szabadítani és én szavamat adom, hogy átmegyek azokra a padokra. *(Derültség balfelől.)* De nem kívánhatja t. képviselő ur, *(Halljuk!)* hogy mielőtt ismertetné ideáit, már is kövessem azokat.

Azt mondja továbbá t. képviselő ur — mintegy megerősítve Helfy képviselő ur szavait — hogy nálunk általában ahhoz, hogy valaki valamely hivatalt betöltsön, azonfölül, hogy arra való, szakértő, megfelelő ember, kell, hogy kormánypárti ember legyen. *(Ugy van! balfelől.)* Engedelmet

Digitized by Google

kérek, ez nem egészen ugy van, de ebből egy rész dicséret is van, mert benne van a beismerés, hogy igenis önök azt mondják, első sorban arra való, szakember és hozzáértőnek kell lenni és ha ez ugy volna is, hogy csak kormánypárti emberek neveztetnének is ki — de nincs — akkor sem volna baj.

És végre, t. ház, nagyon sokat hallottam beszélni az államtönkről, hogy lehetetlenség ezen kérdés felett nem gondolkozni. Minduntalan és minden ellenzéki árnyalat részéről halljuk azt, hogy az állam a tönk szélén áll, hogy Magyarországot megmenteni többé nem lehet.

T. ház! Az tagadhatatlan, hogy Magyarország jelenleg deficittel küzd, de mindenkinek, ki ily merész állításokkal lép fel, ajánlom, hogy olvasgassa Európa többi államai költségvetéseinek időszakonkinti előirányzatait. Mit fogunk tapasztalni? Mit mondtak volna a képviselő urak, ha ugy lettünk volna, mint Itália, melynek 1800 millió lira deficittel kellett 6 év alatt megküzdenie, tehát évenkint átlag 300 millió forinttal. És ma hol áll Itália? Költségvetése, államháztartása rendezve van. Nem esem kétségbe a felett, hogy olykor deficit is van *(Derültség balfelől)* és sokkal inkább megszavazom — egész nyiltan kimondom — a 20—30 milliós deficitet, mintha az állam háztartásában odáig mennének a kiadások megszoritásában, hogy az állam előrehaladása, culturai czéljai elérhetése veszélyeztetve lennének. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Ezek, t. ház, nézeteim és végre, miután felhozatott a túlkiadás kérdése, engedjék meg, hogy erről néhány szót szóljak.

Felfogásom e tekintetben az, hogy a parlamentnek, mint ilyennek elvitázhatatlan joga az állam kiadásainak megállapítása, azt sem másra átruházni — ha csak legfeljebb meghatározott időre — nem lehet, sem annak mikénti alkalmazását máskép, mint a hogy azt a parlament meghatározza, igénybe venni a végrehajtó hatalom jogosítva nincs, ép ugy, mint hogy nincsen jogosítva más, mint épen a parlament a bevételi forrásokat megjelölni és e tekintetben a ministerium, mint a parlament többségének mandatariusa, csak a parlament által megszavazott költségelőirányzat végrehajtására tarthat jogot. De nem szabad elfelednünk, hogy a ministerium nemcsak végrehajtó közeg, hanem kormányzó közeg is, mely felelősséggel tartozik nemcsak a parlament határozatainak végrehajtásáért, nemcsak tényeiért, hanem mulasztásaiért is. Ennélfogva azon föltétel alatt, hogy a háztól a jóváhagyást utólag kieszközli, bizonyos fokú önálló ténykedésre is jogosult. Természetes, hogy a fölmentés mindig a ház joga. És itt ne keressünk jogszabályt, mert a felmentést minden parlament tetszés szerint gyakorolja azon bizalom arányában, melylyel a kormány iránt viseltetik. Sokszor tapasztaljuk, hogy nagy dolgok csak kis lármát csapnak egy parlamentben, viszont kis dolgok miatt elfordul a bizalom a ministeriumtól. Azért, midőn a ministerium túlkiadásokba bocsátkozott, első kötelességünk az volt, hogy megvizsgáljuk e túlkiadások szükségességét és ha arról meggyőződtünk — a mint hogy meg is győződtünk — megadjuk a felmentvényt.

Ezek voltak, a miket elő óhajtottam terjeszteni és ezek alapján kijelentem, hogy a költségvetést általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadom. *(Élénk tetszés a jobboldalon.)*

Beöthy Ákos: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Tán meg méltóztatik nekem engedni, hogy első sorban az előttem szólt t. képviselő ur előadására tegyek rövid megjegyzést. A t. képviselő ur azt mondta, hogy t. barátom Horánszky Nándor beszéde egy nagy ámítás volt. Hát én azt hiszem, hogy a t. képviselő urnak annyiban igaza volt, a mennyiben Horánszky t. barátom beszédének saját magára való hatását akarta jelezni. Mert midőn a t. képviselő ur azt képzelte, hogy Horánszky beszédét megczáfolta, akkor valóban a képzelet világában tévedezett, akkor nagy csalódásban leledzett, a mi semmi más, mint önámítás. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)* Tehát a képviselő urnak egészen igaza volt abban, hogy t. barátom Horánszky Nándornak beszéde ámítást eredményezett.

T. ház! Én a költségvetést el nem fogadom. De midőn ezt teszem, ez nem azt jelenti, hogy hűtlen lettem azon elvekhez s azon felfogáshoz, melyek alapján eddigelé a költségvetést megszavaztam. Ez t. ház, csak azt a nagy változást bizonyítja, mely a t. kormány helyzetében, szemben az előbbivel, előállt. Mindaddig, a mig bennünket e kormánytól csak a politikai nézetkülönbség választott el, természetes, hogy megszavaztuk a költségvetést és pártállásunk csak az appropriatiónál nyert kifejezést, mely a mi parlamenti gyakorlatunk szerint mindig a bizalmi kérdés felett szokott dönteni. De miután meg kellett győződnünk arról, hogy a t. kormány realis költségvetés beterjesztésére egyáltalában nem képes; miután meggyőződtünk arról, hogy minálunk a költségvetés csak azért szavaztatik meg, hogy meg ne tartassék: *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélső baloldalon)* ezen szomorú tapasztalatot a költségvetés általánosságban való megszavazásánál is kifejezésre kellett juttatni. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Ez tehát, t. ház, semmi más, mint hogy igy fejezzem ki magamat, egy neme a parlamentaris végszükségleti jog alkalmazásának, egy oly kormánynyal szemben, mely a kormányzat legprimitivebb követelményeinek nem tud eleget tenni és a mely ennek következtében nem bir azon törvényes minősítéssel, hogy Magyarország kormányát vezesse.

Digitized by Google

És ha a tegnapi napon Prileszky képviselő ur kihívó gúnynyal, melyre ő egyáltalában feljogosítva nincs, nekünk azt mondja, hogy az ellenzék czifra szónoklatai meg nem mentik az országot, nekünk ezzel szemben van jogunk azt mondani, hogy a t. kormány és kormánypárt cselekvése és egész gazdálkodása a válság elé vezeti az egész országot, melylyel szemben mi kénytelenek vagyunk rendkivüli eszközökhöz nyulni. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)*

Ez t. ház, jelentősége a mi szavazatunknak és nem az, mint ha mi az államélettől az eszközöket meg akarnók tagadni. Mihelyt oly kormánynyal állunk szemben, mely a normalis kormányzati feltételeknek megfelel, mely nincsen positive disqualifikálva, *(Mozgás jobbfelől)* akkor a mi szavazatunk is másként fog hangzani.

Én, t. ház, érzem azt a kötelezettséget, hogy ezt beigazoljam, még pedig nem egyéni felfogás vagy benyomás, hanem nem contravertálható tények felsorolása által. A bizonyítékot t. ház, nem kell messze keresni. Megtalálhatja az ember a pénzügyi bizottság jelentésében, mely tanácskozásaink substratumát képezi. És ez, t. ház, igen nagyon jelentőséges dolog. *(Halljuk!)* A pénzügyi bizottság egyszer mond életében igazat és a kormánypárt részéről akkor is megtámadtatik. Ugy látszik, a t. uraknak a túloldalon az kell, hogy minél tovább hintsék a szemeikbe a port. *(Élénk helyeslés a baloldalon, zajos ellenmondás a jobboldalon.)*

Maga a pénzügyi bizottság az, a mely jelentésében constatálja — és nézetem szerint ez képezi a helyzet signaturáját — hogy pénzügyeink visszaesést mutatnak és hogy ezekkel szemben is a kormánynak pénzügyi programmja nincs.

Igaz, t. ház, hogy a tegnapi napon a pénzügyminister ur egy conversionális műveletnek az embrióját terjesztette elő és hozzátette azt, hogy az egy kicsit complikált természetű, melyet igen könnyen megérteni nem lehet.

Én, t. ház, bevallom gyarlóságomat, én ezen műveletet csakugyan nem értem. Igy például nem értem azt, hogy azon 10 millió megtakarítás, melyről a pénzügyminister ur beszélt, állandó javulást, állandó megtakarítást fog-e képezni mérlegünkben, vagy pedig csak az 1888-iki költségvetésben az 1887-ikivel szemben? *(Ugy van! balfelől.)* Aztán a pénzügyminister ur azt is mondotta, hogy a conversio végén fölösleg is fog maradni, gondolom 40 millió. De nem mondja meg azt, hogy ezen conversionális művelet miképen fog keresztülvitetni. Egyrészt, azt mondja, nagyobb mennyiségű kötvények fognak kibocsátiatni, mint a mi convertáltatik, de másrészt mégis kevesebb fog kibocsáttatni, mint a mennyi gondolom az évjáradékok alapján bocsátandó ki.

Ez, t. képviselőház, mind kissé homályos *(Derültség balfelől)* és én nagyon megköszönném, ha a t. pénzügyminister ur ezt megmagyarázná s azt hiszem, nemcsak én, de az egész parlament és a közvélemény köszönettel venné.

De ha a t. pénzügyminister ur meg fogja is magyarázni és realizálni fogja is conversióját, mindez állandó megoldást nem képez és annyiben igazat adott a pénzügyminister ur a ministerelnök urnak, a ki a pénzügyi bizottság ülésében maga bevallotta, hogy a kormánynak megoldása nincs; egyszersmind hozzátette, hogy részletes financialis programm adását nem tartja czélszerűnek.

Én, t. ház, ellenkező nézetben vagyok. Én azt hiszem, hogy a pénzügyeket máskép rendezni nem lehet, ha csak az egész actiónak képe s tervezete előre készen nincs. *(Helyeslés balfelől.)* Megengedem, hogy csakis approximativ számításokat lehet tenni; de hiszen maga a költségvetési előirányzat is approximativ számításokon szokott nyugodni és mégis egyetlen egy kormány sem fogja az államháztartás kezelését e nélkül kezébe venni. Épen azon körülményt, t. ház, hogy biztos számítást tenni lehetetlen, teszi szükségessé azt, hogy e programm mielőbb felállittassék és foganatositassék; mert hiszen a dolog természeténél fogva megtörténhetik, hogy a foganatositandó intézkedések és rendszabályok egyik vagy másik pontjukban el fognak hibáztatni, itten tehát rectificatióra van szükség, a mi időbe kerül. Ámde minden esztendő, sőt minden nap, a melyen ez a gazdálkodás tovább foly, neveli a deficit terhét, a mely igazán lavina módra nő, *(Ugy van! balfelől)* mint a hogy Horánszky Nándor t. barátom az ő pragmaticus fejtegetéseiben kimutatta, a melyeket megczáfolni képesek nem voltak.

Miután, t. képviselőház, az államháztartás rendezéséről szóltam, méltóztassék megengedni, hogy röviden megmondjam, mit értek én alatta. *(Halljuk!)*

Igaz, t. képviselőház, hogy az, a mit én mondani fogok, trivialitás; de én mégis szükségesnek tartom azt, hogy ebben a kérdésben a nézetek teljesen tisztáztassanak és hogy mindannyian ugyan egyet értsünk alatta. Én az államháztartás egyensúlya alatt azt a tényleges állapotot értem, ha az ország képes összes kiadásait saját jövedelmeiből fedezni. Világos, t. képviselőház, hogy én az adósságcsinálást az állam rendes jövedelmi forrásának nem tekinthetem, a mely azon leleményes procedura folytán, melyet az 1880. gondolom VIII. törvényczikk megállapított, évenkint a költségvetés rendes bevétele rovatába lett beállítva és a mely anachronismus, azt hiszem, még a conversio-művelet befejezése után is, ha jól értettem a pénzügyminister ur szavait, teljesen megszünni nem fog.

E törvény, t. ház, általában egy dicstelen lapját képezi a mi törvénykönyvünknek; e törvény

Digitized by Google

— mondhatnám — örök emlékezet okáért hirdeti azt, hogy Magyarország egy gyászos órában elhatározta magát arra, hogy az adósságcsinálást állandósítsa, törvényesítse; e törvény azt jelenti, hogy mi törvény által mentettük fel magunkat azon kötelezettség alól, hogy évenkinti jövedelmeinkből legalább az államadósság egy részét törleszszük, a mi minden realis gazdálkodásnak alapja. *(Helyeslés balfelől.)* És hogy ez ugy van, t. ház, talán elégséges Francziaország példájára hivatkozni. Francziaország a járadék-kölcsönök és adósság vissza nem fizetés elvének classicus hazája és ott 1878-ban behozták a 3% törlesztési rentét és határozottan kimondták, hogy ezután más adósságot, mint törlesztési adósságot contrahálni nem fognak, a mi által visszatértek a közgazdaság, az államgazdaság egyedül helyes elvére.

Mindaddig, mig ezen t. kormány kormányra nem lépett, mi a legnehezebb időkben hivek voltunk ezen elvhez és a kormány ezen elvet akkor törte meg és akkor hozta az említett törvényt, mikor legjobban bizonyítgatta és erősítgette, hogy mily realisan gazdálkodik.

Én az adósságcsinálást pénzügyeink egy oly rákfenéjének tartom, hogy mindaddig pénzügyi rendezésről itt komolyan szó sem lehet, mig mi minduntalan a pénzpiaczhoz lesztink kénytelenek segély végett fordulni. Állítom, hogy a conditio sine qua non az, hogy összes kiadásainkat rendes bevételeinkkel fedezzük. És itt hangsúlyoznom kell, hogy én azt egyáltalában nem tartom lehetségesnek, ha az egyensúly tisztán a rendes kiadások és bevételek közt áll helyre. Én nem akarok értekezni, t. ház, a felett, hogy helyes e a költségvetéseket rendes és rendkivüli rovatok szerint osztályozni; a felett sem akarok elmélkedni, hogy helyes-e, hogy az ugynevezett gyümölcsöző beruházásokat adósságokból fedezzük azon érvelés alapján, hogy azok meghozzák kamataikat, az adóképességet emelik, a jövendő fog belőlük hasznot huzni, tehát illő, hogy az viselje a terhet. Én mindezt csupán empiricus kérdésnek tartom és rám nézve egyszerűen mérvadó az, hogy nekünk oly politikát kell követnünk, mely a mi viszonyainknak leginkább megfelel. És ha látom azt, t. képviselőház, hogy annak az eljárásnak, annak a politikának, mely az egyensúly helyreállítását mindig ugy képzeli, hogy az adósságcsinálást belevette a calculusba, az az eredménye, hogy odajutottunk, a hol ma vagyunk: akkor kénytelen vagyok kimondani, hogy mindaddig mi nálunk pénzügyek rendezéséről szó sem lehet, mig az adósságcsinálással fel nem hagyunk.

Én, t. képviselőház, szólottam arról, hogy pénzügyeink válságosak. Én azoknak tartom a legnagyobb mértékben; és a felett nem akarok vitatkozni, hogy az csüggesztő vagy kétségbeejtő. Az felfogás dolga. Én rám nézve a helyzetnek ismérvét és mértékét igen egyszerűen az képezi, hogy az államélet normális eszközeivel, normális fejlődésével lehet-e a bajokon segíteni; és ha t. képviselőház, látom azt, hogy az 1876-iki költségvetésben a rendes bevételek praeliminálva voltak 214 millió forinttal és ma azt látom, hogy ezek praeliminálva vannak 300 millió forinton felül, akkor be kell látnia mindenkinek, hogy itt az ország erejét nagyobb mértékben feszíteni és igénybe venni alig lehet. És ha a pénzügyi bizottság ebben egy bizonyos reményt lát, hogy t. i. a költségvetés ily nagy dimensióinál a deficit csekélyebb jelentőséggel bir, én ellenkező nézetben vagyok s azt tartom, hogy ha ennyi áldozat daczára sem voltunk képesek a deficitet megszüntetni, akkor mindenesetre a megszüntetésnek esélyei csökkentek. S ha más oldalról, t. képviselőház, azt látjuk, hogy ma kamatok fejében kifizetünk 122 millió forintot, a mi az egész monarchia kamatterhének megfelelt 1867-ben, a mikor a kiegyezés történt és az államadósági járulék elfogadtatott, akkor be kell látnia mindenkinek, hogy ez egy oly nagy teher, a melyet Magyarország magában elviselni alig képes. Ha tehát, t. képviselőház, egyrészről a bevételek oly mérvben vannak feszítve, hogy azokat tovább fokozni alig lehet, ha más oldalról a teher oly nagy, hogy az ország majdnem összeroskad alatta: akkor be kell látnia mindenkinek azt, hogy ez egy oly helyzet, a melyen az államélet normális eszközeivel segíteni nem lehet. *(Helyeslés balfelől.)* Valójában, t. képviselőház, emberfeletti szerencsének, ember feletti áldozatkészségnek kell hozzájárulnia ahhoz, hogy ez az ország egyrészt kikerülje a pénzügyi romlást, másrészt kikerülje azt, hogy kötelezettségeinek eleget ne tegyen.

És ezzel szemben, t. képviselőház, nagyon csekély vigasztalás és a kormány eljárását illetőleg semmi mentséget nem képez az, hogy századok mulasztásait kellett helyre pótolni és történtek különböző beruházások, a melyek igen nagy értéket képviselnek; mert hiszen, t. képviselőház, nem az a kérdés, hogy ezek a beruházások nem czélszerűek, hanem, hogy a mi concret viszonyainkban meg volt-e engedve oly költekezéseket tenni, a melyek mérlegünket oly módon rontják, hogy azután az egész rendezés munkáját veszélyeztetik. És én, t. képviselőház, nem kétkedem azon, hogy ha az ország tisztán ismerte volna helyzetét, ha tiszta bort öntöttek volna neki a pohárba, ha belátta volna azt, hogy azoknak a beruházásoknak és az apparátus fejlesztésének ez lesz a következménye, akkor bizonyára azokat nem szavazta volna meg senki sem.

Épen azért, t. képviselőház, én a beruházásokra való utalást jogosultnak egyáltalában nem tekintem; de ha jogosult is, igen csekély súlylyal nyom az a mérlegbe a kormánynak azon hibái és

Digitized by Google

mulaasztásai és egész gazdálkodása mellett, melyet méltán ugy lehet nevezni, hogy „ázsiai gazdálkodás“. A mint a kormány a fecsérlés, a túlkiadás és póthitelek terén tett, az a maximumát képezi annak, a mire egyáltalában a politikai felelősségnek szabványai alkalmazhatók. Én merem állítani azt, hogy mindenütt a világon, a hol a politikai felelősséget komolyan veszik, ha egy kormány csak tizedrészét teszi annak, amit ez a kormány tett, 24 óráig sem maradhatna állásában. *(Ugy van! Igaz! a bal- és szélső baloldalon.)* És mindennek daczára azt látjuk, hogy a többség törhetetlen bizalmával és támogatásával egy oly indokolás alapján, melytől az eredetiséget csakugyan tagadni nem lehet, *(Halljuk!)* azt mondja, hogy igenis követtettek el hibák, de ezeket a hibákat minden kormány elkövette volna és miután jobb kormányunk ugy sem lehet — es kommt selten was besseres nach — *(Derültség balfelől. Egy hang jobbfelől. Igas!)* hát maradjon minden a régi.

T. képviselőház! Én kénytelen vagyok ezzel az okoskodással kissé foglalkozni. *(Halljuk!)* Első sorban is kénytelen vagyok hangsúlyozni, hogy azt igazán nem értem, hogy ilyen viszonyok közt és ilyen támogatás mellett a t. kormány mikép maradhat helyén.

Megengedem, hogy az nagy alaki jogczím, ha a kormány a koronának és a törvényhozásnak bizalmát birja; de állítom, t. ház, hogy ennél van még egy fontosabb, mondhatnám anyagi jogczím; azon erős meggyőződés saját magával és az egész világgal szemben, hogy t. i. a kormány kormányra termett és feladatát teljesíteni képes. De mikor a kormány legbuzgóbb hivei uton-utfélen azt hirdetik, hogy egyik hibát a másikra halmoz, akkor ezen meggyőződésük csakugyan nem lehet. S midőn látjuk azt, hogy a kormány bűnbánó vezekléssel kénytelen a ház elé állani és hogy nem tud más mentséget felhozni, mint a mi minden könnyelmű embernek a mentsége, hogy majd megjavítja magát, *(Élénk derültség balfelől)* akkor ily viszonyok közt a kormánynak megmaradni, megengedem, hogy lehet ugyan parlamentaris, de én a férfias önérzettel összeegyeztetni nem tudom. *(Élénk helyeslés balfelől. Mozgás jobbfelől.)*

És minthogy, t. képviselőház, már ezzel a kellemetlen provinciával vagyok kénytelen foglalkozni, lehetetlenség, hogy egy igen rövid észevételt ne tegyek a t. ministerelnök úr beszédének egy passusára, melyet ujévkor mondott. Ujévkor ugyanis, — mint olvastuk — hiveinek mondhatni osztatlan lelkesedése közt a legnagyobb pathossal hivatkozván Deák Ferencz szavaira, azt mondta, hogy ő jobban szereti hazáját, mintsem gyűlöli ellenségét.

„Ha erre reflectálok, ez nem azért történik, mintha nekem valami különös örömöm telnék a ministerelnök úr viselt dolgaival foglalkozni, hanem teszem azért, mert hogy ha ezen szavaknak valami értelme van, úgy értelme az, hogy a ministerelnök uron ellenfelei valami igen nagy jogtalanságot, méltatlanságot követtek el!

Ha a t. ministerelnök úrnak vannak ellenségei, azért magára vessen követ. Ez eredménye azon különbségnek, mely ő közte és Deák Ferencz közt van, *(Ugy van! balfelől!)* a mely oly kézen fekvő, hogy azt bővebben magyarázni nem szükséges. Deák Ferencz egészen jogosított és illetékes volt ezen szavak mondására, az ő szájában azok imponáló és megrendítő hatást gyakoroltak. Hozzá teszem, hogy Deák Ferencz e szavakat nem a saját ellenségeire, hanem hazája ellenségeire mondta. De a t. ministerelnök úr nem illetékes ezen kifejezés használatára, az ő szájából ezen szavak jó benyomást nem tesznek; *(Helyeslés balfelől)* mert ha a ministerelnök úr annyi metamorphosis után még a Cincinnatus szerepét is akarja játszani, ez mindig a jó izlés rovására történik. *(Élénk derültség. Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Azt is mondják, hogy meg kell a kormánynak helyén maradnia, hogy az ellenzék nem kormányképes, sőt a ministerelnök úr is szombaton világosan kimondta, hogy az ellenzék nem képes kormányozni.

Én, t. ház, ezen állításnak indokoltságát, jogosultságát és merem mondani, még jóhiszeműségét is kétségbe vonom. A mi az ellenzék személyes képességét és qualificatióját illeti, azt hiszem, alig van erre oka a t. ministerelnök urnak erről kicsinylőleg szólni. Hiszen tény az, hogy ha valaki erről az oldalról átmegy a kormánypártra, azonnal kormány-functiót nyer. *(Élénk derültség a bal- és szélső-baloldalon.)* De úgy látszik, hogy a t. ministerelnök ur véleménye szerint az ember akkor kezd a dologhoz érteni, mikor az ő zászlaja alá szegődik és őt tüskön, bokron követi. *(Derültség! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

A mi pedig az ellenzéknek kormányzati rendszerét illeti, azt hiszem, nem indokolt erről oly kicsinylőleg szólani a túloldalról. Hiszen épen önök hangsúlyozzák folyvást a rendszerváltozás szükségét. És itt kimondom, hogy én azon rendszerváltozásról, mely bekövetkezhetik, valami nagy illusiót nem táplálok. Ha egy kormány, vagy a kormánynak egy tagja éveken át beleélte magát a slendrianba, ha a kormányzati slendrian habitussá, rendszerré szilárdult, ugy egyik napról a másikra annak megváltoztatása igen nehéz, különösen akkor, midőn hiányzik a legfőbb ösztön, jelesen annak tudata, hogy ha az ember hibákat követ el, azért felelősséggel, számadással köteles.

A mult tapasztalatai megtaníthattak bennünket, hogy ez irányban mit várhatunk. Hiszen mindannyiszor, valahányszor a törvényhozás a kormánynak egy-egy hibáját elnézte, a sokkal nagyobb hibáknak vetette meg alapját. *(Ugy van! balfelől.*

Digitized by Google

A dolog ott kezdődött, hogy elnézték a kormánynak azt a súlyos politikai hibáját, hogy programmját nem váltotta be és igéreteit megszegte. És ma lépésről lépésre, engedékenységről engedékenységre odáig jutottunk, hogy a kormány a kormányzat legprimitivebb követelményeinek sem tud elegettenni és hogy ez a hires providentiális kormány, a mely hivatva van Magyarország boldogítására, nem bir annyi belátással és számítási képességgel, mint a legegyszerűbb privát ember. Minden ember, a ki házat épít, megtartja azt az egyszerű regulát, hogy nem építtet nagyobbat, mint a minőre szüksége van. A kormány ezt nem tudja megtartani, mert elszokott attól, hogy még a legkisebb dolgot is alaposan és lelkiismeretesen csinálja meg. *(Ugy van! balfelől.)*

Én, t. ház, az eddigi tapasztalatok után a kormány újjászületési és rendszerváltozási experimentumától sokat nem várok. És ha ennek eredményét nem látom is, látom a mostani helyzetnek és a mai állapotoknak oly következményeit, a melyek engem a legsötétebb aggodalommal töltenek el; mert ha a kormány támogatása végett e parlamenttel és a többséggel szemben nem hivatkozhatik feladatának magaslatára és érdemeire, micsoda alapon fogja a támogatást keresni? *(Halljuk! Halljuk!)* Keresni fogja az önérdekek istápolásának és legyezésének alapján. *(Ugy van! a baloldalon.)* Ekkor pedig az a kapocs, mely a kormányt a többséggel összeköti, a viszontbiztosítás elvén fog nyugodni, a kormányt támogatja a többség, a többséget támogatja a kormány, do ut des, facio, ut facias. *(Ugy van! balfelől.)*

Méltóztassanak tekintetbe venni, hogy ebben az országban, a melynek társadalma igazán saturálva van a nagyzás hóbortjával, *(Ugy van! balfelől)* micsoda befolyást fog gyakorolni ezen ország politikai erkölcseire és szokásaira, ha megtanulják azt, hogy a közéletnek az önérdek képezi tengelyét. Méltóztassanak tekintetbe venni, hogy minő benyomást fog az az országra tenni, ha az emberek megtanulják, hogy az nálunk egészen mindegy, hogy az országot jól vagy rosszul kormányozzák és az emberek kötelességeiket jól vagy rosszul teljesítik-e?

Ennek még egy fontosabb következménye is van, mert ezen ország kiállítja magáról a szegénységi bizonyítványt, hogy jó kormányt előállítani nem képes és hogy fatalisticus önmegadással lemond arról, hogy jó kormány után kereskedjék.

Nem azt teszi-e ez, t. képviselőház, hogy nálunk a képviseleti rendszer elhibázta a végczélját? És ha ezen országban nincs annyi erő és nincs annyi jellem, hogy megtorolja azt a sérelmet, a melyet kormánya érdekein üt, akkor mi képezi nálunk az alkotmány biztosítását? *(Tetszés balfelől.)* Hiszen az alkotmányt nemcsak külső veszélyek szeretnék veszélyeztetni, de veszélyeztetik oly veszélyek is, melyek belülről jönnek; mikor az alkotmány organicus alapja, életfeltételei elcsenevészednek; mikor az alkotmány ereje veszendőbe megy; mikor az ország nem akarja teljesíteni azokat a kötelességeket, a melyek alkotmányos jogok élvezetétől elválaszthatlanok. *(Ugy van! balfelől.)*

Nincs ország a világon és nincs nemzet, mely az erkölcsi világrenddel büntetlenül összeütközésbe jöhetett volna. Fájdalom, mi vagyunk az utolsók, kik e tekintetben kiváltságos állást arrogálhatunk magunknak. Helyzetünk oly nehéz és ellenségünk oly számtalan. De bezárom szavaimat, t. ház. *(Halljuk! Halljuk! balról.)*

E költségvetés, mint minden költségvetés próbakövét képezi az illető kormány kormányzási képességének és a nemzet életképességének. Ha engem a költségvetésnek legtárgyilagosabb szemlélése meggyőzött arról, hogy az a kormány, a mely azt beterjesztette, nem bir a kellő törvényes minősítéssel arra, hogy az ország ügyeit vezesse: akkor a képviselőház, ha azt elfogadja, disqualifikálja önmagát, mert ez azt teszi, hogy a helyzetet nem ismeri és a szükséges eszközöket foganatosítani nem akarja. *(Igaz! Ugy van! a balfelől.)* Ennek én, t. ház, részese nem akarok lenni és azért nem fogadom el a költségvetést.

Van, t. ház, még egy másik igen fontos politikai momentum. Mi küszöbén állunk a választásoknak. Nekünk kötelességünk az ország elé tiszta képet, tiszta helyzetet odaállítani és a kérdéseket világosan és szabatosan formulázni.

Mikor mi a költségvetést megtagadjuk, ez azt jelenti, hogy a pohár immár csordultig megtelt, hogy a kormány bűnlajstroma teljes. Igaz, t. ház, ily figyelmeztetést máskor is intéztünk. Fájdalom, az is igaz, hogy ezen figyelmeztetéseknek sikere nem volt. De igaz azonkivül még az is, hogy mindenben az események nekünk adtak igazat *(Igaz! Ugy van! balfelől)* és épen ennek következtében bátorítva érezzük magunkat ismét intő szózatunkat a nemzethez intézni. Megadjuk a vészjelt, hogy tudják meg azt, hogy ha ez a kormány tovább is a kormányon van, veszélybe dönti a hazát. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* Itéljen az ország, ítéljenek a választók. Mi megtettük kötelességünket. Nem fogadom el a költségvetést, hanem csatlakozom Horánszky Nándor t. barátom határozati javaslatához. *(Helyeslés és élénk éljenzés balfelől. Felkiáltások balról: Öt percznyi szünet!)*

Elnök: T. ház! Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Méltóztassanak helyeiket elfoglalni, az ülést megnyitom.

Szólásra következik gróf Apponyi Albert.

Gróf Apponyi Albert: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Régi elkopott mondás az, hogy nincs új

Digitized by Google

dolog a napvilág alatt. De azért még is meglepő, hogy mily hasonlatossággal ismétlődnek hazánk legújabb politikai történetében bizonyos helyzetek és bizonyos fejlődések. *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Ezen meglepő hasonlatosságnak képét nyerjük, ha a mostani helyzetet összehasonlítjuk azzal, mely a 70-es évek elején fejlődött és a 70-es évek közepén nyerte egyelőre megoldását. *(Halljuk! Halljuk!)*

Akkor is, t. ház, az államháztartási rendnek megzavarása oly fokot ért volt el, hogy megdöbbentőleg hatott magára a hatalmat támogató többségre is. Akkor először egy nagytehetségű pénzügyminister vettetett oda bűnbakul a felháborodott közvéleménynek és midőn ezen áldozat elégtelennek mutatkozott, nem a parlamenti számarányok változásának, hanem magának a helyzetnek súlya alatt összeroskadt az egész kormány.

Most is azt látjuk, t. ház, hogy a pénzügyi helyzet megdöbbentő romlásának hatása alól maga a t. többség sem képes magát kivonni. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* Hogy az események ismétlődésének melyik fejezetéig jutott már el a mostani crisis, az 1875-ikit követve, azt én nem akarom mérlegelni. De mindenki előtt, a ki az eseményeket figyelemmel kiséri, az analogia a dolgok fejlődésében szembeszökő. *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Ha azonban magát a pénzügyi helyzetet, a mint az a 70-es évek közepe táján fejlődött, egészen tárgyilagosan össze akarjuk hasonlítani a mostanival, kénytelenek vagyunk a kettő között egy különbséget constatálni. *(Halljuk! Halljuk!)* Az akkori helyzet, miután összeesett az európai pénzpiacznak nagy mérvű megrendülésével, a pillanatnyi kisegítő eszközök feltalálására nézve kedvezőtlenebb volt, mint a mai, de viszont kedvezőbb volt az állandó pénzügyi javulás előidézésére nézve, mert a nemzet adózási ereje még nem volt oly mértékben igénybe véve, a rendelkezésünkre álló pénzügyi eszközök nem voltak azon mértékig kihasználva, mint a mely mértékig vannak ma. *(Ugy van! balfelől.)*

A pillanat, a mely az önöké, t. uraim, a kik a hatalmat ma kezelik, a pillanat most kedvezőbb. De a helyzetnek minden állandó momentumai, tehát az, a mit az állandó tényező, a nemzet, elviselni kénytelen, ma sokkal szomorúbb. *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső balon.)* Azért meglehet, hogy a pillanatnyi helyzet ezen kedvezményeinek segítségével önök a crisist, mely a hatalmat a nemzettel együtt fenyegeti, maguktól elhárítani hosszabb időn át lesznek képesek, mint voltak azok, a kik a 70-es évek közepe táján a hatalmat birhatták; de magára a nemzetre ebből a második pénzügyi crisisből sokkal maradandóbb természetű és sokkal súlyosabb következmények fognak — sajnos — beállani, mint a minőket a 70-es években folytatott rendetlen gazdálkodás előidézett. *(Ugy van! balfelől.)*

Ha önmagában tekintjük, t. képviselőház, a pénzügyi helyzetet, ezen helyzet részleteinek ecsetelése alól fölmentettek engem az előttem szólottak, fölmentett különösen Horánszky Nándor t. barátom, a kinek számadataival a túloldalról többen foglalkoztak ugyan, de a nélkül, hogy azoknak bármely csoportját megrendíteni, helytelennek bebizonyítani nekik sikerült volna. *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső balon.)*

Még a mai napon is erőlködött egy t. képviselő ur a túloldalon, *(Derültség balfelől)* erőlködött különösen erős kifejezések használatában, a mennyiben Horánszky Nándor t. barátom számcsoportosításait és előadását egyenesen ámításnak nevezte. *(Mozgás a bal- és szélső balon.)*

Én nem vagyok, t. képviselőház, túlságosan érzékeny és nem is szabad a parlamentalis életben túlérzékenynek lenni erős kifejezésekkel szemben sem. Csak hogy ezen erős kifejezések használatának alapját erős érvelés kell, hogy képezze és erősen indokolt igazság. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Mert különben azoknak súlya vissza esik arra, a ki azokat használta és azokra, a kiknek érdekében azokat használhatni vélte. *(Élénk helyeslés és tetszés balfelől.)*

A t. képviselő ur Horánszky Nándor t. barátom állításait többek közt azon a czímen nevezi ámításnak, hogy azt mondja: Horánszky Nándor képviselő ur felhozta ugyan az államnak adósági terheit, az államvagyon elfogyását, de nem hozta fel ezzel szemben az államnak acquisitióit, az államnak vagyoni gyarapodását. Én arra kérném a t. képviselő urat, hogy ha valakinek állításait ámításnak kivánja feltüntetni, legyen szives előbb azon beszéd tartalmáról magának pontos meggyőződést szerezni. *(Helyeslés balfelől.)* Ha az előrelátásnak ezen elementaris szabályát alkalmazta volna Horánszky t. barátom beszédére, meggyőződhetett volna arról, hogy t. barátom először az államadósságok összegét fölemlítvén, világos szavakkal hozzátette, hogy ebben a tőkeösszegben a tiszai és szegedi kölcsön nem képezi az államnak direct terhét, hanem hogy az állam ezekben csak jótállásával van engageirozva. Constatálhatta volna továbbá azt is, hogy t. barátom az államvasutakban levő állami vagyont, a melynek ingnorálását a képviselő ur neki szemére lobbantotta, összegében is fölemlítette a ház előtt, azon nagyon jogos megjegyzés kiséretében, hogy ezen államvasutak jövedelme korántsem képezi a leltárilag felvett vagyon-tőkének azon percentjét, mennyit a rájuk fordított kölcsöntőke után fizetnek. Tehát a képviselő ur olyan állítások alapján qualifikálta ámításnak Horánszky Nándor t. barátom beszédét, a melyeket csak azért koczkáztathatott, mert nem vette magának azt a fáradságot, hogy ezen beszéd-

Digitized by Google

nek tartalmáról magának tudomást szerezzen. És annál kevésbé bocsátható meg, annál kevésbé érthető, hogy a t. képviselő ur az ámítás fogalmának meghatározásában és azon kitétel alkalmazásában ily nagyot tévedett, mert hiszen annak valódi értelme iránt magát tájékoznia, megtudnia azt, hogy mi tulajdonképen az ámítás, neki bőséges alkalma van. *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső balon.)*

Néhány évvel ezelőtt, t. ház, mikor az 1881/84 évre összehivott országgyülés berekesztetett, akkor a következők mondattak el: „Az egyensúlynak, bár csak a rendes kiadások és bevételek közti helyreállása a nemzet azon komoly elhatározásának, hogy pénzügyeit teljes egyensúlyba fogja hozni, egyfelül biztosítéka, másfelől jelentékeny eredménye.“ — Tehát akkor az állittatott, hogy az egyensúly a rendes kiadások és rendes bevételek közt helyre van állítva. Ez mondatott nem egy egyszerű képviselő által itt e házban, nem is a kormány által, hanem igenis a kormánynak sugalmazása folytán mondatott a fejedelem által a trónon. *(Igaz! Ugy van! a balon.)*

A ki, t. ház, a megengedett, önámításon alapuló ámításnak egy ily vastag példájából tanulhatta, hogy az micsoda, az legkevésbé van azon helyzetben, hogy e kifejezést másnak számokra és tényekre fektetett állítására mondhassa. *(Helyeslés balfelől.)*

De t. ház, hogy röviden recapituláljam azon pénzügyi helyzet főbb vonásait, melylyel szemben állunk, a jelenlegi kormány gazdálkodásának idejében az államadósságok kamatai kerek összegben 41 millió frtra növekedtek, az adószaporulat a különböző czímeken a nemzet vállára rakott terheknek szaporodása, mint azt szintén Horánszky t. barátom constatálta, 46 milliót tesz; egészen eltekintve attól az indirect több terheltetéstől, mely sok állami feladatoknak a községekre áthárításából ered. Ha ezt, csak hozzávetőleg számítva, hozzá adjuk, 1 millárd évi kamatjának megfelelő összeget nyerünk és ennek daczára azon állandó deficit, mely zárszámadásainkban mutatkozik, 40 milliót képez és az a cronicus deficit, mely — mindazt, a mit törülni lehet, kihagyva belőle, mindazt, a mit elodázni lehet, elodázva — mégis mint megrögzött baj jelentkezik, legalább is 30 millió forintot tesz. Itt, t. ház, megint azon vitatkozási nehézséggel állunk szemben, mely bennünket feszélyezett, midőn az ismert 22 milliós túlkiadással szemben kellett fellépni. Nagyon nehéz egy tételt megtámadni, a mely tulajdonképen nem is védelmeztetik; nagyon nehéz fellépni ott, a hol a praemissák senki által kétségbe nem vonatnak, csupán azoknak természetes logikai consequentiáit nem akarják levonni. Valamint a 22 milliós túlkiadások vitatása alkalmával egy hang sem találkozott, a mely állította volna, hogy az helyes dolog volt, hanem különféle mentegetődzéseket alkalmaztak, ugy látjuk ezt ma is. Mert merem állítani, hogy az a feletti vita, a mely eddig éveken át folyt, jó-e a pénzügyi helyzet, vagy rossz, teljesen megszünt és arra nézve, hogy a pénzügyi helyzet rossz, sőt igen aggasztó, megható nézetegység uralkodik ebben az egész teremben és ezen a termen kivül is országszerte. *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Arra nézve is körülbelül egyet értünk, hogy micsoda forrásból származik a pénzügyeknek ezen komoly és aggasztó állapota. A pénzügyi bizottság azt elég helyesen és szabatosan fejezi ki, midőn mindjárt munkálatának bevezetésében azt mondja, hogy „államháztartásunk rendezése az utóbbi években fennakadást szenvedett, kiadásainknak részben tőlünk függő, részben a viszonyok külső kényszeréből származó szaporulása és némely jövedelmi ágaknak, főleg pedig a vámjövedelmek tiszta eredményének visszamaradása következtében“ és később hozzá teszik, hogy azt a reményt táplálták — illetőleg azt az illusiót, mert ma már bevallják, hogy illusio — hogy az államnak legalább rendes háztartásában az egyensúly helyre állott, de most észreveszik, hogy csalódtak.

Én csak annyiban térek el a t. pénzügyi bizottságtól, hogy — a mint azt Horánszky Nándor t. barátom igen alaposan kifejtette — ez a rosszabbodás nem mai keletű, nem egy új situatió, csak az új benne, hogy azt ma önök is bevallják. *(Derültség a bal- és szélső baloldalon. Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* De ettől eltekintve, a helyzet okaira nézve én teljesen egyetértek a pénzügyi bizottsággal. A helyzet rosszabbodása onnan származik, hogy a helyzetre nézve a t. kormány és többség csalódtak, hogy azt másnak nézték, mint a milyen valóban volt és hogy ezen csalódások folytán költekezéseik nagyobb mértékben szaporodtak, mint a milyen mértékben bevételeinket emelni képesek voltak. Hanem, t. képviselőház, a mi ezen szavakban foglaltatik, az nem egyéb, mint a rossz, a helytelen, a könnyelmű gazdálkodásnak jellemzése. *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Mert a situatiót nem ismerni, a situatióra nézve csalódni, többet költeni, mint a mennyire az ember bevételeit fokozni képes, ez és semmi más, mindenütt a világon, úgy a magán, mint az állami gazdálkodásban a rossz, a pazar, a helytelen, a könnyelmű gazdálkodásnak a jellemvonása. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* E szerint tehát a pénzügyi bizottság is elismeri velünk együtt a kormány helytelen pénzügyi gazdálkodását és keresi a megromlott helyzetnek okát.

Erre nézve tehát mostan egyet értenénk.

Azonban a t. előadó ur a vitát bevezető beszédében, épen úgy a 22 milliós túllépéseknek tárgyalása alkalmával, a tárgy mellett található mentegetődzéseknek terére lép; és itten ismét találkozunk avval az ismert, sokszor hallott érvvel,

Digitized by Google

hogy nem lehet a költekezések ezen túltengéseért a kormányt okolni; ez folyománya bizonyos általános áramlatoknak, melyek Európaszerte vannak, és melyek a mi hazánkban is érvényesítik magukat és melyeknek hatása alól semmi néven nevezendő kormány magát kivonni képes nem lett volna.

Nagyon meg lehetnek, t. képviselőház, szorulva azok, a kik, midőn a kormányt menteni iparkodnak, ezt oly érvvel teszik, a melyben semmi más nem foglaltatik, mint hogy ez a kormány a kormányzat feladatainak megoldására képtelen. *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Mert áramlatoknak játékává válni, az öntudatos vezetésnek gyeplőjét kezéből kiejteni, magát sodortatni oda, a hova az ember nem akar, ez épen az ellenkezője annak, a mi a kormánynak feladata. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Mióta a világ áll és a meddig a világ állani fog, az volt és lesz a kormányzati feladat, hogy az igények mérlegelésével a rendelkezésre álló erőnek és eszközöknek mérlegelése együtt járjon. A ki ezen feladatnak megoldására nem képes, az egyszerűen nem képes kormányozni. *(Igaz! Ugy van! Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

A túloldalon talán az én szavaimnak csekély súlyt tulajdonítanak és nekem még akkor sem lesznek talán hajlandók hinni, mikor egy olyan elementaris igazságot mondok, mint a minőnek most kifejezést adtam; de hisznek tán egy igen jelentékeny férfiunak, ki közéletünkben ma is kiváló, sőt döntő szerepet játszik, t. i. Tisza Kálmán képviselő urnak. *(Halljuk!)*

1875-ben ugyanis az akkor beállott pénzügyi helyzetnek igazolására, illetőleg az akkori kormányoknak a kimentésére igen hasonló argumentumok használtattak. Néhai Bartal György akkori kereskedelmi minister volt a kormánynak szónoka és ő érvényesített ehhez hosonló elveket; ekkor aztán Tisza Kálmán képviselő ur a következőkben válaszolt: *(Halljuk! Halljuk! Olvassa.)*

„A t. minister ur előadván, mennyire nem volna helyes és nem helyes ma recriminatiókba bocsátkozni, egész beszédének egy jelentékeny részével provokálta a recriminatiókat. Ugyanis elkezdvén variálni a régi népdalból ismeretes azon themát, hogy „nem vagyok én oka semminek“, *(Derültség balfelől)* igyekezett bebizonyítani, hogy a minisierium nem oka semminek; hanem oka mindennek a törvényhozás és első sorban a képviselőház.

Mert recriminálni nem akarok, nem fogom vitatni ezen állítása alaposságát a tényekkel szemben, meg kell hogy jegyezzem, hogy ezen állításában egyfelől a parlamentalis felelős kormányzat természetszerű helyzetének nem értését látom *(Helyeslés balfelől)* és másfelől látok benne nagy méltánytalanságot, nem annyira és nem főleg az ellenzék, mint épen az igen tisztelt túloldal irányában. *(Helyeslés baloldalon. Igaz! Ugy van!)* Nem értését a parlamenti ministeri felelősség elvének, mert ha van valóban parlamenti felelős ministerium, akkor bármi mulasztassék el, bármi történjék, a mi nem helyes: első sorban őt illeti a felelősség, mert a ministeriumnak, a mely helyzeténél fogva a legjobban tartozik a dolgokat ismerni; kötelessége, ha olyan akadályoztatik meg, a mit megteendőnek tart, vagy olyan indítványoztatik, a mit az országra nézve károsnak tart — egész tekintélyének súlyát latba vetni és ha nem sikerül azt eszközölni, a mit jónak tart, kötelessége inkább megválni hivatalától. *(Helyeslés a baloldalon.)* A mely perczben vállalkozik arra, hogy kormányozzon tovább, mind a mellett, hogy bizonyos dolgok nem történnek: vagy kormányozzon tovább, mind a mellett, hogy bizonyos dolgok történnek: a felelősség súlya első sorban őt kell hogy terhelje.“ *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Tisza Kálmán ministerelnök: Most is azt mondom!

Gr. Apponyi Albert: T. képviselőház! Ma, midőn a t. ministerelnök urnak párthívei variálják a régi népdalból ismeretes azon themát, hogy „nem vagyok én oka semminek“, időszerűnek tartottam őket emlékeztetni arra, a mit igen helyesen és a parlamentaris kormányzat természetével egészen megfelelően, akkori és mostani vezérük, a mostani t. ministerelnök ur mondott, vélvén, hogy talán az ő szavainak nagyobb súlyt fognak tulajdonítani, mint az enyéimnek és le fognak mondani azon hiú törekvésről, hogy elismervén a helyzet rosszaságát, azt iparkodjanak bebizonyítani, hogy ezért a helyzetért azonban a kormány nem felelős. *(Egy hang a szélső baloldalon: Nem egyedül felelős!)*

Tehát nem egyedül, de lehet-e állítani, hogy nem első sorban, ugy, hogy az ő parlamenti helyzetét ez ne érintse? *(Halljuk! balfelől.)*

Ámde, t. képviselőház, *(Halljuk!)* nemcsak azért felelős első sorban és megmérhetlen távolságban előbb, mint bármely más tényező, a kormány a jelenlegi helyzet előállításaért, mert ez a parlamenti kormányzat természetében fekszik, de felelős még egy specialis indokból is. *(Halljuk!)*

Méltóztatnak emlékezni arra, hogy beszédem bevezetésében, midőn a mostani pénzügyi válságnak kútforrását a pénzügyi bizottsággal egyetértőleg elemeztem, constatáltam, hogy azok először is a helyzet iránti csalódásból erednek, mert a kormány önmagát ámította és a nemzettel elhitette, hogy az egyensúly a rendes bevételek és kiadások közt helyre van állítva és erednek abból, hogy a költekezésnek fejlődése megelőzte a jövedelmeknek fejlődését.

Már most hivatkozom mindazokra, kik az e teremben évek óta lefolyt pénzügyi vitákat figye-

Digitized by Google

lemmel kisérték, hogy az ellenzék az utóbbi években évről-évre nemcsak általános phrasisokban állította, hogy a pénzügyi helyzet nem olyan jó, mint a minőnek azt a kormány és a pénzügyi bizottság állítja, hanem minden szakszerű pénzügyi fejtegetésében reátette ujját épen erre a három pontra. Emlékezzünk vissza azokra a pénzügyi beszédekre, melyek a ház ezen oldaláról évek óta tartattak, azoknak kidomborodó három pontja mindig a következő volt. Először nem igaz, hogy az egyensúly a rendes bevételek és kiadások közt helyre van állítva és figyelmeztettük a kormányt e tekintetben csalódására. Másodszor figyelmeztettük arra, hogy ha helyre volna is állítva pillanatnyilag az egyensúly, annak okvetlenül ismét meg kell zavartatnia, mert a bevételek fejlődése nem képes lépést tartani a kiadásoknak, főleg a személyzetieknek és beruházásiaknak fejlődésével.

Nem akarom a t. házat hosszú idézetekkel untatni; de vitáról-vitára kimutathatnám, hogy azok a képviselők, kik az ellenzéki pénzügyi dolgokban vezérszónokai gyanánt szerepeltek, e három pontot domborították ki folyton beszédeikben. Tehát a kormány és a többség nemcsak általános phrasisokban, hanem a baj kútforrásának egyenes és szabatos megjelölésével évről évre figyelmeztettetett arra, hogy mily eredmény felé sietünk. Igy tehát a parlamenti kormányzati felelősség természetéből folyó általános felelősségen kivül, mely önöket terheli, terhelné akkor is, hogy ha senki sem figyelmeztette volna önöket a bajok keletkezésére, még terheli azon speciális felelősség is, hogy évről-évre figyelmeztetve voltak és e figyelmeztetést semmibe sem vették, hanem tovább haladtak a veszélyes úton. *(Élénk helyeslés a bal- és a szélső baloldalon.)*

De t. ház, az ellenértékek kérdése képezi a túloldalnak másik kedvencz themáját. Ne csak azt rajzoljuk — mondják nekünk — a mivel az állampolgároknak terhei növekedtek, a mivel az államnak adósságai szaporodtak, hanem nézzük azt is, hogy ezért milyen értékeket nyertünk; és akkor felsorolják az államvasutakat, az activ állami követeléseket, a leltárak minden tárgyát. Erre, t. ház, nekem első megjegyzésem, a melyre kevesebb súlyt fektettek, de a melyről mégis, ha a dolog igazi képét akarjuk ismerni, meg kell emlékeznem, az, hogy abban az ellenszámlában az értékek közt sok nagyon problematicus érték foglaltatik; foglaltatnak, oly czímen, melyeket a leltárban, mint vagyont fel kell venni, de a melyek épen semmi jövedelmet nem hajtanak, vagy oly jövedelmet hoznak, a mely például mint az államvasutaké, arányban nem áll az azok megszerzésére fordított költségekkel. Felvétetnek activ követelések, a melyek problematicus értékűek. Tények bizonyítják ezt. Például benfoglaltatnak a leltárban a vasutaknak kamatbiztosítás czímén adott előlegek; pedig tudjuk, hogy valahányszor egy ilyen kamatbiztosítást élvező vasut az állam által megvétetett, azok az előlegek, mint tulajdonképen értéktelenek, mindannyiszor elengedtettek. Tehát az értékszámla nagyon problematicus tételeket tartalmaz, holott a teherszámla minden egyes tételének positivitását fájdalommal tapasztaljuk.

De erre, mondom, kevesebb súlyt fektetek, nagyobb súlyt fektetek arra, hogy a számítás helytelen elvi alapon van felállítva. Mert az államnak nem az a rendeltetése, hogy vagyoni objectumokat acquiráljon. *(Ugy van! bal- és szélső balfelől.)* És ha kérdezzük, hogy az államnak minő activuma felel meg a deficitekben, az adózási többletekben és a kölcsönökben nyiványuló passivumnak, akkor nem a kereskedelmi könyvelésnek és leltározásnak szabályait kell követnünk és bizonyos vagyoni objectumokat elősorolnunk, hanem azt a kérdést kell felvetnünk, mikép teljesíti az állam szervezete az állampolgárokkal szemben feladatait és kötelességeit. *(Igaz! Ugy van! bal- és szélső balfelől.)* Ez az igazi ellenérték, a melyet az adózásért a polgárok az államtól méltán megvárhatnak. *(Igaz! Ugy van! bal- és szélső balfelől.)*

Ha az ellenértéknek lapját ezen, szerintem egyedül helyes alapon akarjuk felütni, akkor kérdem, hogy a kormányzat azért a milliardért, melynek az állampolgárok vállaira tett tehertöbblet megfelel, micsoda ellenértéket nyujt az állam természetszerű hivatásának pontosabb és helyesebb teljesítésében? Nemde, t. képviselőház, az államnak leglényegesebb functiója, a mely alól semmi körülmények közt sem vonhatja ki magát, ha állam akar lenni, a jogrend biztosítása? Mert a culturális téren és a közgazdaság előmozdítása tekintetében az állam tett annyit, a mennyit eszközei megengednek, de hogy ugy mondjam, az állam életének száraz kenyere és vize, a mi nélkül nem is állam, a jogrend biztosítása. *(Igaz! Ugy van! bal- és szélső balfelől.)* Hogy állunk, t. ház, a jogrend biztosításával és minő előmeneteleket tettünk ez irányban a jelen kormányzat alatt? *(Halljuk! Halljuk!)*

A jogrend biztosítását eszközli a közigazgatás és az igazságszolgáltatás. *(Halljuk! Halljuk!)* A magán jogok, az enyém és tied kérdései, a mennyire ezt törvénykönyv nem létében az anyagi jogszabályoknak sok tekintetben fennálló bizonytalansága és a még máig is fennálló irásbeli per nehézkességei megengedik, bíróságaink által ugy, a hogy biztosítva vannak. *(Halljuk! Halljuk!)* Ezekről, t. ház, nem akarok szólani, azon tökéletlenségeket sem akarom felemlíteni, a melyek e téren előfordulnak, mert ezek eltörpülnek a jogvédelem teljes hiánya mellett, mely közjogi állapotunknak jellemző vonását képezi. *(Ugy van! Igaz! bal- és szélső baloldalon.)*

Állítom, t. ház, hogy a közjog terén és az

Digitized by Google

állampolgárok szabadsági jogának terén, ma a szabadelvű párt uralkodásának 12-ik esztendejében, Magyarországon jogvédelem nincs. *(Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Először is hiányzik tökéletesen az anyagi törvényhozás, *(Ugy van! balfelől)* az egy, 1848-ból ránk maradt sajtótörvénytől eltekintve, mely az állampolgárok legfontosabb jogainak némelyikét, a gyülekezési és egyesülési jogot codifikálná, praecis jogszabályok oltalma alá helyezné s e tekintetben a ministeri önkény s a pártkormányzat önkénye határoz. *(Igaz! Ugy van! bal- és szélső baloldalon.)*

Midőn akár ezen jogok használatában, akár az administrativ közegek intézkedései folytán szenvedett jogsérelemmel szemben egyes állampolgárok igazságot keresnek; midőn — és ezt ismétlem — az állampolgárok közjogi jogosítványairól van szó, ezeknek biztosítását utolsó instantiában nem elfogulatlan bíróságnál kereshetik, hanem némely pénzügyi kérdésektől eltekintve, a pártkormányzat organumainál. *(Igaz! Ugy van! bal- és szélső baloldalon.)* Ennek folytán, miután én semmiféle kormányról, a mostaniról sem tételezek fel az emberi természet niveau-ja alatti lelkiismeretlenséget; miután semmiféle, tehát még azon kormányról sem, melyet követhetnék meggyőződésemmel, emberfölötti erélyességet szintén nem tételezek fel, ezen intézmények, ezen biztosítékok hiánya következtében a közigazgatás terén a honpolgároknak szabadsági jogai teljesen nélkülözik a jogvédelmet, azoknak megvédése vagy eltiprása a párturalom önkényétől van feltételezve. És t. ház, a mily kevéssé lehet a legbecsületesebb embert is avval megbizni, hogy a maga pörében elfogulatlan ítéletet mondjon, ép oly kevéssé lehet a legbecsületesebb pártkormányzatot avval megbizni, hogy elfogulatlan ítéletet mondjon akkor, mikor pártja hatalmi érdekei, vagy kegyeltjeinek magánérdeke forog szóban. *(Ugy van! balfelől)*

Ez nem specialis vád a mostani kormány ellen, ez az emberi természetből folyó állapot. A vád a mostani kormány ellen csak abból áll, hogy azon intézmények létesítésével szemben, melyek a jogvédelmet a közigazgatás terére is átvinnék, folytonos elutasító magatartást követ. És hogy ebben valami rendszeresség van, kitünik abból is — s ez a ministerelnök urnak legsajátlagosabb egyéniségéből folyó tény — hogy ő az egyetlen institutiót, mely ugy a hogy, némely esetben pótolhatja az administratiónál hiányzó jogvédelmet a közjog terén, tudnillik a birói függetlenséget, egy lappangó, néha-néha kitörő, a nehézségek és hatalmak előtt azonban mint rendesen meghátráló, de azért nem kevésbbé jellemző gyülölettel üldözi. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)*

T. ház! Azért, hogy abból a hires 54-ik szakaszból törvény nem lett, azért a kormányzat szellemére nézve nem kevésbbé jellemző az a tény, hogy egy ily szakasz egyáltalában concipiáltatott, hogy az a gondolat a kormány agyában egyáltalában megfogamzott, hogy a honpolgárok szabadságának egyetlen biztosítékát a pártkormány túlkapásaival szemben: a birói függetlenséget is a pártkormányzat organumának felügyelete alá helyezze. És ugyanennek az irányzatnak felel meg az is, mit ezekben a napokban fejlődött nagyobb mérvü mozgalom révén tudott meg a közönség, hogy a rendőrség, a belügyministerium helyeslése mellett, az ügyvédi szólásszabadságot is a maga omnipotentiája és önkényének körébe kivánta vonni. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)*

Ezek a tények, t. ház, eléggé jellemzik azt, hogy a jogvédelemnek hiánya és az ellenszenv minden hatalommal szemben, a mely a párturalom járma alá hajolni nem akar és az intézményeinkben ennek folytán mutatkozó hiányok nem csupán a véletlenben, nem csupán az időhiányban, mert erről 12 év lefolyta után nem lehet beszélni és nem a kérdés megoldásának nehézségében fekszik, mert utóvégre a nehéz kérdéseket is meg kell tudni oldani — hanem egyszerüen a rendszer kiegészítő részét képezik. *(Helyeslés balfelől.)*

Mi a mi közigazgatásunkban megtaláljuk az állam képviseletében a párturalom legridegebb kifejezését, megtaláljuk az önkormányzat képviseletében a helyi hatalmasságok cliqueszerü uralkodását; szóval megtaláljuk az államnak és megtaláljuk az önkormányzatnak a carricaturáját; dt a mit alig találunk meg valahol, az azon elfogue latlan állam, a mely egyenlő igazságot szolgáltamindenkinek és az az állampolgár, ki sem privile giált, sem elnyomott ne legyen, hanem a kinek 15 millió testvérével és polgártársával együtt a törvény, az administratio és annak minden közegeelőtt egyenlő jogai vannak.

T. képviselőház! Az az ellenérték, melyet az állam leglényegesebb functióinak teljesítésében, tudniillik a jogvédelem megadásában nyujt, vajjon megfelel-e azon óriási terheknek, melyeket az állampolgárok vállaira ró? Vajjon e tekintetben a mostani kormány hatalma gyakorlása alatt javult-e a helyzet? Vajjon e kormány minden egyes reformatorius lépése — ha ugyan olyannak lehet nevezni — nem inkább a párturalom exacerbatiójára, erősbítésére s a jogvédelem hiányosságának kiélesítésére vezetett-e?

Én azt hiszem, hogy ily fejlődés mellett a túloldal és a kormányt pártolók részéről volna legkevésbbé helyén a súlyos pénzügyi áldozatokkal szemben felvetni az ellenértékek kérdését! Mert ha azt kérdezzük tőlük, hogy ha 46 millióval szaporittattak az állampolgárok terhei, mivel tökéletesbítették ezzel szemben az államot: akkor kénytelenek az állam leglényegesebb functióinak terén a felelettel adósak maradni.

Digitized by Google

De, t. ház, hogy a kormánynak a mostani helyzettel összekötött felelősségét teljesen jellemezzem, ki kell még emelnem azt, hogy a felelősség sem meg nem szünik, sem nem csökken, ha akár ennek a kormánynak, a mit nem hiszek, akár más kormánynak sikerülne is a pénzügyi bajokat elenyésztetni. Mert ez sikerülhet, t. ház. Én tökéletesen egyetértek abban az előttem történt valamennyi nyilatkozattal, hogy bár komolynak, aggasztónak, de kétségbeesettnek a jelen pénzügyi helyzetet semmiképen sem akarom állítani. Ez tehát sikerülhet, de nemcsak az én és elvbarátaim, hanem a t. pénzügyi bizottság és az összes túloldali szónokok összhangzó nyilatkozata szerint is, sikerülhet csupán minden erre vezető eszköz megragadásával, a legszigorúbb, a koplalásig menő takarékosság alkalmazásával, az állam összes jövedelmi forrásainak kiaknázásával, a jövedelem emelésére szolgáló minden eszköz kihasználásával. S ha igy — a mint hinni és feltételezni akarom, eredményesen — kimerítettük a nemzet rendelkezésünkre álló egész erő-reservaját arra, hogy az önök által okozott pénzügyi bajokat elhárítsuk: akkor kérdem, mi marad a nemzeti erőből arra, hogy az állam intézményeit javítsuk? mi arra, hogy a nemzeti haladás összes tényezőit megteremtsük, elősegítsük?

Ha akkor aztán minden üdvös reformot kénytelenek vagyunk elhalasztani azzal az indokolással, hogy nincs rá pénz; ha igazságügyünk számos kezdetlegességét kénytelenek vagyunk tovább tűrni azzal az indokolással, hogy nincs rá pénz; ha válsággal küzdő mezőgazdaságunknak nemcsak nagyobb segélyt nem nyujthatunk, mint eddig élvezett, hanem az addig általa élvezett állami támogatást is kénytelenek vagyunk csökkenteni, mert megfogyott a nemzet erőkészlete; ha kezdetleges iparunknak keletkezése nehézségeiben nem nyujthatunk állami támogatást azzal az indokolással, hogy nincs rá pénz; hogy ha szóval az állami életnek összes mezején egy éveken át tartandó stagnatióval, sőt némi részben visszaeséssel, a nemzetre fordítható gondozásnak csökkenésével találkozunk az egész vonalon: akkor, t. ház, a felelősség ezért nem azokat fogja terhelni, a kik esetleg az önök által teremtett helyzetet örökölnék, a kik a stagnatió, a visszaesés ezen állapotát képviselni hivatva lesznek, hanem a felelősség azokat fogja terhelni, a kik béke idején az ország pénzügyeit könnyelmű gazdálkodás által oda vitték, hogy a nemzetnek összes erőreservaját el kellett költeni azért, hogy a pénzügyi válság megakadályoztassék és hosszú évekre nem maradt belőle semmi azon czélra, hogy az állam intézményein javítsanak, hogy az állam a maga ideáljához közelebb hozassék, hogy a nemzetnek haladási tényezői javuljanak. *(Zajos helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Ha a ministerelnök ur ezen tételt megmosolyogja is, annak tudatában, hogy az ő felelősségét ma még többség fedezi: akkor én nem tagadhatom meg magamtól annak felemlítését, hogy a mit ő megmosolyog, azt meg a nemzet éveken át meg fogja siratni. *(Zajos helyeslés a bal- és szélső baloldalon. Nyugtalanság a jobboldalon.)*

Mindezek után, mi a mostani situatióból nem csupán azon következtetést vonjuk le, hogy pénzügyi bajaink orvoslása czéljából a legerélyesebb, a legéletbevágóbb intézkedések életbeléptetése szükséges, hanem azon következtetést is vonjuk le, hogy a jelenlegi kormány kezeiben még a legerélyesebb, a legéletbevágóbb intézkedéseket is hiábavalóknak tartjuk, azoktól eredményt nem várunk; *(Ugy van! Ugy van! balfelől)* hogy a jelenlegi kormányt nem tartjuk hivatottnak arra, hogy a saját maga által teremtett helyzetből a kibontakozást eszközölje. *(Igaz! Igaz! balfelől.)* Erre gondolom, teljesen föl vagyunk jogosítva az előzmények által. *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

És e tekintetben, ha már nekünk hinni nem akarnak, ha ezt a túloldalon tőlünk zokon veszik, akkor ismét hivatkozom Tisza Kálmán képviselő urnak 1875-iki általam idézett nagy beszédére. *(Halljuk!)* Akkor, t. ház, ugyanazok a mondatok hangzottak a túloldalról, mint most, a mik ugy látszik, hasonló helyzetekben mindenkor ismétlődni fognak; hogy nem azt kell keresnünk, ki kormányoz, hanem keresnünk kell rendszabályokat, melyek a helyzetnek javítására alkalmasak; hogy mikor az ellenség betör a hazába, az ember nem azt keresi, hogy ki tanácsolta és ki okozta a bajt, hanem hogy az ellenségtől minél előbb meneküljön a haza. És erre a felszólításra a t. ministerelnök ur a következőket mondotta: *(Halljuk!)*

„Nem mondottam soha, nem mondom ma sem, hogy az állam érdekében újabb terheket is ne vállaljunk: ha ennek szüksége bebizonyult, sőt igenis, azt tartom, hogy kell vállalnunk, de egyik föltétele annak, hogy bárminő részben és arányban járuljunk a több terhek elvállalásához: az, egy tervszerű, a rendezésnek minden ágazataira kiterjedő irányt legalább is kijelölve látni magunk előtt olyat, melynek folytán remélhető, hogy ezen újabb adók nem fognak ismét a Danaidák hordójába dobatni. *(Élénk helyeslés balfelől.)* Másik föltételem az: a mi — azt gondolom — igen természetes, hogy igaz, ha az ellenség betört az országba, nem fogjuk azt kérdezni, hogy ki az oka, hogy bejött? hanem mindnyájan össze fogunk állani, hogy eltávolítsuk; de azt gondolom, hogy erőnknek vezetését még sem fogjuk arra bizni, a ki oka, hogy bejött az ellenség. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* És ha — hogy közelebb menjünk — egy részvénytársulat igazgatójának jóindulatú, de nem eléggé megfontolt könnyelmű eljárása által a részvénytársulat bajba

Digitized by Google

jő: bizonyosan meg fogják hozni tagjai az áldozatot, hogy az intézetet a bajból kisegítsék; de semmi esetre sem fogják arra bizni az áldozatokat, a kinek hibái miatt bajba jöttek. *(Ugy van! balfelől.)* Kell tehát egy kitűzött terv, még pedig kiterjeszkedve nemcsak az adófölemelésre, de a megtakarításokra és a hitelviszonyok javítására és kell másfelől, hogy mások kezeljék a nemzet által hozandó áldozatokat." *(Tetszés balfelől.)*

Hát, t. képviselőház, ezeket a tisztelt miniterelnök ur akkor, mint ellenzéki vezér mondotta egy oly kormánynyal szemben, *(Halljuk! Halljuk!)* mely talán másfél éve vezette az ország ügyeit és melynek ő szemére lobbantotta — ezt beszédének egy másik helyén teszi — hogy abból a czélból alakult meg, hogy az állam pénzügyeit rendezze és ime, hosszú másfél év alatt *(Derültség balfelől)* nem képes e tekintetben semmi eredményt elérni.

Ezen tapasztalások alapján a tisztelt miniterelnök ur, akkor ellenzéki vezér, a mint ma talán mondani fogja, kissé elhamarkodottan . . .

Tisza Kálmán miniterelnök: Nem!

Gr. Apponyi Albert: . . . de jogosan azt a következtetést vonta le, hegy a kik bebizonyították, hogy a helyzeten, a melynek rendbehozatalára vállalkoztak, nem tudnak segíteni, azokra nem lehet bizni a további menekvés actióját, hanem az ő egyik feltétele — a másikra mindjárt rájövök — arra nézve, hogy bármely tehertöbbletnek megszavazásához hozzá járuljon, az volt, hogy azok a férfiak pedig menjenek el és engedjék át helyüket másoknak. Ezt mondta a tisztelt ministerelnök ur, másfél év után meggyőződve egy kormányról, hogy nem bir képességgel arra, a mire vállalkozott, hogy tudniillik az állam pénzügyeit rendezze.

Hát a tisztelt ministerelnök ur *(Halljuk! Halljuk!)* talán megengedi annak jogos voltát, hogy én ugyanezt mondjam egy kormánynyal szemben, a mely 12 éven át bizonyította be, hogy ezen feladatnak megfelelni nem képes. És mondhatom, talán még több joggal, mivel nemcsak kormány vállalásának, hanem a mostani ministerelnök ur egész politikai frontváltoztatásának bevallott igazolása és indokolása: az állami pénzügyek rendezésében való közreműködés volt; mivel a mostani kormány már nem hozhatja fel maga mellett azt, hogy a tapasztalatlanság az ügyek vezetésében vitte őket ebbe a bajba, a mit azok a kormányok, melyek az alkotmányos szabadságnak hosszú szünetelés mulva történt helyreállítása után rögtön újból kezdték teremteni Magyarországot, méltán, mint enyhítő körülményt hozhattak föl maguk mellett, mint enyhítő körülményt mondom, de nem mint mentő körülményt; mikor a tisztelt ministerelnök ur rendelkezett annak az első, súlyos pénzügyi epochának összes tapasztalataival, tehát volt tapasztalása a rosszban; a mikor másrészt ministerségének első éveiben az akkori pénzügyminister urnak közreműködése mellett, bár részben oly eszközökkel, melyekhez én akkor szavazatommal nem járultam, de tagadhatatlanul haladást tett a pénzügyek javulása felé, a bajok legnagyobb részének lekűzdése felé, tehát már nemcsak a rosszban, hanem a jóban is volt tapasztalása; ennyi tapasztalás állván rendelkezésére, ennyi idő folyván le, ennyi eszköz szavaztatván meg ezen kormány rendelkezésére és ennyi tapasztalással, ennyi eszközzel és ennyi idő után csak ott lévén, hogy egy 30 milliónyi megrögzött deficittel állunk szemben, gondolom teljesen jogosult, hogy azon férfiak kezében a rendezkedés művét le nem tessztk, kik az országot mindezen tapasztalások, előnyök és segédeszközök daczára oda vitték, a hol vagyunk, olyan helyzetbe sodorták, a melyről maguk is beismerik, hogy aggasztóan komoly, hogy csak a nemzetnek végerőfeszítésével küzdhető le.

De t. ház, a ministerelnök ur általam idézett mondataiban nemcsak azt a tételt tűzte ki, hogy más férfiak vállalják el a kormány vezetését, hanem azt a tételt is tűzte ki, hogy legyen egy terv, legyen legalább főbb irányaiban megjelölve az ut, a melyen a kormány az országot bajaiból kivezetni kivánja.

Hát, t. ház, itt azután engedje meg a t. többség, hogy appelláljak az ő belátására és elfogulatlanságára. Ha nem akarja követelni a ministerelnök urnak akkor kitűzött egyik föltételét, tudniillik, hogy más férfiak vállalják el a kormányzatot, arra azután igen kérem és azt hiszem, hogy erre mindegyik hazafi jogosan fölkérheti a másikat, hogy a másik föltétel teljesítésétől, a kibontakozásra vezető módok megjelölésétől, önök se tágítsanak és ezen föltétel követelésében minket a kormánynyal szemben támogatni méltóztassanak; *(Élénk helyeslés a baloldalon)* mert semmi szín alatt el nem engedhető az annak, a ki ilyen nehéz viszonyok között a kormányzatot tovább vinni akarja, a ki a nemzettől áldozatot kiván a pénzügyi bajok orvoslására, hogy a nemzetnek és első sorban a parlamentnek világosan megjelölje, hogy mely uton szándékozik a czélt elérni. A politikai bizalom személyek iránt jogos, nem is vitatható, de még sem szabad annak tisztán csak subjectiv érzetté fajulni, annak alappal kell birni és azon a meggyőződésen kell alapulni, hogy a kitűzött czél, melyet a nemzet követel, el fog éretni. De t. ház, azt csak meg fogják engedni, hogy a mult, az eddigi ténykedés, mely bennünket a jelen bajba hozott, ilyen bizalomnak objectiv alapot nem szolgáltat; ily objectiv alap csak a jövő teendőinek világos kijelölésében volna található. Ha követni akarnak valakit, ám kövessék, de tudják legalább, hogy hová. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

És t. ház, hogy enyhe kifejezéssel éljek, a leggyarlóbb okadatolás, a mely egy nagyobb szabású pénzügyi terv előadásának mellőzése

Digitized by Google

mellett felhozathatott, az, mely a ministerelnök ur kijelentése alapján a pénzügyi bizottság jelentésében is foglaltatik. Itt ugyanis az mondatik, hogy a kormány nem tartja időszerűnek nagyobb szabású pénzügyi tervvel a ház elé lépni, mert ezen ház ugy sem fog sokáig ülésezni, annak mandatuma legközelebb lejár, tehát nem is lesz ideje oly törvényhozási intézkedések foganatosítására, a melyek nagyobb szabású pénzügyi reformok keresztülviteléhez szükségesek, hogy tehát a kormány e tekintetben a leendő törvényhozásnak nem akar praejudikálni.

T. ház! Ez csűrés-csavarás, a parlamentarismus és alkotmányosság valódi alapjának megtagadása. Épen azért, mert a választások közel vannak, épen azért, mert ma nemcsak ez a képviselőház, hanem nemsokára maga az egész nemzet fog dönteni, mert ma a legigénytelenebb választónak sem szabad közönyösnek maradnia, hanem ha lelkiismeretesen akar eljárni az ő millió résznyi souverainitását nyitott szemmel kell gyakorolnia, midőn dönt a fölött, hogy a pénzügyek rendezését, az országnak szégyenteljes válságtól megkimélését mikép, mily uton, mikép kelljen eszközölni, épen ezért kétszeresen kötelességük a nemzetet szándékaik iránt tájékozni. *(Helyeslés balfelől.)*

Ha ezt önök feleslegesnek tartják, ha azt hiszik, hogy a választóközönséget tájékoztatás nélkül szabad hagyni: akkor önök avval bebizonyítják, hogy a választásokat és a választások által a parlamentre gyakorlandó regeneráló hatást, hogy önök a parlamentarismusnak ezen alapkövét komolyan nem veszik. Ha komolyan veszik, akkor épen a közeledő választásokra való tekintettel elengedhetlen kötelességük az ország iránt, de önön maguk iránt is, de párthiveik iránt is a vidéken, hogy őket tájékozzák arra nézve, hogy micsoda uton akarják azokat a bajokat, melyeknek súlyát mindnyájan érezzük, orvosolni. *(Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Mert, t. képviselőház, azt talán csak nem akarják állítani, hogy azok a pénzügyi tervek, melyeket mi ugy a pénzügyi bizottságban, mint az eddigi viták folytán a kormány részéről hallottunk, hogy azok a kormány pénzügyi actiójának kimerítő képét tárják fel előttünk? Azt a testimonium paupertatist önön maguknak talán csak nem fogják kiállítani, hogy azokban, a mik eddig előadattak, rejlik összes bölcsességük, rejlik összessége mindazon eszközöknek, melyekkel önök az orvoslást eszközölni óhajtják? Mert azokról, miket a ministerelnök ur a pénzügyi bizottságban mondott, maga a pénzügyi bizottság elmondta azt az ítéletet, hogy ezek helyes dolgok, a mik valamit használhatnak, de a mik sokkal kisebb mérvetűk, sem hogy a nagy bajjal szemben tekintetbe jöhetnének. Én nem hiszem, hogy a t. pénzügyminister ur akarta volna, vagy akarná pénzügyi programmjának tekinteni azon különben igen érdekes s fél-leleplezéseket, a melyeket tegnap a t. képviselőháznak egy nagyfontosságú ügyletre, tudniillik a conversióra nézve előadott. *(Halljuk! Halljuk!)*

És miután már ide jutottam, t. képviselőház, engedje meg, hogy a pénzügyminister ur ezen nyilatkozatával kissé behatóbban foglalkozzam. *(Halljuk! Halljuk!)* Behatóbban foglalkozzam, nem mintha képes volnék azokról birálatot, vagy definitiv nézetet mondani, mert hiszen az, a mit a t. pénzügyminister ur e tekintetben elmondott, oly félhomályban van tartva, hogy önmaga is azt mondta, hogy nehéz azt egy hallásra megérteni és én ezt a megértési nehézséget nemcsak az első hallásra, hanem szavainak ismételt elolvasása, sőt szakférfiakkal folytatott beszélgetés után is tapasztaltam. A mit tehát e tekintetben elmondok, annak kettős czélja van: részint, hogy félreértéseket elkerüljek és ezekből származó netalán túlfeszített várakozásokat és illusiókat eloszlassak, részint, hogy a mennyiben téves feltevésekből indulok ki, a pénzügyminister urnak alkalmat nyujtsak, hogy azt a homályt, a mely tegnapi előadását környékezi, eloszlassa. *(Halljuk!)*

Mert, hogy ha a t. pénzügyminister ur nem is mondhat el a legutolsó részletekig mindent ezen műveletről, legalább annyi felvilágosítást tartozik adni, hogy az ő szavaiból a valósággal ellenkező következtetéseket ne lehessen levonni; ha ennyire sem mehet felvilágosításaival: akkor megvallom, nem elismerésre, de megrovásra méltó dolog az, hogy egy mindenképen magyarázható műveletnek félhomály képét tárta a képviselőház elé. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Először tehát egész általánosságban vagyok kénytelen megjegyezni és constatálni azt — a mit különben a pénzügyminister ur is mondott — hogy magának a műveletnek a létrejövetele sok mindenféle körülménytől függ, tehát még problematicus természetű. A másik kérdés azután, a melyet felvetek, az, hogy időszerű-e egy ily művelet ma; mert én általánosságban nem akarom azt vitatni, helyes és czélszerű dolog-e az annuitásoknak meghosszabbítása útján a legközelebbi évek bilanceának terheit könnyíteni; ezt nem akarom vitatni, ez lehet igen jó, sőt valószinű, hogy helyes alkalmazás mellett egy ily műveletet magam is helyeselnék. De az a kérdés, hogy vajjon időszerű dolog-e a pénzügyi rendezést, egy súlyos helyzet megszüntetésére irányuló actiót ezzel megkezdeni s hogy vajjon nem sokkal helyesebb eljárás volna-e ezt akkor kezdeni meg, midőn komoly erőfeszítések által a pénzvilágnak erőnkbe és komoly szándékunkba vetett hite megerősödött ugy, hogy czímleteink sokkal kedvezőbb cursus mellett kelnének el és magának a műveletnek eredménye is sokkal nagyobb volna. Az a kétely bánt tehát

Digitized by Google

engem, vajjon az ezen műveletnél várható haszon nem csökken-e az által, hogy ha az most mint a nagy actiónak kezdete, nem pedig ezen actió kedvező sikerének hatása alatt történik.

Másik kételyem az, vajjon miféle czímleteket szándékozik a pénzügyminister ur kibocsájtani a régi czímletek beváltásáért; mert tudvalevőleg a beváltandó czímletek közt vannak arany, ezüst, papirczímletek. Már most én aggályos dolognak tekintem, ha bárminemű pillanatnyi eredmény kedvéért, csupa aranyczímleteket bocsátana ki a pénzügyminister ur és oly adósságokat, melyek ma papirban fizetendők, aranyterhekké változtatna. Ez csak kérdés, t. képviselőház, melyre felvilágosítást kérek. De magát a műveletnek érdemét tekintve, a pénzügyminister ur a vasuti kölcsön kötvényeinek, a vasuti elsőbbségi kötvényeknek, szóval a beszédének első sorozatában foglalt czímletek convertálásából eredményezhető — szerinte 5½ milliónyi — tiszta megtakarításra nézve azt jegyzem meg, hogy én ezt természetesen szám szerint ellenőrizni nem vagyok képes, nem ismervén a művelet részleteit, de elfogadom, hogy ily eredmény lehetséges; megjegyzem azonban, hogy nagyon tévedne az, a ki ebben tulajdonképeni megtakarítást látna. A kamatmegtakarítás — hozzávetőleges számítás szerint — ha sok, 1.000,000 frt, a többi mind ugy eredményeztetik, hogy oly adósságoknak, melyek 15—30 év alatt járnának le, rögtöni visszafizetése kihuzatik 70 esztendőre — numerus certus pro incerto — vagy még hosszabb időre. Attól az illusiótól óvakodjunk, mintha itt igaz megtakarítással állanánk szemben. *(Helyeslés balfelől.)*

Ebből nem azt következtetem, hogy a művelet helytelen, csak jellemezni akarom annak valódi értékét.

De azután teljesen érthetetlen előttem az a másik 5 millió, a melyet a t. pénzügyminister ur mint mérleg-javulást escomptál és mivel az egész művelet évi eredményét 10½ millióra teszi. A t. pénzügyminister ur — hogy az ő szavait idézzem — azt mondja, hogy az 1888-iki bilance az 1887-ikihez képest annyival fog javulni. Jőjjünk ez iránt tisztába. Ha a t. pénzügyminister ur ezzel azt akarta mondani, hogy az állandó bilance javulás ennyi lesz, akkor én nem vagyok képes megérteni, hogy ezt honnan eredményezi; mert ő az első rovatban foglalt adósságokon kivül még convertálni akar három adóssági tételt: a szőlődézsmaváltságot, a lánczhid-elsőbbséget és azután azt az eredetileg 17 milliónyi adósságot, mely most tőkéjében 10.700,000 frt és a mely vasuti forgalmi eszközök beszerzésére köttetett.

Ezeknek évi annuitása mindössze 4.820,000 frtot tesz. Az tehát teljes lehetetlenség, hogy azon különbözetből, mely az új czímletek annuitása és ezen annuitás között lesz, 5 milliót lehessen megtakarítani. Miután maga az egész annuitás, a mely convertálandó, sem képez 5 milliót. De a t. pénzügyminister ur talán azt veszi számításba, hogy az új czímletekkel fedezni fogja a 87-iki deficitet és a cassa-készleteket ki fogja egészíteni; hogy tehát nem lesz kénytelen ezen a czímen rentét kibocsátani és hogy ezen különben kibocsátott renténck kamatja nem fogja terhelni a 88-iki budgetet.

Ha igy érti a t. pénzügyminister ur, akkor ne beszéljen arról, hogy ezzel az összeggel a 88-iki mérleg jobb lesz, mint a 87-iki, mert a 87-iki budgetben az idei deficit fedezésére szükséges rentehitelnek kamatai nem foglaltatnak. Ez esetben tehát csak arról lehet szó, hogy a bilancnak rosszabbodását ennyivel megakadályozza, javulásról, ama megrögzött 30 milliónyi deficitnek újabb 5 millió erejéig történő csökkentéséről beszélni tehát nem lehet. *(Ugy van! balfelől.)*

Hozzá teszem még azt, hogy ezen kisebb kölcsönök legnevezetesbike, a vasuti felszerelési kölcsön három és részben négy év alatt törlesztetik; hogy tehát ennek annuitását, mely 3.750,000 frtot tesz, az állam állandó terhei közé számítani nem lehet és ennek folytán az ennek eleséséből származó bilance-javulást állandó javulásnak tekinteni nem lehet.

Akárhogy forgassuk tehát a dolgot, nem vagyok képes megérteni azt és nem is lehet, hogy ez a művelet a bilanceban állandó 10½ milliónyi javulást idézzen elő. Hanem ha tekintetbe veszem mindazon momentumokat, melyeket kiemeltem, ha hozzá adjuk is az általam egyelőre critica nélkül elfogadott 40 millió tőkemaradvány kamatait, de ha viszont levonjuk — a mint a pénzügyminister ur is levonandónak mondja — 4.200,000 frtot, a mit jelenleg tőketörlesztésekre fölvettünk és bevételeztünk — akkor az eredmény sokkal kisebb összeggé fog törpülni.

Mindezeket előhoztam, mint mondom, nem azért, mintha a t. pénzügyminister urnak ezen műveletéről már most alkothatnék magamnak végleges ítéletet, hanem mert szükségesnek tartottam, hogy az ügy kiderittessék és hogy az ország ne ejtessék számszerinti nevezetes tévedésbe az iránt, hogy ebből a műveletből minő eredmény lesz. *(Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Ezen kitérés után visszatérve beszédemnek fonalára, ismételten intézem a t. kormányhoz azon tiszteletteljes felszólítást, hogy a mennyiben hivatását és missióját komolyan veszi, a mennyiben ebben maga is hisz, ne hunyjon szemet az elől, hogy neki Isten és ember előtt kötelessége épen most a választások előtt pénzügyi terveit a nemzet előtt világosan kifejteni, a parlamentet és nemzetet abba a helyzetbe hozni, hogy e pénzügyi tervek jósága és rosszasága felett ítélhessen. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Ezt a felszólítást azután a háznak túloldaláról

Digitized by Google

hozzánk szokták intézni. Ma is felszólított t. Török Zoltán képviselő ur bennünket arra, hogy adjunk pénzügyi tervet, akkor bennünket követni fog. A jelenlegi kormányt, ugy látszik, pénzügyi terv nélkül is követi, ebben teszi meg közöttünk a különbséget. *(Derültség a bal- és szélső baloldalon.)* Erre, t. ház, nem tudom hányadszor, de kénytelen vagyok azt mondani, hogy pénzügyi tervnek a nemzet elé állítása nem az ellenzék feladata; sőt én a magam részéről azt vélném, hogy igen helytelenül cselekednénk, ha én vagy elvtársaim bármelyike az oppositio padjairól pénzügyi tervvel lépnénk elő. *(Élénk helyeslés balfelől.)* Megmondom, hogy miért. *(Halljuk! Halljuk!)* Azért, mert itt nem valamely a külföldön már kipróbált intézmény meghonosításáról, mint például az administratiónak vagy igazságszolgáltatásnak bizonyos már elismert elvi irányzat szerinti reformálásáról, hanem oly rendszabályokról van szó, a melyeknek üdvös volta ép annyira függ a keresztülvitel helyes módjától, mint a hogy függ magának a conceptiónak helyességétől. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)* És én, t. ház, nem tudnám elvállalni a felelősséget azért, hogy egy általam helyesnek tartott conceptiót ugy vessek oda, hogy a keresztülvitel esetleg olyan férfiak kezébe jusson, a kik iránt nincs bizalmam, hogy azt helyesen eszközlik. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

Nem holmi tacticai és nem a parlamentarismus formai szerkezetéből vett okok azok, a melyek miatt azt hiszem, hogy helytelenül cselekedném, ha ily tervvel lépnék elő. *(Helyeslés balfelől.)* Annál inkább táplálom ezt a meggyőződést e tekintetben, mert szomorú tapasztalatokra jutottam. *(Halljuk! Halljuk!)* Néhány oly eszme ugyanis, a mely a ház ezen oldaláról pendittetett meg és a melyet magában véve ma is helyesnek és üdvösnek tartok, a jelen kormány által megragadva és keresztülvive, bajaink egy részének kútforrásává vált. *(Halljuk! Halljuk!)* Például a ház azon oldaláról mondatott ki először — ha jól emlékszem, általam — a vasutak államosításának szüksége. Ezt, t. ház, ma is helyesnek tartom; de azt nem tudhattam, hogy ezen eszme a túlságos rohamos keresztülvitel és a vasutak administratiójában mutatkozó hiányok folytán a jelenlegi kormány által oda fog fejlesztetni, hogy az ma bajaink kútforrásainak egyikét képezi. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* Az ellenzék padjairól sürgettetett a vicinalis vasutak fejlesztése is; ámde, t. ház, látjuk, hogy ezen magában véve helyes ügynek, helyes mozgalomnak helytelen keresztülvitele és kezelése az országnak mennyi bajt okozott. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)* Eszmét, melynél a keresztülvitel minősége a siker felett épen ugy dönt, mint magának az eszmének jósága, csak az mondhat ki helyesen, a ki egyuttal annak keresztülvitelével is meg van bizva s azért a felelősséget elvállalhatja. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Ámde, t. ház, én mindezek daczára is némely dolgot elmondani kötelességemnek tartok; *(Halljuk! Halljuk!)* részint azért, mert bizonyos elvi kérdések iránt a közönséget már most tájékoztatni óhajtom, részint pedig azért, mert vannak oly dolgok, melyeket, ha el nem mondanék, lelkiismeretem engem később mulasztással vádolhatna. *(Halljuk! Halljuk!)*

Először is kifejezem azon határozott hitemet és meggyőződésemet, hogy pénzügyeinket, daczára annak, hogy mai állapotunk igen komoly és aggasztó, minden erre vezető eszköznek igénybevételével rendezni lehet és pedig ugy, hogy a magyar államnak becsülete semmi irányban csorbát ne szenvedjen, *(Halljuk! Halljuk!)* ugy, hogy az állam sem a szerződésekben elvállalt kötelezettségekhez hűtelenné lenni nem kénytelen, sem pedig a monarchia hatalmi állásának eszközeit, a mi a mai körülmények közt lehetetlen, csökkenteni nem leend kénytelen. *(Halljuk! Halljuk!)* Ezt kimondani a becsületesség követelménye nemcsak onnan, *(a kormány padjaira mutatva)* de innen is; mert volt idő, mikor a katonai terhek leszállítását a pénzügyi bajok apadása egyik módjának tekintettem és ezt ki is mondtam. De Európának mai helyzetében, midőn a minket mindenünnen fenyegető veszedelmekkel szemben tudjuk és az nekünk illetékes helyről, habár messziről, de idáig hallhatólag megmagyaráztatott, hogy saját erőnkre leszünk utalva, akkor az évek hosszú során át a katonai terhek leszállításáról nem igen lehet szólni.

T. ház! Evvel kapcsolatban egyet tartok kötelességemnek még megjegyezni. *(Halljuk!)* Mit önök a túloldalon talán csak kellemetlenségnek tekintenek, mit különösen a kormány alkalmatlanságnak tekint, hogy az ugynevezett kiegyezési tárgyalások Austriával most megfeneklettek, ezt a körülményt, t. ház, tekintsék a gondviselés egy ajándékának és használják fel *(Ugy van! balfelől)* és mentsék meg az ország számára a fogyasztási adó feletti rendelkezés jogát, *(Helyeslés balfelől)* mert különben az én meggyőződésem szerint, akár ez a kormány, akár más kormány vállalja el a pénzügyek rendezésének nehéz feladatát: vagy épen nem, vagy igen nehezen, vagy csak más, tőlünk nem függő tényezők akaratának hozzájárulása mellett fogja e feladatát megoldhatni. Haec est ultima hora. T. ház! Még mostan azon kellemetlenségnek vélt, de általam a gondviselés adományának jelzett körülmény folytán kezeinkben van a helyzet kulcsa. És ha már a vám- és kereskedelmi szerződés Austriával megköttetik, legalább a fogyasztási adóink feletti rendelkezést le ne kössék. Még azt sem mondom, hogy rögtön fogyasztási vámvonalat emeljünk, csak le ne

Digitized by Google

kössük az országnak önrendelkezési jogát e tekintetben. Ha tudnak azután egy külön egyezményben a fogyasztási adókra nézve Austriával ugy megegyezni, hogy a magyar állam is e jövedelmi forrást teljesen kihasználhassa, ám oldják meg e kérdést a monarchia másik államával egyetértőleg, de ne tegyék lehetetlenné, hogy a mennyiben e tekintetben a Lajthán túl a mienkkel egyező akarat nem keletkezhetnék, ez által mi ezen egyetlen nagymérvű jövedelmi forrás kihasználásának lehetőségétől elüttessünk, vagy legalább az ránk nézve igen megnehezittessék.

Ez az a pont, t. ház, melyre vonatkozólag azt mondtam ezelőtt, hogy később lelkiismeretem tenne nekem szemrehányást, ha meg nem mondanám; mert hónapok, talán hetek mulva már késő lesz; ma még lehet ezt a forrást számunkra megmenteni és azért kötelességem volt azt a kormányt is, melynek én politikai ellenfele vagyok, azt a többséget is, melynek politikájával különben egyet nem értek, figyelmeztetni arra, hogy ezt az eszközt kezeiből, illetőleg az ország kezeiből ki ne engedje. *(Helyeslés balfelől.)*

És végül, t. ház, mondjunk le egy illusióról, mondjunk le arról az illusióról, hogy a pénzügyek állapotát tisztán pénzügyi eszközökkel állandóan orvosolni és javítani lehet. Mondjunk le azon gondolatról, hogy — ültessék bár a pénzügyministeri székbe a világnak legnagyobb finanz-geniejét, szavazzák meg valamennyi előterjesztését, bocsássanak bár rendelkezésére még egy félszer annyi adót, mint mennyi most van — ezen pénzügyi eszközökkel egyedül állandó javulást lehessen előidézni, ha különben közigazgatásunk, ha igazságszolgáltatásunk és kormányzatunknak szelleme ugyanaz marad. Csak a reformatio in capite et membris s a közállapotok általános javítása, csak annak az államnak lehetséges, mely valóban mindenképen összes polgáraival egyenlően bánik, nekik egyenlően szolgáltat jogot, melyben az előmenetelre, a hivatalnyerésre nem a protectio, hanem a képesség és jellem nyujt czímet, *(Helyeslés balfelől)* csak ez képes olyan állapotokat előidézni, melyben nem fejlődnek folyton oly betegség csirái, melyek ismét átcsapnak a pénzügyi helyzetre.

T. ház! Én ezen igazság illustrálásában minden kicsinyes szempontot mellőzni akarok. Csak a főszempontot állítom önök elé. Már előbb mondottam, hogy a nemzetnek azt a nagy erőfeszítését, melyre most szükség van, absorbeálni fogja a pénzügyi rendezkedés műve. És kérdezem aztán, mi marad a nemzeti haladásnak, az állami intézmények tökéletesbítésének, mi marad a nemzet közgazdasági állapotainak javítására? Hát, t. ház, feleletem is megvan erre: most e pillanatban és az első években édes kevés. De deminkorran az nem lehet igy. Évek után, minél rövidebb évek után, akármikor, de valamikor be kell ismét állnia azon időnek, a hol a nemzet természetes gazdasági és erkölcsi ereje önmagából fejlesztheti a segédforrások ama plusját, melynek a pillanatnyilag felhasználható eszközökön felül még léteznie kell, hogy az állam haladásának utjait egyengesse. De azt a nemzetnek a maga erejéből kell kifejlesztenie. Már most honnan vegye a nemzet ezen erőt, ha a kormányzat, az administratio a nemzet közszellemére desorganizálólag, demoralizálólag hat, *(Ugy van! balfelől)* ha az a honpolgárok érdekeinek gondozásában lazán és nem pártatlanul jár el?

Hogyan lehetne közgazdasági fejlődés, ha az ország administrativ és igazságügyi állapotai nem olyanok, melyek a vállalkozási szellemre, a tőkének bevándorlására nézve vonzók, melyek azoknak biztos sikert, ótalmat, a gyümölcs elnyerésének biztosítását tartalmazzák?

T. ház! A nemzet erejének azon fejlődését, mely kiapaszthatatlan forrás gyanánt a most szükséges pillanatnyi erőfeszítésen túl még többletet is képes lesz eredményezni, melyből majdan boldogabb időkben az állami és nemzeti haladás feladatait ismét felkarolhatjuk: ez erő-többletet soha elérni, kifejteni nem fogjuk, ha az összes állami szervezet nem idomittatik át olyképen, ha az összes kormányzati szellem nem módosul akként, hogy az erkölcsi és anyagi erő kifejlését nem hátráltatni, hanem előmozdítani, gyorsítani fogja. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

És már most, t. ház, befejeztem azokat, a miket a jelen pénzügyi és politikai helyzetről elmondani czélomul tűztem ki. Recapitulálva azokat, látunk magunk előtt egy kormányt, mely hosszú éveken át tartott gazdálkodása eredménye gyanánt a maga elé tűzött feladatot nemcsak nem oldta meg, hanem a nemzet pénzügyeit a megfeneklés stadiumába juttatta. Látjuk magunk előtt azt a kormányt, mely ma sem méltatja sem a parlamentet, sem a nemzetet arra, hogy azt az útat, mely a legfőkép az ő gazdálkodása által teremtett állapotokból nézete szerint kivezethet bennünket, az ország elé vigye.

T. ház, ha nálunk rendes állapotok volnának, az ily helyzet, az ily kormány és az olyan ellenzék közt, melynek minden tétele az események által beigazolva lett akkor, midőn a nemzetre appellálunk, nem lehetne kétes; de kétes ma, sőt elismerem, hogy az összes esélyek önök mellett vannak. De miért? *(Halljuk!)* Azért, mert hiszen önök mellett működik egyebektől eltekintve a hatalom, önök mellett működik az egész közigazgatási apparatus, mely az eddigi tapasztalatok szerint a választások alatt egyéb czélokat csak igen mellékesen ismer magáénak a hatalmi érdekeken kivül. *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső balon. Nyugtalanság a jobboldalon.)*

Digitized by Google

T. ház! Ily körülmények között az ellenzéki kötelesség teljesítése súlyos. Az önök 12 évi kormányzatával szembe, azonban felemelt fővel állíthatjuk 12 évi ellenzéki működésünket; az enyim 12 évi, némely elvbarátaimé rövidebb, de mindeniké több évi. És valamint önök ritka szivósságot tudtak mutatni a hatalom megtartásában, legyenek meggyőződve, hogy jó és nehéz körülmények között egyaránt, mi annak megfelelő és legalább is hasonló szivósságot fogunk tudni tanusítani ellenzéki feladataink teljesítésében; addig, mig sikerül elérnünk azt, a mi nélkül a hatalom birtokára nem is vágyódunk, az egész kormányzati rendszer és az egész kormányzati szellem azon gyökeres átváltozását, melytől meggyőződésünk szerint, függ az országnak jövőbeli fölvirágzása. Első lépésül ezen czél felé, hogy a költségvetést, mely a mai rendszernek szülöttje és kifejezője, nem fogadom el, hanem Horánszky Nándor t. barátom határozati javaslatát pártolom. *(Zajos helyeslés és hosszan tartó, meg-megújuló éljenzés a baloldalon.)*

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! *(Halljuk!)* Annyira személyemmel foglalkozott a t. képviselő úr, hogy még személyes kérdés alapján is kérhetném a t. ház figyelmét.

Hoitsy Pál: Mindig abban beszél! *(Zaj.)*

Tisza Kálmán ministerelnök: Én, t. ház, nem szoktam közbeszólani, talán megengedhetnék, hogy én is közbeszólások nélkül mondhassam el azt, a mit elmondani szándékozom; annyival inkább, mert a félig hallott közbeszólások sokszor talán helytelen replikára is vezethetnék az embert. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Mindenekelőtt azt kivánom gróf Apponyi Albert igen t. képviselő úrnak megjegyezni, hogy igen sajnálom, hogy mosolygásomon megütközött. Mosolyogtam és mosolyogtam teljes joggal. Mosolyogtam pedig azért, mert ő elmondotta, hogy azok, a kik utánunk fognak következni, nem lesznek felelősek semmiért, mindenért mi leszünk felelősek. — Mosolyogtam, hogy mennyire igazságszerető nagy lélek a t. képviselő úr, a ki azonban mindenért minket tesz felelősekké s a ki, midőn a mi mérlegünket megvonja, nem akarja belátni, hogy minő helyzetben vette át ezen kormány az ország pénzügyeit. *(Ugy van! jobbfelől. Élénk ellenmondások a szélső baloldalon. Felkiáltás a balon: Sohasem volt ilyen rossz!)*

A t. képviselő urak, sajnos, újra és újra visszatérnek rá; de ha azt mondják, hogy sohasem volt ilyen rossz, legyenek szivesek emlékezetüket felelevenïteni s megnézni, hogy miként állott az állam hitele akkor? *(Ugy van! jobbfelől. Zaj a szélső baloldalon. Felkiáltások: Háború volt!)* Én azt hallom, hogy háború volt. Szeretném tudni: micsoda háború volt 1867-től 1875-ig? Volt előbb a porosz háború, volt azután 1870—71-ben, de 1875-ben és már 1874-ben javult a helyzet. És hogy állott akkor az ország hitele?

Hoitsy Pál: Jobban mint most! *(Zaj. Ellenmondás jobbfelől.)*

Tisza Kálmán ministerelnök: Ha nem viseltetném is kötelességszerűleg jó indulattal minden képviselőtársam iránt, azt kivánnám, hogy az én hitelem legyen olyan, mint az országé ma, az öné pedig, a milyen az országé volt akkor. *(Élénk derültség és tetszés.)*

Azt gondolom, t. ház, hogy mosolyomat, mely oly megütközést keltett, megmagyaráztam. Még csak nem is azon mosolyogtam, hogy mily feketére lehet bizonyos dolgokat festeni, pedig azon is lehetett volna, hanem csakis a képviselő urnak minden kétségen felül álló igazságszeretetén.

A miben személyemmel leginkább foglalkozott a képviselő úr, az két idézet 1875-iki beszédemből.

A mi e két idézetet illeti, mindeniket elfogadom ma is, aláirom ma is. Egyikre nézve, mert alkalom volt rá, hivatkozhatott volna sokkal közelebbi beszédemre; mert igen jól emlékszem, hogy a mult évben is, épen midőn az annyit emlegetett póthiteli kérdést tárgyaltuk, megmondtam, hogy nem tartom ugyan igazságosnak a támadások ama szenvedélyességét, mert hiszen igen sok dolog sürgettetett, a melyeket meg is tagadtunk, de megtelheti mindenki beszédemben azt is, mikor mondom; azonban átlátom, hogy a felelősség első sorban mindig a kormányt illeti, ha nem állott ellent az áramlatnak ott, a hol nézete szerint, ellentállania kellett volna. Nem volt tehát szükség 1875-ig visszanyulni, egy év előtti beszédemben is megtalálhatta volna ugyanazt.

A másikra nézve is, t. képviselőház, tökéletesen áll az idézet. Nekem jogom volt azt mondani az ellenzék padjairól, joga van a képviselő urnak ugyanazt mondani velem szemben; mindig csak egytől függ, attól, hogy elhiszi-e a törvényhozás és elhiszi-e az ország többsége. *(Zaj balfelől.)* Igen, hogy a többség elhiszi e, hogy a pénzügyi bajoknak okozói azok, a kik itt ülnek; elhiszi-e azt, hogy azoknak távozása szükséges arra, hogy megleg yen az orvoslás. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

A t. képviselő ur egyenesen felállította a kérdést. Midőn én 1875-ben mondtam, elhitte az országgyülés és az ország többsége; ha most elhiszi, a mit a képviselő ur rám nézve mondott, akkor ennek ugyanazon következése lesz rám, a mi akkor volt másokra nézve. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Sohasem attól függ, hogy mi a nézete Tisza Kálmánnak, vagy a mi sokkal súlyosabb, mi a nézete gróf Apponyi Albertnek, hanem attól, hogy melyik nézet az, a mi a többség előtt itt és az országban hitelre talál. Az fog történni most, az döntött akkor. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Digitized by Google

A t. képviselő ur a többi közt kemény vádat emel az ellen és kötelességből lelkünkre beszél, hogy nekünk kötelességünk épen a választások előtt részletes pénzügyi programmal előállani. Első sorban megjegyzem, hogy azon idézett beszédemben is azt mondtam: jelezni kell azon irányokat, melyekben a rendezés követtetni akar. *(Egy hang balfelől: Hát az elég?)* Bocsánatot kérek, t. képviselőház, valaki érthet vele egyet, vagy nem, de hogy az nem volna irány jelölése, a mit elmondtam, azt állítani nem lehet. *(Egy hang balfelől: Hát ennyi az egész!)* Igenis irány az: vinni a takarékosságot, a meddig lehet a rendes kiadásokban is legalább ugy, hogy néhány évig, mert örök időkre én sem tartom az állam fejlesztését megköthetőnek vagy megkötendőnek, a jelen keretben; mellőzni minden mellőzhető befektetést, ha különben helyes volna is; azonkivül a dohányjövedék és az indirect adójövedelmek emelését venni igénybe. Sőt tovább mentem, megmondtam, hogy idővel, mihelyt az ország fejlődése lehetővé teszi, hozzá nyulni, ha kell, az egyenes adókhoz. *(Mozgás balfelől.)*

Én azt hiszem, hogy ebben az irány jelezve van. De különösnek látszik azután előttem, midőn a t. képviselő ur azt mondja, hogy ők programmot nem adhatnak, nem az általános parlamenti felfogásoknál fogva, hanem azért, mert nem tehetik ki magukat annak, hogy az általuk előadott eszme és programm mások által rosszul hajtatván végre, haszon helyett kárt okozzanak az országnak. *(Mozgás jobbfelől.)*

Ha azt mondja a t. képviselő ur, hogy parlamenti szempontból az ellenzéknek nem kötelessége programmot adni, azt elismerem; ámbár, ha arra hivatkozik, hogy a választóknak kell lehetővé tenni az igazságos ítéletet, akkor mégis talán meg kell mutatni, hogy mi között lehet nekik választani. *(Helyeslés a jobboldalon.)* De én csak saját szavaimra hivatkozom. Én azt hiszem, hogy a kormány ma, épen mert a választások előtt áll, ép ugy ki van téve annak, hogy az eszmét, melyet elmondott, mások hajtják végre rosszul és kárt tesznek az országnak. *(Élénk derültség. Ellenmondások balfelől.)* Már engedelmet kérek, vagy ugy meg vannak önök győződve arról, hogy a nemzet kebelében annyira nincs rokonszenv irántuk, hogy bizonyosan kisebbségben maradunk; *(Zajos ellenmondások balfelől. Helyeslés jobbfelől)* vagy nem tagadhatják el, hogy épen a választások előtt a kormány által ma jelzett eszmékkel csakugy megtörténhetik, hogy más rosszul hajtja végre, mint azzal, a mit esetleg most önök mondanának, ha a mostani kormány kezében maradna a végrehajtás. *(Ugy van! jobbfelől.)*

De, t. képviselőház, gróf Apponyi igen t. képviselő urnak, mielőtt tovább mennék, tiszta szivemből köszönetet mondok azért, *(Halljuk! balfelől)* hogy itt palam et publice kijelentette, hogy kire kell, mint auctoritásra hivatkozni, ha a parlamenti igaz elveket tudni akarjuk, midőn ezt — mondom — megköszönném, áttérek röviden arra *(Halljuk!)* a mit a képviselő ur szives volt az administratio, az igazságszolgáltatás s az alkotmány jogos garantiája szempontjából felhozni.

A mi az administratiót illeti, merek rá bátran hivatkozni felemelt fővel, hogy az administratio az elmult 12 év alatt tetemesen javult; *(Ellenmondások balfelől)* igenis tetemesen javult. Nem ment arra az útra, melyre a képviselő ur akarta terelni, de az egész országban, ugy a szorosan vett administratio, mint a személy- és vagyonbiztonság, mely egyik alapfeltétel, tetemesen javult. *(Helyeslés jobbfelől.)*

De a képviselő ur a birói függetlenség, az igazságszolgáltatás üldözésével volt szives vádolni.

T. képviselőház! Azon bizonyos 54. §., ma is azt mondom — ő sem indokolta, én sem indokolom — ha életbe lép, a birói függetlenséget nem érintette volna, de mert azt látták némelyek benne, azért éreztem magamat hajlandónak visszavonni, hogy azon vádnak még a szine is elmellőztessék. *(Helyeslés jobbfelől.)*

A képviselő ur szives volt a hirlapokban ventillált azon ügyvédi kérdést is felhozni. *(Halljuk! Halljuk!)* Megeshetik, t. képviselőház — és itt egész fesztelenül beszélhetek, mert személyes tényemről nincs, ha szinte személyes politikai felelősségem alatti tényről is van szó — megeshetik — nem mondom és nem fogadom igy el — lehet a competentiában különbség, de hogy abban, ha egy ügy, védet a kihágási bíróság elmarasztal oly dologért a miért maguk, a kik ezt hibáztatják is, azt mondják, hogy ha nem ügyvéd lett volna, el lehetett volna marasztalni: abban, hogy az ügyvédi szólásszabadság üldözését, hogy lehessen látni, én a magam részéről megfogni nem tudom. *(Helyeslés jobbfelől; zajos ellenmondás balfelől.)* A competentia kérdése tisztába fog hozatni; de én épen azért, mert részemről az ügyvédi kart nagyrabecsülöm és annak befolyását a jog szolgáltatásába korlátlanul akarom fentartani, nem óhajtanám, hogy ezen szólásszabadság alatt a hatóságokkal való gorombáskodás privilegiuma legyen; *(Élénk helyeslés a jobboldalon)* mert ily módon az ügyvédi karnak nem emelkednék, de alászállna a tekintélye. *(Helyeslés jobbfelől.)*

A mi pedig a politikai szabadságot és joggyakorlatot illeti, én igaz, gyülekezési törvényjavaslatot nem terjesztettem elő; de én tudok országot, hol a gyülekezési jog teljes épségben van, pedig törvényt soha sem alkottak róla; és tudok ismét másokat, hol van gyülekezési törvény, de hol szabad gyülekezési jog nincsen. Arra pedig bátran merek hivatkozni és hivatkozom szemben az egész

Digitized by Google

Európát átható ellentétes áramlatokkal, hogy a mióta legalább én ezen a helyen vagyok, Magyarország polgárai politikai jogaik szabad gyakorlásában soha gátolva nem voltak. *(Ellenmondás balfelől. Helyeslés jobbfelől.)* Ismétlem, t. ház, hogy soha gátolva nem voltak, hanem azt azután nem ismerhetem el, a mit ugy látszik, a t. képviselő urak ott túl értenek, hogy csak akkor nincsenek gátolva a magyar polgárok, a magyar nemzet a politikai jogok gyakorlásában, ha ők mindent tehetnek a nélkül, hogy a másik párt valamit tehetne. *(Nagy zaj balfelől. Helyeslés jobbfelől.)*

De a t. képviselő urak azt mondják, hogy a választásoknál is az a hivatalos apparatus, a hatalom. Ne menjünk most a dolog lényegébe. *(Egy hang balfelől: Elhisszük!)* Bátran rámehetünk, ha tetszik bármikor; de mikor annyi választáson keresztül egy fél kéz újjain fel lehet számítani, a mi nem igaz volt, hanem a mi panaszolva lett, akkor valami nagy nyomásról szólni nem lehet. *(Ugy van! jobbfelől. Ellenmondás balfelől.)*

De, t. képviselőház, vajjon a kormány által kinevezett hivatalnok-sereg kevésbé fogna majd a fennálló kormány érdekében működni, mint az, a melyet nem a kormány nevezett ki, a melyet törvényes hiba nélkül el nem mozdíthat, a mely a kormánytól előléptetést nem vár? *(Tetszés jobbfelől.)* Én mégis azt gondolom, hogy azt még csak vitatni is nehéz, hogy nem sokkal inkább eszközévé válnék valaki annak a kortes hatalomnak, a melyért mindig gyanusítanak. Majd azt találtam mondani, hogy az ember rendesen ugy ítél meg másokat, a minő maga. *(Helyeslés jobbfelől. Mozgás balfelől.)*

A bűnök registerét, t. képviselőház, melyeket a t. képviselő urak — ma ketten is, még pedig mindketten a mérsékelt ellenzék részéről — felhoztak, azok kivételével talán, a mikre röviden reflectáltam, igen sokszor hallottam, igen sokszor reflectáltam reájuk és azért azoknak ismétlésével a t. házat fárasztani nem fogom. De Beőthy Ákos t. képviselő urnak tartozom mégis egy csekély észrevétellel.

Az egyik az, hogy ő megemlékezvén ujév napján bizalmas körben mondott beszédemről, mindenekelőtt abba a hibába esett, melyet gr. Apponyi Albert t. képviselő ur ma oly keményen megrótt, hogy nem olvasta el jól beszédemet. Mert én Deák Ferencznek azon szép mondását, hogy jobban szeretem hazámat, mint gyűlölöm ellenségeimet, nem személyes ellenségeimről mondtam, hanem általában a mai politikai helyzet közepette, a melyben azt hiszem, hogy ezen mondás nem személyes viszonyokra vonatkozólag, nagyon is helyén van és nagyon is megfontolásra érdemes.

De a képviselő ur megvonja tőlem a jogot, vagy hogy ne ezen szóval éljek, meg akarja vonni tőlem a jogot, hogy én jobban szeressem hazámat, mint gyűlölöm ellenségeimet. A hazaszeretet hiányával való gyanusítás már sokszor előfordult, de a hazaszeretettől eltiltás még eddig ugyan megpróbálva nem volt. Ennek a rendszernek feltalálója a t. képviselő ur. *(Derültség jobbfelől.)* Különben is megbocsásson a t. képviselő ur — sajnálom, hogy nincs jelen — én nem személyes ellenfeleimről szóltam; azt hiszem, hogy ha személyes ellenfeleimet sem gyűlölöm, sőt még ha azokat szeretem is — majdnem hajlandó volnék őt is szeretni, a ki ma annyira megtámadott — ezzel is még bűnt nem követek el, hanem legfellebb is egy szép, helyes, keresztényi, de talán egyuttal politikai kötelességet teljesítek. *(Derültség jobbfelől.)*

A t. képviselő ur szemben ezzel a disqualifikált kormánynyal, a melynek, mint mondá, meglehet, van alaki jogosultsága helyén maradni, de ugy tetszik, azt említette, hogy férfias önérzettel nem tudja, hogyan marad helyén, kötelességének tartja meghúzni a vészharangot.

A nélkül, hogy a jogosultság és qualificatió kérdésébe bocsátkoznám, mert hiszen azt csak nem követelik tőlem, hogy én magam ismerjem el, hogy qualifikálatlan vagyok a kormányra; a nélkül, mondom, hogy erről szót is szólnék, mégis kell szólanom a férfias önérzetről. Meglehet, nekem erről igen hibás, sokszor már, megvallom, reám nagy felelősséget hárított felfogásom van és ez az: ha baj van, a melyért igazán vagy igaztalanul engem vádolnak, mindaddig, mig a törvényes factorok azt mondják: ezen bajból neked kell kivezetni, férfias önérzetem nem azt mondja, hogy elmenjek, hanem hogy maradjak. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

De, a t. képviselő ur oly vészeket lát, hogy kötelességének tartja vészjelt adni. A vészt jelezni egyesek és pártok részéről szép és helyes feladat. Ha a vész igazán jelen van és jeleztetik: ez kötelesség-teljesítés. De ép ugy, mint viharban a hajónak vagy vasutnak az igazi vészjelzése jó szolgálatot tesz, a vésznek alaptalan jelzése csak kárt tehet.

Ilyen a t. képviselő ur vészjelzése; azért ajánlom a költségvetést elfogadásra. *(Hosszantartó élénk helyeslés és éljenzés jobbfelől.)*

Elnök: Az idő előrehaladván, a félbeszakított tárgyalás folytatását a holnap délelőtt 10 órakor tartandó ülés napirendjére tűzöm ki s az ülést bezárom.

(Az ülés végződik délután 1 óra 50 perczkor.)

Digitized by Google

301. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1887. évi január hó 19-én.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesítés. Az indítvány- és interpellatiós könyv felolvasása. Az 1887. évi állami költségvetés általános tárgyalása. Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, gr. Szapáry Gyula, Baross Gábor, Trefort Ágoston, b. Fejérváry Géza, Fabiny Theophil, Bedekovich Kálmán, b. Orczy Béla.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Szathmáry György jegyző ur fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kivánókat Tibád Antal, az azok ellen jelentkezőket Zay Adolf jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni az utóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Szathmáry György jegyző *(olvassa az 1887. évi január hó 18-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Az elnökségnek semmi előterjeszteni valója nincs. Más előterjesztés sem lévén bejelentve, következik az indítvány- és interpellatiós könyv felolvasása.

Tibád Antal jegyző: Jelentem a t. háznak, hogy az indítvány- és interpellatiós könyvekben újabb bejegyzések nincsenek.

Elnök: Következik a napirend: az 1887. évi állami költségvetés általános tárgyalásának folytatása. Szalay Károly képviselő urat illeti a szó.

Szalay Károly: T. ház! *(Halljuk!)* Midőn a pénzügyi bizottság azzal kezdi általános jelentését, hogy államháztartásunk az utóbbi években fennakadást szenvedett; midőn a pénzügyminister de világosan beismeri, hogy pénzügyeink decadence-a 1884. év óta folytonos; *(Halljuk!)* midőn az előadó ur maga is azt állítja, hogy pénzügyi helyzetünk határozottan romlott; midőn még Török képviselő ur is tegnap kijelentette, hogy a költségvetés szomorú képet mutat és midőn azokkal szemben, a miket a háznak ezen az oldalon ülő tekintélyes tagjai előadtak, a ministerelnök urnak nincsen más szava, mint a melyet tegnap hallottunk: akkor ugy vagyok meggyőződve, t. ház, hogy teljesen felesleges a költségvetésnek számszerű birálatába bocsátkoznom és egyetlenegy kérdést vetek csupán fel, a melyre megkeresem a feleletet, mert azt hiszem, hogy a jelen vitában ez a punctum saliens és ez a kérdés az: vezetheti-e a mostani kormány továbbra is az ország ügyeit? *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Hát a t. előadó ur igen jól tudta, hogy a kérdés elől kitérni nem lehet; el is követett mindent, bizonyára nagyobb tehetséggel, nagyobb igyekezettel, mint szerencsével, hogy a jelen helyzet odiumát a kormánytól elfordítsa. Azt mondja: bajaink oka a kormányon kivül keresendő; keresendő pedig először a hadseregeknek folytonos fejlesztésében Európaszerte.

No, t. ház, én azt hiszem, hogy nincs oly ember sem ebben a házban, sem ezen kivül, a ki átoknak ne tartaná Európára nézve ezt a fegyveres békét, a melynek terhe alatt leroskadunk. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* De hát, t. ház, ebben a helyzetben tökéletesen ártatlan volna a mi kormányunk? Hiszen 1867 óta, midőn az egyezség megkötteteti, valahányszor a Lajthán túlról nagyobb vér- vagy pénzáldozatot követelnek tőlünk, ez mindig a nagyhatalom nevében, a nagy-

Digitized by Google

hatalmi állás fentartása czímén történik. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* És hát az a nagyhatalmi állás csak arra való, hogy boszniai kalandokat csináljunk, de nem való arra, hogy részt vegyünk azon tanácsban, a hol országok és népek sorsát intézik, hogy ott fellépjünk és irányt adjunk? A kormány ezt bizonyára soha sem tette, legalább soha sem hallottunk erről. A kormánynak tulajdonságai közé bizony pedig nem tartozik, hogy a gyertyát a véka alá rejtse. De megengedem még azt is, hogy e tekintetben nem tehetett, de hát nem tehetett a tekintetben, hogy a közös hadügyminister takarékosságra birja? Senki sem fogja azt mondhatni, hogy nem volt e tekintetben elég módja; hisz ha közvetlen nem tehetett, ott voltak hivei a delegatióban. A magyar delegatusok voltak mindig azok, kik ha a túloldalon takarékosságról beszéltek, hát azokat leszavazták. Én nem hiszem, hogy a mi a közös hadsereg költségei körül történik, mind a harczképességgel van összefüggésben. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* Hiszen senki sem vonja kétségbe, sőt fényes bizonyítékát láttuk nem egyszer, hogy a honvédség megfelel rendeltetésének, talán jobban, mint a közös hadsereg; *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon)* ha tehát két zászlóalj hondvédséget el lehet helyezni oly épületben, a mely 70,000 forintba kerül, kérdem, hol van az elkerülhetlen szükség arra nézve, hogy két zászlóalj közös hadseregbeli katonát oly palotába kelljen elhelyezni, a mely 600,000 forintba kerül. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Ha gondolkozom azon, mi lehet ennek oka, valóban nem tudok mást képzelni, mint azt, hogy ezen palotákban könnyebben lehet arra nevelni a magyar ifjut, hogy megvesse azt a szerény házat, melyet otthon a haza neki adhat, hogy könnyebben lehet abban a palotában oly tanokra megtanítani, a melyekből a Janszkyak nevekednek. Ha valaki ez ellen azt mondja, hogy ez csak phrasis, hát bátor leszek a t. honvédelmi minister urat figyelmeztetni, hogy miféle könyveket olvastatnak ott azokban a palotákban. Csodálkoznám, ha a honvédelmi minister ur nem ismerné az „Osztrák-magyar katonakönyvet a hadsereg altisztjei és legénysége számára.“ Abban a könyvben a többi gyönyörűségek közt előfordul egy czikk, a mely a zászlóhűségről elmélkedik és abban a többiek közt ezen passus is benne van: „Zászlóhűséggel viseltettek a 48-ik magyar ezred 3-ik zászlóalja, a kik Nagyszombatnál a császári királyi hadsereg közelébe érve, egy lövést sem téve, megadták magukat; ezen zászlóalj nem tett a császári hadseregre lövéseket, a sárga-fekete zászlót Kossuth felszólítására nemzeti szinüvel nem cserélte fel.

1849-ben zászlóhivek voltak azon huszárok, a kik magokat osztrákoknak nevezték.“

Ezután következik austriai részről több példa. Végre befejezésül ily épületes dolgokat mond: „Elődeink példájaként örök időkre akarunk a sárga-fekete zászlóhoz hivek maradni, jelszavunk maradjon mindenkor: Istennel a császárért.“ *(Mozgás a szélső baloldalon.)* Hát azt kérdem bárkitől a világon, hogy magyar nemzeti kormány-e az, melynek kormányzata alatt ilyen megtörténhetik? *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Az előadó ur pénzügyeink romlását azon áramlatra vezeti vissza 2-szor, mely az állam keretén kivül álló társadalmi feladatoknak az állam általi teljesítését követeli; és ezen irány praegnans kifejezéséről azt mondja, hogy nem annyira a hivatást keresstik, mint a hivatalt. No hát, t. ház, én sohasem hallottam, nem is hiszem, hogy valaki évek hosszú során keressen valamit, a mit soha meg nem kaphat; azt sem hallottam soha, hogy azt a hivatalt akár azon ország, a mely az előadó ur szerint kivül van, akár pedig az ellenzék osztogatta volna; ez tehát inkább vád a kormány ellen, mint védelme a kormánynak, mert ki más, mint a kormány az, ki hivatalt osztogat hivatás nélkül, nem lehet eléggé sokszor ismételni, szavazatért; mert hát ki vonja el a figyelmet a társadalmi tevékenységtől, ki irányozza a figyelmet, sőt a követelést arra, hogy a társadalom tevékenységének feladatait az állam teljesítse? Ki más, mint a kormány? Ő osztja a vasuti concessiót, igéri vagy párthivei által igérteti a vasuti műhelyeket? A kormány megy az irányban annyira, hogy ma már a kicsinyességeket sem vetve meg, még a sajt, vaj, tej és nem tudom micsoda szövetkezeteket is elősegíti, sőt előidézi, no természetesen akkor, ha a tagok az ő hivei. A kormány a helyett, hogy a nemzetnek kétségtelen bűnét, a nagyzási mániát iparkodott volna kisebbíteni, saját nagyzási mániájával növelte. S igy hiába tagadná a kormány, kétségtelen az, hogy azon hivatalvágyat, a mely hivatás nélkül hivatalt keres, senki más, mint a kormány nem idézte elő. Hát ki az, a ki az urnak, ha uraskodni nincs többé miből, legalább egy éhenhaló irnoki állást ad, ki az, a ki az iparosnak, ha megunta a tisztességes munkát, ha mást nem, egy vasuti bakterságot juttat, ki az, a ki elősegíti már a népben is kezdődő azon vágyat, hogy ősei ruháját, ősei földét elhagyja és ha mást nem kaphat, szolgaságba menjen, csak fizessenek. De hát, t. ház, az előadó ur nem elégszik meg azzal, hogy a kormányt védelmezze a a mult hibáiért, hanem kilátást is nyujt nekünk a jövőre, azt mondván: hogy a kormány beismeri, miként szigorú határokat kell szabni kiadásainknak és beismeri annak igazságát, hogy e szabályokat szigorúan be is kell tartani. Már, t. ház, én azt hiszem, hogy az igéret kétféle s értéke attól függ, ki az, a ki az igéretet teszi? Az-e, ki nem volt azon helyzetben, hogy a mit most megigért,

Digitized by Google

meg is tegye; vagy az, a kin magán mulik csupán, hogy a mit most igér, már előbb megtette legyen. Az előbbinek, ha tisztességes ember, kétségtelen, hinni kell, az utóbbinak már nem; nem különösen akkor, ha az igérő a jelen kormány.

A t. pénzügyminister ur épen ugy, mint tegnap Török képviselő ur, nagyon zokon vették Horánszky t. képviselőtársunknak azon kijelentését, hogy a kormány eljárása ámítás. Hát én azt hiszem, hogy Horánszky képviselő ur e kifejezést azért használta, mert a kormány eljárására nézve a magyar nyelv szelidebb kifejezést egyáltalán nem ismer. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* Mert mondja meg nekem bárki, hogyan lehet nevezni azt az eljárást, a melyet a költségvetés körül követett a kormány. Hisz ma már nincsen senki sem e házban, sem azon kivül, a ki azt irrealisnak ne mondaná. Hát mi volt a t. ministerelnök urnak azon eljárása, midőn Austriával másodizben kötendő egyezség alkalmával lemondott csak azért, a mint a következés megmutatta, hogy pártját megpuhítsa és megköthessen oly egyezséget, mely a 67-iki egyezségnél sokkal rosszabb, annyira, hogy koczkáztatni merem azt az állítást, miként a mostani egyezség a 67-iki egyezségtől sokkal messzebb áll, mint a 67-iki egyezség országunknak általunk contemplált függetlenségétől. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* Hát mi más, valahányszor a ministerelnök ur önkormányzatról beszél? Hát mi más, ha megigéri, hogy a választások körüli visszaélésekről törvényjavaslattal áll elő és mi volt más, t. ház, midőn a korona által jelentette azt ki, hogy pénzügyeink egyensúlya helyre van állítva.

De nemcsak a multra hivatkozik a t. előadó ur, hanem azt mondja, a t. ministerelnök ur igéretet tett a pénzügyi bizottságban a jelenre nézve, sőt hogy a takarékossági hajlamait saját tárczájánál már érvényesítette. Mit mondhatunk erre akkor, midőn az előttünk fekvő költségvetésben épen a ministerelnök mint belügyminister ur tárczájánál is emelkedés van a kiadásnál.

Prileszky t. képviselő úr előszámlálja a teendők egész hosszú sorát, melyek nélkül szerinte is tisztességesen a helyzetből kibontakozni nem lehet. Hát én azt kérdezem, mi gátolta a kormányt abban, hogy azt, mit Prileszky képviselő úr most javasolt, már előbb megtette volna. Semmi más, mint vagy az akarat, vagy a képesség hiánya és mind a kettő hiánya bizony kevés biztosíték a jövőre nézve.

De t. ház, ugy az előadó ur, ugy a kormány, valamint a ház túloldaláról a többi szónokok Magyarország életképességére hivatkoznak. *(Halljuk!)* Midőn arról vagyok meggyőződve, hogy Magyarország életképessége és adóképességének fokozása nem arra való, hogy ez a kormány azt végkép kimerítse, én is vallom, hogy Magyarország életerős, hiszem, hogy népünk még ezen kormány, sajnos, elhibázott tetteinek következményeit kiheveri; de erre szükséges, hogy önmagáé legyen. Én is hiszem azt, a mit a franczia iró mondott saját nemzetéről: „Az én hazám nagy és erős, nagy és erős szive van. E szivre kell hatni és annak virágai: az önfeláldozó hazafiság és a hősiesség fakadnak abból.“ De ember kell hozzá s ez ember nem a ministerelnök ur. A ministerelnök ur nem az az ember, ki az egoismus rút bűnét a tömeg egoismusává, a fenséges patriotismussá tudná fejleszteni. *(Ugy van a szélső baloldalon!)* Midőn tehát arról vagyok meggyőződve, hogy e kormány nem fogja kivezetni a bajból az országot, minden igaz hazafi kötelességének tartom, hogy minden alkalmat megragadjon arra, hogy ez a kormány mással cseréltessék fel: nem szavazom meg a költségvetést. *(Helyeslés a szélső baloldalon!)*

Horváth Gyula: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Ha előadásom ez alkalommal talán még szakadottabb találna lenni, mint a milyen máskor, méltóztassék azért irántam ez alkalommal kegyes elnézéssel viseltetni, a mennyiben rossz egészségi állapotom daczára szólanom kell. *(Halljuk!)*

Hogy felszólalok, teszem ezt azért, mert tartozom ezzel magamnak és azon pártnak, a melynek tagja vagyok, azon tekintetből, hogy sok kérdésben itt e házban önálló nézetet nyilvánítottam, mely egyik párt keretébe sem illett teljesen bele. A jelenlegi helyzetben természetszerű az, hogy a magam és pártom iránti kötelességemhez képest ily alkalommal nyilatkozom.

Én sem most, sem máskor és általában nem képzelek oly körülményt, a melyben helyesnek tartanám, hogy a költségvetés pártszempontból, subjectiv szempontokból ítéltessék meg, mert az a legtárgyilagosabb birálatot igényli. Mentől nehezebbek a viszonyok, annyival inkább van szükség feltétlen tárgyilagosságra, melyet sem párt, sem egyéni, sem osztály-, sem semmiféle érdekek által megsérteni nem szabad *(Helyeslés jobbfelől)* és habár a parlamentnek egyik vagy másik része a dologra vonatkozólag keserű igazságokat mond egymásnak szemébe, ennek mindig tárgyilagos határa kell hogy legyen ugy bent a parlamentben, mint ezen kivül és hiába igyekszik akár ez a párt a túloldalról felszólalók nézeteit becsmérelni, kisebbíteni, akár a túloldalon levő bármely párt az ezen oldalról történt nyilatkozatok értékét leszállítani. Ezen nézeteknek és nyilatkozatoknak értéke a bennük levő lényegtől kell hogy függjön, nem pedig azon apró fluctuatióktól, melyeket a pillanatnyi szenvedély sugall. *(Ugy van! jobbfelől.)*

Mert én igy vagyok meggyőződve, igyekezni

Digitized by Google

fogok a legnagyobb tárgyilagossággal beszélni és ha e házban kijelentett egyik vagy másik nézetet vagy véleményt birálat alá veszem, annak ne méltóztassanak politicus szint tulajdonítani, mert ez határozottan nem czélom. A ház egyik vagy másik szónoka által elmondott véleményeket inkább csak azért foglalom be beszédem keretébe, hogy ez által beszédemnek ugyszólván természetes fonalat adjak.

Mindenekelőtt nagyfontosságú és természetszerű dolognak tartom azt, hogy ha a budget-tárgyalás alkalmával a kormány és az azt támogató többség felett birálat mondatik és természetszerűnek tartom azt is, hogy ha a birálatnál ugy a kormány, mint az azt támogató többségre vonatkozólag súlyos nyilatkozatok tétetnek, ha a helyzet súlyos volta ezt bizonyos fokig igazolja, annak daczára, hogy ez igy van, nem tarthatom természetesnek — éppen az objectivitás szempontjából — azt, hogy a helyett, hogy a dolgok, a viszonyok és a nézetek ellen irányulnának a nyilatkozatok, ugyszólván mindenik subjectiv módon egy irányban hegyesedik ki és minden nyil, a mely ellövetik, nem a dolog s a nézet, hanem személy ellen lövetik. *(Egy hang a szélső baloldalon. Mert az a bűnös! Derültség!)*

Épen az a különbség, hogy én nem tartom a ház feladatának azt, hogy bűnösöket keressen, hanem azt tartom főfeladatának, hogy a megtörtént dolgok lehető orvoslását keresse. *(Helyeslés jobboldalon.)*

Azt mondták a túlsó oldalon t. ház, én nem tagadom, hogy bizonyos fokig jogosultsága van — hogy itt a többségben bálványimádás, a Tisza-cultus van nagy erőben. Lehet, hogy ez igaz, lehet, hogy e cultusnak, a bálványimádásnak itt vannak főpapjai és követői, de a valódi missionariusai, higyjék meg, ott vannak önöknél a túlsó oldalon, *(Derültség a jobboldalon.)* Mert ha a képviselő urak a személy helyett a dolgok, a nézetek, az elvek ellen irányoznák támadásaikat, akkor nem korbácsolnának mesterségesen egy többséget arra, hogy a személyt, melyet okvetetlenül elejteni akarnak, annál inkább támogassák. *(Mozgás balfelől.)*

És nemcsak itt ez alkalomnál, de mindig és mindenütt, hol a dolgok helyett a személy ellen indul a támadás, minden időben ugyanazon jelenség állott elő, hogy a megtámadott személy körül még inkább tömegesülnek az erők. Ezt, t. ház, mellékesen nem polemicus szándékból mondom, hanem azért, mert ez tiszta és erős meggyőződésem. Világos dolog, hogy a parlamentaris kormányforma ugy itt, mint más államokban — hogy katonai kifejezéssel éljek — nagy emberanyagot szokott felhasználni, illetőleg az embereket, pártokat, egyéneket sokkal hamarább, sokkal gyorsabban elhasználja, mint más kormányforma. És ez kevésbé veszélyes nagy nemzeteknél; de kis nemzeteknél, ott, hol az irányzatokat a faj heves vérmérséklete még fokozza, sokszor valódi veszedelemmé válhatik.

Ha a nézetek, ha az elvek döntetnek meg, ez még nem nagy baj, de ha az ország kiváló erői, legyenek azok akár e padokon ülők, akár ama padokon ülők, egyformán hatalmas erői az országnak, ha ily erők töretnek, semmisittetnek meg: akkor ez által egyedül csak a közügy veszit. És ha szabad lenne tanácsolnom, arra volnék bátor figyelmeztetni, hogy nagy okunk és szükségünk van arra, hogy egymás egyéneit kölcsönösen kiméljük. *(Helyeslés jobbfelől.)* Ha mindezek, a melyek nem a dolgokra, hanem a ministerelnök ur személyére vonatkozólag felhozattak, állanának; ha mindazon tulajdonai a ministerelnök urnak nem volnának meg, a melyeket kétségbe vonnak; ha a ministerelnök ur csakugyan azon niveaun állana államférfiui és egyéb tekintetekben, a melyre őt állítják; ha politikája csakugyan ámítás volna lefelé és felfelé: azt hiszik, hogy az egyénnek ezen becsmérlésével és kisebbítésével nem törpülnének el egyszersmind az ellenzékek is? Vagy, hogy ha ő olyan egyén volna, a kinek mindazon hibái megvannak, a melyeket neki tulajdonítanak, a ki a jó tulajdonságoknak egyikével sem bir, a ki évek hosszú sora óta ámításból él lefelé és felfelé és Magyarország összes ellenzékének még sem volna elég ereje és hatalma őt megdönteni, ez nem vetne árnyékot az ellenzékre is? *(Tetszés jobbfelől.)* Önök is épen olyan jól tudják, mint én — csakhogy nem akarják bevallani — hogy a ministerelnök urnak, ha vannak is hibái, vannak nagy tulajdonságai is *(Nagy zaj, felkiáltások szélső balfelől: a korteskedésben!)* mert ha a jó tulajdonságok mindenikét nélkülözné, akkor Magyarország népét ez oly gyengének tüntetné föl, a milyenné azt feltüntetni, ha komolyan meggondolják a dolgot, önöknek sem lehetne többé kedvük. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Ezek előrebocsátása után a dolog érdemére vonatkozólag — bár nézetem szerint az eddig elmondottak is némileg a dolog érdemét érintik — a t. ház kegyes engedelmével leszek bátor mindenek előtt elmondani azt, hogy én gróf Apponyi Albert képviselő urral egy dologban teljesen egyetértek és ez az, hogy e nehéz helyzet közepette, a melynek komolyságát a ház minden oldalán egyformán elismerik, igenis tartozik és köteles a kormány rámutatni az utra, a melyen haladva, a kibontakozás felé lehet jutni és azt elérni; és ennek a kimondása még nem involválja azt, hogy a pénzügyi tervek egy lánczolatával álljon elő, hanem involválja azt, hogy a kérdések a maguk érdekében, a kérdések a maguk valóságában állittassanak fel és épen ily alkalmakkor olyan szavak, a melyeknek értelme, a melyeknek felemlítése bizonyos reményeket, bizonyos várakozásokat

Digitized by Google

keltenek, vagy olyan szavak ne hangoztassanak a nélkül, hogy azoknak komoly hordereje mérleg alá vétetnék. Nyiltan és őszintén elismerem, hogy az a tervezet evvel a komoly helyzettel szemben, a mely előtt állunk, a melyet ugy a pénzügyi bizottság, mint a t. kormány elénkbe tart, lehet a kibontakozásnak halvány conturja, de komoly conturját nem képezheti és ez mindenesetre tetemes nagy kiegészítésre vár; de t. ház, szükséges, hogy egyszersmind azok az utak, azok a módok, azok az eszközök, melyek ezekre kijelöltettek, azok is komoly birálat alá vétessenek. Az egyik ezek közt a takarékosság és az a szó, mint szó hódított ez előtt 12 évvel 1875-ben és ugy látszik, hogy hatalmát, varázserejét nem veszítette el most sem.

Én azonban, t. ház, daczára annak, hogy egy merész szót koczkáztatok, ettől a jelszótól egyáltalában a legkisebb pénzügyi eredményt sem várom. Én nem vonom kétségbe, hogy a pénzügyi bizottság a legnagyobb odaadással feküdt neki annak, hogy az állam budgetjét megjavítsa és mikor összes törekvései 150,000 frtnyi megtakarításig jutottak ez állambudgetben akkor, mikor a helyzet komolyságának hatása alatt kellett keresni azt, hogy hol lehet megtakarításokat tenni: akkor kinek van bátorsága olyként, hogy ez ország népe a parlament iránt jogos várakozással lehessen — kimondani azt, hogy takarékossággal akarjuk az államháztartásban az egyensúlyt helyrehozni?

Ez, t. ház, egy szó, melyet — megengedem — oly államokban feltétlenül ki lehet mondani, mely államokban vagy még alig vannak a civilisatio kezdetén, vagy pedig melyek a civilisatió oly magas niveaujén állanak, honnan, ha stagnatió áll is be, az illető nemzetnek vagy népnek fejlődése meg nem akad. De ki meri Magyarországon mondani azt, hogy megtakarítások akár az egyik, akár a másik irányban lehetségesek. A ki tudja, hogy az administratio terén a reformok oly szakadatlan lánczolata válik föltétlenül szükségessé, minőt tegnap gróf Apponyi is a képviselőház elé tárt; a ki tudja, hogy az ország közgazdasági és kereskedelmi fölvirágoztatása oly ponton van, hogy itt visszatartani annyi volna, mint stagnatióba hozni, a mely stagnatio pedig bizonyos fejlődési államoknál egyenlő a halállal; a ki tudja, hogy a legközelebb multban is a kolera és más járványok mint pusztították az ország népét és ezzel szemben látta azt a kezdetleges egészségügyi administratiót, mely kezdetleges azért, mert javítására nem volt elég pénzünk: ez nem fog elzárkózni attól, hogy mind e tekintetben nagy kiadások sora előtt állunk. Mert nem elég csak arra törekedni, hogy az egyensúly az államháztartásban meglegyen, hanem arra is kell, hogy az állam közgazdasági, kereskedelmi viszonyai fejlődésben tartassanak. *(Ugy van! jobbfelől.)*

Hát, t. ház, a ki meri hangoztatni a takarékosságot, mutasson rá e budgetben, melyek azon pontok, melyeknél a takarékosságot ugy, hogy annak pénzügyi eredménye legyen, keresztül meri vinni.

A takarékosságot emlegetni és meggyőződve lenni arról, hogy annak pénzügyi eredménye alig lesz, nem egyéb, mint a közvélemény félrevezetése. *(Helyeslés jobbfelől. Mozgás balfelől.)*

De, t. ház, van egy más neme is a takarékosságnak és azt hiszem, mindazok, kik e szót emlegették, erre gondoltak. A takarékosság e neme, a mely mindattól, a mi nem okvetlen szükséges, megvonja a költséget és a pénzt csakis a tényleges szükségletekre fordítja.

Az államkormányzatnak csaknem minden ágában lehet a rendszerek és szerű változtatásával megtakarításokat vagy jövedelem-fokozásokat elérni.

De az ez úton elérhető megtakarításoknak már előre hosszú időre megvan a helye.

És t. ház, az is szükséges, hogy egy másik, folytonosan hangoztatott szó, de melynek az értelme tökéletesen elveszett, végre valahára rectifikáltassék. *(Halljuk!)* 1875-ben, midőn hasonló komoly pénzügyi helyzet között volt az ország, az akkori parlamentnek egyetlen egy tagja sem volt, a ki felszólalásában nagy súlyt ne fektetett volna az ugynevezett rendszerváltoztatásra s kimutattatott, hogy ugy az administratio egész rendszere, mint adórendszerünk, okvetlenül egészen átalakítandó volna. Ez a szó azóta folytonosan újra és újra ismétlődik s ma már akárhányan vannak, a kik ezen rendszerváltoztatás iránt teljes bizalmukat elvesztették. S mi ennek az oka? Az, hogy e rendszerváltoztatás keresztülvitele aligha megkisértetett valaha valamely téren. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélső baloldalon.)*

Az egyének váltakoztak, de a rendszer mit sem változott.

E tekintetben elégséges rámutatni arra, hogy a mi egész adórendszerünk, a mi egész pénzügyi administratiónk azokon az alapokon áll, melyeket Bruck hajdani pénzügyminister kitalált, legfeljebb egyes apró reformok történtek, melyek azonban, mondhatni, inkább deformok voltak. Már kitalálása idejében föltétlenül elítéltetett, ugy maga az adózási rendszer, mint az összes pénzügyi administratio rendszere. Mindenütt mint egy absurdum mutattatott fel és mi ezen rendszerrel éldegélünk tovább, foltra foltot téve. *(Igaz! Ugy van! a szélső bal- és a baloldalon. Halljuk!)*

Ezen rendszer teljes reformjának keresztülvitelére feltétlenül szükség van s a gyökeres reform, hitem szerint, tetemes eredményeket fog

Digitized by Google

előidézni s ugy az administratióba kellő gyorsaságot fog hozni, mint pénzügyi megtakarításokat is fog eredményezni.

Hogy csak egy flagrans példát mutassak fel, utalok az e ház minden oldalán felemlített dohánymonopolium kezelésére, mely ma is abban a primitiv állapotban van, mint a hogy annak idején átvettük. Minden államban, melyben dohánymonopolium áll fenn, a kezelés azóta a reformok hosszú során ment át és az eredmények mindenütt meglepőleg jobbak, mint nálunk. Nálunk a dohánymonopolium kérdése teljes változatlanságában maradt meg. Ebben az országban komoly pénzügyi bajoknak kellett előfordulni, hogy ezen kérdésre teljes komolysággal rámutassunk és rámutassunk arra, hogy itt igenis lehet eredményeket elérni.

Az adórendszert illetőleg lehetetlen be nem ismerni azt, hogy ennek egy alaphibája van és ez az, hogy közvetett fogyasztási adóink fölött a rendelkezési jog vagy egyáltalán nincs kezünkben, vagy oly kevéssé, hogy ép e miatt lehetetlen e forrást kellőkép kihasználni.

Ha, t. ház, valaki meg van győződve arról, a mint én meg vagyok győződve, hogy pusztán takarékosság utján az államháztartás egyensúlyát helyreállítani nem lehet, hanem hogy egyedül a jövedelmek fokozása vezethet czélhoz: akkor kell, hogy azon alapokra, melyeken az államháztartás rendezését lehetőnek tartja, rámutasson.

Elismerem, t. ház, hogy a kérdés politikailag komoly, hogy annak elbirálása, megoldása nagy nehézségekbe ütközik, de azt hiszem, hogy a midőn egy országnak súlyos pénzügyi helyzete áll előtérben, a mely okvetetlenül segítséget követel, akkor azt a forrást, mely neki az éltető erőt adhatja, ha el van zárva, ki kell nyitni. *(Helyeslés a bal- és a szélső baloldalon.)* És lehetetlen ki nem mondanom, hogy a fogyasztási vámok felállítását közvetett adóink kihasználása szempontjából oly feltétlen szükségességnek tartom, *(Élénk helyeslés a bal- és a szélső baloldalon)* hogy e nélkül az ország pénzügyi bajainak orvoslása, szerintem merő illusió. *(Helyeslés a bal- és a szélső baloldalon.)*

A második dolog, t. képviselőház, a mit szükségesnek tartok elmondani, az, hogy én az állam pénzügyeinek rendezésére szolgáló csodaszerekben, akár hogy hirdessék is azokat, soha sem hittem, ma sem hiszek. A közönséges eszközök, melyeket használatba szoktak venni, új adók, új jövedelmi források, adóemelések. Vannak ezenkivül más eszközök, a melyek iránt reményeket szoktak kelteni, de a melyekkel még állami financiákat soha sem rendeztek.

Én beismerem, tudom hogy terhesek az egyenes adók és emelésüket minden esetre meg kell fontolni, még abból a szempontból is, hogy a terhek túlhajtása magát a forrást meg ne apassza; de szerintem, tisztán és világosan ki kell mondani a háznak ugy erről az oldaláról, mint amarról, hogy az államfinanciák rendezése végett új jövedelmi forrásokra és a jövedelmek fokozására van szükség. Azt pedig mindenkinek kötelessége nyiltan megmondani, hogy ezt mily módon tartja eszközölhetőnek. Az én meggyőződésem szerint a nélkül, hogy ugy a közvetett adók, mint a fogyasztási adó és más jövedelmi forrásaink igénybe ne vétessenek és ne emeltessenek az ebből folyó jövedelmek, pénzügyi bajainkon segíteni nem lehet; sőt meg vagyok győződve arról is, hogy kisebb mértékben az egyenes adók emelése is szükséges lesz; de az csak abban az egyetlen esetben lesz lehető, ha minden emberben megérett az a hit, hogy ez által végre valahára pénzügyeinkben az egyensúly helyreállítható. De azért, hogy folytonosan merittessék, hogy újabb meg újabb bonyodalmak előtt álljunk, hogy újabb meg újabb reményekkel biztattassunk, de a valóság azokat megczáfolja, azért sem egyik, sem másik jövedelmi forrást megnyitni — legalább készséggel — nem fogja senki.

T. ház! Lehet, sőt tudom, hogy felszólalásomban egyáltalában semmi újat nem mondtam. Ezt csak azért kivánom constatálni, hogy rámutassak arra, hogy egy költségvetés megítélésénél nem az új dolgoknak emlegetése, nem új ideáknak fölvetése, hanem az eszközöknek, melyekkel a javítás keresztül vihető, kézbevétele, az azokra való rámutatás okvetlenül szükséges.

Tegnap gróf Apponyi képviselő ur komoly, érveiben súlyos beszédében egy dolgot említett fel, a mely ugyszólván beszédének egyik fő alapját képezte. Azt mondta a képviselő ur, hogy elköltöttünk egy milliárdot; nem a beruházásokat, nem az inventáriumot akarja számba venni, hanem azt kérdi, hogy ezzel szemben mi az, a mivel birunk? Az állam életfeltételét képező dolgok megvannak-e és azok hatályosan működnek-e?

T. ház! Én elismerem, hogy e tekintetben nálunk nagymérvü fogyatékosságok vannak. Kettőnk között — eltekintve a t. képviselő urnak mindenki által feltétlenül elismert nagy tehetségétől — a felfogást illetőleg csak egy különbség van. A t. képviselő ur 12 évig — mint mondá és ugy is van, mindenki tanuságot tehet róla — a legszivósabb oppositióban állott és meg vagyok győződve, hogy szorgalmasan gyüjtötte az adatokat arra vonatkozólag, hogy a jelenlegi kormányrendszer hiányait kimutassa és igyekezett a lehető legflagransabb részleteket felkutatni. De vele is megtörtént, a mi minden amateur-gyüjtővel meg szokott történni, hogy kizárólag azon adatokat gyüjtötte össze, melyek az ő muzeumába találnak bele, azon adatokat pedig, melyeket más ember keres, nem gyüjtögette. A t. képviselő ur, meg vagyok győződve, át van hatva attól, hogy csakugyan

Digitized by Google

a jogvédelemnek akkora hiánya van ez országban, mint azt kifejezte, de én azt hiszem, hogy a képviselő urnak ezen állásfoglalása azon amateuri gyüjtésen alapul, a melyeket pártállásánál fogva teljesít. Vannak hiányok e téren is, de ha a t. képviselő ur igazságos akar lenni, akkor a jelenlegi Magyarországot össze kell hogy hasonlítsa a mult Magyarországgal. Nem kivánom azt, hogy mert e legutóbbi korban talán az ország fejlesztésére több adatott ki, evvel szemben a jelennek talán nagyobbaknak látszó egyes eredményeit vegye figyelembe, hanem ráutalom arra, hogy birálja el igazságosan azt a Magyarországot, a melyet 1868-ban az alkotmányos élet itt talált és birálja el azt a Magyarországot, a mely ma van itt és akkor nemcsak annak az egy milliárdnak, hanem a két milliárdnak is megtalálja az aequivalensét. Nem a kormány előrelátó bölcsességének tulajdonítom én ezt az eredményt, hanem tulajdonítom annak, hogy a nemzet ugy gazdaságilag mint értelmileg, népében és mindenében, a fejlődésnek stadiumában van.

Tekintve akár a régi Magyarország kereskedelmét, akár agriculturáját, tekintse azokat a végtelen latifundiumokat, a melyeket eke még nem tört fel és evvel szemben tekintse a befásított alföldet, tekintse az agriculturának azon magas fokát, a melyre az országnak egy nagyobb része ma eljutott, tekintse az iparnak azon fejlődését, a mely nyomorúságos viszonyok között is, a kellő állami támogatás hiánya daczára, oly eredményeket tudott felmutatni, a melyek meggyőzték ugy e képviselőház tagjait, mint a külföldet a legközelebbi kiállítás alkalmával, hogy végtelen haladás nyomait látják itt az ipar terén: meg fogja találni annak a két milliárdnak az aequivalensét. Lehet, hogy evvel az összeggel többet, nagyobb sikereket lehetett volna elérni, lehetett volna azon összegeket jobban, czélszerűbben beruházni; de egynek állania kell és egy fölött, azt hiszem, hogy a t. képviselő ur sem kételkedik, hogy Magyarország a mai stadiumban a civilisatiónak oly magas fokán áll, a mely annak a két milliárdnak a multtal összehasonlítva, aequivalensét képezi.

Igaz, t. képviselőház, hogy nemcsak kormányzati, hanem más bajokkal is kellett az ország népének küzdenie; igaz, hogy az országnak egyes osztályai ebben a küzdelemben megcsappantak erejükben és megcsappantak befolyásukban, súlyukban. Herman igen t. képviselő ur is rámutatott erre. A társadalmi átalakulás az állami átalakulás idejével összevág. Azok a társadalmi erők, a melyek a régi Magyarországot mozgatták, erejükben, hatalmukban, befolyásukban vesztettek, sőt mert a teher épen azok egyik részére nehezedett inkább, mint a többire, azoknak ereje legnagyobb mértékben csökkent; de hogy daczára ennek a társadalmi nagy átalakulásnak, melynek forgatagjában most benne vagyunk, e nemzet életképessége megvan és az állami és társadalmi átalakulás nehéz bajait el tudja birni, annak nem egy, de számtalan tanujele van.

Igazuk lehet az uraknak, ha a többség és a kormány mulasztásainak bűnlajstromát megkészítik; igazuk van, ha legkérlelhetetlenebbül szemünkre vetik, hogy hibáztunk, de ne méltóztassék e helyett a csődbe jutott nemzeti erők megcsappant árjegyzékét bemutatni. A bűnlajstromot fel lehet mutatni, ez nem árt az országnak; lehet, hogy megjavulunk, de legalább igyekezni fogunk megjavulni.

Madarász József: Olyan nincs!

Horváth Gyula: De ne méltóztassék a kétséget saját ereje iránt a nemzetbe beoltani, mert ez igen keserű gyümölcsöket fog teremni az országnak.

Ezek után a t. ház szives elnézését kérem, hogy figyelmüket ilyen sokáig igénybe vettem, *(Halljuk! Halljuk!)* de felszólalásomat egyéni szempontból is leszek bátor röviden indokolni. *(Halljuk!)*

Lehet, hogy voltak, kik azt várták, hogy én egy vagy más irányban saját pártomnak, vagy talán a kormány egyes tagjainak szemrehányásokat fogok tenni és ez az ellenzékre nézve mindenesetre épületes jelenség és kellemetes lett volna. De megmondom, mi az oka annak, hogy ezt nem tettem. *(Halljuk!)*

Én nem tartom magamat — és higyjék el, hogy ez nem valami álszerénység — egyáltalában oly egyénnek, a ki felszólalásával, nyilatkozataival nagyobbmérvü hasznot tudna elérni, de tudom azt, hogy nincs oly csekély erő, a mely kárt ne tudna tenni. És ha arról lehetne szó, hogy azzal a kárral, melyet okoznék, csak az egyénnek teszek kárt, lehet, hogy az emberi indulat, a szenvedély engem is elragadna; de a mikor tudom, hogy nem az egyénnek, hanem a közügynek okoz valaki kárt az által, ha a dolgot a maga objectiv irányából a subjectivitás terére viszi át: akkor a hallgatás még az oly kis egyénnek is, mint minőnek magamat ez irányban tartom, kötelessége. De mielőtt bevégezném beszédemet, egyet mégis kénytelen vagyok felemlíteni. *(Halljuk!)*

A t. képviselő urak komoly birálat alá vevén a kormánynak pénzügyi politikáját, melyet a többség támogatott és összehasonlítást tévén a más kormányok alatt folytatott pénzügyi politikával, sajátságos rendszert követnek, a mi általában szokatlan dolog volt eddig. Első volt e tekintetben Horánszky Nándor képviselő ur, a ki azt mondta, hogy az összes pénzügyi bajokért, ha van valaki, a ki felelősséggel tartozik, felelős a ministerelnök.

A felelősségnek azt a fokát, melyet az európai parliamentekben másokkal szemben a t. képviselő urak is elfogadnak, én is elfogadom.

Digitized by Google

A kormány feje felelős a kormány által a maga egészében folytatott politika összes ágazataiért; de sem a t. képviselő uraknak itten, sem más parliamentekben soha sem jutott eszébe senkinek, hogy a kormányzat egyes ágazatáért a kormány fejének első sorban való felelősségét állítsák fel. Hiszen a t. képviselő urak hivatkoztak az Andrássy Gyula gróf ministersége alatt folytatott pénzügyi politikára és nem nevezték azt Andrássy Gyula pénzügyi politikájának, hanem nevezték Lónyay pénzügyi politikájának. Felemlítették azt az időszakot, mikor Lónyay Menyhért volt a miniterelnök és Kerkápolyi volt a pénzügyminister és az ezen időszakban folytatott pénzügyi politikát nem emlegették a t. képviselő urak ugy, mint a Lónyay pénzügyi politikáját. De tovább megyek. A legutóbbi időkből példákkal illustrálták, hogy egészen más eredménye volt a Széll Kálmán pénzügyi politikájának. Mi az oka annak, hogy az ezen időn át folytatott különböző pénzügyi politikáért mindig a különböző pénzügyministereket akarják első sorban felelősségre vonni s most egyszerre megszünt logikájuk és első sorban a felelősséget a miniterelnök urra hárítják? Ezt én nem tartom loyalis dolognak.

Hogy nemcsak én vagyok e nézetben, hanem ez a nézete magának a pénzügyminister urnak is, arról tanúságot tett a pénzügyminister urnak tegnapelőtt tartott beszéde.

Tagadhatatlan az, t. ház, hogy valameddig a pénzügyi bajoknak személyes okait keresstik, nem találjuk meg az orvosszert. Akkor találjuk meg az első orvosszert, midőn a dolognak személyes része ugy itt bent a házban, mint ezen kivül el fog esni.

Most van ideje, hogy a választások ugyszólván előkészittessenek. Én jogosultnak tartom azt, a mit Beőthy Ákos képviselő ur tegnap mondott, hogy a választásokra megadja a vészjelt. Joga van mindenkinek minden ilyen alkalommal a nemzetre hivatkozni; csakhogy erre, nézetem szerint, csak egy alapon lehet teljes joggal hivatkozni ugy e házon kivül, mint e házban. Szükséges a dolgok mérlegelése, annak kimondása, hogy ezen elvek alapján akarom és óhajtom az ország ügyei rendezését; de valamint nem jogczím nekünk az, hogy a képviselőválasztásoknál a választók elé azzal lépjünk, hogy mi Tisza ministerelnököt követjük, épen ugy nem jogczím önöknek az, hogy önök Tisza ellen küzdenek. Sem az egyik, sem a másik nem jogczím és azon választásokból, melyek nem személy körül forognak, hanem a melyeknél a dolgokra lehet rámutatni, az ilyen választásokból sokkal kevesebb keserüség és több eredmény fog származni. Higyjék el a képviselő urak, hogy könnyebben elfelejtik a ministerelnök hatalmát, ha nem emlegetik annyiszor. És ez párttactica szempontjából is helytelen.

Mindezek után tovább nem kivánván fáraszlani a t. ház türelmét, *(Halljuk! Halljuk!)* kijelentem, hogy a költségvetést általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadom. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Becker János: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Én nem látom az ország helyzetének javulását oly rózsás szinben, mint előttem szólott t. képviselő ur, mert államháztartásunk permanens deficitje és fokozatos romlása, de különösen az 1887-ik évi állami költségvetés eredménye a legvilágosabban mutatja, mily mérvben romlottak pénzügyeink és hogy mennyire sülyedt a magyar állam a közösügyes alap lejtőjén, holott a magyar nemzet képes volt — ellentállva az osztrák törekvéseknek — 300 éven át anyagi jólétét megóvni és ős erejében nem törte meg a sok idegen befolyás; azonban az 1867-iki kiegyezés és a 12 évig tartó Tisza-uralom oda juttatták a magyar államot, hogy öntevékenységében megbénítva, anyagilag tönkre téve, az osztrák érdekek védtelen áldozatává törpült. És a nemzet ezen válságos helyzetben a kormányzat sivár pusztáján hasztalan keres megnyugvást, mert közgazdasági téren az osztrák telhetetlenséget szolgáljuk, közigazgatási téren a polgárok jogait látjuk elkobozni és adóviszonyaink a középkor emlékeit idézik fel benntünk azon különbséggel, hogy a 20 évig tartó béke meghozta még számunkra a sok új adót, valamint ezeknek és a régieknek fokozását, mit az igen tisztelt előadó ur az adók és az adóképesség fejlesztésének mond. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

A fegyveres béke Európa más államaiban is nagy terheket ró az adózó polgárokra, de más államokban a kormányok kisebb-nagyobb mérvben módot is nyujtanak, hogy ezen terhek elviselhetők legyenek; azonban a magyar kormány ily irányú feladatot nem ismer, noha látnia kell annak szükségét; mert a nagy- és kisiparost legörnyeszti az erős és fejlettebb osztrák ipar versenye és a földbirtokos osztályt végveszélylyel fenyegeti közgazdasági politikánk, mely abban culminál, hogy elzárja terményeink kivitelét nyugat felé és kelet felől az olcsóbban termelő államok terményeinek vámmentes beözönlését előmozdítja, mi által az egyedül fenmaradt osztrák piaczot illusoriussá teszi; sőt ezen válságos helyzetet a kormány a szándékba vett szállítási adóval még fokozni törekszik. A midőn a nemzet adóképessége ily módon megbénittatik, ugyanakkor a külföldi iparczikkekre vetett túlmagas behozatali vámok folytán egyrészről megdrágítjuk az osztrák gyártmányokat és másrészről vámjövedelmünk csökkenését idézzük elő, mely a mult évben már 2.200,000 frttal csökkent és ez által háztartásunk fedezete is. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elvitázhatlan tény, hogy a mely államban a kormánynak helyes közgazdasági politikája nincs, ott anyagi jólét nem honol és oly államban a ház-

Digitized by Google

tartás költségvetését positiv alapra fektetni nem lehet. Tisza Kálmán ministerelnök ur szombati beszédében hivatkozott pénzügyi és közgazdasági érzékére és azért csodálatos, hogy 12 évi uralkodása alatt nem volt képes helyes irányú közgazdasági politikát teremteni; *(Ugy van! Igaz! a szélső baloldalon)* sőt a már alapjában káros 1867-iki kiegyezés közgazdasági részét fokozatosan rosszabbá tevé és ezen okok miatt volt kénytelen folytonos adósságcsinálással és adóemelésekkel tengetni életét, mit a legnagyobb könnyelműséggel és valóságos keleti kényelemmel üzött. Mert annak tudatában, hogy a vagyonosabb osztály nem prosperál, a szegényebb osztály pedig tömegesen pusztul *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon)* és részben túl a tengeren keres magának jobb hazát, a kormány mégis a legnagyobb könnyelműséggel kimeríté az állam pénzerejét az inproductiv kiadások által olyannyira, hogy ma a productiv befektetéseknél a legszigorúbb koplalást kénytelen rendszeresíteni *(Helyeslés a szélső baloldalon)* és ezen visszás költekezés mellett legkisebb gondja, hogy egy igazságos adóreform által az adóterhek méltányosabb elosztását előmozdítsa, hanem a mint Horváth Gyula képviselő mondja: foltra foltot teszünk. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Angliában már a mult században oly irányú adóreformok hozattak, melyek folytán a szegényebb osztály a teherviselésben némi kedvezményben részesült és azóta minden újabb adóreform ily irányban módosult. Nálunk, a 19-ik század második felében, az állami és egyéb adóterhek aránytalan mérvben a szegényebb osztályra nehezednek. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Mert tapasztaljuk, hogy a kisiparos a vidéken csak ugy képes családját eltartani, ha mezei, vagyis napszámos munkát is végez, de azért a II-od osztályú keresetadó czímén 5—6 frtot fizet és ugyanoly nagy fejadóval rovatik meg, mint az, ki számos munkás kéz gyümölcsét a legnagyobb kényelemben élvezi; a tőkekamat-adónál ugyanazon hiányokat látjuk s e mellett a börzeadót is nélkülöznünk kell; továbbá a földbirtokos osztálynál az állami, községi, megyei és egyéb adók szinte a szegényebb osztályt sujtják leginkább, mert a nagybirtokos az alacsony erdőtariffák folytán a földadónál és az 1886. évi községi törvény XXII. törvényczikk 130. §-a folytán 50% kedvezményben részesül a községi adónál, nemkülönben a megyei közmunka és egyéb adóknál az erősebb részesül kedvezményben a gyengébb rovására. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Prileszky tisztelt képviselő ur hétfőn elmondott beszédében a progressiv-adót, mint oly remediumot említé fel, mely alkalmas az állam pénzügyi bajainak orvoslására, vagyis adóemelést proponál. *(Helyeslés a szélső baloldalon)*

Tisztelt ház! 1882-ben, a midőn a 30%-os jövedelmi pótadóról szóló törvényjavaslat, az állandó földadó-cataster által megállapított tiszta jövedelmi fokozatokkal kapcsolatosan tárgyalva lett a képviselőházban, ez alkalommal reá mutattam, hogy állandó catasterünk részben hiányos utánzata a porosz catasternek és hogy nálunk a progressiv-adó behozatala helyett az alacsony erdőtarifák által a legvagyonosabb osztály terhein könnyíttünk, holott más államokban a szegényebb osztály sorsán igyekeznek segíteni, mi a mai culturalis viszonyok között szükséges is. Én tehát nem állok ellentétben a tisztelt képviselő ur azon nézetével, hogy a képviselőház foglalkozzék a progressiv-adóval, de nem oly czélból, mint azt a képviselő ur kivánja — adóemelés czéljából. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

A tisztelt képviselő ur elfelejti, hogy más államokban és igy Poroszországban is a földadó kisebb százalékban van kiróva, mint nálunk; ott a tiszta jövedelem 9½%-a, nálunk — 30% pótadóval — több mint 32%-ban; ezen arányból látjuk, mily magas nálunk a föld adója és hogy progressiv-adó behozataláról csak akkor lehet szó, ha a 32% leszállittatik, mert a meglevő alapon még progressiv-adóval sújtani a közép- és nagybirtokos osztályt, annyit tenne: mint kifosztani őket; vagyis a magyar államban a progressiv-adónak behozatalát nem a jövedelmek fokozása, hanem a szegényebb osztály terheinek apasztása czéljából kell sürgetni.

Angliában a kisebb földterületek adómentesek, mi ezt pénzügyi viszonyaink között nem tehetjük; de mert nálunk az adóterhek aránytalan mérvben egyes osztályokat sújtanak és mert a magyar államban a földadó és egyéb állami adók a lehető legmagasabb fokra emeltettek, ezen körülmény miatt sürgős kötelessége lett volna a kormánynak, hogy egy igazságos adó-reformot a ház elé terjeszszen. Azonban a Tisza kormány csupán egy feladatot ismert: az államháztartás egyensúlyának helyreállítását, de sajnosan tapasztaltuk, hogy erre kevés volt a 12 év, mint a hogy elégtelen, ha valaki lefelé basáskodni és felfelé meghunyászkodni tud, hogy jó államférfi legyen.

Nem fogadom el a tárgyalás alatt levő törvényjavaslatot, hanem csatlakozom Helfy Ignácz képviselőtársam által benyujtott határozati javaslatához. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Enyedi Lukács: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Bizonyos mértékben feszélyezve érzem magamat, midőn most az 1887. évi költségvetési törvényjavaslat tárgyához szólani kivánok, azért, mert tulajdonképen nem vagyok tájékozva arra nézve, hogy a kormány részéről ki az, a ki a pénzügyi helyzetet velünk szemben képviseli? *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* A közvéleménynek

Digitized by Google

nemcsak összes tényezői, hanem a túloldalról tisztelt képviselőtársam, Prileszky Tádé is ugy beszélt a pénzügyminister ur helyzetéről, mintha az tulajdonképen már meghaladott álláspontnak volna tekinthető. De maga a t. pénzügyminister ur is, midőn a conversionalis tervnek végrehajtásáról beszélt, érintette azt, hogy nem lehet tudni, vajjon ő, vagy más fogja-e a tervet végrehajtani. T. ház! Nagyon természetes, hogy a parlamenti illem megkivánja azt, hogy egy távozó ministerrel szemben egészen másképen viselkedjünk, mint egy megmaradóval. De hogy távozó ministerrel helyzetének e kedvező voltát bizonyos mérvben éreztessük, ahhoz mindenekelőtt bizonyosan kellene tudnunk, vajjon a jövőben ő fogja-e a kormány pénzügyi politikáját képviselni, vagy sem? Mert megvallom, valamint a visszavonuló ellenségnek, ugy egy visszavonuló pénzügyministernek is hajlandó vagyok aranyhidat épiteni. De hogy megépitsem az aranyhidat és azután ennek is meglegyenek a bajai és megmaradjon a pénzügyminister is: ennek nem szivesen tenném ki magamat. *(Tetszés a szélső baloldalon.)*

Ha azonban visszapillantunk a lefolyt 8—9 év politikai és pénzügyi helyzetére, annak minden eseményét annyira identifikálva látjuk ugy a t. ministerelnök ur, mint a t. pénzügyminister ur egyéniségével, hogy egyáltalában kiméletet a kritikában sem az egyik, sem a másik azok részéről nem várhat, a kik politikai rendszerüket alapjánál és végrehajtásánál fogva kárhoztatják.

Mert azt láttuk, hogy a ministerelnök és a pénzügyminister új ministereket creáltak, régieket elbocsátottak. Ezekért a tényekért tehát, miután azon ministerium keretén belül történtek, nem annyira egyes ressort-ministereket lehet okozni, mint őket kettőjöket, a kik ezen rendszer képviselői és azért felelősek, még pedig elannyira, hogy váltakozó szerencsével, hol az egyik, hol a másik állott a nagyobb tekintélyben, mert volt idő, midőn Tisza-Szapáry és volt idő, midőn Szapáry-Tisza aeráról lehetett beszélni. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* Én tehát, t. ház, most, midőn a pénzügyi tárcza körül a válság beállott, daczára ennek, kénytelen vagyok leküzdeni magamban azon kiméleti hajlamot, melylyel talán különben egy távozó pénzügyministerrel szemben viseltetném és egész komolysággal hozzá kell látnom az előttünk fekvő költségvetés és az abban foglalt pénzügyi helyzet birálatához. *(Halljuk! Halljuk!)*

Előre bocsátom, t. ház, hogy nem szándékozom a pénzügyi kezelésnek szerves egészét átvizsgálni és bonczolgatni. Ezen terhes munka alól felmentett engem Horánszky t. barátom jeles beszéde, melyben ő felölelte a pénzügyi helyzet összes főbb mozzanatait és a melyekhez kevés hozzáadni való marad.

Én tehát egyenesen reflectálni fogok — s talán azon reflexio kapcsán észrevételeket fogok tenni magára a helyzetre — azon beszédekre, melyeket különösen Szapáry pénzügyminister ur, a bizottsági előadó és a ministerelnök ur a házban a vita folyamán elmondottak. *(Halljuk!)*

Mielőtt azonban, t. ház, beszédemnek tulajdonképeni tárgyára áttérnék, legyen szabad néhány észrevételt tenni azokra, miket Horváth Gyula t. képviselő ur az imént mondott. *(Halljuk!)* Horváth Gyula t. barátom igen ékes és szép beszédében azt vetette szemére az ellenzék szónokainak, hogy támadásuk a ministerelnök ur személye ellen vannak irányítva s hogy ezt rosszul teszi az ellenzék, mert ha nem a ministerelnök urnak személyét, hanem elveit és eszméit támadná meg, akkor a feladat rá nézve sokkal hálásabb volna s akkor talán sokkal kedvezőbb eredmény következhetné ezen támadást. Hát én azon kérdést vagyok bátor intézni a t. képviselő urhoz: mondja meg, mik tulajdonképen a ministerelnök ur politikai elvei? hogy megtehessük azt, a mit ő kiván. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* A mi támadásunk, t. ház, a mennyiben a ministerelnök ur személye ellen intéztetik, nem a magán embert illeti. Mi mindnyájan e házban kivétel nélkül tiszteljük, becsüljük a ministerelnök urat, mint magán embert, sőt őt mintaszerű családapának tartjuk. *(Derültség a szélső baloldalon.)* Midőn tehát mi támadásunkat a ministerelnök ur ellen intézzük, nem személyét támadjuk, hanem támadjuk azon rendszert, mely az ő személyében van megtestesülve. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* És midőn Horváth Gyula t. barátom elvekről beszélt, szavaira csak azt jegyezhetem meg, hogy a ministerelnök ur nagyon különféle elvekkel foglalkozott. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* Azon kezdette, hogy a parlamentben nagy tekintélyt és nagy állást vivott ki magának s midőn hatalomra került, lejáratta és életgyökerében támadta meg a parlamentarismust magát. *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon.)* Aztán kibontott zászlóval indult meg, pártjának is azon elnevezést adta a liberalismus nevében, de nem hiszem, hogy valaki a liberalismus elveinek az újabb korban többet ártott volna, mint a ministerelnök ur. *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon.)* S aztán, midőn más áramlatok keletkeztek, különösen itt szomszédaink körében *(a baloldalra mutat)* — Magyarország agrarius ország, az agrarismus elveivel könnyen veszélyes agitatiókat lehet előidézni — mit tett a ministerelnök ur? Bevitte az agrarismus egyik képviselőjét Széchenyi Pált ministeriumába, hogy azzal megölje az agrarismust. *(Élénk derültség és helyeslés.)*

A t. ministerelnök urnak politikai principiuma volt és marad az opportunismus, mely az elvekre ugy hat, mint a választóviz *(Tetszés a szélső baloldalon)* és ez az oka annak, hogy mi egyáltalában

Digitized by Google

nem voltunk abban a helyzetben, hogy a t. miniszterelnök urat politikai elvek szempontjából támadjuk.

Azt mondta továbbá Horváth Gyula igen t. képviselőtársunk, hogy ő a pénzügyek rendezésére csodaszereket nem ismer, ilyenek egyáltalán nem létezhetnek.

Tökéletesen igaza van. Csodákat senki sem tehet; de arra, hogy Magyarország pénzügyi helyzetén segítve legyen, nincs is arra szükség, hogy csodák történjenek. Annak megvan a maga egészen egyszerű és természetes remediuma: helyeztessék Magyarország olyan állapotba, a melyben van minden más független állam; *(Helyeslés a szélső baloldalon)* hozassék oly körülmények közé, hogy maga intézkedhessék vámügyei, közvetett jövedelmi adói tekintetében és biztosítom a t. többséget és Horváth Gyula t. barátomat is, hogy az országnak pénzügyi helyzete bármely néven nevezendő csodaszerek igénybevétele nélkül és pedig maradandóan rendezve lesz. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Ezeket előrebocsátva, t. ház, áttérek azokra, miket a t. pénzügyminister ur Horánszky Nándor t. barátunk beszédére tegnapelőtt a t. házban mondott és az ő észrevételeinek kapcsán bátor leszek saját észrevételeimet is megtenni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Mindjárt beszédének elején három dologgal foglalkozott a t. pénzügyminister ur. Az egyik az volt, hogy szemére lobbantotta Horánszky t. barátunknak, hogy azért támadta meg őt, mivel a budgetet nem reálisan állítja össze és hogy különösen a bevételek előirányzata nem nyugszik realis alapon.

A másik dolog azon nyilatkozata volt, hogy az államháztartás rendezése és megítélése iránt a deficit nem az egyedüli factor, mely tekintetbe veendő.

A harmadik pedig egy erős szemrehányás volt, a melyhez csatlakozott tegnap Török Zoltán t. barátunk is, Horánszky Nándor t. képviselőtársam ellenében azért, mert azt mondta, hogy a pénzügyi politikában a nyilvánosság elé hozott tények — és itt igen erős kifejezéssel élt — többnyire hazugságnak, ámításnak mondhatók.

Bátor leszek, t. ház, a t. minister urnak eme három tényével foglalkozni.

Azt concedálom egy bizonyos szűk keretben, hogy a bevételek előirányzata meglehetős realis alapon nyugszik. Nem ok nélkül constatálom ezt s rá fogok utalni magam is azon tünetekre, melyek specialiter a t. pénzügyminister ur ügykezelése alatt előfordultak.

1879-től 1885-ig — mert csak eddig rendelkezünk zárszámadási adatokkal és én positiv tényekkel óhajtok számolni — a rendes bevételek 8.800,000 frttal haladták meg az előirányzatot, az összes bevételek pedig 63.100,000 frttal haladták meg az előirányzott bevételeket. Ez átlag kitesz évenkint az összes bevételeknél 9 milliót, az adóknál és adószerű bevételeknél, a jövedékeknél és monopoliumoknál 1¼ milliót.

Mikor a házban a póthitelek tárgyaltattak, t. ház, akkor én ugy mellékesen érintettem, hogy az államnak jövedelmei az utóbbi években tetemesen fejlődtek és a midőn összehasonlítottam a kormány helyzetét avval a helyzettel, a mely 1875-ben volt, a mikor a t. ministerelnök ur átvette a kormányzatot, akkor azt mondta: miként lehet neki szemére vetni, ellene argumentumul felhozni azt, hogy most a bevételek emelkedtek és rendszeresebben folynak be mint akkor, hisz épen az az előnye az ő kormányrendszerének, hogy annyival jobb a helyzet, hogy most az előirányzott jövedelmek befolynak. Én azt tartózkodás nélkül concedálom, hogy nagyobb baj az államra nézve, ha az előirányzott bevételek nem folynak be, mint ha a pénzügyi bajokat más okok idézik elő, mert az, ha az állam életére szükséges előirányzott bevételek nem valósíthatók meg, az minden esetre mélyebben fekvő szerves bajokra mutat. De nem erről van itt szó. Itt a kérdést meg kell fordítani. Az igaz, hogy azon kormányok, melyek 1875 előtt vezették az állam ügyeit, méltán hivatkozhattak arra, hogy a legbecsületesebb törekvéssel, a legkomolyabb eljárással sem voltak képesek a pénzügyi helyzetet rendezni és fentartani azért, mert akkor az állami adók nem folytak be. De nem sokkal nagyobb felelősség sujtja-e azon kormányt, a mely annak daczára, hogy nemcsak az előirányzott bevételek folytak be, de még az előirányzatot felül is multák, mégis daczára, hogy az adózó közönség és az ország lakói minden téren teljesítették kötelességöket, ezen áldozatkészség mellett is olyan zavarba hozta az állam pénzügyeit, a milyenben azok jelenleg vannak. *(Élénk helyeslés a szélső balon.)* Én tehát épen abban, hogy a bevételek valóban évről-évre felülhaladják az előirányzatot, a legkomolyabb, a legkeményebb birálatot látom ezen kormány pénzügyi gazdálkodására. *(Élénk helyeslés a szélső balon.)*

A t. pénzügyminister ur beszéde végén mintegy keserű panaszban tört ki, hogy akárki arról a helyről, melyet elfoglal, beszéljen megtakarításról vagy arról, hogy csak az előirányzat leszállittassék vagy az előirányzott kiadások betartassanak, meddő fáradságot végez s czélt érni nem fog. Megvallom, ezen érintése a dolognak emlékeztetett engem báró Kemény Gábor, most már csak képviselőtársunk búcsuzó levelére, a melyben minister-társait kemény birálat alá vette. De ha tekintetbe veszem, hogy a t. pénzügyminister ur a ministerelnök urral együtt a kabinetben döntő szerepet vitt, hogy ő azon helyzetben volt, hogy keresztülvihetett mindent, a mit akart, én abban nem nyu-

Digitized by Google

godhatom meg, hogy a felelősséget magáról másra hárithassa, mert neki módjában volt azon túlkiadásokat évről-évre megakadályozni. Hogy a túlkiadások az ő beleegyezésével történtek, mutatja az, hogy ő állásán megmaradt. Azon perczben, mikor látta, hogy ministertársai az ő meggyőződése ellenére túlmennek az előirányzaton, kötelessége lett volna már azért is, hogy az országnak vészjelt adjon, állását odahagyni. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

De, t. ház, a pénzügyminister ur, midőn apostrophálta collegáit, arról, a mi saját kezelésén belül történt, ugy látszik, megfeledkezett vagy arra legalább kellő tekintettel nem volt.

Én megengedem, hogy a parlamentben olyan erős kifejezést használni mint „hazugság", „ámítás" csak azon esetben és azon perczben van megengedve, mikor az ilyen kifejezés a helyzet által teljesen indokolva van. Meglehet, hogy a mai helyzet által a legerősebb apostrophálás is indokolt. Én azonban nem apostrophálással akarom a t. pénzügyminister működését kimutatni, hanem hivatkozni fogok az ő legsajátabb tényeire. *(Halljuk! Halljuk! a szélső balon.)* Ilyenek első sorban a költségvetési előirányzat és a tényleges deficit. Megjegyzem, hogy én számításomat ugy az előirányzat mint a tényleges eredmény tekintetében teljesen egyenlő alapon számítottam, tudniillik az előirányzatnál hozzá adtam a papiroson álló előirányzati deficithez mindazon bevételeket, a miket a zárszámadásoknál azon előirányzathoz hozzá adni szokás, hogy azt a tényt tudjam kimutatni, mennyivel tüntette föl a pénzügyminister ur az ő előirányzatában, lehet mondani többnyire szándékosan — ez bebizonyitható — kedvezőbben a helyzetet, mint a milyennek az valósággal érvényesült az év végén. *(Halljuk!)* Igy 1879-ben 24 millió 400,000 frt volt az előirányzott deficit, tényleg 39 millió 800,000 volt; 1880-ban 29 millió 700,000 volt az előirányzati, a tényleges 43 millió 900,000; 1881-ben 30.800,000 az előirányzati, a zárszámadási 53 millió; 1882-ben az előirányzati 40 millió, a zárszámadási 56 millió 900,000 és igy tovább. Nem akarom a t. házat a számok felsorolásával untatni. Igy megy ez fokozatosan mindvégig és ez a pénzügyminister urnak kormányzati rendszere. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Tagadhatatlan tény, hogy ezzel kapcsolatosan járt a colossalis túlkiadás. De mielőtt magukra a túlkiadásokra észrevételeimet megtenném, legyen szabad utalnom arra, hogy miként történik a túlkiadásoknak zárszámadási és elszámolási kezelése. Szükséges ezt előre bocsátanom, hogy ebből levonandó conclusiómat igazoljam. A budgetkezelés akként történik — azt mindenki tudja, azt hiszem, Török Zoltán t. képviselőtársunk is, — *(Derültség balfelől)* hogy az állami budgetben a kezelési év deczember 31-én végződik, de daczára ennek, a kormánynak még további három hónapig van joga az előző évi hitelekre utalványozni. Mindazon összegek, melyek ezen az uton utalványoztatnak, a költségvetésben elszámoltatnak és a túlkiadások szintén azon időszakig terjednek, mig az elszámolási idő le nem jár. Ennek leteltével a hitelek teljesen megszünnek.

Miként jár el már most a kormány? A zárszámadásokban a túlkiadások kimutathatók; de ott, a hol kevesebb kiadás van az előirányzattal szemben, az is a zárszámadásokban ki van tüntetve, de arról a részletes jelentésben a számvevőszék számot nem ad. Pedig, valamint a képviselőház tiltakozhatik a túlkiadás ellen, úgy joga van azt is megkivánni, hogy az az összeg, a melyet egy bizonyos kiadásra megszavazott, ugyanarra fordittassék és ne másra. Mert abból, t. ház, az országnak igen kevés haszna van, ha például megtakarítanak valamit a kőutaknál, a midőn a kőutak kiépitésére a ház nagy súlyt helyez, azonban épül egy igen fényes palota, vagy egy igen fényes indóház. *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Ebben a két dologban compensatio egyáltalán nem lehetséges. És daczára ennek, az eljárás a következő. A zárszámadásokban a túlkiadások kimutattatnak és a számvevőszék, illetve a zárszámadási bizottságnak a közbenjöttével a kormány a túlkiadásoknál kieszközli magának és megkapja a felmentvényt. Ez tökéletesen correct eljárás. De mi ennek a tökéletesen correct eljárásnak az eredménye? Eredménye azért, mert a számvevőszéki eljárás elégtelen és nincsen annyi hatalom adva a legfelsőbb számvevőszéknek, a mennyire budgetszerűleg és a controle tekintetében szüksége volna? Az eredmény az, hogy a t. pénzügyminister ur szembe állitja az összes túlkiadásokat és az összes megtakarításokat és azt mondja, hogy költségvetésem eredménye ennyivel kedvezőbb, vagy ennyivel kedvezőtlenebb, mint az előirányzat volt. Már most, t. képviselőház, nem roppant mérvű kijátszása-e ez a parlament budgetjogának? nem szükséges-e valóban kivánnunk azt, a mit Helfy Ignácz igen t. képviselőtársam multkori beszédében megkivánt, hogy a számvevőszéknek elég nagy hatalom adassék, oly nagy, a mely elég nagy az ellenőrzés gyakorlására, de legyen az oly nagy, a mely a felelősség elvének tiszteletben tartása mellett a kormányt az ügyek vezetésére mégis képesitse; mert oly fontos joga, t. képviselőház, a budgetjog a parlamentnek, hogy minden költségvetési törvénynek minden pontjában egyenként fel vannak sorolva azon tételek, a melyekre nézve a kormánynak átruházási joga van, ha pedig ezt a gyakorlatot továbbra is fentartjuk, ez annyi, mint ha a kormánynak az egész költségvetés keretén belül átruházási jogot adunk. Ennek a jognak megőrzését és az erre vonatkozó intézkedést ajánlom a t. ház figyelmébe, mert

Digitized by Google

különben a túlkiadások bajától soha sem fogunk szabadulni. *(Ugy van! balfelől.)* A túlkiadások colossalis mérvűek voltak a pénzügyminister ur kezelése alatt. 1879-től 1885-ig 108 millióra rugtak azon túlkiadások, melyek a rendes költségvetés keretén belül előfordultak. Látván ez óriási túlkiadást, nem lehet csodálkozni és nem kell semmiféle csodaszereket keresni, mint Horváth Gyula t. képviselőtársam, ha az államháztartás egyensúlya meg van ingatva és alapjában meg van rendítve. A t. pénzügyminister ur, a midőn birálat alá vonja ministertársait, mint említém, megfeledkezik arról, hogy az előirányzatoknak irrealitása az ő költségvetésének keretén belül is igen gyakran és meglehetős erősen előfordul.

Csak két dologra óhajtanék hivatkozni, a melyek igen jellemzők. Az egyik a vasművek. A pénzügyminister ur következetességgel minden esztendőben tisztajövedelmet, nyereséget irányzott elő a vasműveknél, daczára annak, hogy minden esztendőben a zárszámadások ép oly következetességgel a legnagyobb veszteséget mutatták ki. Évről-évre fokozódtak a veszteségek, de ezek ellensúlyozására alkalmasint a költségvetés előirányzatában a minister ur a bevételeket, a tiszta jövedelmet folytonosan fokozta ugy, hogy tisztán ezen egy tárgynál a kezelés 1880-tól 1885-ig 6.700,000 frttal volt rosszabb a tényleges eredmény az általa készitett előirányzatnál. Hasonló tényeket találunk az államvasutak jövedelmeinek előirányzatánál. Én megengedem, t. ház, hogy a vasutak állami üzletet képezvén, nem veendők oly elbirálás alá pénzügyi eredmény tekintetében, mint más közigazgatási vagy egyéb természetű kiadások.

Megengedem, hogy ott tévedni lehet az előirányzatban, de, t. ház, hogy hosszú évek során egymásután minden évben tévedjen, még pedig mindig oly irányban, hogy kevesebbet irányozzon elő a kiadások rovatában és többet a bevételek rovatában, mint a menynyi tényleg megvalósult, azt aligha lehet tévedés számba venni. Ez pedig, t. ház, megtörtént 1879—1885-ig. Egyetlenegy év sem fordult elő, a hol az államvasutaknál ily természetű eredmény ne állott volna elő, *(Helyeslés balfelől)* úgy hogy 1879—1885 ig az államvasutaknál a kedvezőtlen különbözet az előirányzathoz viszonyítva 23.900,000 frtot, tehát majdnem 24 milliót tett ki. — Tehát e két czíménél a költségvetésnek 30 millió, a menynyivel határozottan czélzatosan azért történt az előirányzat az előző évekre való tekintet nélkül, hogy a papiron a költségvetésnek kedvezőbb, jobb képe legyen, hogy a deficit kisebbnek lássék, mint a minő a valóságban volt. *(Élénk helyeslés balés szélső balfelől.)*

Horánszky Nándor t. képviselő ur az államadósságokról oly képet nyujtott a t. háznak, a mely mindenkit megdöbbentett. A t. pénzügyminister ur arra azt mondta, hogy micsoda számítás az, mikor Horánszky az államadósságoknak csak teheroldalát mutatja ki és a vagyon-oldalát tekintetbe egyáltalában nem veszi. Hisz kitünően fejtette ki tegnap gróf Apponyi Albert t. képviselőtársunk, hogy azoknak az ellenértékeknek micsoda jelentőségük van és hogy mily különbség van az államot terhelő hátralékok és az államnak künn levő cselekvő hátralékai között.

De t. ház, én egész tárgyilagossággal óhajtván ezt a kérdést megoldani és óhajtván azt egyszer olyformán constatálni, hogy ahhoz a pénzügyminister ur is kénytelen legyen hozzájárulni; számítást tettem, hogy mennyivel emelkedett tulajdonkép az államadósság a t. pénzügyminister ur, illetőleg a Tisza-kormány működése alatt. *(Halljuk! a szélső baloldalon.)*

Tettem pedig e számítást oly alapon, a milyen alapon azt maga a számvevőszék teszi, tudniillik az 1885. év végével az államnak összes adósságai tettek 1 milliárd 342 millió forintot. Ehhez hozzáadtam a terhelő hátralékokat 112 millió frttal és tartozást értékpapirokban 6·7 millió frttal. A minek folytán kitünik, hogy az állam összes tartozása 1 milliárd 460 milló 700,000 forint. Ezzel szemben állanak az állami követelések értékpapirokban 300,000 frt, készpénzben 268.527,000 frt és cselekvő hátrálékban 176.900,000 frt.

Megjegyzem, hogy a készpénz követelésből kihagytam azt az összeget, a mely czímen követelése van az államnak a vasutaknak adott kamatbiztosítási előlegekben, azért, mert mint gr. Apponyi Albert képviselő ur igen helyesen kifejtette, ez előlegek az államnak activ vagyonát nem képezik, mivel ha ily kamatbiztosítást élvező vasutak az állam által megváltatnak, államivá tétetnek, ezen előlegek egyszerűen leiratnak; ez tehát számításba egyáltalán nem vehető.

Ezeket tekintetbe véve, azt találjuk, hogy az állam netto-tartozása 1 milliárd 12 millió forint. Ha ehhez hasonlítom ugyanezen alapon számítva azt az adósságterhet, a mit ez a kormány 1875-ben átvett, azt találom, hogy ugyanigy számítva az államnak netto-adósságát ugy mint előbb, 381 millió forintot tett a különbözet. Tehát 631 millió forint azon szaporulat, melylyel a Tisza-kormány működése alatt az állam terhei növekedtek.

Még egy concessiót lehet tenni. Tudniillik le lehet venni azon összegeket, a mikkel a rente conversio következtében az államadósság névértéke szaporodott; ez tesz 145 millió forintot.

Ha ezt levonjuk, még mindig fenmarad 480 milliónyi adósság teher.

Hogy pedig ezt egész súlyában megitélhessük, szembe állítom ezzel azon tételek összegét, melyek az egész idő alatt beruházásokra elköltettek. Ez összeg 173 millió 700,000 frt. Kitünik tehát, hogy az a tiszta összeg, a mi a jelen kormány kormány-

Digitized by Google

zása alatt egyedül a rendes deficitek fedezésére elköltetett, 312.400,000 frtot tesz. Ez olyan conto, mely hiteles, hitelesebb annál a contonál, melyet annak idejében Róth Pál képviselő ur benyujtott. *(Derültség a bal- és szélső baloldalon.)*

A t. pénzügyminister ur rendkivül megbotránkozását nyilvánította a felett, hogy Horánszky Nándor t. képviselőtársam kimutatta 426 millióban azon összeget, melyet a pénzpiacz a magyar állam adósságain nyer. Tudniillik ennyire rúg a különbözet az állam által, a rente és egyéb adósságai czímén felvett összegek és azok névértéke közt.

Horánszky t. képviselőtársam majd lesz abban a helyzetben, hogy az ő saját száma mellett a pénzügyminister urnak észrevételeit megtegye. Én nem épen erre akarok reflectálni, hanem a t. pénzügyminister urnak azon második megjegyzésére czélzok, a melyben azt mondta, milyen állítás az, ha valaki azt akarja ezen összegből kimagyarázni, hogy az állam kölcsöneit közvetítő pénzcsoportok milyen haszonban részesülnek a magyar állam részéről? Ő ezt a legkisebb minimumra akarta devalválni és ugyszólván a provisio színvonalára akarta leszorítani. Nem volt módomban, t. ház, a pénzügyminister urnak egész kezelését és azt a viszonyt, melyben ő a magyar állam kölcsöneit közvetítő csoportokkal áll, tanulmányozni, de tanulmányom tárgyává tettem annak egy részletét, tudniillik az 1885-iki rentekibocsátást, azon szerződések alapján, a melyek a pénzügyminister ur és az értékesítést eszközlő consortiumok között létrejöttek.

Két irányban történt 1885-ben a hitelmüvelet. Az egyik azon 12 millió forint volt, a mit az előirányzott deficit fedezésére használt; a másik pedig azon 18 millió forint volt, mely a forgalmi tőkék fedezésére szükségeltetett.

A 12 millió frtot a pénzügyminister ur akkor emitálta, a midőn neki a pénz beszerzésére kellő ideje volt és a mikor még nem égette a körmét a juliusi szelvények melege s igy megválaszthatta akibocsátás idejét és a pénzpiacz kedvező helyzetét. Az 11.800,000 frt kibocsátásánál ugy járhatott el a pénzügyminister ur, hogy a kötvényeket fix árban bocsátotta a kölcsönt közvetítő pénzconsortium rendelkezésére. Megmondotta, hogy 93·5 frton alól a kötvényeket eladni nem lehet és hogy a mi azon felül eredményeztetik, annak kétharmada az államé, egyharmada pedig a consortiumé. Igy lett a hitelmüvelet keresztülvive, a melynél az állam a 93·5 frtos árfolyam mellett további 40,000 frtot nyert a cursus javulása folytán.

Egészen máskép járt el a 18 milliós hitelmüveletnél. Ezen összegre a hitelt április végén vagy májusban kérte a pénzügyminister ur, midőn a pénz már sürgősen kellett s nem volt ideje megválasztani a pénzpiacz kedvező helyzetét, hanem kénytelen volt à tout prix a pénzpiaczra menni. Nem szabhatta tehát meg azt, hogy milyen áron akarja az értékpapirokat eladni, hanem kénytelen volt azt az árt elfogadni, melyet a pénzcsoport dictált. Ekkor több mint 3 frttal kapott kevesebbet s oda adta a járadékot 90·5 frtért, melyért fél évvel előbb 93·5 frtot kapott. Ha most összehasonlítom, hogy a pénzcsoport mikép értékesítette azt, a mit megtehetek, mert a szerződések értelmében a bankárok kötelesek a pénzügyministernek minden nagyobb rente eladásánál a cursust bejelenteni, azt találom, hogy a bankárok julius 2-án 93·1, julius 5-én 93·2, julius 8-án 93·0, julius 10-én 92·8, julius 18-án 93·0 frtért adták el a járadékot. A bankár csoport tehát ezen müveletnél, 18 millió frtnál 500 ezer frtnál nagyobb nyereségre tett szert. Minthogy pedig én nem vagyok s nem is voltam abban a helyzetben, hogy a pénzügyminister ur többi müveleteit is hasonló szempontból biráljam meg: valóban nem tudom azt az összeget megmondani, a melylyel a bankárok s a melylyel a pénzpiacz participáltak a 426 millió frtnál. De hogy a bankároknak ebben nagy volt a részük, arról meg vagyok győződve.

Polónyi Géza: Én is!

Enyedi Lukács: T. ház! A conversio ügyére nézve a pénzügyminister ur tegnapelőtt valóban meglepő és igen érdekes nyilatkozatokat tett. Én mikor azon nyilatkozatokat hallottam, felvetettem magamban azt a kérdést, hogy mi az? Pénzügyi programm vagy végrendelet? Mikor a részleteket megnéztem és mikor a megvalósítás czéljait szembeállítottam avval a helyzettel, a melyben a pénzpiacz általában Európában jelenleg van, kénytelen voltam avval tisztába jönni magamban, hogy az nem lehet más, mint végrendelet, mert a pénzügyminister, ha maga óhajtotta volna ezt a pénzügyi müveletet végrehajtani, a mostani körülmények közt nem tudom mi által érezte magát indittatva, ily előkészületlen stadiumban avval a nyilvánosság elé lépni. Különben lesz neki módja és alkalma, ha tetszik ezen lépését megmagyarázni és én nem kételkedem, hogy ő e lépést a kibocsátást közvetítő nagy bankárok hozzájárulásával tette, de abban kételkedem, hogy azokat jóakaratuk daczára a jelenlegi helyzetben, mikor azon három általa szabott feltételek egyike sem teljesül, lesz-e azon helyzetben az ő terveit megvalósítani és keresztül vinni. Eszembe jut épen az ő helyzetéről egy adoma t. ház. *(Halljuk!)*

A falusi czigány beállít a falusi zsidóhoz nagy titokzatosan, nagy közönynyel és félrehuzva őt a sarokba, azt mondja: „Ugyan kérem, nem mondaná meg nekem, hogy mennyit ér meg egy akkora darab arany, mint egy galambtojás.“ A zsidó azt hitte, hogy nagy haszna és üzlete lesz és mert a czigány déltájban volt nála, azt mondta: ne beszéljünk erről, hanem ebédeljünk meg. Meg is ebédel-

Digitized by Google

tek, borral is jól tartotta azon reményben, hogy ebéd után könnyebben fog a czigánynyal megalkudni. Csodálkozott, hogy ebéd után a czigány az aranyról egyetlen egy szót sem szólt; végre is a dolog furta az oldalát és kérdezte tőle, hogy hol van az az arany, a melyikről szólt. „Melyik arany?" „A melyikről te azt kérdezted, hogy mennyit ér." „Azt csak azért kérdeztem, hogy tudjam mit ér, mert jó volna, ha volna." *(Derültség.)*

A t. pénzügyminister ur conversionalis terve valóban nagyon hasonlít azon galambtojás nagyságú aranyhoz, a mely a czigány kezében sem volt, mert a jelenlegi körülmények közt a conversio megvalósítására kilátás, nézetem szerint, legalább nincs.

Még néhány megjegyzést kivánok tenni az előadó beszédére és pedig annak azon részére, mely az adófejlődésre vonatkozik. Kénytelen vagyok elismerni, hogy az előadó ur a legnagyobb őszinteséggel és nyiltsággal beismerte azt, hogy pénzügyi helyzetünk komoly és hogy aggodalmakra alapos okok vannak. Elismerem azt is, hogy ő a kormánynak az eljárását a tekintetben alaposan birálta, hogy a kormány által előadott pénzügyi programm alapján a kibontakozás lehetősége egyáltalában nem forog fenn. De egy dologban mégis, talán azért, mert még régi szokásokból fenmaradt a szépítési hajlam és az adóemelés kérdése. A t. előadó ur azt mondta, hogy 1875. óta az egyenes adók és a fogyasztási adók együtt 39 millióval emelkedtek és hogy ez emelkedésben 28 millió új adóknak és adóemelésnek eredménye, 11 millió pedig természetes fejlődés, ugy olvastam az előadó ur beszédében.

Hegedüs Sándor előadó: Az csak 32 millió!

Enyedi Lukács: Nem kérem, 28 millió meg 11 millió az 39 millió; ha beszédében helytelenül van kinyomatva, arról nem tehetek, úgy áll. A t. előadó ur azt mondta, hogy 28 millió uj adók és adóemelések eredménye, 11 millió pedig természetes fejlődés. Nem akarok a t. előadó ur számának helyességéről vitatkozni. Jegyzeteim szerint az összes adók emelkedése ez időben csak 37½ millió, de elfogadom az előadó ur számát is. Evvel szembe állitom azon érdekes és nagyfokú adatokat, a miket az adófejlődésre vonatkozólag Horánszky Nándor t. barátom előterjesztett.

Azok szerint új adók után, a mint azok egyenként ki vannak mutatva, 30.900.000 frt, a régi adók emelése folytán pedig 10.400,000 frt, összesen 41.300,000 frt folyt be; természetesen a vámokat számításon kivül hagytam, mert azok nem tartoznak ide. Midőn tehát e számítás eredménye az, hogy 41.000,000 frtot tesznek az uj adók és az adóemelés, az összes adóemelkedés pedig a fogyasztási és egyenes adóknál csak 39.000,000 frt, itt nem lehet természetes fejlődésről szó! Hanem igenis 2.300,000 frt az ő számítása, 3.800,000 frt az én számításom szerint az apadás az adóképességben, annyi a visszafejlődés. Ezt úgy értelmezem, hogy ha 1875-től 1885-ig új adók nem hozattak volna be s ha az adók a régi alapokon szedettek volna, akkor az államnak e czímen adójövedelmei 4.000,000 frttal kisebbek volnának, mint 1875-ben voltak. Ilyen körülmények között, szerintem, alig lehet emelkedésről és természetes fejlődésről beszélni.

Végre mielőtt beszédemet befejezném, csak néhány észrevételt akarok tenni; egyet különösen személyes kérdésben, arra, a mit a t. ministerelnök ur a vita első napján mondott. Prileszky Tádé t. képviselő ur szemére vetette Herman Ottó barátomnak, hogy ő itt csak beszédeket tart, pedig beszédekkel az ország pénzügyi helyzetét orvosolni nem lehet. Herman Ottó t. barátom egyszerű ellenzéki képviselő, a ki más hatalmi eszközökkel, mint ékesszólással és az igazság kimondásával egyáltalában nem rendelkezik.

De méltóztassék Prileszky képviselő urnak szemrehányásával a ministerelnökhöz fordulni; vajjon a pénzügyi helyzetből való kibontakozáshoz mivel szolgált egyébbel, mint beszédekkel, olcsó élczekkel? Tőle egyetlen komoly szót sem hallottunk e komoly helyzetben, már pedig az sokkal nagyobb bűn a ministerelnöktől, mint egy ellenzéki képviselőtől, a kinek ezért szemrehányást tenni épenséggel nem lehet.

A ministerelnök ur hivatkozott arra, hogy tőle a pénzügyi bizottságban kérdezték, hogy vajjon a pénzügyi helyzet javítására az egyenes adók emelését szükségesnek fogja-e tartani?

A kérdésre, melyet én voltam bátor hozzá intézni, ő egyenesen ezt mondta: Nem tudom, vajjon e kérdés korteskedési szempontból tétetett-e, vagy tárgyilagos aggodalmaknál fogva? Hát, t. ház, én korteskedési szempontból ily kérdést Tisza Kálmánhoz nem intézek, mert meg vagyok arról győződve, hogy ő e kérdésre korteskedési szempontból ugy felel, a hogy választási érdekei kivánják. De igenis tettem e kérdést komoly aggodalmaknál fogva. És ez aggodalmak teljesen jogosultak akkor, midőn látom, hogy az ország zavart pénzügyi helyzetével szemben a kormány programm nélkül áll és valósággal fejét vesztette, midőn a kormánypártban beállt a desorganisatio és ugyanazok a tünetek mutatkoznak, mint 1875 ben, a mikor a ministerelnöknek sikerült helyét elfoglalnia. Én tehát azt mondom, hogy a ministerelnöknek nincs joga ily körülmények közt azt állítani, hogy ily aggodalmaktól sugalt kérdésnek nincs jogosultsága, még kevésbé lehet neki ily kérdést korteskedési szándéknak imputálni, mert ha mottót keresnék arra a pénzügyi programmra, melyet a ministerelnök urtól hallottunk és a mely az egész kormányzat pénzügyi programmja, minthogy a

Digitized by Google

pénzügyminister programmot nem adott: eszembe jut az a müncheni klappancia: Auf den Dache sitzt ein Greis, der sich nicht zu helfen weiss. *(Tetszés a szélső baloldalon.)*

Végre a t. ministerelnök ur hivatkozott arra, hogy neki közgazdasági kérdésekben erős érzéke van és hogy mindent el képes követni a gazdasági helyzet javítására.

Hát, t. ház, én az ő politikai multjában s az ő működésében ezen hivatkozásra alapot nem találok; mert ha figyelemmel kisérjük, miként vezette ő a kiegyezési tárgyalásokat Austriával, miként vezette azokat kizárólagosan fiscalis szempontból, miként rendelte alá az ország közgazdasági helyzetét Austria érdekének, miként veszekedtek — más kifejezést erre nem lehet használni — egy egészen ötödrendű kérdésben a petroleumon és midőn viszont a védvámokkal oly colossalis mérvben megrövidittettünk: akkor arról beszélni, hogy neki érzéke van a közgazdasági kérdések iránt, valósággal egyáltalában nem lehet. Én, t. ház, ettől a kormánytól semmi tekintetben sem reménylem azt, hogy képes legyen az országot a közgazdasági bajokból kivezetni. Nem képes erre, mert Austriával szemben gyenge s Magyarország szabadságát és függetlenségi intézményeit nem képes és nem hajlandó megvédeni. Én tehát csatlakozva Helfy t. barátom határozati javaslatához, nem fogadom el a költségvetést általánosságban sem. *(Élénk tartós helyeslés a szélső baloldalon.)*

György Endre: T. ház! *(Halljuk!)* A költségvetésről szóló javaslatot, t. ház, a magam részéről részletes tárgyalás alapjául elfogadom. *(Helyeslés a jobboldalon. Tudjuk! a szélső balon!)* És ha — megvallom — ezen vitánál valamit megérteni képes nem vagyok, az főleg az ellenzék azon árnyalatának *(a mérsékelt ellenzékre mutat)* azon álláspontja, mely szerint az eddigi gyakorlattal szemben, a melyet néha követett, néha nem követett, a jelen alkalommal a költségvetési törvényjavaslatot a részletes tárgyalás alapjául nem hajlandó elfogadni. *(Halljuk! a baloldalon.)*

Mondotta ugyan tegnap Beőthy Ákos képviselő ur, hogy ezen álláspont elfoglalásának indoka abban fekszik, mert a jelen költségvetés részletes tárgyalásának megtagadása által is kifejezésre akarják juttatni, hogy a jelen kormány iránt bizalommal semmi tekintetben sem viseltetnek; hogy pénzügyi helyzetünk a legvégső eszközöket is igazolólag oly nyomasztó, hogy a ministeri padokon ülők a ministeri qualificatio jogczímét, szerintük, elvesztették.

Azonban ezzel szemben áll a másik argumentatio, melyet szintén az ellenzéknek különösen azon része *(a mérsékelt ellenzékre mutat)* a jelen vita alkalmával hangoztatott; nevezetesen az, hogy a pénzügyi helyzet, szerintük, nem most vált egyszerre rosszá, hanem évről-évre folytonosan rosszabbult, az előirányzat évről-évre nem volt realis. A jelen pénzügyi helyzet rosszabbulását — mert hiszen az előirányzat realitását minden felszólaló szónok, Horánszky Nándor képviselő ur kivételével, elismerte — a jelen alkalommal szerintük is az okozta, hogy a póthitelek kikerülése czéljából a kormány realisabbá tette az előirányzatot. És mit tesznek mégis? Saját álláspontjuk ellenére most, midőn a költségvetés realisabb, tehát a helyzetnek jobban megfelelő, nem akarják azt a részletes tárgyalás alapjául elfogadni, holott akkor, midőn a költségvetés kevésbé realis, tehát a helyzetnek kevésbé megfelelő volt, azt a részletes tárgyalás alapjául elfogadták. Hogy ebben hol van a logica, azt én magamnak megmagyarázni nem tudom. *(Egy hang a baloldalról: Pedig van benne!)*

Mondatott egy argumentatio, épen Beőthy Ákos képviselő ur által tegnap és ismételve hangsúlyoztatott ma, nevezetesen az, hogy a választásokra tekintettel akarják a választók előtt jelen praegnans eljárásokkal tisztába helyezni álláspontjukat. Nem akarom vitatni, vajjon az időpont és a kérdés helyesen van-e megválasztva; de én igen gratulálok azon választóknak, kik iránt a t. képviselő urak oly bizalommal vannak, hogy csakis ily módon tudják saját álláspontjuk világos megértésére képesíteni. *(Tetszés jobbfelől.)* Ez egy házi perpatvar lesz a t. ellenzék és választói közt, a melyet ők intézzenek el egymással. *(Tetszés jobbról.)*

Objective és minden túlzástól menten akarok magához a költségvetéshez szólani. Ismétlem, azért minden túlzástól menten, mert hiszen a számadások mezején roppant ellentétes eredményeket constatáltak a multkor Horánszky Nándor és ma Enyedi Lukács képviselő urak. Mig egyrészről ismételten hangsúlyoztatott, hogy a jelen kormány alatt az évek során a deficit 40 millióra rugott, ma Enyedi képviselő ur constatálta, hogy 10 esztendő alatt 316 millióra ment a deficitnek fedezésére fölvett összeg.

Enyedi Lukács: A beruházások levonásával!

György Endre: Tehát vagy 9 millió az, a mit évről-évre fedezni képes volt az állam, vagy ezen számítás a Horánszky képviselő ur számításával egyáltalán meg nem egyezik.

Horánszky Nándor: Csak meg kell érteni!

György Endre: Igenis, megértettük. Majd visszatérek a beruházásoknál arra a kérdésre is, a melyet Enyedi képviselő ur épen most érintett.

Mi és én is a magam részéről elfogadjuk azon számítást, melyet épen a kormány iránt, azt hiszem, legkevésbé sem barátságos szélső ellenzék részéről Helfy képviselő ur felállított, a ki constatálta, hogy évek óta ez az első alkalom,

Digitized by Google

mikor a deficitek magassága iránt a pártok között különbözet többé nincs. Ő elfogadja számításában a pénzügyi bizottság basisát és én azt hiszem, hogy a pénzügyi bizottságnak ezen számítása szerint, mely 4 millió deficitet mutat ki a rendes kezelésnél, 18 milliót a beruházásoknál és ha ehhez még hozzá vesszük a pénztári készletnél azt a 13 milliót, mely törlesztésekre új kibocsájtás által fedeztetik és ismét Helfy képviselő ur szerint azon 5 milliót, mely államjavak eladásával fedeztetik, rájövünk azon 40 millió deficitre, melynek magasságát túlozni, azt hiszem, egyáltalán felesleges fáradtság és nem is szolgál arra, hogy az által a komoly megbirálásnak és a komoly tárgyalásnak chanceait erősítsük.

Constatálom ezt azért, mert én a vita folyamán új elemet láttam ezen tárgyalásokba belevegyíteni az igen t. pénzügyminister ur nyilatkozatával, a melylyel szemben, azt hiszem, ismét szükséges a figyelmet visszaterelni arra, hogy ez a deficit egész összegében fedezetre vár és e deficitnek pénzügyi műveletek által való fedezete iránt, magunkat illusióba, legalább tartósan, nem ringathatjuk.

Igenis, t. ház, az én meggyőződésem szerint nem kevésbé komolynak látszik előttem a helyzet ma, mint a conversionalis tervezetnek a házba való behozatala előtt és nézetem szerint épen oly feltétlen kötelességünk pénzügyeink komoly és végleges sanalásáról gondoskodni, mint volt akkor, a midőn a conversio iránt még semmi tudomást nem vettünk.

Ma Enyedi képviselő ur hivatkozott arra, hogy ő nem tudja, mily szempontból és mily czélból hozta be a pénzügyminister ur ezen tervezetet a vitába. Én azt hiszem, csak elismerésre méltó a pénzügyminister urnak ezen eljárása, mert vita tárgyává teszi ez által, egy még csak ezután megkötendő szerződést, a melylyel a törvényhozásnak különösen most, midőn a pénzügyi rendezés iránt tanácskozik, a maga részéről okvetlenül helyes és a képviseleti elvnek megfelelőleg foglalkozni. Ez lehetett, egyedül az indok, mely az igen t. pénzügyminister urat előterjesztésében vezethette.

Szabadjon tehát erre nézve is némi megjegyzést koczkáztatni. *(Halljuk!)* A tervezet két részre szakad. Az egyik, a mely a megnevezett czímnek conversiója utján 5½ millióra számított megtakarítás, a mi részben a törlesztési rátáknak hosszabb időre való kitolása által, részben pedig a kamatteher csökkentése folytán fog jövőre az évi költségvetésekben nyilatkozni, kétségkivül nem birálható meg addig, mig azon pénzügyi művelet sarkköve, a kibocsátási cursus nem ismeretes. A másik rész, melyet a pénzügyminister ur előterjesztése szerint 5·1 millióra számított, a mely a szőlődézsmaváltság, a lánczhidi elsőbbségi kötvények, végül az államvasutak forgalmi eszközök felszereléséért járó fizetés convertálása által származik, semmi nem egyéb, mint a gyors fizetési kötelezettségnek hosszabb időre való kitolása, a mi kétségkivül a legközelebbi időben könnyíteni fog a pénzügyi helyzeten, de a teher annyival nagyobb lesz, illetőleg tovább tart.

Én megvallom, hogy engem a jelen conversió tervezésének ismerése — egyéni hibám kétségkivül — egy reményemtől fosztott meg. *(Halljuk! Halljuk!)* Nevezetesen megfosztott attól, hogy az 1880: VIII. és IX-ik törvényczikkben stipulált rendes kibocsátása a törlesztési kölcsönöknek meg fog valahára szünni. E rendes kibocsátás erős meggyőződésem szerint, pénzügyeink épen leggyengébb és legkomolyabb figyelmet érdemlő oldala, a melyről, mint pénzügyeink rákfenéjétől, minden áron szabadulnunk kell. E reményem meghiusult. A tervezett conversio sikerülése esetén csökkenni fog ugyan az évi rendes kibocsátás mennyisége, de kétharmadban azon évről évre a kibocsátási kényszer fog állni a pénzügyi művelet keresztül vitele után, mint fennáll ma.

És épen azért, mert felfogásom szerint, igen komor még e művelet létesülése mellett is a kilátás, sőt ezen conversionalis műveletnek alapfeltételei közé fel van véve az államhitel — és pénzügyi helyzet sanalása, feltétlenül szükségesnek tartom, hogy most ezen alkalommal minden irányban a lehető komolysággal foglalkozzunk a végleges rendezés kérdésével.

Én elfogadom azon álláspontot, melyet a ministerelnök ur több alkalommal a pénzügyi bizottságban, mint a házban nyilvánított, nevezetesen azt, hogy a jelen rendes kiadások kerete normál budget-keretnek tekintessék, a melyen túl azon esetben is, ha az államélet fejlődése új szükségleteket teremtene, azon szükségletek fedezése elhelyezést találjon.

Én azt hiszem, bevételeink természetes fejlődése iránt a számításban jövőre nézve a legmagasabb mérvet érjük el, hogy ha a jelen rendes hiányt, sőt az államjavak eladásából befolyó, de a dolog természete szerint örökké nem tartó jövedelmet vesszük megszüntethetőnek, ezen természetes fejlődés által, mely a közgazdaság természetes haladása folytán az adóknál okvetlenül be fog állani. Még az esetben is fedezetlenül maradnak azonban azon tételek, melyek a költségvetésben beruházás czím alatt szerepelnek. Ezen beruházásoknak — szabadjon figyelmeztetni a t. házat arra — az elnevezése részben helytelen, mert illusiókra vezet. Ezen beruházások egy része ugyanis olyan kiadásoknak felel meg, a melyek beépittetnek és befektettetnek ugyan, de jövedelmezőség belőlük legalább directe nem származik. Ilyen például az állandó országház épitése, ilyenek vannak a pénzügyministeriumnál, ilyen a közlekedésügyi ministeriumnál a vizszabályozás, a felsőbb Duna általános szabályozása, ilyen a befektetések-

Digitized by Google

nek egy nagy része, a melyekből közgazdasági előnyöket, administrativ előnyöket igen is várhatunk, de a melyek kamatozni nem fognak és igy a mi költségvetésünket jövőben helyesebbé, a beruházásokba fektetett összegeknek megtérítését, kamatozását lehetővé egyáltalán nem teszik.

Ezen beruházások másik része pedig olyan, a mely évek hosszú sorára van lekötve és a melyet épen ezért, mint rendes terhét költségvetéseinknek hosszú évekre, legalább ezen évekre számításba kell venni és a melyekre nézve egyelőre épen ezért fedezésről kell gondoskodnunk még pedig épen a most modottaknál fogva évről-évre állandóan. Az államélet fejlődése, igényei kétségkivül fogják követelni nálunk, hogy legalább ezen 18 milliónyi keret jövőben is fentartassék; és igen kevés lesz az, a mi itt megtakarítható lesz, mert ha ezen indokok részben, tudniillik a végleges törlesztés utján hatásukat el fogják veszteni, új igények keltése folytán ismét fognak új terhek származni ugy, hogy ezekkel szemben kétségkivül állandó fedezetről kell gondoskodni.

És itt csakis a helyzetnek jellemzőségére vagyok bátor egy egyszerű számítást ajánlani a t. ház becses figyelmébe. Nevezetesen azt gondolom, hogy engem legtávolabbról sem vádolhat valaki az államvasutak iránti ellenszenvvel, a melyeknek feltétlen támogatója vagyok ma is és mégis bátran állíthatjuk, hogy ezen egész beruházási teher igazolva van az által, mert a vasutak részéről egy aequivalens teher nehezedik ma államunkra. Számításom igen egyszerű. Az utolsó üzleti jelentésben a pénzügyi bizottság határozata szerint az államvasutakba befektetett tőkék összege a beszerzési kamatokkal együtt 457 millióra van számítva.

Ezen 457 milliónak a mai kamatláb szerint, a mely szerint az állam fizet, tudniillik 5·4% kamatláb szerint, több mint 24 millió évi kamat felelne meg. Ezzel szemben az államvasutaknak tiszta jövedelme az 1887. évi költségelőirányzatban 14.500,000 frtra van felvéve; igy tehát a veszteség 10 millió frt, a melyhez, ha a vasutbiztosítási terhet 7 millió 500,000 frttal hozzá számítjuk, körülbelül az egész 18 millióval teljes aequivalens áll előttünk, ugyanazon összeg, melyet beruházásokra ma fordítnak, hogy tehát a vasutaknál előforduló veszteség és a kamatgarantiák folytán fizetett összeg, a melyet tisztán és kizárólag közgazdasági czélokra fordítottunk, megfelel azon tehernek, a mely a jelenlegi beruházásokból a jövő évre és épen az előadott indokoknál fogva, hiszem, az évek hosszú sorára előttünk állani fog. Hanem ennek daczára, t. ház, ezen összegeknek fedezéséről gondoskodni kell és körülbelől ezen összeg az, a melynek fedezéséről kell gondoskodnunk. A reductiókra a költségekben nehezen gondolhatni. Államháztartásunk berendezése, a mely igen sok alkalommal mondatott, hogy nagy-[illegible]mániából, túlságos mértékben költséges, hogy nagy lábon áll, apodictice azon versenyviszony és azon helyzet nyomása következtében állott elő, a melyet Európa közepén elfoglaltunk és a melytől a nélkül, hogy vitalis érdekeinket veszélyeztetnők, egyáltalán visszalépés többé nincsen. E költségek nagyban és egészben — bármily kivánatosnak tartjuk is a legszigorúbb takarékosságot s bizonyosan annak tartom én is — nem reducálhatók s meg lehetünk nyugodva, ha a természetes fejlődés igényei itt nem fogják éreztetni zavaró hatásukat. Ezen összeg tehát az, melynek fedezéséről, az én véleményem szerint, mert másként nem lehet, a bevételek fokozása által kell gondoskodni. Megvallom, azon előterjesztésben, a melyet a t. pénzügyminister ur részéről a t. képviselőház a budget beterjesztése alkalmával hallott, ez iránt egészen hű képet és teljes megnyugtatást nem kaptunk. A szállítási adó felemelése oly jelentéktelen összeg az egész deficit nagy mérvéhez képest; nem is szólok a levélportóról, vagy a vasuti üzletben előforduló megtakarításról, melyek ezen nagy szükséglettel szemben valóban számba nem vehető csekélységek. Nem szólok a csoportosítás által elérésbe helyezett reményekről, mert ha az alatt akkor az értetett, vagy ma bárki által az értetik a ház bármely részéről, hogy az államvasutak egy része vagy bármely vonala átadassék, az ellen a magam részéről határozottan tiltakozom. *(Élénk helyeslés balfelől.)* Mondom, minderről nem szólok, — azt hiszem, hogy ezen egész összegnek fedezése képezi a jövő pénzügyi politika sarkpontját, még pedig állandó fedezése azért, mert ezen kiadás állandóan fordul elő és akár beruházások, akár az átmeneti, akár a rendes kiadások alá teszszük elszámolásképen: végeredményében mégis kiadás és pedig évről-évre való kiadás az, melynek fedezéséről évről-évre gondoskodni kell. És itt, t. ház, teljesen tartaléktalanul ki akarom fejezni azon meggyőződésemet, hogy nemcsak igazságtalanság szempontjából, mely adórendszerünkben az egyenes és a közvetett fogyasztási adók közt fennáll, hanem az állam pénzügyi helyzetének nagy súlya alatt és azoknak a nagy igények szempontjából, a melyeknek teljesítése ettől az államtól váratik: fogyasztási adóinknak jobb kihasználása oly feltétel pénzügyi helyzetünk és pénzügyi viszonyaink jelen állapotából való kibontakozásra nézve, a melyről többé le nem mondhatunk és a mely kérdés épen ennek a pénzügyi helyzetnek nyomása alatt folytonosan napirenden fog lenni mindaddig, mig véglegesen meg nem oldatik. *(Helyeslés.)*

Tudom, hogy a vám- és kereskedelmi szövetség ebben a tekintetben egyenlő elveket proclamál a monarchia mindkét államára nézve; azonban én a magam részéről a forgalmi életre nehezedő károk és a pénzügyi helyzetre nehezedő kiadások mellett is nem rettennék vissza a fogyasztási zárvonaltól

Digitized by Google

sem, ha a pénzügyi szempontból különben mindenesetre szükséglendő nagyobb bevétel elérése feltétlenül megkövetelné azt. S azonkivül van reá praecedens. Az 1881 : IV. és az 1883: V. törvényczikkek, a melyek a kávé, a sör és czukorra a fogyasztási adót elrendelték, ezek alapelvül és praecedensül szolgálnak arra, hogy fogyasztási adóink jobban való kihasználása ennek a vám- és kereskedelmi szövetségnek határain belül is elérhető. A mi e czikkekre nézve elérhető volt: elérhető például a szeszre, a melynek fogyasztási adója, akár a monopolium alakjában, akár más formában — természetesen a regale megváltása mellett — a legjövedelmezőbb új forrást adná. És erre minden körülmények között épen a pénzügyi helyzet, épen a kivánt bevételi szaporulat állandósága szempontjából feltétlenül törekedni kell.

Én egyetértek Horváth Gyula t. képviselőtársammal abban is, hogy végső szükség esetét kivéve, az egyenes adók növeléséhez nem lehet hozzájárulni és akkor is csak az esetben és a mellett a feltétel mellett, hogy ha a kibontakozásra teljes és kétségbevonhatlan garantiák állanak előttünk. *(Helyeslés.)*

És ezzel, t. képviselőház, magára a budgetre vonatkozólag álláspontomat, azt hiszem, elég világosan körvonaloztam.

Még a t. ház kegyes engedelmével csupán az általános helyzet szempontjából, melyre a t. képviselő uraknak nagyobb része kiterjeszkedett, vagyok bátor egy pár megjegyzést koczkáztatni. *(Halljuk!)*

Magyarország helyzete ma az, hogy belépvén az európai viszonyok közé, az európai viszonyokhoz kénytelen hozzásimulni. A pénzügyi válságnak legfőbb oka ebben rejlik és ne méltóztassék megkülönböztetni ezen tekintetben egy korszakot, mely 1875. előtt és egy korszakot, mely 1875. után állott elő. Azon követelményeknek súlya, az akkor hozott állapotoknak, befektetéseknek utóhatása az a crisis, a melyben most is vagyunk. A 153 milliós kölcsön most is érezteti hatását és a t. túloldalról felhozott számítások legnagyobb része ide vonatkozik. Hiszen minden más ország, mely állami életét ebben az aerában kezdte meg, szintén pénzügyi válságba jutott. Hogy ne hivatkozzam Szerbiára, hivatkozom Olaszországra, mely pénzügyeit javítani akarván, oly heroicus eszközhöz volt kénytelen hozzányulnia és nemcsak a többség, hanem az ellenzék támogatásával, mint a minő az őrlési adó.

És ha van csoda, azaz hogy a társadalmi viszonyok oly züllöttsége mellett, a melyre a túloldalról történik hivatkozás, pénzügyi viszonyaink még inkább meg nem romlottak.

Mily csodálatos változáson ment át a nemzet 1848. óta. Hogyan képzelik a képviselő urak a világ bármely országának történetével igazolni azt, hogy más országokban hasonló körülmények nem hasonló eredményeket szültek? *(Ugy van! jobbfelől. Ellenmondás a szélső baloldalon.)* Igenis, mindnyájan érezzük ezt, mindnyájan érezzük, a ház ezen és azon oldalán és a házon kivül egyaránt.

A t. előadó ur is említette beszédében, hogy nálunk a társadalom beteg, hogy a corruptiónak és servilismusnak tüneteivel minden lépten-nyomon találkozunk. Igenis, érezzük ezt a ház minden oldalán és a házon kivül is. De méltóztassék elképzelni egy társadalmat, melynek vagyoni viszonyait a 48-iki átalakulás és azóta az állami és társadalmi igények tönkretették; egy társadalmi osztályt, melynek vagyona nincsen, igénye nagy és a mely dolgozni nem szeret. *(Ugy van! jobbfelől. Zaj és felkiáltások a szélső baloldalon.)* Nem valóságos melegágya-e ily társadalom a corruptiónak és servilismusnak és azon önzés és bálványimádás, melyet a baloldalról hangoztattak, vajjon ily társadalmi viszonyok mellett nem természetes következmény-e?

Az átmeneti korszak nehézségeinek súlya az, melyek nemcsak az állam pénzügyeit, hanem a társadalom minden egyes tagját érintették.

Épen ez az, a melynek kórtünetei mutatkoznak budgetünkben és ez az, a melylyel küzködik állam és társadalom egyaránt. És meggondolták-e s ha meggondolták, hiszik-e komolyan önök, hogy az, a mit önök javasolnak, egy kormánynak lelépése és egy másiknak helyébe jutása, vajjon ezen társadalmi bajokat orvosolni fogja-e? *(Felkiáltások a szélső balon: Próbálják meg!)* hogy az alapjukban megrövidített egyéni és vagyoni viszonyok ily szer által egy csapásra megjavulhatnak-e? *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)* Higyjék el, nagy átváltozások mellett, a dolog természete szerint az átváltozás magával hozza, hogy a társadalom felkavarodik és az iszap a fenékről gyakori izben felszinre jut. Az egyedüli orvosság erre az idő, mely lassanként a fenékre vonzódó saját súlyánál fogva le fogja ismét a fenékre szállítani az iszapot. *(Helyeslés jobbfelől.)*

És a ki ezen időt mentől hamarább akarja eléretni ezzel az országgal, annak arra kell törekednie, hogy a consolidált viszonyok nyomása alatt az, a mi terhes és súlyos, de felszinre keveredett, saját súlyánál fogva oda sülyedjen, a hova való. Ezen consolidált viszonyok megállapitásában, azt hiszem, joggal követelhetünk mi magunknak a ház ezen oldalán bizonyos részt. *(Nagy zaj és mozgás a szélső baloldalon.)* Mi ugy tekintjük ezen országot, mint egy reconvalescens állapotban levő beteget, kinek periodicus lázai vannak a dolog természeténél fogva. Ezen periodicus lázakat véglegesen consolidált és állandó kitartással lehet csak orvosolni. Épen azért, mert

Digitized by Google

ez igy van az iránt a férfiu iránt, a ki ezen reconvalescens állapotban a nemzet jövőjébe vetett hittel az ország élén állott, bizalommal viseltetünk és őt támogatni is fogjuk. *(Élénk helyeslés jobbfelől. Nagy zaj a szélső baloldalon.)* Elfogadom a költségvetést. *(Élénk hosszas helyeslés a jobboldalon.)*

Baross Gábor, közmunka- és közlekedésügyi minister: Nem tarthatom feladatomnak, t. ház, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy részt vegyek a költségvetés feletti általános vitában annak jelenlegi stadiumában; azonban kénytelen vagyok mégis szót kérni, mert ugy az előző szónokok, mint különösen ma t. barátom, György Endre is, az államvasutakra és a vicinalis vasutakra vonatkozólag oly megjegyzéseket tettek, a melyeket kötelességem helyreigazítani, hogy a további, talán téves következtetéseknek ez által — ha lehet — eleje vétethessék. *(Halljuk! Halljuk!)*

Távol van tőlem az is, hogy ez által praejudicálni akarjak azon vitának, a mely a közmunka és közlekedési ministerium költségvetése alkalmával a házban valószinüleg meg fog indulni. Azon alkalommal részletes adatokkal is lehet majd szolgálni. Ezuttal azonban általánosságban hozatván fel észrevételek, magam is általánosságban fogok azokra reflectálni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Tegnap gróf Apponyi Albert t. képviselő ur azt méltóztatott mondani, hogy a vasutak államosítása, mely az ellenzéktől került elő, helyes eszme; de végrehajtásában ime ezen kormányra lévén az bizva, bajokat okozott. *(Halljuk! Halljuk!)*

Én tisztelettel kérem a t. képviselő urat, sziveskedjék megmondani, hogy minő bajokat okozott az államosítás? Mert igaz ugyan, hogy az államvasutak kezelése körül, a mint emlékezni méltóztatnak, tapasztalhatók voltak némely administrativ bajok; de ezen bajok orvoslása iránt épen ezen kormány tett hatékony intézkedéseket. És ha az administratio terén fordultak elő bajok, ezekből azonban még nem vonható következtetés azon állítási jogosultságra, hogy az államosításnak ezen kormány által történt végrehajtása folytán keletkeztek a bajok, vagy hogy a kormány az államosítást rosszul végezte volna. *(Helyeslés jobbfelől.)* Egyébiránt nem akarom vitatni, hogy az államosítás eszméje honnan került elő; de az általam e tekintetben eszközölt nyomozás bizonyítja, hogy az államosítás megindítása és kifejlesztése e kormánynak legsajátabb eszméje s feladata volt, a melynek meg is felelt. Hogy az államosítás nem okozott bajt, a mellett a közgazdasági előnyökön kivül, a melyek elérettek, még a pénzügyi eredmények is szólnak, a melyekre, miként említettem, lesz szerencsém a tárcza költségvetésének tárgyalásánál részletesen kiterjeszkedni és bebizonyítani, hogy ugy közgazdasági mint pénzügyi szempontból az államosítások igen is eredményesek és sikeresek voltak. És a jelen kormánynak e téren való működése bevált.

A másik, a mit méltóztatott említeni, az, hogy az utólagos bajt az államosításoknak talán nem eléggé meggondolt gyors egymásutánja idézte elő.

T. ház! Ezt az állítást ugy odavetve, miután részletek által bebizonyítani ezt sem hallottam, nem fogadhatom el és pedig annyival kevésbé, mert a tények és az állítás alaptalansága mellett szólnak. Az államosítások meggondolva és megfontolva hajtattak végre; mert a kormány azon alternativa előtt állott, hogy vagy helyes az államosítás közgazdasági és pénzügyi szempontból s akkor végrehajtásával késlekedni nem szabad, vagy helytelen az és akkor nem szabad egyáltalában foganatosítani. A kormány az első felfogást vette — azt hiszem helyesen — mérvadóul és végrehajtotta azt, nem meggondolatlan gyorsasággal; mert eltekintve a keleti és tiszai vasut rendezésétől, a duna-drávai vasut és az első erdélyi 1884-ben államosított és ezek közül a duna-drávai vasut már az államvasutak igazgatóságának kezelése alatt volt, ugy, hogy ennek az államosítása csak pénzügyi és formai tekintetben volt befejezendő. Az alföldi vasut államosítása pedig egy évvel később, 1885-ben hajtatott végre pénzügyi okok mellett, oly közgazdasági tekintetek alapján, melyek a halogatást nem igen tűrték.

A további megjegyzések a vicinalis vasutakra vonatkoznak. E tekintetben, t. ház, ismét csak azt a kérdést kell felvetnem, hogy méltóztassék a t. képviselő ur nekem megmondani, hogy milyen bajokat okoztak a vicinalis vasutak? Szeretném, ha e kérdés palam et publice, a t. ház előtt tisztáztatnék. *(Helyeslés jobbfelől. Közbeszólás balfelől: Meg fog történni!)*

Jó, meg fog történni és én állok elébe oly hiteles adatokkal, a milyeneket előterjeszteni kötelességem és a t. ház akkor igazolva fogja találni ez alkalommal tett állításomat, hogy a vicinalis vasutak létesítése által igen jelentékeny közgazdasági érdekek találnak kielégítést a nélkül, hogy azokból számbavehető áldozat hárult volna az országra. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Tehát, t. ház, azon állítás, hogy a vicinalis vasutak ügyét, mely pedig az ellenzék állítólagos eszméje, ismét csak ez a kormány rontotta volna el, mint a tényekkel merőben ellenkező — jó lélekkel állíthatom — teljesen alaptalan. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

De azokat sem hagyhatom megjegyzés nélkül, miket t. barátom, György Endre felhozott. Valójában komoly feladatát képezi mindenkinek az, hogy megóvja nemcsak a t. háznak azon tagjait, kik nem foglalkoznak ex professo ezen kérdésekkel, hanem a közönséget is bizonyos téves nézetek és

Digitized by Google

következtetésektől, melyek a lényegökben alaptalanság folytán az államvasuti rendszer kárára válhatnának. Ma az egész continensen, de sőt Amerikában is elismerik a legtekintélyesebb egyéniségek, hogy a közlekedés terén közgazdasági czélokat egy országban helyesen elérni, fejleszteni és előmozdítani csakis jól alkalmazott állami intézményekkel lehet. *(Helyeslés jobbfelől.)* És Magyarországon kétszerte inkább, mint bárhol másutt; mert más államokban, melyeknek ipara és közgazdasága magas fejlettségi fokon áll és a helyes, nem túlcsapongó versenynek fejlesztése van lehetségessé téve, ott még lehet magán vállalatokra bízni a fontos közgazdasági érdekek érvényesülését, bár ezen esetben is kételyeim vannak az eredményekre nézve, de hazánkban, hol ma még a verseny legalább egészséges irányban nem igen fejleszthető, sőt a hol inkább arra kell törekedni, hogy a társulati vállalkozás és állami intézmények közt bizonyos egyértelműség álljon helyre, nehogy a kettő egymást teljesen tönkre tegye, a forgalmi intézményeknek állami kezelése és állami előállítása feltétlenül előnyösebb. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

T. ház! Ebből azt következtetem, hogy Magyarországon a vasutaknak mint első rendű forgalmi eszközöknek állami kezelése közgazdasági érdek, a melyről lemondani nem szabad; *(Élénk helyeslés)* ha pedig ez áll, akkor ebből viszont az következik, hogy az államvasuti intézménynek megítélésénél nem a pénzügyi szempont lehet az első, hanem a közgazdasági szempont. *(Élénk helyeslés.)* Hogy pedig a közgazdasági szempont a legtöbb államban nem érvényesült a maga módja szerint, annak az az oka, a mi nálunk is meg van, hogy tudniillik ezen intézmény kezelőinek számolnia kell az ország pénzügyi helyzetével; számolnia kell azzal, a mit az állam áldozhat közgazdasági érdekeinek előmozdítására; számolnia kell azzal, hogy van sok dolog, a mi talán közgazdaságilag helyes és czélszerű, az állam pénzügyi helyzetében azonban ma nem effectuálható, hanem okszerű sorrendben a jövőnek tartandó fenn. *(Helyeslés jobbfelől.)* Azért azt hiszem, hogy mig egyfelől a közgazdasági szempont az első, melyből ezen intézmény mérlegelendő, másfelől a pénzügyi tekintet sem mellőzhető. És a közmunka és közlekedésügyi ministernek ép ugy, mint az egész kormánynak igen komoly feladata, hogy ezen két tekintetet egymással a nélkül, hogy a közgazdasági érdekeknek, hazánk jövő fejlődésének ártson és igy még pénzügyileg is kárt okozzon, kiegyeztesse. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Ebből kiindulva felvetem azt a kérdést, méltányos-e a közönséget arra indítani, hogy az államvasutaknál mindenekfölött mérlegelje a pénzügyi tekinteteket és az eredményt tisztán a kamatozás szempontjából ítélje meg? Hát t. ház, ez nem méltányos, ez nem igazságos. Először, hogy lehet a magyar államvasutaktól azt kívánni, hogy azok üzleti eredménye a közgazdasági rendeltetést számon kivül hagyva, a kamatok kamatoztatására is használtassék fel? hogy a pénzbeszerzési összeg is, mely azoknál 74 millió, hozzácsatolva a tulajdonképi befektetési összeghez, mely 370 millió, szolgáljon alapul az államvasutak kamatozási erejének és jövedelmezőségének megítélésére?

Ily eljárás p. o. Svájczban még törvény által is ki van zárva. — A pénzügyi bizottság is igy fogta fel tavaly e kérdést; mert azon utasítás, melyet a közlekedésügyi ministernek adott, nem azt mondta: mutassa ki a kormány, mit kamatoznak az államvasutak a befektetett és a pénzbeszerzés által növelt tőkével szemben, hanem mutassa ki: mit kamatoznak az államvasutak a jelenleg államilag közönségesen fizetni szokott kamathoz viszonyítva? És a ministerium ennek meg is felelt. A t. képviselő ur 24 millióban számítja ki, a mit az államvasutaknak kamatozniok kellene, ha 5%-kal vennők fel a kamatozást.

És itt nyilatkozik nála a tiszta fiscalitási tekintet, melyet az előadottak szerint magaménak nem tehetek.

De ettől eltekintve, tehát tisztán fiscalis szempontból azt a kérést intézem hozzá: méltóztassék a continensen levő vasutak közül azt megjelölni, mely az 5%-ot meghozza. Lehet, hogy fog egyeseket találni, magam is meg tudnék ilyeneket jelölni, de nagyban és egészben az állami vasutak azt nem hozzák meg. A magyar államvasutak a 370 millió befektetési összegnek p. o. tisztán 3%-át hozzák meg. Jó, e tiszta jövedelmet fejleszteni kell. De azt hiszem, nem szabad ezt egyedül ugy venni, hogy e vasutak csak 3%-ot jövedelmeznek, hanem hozzá kell csatolni e 3%-hoz azon közgazdasági eredményeket, melyek a magyar államvasutak által eléretnek *(Élénk helyeslés jobbfelől)* és azon jövedelmeket, melyeket a magyar államvasutak közgazdasági fejlődésünk előmozdítása által az országban létesítenek. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Nem akarok tovább kiterjeszkedni ezen kérdésekre; csak arra kérem a t. házat, hogy tévedések elkerülése végett — s ez, azt hiszem, sem nem kormánypárti, sem nem ellenzéki kérdés — méltóztassék azon álláspontra helyezkedni, hogy ily nagyfontosságú közgazdasági érdek és az ország területén létező annyira fontos forgalmi intézmények megítélésénél lehetetlen tisztán száraz fiscalis számokkal bánni és hogy nem szabad a közönséget ahhoz szoktatni, hogy ily módon ítélje meg ezen ügyek vezetését és fejlődését. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

De a t. képviselő ur a csoportosításra is méltóztatott kiterjeszkedni s ha nem csalódom,

Digitized by Google

gróf Apponyi képviselő is említette a tegnapi napon.

Gr. Apponyi Albert: Nem!

Baross Gábor közmunka- és közlekedésügyi minister: Akkor tehát nem reflectálok rá. De fölvettetett ezen kérdés valamely oldalról — nem vitatom tovább honnan — s az mondatott, hogy ha a csoportosítás keresztül fog is vitetni, nem származik abból semmi haszon stb.

Én a csoportosítást két szempontból ítélem meg. *(Halljuk!)* Az egyik szempont alá esik az, hogy az államvasutaknál lehetőleg gazdaságos kezelést honosítsunk meg. Ennek első alapföltétele, hogy miután a magyar államvasutak nagy hálózata különféle vonalakból alkottatott össze, mely vonalak ugy közgazdasági, mint egyéb hivatásuknál fogva egymástól különböznek, ezen vonalak helyesen csoportosittassanak, osztályoztassanak, és az egyes osztályoknak megadassék az azokat megillető külön kezelési mód is. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Mert nem minden vonal kezelhető első osztályú gyanánt — ez kétségtelen; de viszont nem minden vonalat lehet mint harmad- vagy negyedrendűt kezelni.

Ez tisztán administrativ jelentőségü dolog, de azért azt hiszem, hogy alkalmazásának pénzügyi eredménye nem lesz megvetendő.

A második feladat a vasutak további rendezésére vonatkozik. Mert, t. ház, miként tudni méltóztatik, vannak még államilag biztosított vasutaink, melyeknek helyzete ma nem épen kedvező. Ezen vasutakkal is rendet kell csinálni és ezen a téren a csoportosításnak még igen nagy tere van. Hogy egyebet ne említsek, csupán a gácsországi vasutra vagyok bátor a t. ház figyelmét felhívni, melynek üzleti bevétele az üzleti kiadásokat ma sem fedezi.

Ha tehát a kormány a csoportosítást és osztályozást tűzi ki maga elé, mint oly eszközt, melylyel a még meglevő bajokat orvosolni képes, kérdem: vajjon helytelenül jár-e el, vajjon megrovást érdemel-e értte, a helyett, hogy támogatásban részesülne, midőn összes törekvése oda irányul, hogy ezen kérdéseket jövőre is sikerrel oldja meg? *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Ezeket akartam, t. ház, megérinteni, ismételem, csupán azon jó szándéktól vezéreltetve, hogy az itt hallott megjegyzések és számadatok további téves következtetésekre okul ne szolgáljanak. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

György Endre: T. ház! Félre értett szavaim helyreigazítása szempontjából kérek szót. *(Halljuk!)* Én azon értelmezéssel, a mit az igen t. közlekedési minister ur méltóztatott az államvasutaknak közgazdasági jelentőségéről mondani, tökéletesen egyetértek és ha én a számítást megtettem, nem azért tettem meg, mint ha azt akartam volna indokolni, hogy az államvasutakba fektetett tőkék fölöslegesen vannak oda fektetve; hanem tisztán azért, hogy bármily nagy a teher, viszont más oldalról ezen tehernek keletkezése tökéletesen indokolva van. Tehát a közgazdasági jelentőségre nézve teljesen egy véleményben vagyok vele. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: Margittay Gyula képviselő urat illeti a szó.

Margittay Gyula: T. képviselőház! *(Zaj. Felkiáltások: Holnap!)* Én ugyan nem szándékozom hosszasabban foglalkozni a tárgygyal, de a ma rendelkezésemre álló idő mégis kevés; azért igen kérem a t. képviselőházat, méltóztassék megengedni, hogy beszédemet holnapra halaszthassam. *(Zaj.)*

Elnök: Azt hiszem, a t. ház méltóztatik beleegyezni, hogy a képviselő ur holnap mondhassa el a beszédét. *(Helyeslés.)*

A holnapi ülés napirendjére a ma félbemaradt tárgyalásnak folytatását tűzöm ki. Kérem a képviselő urakat, hogy a tanácskozás érdekében méltóztassanak az ülésre pontosan megjelenni. *(Helyeslés.)*

A mai ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 45 perczkor.)

Digitized by Google

302. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1887. évi január hó 20-án.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesítés. Az 1887. évi állami költségvetés általános tárgyalása. Tisza Kálmán miniszterelnök jelentése az országház építésének előhaladásáról. Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, gr. Szapáry Gyula, Baross Gábor, Trefort Ágoston, Fabiny Theophil, b. Fejérváry Géza, Bedekovich Kálmán, b. Orczy Béla.

(Az ülés kezdődik délelőtt 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Szathmáry György jegyző ur fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kivánókat Tibád Antal, az azok ellen jelentkezőket Zay Adolf jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni az utóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Szathmáry György jegyző *(olvassa a január hó 19-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Az elnökségnek előterjeszteni valója nincs. Más előterjesztés sem lévén, következik a napirend: az 1887. évi költségvetés általános tárgyalásának folytatása.

Margittay Gyula: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Egyáltalán nem szándékom a t. ház becses figyelmét hosszú recriminatiókkal, vagy elvont elméletekkel próbára tenni, mert hiszen az a nélkül sem használna semmit; tartottak már itt 20 év alatt minden élő és boldog emlékezetü kormányok költségvetése ellen szebbnél szebb és alaposnál alaposabb beszédeket, kikeresték a kormányok gyönge oldalait, megrótták mindazt, a mit megrovandónak tartottak, intették őket takarékosságra, adtak nekik jobbnál jobb tanácsokat, hanem aztán mikor a jó tanácsok adói kerültek kormányra, az elődeiknek adott jó tanácsokat épen ők maguk nem követték, hanem azután meg nekiek adtak jó tanácsokat. Szóval elmondták mindent, a mit a haza érdekében jónak és üdvösnek gondoltak. És egyedül a függetlenségi párt volt az, a melyik határozottan kimondta, hogy ezen a 67-es közjogi alapon még tanácsokat adni is merő képtelenség. De azért soha sem szünt meg a bajokra rámutatni s a haza sorsa fölött folytonosan őrködött. S mindezeknek a szép beszédeknek, jó tanácsoknak s a takarékosságra való buzdításoknak mi lett az eredménye? Másfélezer millió államadósság, a tőke túltengése s elhatalmasodása, a nemzetalkotó földbirtokos és iparos osztály nagy részének pedig elszegényedése, tönkrejutása.

Nem szándékom tehát a tengerbe vizet hordani s csupán adandó szavazatom rövid indokolására s egy pár szerény kérdés fölvetésére szorítkozom; *(Halljuk!)* hogy pedig annál rövidebb lehessek, kezdem mindjárt a végén s bátor leszek először is azon egypár kérdést fölvetni, melynek egy állam méltóságával összeférő, tisztességes megoldását az én véges emberi eszemmel hiába keresem; hátha találkoznék a t. túloldalon olyan rejtőző pénzügyi capacitás, a ki azt nekem megfejteni szives lenne? Mert a kik a vita négy napja alatt a t. túloldalról felszólaltak, igen sok érdekes dolgot elmondtak s még többet elhallgattak ugyan, hanem a mi a kérdés meritumát illeti, azt igyekeztek szépen meg kerülni, de őrizkedtek abba belemenni, kivéve talán Prileszky t. képviselő urat, a ki legalább pedzette azt.

Én ugyanis, mint saját birtokom bérlője — mert fájdalom, manapság Magyarországon a saját

Digitized by Google

birtokának mindenki csak bérlője, még pedig jóval magasabb árakért, mint a mennyiért néhány évtizeddel ezelőtt a más birtokát bérelhette volna — mondom, mint saját birtokom bérlője, nagyon jól ismerem azt a határt, a melynél magasabbra az állam a bérösszeget, tudniillik a földadót, nem emelheti. Nem emelheti pedig azon egyszerű okból, mert azt az elcsigázott bérlő, a föld tulajdonosa, el nem birhatná. Ez a határ, ez a netovább pedig már itt van, a t. pénzügyminister ur az 1887-re előirányzott földadó bevételével, legalább is rajta áll; sőt ha tekintetbe vesszük azt, hogy — bár az adóbehajtásokat a legkönyörtelenebb szigorral eszközlik, annyira, hogy az adóvégrehajtók mellé sok helyen már csendőrfedezetet is kénytelen használni, sőt hogy a lefoglalt tárgyak elszállítása közben már több helyen vér is folyt — s mindezeknek daczára az adóhátralékok évről-évre növekednek, kénytelenek vagyunk constatálni, hogy azt a határt a pénzügyminister ur legtöbb helyen már túl is lépte.

Hanem nem ismerem aztán azt a határt, a meddig a t. kormány az adósságcsinálással el szándékozik menni, sőt attól tartok, hogy ezt a határt maga a t. kormány sem ismeri, hanem annál jobban ismerik azt a pénzemberek, a nagy tőkék tulajdonosai. Ezek nagyon jól tudják, hogy mennyi eladható birtoka van még a magyar államnak és azt is tudják, hogy ha az elfogyott, találkozik még valami, a mihez nem volna ugyan szabad hozzá nyulni, de a legutolsó szükségben épen ugy hozzá fognak nyulni, mint a hogy hozzá nyul a kártyás ember felesége jegy-gyürűjéhez is.

Hogy pedig, ha igy haladunk, ez a legutolsó szükség is be fog következni, azt bajos lenne kétségbe vonni, mert a milyen igaz az, hogy kétszerkettő négy, épen olyan megdönthetetlen számtani igazság az is, hogy a folyton növekvő deficitek az államadósságokat folytonosan szaporítandják s az államadósságok szaporításával, egy arányban növekvő kamatterhek pedig viszont a deficiteket szaporítandják. Az volna tehát egyik kérdésem, hogy ebből a circulus vitiosusból államtönk s a tulajdonjog megsértése nélkül, hogy lehetne tisztességes uton kievezni?

És hát ha majd háboruba találunk keveredni? A mi pedig erősen valószinű, sőt mondhatnám, hogy csak idő kérdése, mert fájdalom, ebből mi rajtunk és a mi t. kormányunkon szerencsétlen közjogi kiegyezésünk folytán csak annyi áll, hogy az ahhoz szükséges emberanyagot kiszolgáltassuk s a háború költségeiből reánk eső quotát megfizessük. Az volna tehát második kérdésem: hogy ezen bekövetkezhető, sőt bátran mondhatom, hogy bekövetkezendő esetben, a háború költségeiből reánk eső quotát miből gondolná a t. pénzügyminister ur fedezhetni, mert azt a mi nagyon kihasznált hitelünk bajosan birná meg!

Hanem mindez azért nem gátol minket az adósságcsinálásban, ehhez mi értünk legjobban az egész világon. Olyan formán vagyunk vele, mint az a magánember, a ki bár nem iszik, sem nem kártyázik ugyan, mégis mindig tele van adóssággal s elkölti vagyonát, az emberek csodálkozva kérdik egymástól, hogy ugyan hova költötte hát ez az ember a vagyonát!? Hja, t. ház, el lehet a vagyont költeni másképen is; tart az illető nagy számú cselédséget, a mit egy tisztje elvégezhetne, azt öt vagy hattal végezteti el, épit pompás épületeket kölcsönpénzből, ad mesés borravalókat kölcsönpénzből, fizet ezen kölcsönök megszerzőinek gavalléros alkusz-díjakat, a kölcsönök adóinak pedig magas kamatokat, szóval nagy háztartást viszen s gavallérosan költekezik.

Ilyen formán van ezzel ez a mi szegény államunk is, van annyi hivatalnoka, hogy maholnap több lesz, mint az adófizető nép, de azért azt most is egyre szaporítják. Előáll hol egyik, hol másik ministerünk, hogy neki ilyen vagy olyan épületre van szüksége, mert ezt a bureaucraticus rendszert, melyet mint Horánszky t. barátom igen helyesen megjegyzé, még Bach is megirigyelhetné tőlünk, nem lehet épülettel meggyőzni, az egész épitkezés — mondja — mindössze nem sokba kerül, az előirányzott költségvetés alig haladja meg az egy vagy két milliót, az ezen czélra fölveendő kölcsön kamata pedig évenkint — említésre is alig érdemes — 20 vagy 30 ezer frttal fogja csupán meghaladni azon összeget, melyet az abban elhelyezendő hivatal részére házbér czimén ugy is ki kellene adnunk. És indokolják ezt azon hangzatos phrasissal is, hogy 50 év mulva — a meddig ugyanis ezen kamattöbblet fizetendő lesz — kap az állam egy tehermentes épületet. De arról aztán bölcsen hallgatnak, hogy ha ezt az 50 évig évenkint fizetendő 30 ezer frt kamattöbbletet tőkésitenék, csak 5%-tóli kamataival, holott mi az e czélra fölveendő pénzért 6%-nál is többet fizetünk, a kamatok kamatait s az épitendő palota föntartására szükséges évi kiadást ide nem számítva, 50 év mulva 3 millió 400 ezer forintot tenne ki, ha pedig a kamatok kamatait, a föntartás költségeit s azon elveszett évi adót, melyet a bérösszegből levonhattunk volna, fölszámítanánk, legalább is hat millióra emelkednék az föl.

T. képviselőház! Eltekintve attól, hogy a ma élő nemzedék anyagi tönkretételét, mondhatnám, koldusbotra juttatását azzal indokolni, hogy 50 év mulva — ha ugyan ilyen gazdálkodás mellett addig azt is zálogba nem kell adni — lesz az államnak egy tehermentes épülete s a boldog unokák azt sem fogják tudni, hogy mit csináljanak pénzükkel, a legenyhébb kifejezést használva, legalább is nagyon tragicomicus; de mondom, ettől eltekintve, a mint méltóztatnak látni, ez bizony nem a legolcsóbb neme az aquirálásnak.

Digitized by Google

De még itten pedig korán sincsen vége, mert még ezután jönnek a minister urak a póthitel, utolsó póthitel és legutolsó póthitelkérésekkel, melyet a t. kormánypárt, ha már A-t mondott, B-t is kénytelen lévén mondani, savanyú arczczal ugyan, de még is megszavaz. Ebből következik aztán az a nagyon tréfás dolog, hogy például egy állami épület, melynek előirányzott építési költségére a t. ház egy millió százezer forintot szavazott meg s a mely idővel talán egy és fél milliót is meg fog érhetni, ez a „tehermentes" épület benne lesz az államnak legalább is öt millió forintjába.

T. képviselőház! Kivettem egy példát a sok közül, hogy a t. kormány gazdálkodását s többször igért takarékoskodási rendszerét illustráljam, elég volt egy példát felhozni, mert a ki ezek közül egyet ismer, ismeri mind, csak a számok változnak, a rendszer marad a régi.

És ez a famosus gazdálkodás, ez a gavalléros költekezés mind a földbirtokosra és iparosra nehezedik, mert a t. pénzügyminister ur az egyenlő teherviselés elvének megvalósításáról hallani sem akar, valószinűleg ugy gondolkozik, hogy minek bajlódna s minek zudítaná maga ellen a bosszuálló tőkét, itt van a türelmes földbirtok és ipar, ezzel könnyü elbánni, ezt nem lehet az adó alól még eltagadni sem, elég megszavaztatni a t. többséggel, hogy az hány %-tólival emeltessék, a többit elvégzi csendőri fedezet alatt az adóvégrehajtó, ehhez nem kell ész, csak kérlelhetetlen szigor.

T. képviselőház! Volna pedig minálunk más adóalap is, melynek megadóztatásával és illetve adójának méltányos felemelésével a túlterhelt föld és iparadón könnyíteni lehetne. Itt van a tőke, a mely tiszta jövedelmétől 10%-tólit fizet akkor, mikor az ingatlan birtok adója jóval meghaladja a 30%-tólit; hát hol van itt az igazság, hol van itt az egyenlő teherviselés? A tőketulajdonos befolyó kamatai után, melyet sem a szárazság el nem ront, sem a jég el nem ver, szóval olyan biztos jövedelem, melynek az elemi csapások még használnak, mert keresettebbé teszik azt, fizetne ha tőkéjét becsületesen bevallaná 10%-tóli adót, de minthogy legtöbb esetben annak nagyobb részét el tagadják, ugyszólván adómentességet élveznek; aztán még a melyik fizet is valamennyitől adót, 6 vagy legfeljebb 8%-tóli kamatláb után fizeti azt, pedig a Hay Bernát-féle magánpióczákról — a milyenek pedig az országban, fájdalom, nagyon számosan vannak — nem is szólva a legtöbb vidéki pénzintézet 10—12, sőt vannak rá esetek, hogy egy-egy pénzintézet mindenféle czímen 16%-tólival fosztogatja a rászoruló közönséget.

A tőke ezen adómentességének az lesz aztán a nagyon természetes következménye, hogy mig a földbirtokosok és iparosok az egyre növekvő s óriási súlylyal rájuk nehezedő adóterhek alatt le roskadnak, tönkre mennek, addig az ezen terheket nem viselő tőkepénzesek az ő rovásukra meggazdagodnak s 50 év mulva — az ő keserves adójukból épített állami palotáknak — a mostani tőkepénzesek, tehát a zsidók unokái fognak örülhetni, ha csak addig valamely — önmaguk által felidézendő vihar el nem sepri őket a magyar föld szinéről.

Nagyon szomorú kilátások ezek, t. ház, s ugy látszik, hogy a kormány ezeken nemcsak nem tud, hanem nem is akar segíteni, kérelmezhet itt nem csak 18, hanem az ország összes törvényhatósága is, kérelmök el hangzik a pusztában s marad minden ugy, a mint volt a régi kerékvágásban. Pedig lehetne rajta segíteni; csak azt kellene a törvényhozással kimondatni, hogy a ki kölcsön kiadott tőkéjét az adó alól eltagadja s a kamatlábat le nem kiismeretesen be nem vallja, az által csalás büntettét követi el s adó alá be nem vallott tőkéjének elvesztésén kivül, ezen bünnek megfelelő büntetéssel sujtatik; és ez a szigor pedig nem is volna nálunk sem új, sem szokatlan, mert ha a dohánycsempészeket el lehet egy évre, sőt még hosszabb időre is záratni, szeretném tudni, hogy ezek az adócsempészek mivel érdemelnének nagyobb kiméletet. *(Ugy van! a bal- és szélsőbal némely padjain.)* Mindjárt lenne Magyarországban adóalap elég s nemcsak a földbirtokra és iparra súlyosodó adóprésen lehetne könnyíteni, hanem apránként még a deficitektől is meg lehetne szabadulni.

Ez ellen ugyan azt hozzák fel némelyek — mint azt a tőzsdeadó tárgyalásánál is hallottuk — hogy a tőke, ha megadóztatjuk, el szalad tőlünk! Szeretném tudni, hogy hová szalad? hiszen az egész kerekvilágon olyan lucrative nem gyümölcsözik, még megadóztatás mellett sem, mint épen minálunk. Hanem igenis lenne annak a felhozottakon kivül még egy más, megbecsülhetetlen eredménye is, tudniillik az, hogy az ingatlan birtok értéke emelkednék általa. Mert mig most a legtöbb ember az adómentes tőke után kapkod s az adóval túlterhelt ingatlantól, ha csak teheti, megszökik, ha a teherviselés a tőke és ingatlan birtok között kiegyenlítődnék, nagyon sokan nyulnának inkább a solidabb ingatlan birtok után. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

A tőke megadóztatásán kivül aztán még csak egyetlen uton gondolom az adózó nép kifosztásának s az államtönk meggátlásának lehetőségét és ez a Prileszky t. képviselő ur által is megemlített progressivadó behozatala volna.

De hát mind ez csak boldog óhajtás, a t. kormány szemében nincs még oda érve a helyzet, a baj nem vált még olyan acuttá, hogy azt orvosolni lenne szükség, különben is a pénzügyminister ur ezt az általam felhozott gyógymódot valószinűleg nagyon is radicalisnak tartaná és azt hiszem, hogy az ő szemében a baj csak akkor lesz megérve a gyógyitásra, mikor a pénzemberek a hitelt teljesen

Digitized by Google

megvonják s mikor már nem lesz a magyar államnak sem eladható, sem zálogba tehető ingatlana s mikor az adóvégrehajtók mellé a csendőrfedezet kevésnek bizonyul s katonasággal kell azt pótolni a végre mikor a lefoglalt tárgyak elszállításánál nem csak szórványosan, hanem tömegesen fog folyni a vér.

Minthogy azonban nem szeretném, hogy a helyzet csakugyan ide érlelődjék, a mi pedig előttem, ilyen gazdálkodás mellett elkerülhetlennek látszik. És mivel nem szeretném, hogy ezt a nemzetet, a mely karddal kezében évszázadokon át védte Európát és a civilisatiót a keleti vadnépek támadásai ellen, ezen népek leggyávábbika, ez a világ ötrészébe szétszórt és mindenütt utált és megvetett faj papirfegyverrel, szelvényekkel hódítsa meg, ennek az őket dédelgető kormánynak a költségvetését még általánosságban sem szavazom meg. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ugron Ákos: T. ház! A költségvetés általános tárgyalásának ötödik napján, mielőtt magára a költségvetésre vonatkozólag nézeteimet a lehető rövidséggel előadnám: engedtessék meg nekem, hogy a túloldalon ülő kormánypártnak két kitünő szónoka által elmondottakra szintén lehető rövidséggel nyilatkozzam.

Horváth Gyula t. képviselő ur tegnapi előadásában azt mondotta, hogy az ellenzék támadásai sikertelenségének oka az, hogy az ellenzék nem objectiv, hanem subjectiv. hogy az ellenzék Tisza Kálmán ministerelnök urat támadja meg; továbbá hogy ha a képviselő urak a személy helyett dolgok, nézetek, elvek ellen irányoznák támadásaikat, akkor nem korbácsolnák mesterségesen a többséget arra, hogy a személyt, a melyet okvetetlenül elejteni akarnak, még inkább támogassák. Én azonban azt kérdem, hogy azon corrumpáló rendszer, a mely ma fennáll, nem a ministerelnök ur személyiségét mint egy bélyegként viseli-e magán? s hogy azon nézetekből és elvekből, melyeket ezen az oldalon éveken át vallott, de a melyeket feladott azért, hogy azokba a bársonyszékekbe bejuthasson és azért, hogy az egyensúlyt a pénzügyekben helyreállítsa, akkor csak egyetlen egyet foganatosított-e azokból? Nem beismerte-e tegnap a t. túloldal egyik szintén kitünő szónoka, György Endre, hogy az erkölcsi viszonyok meg vannak rendítve, hogy a társadalom nem a rendes alapokon áll s a társadalomra akarja újabban, mint ez előtt egy pár évvel Beksics tette, ráfogni a mai kóros állapotokat. De tovább megy a t. képviselő ur és azt mondja, van e nemzetben egy osztály s még azt is megjegyzi, hogy e költségvetésben kifejezésre talál, a mely nem szeret és nem akar dolgozni. T. képviselő ur az alatt a régi középosztályt, a nemesi osztályt érti. Én sokat gondolkoztam a felett, miképen lehet e budgetben kifejezését találni ez osztály azon tulajdonságának, hogy nem akar és nem szeret dolgozni. Lehetetlen arra nem jutni, hogy ez azon hivatalnokok számának szaporításában találi kifejezést, melyet a t. kormány évenkint és évenkint creál.

T. ház! *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)* Nem e társadalmi osztály mentette-e meg Magyarországot, a magyar népet, a magyar nemzetet századokon keresztül, nem e társadalmi középosztály volt a protestantismus legerősebb harczosa és nem e társadalmi osztályból veszik-e önök épen ez alapon a legelkeseredettebb, leghatalmasabb harczosait, a kik képesek önöknek a nemzet rovására és kárára mindent megszavazni, mert látható fejöket csalhatatlannak tartják.

Madarász József: Maguk is azért lesznek jezsuitákká!

Ugron Ákos: A mily hálátlanság ez azon középosztály iránt, ép oly érzéketlenségnek tartom a képviselő urak részéről azon eljárást, mely úgy állítja oda ma már gr. Szapáry Gyula pénzügyministert, ki mint tudva van, hattyúdalát elénekelte, hogy ez a bűnbak, itt van a másik bűnbak, mert Horváth Gyula képviselő ur beszédének egész tonusa, melyben azt mondja, hogy mindazon eszközök, mikre a pénzügyminister ur hivatkozik, mind nem elegendők a hiány, a pénzügyi zavar kibontakozására, számtalan eszközt említ fel; többek közt a fogyasztási adók kihasználását, esetleg új határzár felállítását. Meglátjuk annak idejében, hogy esetleg, ha ez oldalról indítvány tétetik, ép oly buzgalommal fogja-e azt támogatni. Továbbá azt mondja beszédében, hogy furcsa, ezelőtt gróf Andrássy Gyula minister elnöksége alatt mindig Lónyayt támadták, Lónyay alatt Kerkápolyit, most csak mindig Tiszát támadják. Mintha azt mondotta volna közbevetve, hisz Szapáryt kellene támadni. György Endre t. képviselő ur sokkal jobban leszállította az egyedüli mentő conversió értékét, mint gróf Apponyi Albert t. képviselőtársam s még annyit sem remél az egész conversióból.

Áttérve magára a költségvetésre, lehetetlen nem constatálni azon óriási veszélyt, mely előtt ez ország áll. Tekintsük ez országnak akár pénzügyi helyzetét, akár politikai viszonyait, akár közgazdasági állapotát. Hogy pénzügyi szempontból mily zavarosak a viszonyok, ahhoz elég átfutni a költségvetési bizottság előadója által beterjesztett általános jelentést. És különös, a mint ezt Beöthy Ákos t. képviselőtársam is megjegyezte, hogy midőn 12 évi kormányzás után a költségvetési bizottság előadója, egyetlen alkalommal csak megközelítőleg is előadta a helyzetet, mindjárt előáll egy kormánypárti jeles férfiu és azt mondja, hogyan lehet az ember optimistából egyszerre pessimistává, hogy lehet a helyzetet ily sötéten festeni? Ez jelzi a kormánypárt politikai irányát! Ők továbbra is sötétben akarják tartani a nemzetet, azt akarják,

Digitized by Google

hogy világosan ne lásson senki; de mégis sikerült az ellenzéknek kimutatni a nemzet előtt azt a nagy veszélyt, mely különösen pénzügyi téren az országot fenyegeti, midőn határozott számokkal kimutattuk, hogy csak az egyenes adókat 15 millióval, az összes általános adókat 46 millióval emelték, az összes bevételek 117½ millióval emelkedtek és az adósságok 1875 óta 530 millióról 1,500 millióra nőttek. Alig 5 év alatt több mint 85 milliót elköltöttek póthitelek czímén ugy, hogy maga a költségvetési bizottság kénytelen beismerni azt, hogy ha ez igy megy tovább is, a törvényhozás formális költségvetési joga van veszélyeztetve. Maga a főrendiház bizottsága, midőn egy póthitelt tárgyalt, jelentésében ezt mondta: a költségvetésileg meghatározott tételek átlépése a törvényhozás budgetjogát ingataggá teszi. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

És valóban igazuk volt az akkor felszólalt szónokoknak, a kik azt mondták, hogy a kormány eljárásában megfoghatatlan könnyelműség, alaposság, a komolyság és a törvényhozás iránti tisztelet hiánya. *(Helyeslés balfelől.)*

De tán jobban állunk a közgazdasági téren? Hiszen a rossz gazdasági évek, a külföld versenye a külföldi vámokkal való elzártsága a kereskedelmet, ipart és közgazdaságot már majdnem végveszélylyel fenyegetik. Hisz a kormány még annyit sem tett, hogy a román vámháború kitörése idején az az által legjobban sujtott erdélyi iparosok érdekeit csak legkevésbbé is istápolta volna. Hisz az Ausztriával való kiegyezés, melyet a t. kormány oly gyorsan megkötött és a házzal oly gyorsan elfogadtatott, már magában is a legsúlyosabban nehezedik közgazdasági viszonyainkra. És mint itt már kifejezték, valóban szerencse Magyarországra, hogy a kiegyezési tárgyalások a petróleum-kérdésben megakadtak és már most e javaslat törvényerőre nem emelkedhetik.

De félő, hogy nem sokára előáll a t. kormány és hivatkozva, mint régebben tett, az uralkodó aggályaira, engedve s egy új egyezségi javaslattal áll elő s azt a többség által épen ugy elfogadtatja.

Avagy Magyarország gazdaságát nem veszélyeztetik e azon vámtárgyalások, melyet Romániával a kormány folytattat? De már is hangoztatják, hogy a romániai gabona igen csekély vám mellett fog behozatni; már is hangoztatják, hogy romániai szarvasmarha a legcsekélyebb tarifatételekkel lesz megróva és akkor Magyarország gazdáinak érdeke teljesen fel lesz áldozva, mert nem is tekintve azt, hogy Románia sokkal olcsóbban termel és állít elő mindent, az ottani állategészségügyi viszonyok oly rosszak s az ottani rendszer annyira hiányos, hogy addig, míg ezen országban ezek a viszonyok meg nem változnak, a romániai marhát hozzánk behozni nem lehet. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)*

De t. ház, ha a külpolitika terén tekintek is szét, ott óriási veszélyeket látok. A német parlament összes tárgyalásaiból azt látjuk, hogy esetleges keleti háború alkalmával Ausztria-Magyarország egészen isoláltan áll. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon,)* Hol van hát az a szövetség, melyet önök éveken át oly fennen hangoztattak, mert csak nem kötöttek önök olyan szövetséget, mely egyedül ránk nézve lehet terhes. *(Egy hang a szélső baloldalról: Dehogy nem! Ők csak olyat tudnak!)*

T. ház! Lehető rövidséggel iparkodtam jelezni azon óriási veszélyeket, ugy közgazdasági, mint pénzügyi, valamint politikai téren, melyek ez országot fenyegetik — nem is tekintve az ország közigazgatását, igazságszolgáltatását, melyek mind a pártpolitika szolgálatára vannak berendezve; nem is tekintve azon merev ellentétet, mely polgárok és katonák között fennáll — a miről a nyáron itt lefolyt tárgyalások elegendőleg meggyőzhettek mindenkit, midőn arról van szó, hogy a veszedelmes helyzetből a kormány kiszabadítsa az országot, önök már is újabban az ország áldozatkészségére hivatkoznak, újabban adófelemeléseket akarnak proponálni, a bélyeg- és illetékszabályokat módosítani, a dohányjövedék némely ágát szigorítani és a vasúti kölcsönöket convertálni készülnek.

De, t. ház, midőn az ország azt várja, hogy mondják meg azokat az eszméket, melyek alapján az országot ezen óriási veszélyekből kimenthetni akarják, már is arról kell meggyőződnie, hogy mindazon eszközök, mint melyeket mentőeszközökül felsoroltak, csak ideiglenesek s egyedül az önök uralkodásának további biztosítására alkalmasak. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)*

És hogy az önök propositióit a többség, daczára annak, hogy önök ott a kormánypárton sem látnak mentő eszmét, melynek segélyével ezen óriási veszélyektől szabadulhatnánk, hajlandók elfogadni, ezen álláspontot élénken jellemzi és mintegy előre rámutatott amaz újévi üdvözleti szónoklat, melyet Falk képviselő ur a képviselőház t. elnökéhez intézett. *(Halljuk!)*

A t. képviselő ur midőn a pénzügyi helyzetre került beszédében, azt mondá: „A rém, mely egész váratlanul és közvetlenül merül fel szemünk előtt“ — mintha bizony évek óta nem hangoztatta volna az ellenzék, hogy milyen óriási pénzügyi zavarok előtt állunk — „a meglepetés következtében első perczben nagyobbnak látszik, mint mikor azt a távolból lassanként közeledni látjuk“. S továbbá azt mondja: „Nem fogunk hátat fordítani azon vezérnek, a kit követtünk és támogattunk, midőn jól mentek a dolgok, *(Derültség balfelől)* vagy legalább hittük vele együtt, hogy jól mentek, nem fogunk neki hátat fordítani, midőn baj van.“

Nagyon furcsa felfogás ez Magyarország egyik legelső publicistájától. Hát a parlamenti

Digitized by Google

viszonyok annyira süllyedtek, hogy 12 éven át constatálják azt, hogy az ország pénzügyei zavartak és ezeknek oka nem más, mint a jelenlegi t. ministerelnök ur; midőn ez constatálva van, világosan fel van tüntetve és maga is elismeri beszédében, akkor azért, mert 11 esztendeig jól mentek a dolgok, most ne hagyjuk el őt? Hát ez parlamenti felfogás? A ki 11 esztendeig ugy vezette a dolgait, hogy az ország pénzügyileg, közgazdaságilag, politikailag a legnagyobb veszély előtt áll, hát azt továbbra is támogatni kell? Nem azt kell-e mondani annak: 12 esztendő elég volt, hogy előadjad és foganatosítsad azon nézeteidet, a melyek alapján az országot e zavarokból kiszabadítani véled.

De, t. ház, bár mint legyen is a dolog, *(Halluk!)* rám nézve csak az lehet irányadó, hogy ez országot mindenesetre, minden körülmények közt a magyar nemzetnek megmentsük. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Minden egyéb politikai kérdést alárendelek ennek az elvnek. És minthogy ezt az elvet a kormány politikájában foganatosítva nem látom és minthogy azon óriási zavarok miatt, melyekbe az országot a kormánypárt politikája hozta, e czél felé nem közeledhetünk: én a beterjesztett költségvetést még általánosságban sem fogadom el, hanem csatlakozom a Helfy Ignácz képviselőtársam által benyujtott propositióhoz. *(Élénk helyeslés a bal- és szélsőbaloldalon.)*

Gaál Jenő (pécskai): T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Napjainkban, midőn a köz- és társadalmi élet nagy alakulásai is a figyelmet kifárasztó gyorsasággal vonulnak el szemeink előtt, semmi sem természetesebb, mint az, hogy azok részleteinek képe csakhamar elmosódik emlékezetünkben. Érdekes ennélfogva és a nagy dolgoknál, hogy azokat helyesen foghassuk fel, igen fontos is, hogy ezen részletek szintén lehetőleg világlatban tartassanak. Ily nagy dolognak tartom én most már másfél évtizedes pénzügyi kérdésünket; és azért valahányszor abba a helyzetbe jutok, hogy ezen kérdéshez hozzá kell szólanom, az ügy iránti kötelességemnek tartom, annak előzményeit áttekinteni, mert azt a meggyőződést szereztem magamnak, hogy a pillanatnyi benyomásnak kitett ítéletünk az események lánczolatos szemléletében rejlő correctivum nélkül tárgyilagos alig lehet. *(Zaj. Halljuk.)* A jelen alkalommal is, midőn újból azon helyzetbe jutottam, hogy államháztartásunk állapotáról el kell mondani véleményemet. — *(Nagy nyugtalanság a baloldalon. Felkiáltások balfelől: Nincs egy minister sem jelen! Halljuk! Halljuk!)*

Elnök *(csenget)*: Kérem a ház tagjait, ne méltóztassanak a szónokot félbeszakítani, mert ahhoz nincs joga senkinek. *(Felkiáltások balfelől: Nincs egy minister sem jelen! Halljuk! Halljuk!)*

Gaál Jenő (pécskai): Midőn a jelen alkalommal kötelességemnek tartom véleményemet elmondani a pénzügyi helyzetről, áttekintettem az egész hivatalos anyagot, a mely a régi költségvetésekben, a zárszámadásokban és a pénzügyi bizottság jelentéseiben áll. És ezen anyag szemléletéből — most már bátran kimondhatom — azt a meggyőződést merítettem, hogy alkotmányos ellenzék kormánynyal szemben soha oly nagy, de egyuttal oly szomorú elégtételben nem részesült ez országban, mint a jelenlegi ellenzék ezen költségvetés indokolása folytán. *(Élénk helyeslés baloldalon.)* Mert ha végig tekintek azon nyilatkozatokon, melyeket mi ezen padokon a pénzügyi helyzetre vonatkozólag 1878. óta tettünk, azokból látom, hogy következetesen megmaradtunk minden autoritativus ellenérvelés és minden hivatalos gyanusítás daczára azon nézet mellett, hogy a kormány pénzügyi politikája hitelt és bizalmat nem érdemel, *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon)* annak alapelve mathematikai képtelenségen alapszik. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* De ha az nem volna is igy, államháztartásunk rendjét helyrehozni lehetetlenség mindaddig, mig ezen feneketlen állapotok tartanak. *(Helyeslés baloldalon.)*

Hányszor hangoztatták ezen fáradságos tanulmányra alapított nézeteinkkel szemben a kormány tagjai azt a vádat, hogy mi pártszenvedély által elvakulva, vagy nem vagyunk képesek, vagy nem akarjuk látni sem az ország nagy gyarapodását, sem pedig azon rendkivüli sikereket, melyeket a kormány felmutatni képes. Mi ezzel szemben még akkor is, mikor a pontos és szigorú gazdálkodás iránt — sajnos — kellő érzékkel nem biró hazai közvélemény, mely talán már meg is unta ezen kérdés folytonos eredménytelen vitatását, ennélfogva elvesztette előtte hitelét még a legkomolyabb törekvés is, mely az államháztartás egyensúlyának helyreállítására irányul, mondom, még ezzel szemben is megemlékeztünk azon súlyos kötelességről, mely bennünket itt terhel, nem akartunk hűtelenek lenni hivatásunkhoz e helyen, a melynek a nemzet érdekében nagy fontossága, azt hiszem, soha sem tünt ki inkább, mint azóta, mióta a t. ministerelnök ur saját pártjában minden szabad véleményt dictátori hatalommal elnyomja, *(Ugy van! a bal- és szélső baloldalon)* a mióta tehát az a párt semmiképen sem ellenőre, csak eszköze az ő működésének. *(Ugy van! a bal- és szélsőbalon.)*

Azonban, t. ház, nem állanánk ezen hivatás színvonalán, ha beérnők azzal, hogy constatáljuk, a mint azt a pénzügyi bizottság jelentése is most már ünnepélyesen bevallja, hogy az évek hosszú során át folytatott ezen vitában nem mi tévedtünk, hanem a kormány és a pénzügyi bizottság csalódott. Azon jogosult szemrehányás megtétele mellett, mely őket ezért megilleti, semmi más, mint az ügy

Digitized by Google

érdekének követelményei által nem feszélyezve, a mi kötelességünk újból és újból feltárni azon sebeket, melyekben pénzügyeink szenvednek és ha fájdalmas is, kutaszszal megmérni azok mélységét és előadni nézeteinket a helyzetről, valamint azon feltételekről, melyek nélkül azok javulása lehetetlen. És midőn ezen alkalommal erre a magam részéről szintén vállalkozom, feladatomnak tekintem, t. ház, oknyomozólag eljárva, történeti képét adni a kormány pénzügyi politikai tévelygéseinek, *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon)* kimutatni azt, hogy ezek mily közvetlenül káros hatással birtak az eredményre és hogy ezen helyzetből minő alapfeltételek megtartása mellett lehet szabadulni és az mily mértékkel mérendő. *(Halljuk!)*

Midőn ezen feladatra vállalkozom, t. ház, azon kitünő felszólalások után is, melyek a jelen költségvetési vita alatt a mi padjainkról elhangzottak, teszem azt főleg azon nyilatkozatok folytán, a melyek a tegnapi napon itten történtek és a melyeket szó nélkül hagyni egyáltalában nem lehet, nem szabad és a melyeknek cáfolása, azt hiszem, a legsikeresebb akkor, ha rámutatok azon helyzetre, a melylyel szemben, nézetem szerint, merő ellentétben tett nyilatkozatok történtek. *(Halljuk!)*

Két beszédet hallottunk a tegnapi napon: az egyiket Horváth Gyula t. képviselőtársunk mondta, a kinek praemissái a következtetéssel helyes okozati összefüggésben nem voltak ugyan, de a kinek beszédén át oly szellem vonul, a melytől a rokonszenvet megtagadni lehetetlen. Ő tudniillik tegnapi beszédében azt mondta: „Ám vádoljanak önök — a ház ezen oldala — minket, tartsák elénk a bünlajstromot, megérdemeljük; igyekezni fogunk megjavulni; de az országot ne bántsák, a csődbe jutott nemzetnek ne mutassák fel megcsappant vagyoni erejét, mert az káros lehet.“ Ezen nyilatkozat, daczára annak, hogy a mint mondám, beszédének nagy részével nem értek egyet, lehetetlen, hogy elismerésemet ki ne vívja. E mellett azonban tartatott egy egészen más szellemű beszéd, t. ház, egy oly beszéd, mely megvallom, az én igazságérzetemet egészen fellázította. Ezt a beszédet György Endre t. képviselőtársunk mondta. *(Halljuk!)*

Engedje meg a t. ház, hogy én felszólalásom kiindulási pontjául az ő tegnapi beszédének egyik passusát vegyem. *(Halljuk!)* Ő ugyanis azt mondotta, hogy ha van csoda, akkor ez abban áll, hogy a mi társadalmunk elzüllöttsége mellett a pénzügyi helyzet nem roszabb, mint a minő tényleg. Ebben a nyilatkozatban direct vád foglaltatik a társadalom ellen és indirect védelem azok részére, kik az én meggyőződésem szerint okozói a mai bajoknak. *(Ugy van! balfelől.)* És hogy én ezt kitüntessem, röviden képét kivánom vázolni annak a pénzügyi politikának, mely bennünket ebbe a helyzetbe vezetett. *(Halljuk!)*

Ha valaki azokat a költségvetéseket, exposékat és pénzügyi bizottsági jelentéseket végig tekinti, a melyek 1876-tól 1878-ig beterjesztettek és összehasonlítja azokkal, a melyek 1879. óta láttak napvilágot, akkor lehetetlen közöttük az óriási különbséget nem észlelni. Az előbb említett 3 év alatt a jelzett előterjesztésekben mindenütt egy nagy eszme magaslik ki, egy határozott szándék nyilvánul, melynek alárendeltetik minden: rendet hozni az államháztartásba, meggyógyítani annak nagy betegségét szoros dietával, a nemzeti erőknek azon hely felé concentrálásával, hol a baj „székel és mindenekfelett a bajnak magának folytonos szemmeltartásával. Ezen eljárástól eleinte eltért, később azzal homlokegyenest ellenkezik azon másik eljárás, a melyet 1879. óta látunk pénzügyeink körül követni. A költségvetéseknek azelőtt főelőnyük és fő jellemvonásuk volt a realitás, a mint ezt az akkori zárszámadások bizonyítják. Például az 1877. évi zárszámadás semmiben, vagy legalább nagyon csekélységben tér el a megfelelő költségvetéstől. A különbség se fel, se le nem igen nagy; 1879-től kezdve pedig egy pár esztendeig a költségvetések oly alakban terjesztettek be a képviselőházhoz, hogy már a pénzügyi bizottság kénytelen volt azok hiányát 8—10 millióval emelni; a zárszámadások ismét további 8—10 millió emelkedést mutatnak a végeredményben. *(Halljuk!)* A hangulat, a mely mindjárt az occupatio után a pénzügyi bizottság jelentéseiből kiolvasható, igen nyomott. Abban a jelentésben, a mely 1879-ben a költségvetésre vonatkozólag a pénzügyi bizottság részéről beadatott, még a hadügyi költségek leszállítása is szerepel, mint a mi szükséges és megfontolandó. Azonban ez a hangulat csakhamar eltünt és helyét egy másik váltotta fel, a mely egészen derült világnézletről tanuskodik, *(Ugy van! balfelől)* ugy, hogy az olvasó hajlandó azt hinni, hogy egészen más emberek nyilatkoznak a helyzetről.

Már 1880-ban oda nyilatkozik a pénzügyminister ur és a pénzügyi bizottság is, hogy „okulva az eddigi tapasztalatokon, nem szándékozunk, habár csak a közel jövő pénzügyi rendszabályait is előre kifejteni, mert az államháztartás rendezésére elég a folytonos törekvés, sőt az mást meg sem tűr, holott egy év előtt a pénzügyi bizottság azt mondotta: „az államháztartás rendezése és az abban chronicussá vált hiány apasztása, sőt megszüntetése iránt gyakorlati rendszabályait a kormány ugy készítse elő, hogy az ország már a következő évben tájékozva legyen a kedvező fordulat eszközei iránt.“

Ismét egy évvel később a pénzügyminister ur kénytelen volt kifejezést adni azon nézetének,

Digitized by Google

hogy „tisztán pénzügyi intézkedésekkel a helyzeten lényegesen javítani nem lehet.“ Beszéde végén — a mérsékelt ellenzékhez — fordulva, azon felhivást intézte hozzánk, hogy »a kormánypárttal fuzionáljunk és azzal vállvetve igyekezzünk a bajokat megszüntetni“; a pénzügyi bizottság pedig ugyanekkor proclamálta, hogy „a culturalis és a nemzetgazdasági intézmények termékenyítő hatását kell bevárni és a nemzet érdekében a pénzügyi helyzet javítása czéljából radicalis rendszabályokhoz nyúlni nem szabad.“

Mindezek a nyilatkozatok, bármennyire ellenmondók is legyenek egymást közt, mégis a helyzetről komoly gondolkozást látszanak elárulni és túlzott felfogás azokban nincs. A fordulat időpontját e tekintetben az 1882-ik év képezte, midőn az országnak jó termés mellett alkalma volt egyszersmind jó áraknak is örvendeni. Azon férfiaknak, a kik akkor Magyarország pénzügyeit vezették, az a kissé pezsgőbb élet, mely ennek folytán a közgazdaság terén mutatkozott, valósággal megzavarta a fejüket. Igy a t. pénzügyminister ur, a ki még 1879-ben oda nyilatkozott, hogy kötelessége hangsúlyozni azt, hogy az anyagi süllyedés, az általános vagyontalanság kétségkivül nagy mértékben terjed az ország minden részében, különösen a középosztály körében, 1882-ben már azt mondja, hogy az országban igen nagy haladás észlelhető és ő hanyatlásnak nyomait sem képes felfedezni.

Valóban különös benyomást tesz az emberre a pénzügyi bizottság 1882-iki jelentésében azon játszi számítás, midőn például azt mondja, hogy ha a közgazdasági, ipari és közigazgatási igények előtt meghajolva, ennyi és annyi milliót, mely még a megelőzött költségvetésekben is hiányzik, a bizottság nem szavaz meg, mennyit lehetett volna meggazdálkodni! „Mindez, sőt még több is — mondja a jelentés — a status quo egyszerü fentartása és egy kis stagnatio mellett megtakarítható lett volna;“ de kérdi, hogy helyes volna ez? A gyeplőt tehát megeresztette ugy a kormány, mint a pénzügyi bizottság, rohamosan haladjunk lefelé azon a lejtőn, mely a katastropha felé vezet.

Ők maguk biztatták költekezésre és nagymérvü beruházások követelésére a közönséget és ha egyfelől azt mondták, hogy a fejlődés ugyszólván physicai pressiót gyakorol reánk a kiadások kiszabásánál, másfelől a kilátásba helyezett adófelemeléseket ugy indokolja, hogy a ki akarja a fejlődést, a ki ismeri az anyagi és szellemi verseny árjának rohamát és annak a haladóra áldásos, a maradóra végzetes voltát, annak meg kell barátkozni a fokozottab igényekkel, de egyúttal a megfelelő állami terhekkel is.

Midőn a kormány és a pénzügyi bizottság 1882 ben kijelentette, hogy a pénzügyi működésük nem egyéb, mint a részletes compromissiumok lánczolata, már akkor lemondtak azon komoly feltevésükről, hogy az egyensúlyt helyre fogják állítani. *(Ugy van! balfelől)* Ezentúl is, az igaz, ugy mellékesen beszélnek ugyan az egyensúly helyreállításának fontosságáról; de legalább én reám ennek emlegetése a gúny azon hatásával van, a melylyel bir például Shakespeare-nél Antonius beszédének azon refrainja, hogy: „Brutus derék, becsületes egy férfiu.“ Csakis mint gúnynak van értelme az egyensúly emlegetésének az oly okmányokban, a minő például a pénzügyi bizottság 1883-iki jelentése, a melyben az mondatik, hogy a többi ok mellett még azért sem törölt a költségvetésből semmit sem, mert inkább a felett lehet habozni, hogy a kiadások tekintetében nem maradtunk a szükségen innen, mint azon, hogy rajta túlmentünk volna.

A t. pénzügyminister ur 1883-ik évi exposéjában 1884-re bizonyos adóemelések által nagy javulást helyezett kilátásba, mert a szesz- és a jövedelmi pótadó emelése fejében megigérte az egyensúly helyreállítását a rendes kezelésben. A pénzügyi bizottság 1884. évi jelentésében azt mondja, hogy alig törülhetett valamit, daczára annak, hogy a rendes kiadások 8½ millióval szaporodtak, mert tekintve az államélet természetes fejlődését és a nemzet folyton erősbülő haladási vágyát, a kiadási tételekkel, vagy a régiek emelésével szemben körültekintőnek és engedékenynek kellett lennie. A pénzügyi bizottság akkor azonban már sejthette, hogy államháztartásunk nem nyugszik egész biztos alapokon, mert korántsem a kormányhoz fordulva, hisz ez mindig megtartotta a kellő határokat, hanem csak ugy általánosságban, hogy a maga részéről is szaporítsa egygyel a nagy igazságok számát, azt mondja, hogy szem elől nem tévesztendő, hogy a nemzettől követelt áldozatokkal szemben annak biztosítékot kell adni az iránt, hogy minden megtétetik az államháztartás minél előbbi rendezése érdekében. De miben látta a pénzügyi bizottság ezen biztosítékot? *(Halljuk! Halljuk!)*

Abban, hogy ha nemcsak egy évre, hanem hosszú időre biztosittatik a rendes kiadások és bevételek közt az egyensúly. Ez pedig a pénzügyi bizottság szerint az adóssági kamatok emelkedésének tekintetbe vétele mellett is lehetséges, mert a jövedelmek természetes fejlődése évenkint emeli a fedezetet. A pénzügyi bizottságra minden esetre jellemző az, hogy a kör négyszögesítésének ezen nálunk legújabb kiadásában találta a biztosítékot az államháztartás egyensúlyának helyreállítása tekintetében. Mi már évekkel előbb megmondottuk, t. ház, hogy az a nagy világgazdasági átalakulás, a mely már észlelhető volt az újvilágban és az ó-világnak egyes részeiben, érezteti fogja nem sokára hatását nálunk is. *(Ugy van! balfelől.)*

Digitized by Google

Ezt azonban a kormány és a pénzügyi bizottság csak évekkel később ismerték fel. A pénzügyi bizottság legelőször 1885-ben beszélt a változhatatlan okokból keletkezett gazdasági válságról. Ekkor mondta a pénzügyi bizottság, hogy lehetnek a vélemények a mezőgazdasági válság okai és tartama iránt épen ugy, mint az orvos szereire nézve különbözők; de az az egy bizonyos, hogy a költségvetés tekintettel van erre és hogy ez ellen a legtermészetesebb s a legkipróbáltabb orvosszereket ajánlja. Állami költségvetésünk fénypontját, a pénzügyi bizottság szerint, a culturalis intézmények szép fejlődése képezi. De ennél még örvendetesebb jelenség az, hogy a fejlődés gyorsítása és mértéke iránt pártkülönbség nélkül még nagyobb igények vannak.

Ezen szónál „pártkülönbség“ t. ház, megállok egy pillanatra. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Soha sem tettem még, hogy e házban korábban tartott beszédemre hivatkozzam. Azzal az igazságtalansággal szemben azonban, mely ezen szóban kifejezve rejlik, ez alkalommal kötelességemnek tartom azt tenni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Én már 1882-ben felismertem azt, hogy azon költekezési áramlat, mely már akkor kezdett jelentkezni, veszedelmes. Akkor talán nagyon is unalmasnak tartott számsorozatokkal igyekeztem bebizonyítani, hogy közgazdaságunk sokkal extensivebb, sem hogy a túlzott és nagymérvü beruházások itten kifizethetnék magukat, vagyis hogy ily körülmények közt, azok sokkal több pénzügyi kárt okoznak, mint a mennyi közgazdasági hasznot hajtani képesek. *(Ugy van! balfelől.)*

Ezt bővebben kifejtvén, következőleg folytattam beszédemet. *(Halljuk! Halljuk!)* „A bajok okait tehát inkább a túlzott beruházások képezik s ime ismét benne vagyunk azon áramlatban, mely a rohamos beruházások felé ragadja az országot. Ez előtt az intéző férfiaknak nem volt, nem is lehetett e részben tapasztalatuk. Rájok nézve ez minden esetre enyhítő körülmény; a most intézkedő államférfiaknak vannak már ily tapasztalataik, daczára annak, azonban mégis a régi káros irányban vezetik államháztartásunkat és az, a mi eljárásukat menthetetlenné teszi.“

Épen tegnap mult öt éve, hogy bátor voltam ezt az ellenzék élénk helyeslése közt elmondani. Az egész ellenzék tehát nem ismerte félre a helyzetet, mert nemcsak helyeselte az általam mondottakat, hanem mások is hason értelemben nyilatkoztak és felemelték óvó szavaikat. A kormány és a pénzügyi bizottság azért mégis tovább haladt a felvett irányban, biztatták a költekezőket, kiemelték a beruházások rendkivüli nagy hasznát és azon beruházások közvetett hatásától várták az államháztartásban az egyensúly helyreállítását. Hisz a pénzügyi bizottság épen akkor tette magáévá a pénzügyminister urnak egy szép, de nagyon káros illusióját, midőn azt mondta a pénzügyminister ur, az előirányzatban beváltá azon igéretét, hogy a rendes kiadások és bevételek közti egyensúly fentartását feladatának tekinti, ugy, hogy az 1885-iki előirányzat rendes kezelésében 5 milliót meghaladó fölösleg fog mutatkozni.

Hogy az ily biztosítékokra és nyilatkozatokra mennyi súlyt lehet fektetni, arról meggyőz bennünket az 1885-iki zárszámadás, mert hiszen a hiány tényleg nem 11 millió forint volt, mint a pénzügyi bizottság mondta, hanem 40 millió. Azt is tudjuk jól, hogy a közgazdasági fejlődés, a melytől oly sokat vártak akkor, két év óta miként haladt.

Átmenetnek 1885-ről 1886-ra nagyon alkalmas a pénzügyminister urnak 1885-iki exposéjában azon kijelentés, hogy „részemről a költségvetésbe felvett összegeken kivül más nagyobb kiadásokról, melyek az évi költségvetésben nem foglaltatnak, mint a melyek a Vaskapu szabályozására felveendők, tudomásom nincs és remélem, hogy nagyobb költségek ez évben nem is fognak előfordulni.“

A pénzügyi bizottság e tekintetben még túl akarván tenni a pénzügyminister uron, arról biztosította a t. házat, hogy az 1885-ik évi költségvetésnek főelőnye, hogy a most előre látható kiadásokról, még a törvényhozás közelebbi teendőire való tekintettel is mind gondoskodik, ugy hogy alapos kilátásunk van arra, hogy ha rendkivüli körülmények közbe nem jönnek, az eredmények az előirányzatnak meg fognak felelni.

Erre következett t. ház, az emlékezetes 1886-ik év, mely datum mindig szomoruan nevezetes lesz a magyar pénzügyek történetében. Sokkal élénkebb emlékezetében vannak a t. ház tagjainak azon részletek, melyek ez év eseményeihez fűződnek, semhogy azokat itten szükséges volna ujból felemliteni. Én tehát e tekintetben csak néhány jellemző körülményre vagyok bátor utalni. Az 1886-ik évi költségvetés — mint méltóztatnak emlékezni — a mi első eset volt nálunk, exposé nélkül terjesztetett be. Akkor már nem lehetett leleplezni az államháztartás bajait, később azután az egészen kibontakozott abból a ködből, a melyben mindaddig leledzett. Azonban a pénzügyi bizottság még 1886-ik évi jelentésében is kisérletet tett alaptalannak kimutatni az aggodalmakat — a melyeket nyilatkozata szerint eleinte ő maga is osztott — azzal a sajátszerü logikájával élve, mely előterjesztéseit mindig jellemzi és a melylyel a világon mindent a feje tetejére lehet állítani. Azt mondja még tavaly is, hogy a pénzügyi helyzet nemcsak nem romlott, hanem tulajdonképen szilárdult.

A póthitelek iránti előterjesztésében azután a pénzügyi bizottság, jóllehet nagyon enyhe kifeje-

Digitized by Google

zésekkel, de megütközésének adott a folytatott gazdálkodás felett kifejezést. Azonban ekkor is azt hitte, hogy kötelességének eleget tesz, ha a pénzügyminiszter urtól oly biztosítékokat kér és kap, melyekről gróf Apponyi Albert fényesen kimutatta, hogy azoknak, mert egyszerű, közönséges pénzkezelési rendszabályok voltak, biztosítékok gyanánt emlegetése igen-igen compromittálta úgy a pénzügyminister urat, mint a pénzügyi bizottságot. *(Helyeslés balfelől.)* Végre előttünk van az 1887. évi pénzügyi bizottsági jelentés. Ebben azután az egészen nyiltan bevallja, hogy a helyzet iránti felfogásában, a melyet annyi évekig táplált, csalódott. Világosan kitünik ezekből, t. ház, *(Halljuk!)* hogy a kormány s bizottság hütlen lőn azon nagy és fontos hivatáshoz, a a melyre vállalkozott. *(Igaz! a baloldalon.)* És éveken át egy lehetetlen problemát tartott a pénzügyi bizottsággal együtt megoldhatónak, mely hasonlít azon orvos problemájához, a ki azt akarná, hogy betegének súlyos és veszélyes idült baja megmaradjon, egészsége azonban mégis helyreálljon. Mert mi évenkint kimutattuk, hogy a pénzügyi politikának alapelve mathematikai képtelenség. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* Ezen eljárásnak volt azután következménye az a sok ellentmondás, mely az itt általam felsorolt idézetek szerint a pénzügyministernek és a pénzügyi bizottságnak nyilatkozataiban található. A mint a t. pénzügyminister ur és a pénzügyi bizottság — én nem választom el őket — egyszer letettek arról, hogy az államháztartás egyensúlyának helyreállítására a mindenekfölött kimagasló és mindent domináló feladat legyen, hanem beleegyeztek abba, hogy ez csupán a vele egyaránt többi fontos faladatok között az első legyen: közel feküdt a lehetőség arra, hogy mindenféle valódi és képzelt állami és pártérdekek nyomása alatt e feladat az első helyről a másodikra, innen a harmadikra és végre voltaképen pedig az utolsó helyre szoruljon. Erős meggyőződésem mindazonáltal, t. ház, hogy ha a kormány bármily helytelenül fogta volna is fel a helyzetet, de a pénzügyi bizottság teljesíti kötelességét, akkor oda, a hol ma vagyunk, nem juthattunk volna.

Teljesen osztozom Horánszky Nándor t. képviselőtársam felfogásában, a ki e részben a következő alternativát állította fel: vagy látta a pénzügyi bizottság, hová vezet a kormány eljárása bennünket, vagy nem látta. Ha látta, meggyőződésem szerint, kötelessége lett volna arról a háznak jelentést tenni *(Ugy van! balfelől)* és azt mondani, hogy ezen pénzügyi politika tovább viteleért a bizottság a felelősséget többé el nem vállalhatja, vagy nem látta s akkor nagyon sajnálom, hogy midőn a ház és az ország legnagyobb pénzügyi kapacitásainak tartott egyének ülnek e bizottságban, ez még sem állott feladata magaslatán. *(Ugy van! balfelől.)*

Mindezekből méltóztatnak látni, mennyire volt igaza György Endre t. képviselőtársamnak, midőn a társadalmat vádolta azért, hogy a pénzügyek ily helyzetbe jutottak. *(Élénk helyeslés balfelől.)* Azonban t. képviselőtársunk azon említett beszédében még tovább megy és a pénzügyi helyzet elhomályosítására is tesz gyönge kisérletet. Ő ugyan elismerte, hogy a 40 millió deficit most a maga egészében fedezetlenül áll. De azután egyrészt a takarékosság lehetőségétől, másrészt a természetes jövedelmek fejlődésétől oly nagy eredményt vár, hogy felfogása szerint tulajdonképen másról nem is kell gondoskodni, mint azon 18 millió fedezetéről, mely a beruházásokat képezi s hogy a többi, mondom, főleg takarékosság és a rendes jövedelemnek természetes fejlődése által lesz fedezhető.

A 18 millió fedezése érdekében lesznek aztán szükségesek mindazon rendszabályok, melyeket a pénzügyminister ur elősorolt. Fájdalom, t. ház, a pénzügyi helyzet nem ily rózsás, hanem sokkal komorabb. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)*

A mi pénzügyi helyzetünk, meggyőződésem szerint is egészen ugy áll, mint a hogy Horánszky t. barátom itt azt bemutatta. Azon komor képet különben, melyet ő feltüntetett, a pénzügyminister ur is megerősítette közvetve, midőn hivatkozott Horánszky t. barátom adataival szemben Ghyczy Kálmán adataira és beszédére, melyet tavaly a főrendiházban a költségvetés tárgyalása alkalmával tartott. Itt van kezemben az a beszéd.

Ennek tartalma szerint Ghyczy Kálmán, a kit nagy tekintélynek ismert el a pénzügyminister ur e téren, a leghatározottabban pálczát tört már a mult évben gazdálkodása fölött, adatai bizonyos tekintetben még túltesznek Horánszky Nándor t. barátom adatain. *(Halljuk!)* Ő az államkölcsönök kamatainak szaporulatát 1875-től 1886-ig 46 millióra számította ki, holott Horánszky Nándor csupán 32 millióra tette azt.

De sokkal gyöngébb volt azon kisérlet, melyet György Endre tett a helyzet elhomályosítására, hogy sem mindazon adatokat, melyeket t. barátom e tekintetben itt felmutatott, recapitulálni kellene. Nem is ezért, hanem csak hogy én szintén járuljak valami csekélységgel a helyzet felvilágosításához, egy számtételt akarok én is annak jelzésére bemutatni, hogy mi hát azon összeg, melyet nekünk minden rendes államháztartás elvei, szabályai és követett gyakorlata szerint a rendes bevételekből kellene födözni, de a mire képtelenek vagyunk. *(Halljuk!)*

Én e czélból a következő egyszerű számítást tettem. A rendes kiadások összegéből levontam két tételt. Levontam mindenekelőtt azon kötele-

Digitized by Google

zettségeink tételét, melyekhez a törvények intézkedése vagy magasb állami, különben veszélyeztetett érdekek figyelembe vétele folytán nem nyulhatunk. Ilyen például az udvartartás költségei, *(Közbeszólások a szélső baloldalról: Az udvartartáshoz hozzányulhatunk!)* a közösügyi kiadások; ilyenek a nyugdíjak, ilyenek a honvédség költségei. A mostani külügyi helyzet mellett, azt hiszem, t. ház, *(Közbeszólások a szélső baloldalról: A honvédség költségeihez is lehet nyulni!)* a honvédség költségeihez is bajos nyulni! Ezek összege 180.271,000 forint. A másik levonandó tétel jövedelemszerző kiadásoké, melyek nélkül sem adókat beszedni, sem üzemi bevételeket teremteni nem lehet. Ezeknek összege 98.660,000 frt. A két tétel összesen 278.931,000 forintra rug. Ha már most ezen összeget levonom a rendes kiadások összegéből s aztán hozzáadok még két tételt: rendkivülit, a közösügyi kiadását, mert én legalább a zárszámadások tanulmányozásánál azon meggyőződésre jutottam, hogy ezek tulajdonképen rendes kiadások, egyrészt természetük, másrészt pedig összegüknek meglehetősen állandóan visszatérő természetüknél fogva. A rendezett államháztartásban az ily kiadásokat sem szokták és nem is lehet kamatos pénzzel fedezni. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)*

Aztán tökéletesen egyetértek abban az egyben György Endre t. barátommal, hogy országházat, közönséges vizszabályozásokat, melyeknél vámok nem szedetnek, kölcsönpénzzel fedezni nem helyes eljárás. *(Ugy van! balfelől.)* Ennélfogva a beruházási és átmeneti kiadásoknak legalább felét hozzá lehet adni a rendes kiadásokhoz. Ezen három tétel együtt 61.315,000 frtot tesz. Ezzel szemben a kötött és jövedelemszerző kiadások levonása után, természetesen tekintet nélkül hagyván a törlesztési kölcsönt, mert hiszen azt józanul rendes bevételnek csak nem lehet tekinteni, áll rendelkezésünkre 25.590,000 forint; tehát a fedezetlen hitel, a melylyel számolnunk kell, 35.416,000 forint, kerekszámban 35½ millió frt.

De, t. ház, a mai viszonyok között még ezzel sem jöhetnénk ki. Figyelembe kell még venni más körülményeket is. Rossz néven vették ugyan Horánszky Nándor t. barátomnak azon állítását, hogy még a jelen költségvetés sem egészen realis. Nem tehetek róla, én ezen nézetében teljesen osztozom. Mert méltóztassék figyelembe venni azt, hogy ugy a bevételek előirányzatánál egyes igen fontos tételek kifogásolhatók, mint a kiadásoknál is vannak oly tételek, melyek a szükséglet határain jóval belül állapittattak meg. Ezt, nézetem szerint, el kell ismerni; hiszen például a szeszadónál valószinű, hogy legalább 1 millióval kevesebb fog bevétetni a válság miatt. Azt mondja a pénzügyminister ur előterjesztésének indokolásában, hogy az biztosítva van az előirások által. De hát kérem, az 1885. évi zárszámadások arról tanuskodnak, hogy a szeszadó 1885-ben is az előirásokkal szemben 1 millió forint erejéig visszamaradt, ez tehát a folyó esztendőben is lehetséges.

Az ásványolaj-adónál azt sem tudjuk, mikép fognak a vámtételek megállapittatni. Az én meggyőződésem azonban, hogy akár ugy állapittatnak meg a mint a t. kormány akarja, akár másként, ebben az iparágban rövid idő alatt nagy változás fog beállani, a mi okvetetlenül befolyással lesz ezen iparág adóképességére is.

Mit mondjak a vasművekről, t. ház? Nagyon érdekes volna részletesen kimutatni, hogy milyen jelentőségük van a vasműveknek a jövedelemzés szempontjából. Emlékezem rá, hogy egy pár esztendeje a pénzügyi bizottság ugy utalt ezekre a fogyasztási adók mellett, mint a kibontakozásnak fontos tényezőjére. És mit tapasztalunk? Folytonos deficittel folytatják üzemüket. A pénzügyi bizottság a folyó évi költségvetésben jónak látta a 83,000 frtra praeliminált jövedelmet törölni s ugy állapította meg a költségvetést, hogy a kiadások és bevételek eliminálták egymást. Tulajdonkép azonban nem igy áll a dolog, hanem nagyon valószinű, hogy e tekintetben ismét veszteséggel fogunk találkozni.

A mi a kiadásokat illeti, ezeknél ugyan, t. ház, a nagy takarékosságot igérik nekünk, de a ki figyelmesen végig olvasta a költségvetések indokolásait — én csupán a közoktatásira utalok e tekintetben — az látni fogja, hogy oly szorosan állapittattak meg a költségvetések, hogy maguk a ministerek is azt mondják, hogy ezen korlátokat rövid idő mulva kénytelenek lesznek túllépni.

Itt vannak azután a póthitelek, t. ház, *(Halljuk!)* melyeknek még ma sem szakadt vége, mert a pénzügyi bizottságban a t. miniszterelnök ur maga is bejelentett a szinházakra vonatkozólag egy póthitelt és a napokban szavaztunk meg egy csapat pénzbe kerülő törvényjavaslatot.

Végre a pénztárak! Hiszen a pénztárak üresek. Erről az, a kinek a kincstárral csak egy kis dolga van is, értesülést szerezhet magának. Nekem legalább vannak oly értesüléseim, melyekből önként következik, hogy a pénztári hiányok mielőbbi pótlása nagyon égető szükség.

Már most én azt hiszem, ha kerekszámban 40 millióra teszem azon összeget, melyre mint rendes bevételi többletre szükségünk volna, hogy államháztartásunkat rendezettnek lehessen mondani, akkor nagyon pessimisticus módon nem számítottam. *(Helyeslés a baloldalon.)*

A helyzet tehát következőleg áll: az 1875—1885-ig terjedő 10 év alatt 46 millióval emeltettek az adóterhek; a tiszta jövedelmek általában a pénzügyi bizottság tavalyi jelentése szerint 65 millióval emeltettek; az állam törzsvagyonából elidegenittetett 71 millió; nem is tiz év óta, csak

Digitized by Google

1880. óta, megint a pénzügyi bizottság jelentésének adatai szerint, 283 millió forinttal, tehát évenként 47 millióval szaporittatott a papirjáradék. Már most mindezek után még 40 millió hiány az, melyet a rendes bevételekből kellene, de nem tudunk fedezni. *(Helyeslés a baloldalon.)* Ez olyan kép, a mely állami háztartásunk mélyen tátongó sebét tárja elénk.

Ezt a sebet, t. ház, nézetem szerint csak az fogja meggyógyíthatni, a kinek lesz oly gondolata, mely akár a megtakarítás, akár jövedelemszerzés czímén megér az államnak évenként és állandóan 40 milliót. Az a kérdés most, van-e hát a mi kormányunknak ilyen gondolata? *(Halljuk! Halljuk!)*

Azon rendszabályokat, melyek a pénzügyi helyzet javítására javaslatba hozattak, én három csoportba osztom. Szólani fogok lehető rövidséggel először azokról, melyekre vonatkozólag még a pénzügyi bizottság is kijelentette, hogy azok elegendők nem lesznek. Ezek nagyon helyes intézkedések lehetnek, valami hasznot fognak is felmutathatni; de hogy a nagy bajjal szemben megfelelő segítséget nyujtsanak, arról szó sincs. Beszélni fogok azután a conversióról és a vele kapcsolatos dologról, végre azon irányról, melyről azt állította a t. ministerelnök ur, hogy az a kormánynak pénzügyi politikája.

A mi ezen a bajhoz képest apró-cseprő intézkedéseket illeti, legelől áll a szállítási adó, melyre a pénzügyi bizottságnak egy oly kiváló tagja, mint Wahrmann t. képviselő ur azt mondta, hogy az szerencsétlen gondolat. A törvénykezési bélyeg felemelésére már feljajdult az igazságszolgáltatásnak egy közege a fehérvári ügyvédi kamara és kimutatta, hogy a mai napság az igazságszolgáltatás mily drága és hogy ha igy haladunk, nem sokára oda jutunk, hogy ez országban igazságot csak a gazdag kaphat. *(Helyeslés a baloldalon.)* A beszállásolási törvények módosítása hozhat évenként néhány százezer forint megtakarítást, elismerem, de hogy az fel fog-e érni azon kárral, melyet azon községeknek csinálnak, melyek a régi törvény alapján építettek kaszárnyákat, az nagyon kérdéses. A szükséges szállítások, pl. a fegyvereknek nem rövid, hanem hosszabb idő alatt történő beszerzése helyeztetett kilátásba. Hát épen a fegyvereknél kérdem, lehet arra alapos kilátás, mikor nem régen értesültünk, hogy a delegatio ülésszakának berekesztése után, a hadügyminister, bizonyos készletek beszerzése végett kénytelen volt a megszavazott hitelt túllépni.

Azután következik egy csapat apróbb intézkedés, a melyekről, mint ismeretlen nagyságokról, leghelyesebb nem is beszélni. Végre emlittettik és utalt rá tegnap Baross Gábor t. közlekedésügyi minister ur is, hogy a kamatbiztosítást élvező vasutak csoportosítása bizonyos pénzügyi előnyel fog járni. Erről a kérdésről én is gondolkoztam és megvallom, a közlekedési minister ur felvilágosításai után is a pénzügyi eredménynek még tájékát sem vagyok képes felfedezni. Szerintem a dolog ugy áll, hogy azok az elidegenítendő mellékvonalak, melyeket a magyar államvaspálya hálózatától el akarna szakítani, vagy eléggé jövedelmeznek vagy nem. Ha eléggé jövedelmeznek s át adják azokat kamatbiztosítást élvező, de szükségben szenvedő társulatoknak, mit nyerünk vele? Hisz igy a kész jövedelmet adjuk oda. Vagy pedig nem jövedelmeznek. Kérdem ez esetben, hogy azon kamatbiztosítást élvező társulat honnan veheti a vételárt? Csak adósságból. Az adósság pedig kamatozást igényel, a kamatozás levonandó az üzleti feleslegből, az igy keletkező üzleti hiányt pedig kamatbiztosítással kell pótolni. *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Hát nem illusió-e az, t. képviselőház, ha a pénzügyminister ur azt mondja, hogy az ezen vonalak elidegenítése folytán bejött tőkéből fognak fedeztetni azon beruházások, a melyek az államvaspálya-hálózatnál még eszközlendők és hogy ez majd tehermentes fedezet lesz? Az én nézetem szerint ez a fedezet ép ugy pénzbe fog kerülni, mint ha kölcsön vétetett volna fel.

Másodszor, t. ház, lehető rövidséggel szólani kivánok a conversióról. *(Halljuk!)* De mielőtt annak lényegéről elmondanám véleményemet, mindenekelőtt tiltakoznom kell az ellen, hogy ez a conversio a pénztári készletek beszerzésével bárminő okozati összefüggésbe hozassék. A dolog ugy lőn több izben feltüntetve, mintha ezen pénztári készleteket nem kölcsön útján fognák beszerezni, hanem az mellékhaszna lenne a conversiónak. Hát én, t. ház, a conversiót külön dolognak tartom és a pénztári készletek beszerzését ismét egészen különböző dolognak. Akár sikerül az a conversio, akár nem, ismervén azt az ürességet, melytől a mi állampénztáraink konganak, okvetlenül be kell a a szükséges cassa-készletet szerezni. És megfordítva, akár lenne cassa-készletre szükségünk, akár nem, ha az időviszonyok kedvezők, kötelességünk a nélkül is súlyos kamatterheinken könnyíteni. Ennélfogva a kettő között semmi okozati összefüggés nincsen.

Most már, t. ház, én csak egy pár szóval akarom jellemezni ezen cassa-szükségleti hiánynak keletkezését és fedezési módjának természetét *(Halljuk!)* Maga a t. pénzügyminister ur 1884-iki exposéjában megfejti nekünk, hogy ez a készlethiány honnan keletkezett. Ő maga mondja egyik beszédében, hogy 1880-ban és 1881-ben a visszamaradás 30.900,000 forintot tett ki. 1882-ben és 1883-ban jobb évek voltak és akkor a felesleg 13.500,000 forintot tett. Ha ezt a fenn említett összegből levonjuk, marad 17.500,000 forint, a mennyivel négy év alatt több adatott ki, mint a mennyi fedezet meg-

Digitized by Google

szavaztatott. »Ez nem történhetett máskép — mondja a pénzügyminister ur — mint a pénztári készletek rovására, melyek az említett összeggel leapadtak. Bátor voltam már a mult évben jelezni és ismétlem most is, hogy alkalmas időben szükség lesz a pénztári készletek kiegészitéséről gondoskodni.« Igy vagyunk tehát! Régi deficitek pótlása tulajdonkép ez a pénztári készletbeszerzés és jellege semmi más, mint a deficit fedezése. A helyett, tudniillik, hogy a multban fedeztettek volna a kiadások, fedeztetni fognak mostan. *(Halljuk! balfelől.)*

A mi magát a conversiót illeti, a t. pénzügyminister ur három feltétel és egy kellék megléte mellett helyezte annak sikerét kilátásba. A három feltétel közül kettőnek nem létét maga beismerte. A kellék, a mely szükséges volna, az, hogy az ország megnyugtatást kapjon az iránt, hogy azok a nagymérvü túlköltekezések, melyek eddig constatálhatók voltak, a jövőben elő ne forduljanak.

Ez egy oly problematicus dolog, melytől valamit függővé tenni inkább a bizalom kérdése. Én azt mondom, hogy áll e részben is az a franczia közmondás, hogy „qui a tué, tuera.“ Én nem vagyok iránta bizalommal.

A mi a három feltétel közül azt az egyet illeti, melynek meglétét constatálta a t. pénzügyminister ur, tudniillik, hogy a pénzcsoport bizalommal viseltetik a magyar állam háztartása iránt, hát én e tekintetben nem mondom, hogy a dolog ma nem ugy áll, de nagyon tartok tőle, hogy ha a t. pénzügyminister ur ugy fog eljárni, mint a hogy ennek a conversiónak a házban bemutatásával tette, akkor ez a bizalom csakhamar meg fog rendülni. Mert a hogy, legalább eddig, a dolgok látszanak, t. ház, és a mint ezt magának a t. pénzügyminister urnak hallgatása is azzal a direct felszólítással szemben, melyet hozzá gróf Apponyi Albert intézett, bizonyítja, a dolog ugy áll, hogy ő egy merőben problematicus, egy embrionalis valamit hozott ide, a mit a dolog természete szerint nem kellett volna a nyilvánosság elé vinni. Maga ez az eljárás is igen veszedelmes lehet az operatióra

Hiszen t. ház, a t. pénzügyminister ur kilátásba helyezett bizonyos megtakarításokat akkor, a mikor a számításnak két oly fontos tényezője, a minő a törlesztési határidőknek meghosszabbítása és az árfolyam, nincs megállapítva. Ez nem elvi kérdés; ez tisztán a számok kérdése. Ha ebből a számításból nem egy, hanem két factor hiányzik, hogyan lehet akkor az eredménnyel előállani? Az én meggyőződésem szerint az az egész conversionalis programm, melyet a t. pénzügyminister ur előadott, oly nagymérvü szemfényvesztés, *(Ugy van! balfelől. Mozgás jobbfelől)* hogy az igen közel rokonságban áll a szédelgéssel, a melytől én államháztartásunkat igen-igen féltem. *(Élénk helyeslés balfelől.)* Ennélfogva, azt hiszem, hogy a conversióval ma alaposan tovább foglalkozni felesleges munka, sőt kár volna.

Végre, t. ház, szólanom kell a kormányelnök által pénzügyi politikának jelzett irányról. *(Halljuk! Halljuk!)*

Á t. ministerelnök ur különbséget tesz programmjai között, mert kettő van. *(Egy hang a szélső baloldalon: Van több is! Derültség.)* Az egyik programm érvényes a választások előtt, a másik esetleg alkalmaztatni fog a választások után. A választások előtti progamm: „Vinni a takarékosságot, a meddig lehet, a rendes kiadásokban is legalább ugy, hogy néhány évig — mert örök időkre én sem tartom az állam fejlesztését megköthetőnek, vagy megkötendőnek a jelen keretben, mellőzni minden mellőzhető befektetést, ha különben helyes volna is; azonkivül a dohányjövedék, az indirect adók jövedelmének emelését venni igénybe, sőt idővel, mihelyt az ország fejlődése lehetővé teszi, hozzányulni, ha kell, az egyenes adókhoz is.“

A mi a beruházások mellőzhetőségét illeti, erre vonatkozólag György Endre képviselőtársunk helyesen mondta, hogy körülbelől 18 milliónyi összegü beruházások ezentúl is szerepelni fognak a költségvetésben, azoknak e tételen alább szorítása merőben lehetetlen, főleg mert oly kötelezettségeink is vannak nagy számmal, a melyeket a szerződések értelmében teljesíteni kell. Mi fog tehát bekövetkezni ezen programm szerint? A következő processus. Egy pár esztendeig takarékoskodni fognak a kereten belül, addig emelgetni fogják az adókat; akkor azután letelik az az egy pár esztendő és megindul az az áramlat, mely emelni fogja a rendes kiadásokat is, mert az „ország fejlődését megkötni nem lehet.“ A dolog tehát ép ugy fog alakulni, mint a hogy alakult eddig, tudniillik 1878-ban beállott a nagy ijedelem, akkor elkezdtek takarékoskodni; az ijedelmet elfelejtették már 1882-ben és ekkor belementek a túlköltekezés áramlatába és most zátonyra kerültünk.

Ezen pénzügyi politika mellett én a jövőre más prognosticont nyujtani képes nem vagyok. *(Ugy van! balfelől.)*

A mi pedig a választások utáni programmot illeti, az nagyon érdekes. *(Halljuk! balfelől.)*

A t. ministerelnök ur maga elismerte, hogy a kormány épen azért, mert a választások előtt van, nem léphet fel oly eszmével, melyet esetleg mások, ha a választásoknál ők jutnának többségre, felhasználhatnának és elronthatnának.

Hiszen ebben, nézetem szerint, világosan benfoglaltatik annak bevallása, hogy a ministerelnök ur eddig oly eszmét, mely megfelelne azon követelménynek, melyet a pénzügyi bizottság felállí-

Digitized by Google

tott, hogy tudniillik lényegesen különböző legyen az eddig javaslatba hozott intézkedésektől, mert ezek elégtelenek, mondom a ministerelnök ur ily eszmét nem említett, mert hiszen hogyha említett volna, ugy nem mondaná azt, hogy azért nem lép fel ily eszmékkel, nehogy azt mások használják fel és rontsák el. Ennélfogva a kormány pénzügyi politikájával ugy vagyunk, t. ház, hogy a mit megismerhetünk belőle, az a régi rossz, a mi pedig ettől valami különböző volna, arról fogalmunk sincs, mert azt nem akarják velünk megismertetni. *(Ugy van! balfelől.)* Olyan gondolat tehát, mely azon roppant nagy ürrel szemben állana, melyet a 40 milliónyi hiány képvisel, nincsen; hanem azon nagy ürrel szemben áll egy megfelelő nagyságu semmi. *(Ugy van! balfelől.)*

Az a kérdés már most, t. ház, a mire nézve annak, a ki e kérdéshez itt hozzá szól, szintén tisztában kell lennie, hogy általában lehet-e az ily nagy mértékben megromlott helyzeten nem javítani, ideig-óráig tatarozni, hanem ugy változtatni, hogy az egészséges állapot jövőben is fentartható legyen? Erőinket és bajainkat mérlegbe vetve, én is gondolkoztam e kérdés felett és arra a meggyőződésre jutottam, a mire előttem felszólalt több képviselőtársam jutott. Ezen meggyőződésemet nemcsak a körülöttünk lévő dolgok szemléletéből, hanem más, hasonló sorsban sinlődött, de abból szerencsésen kivergődött nemzetek pénzügyi történetéből is merítettem. Meggyőződésem szerint, mélyre ható intézkedések mellett a siker reményével lehetne a javítás munkájához fogni. Azt maga a t. ministerelnök ur is beismerte tegnapelőtti beszédében, hogy az ellenzék nem köteles megmondani azt, hogy minő concrét intézkedések által véli az eredményt elérhetőnek. Én azonban azt hiszem, hogy ha az ellenzék, vagy annak csak egy része is egyszer azon helyzetbe jutna, hogy ezt kötelessége volna elmondani, akkor nem késnék ezzel még ha nem is lehetne szemére vetni, mint a mostani kormánynak, hogy a saját helytelen felfogása, saját jellembeli gyengesége és saját pazarlása folytán egy nagy és hosszantartó kisérlete dőlt dugába, megmondani, hogy mi a teendő és nem kivánna az országtól bizalmat vakon. Azonban ha concret intézkedésekről ez alkalommal nem beszélhetünk is, bizonyos alapfeltételeket, melyek mellett a különféle intézkedések több változatban alkalmazhatók a sikerre való kilátással, de a melyek nélkül semmiféle intézkedés sem érhet czélt, általunk is okvetlenül szóba hozandók. *(Halljuk! Halljuk!)* Négy ily alapfeltétel van szerintem. *(Halljuk! Halljuk!)* Az egyik az, hogy ezen nagy feladatnak a nemzet bizalma ismét megnyeressék, mert minden ilyen nagy vállalkozás positiv és negativ áldozatokkal jár. Sok mindent kell tenni és sok mindenről kell lemondani. Arra pedig a nemzet csak akkor lesz képes, hogy ha tudja, hogy ezen áldozatokat miért hozza. *(Helyeslés balfelől.)* És én hiszem, hogy ha a nemzet meggyőződnék arról, hogy gazdasági bajainak és politikai gyengeségeinek nagy része onnan ered, mivel pénzügyei rendezetlenek; ha látná, hogy azon bizonytalanság, mely ennek folytán uralkodik, mily káros a termelésre; ha észre fogja venni azt, hogy a vállalkozás részben azért nem érvényesülhet nálunk, mert az állam a rendelkezésére álló tőkék jelentékeny részét absorbeálja és hogy azon lazaság, a mely pénzügyi gazdálkodásunkat jellemzi, száz és száz ezer egyes magyar háztartásban követett, de káros példa és végül, ha meggyőződik arról, hogy a mai körülmények között a valuta-enquette összehivása sem jelent mást, mint porhintést a közönség szemébe, mert azt a feladatot mindaddig, mig államháztartásunkban a rendet nem biztosítottuk, megoldani merőben lehetetlen: én hiszem, hogy a nemzet a pénzügyi rendezkedés munkájának nem tulajdonítana csupán elméleti fontosságot. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)*

Azonban, t. ház, ugy a bel- mint a külügyi dolgainkra nézve politikai szempontból is rendkivül fontos ezen intézkedés. *(Ugy van! balfelől!)* Erről meggyőződhetik bárki, ha a nemzetiségi lapokat kiséri figyelemmel, a melyekből mindenki láthatja, hogy mily kárörömmel vesznek azok tudomást a minket lealázó helyzetről és hogy minő reményeket füznek ahhoz, ha láthatják, hogy politikai súlyunk Austriával szemben csökkent, a mit csupán a félhivatalos lapok nem akarnak beismerni és hogy a monarchia határán kivül főleg azért nem tartanak bennünket jó szövetségesnek, mert pénzügyileg gyengék vagyunk; a mi különben úgy a nagyhatalmi állással, valamint azon folytonos csatakészséggel, mely nélkül legnagyobb életérdekeink lennének koczkán, alig is egyeztethető össze. Hiaban adják államférfiaink pl. Oroszországnak azt a bölcs tanácsot, hogy a saját jól felfogott érdekében elégedjék meg mostani területével, hiszen ugyis elég nagy. Ezen birodalom keletkezésének és kétszázados keleti törekvéseinek hagyományait nem irthatjuk ki belőle, hanem avval nekünk folyton számolnunk kell. De számolnunk kell azzal is, hogy a nyugati civilisatio és saját szabadságunk érdekében belátható időkig kell Oroszországgal szemben őrt állanunk. A ki ily körülmények közt, t. ház, a pénzügyek rendezésébe vetett hitét és bizalmát megingatja a nemzetnek, az az én felfogásom szerint súlyos bünt követ el. *(Ugy van! balfelől.)*

De a nemzet hitét és bizalmát ezen feladatban csak az oly kormány nyerheti meg ismét, a mely maga is át van ezen feladat fontosságától hatva. Hanem az ilyen kormánynak azután, t. ház, a maihoz hasonló viszonyok közt, nem szabad a kabinet tagjainak nyugdij igényeivel, vagy a fegyelmi biráskodás körén kivül eső, tehát főleg politikai hivatásu közegeinek fizetésfelemelésével és nyugdíjazásá-

Digitized by Google

val alkalmatlankodni, hanem ha már meglettenek is, működését azok eltörlésével kellene megkezdeni. *(Ugy van! balfelől.)* Hogyan kivánhatni lemondást a peripheriától, midőn a centrum maga is mohó önzéssel van tele. *(Zajos helyeslés balfelől.)*

Hogyan higyjen a nemzet a czél szentségében, mikor az így profanáltatik. *(Ugy van! balfelől.)* Hogyan bizhasson a feladat megoldhatóságában, midőn azok, a kikre az bizva lenne, tanácstalanul állanak a helyzettel szemben, minden eszme, minden komoly szándék nélkül *(Ugy van! balfelől)* mint az a kuruzsló, a ki tudatlan mesterfogásaival már egyszer elkinzott betegétől azt kivánja, hogy minden szó nélkül, bekötött szemekkel engedje át magát neki ujabb, de esetleg még fájdalmasabb experimentatiók végett.

Azonban a nemzet hitének és bizalmának megnyerhetése végett szükséges az is, hogy annak a kormánynak, mely ezen feladat megoldására vállalkozik, legyen egy egészen, minden részleteiben átgondolt terve és ennek létezéséről győzze is meg a nemzetet. Az az ingadozás, melyet a kormány eljárásában e részben tapasztalunk, csak arról győzhet meg bennünket, hogy vagy a régi rosszat akarja ismét alkalmazni, vagy maga sem bizik pénzügyi terveiben, mert nem akarja azokat a választás tüzpróbájának kitenni.

Ezen tervnek, meggyőződésem szerint, egyik főkellékét kellene, hogy képezze annak kimondása, hogy a rend a pénzügyekben a lehető legrövidebb idő alatt állítandó helyre. Én más országok tapasztalatait szemlélve, arra a meggyőződésre jutottam, a mit annak idejében az annyit emlegetett, de oly kevéssé méltányolt 21-es bizottság is kefejezett és mely állításnak erősségét képezi ugy Észak-Amerikának, mint Franczia-országnak és legújabban Olaszországnak példája, hogy pénzügyeket cunctatori politikával rendbehozni nem lehet. *(Ugy van! balfelől.)* De, t. ház, ki hiszi azt, ha csak nem teljesen elfogult, hogy ha akármely kormánynak sikerülne is a rendes bevételeket még további 40 millióval emelni; hanem azért a kormányzat körében ugy, a hogy az most van, minden megmaradna a régi állapotban, hogy akkor az egyensúly valami hosszú ideig fentartható volna? Hiszen csak a napokban fényesen fejtette ki gróf Apponyi Albert a mi padjainkról, hogy a javulás elengedhetlen feltétele az is, hogy az egész kormányrendszer szelleme ezen feladat szellemével kellő összhangzásban legyen. *(Helyeslés balfelől.)*

Itt az ideje és helye annak, hogy György Endre t. képviselőtársam tegnapi beszédével kissé behatóbban is foglalkozzam. *(Halljuk!)* Megvallom, rendkivül meg voltam lepve azon felfogás által, mely a t. képviselő ur beszédjét áthatja. Én őt és képességét, szakismereteit, munkaerejét igen nagyra becsültem mindig; mert volt alkalmam vele más téren közösen együtt működni és mondhatom, azon nyilatkozatok, melyeket itt tett, teljesen méltatlanok azon álláshoz, mely őt képessénél és tudományánál fogva megilletik. A t. képviselő ur tegnap a következőket mondta: „Nálunk a társadalom beteg, hogy a corruptiónak és a servilismusnak tüneteivel minden lépten-nyomon találkozunk. *(Ugy van! a baloldalon.)* Igenis éreztük ezt a ház minden oldalán és a házon kivül is. De méltóztassék elképzelni egy társadalmat, melynek vagyoni viszonyait a 48-iki átalakulás és azóta az állami és társadalmi igények tönkretették; egy társadalmi osztályt, melynek vagyona nincsen, igénye nagy és dolgozni nem szeret. Nem valóságos melegágya-e ily társadalom a corruptiónak és servilismusnak és azon önzés és bálványimádás, melyet a túloldalról hangoztattak, vajjon az ily társadalmi viszonyok mellett, nem természetes következmény-e?“

Azután beszéde folyamában ezeket mondta: „Higyjék el, nagy átváltozások mellett, a dolog természete szerint az átváltozás magával hozza, hogy a társadalom felkavarodik és az iszap a fenékről gyakori izben felszinre jut. Az egyedüli orvosság erre az idő, mely lassanként a fenékre vonzódó saját súlyánál fogva le fogja ismét a fenékre szállítani az iszapot. És a ki ezen időt mentül hamarább akarja eléretni ezzel az országgal, annak arra kell törekednie, hogy a consolidált viszonyok nyomása alatt az, a mi terhes és súlyos, de felszinre került, saját súlyánál fogva, oda süllyedjen, a hová való. Ezen consolidált viszonyok megállapításában, azt hiszem, joggal követelhetünk mi magunknak, a ház ezen oldalán bizonyos részt!“

Nekem e beszédre feleletem a következő: *(Halljuk! Halljuk!)* Én elismerem, hogy a mi társadalmunk beteg. Nem kicsinylem annak bajait és eszem ágában sincs azokat tagadni. De a mit nem ismerek el, ez az, hogy a mi társadalmunk például 1865-től 1875-ig betegebb lett volna, mint a milyen most. Hiszen ebbe az időszakba esik két esemény, mely ennek ellenkezőjét bizonyítja. Az egyik az 1867-iki kiegyezés, melyről lehetnek a vélemények jók vagy rosszak, de azt senki sem fogja tagadhatni, hogy a kiegyezés még igy sem sikerült volna soha, ha a nemzetben nincs meg az az erkölcsi erő, mely fölött pedig páratlan befolyással egy oly férfiú rendelkezett, a ki tisztán és kizárólag idealis erkölcsi hatalommal birt. *(Helyeslés balfelől.)* A második esemény, t. ház, az 1875-iki fusio. Erről is különfélék lehetnek a vélemények; ma én is másként gondolkozom róla, mint annak idején. De annak idején tapasztaltam, t. ház, hogy ez eseménytől sokat vártak az országban és hazafias örömmel fogadták.

A kik ezen öröm nyilvánulását akkor látták, azoknak lehetetlen volt észre nem venni az erős

Digitized by Google

hazafiság, az erkölcsi érzék létezését a mi társadalmunkban. Jött azután a t. ministerelnök ur. *(Halljuk!)* És főleg azon időponttól fogva, midőn másodszor kellett neki a hatalom és saját politikai meggyőződése között választani és választotta az elsőt, hogy magát a hatalom birtokában megtarthassa, elkezdette ,az emberek gyöngeségeire és gyarlóságaira számítva, azokat felhasználni, *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon)* ugy, hogy végre ebből egész rendszer lett, a melynek jellemzésére nagyon helyesen és találóan mondotta egy szellemdús képviselőtársam, hogy az semmi egyéb, mint speculatio à la baisse az emberekre politikai czélzattal. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Ennek a politikának, t. ház, csupán egy elve van, melyet következetesen keresztülvisznek és alkalmaznak mindenütt s ez az elv a „do ut des". *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* Ezen elvnek ily következetességgel való alkalmazása azonban merő ellentétben áll az erkölcsi tényezők hatályosságával. Már pedig én teljesen egyetértek a közoktatási minister urral arra nézve, hogy államot általában vallás nélkül, csupán rendőrökkel, kormányozni nem lehet. De szerintem ép oly kevéssé lehet alkotmányos államot, akármily — aristocraticus vagy democraticus — alapon legyen szervezve, az igaz honfiui erények őszinte közreműködése nélkül kormányozni és a maga valóságában fentartani. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)*

Én hiszem azt, hogy ha ezen szomorú korszak lettünk, marad még a jobb idők számára is annyi az erkölcsi érzésből,mennyi kovásznak elég lesz. De egyet constatálnom kell s ez az, hogy a ministerelnök urnak 12 évi gazdálkodása az ország erkölcsi tőkéjéből már szerfölött sokat fogyasztott el; *(Zajos helyeslés a bal- és szélső baloldalon)* s hogy egy oly servilis és bysantinicus korszakot teremtett meg, minőhez hasonló nálunk e században soha sem létezett. *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Én igazán bámulom, hogy ezt a ministerelnök ur maga nem látja be. De ha ez igy van, t. ház, akkor én ennek csupán egyetlenegy magyarázatát tartom érthetőnek és ez az, hogy a történet tanúsága szerint idővel minden hatalom megromlik és megrontja a maga embereit, *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon)* minek első stadiuma az, hogy az illetők kezdik magukat providentialis férfiaknak tartani és a körülöttük közönségesen hizelgőknek csúszását a megérdemlett tisztelet önkénytelen hódolatának tekintik. *(Tetszés a baloldalon.)* És ezen díszes állapotnak consolidálására vállalkozott György Endre képviselő ur. *(Derültség a bal- és szélső baloldalon.)* Ezért vindicálta ő magának az érdemet. Én azon dicsőséget, mely eme érdem megszerzésében gyökerezik, tőle egyáltalán nem irigylem, csak ismételve sajnálatomat fejezem ki, hogy ő ezen rá nézve méltatlan szerepre vállalkozott. *(Zaj a jobboldalon. Tetszés a bal- és szélső baloldalon.)*

Ugyancsak a tegnapi napon mondotta Horváth Gyula t. képviselőtársunk, hogy ne mindig a személyeket nézzük, hanem a dolgokat. Én a magam részéről biztosíthatom a t. házat, hogy bennem soha semmiféle személyes gyülölség a t. ministerelnök ur iránt nem lakozott, *(Helyeslés balfelől)* két okból: először, mert a gyülölködés általában nem természetem; másodszor pedig azért, mert utoljára nem is volt reá okom. Én a ministerelnök urtól soha több jóakaratot nem igényeltem, mint a mennyiben ő engem részesített. *(Tetszés balfelől.)* Hanem a ministerelnök urnak folyton politikai ellenlábasa voltam itt e házban és e házon kivül. Már mint ellenzéki pártvezértől ösztönszerüleg féltem tőle; *(Élénk derültség és tetszés a bal- és szélső balon)* az óta pedig, t. ház, kivéve ama rövid mámort, mely a fusio idejében elfogott, a politikai téren mindig ellenzéket képezek vele szemben s ime már e házban kilenczedik esztendeje van szerencsém közvetlenül szemlélhetni és birálgatni az ő kormányzatát.

Ezen idő alatt számtalanszor eszembe jutottak Peel Róbertnek a hatalomról mondott azon szavai, hogy a nemesen gondolkozó államférfiú magasztos ambitiójának tárgyát a hatalom képezheti ugyan, de nem addig, a mig általa kegyeket osztogathat, mert hiszen nagyon sok igényt kielégítetlenül kell hagynia; nem addig, a mig azt általában gyakorolhatja, mert hiszen ha nem tud vele semmit elérni, akkor csak képtelenségét és érdemetlenségét bizonyítja be reá, hanem addig, a mig saját eszméi, saját meggyőződése és belátása szerint tehet valóban jót milliókkal, a kiknek jó és balsorsát a végzet kezébe adta.

Peel Róbert ezt akkor mondá, mikor saját conservativ pártfelei ellenében a whig-ekkel szövetkezve sikerült neki Angliában a gabonatörvényeket megszüntetnie, a mi által kétségtelenül nagy szolgálatot tett az ottani éhező népnek és az olcsó élelmezés biztosítása és igy az ipar rendkivüli fejlesztése által Anglia világbirodalmi positiójának.

A t. ministerelnök ur 8 évig mint ellenzéki, 12 év óta, mint intéző államférfi gyakorolt befolyást hazája sorsára. Az első időszak alatt közvetve demoralisálta az akkori kormánypártot, mert később önmaga által is helytelennek felismert közjogi oppositiója folytán annak vezéreit elnézőbbekké tette, mint kellett volna lenniök a párt tagjai iránt. Ujabban közvetlenül mételyezi meg az egész állami szervezetet, sőt a társadalmat is; *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon)* még pedig azért, mert azelőtt, habár megengedem, öntudatlanul, de csak a hatalomra törekedett, az óta pedig lelke egész hevével — megengedem,

Digitized by Google

ismét öntudatlanul — *(Élénk derültség a bal- és szélsőbalon)* a hatalmat csak önmagáért szereti. *(Élénk tetszés a bal- és szélső baloldalon.)* Csoda-e, t. ház, ha ily körülmények között kormányzata is, mint egész, nem mozdította elő, hanem nagy mértékben akadályozta a mi pénzügyi rendezkedésünk nagy munkájának megtételét. *(Ugy van! balfelől.)*

Röviden összefoglalom a mondottakat, t. ház.

A mai súlyos pénzügyi helyzet keletkezésének legfőbb okát én abban látom, hogy a kormány hűtelen lett eredetileg elvállalt nagy feladatához és első sorban nem a czélt akarta elérni, hanem hatalmon maradhatása érdekében sok mindenfelé kellemesnek mutatkozni. *(Ugy van! a bal- és szélső balon.)* A rendkivül súlyos pénzügyi helyzet abban találja kifejezését, hogy körülbelül 40 milliót kellene még, de nem vagyunk képesek, rendes bevételeinkből fedezni. E súlyos helyzettel szemben a kormány egészen tanácstalanul áll és ennek daczára vak bizalmat és engedelmességet kiván a nemzettől. *(Ugy van! Igaz! a bal- és szélső balon.)* A mi pénzügyi bajainkon mélyreható intézkedések segítségével lehetne javitani; de azok mellett, hogy a gyógyulás állandó legyen, okvetlenül szükségesek bizonyos feltételek valósulása; első sorban az, hogy ezen feladatnak újból megnyeressék a nemzet hite és bizalma, a mire azonban csak akkor van kilátás, ha a felhivás hozzá egy olyan kormány részéről intéztetik, a mely maga is át van hatva a feladat fontosságától, a mely tudja és meg is mondja a nemzetnek, hogy mit akar; *(Élénk helyeslés a baloldalon)* és a mely kormányzatának tisztasága, eszméinek helyessége, eljárásának önzetlensége által biztosítékot ad a nemzetnek az iránt, hogy a feladat megoldása érdekében tőle kivánt esetleg súlyos áldozatok nem lesznek ép oly czéltalanul, mint eddig elvesztegetve. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Mindezen feltételek közül egyet sem lévén képes felfedezni a költségvetésben és a kormány pénzügyi politikájában, kivánnom kell, hogy az minél előbb megszünjék s ennélfogva az előttünk fekvő költségvetést általánosságban a részletes tárgyalás alapjául sem fogadhatom el, hanem csatlakozom Horánszky Nándor t. képviselőtársam határozati javaslatához. *(Élénk helyeslés és éljenzés a bal- és szélső baloldalon.)*

Zay Adolf jegyző: Pulszky Ágost!

Pulszky Ágost: T. ház! *(Fölkiáltások a szélső baloldalon: Eláll! Nagy zaj. Felkiáltások a bal- és szélső baloldalon: Öt perczenyi szünetet kérünk! Nagy zaj. Felkiáltások: Halljuk az elnököt.)*

Elnök: Hallottam e szót, hogy „eláll“. Én mint a parlamentnek régibb tagja, nagyon is jól tudom, hogy e szó mily sok bajt csinált épen ennek az oldalnak. *(A baloldalra mutat.)* Kérem tehát, ne idézzük ismét fel e bajokat, hanem méltóztassanak a szónokot csendben meghallgatni. *(Zaj. Felkiáltások a bal- és szélső baloldalon: Öt perczenyi szünetet kérünk!)* Egyébiránt látom, hogy a ház figyelme ki van fáradva; ennélfogva az ülést öt perczre felfüggesztem. *(Helyeslés.)*

(Szünet után.)

Elnök: Méltóztassanak helyöket elfoglalni, az ülést folytatjuk. Pulszky Ágost képviselő urat illeti a szó. *(Felkiáltások balfelől: Szószékre! Derültség. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Pulszky Ágost: T. ház! *(Halljuk!)* Én egyszerüen indokolni akartam adandó szavazatomat, annál inkább, mert nem tartozván a házban és pedig hosszabb idő óta az egyik elismert párt kebelébe sem, én másnak az indokolását a magam szavazatára vonatkozólag el nem fogadhatom és magaménak nem vallhatom. Legkönnyebb volna e helyzetben, t. ház, a szavazástól tartózkodni, hanem épen akkor, midőn a t. ház minden oldaláról a pénzügyi helyzetet és az ország helyzetét oly komoly és oly válságosnak ismerik fel és hirdetik, ép akkor annál inkább, mert a magam szavazata senki mást nem kötelez és senki másával kapcsolatban nincsen, kötelességemnek tartom annak — habár csak lehető rövid — indokolásától nem tartózkodni. *(Halljuk!)*

És, t. ház, megjegyzek még egyet. Azon nagy és hosszú beszéd után, a melyet az imént hallani szerencsénk volt, *(Felkiáltások balfelől: Jeles és kitünő beszéd!)* mondom azon beszéd után, *(Felkiáltások balfelől: Jeles és szép beszéd!)* a mely a háznak oly tetemes részéről ily elismerő nyilatkozatokat nyer, azon beszéd után én nem érzem magamat képesnek arra, *(Élénk helyeslés balfelől)* hogy azt megczáfoljam; de megvallom azt is, t. ház, hogy arra sem érzem magamat képesnek, hogy azzal az eszmével álljak a t. ház elé, a mely évenként legalább 40 milliót érjen meg és a pénzügyi politika sikeres vezetésének garantiáját nyujtsa.

S ennélfogva minthogy polemiába egyáltalában bocsátkozni nem szándékozom, csak arra kérem a t. házat, legyen szives türelemmel meghallgatni azon néhány érvet, melyet adandó szavazatomra vonatkozólag felhozni kivánok. *(Halljuk!)* Attól, hogy ez alkalommal polemiába bocsátkozzam, épen az előzmények, az eddig lefolyt vita riasztanak el. Elriasztanak pedig azért, mert ezen és más budget vita alkalmával azt tapasztaltam, hogy valahányszor komoly pénzügyi discussióban politikai indokok túlnyomó szerepet kezdenek vinni, ennek eredménye mindig az volt, hogy e mellett a pénzügyi szempont elveszett. *(Helyeslés. Ugy van! jobbfelől.)* A politikai birálat a pénzügyi helyzet birálatát, majdnem mindig veszélyeztetni s kivétel nélkül csökkenteni szokta. És ez igen természetes. Polemiánál, politikai szempontok felhozásánál, az ellenfél mult politikájának és vezérlő politikai szempontjainak megbirálásánál

Digitized by Google

és a saját előbbi politikai irányzat kiemelésénél és védelménél mindig az szokott történni, hogy bármennyire ismerje is el valaki azt, hogy a helyzet az előbbitől lényegesen megváltozott, mégis mindig azt igyekszik igazolni, hogy előbbi nézete helyes volt és annak következtében nem a jövőben folytatandó politikára fekteti a fősúlyt, nem a jövőben szükséges intézkedésekre nézve ad felvilágosítást, hanem a saját multját iparkodik magyarázni, a saját következetességét iparkodik állandóan fentartani és ebből az következik, a mit ezen budget vita alkalmával is igen sajátságosan illustrálva láttunk. Mindenki — a pénzügyi bizottság jelentésétől kezdve — abból indult ki, hogy az eddigi pénzügyi gazdálkodás rendszere egyszerűen ugy, a mint eddig folytattatott, az eddig irányadóknak tekintett szempontok egyszerűen ugy, a mint a ház vitáiban eddig elfogadtattak, többé fenn nem tarthatók, nem folytathatók, hogy okvetlenül a takarékosság igen szigorú mértéke szükséges. De azután a discussióban, mely ezt követte, mit tapasztalunk? Azt, hogy az egyik részről is, a másik részről is igazolni törekedtek azon gazdasági politikát — nem pénzügyi politikát — a mely folytattatott, a gazdasági szempontoknak a jelentőségét, a melyeket az egyik a multban igy, a másik a multban amugy fogtak fel és igy azután a tegnapi és a mai discussio végeredménye abban nyilvánult, hogy nem is tulajdonképen pénzügyi eszközökben rejlik a segítség, nem is pénzügyi szempontok azok, a melyek kell, hogy a jövőre vezéreljenek, hanem helyesen értelmezett gazdasági politika és gazdasági szempontok. Igy például Apponyi igen t. képviselő ur beszédében. *(Halljuk!)* ismételve felhangzani halljuk a panasz és a sajnálat hangján azt, hogy nem lehet azon terveket valósítani, nem lehet azon igéreteket beváltani, melyeket szükségeseknek, a melyeket üdvöseknek tartott volna, nem lehet pedig azért, mert szerinte az eddigi pénzügyi gazdálkodás elrontotta a nemzet tulajdonképeni jövő gazdálkodási irányát: mig eddigelé ugyancsak ő tőle a multban mindig azt hallottuk, hogy nemzetgazdasági intézkedésekkel és nem első sorban és szigorúan pénzügyi intézkedésekkel kell a bajokon segíteni és a gazdasági politika volt tulajdonképen az egész pénzügyi politikának a ház jobb- és baloldalán az utolsó esztendőkben az alapja.

Általában azt találjuk, hogy a régi irányok helyteleneknek mondatnak, de valahányszor az egyes régi irányok következményeiről van szó, azon következményeket mindenki, a ki azon irányokat akkor pártolta, saját magára vonatkozólag elfogadni és folytattatni akarja, csak azokat nem akarja folytattatni, a melyek az ő tőle eltérő, mások által pártolt irányzatokkal összeesnek. Pedig ha a mai pénzügyi helyzet komolysága csakugyan egy politikai változást kell, hogy előidézzen, ezen politikai változásnak a ház minden oldalán egyöntetűen visszhangra kell találnia, még pedig azon értelemben, hogy a pénzügyi politikai feladatok és a pénzügyi eszközök alkalmazása képezi a legközelebbi és legsürgősebb teendőt. Ha arról van szó, hogy a pénzügyi feladatok megoldására szükséges a nemzet bizalmát első sorban érvényesíteni; ugy ennek alapja nem lehet egyik-másik párt e tekintetben való kizárólagos álláspontjának érvényre emelése. Ez csak akkor érvényesülhet, ha az egész országban és minden oldalról, mint, egy általános és közösen elfogadott meggyőződés jelentkezik az, hogy a pénzügyi teendőt és pénzügyi rendszabályt első sorban alkalmazni kell.

Ebben különbözik, t. ház, a mai helyzet az 1875-iktől, midőn mindenki pártkülönbség nélkül e feladatnak első sorban való érvényesítését ismerte el. *(Ugy van! jobbfelől.)* Ugyanez volt a helyzet az utolsó delegatio tárgyalásainál is a külügyi politikát illetőleg, hol szintén azt tapasztaltuk, hogy mivel mindenkinél azonos meggyőződés nyilvánult, a pártkülönbségek éle nem mutatkozott oly rendkivülileg, minek folytán az egyes különböző oldalokról jövő felszólalások, mint az ország közvéleményének kifejezései voltak tekinthetők.

Ez bátorított engem arra, hogy ezen alkalommal szavazatomat és nézetemet indokoljam annál inkább, mert szükség van arra, hogy e házban még oly jelentéktelen és pártköteléken kivül álló tagjainak nézete is nyilvánittassék. *(Halljuk! jobbfelől.)*

A takarékosság jelszava volt az, a mely a vita első perczében felhangzott, noha az mindinkább háttérbe szorult is.

Meggyőződésem az, hogy ezen jelszónak ismét előtérbe kell nyomulnia, ha azt kivánjuk, hogy ezen vitának a jövő pénzügyi alakulásra vonatkozólag állandó nyoma és befolyása legyen; de nem azon alakban, melyben felemlítetett, tudniillik nem a koplalási politika alakjában.

A koplalási politika kifejezése egészen helytelen és egészen hamis irányzatba terelte a közvéleményt. A koplalás gyengít s ezért a koplalási politika a nemzetnek elgyengítésére vezet. A feladatot, t. ház, az képezi, hogy minden szükséges és elkerülhetlen kiadás fedezéséről gondoskodjunk, a luxusra pedig kiadások ne történjenek, hanem ezzel szemben a kérlelhetetlen szigor gyakoroltassék. Nem koplalási politikáról van szó, hanem a spártai szigorról, melynek e században arról Európának két állama adta példáját.

Először példáját adta Poroszország 1807. után, továbbá példáját adta Olaszország oly időközben, a mely 1866-tól a financialis egyensúly helyreálltáig tartott.

Mind a két esetben, mind a két állam nemcsak hitele, de pénzügyi állapota is sokkal mélyebben volt megrendítve, mint saját hazánk pénzügyi

Digitized by Google

állapota ma. Az egyik esetben széjjel volt verve a hadsereg, fel volt bontva a közigazgatás minden köteléke, a győzedelmes ellenség elfoglalta az ország messze túlnyomó részét, csakis töredékek maradtak meg és ezen töredékekből kellett egy nagy monarchiát constituálni háború és pénzügyi zavarok közepette. A második esetben — s ezt említem azon számításokra vonatkozólag is, a melyeket ez alkalommal ismételve hallottunk és a melyek szerintem nem helyesek — a különféle conversio által megnagyobbított adóssági tőkék növekedését mint nagy veszélyt tüntettek fel és e convertált papirok azután igen csodálatosan az államhitel javulása következtében elérték a legmagasabb árfolyamot s a régi árfolyamokkal való összehasonlításból kedvező következményt vontak le. A másik államban volt idő, mikor a közpapirok árfolyama, a mely ma parin felül áll, 56-on állt, de nem hallottam, hogy azért az olasz hitel javulását valaki kétségbe vonta volna, vagy hogy azt mondták volna: ime ily nagy tőkeveszteséget szenvedtünk, ennyit nyertek azok, a kik akkor 56-on vették még a papirokat és most pari-árfolyamban birják azokat. Ezt csak mellékesen említem meg. De e nemzetnél 56-on állottak az állampapirok, ezen nemzetnél szintén háború, zavaros pénzügyi körülmények következtek be és ezen zavaros pénzügyi körülmények közt merőben egyszerű spartai szigorral ugy a kiadások tekintetében, valamint a bevételek folytonos emelése és érvényesítése tekintetében el lett érve az, hogy ezen állam ma már Európának államai közt a legfényesebben álló financialis helyzetet foglalja el.

Midőn ezt tapasztaljuk, lehetetlen, hogy ezen minták után ne iparkodjunk vagy legalább ne törekedjünk magunk is és ez nem annyit jelent — ismétlem — hogy ne költsünk arra, a mi okvetlenül szükséges a védelemre és az administratióra, de jelenti azt, hogy óvakodjunk, hogy arra is költsünk, a mi nem okvetlenül, nem feltétlenül szükséges, a mi — hogy ugy mondjam — nem egészséges és a mindennapi erők fentartására vonatkozik, hanem luxusra, diszítésre, a hivatali életnek és a magánéletnek kellemessé tételére vonatkozik. Ezen meggyőződés kell — felfogásom szerint — hogy általában gyökeret verjen, és hogy ez gyökeret verhessen és ebben látom az eddigi discussiók eredményét és hasznát — három illusiótól szabadulnunk kell s nagy részben már szabadultunk is — meg vagyok győződve. — Ezen három illusió elseje ma már nem kisért többé. Ez abban áll, hogy lehetséges lesz valamikor a közös költségekben nagy megtakarításokat érvényesíteni. Én részemről soha sem tápláltam; az 1870-iki franczia-német háboru után meg voltam arról győződve s ezen meggyőződésemnek mindenkor kifejezést is adtam, hogy a hadsereg költségei tekintetében azon mértéknél lejebb menni, mely mértéket már 1872/73-ban megállapítottunk, nem lehet.

És ha nem is lehet megtagadni az erők azon természetes fejlődését, mely azóta folyton beállott és pedig legyen szabad megjegyeznem, hogy nálunk aránylag kisebb mérvben, mint bármely más országban, erre vonatkozólag örömmel constatálom, hogy most már a házban véleménykülönbség nincsen. Gr. Apponyi Albert t. képviselő ur minapi felszólalása, Gaal Jenő t. képviselő ur mai felszólalása e tekintetben ugyanazon nyomon mozogtak, melyről 1873. óta a delegatio többsége soha le nem tért.

A másik illusio, ugy látszik, egészen eloszlatva még nincs. Ámbár e tekintetben is a kijózanodásnak tetemes jelei mutatkoznak. Ez vonatkozik azon nézetre, hogy lehetséges financiáink javításánál igen lényeges segédforrásokat nyernünk a monarchia másik felének rovására. Valamikor általában a felfogás ez alakja volt irányadó és ezt végtelenül sajnáltam. Ma ez alakja a felfogásnak csak némi csekély nyomokat hagyott hátra azon kijelentésekben, melyeket tegnap és tegnapelőtt erre vonatkozólag hallottunk, hogy t. i. providentialis esemény az, hogy az Ausztriával való kiegyezés nem sikerült.

Igen veszélyesnek tartom az ily providentialis eseményekben való bizakodást. Mert meg vagyok győződve arról, a mi 1867. óta itt a többség meggyőződését képezte, hogy az Ausztriával való kiegyezésnek mindig oly módon kell történnie, melyen nem a monarchia egyik fele nyer a másik féllel szemben, hanem a melyen a monarchia két felének érdekei szorosan találkoznak. És ha a kiegyezés bármi tekintetben nem sikerül, ez rendesen nem az egyik fél nyereségét idézi elő a másik fél veszteségе árán, hanem mindkét fél veszteségét.

Ez oly tétel, mely meggyőződésem szerint mindenkor állott, melynek kedvéért azonban nem szabad saját érdekeink árán egy esetleges békét megvásárolnunk. És e tekintetben kétségkivül tökéletesen helyes azon felfogás, hogy az esetre, ha — nem azon szempontból, hogy a másik fél költségére nyerjünk, hanem azon szempontból, hogy egyik fél se veszítsen a kiegyezésnél — a kiegyezés nem sikerül: oly rendszabályokhoz kell nyulni, melyek ismét nem a túlsó fél kárára válnak, hanem mindkét fél saját körében való előmenetelét, pénzügyi politikájának, gazdasági fejlődésének feltételeit biztosítják.

Ez azon feladat, mely a jövőben esetleg előttünk fekszik. Hanem ezen feladat szempontjából addig, míg a kiegyezési tárgyalások sokkal határozottabb alakban nem feküsznek előttünk, mint ma: elkoránlott, tán veszélyes, tán czéltévesztett dolognak tartanám, ha kimondanák előre, hogy már is ilyen vagy amolyan intézkedés szük-

Digitized by Google

séges. Mert azt, hogy a fogyasztási adókat, hogy az indirect adók egész rendszerét múlhatlanul sokkal alaposabban ki kell használni, mint a hogy kihasználtuk máig, elfogadja mindenki. De ez nem involválja azon másik tételt, hogy csakis fogyasztási zárvonal által lehet ezt érvényesíteni. Akár fogyasztási zárvonallal, akár a nélkül, de az indirect adókat mindenesetre ki kell használni. Van és lehet a kihasználásnak más módja is és én veszélyesnek tartom annak hirdetését, hogy állítsunk minden áron és minden körülmények közt fogyasztási zárvonalat, mert igen nagy veszélyt látok abban, midőn ezzel a nemzet azon téves hitben ringattatik, hogy a fogyasztási zárvonal fel nem állíthatása esetében ezen forrásból nem volna többé mit várni. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)*

A harmadik illusio, t. ház, a mi szétfoszlott, a mely csudálkozásomra a ház mindkét oldalán egyideig meglehetős hévvel táplháltatott, de a mely mindkét részéről, a mint az utolsó napok discussiója mutatja, mellőztetett, abban sarkallott, hogy lehetséges valamely oly rendkivüli pénzügyi művelet, hogy lehetséges a conversiónak valamely oly neme, mely anélkül, hogy az adósságok átháritását, vagy kitolását eredményezné, a mely a nélkül hogy tetemes új vagy más alakban való megterheltetést idézne elő, az országnak igen jelentékeny pénzügyi hasznot hajt. E tekintetben azt hiszem, hogy azok, a kik ezen eredményt várták — nem mondom, hogy a minister ezen eredményt kilátásba helyezte s nem hiszem, hogy a ház nagy többsége mindkét oldalon ezt egyáltalában várta volna — de mondom, azok, a kik ily eredményt vártak, minden esetre szintén kijózanodtak és beláthatták azt, hogy minden conversio haszna csak annyiban érvényesülhet, a mennyiben az állam hitele emelkedik, az állam hitelének emelkedését pedig nem várhatjuk külső, véletlen eseményektől, hanem várhatjuk csupán azon benyomástól, melyet ezen ház és a közvélemény az ország pénzügyeire vonatkozólag táplál s azon készségtől, melylyel ezen ház a pénzügyi javítást kezdeményezni s keresztülvinni óhajtja. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon)* A hitelnek bárminemű más javulása csak ideiglenes, mulandó s olyan, melynek alapján conversiót sikerrel s nagy haszonnal keresztülvinni lehetetlen.

A magunk magaviselete adhatja meg csupán azon feltételeket, melyektől minden pénzügyi művelet sikerét várnunk lehet és igy, t. ház, ha ezen illusio szétfoszlásával megtisztult pénzügyi helyzetet szemügyre vesszük, kénytelenek vagyunk ellentmondani azon követelésnek, mely az iránt támasztatott, hogy a reform, mely a budgettel kapcsolatba hozatott s az átalakulás ne csupán a pénzügyi téren mozogjon; ha reformálunk, történjék az a capite et membra.

T. ház! A capite et membra-féle reform igen gyakran nagy kérdésekben századokon át követeltetett Európában; de e követelésnek mindig igen gyászos eredménye lett. A reform megtörtént, hanem rendszerint nem azok reményei szerint, a kik követelték, hanem megtörtént egészen váratlan irányban s megtörtént ugy, hogy azon nemzedék, mely azt követelte, annak eredményével legkevésbé lett volna megelégedve. *(Ugy van! Ugy van! jobbfelől.)*

Divatba jött ennek kapcsán a mult budgettárgyalás alkalmával a ház baloldalán — ez idei budgettárgyalás alkalmával a háznak kormánypárti oldaláról történtek ez irányban felszólalások mondom, divatba jött egyszersmind a politikai és a pénzügyi helyzetért a társadalmi tényezőket vonni felelősségre.

Én, t. ház, megengedem, hogy földerittettek a legszigorúbb erkölcsi szabályok szerint azon társadalmi kórok, a melyek az országot állítólag pusztítják; elfogadom, hogy e birálatban lehet sok igazság. Hanem a társadalmi erkölcsbirálatoknak az a nagy baja van, mely az erkölcsbirálatok sikerességét általában kétessé teszi: akkor, a mikor azok sikerülhetnének, rendszerint nem szükségesek, akkor pedig a mikor jogosultak és szükségesek, rendszerint a sikerre egyáltalán nincs kilátás.

Igy van ez, t. ház, most is. Látom a történelemből, hogy a próféták korában *(Halljuk!)* az apocalypticus visiók alkalmával, gyakran a társadalmak bajai, gonoszságai keményen birálttattak meg; hanem ugy tudom t. ház, hogy a próféták politikája világi sikerre közvetlenül nem vezetett és nem szokott vezetni és az államférfiui eljárás társadalmi bajokkal szemben nem az, hogy a társadalmi bajokért az egész ország felelőssé tétetik, még kevésbé az, hogy midőn fővádul azt hangoztatják, hogy mindenki hivatalra törekszik, mindenki azt akarja, hogy az állam őt egyénileg lássa el, a nélkül, hogy ő azért munkájával kellő ellenszolgáltatást nyujtana; ugy tudom, hogy a sikeres államférfiui reform útja nem az: hogy a hivatalon kivüli elemeket ostromra szólítsa a hivatalban levő elemek ellenében; nem az, hogy felszólítsa az emberi társadalomnak mindazon elemeit, melyekre maga előbb azon mellékjelzőket alkalmazta, hogy foglalják el tehát azon helyeket, melyeknek az előbb említett jelzők szerint egyáltalán meg nem felelhetnek, hanem az, hogy az országban azon elemekre hivatkozzék, melyek az önbizalmat, az országnak saját teendői iránt való szigorú eljárási hajlamot magukban felkölthetik.

Soha egy államférfiu, a ki nem akarta a kormány tekintélyét és hatalmát rendkivül növelni vagy nem akart reactionarius intézményekhez nyulni, nem hirdette ilyen helyzetben azt, hogy az ország egész velejéig elromlott, hogy az ország társadalma felelős azon bajokért, melyek az országot

Digitized by Google

érték. *(Felkiáltások a bal- és szélső baloldalon: György Endre!)* Hallottuk ezt a háznak egyik oldaláról ép ugy, mint a másikról és én nekem nem azokkal van bajom, a kik ezt hirdetik, mert azt hiszem, ezek nem vezérlő államférfiak, *(Helyeslés jobbfelől)* hanem rá akarok utalni azon eljárásra, melyet e tekintetben helyesnek tartok és mely abban áll, hogy a társadalom erejére, hogy a társadalomban levő javulás forrásaira kell hivatkozni és ráutalni, hogy ezeket kell a harczba, a tevékenységbe terelni, nem pedig pusztán a corruptióra rámutatni és azután a corruptió felett való sajnálkozásnál, siránkozásnál megmaradni.

És megjegyzendő, hogy a t. háznak azon oldalán ülő férfiak, a kikkel politikai tekintetben legkevésbé rokonszenvezek, e tekintetben helyes eljárást követnek, mert ők soha nem törekedtek arra, hogy az országot gyengítettnek és oly gyengének tüntessék fel, a mely többé egy ellenkező rendszer mellett való hosszabb uralom esetén is érdekeinek érvényesítésére a kellő erőt ki nem fejtheti s e tekintetben meg kell említenem, hogy azon alak, melyet a háznak ezen oldalán a legutóbbi időben találtam, szintén sokkal biztosabb zálogát rejti magában annak, hogy a bajok fel fognak ismertetni és annak megfelelő komoly intézkedések fognak tétetni, mint azon puszta kétségbeesés, mely ha a budgetet rossznak találja, azt tartja, hogy a budget ezen bajai mulhatlanul át fognak öröklődni és a mely épen azért nem nyujt kilátást azon rendszabályok sikeréhez, mely rendszabályokhoz a nemzetnek ugyan kemény és nehéz, de mulhatlanul elhatározására szükség van.

Ezek után, t. ház, igen természetes, ha megemlítem, hogy én azon határozati javaslathoz, mely a jelen budget-tárgyalás alkalmával a bizalmatlanságnak kifejezését akarja a budget felett való szavazattal összekötni, részemről nem járulhatok. Nem járulhatok pedig mindenek felett azért, mert az ilyen politikai bizalmatlansági szavazatnak a pénzügyi kérdéssel való összekapcsolásának csakis egy esetben van jogosultsága és értelme, azon esetben, ha az egy bizalmi szavazattal párosul, egy bizalmi szavazattal terv és egyén irányában. A budget szavazás akkor, mikor a budget tételek realitása kétségbe nem vonatik, magában nem involvál bizalmi szavazatot, de egy bizalmatlansági szavazat a budget megszavazásával összekapcsolva, involvál egy bizalmi szavazatot terv és egyén iránt és igy nekem a bizalmatlansági szavazat mellett bizalmat kell szavaznom, azonban bizalmi szavazat szükségét részemről nem látom, sőt még azt sem látom, hogy léteznék terv, vagy egyén, a ki, ha irányában a bizalom felajánltatnék, e bizalom elfogadására kész volna. *(Zaj a baloldalon.)*

Ily körülmények között, t. ház, a sceptikusabb álláspontot és azon eljárást kell elfogadnom, a melylyel kevesebb felelősség jár és a mely a budget realitását elismeri és a mely a nem rendkivüli helyzetben, — a mi a budget szempontját illeti — nem kiván rendkivüli eszközökhöz nyulni. Ez indoka annak, hogy részemről a budget elfogadására fogok szavazni és nem szavazhatom meg az előbb jelzett bizalmatlansági szavazatot. *(Helyeslés jobbfelől. Zaj balfelől.)*

Komlóssy Ferencz: T. ház! Mielőtt szorosan a költségvetés tárgyalásához fognék, némi megjegyzéseket óhajtok tenni a tegnapi szónokok beszédeinek egyes pontjaira.

Horváth Gyula t. képviselő ur tegnap oly pathossal ajánlta a t. ministerelnök ur személyes egyéni jó tulajdonait, hogy ha igazhivő nem volnék, csakugyan megtántorodtam volna politikai meggyőződésemben és eddigi magatartásomban, de miután a képviselő ur kijelentette, hogy ő feltétlenül a személyhez ragaszkodik, ez engem kissé gondolkodóvá tett és jóllelrt megjegyzem, hogy a t. ministerelnök ur személyes tulajdonságait tisztelem, nagy tehetségét elismerem, már csak azért sem ragaszkodom az ő személyéhez oly feltétlenül miután mint igazhitü, a bálványozásba esni nem akarok.

Thaly Kálmán: Bálványozó vagy! *(Zajos derültség.)*

Komlóssy Ferencz: A t. kormánypárt két oknál fogva ragaszkodhatik oly feltétlenül a miniszterelnök ur személyéhez és pedig vagy szeret tetből — miután pedig a szeretet tűrő, a szeretet elnéző, a szeretet nem gondol rosszat — meg tudom magamnak magyarázni, hogy a t. túloldal csakugyan tűri a helyzetet, elnézi a ministerelnök urnak a hibáit . . .

Csanády Sándor: A bűneit! *(Derültség.)*

Komlóssy Ferencz: . . . . és nem gondolkodik; *(Élénk derültség)* vagy pedig a másik ok, melyért ragaszkodhatik, az nem lehet egyéb, mint az önzés és az érdekhajhászat. Az elsőt feltenni nem vagyok hajlandó, hogy tudniillik tisztán szeretetből ragaszkodnának hozzá az ő személyes jó tulajdonságai miatt, mert akkor találhatnak itt a t. képviselő urak között nálánál kimagaslóbb személyeket, olyanokat, a kik jelesebb tulajdonságokkal rendelkeznek, mint a milyenek a t. ministerelnök uréi s a ki iránt a bizalom a házon kivül sokkal nagyobb, mint a ministerelnök ur irányában, *(Felkiáltások: Például?)* például — ha kivánja a t. ház, rámutatok bátran — gróf Apponyi Albertre, ki sokkal népszerübb és hogy ha még sincsen többsége, annak oka tisztán az, hogy nem lehet oly jókedvü, oly bőkezü adakozó, mint a ministerelnök ur. *(Élénk derültség.)* Bocsássa rendelkezésre a t. ministerelnök ur hatalmának csak tiz százalékát *(Derültség jobbfelől)* és a kép meg fog változni e tisztelt házban is.

Digitized by Google

Csodálkozását fejezi ki továbbá Horváth t. képviselő ur a fölött, hogy az ellenzék minden odiumát a ministerelnök ur személye ellen fordítja. Hát én ugy tudom, tudja a t. képviselőház is, hogy a ministerelnök minden hatalmat személyében concentrál, minden ministeriumot ugyszólván ő kezel *(Élénk derültség.)* és bizonyára, ha nem is mondta ki eddig, de érzi és örömmel gondol saját lényére avval a hátgondolattal: az állam tulajdonképen én vagyok. *(Ugy van!)*

És ha csakugyan minden odiumot a ministerelnök ur személye ellen fordít az ellenzék, azt kérdem, nem méltán teszi-e? Hát ki teremtette meg azokat az állapotokat, a melyek között most vagyunk, ha nem a ministerelnök ur és a mely állapotok méltán sorolhatók a török és a tatár aera mellé, a melyet az elfogulatlan történetiró bizonyára párhuzamba fog állítani, tudniillik a Tisza-aerát a török-tatár aerával.

Thaly Kálmán: A Kolonics-aerával, no az is elég szép volt! *(Élénk derültség.)*

Komlóssy Ferencz: Különben vigasztalja magát Horváth Gyula t. képviselőtársam és ne gondolja, hogy akkor, mikor mi Tisza urnak teszünk szemrehányásokat és őt okoljuk, hogy megteremtette ezeket a viszonyokat, hogy ő neki is ne jutna ki; dehogy nem! Valahányszor Lucifert emlegetik, a többi rossz szellemek is mindig mellette vannak. *(Élénk derültség.)*

Hogy pedig a dolog velejére térjek, t. képviselőház, mindenekelőtt kijelentem azt, hogy számadatokkal foglalkozni nem akarok, nem akarok azon oknál fogva, miután úgy győződtem meg, hogy a tulsó oldalon egészen más egyszeregyet használnak, mint az ellenzéken, a mint hogy ezt a multkor Török Zoltán képviselőtársam fényesen illustrálta, miután Horánszky Nándor t. képviselőtársam és Enyedi Lukács egyszeregye nem volt képes őt megdönteni véleményében, én nem vállalkozhatom e munkára. Tehát ha számokkal nem, akkor mivel fogom legyőzni a t. túloldalt?

Egyik képviselőtársam a túloldalról, midőn ma találkoztam vele, azt a kijelentést tette: „Ugyan miért beszéltek, tudjátok, hogy mi javíthatatlanok vagyunk.“ Hát ezek után csakugyan nagy munkára vállalkozik az ember, ha szót emel, de tudván azt, hogy ha bármily nyelven beszélnék, bármily igazságokat tárnék fel, azért nem volnék képes meggyőzni a t. túloldalt állításaink igazságáról, azért az őszinteséghez fordulok; őszintén tárom fel a helyzetet; ha meg nem értik az urak oda át, majd megértik odakünn. *(Helyeslés balfelől.)* Nagyszabású beszédek hangzottak el; nem mondom, hogy csak erről az oldalról, a túloldalról is és mindenféle vádakat emeltek az ellenzéki oldalról a kormánypártra; rámutattak a sebekre, melyekből Magyarország vérzik itt is, amott is, de a sebek okozójára nem mutattak rá azért, mert Horváth Gyula t. képviselőtársam kijelentette beszédében, hogy az a baja a mostani vitának, hogy a bűnöst keresik. „Mi közünk a bűnöshöz; inkább a bajok orvoslásáról beszéljünk.“ Hát ez furcsa felfogás, hogy a bűnöst, legyen az tolvaj vagy gyilkos, szökni hagyjuk büntetlenül és csak a sebeket, a bajokat akarjuk orvosolni. Tudom én, hogy miért nem akarnak a bűnössel foglalkozni? mert a bűnös nem más, mint a t. kormány által dédelgetett zsidóság. *(Ugy van! a bal- és szélső bal némely padjain.)* Hogy a pénzügyi válság szélén állunk, t. ház, ennek oka a zsidógazdálkodás. A zsidó következetesen egyformán dolgozik ugy az egyes emberrel, mint most a t. kormánynyal.

Eleinte kivetette hálóját a földbirtokosra, majd az iparosra és ennek ajánlgatta a kölcsönt, minthogy ismerte, hogy könnyelmű, el fogja a pénzt pazarolni és akkor hálójába kerül. Ma ugyanezt teszi a t. kormánynyal, mert tudja, hogy kennyelmű és pazarló. Eleinte ajánlgatta neki a kölcsönt, manap már nem ajánlgatja; ellenkezőleg csak nagy utánjárással képesek önök pénzhez jutni és ha legközelebb lesznek szerencsések hitelműveletet eszközölhetni a Rothschild-házzal, nem tudom, hogy nem fog-e szóbajönni a pénzügyministeri tárcza, hogy tudniillik ezt áldozzák fel zsidónak és csakis ily módon fognak pénzhez juthatni. *(Ugy van!)*

És itt eszembe jut Herman Ottó képviselő urnak egyik multkori reflexiója, a melyben egy fejedelemről ugy nyilatkozott, hogy az be nem számítható állapotban van. A legújabb időkben pedig olvastuk, hogy az orosz kölcsön nem sikerült azért, mert az a bizonyos fejedelem nem volt hajlandó concessiókat nyujtani a kölcsön fejében, vagyis nem akarta megadni az emancipatiót oly fokban, oly arányban, mint a minőben az meg van más államokban. Már ezen tény alapján constatálni akarom, hogy annak a bizonyos fejedelemnek mégis több esze lehet, mint az összes philosemita uraknak. *(Élénk derültség. Ugy van! a bal oldal egyes padjain.)*

Mindenféle vádakat emeltek a t. túloldal ellen, t. ház, de a legnagyobb vádat elhallgatták; azon vádat, tudniillik, hogy a mostani kormány 12 év alatt folyton nézte és engedte tönkre jutni a népet és engedte, hogy e mellett a zsidók folyton-folyvást gazdagodjanak, engedte, hogy a zsidók ezen 10—12 évi időközben, mely alatt Tisza ministerelnök vezeti a kormányügyeket, az egyptomi húsos-fazekak aeráját ismételjék Magyarországon *(Ugy van! a bal- és szélső bal egyes padjain.)* Hogy bajaink első forrásául a zsidógazdálkodást hozom fel, ennek igazságát be fogja látni mindenki, ha kimondom azt, hogy ha nagyzási hóbortba estünk, erre bennünket első sorban a zsidóság utalt, akkor midőn kölcsönöket adott,

Digitized by Google

melyekkel azután, mint a tékozló fiu, könnyedén bántunk el. Ezen nagyzási mánia csak akkor jutott be a társadalomba, midőn a kormány azt már magáévá tette. Látván az alsóbb hivatalnoki kar, hogy a kormány luxuspolitikát űz, megszerette maga is a luxust. Avagy nem ugy van-e az? Ha a megyei életbe tekintünk, nem fogunk találni különbséget a falusi jegyző, szolgabiró, alispán és főispán életmódja és háztartása közt. Az egyik ép ugy szeret tovább terjeszkedni, mint a másik. A jegyző, szolgabiró, alispán és főispán együtt vadásznak, együtt kártyáznak és mulatoznak, egyformán kell tehát, hogy költsenek. Igy lehet ezt vonatkoztatni azután a társadalom többi rétegeire is. Ugyanazért György Endre t. képviselőtársamnak, midőn a társadalmat okozza, le kellett volna számolnia azzal is, hogy tulajdonképen ki adta meg az initiativát arra, hogy a társadalom megromoljék?

György Endre képviselő ur, hogy némileg mentse a kormányt és eljárását, utalt azon átmeneti nehézségekre, a melyek alatt az utóbbi időben nyögtünk és nyögünk ma is. Én ugy tudom, hogy más államoknak is át kellett evezni ezen átmeneti nehézségeken; ott van például Románia s mit látunk? Azt, hogy Romániának pénzügyei ma teljesen kielégítők, hogy Romániának népe jólétnek, valóságos boldogságnak örvend. És miért? Azért, mert Románia felfogta a maga létérdekét és idejekorán leszámolt a zsidósággal, nem engedte, hogy a zsidóság ott oly szerepet játszék, mint a minő szerepet játszik nálunk a közéletben és társadalomban. Románia mai nap sem szorult kölcsönre, azért sikerült neki oly könnyen átsikamlani azokon a nehézségeken, a melyeknek terhét mi most is érezzük.

De a sok vád közt, melyet emeltek, különösen az a vád esik nagy beszámítás alá, mely nem annyira a pénzügyi válságot, mint inkább a moralis válságot jelzi, a corruptio terjedését. És a corruptiót ki idézte elő és ápolgatja mai nap is? A kormány. Azon kormány, mely az ifjúság szivéből is ki akarja ölni a hazafiságot, vagy legalább nem engedi, hogy a nemes eszmék iránti lelkesedése kitörjön, mint a régibb időben. Lengyelország nem rég ünnepelte Báthory királyságának jubileumát és a t. kormány mit csinált? Megakadályozta az ifjúságot abban, hogy azon az ünnepélyen jelen legyen.

Ugyanez a kormány mindent megenged, a mi a moralitás ellen van, tűri a párbajokat, megengedi, hogy abban a főispánok járjanak elől példával. És ezek mellett én a kormánynak különösen azon bűnét rovom meg, melyet a korteskedések alkalmával visz véghez. A korteskedés demoralisálta már népünket és demoralisálni fogja azt a jövőben is, a mennyiben ma, midőn még igen messze vagyunk a választásoktól, már ki van adva a rendelet egyes járásokban, hogy a községi előljáróknak minő magatartást kell követniök és a mennyiben nem egy embernek szomjazik a gégéje és nem egynek éhezik a gyomra, biztatást nyertek, hogy ki fognak elégittetni. További bűne a jelenlegi kormánynak az, hogy a nemzetiségi jogokat és érdekeket nem respectálja; hogy máskép bánik a szászokkal, mint például a tótokkal. A ministerelnök urnak nézeteit ismerem, ő a tótokat nem jó hazafiaknak tartja. *(Zaj és ellenmondások jobbfelől.)* Már pedig én még nem hallottam eddig azt, hogy elfogtak volna egy socialistát vagy communistát, a ki tót lett volna. Legfeljebb nihilista volt az, azon értelemben, hogy a kormány és a zsidók elvették mindenét. *(Nagy zaj.)* Nem oly rossz hazafiak azok a tótok, mint a hogy az illető közegek a ministerelnök ur előtt azt feltüntetni szeretik. *(Nagy zaj.)* Ha van valami megróni való és ha van valami, a mi mutatja, hogy nem jó hazafiak, ez legfeljebb csak az, hogy a kormánypárti képviselő uraknak a többségét ők küldik az országgyülésre. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Ezek daczára is egész önérzettel hivatkozik a t. ministerelnök ur arra, hogy jó az administratio és hogy meg van azzal elégedve.

Ha azonban a t. ministerelnök ur nem ülne mindig a ministerelnöki palotában, hanem venne magának egy kis időt és elmenne a felső vidékre, akkor majd meggyőződnék, hogy mi tulajdonkép az az administratió és hogy a felvidéken mit csinálnak az administrationalis közegek a tót néppel.

Hivatkozom a felvidékre, mert mint azon vidék egyik képviselője, kötelességem annak érdekeit képviselni. *(Nagy zaj. Thaly közbeszól.)* Ha, t. ház, Debreczen város képviselője leszek, akkor majd Debreczen érdekében fogok működni. *(Nagy zaj.)* Azt akarom, t. ház, constatálni, hogy kiméletlenül bánik a hivatalnoki kar a felsővidéki néppel. *(Nagy zaj. Ellenmondások jobbfelől.)* A kormány oly tisztviselőket küld oda, a kik a nép nyelvét nem értik s a kik a néppel basáskodnak s igy ha néha-néha majd megtörténik, hogy nemzetiségi agitatioról sugdosnának a t. ministerelnök urnak, ezt ne a különben jó népnek, hanem azoknak a hivatalnokoknak tudja be, kik a népet a magyar állameszme ellen izgatják csak azért, hogy érdemeket szerezzenek a főszolgabiróságra vagy egyéb hivatalra. *(Nagy zaj jobb- és balfelől.)*

Hogy ezt szóba hoztam, ennek oka, mert azt olvastam a lapokban, hogy az igazságügyminister ur a felső vidéken a hivatalnoki kart mással akarja fölcserélni, más szóval, kipróbált hazafiakat akar a felvidékre küldeni. *(Felkiáltások jobbfelől: Jól teszi!)*

Igenis, jól és helyesen teszi, de válogassa meg az embereket, mert én sokkal inkább bizom azon nép hazafiságában, mint azokéban, kik csak

Digitized by Google

azért hazafiak, mert fizetést húznak az államtól. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldal egyes padjain.)*

Multkor a t. ministerelnök ur és gróf Apponyi Albert képviselő ur nagyon szerénykedtek, a mikor arról volt szó, hogy micsoda financ programmal lehetne a hazát megmenteni. Egyik sem akart kirukkolni az ő terveivel, egyik sem akarta elárulni, hogy és mikép? Ne vegyék indiscretionak, hogy elárulom a titkot. Akár a ministerelnök ur, akár gróf Apponyi Albert fogná a pénzügyeket komolyan rendezni akarni, ott volna háta mögött a zsidó. *(Derültség.)* E nélkül egyik sem lehet meg s miután tudja mind a kettő, hogy népszerűtlen dolog manap a zsidóval előhuzakodni, titokban tartja mindegyikük a zsidó financ-programmot és igy ebben egymáshoz közel is állanak, csak hogy itt Tisza ministerelnök urnak többet bocsátok meg mint gróf Apponyinak, mert a ministerelnök ur, ha rosszul is gazdálkodik és a zsidókkal pactál, ez némileg igazolható, mert benne van az árban és kénytelen vele uszni. Sokkal rosszabb néven veszem tehát gróf Apponyi Albert képviselő urtól, hogy a gyermeket meg nem nevezi a maga nevén, mert azt hiszem, hogy ő is csak ott volna pénzügyi politikájával, a hol Tisza Kálmán, ha a zsidósággal pactál és csak annyival lenne előnyben, hogy mig a ministerelnök urnak kevés a hitele a zsidók előtt, ha új firma jönne, akkor a zsidók önként ajánlanának kölcsönöket, csak hogy megnyerjék a jövendőbeli ministeriumot is. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldal egyes padjain.)*

T. ház! Nekünk is van financ-programmunk és mi ebből titkot nem csinálunk és ha még ki nem jelentem, hogy mi uton és milyen módon tudnánk az ügyet helyrehozni, ezt sem azért teszem, mintha félnék, hogy önök a programmot magukévá teszik, de mert tudom, hogy nem mernének komolyan belefogni a dolognak véghez vitelébe.

Annyit azonban kijelenthetek, hogy egészséges pénzügyi helyzetet csak ugy fog megteremteni bármely kormány, ha tabula rasát csinál. Ezek után kijelenthetem, t. ház, egy párttal szemben sem vagyok elfogult és ha van kifogásom a t. túloldal jelenlegi gazdálkodása iránt, garantiát nem látok egyik ellenzéki párt programmjában sem mindaddig, mig az az antisemitismus zászlaját nem teszi magáévá és hogy báró Andreánszky Gábor határozati javaslatát fogadom el. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Elnök: A ministerelnök ur kiván szólni.

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! *(Halljuk!)* A ház egy régibb határozatához és a pénzügyi bizottságban tett igéretemhez képest vagyok bátor benyujtani egy jelentést az állandó országház épitésének előhaladásáról. Kérem, méltóztassék ennek kinyomatását és szétosztását elrendelni, hogy esetleg, midőn a költségvetés során a dolog szóba jön, a képviselő urak kellően tájékozva legyenek.

Elnök: A jelentés ki fog nyomatni, a ház tagjai közt szétosztatni, hogy a tárgyról magukat tájékozhassák. *(Helyeslés.)*

A holnapi ülésben folytattatni fog a ma félbeszakított tárgyalás.

Az ülést bezárom.

(Az ülés végződik délután 2 órakor.)

Digitized by Google

303. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1887. évi január hó 21-én.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés a beérkezett kérvényekről. Az 1887. évi állami költségvetés általános tárgyalása.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, gr. Szapáry Gyula, Bedekovich Kálmán, Trefort Ágoston, Fabiny Theophil, b. Fejérváry Géza és Baross Gábor.

(Az ülés kezdődik délelőtt 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Szathmáry György jegyző ur fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kivánókat Tibád Antal, az azok ellen jelentkezőket Törs Kálmán jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni az utóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Szathmáry György jegyző *(olvassa a f. évi január hó 20-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom Nógrádmegye közönségének föliratát, melyben Nyitramegyének a magyar nyelvnek diplomatikai használatban a kölcsönösség és viszonosság elve szerint való érvényre juttatása iránti fölterjesztését pártolja.

Arad szab. kir. város közönségének föliratát, melyben a brassói kereskedelmi s iparegyesületnek a hadsereg és honvédség szállításainak decentralisatiója iránti kérvényét pártolja.

Előzetes tárgyalás és jelentéstétel véget kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

A Zágrábban élő katonatiszti özvegyek és a nyugalmazott nős katonatiszteknek Rasics Stanko képviselő által beadott kérvényét, melyben az iránt kérvényeznek, hogy a katonatiszti özvegyek ellátásáról alkotandó törvény visszaható erővel birjon.

Minthogy a törvényjavaslat a pénzügyi-s véderő-bizottságnál van, e kérvény is e két bizottsághoz utasittatik.

Az elnökségnek több előterjesztése nincs; más előterjesztés sem lévén, következik a napirend: az 1887. évi állami költségvetés általános tárgyalásának folytatása. A szónokok sorában következik Gosztonyi Sándor képviselő ur.

Gosztonyi Sándor: T. ház! A jelen költségvetés vitája alkalmával az ellenzéki szónokok részéről elmondottakból és Tisza Kálmán miniszterelnök urnak ezekre tett kitérő válaszából azon meggyőződésre jutottam, hogy a kormány hosszú idő óta rendszeresen gyakorolt túlkiadásokkal foglalkozott és ezen ténynél fogva törvénysértést követett el. *(Igaz! a szélső baloldalon.)* Az ellenzéki szónokok, különösen pedig Horánszky Nándor remek beszéde tüzetesen kitüntette azt, hogy az 1881-ik év óta egész a mai napig a tisztelt kormány mint egy rendszeres túlkiadásokat használt s oly deficit összegére juttatta itt a pénzügyi helyzetet, hogy jelenleg 46 milliónyi deficittel állunk szemben. Ezen állapot tarthatatlanságát mindenki láthatja és ez okvetlenül maga után fogja vonni azt, hogy a statusbankrott nemsokára be is következik. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* A t. miniszterelnök ur hatalmát, a melylyel kétségtelenül bir, felhasználta, hogy ezen túlkiadásokat időről-időre mintegy elpalástolja, felhasználta arra, hogy a pénzügyi bizottságban saját hatalmával oda hatott, hogy az a pénzügyi bizottság eltitkolva a folytonosan, rendszeresen üzött túlkiadásokat, ajánlatba hozza ama költségvetéseknek évenkinti elfogadását és félrevezetvén a képviselőházat, igy saját hatalmának latbavetésével elfogadtatta és ezen tör-

Digitized by Google

vénysérelmet sanctionáltatta. *(Ugy van! Igaz! a szélső baloldalon.)*

Mindezen tények, t. ház, azt bizonyítják, hogy maga azon kormány, maga azon ministerelnök ur képtelenné tette magát arra, hogy a pénzügyeknek tovább vezetését rábizhassa a korona, képtelenné tette magát arra, hogy a költségvetés neki megszavaztassék. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* És a költségvetésben foglalt kiadások és bevételek foganatosítása reá bizassék. *(Ugy van! a szélső-baloldalon.)* Egyetlenegy tervet sem mutatott fel a t. ministerelnök ur a költségvetés tárgyalása alkalmával arra nézve, hogy miként lehet kibontakozni e nyomasztó bajokból, tehát már ezen indok is elegendő arra, hogy a tovább vezetése az államkormányzatnak az ő kezében meg ne maradjon.

De talán mégis van valami terve, mélyen t. képviselőház, a t. ministerelnök urnak és én azt gondolom, hogy van is és van oly drasticus terve, a melyet most ezuttal itt az országgyülési cyclus alatt elmondani nem szándékozik. Igen helyesen jegyezte meg tegnap jeles beszédében Gaal Jenő képviselő ur, hogy a t. ministerelnök urnak két politikája van a pénzügyterén: az egyik a választás előtti; a másik a választás utáni politika. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* És én azt mondom, igen t. képviselőház, hogy igenis vannak drasticus tervei; még pedig ezen drastcius terve nem lehet egyéb, miután semmi más mód és rendszer nincsen a kimenekülésre, mert sem azon conversionalis terv, sem pedig más említett eszközök nem nyujtanak módot arra, hogy a bajokból kibontakozzunk, nem marad egyéb hátra, mint a valósággal megszavazandó rendkivüli pótadó. Ezt következtetém, mélyen tisztelt képviselőház, abból, mert folyó évi január 15-én mondott beszédében reflectált az igen t. ministerelnök ur arra, hogy az egyenes adók mindaddig, mig jobb helyzete lesz az államnak, egyelőre nem emelhetők, a pótadót azonban nem említette.

És miért akarja a jövő országgyülésen mindezt majd felhozni és nem most? Mert nagyon természetes, ha most hozná fel, akkor a jövő választás alkalmával elvesztené saját pártját.

Én tehát teljesen hiszem, hogy ezen terv ugy, a mint ő azt elgondolta, nem fog létesülni, mert a választók tudva azt, hogy egyéb reményük nincsen, semmi esetre sem fognak körülötte tömörülni és nemcsak elveszti saját pártját, hanem el fogja veszíteni saját hivatalos hatalmát és állását. *(Ugy van! a szélső balfelől.)*

Azt mondja az igen t. ministerelnök ur beszédének folyamán január 15-én, *(Halljuk!)* hogy „tegyék keblükre kezüket és nézzenek szét az országban és látni fogják a nemzet előhaladását.“ Én tehát, t. ház, megfogadtam a t. ministerelnök ur szavát, keblemre téve kezemet, mint népképviselő széjjel tekintettem az országban és megvallom, a következő képet láttam: *(Halljuk!)* Láttam a ministeri hatalmat támogató adóvégrehajtóknak rettenetes táborát; *(Igaz! a szélső baloldalon)* láttam a mindennap meg-megujuló adóvégrehajtásokat; láttam a zaklatott és kétségbe esett népet; láttam az ipar és kereskedelem pangását; láttam és látom a gazdasági válságot, mely okvetlenül tönkre teszi a haza közönségét. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* Látom és tapasztalom az inséget és nyomoruságot és látom a kétségbe esett népet, melynek következése azután a társadalmat is áthatja, mert innen erednek a lopások, rablások, gyilkosságok és öngyilkosságok naponta meg-megujuló esetei. Mindezek tehát szülik azt, a mit a ministerelnök ur hatalma itt folytonosan gyakorol és láttam mindezeket, megfogadva az ő intő szavát, hogy elmondhassam azt, hogy mit láttam annak ellenében, mit ő igen szépnek és helyesnek talált.

De tán mégis vannak valami szebb nézpontok is, mint a ministerelnök ur elmondotta. Én, miután alföldi vagyok, széjjel szoktam tekinteni az alföldi városokban. Láttam és látom Szeged városát, magas pompás palotákkal felépítve, a mi okvetlenül a t. ministerelnök ur atyáskodása folytán történt. Ott vannak a gyönyörü és nagyszerü paloták, de egyuttal tapasztalásból mondhatom azt is, hogy lakó nélkül vannak; jövedelme az illető háztulajdonosoknak nincs, jövedelem hiányában sem az adót, sem a törlesztési összegeket az államkölcsön után fizetni nem képes, minek következése a naponta megmegujuló árverés és birói végrehajtás és ennek folytán a tönkrejutás. *(Ugy van! szélső balfelől.)* A hajdan virágzó Szeged ma szegénység és nyomoruság tanyája; sokkal szebb, mint volt, de sokkal szegényebb is mint volt. *(Ugy van! szélső balfelől.)*

A t. ministerelnök ur atyáskodásának köszönhetjük azt is, hogy lenn az alvidéken, azon a dús rónaságon, a mely hajdanában hazánknak piacza volt, ma az inség és nyomor ütötte fel tanyáját.

A törvény értelmében az oda küldött kormánybiztos megl ett bizva, hogy a tiszai védgátakat az 1881-iki vizmagasságig felemeltesse. És miképen foganatosították ezt? Minden terv és költségvetés nélkül. Nem az illető községeknek, avagy az illető tiszai társulatoknak, a melyek annak kiépítését kérelmezték, műszaki közegeknek hozzáadásával, hanem kiadták egyes vállalkozóknak minden előleges árlejtés nélkül. És került ezen munkálat, a melyre 6 millió untig elegendő lett volna, 10 millióba és én nem tudom még mennyibe fog kerülni ezután, mert az öblözet még teljesen kiépítve nincsen. Következése lett ennek azután az, hogy ott az alföldön, a Tiszának dús rónáján ma egy 1200 □ öles hold után, beszámítva az árteret és az összes adókat, 10 frtnál több fizettetik. Hogy ily adózás mellett miből éljen meg a gazda-

Digitized by Google

közönség, azt a t. ház birálatára bizom; de annyi tény, hogy ez sokáig nem tarthat s hogy ez okvetlenül maga után vonja az összes gazdaközönség tönkrejutását.

És miként fejlesztette ott az árteret a kormánybiztos ur? akként, hogy három osztályt állapított meg. Az egyik az 1830-iki niveau, a másik az 1855-iki és a harmadik az 1881-iki és jóllehet, hogy a 30-iki vizmagasság ellenében emelt töltések elegendő biztosítékot nyujtottak és az 1855-iki viz ellenében is elegendő volt a töltés, tehát csak az 1881-iki viz ellenében kellett a töltést magasbitani, szélesbiteni és igy egyformán ke-llett volna felosztani a hozzájárulási költségeket az összes fensíki ártéri birtokosok közt; a kormánybiztos ur a 3 osztály megállapításával az első osztályba sorozta az 1830 iki, a másodikba az 1855-iki és a harmadikba az 1881-ikit; a különbség tehát e három osztály közt az volt, hogy mig az első osztályba sorozottak fizetnek 1 frt 50 krt, a második osztályba sozottak már 80 krt fizetnek és a harmadik osztályba sorozottak csak 50 krt fizetnek, holott egyformán kellett volna felosztani a hozzájárulási költséget, hogy pedig az a költség túlságos nagy volt és erre nézve semmi előleges költségvetés nem készült, hanem kivettetett a nélkül, hogy meghallgatták volna a communitásukat. Ennek bizonyságául szolgál az, hogy mig a munkálatok költségei 1200 négyszögöles hold után tesznek 1 frt 50 krt, az administrationalis költségek is 1 frt 20 krral terhelik a birtokosokat, tehát az administratio majdnem annyiba kerül, mint magának a töltésnek elkészítése.

Nem akarom azonban hosszasabban untatni a t. házat, hanem zárom szavaimat azzal, hogy jól tudom, hogy a következő képviselő-választások alkalmával súlyos napok fogják mindazokat érni, a kik most a ministerelnök hatalma ellenében felszólalni bátorkodtak; de függjön bár fejünk fölött a Damokles kardja, hiven fogjuk követni az igazságot és mint népképviselők, teljesiteni fogjuk mindazt, a mit a nép bizalma reánk rótt. Nem fogadom el a költségvetést, hanem a Helffy t. képviselőtársam által benyujtott határozati javaslathoz járulok. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*)

Fenyvessy Ferencz: T. ház! Vhately dublini érsek egy izben azt a tanácsot adta egy fiatal államférfiúnak, hogy nyilatkozataiban, enuntiatióiban gazdálkodjék az eszmékkel, a közönség — ugymond — nem kiván többet, mint csak egy-két búzaszemet, a többi azután lehet csupa szalma.

A ki az ugynevezett fusionalis szabadelvű párt kormányzása pénzügyi bizottságának évről-évre szóló jelentéseit figyelemmel kisérte, igazat ad nekem abban, hogy az igen t. pénzügyi bizottság annak a dublini érseknek a jó tanácsát mindig a legszolgaibb hűséggel követte. Minden évben ad nekünk a bizottság egy-két búzaszemet, a melyből kotyvasztódik össze a ház tanácskozásainak mindennapi kenyere. A bizottság idei jelentésében ez a búzaszem ebben a ragyogó drága jelszóban jelentkezik: takarékosság!

T. ház! Azok után, a mik itt a vitában történtek, hogy minden egyes szónok csak a takarékosságot emlegette a pénzügyi bizottság ismert jelszava után, azok után, a miket a pénzügyi bizottság ünnepélyesen hangoztatott, midőn kijelenti a kormány nevében, hogy a kormány érzi és belátja a helyzet komolyságát s szigorú takarékosságot akar kifejteni, sőt a beruházások leszállítására is törekszik; azok után, a miket a t. ministerelnök ur beszédében kifejtett, hogy t. i. az ő iránya a takarékosság, ezek után, t. ház, azt hinné az ember, hogy ezen „drága“ jelszóval, e csillogó jeligével, tán most találkozunk először? Ámde, t. ház, e jelszó legalább a pénzügyi bizottság jelentésében egészen elkopott már, hisz ha nem fárasztanám a t. ház türelmét, (*Halljuk! Halljuk!*) elmondhatnám, végig mehetnék a bizottság jelentésein és idézhetném, hogy például tavaly, 1886-ban a bizottság jelentésében ezeket mondja: (*olvassa*) „Az államháztartás kezelésénél az utóbbi időkben észlelhető volt egy pár apró jelenség, mely a parlamenti alkotmányos ellenőrzésnek fokozását teszi szükségessé. Ha a kormány, a mint kilátásba is helyezé, a felhivásnak megfelel, akkor a beruházások körül a takarékosság is fokozódni fog.“ Majd felkiált a bizottsági jelentés ünnepélyes stentori hangon: „Haladás és takarékosság erre a legbiztosabb út, e kettőnek helyes egyeztetése nemcsak nemzeti szükség, hanem egyenesen létfeltétel.“

Menjünk tovább. 1885-ben, pedig akkor a pénzügyi eredményekre reflectált a pénzügyi bizottság és várta az eredmények további fejlődését, 1885-ben ezeket mondja: (*olvassa*) „Feladatunk volt az államháztartásnak pénzügyi, közgazdasági, culturalis helyzetünk és hivatásunk tekintetében való megszabása és megállapítása. Ezt tettük lelkiismeretesen, ugy a mint azt legjobb meggyőződésünk szerint tennünk kellett.“ És e lelkiismeretből kifolyólag mit követelt a bizottság? Azt követelte, „hogy a takarékosság szelleme a kormányt egy perczre se hagyja el“. Az ember azt hinné, hogy az takarékosság, mely legalább az előző évben megvolt. De hát 1884-ben mivel találkozunk? Itt az 1884-iki pénzügyi bizottsági jelentés, mely azon bizonyos általános és specialis áramlatokra teszi figyelmessé a képviselőházat, melyekről már szólt a nóta s azt mondja: (*olvassa*) „Szükségesnek tartjuk ez áramlatra és annak a közczélok szempontjából hátrányaira, a pénzügyek tekintetében is veszélyeire, a kormánynak és a képviselőháznak figyelmét felhivni. Hadd méltassák igénytelen figyelmeztetésünket arra, hogy tiltó

Digitized by Google

szózatot emeljenek és küzdjenek az áramlat ellen, mely pénzügyeinkre egyenesen veszélyes." És 1883-ban ugyancsak takarékosságot emleget a bizottság; 1882-ben pedig igy szól: „Szeretnénk jövőre azon következtetést vonni le, hogy az ország közvéleménye és az ország feladatuknak tartották ellenszegülni mindazon törekvéseknek, melyek helyzetünk félreismerésével magasabb kormányzati és beruházási kiadásokra ragadnának." És 1881. és 1880-ban egészen 1876-ig minden jelentésben hangsúlyozza a pénzügyi bizottság a legszigorúbb takarékosság szükségét.

A legérdekesebb e sok jelentés közül az 1879-iki. Ebben azt mondja a pénzügyi bizottság, hogy különösen aggasztó az, hogy az államadósságok terhei nőnek s ennek tudatában a pénzügyi bizottság komolyan fontolóra vette a dolgokat, még egyszer és még egyszer körültekintett az államháztartásban a takarékosság szempontjából. Ezután tovább folytatja e jellemző szöveggel: *(Halljuk! Halljuk!)* Nem panaceat, nem a hiányt azonnal elenyésztető lehetetlen rendszabályokat kérünk mi a kormánytól, de annak bizonyítékát, hogy az államháztartás bajain akar és tud segíteni a kiadásokban eszközlött megtakarítások által. Kérjük tehát a t. házat, utasítsa a kormányt, hogy az államháztartás rendezése és az abban chronicussá vált hiány apasztása és megszüntetése iránt teendő gyakorlati rendszabályokat ugy foganatosítsa, illetőleg készítse elő, hogy a jövő évi költségvetésben az ország már tájékozva legyen a kedvező pénzügyi fordulat eszközei iránt.

Távol sincs szándékomban, t. ház, a pénzügyi bizottság többségének tagjait sérteni, mert hiszen azok ugy a pártnak, melyhez tartoznak, mint a t. háznak díszei és mint ilyenek, köztiszteletre méltó férfiak. De bocsánatot kérek, én azt akarom kérdezni, hogy nem találják megsértve a pénzügyi bizottság többségének férfiai politikai becsérzetüket és önérzetüket az által, hogy daczára annak, hogy ők a fusionalis kormány második évétől fogva folytonosan hangoztatják a takarékosságot, a kormány még csak rájuk sem hederít. *(Éénk helyeslés balfelől.)* Azt is érteném, t. ház, hogy ha erre azt mondaná a pénzügyi bizottság, hogy igaz bár, hogy minden évben hagsúlyoztuk és követeltük a takarékosságot a kormánytól, de az nem igérte meg, azonban mi bizunk benne, mert az idén már megigérte a kormányelnök ur és ünnepélyesen kijelentette, hogy takarékoskodni fog.

Most már csakugyan nem akarom a t. házat untatni azzal, hogy felolvassam a kormánynak és a t. kormányelnök urnak 1876-tól fogva tett enuntiatióit, melyekben igéri, hogy takarékoskodni fog s a melyekben még sokkal szebben, még erősebben van hangsúlyozva a takarékosság, mint a pénzügyi bizottság jelentésében. *(Halljuk! Halljuk!)* Hiszen a t. kormányelnök ur, mikor a kormányra lépett, nyiltan kimondta, hogy az első kötelesség — ha már eddig el lett mulasztva — lesz ezentúl elmenni a takarékosságban a legszélsőbb határokig. Mondotta pedig ezt akkor, mikor arról szólott, hogy nekünk nincs veszteni való időnk, ez idő pedig még 1875. év volt; hogy nekünk mielőbb a tervszerű működés komoly terére kell lépnünk. *(Halljuk! Halljuk!)* Ha e két dolgot, e két tényt összehasonlítom, kettőzött erővel kérdem most már a pénzügyi bizottságot, hogy ha látja azt, hogy a pénzügyi bizottság követelményeivel szemben a kormány mindig csak igér, de nem tesz: vajjon hogyan vehessük azt komolyan ma, hogyan bizhassunk a követelés komolyságának őszinteségében s hogyan bizhassanak önök, a kik absolute semmiféle biztosítékkal sem rendelkeznek az iránt, hogy jövőre is nemcsak az fog történni, a mi 12 éven át történt.

Ha van a t. pénzügyi bizottságban politikai erély, ha nem akarja a pénzügyi bizottság, hogy a bizottság jellegéhez méltó tekintélye csorbát szenvedjen, akkor ezek után, mikor látja, hogy hiába minden kivánság, minden követelés a kormánynyal szemben, akkor azon bizonyos tiltó szózatnak nem a köpönyeg alól való titkos sugása volna feladata és hivatása, hanem az, hogy e tiltakozást innen e padokról hangoztassa. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)*

T. ház! Hogy röviden végezzek a takarékossággal, annak valóban nem sok becsértéke van, mint azt Horváth Gyula t. barátom és képviselőtársam is szives volt kifejteni beszédében; azonban azon baráti kötelék és tisztelet, a mely engem személyéhez köt, mégis kényszerít egy jóakaratú figyelmeztetésre, mely abból áll: hogy mégis azon pártkötelék miatt, a melyhez szerencsés tartozni, *(Derültség! balfelől)* jó lenne, ha legalább azt tenné, hogy mielőtt beszél, elolvasná, vagy meghallgatná a t. kormányelnök beszédét.

A t. kormányelnök ur azt mondta tegnapelőtti beszédében, hogy ő igenis határozottan iránynak tekinti a takarékosságot s ezt keresztül is kell vinni, a meddig csak lehet. Azt hiszem, szólt a kormányelnök ur, ebben a politikai irány egész határozottan jelezve van.

T. képviselő ur azt hivén, hogy ezeket a szavakat gr. Szapáry Gyula pénzügyminister ur mondta, *(Derültség)* felállt és azt mondta: „De, t. ház, ki meri hangoztatni itt a takarékosságot! *(Derültség balfelől.)* Mutasson rá a budgetben, melyek azon pontok, melyeknél a takarékosságot ugy, hogy annak pénzügyi eredménye legyen, keresztül lehet vinni. De szólni a takarékosságról és meggyőződve lenni arról, hogy annak pénzügyi eredménye alig lesz, nem egyéb, mint a közvéleménynek a félrevezetése." *(Derültség.)*

Elvárom e figyelmeztetésért a t. képviselő urtól baráti kézszorítását és bizonyára iparkodni fog, hogy e kellemetlen incidenst, vagy bocsánat-

Digitized by Google

kérés, vagy magyarázat alapján jóvá tegye. *(Derültség balfelől.)*

T. ház! A buzaszemek tehát, *(Halljuk!)* az eszmék, sem a pénzügyi bizottság jelentéseiben, sem másból nem jelentkeznek e parlamentnek túloldalán. Igaz, hogy van egy férfiú, a zárszámadásnak érdemdús elnöke, ki beszédében egész garmadájával a buzaszemeknek állt elő, csak egy baja van eszméjnek, hogy mikor feltalálta eszméjét és azt mondotta, hogy válaszszunk, ismétlődött nála az a régi anekdota, hogy „válassz fiam a két ló közt, de előre megmondom, hogy a sárgát, a jobbikat nem adom". Elsorolta például a valúta rendezésének rendkivüli előnyeit és igaza van; elmondta hány millió forint különbséget tesz az agióban az, hogy nincs a valuta rendezve. Mikor azután szépen a legcsillámlóbb szavakkal az embernek érdeklődését, kiváncsiságát, óhaját a valuta iránt fölkeltette, elvál azzal: nem adhatom ezt a jobbikat, mert még ma ugy sem lehetne azt keresztül vinni. *(Tetszés balfelől.)*

T. ház! Még ha keresztül is lehetne vinni: a mai kormányzattól azt se tudnám elvárni. Hiszen én sokkal kevesebbet kértem két évvel ezelőtt a kormánytól és kérte egy nálam sokkal hatalmasabb factor, a pénzügyi bizottság, hivatkozva Austria pénzügyminisiterére, a ki mintegy szemrehányáskép említette, hogy ő szeretne e dologban valamit tenni, de a magyar ministerrel bajos boldogulni. A pénzügyi bizottság nem kért egyebet, mint azt, hogy a mai szerencsétlen forintos pénzegység legyen megszüntetve. A pénzügyi bizottság nyiltan kijelentette, hogy a forintos pénzegység forgalmi, pénzügyi és közgazdasági szempontból rossz hatással van, hogy ezt érzi mindenki, a ki az árképződések, a fizetések, a jutalmak, a költekezések minden formáját ismeri s hogy a kormánynak mulhatatlan kötelessége volna e téren megoldást eszközölni. Ez nincs a valutával összefüggésben s mégis a t. kormány máig sem tett lépést ez igénytelen, de a társadalmi téren nagy hatással járó ügyben. *(Tetszés balfelől.)*

Előhozta Prileszky Tádé képviselő ur még a regáleválságot is. T. ház! Kénytelen vagyok előre kijelenteni, hogy azon megoldási módot, melyet a t. kormány akart proclamálni, hogy tudniillik a regálét a községek váltsák meg, nem tudnám aláirni. *(Helyeslés balfelől.)* A községek ma egyáltalában nincsenek azon helyzetben, hogy ily dolgot sikeresen tudnának keresztül vinni. *(Ugy van! balfelől.)* Az állam, jól tudjuk, hogy az eladásra kitüzött 11 és fél millió értékü regálét eladogatta már nemcsak a községeknek, de magánosoknak is. Igy például eladta Diósgyőrnek 89,200 frtért, Nagyváradnak 70,000 frtért, Hódságnak 48,600 frtért, Német-Palánkának 42,000 frtért, Szolnoknak 400,000 frtért.

T. ház! Az a megoldási mód, melyet a kormány tervel, egyenesen a leghelytelenebb, legkárosabb hatással volna s ha már a regálét meg kell váltani, akkor ennek megoldását senki más nem viheti keresztül, mint csak az állam. *(Élénk helyeslés balfelől.)* Nagyon természetes aztán, hogy a regálét ne az állam kezelje, *(Helyeslés balfelől)* mert ez egyenesen képtelenség, hanem igenis, ugy mint Franciaországban, Romániában, Angliában van, bizonyos legerősebb közerkölcsi korlátok mellett és ezt különösen hangsúlyozom, szabad iparnak jelentse ki, melyet bizonyos közadók jellegével biró licentiák fizetéséhez kellene kötni. Ez a rendszer fedezné a kamatot és a részletet, miket az állam az általa eszközlött megváltó által magára vállalt, mi egyre megy azon ténynyel, hogy az állam a regále megváltása által nem vesz vállaira újabb terheket. A megváltással nem járna új czímlet sem, mert a regale urbériség maradványa lévén, nem kellene egyebet tenni, mint a kárpótlást másodkibocsátású földtehermentesitési kötvényekkel eszközölni, melyeknek árfolyama meg volna a licentia-adóban.

T. ház! Most át kellene térnem az igazi nagy buzakalászra, a conversio eszméjére, de hát erre *(Halljuk! Halljuk!)* Széll Kálmán volt pénzügyminister ur, azt a mit 1880-ban mondott, ugyanazt elmondhatná a conversióról és a t. pénzügyi bizottság összes terveiről. Mit mondott akkor Széll Kálmán? *(olvassa)*: „Az a szellem — és itt az akkori kormányt értette — mely akarata ellenére is az által, hogy mindent homályban hagy és semmi irányt nem jelöl meg, ha maga nem is tereli, de tévutakra engedi tereltetni a dolgokat. *(Ugy van a baloldalon.)*

Pedig, t. ház, a régi Numantiában a törvény nemcsak arra szabott büntetést, a ki egy mértföldmutató követ helyéből kiemelt és más helyre tett át, hanem súlyos büntetéssel sújtotta azt is, ki az utmutató követ helyéből kimozdította a nélkül, hogy máshová helyezte volna. Mert ha nagyobb és súlyosabb beszámítás alá tartozó dolognak tartották is az utasnak hamis utat mutatni, nem kevésbbé büntették azt is, ki az utast homályban hagyta." *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Nincs kétség az iránt, hogy Széll Kálmán képviselő ur, volt pénzügyminister, ma is ugyanezt mondaná el, ha a vitában részt venni hajlandó volna.

Hogy homály van a pénzügyi tervben, az kétségtelen. Soha erősebben meg nem támadtatott még a conversio terve, mint épen a túloldal tiszteletre méltó férfia, György Endre képviselő ur által. Hanem a gyöngébbek kedveért, mégis minden homályon keresztül, *(Halljuk!)* ki csillogtatták a 40 millió szinaranyat. Valóban, t. ház, e 40 millióval ugy vagyunk, mint az egyszeri

Digitized by Google

alchimista, aranycsináló, Angerello János, a ki egy érdekes tanulmányt irt, melyben kifejti, hogyan kell aranyat csinálni? Ezt a munkát elküldötte X. Leo pápának, várván érte a jutalmazást. Mit tett a pápa? Igen elmésen nem tett egyebet, mint hogy az aranycsináló alchimistának küldött egy nagy üres tárczát ezzel: tudom t. barátom, ezentúl önnek csak erre lesz szüksége. *(Derültség.)* Az üres tárczát már kinálják — főleg Horváth Gyula képviselő ur. *(Tetszés és nagy derültség a bal- és szélsőbalon.)*

T. ház! Ne vegyék tőlem rossz néven, hogy még egy kevéssé György Endre képviselő urral kivánok foglalkozni, mert ha valaki e házban, ő bizonyára megérdemli, hogy ne bocsássuk ki oly könnyen. *(Halljuk!)*

A t. képviselő ur consolidált államról beszél s ugyanakkor szidja a szegény magyar társadalmat; consolidált államról beszél akkor, mikor mindenki tudja e házban, hogy ezen állítás a tényeknek és a helyzetnek valóságos tagadása; consolidált államról beszél akkor, mikor, ha a deficites rendszerből nem birunk kibontakozni, lesz itt e házában olyan consolidatio, a hol kibujnak a demagogok és el fogják a néppel hitetni, hogy szenvedéseinek, hogy arczuk verejtékének ott a parlamentben az urak az okai! *(Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

És a magyar társadalmat szidni oly igaztalanul, oly méltánytalanul, mint a t. képviselő ur tette, ez nemcsak nem helyes, hanem egyenesen megrovandó eljárás. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Fel kell szólalnom nekem is azon szép szavak után is, a melyeket Gaal Jenő t. barátom mondott, hogy jelezve legyen mindenkitől, hogy a magyar társadalommal büntetlenül játszani, azt büntetlenül támadni nem szabad senkinek. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

T. képviselőház! A magyar társadalom nem kért a magyar országgyülléstől egy krajczárt sem, midőn megcsinálta a muzeumot, megteremtette az akadémiát, mikor oltárt emelt, szépet, nagyot a szinművészetnek; a magyar társadalom nem sajváltá pénzét, midőn jótékonyczélú egyesületeknek egész seregét hozta létre, a mikor, ha nem nolna társadalom, nem volna e hazának még iskolája sem; *(Ugy van! balfelől)* a mikor cultur-egyesületeket alakit e társadalom, csak hogy e házat fentarthassa a magyar nemzetnek, szemben azon hanyagsággal, melyet a t. kormány ez irányban mindig tanusitott. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)*

A magyar társadalom — és ezzel végzem György Endre t. barátomhoz intézett szavaimat — a magyar társadalom mindig az ország szive volt, az ország szive ma is s az lesz talán még ezután is; szív, a melyet csak érinteni kell, hogy az önzetlenség, a hősiesség, az áldozatkészség és a honfierények legszebb, legdrágább kincseit kitárja. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)*

Elvárhatná a parlament a t. képviselő urtól, hogy vagy magyarázza meg szavait, vagy a mi szebb és illőbb lenne, vonja vissza azokat. *(Helyeslés és tetszés balfelől.)*

De, t. képviselőház, hogy a vitát el ne keserítsem, rátérek egy vidámabb tárgyra, *(Halljuk! Halljuk!)* majd azt mondtam: comicus tárgyra.

Értem azon végelgyengülésben született beszédet; a melyet tegnap Pulszky Ágost igen t. képviselőtársam *(Élénk derültség a bal- és szélső baloldalon)* tartott s a melynek törvényes apjául büszkén önmagát vallotta.

T. képviselőház! *(Halljuk!)* Igen tiszteletre méltó intézménye a háznak az ugynevezett naplóintézmény. Ez ám az igazi légycsapó, a mely egyes beszédekben settenkedő legyeket képes hamar agyonütni. *(Derültség balfelől.)* A t. képviselő ur tegnap, mikor oda helyezte magát, a hol a király ő Felsége áll: a pártok fölé; *(Élénk derültség és tetszés a bal- és szélső baloldalon)* beszédében a tőle már megszokott dühvel rámegy az ellenzékre s fölkiált: Micsoda dolog az, micsoda imparlamentaris, helytelen dolog az, hogy a t. mérsékelt ellenzék itt a budget-vitával összeköti a bizalmi kérdést?

Ez nem járja, ez nem helyes, ez ellen ő óvást emel, nehogy valamiképen őt is ezen körben mozgónak tartsák.

Hát, t. képviselőház, van szerencsém a légycsapót bemutatni és kérdeni tőle: *(Halljuk!)* Ismeri-e a t. képviselő ur azt a beszédet, a melyet 1880. márczius 6-án egy bizonyos Pulszky Ágost *(Élénk derültség a bal- és szélső baloldalon)* országos képviselő tartott? *(Halljuk! Halljuk!)*

A gyülés tárgya volt a költségvetés általános tárgyalása, tehát a budget tárgyalása. A t. képviselő ur szóról szóra a következőket mondá: „A vita megnyiltával szükségessé válván álláspontunk jelzése, kénytelenek voltunk saját részünkről a bizalmi kérdést, habár negativ alakban is felvetni, mert nem tagadhatja senki ezen feltevés jogosultságát, hogy ha mi fel nem vetjük, habár negativ alakban is azt, a ministerelnök ur az ő szokott virtusával, melylyel a ház határozatait magyarázni szokta, ezen virtuositásával a budget elfogadását, ha a bizalmi kérdés fel nem vettetik, egyszerüen bizalmi szavazatnak venné.“ *(Élénk tetszés a baloldalon.)*

Ezen beszédben még tovább ment a t. képviselő ur, ezen beszédben, a mely csak ugy hemzseg egy kitételtől, tudniillik ettől: „Igen t. barátom Apponyi!“ *(Élénk derültség a baloldalon.)* Ebben a beszédben azt mondja, hogy épen azon mult pályára való szempillantással s azon állásponttal szemben, melyet most a ministerelnök ur elfoglal s mely neki bizalomra szolgál okul, „épen ezen

Digitized by Google

pálya az, melyre kénytelen vagyok bizalmatlanságomat alapítani, épen ezen pálya az, mely minden mozzanatában felkelti bizalmatlanságomat.“ *(Derültség a baloldalon.)*

T. ház! Ezen beszédben van egy kis szép, helyes pont is, remélem tartjuk ezt mindnyájan és főleg tartja ezt ő is. E pont azt mondja: „A politikában van egy factor, a melyre mindig és minden körülmények között számítani kell, különben a politikai élet jóhiszeme teljesen megszünik, ez a factor a politikai caracter!“ *(Élénk helyeslés és tetszés a baloldalon.)*

És végül még egy citatió, mert már többi beszédeinek átolvasására sem időm, sem kedvem nem volt. Beszédének végén azt mondja: „Elisme rem azt is, hogy a ministerelnök ur él egy másik nemével a bátorságnak, a melylyel én nem rendelkezem, bir azon bátorsággal, hogy olyat állítson, a minek valótlansága egyszerű ráolvasás által kiderül.“ *(Élénk derültség a baloldalon.)*

T. képviselőház! Én tegnap azon kevesek közé tartoztam, a ki nagy figyelemmel hallgattam végig Pulszky Ágoston t. képviselő ur beszédét, de a nagy figyelem daczára bizonyára, tehetségem csekély volta miatt, nem birtam megérteni beszédét. Én azután elmentem nehány képviselőtársamhoz és mint a megszorult ember, kérdeztem tőlük, hogy nekem mégis csak illenék valamit mondani Pulszky képviselő urnak, mert egyike az elsőknek vagyok azok közül, a kik holnap beszélni fognak s kellene reflectálnom Pulszky képviselő ur beszédére, de megvallom, nem értem a beszédét; kérlek t. barátaim, mondjátok meg, mit akart ezzel, meg ezzel, meg amazzal a t. képviselő ur érteni, mi volt beszédének a czélja, mi volt fellépésének a tendentiája, ki a hibás hát a beszédben és van-e egyáltalán hiba, hol kereste ő és hol találta meg az igazságot, fölülről, alulról, jobbról-e, balról-e? *(Felkiáltások balfelől: A középen! Derültség.)* Mikor én kérdeztem a barátaimat, pártkülönbség nélkül egyhangulag azt mondták: sohase törődj azzal a beszéddel, hiszen nem érti ő azt maga sem. *(Élénk derültség és helyeslés balfelől.)*

T. képviselőház! Most már el tudom magamban képzelni, hogy ez a beszéd — a tegnapit értem — hogyan keletkezett ebben a politikai agyban. Egyszerűen ráalkalmazom Laplacenak hires elméletét. Egy beláthatlan sürű ködtengerben egyszerre egy nagy sürű ködgomoly támad, már alkalmasint ez az ő magas politikai állása a pártok fölött és ez a sürű ködgomoly el kezd saját tengelye körül forogni, magával rántja a maga mellett létező apró sürű gyürűket, azok aztán utólérhetlen gyorsasággal elkezdenek keringeni, forogni, hogy — mint Laplace mondja — soha meg ne álljanak. *(Derültség balfelől.)*

Én ugy látom, hogy ezen elmélete Laplacenak nagyon alkalmazható az igen t. képviselő urra. És ha akarja tudni, ha kivánja okát, hogy miért van az, hogy a mélyen tisztelt képviselőház, mikor a t. ház e háznak igazán legcsekélyebb tagját meg nem érdemelt kegyes elnézéssel, figyelemmel, ha nem is figyelemmel, türelemmel hallgatja, mig akárki fellép itt a házban, hát bizonyos jóakarattal vagy jóindulattal környezik, addig a t. képviselő ur, ha feláll és beszél, akkor élvezheti népszerűségének egy oly zugó hatását, *(Derültség és helyeslés balfelől)* a melytől ha nem áll is el, de kénytelen az elnök ur által adott 5 percznyi szünetet igénybe venni. Ha kivánja a t. képviselő ur okát tudni ennek a szokatlan, nem is helyes, de szokatlan eljárásnak e házban, találja meg okát és indokát abban a sürű ködgomolyban, mely beláthatlan gyorsasággal kering saját ködtengere körül, hogy soha meg ne álljon.

És mert tegnap nagyon fennen kérkedett az ő pártnélküliségével, azzal, hogy ő a pártokon kivül áll, csak egyet citálok neki, egy férfinak a szavait, a kit ő is a catedrán mint nagy embert említ, tudniillik Bluntschli-éit: „Csak az államfőnek van joga, szól Bluntschli, sőt kötelessége a politikában párton kivül állani, de a ki kérkedik politikus létére azzal, hogy párton kivül áll, az vagy vádolja magát veszélyes kárthozó önérzéssel, vagy vádolja magát szellemi gyengeséggel.“ *(Ugy van! balfelől.)* Nem én mondom, de Bluntschli mondja. *(Derültség balfelől)*

És mert a kitünő tudós megérdemli, hogy vele Pulszky Ágoston képviselő ur polemiába bocsátkozzék, ezennel átengedem őt neki és kérem, hogy ha nem tetszik neki e citatum, polemisáljon Bluntschlival. *(Élénk derültség.)*

Áttérve, t. ház, a költségvetés tárgyalására, *(Élénk derültség jobbfelől. Halljuk! Halljuk! balfelől)* a kormánypártnak egyik „Jó Fülöp“-je, Török Zoltán képviselő ur *(Zajos derültség balfelől)* egy igen szellemes essayt tartott itt a felett, hogy szín-e a mosolygó fehér szín és szín-e a fehér szín? S hogy ki fest jobban? Melyik szín a kedvezőbb a mai állapotokra? Nem tagadom, hogy igaza van abban, hogy lehetnek férfiak, kik mindig egy színt mutatnak. Én eltudok képzelni férfiut — nem tudom, van-e ilyen — ki kormánypárti volt Bach alatt, Lónyay alatt stb., kormánypárti lesz Istóczy alatt, *(Derültség)* de sőt még Kaulbars generalis alatt is. *(Élénk derültség balfelől.)* Elismerem, hogy az embernek lényében lehet valamely szín iránti érzék, vagy kedvező hangulat. Igen jól tudjuk, hogy a festők között, például Guido festményeinél fehér, világos, ezüst színt használ, Caravaggio pedig mindig feketét, sötétet. Ez lényegük, sajátságos egyéniségük. Az itt a kérdés azonban, hogy ha valamely tényt igazán akarunk festeni, ne a mi saját egyéniségünkből vett színnel éljünk, hanem azzal, a mely igazán megfelel az állapotoknak. Ezt a kérdést

Digitized by Google

már Aristoteles felvetette. Az is azt kérdezi, hogy melyik helyesebb felfogás? Az-e, mit Polygnotus követ, ki midőn tényt rajzol, szépíti, vagy a mit Pauson tesz, ki azt csunyábban festi a valót, vagy a mit Dyonisios eszközöl, ki szolgai hűséggel, de igazságosan, a tényeknek egészen megfelelően rajzolja az állapotokat? Kétségtelen, hogy politikában egyedül Dionysius eljárása jogosult és igazságos. *(Ugy van! balfelől.)*

Tehát, t. képviselőház, mikor mi szinezünk, akkor a mélyen t. túloldalról előállanak, hogy az urak soha sem veszik tekintetbe az ellenértéket. Hát lássuk röviden mik ezek az ellenértékek. *(Halljuk!)*

A t. kormánypárt szónokainak beszédeiből három csoportot tudnék megkülönböztetni az ellenérvek szempontjából. Egyik azt mondja: ellenérték először az, hogy önök nem veszik számításba azon általános és specialis áramlatokat, melyekkel a kormánynak mindenha küzdeni kellett. A másik ellenvetés az, hogy önök mindig 1875-ből indulnak ki; onnan nézik a világot, alkotják a korszakot és igy nem csoda, ha ferdén itélnek, ha feketén rajzolnak. A harmadik azt mondja, hogy nem veszik számításba azon szép ellenértéket, hogy az ország népe hogyan gazdagszik, hogyan megy előre!

T. képviselőház! A mi az áramlatokat illeti, erre megfelelt e padokról igen szépen és hatályosan gr. Apponyi Albert képviselő ur; de én azt találom, hogy egészen megfordítva áll a dolog. Épen az a baj, hogy az igazi áramlatoknak a kormány nem hódol. A mit pedig senki sem kivánt, a mi iránt nem volt igaz közvélemény, azt megcsinálta.

Ki tagadja például, hogy volt nemes áramlat, egy igazságos közvélemény, mely kivánta méltán, hogy a birák, az államhivatalnokok existentiája javittassék s hogy a hivatalnokok és állam közti viszony pragmatikával biztositassék. Ez közvélemény, ez áramlat volt s a t. kormány mégis ellentállott neki. Nemes áramlat volt az is, hogy a képviselőválasztások jogosultsága felett nem az elfogult képviselőház, hanem egy közönyös biróság, a minden párton felül álló Curia ítéljen. Ez plane törvénybe is be van iktatva, tehát a közvéleménynek követelése volt és mégis a t. kormány ellentállott annak. Hiszen igazságügyünk tekintetében is némileg feljajdult a panasz, hogy javítani kell azon és ezen nemes áramlatnak a kormány mindig ellentáll. De nézzük az éremnek másik oldalát. Kivánta-e például valaki az országban azt, hogy foglaljuk el Bosniát? Hiszen Jókai t. képviselőtársunk nyiltan kimondotta, hogy neki még az a por sem kell, a mit katonáink csizmasarkukon hoznak haza Bosniából. Hiszen Kőrösi Sándor t. képviselő ur, a kormánypártnak legerősebb hangú tagja, *(Derültség)* a kormánynak legerősebb támogatója, jól emlékszem reá a „Nemzet"-ben, boldogult „Hon"-ban vezérczikkeket irt s a czikk végén mindig három felkiáltójel volt és a czikk czíme azt volt: „Nem kell nekünk Bosnia!" Tehát nem volt ez áramlat. Most nem akarom vitatni, hogy helyes volt-e ez, vagy nem, de csak constatálom, hogy nem volt áramlat.

Menjünk tovább. Hallott-e valaki a közvéleménynek azon specialis kivánságáról, hogy 20 milliós országház épittessék? Volt-e áramlat arra nézve, hogy a ministereknek nyugdíj adassék? Volt-e képviselőjelölt, a ki a választások előtt programmja egyik pontjául azt mondta volna, hogy kivánni fogja a nyugdíjat a ministerek számára? Volt-e választókerület, mely azt mondta volna képviselőjének: elvárjuk ám tőled, hogy megszavazd a pensiót? Ez alig hihető, mert hiszen a választók félnek ezen pensiótól. Egyik volt képviselőtársunkkal történt meg, a ki három országgyülési cyclusnak volt tagja, hogy megbukott a negyedik országgyülési választások alkalmával, mert ellenfele azt terjesztette el róla, hogy ha még egyszer megválasztják, hát pensiót kell neki fizetni. *(Élénk derültség.)*

Ezen áramlatok mellett azután rámutat a t. túloldal az ellenzékre, mondván, hogy hiszen az urak sem volnának különbek, miért nem mondanak nekünk tervet, mely a kibontakozásra vezet?

Ezzel az érvvel, t. ház, röviden végezek. Egyszerűen citálom Tisza Kálmán ministerelnök urat, a ki 1875-ben, mikor kormányra akart jutni, egyik beszédében nyiltan kifejezte, hogy ha követelik az urak az ellenzéktől, hogy rendezze az állam pénzügyeit, első kötelesség, hogy adják elő az urak az összes actákat, hogy ezekben reformot, orvosszert találjanak. De erre igen szépen elelt egy magántársaságban a ház egyik kitünősége, jogászaink fénye, Hódossy Imre képviselőtársunk is. Egy ügyvédtársa kérdésére, hogy miért nem mond a mérsékelt ellenzék pénzügyi terveket, akkor követné a pártot, igy felelt: hogy ha hoz. zám jő egy cliens és panaszkodik azon, hogy ügyvédje a pert elvesztette mind a három forumon s anyagilag annyi kárt tett, hogy ügyvéde iránt már bizalommal nem viseltethetik, erre azt felelném — ugymond Hódossy — hogy az nekem mindegy, bizalommal vagy bizalmatlansággal viseltetik-e az ügyvéde iránt, nem törődöm vele, de ha tőlem kér orvoslást, ha véleményemet kivánja tudni perének megnyerése iránt, legelső kötelessége, hogy adja át nekem az összes actákat, adatokat, irományokat, okmányokat, mert ezek nélkül nincs tisztességes ügyvéd, a ki merjen a perújitásba bocsátkozni. *(Helyeslés.)*

A második érv, t ház, melyet a tulsó oldalról felhoznak, hogy az ellenzék igazságtalan, mert mindig csak az 1875. előtti dolgokat veszi alapul. Megjegyzem, t. ház, hogy az igen meg lep engem.

Digitized by Google

Hát ki teremtette ezt a korszakot, 1875. után ki jubilált s a jubileum alapját ki vetette meg 1875-ben? Ha lesz valaki, a ki meg irja ennek a fusionalis kormánypártnak az időszakát, az nyissa fel Tainnek: „A jelenkori Franciaország alakulásáról" irt igen szép könyvét és alkalmazza azt a szabadelvű párt kormányzására. A könyvben két századról van szó. Az első század a mesterkéltség százada, ebben mint az iró irja, mesterkélt volt minden, mesterkélt a ruha, az öltözet, mesterkélt az észme, mesterkélt még az érzés is. A második század pedig a szabadelvűpárt jelenlegi korszaka, az érzékenység százada, mikor mint Tain irja az embergyülölő Champfort, a kötekedő Leharpe s a komoly Necker minister himzett zsebkendővel jár, hogy könnyen könnyező könyeiket felszárítsák.

Első, mondom, a mesterkéltség százada, mert a ki visszaemlékezik 1875-re, igazat kell adnia abban, hogy akkor minden mesterkélt volt, még a szokás és a divat is, mesterkélt maga a fusio is. S most szokás a régi tisztes Deák-pártot folyton sérteni, vádolni. De elfelejtik, hogy a Deák-párt nagy munkát végzett; elfelejtik, hogy egy 300 éves viszályt, melynél borzasztóbbat nem kivánok és ne is adjon az Isten e hazának, egy 300 éves viszályt kellett megszüntetni, mely a trón és a nemzet közt fennállt. Ne is adja isten hazánknak, hogy hasonló ismétlődjék — elfelejtik, mondom, hogy egy háromszázados viszályt a trón és a nemzet között kellett elenyésztetnie, hogy törvényes utódot kellett ültetnie szent István király ősi székébe, hogy magyar királyt kellett adni a magyar hazának. *(Tetszés a baloldalon.)* Elfelejtik, hogy e nagy és nemes munka mellett terra incognita volt az alkotmányos élet, mert az alkotmány kapui be voltak zárva a magyar államférfiak előtt; elfelejtik, hogy e hazában romokban hevert minden, hogy építeni kellett s helyrehozni századok mulasztásait.

Ha e nagy munkába, e nemes működésbe hibák csusztak be, tévedések történtek s melyeket hogy maga a Deák párt bevallott, ez a legszebb érdeme — ki merné súlyosan büntetni? De a fusio államférfiai előtt már 20 éves tapasztalat áll, azok már békés és consolidált állapotokat és mi fő, a királynak s hazának békés együttlétét találta maga előtt. *(Ugy van! balfelől.)*

Az öreg Deáknak, az állambölcsnek még azt is meg kellett érnie, hogy még nevét is elvették azon párttól, a melynek ő adott létjogot; meg kellett érnie, hogy a közjogi kiegyezést megteremtő pártról lehámlott a régi érzékeny bőr és hogy annak arczulatán megjelent a divatos pirosító.

A ki azon fusionalis pártnak keresztapja volt, az t. ház, igen jól tudta és jól ismerte bűverejét és varázshatalmát annak a nagy szónak, a melylyel pártját elnevezte; igen jól tudta, hogy a nemzet ezen névhez, a szabadelvű névhez köti harczainak legszebbjeit, hogy ezen névvel és ezen jeligével kapcsolja össze Magyarország félistenének sorsát; igen jól tudta, hogy ezen a jelszón csügg a nemzet, mint a gyermek édesanyja emlőin, szivmagába, mert ez ad neki igazi életet; de vajjon most a 12 éves szabadelvű kormányzat után, abban a nemzetben, a mely künn van és hallgat, nem lesz-e felvetve a kérdés, hogy hát a szabadelvűségnek mit is köszönhetünk és hogy a luxusnál a mindenféle kiadásokban és a rohamos és gőzerejű előrehaladásnál nem lett volna-e jobb, ha a 12 éves szabadelvű kormányzat helyett egy minden ízében és egy mind lényegében, mind alapjában conservativ párt gyakorolta volna az uralmat. *(Tetszés balfelől.)*

De hát, t. ház, ki is törődik ma már a szabadelvűség lényegével? *(Halljuk! Halljuk!)* Nagyon szép dolog lenne tehát megkérdezni, vajjon egyformán szabadelvű-e gróf Andrássy Manó Chorin Ferencz képviselő urral, *(Derültség jobb- és balfelől)* Chorin Ferencz Roszival képviselő urral vagy Roszival Thimoleon barátommal? *(Derültség balfelől)* Ki törődik ma már a lényeggel; hisz a koresmában lőrét iszunk, midőn a palaczk vignette jén a legpompásabb somlyai diszeleg. *(Halljuk! Halljuk!)*

Végül, t. ház, a harmadik ellenérvre egy citatióval felelek. *(Halljuk! Halljuk!)* A harmadik ellenérv az, hogy az ellenzék, soha sem veszi számításba azt, hogy a nemzetnek egyesei gazdagodnak, gyarapodnak; hogy nem veszi számításba — mint Prileszky Tádé t. képviselő ur magát kifejezte — azt, hogy a hadügyminister ur kénytelen ma 320 frtért venni azon lovat, melyet pár évvel ezelőtt 120 frtért is megkapott. *(Derültség balfelől.)* Én, t. ház, állásomnál és hivatásomnál fogva többet vagyok vidéken, mint a fővárosban, de ha bár tapasztalataimban mindig azon igyekezem, hogy se a sima padló el ne ejtsen, se pedig a lehajló gerenda fejemet be ne törje, én a társadalmi osztályoknak egyetlen körében sem észleltem azt, hogy gazdagodott vagy emelkedett. *(Felkiáltások a bal- és szélső baloldal némely padjairól: Hát a zsidók!)*

De t. ház, tegyük fel *(Halljuk!)* hogy van gazdagodás, erre a feltevésre a lánglelkü, halhatatlan emlékü báró Eötvös József egy egészen ide illő citatiójával felelek.

Azt mondja báró Eötvös József:

„Egyesek szerencséje nem mindig függ a közállományétól. Valamint a fecske sokszor romok közt rakja fészkét s a minden perczben leomlással fenyegető fal mellett nyugodtan neveli fel kisdedeit; valamint a Vezuv alján rózsák virulnak és szőlők érnek, mig a hegy csucsa olvadt érczeket és köveket hány: ugy az egyes ember nyugodt, megelégedett, sőt boldog lehet a közállomány

Digitized by Google

legnagyobb szenvedései között. A fal ledőlhet s a fészket szétzúzhatja, a láva arra veszi talán folyását, hol a rózsa s venyige áll; de mig ez nem történt, addig madár, rózsa, venyige nem sejtve a veszélyt, nyugodtan fejlődnek saját módjuk szerint s igy az egyes ember békében élvezheti kis szerencséjét, bármi veszélyek környezik is a hazát, melyben él."

T. ház! Mi érezzük és tudjuk, ismerjük e veszélyt, mely a hazát kivülről és belülről környezi; mi érezzük és tudjuk, hogy az a csillogós kép, melyet a t. túloldal elénk varázsol, a nép gazdagodása, az egy álkép, az egy hiú csillogó áltény. Mi tudjuk, hogy ez csak olyan nap, mint a milyent a gyermekek gyujtó üveggel a falra varázsolnak. A falrma büvölt nap is elvakítja a szemet, de az sem nem világít, sem nem melegít.

S mert mi érezzük és tudjuk, hogy e nemzetben a nemzet fentartó hármas erő: a földmivelés-, ipar- és kereskedelem pang, mert látjuk, hogy társadalmunk egy sülyedő erőhanyatlásnak örvényébe kerül; mert látjuk, hogy az eladósodás a társadalmi körökben, minden körben általános; mert érezzük és tapasztaljuk, hogy fájdalom, a magyar nemzeti cultura és missio még ma sem bir kedvező talajra találni s mert tudjuk, hogy a közös hazának, a magyar állam eszméjének, rajongásunk e méltó tárgyának ma sincs igaz gyökere a nemzetben és mert fájdalommal tapasztaljuk, hogy a mai rendszer s az ezt számokban kifejező költségvetés csak jövendő romlásra vezet, mindaz, ki e helyről beszél és szavaz, csak oda concludálhat, hogy e költségvetést el nem fogadja. *(Élénk helyeslés és éljenzés balfelől. Több képviselő üdvözli a szónokot.)*

Pulszky Ágost: T. ház! Egyszerűen csak arra akarom a t. ház engedelmét kérni, hogy azon — gondolom — kétségbe nem vonható személyes támadás és félremagyarázások után, melyek a különben oly tárgyilagos beszédben, melyet a t. képviselő ur tartott és melynek békés törekvését, szelid boldogságát csendesen élvezni különben én egyáltalában nem volnék hajlandó megzavarni, néhány szót szóljak. *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)* Legyen szabad röviden azon támadásokra és azon keretre vonatkozólag, melyben a támadások történtek, előzetesen csak egyet constatálni. A t. képviselő ur maga nyilatkoztatta ki, hogy az, a ki nem volt tisztában beszédem értelmével és horderejével, nem én voltam, hanem ő. Hanem annak daczára, hogy bevallotta és kifejtette, hogy azzal ismételt kérdezősködés daczára tisztába jönni nem tudott: azt minden részében megtámadta, azt minden tételére vonatkozólag czáfolni igyekezett. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől. Felkiáltások balfelől: Ez nem személyes kérdés!)* A miből pedig kiderül, hogy azzal csakugyan tisztában nem lehetett, mindenekelőtt azon állítása volt, a melyet ismételten rám olvasott és a melyből súlyos consequentiákat vont a házban való állásomra vonatkozólag, hogy tudniillik azt jelentettem volna ki, hogy a pártokon felül állok. Engedelmet kérek, ezt képzelni, soha semmi körülmények közt eszemben nem volt. Ismételve kijelentettem, t. ház, nem ez alkalommal történik először, hanem 3 év óta ismételt alkalommal, hogy én semmi elismert pártkötelék keretébe nem tartozom. *(Nagy zaj balfelől. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* Felhivom erre a t. ház tanuságát! E mellett nemcsak 3 év óta, hanem a mióta a t. ház tagjának lenni szerencsém van, mindig igyekeztem, hogy a pártok jogos szinvonala alá ne sülyedjek, sem felszólalásban, sem támadásban. *(Zajos felkiáltások balfelől: Rendre! Nem személyes kérdés! Halljuk! jobbfelől.)*

Elnök: *(csenget)* Gyakran hallom azt a felkiáltást, hogy ez nem személyes kérdés. A képviselő urat személyében megtámadták, megtámadták politikai állását, megtámadták minden szavát. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* Kérdem akkor, hogy vajjon nincs-e joga ily körülmények közt felszólalni? *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* A t. képviselő uraknak *(a baloldal felé mutatva)* különösen érdekökben állhat, hogy a ház szabályai e tekintetben mindig pártkülönbség nélkül megtartassanak. *(Zajos helyeslés.)*

Pulszky Ágost: Iparkodtam, hogy ne sülyedjek a pártok jogos szinvonala alá, sem támadásban, sem vélemények másokra való fogásával, legkevésbbé pedig — legyen szabad ezt egyszer mindenkorra megmondanom — azzal, hogy iparkodtam volna bárkit véleménye szabad nyilvánításától elijeszteni akár szóval, akár lármával. Ez álláspontom fogok maradni jövőre is, de hogy valaha a pártok fölé törekedtem volna helyezkedni, ezt kereken visszautasitom. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Másodszor azt sem állítottam soha, hogy semmi körülmények közt nem jogosult a budget — kérdéssel bizalmatlansági szavazatot összekapcsolni. Magam is szavaztam több izben ily értelemben és legkevésbé fogadom el e tekintetben a következetlenség vádját olyantól, a ki velem együtt többször megtagadta a budgetet, a ki velem együtt többször elfogadta a budgetet. *(Élénk helyeslés és tetszés a jobboldalon.)*

A tegnapi napon egyszerűen annyit jelentettem ki, hogy akkor, mikor a discussio első sorban pénzügyi jellegű, akkor, mikor a budget elfogadását — és ebben különbözik a helyzet az 1880-ikitól — senki sem állítja még positiv bizalmi nyilatkozatnak: akkor egy bizalmatlansági nyilatkozat alakjába bujtatott budget megtagadásához járulni, egészen más jelentőséggel és értelemmel bir.

Egyébiránt, t. ház, még egyet vagyok kény-

Digitized by Google

telen arra vonatkozólag, a mit a t. képviselő ur több állításában rám vonatkozólag mondott, helyreigazítani. *(Halljuk!)* Ha a t. képviselő ur légycsapóval kiván élni, azt én nagyon helyesnek tartom, ha azt hiszi, hogy ezzel alkalmatlanságot háríthat el magától. De mikor ezt teszi, vigyáznia kell, ne hogy a légycsapóval saját magát, sértse. Már pedig t. ház, akkor, mikor valaki azt állítja valamely képviselőről, hogy az eljárásában, elveiben következetlen, vigyáznia kell, hogy a következetességnek ne azon mértékét, ne azon elvét állapítsa meg mindenben, mely csak a régi feudalis vasallusnak hübéri urához való személyes hűségi viszonyában áll és ne méltóztassék a politikai következetességet valamely egyes személy vezérlete iránt való személyes hűséggel föltétlenül összekapcsolni. *(Nagy derültség és felkiáltások a baloldalról. Igaz! Ugy van!)* Ne méltóztassék ezt tenni, annál kevésbé és itt nem akarok senkit sem sérteni, sőt senkinek politikai eljárására vonatkozólag sem akarok ezuttal szemrehányást tenni, midőn, — mint a t. képviselő ur maga is ma néhány szóval jelezte — azon igen t. férfiuval, a kit politikai vezére gyanánt ismer el, gyakrabban különböző nézeteket követtek magok is és különböző nézetek, eljárások és elvek hangoztatását vélték szükségesnek. *(Helyeslés a jobboldalon. Zaj a baloldalon.)*

Elismerem, hogy e ház minden pártjának meg van az a joga, *(Felkiáltások a bal- és szélső baloldalon. Ez nem személyes kérdés!)* hogy a körülmények szerint ítélje meg a helyzetet és a körülmények szerint találja fontosaknak, vagy kevésbé jelentékenyeknek az elérendő czélok valamelyikét, de akkor jogosult az is, hogy valaki egy követett politikai iránynak, a mely a saját nézete szerint a régi conservativ politikai irányhoz annyira hasonlít, ne hódoljon. *(Felkiáltások a baloldalon: Nem erre mondotta! Ez már nem személyes kérdés. Helyeslés a jobboldalon.)*

Különben méltóztassék megengedni, hogy még csak egy személyes vádra válaszoljak és pedig arra, a melyet a La Place-féle hasonlat alakjában mutatott be az igen t. képviselő ur.

Az igen t. képviselő ur az én jelentéktelen egyéniségemet egy oly örökké forgó ködgomolyhoz volt szives hasonlítani, a mely ködgomoly átláthatatlan, de azután azt is, a mit eltakar, meg nem láthatóvá teszi. Én köszönetet mondok a t. képviselő urnak ezért a hasonlatért, magamnak ugyan soha sem tulajdonítottam azt a jelentőséget, hogy én egy politikai centrum volnék, a mely hivatva lenne a többi elemeket magához vonzani, hanem ugy látszik, a t. képviselő ur fél attól, hogy nagyon sokat találnék elvonzani azon elemektől, a melyek ő szerinte még a chaos nem formált ködeiben és gomolyaiban tévedeznek. *(Derültség és tetszés jobbfelől. Zaj a baloldalon.)*

Fenyvessy Ferencz: T. képviselőház! *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* Csupán egyetlen egy dologra kell reflectálnom *(Halljuk!)* szavaim helyreigazítása végett.

A t. képviselő ur, a ki szives volt személyes kérdésben felszólalni, azt állította, hogy én őt a pártokon felül helyeztem.

T. képviselőház! Én nem azt mondtam, hogy a képviselő ur a pártokon felülinek mondja, de hogy annak tartja magát. — És igenis azt mondtam, legalább ez volt szavaim értelme, hogy Pulszky Ágost t. képviselő ur kérkedik azzal, hogy ő egy párthoz sem tartozik, hogy ő a pártokon kivül áll. Mit mondtam én erre? Egyszerüen citáltam azt, a mit Bluntschli mond azon politikusokról, a kik egy párthoz sem tartoznak. És minthogy idejét nem akarom igénybe venni azzal, hogy siessen megczáfolni Bluntschlit, *(Derültség balfelől)* további megjegyzésem nincs. *(Helyeslés balfelől. Zaj.)*

Szatmári Király László: Könnyü annak párton kivül állani, ki egy pártnak sem kell. *(Nagy derültség a baloldalon. Felkiáltások: 5 percznyi szünetet kérünk!)*

Elnök: T. ház! Az ülést 5 perczre felfüggesztem!

(Szünet után.)

Elnök: Méltóztassanak helyeiket elfoglalni, az ülést folytatjuk!

Ugron Gábor: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Eddig a költségvetések, melyeket a jelenlegi kormány beterjesztett, füszerezve voltak hypocrisissel; a mostani füszerezve van ezenkivül ministeri crisissel. *(Derültség a szélső baloldalon. Ugy van, szélső balfelől.)* Az eredmény már is látható; mert a mig az eddigi költségvetések hiányaiért és a költségvetés rosszaságáért a hibákat kerestük mi itt az ellenzék oldalán: addig most már a túlsó oldalon is megtalálják a hibát a távozó pénzügyminister személyében, mert az már a házi erények közé tartozik örökké, a távozóban kapni meg a hibát, nem a megmaradóban. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

A költségvetés, bármit beszéljenek is, az állami és a nemzeti munkásságnak elszámolása. A miként dolgoztak az állam gépezetével, a miként vezették munkára a társadalmat, olyan a költségvetés. A kik rossz állami politikát csinálnak, a kik a társadalmat rosszul vezetik, azok egy rossz költségvetést fognak beterjeszteni. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* A költségvetés egész meztelenségében tárja fel, hogy azon politika, a melyet a kormány és az ő hivei követtek, rossz volt, mert évtizedek eredményei után is a költségvetés maga bizonyítja be, hogy rossz politikának csak rossz költségvetése lehet. Közgazdasági élet és a nemzeti munkásság vezetése a kormánynak egyik főfeladata; de hogy azt tehesse, kell hogy a kormány irányzattal, esz-

Digitized by Google

mékkel, elvekkel birjon, nem lehet, hogy gondolattörmelékekből, ötletekből éljen. *(Ugy van! a szélsőbalon.)*

Államot alkot a népesség, a mely azt lakja s ha Magyarországnak népesedési mozgalmát tekintjük, azt tapasztaljuk, hogy a mig az absolut kormányzás ideje alatt Magyarország népessége szaporodott 1.500,000-rel és az alkotmányos aera első felében is a népesség 1872-ig szaporodott 500,000 lélekkel, azt tapasztaljuk, hogy 1872-től 1882-ig 11,000 lélekkel szaporodott Magyarország népessége. Mit bizonyít ez? Hogy a nemzeti munkásságnak legelső eleme, a lakosságnak száma oly megdöbbentően hátra maradt, hogy mig nálunk 10 czerre tehető a 10 évi szaporodás, addig a szomszéd Lajthántúl 2.300,000-re rugott az, vagyis 210-szer akkora volt, mint Magyarországon. Nem egyenes elhanyagolására mutat ez ugy a munkás, mint a fegyverviselő kezeknek és nem hivja-e fel a kormánynak intézkedését a népesedés ezen mozgalma? Magyarország helyzete az, hogy egyik része, a hol a föld kevésbé jó és termékeny, túlnépes, nem birja eltartani a maga népét, a másik része, a mely sokkal termékenyebb, csekély népességgel bir. Vajjon az államférfinak nem első feladata lett volna-e keresni a túlnépesedés és rossz talaj, a gyér népesség és jó talaj között egy kiegyenlítést és vezetni a népesedési mozgalmat akként, hogy a mig terhétől megszabadítja a kevésbbé termékeny vidéket és nem engedi, hogy azok Amerikába vándoroljanak, addig, ott hol a föld termékeny, a munkás kezeket szaporítsa és ez által a termelést olcsóbbá és versenyképesebbé tegye. *(Helyeslés balfelől.)* Hol találhatjuk fel a népesség mozgalmának vezetésében s egyetlen gondolatát, egyetlen parányi törekvését ennek a kormánynak? Sehol. Erre nézve sem nézetekkel, sem törekvésekkel nem találkozunk. *(Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Fontos még a népességi kiegyenlítés azért, mert azáltal nemcsak közgazdasági kérdéseinket lehet megoldani, hogy ha a népességi áramlat czélszerüen és okszerüen vezettetik; de meg lehet előzni azon társadalmi kérdésnek feltünését is, mely ma egész Európa fájó sebét képezi. *(Ugy van! balfelől.)*

Itt van közgazdálkodásunk másik eleme, maga a nyerstermelés, a földmivelés, mert Magyarország agricol állam. Hát azt kérdem, hogy azon politikai helyzetben, mely Magyarországnak osztályrészül jutott, hogy t. i. nyersterményeivel nyugaton kereskedjék, iparczikkeivel pedig keletre törekedjék, vajjon a kormány azokat a piaczokat megtartotta-e, a melyekkel a mi földmivelésünk a külföldön akkor birt, mikor a kormányzást átvette, avagy nem? Szerzett-e a mi földmivelésünknek és nyersterményeinknek ujabb piaczokat, avagy pedig a régieket is elvesztette? Mert bármit mondjanak is önök, nem lehet sem a társadalmat, sem az egyszerü földmivest, sem a nagy földbirtokost hibáztatni azért, hogy rosszul kötött állami szerződések következtében, előle a külföldi piaczok elzáratnak és a mi nyerstermelésünk teljesen haszon és eredmény nélkülivé vált. *(Ugy van! balfelől.)*

Magyarország hivatása nyugot és kelet között nemcsak arra kell, hogy kiterjedjen, hogy mi nyugotnak ideáival és keletnek érzelmeivel szivünkben az eszméket közvetítsük kelet és nyugot között, hanem arra kell, hogy irányulva legyen és mintegy arra látszunk rendeltetve lenni, hogy kelet és nyugot közt a forgalmat közvetítsük. Látjuk, hogy Austria velünk szemben ily közvetítő kereskedést nagy mértékben üz; de hol vannak azok az államok, a melyekkel szemben mi üzzük a közvetítő kereskedést? És ha Oroszország a maga megbénult viszonyai között Ázsiának egy részéről Európa nyugatán képes közvetítő kereskedést üzni: nem feladata lett volna-e államférfiainknak e helyzetet felhasználni és a közvetítő kereskedésre Magyarország kereskedő és ipar világát előkészíteni? *(Helyeslés bal- és szélső balfelől.)* Tettek önök erre lépéseket? Hisz a keleti vasuti csatlakozások maholnap ki lesznek épitve! Tettek önök erre nézve intézkedést? szereztek be adatokat és gondoskodtak-e azon előismeretekről, melyek szükségesek arra, hogy a mi kereskedőink és iparosaink foglalhassák el azon piaczokat, melyek Európa számára meg fognak nyilni és ne mások, de mi rajtunk keresztül foglalják el? Nem tettek önök semmit. Mindazon anyagi erőt, melyet az erre irányzott nagy szellemi tevékenységre kellett volna fordítaniok, önök egyszerüen az állami méntelepek fejlesztésére fordították. *(Ugy van! Derültség a szélső baloldalon.)* Mert sokkal fontosabbnak tartják önök aprólékosságban elveszni és szemmel látható és kézzel fogható kicsinységek után törni, mint nagy eredményeket hozó ideákat követni. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Egy kormánynak az volna feladata, hogy kormányzása ideje alatt igyekezzék Magyarországnak magyar jellegét nemcsak fentartani, hanem ezen jellegnek erős kinyomatot is adni az állam szervezetében és a magyar nemzet erős, jó jellemvonását az állam állandó elemeivé tenni. Miről nevezetes a magyar? Nevezetes vitézségéről. És vajjon a magyar katonai erények a magyar állam szervezetében érvényesülhetnek-e, fejlesztethetnek-e, hogy azok az államnak alkotó elemeivé tétessenek és eképen a magyar vitézség, mint főjellemvonás az állam homlokára legyen felirva? Megtette-e kötelességét e tekintetben a kormány? hozott-e erre nézve institutiókat? Nem, hiszen a hadi szolgálattól a magyar ma is ép ugy el van szorítva és idegenítve, mint volt ezelőtt.

Digitized by Google

Egyetlen magyar katonatiszti akadémia létrehozására sem volt képes ezen kormány 12 évi kormányzata alatt. *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Itt van Magyarországnak ellenállási képessége, melyet nemzetünk évszázadokon keresztül önkormányzati institutióiban szervezett, vajjon kifejezésre jutott-e ezen ellenállási képesség a mi állami institutióinkban? Meghozza az országgyülés a törvényeket, a ministerek rendeleteket adnak ki, van-e valaki, ki azok végrehajtását ellenőrzi? Most az állam szervezetéből minden ellenállás, mint rebellis ki van törülve, meg van semmisítve, az ellenőrzés pedig minimumra van reducálva, hogy a kormány annál szabadabb kézzel dolgozhassék. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Vajjon az a férfiasság, mely a magyar nemzetnek jellemvonását képezi, jellemvonása-e a mi politikánknak? Az az őszinte nyiltság, mely minden magyar embert jellemez s a mit az idegenek is elismertek rólunk, a mi politikánk jellemvonásává tétetett-e? Épen az ellenkező történt: alakoskodás, rejtegetés, *(Ugy van! a szélső baloldalon)* ámítás és képmutatás, *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon)* férfiasság helyett szolgaiság az, a mi a magyar állam politikájának homlokára van felirva. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

A kormánynak feladata lett volna Magyarországot bensőleg consolidálni, hogy annál erősebb legyen idehenn és erős levén benn, erős legyen ugy a Lajtántúllal, mint a külfölddel szemben. És milyen a mi benső consolidtaiónk? Semmi. Pedig egy kormányférfiú 12 évi vezetése alatt elégséges idő lett volna arra, hogy consolidált viszonyok teremtessenek. Mit tapasztalunk? Azt, hogy a rendes folyó ügyeken kivül, az állami közigazgatás bármely terén, mint például töltések készítésénél, vizszabályozásnál vagy más egyéb teendőknél, árviz vagy más szerencsétlenség alkalmával a kormány azonnal beismeri, hogy az administratio nem képes feladatait teljesíteni és kormánybiztosok után kell nyulni és ezeket kell kiküldeni, akár töltéseket kell csinálni, akár pedig a cholerával szemben kell erélyes rendszabályokat érvényesíteni. *(Ugy van! a bal- és szélső baloldalon)* Oly tényt, mint a csángók letelepítése, melyet az egész nemzet óhajtott és örömmel fogadott, már nem lehetett a rendes administratio keretére bízni, hanem ide is kormánybiztosokat kellett kinevezni. Mit vallanak be önök ezzel? Azt, hogy az önök administratiója képtelen más functiót, mint a folyó ügyek ledarálását, elvégezni. Vajjon a megpróbáltatás idején is elégségesek lesznek-e a folyó ügyek. *(Ugy van! balfelől.)* Ez nem mutat, t. ház, consolidált állapotokra. Hiszen consolidált belső állapotnak csak nem lehet azt nevezni, midőn csak egyetlenegy ténynyel tud dicsekedni, a mely a nemzet osztatlan elismerésében részesült s ez a magyar államvasutak hálózatának megalkotása és már is a kormány kebelében, az egyik minister, oly rendszabályokat kezd félig-meddig emlegetni, hogy Magyarország állami vasuti vonalait el kell adni. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Belső sinylődésnek, az anyagi tönkrejutottságnak és a consolidatio teljes hiányának nem lehet erősebb képét a külföld elé rajzolni, mint ha bevalljuk azt, hogy az imént létrejött conceptiót nem vagyunk képesek kezeinkben megtartani, hanem azt fel akarjuk áldozni. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Panaszkodnak, hogy nem lehet rendezettebb belső viszonyokat teremteni, mert nem rendelkezik a kormány szakemberekkel. *(bgaz! balfelől.)* Vajjon egy állam kormányának nem az lett volna-e az első feladata, hogy magának szakembereket képeztessen ki, hogy a tehetséget kifejlessze s azokat egymás közt versenyre bocsássa és a szerint, a mint a tehetségek képesítettségüknek jelét adják, használja fel azokat. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Hisz az administratio élére a legutóbbi időkben is olyanokat neveztek ki, a kikkel szemben mindenki méltán kérdezhette: hogy jutott hát ez ehhez? *(Halljuk! Halljuk!)* A ki Magyarország honvédelmére sokat tart és arra súlyt helyez, méltán kérdezheti, hogy Gromon Dezső t. barátom mikor foglalkozott a hazai véderő fejlesztésével, a katonai ügyekkel és mely diadalmas csatája volt, a melyet akként végzett, hogy azért ezt kellett neki jutalmul adni. *(Élénk derültség)*

Nem képeztünk szakférfiakat. És mi a következménye ennek? Az, hogy ezen előrelátás hiányát a nemzet s az állam drágán fizeti meg. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Az első közgazdasági kiegyezésnél Austria példáján láthatta a kormány, hogy minden hátrányt azért kellett elszenvednünk, mert az osztrákok, kik alkudozó társaink, sokkal több szakképzettséggel, sokkal több előrelátással és belátással tárgyalják az ügyeket, mint azok a szakférfiak, kiket Magyarország állított sorompóba. *(Ugy van! szélső balfelől.)*

Eljött a második közgazdasági kiegyezés ideje. Vajjon a ministerelnök urnak állanak-e rendelkezésére tiz év mulva képzett szakerők? Állanak-e oly szakerők rendelkezésére, kik az osztrák szakférfiakkal szemben felvehetik a kezdyűt és a félrevezetés veszélyétől megőrzik a t. ministerelnök urat, a ki a vámkérdésekben korántsem oly erős mint a tactikában. *(Tetszés a szélső baloldalon.)* Drágán fizeti meg, t. ház, Magyarország azt, hogy a kormány a belső consolidatiónak elemeiről, a szakképzett közegekről sem gondoskodott.

Magasztos államférfiui feladat lett volna az is, hogy Magyarország önállósága szélesbittessék s hogy Magyarország parlamentje több jogot nyerjen és Magyarország Austriával szemben

Digitized by Google

mind kisebb függőségbe jöjjön s vajjon a kormány e téren a nemzet jogait szaporította-e? Nem azt tartotta államférfiúi feladatának, hogy e jogok szaporittassanak, hanem a nemzet meglevő jogait is csak arra használta fel, hogy azok feláldozása által fennállását a vörös székekben biztosítsa. Hiszen most a megromlott anyagi helyzet s rossz állami költségvetés közepette ki tagadhatja azt, hogy Magyarország Austriával szemben sokkal gyengébb, mint volt 10 évvel ezelőtt és ki tagadhatja azt, hogy az anyagilag tönkrejutott Magyarország nemcsak pénzügyeiben és anyagi életében fogja a veszteségeket viselni, hanem önöknek botlása és rossz kormányzása miatt, ha nem tudják az állami ügyeket rendezni, az állami önállóságnak elkobzásával is kell, hogy megfizesse; *(Igaz! Ugy van! a szélső balon)* mert legyünk meggyőződve, t. ház, arról, hogy mihelyt a magyar alkotmányosság eredmények helyett csak felsüléseket fog felmutatni, akkor azon reactiónak szolgáltatták ki Magyarországot, mely 1867-ben félrevonult, de mely ma is áll és hatalmas voltát bebizonyította, mikor a ministerelnök urat a mult nyáron vezeklő utakra kényszerítette. *(Igaz! Ugy van! a szélső balon.)*

Szükség volt és van mindig, hogy a nemzeti munka, melynek a költségvetés csak elszámolása s az állami tevékenység háborítatlanul és nyugodtan, bizonyos biztonságban folyjon. Ezen nyugodtságot és biztonságot nemcsak azáltal szerezhetjük meg, hogy belső orvtámadások és belső ellenségek ellen megvédelmezzük, de avval is, hogy ha az államnak és az államban élő társadalomnak meg van a külfölddel szemben is a biztonsága.

Ezen nemzet nagy áldozatokat hozott a hadseregért, mert mindig azt mondták, hogy csak nagy és erős hadsereggel biró szövetségest becsülik meg és azt hirdették folyton, hogy nem szabad a közös hadseregnek egységét megtörni, mert ha azon egységet megbontjuk, az szövetségeseinkben harcz- és védképességünkkel szemben kételyeket fog felébreszteni. S mi nem, de önök lelkiismeretüket ezen argumentumokkal altatták el, mikor a közös hadsereg molochjának meghozták a roppant áldozatokat és az anyagiakon kivül még azon előnyt is, a mit egy nemzeti hadsereg egy állam belső consolidálására, a nemzeti jelleg fentartására adhat áldozatul. És mit értek el vele? Azt, hogy a 12-ik órában megtudtuk, hogy Austria és Magyarország szövetséges nélkül áll, *(Ugy van! a szélső baloldalon)* vagy legalább is a szövetség —*(Tisza Kálmán ministerelnök tagadólag rázza fejét)* mert a ministerelnök rázza fejét, — oly határokra van vonva, mely határok közt Magyarországra nézve csak csekélyértékű: Mindig tudtuk és önök is hirdették, sőt 1867-ben gr. Andrássy Gyula azzal indokolta a kiegyezés elfogadását, hogy a keleti kérdés megoldásánál Magyarország nem állhat egyedül Oroszország hatalmával szemben. S most midőn, a keleti kérdés legforrongóbban van felszinen s midőn az az érdek, hogy Oroszországot előnyomulásában meg kell állítani, épen a politikai actualitás jellegével bir, akkor meggyőződünk arról, hogy mi nyugaton és mindenütt, hol két nagy hatalom egyszerre megtámadhat bennünket, birunk ugyan szövetségesekkel, de ha egy nagyhatalom: az orosz megtámad, nem birunk szövetségessel és saját erőnkre vagyunk hagyatva. Akkor, t. ház, méltán elmondhatom, hogy ez irányban is a kormány politikája nemcsak a nemzet várakozásait nem elégítette ki, hanem felsüléshez vezetett. *(Ugy van! Ugy van! a szélső balon.)* Hisz könnyű Németországnak, mert Németország szomszédságában nincsenek államok, melyek könnyen elfoglalhatók és melyekben idegen állam hatalma már némi támaszpontokat találhatott volna; de a mi szomszédságunkban olyan államok vannak, a melyeknek elfoglalása egyenlő a mi megtámadtatásunkkal. Magyarországot sokkal inkább veszélyeztetve látom, ha az oroszok Romániát vagy Bulgáriát, mint ha Bukovinát vagy Galicziát foglalják el. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* Igen, mert a Kárpátok nyujtanak nekünk biztos védvonalt, de ha Oroszország fogja körülvenni minden oldalról Magyarországot, nem vagyunk képesek a nemzetiségek közé vetett üszköt eloltani s azonkivül e hatalmas ellenséggel megharczolni. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Az állam politikátlansága, eszme-, elv- és iránytalansága közéletünk minden terén nem vezethetett egyébhez, mint ily költségvetéshez, mely ma a ház asztalán, mintegy vádlóként fekszik a kormánynyal szemben. Hol vannak kezdettől fogva e kormány bűnei és hibái? Hogy nem volt eszme, elv, érzelem, melyet ne vallottak volna és melyet az államba és társadalomba át tudtak volna vinni. Hiszen most, midőn ez eszme és érzelem hiánya mind meghozta a maga gyümölcseit, midőn azt látjuk, hogy a társadalom, melynek nem volt irány adva, mely közé nem volt eszme és gondolat dobva, hogy azt folytonos tevékenységben felhasználja, az önzést állította fel czélul, önök a társadalom iránytalanságát arra használják, hogy ha egy eszmét mások vetnek fel, az eszmét azonnal discreditálják, ha egy érzelmet mások keltenek fel, azt nevetségessé teszik, az elveket pedig felesleges lim-lomnak declarálják; sőt ha valaki, a ki azokat az ellenzéken vallotta, átlép az üresség pártjára és támogatói közé, azonnal jutalmat is kap. *(Helyeslés a baloldalon.)* Hiszen, hogy vallanának szivesen elveket, midőn azokért csak vértanuságot lehet szenvedni? Kevesen értik az angol költőnek azt a mondását, hogy a vértanuság angyala édes testvére a győzelem angyalának. Ők elvesztik hitüket győzelemben és csat-

Digitized by Google

lakoznak azokhoz, kiknek nincs eszméjük, elvük, mely körül sorakoznának. És ép azért, mert ürességet kell takarni, oly czégért tesznek ki, melyet ugy hivnak: szabadelvűség! Melyek azon elvek, melyeket „szabad"-nak nevezünk: azt nem tudja senki. Az önök liberalismusa inkább liberalitás! *(Élénk tetszés a szélső balon.)*

Természetes, hogy a kormány, melynek czélja minden áron kormányon maradni, mely a hatalmat semminemű megaláztatás után sem adja ki kezéből, hanem használja és felhasználja, nem iparkodott elvi és eszmei magaslatra emelkedni. Mert az ilyen államférfiunak nem lehetne meggörbülve járnia és igen könnyen beleütné fejét a bécsi előszoba-ajtók szemöldökfájába. Ott az az államférfi a legkedvesebb, ki semmi kötelezettséget nem vállalt, mert az mindent megtehet; Bécsnek pedig ilyenek kellenek. A ministeriumnak pedig olyanok kellenek, a kik mindenre képesek, mert semmire sincsenek kötelezve. *(Élénk tetszés a szélső balon.)*

Egy nemzet, mely nem bir vezető eszmékkel, lelkesedéssel követte azon nézetet, kénytelen arra, hogy apró szenvedélyeknek adja oda magát: az önzésnek, haszonlesésnek adja oda magát. A jobb emberi tulajdonságot, ha magasabb czél nem áll előtte, igen könnyen legyőzi az önzés. Igazán olyan ez, mint a malom forgó köve, hogy ha buza van rá öntve, lisztté őrli, hogy az az emberi nemre használhatóvá váljék, ha pedig üresen forog, egymást koptatja és rombolja minden haszon nélkül. *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ha tekintjük, hogy az államban miként lehet sikert elérni, arról győződünk meg, hogy nem szakképzettség, nem jellem az, a mivel az állami életben sikert lehet elérni. Hiszen ha valaki szakképzett, az ő végzettségével szemben örökké ott állhat egy másik képzettség, melyre hivatkoztak, hogy végzett földesur. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* És ha charactere, ha szilárdsága volt, ezekből mindig le kellett alkudni a bizonyos percentet, mert az embert nem arról ítélik meg: milyen nyakas, milyen makacs, hanem hogy menynyire engedelmes s mennyire engedi magát felhasználtatni és mennyire képes mindent elkövetni azon párt szolgálatában, melyre felesküdött. *(Zajos helyeslés a bal- és a szélső baloldalon.)* Ezért történik, hogy még magas állásokat is igen desperatus existentiáknak adnak ugy, hogy akár hányszor megtörtént és megtörténik, hogy ha képzett, vagyonnal s némi characterrel biró ember keresett pályát magának az állami életben, azt mondották neki: barátom maga várjon, mert még van miből várnia; vannak tönkrementek, ezeket kell előbb kielégíteni, ugy, hogy azon ember méltán igy kiálthat fel: oh ti boldog tönkrementek! Ezer és ezerféle az állás, mely megsemmisültek, vagy megsemmisülésnek indultakkal van betöltve. S aztán még felkiáltanak, hogy a társadalom iszapot bord magában. E kemény, de méltatlan szemrehányás önöket illeti, mert önök okozták azt, hogy a társadalom megromlott, a munkásság elvesztette ingerét és ha valahol, itt áll azon geologiai igazság, hogy legtöbb iszapot hord magában a Tisza. *(Zajos éljenzés és taps a szélső baloldalon. Nyugtalanság a jobboldalon.)*

A közoktatási minister ur megtette nevelési rendszerünkben azon változtatásokat, melyek szükségesek arra, hogy a magyar nemzet gyöngeségei már az iskolában kiirtassanak, de vajjon megfelelt-e a kormány, hogy az államéletben a magyar nemzet gyöngeségei sujtassanak? Nem. Ellenkezőleg épen e gyengeségeket használta fel a maga érdekében. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Fényüzés, czím, rangkórság, ünnepély szeretet! Mit tettek önök a czím, rangkórság kiirtására? Önök osztják a rangot, a czímet. Hiszen önök a nemzetnek majdnem minden functionariusát a hiuság mezébe, uniformisba bujtatják! És hogy a dinom-dánomnak vége hossza ne legyen: a ministerelnök ur után minden hiu bolond siet magának jubileumi ünnepet rendeztetni. *(Zajos derültség a szélső baloldalon. Nyugtalanság a jobboldalon.)*

Vajjon azon sok nagyzás, hiuság és a sok tönkrement existentia nincs-e szoros összefüggésben egymással? Az egyik pazarol, a másik tönkre teszi magát, mert nagyságos czíméhez akar méltó lenni. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Azoknak a fényüzése, a melyet rangjuk és állásuknál fogva mint a Lipót-rend vagy a vaskoronarend lovagjai, kötelességüknek ismernek, nem viszi-e magával a vidék egész társadalmát olyan fényüzésbe és költekezésbe, a mely a társadalomra nézve tökéletesen felesleges és kártékony. *(Élénk helyeslés a szélső balon.)*

Alljanak elő azután önök, *(Halljuk! Halljuk!)* a kik a hiuság és a nagyravágyás ördögeit szétbocsátották az országban s azután ostorozzák a társadalmat, hogy az a bűnös és nem azok a bűnösök, a kik czímért, rangért, keresztért vásárolták meg maguknak a támogatást. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélső baloldalon.)*

Hát, t. ház, én csak arról győződöm meg, hogy az az üresség az elvekben és eszmékben és az a meddőség az irányzatban, ez a tétovázás és ingadozás nem egyéb, mint egy tiszta politikai nihilismus, *(Mozgás jobbfelől)* mely csak a nihilistáknak válik előnyére és csak azoknak támogatására méltó s azokra is kezd számítani. *(Derültség jobbfelől.)* Mert nemcsak az a nihilista, t. ház, a kinek nincs semmije és azért mindent semmivé akar tenni; hanem az is nihilista, kinek az állam és a társada-

Digitized by Google

lom mindent a kezébe adott s a kinek kezében ez a minden válik semmivé. *(Élénk helyeslés és tetszés a szélső baloldalon.)*

Mi a mentségük minderre? Előállanak onnan a túloldalról a t. képviselő urak és azt mondják: hiszen mi mind itt vagyunk, meg vagyunk mindnyájan, ugy meg vagyunk, a mint voltunk. Mintha épen a záptojások mondanák azt, *(Élénk derültség a szélső baloldalon! mozgás a jobboldalon)* hogy ime mi mind meg vagyunk, consolidálva vagyunk. *(Élénk tetszés a szélső baloldalon)* Hogy nem kel ki belőlünk a csibe? Köszönjék meg önök, hogy nem kel ki belőlünk a kétfejü sas! *(Hosszan tartó zajos derültség és tetszés a bal- és szélső baloldalon.)* Pedig a tojást azért veszi az anya tollai alá, hogy abban egy új élet keletkezzék, egy új és tökéletesebb élet, a mely széttöri a maga héját, széttöri azért, mert tökéletesebb, mert már lába van, hogy járjon és szárnya van, hogy felemelkedjék. De önöknek nem arra kellenek a lábak, hogy járjanak, mert félnek, hogy lesz mivel elmenni; *(Derültség a szélső balon)* nem kellenek szárnyak, melyekkel föl lehetne emelkedniök, mert már elég magasra csusztak fel. *(Ugy van! a szélső balon.)*

Hanem igenis azt mondják önök, hogy ne keressük a bünöst ne keressük a hibást; elég, hogy itt van a baj. Nagyon szép önöktől, legalább elismerik, hogy meg van a baj. De hát az a baj magától jött ide? Azt senki sem követte el? És a ki elkövette, azt mi ne keressük? *(Élénk helyeslés a szélső balon)* vagy a kinek kötelessége lett volna a bajt megelőzni, azt mi ne ostorozzuk? Hiszen nem azért állit a nemzet kormányokat a maga élére, nem azért ruházza fel őket hatalmának minden attributumával, hogy a veszélyt felidézzék és el ne hárítsák. *(Ugy van! a szélső balon.)*

Mivel mi a bünöst keressük, előállanak önök és azt mondják, hogy legyen bünös a pénzügyminister, de ne merje senki bántani a ministerelnököt. *(Élénk derültség és tetszés a bal- és szélsőbaloldalon.)*

Azonban, t. ház, én azt látom, hogy a jelenlegi kormányzás aerája és a ministerelnök ur személye között szoros összefüggés van. *(Igaz! Ugy van! a szélső balon.)* A ministerelnök ur fővonásai rá vannak sütve az aerára. A ministerelnök ur, a ki oly bámulatos szónoki képesség, hogy mindig csodálkozásomat keltette fel, ha tollat vesz kezébe, nem tud construálni. Csoda-e, hogy az az aera nem tudott constituálni? Mert az az államférfiu, a ki nem tud egy mondatot organisálni, az bizonyára nem tud egy állami organismust megteremteni. *(Élénk tetszés a bal- és szélső balon. Derültség jobb felől.)*

És azt tapasztaltam, hogy a ministerelnök ur a mily ügyes a hangulat keltésében, ép oly annyira ügyetlen, mihelyt az eszmék, az elvek terére kell lépni. És a mint láttam, hogy a ministerelnök ur mindig csak apró-cseprő tárgyakra, csak a folyó ügyeknek máról holnapra való vitelében keresi a menedéket és minden tehetségét arra fordítja, hogy erősítse a pártorganismust, azt hivén, hogy csak az által tarthatja fenn magát, úgy ezen kormányzati aerát is az jellemzi, hogy az országot elhanyagolta, de a kormánypárt állását megerősítette és a helyett, hogy a kormánytól elveket követelt volna és a helyett, hogy a nemzet igényeit, a nemzeti közérdeket kielégítette volna, csinált kedvező hangulatot. De ha nem hasonlítana a ministerelnök ur és aerája egymáshoz, azért mégis a felelősség legnagyobb része a ministerelnök urat kell, hogy terhelje. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Nemcsak azért, mert majdnem mindenható volt, hanem azért, mert a cabinet folyton változott, talán az egy közoktatásügyi minister ur kivételével ma a cabinetben nincsenek azok, a kik kezdetben ott ültek. Folyton változtak a cabinet tagjai, de azért a feje megmaradt és ha orvosolni akarjuk a bajt, mely a nemzeti organismusba beállott, akkor el kell azon padokról a ministerelnök urat távolitani; *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon)* mert az emberi organismus sem lesz addig egészséges, mig a galandféreg feje beleszakad, hisz mindig megújul. *(Élénk helyeslés, derültség és tetszés a szélső baloldalon.)* Most a kormánypárt az érzett szükségben micsoda mentő gondolattal áll elő? A conversio, a mi azt jelenti, hogy ujabb adósságot csinálnak, olyan formán, hogy a közönség ne vegye észre, hogy most Magyarország kölcsönt vesz. Meg a koplalási rendszer, melyet, ha jól emlékezem, a ministerelnök ur mondott ki. Hát e téren is a ministerelnök ur meg van előzve, nem mondott újat. A franczia rémuralom idejében, midőn nagy szükséget szenvedett az állam, a nagy Santerre nem volt ministerelnök, nem is jubilált, de mészáros volt; *(Derültség)* ez a nagy Santerre azt mondta: Franczia ország meg van mentve, csak minden polgár tartsa kötelességének hetenként két napon kenyér helyett krumplit enni és akassza fel kutyáját. A ministerelnök ur nem kivánja, hogy a kutyát felakaszszák, mert igen jól tudja, hogy a kutya nem védelmezi meg a hazát, de legjobb védelmezője a személynek. *(Élénk helyeslés és derültség a szélső baloldalon.)* Ne feledjék, hogy ez a kormány, a mely nem elvek, nem eszmékért vitte harczba hiveit, ez a kormányrendszer nem is élhetne meg azon eszme nélkül, a mely igy fejezhető ki: adni, újból adni és mindig adni! *(Helyeslés és derültség a szélső baloldalon.)*

Legyenek meggyőződve, hogy a kormánypártok is, mint a menageriák, akkor érdekesek, a mikor etetik. *(Élénk hosszas derültség és helyeslés a szélső baloldalon.)* A hegyek sakáljai, a puszták oroszlánjai azért oly szelidek a productiók alatt, mert tudják, hogy következni fog az óra és pillanat, mikor egymásután őket etetni fogják. *(Derültség és helyeslés a szélső baloldalon, mozgás a jobb-*

Digitized by Google

oldalon.) Mihelyt megszünik az etetés, megszünik a szelidség is és azok az állatok, a melyek oly bámulatos productiókat végeztek mesterük kezében, a legelső alkalommal, ha éhesek, széttépik őt. *(Ugy van! a szélső balon.)* Azért az a koplalási politika nem vehető itt a házban komolyan. *(Derültség a szélső balon.)* Nem vehető komolyan, mert az annyi volna, mint azon elvekről mondani le, a melyekkel a t. ministerelnök ur megteremtette s megtartotta magának a hatalmat és ő pediglen ezen elszántságra s erre az önfeláldozásra nem képes. *(Egy hang a szélső balról: Bár csak megették volna őt! Zajos derültség balfelől.)*

T. ház! Mit kell tenni? Elégséges-e egyszerüen az, hogy ha a személyek megváltoznak ott? Nem! Szükséges, hogy a rendszer is változzék. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Egyenlően hibás rendszer és egyén. Elismerem, hogy a jelenlegi közjogi kiegyezési alapon nyugvó rendszerrel lehetett volna más enyhébb eredményekhez eljutni, de hogy később, hosszabb idő mulva ugyanezen eredmények következtek volna be, arról feltétlenül meg vagyok győződve. *(Ugy van! Igaz! a szélső baloldalon.)* A ki azt akarja, hogy Magyarország az eddig általa járt uton tovább ne menjen s azt akarja, hogy Magyarország ne csak államilag reorganizálva, hanem társadalmilag is regenerálva legyen, rendszert és személyeket egyaránt el kell vetnie és mellőznie, *(Ugy van! a szélső balon)* mert bármit mondanak is önök, a jelenlegi rendszer mellett Magyarország nem képes tartományi helyzetében egy államnak feladatait és költségeit hordozni. *(Ugy van! a szélső balon.)* Az állami feladatokhoz állammá kell tenni a nemzetnek organisatióját *(Ugy van! a szélső balon)* és mindjárt nem lesz meg az egyensúlytalanság az igények és erők közt. Nem lehetséges, hogy Magyarország saját költségein kivül Austria költségeit is hordozza közvetett uton. *(Ugy van! Igaz! a szélső balon.)* Nem elég gazdag arra, hogy azon összegek, a melyeket az állam szervezetére kellene fordítani, azok legnagyobb részben megfenekeljenek a Lajthán túl a közösügyi intézmények mellett *(Ugy van! a szélső balon)* és nem elég gazdag Magyarország — ezért kell a személyeket eltávolítani — arra, hogy az önök politikai bünеinek birságát is megfizesse. *(Ugy van! a szélső balon.)*

Tudom, azt fogják önök mondani — s már említette is a ministerelnök ur — no csak az kellene, hogy még több complicatio legyen, ez a helyzet, a melyben most Európa él, nem türi meg. Hát én ellenkező nézetben vagyok. Európának ma két veszedelme van. Egyfelől az orosz támadás és másfelől a socialismus.

Ha Austria és Magyarország, vagy egész Európa az oroszszal szemben a keleti kérdés megoldásánál azt akarja, hogy az ut Konstantinápoly felé el legyen zárva; egy biztos és erős őrzőre legyen bizva azon kapu, melyen át a Dunán Konstantinápolyhoz lehet jutni, ugy Európának, mint Austriának érdekében áll, hogy Magyarország erős és saját nemzeti jelleggel biró állam legyen; mert minden más jelleg, a mi nem magyar, az nem vonja maga után consequentiául, hogy egyszersmind oroszellenes legyen. Ép ezért, t. ház, meg vagyok győződve, hogy Magyarországnak állami életet adni, azt állami életében fejleszteni, a nemzeti jellegnek a társadalom és államban való kifejtését és minél helyesebbé és hatékonyabbá tételét nemcsak a mi érdekeink kivánják, hanem Austriának, Európának érdeke. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Ott van másfelől a socialismus. Európának majd minden államában a socialis pártok és áramlatok erősek; keményen, majdnem mondhatjuk, katonailag vannak szervezve, csak Magyarország területe az, melyben nem talál a népesség közt fogékonyságra ezen socialis áramlat. S a mig mindenütt forr a vagyonosok, a gazdagok és államok vezetői talpa alatt a föld, csak Magyarország azon egyetlen hideg pont, hol nem talált a socialismus magának meleg ágyat. Magyarország már ezen jellegénél fogva azon forradalmak közepette, melyeket a socialismus elő fog idézni, megköveteli és megkivánja és Austriának, a hol a socialismus oly erős, különösen érdekében áll, hogy Magyarország hideg területén birjon egy biztos rendületlen támponttal, melyből minden socialis törekvést és socialis forradalmat megfékezhessen. Már ez okból Magyarország állami életének fejlődése és a magyar nemzeti jelleg kifejlesztése egy általános szükség, a melyet Austriának előbb-utóbb be kell látni. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Vagy azt hiszik, hogy a mint önök most eljutottak a fogyasztási zárvonal helyességének emlegetéséhez — a mi nagy közeledés, mondhatni, közellépés az önálló vámterülethez — nem fogunk e eljutni oda is, hogy ugy közgazdasági, mint anyagi szükséglet lesz a külön magyar nemzeti hadsereg felállítása. *(Helyeslés szélső balfelől.)* Legyen meggyőződve a t. ház, hogy ha valaha Austria-Magyarország háboruba megy Oroszország ellen, ez a háboru, a mely vivatni fog Európa keletének birtokáért, nem egy hadjáratban fog eldőlni. A hadjáratok egész sorozata fog egymás után következni és ezen hadjáratoknak akár sikere, akár balsikere, de a bekövetkezendő hadjáratokban való véggyőzelem biztosítása szükségessé teszi, hogy az a katonai képesség, a mely a magyar nemzet kebelében van, önállóan kifejlesztessék és önállóan kifejtve, sokkal erősebbé és olcsóbbá tétessék; *(Helyeslés a szélső baloldalon)* sőt szükségessé teszi, hogy minél nagyobb tömegek állíttassanak az orosz nagy tömegekkel szemben, nagy tömegeket pedig nem lehet katonailag kiképezni és hadsereggé alkotni, hogy ha a hadi kiképzést

Digitized by Google

az iskola és társadalom nem tüzi ki feladatául, az a hadsereg pedig, a melyet az iskola és a társadalom képez ki, az az óriási néphadsereg csak ideig-óráig lehet cæsarianus hadsereg; *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon)* annak külön nemzeti jelleggel kell birnia, azzal a jelleggel, mint a nemzet és a társadalom, a mely azt kiképezte. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Igaz, Magyarország elvesztette idejének és anyagi erejének nagy részét. Ugy állunk mi itt, mint a kik Európában anyagi existentiájukat elrontják és akkor vagyonuk romjait összeszedik, azzal átmennek az új világba, egy szabad államban maguknak szabad és jobblétet teremteni, a hol nincsenek meg azon előítéletek, melyek őket tönkre tették. Igy ez a nemzet is gyüjtse össze vagyonának romjait, csináljon magának e hazában, a hol élnie, halnia kell, új hazát, alkosson meg magának egy új, jobb existentiát. De arra, hogy ezt a nemzet elérhesse, szükséges, hogy e nemzet minden tagja biztosítva legyen arról, hogy az ő munkájának gyümölcsét nem fogja felemészteni állami nagyzás, hibás politikának követelménye. *(Helyeslés. Ugy van! a szélső baloldalon.)* Épen azért bizom abban, hogy midőn az anyagi helyzet nyomorusága annyira nyilvánvalóvá vált a nemzet előtt, nem fog habozni és tudni fogja, hogy mit kell tennie, annál is inkább, mert az egyszerű állati ösztön, az önfentartás ösztöne is megsugja ezt. A szamiai szigeteken van egy madár, ugy hivják, hogy didonculus, a mi galambunknál valamivel nagyobb, ennek a természete az volt, hogy fészkét a földre rakta. A hajókról patkányok szabadultak a szigetre, megszaporodtak s a didunculus tojásait, fiait megették és ezen madár természeti ösztönét követve, midőn észrevette fajának nagymérvű pusztulását, megszünt továbbra is a földre rakni fészkét, hanem a fákra épitette azt. Ugy e nemzet is, remélem, józan önfentartási ösztöntől sarkalva, jövőjének fészkét oly magasra fogja rakni, hogy a jelenlegi rendszer férfiai nem fogják azt felérni. Tudom, hogy a patkányok nem hagynak el egy gazdaságot, mig találnak benne fogyasztani valót, azért nem szavazom meg a költségvetést. *(Élénk zajos helyeslés és éljenzés a szélső baloldalon.)*

Szemnecz Emil: T. ház! Midőn az imént elhangzott nagyhatású beszéd után a ház szives türelmét kérem, teszem ezt azért, mert noha az általunk benyujtott határozati javaslat az ország jelenlegi szomorú pénzügyi viszonyai közt határozott irányt jelöl ki a szelvényadó behozatalában, javaslatunkat ugy a túloldalról, mint az ellenzékről figyelmen kivül hagyták. Midőn tehát álláspontunk csupán csak magunk által védhető, kötelességünk, hogy ezen álláspontunk védelmére felhozzuk, a mi felhozható.

Több alkalommal járultunk a t. ház elé javaslatokkal. Ezelőtt néhány héttel tárgyaltuk a börzeadó javaslatot, mely a zsidóság adómentességének megszüntetésére volt irányozva. A legutóbb pedig azon javaslattal álltunk elő, hogy meg kell adóztatni az állami papirokat.

Az imént fel volt vetve, t. ház, vajjon van-e nálunk valódi szabadelvűség. Mi már több alkalommal ki mutattuk, hogy e hazában nincs valódi szabadelvűség, mert annak legelső feltétele az, hogy az állami jogok egyenlősége mellett a teherviselés is egyenlő legyen; hogy ne legyenek kiváltságos osztályok, a melyek a terheket viselik és a melyek az állami terhek alól kibujnak.

Akkor, t. ház, midőn a kormánynak gazdálkodása évről-évre a legszomorúbb adatokat tünteti fel; mindőn a chronicus deficit elenyésztésére odáig mennek már, hogy a kormánypárt részéről a progressiv adókat ajánlják, minden alkalmat meg kellene ragadnunk, hogy az államnak igazságos és jogos jövedelmet biztosítsunk, még pedig azok zsebéből, a kik az államtól milliókat nyernek. Az imént említettem már, hogy nálunk nincs meg az igazi teherviselés egyenlősége a terhekben és a jogokban. Elég e tekintetben hivatkoznom a virilis intézményre, a mely a sokszor csalással és uzoráskodással szerzett vagyonnak és tőkének előjogokat biztosít; elég hivatkoznom arra, hogy a börziánerek adómentességet élveznek és hogy az állampapirok még nincsenek megadóztatva, jóllehet, hogy minden egyéb tőke, ugy a takarékpénztárakban elhelyezett, mint a nyilvános számadásra kötelezett vállalatoknál és egyleteknél megforduló tőke jövedelme már meg vannak adóztatva.

A terheket nálunk Magyarországon a föld viseli; pedig Magyarország agriculturalis állam, melynek létalapja a föld és igy a földet kimélni kellene. Mig a földadó 25½%, addig a kereskedőnek és a zsidóknak adója csak 10%; mig a föld 25½% ot és az erre kivetett jövedelmi pótadó czímén 30%-ot fizet, addig a III-ik osztályú kereseti és az ez után járó jövedelmi pótadó csak 10%.

Mig a földbirtokosnak, ki munkával és keserves verejtékkel szerzi meg jövedelmét, 25·5 és ez után jövedelmi pótadó czímén 30%-ot kell fizetnie, addig a kereskedőnek a ki üzletét 200—300 frt ingó tőkével kezdi, 20%-ot, tehát 10%-kal kevesebbet fizet, mint a földbirtokos, ki ezen államnak nemzetalkotó elemét képezi. Mit mondjunk azonban, t. ház, akkor, ha arányt akarunk vonni arra nézve, hogy mennyi a földbirtokos tiszta jövedelme s mennyi az állami papirok birtokosaié. E tekintetben is felmentett engem az utánszámítás teljesítése alól Horánszky Nándor képviselő ur, midőn beszédében bebizonyította, hogy manapság az állami kölcsönök után a tényleg megkapott összegért 6·57%-ot fizetünk. A mig tehát a föld-

Digitized by Google

irtok 100 frt tiszta jövedelme után fizetett az államnak 30%-ot, addig a börziánerek papirjaik után semmivel nem járulnak az állami terhekhez.

Panaszkodtak magáról a túloldalról is a közép birtokos osztálynak, a gentrynek, általában a társadalomnak pusztulásáról. Ez oldalról rámutattak arra, hogy része van a pusztulásban a kormány politikájának; mi tovább megyünk, t. ház, s azt mondjuk, hogy fő része e kormánynak zsidós politikája, az a politika, mely a zsidó emantipatio kimondása után kimondta a tőke és uzsoraszabadságot, mely tönkrejuttatta a földbirtokos osztályt s oda vezette a hivatalok előszobáiba.

Ez is egyik következménye a zsidóság emantipatiójának és mégis midőn mi adatokat hozunk fel a t. ház előtt, melyeknek igazságát senki kétségbe nem vonhatja, midőn utalunk arra a kiváltságos helyzetre, melyet az államban a zsidóság elfoglal, megtámadnak a szabadság és egyenlőség nevében, mikor mi a zsidóság adómentességének megszüntetését követeljük, javaslatunkat egyáltalában figyelembe sem veszik, jóllehet a kormánynak a posta-kedvezmények megvonásából eredő jövedelmét pénzügyi politikának hirdetik s nekünk nem is engedik, hogy ez adómentesség eltörlésére a börzeadó és a zsidóságot terhelő adók behozatalával az állam őstermelő lakosságának terhein könnyítsünk.

Horánszky Nándor t. képviselő ur hivatkozott arra az óriási hivatalnok statusra, melyet a kormány teremtett. Maga Prileszky Tádé képviselő ur is, azt hiszem a 22 milliós póthitel tárgyalásánál kimondta, hogy ez a beamtersereg képes lenne nemcsak Magyarországot, de a római szent birodalmat is tönkre tenni. Ugyancsak ő most a kormánypártról a budget vitájánál hivatkozott arra, hogy a ministeriumokban ülő méltóságos és nagyságos urak, kik bár igen keveset dolgoznak, elég sok fizetést vesznek fel, könnyelműen kezelik az állam ügyeit és a túlkiadásokért nem a minister urak hibásak, mert ezek csak felelősek értök, hanem a hivatalnoksereg, kik a ház budgetjogát nem tisztelik.

Mindenesetre nagy haladás az, hogy már a kormánypárt részéről is felhozták a fogyasztási zárvonal megállapításának szükségét.

Ez, mint az előttem szólott t. képviselő ur is kijelentette, egyenes közeledés az önálló vámterülethez, melyet mi szintén elfogadunk. De megvártam volna, t. ház, hogy azon képviselő urak, kik akár az egyik oldalról, akár a másik oldalról felszólaltak ez irányban, nem maradnak a felszólalásnál, hanem határozati javaslatot adnak be arra nézve, hogy utasitsa a képviselőház a kormányt, hogy a kiegyezési tárgyalásoknál külön fogyasztási zárvonal felállítására tegyen lépést. Ily határozati javaslat, melynek elfogadása kétséget nem szenvedhetne, megadná a kormánynak a kellő fegyvert és erőt, hogy a most folyó kiegyezési tárgyalásoknál ugy léphessen fel, hogy háta megett áll a magyar parlamentben oly többség, melyet nemcsak a kormánypárt ad, hanem az ellenzék is támogat. Ennek helyes felhasználását azonban a t. kormány, a mint máskor nem tette, ugy most sem teszi meg. A szelvényadóval is igy lesz s a mint más alkalmakkor is ajánltatott az ellenzék részéről egyes remedium, ugy most sem fogja elfogadni és semmi körülmények közt behozni az általunk ajánlott börze- és szelvényadót, mert ez által maga alatt vágná a fát. Azt a zsidóságot támadván meg, a mely hű szövetségese, a mely pénzt ad neki, a mely kormányát állandósítja. Elég e tekintetben utalni arra, hogy a rente-conversio nagy financ-művelete, mely jövőre kilátásba helyeztetett, csak azért fog végrehajtatni, mert a világot uraló Rothschild-dinastia nem akarja, hogy legyenek Magyarországnak oly terhei, melyek után a kamatok nem az ő zsebébe folynak. Valóságos czélja tehát a kormánynak, hogy az államadósságot mind Rothschild kezébe hajtsa és ekép e fajt teljesen urrá tegye a kormány felett. Mikor fogják a Rothschildok a kormánynyal szemben éreztetni felsőbbségüket, ez a jövő dolga; nekünk elég utalni arra, hogy a kölcsönkötést az orosz zsidóság már feltételhez kötötte. Azonképen feltételekhez fogja majd kötni a zsidóság nálunk is; az állam csak ugy kapja majd meg a kölcsönt, ha a zsidóságnak megfelelő concessiót ad! *(Tetszés a bal- és szélsőbal némely padjain.)* Ez is igazolja, hogy a zsidóság világuralomra törekszik, hogy a tőkének és a tőkét képviselő börzianereknek czélja, hogy a miképen hatalmukba kerítették a vagyont, befolyásuk alá vegyék az államot is, mert csak igy képesek megvalósítani azt az Ábrahámnak adott bibliai jóslatot: Neked adom a föld minden népeit és megszaporitom számodat, mint az ég csillagait.

Ez idő közel van. Látjuk, hogy foglal helyet a zsidóság a társadalomban lépésről-lépésre, mint szorítja ki a keresztény őslakosokat a legjobb positiókból, mint ejti hatalmába a kormányt, mint lép fel zsarnokként; szóval látjuk, mint törekszik valósággal világuralomra.

A mózesi alkotmánynak volt egy igen nevezetes intézkedése. Tartottak ők is jubilaris esztendőket, nem olyanokat, mint a ministerelnök ur, *(Derültség)* hanem olyant, a minőt tart nemsokára a pénzügyminister ur. Ennél a zsidó jubileumnál kiválasztottak egy bakkecskét *(Derültség)* és erre az összes faj bűneit ráverve, a rabbinus kiüzte a pusztára. Körülbelől ez lesz a legközelebbi napok teendője. *(Élénk tetszés a bal- és szélsőbal némely padjain.)*

Azután következett a jubileum második része és ez abból állott, hogy minden zsidónak, a mit 7 év alatt csalt és lopott, vissza kellett adnia igaz tulajdonosának. Ez már kiment a divatból és a

Digitized by Google

zsidóság érthető anyagi okokból lemondott e törvényczikkely érvényesítéséről. De nem mondott le a nép, mely meg fogja egykor unni a kizsákmányolást és kiszipolyozást és majd tart oly jubileumot, hogy valamint a XVIII. század végén egy Bourbont nyakaztak le, azonképen a XIX-et a Rothschildok felakasztása fogja befejezni. *(Mozgás.)*

Elnök: *(Halljuk! Halljuk!)* Méltóztassék meggondolni, képviselő ur, hogy a parlamentben nem szokás ilyesmit mondani. *(Helyeslés.)*

Szemnecz Emil: Ép e rendreutasítás akadályozott meg annak felemlítésében, hogy ezt nem én mondom, hanem egy jeles franczia iró, Drumont, idézni pedig mindenkinek szabad.

Elnök: Erre nézve ki kell jelentenem, hogy idézni igenis szabad, de a ki a parlamentben valemit idéz, az azt magáévá teszi és azért a felelősség őt terheli. *(Ugy van!)* Hiszen, ha bármit lehetne idézni a képviselői immunitás örve alatt, ilyenképen mindent el lehetne a parlamentben mondani, csak idézni kellene. *(Élénk helyeslés.)* Itt tehát tisztán a képviselő individualis felelőssége alá tartozik minden, a mit felhoz. Minthogy pedig az, a mit mondani méltóztatott, akár idézte, akár nem, nem helyeselhető, kénytelen voltam a képviselő ur szavaira észrevételemet megtenni. *(Élénk helyeslés.)*

Szemnecz Emil: Elfogadom e rendreutasítást s szavaimért a felelősséget elvállalom. Meg vagyok győződve róla, hogy ha a parlamentben nem is, ott künn a nép között igen sokan igazat fognak nekem adni. Hiszen a dolgok természetes következménye ez, mert minél inkább halmozódik össze a vagyon és tőke egy kézben, annál inkább fog a proletariatus szaporodni és a zsidóság milliói val a tömeg milliói fognak szemben állani. *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélsőbal némely padjain.)*

Elnök: Figyelmeztetem a képviselő urat, hogy a házszabályok szerint velem polemizálni nem lehet. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Szemnecz Emil: Ezeket voltam bátor a határozati javaslat támogatására felhozni.

Ismételten hivatkozva arra, hogy mi e határozati javaslatunkkal is az adómentességnek, a kiváltságnak, mondjuk a zsidókiváltságnak megszüntetését czélozzuk, hivatkozunk arra, hogy valamiként a börzeadónál, ugy jelenleg is határozati javaslatunk igazságos voltát senki kétségbe nem vonhatja és midőn hivatkozunk arra, hogy a dolgok természetes fejleménye az, hogy a földbirtok adójának óriási felszaporodásával a tőke adómentessége fenn nem tartható: ajánlom határozati javaslatunkat.

Én a költségvetést a részletes tárgyalás alapjául el nem fogadom, ellenben hozzájárulok Andreánszky igen t. képviselő ur által beadott határozati javaslathoz. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldal egyes padjain.)*

Petrich Ferencz: T. ház! A figyelem már annyira ki van merülve, hogy kérem a t. házat, méltóztassék az ülés folytatását holnapra halasztani. *(Felkiáltások a jobboldalon: Még csak félkettőre! Halljuk! Halljuk!)*

T. ház! Most állami költségelőirányzatunk általános vitatásánál, midőn újabbi önrendelkezési hatáskörünk már 20 befejezett évi számadását tanulmányozva s azokat a jelen tárgyalás alatt levő költségelőirányzattal összehasonlítva látjuk a rendszeresen felszaporodott terheket s abból kifolyólag most a már elmerüléssel fenyegető süllyedést, lehetetlen, hogy minden gondolkozó állampolgárnak ne az legyen első kérdése, hogy vajjon mi lesz az ily kétségbeejtő meggondolatlan gazdálkodásnak a vége? Ki, vagy mi idézte elő ezen már veszedelmessé vált hanyatlást? s vajjon lehet-e még s mi módon a létező bajokon s közügyeink kétségbeejtő helyzetén segíteni? *(Halljuk!)*

Hisz ott, a hol az erőmerítéshez, a megizmosodáshoz, sőt a boldogság megteremtéséhez minden kellék megvan — legyen az bármiféle vállalat vagy intézmény — ha az daczára a kedvező körülményeknek, hivatott haladás helyett folytonosan hanyatlik, ott a természetes józan ész felfogása szerint a hanyatlás okait lehetetlen másban keresni, mint hogy azon intézmény kormányzata vagy rossz alapon téves irányba vezettetett, vagy ha a kormányzati rendszer jó volt, akkor a hanyatlás oka egyedül csak a kormányzatot vezető egyének vak korlátoltságában, tehetetlenségében vagy vétkes könnyelműségében és megbizhatlanságában kereshető.

Hazánk, Magyarország ugy földrajzi fekvésével, mint gazdag termő talajánál — de józan, szorgalmas, sőt elismert vitézsége mellett is — türelmes és könnyen kormányozható népével, a boldogsághoz megkivántató kellékekkel megáldott országok közé tartozik s már az ős alkotó természet megáldotta mindennel, a mi egy nemzet jólétéhez szükséges, sőt két évtized óta, mióta újabbi önkormányzati jogainkat gyakoroljuk, még a sors is megáldott bennünket a nemzetek életére rendesen áldást hozó békés viszonyokkal s mégis ki merné azt állítani, hogy e békés két évtized alatt s igy rendes viszonyok között nemzeti jogainkat s igy erőnket, közkormányzatunk utján, bármely irányban kielégítőleg képesek lettünk volna kifejleszteni vagy megerősíteni? ki ne érezné közkormányzatunkban azon elszomorító és lealázó helyzetet, hogy közügyeinkben semmit, a mi a nemzet érdekeire előnyös vagy szükséges, ha azok idegen érdekekkel csak szinleg is ellentétben állanak, érvényesíteni képesek nem vagyunk; sőt ellenkezőleg, ez a boldogsághoz minden kellékkel elhalmazott ország csak idegen érdekek kielégítésének szolgál tárházául. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Digitized by Google

A régi magyar nemzeti önérzet, a nemzet hazafias irányadó középosztályával együtt, részint kipusztult, részint elkorcsosodott s létező foszlányainak hazafiság helyett a konczlesés, a kegyhajhászat s a protectoratus keresése lett napi kenyerévé! A helyébe alakult újabb ivadéknál egy bizonyos neme az élelmességből kinőtt kapzsi önzésnek, a minden áron való vagyonszerzésnek lépett a hazafiság helyébe; szédelgésnek erkölcstelen uralma mételyezte meg a közszellemet, *(Igaz! a szélső baloldalon.)* mely a nemesebb fogalmakból, az odaadó önzetlen áldozatkészségből, ha kell, az önfeláldozásból, a hazafiságból s az igazi puritán becsületességből csak gúnyt űz. A vagyon, sőt a hatalom is méltatlan, sőt részben veszedelmes kezekben összpontosult s mindezen kinövések megteremtették már keserű gyümölcsöket, az általános visszaesést, az erkölcstelenséget és nyomorúságot? *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

S vajjon ily békés, rendes viszonyok között s boldogságra hivatott körülmények mellett ki, vagy mi hát az oka hazai közügyeink, sőt általános nemzeti érdekeink sülyedésének? Erre az előbbi hasonlatot levonva, kétségbe vonhatatlan válasz csak az lehet, hogy vagy az alaprendszer rossz, mely feláldozza hazánk legélethevágóbb érdekeit és a közkormányzatot vezető egyének kezeit is leköti; vagy ha az alaprendszer, ez a közösügyes helyzet — mint önök a túloldalon ön magokat elítélve állítják — akkor visszaesésünk oka másban nem kereshető, mint a kormány tagjainak s az azt támogató többségnek saját tehetetlenségében és megbizhatlanságában.

Nincs szándékom, t. ház, az elmult tévedések és hibák tömkelegébe bocsátkozni, azokat részletezni. Előttem szólott t. képviselőtársaim közül többen nagy tehetséggel, oly részletesen kifejtették ezeket, hogy vajmi kevés az, a mit hozzá lehetne adni.

De, t. ház, hanyatlásunk okait kutatva, sajátságos lélektani tapasztalatokhoz jutunk; mert önök a túloldalon, kik a helyzet megteremtői és urai, a kik belátják már valahára a bajokat és elismerik a helyzet komolyságát, mégis azt állítják most, hogy nem a helyzetben van a hiba. Az az egyezmény, a melynek alapján mozgunk, a 67-es kiegyezés önöknek jó és önök azt mondják, hogy csak ezen az alapon van hazánk jövője biztosítva. Megszavaznak még most is mindent annak biztosítására, erősítésére; megszavazzák és megszavazták eddig mindenkor, megszavazták az újabb 10 évi közös köteléket is és keresik a hibát, hanyatlásunk okait mindenütt, még itt az ellenzék soraiban és tetteiben is csak ott nem, hol az tulajdonképen van: önmagukban, az önök által megteremtett rendszerben és önmaguk tetteiben. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

De, t. ház, nem ugy beszélnek már ott künn, ott már belátják a helyzet tarthatatlanságát, belátja hazánk óriási többsége, hogy ha helyzetünket meg nem változtatjuk, előbb-utóbb pusztulnunk kell.; tudják már, hogy a nemzet csak önrendelkezési jogával és függetlenségével tarthatja fen magát. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Igaz, hogy van még hazánk kebelében egy töredék, a mely önökkel egy bizonyos határon belül együtt halad és szivósan ragaszkodik az addig általok támogatott kiegyezéshez; meggyőződésök, hogy az alap: a 67-iki kiegyezés, nem épen rossz, azon még lehetne a haza érdekeit megvédeni, fejleszteni, de már ez a párt is megtagadta önöktől a bizalmat.

Azt állítják, hogy az összes többségben nem találkozik olyan isteni tehetségű ember, a ki a helyzet színvonalára felemelkedve, ezen a 67-iki alapon képes legyen a haza érdekeit érvényesíteni és megmenteni. Hisz az sajátságos, ugyanazon többség önökkel együtt — s nem tagadom — hazánk óriási többsége, midőn ezelőtt 12 évvel örömriadalommal, mintegy hozsannával kiáltott fel, hogy meg van a megváltó messiás, elvettük az ellenzéktől, Tisza Kálmán fog bennünket az igéret földére vezetni. És vajjon mi történt azon örömriadalom után, mit tudnak önök felmutatni a megjubilált köpenyforgatás 12 éve után? Megmondom én. Azon szerencsétlen nagyzó, pazar és mégis tehetetlen gazdálkodással megteremtették önök az ezerötszáz millió államadósságot és a megöröködött deficitet, megteremtették a nyomorúságot és az általános erkölcsi lazulást s a végrehajtók folytonos dobpergését. A nemzet nagy többsége kiábrándult és nem fog önök után menni, mert nem akarnak ugy járni, mint a zsidók, a kik századokon addig várták az igazi Messiást és addig keresték egy tágabb hazában idegen földön az igéret földére való bevezetést, mig végre tehetetlenségükben a világ minden részében szétszóródtak.

A zsidókkal való hasonlatból eszembe jut egy másik hasonlat — és én attól félek — hogy azok a zsidók, a kik a világ minden részében szét vannak szórva, ilyen rendszer mellett mint önök szövetségesei, előbb utóbb itt nálunk hazát találva és velünk teljesen helyzetet fognak cserélni és általuk a hazának lakosai nemcsak hazátlan, de vagyontalan és hazátlan földönfutókká lesznek. Hisz az a nyomorult féreg, a szú, mikor az erős tölgy törzsébe észrevétlenül beveszi magát, a mely lombjaival védi minden veszélytől, de szaporaságával s túlszivósságánál fogva addig fogyasztja, szivja, addig őrli az erős tölgy törzsét, a mig a törzs a maga tehetetlenségénél fogva összerogyik.

Én nem óhajtom, hogy ez beteljesedjék, de ha nem változtatjuk meg a rendszert, el fogják mondhatni túl önök és Tisza Kálmán miniszterelnök

Digitized by Google

urral együtt, a zsidókat mint dédelgetett szövetségeseiket tekintve, hogy fogtunk uram törököt, de visz benntünket.

Már ha belementem e kérdésbe, bár elismerem, hogy ezen kérdés kellemetlen, tudom, hogy eddig ha bárki felhozta azt, legalább is a tapintatlanság vádjával illették. De nekem meggyőződésem, tudom, hogy a hazánkban annak polgárai általában bizonyos ellenszenvvel viseltetnek a zsidók iránt. *(Igas! Ugy van! a bal- és szélső baloldal némely padjain.)*

Hogy ott van arra ok, van baj elég, a melyet orvosolnunk kell, tudom azt, hogy ezt a kérdést, ezt a bajt agyonhallgatással, kerülgetéssel nem fogjuk orvosolni soha, mert a néma gyermeket még az anya sem birja megérteni.

A t. ház becses engedelméből tehát bátor leszek először is a magam álláspontját jelezni. *(Halljuk!)* Én, t. ház, épen azért, mert a zsidóknál mutatkozó bajt komolyan akarom orvosolni, épen azért, mert tudom azt, hogy az ott mutatkozó kinövések nem épen egyes pártokat érintenek, hanem sértik az összes hazának érdekeit és innen érzem azt, hogy ezt nem egyes párt van hivatva orvosolni, hanem kötelessége az egész nemzet értelmességének magának s az értelmesebb és becsületesebb zsidóságnak is velünk kezet fogva a bajt orvosolni. *(Ugy van! a szélső balon.)* Épen azért nem helyeslem és nem helyeselhetem azt, hogy külön párt tüzze ki azt czélul lobogójára, mert az által a létező bajokat csak fokozza, *(Mozgás a bal- és szélsőbal egyes padjain)* de határozottan rosszalom azt is, t. ház, hogy ezt a kérdést, mint egy gyülöletest, mindenki minden körből ki akarja szorítani, a párt kebelében mint komoly tárgyat fel sem veszik már, t. ház, ezzel a kérdést megoldani, s a mutatkozó bajokat nem fogjuk orvosolni soha, hanem megörökítjük. *(Helyeslés a bal- és szélsőbal egyes padjain.)* Nekem nézetem az, hogy ezt a kérdést igenis tárgyalnunk kell, ha előbb-utóbb annak az általam felhozott tölgyfának nem akarunk sorsára jutni.

T. ház! Nincsen szándékom a bajok részletezésébe belemenni, de részint felszólalásomnak igazolására, részint annak kitüntetésére, hogy ebben a kérdésben a kormány nem tette kötelességét, legyen szabad a zsidóknál mutatkozó csak egyes szerintem igen komoly bajra rámutatni. Azt hiszem, t. ház, azt nem fogja senki tagadni, hogy a közmüvelődés, a közoktatás segélyével nemcsak a nemzetek átalakulására, azok jellemének és szellemének átváltoztatására, de a nemzet kebelében minden népfaj, minden hitfelekezet átalakítására a leghathatósabban, a legigazságosabban és legczélszerübben is lehet hatni. És ha ez igaz, t. ház, hogyan van az mégis, hogy a zsidók még most sem birnak más hitfelekezetekkel egyenlő kötelező erővel biró vallási szervezettel. Nincs kötelező és képzettséghez kötött vallási és különösen rabbi intézményük, nincsenek még most sem tiszta, mindenki által érthető hitdogmáik, hitágazataik, *(Egy hang a szélső balról: Dehogy nincsenek, ott van a talmud!)* Én legalább azt tudom, t. ház, hogy a talmud képezi a zsidók hitvallása alapját midőn ezredévekkel ezelőtt a csudákkal hatottak a népre. No a talmud, a mely ezelőtt ezredévekkel igen bölcs lehetett s mert én azt tudom, hogy tele van rejtélyekkel, tele van képletekkel, tele van talányokkal, hanem ott tiszta tételekre nem találunk. Én megengedem, t. ház, és azt hiszem, ezt még a müvelt zsidó sem fogja tőlem megtagadni, hogy az a rabbi, a ki kellő müveltséggel bir, a ki talán hazafiui szeretettől is át van hatva — mert, t. ház, nem vonom kétségbe ilyenek is vannak — a talmudból igen szép eszméket fog levonni és fog a hivei között igen szép eszméket terjeszteni; de ha az a talmud egy kaftános, vuklis rabbi kezébe kerül, a kinek fogalma sincs más érzésről, mint a vallási vakbuzgóságról, hogy az elvakultságában mily eszméket fog levonni a talmudból eziránt én kétségben vagyok, de azt hiszem, irányt szabhat nekünk e tekintetben a tisza-eszlári eset.

No hát, t. ház, én, a ki a vallási türelemnek mindenkor barátja és híve voltam, azt még sem találom sem az igazsággal, sem a józan ész felfogásával, sem az egyenlőséggel megegyeztethetőnek, hogy midőn az egyik hitfelekezet, csak a lelkészeket véve, azokat már évszázadok óta arra kötelezte, hogy teljes képzettséggel birjanak, hogy végezzék el a felső gymnasiumot, tegyenek érettségi vizsgát, vizsgázzanak nyilvános tanintézeteken, nyilvános vizsgák mellett a theologiából is szigorlatot tegyenek, addig a zsidók vallási szervezete annyira elhanyagolt legyen.

Már az ily kinövéseket vagy régi hagyományos, elavult bajokat mint az összes társadalomra, de hazánk közügyeire is veszedelmes tüneteket a zsidóknak maguknak kellett volna régen a kornak megfelelő szervezkedés által orvosolni *(Helyeslés a bal- és szélsőbal némely padjain)* s első sorban kötelező, müvelt és hazafias rabbi képezdével s gyökeres reformokkal megkezdeni. Elég baj, ha nem tették, de már akkor kötelessége törvényes hatalmával hazánk közkormányának az ily hagyományos bajokat s az ebből kifolyó kinövéseket orvosolni, sőt az egészséges helyzet megteremtéséhez egyenlő jog, de egyenlő kötelezettség elveinek megfelelő törvény megteremtése által szerintem — agyonhallgatás helyett — még a törvényhozó testület is köteles hozzájárulni. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldal némely padjain.)*

Az ily kinövések mellett azután melyeknek kifolyása az általános elégedetlenség, az az 1,500 millió frt állami adósság, a megöröködött deficittel s a fenyegetőleg érezhető nyomorúsággal s általános erkölcsi sülyedéssel elég intőjel arra,

Digitized by Google

hogy itt a tizenkettedik óra, melyen túl, ha helyzetünkön s kormányzati rendszerünkön nem változtatunk, a végelmerülés örvényébe jutunk! Vagy mutassanak önök túlról ily gazdálkodás mellett s ennek a rendszernek az alapján, kimenekülő útat. Mutassák meg a végczélt, mely után küzdenünk, melyért áldoznunk s szenvednünk kell s ha ezt megismertetik, én megadom magam; de hol a közkormányzatban mást nem látunk, mint adósságcsinálást, a nemzet jogainak feladását s fölfelé kegyhajhászaszólot és lapulást, abban a kormányrendszerben én bizni nem tudok, mert ott rossz a követett s elfogadott rendszer, de hibásak a vezetők s kormányzó egyének is.

Hisz gyöngeségök takargatására azzal is vádolják önök ezt a pártot, melyhez szerencsém van tartozni, hogy mi a nemzetet elégedetlenségre izgatva, forradalmi vágyakat terjesztünk s ez által megnehezítjük a közkormányzatot?! Hát ez a vád, jobban mondva rágalom, enyhe kifejezéssel élve, vagy ámítás, vagy önámítás. Nem mi izgatjuk fel a népet, kik jogunk és kötelességünk érzetében azt mindenkor csak a bekövetkezett eseményekre figyelmeztettük; hanem önök idézik elő az általános elkeseredést, meggondolatlan nagyzó és pazar gazdálkodásukkal s ezáltal előidézik azt, hogy mint a túlfeszített húr előbb-utóbb elpattan, ugy a nemzet türelme is a túlfeszített terhek alatt előbb-utóbb megszakadhat — mert régi igazság az, hogy egy sorsával megelégedett jól kormányzott nép közt zavart, vagy elégedetlenséget alig képes valaki előidézni; a rossz kormányzat által előidézett elégedetlenség azonban nyomorúsággal s elkeseredéssel párosulva, minden eshetőséget képes megteremteni. *(Helyeslés a szélső balon.)*

Beszédemben két felvetett kérdés van még hátra, t. ház, melyekre röviden vonatkoznom kell s azzal beszédemet bezárom. *(Halljuk! a szélső balon.)* A kérdés az, hogy vajjon lehet-e még és mi módon hazánk közügyeinek vezetésében már megöröködöttnek mutatkozó bajokon segíteni? Én ezen felvetett kérdésre határozottan azt válaszolom, hogy igenis lehet, sőt kell is segítenünk, ha elmállani nem akarunk, még pedig gyökeres rendszerváltoztatás által. *(Helyeslés. Ugy van! a szélső baloldalon.)* Egy nemzet élete szivós s a mely nemzet komolyan akarja s határozottan meri, az tudja is mindenkor természetes, igazságos és törvényes jogait érvényesíteni. Még elég életerővel birunk arra, hogy elvállalt, bár terhes kötelezettségeinket teljesítsük; elég életerővel birunk még ahoz is, hogy elvállalt terheinket letörlesztve, azoktól becsülettel meg is fogunk szabadulni, csak ébredjenek fel hazánk, önök által félre vezetett választó polgárai s ébredésük által többségek, döntő erejével, hazánk jólétére s a korona részére teremtsék meg a nemzeti önérzetet s a független rendelkezési jogot s ezáltal egy új korszak boldogabb jövőnek fogják alapját megvetni. *(Helyeslés a szélső balon.)*

Népképviseleti rendszerünk az, melynek alapján még bizom, hogy nem önöktől, kik megváltó prófétájok, Tisza Kálmán által idegen földön, kettős, vagy tágabb hazában keresik folyton az igéretföldét s e haza boldogságát — nem a főrendűek, kik csak a magasabb kegyhajhászatban vetekednek, nem is a pusztuló közép osztály foszlányai, kiknek legnagyobb része hazafiui kötelességük teljesítése helyett csak a koncz és protectoratus után futkos — de nem is a helyébe kerekedett s elkorcsosodott modern közép osztály ismert önző és szédelgő kinövéseivel, de meg fogja menteni hazánkat, meg fogja menteni maga magát az öntudatra ébredt nép, a földmives és iparos osztály, mert tudja, mert érzi, hogy most már a mentő szerep csak ő reá vár s fel fogja használni többsége fölényét, mert tudja, hogy a végleszámolásnál s a döntő pillanatban minden egyes polgár tette, vagy szava csak annyit számít s annyit nyom a súlyban, mint bármelyik ministeré vagy főuré s tudnia kell, mert érzi, hogy itt a tizenkettedik óra, melyen túl késni a végelmerülés veszélye nélkül nem lehet! — Én bizom népünk józanságában, bizom az önfentartási ösztön természetes sugallatában s hiszem, hogy annyi csalódás és félrevezetés után most már a nép szavazatát — mint Isten szavát — tántoríthatlanul súlyba vetve, többsége döntő erejével, törvényes uton el fogja söpörni ezt a reánk nézve lealázó s csak vészt és nyomorúságot hozó közügyes rendszert s törvényes népképviseleti rendszerünk tényleges alapján megteremtve hazánk független önrendelkezési jogát, döntő befolyása által önerejéből egy boldogabb jövőnek, egy életrevaló nemzetet megillető helyzetnek veti meg alapját.

Mégis azonban, ha csalódnám s önök túl s onnét a piros bársony székekből, a legközelebbi választásoknál szokott és ismert fegyvereikkel a nép igaz nyilatkozata, mint isten szava helyett — a nemzet szerencsétlenségére — ismét egy kierőszakolt többséget volnának képesek megteremteni; az esetben az okvetlenül bekövetkező szomorú és válságos eseményekért isten és emberek előtt önök lesznek felelősek s önök lelke fog beszámolni. De én a jelen helyzet fentartására beterjesztett költségelőirányzatot, mint vészthozót s mint a nemzetre nézve túlterhest, még általánosságban sem fogadom el részletes tárgyalás alapjául. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Az idő előrehaladván, a tanácskozás a holnap délelőtt 10 órakor tartandó ülésben fog folytattatni.

Az ülést bezárom.

(Az ülés végződik délután 2 órakor.)

Digitized by Google

304. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1887. évi január hó 22-én.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés Móricz Pál megválasztásáról és a beérkezett kérvényekről. Baross Gábor közlekedési minister javaslatot nyujt be a vasuti szakoktatás szervezéséről. Az inditvány- és interpellatiós könyv fölolvasása. Az 1887. évi állami költségvetés általános tárgyalása. Orbán Balázs és Szemnecz Emil interpellátiója és azokra adott válaszok.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, gr. Szapáry Gyula, Trefort Ágoston, Baross Gábor, Fabiny Theophil, gr. Széchényi Pál, b. Orczy Béla, b. Fejérváry Géza, Bedekovich Kálmán.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Szathmáry György jegyző ur fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kivánókat Tibád Antal, az azok ellen jelentkezőket Törs Kálmán jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni az utóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Szathmáry György jegyző *(olvassa a január hó 21-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom Móricz Pál, az Ujvidék sz. kir. város választókerületében megválasztott képviselőnek megbizó levelét.

Tárgyalás és jelentéstétel végett az állandó igazoló bizottságnak adatik ki.

Bemutatom Bereg és Zemplén megyék közönségeinek feliratait, melyekben a brassói kereskedelmi és iparegyesületnek kérvényét pártolván, a hadsereg és honvédség szállításának decentralisatiója tárgyában kérelmeznek.

Zemplén megye közönségének felterjesztését, melyben Nyitra megyének a magyar nyelv diplomaticai használata tárgyában benyujtott feliratát pártolja.

A pécsi kereskedelmi önképző- és betegsegélyző-egylet választmányának Antal Gyula képviselő által benyujtott kérvényét, melyben a vasárnapi kötelező munkaszünet tárgyában kérelmez.

Mindezen feliratok és kérvények tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a képviselőház kérvényi bizottságának.

Az elnökségnek több előterjesztése nincs.

Baross Gábor, közmunka- és közlekedésügyi minister: T. képviselőház! A vasuti szakoktatás újjászervezése és Budapesten egy vasuti tisztképző tanfolyamnak felállítása, illetve az erre felajánlott költség fedezésére vonatkozó előterjesztéseket van szerencsém a t. háznak bemutatni, kérvén, hogy azt kinyomatni és szétosztatni méltóztassék. Minthogy pedig ez elkerülhetlenül szükséges, hogy a t. képviselőház ezen kérdésben a közmunka- és közlekedésügyi minisiterium költségvetésének tárgyalása alkalmával döntsön, van szerencsém azt is kérni, méltóztatnék ezen előterjesztésemet a pénzügyi bizottságnak azon utasítással kiadni, hogy azt oly időben tárgyalja, illetőleg az arról szóló jelentést oly időben terjessze elő, hogy az a közmunka- és közlekedésügyi ministerium költségvetésének részletes tárgyalása alkalmával már a ház előtt legyen.

Elnök: A vasuti szakoktatás újjászervezéséről és Budapesten egy vasuti tisztképző tanfolyamnak felállítása tárgyában beadott előterjesztés ki fog nyomatni, a ház tagjai között szét fog osztatni és előzetes tárgyalás végett a pénzügyi bizottságnak azzal adatik ki, hogy jelentését oly időben terjessze be, hogy ezen előterjesztés a közmunka- és közlekedésügyi ministeri tárcza

Digitized by Google

költségvetésének részletes tárgyalása alkalmával elintézhető legyen.

Több előterjesztés nem lévén, következik az indítvány és interpellatiós könyv felolvasása.

Tibád Antal jegyző: Jelentem a t. háznak, hogy az indítványkönyvben újabb bejegyzés nincs.

Az interpellatiós könyvben a következő újabb bejegyzések foglaltatnak: „Január 22. Orbán Balázs. A Bács-Bodrog megye némely községeibe beállított éjjeli őrök kegyetlenkedéseiről, a belügyministerhez"; továbbá „Január 22. Szemnecz Emil. A Görgey Arthur tábornoknak adott 6,000 frtnyi nyugdíj tárgyában, a belügyministerhez."

Elnök: A képviselő urak az ülés végén fogják megtenni interpellatiójukat.

Következik a napirend: az 1887. évi állami költségvetés általános tárgyalásának folytatása.

Szentkirályi Albert: T. ház! *(Halljuk!)* A háznak mind erről, mind a túloldaláról, mondhatnám, egyhangúlag lett hangoztatva az, hogy a jelen vita tárgyát képező költségvetés tárgyalása komoly és a legnagyobb figyelemre érdemes. Azért engedje meg tehát a t. ház, hogy a vitának ezen előrehaladt stadiumában, a midőn érzem és érzi mindenki, hogy a t. ház figyelme méltán kimerülhetett, egy pár megjegyzést én is csatolhassak egész röviden ezen vitához, mely állami életünk fejlesztésére talán végzetes lehet.

Az igen t. előadó ur bevezető beszédében megjegyezte és előre látta azt, hogy a legellentétesebb nézetek fognak felmerülni ezen kérdésben, de nem vonta meg a jogosultságát a legellentétesebb nézetek nyilvánításától sem, azt adván okul és igen helyesen, hogy ellentétes nézetekből meríthet a nemzet tiszta fogalmat magának a helyzet valódiságáról.

T. ház! Megvallom, hogy én talán szélső helyen állok azok közül, kik ellentétes nézetet nyilvánítanak; tán senki sem látta oly sötéten és feketén a helyzetet, mint én, mind a mellett mégis kötelességemnek látom, azon képet a t. ház elé tárni, melyet én pénzügyi helyzetünkről magamnak alkottam. *(Halljuk!)*

Az első kérdés, t. ház, az, hogy mi hát tulajdonképen a baj; a második, hogy ezen baj miből ered? A baj egész egyszerűen az, hogy a jelenben, valamint már évek hosszú során keresztül nem rendelkezünk annyi bevétellel, mint a mennyi kiadásaink vannak. Hogy ez a baj miből ered, arra a felelet szintén igen egyszerű. E baj abból ered, hogy a rendkivüli költségvetés háztartásunkban életbelépett.

Mi az a rendkivüli költségvetés, t. ház? Nézetem szerint ez semmi egyéb, mint mikor a kormány a nemzetnek csak jövőben kifejlendő segédforrásait a jelenben veszi alkalmazásba.

Én nem mondom azt, t. ház, hogy ezen rendkivüli költségvetés alkalmazása minden körülmények közt és mindenkor káros hatással van. Sőt az lehet szükséges és kötelességszerű is a kormányra nézve. De egyetlen egy feltétel szigorú megtartása mellett, tudniillik, hogy a rendkivüli költségvetés igénybe vétele a jelenlegi gazdasági fejlődéssel arányban álljon, vagyis más szóval, hogy a jövő segédforrásainak igénybe vétele a jelen gazdasági fejlődésében tökéletes fedezetet nyerjen. Ezen feltételnek figyelmen kivül hagyása, mindig csakis a legnagyobb veszélyt idézheti fel bármely államháztartásra nézve, bármely körülmények között.

Lássuk már most, t. ház, hogy kormányaink, mióta alkotmányos aeránk újra éledett, miként vették igénybe ezen rendkivüli költségvetést, miként alkalmazták ezen feltételt.

Midőn 1867-ben átvettük önrendelkezési jogunkat, adósságunk az igaz, nem volt, de mind culturalis, mind gazdasági tekintetben annyira el voltunk maradva a minket környező népektől, hogy a kormánynak kötelessége volt előlegesen igénybe venni azon erőket, melyek a nemzetben ezen önrendelkezési jog kihasználása folytán a jövőben keletkezni fognak. De azt látjuk, hogy azon feltételt, melyet említettem, tudniillik, hogy a jövőben kifejlődő segédforrások csakis oly arányban vétessenek igénybe, a melyben azok a jelen gazdasági fejlődésében fedezetet találnak, mondom, ezen feltételt nem tartották meg és a legelső kormány csakhamar odajutott, hogy rendes segédforrásaival kötelességeinek eleget tenni képes nem volt. Ekkor fejeződött be gazdasági életünknek első, még pedig nagyon tanulságos periodusa. A kormány belátván, hogy a rendelkezésére álló eszközökkel kötelességeinek meg nem felelhet, lemondott és átadta a kormányzatot a jelen kormánynak. A jelen kormány okulván azon sorson, melyben részesült az előtte levő kormány, azzal kezdte működését, hogy a rendkivüli költségvetés terheihez, melyeket leszállítani nem lehetett, arányosította az ország jövedelmi forrásait az által, hogy az adókat felemelte. Ez ugyan akkor a nemzetnek nagy áldozatába került, de szükséges rendszabály volt, mert kikerülni nem lehetett. Ennek jó hatása mutatkozott, rögtön látszott a javulás a költségvetésben. De ez nem tartott soká. A t. kormány bele hagyta magát vonni a boszniai occupationalis kalandba és igen nagy rendkivüli költségvetést léptetett életbe. Ez által ki lett zökkentve a mérséklet utjából, a melyre visszatérni többé képes nem volt. És hová juttatta ez által az országot? Abba a helyzetbe, melyet az előttünk fekvő költségvetés mutat és melyet mutat mindazon 10 évi költségvetés, mely a jelenlegit megelőzte, hogy tudniillik kiadásainkban évenkint vannak hiányok, melyeket kölcsönökkel kell fe-

Digitized by Google

dezni. Ezért tehát a legnagyobb szemrehányás érheti a kormányt. Ha meggondoljuk azt, hogy részben elméletből is ismerte a rendkivüli költségvetés természetét, részben pedig előtte volt a példa a lelépett kormányban és annak sorsában, mikor túllépte azon határt, melyet túllépni a rendkivüli költségvetésnél nem szabad, tudniillik sokkal nagyobb mérvben vette igénybe a jövőben kifejlődő segélyforrásokat a jelenben, mintsem a tényleges gazdasági kifejlődés igazolhatta volna. Nem személyes szemrehányásképen mondom ezt, hiszen személyes támadásoknak és védekezéseknek nem volt a ház hijával e vita alatt, csak azt akarom kiemelni, hogy a legjobb akaratot és a legjobb hazafiságot is, a mit fel kell tennem minden magyar kormányról, a mint felteszem erről is, annyira elcsábítja azon hibás számítás, mely a közgazdasági kifejlődésre alapittatik, ha tudniillik nem a tényleges fejlődés vétetik alapul, hanem azon vérmes remény, a melylyel viseltetik a kormány, hogy a befektetett tőke mennyire fogja fejteni a közgazdasági fejlődést.

Az eredmény tehát az, t. ház, hogy évenkint adósságcsinálással kell pótolnunk rendes jövedelmeinket.

Azon módok és eszközök, melyeket a kormány ajánl ezen deficit kevesbítésére, mert hisz annak megszüntetését sem a jelenben, de még a távol jövőben sem, sem a kormány, sem a többség tagjai közül senki sem hangoztatta, de ezen deficit kevesbítésére azon rendszabályok, melyeket a kormány javaslatba hoz, nem elégségesek.

Első sorban említem e rendszabályok közül azt, hogy némi posta-szállítási kedvezmények szüntettessenek meg, továbbá, hogy a szállítási-adó, nemkülönben a bélyeg-adó, emeltessék. Első sorban említem ezen rendszabályokat, mert csupán ezek azok, melyektől inmediate haszon és jövedelmi szaporulat várható; ezek azonban oly csekélyek, hogy talán szóbahozásra is alig érdemesek. De vegyük hozzá azon conversionalis tervezetet is, melyet a pénzügyminister ur szives volt előadni, melyet ugyan én nem értek tisztán, de megengedem, hogy azon 5 és fél millió hasznot fogja hajtani, melyet a pénzügyminister ur kilátásba helyezett, ha ezen conversio általában lehetséges lesz. De még tovább megyek, vegyük hozzá az egyenes adók emelését, melyet a miniszterelnök ur kilátásba helyezett, mert végre is fel kell tennem, hogy az egyenes adók emelését határozottan kilátásba helyezte a ministerelnök ur, mikor azt mondta, hogy azt addig nem effectuálja, mig rá szükség nem lesz. De én azt hiszem, hogy nagyobb szükség, mint jelenleg van erre, soha sem lesz. (*Ugy van! balfelől.*)

Igy állunk, t. ház, tizenkét millió jövedelmi szaporulattal, a legjobb esetben egy 60 milliós deficittel szemben, a mint azt Helfy t. képviselőtársam előadta, hogy az idén 60 milliónyi készpénz kölcsönre lesz szükségünk, hogy az egyensúly helyreállittassék. Mi ez, t. ház, ezen roppant nagy hiánynyal szemben? Ez nemhogy képes lenne szétoszlatni adósságaink folytonosan növekvő lavináját, sőt csak arra is alig elég, hogy a lavina tovább gördittethessék. pedig jól tudjuk, hogy minél tovább gördül a lavina, annál nagyobb lesz és annál biztosabban romjai alá fogja temetni ezen nemzetet, minél nagyobbra neveltetik az akkor, midőn a szétfakadás ideje elérkezik, a minek egyszer el kell érkeznie. (*Ugy van! Ugy van!*) De mi fog, t. ház, történni akkor, ha mi a deficitet sem most, sem jövőben nem fogjuk megszüntetni. Történni fog az, hogy adósságaink és hogy azoknak kamatterhei is folytonosan növekedni fognak.

Ma a kamatterheknek összege 128 millió forint. Ha ennek a gazdálkodásnak vége nem szakad, ezen terhek 128 millióról könnyen felemelkedhetnek 200 millióra. Ha, t. ház, 320 millió forint bevétel mellett 200 millió kamatterhet fizetünk, akkor azt hiszem, elértük azt a pontot, a melyen kötelezettségeinknek eleget tenni képesek nem vagyunk. Ha a közönséges életben valaki kötelezettségeinek eleget nem tehet, arról azt mondják, hogy csődbe jutott. (*Ugy van! balfelől.*) Mi fog történni, t. ház, akkor, ha el fogják érni azon pontot, a melyet, ha nem segítünk rajta, azon szédítő gyorsaság mellett, a melylyel a lejtőn lefelé haladunk, okvetlenül el kell érnünk? Van reá példa, t. ház, hogy mi történik akkor, midőn egyes országok ily szerencsétlen helyzetbe jutottak. Képződtek ilyenkor internationalis hitelezőkből álló syndicatusok, melyek a pénzügyi kezelést átvették. Hogy mily nyomor, mily pusztulás követi az ily gazdálkodást, azt tudjuk és olvastuk mindnyájan. Az ily syndicatus gazdálkodása semmi egyebet nem contemplál, mint azt, hogy a coupon befolyjék. Az nemcsak a czitromot nyomja ki, hanem még a fát is kivágja, a melyen az terem. (*Ugy van! balfelől.*)

De, t. ház, még ez sem a legnagyobb baj. Vegyük fel, hogy a magyar nemzet szívósságánál fogva, még ezt a bajt is kiállja, még ennél nagyobb baj is fenyeget bennünket, ez onnan tünik ki, hogy alig fogja valaki lehetőnek tartani azt, hogy egy ilyen syndicatus, azon parliamenttel együtt gazdálkodjék és kezelje az ország pénzügyeit, a mely parliament ellenzékének — fájdalom — nem volt elég ereje, többségének pedig nem volt elég előrelátása, hogy ezen helyzetet megakadályozza. (*Ugy van! balfelől.*) Be fog következni tehát az absolutismus, melyre — talán bizonyos elemek — máris számítanak, mert hiszen megjósolták alkotmányunk új aerája kezdetével, hogy ezen alkotmány nem lesz hosszú életü. Ezért mondották oly gúnyosan, hogy „wir können warten“. Ezen okból látom én, t. ház, pénzügyi helyzetünket oly sötétnek, oly

Digitized by Google

feketének. Nemcsak kormány, vagy még támadható minister-crisist látok ebben, hanem a valóságos alkotmányválságnak előjeleit vélem abban felismerni. *(Helyeslés balfelől.)*

Sokan azon nézetben látszanak lenni, t. ház, hogy minél nagyobb nehézségekkel küzd a kormány, annál könnyebb az ellenzék helyzete. Én ezen nézetet nem osztom, sőt azt hiszem, hogy minél nagyobb nehézségekkel küzd a kormány, annál nehezebb az ellenzék helyzete, mert hiszen a kormány csak a nehézségeket halmozza rakásra, de az ellenzék van hivatva ezen nehézségeket eltüntetni. *(Ugy van! balfelől.)* Épen ezért, mint ellenzéki képviselőnek, az a nézetem, hogy ha fel is van az ellenzék jogosítva a kormánytól nehéz viszonyok közt programmot követelni, fel van jogosítva a nemzet is az ellenzéktől programmot követelni arra nézve, hogy miként hiszi és képzeli azt, hogy az országot ezen nehézségből kivezesse. *(Halljuk!)*

Én nem tarthatom helyesnek azt, ha valaki az ellenzék részéről azt mondaná, hogy: „én tudom módját, melylyel ezen nehézségek közül ki lehet szabadulni, *(Halljuk!)* de meg nem mondom mindaddig, mig én kormányra nem jutok, mert helyes és czélszerű eszméimet a kormány tőlem elvehetné és azokat a maga hasznára felhasználhatná. Ezt én az ellenzék részéről helyesnek nem tartanám; *(Helyeslés szélső balfelől)* mert a nemzetre nézve nem az a fődolog és irányadó, hogy a helyes és czélszerű eszméket és rendszabályokat ki alkalmazza, hanem az, hogy czélszerű és helyes rendszabályok alkalmaztassanak és én azt hiszem, t. ház, hogy nem érhet nagyobb dicsőség és jutalom ellenzéki képviselőt politikai pályáján vagy akár ellenzéki pártot is, mintha azon elvek fogadtatnak el az uralkodó többség által feltétlenül, a melyeket az ellenzéki képviselő vagy párt helyeseknek hirdet, a ki ennél több jutalmat, ennél több dicsőséget óhajt politikai pályáján, abban — azt hiszem — igen nagy mértékű egoismus mutatkozik.

Másrészről, t. ház, nem tartanám helyesnek, mint ellenzéki képviselő azt sem mondani, hogy én ugyan elvállalom a kormányzatot, de ha valahogy nem sikerül azután az, hogy azon bajon segítsek, a mely baj orvoslására vállalkoztam, már előre áthárítsam elődjeimre a vádat, hogy azért nem tudtam eleget tenni annak, a mire vállalkoztam, mert már elődjeim alapjában elrontották a dolgot. T. ház! Őszintén megvallom, azt sem férfias, sem önérzetes politikának nem tartom; *(Ugy van! szélső balfelől)* mert hiszen előtte van az ellenzéknek a helyzet; itt van a költségvetés, megítélheti mindenki és megítélheti saját képességeit, saját elvei helyességét is mindenki. Ha képesnek hiszi magát ezen elvek alapján a helyzetet megjavítani, akkor nyiltan és őszintén elvállalja a kormányzatot és csakis azért felelős, a mi a jövőben történni fog. Ha a helyzetet oly rosznak találja, hogy magát arra képesnek nem érzi, hogy ezen segítsen, hogy elveit erre elégteleneknek tartja, akkor a kormányzatot el nem fogadja. *(Helyeslés szélső balfelől.)*

T. ház! Még egy körülmény van, a mit meg kell jegyeznem egész általánosságban, tudniillik azt, hogy igen nagy hibának tartanám a nemzet részéről egyszerű igéret alapján a kormányzatot a jelen kormány kezeiből kivéve, más kezekre bizni, mert hiszen akkor ugyanazt a hibát követné el, a mit elkövetett akkor, midőn a jelen kormány jutott kormányzatra. A jelen kormány és pártja tiszta, világos programmot akkor sem adott, hogy mi módon fogja eszközölni e gazdasági bajok sanálását. Láttuk, hogy a világos programm hiján az egyszerű igérettel hova jutottunk. Ha már most a nemzet ily egyszerű igéretre változtatná meg a kormányt és ajándékozná meg bizalmával azokat, kik erre hivatva érzik magukat, 10 év mulva ismét igen könnyen ott lehetnénk, a hol most vagyunk; az igéret akkor is meg volt téve, a jó akarat is meg van, de az eredmény a legrosszabb. *(Ugy van! balfelől.)*

T. ház! Én azt nem polemicus szempontból, vagy bizonyos specialis állítások megczáfolására akarom felhozni, hanem pártállásom igazolására, mely — mint az igen tisztelt ház tudja — párton kivüli. És itt nem mulaszthatom el, hogy nehány szóval ne reflectáljak azon igazán indokolatlan támadásra, melyet egész általánosságban Fenyvessy Ferencz t. képviselőtársam intézett mindazon képviselőtársai ellen, a kik párton kivüli állást foglalnak el, *(Halljuk! Halljuk!)* a kikkel eddig mindig jó egyetértésben élt mind ő, mind pártja, a kiknek egy része őt is, pártját is szavazatukkal támogatták, a mely igaz, hogy csak egy szavazat, de ép annyit ér, mint a ministereké és mint bármely párt egyes tagjáé. Mi czélja volt az igen tisztelt képviselő urnak ezen támadással, azt én megítélni nem tudom. Provocálva nem volt semmi körülmények között. Ő azonban mégis megtette e támadást s én nem tehetek egyebet, mint hogy azt részemről visszautasítsam. *(Helyeslés balfelől.)*

Az igen tisztelt képviselő ur tán nem vette tekintetbe, hogy az én pártonkivüli állásom miként keletkezett? Én pártonkivüli állású programmal léptem választóim elé, melyet a körülmények és kivált meggyőződésemnél fogva terjesztettem választóim birálata alá. Választóim engem e programm alapján megválasztottak. Már most kérdem, nem volna-e nagyobb jellemtelenség, ha e pártállásomat bármi előnynél fogva elhagynám, egyik vagy másik párthoz csatlakoznám és ezáltal választóimat megcsalnám, kik e programmba vetették bizalmukat, mely egyik fennálló párt keretébe sem alkalmazkodik szigorúan. De első felszólalásom óta szolidaritásba helyeztem magamat, mint ez

Digitized by Google

igen természetes, azon párttal, mely politikai meggyőződésem cardinalis pontját szintén magáénak vallja. Én e solidaritást az első percztől fogva mostanig megtartottam. Nem láttam tehát okot olyan — nem akarok erős kifejezést használni — de olyan megtámadásra, minőt Fenyvessy Ferencz t. képviselő ur részéről tapasztaltam.

Én Bluntschlival polemisálni nem akarok, nem is tehetném, mert szegény már vagy 8—10 év óta meghalt, csak annyit akarok a t. képviselő urnak mondani s ezt semmi körülmények közt nem hallgathatom el, hogy ezen álláspont, melyet magaménak vallok, mindenesetre van oly tisztességes állás, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy drasticus példát mondjak, milyeneknek a lehetetlenségig való hajtásában épen a képviselő ur nagy mester, mint például az olyan képviselőé lenne, a ki személyes protectiónak köszönné *(Derültség a jobboldalon)* azt, hogy e ház tagja lehet, a ki személyes ambitiókat követne itt, sőt még beszédeiben is kizárólag személyes dolgokkal, mondhatnám személyeskedésekkel foglalkoznék. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)*

T. ház! Mielőtt beszédemet bezárnám, hátra van még azon kötelességem teljesítése, hogy mint ellenzéki képviselő egészen röviden rámutassak azon elvekre és utra, melyeket követve a jelen nehézségek közül kibontakozni lehet. *(Halljuk! Halljuk!)* Mindjárt a jelen országgyülés legelső költségvetési tárgyalásánál volt szerencsém álláspontomat jelezni, a mi abban állott és abban áll, hogy pénzügyi zavarainkból másként kivergődnünk nem lehet, mint ha az 1867: XII. t.-czikknek rendelkezései és intézkedései szigorúan szószerinti értelemben keresztül vitetnek; kiemeltem, hogy különösen a magyar hadsereg külön választása és a külön vámterület felállítása képezik ezen elvek központját *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ezen szempontokat, t. ház, én akkor részletesen adtam elő, sőt volt rá eset a későbbi időkben is, hogy erre többször visszatértem, ugy én, mint visszatértek mindazon képviselőtársaim, kik e házban velem e tekintetben egy értelemben vannak. Most is csak azt állítom tehát röviden, hogy a magyar hadsereg különválasztása által a honvédség beosztatván a magyar hadseregbe, fölöslegessé válhatik, ha a népfölkelés kellőképen és czélszerűen rendeztetik, hol szintén 8—9 millió takarítható meg. De másfelől csakis a magyar nemzet minden segélyforrásainak felhasználásával érhetjük el pénzügyeink rendezését, ha a jövőből kölcsönvett segélyforrásaink felhasználása és a jelen segélyforrásaink közt helyreállittathatik az arány, szóval a nemzet teljes gazdasági erejének kihasználása által, a mi másként nem lehet, mint ha a külön vámterület felállittatik. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Igy fejthető ki a fogyasztási adó alá eső tárgyak gyártásának lendülete és igy fog a magyar állam részesülni azon nagy árkülönbözetekben, melyeket most fizetünk, a vámot hozzászámítva azon iparczikkek realis árához az osztrákoknak, melyeket tőlük vásárolni kénytelenek vagyunk s a mely árkülönbözeteket a helyett, hogy a magyar állam fordítana hasznára, egyenesen és egyedül az osztrák iparnak válnak javára.

Miután a jelen t. kormány nem ezen az uton halad, sőt kilátásba sem helyezi azt, hogy ezen általam egyedül helyeselt elveket elfogadni hajlandó lenne, én a jelen költségvetéshez hozzá nem járulhatok, hanem mint nézetemhez legközelebb állót a Helfy Ignácz t. képviselőtársam által benyujtott határozati javaslatot fogadom el. *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélső baloldalon.)*

Fenyvessy Ferencz: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Azon köteles tisztelet és illendőség, melylyel az előttem szólott igen t. képviselő ur iránt tartozom, késztet, hogy arra kérjem a t. házat, méltóztassék csak egy percznyi időt engedni félreértett szavaimnak rövid és minden érzékenységtől ment megmagyarázása végett.

Én, t. képviselőház, midőn a párton kivüli képviselők állására nézve elmondtam nézetemet, távolról sem volt szándékomban azon t. férfiakat érteni, a kik jólehet párton kivül vannak, de — a mint Szentkirályi Albert képviselő ur oly szépen kifejezte — szavazatukkal, törekvésükkel mindig egy pártot támogatnak; azon férfiakat, a kik mint Szentkirályi Albert t. képviselő ur, mindig solidaritásba helyezik magukat egy iránynyal, egy eszmével. Olyan férfiakat, a kik bár egy pártclubnak sem tagjai, a mint például Irányi Dániel igen t. képviselő ur is sokáig nem tartozott egy pártclubnak kötelékébe sem, de mégis egy iránynak volt követője; olyan férfiakat, a kik bár nem párttagok, de mégis egy párt irányának tiszteletreméltó követői, távolról sem lehetett szándékom megtámadni. Én csak olyan férfiakról szólottam, a kik mint Pulszky Ágost t. képviselő ur sem egy párthoz nem tartóznak, sem egy irányt nem követnek, de örökké csak bolyonganak. *(Helyeslés és derültség a bal- és szélső balon.)*

Elnök: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Semmi esetre sem czélszerű és helyes, hogy a képviselő urak beszédeikben egyenesen személyek ellen intéznek támadásokat, *(Ugy van! Ugy van!)* mert ez csak a parlamenti tanácskozások elmérgesítésére vezethet. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Dégen Gusztáv: T. ház! A ki a nemzetek fejlődését, az alkotmányok keletkezését és kiépítését tanulmányozta, az tudni fogja, hogy egy parlament életképességgel csak akkor bir, ha olyan ellenzéke van, a mely az ellenzéki állást

Digitized by Google

méltósággal tölti be és nézetét is mint ellenzék méltósággal fejezi ki.

Tegnap volt alkalmam e háznak ellenzéki padjairól oly hangot, oly kifejezéseket hallani, a melyeket ismételni a ház méltóságára tekintettel nem akarok, de azt hiszem, mindenki érzi, hogy azon kifejezések, melyekkel az ellenzék e háznak többségét illette, a parlamenti illem határait egy kissé átlépték. *(Úgy van! jobbfelől.)*

Ugron Gábor t. képviselőtársunk, *(Halljuk!)* a kit különben személyileg igen tisztelek, talán maga sem akarta e ház többségét olyan sérelmekkel illetni, talán maga sem kelt fel azzal a szándékkal, hogy minket az állatseregletek sorába iktasson *(Derültség)* és talán csak beszéde hevében sikamlott meg a nyelve. De azért mondom, én, a ki a parlamenti életet szeretem és tudom, hogy az alkotmányosság az egyedüli uralkodási mód, a parlamenti élet az eszköz, a melylyel egy nemzet országát megszilárdíthatja.

Mindenekelőtt meg akarom jegyezni, miszerint felszólalásomnak czélja, hogy ezen költségvetést, melyet a pénzügyi bizottság előterjesztett, elfogadom, csak óhajtom szavazatomat indokolni. A pénzügyi bizottság, valamint a t. kormány egy oly enuntiatióval lép a ház elé, a mely mindenkit a ki e haza erősítését anyagi, szellemi és erkölcsi előmozdítását szivén viseli, kielégít, a mely abban áll, hogy ő őszintén felmutatja azon pénzösszeget, a melyet kellő módon felhasználva az államháztartás szükségleteit teljesen fedezni fogja. Én az őszinteséget nemcsak a család és a társadalomban szeretem, hanem az államkormány őszinteségének is nagy tisztelője vagyok. Mi tagadás benne, a lefolyt években a t. kormány és a pénzügyi bizottságok is azon nézeten voltak, hogy ők az államháztartás szükségleteit a költségvetésben általuk enumerált összeggel kellőképen fedezni fogják tudni.

Azonban mindenki tudja és azt hiszem, hogy mi államférfiui szempontból indulunk ki, midőn a budget tárgyalásnál egymással tárgyalunk és a pénzügyi bizottsággal szemben állunk. Tudjuk és ismerjük azt, hogy a családi, municipalis és állami élet között létezik különbség s e különbség főpontja abban áll, hogy az államélet fentartására, melyben az államczél rejlik, nem szabad a kormánynak mulasztásokat elkövetni, habár ezek érzékeny pénzügyi áldozatokkal is kapcsolatban állnak, a mely mulasztás pénzügyi áldozatoktól feltételeztetik.

Midőn a kormány most az 1887-iki költségvetéssel a nemzet elé áll és mondja, hogy ő kerekszámban beszélve, 350 millióval képes az államczélt megvalósítani, visszapillantott a kormány akkor a multakra és saját tapasztalataira, a mely tapasztalatokból merítette azt a meggyőződést, hogy ő ezen összegen alól az államháztartás szükségleteit kellőképen fedezni nem képes. Ne gondolja a t. ellenzék azt, hogy a t. kormány vonakodott volna kevesebb követeléssel a ház elé lépni, hogy ha azt a kül- és belügyi viszonyok megengedték volna. Hiszen a mi államháztartásunk a mi akaratunktól független körülményektől van kényszerhelyzetben.

Hiszen a hadügyi költségvetés leszállítása ma annyi volna, mint Magyarországot és Magyarországgal együtt az egész birodalmat létezésében hatalmi nagyságában kérdésessé tenni. Engem a kormány nagyon megnyugtatott azzal a nyilatkozattal, hogy ő a nevezett összeggel az államháztartás szükségleteit fedezni fogja, de különösen ama igéretével, hogy ő az egyenes adók felemeléséhez nyulni nem fog. Ebben találom én a megnyugtatást és megmondom miért. Én az egyenes adóknak és nevezetesen azon adót, mely Magyarország népességének legnagyobb részét nagyon érinti, értem a telek-, a földadót, oly magasnak tartom ma és pedig az ország egy némely, nevezetesen pedig a túlnépes megyékben, hogy azokban az adó felemelését én legalább nem képzelhetem és örülök azon, hogy a kormány engem megnyugtató igérettel lépett elő.

Madarász József: Nem lépett az!

Dégen Gusztáv: Igenis nagyon kielégített és megnyugtatott, minekutána a kormány a jelenlegi viszonyokra való tekintettel, a közeli jövőre is mondta, hogy ő nem fogja felemelni . . .

Madarász József: Egyelőre!

Dégen Gusztáv: a legközelebb jövőre is, mert e nyilatkozattal szemben én őszintén megvallom, hogy ha a kormány nekünk ezt az igéretet nem teszi, hogy én a költségvetést meg nem szavazhattam volna, tudván azt, hogy azok, a kik telekadóval terhelve vannak, nemcsak a mindennapit calculálják, hanem azt a tőkét és annak kamatját is, a melylyel ők földmívelési üzemeiket gyakorolják. Igy tehát az az adó, a mely az országban a legbiztosabb, az az adó, a mely az országban a legnagyobb, az az adó, a melylyel mi a kis földmives népet terheljük, ez az adó legyen állandó és erre nézve ne legyen nekünk kilátásunk, hogy ez emeltetni fog. A t. ellenzéknek egynémely szónokai itt e házban mint népszónokok szólaltak fel. Én, t. ellenzék, igenis átlátom azt, hogy önök szempontjából a költségvetést megtámadni helyes; de e megtámadásnál használják fel a helyes eszközöket is és ne támadják meg a költségvetést akként, hogy megtámadásuk izgalom legyen az álladalomban, hogy ez a népet a közcsend és a rend ellen zúdítsa fel.

Hiszen oly hangon beszél egynéhány képviselője az ellenzéknek a túloldalon, hogy ezt más körülmények között a csend és a rendnek felháborításául kellene venni; akkor, midőn a túloldalról egyenesen a tőkebirtokosakat, a pénz-

Digitized by Google

tőkebirtokosokat megtámadják, megtámadják azt a gazdászati erőt, a mely nélkül meg nem lehetünk, a melyet nekünk máshonnan be kell szerezni, ha pedig takarékosságból megszereztük, akkor megint megtámadtatnak azok, a kik ezt birják.

Madarász József: Igazságtalan megadóztatásokat, igen! *(Ugy van! a szélsőbalon.)*

Dégen Gusztáv: Igenis, itt a pénztőkének a megtámadásáról volt szó és nevezetesen azok megtámadásáról, a kik Magyarországon a pénztőke termelésére a legjelentékenyebb befolyást gyakorolnak és ezt a pénztőkét megtámadják társaink közül azok, a kik antisemitáknak nevezik magukat. *(Halljuk! a bal- és szélsőbal egyes padjairól.)* Az urak, a kik a pénztőkét itt megtámadják, nem a pénztőkét, hanem azokat támadják, a kik Magyarországon a pénztőkét birják és igy most mivel a főpénztőkének az izraeliták, az ellenzék egy kis fractiója — azok ellen tör és igy a socialismust akarja terjeszteni. Nálunk az izraeliták, másutt Belgiumban, Franciaországban, Németországban más vallásfelekezetü nép birják a pénztőkét.

Rácz Géza: De igen!

Dégen Gusztáv: Azért e megtámadtatások, t. ház, melyek a tőke ellen irányoztatnak, veszedelmes megtámadtatások a társadalom életére. Ez a tőkefenyegetés a társadalomnak felgyujtásával azonos és ezt a felgyujtást nem viz fogja oltani, hanem, hogy ha itt tüzvész támad, vér fogja ezt a tüzvészt lecsillapítani. És épen azért, t. képviselő urak, akkor, a mikor a pénztőkét megtámadják és azokat, a kik azt takarékossággal szerezték és érte fáradoztak, méltóztassanak állításaik következményeire is gondolni, *(Halljuk! Halljuk! a bal- és szélsőbal egyes padjain)* hová fog tehát az antisemiták ez izgatása vezetni!

Magyarország, t. ház, Európában olyan ország, melynek ma culturmissiója van. És mi magunk nem fogunk és nem akarunk e culturmissióról lemondani. Az 1848. előtti Magyarország ugyszólván befalazott, nem actióra hivatott állam volt. S midőn az idők kedvező fordulta folytán országunk a civilisált államokkal kilépett a versenytérre, természetszerüen beléletét is annak megfelelőleg megváltoztatni volt kénytelen és igy Magyarország egy varázscsapással az európai államokkal müvelődésük, feladatuk megoldásában concurrentiába lépett.

A gondviselés minket egy különös missióra szemelt ki és midőn Magyarország a mult századokban a cultura érdekében a félhold ellen küzdött, Magyarország az európai cultura fentartása okáért talán egy más ellenséggel fog megmérkőzni kénytelen lenni, azért kell, hogy készen álljunk.

Szemben e missióval fogom a pénzügyi kérdést ez általános vitánál, de csak általánosságban fejtegetni.

A t. túloldal részéről néhány, még pedig vezérszónok, igen helyesen, igen bölcsen beszélt. Nevezetesen Enyedi Lukács t. képviselőtársunk enuntiálta a költségvetést illetőleg, még pedig szakavatottsággal és bebizonyította azt, hogy a költségvetés — visszapillantván a Tisza-kormány aerájára, tehát 12 évre visszafelé — itt egy megállapított, egy körvonalozott deficittel áll szemben. Concedálom, igen helyesen beszélt, mert ő ugyszólván rectificálta Horánszky Nándor t. képviselő ur által felmutatott számadatokat, melyek egyikmásik irányú tételben igenis hiányosak voltak. Orbán Balázs t. képviselő ur nézetével szemben, ki itt a házban kimondta azt, hogy 22,000 millió a póthitel, tehát ily adatokkal szemben, mely kifejezések ki mennek a nyilvánosságba, Enyedi Lukács t. képviselő ur az ellenzék nevében a kellő mértékre szállította le a deficitet.

Az általános költségvetésre áttérve, kérdem most, hogy Magyarország az utolsó 20 év alatt fejlődött-e vagy sem?

E kérdés előtt állunk: ha meg nem feleltünk, akkor mindezekre a vádakra, mindezekre a gyanusításokra, mindazokra az izgatásokra, melyek a túloldal részéről a nyilvánosságba bocsáttatnak, méltók vagyunk; érjen minket a gúny, a szidalom; de ha megfeleltünk, akkor azt határozottan visszautasítjuk.

Thaly Kálmán: De nem feleltek meg! Sok a swindli nálunk!

Dégen Gusztáv: Be fogom bizonyítani, hogy megfeleltünk. *(Halljuk!)*

Magyarország alkotmányos életének visszaállítása után önmaga vette kezébe az országnak kormányzását és minden ágbani igazgatását is.

Thaly Kálmán: Például a hadügynél! *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Dégen Gusztáv: Igen, a hadügyről is fogok szólni, hogy minő magyar haderőt fog az ország lábra állítani tudni, ha ez országot veszély fogja fenyegetni.

Mert minő eredményekkel állunk ma szemben, a történt költekezések után? Thaly Kálmán t. képviselőtársam csak ugy odavetőleg azt mondja: a honvédelem!

Thaly Kálmán: Nem azt mondtam! Hadügyet mondtam! Tessék jól distinguálni!

Dégen Gusztáv: Tehát jól van, hadügyet mondott; mindjárt felelek is reá. Az igaz, t. ház, mi a hadügyi budgetet nagy összegekkel láttuk el, mióta a dualismus létre jött. Van-e ennek eredménye, vagy nincs? Én igennel felelek! Ma oly véderővel rendelkezik Magyarország, hogy ha a külviszonyok bennünket actióra hivnak fel, Magyarország másként fog állani a harctéren, mint állott pl. 48 előtt. Nem fogna-e ma — én ezt csak példaképen hozom fel, közelebbi adatokat a t. honvédelmi minister ur tudna adni — mondom, nem

Digitized by Google

fogna-e ma Magyarország hatszázezer magyar vitézt talpra állíthatni, magyar hadsereget? *(Felkiáltások a szélsőbalon: Ez jó volna!)* És ezen haderőt melylyel Magyarország ma rendelkezik, azon költséggel szemben, melyet a hadügyek szükségessé tettek, mint aequivalenst szivesen fogadom el. *(Helyeslés jobbfelől.)*

De a honvédelemtől eltekintve, Magyarország más téren is halad. Egy állam életét nem évről-évre kell megbirálni, hanem hosszabb időszakon át, Vizsgáljuk meg tehát, vajjon minő közlekedési eszközök fölött, minő vasuti hálózat felett rendelkezik ma az ország? Nem bir-e az ország ebben a vagyonban egy tőkét, nem birja-e ebben aequivalensét az állami teher ama részének, mely erre fordíttatott? És nemcsak financialis szempontból, hanem azon szempontból is, hogy a vasuti hálózat fő és mellékvonalainak létesítése következtében a földnek értéke óriásan, jövedelme szépen emelkedett. Ennek a hálózatnak köszönheti Magyarország azt, hogy városaiban emelkedvén a forgalom, azok vagyonának értéke is emelkedett Ha vissza tekintünk 20 évre, minek köszönhetjük ez értékemelkedést? A vasuti hálózatnak, mely vasuti hálózatot azonban az ellenzék a történt költekezésnek egyenértékeül elismerni nem akar.

Vagy vegyük azon költségeket, melyeket a kormány culturalis czélokra fordított. Hova fejlődött ma Magyarország e tekintetben a 48 előtti időkhöz képest? A tudomány, a művészet minden ága óriási, örvendetes fejlődést mutat fel. Tagadhatja-e ezt a t. ellenzék? És ezt a fejlődést mi-gunk szereztük azon áldozatok árán, melyeket államháztartási költségvetésünkben a haza oltárára letettünk.

Vagy tekintsük — tudom hogy erre az ellenzék fel fog szólalni — az administratióban meghonosított nagyobb rendet. *(Derültség és ellenmondás a szélső baloldalon.)* Tudtam, hogy ez ellen felfognak szólalni. Igenis, ma az administratióban nagyobb rend van, van fegyelem. Avagy lássuk a jogszolgáltatást, vegyük tekintetbe az államélet minden ágát, haladást mutat-e föl, vagy pedig visszamenést? Kormányunk ez érdemét tagadja az ellenzék s folyton izgatja a népet a kormány ellen, hogy az semmit sem tett, csak költekezett, tehát ámíttatik a nép. megmérgesíttetik ez akaratlanul.

Önök, tisztelt ellenzék, hamisan állítják fel a vagyon mérlegét a népnek; hamisak benne az adatok s mikor önök azt praedicálják a népnek, hogy „teher van" nem mondják meg azt, mi szereztetett be e teher fejében. Hiszen önök, t. ellenzék, az állam mérlegét az állam vagyonára, értékére nézve nagyon hamisan állítják fel. A terhet igen is számba veszik, de a beszerzett értéket kifelejtik teljesen. *(Ugy van! a jobboldalon. Ellenmondás balfelől.)*

De mit mondjak, t. ház, nevezetesen azon haladásról, a melyet ma az ország tisztán és egyedül a Tisza-kormánynak köszönhet? Tisza-kormány alatt magyarosodott a ország. *(Ugy van! Ugy van! jobbfelől.)* Ha csupán csak erre költöttünk, csak erre áldoztunk volna, azt mondanám, hogy ez maga is megéri, a mit a nemzet a haza oltárára lett. *(Helyeslés a jobboldalon.)* És midőn a külviszonyok actióra fognak felhivni, az a magyarság, melyet ez a kormány teremtett, illetőleg nevelt, az a magyarság résen fog állani és azt hiszem, hogy differentiák nem fognának létre jönni s akkor, midőn az ellenzék is a mi vezérünkkel fogja az országot védelemre buzdítani s akkor a szellemi, anyagi és erkölcsi erő, a melyet a Tisza-kormány az országba ültetett fogja az országot védeni, oltalmazni és megmenteni tudni, erről ugy hiszem teljesen meg van győződve az ellenzék is, csak hogy nem akarja be vallani. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon. Egy hang a szélső baloldalon: A mamelukok!)*

T. ház! E pár szóval indokolni akartam, hogy miért fogadom el az 1887-iki költségvetést, a melyet a kormány benyujtott; elfogadom egyéni szempontomból kiindulva azért is, mert én az állami életben helyeslem azon irányt, melyet a kormány követ és ez a szabadelvüség iránya! *(Helyeslés jobbfelől. Derültség és ellenmondások balfelől.)* Igen, ez a kormány, a Tisza-kormány biztositja, *(Ellenmondás balfelől)* igenis biztositja az állampolgárnak személyes szabadságát, veleszületett jogainak érvényesítését *(Helyeslés jobbfelől)* s ezt nemcsak hogy igérte, hanem igéretét becsületesen be is váltotta. *(Ugy van! jobbfelől. Ellenmondás balfelől.)* És hogy ezt az igéretét be is váltotta, bizonyítja a nemzet maga is, midőn daczára annak, hogy önök a nemzetet izgatják, *(Élénk felkiáltások a szélsőbalon: Rendre! Rendre!)* a nemzet erre az izgalomra nem ad semmit. *(Helyeslés jobbfelől. Élénk felkiáltások a szélső baloldalon: Eláll! Eláll!)*

Tessék türelemmel lenni, még nem fejeztem be. Ez a kormány nagyérdemű azért is, mert ő egy culturalis növényzetet tenyésztet az országban és az a népnél uralkodó és található politikai érettség. A nép tudja, hogy a mit igér, azt teljesíti is, meg van a népnél a kormányhoz a bizalom. De amit önök igérnek, az valami bizonytalan dolog, ennek nem hisz a nép. *(Nagy zaj a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Engem a t. ellenzék a lármával ki nem bőjtöl, mert én tudok várni. *(Nagy zaj a szélső baloldalon.)*

Rácz Géza: Beszéljen már Szent-Endréről! *(Élénk derültség a szélső baloldalon.)*

Dégen Gusztáv: Erről beszélhet a t. képviselő úr, de én csakis azokról a kerületekről és választókról beszélek, a melyek és a kik megtud-

Digitized by Google

ják birálni a kormány működését részrehajlatlanul s kik politikailag elég érettek, *(Nagy derültség és zaj a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől)* hogy meg tudják ítélni, hogy azt az igéretet, a melyet a Tisza kormány tesz, ezen kormány meg is fogja tartani. *(Nagy zaj a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* A t. ellenzék mindig haragszik, lármáz és nyugtalankodik a házban, ha mi nyugodtan megmondjuk és őszintén bevalljuk az igazat. *(Nagy zaj és derültség a szélső baloldalon.)* Engedelmet kérek, csak az szokott fenhangon beszélni, a ki haragszik. *(Nagy zaj.)*

Thaly Kálmán: Mi nem haragszunk, csak nevetünk. *(Úgy van! szélső balfelől.)*

Dégen Gusztáv: Én pedig, t. ház, sem nem haragszom, sem nem nevetek. Rendszerint, a ki haragszik, annak nincs igaza. *Nagy zaj szélső balfelől. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

A nemzet, t. ház, bizalommal nézhet a jövő elé, mert a midőn ezen költségvetés kerekszámban 350 millió forinttal kivánja az államháztartás kiadásait fedezni, ez oly összeg, melyet ha a nemzet megszavaz a kormánynak, a kormány nem lesz kénytelen azon irányokban, a melyekben a nemzet megkezdte fejlődését, nagyobb mérvü megtakarításokat eszközölni, oly összeg, a melyet ha a kormány bölcs takarékossággal kiadni fog, a nemzet érdekének meg is fog felelni, a nemzet minden irányban fejlődni fog.

Ismételten mondom és kérem a t. ellenzéket, ne méltóztassanak a kormány működésének sikerét egyes évek szerint megítélni.

Hiszen a mostani költségvetés olyan, a mely mellett, ha a kormány annak keretén belül fog maradni, az államélet minden irányában haladni fog, mint eddig és az állam czélját — missiónknak mi megfelelvén — el is fogja érni. Az államéletet, t. ház, ne birálgassuk hosszabb életperiodusa után. Anglia, Belgium és Németország felvirágzását nem egy-két, nem is tiz-husz évi költségvetés eredményéül tekintik. Méltóztassanak azok, kik a túloldalon vannak, figyelembe venni, hogy minket nem csupán a theoria, de a praxis is tanít. Méltóztassanak Zachariát, Dahlmant, Bluntschlit nemcsak olvasni, de tanulmányozni és megfogják tanulni azt, hogy az államéletet continuitásban kell figyelembe venni s következetesen s hogy az uralkodó kormánynak eljárását is ezen continuitásban megbirálni. Én tehát nemcsak mint képviselő, hanem mint magyar és adófizető polgár is meg vagyok nyugtatva aziránt, t. ház, hogy ennek a kormánynak, a mely minket bölcsen vezérel, mely az állam érdekét szivén hordozza, melynek kormányelnöke Tisza Kálmán ministerelnök ur, ki semmi egyebet, mint Magyarország boldogítását tartja szivén, én részemről és úgy hiszem Magyarország népességének nagy többsége én velem fog szavazni. Azért én a költségvetést általánosságban részletes tárgyalás alapjául elfogadom. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Mocsáry Lajos: Azelőttem szólott t. képviselő úr azon éles támadásaira, a melyeket ellenünk intézett, megkapta az együttes feleletet t. elvtársaim részéről. Másnemü válaszszal ily támadás ellenében élni különben sem tartanám helyesnek. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ezt előre bocsátva, a mi most a szőnyegen levő tárgyat illeti: én olyannak látom a helyzetet, a melybe a pénzügyek tekintetében jutottunk, hogy azon más, mint rendkivüli eszközökkel segíteni egyáltalában nem lehet. *(Halljuk!)* Constatálva van — és ez lesz a folyamatban levő nagyfontosságu vitának kétségtelen eredménye *(Halljuk!)* — hogy a kormány egyáltalában nem tud semmivel sem előállani, a mi a helyzet kivánalmainak megfelelne. *(Helyeslés a szélső balon.)* Azt mondják, hogy a kormánynak azon tagja, kit eddig pénzügyministernek tiszteltünk, tud valamit még a conversión kivül is — a melynek értéke a vita folyamában már meglehetősen devalválva lett, — azonban a t. kormány nem engedi a sais-i képről a leplet lerántani; valószinüleg valami borzalmas rútság rejlik alatta.

A mit a protominister részint a pénzügyi bizottságban, részint itt a házban is előadott, az a helyzethez képest valósággal semmi és igy ezen vitának alig van actualis értéke, mert hiszen szó sincs a helyzet megjavítására alkalmas eszközökről, az elodázás, a húzás-halasztás, tovább nyavalygás az egyedüli, a mit várhatunk.

Az adók befolynak, mint Prileszky Tádé képviselő úr mondá; executiók úgyszólván nincsenek. Erre azonban legyen szabad megjegyeznem, hogy ezt részemről annak tulajdonítom, hogy az adóbehajtás oly tökélyre van már vive, hogy a szegény adózó nép sokkal tanácsosabbnak véli az adó megfizethetése végett maga adni oda utolsó malaczát, semhogy bevárja az executio folytán csekély vagyonának elfecsérlését. Az adó tehát befolyik; bankárok is akadnak, a kik jövedelmes üzletnek találják azt, hogy a magyar államnak pénzt szerezzenek és igy folytathatjuk még egy ideig a mostani állapotot, húzhatjuk a dolgot napról-napra, mától holnapra, oly ministerek vezetése alatt, a kik már ezen politikába tökéletesen beleélték magukat és úgy látszik, hogy ezenkivül valami mélyre ható intézkedésekre, nem mondom, hogy képességgel, de fogékonysággal egyáltalában birni nem látszanak.

De mégis van valami, t. ház, a mit mint eredményt lehet ez alkalommal elérni és ez az, hogy jöjjünk már egyszer tisztába az iránt, hogy mi az, a mi bennünket e helyzetbe hozott? Ideje van, hogy számoljunk le eddigi pénzügyi politikánkkal; és én, midőn arról van szó, hogy minek, vagy kinek kell tulajdonítani azt a nemcsak komoly

Digitized by Google

de nézetem szerint valóban válságosnak mondható helyzetet, a melybe jutottak, eltérek részben azok nézetétől, kik e tekintetben a ház ez oldaláról is nyilatkoztak és a kik azt kizárólag a kormány rossz gazdálkodásának tulajdonították. *(Halljuk! Halljuk!)* Én azt hiszem, t. ház, hogy ez annyit jelent, mint az igazi ok ignorálása. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* Többen t. képviselőtársaim közül, kik tüzetesen foglalkoznak a pénzügyekkel és a kiknek pénzügyi tudomány tekintetében sarúit megoldani sem vagyok érdemes, ugy járnak néha, mint az az ember, a ki a fától nem látja az erdőt. Én, a ki tüzetesen pénzügyekkel nem foglalkozom és tán ép azért nem vagyok ép oly közvetlen hatása alatt a kormányférfiak gazdálkodásának, rossz intézkedéseinek: a helyzet gyökerét azon kiegyezésben látom, mely 1867-ben Magyarország, az uralkodóház és Austria között köttetett. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Ebben rejlik a jelen súlyos helyzet oka. A szerencsétlen közösügyes alku vitt bennünket az adósságcsinálásba, az vitt bennünket azon circulus vitiosusba, hogy méreg drága kölcsönökkel akartunk mindent elkövetni arra nézve, hogy az ország adóképessége emeltessék. E kiegyezés állított bennünket azon lejtőre, melynek most már legaljához közeledünk, ugy, hogy erős meggyőződésem szerint, lehet még önkinzással darab ideig fentartani e mostani állapotot, de mással, mint igazán mélyreható eszközökkel, melyeket én egyedül a kiegyezés revisiójában látok, más tisztességes eszközökkel, mondom e hinárból kibontakozni nem lehet. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Ez meggyőződésem t. ház. Én mély tanúságot látok e mostani helyzetben és ép azért engedelmet kérek arra, hogy felfrissítsem a t. ház emlékezetében azt, miként alakult 1867-ben a helyzet, melynek a mostani nem egyéb, mint folytatása, tovább fejlődése. *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)*

Az 1867-iki kiegyezésnek pénzügyi tekintetben az volt alaphibája, hogy nem volt erszényünkhöz való. A nemzet túlbecsülte erejét, fejlődésképességét a nemzetgazdászat azon egyetlen ágában, melynek művelését akkor folytathatta. És e túlbecsülésnél fogva mindjárt akkor oly terheket vállalt magára, melyek meghaladták erejét.

Mivel kezdtük 1867-ben az állami gazdálkodást? Jelentékeny államadóssági kamatokkal. Az urbéri váltság és az elvállalt osztrák államadósság együtt megközelítette az 50 millió évenkénti fix kamatot. Ehhez járult a quota szerint a közösügyekhez való hozzájárulás, mely eleinte 22 milió volt, de mindjárt az első évben a 8 millió rendkivüli kölcsönnel a 32 milliót meghaladta, ugy, hogy csakhamar, mindjárt kezdetben, 80 milliónyi állandó kiadási tétellel kezdte meg a nemzet gazdálkodását. Ez minden esetre jelentékeny tétel, melyre rá lehet ugyan mondani, hogy mi az a maihoz képest, de hogy az is már túlságosan nagy volt, bizonyítja az, hogy fenn kellett tartani az absolutisticus rendszer által behozott összes gyülöletes adónemeket. Ezen adóteher már olyan volt akkor is — és e nézetet nyilvánította velünk együtt a ministerelnök ur is — hogy egyenesen megtámadta népünk vagyoni állását. *(Igaz! Ugy van! a szélső balon.)*

Igaz, hogy ezen adó a mostanihoz képest olyan, hogy ugy gondolunk rá vissza, mint elmult boldogságra. De túlságos nagy volt már akkor is, egyenlően állítottuk mindnyájan s ebben tökéletesen igazunk volt.

Azonban az első években megvolt az államháztartásban az egyensúly, a mivel az akkori pénzügyminister nagyban föl is dicsekedett. De meddig tartott e rendezett állapot? Tartott egy évig; tartott addig, mig a legelső lépést megtettük arra, hogy az országot azon desolált helyzetből, a melyben az absolut kormányoktól átvettük, kiemeljük. Mihelyt erre a legelső lépést megtettük; mihelyt egy kissé kezdett az ország mozogni, azonnal felbillent az egyensúly, hogy soha többé helyre ne álljon. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

De hát természetes vágya volt a nemzetnek, hogy az országot minden tekintetben szellemileg, anyagilag emelni, gyarapítani igyekezzék; hiszen ez volt a dija a szabadság élvezetén kivül azon erőfeszítésnek, kitartásnak, melylyel állami önállóságát, habár csak részben is visszaszerezte. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* Hanem hát ez plust képezett az állami költségvetésben s ezen plusnak fedezéséről minden áron gondoskodni kellett volna s épen ezért semmi esetre sem lett volna szabad elvállalni oly nagy mérvben sem az osztrák államadósságot, sem a közös hadsereg költségét.

De azt mondották, hogy a nélkül nem lett volna meg a kiegyezés. Ám legyen; de ha elszánta magát a nemzet arra, hogy ezen áldozatokat elvi tekintetben meghozza, akkor mulhatlanul gondoskodni kellett volna új jövedelmi forrásokról, hogy ezen plus az államháztartásban födöztessék. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Erre pedig a módot abban kellett volna keresni, hogy a nemzet szabadon rendelkezzék saját jövedelmi forrásaival és biztositassék az országnak az, hogy anyagi tekintetben gyarapodni, emelkedni fog.

Azt mondják: volt erre gond. Méltán remélhette a nemzet, hogy ha saját maga veszi kezébe az ország kormányzatát, jó igazságszolgáltatás, jó administratio mellett, mire most is oly nagy súlyt fektetnek sokan, csodákat fognak művelni; épitünk vasutakat, emelni fogjuk a földmívelést s az ország felvirágzik. Ebben rejlett a végzetes csalódás. Mert eszükbe juthatott volna az akkori rendezést létrehozott államférfiaknak, hogy a földmíveléssel

Digitized by Google

egyoldalúlag soha sem lehet egy országot a vagyonosodás, a gazdagság kellő fokára emelni. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* Hasonló végzetes tévedés volt az, hogy a földmívelést föl lehet virágoztatni ipar nélkül. Ha azt akarta a nemzet, hogy megfelelhessen azon kötelezettségeknek, melyeket magára vállalt, mulhatlanul gondoskodnia kellett volna arról, hogy ebben az országban felvirágozhassék az ipar. E czélból pedig méltatlanul fel kellett volna állítani a külön vámterületet a helyett, hogy mint irott malasztot fentartotta a nemzet ebbeli jogát. Ez az igazi kútforrása azon nyomorult helyzetnek, a melyben most vagyunk. Hoc fonte derivata clades quae in patriam populum que fluxit. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* És ezért, t. ház, bármi véleményben legyen valaki az 1867-iki kiegyezésről, pénzügyi, közgazdasági tekintetben azt teljesen elhibázottnak kell tekinteni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbalon.)* S minthogy azon államszervezetet, mely mulhatlanul a jelen gazdasági, pénzügyi tönkre kellett hogy vezessen, politikai tekintetben sem lehet helyesnek mondani, azt hiszem bebizonyította a tapasztalat, hogy a közösügyi alkut politikai tekintetben is teljesen elhibázottnak kell tekinteni. *(Igaz! a a szélső baloldalon.)* Tehát ezen kiegyezés ugy áll előttünk, mint res iudicata. Ez a nagy tanúság, t. képviselőház, abból a helyzetből, a melyben jelenleg vagyunk. De ha ebből is az következik nézetem szerint, hogy az elvállalt kötelezettségeknek nagy súlya, a túlságos adóteher, a beruházásoknak nélkülözhetetlensége, ellenállhatatlan természete s az államjövedelmek elégtelensége okvetetlenül oly conflictusra kellett hogy vezessen, a mely válságos helyzetet idézett elő, akkor én egyoldalú felfogásnak tekinteném azt, ha a helyzetért egyedül csak a roszszul gazdálkodott kormányokat tennők felelősekké s ignorálnók azt, a miben annak valódi mély gyökere rejlik. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Én ezen egyoldalú felfogásban nem osztozom. Én a nagy bűnöst szabadon bocsátani és egyedül a kis bűnösöket büntetni akarni a magam részéről hajlandó nem vagyok. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

De hát annyit jelent-e ez, t. ház, hogy én teljesen felmentetteknek kivánom tekinteni a t. kormány tagjait mindazon vádak alól, a melyek ellenök felhozattak? Mert hiszen meglehet, azt fogják némelyek mondani azokra, a miket előadni bátorkodtam, hogy azokban a kormány teljes felmentése, hogy azokban egy valóságos indemnity rejlik minden mult és mostani kormány számára.

Hát ha ugy volna a dolog, t. ház, hogy a mult kormányok és különösen a mostani kormány teljesen ártatlan mindenben, én a magam részéről nem vonakodnám megadni az indemnityt; sőt ha egyezségre lehetne jutni a t. túloldallal olyanformán, hogy ők ismerjék el a maguk részéről a közösügyi kiegyezésnek elhibázott voltát, én a magam részéről kész volnék nemcsak felmenteni, hanem gyöngybe, aranyba foglalni minden előbbi ministert a jelenlegiekkel együtt.

De hát ártatlanok-e csakugyan a kormányférfiak a helyzet megteremtésében? Vajjon az az 1867-iki nagy mű olyan fatumszerű valami volt, hogy azok, a kik annak alapján vezették az ország ügyeit, olyan hősök volnának, mint a milyenek a görög tragoediákban szerepelnek, a kik csak automaták a kikerülhetetlen fatum kezében? Én őket ilyen hősöknek egyáltalában nem tarthatom, mert ugy tudom, hogy saját akaratuk teljes birtokában egész tehetségükkel hozzájárultak ahhoz, hogy a mostani helyzet bekövetkezzék. Mindenesetre ők az okai annak, hogy a helyzet súlya oly hamar ránk szakadt; ők mulasztották el azt, hogy e helyzetnek bekövetkezése megelőztessék oly eszközök alkalmazásával, melyek arra egyedül lettek volna alkalmasak; ők az okai nevezetesen annak, hogy a mult alkalommal a külön vámterület létre nem jöhetett s ezért méltán sújtja őket a közvélemény ítélő szava.

Azon vádakat, melyek a kormány ellen felhozattak, nagy részben alaposaknak kell elismernem; alaposnak nevezetesen azt, melyet Helfy t. barátom a nagyzásra vonatkozólag felemlített. Valóban az uraskodás, a bő költekezés, mondhatnám fényüzés, a kormány működésében mindenütt látható akár merre tekintünk. Nem akarok beszélni arról a szerencsétlen országházról, hanem itt van most a képviselőház előtt a honvédelmi palotának ügye, mely ismét költségtöbbletet fog okozni. Ám nézze meg bárki azt a palotát, a mely már a mostani kormány alatt épült. Az áll egy pompás előcsarnokból, egy pompás lépcsőházból, egy nagy fogadóteremből, a melyre semmi szükség sincs; *(Helyeslés a szélső baloldalon)* hely a dolgozó emberek számára benne alig van, ugy hogy néhány év mulva egy új épülettel kell azt megtoldani. Itt van pl. a t. cultusminister ur építkezése. Én teljes készséggel elismerem a t. minister urnak sok érdemeit, de ugy látom, hogy ő olyformán kezeli a tudományt, mintha megirigyelte volna Mátyás királyt, a ki királyi fénynyel állította fel a corvina bibliothekát.

De a magam részéről nem mulaszthatom el felemlíteni, hogy a mostani t. kormány volt az, a ki nagy mértékben előmozdította az ősi önkormányzati rendszer rombolását, a helyett, hogy a nemzeti és régi ősi alapot fejlesztette volna és pedig az igazságszolgáltatás és közigazgatás terén egyaránt. Meg vagyok győződve, hogy ezáltal jelentékeny mérvű megtakarítást eszközölhetett volna az állam kiadásaiban; *(Helyeslés a szélső baloldalon)* mert az, hogy az ellenkezőt tette, oka annak, a mit Horánszky t. képviselő ur is elő-

Digitized by Google

adott, hogy a teher folyton szaporodott a végheteten számú bureaucratia által.

De a helyett, hogy szomorú részletekbe bocsátkozzam, méltóztassék megengedni, t. ház, hogy én is áttérjek arra, a mivel itt minden szónok foglalkozott, hogy miképen lehetne a mostani bajokból kigázolni? *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)*

A t. kormány egyátalában nem tud semmivel előállani, a mi a helyzetnek megfelelne, jövőre azonban már kilátásba helyezi az adó emelését. Hát én minden bármiféle néven nevezendő, bármi ürügy alatt behozandó adóemelés ellen a leghatározottabban tiltakozom. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Én minden adóemelést valóságos merényletnek tartok az ország népe ellen, merényletnek a tudomány ellen, a mely azt mondja, hogy az adónak túlságos felcsigázása megtámadja az adózót és az adótárgyat, merényletnek, a józan okosság ellen, mert tehet a nemzet rendkivüli erőfeszítést, rendkivüli körülmények közt, rövid időre megsarczolhatja önmagát is, de hogy ebből állandó rendszert csináljon, azt képtelenségnek tartom. *(Helyeslés szélsőbaloldalon.)* És nagyon sajnálom, hogy ennek daczára mégis akadtak a túloldalon ülő képviselő urak közt olyanok, a kik előre felajánlták abbeli készségüket, hogy habár nehezen is, de mégis megszavazzák a kormány által előterjesztendő adóemelést.

Mert itt a ház előtt mondatott, nem lehet, hogy pár megjegyzést ne tegyek azon tervre, melyet Prileszky képviselő ur a regale megváltásra nézve itt előadott. Ő úgy contemplálja a regale megváltást, hogy üttessék le a mostani regale értékből 33⅓ százalék — holott az adó kitesz 10%-ot, a pótlékkal együtt 15%-ot — azután adassék a regale birtokosoknak valami papir. Hogy ezen papirnak mi értéke lesz, azt előre tudni nem lehet, de nagyon valószinü, hogy többet, mint harmadrészét a valóságos értéknek el fogja veszteni a birtokos osztály, a mely már most is félig tönkre ment. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

És mi haszna lesz a népnek belőle? Prileszky képviselő ur azt mondja, hogy már az is nagy erkölcsi haszon lesz, hogy a nép nem fog 10 krért pálinkát ihatni. Én nem tudom, hogy miként fog ez eszközöltetni. Az állam maga fogja mérni a pálinkát? Lesznek majd m kir. korcsmárosok és csaposok is? *(Derültség a szélső balon.)* Ha ez nem igy lesz, akkor nem tudom, mi módon fog a pálinkának az ára felemeltetni? De arról biztositom a t. képviselő urat és azt is tudja jól maga is, hogy ha nem 10, de 20 kr. lesz is annak a pálinkának az ára és a dohány felemelt árára nézve is ez áll — azért az a szegény ember fog pipálni továbbra is, a következés csak az lesz, hogy annál több fog elmaradni azon betevő falatból, a mely feleségének és gyermekének kell. Ilyen a következése mindenféle adóemelésnek. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

A t. ministerelnök ur azt mondta, hogy ő nem akarja növelni az egyenes adót, hanem igenis az indirect adókat. Hát, t. képviselőház, én azt a megkülönböztetést — a mi viszonyaink közt — a mely a direct és indirect adók közt tétetik, ép oly humbugnak tartom, mint a milyen volt az a rendes és renkivüli költségvetési rovatok közt való megkülönböztetés, a melyet az országra fel akartak tukmálni. Elismerem, hogy nagy különbség van rendes és rendkivüli körülmények mellett a direct és indirect adók közt, hogy e megkülönböztetéssel igen czélszerüen lehet maneuvrirozmi, de csak ott, a hol az adófivetés, az adóbehajtás egyáltalán még a tisztességnek határai közt mozog; mert pl. az indirect adót csak ott lehet emelni, a hol azután compensatiót kap az adófizető a direct adóknál; erről pedig, gondolom, szó sincs. Nálunk azonban, hol, mondom, már rég túlérte a megadóztatás minden mérsékletnek, minden czélszerűségnek, sőt a tisztességnek határait, nálunk ez a megkülönböztetés direct és indirect adók közt nincs többé értelme.

A mi adórendszerünkre valósággal el lehet már mondani azt, a mit Bismarck herczeg nem régen emlegetett a birodalmi gyülésen: seigner à blanc. Akárhol vágjanak önök eret az adózó népnek a testén, akár a karján, akár a lábán, vagy a nyakán, abból piros vér többé nem folyik, önök nem képesek abból csapolni egyebet, mint életnedvet. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

De, t. ház, nem érintette Horánszky képviselőtársam sem, hogy miként lehet a mostani bajból kijutni. Valamint ő, úgy Gaal Jenő t. képviselőtársam azt mondták, hogy az ellenzéknek nem lehet feladata programmját előadni; csak annyit mondtak, hogy mélyreható eszközökre van szükség. Azt a hiányt azonban, a melyet e tekintetben az ő beszédeikben tapasztaltunk, teljesen helyrehozta gróf Apponyi Albert t. képviselő ur, a ki nemcsak határozottan kijelölte az irányt, a melyben ő gondolja, hogy a mostani helyzet orvosolható volna, de még egy specialis eszközre is rámutatott, t. i. a közvetett adóknak kellő kihasználására. Hanem hát abban, a mit t. képviselőtársam előadott a jövő cshetőségeire való tekintettel én semmi biztatót, vigasztalót nem találtam, mert az, a mit a t. képviselő ur mint irányt kijelölt, semmi egyéb, mint az, a mi a t. kormány által is kijelöltetett, mint tudni illik koplalás és adóemelés. Igaz, hogy a t. képviselő ékes szavakkal adta elő azon méltatlan szenvedéseket, melyek a nemzetre a koplalási rendszer következtében várnak; ezekért a felelősséget a kormánypártra hárította; de hogy annak mulhatlanul be kell következnie, ezt nem tagadta. Előadta, hogy mily nehéz sors a nemzetre nézve:

Digitized by Google

folytonosan hordani a Danaidák hordajába az áldozatokat. De hogy ezen áldozatok mulhatlanul szükségesek, nem tagadta, csak azt kötötte ki, ezen hozott áldozatok kezelését nem lehet bizni azokra. kik azokat helyesen alkalmazni nem képesek. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* A mi pedig az eszközt illeti, a melyre a t. képviselő ur reá méltóztatott mutatni, a fogyasztási adó kellő kihasználása tekintetében nem ment el odáig sem, mint a t. tuloldalnak nem egy szónoka, a kik határozottan kimondották, hogy a zárvonal felállítását kivánják; de feltéve, ha elmenne is odáig a t. képviselő ur, bátor vagyok megjegyezni, hogy bár mennyi jövedelem-szaporulat volna is ebből várható, ez annak az állandó 30 milliónyi deficitnek elenyésztetésére elegendő egyátalában nem volna. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Tudjuk azonban, hogy a t. képviselő urak a külön vámterület mellett határozott állást nem foglaltak. Ők ugyan helytelenítették velünk együtt, de nem mondják velünk együtt azt, hogy inkább ma kell kimennünk Boszniából, mint holnap. És miután tudjuk, hogy ők még a megyék és városoknál is a kinevezési rendszert akarják behozni, nagyon lehet attól tartani, hogy ez uton nemhogy jobb gazdálkodás és financiák volnának elérhetők, de még jelentékenyen szaporodnék a nemzet terhe az akkor majd teljessé válandó bureaucraticus rendszer mellett.

És igy mi marad azokból, a miket a mostani helyzet orvoslása szempontjából hallottunk?

Én nemcsak méltánylom t. képviselőtársaimnak azon óhajtását, hanem osztozom is benne, hogy személyváltozás történjék a kormányon; azonban személyes garantiákat egyáltalán nem tartok e tekintetben elegendőknek, mert itt biztos alap és hathatós eszközök kellenek, ezek nélkül a nagy bajt orvosolni nem lehet. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

A kibontakozás, nézetem szerint, egyedül azon az uton lehetséges, melyre Helfy Ignácz t. képviselőtársam rámutatott.

Az 1867-iki közösügyes alku vitt be minket az adósságcsinálásba; ezt a szerződést kell tehát revideálni. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Midőn az 1867-iki kiegyezés revisiójáról szólok, természetes, beleértem a közös vámterületet is, mint a mely a közösügyes alkunak egyik lényeges része.

Ez a leglényegesebb pont financialis tekintetben, még pedig először azért, mert positiv jövedelmet lehetne a kincstárnak biztosítani, másodszor pedig egyedül ebben találom a garantiát az ország anyagi emelkedésére, ugy, hogy *(Ugy van! a szélső baloldalon)* azután dolgozhatnánk 350 milliónyi budgetekkel. És nem veszem ki, t. ház, ebből a közös hadsereg kérdését sem, Magyarország nem elég gazdag arra, hogy ily hadsereget tartson fel és ily mértékben költekezzék a közös hadseregre és azonkivül még viselje a honvédség terhét is.

Mi a honvédség szervezésével bebizonyítottuk, hogy lehet olcsóbban szervezni jó hadseregeg és a mennyiben tán fogyna a véderő az által, ha nem tartanánk annyi rendes csapatokat, a hiány tökéletesen ki volna pótolva azon tény által, hogy van az országnak nemzeti hadserege. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

A t. ministerelnök ur reflectálva Helfy t. barátomnak erre vonatkozó megjegyzésére, nagyon könnyen gondolt ezzel a kérdéssel elbánhatni. Azt mondta ugyanis Helfy t. képviselőtársam erre vonatkozó előadására: „a mi azt a tanácsot illeti, hogy menjünk el innen, ugy rendezzük az ország pénzügyeit stb. és csak egyre tud azután concludálni a t. képviselő ur — t. i. Helfy — megengedem, igen éles logicával, hogy miután komoly időket élünk, most menjünk eléje annak, hogy a monarchia két állama között fenálló viszonyt bolygassuk. Ebben lehet logica, de ez nem az én logicám, mert ha komolyak az idők, a mint ő mondta, akkor az egy okkal több, hogy ha akarjuk is bolygatni azt a viszonyt, ne azon perczet válasszuk a bolygatásra, melyet ő is komolynak tart.

Mondom, a ministerelnök ur igen könnyen véli absolválni ezt a kérdést, mely pedig magát elodáztatni nem engedi. Napirenden fog azt tartani mindaddig, mig ez a nemzet tart valamit arra, hogy nemzet legyen, mig ez az állam valamit tart arra, hogy állam legyen; *(Ugy van! a szélső baloldalon)* és elementáris erővel tolja magát előtérbe ép most, midőn a kormány teljes tehetetlenségében áll előttünk a tekintetben, hogy miként lehessen ezen pénzügyi válságból menekülni. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

De ki az, a ki oly könnyedén akar ezen kérdéssel elbánni? Ugyanaz a Tisza Kálmán, a ki 7 éven keresztül bizonyította, hogy ezen közösügyes alku mellett Magyarországnak tönkre kellene mennie, ugyanaz a férfiu, a ki most teljesen tehetetlenül áll; az utak és módok nagy mestere, a ki most az utak és módokból teljesen kifogyott. *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Azt mondja a ministerelnök ur, hogy nem lehet megbolygatni az Austriával fennálló viszonyt, mert komolyak az idők. Bocsánatot kérek, de ezen viszonynak egy lényeges részét, a vámterület kérdését épen csak most lehet megoldani, mert most van ennek ideje. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Ha olyanok volnának az idők, hogy teljes lehetetlen volna a bonyolult kérdést elintézni maradjon inkább egy időre a kérdés elintézetlenül, maradjon felmondva a szerződés, de ne kösse le a nemzet cselekvési szabadságát újabb tiz évre a nehéz idők ürügye felhasználásával. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Digitized by Google

A mi pedig a közös hadsereget illeti, arra nézve azt mondom, hogy épen az idő komolysága ezen kezelés megoldását nemcsak hogy lehetetlenné nem teszi, de egyenesen követeli. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Mert mi aggasztja leginkább a nemzetet szemben azzal az élet-halálharczczal, mely reánk Oroszország részéről vár? Az, hogy nincs nemzeti hadseregе, az, hogy nem fogja tökéletesen kifejthetni a maga erejét, mert annak kifejtésében akadályozni fogja őt az osztrák czopf. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Tehát az idők komolysága azt parancsolja, hogy ne tekintsünk semmit sürgősebbnek, mint azt, hogy a nemzeti hadsereg felállíttassék. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Be van bizonyítva, hogy még az ellenség előtt is lehet hadsereget teremteni, bebizonyította ezt Magyarország 1848-ban. Ehez képest semmi sem az a technicai nehézség, mely származnék abból, ha most a közös hadseregből a magyar csapatokat ki kellene választani.

Egyébiránt bebizonyította a történelem azt, hogy életbevágó nagy kérdéseket csakis komoly, sőt válságos időkben lehet megoldani, mert rendes időben, moralis körülmények közt, rendesen inertia szokott a népen uralkodni.

Hogy mi fog bekövetkezni, ha nem fog megtörténni az, a mire, mint egyedüli kisegítő eszközre bátor voltam rámutatni annak előrelátásához bizony nem kell valami profétai ihletség. Be fog következni mulhatatlanul, bármennyire kísérelјük is meg az önkinzás újabb fokozott, de minden esetre csak rövid ideig tartható epocháját — be fog következni az, a mi már most is minden ember száján lebeg: az állambukás, a kamatreductió; és pedig nem olyan szerény mérvekben, mint a hogy rámutatott azon határozati javaslat, melyet t. antisemita képviselőtársaink benyujtottak, t. i. a szelvényadó formájában, hanem annál sokkal nagyobb méretekben. Szomorú momentum lesz az a nemzet életében, midőn ez a szerencsétlenség bekövetkezik, mert kétségtelen az, hogy ha meg fogjuk is lábalni — mint hiszem és remélem — ennek veszélyeit, de kétségtelen az, hogy koczkára lesz téve ezer éves nemzeti törekvésünknek és szenvedéseinknek egyedüli gyümölcse: a nemzeti becsület. És pedig én azt hiszem, t. ház, hogy magát a nemzetet, a nemzet zömét ártatlanul fogja érni ezért a vád és épen azért rá kell mutatni arra most, hogy kik lesznek felelősek a bekövetkezendő catastrófáért. *(Halljuk!)*

Felelősek lesznek érette első sorban azok — mert ezen dolog gyökere messze visszanyulik a multba — akiknek az volt a politikájuk Magyarországgal szemben, hogy faciam Hungariam mendicam, hogy koldusbotra jutván, menjen el a kedve a rebelliótól; érni fogja a felelősség azokat, a kik 1867-ben ahhoz kötötték az absolut rendszer megszüntetését, hogy a nemzet áldozza fel önrendelkezési szabadságát a leglényegesebb vagy igen lényeges részeiben és maradjon továbbra is Ausztriának tartománya, gyarmata s menjen bele a közös vámterületbe *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Érni fogja azokat, kik akkor is, midőn már ismeretes volt a magyar állam sanyarú gazdasági és pénzügyi helyzete: belementek és belevitték az országot Boszniába. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Érni fogja még azokat is — és tudjuk, hogy irányunkban még folytonosan a legnagyobb követeléseket teszik — a kik arra unszoltak bennünket, hogy szabályozzuk számunkra a felső Dunát, mely legalább is 50 millióba fog kerülni, és a Vaskaput, mert tudjuk, hogy azt nem imitiálta más, mint a dunagőzhajózási társaságnak és Donau Vereinnak nagy befolyású bécsi emberei. *(Ugy van! a szélső balon.)* Ezeket éri első sorban a felelősség.

Érni fogja másodszor azokat, kik elmulasztották érvényesíteni a nemzet jogait és érdekeit, a kik nem mondják meg a kellő helyen, hogy ime most komoly a helyzet, itt az ideje annak, hogy Magyarországon, mely a monarchiának felét s minden esetre nevezetes részét képezi, segítsenek. Pedig meglehet, hogy ha megtennék a kellő lépéseket illető helyen, tán nem is találnának siket fülekre, mert tisztán áll a dolog, hogy ha Magyarországnak romlása következik, ez a monarchiának, a dynastiának romlását is involválja. Meg lehet, hogy első pillanatra talán kellemetlen volna bizonyos helyeken az ily előterjesztés; azonban még sem hiszem, hogy meghallgatásra ne számíthatna. Ámde az illetők készebbek a nemzetet koplalásnak és újabb adóemelésnek kitenni, mint kitenni magukat annak, hogy ott fent pillanatra is mint kellemetlen személyek szerepeljenek. Ha vannak ilyenek, t. ház, őket fogja másodsorban érni a felelősség. *(Ugy van! szélső balfelől.)* De a nemzet zömét isten és nemzet előtt igazságosan nem fogja vád érhetni, legfeljebb csak annyiban, hogy nem tudott érdemök szerint elbánni az ily sáfárokkal. *(Ugy van! szélső balfelől.)* Nem fogadom el a költségvetést, hanem járulok Helfy t. képviselőtársam határozati javaslatához. *(Élénk helyeslés a szélső balfelől.)*

Vadnay Andor: Ha a szőnyegen levő költségvetés nem határozott és aggasztó visszaesést, de haladást tüntetne is fel pénzügyeink rendezésében, én, mint egyik tagja azon pártnak, melynek a zsidóügy kielégítő elrendezése képezi programmja lényeges részét, én mint ilyen, mondom, akkor sem fogadhatnám el azt a részletes tárgyalás alapjául. *(Helyeslés a szélsőbal némely padjain.)*

Hogy mi bizalommal a kormány iránt nem viseltethetünk, hogy mi annak politikájával elégedetlenek vagyunk, annak mindazokon kivül, a melyek e vitában az ellenzéki padokról fényes ékesszólással, meggyőző dialectikával már felho-

Digitized by Google

zattak, én specialiter mint antisemita is okát kivánom adni s élek az alkalommal, hogy a zsidókérdésről, mielőtt aztal ismét a forumon, a választások izgalmas színhelyén jelennék meg, nézetemet itt röviden előadjam *(Halljuk! Halljuk!)*

Megvallom, t. ház, vannak némi aggályaim, midőn felszóllalásomba kezdek. *(Halljuk! Halljuk!)* Hiszen nincs még egy éve, midőn osztatlan applausus kisérte e teremben Pulszky Ferencz képviselő urnak egy beszédét, melyet egész méltatlankodva kezdett azzal, hogy meddig lesz kénytelen a ház eltürni, mikép néhány képviselő itt egy vallásfelekezet felett újra, meg újra kritikát gyakoroljon, felette piszkolódjék? Hát, t. ház, válaszképen mondhatnám azt, hogy a mi antisemita felszólalásunkat ezután is kénytelen lesz nemcsak Pulszky képviselő ur, hanem e ház minden egyes tagja „eltürni", kénytelen lesz a jövő országgyülésen is, a melyen előre láthatólag jóval nagyobb számban leszünk jelen, kénytelen lesz mindig, valameddig e házban a szólásszabadság fennmarad: és ha midőn az itt megszünnék, attól kezdve ez a testület ugy sem lenne többé népképviselet, attól kezdve bitorolni fogná a parlament nevet és nem lenne egyéb, mint komédiaház vagy circus, a melyben aztán — legyen meggyőződve és megnyugodva a képviselő ur — a galleriák mulattatására szivesen átengedünk neki minden tért. *(Derültség a bal- és szélső baloldal némely padjain.)*

De talán nincs is helyén említést tennem most erről. Idejét multa már. Azóta sok minden változott. Hiszen alig egy hete járta be a sajtót egy jeremiási hangon irt panaszlevél, *(Derültség)* melyben a képviselő ur a hatóság segélye s a közrészvét felhivása végett hosszasan elmondja, hogy őt, a szegény tapasztalatlan fiatal embert, hogy hálózta be és szedte rá egy uzsorás kompánia *(Derültség.)* Hogy aztán ennek a kompániának a tagjai egytől-egyig zsidók, ez a körülmény — szivesen concedálom széki — lehet a puszta véletlen játéka.

Hogy a zsidóság létszáma, gazdasági hatalma és politikai befolyása napról-napra és mily óriási arányokban növekedik, arra reá mutatnom csaknem felesleges. Mindenki aggódva látja, érzi ma már — azt hiszem magok a zsidók is — hogy a feltétlen és kivétlen emancipatio kimondása végzetes politikai hiba volt. *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélsőbal egyes helyein.)* Nem vetettek számot Deák és követői azzal, hogy egy idegen népfajnak beolvadása, hazafivá levése mily leküzdhetlen nehézséggel jár, ha az illető faj külön nemzeti vallás szivósan összetartó kötelékében él, abban élt ezer éveken át, szolgasága vándorlásai alatt; attól megválnia annyi volna, mint egyszerre szakítani multjának minden emlékével.

Távol legyen tőlem, t. ház, hogy én a zsidó vallásfelekezettel, mint ilyennel csak egy pillanatra is bibelődni akarnék. *(Helyeslés a bal- és szélsőbal egyes helyein.)* A zsidó vallás az állam részéről s a társadalmi békés együttlét és megférhetés szempontjából csak annyiban igényel beleszólást, a mennyiben az a hit tulajdonképeni tárgyain túlterjeszkedve társadalmi és erkölcsi szabványokat is tartalmaz.

Legyen szabad csak ugy példaképen felemlítenem, hogy ilyennek tartom többek között a zsidók ugynevezett tisztátalansági tanát, a mely őket külön konyhára szorítva, társadalmilag egyenesen isolálja; mert, t. ház, az csak eléggé világos hogy a ki velünk egy asztalhoz nem ül azon okból, mert ugy tartja, hogy tőlünk tisztátalanná válnék, azzal társalkodnunk, barátkoznunk csakúgy lehetne, ha tányérnyalójává aljasodnánk. *(Helyeslés a bal- és szélsőbal egyes helyein.)*

Lehetetlen továbbá, hogy a mennyiben a szabad hitoktatás autonomiájával a hittel csak rokon, de rajta kivül álló morál oktatás nagy fontosságú jogá és kötelessége együtt jár, lehetetlen, mondom, hogy az államra, bármely felekezettel szemben is, közönbös legyen a jogérzület, a suum cuique tribuere alapjának: a közmorálnak ügye. Hiszen ez a kettő annyira összefügg, hogy a mely államban a bűn előzetes orvoslója, a morál, felekezetenkint különböző, ott az utólagos orvoslást, a jogszolgáltatást, szintén nem lehet egyenlően mérni, ha csak nem a méltányosság, többet mondok, az emberiesség rovására.

Ha az állam valamely felekezetnek oktatási autonomiát ad egy olyan morálhoz, a mely a csalást, zsarolást, az uzsorát a keresztény felekezetek moráljától eltérőleg qualifikálja; ha az állam tétlenül nézi, mikép a még romlatlan iskolás gyermek kebelébe beoltassék az a hit, hogy ő az isten választott népének a sarja, őket ősi jogon az egész ismert világ tulajdona illeti, ennélfogva minden, a mit más nemzetbeliektől bármi uton megszerez, csak jogos birtokbavétel, mint a rómaik mondanák — rei vindicatio; ha mondom, ezt az állam nemcsak eltüri, de megengedi, reá oktatási autonomiát ad, akkor azt a zsidót, a kit ebben a morálban neveltek, ép oly büntetéssel sujtani csalásért, uzsoráért, mint sujtanának a például engem, a ki már gyermekkoromban ezen bűntények utálatában neveltettem: ez, t. ház, nemcsak az igazsággal, hanem az emberiességgel is határozottan ellenkezik. És ebből a visszás helyzetből nincs más expediens, mint az, hogy legyen hát a birói imputatio is felekezetenkint különböző — más szóval: számittassék be a zsidónak enyhítő körülményül, hogy ő zsidó. *(Derültség.)*

Ime, t. ház, minő képtelenségekre vezet in ultima analysi az a könnyelműség, ha feltétlenül emancipáltatik valamely hitfelekezet, mielőtt mint ilyen, ellenőrizhetőleg organisálva, mielőtt hittételei bemutatva lettek volna, a mint ez annak idején

Digitized by Google

igen helyesen, a reformált egyházaktól megkívántatott.

A zsidó vallás nem mint hit — mert hittel a XIX. században kicsoda törődnék, ha csak nem azért, hogy az külsőségében állam, társadalom vagy morálellenes — a zsidó vallás csak annyiban provocálja figyelmünket és aggályainkat, a mennyiben a zsidóságnak beolvadását egyenesen lehetetlenné teszi, mert szentesítését képezi a zsidó faji jellemnek, erkölcsnek s a mi fő, a zsidóság történeti multjának. S minthogy rohamosan közeledünk a 12-ik órához, melyben lehet, hogy drasticus, félő, hogy kegyetlen módon fog eldöntetni az, hogy a zsidóság túlterjeszkedésével szemben, urai maradhatunk-e még hazánknak, törekedhetünk-e még egyáltalán nemzeti és culturalis hivatásunk betöltésére, minthogy — ismétlem — a 12 ik órát közeledni látom, kötelességemnek gondolom az önök figyelmét ez irányban is felhivni. *(Halljuk! a bal- és szélső baloldal egyes padjain.)*

Azzal a ténynyel, hogy meghallgatásra itt a házban nem találunk, leszámoltunk. Kérvényeztünk, indítványoztunk az emancipatio módosításáért, ajánlottunk palliativ eszközöket is. A két ellenzék a kormánypárttal karöltve nevetik ki a szelvényadót, *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Es nem áll!)* melyet javaslatba hoztunk, vetette el a börzeadót s a börzebiróság eltörlését.

Nincs tehát más hátra, mint önöktől, az alakilag megengedem illetékes forumtól a még illetékesebbhez: a magyar néphez s ahhoz a jövőhöz appellálunk, a melyet hazánk politikai életében még megérnünk adatott.

Azt hiszem, önök is tapasztalják, hogy a nép szeme kezd már felnyilni, a nép érzi, hogy a zsidósággal üzleti élelmesség anyagi gyarapodás dolgában nem birja ki a versenyt, érzi az égrekiáltó igazságtalanságot, a mely abban rejlik, hogy egy dologtalan faj elől minden erőlködése, szorgalma daczára meg kell hátrálnia, mert a kormány s a parlament részéről védelemre nem talál. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és szélső baloldal némely padjain.)*

A két ellenzék szépen, de reménytelenül küzdi nemes harczát e házon belől s tehetetlenül vetélkedik a nép bizalmáért odakünn. Ama nép bizalmáért, a mely a zsidókérdés kielégítő megoldását türelmetlenül várja s belefáradt a meddő közjogi harczba. *(Mozgás a szélső baloldalon.)* Majd meglátja épen a tisztelt 48-as párt, hogy a választók bizalmának az ára a jövő választásokig mennyire felszökik. Látni akarják már egyszer a szavazók, hogy mit kapnak cserében a votumért, mert a jelszavak többé nem elegendők. A nép kezdi ámi az ország függetlenségének folytonos hangoztatását *(Zajos ellenmondás és nagy mozgás a szélső baloldalon. Nagy zaj a szélső baloldalon)* azoktól, kik tétlenül nézik, sőt lepleznl akarják, hogy a földbirtokos, az iparos pusztul s a munkás kivándorol a zsidóság előtt.

Hiába hirdeti a 48-as párt egyik par excellence épen a választások befolyásolása végett megindított hirlapja, hogy majd Kossuth Lajos fiai hazajönnek diadalra segíteni a függetlenségi zászlót; a zsidó kérdés elől ilyen biztatásokkal kitérni nem lehet. A nemzet állásfoglalást vár és fog követelni a választásoknál önöktől a mindennél égetőbb zsidókérdésben is. *(Zajos ellenmondás a szélső baloldalon. Felkiáltások: Mindennél?)*

Ellenfeleink közül azok, kik a zsidóság növekedésének aggasztó voltát belátják, magukat és bennünket azzal szoktak visszariasztani, hogy agitatiónknak békés vége nem lesz s a felizgatott szenvedély kitörésre vezet. Hát ez, t. ház, merem állítani inkább függ az önök, mint a mi magunktartásától. Mi a közvéleményt arra készítjük elő, hogy törvényes úton vonassanak meg a zsidóktól mindazon jogok, melyek az ő kezükön, a vérükben rejlő élelmesség és összetartásnál fogva monopoliumma válnak; mi alkotmányos úton keresünk olyatén megoldást, a mely nemzetünk fenmaradását a maga önállóságában, eredetiségében lehetővé teszi.

Ha nem fog sikerülni, akkor a válságos kitörés ugy is csak idő kérdése. Mihelyt egyszer két faj között, a melyek szokásaik, traditioik, erkölcseikhez is a mennyire csak lehet, különböznek egymástól, felszinre kerül a hatalmi kérdés, az a kérdés, hogy melyikünk az ur, ott a kitöréshez nem kell már ok többé, csak alkalom. Tudjuk, mélyen érezzük azt mi is, hogy az erőszakos megoldás igen kegyetlen lenne s mind a két félre romlásthozó. De ha bizonyosak volnánk abban — mit nem hiszek — hogy ezt a nagy válságot, ha hallgatunk, ha leplezzük a zsidóságot, el fogjuk kerülhetni, még akkor sem tehetnénk azt, hogy tétlenül, panaszkodva nézzünk eléje a teljes nemzeti elzsidósodás, a lassú, de bizonyos megsemmisülésnek. *(Ugy van! a bal- és szélső baloldal egyes helyein.)*

Azt mondják, hogy mi zsidóüldözést szítunk. Én pedig azt mondom, hogy önök, kik a törvényes megoldást kerülik, egyenesen előkészítik azt. A felelősség súlya legalább is egyenlően fog megoszlani közöttünk.

Azt hirdetni különben, hogy a zsidóellenes áramlat, a vagyon, a tulajdon szentségét megtámadó anarchismusnak rejti csiráját, vagy a mi tisztán védelmi küzdelmünk urgyülöletet olthat az alsóbb néposztály lelkébe, ámítás vagy kicsinyes rémítgetése másoknak s önmagunknak.

Ha fajirtó belháborúra gyul valaha a szenvedély, ebben az országban, az, t. túloldal, nem a tulajdon s az uri osztály ellen fog dülni s nem az antisemiták csinálják. Hanem csinálják igenis azok,

Digitized by Google

a kik chauvinismustól vezettetve a nemzetiségeket izgatják egymás ellen a hazában, kik a magyarság ellenségéül tüntetik fel azokat a szegény nemzetiségeket, a melyek 1000 év óta együtt élvezik velünk békébe az alkotmány áldásait, kik védeni segítettek azt valahányszor szükség volt rá és nem fognak áradatként a nyakunkra, hogy iparunkat irrealis versenynyel, földmívelőinket uzsorával tönkretegyék s adómentes börzianerkedéssel a nemzeti ingó vagyont, magukhoz kerítsék, *(Ellenmondások a szélső baloldalon. Egy hang: Hát 1848—49-ben!)* leszámítva azt, hogy akkor, a midőn magának a nemzetnek egy árnyalata is a nemzet érdekeivel ellentétes álláspontot foglal el, a mikor akadtak magyar emberek is, a kik megtévesztve hazájuk ellen fordultak, hogy 1848—1849-ben voltak a nemzetiségek között ellenségeink, de ne feledjük, hogy voltak köztük barátaink is, kik a szabadságharczot velünk Schwechattól Világosig végig küzdötték. *(Egy hang a szélső baloldalon: Voltak ott zsidók is! Derültség a bal- és szélső baloldal némely padjain.)*

S ebben a kárhozatos munkában a nemzetiségek felheczelésében ismét a zsidókat s a zsidó sajtót látjuk zászlóvivőnek. *(Úgy van! a bal- és bal némely padjain.)* Bizonyosan az hiszik, hogy legkönnyebb a közfigyelmet magukról a s nemzetrontó túlterjeszkedésükről elvonni, ha azt munkás svábra, a szegény tótra vagy oláhra terelik. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső bal némely padjain.)*

Ezzel az idő is előrehaladván, bevégzem felszólalásomat; de nem gondolom, hogy azt méltóbban fejezhetném be, mintha Széchenyi István grófnak, a legnagyobb magyarnak, egy szintén a zsidókra vonatkozó nyilatkozatát idézem. *(Halljuk!)*

Széchenyi István gróf 1844-ben Zay Károly grófnak válaszólva a felsőházban következőleg nyilatkozott: „Az angol nemzet ugyanis elibertálhatta a zsidó fajt, mert ha például én egy palaczk téntát öntök egy tóba, azért a viz nem romlik el és mindenki ártalom nélkül megihatja, ugyanez áll Franczia országra nézve is, de ha a magyar levesbe az ember egy palaczk téntát önt, megromlik a leves és azt meg nem eheti az ember. De más példát hozok fel: ha egy bárkában ülök és abban van gyermekem és más gyermeke, és ha a bárkába bejön a viz s előttem apodictice áll, hogy ezen két gyermeket ben nem tarthatom; de biz én a magam gyermekét conserválom és a másikat lököm ki. E tekintetben tehát a liberalismus egyenesen a nemzetiség rovására történik *(Helyeslés a bal- és szélső bal némely padjain)* s annak, ki a nemzetiséget őszintén pártolja, lehetetlen, hogy most oly elemnek, melynek több intelligentiája, több szorgalma van, a nemzetiség rovására kedvezményeket nyujtson". Továbbá igy nyilatkozott: „Bár mondhatná mindenki vallásküllönbség nélkül, „nekem is van hazám"; ez az ultima ratio, ez a kikötőm, mely felé vitorlázok, de mint hű tagja a magyar fajnak, megvallom, hogy túl liberalismus által egy túlzó indulat által, hogy magam gyermekét dobjam ki a bárkából, ezt másokért tenni nem fogom soha és ezen hűséget minden más nemzetben tudom becsülni; de miután magyaroknak teremtett az alkotó, legyünk is azok és legyünk tisztán magyarok".

A legnagyobb magyar, a kinek örökbölcseségű szelleme a felvirágzásnak és haladásnak útját századokra ekénk mérte és megvilágította; a ki minden politikai veszélyt mintegy látnoki ihlettel előre megmondott, a zsidó emancipatióval szemben ezt az álláspontot foglalta el.

Ez az idézet pedig, t. ház, feltétlen hitelt érdemel, mert oly könyvből van véve, melyet e t. háznak azon tagja irt, a kirről legkevésbé tehető fel, hogy antisemita elfogultságban leledzenék, tudniillik Falk Miksa; *(Élénk derültség a bal- és szélső baloldalon)* de a kinek képviselői működése s irói érdeme iránt, melyeket e könyv megirásával is gyarapított, a közöttünk fennálló politikai eltérés daczára mindenkor táplált elismerésünket az legkevésbé alterálhatja.

Végül kijelentem, t. ház, hogy az előttünk fekvő költségvetést általánosságban a részletes tárgyalás alapjául sem fogadom el. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldal némely padjain.)*

Pulszky Ferencz: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Ha az előttem szólott képviselő ur tanulmányozta volna a historiát, tudná, hogy az uzsora nem a zsidóknál kezdődött, hogy az oly régi, mint emberi társadalom. *(Úgy van! jobbfelől.)* Tudná, ha tanulmányozta volna, hogy a római patriciusok és equesek, kik nem voltak zsidók, sőt tudná, hogy az a hires Brutus, a ki Caesart leszurta, az a hires hazafi csakugyan uzsorás volt és barátját Cicerót, mikor Ázsiában proconsul volt felkérte, hogy Rhodos várost exequálja — nem mondta ugyan, hogy az ő követelése volt, hanem azt mondta, hogy az ő libertinusának a követelése Cicero erre azt mondta: lehetetlen, hiszen ez csunya uzsora, ezeket az embereket nem tehetem tönkre. Erre azt mondta Brutus: nem az én libertinusum, hanem magam vagyok a hitelező, tehát értem barátodért tedd meg. *(Derültség.)* Az uzsora olyasmi, a mi minden esetre csunya, de nem a zsidóknak kizárólagos tulajdona; vannak keresztények, voltak pogányok is, vannak magyarok, a kik uzsorával foglalkoztak. Azért tehát, hogy vannak a zsidók közt uzsorások, ne tessék az egész faj ellen kikelni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Ez a faj az, melyet én nagyon tudok tisztelni, *(Halljuk! Halljuk!)* mert ezen fajnak köszönhetjük az alphabetumot. Hiszen maga a neve, „Alphabetum", mutatja, hogy ők találták fel; ők

Digitized by Google

voltak, a kik az arabs számokat áthozták Európába; ők voltak, a kik a középkorban a görög Aristoteles phylosophiáját közvetítették azoknak a meglehetős barbár népeknek, melyek itt Európában voltak akkor és ne felejtsék, hogy ők az a faj, melyből Péter, Pál s valamennyi apostol származott. *(Ugy van!)* Ezt a fajt tehát én megvetni nem tudom és azt hiszem, hogy ezt megbecsülhetjük épen ugy, mint minden más fajt. Tudjuk, hogy a semita fajnak épen olyan érdemei vannak Európa civilisatiója körül, mint az ariai vagy turani fajnak. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Ennyit az antisemita uraknak. Egyébiránt, hogy mikép tartozik a zsidókérdés a budgethez, azt nem tudom felfogni. Ezt a logikát, meglehet, az olyan iskolákban tanítják, melyekbe az antisemita urak jártak, de azon iskolákban, melyekbe mi jártunk, ilyen okoskodást nem tanultunk. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Én tehát azon kérdéshez akarok szólani, a mely a napirenden van. Hallottuk itt a képviselőknek egész sorát, a kik oly ékes és éktelen szónoklatokban, *(Derültség jobbfelől)* oly alaposan és oly kevésbé alaposan okoskodtak, oly ízléssel és oly ízlés nélkül *(Derültség és helyeslés jobbfelől)* előadták nekünk a kormány hosszú bűnlajstromát, oly feketére festették financialis állapotainkat, hogy magam ist azt gondoltam, hogy desperatus állapotban vagyunk. Tünődtem azon, hogy vajjon már csakugyan tönkre megyünk-e, vagy nem. De hát akkor eszembe jutott, hogy valami két-három hét előtt egy hires német ministert valamelyik barátja megkérdezte: lesz-e háború vagy nem. *(Halljuk! Halljuk!)* Ő felvette a hirlapot az asztaláról, megfordította s a végén megnézve azt mondta: az árfolyam nem esik, tehát nem lesz háború. Hát én is azt gondolom, hogy utoljára a pénzről van szó, a pénzvilág tudja legjobban, vajjon desperatus állapotban vagyunk-e vagy nem. Én is elővettem hát — és miután párton kivül álló ember vagyok — az egyik kezembe vettem a Pester Lloydot, a másik kezembe az Egyetértést *(Nagy derültség)* s megnéztem mind a kettőben az árfolyamot. Azt találtam, hogy aranyjáradékunk parin felül áll.

No, mondom, még sem lehetünk oly rossz állapotban, mert ezek az emberek, a kiknek kezében van az aranyjáradék — kivánom, hogy a t. ellenzék kezeiben minél több legyen *(Derültség a jobboldalon)* — azok mégis csak tudni fogják, hogy mi az érdekük és ha olyan desperatus állapotban volnánk, nem fizetnék 101-el és 102-vel azt, a mi nézetük szerint nem érne semmit *(Igaz! Igaz! jobbfelől)* mert hiszen tönkre menő felben volna az állam. Gondolkoztam tehát egy kissé, hogy miért van az, hogy ezek az emberek mind biznak benne, mert átláttam azt is, hogy a baj, a mely megvan, nem csak nálunk van meg, hanem megvan Oroszországban, megvan Németországban, Franciaországban, megvan Belgiumban, Hollandiában: deficit, deficit, deficit. Igaz, az szomorú egy állapot, de ha ilyen sok helyütt megvan a deficit, hát ennek az oka talán nem helybeli, de olyan, mely mindnyájunknál feltalálható. Ez a fegyveres béke, *(Ugy van! jobbfelől)* mely oly sokba kerül, hogy bizonyára nem sokáig fogjuk elviselhetni. Szerencsétlenségünkre ezen nem segíthetünk, de tudják a pénzemberek, miben biznak; biznak a magyar nemzet életrevalóságában. *(Helyeslés jobbfelől.)* A zsidók, mint élelmes emerek átlátják, hogy az a magyar nemzet mégis életrevaló. *(Tetszés jobbfelől.)*

És itt még egy pillanatra visszatérek a zsidókérdésre. *(Halljuk! Halljuk!)* Azt mondják, hogy a zsidók elkülönzik magukat tőlünk. Figyelmeztetem a t. képviselő urat, hogy 1848-ban nem különözték el magukat tőlünk. Bizonysága ennek az, hogy Haynau 2 millió sarczot vetett ki rájuk, bizonyára nem azért, mert schwarzgelbek voltak. *(Élénk helyeslés, tetszés és derültség. Nyugtalanság a bal- és a szélső bal némely padjain.)* Ők nem voltak muszkavezetők. Különben ugy tudom, hogy jó tagbaszakadt magyar férfiak és régi magyar családoknak tagjai is voltak muszkavezetők. *(Ugy van! Ugy van!)* Szóval nincs értelme ezeknek a gyülölködő megkülönböztetéseknek. A haza minden polgára megteszi kötelességét akkor, mikor azt megkivánja a haza. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

És most visszamegyek a pénzügyi kérdésre. Hát hogy rossz az állapotunk, azt tudjuk mindnyájan. Nem volt szükséges, hogy azt akár az egyik, akár a másik t. képviselő ur oly nagy hosszadalmasan adja elő; hiszen benne van a budgetben magában, hogy ekkora a deficit. Megvan tehát a baj és a hol baj van, ottan keresi az ember az orvoslást. Én figyelemmel kisértem a szónokoknak beszédjeit, hogy lássam minő orvosságot ajánlanak. Meg kell vallanom, habár nagyon sajnálom, a kormány részéről sem hallottam említeni orvosságot. Azt a t. pénzügyminister ur maga is be fogja ismerni, hogy a portomentességnek megszorításával és a vasuti szállítási illeték némi emelésével nagyon nem lendítünk a deficiten. Igaz, hogy említette a conversiót, a mely mindenesetre 5, esetleg 10 milliót is hozna be, csakhogy az annyi mindenféle eshetőségekhez van kötve, hogy azt bizony többnek jelenleg nem vehetem — nagyon fogom kivánni, hogy az eredménynyel járjon — de többnek nem vehetem, mint a jövő zenéjének. Hanem hát figyeltem, mit mond az ellenzék? Némelyek azt mondják róla, hogy programmot nem adott. De bizony adott. Világosan előadta egyik és másik határozati javaslatában a program-

Digitized by Google

mot és az röviden, két szóban foglalható össze; azt mondják: „Le Tiszával!“ *(Derültség jobbfelől.)*

Thaly Kálmán: Független Magyarország!

Pulszky Ferencz: Hogy mennyit segítne ez a deficit törlesztésén, azt megint az én szegény logikámmal nem tudom megfogni. Tudom, hogy az által kilencz nagy pensióval több volna, *(Nagy derültség)* de hogy mennyivel volna kevesebb a deficit, azt nem tudom. *(Derültség és tetszés jobbfelől.)* Ennek a programmnak kiviteléhez több kell, mint szép szó; több, mint erős, több, mint goromba szó. *(Tetszés jobbfelől.)* Ehhez többség kell. És az, a mint látom, nincsen meg az ellenzékben. *(Ugy van! jobbfelől.)* Ha meg volna az ellenzéknél a többség, nem volna szükséges sem a szép beszéd, sem a durva beszéd, sem a lapos beszéd, *(Élénk derültség jobbfelől)* akkor az egyszerű szavazás megtenné. Hogy pedig ezt előkészítsék — ez a signaturája a mostani vitának, melyben hallottunk mindenféléről, de legkevésbé financialis kérdésekről — mondom keresik a választók kegyét; haza beszélnek. *(Ugy van! jobbfelől.)* Én bizony nem is hittem volna, hogy csakugyan annyira igaz, a mit a t. ministerelnök ur egy alkalommal mondott, hogy az országgyülési cyclus harmadik esztendőjében haza szoktak beszélni. Csakugyan ez az egész vita, beleértve a zsidókérdést is, inkább hazabeszélés, mert hiszen igen jól tudják, hogy ily nézetekkel, bármily módon adják is azokat elő, itt többségre vergődni nem fognak. Ez tehát választási előkészület volt, nem pedig financialis vita.

De mégis hallottam egy pár programmot. Igy Ugron Gábor t. képviselő ur segiteni akar a pénzügyeken az által, hogy a nemzeti hadsereget kivánja. Ez megint egy oly dolog, hogy az én logikámmal nem tudom megfogni, hogy mennyiben fogna kevesebbe kerülni az önálló hadsereg, mint a közös hadsereg. Én attól félek, hogy sokkal többe kerülne. *(Ugy van! jobbfelől.)*

Thaly Kálmán: A cadre-rendszer!

Pulszky Ferencz: Én csak a financialis tekintetet értem. Ha vannak más tekintetek, adják azokat elő a maguk helyén, hanem financialis discussio közt sürgetni a külön hadsereget, azt hiszem, nem lehet.

Thaly Kálmán: De nagyon lehet! *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Pulszky Ferencz: De még tovább ment Herman Ottó t. képviselő ur, kinek tudományát csakugyan tisztelem. Ő azt állítja, hogy a mostani kormány alatt a talentumok kifogynak és a lángész elalszik. Azt állítja, hogy már volt ily idő és akkor, mintegy varázsütéssel a forradalom egyszerre felköltötte, felébresztette, megteremtette a talentumokat és lángelméket. A következtetést a képviselő ur nem vonta le, hanem én logikám szerint ugy látom, hogy az országon forradalom által akar segíteni. *(Derültség a jobboldalon.)* Már ebben nem követhetem. Egyszer megtettem kötelességemet; *(Derültség)* el is kobozták 18 esztendeig vagyonomat; fel is akasztottak, persze in effigie *(Élénk hosszas derültség)* és igen sokan vannak ott, *(az ellenzékre mutat)* valamint itt, *(a kormánypártra mutat)* kik sok évig fogságban sinlődtek. Ez oly cura, melyet én bizony senkinek sem ajánlok, mert azt hiszem, hogy ezt megsinylette az egész ország és ennek nehézségeit még most is érezzük. *(Mozgás és helyeslés jobbfelől.)* Megvallom, én ily módon nem akarnám felkölteni a talentumokat és ily módon inkább még a lángészről is lemondok. *(Élénk derültség.)*

De hallottuk emlegetni a takarékosságot a kormány részéről is. Prileszky képviselőtársunktól, az ellenzék részéről, jobbról, balról. Ez mind igen szép, okos és szükséges fejtegetés volt; de ha gyakorlatilag veszszük a dolgot és megnézzük a budgetet, hogy hol lehet takarítani, meg fogunk győződni, hogy bizony igen szük az a tér, a hol takarékoskodni lehet és kötve hiszem, hogy az sok millióra rughatna.

Tudjuk igen jól, hogy a közös költségekből nem lehet megtakarítani, a törvény megtiltja itt a takarítást, adósságunk kamatait fizetni kell egész kiterjedésükben addig, mig a conversio megtörténhetik s azután sem lehet megtakarítani. Talán az igazságszolgáltatásnál akarnak takarítani? Ennél nem szabad. Vagy talán a közoktatásnál akarnak takarítani? Ha a nemzet jövőjében bizunk, ott nem fogjuk ezt tehetni. Az operánál bizony lehetne megtakarítani, vagy a vasműveknél stb., ez kétséget sem szenved, de ez még mindig nem tesz 20 milliót. Meggyőződött erről maga Prileszky Tádé képviselő ur is, azért még mást is mondott, de nem mondta ezt ki világosan, hanem csak ugy sejtetni engedte. Azt mondta, hogy a valutát kell rendezni. Mit jelent a valuta rendezése? Azt jelenti, hogy a mit most ezüstben fizetünk, azt ezentúl aranyban fognók fizetni. Ez tehát nem segítene a dolgon.

Azt mondta azután Prileszky képviselő ur, hogy adóemelés is szükséges, még pedig progressiv adó; csak azt nem mondta meg, hogy hol kell azt kezdeni. Azoknál-e, a kiknek több jövedelmük van, mint általában, vagy a legtöbb jövedelműeknél? Ez bizony kevés volna. Vagy pedig azt akarja, hogy sok adózó legyen, ugy meglehetős alacsony fokon kellene azt kezdeni. Azt mondta azután a képviselő ur, hogy más módon bajainkból tisztességes kibontakozást nem ismer. Igy is van jóformán. Találkozott azonban mindjárt néhány képviselő, a ki kimutatta, hogy bizony lehet még mást is tenni, tudniillik az adómentes állami kötvényeket és papirokat lehetne megadóztatni. Azaz, hogy az ország a szavát be nem váltaná, hogy megtörnők igéretünket, azon igéretet, a melyet az országgyülés tett és ő Felsége szentesített.

Digitized by Google

Magam is azt hiszem, hogy ez nem volna egészen tisztességes.

De azt fogják már most tőlem kérdezni, hogy mit kell tehát tenni? Én nem vagyok pénzügyminister, nem is kivánok az lenni, ámbár tőlem éveken át követelték, hogy 39,000 forintból 9000 ret takarítsak meg a muzeumnál, *(Derültség)* mondom, ez nem az én ügyem, ahoz nem értek s nem is mondhatok tehát e tekintetben semmit; de azt hiszem, hogy ha nem volnának előttünk épen a választások, a pénzügyminister urnak is volna programmja; hanem a választások előtt nem szoktak azzal fellépni. Annyi bizonyos, hogy a bajon segíteni kell, ez igy nem maradhat. Egyébiránt mi földmívelő nemzet vagyunk, tehát szegény, csak az ipar és a kereskedés teszi a nemzeteket gazdagokká és mi ezt az ipart és kereskedést nem fejleszthetjük ugy, a mint azt fejleszteni kellene. Ez az, a mit a kormány figyelmébe ajánlok. Kezembe akadt nem régen báró Eötvös Józsefnek, a nagy költőnek egy gyönyörü regénye: „A falu jegyzője"; nézem, hogy ki és hol nyomtatta, hát olvasom: nyomtatta Teschenben Privoda.

Kérdem, hát Magyarországon nincsen már oly nyomda, a mely képes volna egy nagy magyar költő művét elegáns, izléses modorban kiállítani. *(Egy hang a szélső baloldalon: Bizonyosan zsidó a nyomdász! Derültség.)* Az bizony kérem jámbor, becsületes cseh. *(Élénk derültség.)*

A túlkiadások közt az a hires palota is volt, a melyet a kereskedelmi minister ur ő excellentiája építtetett; ugy tudom, hogy ezen a szobrászati munkák bécsi szobrászoknak voltak kiadva, mire nagy lárma keletkezett és Bukovics, az építész belátva, hogy az nem járja, a bécsiektől visszavette. De ott van Pécs, ott restaurálnak egy gyönyörü templomot, mely diszére fog válni a nemzetnek és mindenesetre a legszebb emléke lesz a püspöknek, a ki azt keresztülviszi. A munkálatot egy külföldi első rendü szaktekintély vezeti, a mit semmiképen nem lehet rossz néven venni, mert ha az ily monumentalis dolgokat kell végezni, ahoz kell fordulni mindenekelőtt, a ki azt a legjobban érti. Mikor aztán a beldiszitésről volt szó, akkor — ebben az országban, hol végre is kitünő polczra emelkedett a festészet — meghivtak Németországból másod-, harmadrangu festészeket, hogy azok fessék a freskókat.

Kezembe veszem ebédnél a magyar savanyú vizet s látom, hogy az üvegét külföldön gyártják; sőt azt hallom és erdélyi képviselőtársaim legjobban fogják tudni, hogy Borszéken a vizet dugaszolatlan hagyják 12 óra hosszat *(Egy hang balfelől: 24 óráig!)* és csak akkor dugaszolják be, mikor a szénsavból már sok elpárolgott, mert különben szétrobbantja a butellát.

Magok is azon vannak, hogy a viz gyengébb legyen, mert nem tudnak hozzá elég erős üveget csinálni. Vannak ugyan üveggyárak Magyarországon, de nem birnak elég erős és millió számra menő üvegeket késziteni, mert ehez valami egyéb is szükséges az ügyességnél; az ügyesség hozzá megvan a magyarban, ép ugy mint a németben; de van egy hiánya a magyar embernek, tudniillik nincs tőkéje, a németnek pedig van. *(Ugy van!)* Mi a mi feladatunk, mikor arról van szó, hogy ipart kell teremteni? Nem az a feladat, hogy minden földesur építsen gyárat, mert az tönkremenne, nem ért hozzá, a mint a kormány sem ért hozzá és már évekkel ezelőtt felhagyhatott volna a vasművekkel, mert sok pénzbe kerülnek és keveset jövedelmeznek az állam kezében. Hagyjuk ezt azoknak, a kik értenek hozzá s kiknek pénzük és tőkéjük van. *(Igaz!)*

Európának egyik leghiresebb üveggyára a Siemensé. Ez a legelső, ez a leghiresebb, legjobb üvegeket készíti. Ez a Siemens Magyarországba igen sok üveget szállít, de belátván, hogy igen drágába kerül a szállítás, itt akar gyárat állítani s a fővároshoz fordult telekért; kért holmi kedvezményeket, de a főváros annyira ismeri az országnak és a fővárosnak szükségleteit, hogy ez az ügy már fél év óta huzódik és sem igent, sem nemet nem mond. Ily dolgok történnek, t. ház, napról-napra. Ezeken kell segítenünk, mert különben hiában tartunk szép beszédeket akár a zsidókérdésről, akár pedig a nemzeti hadseregről, hiába tartunk oly kitünő szónoklatokat, mint a minő Apponyi Albert grófé, melynek formája niveaun állott, hogy szeretném, ha azt a rethorikában a rhetorok tanulnák mint Cicero beszédeit. De hogy ennek tartalma milyen volt, erről nem szólok, *(Élénk derültség)* mert ezt különböző oldalról különbözőleg fogják fel.

Szép beszédekkel, t. ház, nem segítünk a deficiteken s nem segítünk a budgeten. Én tehát kivánnám, hogy e tekintetben tartaná magát mindenki inkább a budgethez. *(Helyeslés jobbfelől.)* Én a költségvetést általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadom. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Gr. Széchényi Pál. földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi minister: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Csak egy pár szóra kérek engedelmet azért, hogy az előttem szólt t. képviselő ur által folhozott egyik állitására reflectáljak, mert károsnak tartanám, ha ennek alapján téves felfogás terjedne el. *(Halljuk! Halljuk!)*

Pulszky Ferencz t. képviselő ur azt állította, hogy a kereskedelmi ministerium palotának építése alkalmával a szobrászati munkák egy bécsi szobrásznak adattak volna ki. Ebben a t képviselő ur téved. A szobrászati munkák nem adattak ki bécsi szobrásznak, hanem egy darab ideig az a téves hit volt elterjedve a magyar szobrászok között, hogy egy nem magyar szobrász kapta meg a munkát. Utóbb azonban kiderült, hogy az a felfogás

Digitized by Google

téves, mert — igaz ugyan, hogy egy nem magyar nevű, de itt már régóta letelepedett — magyar szobrász kapta azokat meg. *(Helyeslés jobbfelől.)* Csak ezt kivántam rectificatióként felhozni. *(Helyeslés jolbfelől.)*

Vadnay Andor: Szavaim értelmének helyreállítása végett kérek szót. *(Halljuk! Halljuk!)* Pulszky Ferencz t. képviselő ur aképen tüntetett fel, mintha én a zsidókat, daczára az ő faji sajátságaiknak, melyeket Pulszky képviselő ur erényeknek nevezett, megvetem. Én, t. ház, a zsidókat nemcsak hogy meg nem vetem, hanem concedálom azokat a tulajdonságokat, a melyek őket a verseny dolgában — fájdalom — a magyar faj elébe helyezik, sőt concedálom azt is, hogy ezen tulajdonságok erények, a melyek őket Disraeli szerint, a természet aristocratiájává teszik; de ez fel nem ment minket attól, hogy nemzeti életünket és önállásunkat a zsidókkal szemben megvédelmezzük és követeljük, hogy ezen faji tulajdonságaikkal és élelmességükkel nyakunkról vagy minél előbb menjenek, *(Élénk tetszés a bal- és szélső baloldal némely padjain)* vagy pedig akkép korlátoltassanak, hogy képesek legyünk velük szemben nemzeti önállásunkat fentartani. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldal némely padjain.)*

Matkovich Tivadar: T. ház! Minthogy az idő nagyon előrehaladt és a mai napra két interpellatio is van bejelentve, kérem a t. házat, méltóztassék megengedni, hogy beszédemet a legközelebbi ülésben mondhassam el. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: T. ház! Minthogy a mai ülésre még két interpellatio van bejelentve s most már fél kettő van, azt hiszem méltóztatik a t. ház a vita folytatását a hétfőn délelőtt 10 órakor tartandó ülésre halasztani. *(Helyeslés.)*

Jelentem a t. háznak, hogy a honvédelmi minister úr kijelentette, hogy azon jelentés tárgyalására, a mely a honvédelmi ministerium elhelyezésére szolgáló állami épülettel szomszédos teleknek és ezen telken lévő épületnek megvételéről szóló törvényjavaslatra nézve a pénzügyi bizottság által beadatott, szükség van azért, mert különben a munkának félbe kell szakadnia, ha keresztül nem vitethetik. Vagy elfogadja a t. ház a jelentés alapján az előterjesztést és akkor tovább fog a munka folytattatni, vagy máskép kell intézkedni a dologban, de anyagi kár nélkül nem halasztható. Azért azt hiszem, legczélszerűbb lenne, ha a jelentés akkor vétetnék tárgyalás alá, a midőn a jelen költségvetés fölötti általános vita be lesz fejezve. *(Helyeslés.)* Ezt tehát határozatul kimondom.

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! Én hozzájárulok ahhoz, a mit a ház t. elnöke mondani méltóztatott; csak azt kérném még, hogy ugyanazon időben, a mikorra a t. ház ezen törvényjavaslat és jelentés tárgyalását kitűzte, tárgyaltassék a jogügyi bizottságnak azon jelentése is, a mely a kihágási törvény egyik szakaszának módosításáról szól és intézkedik arra nézve, hogy a pénzbüntetések hová fordíttassanak. Szükség lenne evvel tisztába jönni, mert a kik a törvényjavaslatot már olvasták, tudják, hogy abban oly dispositiók foglaltatnak, melyek, ha törvényhozásilag elfogadtatnak, előkészületeket tesznek szükségessé, hogy azután az ilykép nyerendő összegek a közczél számára felhasználtassanak. *(Helyeslés.)*

Kérném tehát azon jelentésnek is tárgyalását ugyancsak az általános vita befejezte utánra a másikkal együtt kitűzni. *(Helyeslés.)*

Elnök: T. ház! Azt hiszem, a t. ház méltóztatik beleegyezni abba, hogy a jogügyi bizottságnak a birsági törvényjavaslatra vonatkozó jelentése szintén a költségvetés általános vitájának berekesztése után vétessék tárgyalás alá.

E szerint, t. ház, nincs más hátra, mint hogy méltóztassék a bejelentett két interpellatiót meghallgatni.

Orbán Balázs: T. ház! A belügyminster úrhoz vagyok bátor egy interpellatiót intézni oly közigazgatási túlkapások ügyében, a melyeket én is hihetetleneknek tartottam mindaddig, mig azokról részint személyesen, részint a kezeim közt levő számos bizonyítvány alapján meggyőződést nem szereztem. Az eset a következő.

Bács-Bodrogmegyének több községében, nevezetesen Zsablyán, Goszpodiniczán, Nádalyon, Gyurgyevon, Csurogon, Szent-Tamáson, B.-Földváron, Petrovoszelon a régi felelős őrök, nagyon üdvös és czélszerűnek mutatkozott, intézményének megszüntetésével, éjjeliőr-biztosnak egy hajdani kegyetlenségéről ismeretes, kicsapott csendbiztost, Ivanics Sándort nevezték ki, a ki mindenféle gyanús egyénekből szervezett magának fülig felfegyverzett őrségeket. Ezek valódi rémeit képezik a vidéknek, nincs az a basibozuk banda, a mely kegyetlenségben ezeket csak megközelítené is, tuczat számban vannak nevezett községekben oly békés polgárok és családapák, kiket a náluk divatos torturázás által nyomorékká, munkaképtelenné tettek, sőt többeket agyon is kinoztak.

Soha a középkori condottierik vagy tatár martalóczok oly rémtetteket el nem követtek, mint ezek — többnyire börtönökben kimüvelt és idomított — söpredék. A kit ezek akár zsarolási szándékból, akár ellenségeik általi felbérlés következtében kezeik közé csipnek, az vagy halál fia, vagy teljes életére nyomorék lesz s nem használ itt semmi panasz, semmi vizsgálat, mert iszonyatos torturáikat önmaguk közt zárt helyiségben végzik tanútlanul, a bizonyíthatás kizárásával.

Ama falukban, ha valamelyik kalandornő férjére ráunt, nem kell válópert indítania, csak Ivanicsot vagy valamelyik őrmesterét kell meg-

Digitized by Google

nyerni ügyének s az útban levő férj eltétetik láb alól.

Ha valakinek pikje van valakire, egy kis borravaló vagy ajándékért nyomorékká vereti Ivanics legényei által.

Néha befognak embereket csak azért, mert pénzt sejtenek annál, pénzét elveszik s agyba, főbe verik.

Valakitől pénzt kérnek kölcsön, ha nem ad, nyomorékká verik.

Kinzásaikban iszonyú kanibáli kegyetlenséggel járnak el, a kezükbe került szerencsétleneket felakasztják, midőn elalél, akkor leeresztik, hideg vizzel felébresztik s ismét felhuzzák, talpaikat verik, késsel szurkálják s igy tovább.

És mindezt teszik ártatlan emberekkel, puszta gyanúokokra vagy személyes ellenségeik besugásaira, a mit bizonyít leginkább az, hogy a birószágok még mindig felmentették az általuk megkínzottakat.

Az ilyenek aztán sehol igazságot, védelmet és elégtételt nem találnak, mert az azokat beállított közigazgatási hatóságok pártfogolják — mivel kitünő kortesek — sőt fel is használják őket az ellenzékiek terrorizálására.

Itt van egy halom bizonyítvány, melyeket a minister úrnak interpellatióm kapcsában be fogok nyújtani, azonban a mielőtt ezt tenném, szükségesnek tartom, hogy a t. ház előtt is egynémelyiket kivonatban ismertetni, hogy fogalmat szerezhessenek a nemzet képviselői arról, hogy az alkotmányos szabadságot, a családi szentélyt és a honpolgárok testi épségét miként szokták déli megyéinkben respectálni és tiszteletben tartani. Hadd tudhassák és ismeretet szerezhessenek a nemzet képviselői azon állapotokról, a melyek a középkor legvadabb századait is megszégyenítik és túlszárnyalják, hadd megítélhessék, hogy minő azon haladás közigazgatásunk terén, a mire a miniterelnök úr nem rég oly elégülten és öntelten hivatkozott.

Bátor leszek mindenekelőtt egy bizonyítványt felolvasni, mely szerint Balázs György lakásába 1886. január havában Kozarszki, Ráda és Isza Ivanits-féle legények be akartak hatolni; ez két izben nem sikerült, da a harmadik izben ismét visszajöttek éjjeli 3 órakor, a ház és a konyhaajtaját bezuzták, puskával felfegyverkezve bejöttek, megfogták Balázst és ismert durva eljárásuk szerint leteperték a földre és kezénél fogva felakasztották a gerendára. „Ott lógtam — szól a panaszos — puska tusával vertek, lökdöstek hátba és mellbe; midőn már elhaltam, akkor leeresztettek, hogy életre hozzanak, hideg vizzel fellocsolván, életre jövén, a Führer Horváth Ferencz nagy bajszomat két kézzel szétrántotta felét kitépvén, erre felöltöztettek, el akartak kisérni. — Feleségem segítségért elkezdett kiabálni, de valami Ördög István, Ivanits-féle legény leteperte az ágyra, száját befogta, hogy ne kiabálhasson; engem ez alatt elvonszoltak a tanyájukra, elhoztak egy nagy kést is tőlem, lakásomról, ezzel az uton hátulról megszúrt vagy Kozárszki Iszó, vagy Ördög István Ivanits legény. A tanyáikon kezeim ismét hátra kötvén, ennél fogva a falba vert szegre akasztottak, csizmám lehuzták és talpamat verték mindenféle eszközzel, mikoron puskával fejem is betörték, az orvosi látlelet szerint a nagy késszúráson urináltam és nem a rendes helyén. Midőn fellocsoltak, megújították a kinzást, 8-an voltak kinzóim. Azért haragudott meg, mert Kozárszki Radó biztos nemcsak tőlem, de a többi pásztoroktól is 20—20 frtokat kért, a többi társaim már megadni akarták, de én azt mondám: miért adjunk mi 20—20 frtot, jobb lesz az családunknak, azért tették ezt rajtam, mit kinzatásomkor meg is mondottak, azt mondván, ha be próbálom panaszolni őket, elpusztítanak.“

Itt van egy másik, szintén bácsföldvári lakos, Tomics Vida, a községi választmánynak tagja volt, Ivanics őrmester pedig elnöke. Ott is sok rendetlenség adta elő magát. Itt előadja, hogy utjában megtámadták, leütötték, száját befogták, rátérdeltek, puskatussal verték. Most teljesen nyomorék, 65 éves ember.

Itt van Haris Arkádia vallomása, a kit azért vertek és pofoztak összevissza, mert Ivanics Radót nem őrmester urnak, hanem csak Radó néven nevezte.

Itt van Fülöp Pál vallomása, a kit Ivanics legényei megfogtak, társaimat elbocsátották s midőn magamra voltam, mondja, földre nyomtak, puskatussal vertek, kiabálni kezdtem, segítségemre jöttek s erre ők eleresztettek.

Bognár Mátyás bács-földvári lakos, 39 éves. Azt mondja, hogy a csendőrök elfogták gyanu alapján, a csendőrök nem bántották, de Ivanics legényei 3 éjen át laktanyájukon fogva tartották, éjjelenként össze-vissza vertek, kinozták, azután bevitték a járásbirósághoz, de ott szabad lábra helyezték.

Itt van a hatodik eset, t. ház, melyre interpellatiom vonatkozi. Magyar Illés szenttamási lakos, a ki itt hosszasan előadja ügyét, a melyet én csak pár szóban foglalok össze. Előadja, hogy neje őt elhagyván, Ivanits őt magához hivatta, ő azonban tudva, hogy mit jelent ez az Ivanits elé hivatás, nem ment el. Akkor Ivanitsnak két legénye egész éjjel lesett rá töltött fegyverekkel, de mivel ő elrejtezett, nem tudták meglőni. Reggel azután felpakolta a mi csekély holmija volt s elmenekült O-Becsére, hogy azon kinzatásoknak, melyekre számíthatott, ki ne tegye magát. Azonban utána mentek, elfogták, tömlöczbe vetették és megkinozták. Végre, midőn a

Digitized by Google

járásbiróságnak átadatott, az rögtön szabadon bocsátotta.

T. ház! Ezen bizonyítványokban tanukra történik hivatkozás. E bizonyítványok minden esetre alapul szolgálhatnak arra, hogy a minister ur a szigorú vizsgálatot megindítsa. Én nem kétlem, hogy a minister ur a vizsgálat megtartását kilátásba fogja helyezni, hanem mivel szomorúan tapasztaljuk, hogy az ilyen vizsgálatok főleg akkor, a midőn ha nem is hibás, de elnéző hatóságok által hajtatnak végre, nem az igazság kiderítésére, hanem a bűntények ambicabilis elfedésére szoktak vezetni. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Én előre látom, hogy ha a minister ur a vizsgálatot az illető szolgabiróval fogja megtartatni, azzal egyáltalán semmi eredményt nem fogunk elérni. Hiszen százával adattak be hozzá s a megyei hatósághoz a panaszok. Az illetők válaszul nem kaptak egyebet durva kiszidásnál.

Az ügy elég fontos t. ház. Az állam becsülete és jó hirneve van ama határszéli megyékben megtámadva. Elvárjuk és elvárhatjuk a minister urtól, hogy részrehajlatlan vizsgálatot fog tartani. De ezt csak ugy tarthatja meg, ha vagy innen fog egy vizsgáló birót kiküldeni, vagy delegálni egy más törvényhatóságot, mert az ottani hatóságok, ha nem bűnösök is, de mindenesetre bűnpalástolók voltak. Arra is felkérem a t. minister urat, hogy ezen a községek ak rata és tudta nélkül beállított éjjeli őrcsapatokat méltóztassék feloszlatni s a rendes, szokásos felelős éjjeli őröket beállítani azok helyébe. Ez szükséges. mert ilyen állapotokat civilisált országban megtürni nem lehet s mert az igazságos vizsgálat vezetésének is egyik feltétele.

Kérem interpellatiómat felolvasni s t. minister urral közölni.

Törs Kálmán jegyző *(olvassa Orbán Balázs interpellatióját).*

Interpellatió a belügyérhez.

Van-e tudomása a belügyminister urnak, hogy Bács-Bodrogmegye több községében, nevezetesen Zsablyán, Goszpodiniczán, Nádalyon, Gyurgyevon, Csurogon, Szent-Tamáson, Bács Földváron és Petrovoszelon, a helybeliekből szervezett felelős éjjeli-őrök intézményének beszüntetésével, a kegyetlenségeiről ismeretes s ép azért hivatalából elcsapott volt csendbiztos, Ivanics Sándor vezetése alatt katonai szervezettel ellátott s hátultöltő puskákkal felfegyverzett éjjeli őrségeket, ugynevezett baktereket szerveztek nem a legpéldásabb multú emberekből, azokat nevezett községekben külön őrtanyákra beszállásolván, a községektől felcsikart nagy fizetésekkel látják el s a községekre akaratjuk s beleegyezésük nélkül ráoctroyálják.

Van-e tudomása, hogy ezen bakterek a legnagyobb önkénynyel járnak el s hallatlan erőszakoskodásokat és kegyetlenségeket követnek el minden birói ítélet, meghagyás, avagy csak hatósági vagy előljárói meghatalmazás nélkül; maguk elébe idéznek békés, háztelkes polgárokat, ha meg nem jelennek, éj idején lakásaikat betörik, vasra verve hurczolják őrtanyáikra s ott a legiszonyatosabb tortura alá vetve teljes életükre nyomorékokká teszik.

Másokat utczán, mulató helyeken bántalmaznak, agyba-főbe vernek, összetaposnak, néha puszta mulatságból, máskor bosszúból, nem egyszer elleneseik által felbéreltetve olykor egyszerű pénzsarolás czéljából.

Van-e tudomása a minister urnak, hogy e szabad martalócz csapat oly iszonyú kegyetlenkedéseket és vérengzéseket követ el a személyszabadságot és az emberek épségét oly mértékben veszélyezteti s oly terrorismust idézett elő, hogy az, a kit Ivanics, vagy minden községben levő ugynevezett őrmesterei maguk elibe idéznek, készebb vagyona, birtoka és családja hátrahagyásával kivándorolni, mint sem magát azon iszonyú torturának kitegye, a mitől a kezeik közé került legártatlanabb ember sem mentesült eddig soha.

Ha mindezekről — a miként fel kell tennem — nem birt eddig tudomással, most a midőn ezen interpellatio s azzal kapcsolatosan benyujtandó jegyzőkönyvek és tényálladék felvételekből arról tudomást szerzett:

Szándékozik-e intézkedni, hogy az alkotmányos felfogásokkal, a törvények szentségével, az azok által biztosított egyéni szabadsággal és vagyonbiztonsággal ellenkező ezen állapotok megszüntettessenek, hogy nevezett éjjeli őrök által elkövetett visszaélések és kegyetlen torturázások szigorúan megbüntettessenek; s mivel mindezek az ottani hatóságok elnézésével, hallgatag beleegyezésével történtek s mivel azok az eddig emelt panaszokat s feljajdulásokat tekintetbe nem vették, sőt a biróságok felszólalásaira is semminemű jogorvoslatot a szegény megkinzottaknak nem adtak, sőt vétkes elnézéseik által azokat mintegy felbátorítva, vétkeik bűnpalástolójává váltak és mivel ily viszonyok közt azoktól igazságos és szigorú vizsgálat átvitelét egyáltalában nem várhatjuk:

Hajlandó-e a belügyminister ur egy kiküldöttje vagy más szomszédos megye delegált bizottsága által a helyszinén szigorú vizsgálatot tartatni, az általam benyujtott jegyzőkönyvekben megnevezett, elkinzott és megtorturázott emberek és ottan szintén megnevezett tanúik kikérdezése nyomán az ügyet kideritemi s mindenekelőtt ezen törvényellenes, a községek által perhorrescált idegen baktereket megszüntetni, hogy az erőszakoskodásuk és teljhatalmú kegyetlenkedéseiktől való félelem a helyzet kiderítését meg ne hiusítsa.

Tisza Kálmán ministerelnök: T. képviselőház! Kötelességemnek tartom egy pár szó-

Digitized by Google

val már ma reflectálni az interpellatióra, mert a képviselő ur által felhozottak általánosítva oly komoly vádat képeznek — és a képviselő ur bizonyítékokra hivatkozott — melyet elhallgatni nem lehet. *(Helyeslés.)*

Mindenekelőtt constatálni kivánom, hogy a képviselő ur hibásan hivatkozott bizonyítékokra, mert azok, a miket felmutatott, panaszlevelek. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Ezen panaszlevelek beadhatók lettek volna nem is a közigazgatósági hatósághoz, mint ő mondotta, hanem a bírósághoz. *(Helyeslés.)*

A bíróságnak dolga megvizsgálni, ha csakugyan azon közbiztonsági vagy éjjeli őrök elkövették-e azokat és ha elkövették, büntető törvénynek eléggé szigorú szabványai rájuk alkalmaztassanak. *(Helyeslés.)*

És épen, mert abból, hogy ilynemű panaszok a képviselőház elé hozatnak, azt hihetné valaki, hogy azok ellenében nemcsak a közigazgatósági hatóságnál, melyet a képviselő ur, ugy látszik, felszólalásával sújtani akar, de bíróságainknál sem lehet elégtételt kapni, kötelességemnek tartottam azt constatálni és constatálom azt, hogy az ily panaszoknak előmozdítása az illető forum előtt, ha valakinek tudomására jő, bizonyosan humanisticus és emberi kötelessége, de ily panaszok a képviselőház előtti interpellatio tárgyát, semmi néven nevezendő helyes felfogás szerint, nem képezhetik. *(Helyeslés.)*

Még egy kérdést intézett hozzám a képviselő ur s ez az, hogy szándékozom-e elrendelni — ez már én rám tartozik — hogy a felelős éjjeli őrök intézménye, a mely azelőtt gyakorlatban volt, visszaállittassék? Magukkal azokkal mi történjék, kik ellen ő a panaszt beadta, az természetesen attól függ, hogy a bíróság mit fog a vizsgálatból kideríteni; ha hibásak, bizonyosan a büntető törvénykönyv szerinti büntetést el fogják venni. De arra nézve, hogy szándékozom-e a gyakorlatban volt felelős éjjeli őrök visszaállítását elrendelni, arra már határozott nemmel felelek, mert a felelős éjjeli őrök rendszerét ugy a tudomány, mint a gyakorlat elítélte véglegesen, *(Általános helyeslés)* mert ezen felelős éjjeli-őrök rendszerint nem egyebek, mint a tolvajlásnak eszközei, *(Élénk helyeslés)* a miért fizetést húznak.

Azt az intézményt tehát visszaállítani nem fogom, mert akkor igazán elmondhatná a képviselő ur, hogy nem haladtunk az administratióban, hanem hátramentünk. Én ezt a hátrafelé menő intézkedést a képviselő ur kedveért sem fogom megtenni. *(Helyeslés)*

Ezeket megjegyezvén, egyébiránt, miután az interpellatiót már a ház meghallgatta, azon panaszlevelek mellé csatolva beadattak, igenis lesz gondom rá — nem úgy, hogy én avatkozzam be a jogszolgáltatásba — de hogy illetékes úton, az igazságügyminister utján, ezen dolgok megvizsgálására a bíróságok utasittassanak, bár meg vagyok róla győződve, hogy ilyen utasítás és felszólítás nélkül is, ha panasz emeltetett volna, kötelességüknek eleget tettek volna. *(Helyeslés.)*

Orbán Balázs: T. képviselőház! Megnyugtatásomra szolgál a t. minister urnak ezen legutóbbi nyilatkozata, annyival is inkább, mert tudomásom van arról, hogy ha nem is minden eset, de több a bíróságnak be is volt jelentve és kérem az igazságügyi minister urat, méltóztassék ezen ügyeket megszorgalmazni, mert már évek óta hevernek elintézetlenül.

A másikra nézve, hogy miért hoztam ezen eseteket a képviselőház elébe, indokom volt először az, hogy minden hatóságnál megtették a kellő lépéseket: a megyénél, az alispánnál is *(Felkiáltások: Miért nem a bíróságnál?)* de nem nyerhettek orvoslatot és másfelől azért, mert ha a felelős éjjeli őrök intézménye nem is állítható vissza, de semmi esetre sem lehet erővel ama községeket az ő tudtuk, akaratuk nélkül ilyen fegyveres csapatoknak az alkalmazása az ő terhükre — mert iszonyú fizetéssel vannak ellátva, hogy a községek a költséget elviselni nem birják; többször felszólaltak e tárgyban, az alakuláskor is égytől-egyig ellene nyilatkoztak a községek és ama fegyveres csapatok rájuk lettek octroyálva és ezáltal a községek önkormányzati jogaikban megsértve lettek. *(Helyeslés jobbfelől.)* Ez irányban tehát a minister ur intézkedési joga igenis fenmarad, hogy ne erőszakolják ezen községeket ama fegyveres csapatok eltürésére és azok roppant terheinek elviselésére.

Különben a választ tudomásul veszem. *(Helyeslés.)*

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! Csak annyit kivánok megjegyezni, miután a képviselő ur ismét felhozta, hogy hiába folyamodtak az alispánhoz és már előbbi beszédében a bácsmegyei hatóság, ha nem is bűnrészességgel, de bűnelsimítási törekvéssel vádoltatik, hogy igen, teljesen értem, hogy a közigazgatási hatóság nem járhatott el ezen ügyben, mert a közigazgatási hatóságnak a bíróság jogkörébe avatkozni nem szabad. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: Az interpellatio közöltetni fog a ministerelnök urral. *(Felkiáltások a jobboldalon: Tudomásul veszszük a választ! Szavazzunk!)* Az interpellatió közölni kell a ministerelnök urral, mert azt kivánta. *(Helyeslés.)*

Most azt hiszem, hogy miután maga az interpelláló t. képviselő ur is tudomásul vette a ministerelnök ur válaszát, kijelenthetem, hogy a válasz tudomásul vétetett.

Következik Szemnecz Emil képviselő ur interpellatiója.

Szemnecz Emil: T. képviselőház! *(Hall-*

Digitized by Google

juk!) Sine ira et studio kivánok a t. ház előtt a ministerelnök urhoz, mint belügyministerhez egy közéletünket és a magyar közvéleményt fontosan érdeklő, a magyar nemzeti érzékenységet mélyen izgató ügyben kérdést intézni.

Méltóztatnak tudomással birni azokról a mozgalmakról, a melyeket az 1848/9-iki honvédség néhány tagja Görgey Arthur, a szomoru emlékű magyar főhadvezér, dictator, illetőleg tábornok erkölcsi rehabilitatiója érdekében ezelőtt $1^1/_2$—2 évvel megindított.

Legkevésbé nincs szándékom, hogy akár ezeknek az uraknak tiszta intentióját, akár pedig az ellenünkben nyilvánuló közvélemény felzudulásának jogosultságát kétségbe vonjam, mert én e tekintetben az egyedül igazságos birónak a történelmet ismerem el és ép azért semmi szándékom nincs akár az egyik, akár a másik irányban ítéletet mondani.

Az 1848-as honvédek körében azonban napok óta egy igen izgató hir van elterjedve és ez az, hogy a rehabilitatiónak voltaképeni czélja az volt, hogy noha az országos honvédgyülés kudarczot vallott és noha az aláiró 200 és egynehány honvéddel szemben az összes honvédegyletek körülbelől 10,000 honvédnek tiltakozása állott, mindazonáltal a rehabilitatiónak megkisértését arra használták fel és voltaképeni czélja odairányult, hogy a szomorú emlékű tábornoknak nyugdíjat szavaztassanak meg részben azon alapokból, melyeket az országgyülés e czélra megszavazott, részben pedig azon más alapokból, melyekből mint a t. ministerelnök urnak bizonyára tudomása van, szintén egyes nyugdíjak szolgáltatnak ki. Én őszintén megvallom, t. képviselőház, magam sem merem hinni, hogy Görgeynek szomorú szereplése után lenne egy ember is Magyarországon, ki nyugdíjat szavazna meg. *(Hangok jobbfelől: De vannak! Mozgás a szélső baloldalon.)* Fogadják részvétemet, mert Görgey Arthur előtt állott a becsületes meghalás s a tisztességes capitulatió, a helyett, hogy társait akasztófára juttatta volna. *(Zajos felkiáltások jobbfelől: Rendre! Felkiáltások a szélső baloldalon: Miért? Hisz igaza van!)*

Elnök: Azt méltóztatott mondani a t. képviselő ur, hogy tartózkodni fog minden ítélettől. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Hiszen provokálták! Zaj jobbfelől.)*

Szemnecz Emil: Jóllehet, nekem, t. képviselőház, megvan Görgey Arthurra vonatkozólag a magam egyéni nézete, azt nem akartam a ház előtt publicálni, de a túloldalról történt felszólalás által provocálva, kötelességemnek tartottam azt nyilvánítani. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Nekem, t. ház, hitem és meggyőződésem az, sőt többet mondok, én a ministerelnök ur iránt bármily bizalmatlansággal viseltessem is politikai tekintetben, az ő magyar hazafiságát, az ő jó magyarságát soha kétségbe nem vontam és hiszem azt, hogy ha magát a ministerelnök urat kérdeznék meg az iránt, hogy vajjon országos alapból lehet-e Görgey Arthur tábornoknak nyugdíjat adni, elutasítólag felelne. Magam sem hiszem az esetet és ép azért nem is vádképen, nem is recriminatióképen, csupán a közvélemény megnyugtatására és esetleg az országos nemzeti izgatottság megelőzése érdekében vagyok bátor a ministerelnök urhoz interpellatiót intézni.

Nem akarom interpellatiómat hosszabban indokolni, azt hiszem, hogy az álláspont, melyet elfoglaltam s a kijelentés, melyet tettem, indokolni fogja s azért bátor leszek azt egyszerűen felolvasni: *(Ovassa)*

Interpellatio az igen t. ministerelnök urhoz, mint belügyministerhez és a honvédelmi ministerhez.

Az 1848—1849. honvédség tagjai közt napok óta kering az a hir, hogy Görgey Arthur tábornok számára az országos honvédsegélyből vagy más e czélra szánt alapból évi 6000 forint nyugdíj szavaztatott meg.

Tekintettel arra, hogy e hir okvetlen a közvélemény elkeserítését eszközli.

Tisztelettel kérdem az igen t. ministerelnök urat.

Hajlandó-e ez ügyről tudomást szerezni és megnyugtató felvilágositást adni s az esetben, ha a hir csakugyan valónak bizonyulna:

hajlandó-e az esetleg megszavazott nyugdíj kiszolgáltatását betiltani.

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! Sajnálom, hogy a honvédelmi minister ur, mint hogy az interpellatio mindkettőnkhöz intéztetett, gyöngélkedése miatt nincs jelen.

Én nekem is ugy, mint a képviselő urnak, meg vannak a szóban levő egyénre nézve nézeteim; de én megtartom azt, a mit a képviselő ur is maga elé tűzött és azt mondom, hogy az események és az abban szereplők felett ítélni a történelemnek lesz feladata. *(Helyeslés.)* Ennek előrebocsátásával azt elismerem, hogy sem a szóban levő 48/49-iki tábornoknak, sem senkinek másnak országos alapból, vagy honvédsegélyezési czélból megszavazott alapból a nélkül, hogy vagy a törvényhozás, vagy azon bizottság, mely ezen alapból segélyezésre és nyugdíj megszavazására hivatott, megszavazta volna, nyugdíja nem lehet. *(Helyeslés.)*

Miután pedig sem a törvényhozás, sem pedig azon bizottság, a melynek rendes számadásai minden évben előterjesztetnek, nem szavazta meg, biztositva lehet a képviselő ur, hogy nem utalványoztatik ki azon 6000 forint, melyet említett. *(Helyeslés.)*

Szemnecz Emil: Midőn a minister urnak szives válaszát, melyet rögtön megadni hajlandó

Digitized by Google

volt, köszönettel veszem, csupán egynek megjegyzésére szorítkozom, arra tudniillik, hogy különösen hangsúlyozta azt, hogy az országgyülés által megszavazott összegekből az illető számára semmi nyugdíj nem szavaztatott meg. De ezen megszavazott összegeken kivül van más alap is, mely az országgyülés által nem szavaztatik meg és mely nyilvános számadás alá nem kerül. Ugyanazért nagyon óhajtottam volna, ha a t. miniszterelnök ur a „megszavazott" szót kihagyta volna, mert szerettem volna világosan hallani, hogy nem csak a megszavazott összegekből, hanem még azon kivül azon alapból, melynek nevét szükségtelennek tartom megnevezni, sem fizettetett ki semmi.

Elnök: Méltóztatik a t. ház a miniszterelnök ur válaszát tudomásul venni? *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Hiszen nem felelt!)*

Tisza Kálmán miniszterelnök: T. ház! Engedelmet kérek, én feleltem szóról-szóra ugy, a mint a kérdés hozzám intézve volt, azontúl felelni pedig nem tartozom. Méltóztassék a t. ház a felett határozni, hogy tudomásul veszi-e válaszomat. *(Helyeslés.)*

Szemnecz Emil: Bocsánatot kérek, hogy még egyszer felszólalok, de bátor vagyok a t. miniszterelnök urhoz felszólalása folytán akként intézni a kérdést, hogy vajjon az ugynevezett bukuresti alapból nem szolgáltatik-e Görgey Arthur számára nyugdíj. *(Felkiáltások jobbfelől: Mi az? Nagy zaj.)*

Tisza Kálmán miniszterelnök: Méltóztassanak megnyugodni, ilyen bukuresti alap nem létezik. Valamikor volt bizonyos lefoglalt dolog, mielőtt még miniszterré lettem, egy pár ezer frtra menő összeg, de az már az illető czélokra elköltetett.

Elnök: Méltóztatik a választ tudomásul venni. *(Felkiáltások: Tudomásul veszszük!)* Tehát tudomásul vétetik. Az ülés ezennel bezárom.

(Az ülés végződik délután 2 óra 5 perczkor.)

305. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1887. évi január hó 24-én.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés a beérkezett kérvényekről. A pénzügyi bizottság jelentése a belügyministernek az 1885. évi XXIV. törvényczikk alapján szükségessé vált átmeneti kiadásokról. Az állandó igazoló bizottság jelentése Moricz Pál újvidéki képviselő igazolásáról. Az 1887. évi állami költségvetés általános tárgyalása. Tisza Kálmán miniszterelnök törvényjavaslatot nyujt be a Chile köztársasággal kötött kárpótlási szerződésről. Goda Béla mint az összeférhetlenségi bizottság uj tagja leteszi az esküt.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, Szapáry Gyula gróf, Széchenyi Pál gróf, Trefort Ágost, Bedekovich Kálmán, Fabiny Theofil, Fejérváry Géza báró, Baross Gábor, báró Orczy Béla.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Zsilinszky Mihály jegyző ur fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kivánókat Beőthy Algernon, az azok ellen jelentkezőket Törs Kálmán jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni az utóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Szathmáry György jegyző *(olvassa a január hó 22-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom Békés és Komárom megyék közönségeinek föliratait, melyekben a hadsereg és honvédség szükségletei szállításának decentralisatiója érdekében törvényhozási intézkedés megtétele tárgyában kérelmeznek.

Komárommegye közönségének föliratát, melyben Nyitramegyének fölterjesztését pártolván, a magyar nyelv használatának a monarchia összes hatóságainál a paritás elve alapján érvényt szerezni kér.

Háromszékmegye közönségének fölterjesztését, melyben a Romániával megujítandó vámszer-

Digitized by Google

ződések csak oly alakban való elfogadását kéri, hogy iparczikkeink bevitele megkönnyittessék, a behozandó gabonára vám vettessék és a szarvasmarha behozatala eltiltassék.

Mindezen feliratok kiadatnak a ház kérvényi bizottságának tárgyalás és jelentéstétel végett.

Az elnökségnek több előterjesztése nincsen.

Rakovszky István a pénzügyi bizottság előadója: T. képviselőház! Van szerencsém bemutatni a pénzügyi bizottság jelentését a belügyministernek az 1885. évi XXIV. törvényczikk alapján szükségessé vált átmeneti rendkivüli kiadásokra vonatkozó előterjesztéséről. Kérem a t. házat, méltóztassék ezen jelentés kinyomatása és szétosztása iránt intézkedni és annak tárgyalását a belügyministerium költségvetésével egyidejüleg napirendre tűzni.

Elnök: A pénzügyi bizottság jelentése ki fog nyomatni, a ház tagjai közt szétosztatni és a belügyministeri tárcza költségvetésénél az illető tételnél fog ezen jelentés tárgyalás alá vétetni.

Földváry Miklós, az állandó igazoló bizottság előadója: T. ház! Van szerencsém bemutatni az állandó igazoló bizottság jelentését, mely szerint Móricz Pál Ujvidék szabad királyi város választó kerületében megválasztott országos képviselőt a szabályszerű 30 nap fentartásával igazolandónak véleményezi.

Elnök: Az állandó igazoló bizottság jelentése alapján Móricz Pál, Ujvidék szabad királyi városában megválasztott országos képviselő a szabályszerű 30 nap fentartásával igazolt képviselőnek jelentetik ki s minthogy a 7. osztályban van a legkevesebb képviselő, a 7. osztályba soroztatik.

Több jelentés nem lévén, következik a napirend, az 1887. évi államköltségvetés általános tárgyalásának folytatása. A szólók során következik Matkovics Tivadar.

Matkovich Tivadar: T. ház! Mélyen érzem a feladat nehézségét, midőn a vitának ilyen előhaladt stadiumában annyi jeles szónok és annyi jeles beszéd után én is szót kérek s a t. ház türelmét csak néhány perczre kérem. Érzem e nehézséget annyival inkább, mert felszólalásom okadatolására nem hivatkozhatom arra, a mire Pulszky Ágoston képviselő ur, hogy szavazatom indokolása végett szólok, mert ugy vagyok meggyőződve, hogy ezzel a költségvetéssel szemben a tagadó szavazatot indokolni nem szükséges, az igenlő szavazatot pedig indokolni nem lehetséges. *(Helyeslés. (Ugy van! a szélső baloldalon.)* Felszólalásom okául inkább elfogadom azt, a mivel Pulszky Ferencz képviselő ur vádolta az ellenzéket, hogy tudniillik haza beszél. Igenis, t. ház, én haza beszélek, önöknek ugy is hiába beszélnék *(Derültség a szélső baloldalon)* és haza beszélek abban az értelemben, mint Beőthy Ákos képviselő ur mondta, „hogy megadjuk a vészjelt a nemzetnek, hogy óvja magát. *(Helyeslés. Ugy van! a szélső baloldalon.)* Megvallom azonban, nagy zavarban vagyok, hogy felszólalásomat miként formulázzam? nehogy Dégen Gusztáv képviselő ur ellenem is azt a vádat emelje, a mit emelt az ellenzék többi szónoka ellen, hogy tudniillik izgatnak. Én sokkal kisebb tagja vagyok az ellenzéknek, hogysem ez az én védelmemre szorulna, de a magam megnyugtatása szempontjából engedje meg mégis a t. ház, hogy megvizsgáljam, vajjon mi alapja van a vádnak? Mit tesz az ellenzék, hogy ezzel a váddal illetik? Az ellenzék ebben a parlamentben nem tesz egyebet, mint minden müvelt ország parlamentjének ellenzéke tesz: kritikát gyakorol és véleményt nyilvánít. És midőn ezt teszi, egy hajszállal sem tesz többet, mint kötelessége és ha csak egy hajszállal tenne kevesebbet, már akkor nem teljesítené kötelességét. *(Helyeslés. Ugy van! a szélső baloldalon.)* De nagyon jellemző a korra és férfiaira, hogy még a kritika-nyilvánítást is izgatásnak tekintik. *(Helyeslés. Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Ha a t. képviselő ur azt hiszi, hogy a birálat, ha kihallatszik a választók közé, a választókat felizgatni képes, ugy nem a birálat izgatja őket, hanem azon dolgok, melyek a birálat tárgyát képezik. *(Helyeslés. Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Mielőtt felszólalásom tulajdonképeni tárgyára térnék, kénytelen vagyok néhány szóval reflectálni Vadnay Andor t. képviselőtársamnak a legutóbbi ülésben tartott beszédére, melyben a 48-as és függetlenségi párt ellen azt a súlyos vádat emeli, hogy a függetlenségi párt a haza függetlenségével biztatja a haza polgárait és ily biztatgatással akar kitérni a mindennél fontosabb zsidókérdés elől; azt mondja továbbá, hogy a nemzet már kezdi unni a haza függetlenségével való biztatást.

T. ház! Én azt hiszem, ennél alaptalanabb és igazságtalanabb vádat még nem mondtak. Mert hogy lehet egy kisebbséget vádolni azzal, hogy csak biztat, de nem teljesíti igéretét, ezt egyátalában megérténi nem tudom. S az ilyen támadásokkal a legnagyobb szolgálatot csak a túloldalnak teszik. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

A mi pedig azt illeti, hogy mi a zsidó kérdést nem tekintjük mindennél fontosabbnak, engedje meg a képviselő ur, hogy én a magam nevében kimondjam, hogy mindennél fontosabbnak csak hazánk függetlenségének kérdését tartom. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* És meg vagyok győződve arról, hogy ha a képviselő urak ma kikergetnének minden zsidót az országból, addig, mig Magyarország az osztrák birodalommal szemben ilyen kapcsolatban lesz, addig, mig Magyar-

Digitized by Google

ország az osztrák birodalomnak — hogy úgymondjam — fejős tehene lesz, a mig az 1867-iki kiegyezés fennáll, a mig az ezen alapon létrejött kormányok uralkodnak, addig sem Magyarország, sem annak népe nem fog boldogulni. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

A mi végre azt illeti, hogy Magyarország népe kezdi a haza függetlenségeért való küzdelmet unni, erre azt válaszolom, hogy ha unja ez a nép a biztatást s ha megunta a küzdelmet Magyarország függetlenségeért: akkor nem érdemel egyebet, mint szolgaságot. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* De azt hiszem, hogy ez nem ugy áll, a mint a t. képviselő ur mondotta; azt hiszem, hogy a magyar nép nem unja a függetlenségért való harczot s ezt legjobban bizonyítja az, hogy azon párt, melynek zászlójára a haza függetlensége van irva, ilyen számmal van itt képviselve. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

A mi felszólalásom tulajdonképeni tárgyát illeti, a tárgyalás alatt levő költségvetés sokszoros mértékben megérdemli azt az erős kritikát, a melyben eddig részesült.

Megérdemli első sorban önmagáért, mert olyan véghetetlenül, kétségbeejtően rossz; megérdemli másodsorban azért, mert a jelen kormány 12 éves uralkodásának eredményeként jelentkezik. Megérdemli végre azért, mert oly kormány 12 éves uralkodásának eredménye, a mely mikor hatalomra jutott, egészen mást: az ország pénzügyeinek rendezését vállalta magára s a mely kormánynak csak ezen igéretében vetett bizalom volt jogczíme a hatalom elfoglalására. És midőn a t. kormány erre vállalkozott s ezen feladat teljesítése végett a kormányzást kezébe vette, hát akkor az, különösen annak t. elnöke, nagy és súlyos áldozatot hozott; legalább az újévi gratulatio alkalmával mondott beszédében sejteni engedte, hogy ez részéről nagy áldozat volt. És én is annak tartom. Nagy politikai elveket, nagy politikai elvekért való már-már eredménynyel kecsegtetett küzdelmet, dicsőségesen megfutott politikai multat áldozott fel a t. kormányelnök ur, cserébe a ministeri székért.

Nem akarok annak vitatásába bocsátkozni, vajjon ilyen áldozatok meghozatala bármi körülmények között, bármi feltételek mellett lehetséges-e, szabad e? Nem vitatom, vajjon ezen áldozat meghozatala menthető e azon elvvel, hogy a czél szentesíti az eszközöket; csak azt akarom constatálni, hogy ha a kormánynak, illetőleg a t. kormányelnök urnak ezen tényét tisztán czélszerűségi, hogy ne mondjam, üzleti szempontból, birálom is, arra a conclusióra kell, hogy jussak, hogy ez az eredmény azokat az áldozatokat általában nem érdemelte meg. Azt akarom constatálni, hogy a kormány és t. elnöke csalódott, mert az igéret teljesítésének dicsősége nem jutott osztályrészéül, de még jobban csalódott a nemzet, mert ugy az eredményben, mint az emberekben csalódott. *(Ugy van! a baloldalon.)*

És én, t. ház, a kormány és különösen az igen t. ministerelnök urat ezért a csalódásért nagyon sajnálni tudnám.

Sajnálni tudnám azon odiumért, a mely reá hárul, a felelősség azon nagy mértékeért, a mely vállaira nehezedik, ha nem tudnám, hogy tulajdonképen ő az oka mindennek, hogy mindettől menekülni módjában volt. A kormány midőn látta, hogy a mire vállalkozott, nem lesz megvalósítható akár rendszerének hibás volta, akár a kormányon kivül álló okok miatt, a mikről azonban nekem tudomásom nincs; midőn tapasztalta, hogy igéretét beváltani nem tudja, módjában volt akár rendszerváltoztatás, akár visszavonulás által a felelősség terhétől menekülni, módjában volt tovább nem menni azon végzetes ösvényen, a melyen haladt és nem vinni tovább a nemzetet az örvény szélére, a mely most a költségvetés adataiból tátong felé. Ha a kormány, idejekorán belátva csalódását, azt mondotta volna: elmentem idáig, de csalódtam, tovább nem megyek, akkor fel volna mentve a felelősség súlya alól. Mig igy a makacs, mondhatnám erőszakos előre törtetés az áldástalan uton, a nemzet kárhoztató szavát, sőt még annál rosszabbat is, méltán megérdemli. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Én azonban a kormánynak makacskodását magamnak lélektanilag sem tudom megmagyarázni. Mert a történelem és a tapasztalás azt bizonyítja, hogy a nagy államférfiak egy nagy eszmét, nagy elvet és nagy czélt tűznek maguk elé, hogy annak szentelik egész éltöket, tehetségüket, befolyásukat és hatalmukat, hogy küzdenek ezért kitartóan és következetesen s vagy győznek, vagy buknak, de sohasem nyujtanak segédkezet oly munkálkodáshoz, mely ezen czél elérését nemcsak lehetségessé nem teszi, hanem határozottan lehetetlenné teszi, *(Igaz! Ugy van! a szélső balfelől)* szóval náluk minden, tehetség, befolyás és hatalom, eszköz azon nagy czél szolgálatában, s inkább az eszközt, de soha a czélt tévesztik szem elől. *(Ugy van! a szélső balfelől)* A t. kormánynál pedig azt tapasztaljuk, hogy midőn Magyarország pénzügyének rendezése végett a kormányhatalmat kezébe ragadta, akkor consequenter olykép cselekedett, hogy előre is bizonyos lehetett felőle, hogy épen az nem fog megvalósulni, a mit igért. *(Ugy van! a szélső balfelől.)*

Midőn a kormány azt tette, a helyett, hogy belátta volna, hogy a mit igért, valósítani nem tudja, még oly manipulatióba is bocsátkozott, a melyekért, ha azokra magánember vállalkoznék, bizonyosan kellemetlenségei lennének a büntető törvényszékkel, mert hát kérdem, ugyan micsoda minősítés alá esnék az oly férfiu eljárása, a ki a rendelkezésére bocsátott eszközöket más czélokra fordította? Felelősségre vonatnék és a büntető

Digitized by Google

bíróság elé hurczoltatnék. És ugyan mit tett a kormány akkor, midőn a különféle czímeken a különféle czélokra megszavazott összegeket más czélokra használta, költötte el? és mikor már sem itt, sem ott nem volt semmi, a cassák üresen állottak, akkor a t. házhoz jött, töredelmesen kérvén a pót-hitelt. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)*

Mondom, midőn ezt kellett tapasztalnunk, nem veheti rossz néven a kormány, hogy azon meggyőződés támadt bennünk és e meggyőződésnek kifejezést is adunk, hogy a kormánynál a hatalom elnyerése volt és a hatalom megtartása most a czél s minden egyéb eszköz e czél szolgálatában. Mind e mellett én, habár azon súlyos bajokért, a melyek fejünk felett összetornyosultak, első sorban a kormányt tartom felelősnek, nemcsak őt teszem felelőssé, hanem a többséget is, a melynek szintén van része és pedig jelentékeny része ebben, mely oly bölcsen intézte a haza sorsát, hogy eljutottunk oda, a hol vagyunk és a hol a kibontakozás lehetősége is kétséges.

Én ugy tudom, hogy a nemzet választottaiból alakult parlament arra való, hogy a parlament kebeléből alakult kormányt minden lépten-nyomon ellenőrizze. Támogassa ott, hol a haza javára működik, de vonja meg támogatását tőle és vonja felelősségre akkor, ha a haza kárára van. *(Igaz! Ugy van! a szélső balfelől.)* Vajjon a mi parlamentünknek többsége ezen 12 év alatt miként gyakorolta az ellenőrzés jogát, a mely nemcsak jog, de súlyos felelősséggel járó kötelesség is? Erre nagyon röviden lehet felelni azzal: „Sehogy.“ *(Ugy van! a szélső balfelől.)* A többség magatartásának jellemzésére elég lesz, ha egy példára hivatkozom. *(Halljuk! Halljuk!)*

A törvényhatóságok rendezéséről szóló törvényjavaslat tárgyalásakor történt. A t. kormány beterjesztette a javaslatot avval a hirhedt 54-ik §-szal; ezt elfogadta a többség egyhangúlag a pártkörben; elfogadta a közigazgatási bizottságban; elfogadta volna e szerint a házban is az 54. §-szal együtt, daczára annak, hogy a közvélemény felháborodásának hullámai erősen csapkodtak; és midőn a t. kormányelnök, mint belügyminister, e szakaszt tközvetlenül tárgyalás előtt visszavonta, akkor a többség őt e tényeért megéljenezte.

Azt hiszem, t. ház, ehhez magyarázat nem szükséges s azt hiszem, hogy a két tény közti ürt semmiféle logika kitölteni nem képes. *(Helyeslés a szélső balfelől.)* Csakis ily magatartású többségtől volt várható az is, hogy a költségvetés elfogadtatott a pártclubban egyhangúlag, a pénzügyi bizottságban és valószinűleg el fog fogadtatni a házban is, daczára annak, hogy a túloldalnak saját kebelében oly sok, oly hangos és súlyos aggodalmaknak adatott kifejezés. De viszont nem csudálkoznám, t. ház, azon sem, ha most a t. kormány a költségvetést saját magával együtt elejtené és lemondana, ezért a t. túloldal őt ép ugy meg fogná éljenezni, mint megéljenezte az 54-ik §. visszavonásánál. *(Derültség a baloldalon.)*

Nagyon természetes, t. ház, hogy a kormány ilyen ellenőrzés mellett, sőt helyesebben fejezve ki magamat, az ellenőrzés teljes hiányában az egyik hibát a másik után követte el, az egyiket a másikkal takargatta; sőt azt merném állítani, hogy a teljes ellenőrzés hiányának érzetében ment a kormány azon meggondolatlan költekezésbe és gazdálkodásba, melyet Horánszky Nándor t. képviselő ur igen jellemzően féktelennek nevezett. *(Helyeslés szélső balfelől.)* És én ugy képzelem, t. ház, hogy a t. kormány és különösen annak t. elnöke, midőn az ellenzékiség terméketlen sivatagáról a hatalom gyümölcsös kertjébe jutott oly kedély és lelki állapotban rohant a bajok tömkelegébe, mint az az ifjú, a ki kiszabadul egy szigorú nevelőintézetből és feljön egyetemi hallgatónak és látja, hogy nincs felügyelet, nincs ellenőrzés, ellenben látja, hogy a világ minden nemes és nem nemes, hasznos és nem hasznos élvezetével nyitva áll előtte és fenékig üríti a hóbort poharát saját maga és hozzátartozói kárára.

Hanem azt el kell ismernem, t. ház, hogy a kormány háladatos a többség iránt. Fényes tanubizonyságait szokta ennek adni minden képviselőválasztásnál azon erkölcsi támogatás által, melyben párthiveit részesíteni szokta. És nem a kormány hibája, hogy egyes túlbuzgó apostolai az erkölcsi támogatást kongó és bankópénzre és más meg nem engedett capacitálási eszközökre felváltva hozzák forgalomba és nem a kormány hibája, ha a Dégen t. képviselő ur által említett politikailag nagyon megérett választó-közönség ily eszközök előtt meghajol és bizonyára a t. kormányelnök ur mint belügyminister mind ezek ellen, csak azért késik törvényjavaslatot nyujtani be, saját igérete és többszöri sürgetés daczára, mert a dolgokról tudomása nincs, mely kivételes állapotban bizonyára csak ő maga van. *(Élénk derültség balfelől.)*

Ennek az erkölcsi támogatásnak azután súlyos következései vannak ugy fölfelé, mint lefelé. Fölfelé a t. kormánynyal szemben, az a t. kormánypárti képviselő ur, a kit a kormány támogatásával segített állásához nem mer önálló és független álláspontot elfoglalni, lefelé választóival szemben pedig nem érzi az erkölcsi felelősség azon mértékét, mely minden bizalmi állás természetes és szükségképeni kifolyása; mert hiszen az ugynevezett bizalomnak, a melyben a megválasztott kormánypárti képviselő ur a politikailag érett választók részéről részesül, az ellenértéket azok már megkapták előzőleg. Ekként azután, t. ház, a kormány és pártja össze-vissza és le lévén kötelezve, nagyon természetes, hogy egymást támogatni kénytelen, hogy karöltve rohanva bele a bajokba, vigye magával a nemzetet. És a nemzet?

Digitized by Google

A nemzetnek egyik józanabb része érzi a bajt és fel is emeli sokszor intő szavát, csakhogy ez kiáltó szó marad a pusztában. A nemzet másik része, melynek megvan a modern savoir vivre-je, igyekszik kihasználni a helyzetet felfelé és lefelé. A harmadik rész, mely politikailag teljesen ki van a kormány által érlelve, cynismusba merül és nem törődik semmivel, csak azzal, hogy ki ad s hogy mit ad s elvakultságában nem látja be, hogy a mit ingyen vél kaphatni, azt neki vagy utódainak igen drágán kell majd megfizetni. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

T. ház! A költségvetés adatai feltüntetik hazánk pénzügyi helyzetét; megismerjük abból, mennyi a terhünk, az adósságunk, az évi szükségletünk, a deficitünk. Különösen megtudjuk, hogy az ország passivái azon 12 év alatt, mely óta a jelen kormány uralkodik, mennyire szaporodtak. Ezzel szemben igen érdekes volna egy másik statistikát összeállítani, mely azt volna hivatva kimutatni, hogy Magyarország lakosainak mint magán embereknek passivái mennyire szaporodtak ugyanazon idő alatt? Igen érdekes volna megtekinteni a telekkönyvek teherlapjait, a pénzintézetek kimutatásait s azon sok váltó és adósági pert, mely folyamatban van. És bár a magánosoknál levő tartozások ekkor sem lennének kiderithetők, azt hiszem, e statistika is oly horrens adatokat mutatna, a melyek semmivel sem állanának hátrább a költségvetés számadatainál. És ez igen becses anyagot szolgáltatna annak megvilágítására, hogy a magyar nemzet vállai még mennyi terhet birnak meg, hogy meg birja-e a nemzet vagyona, mely az állam anyagi fennállásának alapja is, azon kettős terhet, mely saját adósságai és szükségletei és az ország adósságai és szükségletei által méretik rá? Igen becses anyagot nyujtana annak megbirálására is, hogy a t. kormány 12 évi uralkodásának tulajdonképen mi az eredménye?

Egy eladósodott, hitelvesztett ország, a bajokkal szemben tanácstalanul álló kormány, a helyzet magaslatán nem álló többség, koldussá lett nemzet és erkölcsileg alá süllyedt lakosság: ez az eredmény. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbalon.)* És hogy ez igy áll, hogy ez nem ámítás: annak igazolására hivatkozom azon felszólalásokra, melyeket a túloldalról hallottunk; hivatkozom kivált Horváth Gyula és György Endre t. képviselő urak beszédeire, melyekben mindezen bajok nyiltan, vagy hallgatag be voltak ismerve.

Csak Török Zoltán t. képviselő ur nem ismeri be őket; ő csak annyit ismer be, hogy nálunk néha deficit is szokott lenni. *(Derültség a szélsőbalon.)*

És a t. kormány vajjon mily tervvel lépett elő e bajok orvoslására?

Az előttem szólt ellenzéki t. képviselőtársaim szemére vetették a kormánynak, hogy ily programmot egyáltalában nem ad. Én azt hiszem, hogy e szemrehányás nem egészen alapos, a menynyiben a t. kormányelnök ur adott egy ép oly rövid, mint határozott programmot, mikor a pénzügyi bizottságban azt mondta: koplaljunk! *(Derültség)*

Hát ez igen egyszerű volna, ha olyan igen keserves nem volna s a mellett democraticus is; bár hogy mennyiben szabadelvű? azt nem tudom. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Tehát tizenkét évi bolyongás után a pusztában, az igéret földe helyett koplalás. Ugy látszik, ezen divatos tudomány kezd már szerepet játszani a statuspolitikában is. A szabadelvű pénzügyi politika combinálva Tanner, Merlatti és Succi urak systemájával, a kik még megérhetik, hogy a magyar tudomány-egyetemen tanárokká fognak promoveáltatni; hogy a megkoplaltatandó nemzetnek a koplalás művészetéből praelectiókat tartsanak. *(Tetszés a szélső baloldalon.)*

Hanem a t. kormányelnök urnak ezen tanácsa megkésett, mert hát ez a nemzet koplal már régen. Ezt természetesen a ministeri palotákból és a főváros palotasoraiból nem lehet látni; vagy ha lehet is, de nem akarják látni. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* De mi, a kik a néppel közvetlenül érintkezünk, tudjuk, hogy igy van. Tessék kimenni a nép tüzhelyeihez, meg fogják látni, hogy a gazdasági válsággal küzdő földmíves és földbirtokos, a ki csekély termését potom árért kénytelen elpazarolni, nehogy ugy exequálják el tőle; az elnyomott munkanélküli iparos, a tönkrement kereskedő már régen koplal; s hogy nemcsak a luxus, kényelmi, hasznos, de sőt a szükséges kiadásokat sem képes már fedezni; *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon)* meg fogják látni, hogy hajdan gazdag vidékek lakossága, mely tőkéket gyüjtött; mely egy emberöltő alatt megkétszerezte vagyonát, ma adósságokkal küzdödik és executiók által zaklattatik. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* Meg fogják látni, hogy oly vidékeken, a hol ezelőtt az executio szó is ismeretlen volt, ott most a licitatiót hirdető dobszó hangja már megszokottá vált. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Elég sajnos!)*

Igaz, hogy ezen dobszó néha, kivételesen vigasságot is hirdet, midőn t. i. a kormánypárti jelölt ur kortesvacsorájára hivogatja össze a megvásárlandó lelkeket, *(Tetszés a szélső baloldalon)* és bizony nem tudnám megmondani, hogy ezen nemes hangszer a kétféle functió melyikében okoz nagyobb kárt: azoknak, kiknek hangja szól.

És ezen dobszó az, t. ház, mely hirdeti a nemzetnek a „csődbe jutott nemzet megcsappant vagyonának árjegyzékét", a mint Horváth Gyula t. képviselő ur magát kifejezte. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Nem tőlünk tudja azt meg; hiszen érzi azt napról-napra keservesen.

Digitized by Google

Nem vagyok annyira elfogult, t. ház, mint azon mesebeli ellenzéki férfiu, a ki a kormányt még a gondviselés által ránk mért elemi csapásokért is felelőssé akarja tenni; hanem igenis a kormányt teszem felelőssé azért, hogy magatartásával lehetetlenné tette azon segédeszközök gyüjtését, melyek a bekövetkezett bajokat enyhíthetnék; a kormányt teszem felelőssé azért, hogy kipréselési rendszerével oda vitte a dolgot, hogy a nemzetnek sem megtakarított tőkéje, sem hitele nincs és ekként jelen súlyos bajaiban sem a mult megtakarított gyümölcsét, sem a jövőre alapított hitelt igénybe nem veheti. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

T. ház! Hogy a koplalási rendszerrel végezzek, még egy megjegyzést kivánok tenni. *(Halljuk! a szélső baloldalon.)* Nekem igen alapos aggodalmam van a ministerelnök ur koplalási programmjának gyakorlati kivihetősége ellen s e tekintetben figyelmeztetem s emlékeztetem őt egy magyar példabeszédre, a mely ugyan régi és elég drasticus, de azt hiszem, még sem áll a koplalási programm niveaujan alól. Emlékeztetem egy bizonyos emberre, ki mikor az ő kedves lovát akarta koplalásra szoktatni, az nem birta ki azt és belehalt.

És utóvégre is, t. ház, vajjon a nemzet a 12 év előtt tett igéret beváltásául beérheti-e azzal a szóval, hogy koplaljon? Beérheti-e azzal, hogy a t. kormány akként váltotta be igéretét? Semmikép sem.

Tudom én, t. képviselőház, hogy a politika nem mathematika és hogy a politikában hosszú évek fáradságos küzdelmének gyümölcseit sokszor egy-előre ki nem számíthatott pillanatnak esélyei elsöpörhetik. De hát mikor és hol jelentkezett az a nagy cataclysma, mely a kormány circulusait turbálhatta és a kormány áldásos működésének gyümölcseit egy tollvonással megsemmisíthette volna? Én ezt nem tudom, t. ház, de tudom azt, hogy ha jelentkezett volna, semmi megsemmisíteni, semmi romba dönteni valót nem talált volna, a mit már maga a t. kormány valóságos öngyilkos módon meg nem semmisített. *(Igaz! Ugy van! a szélső balon.)*

Egyébiránt t. képviselő ház, bármiként legyen is a dolog, én minden emberi működésnek, minden emberi szereplésnek egy áthághatlan határát, egy mellőzhetetlen föltételét ismerem, a melyet a lelkiismeretség szab; és a melyet még a politikában sem lehet ignorálni. *(Halljuk!)* Ez pedig azt követeli, hogy ha valaki valamire vállalkozott s azt még csak részben sem valósította meg, az hagyja ott helyét és adja át hivatottabbnak. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Ugy hiszem azonban, t. ház, hogy a t. kormányra nézve éppen ez a legnehezebb és épen erre nem akar vállalkozni, hanem ragaszkodik a hatalomhoz, biztat és hiteget ma is és azt kivánja, hogy 12 évi tapasztalat után még ma is higyjenek neki. Ez a biztatgatás, ez a hitegetés meg szokott újulni az elmult 12 év óta gyakran különös intensivitással a választások előtt; de én azt hiszem, t. ház, a magyar nemzet józan esze most már be fogja látni, hogy ez nem egyéb, mint afféle szirénhang a jóhiszemű közvélemény félrevezetésére, *(Ugy van! a szélső balon)* s meg vagyok győződve, hogy a magyar nemzet nem hisz többet annak, legfeljebb az a Nemzet, a mely papiros, *(Derültség és tetszés a szélső baloldalon)* a melyet Visi Imre szerkeszt, vagy már az sem hisz neki, csak ugy tesz, mintha hinne. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

A mit a súlyos bajok orvoslására panaceaként szórványosan felemlíteni hallottunk a t. tuloldalról, azt, mint Ugron Gábor t. képviselőtársam igen helyesen mondta, aligha kell komolyan venni. Hát tulajdonkép melyek ezek a panaceák? — Erőfejlesztés természetesen a koplalás által — conversio; combinált pénzügyi műveletek.

A mi a fejlesztést illeti, én azt hiszem, t. ház, nagyon nehéz dolog valamit fejleszteni ott, a hol már az életképesség van megtámadva; nagyon nehéz dolog gyümölcsöt termeszteni ott, a hol már az életnedvek vannak kiveszőben; nagyon nehéz dolog productiv meleget előállítani ott, hol az élet melege már mélyen a zérus alá fagyott. *(Tetszés a szélső balon.)*

A combinált pénzügyi műveletekkel meg, t. ház, a tapasztalatok után ítélve, ugy vagyunk, hogy rosszabbnak kell tartanunk az orvosságot, mint magát a bajt. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon)* És én, bár nem vonom, nem is vontam soha kétségbe, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy a t. kormány a legnagyobb jóakarattal ajánlja ezt az orvosságot, mégis azt kell mondanom, hogy ments meg uram minket az ilyen jóakaróktól. *(Helyeslés a szélső balon.)*

Egyébiránt indittatva érzem magam kinyilatkoztatni azt, hogy én a t. kormányelnök urnak azon kijelentését, hogy ő hazáját szereti, egész komolyan veszem és soha sem jutott eszembe azt kétségbe vonni. Szeretheti is ezt a hazát, mert hiszen csak ebben a hazában történhetett meg az, hogy ilyen 12 évi uralkodás után még ma is ministeri székben ül. *(Élénk derültség és tetszés a szélső baloldalon.)* Épen azért, mert én hiszem, hogy szereti hazáját, abban a szivós ragaszkodásban a hatalomhoz nem látom azon rossz szándékot, hogy készakarva okozzon kárt ennek a nemzetnek, hanem látom azon elfogultságot, mondhatnám, azon elbizakodottságot, hogy csakis az ő regime-jét tartja erre a nemzetre nézve üdvhozónak. Ennek az elfogultságnak, vagy mondjuk elbizakodottságnak következménye azután az, hogy a mint vál-

Digitized by Google

lalkozott a multban, vállalkoznék a jövőben is oly feladatok megoldására, a melyekre egyenesen nem képes. Ez a nem képesség mindenesetre objectiv okokból is származott. Nagyon szépen kifejtette Helfy t. képviselőtársam, hogy az a nem képesség a rendszerben, a hibás alapban rejlik, t. i. az 1867-iki kiegyezésben, melyen az ország pénzügyei soha sem lesznek rendezve, az ország bajain segíteni nem lehet. De azt hiszem, hogy ezek mellé subjectiv okok is járulnak, mert én ugy vagyok meggyőződve, hogy minden jeles képességek, kiváló tulajdonságok, melyeket a t. kormánytól és különösen annak elnökétől megtagadni nem lehet, csak természetöknek megfelelő helyen, időben és körben tudnak üdvös eredményeket létrehozni; más idegen talajba átültetve teljesen használhatlanokká válnak. Pártot szervezni, pártot fegyelmezni, parlamenti vitákban éles dialecticával részt venni ez egy dolog. De egy nemzetet nagy elvek alapján, biztos uton, biztos kézzel vezetni a boldogulás felé, az más dolog. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon).* És ha bizonyos jeles tehetségek valakit qualificálnak is nagy parlamenti férfiuvá, vagy mondjuk: nagy vezérférfiuvá, de nem qualificálnak egyszersmind és szükségképen nagy államférfiúvá is. (*Helyeslés a szélső baloldalon*).

Mindamellett én tudnék képzelni magamnak esetet, midőn a kormány nemcsak az ellenzéknek, hanem az egész ország osztatlan közvéleményének tetszését fogná kivívni. *(Halljuk! Halljuk!)* Ez az eset akkor következnék be, hogy ha a t. kormány mihamarabb lemondana állásáról. (*Élénk helyeslés és tetszés a szélső baloldalon.*)

Ezen reményben és várva egy olyan kormányra, a mely iránt én is bizalommal lehetek, e költségvetést nem fogadom el, hanem csatlakozom a Helfy Ignácz t. képviselő ur által beadott határozati javaslathoz. (*Élénk helyeslés és éljenzés a szélső baloldalon.*)

Elnök: Vadnay Andor ur kívánja félremagyarázott szavait röviden helyreigazítani. (*Halljuk!*)

Vadnay Andor: T. ház! Azt hiszem, hogy ha valakit megtámadnak azért, a mit e házban alig két nap előtt mondott, az illetőnek feltétlen joga van megkívánni, hogy szavait hiven idézzék, ugy a mint azok mondattak, elhangzottak e házban.

T. barátom Matkovich Tivadar képviselő ur azt állítja, hogy én a tegnapelőtti ülésben azt mondtam volna, hogy a 48-as párt a függetlenség hangoztatásával a zsidókérdés elől akar kitérni, és hogy én azt állítottam, hogy a nép kezdi unni a függetlenségi eszmét.

Ezen állítás a valóságnak meg nem felel. Én a tegnapelőtti ülésben azt mondtam, hogy a nép kezdi unni az ország függetlenségének folytonos hangoztatását azoktól, a kik tétlenül nézik, sőt leplezni akarják, hogy a földbirtokos, az iparos pusztul a zsidóság előtt s a munkás kivándorol. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Hisz ez ugyanaz.)* Nem az eszméket unja tehát, hanem azoknak hangoztatását azoktól, a kik igenis egy nagy baj, a zsidóhatalom túlterjeszkedése elől kitérnek, sőt azokat leplezik. Unja önöktől, mi tőlünk nem unja. *(Ellenmondások a szélső baloldalon. Másfelől helyeslések.)*

Én olyat nem mondtam, hogy az eszméket unja, mert az eszmének magam is híve vagyok lelkem egész erejével, hanem unja azért, mert a nemzet azoknak őszinteségében, a kik egy másik bajt lepleznek, nem bizik.

A másik, a mivel vádol a t. képviselő ur, szintén nem felel meg a valóságnak, mert én nem a pártról állítottam, hogy ki akar a zsidókérdés elől a függetlenség hangoztatásával térni, hanem azt állítottam, hogy a 48-as pártnak egyik par excellence épen a választások befolyásolása végett megindított hirlapja *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Ez nem áll!)* hiába biztatja magát és a választókat azzal, hogy majd Kossuth Lajos fiai haza jönnek diadalra segíteni a függetlenségi zászlót. A zsidókérdés elől ilyen biztatásokkal kitérni nem lehet.

Lukáts Gyula: Ezt nem olvasta ki belőle!

Vadnay Andor: Ki fogom olvasni a hirlapból. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldal egyes padjain.)*

Én, t. ház, ezeket csak mint tényeket constatálom. Nem fejeztem ki sem sajnálatomat, sem örömömet a fölött, hogy a nép bizalma önöktől kezd elfordulni, de fogok alkalmat keresni, hogy igenis kimutassam azt, mikép a népnek oka van arra, hogy a bizalmat megvonja önöktől, a kik a 48-as zászlót nem hogy előbbre vitték volna, hanem minden ponton meghátráltak az eseményekkel és a kormánypárttal szemben. *(Mozgás a szélső baloldalon. Helyeslések.)*

Frölich Gusztáv: T. képviselőház! *(Nagy zaj. Halljuk! Elnök csenget.)* Miután azon indokolatlan támadásra, a melyet a mult ülések egyikén Fenyvessy Ferencz képviselő ur a pártonkivüli képviselőkkel szemben indítani jónak látott, már a mult ülésben megfelelt volt Szentkirályi t. képviselőtársam és miután a támadó képviselő ur maga is, midőn szavait helyreigazította, azoknak egy oly magyarázatot adott, hogy azok sértő élét a pártonkivüli képviselők iránt általánosságban letörte, ő maga sértéseknek visszavonását jelenti, én, ki szintén pártonkivüli programm alapján választattam meg, talán e kérdéssel nem is kellene, hogy foglalkozzam, habár el nem ismerhetem és el nem fogadhatom Fenyvessy képviselő ur azon tanát, mely szerint ő a pártonkivüliségnek csak ugy ad jogosultságot, ha az illető mindig szavazatával és közreműködésével — a hogy ő szószerint mondotta — egy pártot támogat; mert hiszen, ha azt teszi valaki, akkor semmi sem gátolhatja őt abban,

Digitized by Google

hogy ő ne lépjen be az ő politikai meggyőződéséhez legközelebb álló pártok egyikébe vagy másikába. *(Helyeslések.)*

A pártonkivüliség jogosultsága csak az lehet, hogy valakit egy pártnak bizonyos irányú nagy tendentiája feszélyezi, a mely pártnak, ha kebelében volna, álláspontját a pártfegyelem folytán elfogadni volna kénytelen. De nem akarok polemisálni Fenyvessy Ferencz t. képviselőtársammal, mert őt birónak el nem ismérhetem arra nézve, hogy vajjon az illető képviselő, mily irányban teljesíti kötelességét itt a házban, vagy hogy miképen váltja be szavát, igéreteit választóival szemben; arra az egyedül hivatott forum az, a mely által birja a helyet, az ő választói, a kiktől, midőn sáfárkodásáról be fog nekik számolni, meg fogja hallani a sujtó vagy felmentő ítéletet és azok bizonyosan nem fogják t. Fenyvessy barátomat birónak oda hivni. *(Helyeslések.)*

De hát nem ez tárgya tulajdonképen felszólalásomnak.

Csak nagyon rövid, egy pár perczre vagyok bátor a t. ház türelmét kikérni azért, hogy szavazatomat röviden indokoljam. Kénytelen vagyok azt tenni két okból: mert én nem azt az álláspontot foglalom el, a melyre tegnapelőtt Szentkirályi szinte pártonkivüli t. képviselőtársam helyezkedett — én elfogadom a költségvetést általánosságban a részletes tárgyalás alapjául *(Helyeslés jobbfelől)* — és kénytelen vagyok másodszor a ház türelmét egy pár perczre igénybe venni azért, mert nem szeretném, hogy majd a történendő névszerinti szavazás alkalmával az én akkor mondandó igenem félremagyaráztassék. Sokkal jobb az izlésem s sokkal jobban ismerem a ház hangulatát, hogy sem hosszú beszédet akarnék mondani, a mit különben — a mint méltóztatik hallani — egészségi állapotom sem engedi meg.

Elfogadom a költségvetést, t. ház, általánosságban nem azért, mert ezáltal a kormánynak bizalmat akarnék szavazni pénzügyi politikájáért. Én azt megtagadtam a multban és sajnálom, a mai formájában sem tehetném magamévá; elfogadom ellenben a költségvetést azért, mert az évek során át elénk terjesztett költségvetések közül kitünik azzal, hogy realisabb alapokon nyugszik. Erre nézve én más bizonyítékot nem keresek és nem fogom a t. házat hosszú számadatokkal untatni és nem kell más bizonyíték, mint annak constatálása, hogy a ház minden oldaláról történt felszólalásban, a ház minden pártja részéről hallott nyilatkozatokban a mérleg eredményére, a deficit nagyságára nézve eltérés nincsen és csodálkozom, hogy a t. ellenzék a dolgok ilyen állása mellett itt és nem az apropriationalis kérdésnél veti fel a bizalom kérdését. Hiszen a jelen költségvetés azon alakjában a pénzügyi bizottság jelentésével kapcsolatban, a hogy előttünk fekszik, a legnagyobb satisfactió, melyet az ellenzék kaphatott; ha tán részben szükségből is, de legnagyobb részben épen az ellenzék szivós magatartása és közreműködésének köszönhető az, hogy a kormány valahára eltért a mindent szépítgető, takargató közügyi politikától és ennek köszönhető, hogy a költségvetést a maga rideg valóságában látjuk magunk előtt. És meggyőződésem az — és azért is fogadom el a költségvetést — hogy ha akár gróf Apponyi Albert, akár Helfy Ignácz t. képviselő urak foglalnák el e bársonyszékeket, a mostani viszonyok között egyelőre más költségvetést a háznak elfogadásra ajánlani szintén nem birnának. *(Ugy van! jobbfelől.)*

Elfogadom tehát a költségvetést, a nélkül, hogy engem kielégítene a kormánynak pénzügyi programmja, mert azt, a mit mi a t. ministerelnök urtól és a t. pénzügyminister urtól hallottunk, az a kérdésnek nem megoldását, csak elodázását tartalmazza. *(Ugy van! balfelől.)*

Én egész őszinte odaadással és teljes bizalommal csak oly kormány iránt viseltethetném, a mely nem elégszik meg azzal az első, igaz, nehéz lépéssel — és ezt dicséretére mondom a kormánynak, hogy volt bátorsága azt megtenni — t. i. beismerése annak, hogy az eddigi uton haladni nem lehet, tehát elítélte a multban követett saját pénzügyi politikáját; de csak olyat tudnék egész lelkemből támogatni, a melynek bátorsága volna megtenni a másik, a mai viszonyaink közt nehezebb lépést, hogy tudniillik odaállna a ház s az ország elé s positiv, ha talán fájó és vérző sebeket okozó javaslatokkal is, a melyek által állandóan rendeztetnének pénzügyeink.

A mondottak folytán nem járulok a beterjesztett határozati javaslatok egyikéhez sem, hanem ezen indokolásom alapján elfogadom a költségvetést általánosságban a részletes tárgyalás alapjául. *(Helyeslések.)*

Zimándy Ignácz: T. ház! Midőn ez alkalommal mély tisztelettel kijelentem, hogy én, a magát szabadelvünek nevező, valójában azonban minden valódi keresztény liberalismust, minden polgárjogot, különösen pedig a választó polgárok jogát lábbal tipró, az ország választó polgárait botrányos zsarnoki pressio, törvénytelen fenyegetések által intimidáló (*Derültség*) és saját zászlaja alá kergető (*Élénk derültség*) és igy az ország köz. akaratát, közvéleményét meghamisító, (*Derültség. Ugy van! szélső balfelől*) az ország bizalmával visszaélő és e bizalommal mégis még a trón előtt is dicsekvő, (*Ugy van! szélső balfelől*) az ország választó polgárainak szavazatait országszerte, de különösen Szent-Endrén botrányosan zsidó pénzen vásárló (*Nagy derültség*) és ez által az ország közerkölcsiségét aggasztó mérvben megmételyező Tiszakormánynak a költségvetést meg nem szavazom, egyszersmind tisztelettel kérem a t. házat,

Digitized by Google

méltóztassék nekem kegyesen megengedni, hogy e tagadó szavazatomat néhány rövid vonásban indokoljam. *(Halljuk! a szélső balfelől.)*

T. ház! Az 1867-iki közjogi kiegyezés, a melyre, mint közjogi alapra nemcsak a magát lucus a non lucendo liberalisnak nevező, amolyan szentendrei-féle épületes, mintaszerű választások által összeállított többség, nemcsak a mérsékelt ellenzék, hanem az antisemita képviselők egy része is támaszkodik, az a 67-iki közjogi kiegyezés csekély nézetem szerint csak akkor leendett üdvhozó az országra és nemzetre nézve, há annak főfeltétele, t. az ország pénzügyi és gazdasági önállóságának törvényben biztosított függetlensége mondatott volna ki. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Ennek azonban 67-ben nagy belső akadálya volt, mely legyőzhető lett volna ugyan, de a két alkudozó fél vitalis érdekeinek találkozásánál fogva nemcsak Deák Ferencz és pártja, hanem még az akkori balközép is a közös vámterületben is eléggé biztosítottnak találták az ország pénzügyi és gazdasági érdekeit; azért Deák Ferencz és pártja az állami paritas és közös vámterület alapján eszközölték a kiegyezést Austriával.

T. ház! Ezen akkor jónak tartott kiegyezés csak rövid időre, csak öt évre állapittatott meg mintegy kisérletül és ha Deák Ferencz tévedett, a mint hogy tévedett is és tévedését sok számú tapasztalatai után nem ütötte helyre, akkor az Andrássy után következett magy kormányoknak kellett volna leszámolniok e tekintetben Austriával. Vagyis már csak azon egy szomorú adaton okulva, hogy Austria akkor, midőn velünk kiegyezett, azonnal megsértette csődmondásával hazánk közgazdasági és pénzügyi érdekeit, mondom, már ezen egy adaton is okulva, meg kellett volna kezdeni az alkudozást saját érdekeinkre nézve kedvezőbb kiegyezés eszközlésére, vagyis az 1867-iki kiegyezési törvényben biztosított önálló vámterület kimondására. *(Ugy van! a szélső balon.)* De ez nem történt meg. No hát se baj, hisz ott a bomladozó Deákpárt megett dicsőn és fényesen kezd felemelkedni a hazamentő nap, Tisza Kálmán nagy ellenzéki alakja. Ha van örök beszélő gép, akkor az Tisza Kálmán. *(Derültség a szélső baloldalon.)* Beszélt, mint ellenzéki vezér, az egész pártja, beszél mint minister, az egész ministeriuma helyett. De ha beszéde áramló tengerének csak ezredrészében felelnek is meg tettei, a haza mentve van — mert hisz ő arra vállalkozott és feladatának meg is felelt — a hazát megmentette, a hazát boldoggá tette borzasztóan. (*Derültség a szélső baloldalon.*) Épen ugy, mint az áradó Tisza folyam a mentében levő községeket szokta boldogítani.

T. ház! A vaskövetkezetességü, szilárd elvü, tigris bátorságu, tizenhárom bihari pontos Tisza Kálmán *(Derültség a szélső baloldalon)* 1868-ban még nagy garral önálló vámterületet és pénzügyet követelt és 1874-ben még ő Felsége előtt is kijelenté, hogy ő csak a közjogi alap megváltoztatásának, csak az önálló vámterületnek feltétele alatt vállalkozhatnék ministerelnökségre. De midőn a legfelsőbb helyről tudtára adták a szilárd elvü ministeraspiransnak, hogy ilyen programm mellett a bécsi vár be nem vehető, hogy az osztrák kiegyezési törvény, mely sine nobis, de nobis, hozatott és igy bennünket magyarokat nem kötelez, hogy ezen osztrák kiegyezési törvény az önálló magyar vámterületet nem engedi meg és hogy az ilyen önálló vámterületet sürgető magyar ministert nem türi: akkor Tisza Kálmán, a vaskövetkezetességü, szilárd elvü, tigris bátorságu, *(Derültség a szélső baloldalon)* tizenhárom bihari pontos Tisza Kálmán, a kiről Horatius, ha élne, ezt mondaná: „En iustum ac tenacem, propositi virum, quem nec civium ardor prava iubentium, nec vultus instantis tiranni mente quatit solida, nec auster, sed si fractus illabitur orbis, inpavidum ferient ruinae" Tisza Kálmán a „si fractus illabatur orbis" nagyhangu Cleonja csak azért, hogy megmentse a hazát, nemcsak hogy lemondott a kiegyezési törvény megváltoztatásáról, sőt e kiegyezési törvényt úgy fogadta el, a mint azt a sine nobis de nobis, bennünket nem kötelező osztrák kiegyezési törvény és nem úgy, mint azt a magyar kiegyezési törvény parancsolja *(Igaz! szélső balfelől.)* No már, t. ház, „En virum strenuum et columen exercitus nostri!"

Pillangó nem változik oly hirtelen bábbá, mint a hogy a szilárd elvü Tisza Kálmán miniterelnök ur politikai meggyőződése, *(Derültség a szélső balfelől)* ha nem csalódom, 1866-óta csak ötször változott.

Valóban nem tudom, hogy itt mi csodálandó inkább: az-e, hogy a szilárd elvü ministerelnök ur a Rückwärtsconzentrirung szégyenletes, de hasznos politikájánál fogva oly hamar haladt visszafelé, hogy alig egy esztendő leforgása alatt nemcsak a közjogi kiegyezés megváltoztatásáról mond le, hanem ezen kiegyezési törvénynek védelmére is vállalkozik, vagy pedig inkább csodálandó az, hogy az elvtagadás momentumában a túloldalon nem találkozott senki, a ki az elvváltoztató és elvet csereberélő ministerelnököt megtámadta, vádolta volna, a legsarkalatosabb politikai elvek szegre akasztóját kipiszszegte volna, vagy pedig inditványozta volna, hogy vád alá helyeztessék. De nemcsak hogy ez meg nem történt, hanem midőn a csereberélés és elvtagadás megtörtént, akkor az elvtagadó ministerelnököt megéljenezték és megjubilálták. Meg vagyok róla győződve, hogy ha Cicero élne, körülbelül e szavakra fakadna: „O tempora o mores *(Élénk derültség)* senatus haec intelligit, et consul videt, hic tamen vivit! vivit? imo etiam in senatum venit"

T. ház! Hogy Tisza Kálmán ministerelnök

Digitized by Google

urnak soha sem volt politikai programmja; hogy ő soha sem tudta, mit akar, hogy nagyszabásu nemzeti politika helyett, csak holmi talmudi aprócseprő politikai fogásokkal és államférfiui Greislerségével *(Élénk derültség a bal- és szélső baloldalon)* csak saját határtalan hiuságának kielégítésére iparkodott legyen: azt a nemzet nagy bölcse, Deák Ferencz, már akkor jelezte, midőn Tisza Kálmán fusionalis, szerintem, confusionalis beszédére ezen megjegyzést tette: Ime, ezen beszéde is csupa confusio.

Ez az ember még most sem tudja, mit akar. Csak azt az egyet látom belőle, hogy ő minden áron minister akar lenni és ezt el is fogja érni; mert nálunk oly férfiak is lesznek ministerekké, a kik eszök ágában sem forgatták, hogy az arra megkivántató szakképzettséget is kell szerezni.

T. ház! Ki nem látja ebből, hogy a nemzet nagy bölcse, Deák Ferencz, midőn e megjegyzést tette, nemcsak Tisza Kálmánt contemplálta már előre, hanem Trefort Ágoston cultusministert is apostrophálta ministeri székében. *(Általános nagy derültség.)*

De, t. ház, ha Tisza Kálmán nem is tudta soha, hogy mit akar, ezt az egyet azonban, hogy ő a közgazdaság és pénzügy rendezésére kezet fogva a Deák-párttal és hogy a deficitet 1877-ben meg fogja szüntetni, el fogja enyésztetni, azt igenis proclamálta. És hogyan váltotta be az egész nemzet szine előtt adott igéretét, azt az igéretét, a melynek beváltásához ministeri székét kötötte? Úgy, t. ház, hogy 1874-ben még önálló vámterület volt a politikája, 1875-ben már meghagyja a közös vámterületet, de a szabad kereskedés alapján úgy, hogy annak feltételei igazságosan és méltányosan állapittassanak meg, úgy, hogy Magyarország ne legyen többé kénytelen másnak adóját fizetni és ha ez nem történnék — úgymond — akkor önálló magyar vámterület legyen a jelszó, mert — úgymond — a közös vámterület úgy is megrontja a magyar nemzet földmivelését, iparát és kereskedelmét és hogy — úgymond — az önálló magyar vámterület úgy is az 1867-iki kiegyezés egyik legfontosabb pontja.

No már, t. ház, a ki ily politikát hirdet és épen ennek ellenkezőjét cselekszi és eljátszott a alkotmányunkat, az megdöndötte az 1867-iki alapot, az aláásta a magyar nemzet önállóságának gazdasági alapját, az agyongázolta a magyar alkotmány legsarkalatosabb törvényeit. Erre az eljárásra, t. ház, én, ha görög költő volnék, azt mondanám, hogy:

Ω χειν αγγειλου Lακεδαι μονιος ότε τεδε,
Κει μηχα τοις 'Κεινον, ρημασι πειχμευοι

(Derültség) ha latin költő volnék, azt mondanám méltó gúnynyal alkalmaztatva Tisza Kálmánra:

„Dic hospes Spartae noste hic vidisse jacentes
Dum sanctis patriae legibus obsequimur"

s ha magyar költő volnék, ennek fordítását alkalmaznám rá, mondván: „Polgár! szent hová lépsz a hely: menj, mondd el, hazádnak szent törvényeiért kész vala veszni Tisza." *(Derültség.)*

De ez nem elég, t. ház. Tisza Kálmán, mióta az elvfeladás és törvényszegés Rubikonját átlépte, könyelmüen feladta az 1867-iki kiegyezés azon törvénycikkét, mely megtiltja a közös ministereknek Austria és Magyarország külön kormányzati ügyeibe avatkozni. Ezt is feladta a t. ministerelnök ur az által, hogy a horvát czímerkérdést a közös ministertanács elé vitte. Szóval, mitől se riad vissza Tisza Kálmán ministerelnök ur. Megtett ő mindent, hogy hazánk gyarmati helyzetét a mindenben őt vakon követő pártja által megszavaztassa és ezáltal a kormányhatalmat, melyhez gonosz szelleme lánczolta, továbbra is megtarthassa. Megtette t. ministerelnök ur azt is, hogy látván a dolgot már megsokalló ugynevezett liberalis párt bomladozását és a nemzeti őserő reactióját merényletei ellen, fogja magát és pártja előtt odanyilatkozik, hogy ha a bécsi alku feltételeit el nem fogadjuk, Rothschild nem ad 40 millió kölcsönt és akkor a haza pénzügyi bukása kikerülhetetlen. No ime, t. ház, Rothschildnak ily alszerű agensévé törpül amaz államférfiu, ki csak egy évvel e fenyegetés előtt azt hirdette itt nyilvánosan a parlament előtt, hogy 1877-ig rendbe hozza a magyar financiákat, megvédi az országot a pénzügyi bukástól és pedig vagy pénzügyi és gazdasági érdekeink elismerésével Austria részéről, vagy önálló vámterület felállítása által. S ime alig 6 hónap mulva azt hirdeti urbi et orbi: hogy ha hazánk pénzügyeit akarnók rendezni akár pénzügyi igazságos követelményeink elismerésével Austria részéről, akár önálló vámterület által: akkor hazánk pénzügyi bukása elkerülhetetlen. Már most, t. ház, azt kérdezem, mikor ámította jobban a t. ministerelnök ur az országot? Akkor-e, midőn azt mondta, hogy rendezni fogja az ország pénzügyeit, vagy akkor-e, midőn azt mondta, hogy ha az ország pénzügyeit akarná rendezni, a bukás kikerülhetetlen? Azt hiszem, mindkét esetben ámított és azért én méltán mondhatom, sőt kötelességemnek tartom, mint képviselő kimondani, hogy a ministerelnök ur ez oknál fogva nem a ministeri székbe való, hanem vád alá volna helyezendő. *(Nyugtalanság a jobboldalon.)*

De még ennél is többet tett a ministerelnök ur. A Rothschilddal való fenyegetést nem találván még elegendőnek a bécsi alku kierőszakolására a magyar parlamentben, fordult az ultima ratió oz: a magyar apostoli király szent és sérthetetlen személyét a kenyérmezőn mindennapi kenyérért tusakodó politikai pártok sorába állította le trónja magaslatáról ezen szavakkal: A király határozottan ellenzi a külön vámterület és önálló nemzeti bankot.

Digitized by Google

Már, t. ház, ily játékot a trón fényével e házban még nem üzött senki. *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldal némely padjain.)*

Hogy mire tette magát érdemessé a miniterelnök ur ezen enuntiatiója által, azt találóan jellemzi a „közjogi-alap bukása“ czímén Budapesten 1884-ben megjelent nagyfontosságu politikai műnek jeles szerzője, a ki ezen munka 207. lapján ezeket mondja: *(Halljuk!)* „Borzasztó munka volt az — nevet az alkotmányos szótárban nem találok rá — melyet Tisza 1875—78-ban ily eszközökkel s a parlamenti lekenyerezés, lélekvásárlás és megvesztegetések legutálatosabb orgiái közt végrehajtott. Az egész nemzet látá, érezé, hogy az egykori közjogi ellenzék vezére most rombolja össze a 67-iki alapot! Borzasztó munka és borzasztó minister, a ki véghez vitte! Ott láttuk őt, nem büszke daczczal, mint Coriolánt, midőn Rómát a volscusoknak eladta, hanem láttuk a bün tudatában összezsugorodott ministert, a ki nem attól rettegett, hogy most egy mesterséges parlamenti többség leszavazza a nemzetet, hanem reszketve gondolt arra, hátha szavazati számításom csal és leszavazzák a királyt!! Valóban e fölségsértésért a királyi ügyészségnek perbe kellett volna fognia Tiszát. A politikai cselszövény és tudatlanság egész szinjátéka volt a bécsi alku, a melylyel a magyar államat arra erőszakolták, hogy mondjon le kenyeréről.“

T. ház! Ha mindezek, miket Tisza Kálmán ministerelnök ur ellen felhoztam, nem történtek volna is, csak azon egy igazság, csak azon egy tény, hogy ő pazarló minister: elég arra, hogy mi neki a költségvetést megtagadjuk. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldal némely padjain.)*

S hogy a ministerelnök ur pazarló kitetszik abból, hogy a Lengyelországból sáskasereg gyanánt betódult idegen parasita zsidóság mind mellette van. *(Derültség a bal- és szélső baloldal némely padjain.)* A parasita zsidóság a astutia asiatica czen hűséges lenyomata, köztudomás szerint, mindig a pazarlókhoz szegődik.

Elnök: Kérem a képviselő urat, ne méltóztassék ily erős kitételekkel illetni Magyarországnak 650 ezer polgárát. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Én, t. ház, semmiféle elvi nyilatkozatokért soha sem szoktam közbeszólni; de midőn ily kifejezésekkel illettetik az ország lakosságának nagyrésze, akkor lehetetlen, hogy az illetőkre és magára a parlamentre is sértő ne legyen. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Ezzel most először figyelmeztetem a képviselő urat.

Zimándy Ignácz: A t. elnök urnak figyelmeztetését tisztelettel veszem, de az elnöki figyelmeztetés még nem czáfolat olyanra, a mire czáfolatot kellene adni.

Tehát mondottam, hogy a t. minister ur pazarló. Már pedig, t. ház, a közönséges családi és társadalmi életben is azokra, a kikről tudjuk, hogy pazarlók, bizony nem szoktunk bizni semmit, különösen nem a családok, a házak pénzügyeit; annál kevésbé lehet, t. ház, egy ország pénzügyeit olyan ministerre bizni, a kiről be van bizonyítva, hogy pazarló. És azért bizton remélem, t. ház, hogy mindazon t. képviselő urak, a kik nem tartoznak azon osztályhoz, a melyről Horacius azt mondja: „Sunt quos curriculo pulverem Olympicum collegisse juvat“; hogy mindazon képviselő urak itt is, ott is, a kiket nem holmi hiú, mulandó, sivár földi előny reménye, nem holmi alantas, talmudi önhaszonlesés, hanem keresztény eszmék és érzelmek világában átszüreszkezett igaz honszeretet szelleme lelkesít, hogy mindezen t. képviselő urak nem fogják megszavazni a költségvetést.

Én legalább a magam részéről nemcsak hogy meg nem szavazom azt, hanem tisztelettel kérvekérem a t. ministerelnök urat, kérem őt a magyar nemzetnek gyászba borult geniusa nevében, *(Élénk derültség.)* hogy végre-valahára hagyja el azt a helyet, *(Helyeslés a bal- és szélső bal némely padjain. Derültség jobbfelől)* a melyen 12 év óta minden éljenzés, minden jubilálás daczára a jobb sorsra érdemes magyar nemzetet az anyagi és erkölcsi bukás és romlás szélére vitte. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Hagyja el végre-valahára azt a helyet és engedje át másnak. *(Derültség jobbfelől. Felkiáltások: Zimándynak!)* Oly férfinak, a ki tud is, akar is segíteni a szegény, már véginségre jutott magyar nemzeten.

T. képviselőház! Még csak igen rövid időre *(Halljuk! Halljuk!)* fogom igénybe venni becses türelmét.

Jellemző és az általam imént elmondottakra igen fényes világosságot vet azon körülmény, hogy báró Simonyi Lajos egykori kereskedelmi minister, látván Tisza Kálmán ministerelnök urnak általam imént ecsetelt eljárását, Tisza Kálmánt politikai szörnyetegnek nevezte. *(Derültség a baloldalon.)* És komoly szemrehányást tett neki perfid eljárásáért. Tisza Kálmán egyszerüen azt mondta: „Már el van intézve minden Bécsben, hiába minden opponálás, erőlködés.“ Ezt hallva Simonyi, letette tárczáját és megmentette szeplőtlen hirnevét. Ugyanezt kellene tennie mélyen t. Szapáry Gyula pénzügyminister urnak is. *(Derültség a bal- és szélső baloldalon.)* Ki kellene lépnie köréből azon ministeriumnak és azon pártnak, a melynek törvényszegő, elvfeladó, alkotmánysértő, pazarló és ámító irányának érdekében ő minden lelki és testi erejét felhasználta; ki kellene lépnie, hogy mint Simonyi a maga idejében, úgy ő is országosan tisztelt és nagyrabecsült ősi magyar főuri családjának jó hirnevét még idejekorán megmentse; el kellene hagynia azon ministeriumot és azon pártot, melynek érdekében önzet-

Digitized by Google

len önfeláldozással, páratlan, manapság vajmi ritka tisztakezüséggel, tiszteletreméltó tiszteletet imponáló igaz magyar főuri becsületességgel fárad és müködik vala, el kellene hagynia azon ministeriumot és azon pártot, a mely most, midőn proximus ardet Ucalegon, mindazon miseriákért és calamitásokért, melyek most az országban tetőpontot értek el s melyeket maga a kormány és pártja okozott, az igen t. pénzügyminister urat akarja felelőssé tenni, bünbaknak szemelvén ki őt, azért hagyja el az igen t. pénzügyminister ur ezen ministeriumot és azon pártot e szavak kiséretében:

„Undank ist der Welt Lohn."

„Die ingratum et omnia dixisti."

Nem fogadom el a költségvetést és csatlakozom az Andreánszky t. képiselőtársam által beadott határozati javaslathoz. *(Élénk helyeslés a bal- és szélsőbal némely padjain.)*

Busbach Péter: T. képviselőház! Midőn a pénzügyi bizottság beterjesztette jelentését, leplezetlenül terjesztette elő a pénzügyi helyzetet, számolt a tényleges viszonyokkal, számolt kötelességével s feladatával s bemutatta azon jelentést, a mely önök előtt fekszik. A pénzügyi bizottság, mely elismerem, ezen ház többségének kifolyása, támaszkodva a többség méltánylására, valódi alakjában mutatta be a helyzetet s e helyzetért azon felelősséget, a melyet a többségnek előttem Matkovits képviselő ur felró és követel, e többség elfogadja. Elfogadja e többség a felelősséget azért, a mi eddig történt, elfogadja e többség a felelősséget azért a támogatásért, a melyet a jelen kormánynak nyujtott, az elért eredmények szempontjából is; mert azon véleményben van, hogy nem pusztán a financialis része a mérlegnek az, mely az egyénértéket mutatja, hanem azon része is, mely erkölcsi, a mely szellemi tekintetben betudandó azon összegekbe, a melyek az országra fordittattak, ezen többség és ennek kifolyásaképen a jelen kormány által, igenis nyugodt lélekkel fogadhatja el a felelősséget. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Elfogadhatja a felelősséget, t. képviselőház, ha számba vesszük azon fejlődést, a mely ezen 12 év alatt anyagi és szellemi tekintetben eléretett, elfogadja, ha tekintetbe vesszük a közoktatásügy haladását, ha összehasonlítjuk, hogy mi az ma? mi volt 12 évvel ezelőtt? elfogadhatja, ha tekintetbe vesszük azon nyugalmat, mely az ország nemzetiségei közt létezik, elfogadja, mikor azt látjuk, hogy e nemzetiségek legalább nyiltan nem birnak bátorsággal a magyar állameszme és a magyar nemzetiség ellen izgatni, elfogadhatja a felelősséget, ha azt látjuk, hogy azon befolyás, a melyre szüksége van ez országnak, hogy tekintélye, hogy ereje, hogy hatalma megszilárduljon, nemcsak itt benn az országban gyarapodott, hanem gyarapodott a monarchia másik felében is és elfogadja a felelősséget, igenis, ha tekintetbe veszik önök, hogy négyszáz év óta Magyarország a külföld előtt nem állott azon tekintélyben, a melyben ma áll. *(Ugy van! jobbfelől.)* Ezeket is méltóztassék a mérlegnek azon oldalára irni, a melyet egyenértéknek veszünk azon költségekkel szemben, a melyek 12 év alatt kiadattak. Ezen befolyás, ezen tekintély, a melylyel hazánk jelenleg bir, elérésében ezen pártnak is része van és azért semmi okunk sincs visszavonulni a felelősség elől, hanem igenis, szivesen odaállunk az ország színe elé és felmutatjuk neki: Ime! Ezt törekedtünk elérni, ez volt az irányadó ránk nézve, mikor e költségeket megszavaztuk, mikor e kormányt támogattuk; ime, itt van az eredmény előtted, ítélj felette! (*Helyeslés jobbfelől. Ellenmondások balfelől.*) Matkovits képviselő urnak tehát, azt hiszem, egyebbet felelnem nem szükséges.

Vadnay képviselő ur is, valamint a közvetlen előttem szólott képviselő urnak, de különösen Vadnay Andor ur tegnapi beszédében, bizonyos oly eszméket pendítettek meg, hogy, megvallom, ha ezen beszédeket és azon pártnak, a melyhez mindkét képviselő ur tartozik, e vita folyamán felmerült nyilatkozatait hallottuk, elmondhatjuk Zimándy képviselő urral, hogy „gyászba borul a nemzet geniusa." (*Ugy van! jobbfelől.*) A magyar nemzetet nem az osztályokra szétosztás erősítette és tartotta fenn ezer év csapásai közepette, a magyar nemzetet nem a faj, a vallási és a nemzeti különbségnek részletekre hasítása mentette meg, hanem az összeolvasztás; megmentette a válaszfalak leromblása, megmentette azon komoly akarat, hogy itt egységes nagy magyar nemzetet létesítsen; és ha ez oly nehezen sikerül, azon urakon fekszik azon bün, kik a nevezett urak módjára igyekeznek a nemzetet szétforgácsolni. (*Ugy van! jobbfelől. Egy hang a szélső baloldalról: A zsidók fosztogatásai okozzák.*)

De utóvégre lehetetlen, hogy ha egy hosszú vita folyamán napról-napra oly phrasisokat kell hallanunk, melyek a helyett, hogy előre vinnék az ügyet, előre vinnék a nemzetet törvényhozásában, consolidálásában, hogy akkor egyszer-másszor ezeknek mégis elébe ne álljunk és hogy meg ne mutassuk az országnak azt, hogy nem igy állanak azok a dolgok, mint oda állittattak; hogy van azoknak eltakart oly lapja is, mely nem a fekete pontokat, hanem a világos képet mutatja. És e világos képet önök nem fogják kitörölni a nemzet történetéből. Nekünk feladatunk az, hogy iparkodjunk megnyerni mindenkit, ki e nemzethez simulni akar; nekünk feladatunk az, hogy ne csak megnyerni, de beolvasztani törekedjünk mindenkit, ki jóakarattal közeledik a magyar nemzethez és mindenki, ki utját állja annak a beolvasztási processusnak.....

Rácz Géza: A zsidók!

Busbach Péter: a nemzetnek nem barátja,

Digitized by Google

de ellensége. (*Helyeslés jobbfelől. Egy hang ablfelől: Nem olvadnak bele!*)

T. ház! Ez szintén azon társadalmi kérdésekhez tartozik, melyek itt már több izben felvettettek. Elismerem, hogy azon társadalmi feladatok, a melyek a nemzet zömére, különösen a nemzet intelligentiájára várnak, nagyok, nehezek s ezek megoldásához nem a széthuzás, hanem az egyetértés vezethet. (*Ugy van! jobbfelől.*)

A helyzet nem olyan, hogy örömünk telnék abban, ha azt látjuk, hogy egyik párt a másikat nem felelősségre vonja — mert ehhez joga van — hanem ügyekszik a választó nagy közönség előtt oly szinben feltüntetni, mint a melynek nem volna más kivánsága és intentiója és mely álmaiban is csak azzal foglalkoznék, miképen lehet a nemzetet tönkre tenni!

Ily támadásokkal, uraim, önök nem tesznek szolgálatot sem pártjuknak, sem az országnak. Az önök intentiói egészen mást fognak eredményezni, tudniillik, hogy a nemzet azt fogja mondani: „Minő gyülekezet az, a hol ily szavakat lehet egymásnak szemébe vetni; minő gyülekezet az, melyben ilyen és olyan imputatiók és insinuatiók történhetnek? Mégis csak kell valami alapjának lenni a dolognak!“ És higyjék meg önök, ez az önök működésének sem fogja helyes illustratióját adni! Vesztünk erkölcsi befolyásban mi is, de vesztenek önök is!

Én részemről visszautasítok minden ily insinuatiót és óhajtom, hogy a tárgynál maradva, méltóztassanak felderítni igen nyiltan, őszintén, mik azok a miseriák, a melyekbe belejutottunk? és mik ezeknek okai? Szivesen elfogadjuk a jó tanácsot, szivesen meghallgatjuk; de visszautasítjuk azt, mintha itt akár könnyelműség, akár rossz akaratból történtek volna oly intézkedések, a melyek a jelen helyzetet előidézték. (*Helyeslés jobbfelől.*)

De visszautasítom azt is, mintha azon összegek, a melyekről jelenleg szó van, nem azokra a czélokra fordittattak volna, a melyekre a nemzet azokat adta, vagy hogy azok nem ez ország anyagi jólétének és erkölcsi szinvonalának emelésére fordittattak volna és hogy e czél nagy részben el-éretett, azt ismerem állítani és nem félek e tekintetben az ország ítéletétől.

A társadalmi kérdésre visszatérve, t. ház, beszélnek önök a corruptióról. Corruptio volt is, lesz is mindig kisebb nagyobb mértékben. Ennek utját kell állani és a felszólalások ez irányban helyesek voltak. Lehet a társadalmi corruptio szellemi vagy erkölcsi; egy dolog bizonyos előttem, hogy ha van egy bizonyos oly irány, mely nem felel meg a mi helyzetünknek, ha van az újabb generatióban, vagy a régiben oly törekvés, mely nem azon czél felé vezet, a hova nekünk jutnunk kell: méltóztassanak meggondolni, hogy ebben nemcsak ezen pártnak, hanem tetemes részük van önöknek is! Az a törekvés, mely az újabb generatióban különösen észlelhető, oly nimust árul el, mely csak uraságokra törekszik munka nélkül; ez a törekvés, mely mindig a gentrységre hivatkozik, a keletkezését nagyrészben bizonyos „legitim örökösi“ elveknek köszönheti, bizonyos irányoknak, melyek szerint iparkodnak a nemzet osztályai egyik a másiktól magát elkülöníteni, egyik a másiktól távol tartja magát: „ez nem én hozzám hasonló, ez nem méltó az én társaságomra“, bárminő művelt és tudományos ember legyen, ebben részük van kivétel és különbség nélkül mindazoknak, kik a társadalmat nem egyesíteni, hanem szétosztani törekednek. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Utóvégre ma az ifjúság kétségtelenül mindinkább hivatalok elfoglalására, nagy állásokba jutásra törekszik. Ez helyes, méltányolandó és szükséges bizonyos korlátok közt, mert a kiben nincs meg a nemesebb ambitio az ily czélok elérésére, attól az ország soha sem várhat semmit. De van egy másik oldala, tudniillik állásokat elfoglalni munka nélkül, tekintélyt szerezni munkásság és szorgalom nélkül, pusztán névért, pusztán protectio utján, pusztán öröklött czímek alapján. Ez uraim, csakugyan corruptio, a mennyiben ez létezik és nem tagadhatjuk, hogy igen nagy mértékben létezik, e tekintetben ne méltóztassanak csak erre az oldalra mutatni, mert mikor egyik vagy másik rokonnak vagy testvérnek szüksége van protectióra, higyjék el, az ellenzék ép oly kevéssé vonakodik ezen protectio megszerzésétől, mint más.

Tanulmány, még pedig komoly tanulmány kell és ez nemcsak a hivatalnoki pályára készüléshez szükséges, nemcsak a hivatal képezi a lépcsőt, melyen előre lehet jutni; hanem nyujt e törekvéshez tért az ipar, kereskedelem és tudomány is. Törekedjünk oda hatni és ez nekünk első kötelességünk, hogy szokjunk el az újabb generatiót csupán csak a jogi pályára küldeni. A ki hivatás nélkül ide törekszik azon feltétellel, hogy majd valami álláshoz jusson, hol képesség hiányában is elélhet, nem lesz abból komoly tisztviselő, független ember. Az soha sem fog az országnak hasznot hajtani. Egy Zsolnay, egy Ganz nem bir ősi névvel és ez utóbbi nevében még az „Y“ sem fordul elő s mégis, higyjék el, hogy Magyarország culturtörténetében fényesebb lapot fognak elfoglalni, nagyobb nevet fognak feltüntetni az idők végéig, mig ez ország létezik, mint akárhány „y“-ban végződő név. Arra kell az ifjúságot első sorban nevelni, hogy ily férfiakéhoz hasonló működést és tevékenységet sajátítsanak el, de ahhoz kellő komoly tanulmány első feladat. Itt jövőiket jobban biztosítandják, mint az általuk kedvelt hivatalos pályán. Egy Ganz és egy Zsolnay név nagyobb jelentőséggel bir

Digitized by Google

egy legio, hivatottság nélküli hivatalnok candidatusénál.

Igyekezzen tehát az ifjúság ily eszméket elsajátítani, igyekezzünk ezeket terjeszteni, mert higyjék meg önök, hogy minden waggon, minden hajórakomány, a mely ez országból a világ bármely részébe megy vagy onnan idejön: mindenik representánsa a culturának és mindenik nagyobb szolgálatokat tesz az országnak, mint egész legiója az ingyenélőknek, a kik protectio utján akarnak állást szerezni. *(Általános helyeslés.)*

Most áttérve magára a tárgyra, költségvetésünkre, *(Halljuk! Halljuk!)* elismerem, hogy a helyzet nehéz, elismerem, hogy azon javaslatok, a melyek tétettek a kormány részéről és a pénzügyi bizottság által felsoroltattak, nem vezetnek teljes eredményre s csak kis részét képezik azon fedezetnek, a melyre szükségünk van. Kétségtelenül nehéz feladatunk van, mert ha nem leszünk képesek a fogyasztási adókat azon mérvben értékesíteni, mint az ország szükséglete megkivánja, akkor gondoskodnunk kell azon, hogy miképen lehet e bajon segíteni. És első sorban itt az ország érdeke áll, minden egyéb csak eszköz ennek elérésére. *(Helyeslés jobbfelől.)* És bár ma kétszeresen meggondolnám magamat, ha általában nem volnék barátja az osztrák tartományokkal való vámközösségnek, bár kétszeresen meggondolnám ezen kérdés bolygatását a jelen constellatiók közt, még sem nyomhatnám el a kérdést: hogy az ország existentiája érdekében nem lesz e szükség mindazt megtenni, a mi anyagi helyzetünk biztosítására vezet? *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elismerem, hogy a mennyiben a pénzügyi viszonyok általánosságban engedik, azon conversionalis terv, melyet a pénzügyminister ur benyujtott, igen nevezetes tényezője lesz. Elismerem, hogy a törekvés, a jóakarat, a gondolkodás, a szükséges munka megtörténik és megtörtént, hogy az ország érdeke biztositassék pénzügyi szempontból is. De elismerem azt is, hogy mindezek ma még csak embriók és concret alakot még nem öltöttek, tehát részletes birálat tárgyát sem képezhetik; de e mellett és sok oly esély állhat be, a melyek a terv létesítését egyelőre lehetetlenné is teszik. De hogy elejteni nem fogja sem a kormány, sem e párt, mely a kormányt támogatja, az iránt legyenek önök megnyugodva, ezt a párt kötelességének tartja az országgal szemben és azon felelősség érzetében, melyet ez irányban szeretnek önök reánk ruházni és a melyet szivesen el is fogadunk. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Végre is hova jutottunk ma? Egyszerű fennakadás az egész, fennakadás oly irányban, hol még a kilátás nincs kizárva, hogy elérjük az elénk tűzött czélt. Módok hozattak javaslatba, a melyek e czél elérésére vezetnek. De nem szabad elfelejtenünk, hogy azon eszközök, melyek pénzügyeink támogatására ez idő szerint még rendelkezésünkre állnak, csakugyan nem elégségesek. Ma főkép és majdnem kizárólag a mezei munkából élünk, a mezei gazdálkodás az, mely az állam költségeit fedezi, de honnan teremtse elő a fenforgó európai vámviszonyok között a földmivelés azon összegeket, a melyekre szükség van, hogy állami, politikai, társadalmi feladatainknak eleget tegyünk? Lehetetlen, ha nem találnak még egyéb módot, hogy a földmivelésnek segítségére legyünk, lehetetlen, hogy a földmivelés megbirjá mindazon szükségletet, azon anyagi eszközöket, a melyek kellenek ahhoz, hogy biztosítsa magát az idők járása és az uzsora csapásai ellen. *(Ugy van! a jobboldalon.)* Kivánatos, hogy az investitiókhoz szükséges összegeket képes legyen magának megszerezni, de ehhez nem vezet más út, mint az, hogy az ipart minden viszonyok és minden áldozatok árán is támogatni és létesíteni törekedjünk. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Hazánkban oly vállalatok, a hol osztrák kész iparral, versenynyel nem találkozunk és a hol támaszkodunk az ország nyersterményeire, boldogulunk. Itt vannak a malmok, a szesz- és keményítő gyárak stb. Az oly vállalatok, a melyek localis természetűek, mint a lakatosság, az építészet és azzal kapcsolatos iparágak stb., szintén virágzanak ott, a hol a munkások ahhoz meg vannak.

Ellenben, a hol nagy összegek befektetéséről van szó, ott már külföldre szorulunk, s a hol osztrák készipar versenyével találkozunk, mint a textiliparnál, ott vállalataink már nem boldogulnak. Ezen téren mindaddig, mig tőkéinket külföldről hozzuk be, mig ezekért a kamatok külföldre vándorolnak, mig minden vállalathoz, a mely az országban létesül, a tőkét a külföld nyujtja: addig hiába erőlködünk, mert folytonos pénzszegénységben leszünk. *(Ugy van! jobbfelől.)* Törekednünk kell tehát az ipar útján tőkéket szerezni. Csak akkor, ha e tőkéket megszereztük, fogjuk magunkat a külföld befolyása alól emancipálhatni; csak akkor fogunk az országnak financialis tekintetben segítségére lehetni és akkor oly eset, mint a jelenlegi, többé elő nem álland. *(Ugy van! jobbfelől.)* Elfogadom a költségvetést. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Irányi Dániel: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Az ellenzék szónokai bőven és alaposan foglalkoztak a költségvetéssel, kimutatván nemcsak annak tarthatatlan voltát, hanem megbirálván a kormánynak úgy általános, mint különösen pénzügyi politikáját. Az én elvbarátaim pedig ezeken kivül rámutattak azon csalhatatlan eszközökre is, a melyeknek segedelmével az országot a létező bajokból kimenteni, az állam pénzügyeit rendezni, az államháztartásnak a jövedelmek és kiadások közötti egyensúlyát helyre állítani lehessen. Ha

Digitized by Google

mindemellett most mégis igénybe veszem a t. ház becses türelmét, erre az önvédelem kényszerít egy oly támadással szemben, melyet a szombati ülésben az antisemita pártnak egyik tisztelt tagja a függetlenségi és 48-as párt ellen intézni jónak látott *(Halljuk! Halljuk!)* s melyet mai magyarázó felszólalásában is fentartott, sőt megbővített. Avval vádolta a függetlenségi és 48-as pártot Vadnay Andor t. képviselőtársam, hogy mi a nép érdekeit elhanyagoljuk, hogy mi a kormánynyal egyetértve buktattuk meg Istóczy Győző képviselőtársunknak két törvényjavaslatát, azt, melyet a tőzsdeadó s azt, melyet a szelvényadó iránt benyujtott. Azt gondolom, hogy t. képviselőtársam Vadnay Andor úr, vagy nem volt jelen azon ülésen, melyben ezen két törvényjavaslat Istóczy Győző képviselőtársunk által indokoltatott s a felett azután a szavazás megtörtént, vagy pedig cserben hagyta kissé emlékező tehetsége; mert a mi a tőzsdeadót illeti — igen jól emlékszem — hogy az mindenekelőtt pártunk értekezletén tárgyaltatván, azt mi elvben egyhangúlag elfogadtuk. *(Igaz! Ugy van! szélső balfelől.)* A rákövetkező nyilvános ülésben pedig tudtommal valamennyien, kik jelen voltunk, mellette szavaztunk.

A mi pedig a másik törvényjavaslatot illeti, az, miután vita tárgyát képezte pártkörünkben, nyilt kérdésnek hagyatván sokak által, azt gondolom a jelenlévők többsége által hasonló pártolásban részesült. *(Ugy van! a szélső balfelől.)*

T. ház! Mi nem szoktunk avval dicsekedni, hogy mi mindent tettünk a nép érdekében. Kötelességet, puszta kötelességet *(Igaz! szélső balfelől)* teljesítettünk s nem illő, hogy avval önérzetes ember kérkedjék. *(Helyeslés szélső balfelől.)* És azért, ha hallgatok is arról, a mit tagtársaink közül az öregek már az 1848. előtti időben a nép érdekében cselekedtek, küzdve a jobbágyság eltörléséért, küzdve termekben és irótollala közös teherviselésért, küzdve a politikai jogoknak a nem nemesekre, tehát az alsó népre kiterjesztéséért, küzdve a törvény előtti egyenlőségért és ha mellőzöm azt is, hogy ugyanazon őszbe borult férfiak ugyanazon érdekben mit miveltek az örökké emlékezetes 1848/49-iki időszakban, csupán arra kivánok szorítkozni, de azt az önvédelem kötelességénél fogva nem mellőzhetem, hogy mit tett, mit cselekedett a függetlenségi és 48-as párt 1869. óta, azon idő óta tudniillik, mióta nekem is újra szerencsém van a t. ház tagjának lehetni s mely idő óta tehát nemcsak tanúja, hanem egyszersmind részese voltam e párt törekvésének, működésének. *(Halljuk!)* Az tudvalevő dolog, hogy régibb törvények, valamint fennálló szokás szerint a nem nemesek a botbüntetésnek voltak alávetve, kivéve a városi polgárokat és azokat, kiket a törvény honoratiorok neve alatt a nemesekkel aequiparált. Az országbirói értekezlet pedig kivette a választó-polgárokat is ezen nem kevésbbé igazságtalan mint az emberi méltóságot sértő büntetés alól. De alig nyilt meg az 1869-iki országgyülés, ezen padokról nyújtatott be törvényjavaslat a testi büntetések általános eltörlése iránt. *(Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon.)* E törvényjavaslat a kormány által elvben elfogadtatván, a következő évben saját javaslalata alapján törvényerőre emelkedett. Ugyanazon évben, tekintve, hogy a szegény nép tanulatlan és müveletlen, nem feledkezve meg a szentirás azon mondásáról: „Elvész az én népem, mert tudomány nélkül való", ismét ezen padok soraiból történt indítvány, mely szerint a mindössze 250,000 forintra előirányzott népnevelési szükséglet 1 millióra egészíttessék ki. Később az 1869. és különösen az 1872-ki választásoknál tapasztalt iszonyú visszaélések, etetés, itatás és mindennemü vesztegetések következtében, e helyekről nyujtatott be törvényjavaslat a vesztegetések és egyéb visszaélések megszüntetése tárgyában, hogy a nép a maga akaratát a törvényhozás útján tisztán, szabadon fejezhesse ki. *(Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon.)* Miután ezen törvényjavaslat akkor nem tárgyaltatott, azt mi az 1874-iki országgyülésen, midőn az új választási törvény szőnyegre került, megújítottuk és ez alkalommal annak lényeges rendelkezései a törvénybe iktattattak.

Nem pártoljuk a szegény népet? Hát uraim, nem emlékeznek-e önök — legalább azok, a kik régibb idő óta kisérik figyelemmel a közügyeket és pártunknak is működését — nem emlékeznek-e önök, hogy ugyancsak a választási törvény tárgyalása alkalmával innen közülünk történt indítvány, valamint az általános szavazati jogot, ugy a titkos szavazást illetőleg is *(Ugy van! a szélsőbalon)* nem tartván igazságosnak, hogy az a szegény ember, ki az ország terheiben csak oly arányban részesül, mint a gazdag és a ki személyesen tartozik viselni a katonáskodás terhét, ki legyen zárva azon jogból, hogy azoknak választásába befolyjon, kik ő rá terheket mérni hivatva vannak. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbalon.)* Hát vajjon azáltal, hogy az önkormányzatot minduntalan védelmünkbe vettük, vagy azáltal, hogy a virilis intézményt határozottan elleneztük: nemde szintugy a nép érdekében cselekedtünk, nemde azt akartuk, hogy azok, a kik, meglehet, törvénytelen módon, becstelen uton jutottak gazdagsághoz, ugy a községi, mint a megyei képviselőtestületekben ne ellensúlyozhassák azoknak akaratát, kiket a nép tiszta bizalma küldött. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Nem tiltakoztunk-e eleitől végig ugy az adóemelések, mint a kölcsönök ellen; és ha mindenha fenntartottuk is az önálló hadsereg követelését nemde addig is, mig ezen óhajunk valósulhatna, figyelmeztettük a kormányt, hogy a tényleges hadsereg létszámának legalább leszállítását eszközölje, valamint a szolgálati idő-

Digitized by Google

nek kevesbítését? Hát ez nem a népnek, nem a szegény népnek érdekében való dolog volt? *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Avagy azáltal, hogy az alföld betelepítését indítványoztuk, nemde a szegény népet, mely a felföld vidékeiről kénytelen Amerikába kiköltözni, akartuk megtartani e hazának, kenyeret, keresetet biztosítva neki? *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon).*

Avagy az által, hogy az önálló vámterületet sürgettük, nem az iparosoknak és közvetve a földmives népnek érdekében jártunk-e el? s főleg azáltal, hogy addig is, mig a külön vámterület létesülhetne, azt követeltük a kormánytól, hogy ugy a hadsereg, mint az állami szolgálat egyéb szükségeinek fedezésére saját iparosainkat, saját gyárosainkat vegye igénybe? *(Igaz! Ugy van! szélső-ba'/elől.)*

De a mi különösen azon elem elleni védelmet illeti, melyet t. képviselőtársaim a maguk felszólalásaiban folytonosan emlegetnek, nem emlékeznek-e önök uraim arra, hogy midőn az Oroszországbeli zsidókat iszonyu kinzások miatt kényszerítették hazájukat elhagyni és a midőn arra hivtam fel a kormány figyelmét, miszerint azon esetre, ha azon szerencsétlenek netalán egészen Magyarország határáig haladnának, őket egyrészt, mert az emberiesség és a nemzetközi jog azt kivánja, emberséges módon fogadjuk, másfelől kijelentettem, hogy azoknak e hazábani megmaradását, azoknak itt letelepülését nem óhajtom, *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon)* mert azon elemből — ismerve jobban, mint sokan önök közül, a felvidék helyzetét — már sok, a soknál is több van e hazában. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

És midőn később itt a házban számos kérvény fordult elő a zsidók emantipatiójának visszavétele mellett, én és barátaim rendületlenül ragaszkodván pártunknak azon megmásithatlan elvéhez, mely szerint nemcsak az ország függetlenségét, hanem egyszersmind a polgári jogokat vallás és nemzetiség különbsége nélkül fenntartani, *(Ugy van! a szélső baloldalon)* a jogegyenlőséget megóvni szent kötelességnek tartjuk: *(Helyeslés a szélső baloldalon)* ezen kivánságot ugyan visszautasitottuk, de egyszersmind — s elvállalom érte a felelősséget — én az alkalommal mondott beszédemben nem zárkóztam el ama bajok elől, a melyek főleg a Kárpátalján ama bizonyos elemnek — *(Ugy van! a szélső baloldalon. Felkiáltások a bal- és szélsőbal némely padjain: Tessék kimondani!)* ki fogom mondani, csak tessék nyugodtan meghallgatni — azon bizonyos elemnek, a Galicziából bevándorló zsidóknak tulajdonitandók, felhivtam egyuttal a kormány figyelmét a következő intézkedésekre: Mindenekelőtt az uzsora elleni törvény behozatalára; *(Helyeslés a szélső balon.)* azontúl a letelepítési törvény megalkotására; továbbá, hogy oly törvényes intézkedés történjék, mely szerint a községek és törvényhatóságok ne legyenek kényszerítve a közmunkákat, midőn azok árlejtés utján adatnak ki, minden esetben a legkisebb árt követelőnek adni; valamint viszont midőn javadalmak haszonbérbe adásáról van szó, ne kényszerittessenek azon egyénnek itélni oda, a ki legtöbbet igér, hanem legyenek feljogosítva a felsőbbség tudtával, beleegyezésével, megválogatni az egyéneket erkölcsi szempontból; is különösen arra figyelve, nehogy a munka vagy a javadalom becstelen emberek kezébe jusson. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

És nem mulasztottam el továbbá rámutatni azon veszélyekre is, a melyek a korlátlan szenvedő váltóképességből a tudatlan, szegény, megszorult népre és a könnyelmű fiatalságra háramolnak, *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon)* felhiván a kormányt, hogy ezen bajok orvoslása iránt is javaslatokat tegyen.

És végre a vallás- és közoktatásügyi ministert is intettem, hogy a zugiskolák bezárása iránt hathatósan intézkedjék.

Mindezt, igaz, nem kizárólag a zsidók ellen, hanem általánosságban kivántam törvénybe iktatni, *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* De mig ily módon egyrészről megóvtam szeplőtlenül az elvet, a melynek hive vagyok, egyuttal megoltalmazni véltem a népet azoktól, a kik annak kiszivattyuzására, kiszipolyozására oly nagy hajlamot mutatnak. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Rácz Géza: Nem igen helyeslik a párthivei! *(Élénk ellenmondások a szélső baloldalon.)*

Irányi Dániel: De vádolt a t. képviselő ur azzal is, hogy nem tudom milyen, ezen vagy más pártbeliek, az országban az idegen nemzetiségek ellen gyülöletet szitanak. Chauvinismusnak nevezte ezt a törekvést, a melyet, ha létezik, én is elitélek, de azt hiszem, hogy azzal a mi pártunkat legkevésbé lehet vádolni. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Vadnay Andor: Nem is vádoltam! *(Halljuk! Halljuk!)*

Irányi Dániel: A t. képviselő ur, igaz, nem fejtette ki tisztán, hogy kiket ért; általánosságban kárhoztatta az ilyen törekvést, azért örömmel veszem most azon nyilatkozatát, hogy ez alatt minket nem értett. Nem is érthetett, mert azon kivül, hogy a mi általános elvünk, mely zá zlónkon díszlik: a szabadság és egyenlőség vallás és nemzetiségi különbség nélkül, ilyen törekvéseknek utját állja, programmunkban is világosan ki van mondva, hogy mi semmit sem óhajtunk inkább, mint hogy ez országban a különféle nemzetiségek testvéri egyetértésben éljenek. És én ismételve kijelentettem, hogy az lesz Magyarország második megalapitója, ki e testvéri egyetértést létrehozni képes lesz. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Digitized by Google

De, t. ház, a t. képviselő ur ennél még súlyosabb vádat is emelt ellenünk. Ő tudniillik azzal vádolt minket — és ezt a mai napon is ismételte — hogy mi a kormánynyal egyetértve az ő törekvéseiket meghiusítjuk. Azt hiszem, hogy eddigi felszólalásomból meggyőződhetett a t. képviselő ur maga is tévedéséről, hogy mi a kormánynyal szövetkezve, bármit, a mit meggyőződésünk jónak, hasznosnak ítél, megakadályozni igyekeztünk, ez uraim oly szemrehányás, a melyre, azt hiszem, felelni sem kell. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

De a t. képviselő ur — és ezen valóban csudálkozom — a mi pártállásunk létalapját, a mi törekvéseinknek jogosultságát is kétségbe vonta, azt állítván és nehogy hibásan idézzek, saját szavait fogom felolvasni *(olvassa)*: „A két ellenzék szépen, de reménytelenül küzdi nemes harczát e házon belül és tehetetlenül vetélkedik a nép bizalmáért odakünn, azon nép bizalmáért, mely a zsidókérdés kielégítő megoldását türelmetlenül várja és belefárad a meddő közjogi harczba.“ *(Mozgás a szélső baloldalon.)*

A loyalitás követeli, hogy itt meg ne álljak és ezen egy mondatból következtetést ne vonjak. A t. képviselő ur tehát igy folytatja *(olvassa)*: „A nép kezdi unni az ország függetlenségének folytonos hangoztatását, a nép kezdi unni azoknak részéről, a kik tétlenül nézik, sőt leplezni akarják, hogy a földbirtokos, az iparos pusztul; a zsidók előtt a munkás kivándorol.“

T. ház! Én nem tudom hol, melyik kerületben merítette a t. képviselő ur ezen tapasztalatot. Ha azt csakugyan tapasztalta, nem tulajdonítom másnak, mint annak, hogy ott a nép vezetői félrevezették a választókat. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Sajnos lenne uraim, ha a t. képviselő urnak állítása a valóságnak megfelelne, jaj lenne a nemzetnek, háromszoros jaj, ha már 20 évi küzdelem után megunta volna a nemes harczot saját önállóságának kivívására, *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon)* azon harczot, a melyet elődeink negyedfél századdal ezelőtt megkezdtek, *(Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon)* és folytattak sokszor reménytelenül, daczolva szenvedéssel, börtönnel, gályarabsággal, a hóhér pallosával. *(Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon.)* Annyira nem fajult el még a nemzet, daczára az erkölcsök sülyedésének, a melyet tagadni nem lehet, mi szerencsére azt a tapasztalást nem tettük, mi ellenkezőleg ugy látjuk, hogy a nép igenis unni kezdi már az örökös hitegetést, hogy őt az 1867-iki alapon boldogítani lehet, *(Ugy van! a szélső baloldalon)* hogy helyre lehet állítani az ország pénzügyeiben az egyensúlyt, hogy a jólétet emelni, a terheket ez alapon leszállítani képesek leszünk. *(Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

A t. képviselő ur azt is említette, hogy a nép a választásoknál egyebet is fog kérni tőlünk, mint az önállóság elveinek hirdetését, állásfoglalást fog követelni egyebek közt a zsidókérdésre nézve is. *(Halljuk!)*

Valamint én most itt nyiltan az ország szine előtt előadtam, hogy mit tartok teendőnek, ugy nem haboztam odakünn választóim előtt sem előadni és nem fogok habozni a jövőben sem *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

A megbizólevél becses előttünk, becses különösen én előttem. Én, a ki kora ifjuságom óta a politikai pályára készültem, én, a ki számüzetésem alatt is tanulmányaimat ezen irányban folytattam, én, a ki, mióta a nép bizodalmából visszatérhetve e hazába, ezen pályát folytatva, tehetségem szerint igyekeztem szolgálni a hazának, *(Élénk éljenzés)* öreg ember vagyok *(Halljuk! Halljuk!)* és megvallom, nehezemre esnék megválni a pályától, melyet életem feladatának tekintettem és a melyen, ha Isten megsegít, még némi jót reménylek eszközölni. *(Élénk éljenzés a szélső balon.)* Szegény ember vagyok, *(Halljuk! Halljuk!)* nem gyüjtöttem vagyont, nem szereztem kincseket és mi tagadás benne, az ezen állással járó jövedelemre reászorulok. *(Mozgás.)* De készebb vagyok visszavonulni e pályáról, bár szivszakadva; készebb vagyok elébe nézni a szenvedésnek, az inségnek, a nyomornak, semhogy elveimről nem a megbizólevél, de magáért a ministerelnöki szék kedveért lemondjak. *(Zajos helyeslés, éljenzés és taps a szélső baloldalon.)*

A zászlót, melyet hordozunk, a vihar megtépheti, az ellenséges golyók átlyukaszthatják: a zászló rongyos lesz, de szennyes — soha. *(Hosszantartó zajos helyeslés a szélső baloldalon.)* Azt kiragadhatja kezünkből csel, fondorlat, ámítás, önkény és erőszak, de sziveinkből nem fogja kitépni soha az iránta való hűséget. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Megbukhatunk, megbuktathat a kormány, meg önök is. Megbukhatunk. Én is, mások is és ellenfeleink diadalt ülhetnek majd bukásunk felett: de elveink, meggyőződésünk, becsületünk felett nem fognak ülni diadalt! *(Éljenzés a szélső baloldalon.)*

Nem fogadom el a költségvetést. *(Hosszantartó élénk helyeslés, éljenzés és taps a szélső baloldalon.)*

Elnök: Vadnay Andor képviselő ur kiván félreértett szavainak helyreigazítása czéljából felszólalni.

Vadnay Andor: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Az imént felszólalt s általam mélyen t. képviselő ur részéről ismét azzal vádoltattam, mintha én azt állítottam volna, hogy a nép beleunt a függetlenségi eszmékbe és hogy én e vádat alaptalanul vetettem oda.

Én, t. ház, nem azt mondtam, hogy a 48-iki eszmékbe, hanem azt mondtam, hogy az önök

Digitized by Google

szerepléséhe unt bele, a kik folytonosan hangoztatják a 48-iki elveket, a kik 20 éven át korteskednek a külön vámterület mellett, de mikor reá kerül a sor itt a házban, nincsenek huszan jelen és egy nap alatt hagyják azt letárgyaltatni, *(Nagy zaj. Mozgás a szélső balon. Helyeslés a bal- és szélső baloldal némely padjain)* a kik az önálló magyar bank mellett korteskednek és itt 5 percz alatt egy kis határozati javaslattal hagyják azt elintézni. *(Hosszas zaj a szélső baloldalon. Felkiáltások: Ilát önök mit tettek?)* Mi kevesen vagyunk, majd megszaporodunk a választásoknál. *(Derültség a szélső balon.)*

Elnök: Kérem a képviselő urat, csak szavainak helyreigazítására tessék szorítkozni.

Vadnay Andor: Csak azt akarom indokolni hogy ha felszólalásomban volt is vád, az nem volt alaptalan, mert dobálózni a nagy forradalom jelszavaival: egyenlőség és szabadsággal, a mely két szó mint testvér-fogalom: a legóriásibb hazugságok. *(Nagy mozgás)* Dobálózni e szavakkal, mint a hogy azt önök 20 év óta teszik, akkor a mikor a zsidó túlterjeszkedéssel szemben nemzeti önállóságunkat megvédeni nem tudjuk és ezzel akarják attól a figyelmet elterelni. Nem a 48-as eszméket, hanem e szereplést igenis megunta már a nép. *(Ugy van! a bal- és szélső baloldal néhány padján.)*

Az éhező embernek nem jogegyenlőség kell, hanem kenyér; *(Helyeslés a bal- és szélső baloldal néhány padján)* a földönfutónak nem egyéni szabadság kell, mert abból ugy is több van neki, mint kellene, hanem hajlék; *(Ugy van! a bal- és szélső baloldal néhány padjain)* a zsidókkal szemben versenyképtelen magyar népnek, mely iparából, kereskedelméből, földbirtokából kiszorittatik, nem szabad verseny kell, hanem védelem. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldal néhány padján.)*

Ez az a mi iránt nincs érzéke a 48-as pártnak *(Zajos ellenmondások a szélső baloldalon)* és ezért unta meg önöket a nép. *(Mozgás a szélső baloldalon)* és ha megunja, jól teszi.

Azt is méltóztatott mondani a mélyen t. képviselő ur, hogy emlékezetem cserben hagyott, midőn azt állítottam, hogy a börzeadót a függetlenségi párt nem támogatta.

Lehet, hogy cserben hagyott, de a mélyen t. képviselő urat épen úgy cserben hagyta emlékezete, midőn azt állítja, hogy a 48-as párt mint párt támogatta azt. A 48-as párt clubjában hozott e tekintetben határozatot, mely azt foglalja magában, hogy ez a kérdés még előkészületlen állapotban lévén, pártkérdésnek nem tekintethetik, hanem mindenkinek szabadjára hagyatik úgy szavazni, mint neki tetszik. Kérdhetném ugyan, hogy mennyire van ennél előkészültebb állapotban a külön hadsereg kérdése vagy a külön vámterületé? *(Ellenmondás a szélső baloldalon.)* De nem említem ezeket, csak egyszerüen constatálom, hogy azon párt, mint párt nem támogatta a mi javaslatunkat, támogatták abból a pártból egyesek, de a 48-as párt, mint ilyen, nem támogatta azt.

Ezekben helyreigazitván félremagyarázott szavaimat felszólalásomat végezem. *(Élénk megujuló felkiáltások a szélső baloldalon: Éljen Irányi!)*

Láng Lajos: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Érzem a feladat súlyát, midőn a vita ezen előhaladott állapotában a kérdéshez hozzászólok; érzem ezt annyival inkább, mert azt hiszem, igen sokan igazat fognak nekem adni abban, hogy azok közt, a miket e házban a budget-vita alkalmával hallottunk, talán több volt az, a mi nem a budgettel foglalkozott s azt hiszem, hogy feladatomnak inkább megfelelek, ha szorosan a dolognak pénzügyi oldalához szólok. *(Halljuk!)*

Nem mondom, hogy bizonyos elégtétellel nem vettem, midőn azt láttam, hogy a felszólalások igen nagy része nem a pénzügyi kérdéssel, hanem más kérdésekkel foglalkozott; mert ez némileg meggyőzött engem arról, hogy az ország financialis helyzete talán még sem olyan mindenek felett kétségbeejtő. Mert ha csakugyan olyan volna, a milyenek bizonyos oldalról festik, nem foglalkoztak volna annyira más kérdésekkel, hanem pusztán csak a pénzügyi kérdéssel.

Nem osztozhatom azok felfogásában sem, a kik ez alkalommal társadalmi kérdéseket vetettek fel, történt légyen ez a ház bármely oldaláról. Én azt hiszem, hogy azért, a mi a budget keretébe tartozik, semmi körülmények közt sem lehet a társadalmat felelőssé tenni. A mi a budget keretében történik, azért felelős első sorban a kormány, másodsorban ez a ház, illetőleg a törvényhozás és a felelősséget magunkról semmi körülmények közt el nem háríthatjuk. De nem is helyeslem azt a felfogást, mely nemcsak a társadalmat a maga egészében, hanem annak egyik vagy másik osztályát akarja felelősségre vonni.

Nem oly régen történt, t. ház, midőn e teremben egyik osztály érdekében kiváltságos állás mellett szólaltak fel. Én mindig ellene voltam oly felfogásnak, mely a társadalom egyik osztályát bármi kis mérvben a másik fölé akarja emelni; de éppen ugy ellene vagyok nagyon természetesen, minden oly felfogásnak is, a mely valamely társadalmi osztályt a többieknél rosszabb szinben és világításban mutat be. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Azt hiszem, a mint létrehoztuk egyszer a jogegyenlőséget, ettől fogva az osztályok közt semmi különbséget, sem azon tekintetben, hogy az egyiket jobbnak, sem abban, hogy rosszabbnak akarjuk feltüntetni, mint a többieket — tennünk nem lehet. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Én tehát tisztán a pénzügyi kérdéssel szándé-

Digitized by Google

kozom foglalkozni, t. ház és mindenekelőtt azzal a felfogással szemben akarnék állást foglalni, mintha pénzügyeink a mostani kormányzat egész ideje alatt bizonyos stagnatiot mutatnának és semmi fejlődés sem lenne.

Nem akarok túlságosan mélyen bocsátkozni a számok csoportjába, csak ha valaki kétségbe akarná vonni állításomat, fogok bővebb adatokkal szolgálni. Mindenki ismeri a zárszámadások végeredményét ugy, a mint a hivatalos zárszámadásokban foglaltatnak; ott, hol a pénztári eredmény van feltüntetve. Ha a zárszámadásokat nézzük, azt látjuk, hogy a deficit 1875-ön kezdve, folytonosan apadt. 1874 ben volt 60 millió, 1875-ben 40 millióra, 1876-ban 30 millióra, 1877 ben 25 millióra szállott le. Igaz, hogy 1878 ban ismét rosszabbra fordult. De a ki ismeri azon körülményeket, melyek 1878-ban közbejöttek, nem fogja képzelni, hogy az a közbejött események által szükségessé vált intézkedéseket pénzügyi javulás mellett lehetett volna végrehajtani. Lehet beszélni arról — ez politikai felfogás dolga — vajjon azon események, költekezések, politikailag helyesek voltak-e vagy nem, de hogy az occupatiót pénzügyi művelet nélkül végrehajtani nem lehetett, az kétségen kivül áll.

Tehát 1878 után volt visszaesés, de 1879-től fogva maig sem áll, mintha pénzügyeink stagnatiot mutatnának. Talán többen lesznek a t. ház tagjai közül, a kik emlékezni fognak arra, hogy azon törekvés, a mely ugy a kormányban, mint a pénzügyi bizottságban, valamint e házban mutatkozott a takarékosság iránt, két éven át csakugyan nem kicsinylendő eredményre is vezetett. Hivatkozom az 1882—83-iki évek zárszámadásaira, melyeknél megtörtént az, hogy a valóságos deficit az év végén kisebb volt, mint a hogy előirányoztatott és pedig nem pusztán a végeredményben — mert a végeredményben különféle hitelmüvelet is közreműködik — hanem magában a rendes kiadásban, az ordinariumban, e két év egyikében a deficit 6 millióval, a másikban körülbelül 2 és fél millióval volt kisebb, mint a hogy az tényleg előirányoztatott.

Ezen kedvező zárszámadási eredmények alatt keletkeztek a többi évek előirányzatai és azt hiszem, hogy itten kezdődik a visszaesés pénzügyeink terén. 1884-ben terjesztetett elő az első budget, a melyben a rendes kezelésben valami minimalis plus szerepelt 1885-re, ugyszintén 1886-ra is 4—5 millió forint volt az előirányzott többlet. Ezen előirányzatoknál követtük el a tulajdonképeni hibát, mert azt hittük, hogy a takarékosságot tovább lehet vinni azon mértéknél is, a meddig az tényleg észszerüen vihető. Ha valaki összehasonlítja az 1884—5-iki zárszámadásokat az előirányzatokkal, azt fogja találni, hogy nagy eltérések vannak a zárszámadási eredmények és az előirányzat közt.

Az, hogy kedvezőbb szinben láttuk a pénzügyi helyzetet, oly baj túlburjánzására vezetett, a mely bizonyos fokig mindig meg volt, és ez a nem egészen gondos eljárás a póthitelek terén. Megjegyzem azonban, hogy én nem azon póthiteleket értem, a melyek keresztülvitt kiadásokról szólnak; mert ezek tulajdonképen nem is póthitelek, hanem értem azon póthiteleket, a melyek ezentúl teendő kiadásokra vonatkoznak. A nem elég gondosság a póthitelek beterjesztésénél azt eredményezte, hogy 1883-ra, 1884. és 1885-re az évközben megszavazott póthitelek alapján készült előirányzat és az eredetileg beadott előirányzat 4—5 millió frttal differál, még pedig kedvezőtlen értelemben. Ez volt az egyik hiba.

A másik hiba pedig nézetem szerint az, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy a kiadások nem ugyan minden, de egyik-másik közigazgatási ágnál ugy voltak előirányozva, a hogy azok betarthatók nem voltak. Ha összehasonlítjuk az 1884. és 1885-iki, tehát a rendelkezésünkre álló két legutolsó zárszámadást ezeknek az éveknek előirányzataival, akkor a következő pontoknál találunk túllépéseket. *(Halljuk! Halljuk!)* Először is az államadósságoknál mutatkozik mintegy öt millió frtnyi túllépés a mennyiben az előirányzat 110 millió, a végeredmény pedig 115 millió volt. Igaz, de mi idézte ezt elő?

Két vasutnak, az alföld-fiumeinek és a zákány-dombovárinak államosítása. Az itt elkövetett hiba hasonló ahoz, melyet a póthiteleknél voltam bátor felemlíteni.

Ezenkivül hozzájárult ehez az is, hogy az agio-tételt alacsonyabbra számítottuk, mint a minő az tényleg volt. Fájdalom, nálunk, hol évenkint 40 millió arany forint ára fizetésünk van az államadósságoknál, minden egyes percent eltérés majdnem egy fél millió frtnyi különbséget tesz.

A pénzügyministerium a maga egészében megfelelt az előirányzatnak. Igen, de a pénzügyministerium keretén belül az üzemek a bányáknál és vasmüveknél az év végén mintegy 2½ millióval mutattak kedvezőtlenebb mérleget, mint az előirányzat. És itt magukra a vasmüvekre esik 2 millió. A kereskedelmi ministeriumnál 1.200,000 forinttal volt kedvezőtlenebb a mérleg s ezt egyetlen egy tétel, a méntelepeké, idézte elő, melyre az egész mérleg romlása visszavezethető. A közoktatási ministeriumnál 500,000 forint volt a különbség. Az ok az volt, hogy a népnevelési szükségletet évek óta 1 millió forinttal irányoztuk elő, holott 1.300 000 forintot költöttünk e czélra. Az igazságügyministeriumban hasonlólag volt túllépés 800,000 forint s itt hasonlóképen azt

Digitized by Google

hiszem, túlságos takarékos előirányzatban, volt a hiba.

Mikor a pénzügyi bizottság alaposan tanulmányozván az 1884. és 1885-iki zárszámadásokat, ezeket a hibákat észrevette, a kormánynyal egyetértőleg igyekezett helyesen azon eszközökkel segíteni, melyek egyedül vezethettek czélhoz. Azon közigazgatási ágaknál, a hol a budget be nem volt tartható. illetőleg a túllépés túlságos takarékos előirányzatnak volt az oka, tudniillik a közoktatási és igazságügyi ministeriumnál felemeltetett a dotatio. Ellenben azon ministeriumoknál, hol az részben talán az üzemek helytelen kezelésével volt kapcsolatos, ott egyrészt administratio reformokkal, másrészt pedig abban talált megnyugvást, hogy a szakminister urak maguk részéről biztosították, hogy 1886-ban ily eltérés csakugyan nem mutatkozik.

Elfelejtettem előbb, midőn az egyes ministeriumokról volt szó a közlekedési ministeriumot, hol 1884-ben nagy volt a túllépés, a mely azonban az államvasutak akkori kezelésére vezethető vissza, hol körülbelől 7 millió volt a differentia a költségvetés keretén belül és mintegy 3 millió forint volt az államvasutak jövedelmi elmaradásánál, a mi ugyan nem e ministeriumban számoltatik el, de ha arról beszélünk, hogy ez melyik ministeriumot terheli, akkor a közlekedési ministerium rovására esik. Tehát ugy, a hogy ma az előirányzat áll, ezeken a bajokon legnagyobbrészt segítve van; a közlekedési ministeriumnál ma ugy állunk, hogy az 1886-iki előirányzat, a minister urnak állítása szerint, a pénzügyi bizottságban megtartatik. A kereskedelmi ministeriumnál ugy állunk, hogy az előirányzat 1886-ban megtartatott és az 1887-iki ugyanazon alapokon áll.

Ha van még aggályom a költségvetés valamelyik tételéről, azt megmondom őszintén, akkor az a bányák és vasművek tétele, mely utóbbiakról erős meggyőződésem, hogy ezt a gazdálkodást a magyar állam szempontjából fentartani nem lehet és különösen, a mi a vasműveket illeti, ezeken előbb-utóbb túl kell adnunk. Mert hogy az állam évenkint deficitet mutasson fel, mikor azok magukban annyi értéket képviselnek; az teljesen helytelen. Méltóztassék venni azt, hogy mily eltérés van az előirányzat és a tényleges eredmény közt. Az nem felel meg az azon államvagyonba fektetett tőkéknek. Egyébiránt azt hiszem, hogy azon felfogással szakítanunk kell, hogy az állam az ily üzemekkel gazdálkodjék. Azon üzemeknél, melyek ma legkedvezőbben állanak, mint például a diósgyőri vasgyárnál is, habár az újabb befektetések kamatját e gyár a jelenlegi vezetés mellett meghozza; de ha valaki utána számítana, mindazon összegeket, melyeket abba befektettünk és kiszámítaná, mennyi kamatot kellene ez összegeknek jövedelmezniök: azt hiszem, nem lehetne *találni* olyan igazgatót, a ki e kamatoknak megfelelő jövedelmet előteremteni birna A sanálásnak egyik eszköze tehát az, hogy olyan üzemekkel, a melyek hasznot nem hoznak, szakítani kell.

Ha veszszük magát a költségvetést, ez, azt hiszem, be lesz tartható. Megjelöltem egy-két sebezhető pontot, mely épségben tartható nem lesz és ha tovább akarok menni, ismételem azt, a mit a pénzügyi bizottságban említettem, hogy tudniillik az igazságügyi tárczánál is lesz túllépés, mert a dologi kiadások ott nincsenek eléggé előirányozva. De végre is ott csekély összegről van szó. Egészben véve azonban az előirányzat be lesz tartható. Mert nem szabad feledni azt, hogy előirányzatunk legélesebb birálói is el fogják ismerni, hogy éveken keresztül az államjövedelmek mindig nagyobb mérvben folytak be, mint a hogy előirányozva voltak. Az tehát kétségtelen, ha csak valami elemi csapás, forgalmi akadály, háború, vagy hasonló nem éri az országot, hogy az előirányzott jövedelmeknél nagyobbakra számíthatunk. És ezzel kapcsolatosan el lehet fogadni azt is, hogy az előirányzat, úgy a mint van, nagyjában meg fog állani, ha időközben póthitelektől tartózkodunk és oly kiadások nem történnek, melyek itt előirányozva nincsenek. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Kénytelen voltam elmondani e száraz bevezetést, hogy a baj diagnosisát megállapítsam. Mert hozzászólni a bajhoz a nélkül, hogy természetét ismernők, aligha vezetne czélra. De már most szemben állunk a budgettel, melyben 22 millió a végleges deficit. Oly rég foglalkozunk költségvetésekkel, hogy tán nem szükséges arra utalni, hogy az nem a deficit egész összege, hanem hozzá kell számítani azon összeget, melyeket kénytelenek leszünk kiadni bizonyos törlesztések fizetésére, mely hitelműveletek hozzávetőleg mintegy 10 millióval fogják növelni a pénztári deficitet.

Már most az a kérdés, t. ház, hogy ezen mintegy 30 millió deficittel szemben miféle eszközökhöz akarunk folyamodni, hogy a költségvetésünkből lehetőleg elenyésszék és igy az államháztartás rendezéséhez egy lépéssel közelebb jussunk?

Ez az egyedüli kérdés, melynek bennünket most foglalkoztatnia kellene. E helyett azonban, ha végig nézek a költségvetési tárgyalásokon, látok sok más szemrehányást, mely egyoldalusságában egyáltalában el nem fogadható. Ilyen például, midőn Horánszky t. képviselőtársam előhozta, milyen mértékben növekedtek nálunk az államadósságok. És én nem akarok beszélni azon nagyon is mesterséges összeállításairól, a hol felszámította az államadósságok tőkebeli nagyságát 200 millió forintban s mellé állított egy évi járadékot, tudniillik 30 millió forintot s midőn a végső összegről szólott, akkor azon 30 milliót ismét a tőkében számította fel, sőt ehez még más dolgokat is hozzá

Digitized by Google

számított, például a függő államadósságokat, a bankadósságot stb., melyeket, azt hiszem, éppen úgy oda kellett volna számítani.

Ha tehát valaki igazságosan akar számítani, azt hiszem, a tételnek oly módon való felállítása, miként azt t. barátom tette, nem fogadható el. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)*

De még az esetben is, ha pusztán és egyenesen a zárszámadások adataihoz ragaszkodunk és azt mondjuk, hogy az államadósságok kétszáz s néhány millióról 1,400 és néhány millióra emelkedtek, a legelemibb igazság követelménye megmegmondani azt, hogy azon idő alatt az államvagyon is növekedett; mert csak arról beszélni, hogy az államadósságok növekedtek, egyuttal az államvagyon növekedését tekintetbe nem venni, meg nem egyeztethető. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Az én t. barátom nagyon jól tudja, mit tesz az államvagyon növekedése. Ha utána néz, látni fogja hogy azon államvagyon, mely alkotmányosságunk kezdetén 480 milliót, illetőleg, a mint később kimutattatott, csak 380 milliót tett, ma 1,600 néhány milliót tesz. Tehát, ha egyrészről az államadósságok 200 néhány millióról felnövekedtek 1,400 millióra, másrészről az államvagyon 300 néhány millióról felszaporodott 1,600 néhány millióra; azaz itt az arány semmivel sem rosszabb. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)*

De, t. ház, hogyan lehet is egyáltalában chronikus deficitről beszélni és azt mondani, hogy 40 millió volt évenkint a deficit? Mit képzel ő, hiszi-e, hogy azon 40 milliót, a mit ő mint évi deficitet felhozott, meg lehetett volna-e évenkint a maga egész teljességében takarítani? Mert, ha valaki meg van arról győződve, hogy azon összeg teljesen haszontalan kiadás volt és mellőzni lehetett volna; akkor értem a szemrehányását. Elismerem, hogy bizonyos fokig menő takarékosabb eljárás mellett lehetett volna egy-két millióval kedvezőbb eredményt elérni, de azt bátran és határozottan kétségbe merem vonni, hogy lett volna valaki, a ki egy hosszu korszakon keresztül képes lett volna évről-évre negyven millióval kevesebbet költeni, mint a mennyit költött a jelen kormány. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)*

És ha el kell ismerni azt, hogy azon kiadásoknak legnagyobb része mellőzhetlenül szükséges volt, hogy az, mi elköltetett, nem lett a kútba dobva, hanem hogy abból az országnak részben gyümölcsöző, részben nem közvetlenül gyümölcsöző, de közvetve a nemzetnek mindenesetre gyümölcsöket hozó befektetései lettek: azt hiszem, ezen deficitek fölött oly könnyen pálczát törni nem lehet s akkor Apponyi Albert gróf képviselő urnak azon hasonlata, hogy a mai helyzet olyan, mint volt a 75 ik előtti, nagyon sántít. *(Felkiáltások a baloldalról: Rosszabb!)* T. képviselő urak, az a legnagyobb önámítás, ha azt méltóztatik hinni, hogy a mai helyzet olyan, mint volt az 1875 előtti. *(Közbeszólások a baloldalról: Rosszabb!)*

Bizonyos fokig ő maga érezte állításának gyengeségét és azon concessiót tette, hogy hitelünk javul, mert hiszen ma a magyar állampapirok magasabb cursuson kelnek. Ehhez nem kell nagy financialis tudomány, mindenki tudhatja, hogyan állottak a magyar állampapirok 1875. előtt és hogyan állanak ma.

Ezt maga a képviselő ur sem tagadja; de azt mondja, hogy ez semmi másnak, mint a pénzpiacz javulásának az eredménye.

Hát, t. képviselőház, az a kérdés, vajjon minden állam papirja abban a mértékben emelkedett-e, mint a magyar állam papirjai? Ha be tudja bizonyítani, hogy minden állam papirja oly mértékben emelkedett hitelében, mint a magyar állam papirjai, akkor igaza van, hogy ez csak a pénzpiacz javulásának eredménye. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* Csakhogy ezt nem tudja bebizonyítani, sőt ellenkezőleg azt magyarázta, hogy ez a többi országokban igen csekély differentiát okoz. De az a csekély differentia teszi a pénzpiacz javulását; a különbözetnek hátramaradó, hasonlíthatlanul nagyobb része éppen arra vezethető vissza, hogy Magyarország kormányzatának állandósága iránt a hit a külföldi pénzpiaczokon ma már teljesen meg van szilárdulva. *(Helyeslés jobbfelől.)*

De menjünk tovább. Horánszky Nándor t. barátom kiszámította, hogy milyen kölcsönöket kötöttünk mi akkor. Én egyáltalában nem szándékozom pálczát törni azon férfiak fölött, a kik abban az időben az állam ügyeit vezették; megengedem, sok olyan dolog van, a mi nem történhetett volna másként akkor sem, ha más kezekben lett volna is az ország sorsa. Egyáltalán nem vagyok barátja annak, hogy könnyen ítéljünk mások cselekedetei fölött; de a tény az, a mint Horánszky t. képviselőtársam is méltóztatott felhozni, hogy akkor kötöttük a 153 milliós kölcsönt, a melyre kaptunk 143 millió forintot és mire azt végleg consolidáltuk, az állam hitelét meg kellett terhelni 270 és egynéhány millióval. Tehát annál az egy adósságnál az állam veszített többet mint 120 millió frtot.

Ha most a t. képviselő urak azt mondják, hogy olyan időket élünk, mint akkor, hiszik-e, hogy ma olyan differentiákat kellene fizetnünk egy kölcsönünknek convertálása esetén, mint fizettünk akkor? Meg vagyok győződve, hogy ezt senki sem hiszi. *(Ugy van! jobbfelől.)*

De gr. Apponyi Albert t. képviselőtársam abból is von egy paralellát maga és a ministerelnök ur közt, hogy azt mondja: a ministerelnök ur már másfél év mulva kezdett az akkori kormánynyal szemben türelmetlenkedni és kimondta, hogy az nem képes a kormányzat vitelére, hogy ne mondhatná tehát ugyanezt ő 12 év után,

Digitized by Google

a mikor minden évben annyiszor volt alkalma ismételni, hogy ez a kormány az ország ügyeinek vezetésére képtelen.

T. képviselőtársam, tudom, hogy barátja a szinháznak, *(Halljuk!)* és minden esetre ismeri legalább azon darabokat, melyek a nemzeti szinház mai reportoirján előfordulnak. *(Halljuk! Halljuk!)* Bizonyosan ismeri „Don Caesar de Basan"-t, a melyben — nem emlékszem már a nevére, habár valamikor én is sokat jártam a szinházba, csakhogy az az idő, fájdalom, egy kissé már messze esik tőlem, de emlékszem magára az alakra — egy marquis nagyon felháborodik azon, hogy az ő feleségét nagyon csunyának merik találni, holott vannak, a kik 30 év óta mindig szépnek találják. *(Derültség a jobboldalon.)*

Hát, t. képviselőtársam, nem a ministerek hasonlítanak, az oppositio hasonlít az asszonyokhoz. Ha valaki nagyon sokat hánytorgatja azt, hogy ő már igen régóta van az oppositión, az nagy tévedést követ el, ha azt hiszi, hogy ezzel dicsekednie kell. Az oppositiók abban hasonlítanak az asszonyokhoz, hogy jön egy criticus idő, a mikor nem tanácsos éveikkel dicsekedni, *(Derültség és tetszés jobbfelől)* hanem czélszerű, ha lehet, valamit eltagadni belőlök. *(Élénk derültség és tetszés jobbfelől.)* Mert az egy kormányra nézve igenis előny, ha 12 éven át meg tud maradni helyén; *(Igaz! Ugy van! jobbfelől)* de egy ellenzékre nézve soha sem lehet előnyös az, ha 12 éven által opponál és nem tud az ország többségében maga iránt bizalmat költeni. *(Élénk tetszés jobbfelől, mozgás a bal- és szélső baloldalon.)*

De, t. ház, ugy, a mint a dolgok állanak, én merem tagadni, hogy a hasonlat a mai idők és az akkori idő közt fentartható. Mert mi volt akkor? Az akkori pártnak nem volt egy elismert vezére, akkor a párt egy bomlófélben levő párt volt. Én nem tartozom azok közé, kik az akkori pártállapotot kivánatosnak, helyesnek tartották. Én megengedem, hogy ott, a hol van egy pártnak egy kimagasló vezére, hogy sokszor meg fog történni, hogy egyes tagjai a pártnak nem mindenben egyező véleményüket alá fogják rendelni a vezér belátásának és nézetének. Van erre példa elég; megengedem, hogy ez olykor kedvezőtlen, megengedem, hogy ennek kinövései káros hatással lehetnek az országra. De van, a mi ennél sokkal rosszabb, az, midőn nincs egy pártnak elismert vezére, azaz midőn különben igen tehetséges, különben igen jeles hazafiak egymást emésztik fel azért, mert nem tudnak egymás között a vezetésben megegyezni. Méltóztassék végig nézni: az akkori pártnak hány kiváló, jeles férfia volt. Itt látjuk ma őket? Látjuk, hogy az ő erejükkel tovább tudják szolgálni a közügyeket? Miért nem tudják szolgálni? Azért, mert egymást kölcsönösen lejárták. Nem az ellenzék járta le őket, hanem ők kölcsönösen járták le egymást. Vagy pedig elvonták tehetségöket a közélet teréről. Én nem tartom, hogy Magyarország oly gazdag volna politikai talentumokban, hogy azt a mindennél nagyobb pazarlást, mely akkor a nemzetet érte, fentartsuk. Azt hiszem, hogy a mi álláspontunk helyes és nézzünk végig ott, a hol a parlamentarismus virágzik, Anglia példáján, azt fogjuk látni, hogy tulajdonképen a parlamenti küzdelemben mindig két alak áll egymással szemben. Ha tehát ezen pártnak van egy vezére, a kit követ, talán egyes esetben nem minden tagja, mindenben egyetértve vele, ebben mi nem térünk el az angol példától, mert arra elég példát találunk, akár Gladstone, akár Disraeli, akár más kiváló angol államférfiak életéből. Csak egyben térünk el és ezt sajnálom, hogy itt nálunk, fájdalom, csak egy vezérférfiú van, a kit a nemzet nagyobb része követhet, és vele szemben nem látunk senkit ki őt felválthatná. *(Tetszés jobbfelől.)*

Hát, t. ház, ha egyszer arról van szó — tisztelt barátom belekiáltotta: „Eszméért!" — t. barátom, ugy hiszem, arra akar visszatérni, a mit gróf Apponyi t. képviselő ur mondott, hogy tudniillik a rendezésre van neki egy eszméje, de ő azt elhallgatja. Bocsásson meg, ezt nem tudom róla még feltenni sem, mert én őt oly jó hazafinak ismerem, hogy ha volna neki olyan eszméje, a melylyel a bajokat rögtön lehetne rendezni, lehetetlen, hogy azt el ne árulná. Sőt beszédében tovább egy hasábbal el is árulta, hogy miképen gondolná ő a rendezést és azt mondta, hogy a fogyasztási adók kihasználásával.

Ebben a tekintetben, a fogyasztási adók tekintetében, meglehetősen egyenlő vélemény uralkodik a házban; de éppen azért, mert a fogyasztási adókkal kapcsolatosan oly eszmék merültek fel, a melyeket én határozottan tévéseknek tartok, ez volt a főok, a miért bátorkodtam a vita ezen előrehaladott állapotában szólani. *(Halljuk!)* Mielőtt azonban erre térnék, egy kérdéssel kell tisztába jönnünk. Körülbelől 30 millió deficittel állunk szemben. Hiszi-e valaki, hogy ezen 30 milliót egyszerre el lehet enyésztetni? Kivánatosnak tartja-e valaki a nemzeti erő oly megfeszítését, a melylyel ezt elenyésztetni lehet? Merem mondani, nem hiszem, hogy bárki ezt csakugyan helyesnek tartaná. A czél, melyre igazán törekednünk kell, az, hogy az egyensúlyt valóban, határozottan helyreállítsuk az ordinariumban és hogy a beruházások czímén ne vegyünk fel mást, mint a mi valóságos, gyümölcsöző beruházás, *(Halljuk!)* ugy, hogy nagyobb része azoknak, a melyek ma beruházás czímén szerepelnek budgetünkben, ne a beruházások közt, hanem az ordinariumban szerepeljen és a beruházások közt ne szerepeljen más, mint az, a mi ténylegesen gyümölcsöző, az államnak

Digitized by Google

is kamatokat hozó befektetés. Ilyen a mostani előirányzatban az államvasutakra vonatkozó kiadás, mert arról föltehető, hogy egészben véve meg fogja hozni kamatját. Ha ezen 30 millióval állunk szemben, két nagy eszköz lehetséges a baj orvoslására: az egyik, a mit a pénzügyminister ur megjelölt, a conversio, a másik a fogyasztási adók.

Először szólok a conversióról. Méltóztatik tudni, hogy államköltségvetésünkben körülbelől 15 millió forintnyi törlesztés szerepel. Ha nagyobb hitelműveletlel el tudnók azt érni, hogy azon 15 millió forint visszafizetése hosszabb időre tolatnék ki, azzal csakugyan nagy eredmény volna elérhető; nem ugy, hogy 15 millió forinttal csökkenne a deficit, mert a törlesztés ma mérlegünkben nemcsak a kiadásban szerepel, hanem tiz millióval szerepel bevételképen is és igy, ha a törlesztéseket elhagynók, az a 10 millió forint kiesnék a bevételből is.

Volna azonban ennek más haszna, nem az, hogy a mérleget közvetlenül javítaná, hanem hogy nem kellene oly nagy összegek erejéig a pénzpiaczhoz fordulni mint mostanában és akkor semmi esetre sem maradna fenn nagyobb deficit, mint a mostani végleges előirányzati, azaz körülbelől huszonkét millió Mert ha évenkint abban a helyzetben vagyunk, hogy a pénzpiaczot igénybe kell vennünk, — és nézetem szerint fogjuk igénybe venni kedvezőbb financiák mellett is — akkor gondoskodnunk kell, hogy az túlságosan ne vétessék igénybe. A conversio által azonban nemcsak azt lehet elérni, hogy küljebb tolatik a fizetési kötelezettség, tudniillik a helyett, hogy bizonyos kölcsönökben a törlesztéseket, a melyek egy pár év mulva egészen lejárnak, ilyen rövid lejáratokban kellene teljesíteni, hanem elérhetjük azt egy szerencsés mivelettel, hogy hosszú, mondjuk 75—90 évi törlesztésre oly csekély évi részletek jutnának, hogy az egész évi járadék nem volna tetemesen nagyobb, mint maga a kamatösszeg, a mely most is szerepel. Ez lehetséges nézetem szerint, egy bizonyos fokig és mutatja azt a pénzügyminister terve, a mely habár kisebb arányokban mozog, mint a mit én helyesnek tartanék, de az is mutatja, hogy kamat megtakarítás lehetséges, mert az államkölcsönök legnagyobb része, melyeket convertálni akarunk, magasabb kamattal vétetett fel és most sokkal olcsóbb kamattal fizettetnék vissza. Elfogadom azt a számítást, melyet a pénzügyminister egy kisebb összegre nézve tett, a mely 1½ milliónyi kamat-megtakarításra vezet.

Azt hiszem, hogy a mellett, hogy megszabadulhatnánk attól a tehertől, hogy évenkint a pénzpiaczot a törlesztésekre igénybe kellene venni, másrészt bizonyos kamat-megtakarítást is lehetne elérni, ugy hogy egészben e 22 millióval is kisebb deficittel állhatnánk szemben. Azt, hogy valóságos gyümölcsöző befektetésekre éveken keresztül még igénybe kell vennünk a pénzpiaczot, ugy hiszem, senki sem fogja hibának találni.

Azonban ez összegen felül újabb teherkönnyitést kell keresni és ez, nézetem szerint, nem történhetik máskép, mint a fogyasztási adók kihasználása utján.

Igen sokan azok közül, kik a fogyasztási adók tekintetében akár egyik, akár másik oldalról felszólaltak, ezt a kérdést complikálták és nézetem szerint, igen helytelenül a vámvonal, a fogyasztási vonal kérdésével. *(Halljuk!)* Ugy méltóztattak felemliteni a fogyasztási adók kihasználását, mintha az másként, mint külön fogyasztási terület mellett meg nem történhetnék. Ezt én igen veszedelmes tévedésnek tartom a jelen viszonyok közt.

Nem akarok arról beszélni, hogy Austriával lehetséges volna-e ily megállapodásra jutni és ezt a kérdést most a discussio keretén kivül akarom hagyni. Nem mondom, hogy esetleg nem lehet ezt is elérni és nem mondom, hogy esetleg nem lehet ezáltal jövedelmünket fokozni; de igen félek oly felfogástól a mely azt tartja, hogy ez csak azon az uton lehetséges és ha majd esetleg meggyőződnék, hogy a fogyasztási vonal fellállítása vagy nem lehetséges, vagy nem előnyös ránk nézve: le akarna arról mondani, hogy a pénzügyeket a fogyasztási adók utján rendezze.

Bocsánatot kérek, hogyha e kérdést kissé részletesebben akarom tárgyalni. *(Halljuk!)*

A fogyasztási adóknak négy főformája van. A fogyasztási adók vagy vámok, vagy monopoliumok, vagy termelési adók, vagy pedig forgalmi adók alakjában szedetnek. E négy főforma közül kettő olyan, a mely a fogyasztási vonallal függ össze, ilyen nevezetesen a vámjövedelem, illetőleg a termelési adók, mint például nálunk a czukor, a sör, a szeszadó. Nagy tévedés azt hinni, hogy a mai fogyasztási adók közt e két jövedelem, a mely szorosan összefügg a fogyasztási vonallal, volna az, a melytől mi pénzügyeink gyökeres javulását remélhetjük.

Vámok utján — a mint ezt igen sokszor hallottuk felemliteni az ellenzék egyik árnyalata részéről — azt hiszem, mindenki be fogja látni, hogy a ki a külön vámterületet akarja, az azt nem akarja másért, mint hogy első sorban önálló ipart teremtsen az országban és ez lévén most az uralkodó áramlat, a vámoktól — azt hiszem — valami nagy jövedelmet remélni nem lehet. De nem lehet még más okból sem, mert meg kell nézni, hogy mely ország az, a hol a vámok sokat jövedelmeznek? Ez ország Anglia. És mily természetü czikkek jövedelmeznek sokat? Olyanok, a melyeket röviden gyarmatárúknak nevezünk. Nálunk gyarmatárúktól ne várjon senki nagy jövedelmet. Ne

Digitized by Google

várjon pedig azért, mert egyrészt belső termelés utján állítunk elő czikkeket, a melyek másatt gyarmati czikkek, mint például a czukor és dohány, másrészt pedig azért, mert egyéb gyarmati czikkek nálunk valami nagy fogyasztásra nem találnak, például a theából vagy rumból valami nagy jövedelmet alig lehet csinálni. Azon czikkek, melyekből más országok nagy jövedelmet érnek el, nálunk vagy nem fogyasztatnak, vagy itthon állittatnak elő.

A termelési adókat illetőleg azt tapasztaljuk, hogy más országokban is ezen adónemek nem hogy fejlődnének, hanem romlanak. Bátor vagyok e tekintetben a t. házat például a czukorra figyelmeztetni. Milyen crisissel küzd például Csehországban a czukor-ipar, vagy Németországban, mely a legnagyobb fejlettségre vitte a czukoradót, — csak megközelítőleg mondok számot — a 70-es évek derekán volt Németországban ez adó jövedelme 56 millió márka. Ez maig leszállott 30 és néhány millió márkára. Tehát nem hogy fejlődött volna ezen jövedelem, hanem csökkent. Miért? Mert mindenütt ezen termelési fogyasztási adók kiviteli praemiumokkal vannak összekötve. Mig csak egy-két ország üzte ezt a fogást, addig csak ment a dolog és jövedelmezett, de mióta minden más ország is csinálja, természetes, hogy ezen termények az idegen országok piaczáról leszorultak és igy nem képesek azon hasznot nyujtani, a melyet nyujtaniok kellene.

A tulajdonképeni nagy jövedelem a fogyasztási adók terén a forgalmi adókkal éretik el s ezek azok, melyek nálunk egyáltalában kihasználva nincsenek. Például sem a bor, sem a szesz forgalmiadó alakjában abban a mértékben, melyben kellene, nincs kihasználva úgy, mint például Franczia- vagy Angolországban van. Méltóztassanak csak tekintetbe venni, hogy maga a szesz Franczia országban 100 millió forintot és nem frankot jövedelmez. Angliában 200 millió forintnál többet hoz. Miért? mert mindenütt egyszersmind nagy forgalmi adó van arra vetve.

Igaz — és itt azután osztozom Prileszky Tádé t. képviselőtársam felfogásában — én sem hiszem, hogy ezen jövedelmi forrásokat gyökeresen és teljesen kihasználni lehetne a regale rendezése nélkül és erős meggyőződésem, hogy ha ez a regale-rendezéssel kapcsolatosan történik, igen minimalis és nem is érezhető megterheltetést fog ez az állampolgárokra nézve képezni. Mert nem szabad elfelejteni, hogy a regalenál hány kézen megy keresztül az ital mig a fogyasztó kezébe kerül; hány közbeneső élvező van, holott egy élvezője kellene csupán hogy legyen: az állam.

Ezen az uton, azt hiszem, hogy fogyasztási adóink gyökeres rendezése remélhető. Hozzáteszem azt is, hogy habár erős meggyőződésem, hogy igazán hasznothajtó a fogyasztási adó, a regale-adó rendezése nélkül nem lehet, ma még Magyarországban is a szesz oly gyártmány, mely bizonyos mérsékelt terhet mindenesetre elbir s melynek segélyével államháztartásunk rendezéséhez igen nagy mértékben hozzájárulhatunk.

Bocsánatot kérek, hogy ily száraz dolgokkal untattam a t. házat. (*Halljuk! Halljuk!*) De azt hiszem, hogy az adott viszonyok között csak kötelességet teljesítünk mindannyian, ha mindazt, a mit az állam viszonyainak rendezésére okvetlenül szükségesnek tartunk, el is mondjuk és azt hiszem, nagy tévedés volt elejétől fogva azt hinni, hogy a bajon a jövedelmek fokozása nélkül segíteni lehet. A jövedelmek egy vagy más alakban való fokozása mulhatlanul szükséges, mert ismétlem, nem hiszem, hogy lenne valaki e házban, a ki hinné, hogy a költségvetés keretéből tetemesebb megtakarítást eszközölni lehetne. De tovább megyek; azt sem hiszem, hogy valaki azt gondolná, hogy a költségvetést mai keretébe szorítva évek hosszú során át megtartani lehet. Az állam szerves lény, a mely folytonosan fejlődik, a melynek újabb meg újabb követelései vannak és nézzünk végig közgazdasági, culturalis, igazságszolgáltatási és közigazgatási életünkön, bármennyi is az, a mit eddig tettünk, még mindig igen sok teendő van hátra. Annak, a ki azt akarja, hogy az állam fejlődjék, annak, a ki erős magyar államot akar s a ki azt akarja, hogy felhasználtassék ez az idő az állam fejlesztésére és erősbítésére, hogy a mikor netalán terhesebb idők jönnek, azoknak is meg tudjon az állam felelni: annak mindenekelőtt tisztába kell jönnie az iránt, hogy a jövedelmeket mulhatatlanul emelni kell. Én azt hiszem, hogy e tekintetben nem lesz nézetkülönbség a ház különböző pártjai között.

Minthogy pedig ez irányban, azt hiszem, sokkal több az, a mi ez oldalról történt, mint a mit más oldalon tapasztalunk, fejtegetéseim alapján is helyesnek és jogosnak tartom, hogy elfogadjam a költségvetést. (*Élénk helyeslés a jobboldalon.*)

Elnök: Miután az idő előhaladt, a tanácskozás folytatását a holnap délelőtt 10 órakor tartandó ülésre tüzöm ki. Most azonban, mielőtt az ülést bezárnám, két dolog még elintézendő, tudniillik a ministerelnök ur kiván egy törvényjavaslatot benyujtani, továbbá Goda Béla képviselő ur, mint az összeférhetetlenségi bizottság tagja, le fogja tenni az esküt.

Tisza Kálmán ministerelnök: T. képviselőház! (*Halljuk!*) Van szerencsém benyujtani egy törvényjavaslatot a Chilei köztársaságnak Peru és Bolivia ellen folytatott háborúja alkalmával hadi károkat szenvedett magyar-osztrák alattvalók kártérítési követelései iránt Chile köztársasággal 1885. julius 11-én kötött nemzetközi szerződés beczikkelyezése tárgyában.

Kérem, méltóztassék ennek kinyomatását és

Digitized by Google

szétosztását elrendelni és előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett a jogügyi bizottsághoz utasítni.

Továbbá van szerencsém egy rövid indítványt benyujtani, arra vonatkozólag, hogy a ház egy 15 tagú bizottságot válaszszon, mely a házszabályok némely szakaszainak, különösen az igazolási eljárásra vonatkozóknak módosítása iránt javaslatot terjeszszen a ház elé.

Kérem, méltóztassék ennek kinyomatását s kiosztását elrendelni s egyszersmind a t. elnökséget megbizni, hogy annak alkalmas időben napirendre tűzése iránt intézkedni méltóztassék.

Elnök: A törvényjavaslat ki fog nyomatni, kiosztatni és előzetes tárgyalás végett a jogügyi bizottsághoz utasittatik. Hasonlóképen a miniszterelnök ur által beadott indítvány is ki fog nyomatni és a ház tagjai között szét fog osztatni. Ezen indítvány napirendre tűzése iránt annak idejében fogok előterjesztést tenni. Most pedig Goda Béla képviselő ur fogja az esküt letenni.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa az eskümintát).*

Goda Béla *(leteszi az esküt).*

Elnök: A képviselő ur kötelességének teljesítésére utasittatik. A legközelebbi ülés napirendje és ideje meg lévén állapítva, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik délután 2 órakor.)

306. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1887. évi január hó 25-én.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés a beérkezett kérvényekről. Az 1887. évi állami költségvetés általános tárgyalása.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, gr. Szapáry Gyula, Széchenyi Pál, Trefort Ágost, Baross Gábor, Fabiny Theophil, b. Fejérváry Géza, Bedekovich Kálmán, b. Orczy Béla.

(Az ülés kezdődik délelőtt 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Zsilinszky Mihály jegyző ur fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kivánókat Beöthy Algernon, az azok ellen jelentkezőket Törs Kálmán jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni az utóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Zsilinszky Mihály jegyző *(olvassa a január hó 24-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

Bemutatom a győri gőzhajózási részvénytársaság, az első császári királyi Dunagőzhajózási társaság, pancsovai gőzhajózási vállalatnak, Weisz Jakab és Mór, Eggenhoffer József és társa és Guttenberg J.-nek Országh Sándor képviselő ur által beadott kérvényét, melyben a vasuti és gőzhajózási szállítás használatának megadóztatásáról szóló 1875: XX. törvényczikk határozmányainak módosítása iránti törvényjavaslat tárgyában kérelmeznek.

Minthogy a törvényjavaslat a pénzügyi bizottságnál tárgyalás alatt van, azt hiszem, ezen kérvény a pénzügyi bizottságnak adandó ki. *(Helyeslés)* Tehát e kérvény ki fog adatni a pénzügyi bizottságnak.

Bemutatom Réty községnek Neppel Ferencz képviselő ur által beadott kérvényét, melyben a Rétyi községi iskolának államköltségen leendő fölépítését, esetleg annak államivá leendő átalakítását vagy előjegyzés bevételét kéri.

Az orsovai állami tisztviselőknek és tanitóknak gróf Bissingen Ernő képviselő ur által beadott kérvényét, melyben drágasági pótlék engedélyezéseért kérelmeznek.

Ezen kérvények kiadatnak tárgyalás és jelentéstétel végett a kérvényi bizottságnak.

Az elnökségnek több előterjesztése nincs. Más előterjesztés sem lévén, következik a napirend: az 1887. évi államköltségvetés általános tárgyalásának folytatása. Szólásra következik Dimitrievics Mihály.

Dimitrievics Mihály: Tisztelt képviselőház! Mintán nem tartozom ezen képviselőháznak

Digitized by Google

egyik pártjához sem, hanem külön állást foglalok el, magától értetődik, hogy sem az előterjesztett állami költségvetési javaslatot nem karolhatom fel, sem pedig az ellenzéki pártok egyikének javaslatát sem fogadhatom el.

Nekem különös nézetem van ugy az előterjesztett költségvetési javaslatról, mint e háznak szervezetéről, vagyis tulajdonképen eltérő és önálló véleményem van a mai államrendszerről.

Én talán abban a szerencsés, vagy jobban mondva, szerencsétlen helyzetben vagyok, hogy ezen állam lakosságának azon többségéhez tartozom, melyet önök uraim e házban nemzetiségeknek neveznek. És daczára annak, hogy ezen nagy többséghez tartozom, egy néhány képviselőtársamat kivéve, csaknem egyedül állok e házban.

Azt hiszem, hogy a t. képviselő urak felfoghatják, miszerint ezzel arra a természetellenes arányra akarok utalni, mely ezen állam lakossága és annak törvényes képviseltetése között fennáll. Lehet-e természetellenesebb állapot, mint ez, a mely e házban uralkodik, a hol 6 millió magyar több mint 400 képviselő által van képviselve, holott 10 millió egyéb nemzetiség alig számlál két vagy három tizedjét képviselőiknek.

Ezen természetellenes állapot, ezen óriási anomalia, mely e házban észrevehető, egyuttal jellemvonása az egész mai államrendszernek.

És én az előterjesztett költségvetési javaslatot nemcsak azért nem fogadhatom el specialis vita tárgyává, mert nem bizom a mai kormányban, hanem még azért sem, mert a mai államrendszert nem helyeslem.

Az állam, mint legnagyobb és az eddigi tapasztalás szerint legtökéletesebb társadalmi szervezet, ép úgy, mint bármely más szervezet, csak ugy képes fejlődni és sikeresen működni, ha minden egyes szerve tökéletesen ki van fejlődve a, ha ezen tökéletesen kifejlődött szerveket semmi sem gátolja, hogy működésüket rendesen és akadálytalanul végezzék.

És vajjon ugy van-e az nálunk?

Én azt állitom, hogy nincs úgy. Hogy ne menjünk tovább, csak a költségvetésről előterjesztett javaslatra utalok. A hol az államtest folytonosan a deficitnek chronicus betegségében szenved, mely deficit, a mint t. Horánszky képviselő ur kimutatta, évenként 30.000,000-nyi összeg körül forog, a hol 19 évi önálló államkormány alatt oda jutottunk, hogy az államadóság, mely eleinte alig volt több 200 milliónál, ma már két milliárdnál többet tesz ki, tehát rövid 19 év alatt, rendes, békés körülmények között megtizszereződött — lehet-e itt, kérdem, szó az állami gépezetnek rendes functionálásáról? De nemcsak a költségvetés az, a hol a mi állami életerőnk visszatükröződik. Tessék megtekinteni állami életünknek bármely oldalát, tessék figyelembe venni állami kormányzatunknak bármely ágát, mindenütt természetellenes, egészségtelen állapot mutatkozik. Nagyon messzire mennék tán, ha le akarnám itt festeni az önök állami, társadalmi és erkölcsi ziláltságuknak képét, mert azt önök mindnyájan jól ismerik. T. Helfy képviselő ur összehasonlította Magyarország mai állapotát és mai képét, Szeged város állapotával és képével. Az összehasonlítás igen találó. Ugyanazért én semmit sem teszek hozzá.

Ha tehát mindnyájan tudjuk, hogy eme körülmények egészségtelenek, akkor kötelességünk ezen bajt orvosolni; különösen pedig önöknek kötelessége ez uraim, önöknek, kik ma ezen állam és ezen államnak és ezen képviselőháznak typust és charactert kölcsönöznek.

Én részemről ezen ügyben semmit sem tehetek, egyedül csak véleményemet fejezhetem ki. És akkor is csak hasonló körülményekre hivom fel figyelmüket, hivatkozva egy auctoritásra az önök köréből.

Mikor a hajdani centralisticus Austria Magenta és Solferino után kezdett egy kis gondot fordítani belső bajaira is, akkor a birodalmi tanácsban gróf Szécsen e szavakat mondotta: „Ha a körülmények kétségbeejtők, az csak a mai rendszernek róható fel bűnül, a mely alatt azok továbbra is kétségbeejtők fognak maradni. Változzék meg csak a rendszer, az állam is fel fog újra virágozni.“

A conservativ gróf Szécsennek ezen szavai, melyeket ő az austriai viszonyokra czélzólag mondott, egészen alkalmazhatók ma a mi viszonyainkra is.

Én azt tartom, uraim, hogy egész pénzügyi bajunk, a mai társadalmi ziláltságunk, az erkölcsi corruptio, melyet ugy a képviselők, mint a sajtó igen sürüen hangoztatnak, azt tartom, hogy mind ez a mai rendszernek tulajdonítható.

Az alap, melyen ezen államot képezik, nálunk nem tiszteltetik.

Valamint hajdan a centralisticus Austria azon meggyőződésre jutott, hogy a merev centralisatióval, az absolut uralommal és az általános germanisatióval egyszer s mindenkorra fel kell hagynia hogy figyelmet kell fordítania azon elemekre, a melyekből áll, az úgynevezett történelmi politikai egyediségekre, épen ugy kellene ezen házban is már egyszer meggyökereznie azon gondolatnak, hogy ez nem tarthat igy örökké, miszerint 6 millió magyar ajkú korlátlanul uralkodjék 10 milliónyi egyéb nemzetiségek felett.

Eme gondolatnak mielőbb kellene e házban meggyökereznie, mert csak ezen egészséges, ép állami elvben fekszik összes bajainknak orvoslása. De ezen háznak t. tagjai, mintha nagyon távol volnának ezen felfogástól, kivéve talán az egyetlen ritka és nemes gondolkozású t. Mocsáry képviselő urat. *(Zajos derültség.)* Mi több, ezen országgyülés

Digitized by Google

összes pártjai, a magyar nemzet egész közvéleménye nemcsak messze van ezen felfogástól, hanem homlokegyenes ellentétben is áll vele. Ne tagadják uraim, hogy a magyar nemzet ma a legnagyobb mérvü chauvinismus uralma alatt áll, mintán annyira uralja ezen nemzetet a chauvinismus, hogy komoly, ép gondolkozású és higgadt férfiak is igen sokszor vonakodnak a nemzetiségek tekintetében szabad véleményüknek igazságos itéletükben kifejezést adni, mert az ilyen véleménynyilvánítást nyomban hazafiatlanként bélyegzik. Önök, uraim, mindnyájan a chauvinismusnak óriási nyomása alatt állanak és nem merik alóla fejeiket felemelni. Honnan van az, hogy ezen chauvinismus okos embereknél oly nagyra nőtt? Nem akarom állítani, mintha az nem az uralkodó körökből indult volna ki, de azt hiszem, hogy soha sem nőtte volna magát ki annyira, ha a nyilvános sajtó folytonosan nem táplálta és nem szította volna. Igenis, a chauvinismus gyümölcse a mai, zsidók által monopolizált sajtónak. *(Nyug'alanság.)* Ne tessék félreérteni szavaimat. Nem akarom a szabad sajtót megtámadni, mert azt igazán tisztelem annyival is inkább, mivel magam is örömest foglalkozom azzal, de azt mégis meg kell engedniök, hogy az egész európai sajtó ép ugy, mint e főváros sajtója is legnagyobb részt a zsidók kezeiben van. Valóban borzasztó az, hogy ily haza és nemzetiség nélküli egyénekből álló maroknyi ujságiró képes volt lékóba verni egy egész nemzet szabad akaratát és egészséges ítéletét és pedig egy oly nemzetét, a mely a szabadságért mindig lángolni és küzdeni tudott.

Csak igy vagyok képes megfejteni magamnak azon óriási hibákat, melyeket a magyar kormány és ezen háznak többsége az alkotmányos uralom ideje alatt végbevitt.

Csak azon nehéz időkre akarom önöket emlékeztetni, mikor mindnyájan egyformán nyögtünk a bécsi absolutismus súlya alatt. Akkor, mikor még önök nem kérkedtek hatalmukkal, a velünk való viszonyokról is máskép gondolkoztak. Önök nagyon jól fogják tudni, milyen mély ürt teremtett az 1848—49. év a szerbek és magyarok között. És mikor megjött az idő, hogy Bécs felhagyjon absolut uralmával, ki küzdött többet az alkotmány visszaállítása mellett, mint épen a szerbek? Erdély is beküldte követeit a kibővített birodalmi tanácsba. Trieszt városa is hosszabb tanakodás után mármár megtört. Magyarországhoz még csak a horvát-szlavon királyság ragaszkodott erősen. A magyarországi nemzetiségek közül pedig egyedül a szerbek szegültek makacsul ellent a követeknek a „Reichsrathba" való küldése ellen és a szerbek voltak tulajdonképen azok, kik a Reichsrath elleni ellenzéket a zágrábi tartománygyülésen fentartották és kik Magyarországgal való unióért küzdöttek. Ha a szerbek abban az időben nem viselték volna ugy magukat, ki tudja, nem sikerült volna-e Schmerlingnek, hogy maga köré gyüjtve a monarchia nemzetiségeinek összes erejét, ugy megtörje talán a magyaroknak egyedüli és utolsó ellenszegülését is.

Hogy pedig az akkor meg nem történt, nem kell elfelejteni, miszerint abban a szerbeknek is van egy kis érdeme. Csudálatos, nagyon csudálatos, hogy abban az időben az összes nemzetiségek között épen a szerbek küzdöttek legjobban az alkotmány visszállítása mellett, azon szerbek, a kik 10—12 évvel azelőtt nyilt harczban állottak a magyarokkal. És a ki tudja, milyen volt a hangulat 1848 és 1849-ben a szerbeknél, a ki tudja, hogy a szomorú polgárháboruban a bánáti és bácskai falvaknak s helységeknek legnagyobb részét a magyarok nemcsak hogy felpörzsölték, hanem szétrombolták: *(Felkiáltás a szélső baloldalon: A szerbek kegyetlenkedtek!)* — az bizonyára csudálkozni fog, miszerint oly rövid idő, egy decennium lefolyása alatt a kedélyekben olyannyira elütő változás állott be. Az, valóban, nem volt könnyü dolog. De találkozott a szerbek között egy mély tehetségü, kiváló erélyü férfiu, ki elméjének élességével, meggyőződésének nagy erejével, képes volt a magyar alkotmányosság és a magyarok javára ezen óriási hangulatváltozást előidézni. Ezen ritka férfiu, ki a szerbeknek a magyarokhoz való rokonszenve és a magyar constitutio visszaállítása körül oly nagy érdemeket szerzett: Miletics Svetozár. *(Nagy mozgás. Zajos ellenmondások a szélső baloldalon.)* Kérdem, hogy jártak el ezen férfiuval? hogy köszönték meg neki az önöknek tett szolgálatokat? Perekkel zaklatták és fogságba vitték. Az ő személyében a magyar polgárnak legszebb és legszentebb joga sértetett meg: t. i. az országgyülési képviselői mentelmi jog. Reá a hütlenségnek legrútabb bélyegét sütötték, jóllehet, hogy ez alkalommal a magyar igazságszolgáltatás compromittáltatott, mert a tárgyi tényálladék csak összetett bizonyíték által volt constatálható, a mi valóban unicum a criminalis praxisban. A mely zaklatási eljárás végre oda juttatta ezen férfiut, hogy ma élőhalott. Valóban borzasztó eset és még borzasztóbb az erkölcsi tanulság belőle, mely az ifjabb szerb nemzedéknek örökösen ijesztő példa gyanánt fog szolgálni.

Mikor Miletics a maga részéről megkezdette magyar alkotmányos küzdelmét, akkor a magyarok tapsoltak neki. Privát összejövetelekben, nyilvános gyülésekben és a sajtóban eget-földet igértek. Az mindig ugy volt, valahányszor a magyarok szorult helyzetben voltak. De mihelyest hatalomhoz és uralomhoz jutottak önök, mindig megfordult a koczka.

A béke feltételeiben, melyet 1848. év novem-

Digitized by Google

ber havában Beőthy és Vukovics a szerbeknek kínáltak, a 4. pontban ez állott:

„Biztosítása annak, miszerint a szerbek a hatóságokhoz, sőt magához a központi kormányhoz is minden folyamodásokat s községi jelentéseket saját nyelvükön szerkeszthessenek, hasonló nyelven nyerendvén a hatóságok és kormány válaszát is.“ S hogy állunk ma e tekintetben? Az én kerületemben a járásbíróságok önkényileg rendeletet bocsátanak ki, hogy minden beadvány, sőt még a mellékletek is magyar nyelven legyenek szerkesztve, habár a mai nemzetiségi törvény arról máskép rendelkezik.

Az 5. pontban áll: „Patriarchát szabadon választhatnak,“ nekünk pedig ma kinevezett patriarchánk van, sőt a 6. pontban ez is áll: „A szerb nemzet a maga igazgatására vajdát nyerend.“

Horváth Mihály, kiből ez adatokat merítém, e feltételeket ezen szavakkal kiséri: A magyar kormány oly messze ment az engedményezésben, hogy a szerb nemzet azokat elfogadván, majdnem statust in statu képezett volna Magyarországban; hiszen még azon, az egész országot érdeklő kérdést is, megtartassék-e a végvidék katonagyarmati szerkezete, az ő eldöntésiktől függeszté fel! És teljes meggyőződéssel állítjuk, a honvédelmi bizottmány az ország akkori vészteljes helyzetében még az ajánlott engedményeken is túlmegy.“

A végvidék fennállása akkor lakosai akaratától tétetett függővé, a mai alkotmányos aerában pedig a határőrvidék lakosait, annak polgárosítása iránt meg sem kérdezték.

Épen oly figyelmes és előzékeny volt a szegedi országgyülés is. Szemere ministerelnök, mikor a nemzetiségi törvényt előterjesztette, azt mondta, miszerint e kérdés ugy oldandó meg, „hogy még a mindenható is, ki kezében a népek sorsát mérlegezi, azt mondhassa a magyarról: e nemzet megérdemli a szabadságot, mert tudott lenni igazságos más nemzetek iránt“.

Azon törvényben határozottan az is mondatik, hogy: „folyamodásaikat a magánosok bármely hatósághoz tetszésük szerint bármi nyelven intézhetik“ és hogy a mi congressusunk jogaiba esik a püspökök választása is.

De fájdalom, Horváth Mihály kijelenti, hogy annak a törvénynek „csak egy hibája volt, az, hogy nem az 1848-iki márcziusban alkottatott.“

És igy a jó gondolatok mindig későn jöttek.

1861-ben is, mikor már érezték, hogy az akkori országgyülés nem lesz hosszu életü, ha nem csalódom, épen a mostani ministerelnök indítványára határozat hozatott, hogy az első országgyülés, a mely össze fog jönni, meg fogja oldani a nemzetiségi kérdést. Kérdem, hogy lett ezen kérdés később megoldva? Meghozatott az ugynevezett nemzetiségi egyenjoguságról szóló törvény, a mi, véleményem szerint nem egyéb, mint az egyenjoguságnak ironiája.

Maga e törvény manapság egy részében sem alkalmaztatik, mit a mult évi budget-vita alkalmával maga a ministerelnök is e házban beismerte, a kormánynak ezen eljárását pedig azzal mentegetvén, hogy annak maguk a nemzetiségek az okai, mert nem mutatják magukat érdemeseknek e törvény jótéteményeire. A t. ház pedig nyugodtan meghallgatta a ministerelnök ezen nyilatkozatát. Uraim! Ez valóban borzasztó! Ha ez más országban, más parlamentben történt volna, a parlament az oly ministert, a ki maga beismeri, hogy nem tartja meg a törvényt, azonnal felelősségre vonja. Nálunk azonban ez is lehetséges. De miért is nem? Hiszen a nemzetiségekről van szó. Sőt a ministerelnöknek hasonló nyilatkozatait e házban a legnagyobb tetszéssel fogadják, mi sajnálatra méltó körülmény, hogy ez az egyetlen egy tárgy, a midőn a ministerelnök az egész háznak osztatlan, általános tetszését arathatja.

Őszintén bevallom, hogy akkor is csudálkoztam, uraim, mikor hallottam, hogy a mérsékelt ellenzéknek nagyrabecsült vezérei is e tekintetben segédkeznek a kormánynak, ezen eljárásukat a nemzet culturai egységének szükségével motiválják; uraim, én nem tudom mi az a culturai egység ott, hol egy államnak népei több nyelvet beszélnek. A politikai egységet értem. Az ellen semmi ellenvetés sem lehet, de culturai egység itt nem létezhetik, mert a culturai mivelődés eszköze a nyelv, a culturalis fejlődés és haladás pedig csak ugy létezhetik, ha az egyes nyelvek az állam részéről kellőleg ápoltatnak, a mi pedig nálunk nincs ugy.

A nemzetiségeknek még azt is szemére vetik hogy ők uj államjogi viszonyokat akarnak teremteni. Az nem igaz. Habár itt azt is kijelenthetem, hogy a szerbek valóban fel vannak jogosítva külön államjogi létre. *(Zajos ellenmondások.)* De ők azt ethnographiai fekvésüknél fogva nem követelik, minthogy ők a nemzetiségek egyenjoguságának kérdését egyedül az administratio kérdésére szállították le, azonban még ezen leszállított kívánságaiknak sem tesznek eleget.

A szerbek azt is remélték, hogy az első magyar alkotmányos kormány az ugynevezett 1861. márcziusi congressus határozatait megvitatás czéljából az országgyülésnek elő fogja terjeszteni. De ez meg nem történt. Aztán azt is hitték, hogy a megyék a nemzetiségek szerint fognak meghatároltatni, mi szintén meg nem történt. Mikor ezt nehányan a szerbek közül a megboldogult Deák Ferencznek szemére vetették, ő azzal vigasztalta őket, hogy legyenek türelemmel, mig a határőrvidék fel nem oszlattatik, a mikor majd egy tisztán szerb megye fog szerveztetni.

Digitized by Google

Olay Szilárd: Mikor mondta ezt Deák Ferencz?

Dimitrievics Mihály: Privatim! *(Élénk derültség.)*

De hogy jártunk ezzel is? Nemcsak, hogy külön megye nem jött létre szerb elemekkel, hanem az az ezred is, a mely szerb nevet viselt, öt részre daraboltatott fel.

Minket azonban nemcsak mint nemzetiséget mellőznek, hanem mint egyeseket is. Igy például szerb politikai lapoktól kétszeres cautiót követelnek, a midőn ennek a törvény értelmében nincsen helye. A törvényszékeknél és hatóságoknál, igen nehezen jutunk az igazsághoz. Ime, az én választó kerületemben ártatlan embereket a rend őrei megvertek, miután ők éjjel erőszakkal lakásukra és pedig közvetlenül a választás előtti napon betörtek, hogy igy őket megijeszszék és a választástól elvonják. Ez ügyben a fenyítő eljárás még ma sincs befejezve — három év után. Sőt magánál a hivatalok betöltésénél is a szerbeket, a hol csak lehet, elkerülik és mellőzik.

Egyszóval, nincs egy alkotmányos jótétemény sem, melylyel mi is dicsekedhetnénk.

Ezen praxis minden nemzetiséggel szemben egyaránt gyakoroltatik. A szegény tótoknál nem elég, hogy szétoszlatták iskoláikat, melyeket ők a saját pénzükön emeltek, hanem tanulóikat is elűzik, ha azok a pihenés óráiban tót dalokat merészkednek énekelni. Nem csak hogy szétoszlatták irodalmi társaságukat a „Maticát", hanem annyira mennek, hogy azon társaság magán vagyonát más társaságoknak engedik át, a melyek egészen ellenkező tendentiával, a magyarisatio tendentiájával birnak.

Ilyen eljárással a magyar kormány könnyen oda jut, hogy eljátsza mindazon rokonszenvet, melyet a magyar nemzet hajdani szabadelvűségével Europaszerte szerzett.

A nemzetiségek negatiója, a mai mérvadó köröknek jelszava. Ez a tendentia, mely ezen országgyülésnek egész működésén átvonul.

Ime, ép ez az országgyülés hozott nem rég igen fontos törvényeket a községekről, törvényhatóságokról és az országgyülés felső házának reformjáról, a mely fontos, ezen állam életébe vágó törvényeknél sehol sem volt tekintettel a nemzetiségekre. A felsőház reformjáról szóló törvény számolt minden lehető tényezővel, csak azon elemekkel nem, melyekből ezen állam össze van állítva és a melyeknek ezen állam képviseletében szintén képviselve kellene lenniök — csak a nemzetiségekről nem szólt.

Van azonban egy terünk, a hol szabadon kellene mozognunk, tudniillik egyházi autonomiánk tere. De itt sem vagyunk sokkal szerencsésebbek. 1868 iki IX. törvényczikk biztositotta számunkra az egyházi autonomiát és mind a mellett nem volunk képesek egyházunkat 19 év alatt sehogy sem rendbe hozni, mert a kormány sem a congressusra való összejövetelt, sem pedig ott a szabad tanácskozást meg nem engedi. Végre a kormány oly messzire ment, hogy a szerb nemzetiségnek nyilt akarata ellen a koronának az egyházfő kinevezését javasolta, mely egyházfőt addig a nép mindig maga választotta. Ezzel a kormány a legflagransabb módon megsértette a szerb nemzetiség jogi érzetét. A kormány kiszemelése pedig oly személyre esett, kit az egész szerb nemzetiség az utolsó kunyhóig gyülöl, azonban a magyar állam mit sem nyert, mert a kinevezett patriarcha a bécsi katonai köröknek protectiós gyermeke. A kormány egyházunkban még a rendelkezési jogot is usurpálta magának. A vallás- és közoktatásügyi minister tanitókat nevez ki a mi hitfelekezeti iskoláinkba. A mi nemzeti alapjainkból senki sem kaphat előbb kölcsönt, mielőtt azt a minister jóvá nem hagyja. A királyi biztos congressusunknak tanácskozási sorrendet ir elő, követeli, hogy a congressusra szánt javaslatok előbb hozzá terjesztessenek fel megbirálás végett, a mint ez a legközelebb mult congressus alkalmával volt, melyet ugy a kinevezett patriarcha, mint a királyi biztos, meggátoltak működésében. Tessék megbirálni, uraim, micsoda autonomia ez és tessék e kérdésemre megfelelni: mi történnék azzal a magyar kormánynyal, a mely a református egyházzal szemben igy járna el? Tudom, hogy azt fogják reá válaszolni: Ja, Bauer, das ist was anderes! De épen ez az, a mi ez államnak tekintélyét és jó hirnevét kifelé csökkenti.

Uraim, kénytelen vagyok itt nyiltan és leplezetlenül bevallani, hogy mi mindnyájan, kik a constitutio visszaállítása iránti óhajokat és munkálatokat elősegítettük, hogy mi mindnyájan ma már egészen kiábrándultunk. Azt hittük, hogy a magyar alkotmányosság keretében elég tere lesz a mi nemzeti individualitásunk kifejlődésének is. De csalatkoztunk reményeinkben és várakozásainkban. Ezen álalkotmányosság annyira elvesztette bizalmunkat, hogy mi sokkal jobban szeretnők, ha nyilt absolutismussal volna dolgunk. *(Nyugtalanság.)*

De nem csak a szabad alkotmányos életet óhajtottuk akkor, mikor megkezdettük a küzdelmet a constitutió visszaállítása végett.

A szerb nemzetiség akkor azon szerb testvéreire is gondolt, kik ott túl akkor még legnagyobbrészt török járom alatt nyögtek. Az innenső oldali szerb nemzetiség akkor illusiókban ringatta magát, hogy a szabad és független Magyarországnak az lesz a következménye, hogy a Dunán és Száván túl is keletkezik majd egy szabad és független állam, szabad szerb néppel.

De mennyire csalatkoztunk ebben is. Minde-

Digitized by Google

nekelőtt Magyarország sem lett teljesen szabaddá s függetlenné. A mi külpolitikánkat manapság is Bécsben vezetik. Nagy sajnálkozással néztem sokszor a ministerelnök urat, mint olvassa a külpolitika kérdéseiben a bécsi dictandót valami kék papirosról. *(Nyugtalanság a jobboldalon.)* Valóban szomorú, hogy teljes 19 év alatt e tekintetben egy lépéssel sem mentünk előbbre.

A szerbek ámítása azonban nemcsak abban fekszik, hogy Magyarországnak nincsen önálló külpolitikája, hanem abban is, hogy mi a magyar nemzetnek érzelmeiben, rokonszenvében csalatkoztunk.

Mikor 10 évvel ezelőtt a szerb nemzet Boszniában és Herczegovinában felkelt, hogy lerázza magáról a török rabság békóit, a mikor említett testvéreink érdekében Szerbia és Montenegro hadat üzentek Törökországnak, a magyar nemzet rokonszenve nem nyilatkozott az említett népek mellett, hanem a török zsarnokság mellett. A magyarok akkor örültek a gyuniszi kudarcznak és Kerim basának tüntetőleg kardot vittek ajándékba. A Plevna melletti orosz kudarcz itt nagy lelkesedést és kivilágítást hivott ki maga után.

Végre Magyarország ráállott Bosznia és Herczegovina occupatiójára, nagy kárára saját magának és még nagyobb terhére pénzügyi viszonyainak. Az egész nép, mely ezen parlamenten kivül áll, ellene volt akkor ezen politikának, de az országgyülés a nép akarata ellen is jóváhagyta azt. Most pedig ugy tünik fel, mintha ezen politikával már az egész magyar nemzet kibékült volna. T. gróf Andrássy ur legalább megkisérlette az utolsó delegatiók alkalmával védelmezni ezen politikát. Ő azt mondja, hogy Bosznia és Herczegovina „enclave“-ok voltak és hogy azokat occupálni kellett. Téve, de tagadva, hogy ez igy van, azt kérdem, miért lett akkor occupálva a novibazári szandzsák is, ha az nem „enclave“-ja ezen monarchiának, hanem „enclave“-ja Szerbiának és Montenegrónak. Nem világos jele-e ez annak, hogy további occupatiót is terveznek arra Szaloniki felé, habár azt gróf Andrássy határozottan tagadta. Andrássy grófnak állitása ellen ama erődöknek tömött sora is vall, melyekkel három oldalról körülvették Montenegrót. Csodálkozom, hogy sem a delegatiókban, sem itt az országgyülésen soha senki fel nem szólalt a fölösleges kiadások miatt, melylyel ezen erődöket épitik, mert a jog az occupálásra még nem ad jogot a hadi készülődésekre az occupált tartományokba, mely hadi készülődések a szomszéd államok ellen vannak irányozva, melyekkel békés és barátságos lábon állunk; mert az ilyen luxuriosus kiadás semmikép sem tekinthető beruházásnak és igy nem fogunk érte kárpótoltatni, ha ezen tartományok végleges rendezettség után más kezekbe jutnak.

Bosznia és Herczegovina occupatiója már elejétől fogva nem volt igazolt. Ma utólagosan ugyan egészen fölöslegesnek bizonyult, mert azon kérdés, mely a török uralom alatt legtöbb alkalmat szolgáltatott a nyugtalanságra, tudniillik az agrár-kérdés, még ma sincs megoldva. Mondják meg önök uraim, hogy igazoltuk az európai mandatumot és hogy fogunk számolhatni tetteinkért az európai nagyhatalmak előtt.

De hogy igazságos legyek, be kell ismernem, miszerint a legújabb időben a keleti kérdést illetőleg új áramlat indult meg. Egy jelszó jött létre, a mely igy hangzik: a Balkán államok és népek szövetsége. De engedjék meg uraim, hogy nyilt legyek és hogy megmondjam, hogy én ezen jelszó valódiságában s őszinteségében nem bizom és nem hiszek, még kevésbé hihet pedig benne a szerb nemzet odaát. Mindaddig nem hihet benne, mig monarchiánk occupálva tartja Boszniát és Herczegovinát. Vagy azt hiszik talán uraim, hogy a Balkán államok s népek szövetsége elképzelhető Bosznia és Herczegovina nélkül?

Önök, uraim, nemcsak érzelmeiknek kinyilatkoztatása által folytak be károsan a szerb népnek — úgy ezen államban, mint amott túl — rokonszenvére, hanem még káros befolyással voltak monarchiánk helyzetére is. Önök az Oroszország ellen tett helytelen nyilatkozatuk által meglazították azon baráti köteléket egyrészről, a mely Oroszország és monarchiánk között a legújabb időkig fennállott.

Olay Szilárd: Nincsen rá szükség!

Dimitrievits Mihály: Majd meglátják! Meglazították ezen köteléket a nélkül, hogy gondoskodtak volna a monarchiánknak veszély esetére másrészről szövetségeseket nyerni. Ez uraim, valóban a legrosszabb helyzet, a melyben csak egy állam lehet. Ilyen helyzetben volt körülbelül Austria 1854-ben. És hogy járt azért Austria? Életének válságos pillanataiban egész magára volt hagyatva. Legjobb bizonyíték erre először Magenta és Solferino, azután pedig Königgrätz. Én attól félek, hogy ez ma is igy lehet, mert határozatlanság a politikában a legnagyobb szerencsétlenség. Azért: aut, aut. Én tudom, hogy a magyarok nyilt háborút óhajtanak Oroszországgal és ez látják az egyetlen egy kérdés, a melyben egyetértünk. Mi is óhajtjuk ezen háborút. Biztosíthatom önöket, hogy monarchiánknak déli részén, Buduától kezdve egész Orsováig, ezen háborút a legnagyobb lelkesedéssel fogadnák.

Most pedig vonjuk meg 19 évi alkotmányos uralmuknak mérlegét, a midőn azt fogjuk látni, hogy önök tönkre adósitották ezen országot, hogy a községi és törvényhatósági szabadságot megszorították, hogy a nemzetiségi fejlődésnek minden

Digitized by Google

lehető módon útját állták, hogy végre azon szellemben és irányban a monarchia külpolitikájára is befolytak, úgy hogy nemcsak ezen országnak benlakó népei, hanem a szomszéd államok népei is megvonták a magyar nemzettől rokonszenvüket.

De leginkább kiábrándultak a szerbek. Ők a legnagyobb elégedetlenséggel és a legnagyobb elkeseredéssel vannak eltelve a mai rendszer ellen. Én teljesen biztosíthatom önöket arról, mert nagyon jól ösmerem a szerb nemzetiség hangulatát és nagyon sajnálom, hogy kénytelen vagyok kétségbevonni azt, a mit a mult évi budget-vita alkalmával t. barátom, Szabovlyevics képviselő úr állított, hogy tudniillik a szerb nemzetiségben lanyhább áramlat kezdett uralkodni a mai uralkodó körök iránt. Ellenkezőleg, mert nálunk a legnagyobb elégedetlenség uralkodik, a nép nálunk már a fölött kezd gondolkozni, hogy vajjon érdemes-e ezen gyümölcstelen parlamentaris küzdelemben erejét elpazarolni. *(Nyugtalanság.)*

Én már rég beláttam, hogy mindez fölösleges reánk nézve, a miért is a képviselői mandatumot is csak választóimnak nagy unszolása után fogadtam el, tettem pedig ezt egyedül csak azzal a szándékkal, hogy megmutassam nekik, miszerint jobb nemzetiségi existentiánk érdekében nem segít önöknél sem a kérelem, sem a fenyegetés. *(Nyugtalanság.)*

Vannak közöttünk egyesek, kik azt tartják, hogy nemzetiségünk számára jobb körülményeket lehetne teremteni, ha csak nem képeznénk folytonosan ellenzéket a kormánynyal szemben és hogy a szerb ellenzéki képviselők gátolják a szerb ügyek sikerét. Én ezt soha sem hittem, most pedig még kevésbé hiszem. Én e tekintetben is használni akartam a szerb ügynek az által, hogy okadatolt birálatomat elhalasztottam a legvégső időre, alkalmat akarva ezáltal adni azon szerbeknek, kik a kormányhoz közel állanak, hogy a szerb ügy érdekében valamit kieszközöljenek. Mit látunk azonban? Azt látjuk, hogy még folytonosan ott állunk, a hol azelőtt voltunk. Állapotunk semmi tekintetben sem változott egy hajszállal sem, mi több, rosszabb fordulatot vett.

Ilyen körülmények között minden szerb embernek azt kell magától kérdeznie: hogy valóban érdemes-e ilyen eredménytelen munkába erőit befektetni? Nem járhatunk rosszabbúl, még akkor sem, ha visszavonulunk. Rossz és káros következményeit annak csak önök fogják tapasztalhatni. Hajdan ezen házban Miletics azt kiáltotta önöknek, hogy vigyázni kell, nehogy valami északi Napoleon elégedetlen nemzetiségeket találjon hazánkban. *(Nagy nyugtalanság)* Én e szavakat most megújíthatom, mert a keleti kérdés már kopog a monarchia ajtaján.

Mi nyugodtan és csendesen fogjuk magunkat viselni, ha visszavonulunk; nem fogunk akadékoskodni sem az államügyészszel, sem a büntető törvénynyel szemben, nem fogunk csapatokat szervezni ezen állam ellen, de annál inkább és annál biztosabban be fogjuk várni, hogy megoldassék ama crisis, a melyben ez állam van, hogy a nemzetiségek is kapjanak egy Beust-ot, a ki vissza fogja állítani ezen államban a normalis állapotot.

Én azt tanácsolnám önöknek, hogy ne engedjék mindezt ennyire jutni. Ma még az önök kezeiben van a hatalom. Politikájukkal még megváltoztathatják a körülményeket saját előnyükre. Ne várják be tehát, mig üt az utolsó pillanat, hanem keressék fel minél előbb a nemzetiségeket. De siessenek, mert azután már késő lehet.

Mindezek után nem fejezhetem be máskép beszédemet, mint ismét gróf Széchen Antal szavaival: „Változzék meg a rendszer és az állam újra fel fog virágozni".

Gyurkovits György: Nem volt szándékom e tárgyalás alkalmával szót emelni, de az előttem szólott t. képviselő ur kényszerít egynéhány megjegyzésre. *(Halljuk! Halljuk!)* Nem akarom fejtegetéseit megitélni vagy elitélni. Csupán azt constatálom, hogy azon politika által, melyet itt a képviselő ur pártfogol, 15 évi izgalmas működés után oda jutott, hogy e házban minden párton kivül áll s annak e házban támogatója nincs, mind a mellett is, hogy 23 szerb nemzetiségü képviselő ül itt ezen az oldalon. *(Helyeslés.)*

Ma is abban a meggyőződésben vagyok, ragaszkodva ahhoz, a mit a mult évben mondottam Szabovljevics t. képviselőtársammal együtt, hogy mi a szerb nemzetiség haladását csak a magyar és horvát nemzettel való egyetértésben és barátságban találjuk. *(Élénk helyeslés.)* Nemcsak ebben, de abban is, hogy ha a monarchiának és ezen ország tényeit a külügyi politikában elfogadjuk, támogatjuk. *(Élénk helyeslés és taps.)*

A nagyon t. képviselő ur megtámadta a patriarcha ő szentségének személyét, ki magát itt nem védelmezheti; a t. képviselő ur beszélt ezenkivül az egyházi congressusról is, vádolta a kormányt s mindazokat, a kik szerinte okai, hogy a congressus nem birt működésében tovább haladni. Erre nézve, t. ház, azt felelem, hogy az autonomia ügyében s annak fejlődéséről nem itt e ház kebelében, hanem az egyházi congressuson lehet tárgyalni.

A mi egyébiránt a napirenden levő kérdést illeti, kijelentem, hogy azt általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadom. *(Helyeslés.)*

Szilágyi Dezső: T. ház! Ha a vita jelen folyamában *(Halljuk! Halljuk!)* néhány pillanatra felszólalok, ezt pusztán csak azért teszem, hogy e pár rövid percz alatt szavazatomat indokoljam. Nem is szándékoztam egyébként részt venni a vitában, de már a parlamenti illem szerint sem

Digitized by Google

hagyhatom a közvetlen előttem mondottakat valami észrevétel nélkül és azon helyes és loyalis nyilatkozat után, melyet Gyurkovits t. barátom tett, csak egy megjegyzésem van az előtte szólott Dimitrievics Mihály képviselő ur beszédére, melyet elhalgatni — bár a vitától különben tartózkodom — képes nem vagyok.

Dimitrievics Mihály képviselő ur panaszkodott azon, hogy Magyarországon a megyék és törvényhatóságok megalkotásánál tisztán nemzetiségi megyék megalkotása nem történt. Én azt hiszem, t. ház, hogy nincs Európában állam, foederativ államokat kivéve, mely az önkormányzati testületek megalkotásánál a nemzetiségi elvet fogadná el alapul *(Általános élénk helyeslés)* és legkevésbé oly állam, mely egy vagy más tekintetben kényesebb viszonyok közt van, kivéve, ha a politika czélja az volna, hogy ne az összetartozás és egybefüggés erősittessék, hanem széthuzásnak elemei teremtessenek meg. Egy ilynemű kivánságteljesítés, meggyőződésem szerint, kiforgatná a törvényhatóságokat rendeltetésükből és új mesterséges gyúpontokat teremtene oly izgalmaknak, melyeket csillapítani és nem szítani a feladat. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* Ez az egyetlen, a mit, miután t. barátom fel nem említette, megjegyezni akartam.

Egyébként a parlamenti illemnek eleget téve, hogy előttem szólt képviselő ur beszédére észrevételt tettem, szavazatom indoka röviden a következő.

A költségvetési vita, mint már annyiszor történt, átalakult a kormány pénzügyi politikájának birálatává és én ezt indokoltnak is tartom. Mert egyrészt a pénzügyi politika eredményei ma már oly világossággal tárultak fel előttünk, melyet részben a mult költségvetés alkalmával, részben, mondom, csak sejteni lehetett; másrészt pedig azért, mert a kibontakozási politika nem fekszik előttünk. A mi nyilatkozatok illetékes helyről történtek, ezek, nézetem szerint, nélkülözik a világosságnak és határozottságnak azt a fokát, a mely szükséges arra, hogy az abban kifejezett pénzügyi politika megitélésre vagy támogatásra saját érdeme alapján igényt tarthasson. És maga a leghatározottabb valami, mit tudniillik a t. pénzügyminister ur mondott, a conversio terve, helyesebben mondva, eszméje abban az időben hozva elő, midőn előhozta és abban az alakban oda állitva, mint a hogy ő állította oda, tartok tőle, hogy inkább alkalmas arra, hogy a kibontakozásra szükséges áldozatok mérve és azok sürgőssége iránt illusiókat gerjeszthessen, mintsem arra, hogy egy határozott és átgondolt kibontakozási terv, megállapított alkatrészeként szerepeljen. Ily alakban fekszik előttünk az, a mi az egész pénzügyi politika eredményét képezi.

E házban mindig szokás volt a költségvetés általános vitáját a pénzügyi politika birálatával összekötni s a felett ítéletet mondani. És messze visszanyuló szokás e házban, melytől csak néha történt eltérés, a pénzügyi politikának nem helyeslését s annak vezetése iránti bizalmatlanságot a költségvetés megtagadásának formájában fejezni ki. És én magam is e czélból és ennek kifejezésére, többször a költségvetés megtagadását hoztam indítványba és annak megtagadására szavaztam; de soha sehol sem titkoltam el azon véleményemet, hogy én helyesebbnek tartanám a kérdés ezen részét egy másik helyen, az appropriationál fölvetni, bár lényeges különbséget a kettő közt érdemileg nem látok és mindig is kijelentettem, hogy a költségvetés megtagadását csupán formának tartom, melyben a pénzügyi politika nem helyeslése és annak vezetése iránti bizalmatlanság van kifejezve.

Miután, t. ház, én magam külön indítványt azon helyesebb formában tenni nem szándékozom és az előterjesztett határozati javaslatok egyikéhez sem csatlakozom s miután annak eredményei, a mik az eddigi pénzügyi politika gyümölcseit képezik, ma megdöbbentő világossággal tárultak fel előttünk, magam tartása evvel szemben nem lehet más, mint az, hogy ily helyzetben választom a költségvetés megtagadásának formáját annak kifejezéséül, hogy a pénzügyi politikával nem értek egyet s annak vezetése iránt bizalmatlansággal viseltetem. *(Helyeslés balfelől.)*

Barla József: T. ház! Midőn már tényekkel és számokkal lett bebizonyítva, hogy a költségvetési előirányzat, melyet most általánosságban tárgyalunk, tarthatatlan, talán fölösleges is mondanom, hogy ha azon kötelességérzet nem kényszerítene, melylyel minden tisztességes férfiu, annyival inkább a nyilvános közélet embere, tartozik megokolni véleményét és szavazatát, hallgatnék.

Ebből az elvből indulva ki, t. ház, szavazatomnak, melylyel, Helfy Ignácz t. képviselő úr határozati javaslatát pártolom, megindokolása, megokolása tekintetéből kijelentem, hogy én a tárgyalás alatt levő költségvetési előirányzatot nem fogadom el, mert a t. többség és annak kifolyása a jelenlegi kormány, mindent megtesz, a mit megtenni nem kellene, semmit sem tesz, a mit megtenni kellene és végül, nem fogadom el, mert van egy oly tagja a t. többség kifolyásának, a kormánynak, ki ahhoz, a minek vezetése rá van bizva, egyáltalában semmit sem ért. *(Halljuk!)*

Azt mondtam, t. ház, hogy e ház többsége és annak kifolyása a kormány, mindent megtesz, a mit neki megtennie nem kellene. *(Halljuk!)* Bebizonyítom a következőkben. Először is a parlament kötelessége működése czéljául azt tűzni ki, hogy a nemzet minden rétegeért minden jót megtegyen. Másodszor, hogy a teherviselést lehetőleg arányossá tegye, nem pedig egy formává; semmi

Digitized by Google

oly terhet meg ne szavazzon semmiféle felsőbbségnek kivánalmára, a mely teheremelés a nemzet akármely rétegének anyagi és szellemi jólétével ellenkeznék. *(Helyeslés szélső balfelől.)*

T. ház! A többség, határozottan mondhatom, hogy a terhek arányosságára egyáltalában semmi gonddal nincs. Minden törvénynél, mint a példabeszéd mondja: „Végén csördül az ostor!“ azaz mindig a gyengébbnek, a szegényebb embernek, a köznépnek hátán csördül, pattan az. Példával nem illustrálok, mert nem akarok ismétlésbe esni. Egy évvel ezelőtt felhoztam elég példát mind a föld, mind a más adók nemeinél.

De röviden megemlítem, *(Hal'juk! Halljuk!)* miszerint még a tekintetben sincs érzéke a t. többségnek, hogy minden adóalapot megadóztasson, még pedig lehetőleg arányosan. Adóalapját képezi a földnek, munkának, tőkének tiszta jövedelme. Semmiféle jó, nemes és szép munkát, melynek valami anyagi eredménye van, megadóztatás nélkül nem hagynak. De még egy talpalattnyi földrészlet sem marad teher nélkül, addig a nagy tőkével való üzérkedés adómentes. A midőn Istóczy t. képviselőtársam benyujtotta a börzespeculátió megadóztatását illető törvényjavaslatot, én az indokolást el nem fogadtam ugyan, mert az álláspontommal, meggyőződésemmel ellenkezett, de magát a törvényjavaslatot nyugodtan aláirtam. De a t. többség nem akart róla semmit sem tudni s úgy látszik, nem is akar. Már pedig, ha oly jövedelmi forrás, a minő az óriási összegekkel való börzei nyerészkedés, nincs megadóztatva, akkor a legecclatansabbul van bebizonyítva, hogy Magyarországon a kormánynak az adó igazságos, arányos rovására egyáltalában nincs gondja. *(Helyeslés a szélső balon.)*

A parlamentnek egyik nemes és nagy kötelessége, hogy a fölülről elébe terjesztett óhajokat, a mennyire lehet, mérsékelje és csupán a nemzet közjólétéhez arányosítva szavazza meg. Arra nézve, hogy őseink e tekintetben hogy jártak el, utalok egy oly országgyülésre, a melyre nem is valami nagyon édesen emlékezünk vissza, de a mely mégis a mostani parlament többségénél hazafiság dolgában felülmulhatatlan magasabban állott. Értem az 1764-iki országgyülést, a mikor Mária Terézia a hosszan viselt háború után kimerült államkinestárt 1½ milliónyi adóemeléssel akarta gyarapítani és félve a levert szomszédok támadásától, nem is az ujonczok valami nagy számmal való szaporítását, hanem csupán a nemesi fölkelés rendezését kérte. Az országgyülés ez óhajokra ekkép felelt föliratában:

„Az országgyülés elejétől fogva minden igyekezettel azon voltak az ország rendei, hogy ő felsége várakozásának megfeleljenek; de mennél többet tanácskoztak, minél szigorúbban vizsgálták lelkiismeretöket, annál nagyobb nehézségekre akadtak az adó tárgyában; mert bármiként érzik is magokat sürgettetni a birodalom szükségei s az anyai indulatú királyné iránt való gyöngéd szeretetök által kivánatainak teljesítésére, azt mindazáltal az adózó nép insége teljesen lehetetlenné teszi. A mult országgyülésen is egyedül az ő felsége iránt való szolgálati készségből s csak a három év mulva tartandó gyülésig emelték fel az az adót fél millióval, remélvén, hogy a nyomorú állapotban sanyargó nép attól, a mi őt már is erején fölül terhelte, három év mulva megszabadul. Azonban már tizenhárom év óta viselik azt nyilvános romlásukra, a mint ezt az adónak behajthatlansága s a nép eladósodott állapota, melybe a behajtás szigorúsága által vettetett, eléggé bizonyítja.“

Arról pedig, hogy nemesi fölkelés terhelőleg rendeztessék, a rendek még csak tudni sem akartak.

No hát, t. képviselőház, ott másfél millióról volt szó, itt pedig egy olyan költségelőirányzat van, melynek évek hosszú során keresztül csak a deficitje 20, 30, 40 millió; itt szó van a katonaságnak olyan felemeléséről, mely az összes nemzetet uniformisba rázza, mely miatt kétségbe van esve minden üzletember, ugy állván a dolog, miszerint ha holnap megérkezik a mozgósítási parancs, ott kell hagynia üzletét, családját és sok kezébe veheti visszatérvén a koldusbotot.

És önök, t. többség, készek arra, hogy a költségelőirányzatot és a törvényt, mely az egész nemzetet uniformisba rázza, egész nyugodtsággal, mosolyogva, az ellene beszélőt fel sem véve, megszavazzák. Határozottan állítom, hogy önök megtesznek mindent, a mit teniök nem kellene, nem volna szabad, a mit megbizólevelük szerint megtagadni polgári és erkölcsi kötelességük volna; és nem tesznek meg semmit, a mit pedig megtenni kötelességük volna.

Azt is mondtam és bebizonyítom, hogy a többség kifolyásának, a t. kormánynak van egy olyan tagja, a ki ahhoz, a mi rá van bizva, absolute semmit sem ért. *(Derültség a szélső balon. Hal'juk! Halljuk!)* Ez a minister a nemzet életére legnevezetesebb három tényezőnek, az iparnak, kereskedelemnek és földmivelésnek kezelése, vezetése és felvirágoztatása végett foglal helyet a ministeriumban. Hát az, a ki ennek a hármasságnak, a melytől pedig a nemzet anyagi jóléte függ, kezelésére, vezetésére, elővitelére van a t. többség által odaállítva, az sem az iparhoz, sem a kereskedelemhez, sem a földmiveléshez nem ért. Nem ért először az iparhoz; mert ámbár az ipartmegtanulni nem szégyen, hiszen Nagy-Péter czár is megtanulta az ácsmesterséget, az ipar minister semmi féle ipart nem tanult. *(Derültség.)* Az sem szégyen, gyalázat, ha valakit a régi czéhek vagy a mostani ipartársulatok díjtagul választottak; hát én sohasem olvastam, hogy a t. minister urral ez megtör-

Digitized by Google

tént volna. De azt tudom, hogy ő egy ipartörvényt készittetett és honorálta 5000 forinttal, a mely ipartörvénynyel Magyarországon egyetlen egy iparos sincs megelégedve. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Nyugodt lélekkel állíthatom tehát, hogy az ipar vezetésével megbizott minister az iparhoz semmit sem ért.

Talán ért a kereskedelemhez? Azt hiszem, hogy a kereskedéssel foglalkozó ember legmegbizhatóbb mérlege, hogyan állnak üzleti könyvei? Ugy hiszem, hogy a hol a „van" rovat erősebb a „nincs"-nél, a „tartozik" rovatnál, ott ügyes hozzáértő vezeti az üzletet; de a hol mindig a „nincs" mulja felül a „van"-t, a hol örökös a deficit, ott senki sem fogja mondani, hogy itt szakértelem vezeti a kereskedést. Hosszasan nem illustrálok, csak röviden említem fel, hogy legközelebb is pár millióval volt több a t. minister ur „nincs" rovatában, mint a mennyit szabad lett volna kiadnia.

Tehát azt hiszem, ismét nyugodtan és bebinyítva mondhatom el, hogy a mint az iparhoz, épen ugy nem ért a kereskedéshez sem a minister ur.

Most jön a földmivelés: hát talán ehhez ért?

A földmüvelők között, azt tartják: a gazdálkodáshoz értő embernek, kinek kezei között az őseiről rászármazott vagyon nem mállik szét, a kinek a helyett, hogy szaporodnék, napról-napra fogy az ősi föld, azt jó földmüvelő embernek mondani nem lehet.

Jó földmivelési ministernek határozott programmjának, elvének kell lenni, nemcsak a közvagyon kezelésére, hanem annak megtartására, gyarapitására is. Hát van a t. minister urnak programmja, melylyel Magyarország földmivelését előre vezethetné? Hiszen, maga mondta itt, miként pályázatot hirdetett, hogy jó eszméket szerezzen. Tény az, hogy Somogymegyében van neki egy oly megkötött üzlete egy földmüves-iskola részére, a melynek jövedelmezőségét, ha valóságos realis értékü számokkal, nem mesterségesen odaállított számcsoportozatokkal kimutatja, akkor kész vagyok visszavonni minden szavamat és elismerem, hogy kitünően ért a földmiveléshez.

Midőn igy áll a dolog, hogy a parlamenti többség, tehát annak kifolyása, a kormány, mindent meg tesz, a mit nem kellene megtenni és semmit sem tesz meg, a mit kellene megtenni; midőn tagjai között egyik a rábizottakhoz az ipar, a kereskedelem és a földmiveléshez mit sem ért és azok egyikét is előmozditani nem tudja, akkor ezen költségvetést meg nem szavazhatom. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

De eszembe jut Horváth Mihály történetirónak az országgyülésekről mondott egy igen szép tétele. Szóról-szóra fogom felolvasni: „Az országgyülések a nemzeti élet üterei, a nemzet müveltségének, szellemi és erkölcsi életének tükrei, anyagi s társadalmi viszonyainknak óramutatói."

Ha ez igy áll, pedig áll, t. képviselőház, akkor azt mondhatom, szomorú képe van Magyarország közéletének s akkor kényszerítve vagyok a t. többségre és a t. kormányra ráolvasni Aristophanes „Acharnaebeliek" czimü vigjátékában Dikaiopolis polgár által mondatott következő szavait:

„Tudom..... szokását, hogy kap rajta, örvend.
Ha nyegle férfi városát s magát
Dicséri egyre joggal, jogtalan
(Nem sejtve, hogy bőrére alkuszik)
A vének hajlamát is ösmerem;
Vágyuk szavazva marni, semmi más!" *(Tetszés a szélső balon.)*

És mert én szavazva maró képviselő nem akarok lenni, ennélfogva a költségvetést nem fogadom el s járulok Helfy képviselőtársam határozati javaslatához. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Veres József: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Válságos időben, életbevágó ügy tárgyalásakor a képviselőnek komoly kötelessége, nemcsak magával számot vetni, hanem joga, szavazata fölött számot adni a nemzet előtt, a melynek ügye forog kérdésben; ez okból vagyok bátor a képviselőház becses idejét és figyelmét rövid időre kikérni, mig álláspontomat jelzem. *(Halljuk!)*

Hogy pénzügyi helyzetünk igen komoly, azt elismerte már maga a miniszterelnök ur, elismerte a pénzügyi bizottság is és a ki meggondolja, hogy eddig milyen szépitő és biztató jelentéseket hallott a t. ház és a nemzet ugyanattól a pénzügyi bizottságtól, hogy magának a királynak ajkai által hirdettette a pénzügyi egyensúlyt ugyanazon miniszterelnök ur, az fogja fel ezen vallomásnak teljes jelentőségét igazán. Nem komolynak, hanem szomorúnak, reménytelennek kellett volna mondaniok a pénzügyi helyzetet. Ily körülmények között igazán meglepő, hogy mégis akadnak a t. többség sorai között olyanok, a kik a pénzügyi helyzetet még most is rózsaszinü szemüvegen keresztül akarják láttatni, a kik tehát tiszábbak magánál Tiszánál.

Dégen t. képviselő ur nagy önérzettel hivatkozott arra, hogy a nemzet többsége a kormányt pártolja. Önérzetét igen megcsappanthatná egy pillantás a térképre, a mely megczáfolhatlanul mutatja azt, hogy a magyar faj, pedig történeti jogánál fogva ez van hivatva arra, hogy a magyar államnak magvát képezze politikai érettségével, hogy a kormányzat irányát ő jelölje ki, a magyar faj zöme ellenzéki képviselőket küld a törvényhozásba és a többség képviselői a megbizást inkább a felvidéki tótok, határőrvidéki szerbek, erdélyrészi oláhok kerületeiből kapják *(Ugy van!* s

Digitized by Google

szélsőbalon) és hogy mi módon kapják, azt nálunknál sokkal inkább tudják maguk a t. többségnek képviselői.

Említette Dégen képviselő ur egyuttal a jólétnek emelkedését. E szó, a melyre igen gyanús világot vet az az egyszerü tény, hogy újabb időben Magyarországból minden esztendőben tizezer embernél több vándorol ki, bizonyára nem a nagy bőségnek miatta. (*Ugy van! a szélsőbalon.*) Azt a tényt, a mely az én felfogásom szerint valóságos történeti és lélektani talány, hogy a nemzet a többségben ezt a kormányt mégis pártolja, nem a kormány érdekeiből és sikereiből tudom magyarázni, hanem részben legalább abból, hogy az igen t. ministerelnök ur még ellenzéki vezér korában annyi népszerüséget és bizalmat tudott összegyüjteni és félretenni, hogy ministerelnöki korában is éldegélhet belőle. Hiszen kormánypártiak is bizalmas beszélgetések közben akárhányszor csak azzal indokolják, mindenre elszánt kormánypárti voltukat, hogy a mostani kormány helyébe még rosszabb találna jönni, a mi dicséretnek csakugyan nem nagy dicséret.

De tán nincsen már messze az idő, mikor a nemzet többsége a tények hosszú sora következtében arra a keserü tapasztalásra ébred, hogy az igen t. ministerelnök úr azokat a szép elveket, melyekért ellenzéki vezér korában oly nagy hévvel ragaszkodtak hozzá, nemcsak felfüggesztette, hanem felakasztotta.

Távol van tőlem a pénzügyi helyzetért kizárólag és egyedül a ministerelnök urat tenni felelőssé, az azonban tagadhatlan, hogy a felelősség súlya legnagyobbrészt őt terheli, mert hiszen ő vállalkozott a pénzügyi helyzet rendezésére, ő védte és védi a költségvetést folytonosan, nem a pénzügyminister. Ő benne és nem is programmjában, hanem személyébe veti bizalmát a t. többség manapság is; felelős és felelősség terhét el nem háríthatja magáról a t. kormány és a többség sem, mert a mostani pénzügyi helyzet keserüsége jórészt a póthitelektől származik, melyekre nézve pedig igen egyszerü a megjegyzés: Vagy kellett az összeg arra, a mire elköltetett és akkor tette volna bele a kormány a költségvetésbe nyiltan; vagy nem kellett, akkor ne költötte volna el. (*Ugy van! a szélső baloldalon.*) A felelősség terheli magát a nemzetet is, mert hiszen örök igazság, hogy minden nemzetnek olyan kormánya van, a milyet érdemel. (*Ugy van! a szélső baloldalon.*)

Az ellenzék régóta rámutatott a feltünedező bajok jeleire. Tett volna róla a nemzet a választások alkalmával; de a felelősséget áthárítani a társadalomra, ugy, mint azt a többség soraiban némely t. képviselőtársunk akarta, az nem egyezik meg az igazság és méltányossággal.

Vannak a magyar társadalomnak nagy és öröklött hibái, de vannak erényei is. Más nemzetek szerencsés társadalma fejedelmi példa buzdítása és fejedelmi ajándékok gyámolitása mellett szokta megteremteni azt, a mit a magyar társadalomnak, fejedelmi elismerő szónak reménye nélkül, sőt egyszer-máskor fejedelmi akarat ellenére, lehetett és kellett csak megalkotnia. Ludovicenm, muzeum, akadémia, müvelődési és jótékony intézetek mind a magára hagyott magyar társadalom áldozatkészségéből jöttek létre. Vagyonunkat a hadsereg emészti fel, ifjainkat a hadsereg követeli és mégis, ha egy talán tisztán dynasticus érdekü, talán a nemzet akarata ellenére vivott háborúban ifjaink megsebesülnek, megint a magyar társadalomnak kell helyt állni és megalakitani a „veres kereszt egyletet“, hogy azokat a sebesülteket ő lássa el balzsammal. (*Ugy van! a bal- és szélsőbaloldal néhány padján.*) A dúsgazdag katholikus egyháznak a maga és a főváros méltóságához illő székesegyházat kellene emelni a fővárosban és megint a magyar társadalom áldozatkészségét veszik igénybe, hogy azt felemelje bazilika-sorsjegyek segélyével. (*Felkiáltások a bal- és szélsőbaldal néhány padján: Zsidók által!*)

A magyar fajnak valóságos önvédelmi életa halál harczot kell vívnia körüskörül a hazában a nemzetiségek között. És itt megint a társadalomra súlyosodik a teher és gond; a közmivelődési, irodalmi és müvészeti egyesületek által; nyomorékok árvák, hajléktalanok mind csak a magyar társadalom áldozatkészségére vannak utalva; a magyar államtól nem jut nekik semmi, vagy csak igen csekély, mert a magyar állam pénze kell ministeri és főispáni nyugdíjakra, kell czifra palotákra, kell drága ménesekre. (*Ugy van! a bal- és szélsőbaloldal néhány padján.*)

A magyar társadalom eddig megtette a maga kötelességét, sőt igazsággal és méltányossággal azt kell mondani, hogy nemcsak a maga kötelességét tette meg, hanem nagyon sok esetben, például az iskolák fentartásában, az államét is és mégis most a többség nem a bünöst keresi, hanem bünbakot szeretne benne találni. Mi biztositékot nyujt a kormány és t. pártja a jövőre nézve? A párt a rendületlen bizalmat, a határtalan, a vak bizalmat vezére iránt. Hiszen a rendületlen bizalom gyönyörü erény a magánéletben, de nem politikai erény. E bizalom alapja valami tüneményes, valami megfejthetlen közönséges eszközök által, mert hiszen a bizalmat a siker szokta indokolni, megteremteni. A mostani kormánynak nincs meg a sikere, melylyel bizalmát megokolhatná. Hiszen a t. ministerelnök úr tiz éven át oly elveket hirdetett innen, a miknek épen ellenkezőjét teszi új tiz esztendő után amott. A pénzügyek rendezését igérte és a pénzügyek rendetlenségével állnak most szembe; számokkal ki lehet mutatni, hogy a deficit fedezésére eddig bejelentett tervek távolról sem elegendők a szükség fedezésére, nem a minis-

Digitized by Google

terium programmjában, hanem a ministerelnök úr személyében veti e párt a bizalmat. A vak bizalom olyan hasonlatban, mint a távcső, sohasem mutatja a valóságnak megfelelő alakot. Egyik végén nézve óriást mutat és ez a ministerelnök úr; a másik végén törpét mutat, ez a t. többség. *(Tetszés a szélső baloldalon.)* Mint Mózes a zsidókat 40 éven át vezette idestova a pusztában terv nélkül csak azért, hogy vezesse és csak azért, hogy 40 éven át vezesse, mig ez a nemzedék kihal, melylyel igazán nagyot koczkáztatni nem mert: úgy vezeti most a pártot a ministerelnök úr terv nélkül; Mózes ismerte a maga népét, hiszen ismeri a t. ministerelnök úr is a maga többségét. *(Élénk derültség a szélső baloldalon.)*

Egy jelszót hangoztattak, még pedig nem is először a kormány padjairól és ez a jelszó a takarékosság. Ez a magán életben oly elv, melyet szem elől téveszteni nem szabad; de semmi esetre sem gyógyító szer. A mily következetesen igérte a t. kormány a takarékosságot, ép oly következetesen meg is szegte ezen igéretét. Vagy ha takarékos volt, takarékoskodott úgy, mint a ki igen drága szivarokat szív és gyufán akar valamit megtakarítani, vagy a ki drága paripákat tart és a patkón akar valamit meggazdálkodni. Vegyük az egyes példákat. A törvényszékeknél leszállítja a napidíjasok számát és fizetését, de épittet gyönyörünél-gyönyörűbb börtönöket, a mikbe a szegény, becsületes napszámos már-már belekivánkozik; mert ott jó koszttal látják el, hetenkint szépen megfürösztik, megsétáltatják, úgy hogy valósággal a nép közt el van terjedve az a felfogás és gyakorlat, hogy a tél közeledtekor óhajtoznak ily szállást kapni. A vasutaknál a kisfizetésü hivatalnokokat nem léptetik elő, megszüntetnek némely őr-állomást a vasutak mentén; beszüntetik a néptanitók póttanfolyamát; a néptanitók gyülésére pénz nem jut; nem átall gyakornokokat ingyen dolgoztatni, kiket a jó reménység rosszul csengő pénzével fizet, ho t. i. majd valamikor fizetéses hivatalnokokká is lesznek.

Egy szóval azoknál takarékoskodik a kormány, a kik kevésért sokat dolgoznak, de már az igazgató-tanácsosok fizetéséhez hozzá nem nyúl. Elárasztja az országot hivatalnokokkal, a kik egymásnak lábatlankodnak s a kik közül azonban sok nem egyébre való, mint hogy itt-ott kiegészitsék a tarokkpártit. Megszavaztatják a ministerek és főispánok nyugdíjait, egyetlenegy balesetre 100,000 forintnál többet költenek. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)* Kiadnak a nyugdíjaknál 300,000 frtnál nagyobb összeget, a törvény engedélye, határozata ellenére. *(Ugy van! balfelől.)* Azoknak, kik sok fizetésért keveset vagy semmit sem dolgoznak, ott nem takarékos a kormány.

Minden magyar embernek meg kell kezdenie a nemzeti koplalást. Remélem, hogy az igen tisztelt kormányelnök ur, vagy az igen t. kormány az első magyar ember előtt is tolmácsolni fogja kérésünket, hogy az udvartartás költségeiből ő is engedne valamit, vagy legalább állitaná fel Budán azt a magyar udvartartást, a mire őt esküje és a törvény kötelezi; *(Helyeslés a szélsőbaloldalon)* hogy a magyar udvartartás által a magyar társadalmat új életre, új erőre, új fényre keltse. Megkezdődik az országos koplalás s végig hangzik a Kárpátoktól az Adriáig a jelszó: Mindent megkaptunk, koplaljunk! *(Derültség balfelől.)*

A szomoru pénzügyi eredménytelenségen kivül még azért sem tudok bizalommal viseltetni a kormány iránt, mert nem mutat kellő előrelátást belügyeinkben sem. Hogy csak egyet emlitsek; mit tett a kormány a szegény munkásnép, a szegény iparos, a földmüves bajainak enyhitésére vagy orvosására? Az egyik pályázatot hirdet valami jóravaló eszmére, a másik pedig mossa kezét, hogy nem ők, hanem az iparosok és a körülmények a hibásak. Aztán, t. ház, ne ámitsuk magunkat, a socialismus már kopogtat ajtainkon, ne várjuk meg, hogy döngesse kapunkat és ezt Ugron Gábor képviselőtársamnak mondom, ki azt mondá, hogy mig forrong a világ, Magyarország népe nyugodt és a mig mindenütt ég a föld a társadalom lábai alatt, addig Magyarországé hideg marad. Lélektani lehetetlenség, hogy a mostani közlekedés és nyilvánosság mellett Magyarország népe teljesen elszigetelve maradjon, lehetetlenség, hogy az áramlat ereje megtörjék a Kárpátoknál; lehetetlenség, hogy azon eszmét, mely Európa és Ujvilág népét, a negyedik rendet elárasztják, tevékenységre sarkallják, hogy a magyar népnél a nyomoruságban gazdag, jogban szegény népnél visszhangra ne találjanak. Ezt a nyomort részben előidézte, részben kizsákmányolta a zsidóság. És a többség nemcsak a kormánypárti többség, hanem a képviselőház tagjainak többsége nyugodtan nézi azt a kizsákmányolót; a kormánypárti többség azért, hogy kölcsönt; az ellenzék azért, hogy szavazatot kaphasson a zsidóktól. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és szélsőbaloldal némely padjain. Derültség.)* A kormánypárti többség eljárása igen drága áron van megfizetve, mert Rothschild ád kölcsönt akárkinek, csak hypothekát kapjon; az ellenzék dédelgetése pedig hiábavaló törekvés, a mint azt a legutóbbi választásoknál tapasztalhatták.

Mi, antisemiták, t. ház, nem a zsidók ellen általában, hanem csak bünei ellen küzdünk. Qui bene distinguit, bene docet. Mi nem a tőke ellen harcolunk, a mint ezt Dégen t. képviselő ur mondotta. hanem a törvénytelen és tisztességtelen uton összeharácsolt tőke zsarnoki egyeduralma ellen. *(Ugy van a bal- és szélsőbaloldal némely padjain.)* Ez pedig nagy különbség. Mi nem támadjuk a zsidókat, hanem védelmezzük a keresztény népet. Érzelmeink, cselekedeteink rugója nem a zsidók el-

Digitized by Google

leni gyülölet, hanem a keresztény nép iránti szeretet. *(Ugy van a bal- és szélsőbal némely padjain.)* És ha a t. képviselőháznak többsége ezeket a kiindulási pontokat tekintené ítéletének kimondásakor, máskép ítélne rólunk és máskép ítélne az antisemitismusról. Ha a t. képviselőháznak többsége csak felényi jóakaratot, figyelmet, védelmet és szeretetet tudna mutatni a keresztény nép iránt, mint a milyent mutat a zsidók elkényeztetésében, aggodalmaink és panaszaink hamar megszünnének. *(Ugy van! a bal- és szélsőbaloldal némely padjain.)* Nem féltenők a zsidókkal szemben a becsületes és törvényes versenytől, de féltjük azon versenyben, a melyben a keresztényt köti a lelkiismeret és becsület, a zsidókat pedig nem. Mig a keresztények szokásos hibáira szigorú büntetés van a büntető törvénykönyvben, a gazdálkodásnak a zsidók által gyakorolt módjára a lehető legenyhébb. *(Ugy van a bal- és szélsőbaloldal némely padjain.)*

Mi más véleményben vagyunk az antisemitismusról, mint a mit a Lloydok és Journalok a szánkba adnak. És ha Magyarország népét mint családot venném, azt kellene mondanom, hogy mi ezen hazának gyermekei szeretjük ezt a népet és hazát még gyengeségeiben, még bűneiben is. Mint a gyermek köteles szüleit szeretni még akkor is, ha azok hibásak, épen ugy szeretjük mi is a magyar népet, még ha vannak is hibái. És valamint a testvérek között, a zsidó népet nem tekinthetem másnak sem a történelemnél, sem a jognál sem érdemeinél fogva, mint a fogadott gyermeket, azért kérjük a törvényhozás igazi szülei szeretetét az ő lakosai iránt, a mely ezen hazát elfoglalta és megtartotta, mert a zsidók csak akkor állottak hozzánk, mikor a veszélyen túl voltunk. Nem azon 650,000 magyar zsidó ellen, hanem a beözönlő lengyel zsidók ellen vagyunk mi, mert az lehetetlen, hogy azon 50,000 zsidó, mely II. József császár népszámlálása alatt itt volt, 100 év alatt 650,000 re szaporodott légyen, még ha oly szapora lett volna is, mint a patkány. *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélsőbaloldal némely padjain.)* Cáfolja ezt meg a t. miniszterelnök ur és mint belügyminister mutassa ki, mert ez csak neki van módjában, hogy hány zsidó honosította magát a bevándorlottak közül és hányan igyekeztek polgári jogokat gyakorolni jogtalanul. *(Tetszés a bal- és szélső baloldal némely padjain.)*

Egyébiránt, t. ház, ebben a felfogásban a magyar nép, a magyar faj iránti előszeretetben — és főképen a mi tetteink rugója — nem állunk ezen oldalon egyedül. Igen szomorú és szégyenletes is volna, ha mi a magyar nép iránti szeretetben egyedül állnánk. Valamikor Tisza Kálmán miniszterelnök ur is ugyanezen gondolatokat fejtette ki alföldi leveleiben — és én hazafiasságát becsülöm most is annyira — hogy ezen felfogását még ma is helyesli, midőn figyelmeztette a nemzetet arra, hogy vigyázzon, nehogy földje, ipara és vagyona, a politikai befolyásának ezen nagy eszköze átmenjen a nép kezéből egy oly idegen faj kezébe, melynek a hazaszeretetet csak ezután kellene megtanulnia. Azt hiszem, ez kizárólag a zsidókra illik legjobban. Engedelmet kérek, nem kizárólag — helytelenül mondottam — a zsidókra illik legjobban. Sőt a haza bölcse, Deák Ferencz már 1833-ban nyilatkozott ilyenformán, mikor az urbéri telkek maximumáról tanácskozott a karok és rendek gyülésén. Megvallja, hogy: „Szeretné a törzsökös népet hazánkban fentartani; szeretné a magyart terjeszteni inkább, mint megszorítani; tart pedig attól, hogy határtalan vásárlás által a legboldogabb vidékeken sok jobbágytelek egynehány gazdag rácznak vagy czinczárnak kerül kezére, ez pedig a nemzetiségnek mennyire ártalmas, a K. K. és R. R. ítéletére bizza."

Tegyük a rácz ok és czinczárok helyébe, a kiknek most már nevét sem ismerjük — e beszédből tudtam először, hogy valamikor a magyart attól is féltették — a zsidót. A félelem tökéletesen jogos volt, a legboldogabb vidéken nemcsak a néptől, hanem a gentrytől is a zsidó foglalta el a földbirtokot és a legboldogabb vidékeken nemcsak, hogy nem terjeszkedik, de szűkebb határok közé szorul az ősi magyar nép, az ország törzslakossága, melyet Deák Ferencz féltett joggal, mert a hazaszeretet szent kötelességei követeli tőlünk, hogy a népet nem csak szóval szeressük, hanem a bajában féltsük és igyekezzünk megmenteni. *(Helyeslés a bal és szélsőbal némely helyein.)*

S midőn mi, t. ház, ilyen, legalább azt elismerhetik, a legnemesebb indokból származó szeretettől és félelemtől áthatva felemeljük szavunkat és figyelmeztetjük a t. házat arra, hogy ez oldalról a magyar nemzetet nagy veszély fenyegeti, azt mondják, hogy a gyülölet tüzét szítjuk, melyet majd csak vérrel lehet eloltani. Dégen t. képviselő ur vádolt bennünket evvel, de elfelejtette azt, hogy nem minden tűzhöz kell gyujtogató. A gondatlan gazdának házfedele alatt összehalmozott gizgaz és ilyen az országban a zsidóság, magától is kigyulad; a villamossággal megtelt levegő . . . .

Elnök: Kérem a t. képviselő urat, ne méltóztassék ily hasonlatokat használni. Már többször felszólaltam az ellen, mikor ily szavak hallatszottak e házban. Itélje meg a t. képviselő ur maga, vajjon lehet e a haza polgárainak egy nagy részét igy giz-gazhoz hasonlítani. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* A mit müvelt körben nem lehet mondani, azt parlamentben sem lehet. *(Élénk helyeslés, közbeszólás jobbfelől: Még pedig papnak!)*

Veres József: T. ház! Omnis similitudo claudicat. Ez egyik mentségem; a másik pedig az, hogy mint a dudva, gaz, olyan helyen terem, a hol elhanyagolják a jó növények termesztését, ép ugy nem az általános zsidóság, hanem a bűnös zsidóság oly helyen szokott erőre kelni, hol a nép

Digitized by Google

el van hanyagolva. Egyébiránt tisztelettel és köszönettel fogadom az elnök ur figyelmeztetését s folytatom a hasonlat másik részét, melyre talán megint kapok egy elnöki rendreutasítást. Elfelejtette Dégen képviselő ur, hogy a villammal megtelt levegő villámmal könnyít magán és gyujt a nélkül, hogy hozzá szikrát vittek volna. Félő, hogy ha a törvényhozás a nép jogos panaszainak törvényes orvoslása által a villámhárítót ideje korán fel nem állítja, a mint lecsap a villammal megtelt levegőből a villám, mint a nép nevezi: Isten haragja, ugy le fog csapni a közélet levegőjéből, ha tele lesz haraggal és bosszúval a népnek haragja. *(Ugy van a bal- és szélső bal némely padjain.)*

Ez különben egy ellenünk nagyon szokásos vád, hogy zavargást szítunk, de elfelejtik a t. képviselő urak, hogy a legutóbbi zavargások alkalmával egyetlen egy oly kerületben sem volt zsidók elleni zavargás, melyet nyilt antisemita képvisel. *(Zajos ellenmondás a szélső balon.)* E tények egyszerü magyarázata az, hogy mi antisemiták folyton türelemre intjük a népet és intjük arra, hogy panaszainak törvényes uton igyekezzék orvoslást szerezni, mert még van reményünk, hogy a törvényhozás szavainkat előbb-utóbb meg fogja hallgatni. Vajha e remény ne bizonyulna hiunak! Ha ráeresztik a jóhiszemü, becsületes, lelkiismeretes, tudatlan keresztény népre a lelkiismeretlen, kapzsi, agyafurt zsidóságot, hogy győzzön felette azzal, a miben ő erősebb: ésszel, nem lesz csoda, sőt ellenkezője volna csoda, ha a nép az életösztön parancsa szerint védi magát azzal, a miben ő erősebb: ököllel! Dégen t. képviselő urtól azt szeretném viszont kérdezni, hogy ha mi lennénk felelősek ama vérért, ki lesz felelős azon sok verejtékért, melyet a szegény nép arra a földre hullatott, mely a rossz törvények folytán hamis bukás, uzsora, orgazdaság révén ment át a zsidók kezeibe? *(Ugy van! Ugy van! a bal- és szélső baloldal némely padjain.)* Ki lesz felelős azon tenger könnyért, mely elhullott a gentry hajlékában, melyeket uzsora és csalás által a zsidók kaparítottak kezeik közé. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és szélső baloldal némely padjain.)* Ki lesz felelős azért, ha az ősök vére által áztatott föld zsidó kézbe kerül? a kié az ország földje, azé a haza. És önök nyugodtan tudják nézni ezen uj honfoglalást? Midőn mi látva azt a veszedelmet, melyekről a telekkönyvek teherrovatai, a takarékpénztárak váltóinak nagy száma oly szomoruan tanuskodik, felemeljük szavunkat, önök bennünket nem akarnak meghallgatni? nem akarnak megérteni?! Nem akar megérteni például Pulszky Ferencz képviselő ur sem, a ki azt mondja, hogy mi az egyesről következtetünk az egészre. Pedig épen ő teszi azt! Hivatkozik arra, hogy ő tiszteli, becsüli a zsidó fajt, mert zsidók voltak Péter és Pál apostolok is. Ne felejtse el, hogy zsidó volt Judás apostol is, a ki pénzért eladta az üdvözítőt; ne felejtse el, hogy zsidók voltak azok, a kik tulajdon prófétáikat halálra üldözték, mihelyt azok hibáikért korholták őket; ne felejtse el, hogy a zsidók voltak azok, kiket az üdvezítő kötéllel vert ki az isten házából, mert még az imádság házát is uzsora barlangjává tették, ne felejtse el, hogy a zsidók voltak azok, a kik a szeretet vallásának alapítóját keresztre feszítették!

A világ legnagyobb történetirói, bölcsei, hadvezérei, államférfiai, Mózestől Bismarckig szinte meglepő egyhanguasággal a zsidó nemzetet minden korban a többi népet kiszivó pióczának tekintették. A piózából jó a kevés, mert a poshadt vértől megszabadítja az embert, de a sok elgyengít.

Busbach t. képviselő ur vádol bennünket, hogy a beolvadást akadályozzuk. Legyen meggyőződve az általam igen t. képviselő ur, hogy ha valaki Magyarország népének összetartását, összeolvadását, egyetértését szükségesnek tartja, én annak tartom, de lehetetlenséget kivánni nem lehet. Nem mi rajtunk mulik, hogy a zsidó nem olvad be a magyar nemzetbe, hanem a zsidón, vére, vallása, története, emlékei és reményei tiltják attól, hogy beolvadjon a magyar nemzetbe. *(Ugy van! a bal- és szélső bal némely padjain.)* Hiszen nem ülhet egy asztalhoz kereszténnyel a nélkül, hogy magát tisztátalannak ne tekintse; nem ehetik ugyan abból az ételből, a melyből evett a keresztény. *(Derültség)* — méltóztassék csak Trefort minister urat megkérdezni — a nélkül, hogy magát tisztátalannak ne tekintse.

És nem is akarnak beolvadni semmiféle nemzetbe. Állítólag Rotschild mondotta Londonban — természetesen nem voltam ott — mikor a német zsidók templomára, a melyet Londonban épitettek, valami kegyadományt kértek tőle: „Nem ismerek német zsidót, angol zsidót, csak zsidót.“ Különben mire való volna az a szövetség Párisban, a mely az egész zsidófaj ügyeit vezeti, ha beakarnának olvadni valamely nemzetbe? Mindaddig, mig a zsidó szent könyvei folytán a keresztényt csak goi-nak, csak baromnak tekinti, addig ő nem tekinthet bennünket egyenlőknek saját magával és ha ők megvetnek bennünket mint barmot, ne vegyék tőlünk rossz néven, ha nem tolakodunk az ő társaságukba, hanem elfogadjuk, hogy ők külön akarnak tőlünk élni. *(Helyeslés a bal- és szélsőbal némely padjain.)*

De hát mikép mutatta meg Magyarország zsidósága, hogy be akar olvadni? Avval, hogy a jogokból kikérte a maga dús részét, a kötelességek kikérését azonban ott felejtette. *(Derültség a bal- és szélsőbal némely padjain.)* Ott van az erdélyi közmüvelődési egyesület titkárának hivatalos jelen-

Digitized by Google

tésében, hogy minden osztály, minden felekezet meghozta a maga adóját erre a nagy nemzeti czélra, csak a zsidóság maradt el, a csángók betelepítésénél mindenki megtette a magáét, csak a zsidóság tartózkodott tőle.

Megteszi minden felekezet, minden nemzetiség a haza iránti kötelességeit a közművelődés terén, csak a zsidóság nem vállal el terheket azon egyszerű oknál fogva, mint Wahrmann képviselő ur a hitközség tanácsában mondotta: elvből nem lehet gymnasiumokat építeni, pénz is kell ahhoz! *(Derültség a bal- és szélsőbal némely padjain.)*

Pulszky Ferencz képviselő ur azonban azt mondotta: mit tartozik ez a költségvetéshez?

Közvetve, sőt közvetlenül is egészen hozzá tartozik. Egy az, hogy a kölcsönt a t. kormány zsidóktól kapja *(Tetszés a bal- és szélsőbal némely padjain)* és a mint Oroszországnál és Romániánál látjuk, a zsidóság szeret némely specialis föltételeket is kötni magának: emancipatiót meg effélét, tehát épen zsidó czélokat; más az, hogy egészen máskép nézne ki Magyarország költségvetése is, ha a zsidóság is a terhekből elvállalná azt a részt, a mely őt megilleti; ha például közel 10 ezer gymnasiumi tanulója lévén, fentartana 10—20 gymnasiumot, azzal meglehetősen könnyítene a költségvetési tárczán. *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélsőbal némely padjain)*

Még egy megjegyzést legyen szabad tennem és ezzel bezárom felszólalásomat. *(Halljuk!)*

Nagy megütközéssel és ellenmondással fogadta a háznak ezen oldala, a függetlenségi és 48-as párt Vadnay Andor t. barátomnak azon kifejezését, hogy a nép kezdi már unni a jelszavak hangoztatását azoktól, a kik bajai iránt nem mutatnak kellő érzéket.

Engem igen meglep az, hogy a t. párt tagjait ez meglepte; mert hiszen Vadnay t. barátomnak ez a nyilatkozata nem azt jelenti, hogy most már ez a párt a függetlenség helyett vegye fel az antisemitismust, hanem azt, hogy a függetlenség mellett tűzze ki az antisemitismust is. A kettő nagyon szépen megfér, sőt egyik a másik nélkül lényegileg nem lehet el, mert hiába hangoztatjuk mi a függetlenséget Bécstől, mikor idebenn szolgái vagyunk a zsidónak *(Helyeslés a bal- és szélsőbal némely padjain)* és itt hivatkozhatom példának okáért a nagy magyarnak, Széchenyi Istvánnak szavaira, a ki azt mondta: „a nemzetnek gazdagnak kell lenni, ha szabad és független akar lenni, mint a teli zsákot nem oly könnyen hányják vetik, de ha üres, a gyermek is tovább rugja", a nemzetnek vagyonra, erőre, gazdaságra kell törekedni, akkor szabadságát meg tudja védeni, különben tönkre megy és hiába jön alkalom a függetlenség kivívására, gyengék, elsorvadtak leszünk."

Különben is mi ezen oldalon az antisemita elvet nem tekintjük mindenkorra legfőbb czélnak, hogy minden mást félre kell tenni és egyedül azt hangoztatni, hanem tekintjük olyan elvnek, melynek megvalósítására az ellenzéknek addig is kell törekedni, mig a függetlenség kivívására a kellő pillanat elérkezik, tehát időközben tegyük meg, a mit tehetünk, ne várjuk azt, mig a függetlenséget érvényesíthetjük. Különben az a nyilatkozat nem egy új jelszó volt, hanem egy régi tapasztalat constatálása. Hát elfeledték a t. képviselő urak az utolsó választásoknál történteket, elfeledték, hogy a pártnak és a háznak legjobb tagjai elbuktak a választásnál épen az antisemitákkal szemben, elfeledték, hogy akkor az Egyetértés azt irta vezeklő vezérczikkében: „A függetlenségi pártot feldúlták a skandalumok és a belviszály; a nép megunta a sok hasztalan beszédet, melynek a vége mindig adóemelés; megunta a várakozást egy jobb kor után, nem lát eredményt." És esdekelve rimánkodott kegyelemért, igy kezdvén a czikket: „Szünj meg haragodban, oh felséges nép."

Mi azt akarjuk, hogy a t. ház végre eredményt mutasson fel ott, a hol eredményt lehet felmutatni a belügyekben, a gazdasági, társadalmi és culturalis intézményekben.

Azon czikknek czíme akkor az volt: „Dies irae." A dies irae, a dies illa, megint közeleg minden pártra, mert a nép eredményt akar már látni és azt fogja mondani, hogy a ki nincs velem, ellenem van az. *(Helyeslés a bal- és szélsőbal némely padjain.)*

Hallottam egy igen népszerű hasonlatot, a mely, bár kissé trivialis, nagyon jól magyarázza köztünk és a függetlenségi párt közti viszonyokat. Mi épen oly igaz hivei vagyunk a függetlenségnek, mint önök, szeretjük. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Nem csak függetlenségi antisemiták vannak!)*

Igaz, hát külön párti antisemiták vannak: függetlenségi antisemiták és mérsékelt ellenzéki antisemiták. Én mint függetlenségi antisemita mondom, hogy oly híve vagyok Magyarország függetlenségének, mint bárki, szeretem Magyarország szabadságát, függetlenségét, mint akárki e párton. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldal némely padjain.)*

A népies hasonlat igy van: Függetlenségi párti ellen léptem föl, mint független antisemita, két választó polgár vitatkozott, hogy mi köztük a különbség, azt mondta: „no atyafi, mindkettő turós csuszát tálal, csakhogy az antisemiták hozzá adják a töpörtyüt is." Csak olyan ételt tálalunk a nép elé, ugyan oly elvet hirdetünk mint önök, csakhogy hozzá adunk még valamit, a mi hozzá tartozik.

Hát, t. ház, a betegre tökéletesen mindegy, ha aleopathice vagy homoeopathice gyógyítják meg, csak meggyógyítsák. Ne vitatkozzunk, hogy melyik volt azon elvek hangoztatásában követ-

Digitized by Google

kezetesebb, bátrabb, nyiltabb, őszintébb, a miket Irányi t. képviselő ur tegnap felhozott, ámbár, a mint értesítve vagyok, ugyanazon elveket az antisemiták hangoztatták először és csak azután jött egy része a t. pártnak hozzá. Én részemről örömmel veszem tudomásul Irányi t. képviselő ur tegnapi nyilatkozatát; mert azt látom, hogy körülbelül egy nézeten vagyunk vele, csakhogy e kérdésekben mi állunk elől, mint vezetők és ők csak szükségből alkalmilag csatlakoznak hozzánk, elfogadva azon jelszavakat, melyekről tudják, hogy odakünn jó hangzásuak. *(Ugy van! a bal- és szélsőbal némely padjain.)*

Azt mondta az igen t. képviselő ur, kinek beszédét én igazi élvezettel és igazi gyönyörrel hallgattam — szép beszéd volt, lelkes beszéd volt — azt mondotta, hogy a zászlót mocsoktalanul meg fogja őrizni. A beszédnek egy nagy hibája volt, minden tiszteletem mellett legyen szabad ezt megjegyeznem: a praemissa nem jó volt felállítva. Nem igy áll az alternativa, t. képviselőház, hogy vagy függetlenség, vagy antisemitismus, mert akkor kellene csak igy választani, hogy eldobjuk vagy bemocskoljuk azt a függetlenségi zászlót és tartsuk fennen az antisemitismus lobogóját, hanem ugy, hogy a függetlenség lobogójára méltóztassék oda irni azt is, a mi az igazi jogokat biztosítja a nép számára: az antisemita elvet. És még egy nagy különbség van közöttünk. A t. képviselő ur azzal végzi beszédét, hogy a zászlót bemocskolni nem engedi. Becses előttünk is az a zászló, de van annál egy sokkal becsesebb, sokkal szebb: a nemzet élete. Szép, nemes hiúság, ha a katona ragaszkodik ahhoz a zászlóhoz, szép, a legszebb, a legnemesebb érzelmekből származhat az igen t. képviselő urnál az a merev, rideg ragaszkodás az egyszer kimondott elvekhez, a melyeket nem enged alkalmazni a körülményekhez, de hiúság; pedig a politika az exigentiák tudománya. Ha a tapasztalat bebizonyítja, hogy a zsidók föltétlen emancipatiója ártott, inkább az egyenlőség elvét áldozom fel, mint a magyar nemzetet, az elvek maradjanak az ég csillagainak a magaslatán, a mely felé törekedjünk, de időközben tartsunk magunk elébe lámpát is, a mely bennünket vezessen. *(Derültség és mozgás a szélső baloldalon; helyeslés a bal- és szélső baloldal némely padjain.)* Még csak azt volnék bátor mellékesen kérdezni: honnan van az, ha a pártnak igen t. vezére a többieknek helyeslése mellett tegnap azokat az elveket hangoztatta, a melyeket mi szoktunk hangoztatni, honnan van az, hogy a pártnak a tagjai ugyanezen eszméket nem szokták itten hangoztatni, honnan van az, hogy ha mi beszélünk, ugy alig-alig merik helyeslő szavakkal kisérni nyilatkozatainkat. *(Mozgás a szélső balon. Helyeslés a bal- és szélsőbal egyes padjain.)* Részünkről, ha a választás igy van felállítva, maradunk a mellett, hogy a magunk szeme előtt mi is híven tartjuk a függetlenségnek lobogóját, mi sem akarjuk bemocskolni, hanem időközben, mig a függetlenség kivívására az alkalom elérkezik, törekszünk a népnek jelen baján is segíteni. Elfogadom azért Andreánszky barátom határozati javaslatát. *(Élénk helyeslés a bal- és szélsőbal egyes padjain.)*

Eitner Sándor: T. ház! *(Nagy zaj! Halljuk!)* Az előttünk fekvő költségvetés minden oldalról annyira megvitattatott, hogy ahhoz alig fér már szó, a nélkül, hogy ismétlésekbe ne bocsájtkoznánk. Nem is szándékozom azon milliókra és százmilliókra, melyek már annyiszor fel lettek említve, vissza térni, csupán a jövőre nézve kivánom egy pár szóval nézetemet elmondani. *(Halljuk!)* A jelenlegi költségvetést általában a t. ház tagjai majdnem mind még a legcorrectebb költségvetésnek találják azokhoz képest, melyek ezelőtt beadattak és mégis 22, vagy talán jobban mondva 30 millió deficittel állunk szemben. A főkérdés az, hogy mi úton-módon lehetne e költségtöbblet számítást kiegyenlíteni? *(Nagy zaj! Halljuk!)*

Elnök: Csendet kérek t. képviselő urak, mert különben kénytelen leszek a t. képviselő urakat megszólítani. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Eitner Sándor: A t. előadó ur beszédében elmondta, hogy indirect adók emeléséről, adók forrásának kibővítésével, fogyasztási adók bővebb kiaknázásával lehetne ezen segíteni, mellékesen lett azonban csak az mondva, hogy a takarékosság útján miként lesz segítve, vagyis az nem lett kiemelve, mely irányba történik a takarékosság. Engem ez annyiban nem elégit ki, mennyiben mégis szeretnék egy irányt tudni, a melyben az a megtakarítás lesz. Én nem féltem azt a nemzetet, a mely 300 millió adófizetésre képes, hogy egy 10%-os adóemelést ki ne birjon, *(Mozgás balfelől)* de feleslegesnek tartom azt akkor, a mikor megtakarításnak is helye van. Én igenis tudom azt, ha pénzügyeink rendezéséről van szó, ha többet nem, de 5%-át azon 300 milliónak reá lehet róni a nemzetre és hogy ha ezt egy nemzetre reá lehet róni, akkor igenis azt lehet mondani, hogy egy oly nemzet, a mely 300 milliót fizet, az ezen összegnek 5%-át takarékosság útján is meg lehet menteni és ezen úton várnám, hogy e többlet kiegyenlítve lenne.

Én, t. ház, az állami költségvetést szintén komolynak tartom, de nem tartom azért oly komolynak, hogy azon segíteni ne lehetne, hogy ha a kormány azt komolyan és vasakarattal rendezni akarja.

A jelenlegi pénzügyi viszonyokat igen összehasonlítva látom egy oly család viszonyaival, mely a túlköltekezés terére lépett, de onnét igenis visszatérni akar és arra a térre lép, a hol a takarékosságot elérni lehet.

Igy állunk ma, t. ház. Ha takarékosak akarunk

Digitized by Google

lenni: tudunk. Én szerintem ezt a takarékosságot első sorban itt a házban kellene megkezdeni. *(Halljuk! Halljuk!)* A t. ház havi költségvetésénél én eddig mindig 454 képviselőnek napidíját látom felsorolva, holott junius havi képviselőségem óta azt merem mondani, kivéve ezt a hetet, tán fele, de legfeljebb fele volt jelen e házban. Már t. ház, ha mi itt, kik honatyáknak neveztetünk, igy pazaroljuk a nemzetnek vagyonát, hogyan kivánhatjuk azt, hogy a kormánynak vagy az államnak bármely közege takarékos legyen.

Erre nézve leszek bátor egy határozati javaslatot beadni, mely szerint, ha a ház határozat hozatalára 100 képviselőnek jelenléte szükséges, minek akkor 454 képviselő? Mondja ki a ház, hogy utasittassék a kormány, miszerint kerekítse az eddigi választókerületeket 50,000 lélek számú kerületre, vagy ha az idő rövidsége ezt már a választásokig meg nem engedné, mondja ki a t. ház, hogy azon képviselők, a kik akár a bizottságokban, akár a nyilt ülésekben pontosan meg nem jelennek, napidíjban ne részesüljenek. *(Derültség.)* Rövid tapasztalatom után oda jutottam, hogy felesleges az egész éven át az országgyülésnek együtt lenni. Mondaná ki a t. ház, hogy májustól kezdve októberig ne tartassanak ülések. Én, t. ház, ezen az úton nemcsak egy pár 100,000 frt megtakarítását reménylem, hanem méltán mondhatjuk bárkivel szemben, ha bűnösnek nem éreznők magunkat, hogy a kormánynak minden közege takarékos és szorgalmas legyen. Ezen a téren ugyan igen szeretnék tovább haladni, de nem akarom a t. házat untatni. Van igen sok oly méltóság, hivatal, melyet meg lehet szüntetni. Ilyenek Ő Felsége körüli m. kir. ministerium, főispáni titkári állás, illetékszabási hivatal és még számtalan. Erre nézve vagyok bátor határozati javaslatomat beadni.

Végre pedig mentől előbb odautasíttatni kérném a kormányt, hogy a nagy költséggel fentartott operaház, mely csak a főváros lakosságának mulattatására szolgál, mentől előbb bérbe adassék, előbb, mintsem hogy még több kiadást tennénk, vagy leég.

A felszólalt képviselő urak közül többen megemlítették a társadalom sülyedését. Igaz, fájdalom, igy történik, még pedig az állam rovására. Én e tekintetben csak egy sor törvényt kivánnék hozni, t. i., hogy a végzett földbirtokosok állami szolgálatba ne vétessenek fel.

Én, t. ház, teljes reménynyel vagyok az iránt, hogy a kormány iparkodni fog ebből a válságos pénzügyi helyzetből bennünket kivezérelni. Azt is tudom, hogy államot költség nélkül fentartani nem lehet, az erre szükséges költségvetést kell teremteni, de nem tartanám czélszerűnek, ha csak egy óráig is az állam ügyvezetése megakasztatnék, a költségvetést részletes vita alapjául elfogadom és ajánlom határozati javaslatomat elfogadásra. Ezeknél fogva elfogadom a költségvetést általánosságban a részletes tárgyalás alapjául s kérem a következő határozati javaslat elfogadását.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*:

Határozati javaslat.

Utasíttatik a belügyminister, hogy az országgyülési képviselő választókerületek 50000 lelket számláló kerületekre kerekítessenek.

Utasittatik a kormány, minél előbb terjesszen be törvényjavaslatot oly állások és hivatalok beszüntetéseiről, melyek nem elkerülhetetlenül szükségesek, mint pl. ő Felsége személye körüli magyar ministerium, kormánybiztosok, főispáni titkárok, illetékszabási hivatalok.

Utasittassék a belügyminister ur az operaszinház minél előbbi bérbeadására. — végre

Utasittassék a kormány a regálejog megváltására nézve minél előbbi törvényjavaslat beadására.

Majthényi Ádám: T. ház! Hogy ha a vita ily előrehaladt stadiumában szólásra feliratkoztam . . *(Halljuk! Halljuk! szélső balfelől. Nagy zaj. Felkiáltások: Csendet kérünk!)*

Elnök: T. ház! Lehetetlenség ebben a zajban a ház szónokait hallani. *(Ugy van!)* A t. képviselő urak tartoznak az országnak azzal, hogy itt valóságos bábeli zavart ne okozzanak. *(Általános helyeslés.)* Kérem tehát a t. képviselő urakat, méltóztassanak a szónokokat meghallgatni, mert különben kénytelen leszek az illető képviselő urakat, a kik e tekintetben vétenek, névszerint megszólítani. *(Általános helyeslés.)*

Majthényi Ádám: T. ház! Hogy ha a vita ily előrehaladt stadiumában szólásra feliratkoztam, tettem ezt leginkább azért, hogy átessem azon fájdalmas processuson, a melyen Pulszky Ferencz képviselő ur is átesett, az igaz, hogy már nagyon régen és a melyen Éles Henrik volt képviselő urat talán kivéve, mindenki átesett, a ki a képviselőházban először szólal fel, először hallatja szavát az ország szine előtt. *(Halljuk! Halljuk!)* Minthogy már Pulszky Ferencz képviselő urat említettem, lehetetlen, hogy csodálkozásomat ne fejezzem ki azon haladás fölött, amit rajta volt alkalmunk tapasztalni, mert rövid néhány hónap előtt a t. képviselő urat a ház ezen padjain volt szerencsénk láthatni, holott a minap már a túloldalról hallatta szavait a zsidók érdekében. Ha a t. képviselő ur ily gyors léptekkel halad azon oldalra, néhány hónap mulva hihetőleg a muzeumkert padjaira jut. *(Derültség a szélső baloldalon.)* No de, t. ház, ez sem lesz valami nagy baj, mert ő ott is jól és otthonosan fogja magát érezni, *(Derültség! a szélső baloldalon)* épen ugy mint itt e házban.

Vadnay Andor t. képviselő ur, a minap erős támadást intézett a függetlenségi és 48-as párt ellen. *(Halljuk! Halljuk!)* E támadás nemcsak

Digitized by Google

erős, hanem jogtalan és méltánytalan is volt. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Habár ezen támadásra, t. ház, a függetlenségi és 48-as párt részéről azon férfiu, a ki arra leginkább hivatva volt, Irányi Dániel képviselő ur, e pártnak általános s egyhangu helyeslése közt megfelelelt is, a magam részéről mégis van egy pár szavam a képviselő urhoz. *(Halljuk! Halljuk!)* Én t. ház, ha némely dolgokban egyet értek s egyet értettem is a t. képviselő urral és pártjával, a mit megmutattam azzal, hogy néhányszor velök szavaztam, valamint eddig nem tartoztam a t. képviselő ur pártjához, úgy ezután sem fogok soha ahhoz tartozni, *(Helyeslés szélső balfelől)* oly párthoz, melynek zászlajára a zsidókérdés van felirva és a mely a zsidókérdés megoldását egy nagy és magasztos eszmének, Magyarország önállóságának és függetlenségének megvalósítása fölé helyezi, én nem tartozhatok *(Helyeslés szélső balfelől.)*

Szemnecz Emil: Ki helyezte fölébe? Ez nem áll! Nem igaz! *(Nagy zaj! Halljuk! Halljuk!)*

Majthényi Ádám: Ezek után áttérek, t. ház a költségvetésre *(Halljuk! Halljuk!)* Mióta van szerencsém a t. ház tagjának lenni, figyelemmel kisértem a t. pénzügyminister urnak exposéjait, az előadó ur beszédeit, valamint a költségvetés körül felmerült vitákat is. Nem tudom, t. ház, magamnak megmagyarázni, mikép lehet az, hogy az előirányzott deficit soha sem felelt meg a valóságnak. Ha a deficit többlet a bevételek kellő be nem folyásából származnék, azt érteném, mert a bevételeknek kellő befolyása nem egészen a pénzügyminister ur akartától és hatalmától függ. Azonban tudtommal a deficitnek nagyobbodása mindig a túlkiadásokból ered, vagyis a minister urak többet költenek, mint a mennyi előirányozva van. Már pedig ez egészen hatalmuktól és akaratuktól függ. Nagyon emlékszem arra, hogy az 1885-iki költségvetés tárgyalásánál a pénzügyminister ur, valamint az előadó ur is beszédeikben megengedték azon képviselő urak számításait, kik a deficitet 20—30 millióval irányozták elő, számitották ki; azonban már tiltakoztak azok ellen, a kik azt 40 millió vagy annál többre tették és mit mutatnak a zárszámadások? Azt, hogy sem a pénzügyminister urnak, sem az előadó urnak, sem azon képviselő uraknak számításai nem voltak helyesek, a kik azt 20 vagy 30 millióra tették, hanem, hogy helyesek voltak azon képviselő urak számításai, kiknek számításait a pénzügyminister ur, az előadó ur sem engedte meg, tudniillik a kik azt 40 millióra tették.

T. ház! Ily költségvetés, mint a jelenlegi s mint a mult évek, hogy gyenge szóval fejezzem ki magamat, nem őszinte, nem nyilt, mert nem felel meg a valóságnak, hanem iparkodik a helyzetet lehetőleg szép szinben feltüntetni. Ez nem egyéb, mint porhintés a nemzet szemébe. Ez az egyik ok, az őszinteség hiánya, a mi miatt a költségvetést nem fogadom el, a kormány iránt bizalommal nem viseltetem.

De van még egy másik ok is és ez az, hogy én ugy tudom, hogy a jelenlegi ministerium azért alakult meg, hogy az államháztartásban az egyensúlyt helyre állítsa és én azt hiszem, hogy a miniszterelnök ur is nekem igazat fog adni abban, hogy nem azért ült a bársonyszékbe, mert az kényelmesebb a zöld padoknál, nem azért, mintha talán az excellentiás czim után vágyott volna, hanem beleült abba a nyolcz éven át vallott elvei feladával azért, hogy az államháztartásban az egyensúlyt helyreállítsa, hogy az ország megromlott pénzügyeit rendezze. Hogy miképen sikerül ez a ministerelnök urnak, azt igazolja az előterjesztett deficit és mutatja a zárszámadás. *(Helyeslés a szélső balfelől.)*

Nem szándékozom a t. ministerelnök urnak 12 évi működésére visszatekinteni. Teszem ezt csak 3 évre, a mióta van szerencsém e ház tagjának lehetni. És mit látunk? Látjuk azt, hogy 1885-re előirányozva volt 11 millió, 1886-ra 14 millió, 1887-re 22 millió deficit. Most már, hogy mikép vezet ez a deficit megszüntetésére, mikor ez évről-évre növekedik, ezt nem vagyok képes megérteni. Azonban tegnap Láng képviselő ur és egyátalában a túloldalról gyakran hangoztatják az országnak nagy hitelét; a ministerelnök ur minapi beszédében plane azt mondotta, hogy az ország helyzete sokkal jobb ma, mint azon desperatus időben, a mikor a jelenlegi kormány átvette az ország kormányzását és ez abból látszik, hogy az ország hitele ma sokkal jobb, mint akkor volt. Bocsánatot kérek, de a ministerelnök ur ezen állításával csak azt constatálta, a mit különben maga is beismert, hogy a pénzügyekhez nem ért. Mert, mint az előttem szólott ellenzéki férfiak kimutatták, az államadósság jelenleg három annyi, mint midőn elfoglalta helyét a jelenlegi kormány. Kamatot pedig 50 millióval többet fizetünk ma, mint 12 év ezelőtt. Hogy lehet akkor a helyzet ma mégis jobb, mint akkor volt? Hiszen ha ez 50 milliónyi kamat-többletet az államadósság után nem kellene fizetnünk, akkor abból kitelne nem csak a pénzügyminister által előirányzott 22 millió deficit, hanem azon deficit, a mit a zárszámadás fog felmutatni és még maradna is néhány millió az állam pénztárában, akkor semmi hitelre, semmi adóemelésre nem volna szükségünk, sem pedig a Rothschild barátságára.

Van azonban, t. ház, egy harmadik ok is, mely mindezeknél fontosabb s mely miatt el nem fogadhatom a költségvetést: tudniillik az, a melyre Mocsáry t. képviselő ur már rámutatott multkori beszédében, hogy a jelen közösügyes alapon semmiféle kormány nem fogja az ország ügyeit kellőképen rendezni. Megengedem, hogy e rendszer alapján is lehet, félretéve az eddigi könnyelmü és

Digitized by Google

pazarló gazdálkodást, másként intézni az ország dolgait, de hogy gyökeresen lehetne javítani, hogy a deficit egyszer mindenkorra elenyésszen, hogy adóemelésre, adósságcsinálásra szükség ne legyen; erre közösügyes alapon álló kormány nem képes, mert keze meg van kötve, igy pedig mozogni nem lehet. És igy nem teheti meg azon üdvös intézkedéseket, a melyeket az ország érdekében jóknak, szükségeseknek tart. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Én tehát egyrészt, mert a jelenlegi kormány a közösügyes rendszer alapján áll, másrészt, mert 12 évi kormányzata alatt az országot az örvény szélére vezette, a nemzetet anyagilag tönkre juttatta, erkölcsileg pedig lételét, erkölcsi alapját mélyen alássa, ily kormány iránt bizalommal nem viseltethetem s nem fogadhatom el a költségvetést, *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* hanem csatlakozom Helfy t. képviselő ur határozati javaslatához.

Rácz Géza: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Kötelességem volna az előttem felszólalt képviselő urak beszédeire is némi megjegyzést tenni, de azt hiszem, a t. ház bölcsesége is felment attól, hogy oly pénzügyi bölcsnek, a minőnek Eitner t. képviselő ur bizonyult, beszédére reflectáljak. Hanem igenis kötelességem, hogy az azon babeli zavar után, mely Eitner indítványának felolvasása után beállott, felszólalt Majthényi Ádám képviselő ur szavaira néhány megjegyzést tegyek *(Halljuk!)*

Deák Ferencz azt mondta: a sajtószabadságnak egy correctivuma legyen, hogy hazudni nem szabad. A szólásszabadságnak is legyen egy correctivuma, hogy senki se mondjan olyant, a mi nem igaz. Már pedig tagadhatatlan, hogy a függetlenségi antisemiták közül senki sem mondta azt, hogy előttünk elhalványul a függetlenségi eszme és csak a zsidó-kérdés a fő. Mi a függetlenségi eszmét mindig mint vezéreszmét tartjuk szemeink előtt. Midőn ezért küzdünk, ezt az országot, mint Magyarországot akarjuk függetlennek és nem mint zsidóországot. *(Helyeslés a bal- és szélsőbal némely padjain.)*

Ezzel áttérek mindjárt a jelen vita folyamán felszólalt egy pár képviselő urnak beszédeire. *(Halljuk!)*

Egy sehova sem tartozó, illetve politikai felekezet nélküli képviselő ur, Pulszky Ferencz t. képviselőtársunk multkori beszédében elfogadta a költségvetést általánosságban, mivel ez felelt meg legjobban cynismusának és egyuttal foglalkozott velünk antisemitákkal is. Én megvallom, nem örömest foglalkozom a t. képviselő urral, mert volt alkalmam hálátlanságát tapasztalni, a midőn egyik kitünő elvtársam, báró Andreanszky, a zsidók vallási czéljaira előirányzott összeget a muzeumra akarta megszavaztatni és ez ellen a t. képviselő ur nagyon tiltakozott. Ő multkori beszédében a történelemre hivatkozván, azt mondta, hogy az uzsora nem új találmány és nem is a zsidók találmánya, hisz meg volt az már a rómaiaknál is.

Nagyon jól tudjuk, hogy meg volt, de méltóztassék emlékezetének visszanyúlni a régibb korszakokba is. Jól ismerheti, mint a történetirás terén is kiváló szerepet játszó férfi, az egyptomiak történetét. Tudhatja, hogy a zsidók vendégekül jöttek volt oda, azonban az egyptomiak csakhamar megelégelték az ő ottani szereplésüket, mert ők tisztességes munka helyett elkezdtek uzoráskodni épen ugy, mint hazánkban és mikor e miatt az egyptomiak felháborodván ellenük, vályogvetésre és téglakészitésre szorították őket, a zsidók készek voltak inkább neki menni a Verestengernek, mintsem választott népi csontjaikat ilyen munkával meggyalázzák. *(Derültség.)*

Csakhogy abban a nagy sietségben is, melyet ez alkalommal tanúsítottak, egyről nem feledkeztek meg, hogy tudniillik az egyptomiak arany és ezüst edényeit, melyeket mint zálogokat maguknál tartottak, magukkal ne vigyék, vagyis el ne lopják. És ezért történt, hogy Pharao utánuk ment. Mert az egyptomiaknak sokkal több eszük volt, hogy sem a zsidókat akarták volna visszahozni, hanem vissza akarták hozni edényeiket. *(Derültség.)* Azonban ez is bolond gondolat volt tőlük, mert a mint Pulszky t. képviselő ur jól tudja, a mire a zsidó egyszer ráteszi a kezét, azt ugyan nem igen lehet tőle visszakaparítani. *(Ugy van! a bal- és szélsőbal némely padjain.)* És hogy a zsidók ez alkalommal csakugyan elvitték magukkal ezeket az arany és ezüst edényeket, annak fényes bizonyítéka az, hogy a pusztában volt miből arany borjút önteniök. A mi kivándorlóinknak bezzeg nem igen telik arany borjú öntésére. *(Igaz! a bal- és szélsőbal némely padjain.)*

De nemcsak ezzel akarok érvelni az uzsorának zsidó eredete mellett; azzal sem, hogy a nép majdnem mindenütt egynek tekinti a zsidót és az uzsorát.

Különben is nem az a lényeges kérdés: ki találta fel, hanem az, hogy ki gyakorolja ezt a szépséges mesterséget. A mondottakból is nagyon jól láthatja a t. képviselő ur, hogy az uzsora feltalálásának érdeme inkább illeti a zsidókat, mint — a hogy ő állitotta — az alphabet fetalálásának, vagy csak Európába való behozatalának érdeme is.

Midőn az összes költők közt a legnagyobb emberismerők egyike Shylock-ot zsidónak teszi, ezzel is a mi állításunknak ad jogosultságot ép ugy, mint az, hogy ma, mikor az uzsora miatt a vádlottak padján annyi egyént látunk, azok kivétel nélkül zsidók. De engedje meg a t. képviselő ur, hogy egy idézetet olvassak fel erre vonatkozólag olyan férfiútól, a kinek tekintélye előtt ő is meg

Digitized by Google

fog hajolni. *(Halljuk!)* *(Olvassa.)* „A zsidók tele vannak gonoszsággal, romlottak, irigyek, kevélyek, uzsorások és minket, mint pogányokat szidalmazók. Mert olyannyira elvakultak, hogy nemcsak üzik az uzsorát — hogy más bűneikről hallgassak, — de tanítják azt, mint jogot, hogy az Isten parancsolta ezt Mózes által, a miben ép ugy, mint másokban, Istent gyalázatosan meghazudtolják, de arról nem is akarok jelenleg szólni. Minket keresztényeket saját honunkban foglyul tartanak s hagynak dolgozni arczunk verejtékével, ők meg a kandalló mellett üldögélnek, lustálkodnak, uraskodnak, esznek, isznak, kényelmesen és jól élnek az általunk megmunkált javakból, gúnyolnak minket és leköpnek azért, hogy mi dolgozunk. Valamint lehetetlen, hogy a sáska elhagyja az ő ugrándozását és édelgését, a kigyó pedig az ő szúrását, ép oly kevéssé hagy fel a zsidó abbeli törekvésével, hogy kereszténveket megrontson és gyilkoljon, a hol csak teheti. Azért tudd meg kedves keresztény és ne kételkedjél fölötte, hogy az ördög után nincs elkeseredettebb, mérgesebb és dühösebb ellenséged, mint egy valódi zsidó, ki komolyan zsidó akar lenni."

Ezen szavakat Luther Márton mondta, a kit azt hiszem, a t. képviselő ur sem fog desavouálni. *(Zajos derültség bal- as szélső bal némely padjain.)*

Ezek után nekem csak egy kivánságom lehet, hogy a t. képviselő ur vegye a zsidóságot minél többször olyan kétes értékű pártfogásába.

Büsbach képviselő ur tegnapi beszédében szintén tömjénezve a zsidóságnak, egyuttal megtámadott minket. Ezt ez alkalommal, tekintettel a Terézvárosban levő nagyszámú zsidó választókra, nem veszem tőle rossz néven; de nemcsak hogy rossz néven nem veszem, hanem nem is veszem komolyan, mert mikor nem átalja itt a házban — mint mondá — a multakért a felelősséget elvállalni, ez sajátszerűnek látszik, ha tudjuk, a kik a képviselő urat régebben ismerjük, hogy mint városi képviselő a jelenlegi kormány ellen minő erős küzdelmet folytatott.

De ezzel nem elégedett meg a képviselő ur, hanem gunyolódott a gentry felett. Hát igaz, a gentrynek meg van azon szerencsétlensége, hogy hála isten magyar, hanem talán épen az a szerencsétlensége, hogy nem zsidó. De mikor a gentrynek utasításokat adott, akkor nem mondta meg a kiviteli módokat. Mondja meg, mit kellene annak a gentrynek tenni? menjen a kereskedői vagy iparos pályára.

Büsbach Péter: Nem ártana!

Rácz Géza: Nagyon helyes mondás, hanem mikor lehetetlenné teszik a közös vámterület által az ipar fejlődését, akkor hogy menjen iparosnak? *(Helyeslés a bal- és szélső bal némely padjain.)*

Menjen kereskedőnek? Azt hiszik, hogy az a zsidó kereskedő be fogadja kereskedésébe és kiszorítja hitsorsait, hogy ott az ő üzleti titkaiba bepillantson és azt elsajátítsa? De különben még ha adna is neki helyet, hogy lenne képes a szegény gentry a tőkével biró zsidóval versenyezni, ha csak nem akarná a zsidóságnak azon tulajdonságait elsajátítani, a melyeket látunk itt a fővárosban és ott a terézvárosban is számtalanszor, hogy a zsidó kereskedő kétszer, háromszor bukik és azután boldogul. Ha ilyen erkölcsüvé akarja tenni a gentryt, azt nem fogják elfogadni. *(Helyeslés a bal- és szélső bal némely padjain.)*

Vagy hát katonának menjen? Az is divatba jött, hogy mindig hangoztatják, hogy a magyar ifjak menjenek a katonai pályára. De hiszen tudjuk, hogy lehetetlenné van téve a magyar ifjaknak, ha csak tökéletesen nem értik a német nyelvet, tiszti vizsgát tenni.

De nem akarok a t. képviselő urral tovább foglalkozni, hanem engedje meg Irányi Dániel t. képviselő ur — a kinek, megvallom, hazafias érdemei előtt mindenkor meghajoltam és azokat én, valamint pártomból senki soha kétségbe nem vonta — ha mégis tegnapi beszédét nem hagyhatom szó nélkül.

Azt mondta a t. képviselő ur, hogy nem leplezik ők a zsidók eljárását, nem dédelgetik azokat. Ugy látszik, némi tekintetben cserben hagyta emlékező tehetsége; mert épen a függetlenségi párt részéről volt Miklós képviselő ur által interpellatio intézve a kormányhoz, hogy hogy tűri azt meg, hogy a sajtószabadság örve alatt Istóczy 12 röpirata megjelent? Épen ez a párt volt az, a mely a pártnak kiváló tagjait, a kik a párt terjesztésébe élénk részt vettek, kizárta csak azért, mert a zsidókérdésben önálló nézeteket mertek nyilvánítani. S az, a mire önérzettel hivatkozik a képviselő ur, hogy az a lobogó, a melyet visznek, a melyet magasan hordanak, az lehet lyukgatott, lehet megtépett, de szennyes az a lobogó nem lehet soha; igaz, szép mondás, de egyet itt is elfelejtett az igen t. képviselő ur, elfelejtette a kecskeméti pártgyülést, abból épen a párt elnöke lépett föl függetlenségi jelöltül és ott a 48-as párt lobogójának előlvitele mellett — én magam láttam — szavaztak a választók a kormánypárt jelöltjére — meglehet, hogy itt a párt nagynevű tagjának tartják — Vámos Bélára. *(Derültség balfelől. Mozgás jobbfelől. Egy hang: Hát aztán!)* Hát aztán? Nem elég önöknek ez az egy? Önök beszélnek elvhűségről, önök beszélnek függetlenségről s mikor arról van szó, hogy szavazzunk függetlenségire, a ki önálló nézeteket mer nyilvánítani, hogy szavazzunk függetlenségi antisemitára, akkor önök azt mondják, hogy szavazzunk inkább kormánypártira? Hát ez a helyes dolog, ezt mondják önök? Önök csak mandatum-hajhászók, ha ilyeneket mernek mondani. *(Mozgás a szélső balon.)*

Elnök: *(Csenget.)* A parlamenti illem meg

Digitized by Google

nem engedi, hogy egy képviselő másnak, vagy másoknak azt mondja, hogy mandatum hajhászók. *(Helyeslés.)* Ez már a collegialitásnál fogva sem engedhető meg. *(Helyeslés.)*

Rácz Géza: Én nem akartam ezt a vitát itt így élesztení, hanem ezek a közbeszólások indítottak arra, a melyek önkénytelenül hamisítatlan kifejezést adtak a párt érzelmeinek és nézeteinek. *(Egy hang a szélső balról: Egyesekéinek!)* Már én köszönettel veszem, hogy egyesekéinek, de én ugy láttam, hogy itt a pártnak egy része nagy helyeslésssel vette azt, hogy szavazzanak válaszóik csak inkább a kormánypártra, mint az antisemita jelöltre. Pedig mindenki mást megtürtek a párt kebelében; hiszen itt van épen azon képviselő ur, a ki közbeszólott: az elvül vallja, hogy be kell menni a delegatióba, de soha sem jutott a pártnak eszébe, hogy őt, mert ez által a pártnak sarkalatos elvét megtámadta, kebeléből kizárja. Hát az, a kivel a ma felszólalt szerb képviselő ur, *(Felkiáltások: Dimitrievics!)* Dimitrievics oly udvarias szavakat váltott? Hiszen az a pártnak vezére, *(Mozgás és nyugtalanság a szélső balon)* hiszen elnökül üdvözölték ..... *(Nagy zaj.)*

Elnök: *(Csenget.)* Egyre kénytelen vagyok kérni a t. házat. Igaz ugyan, hogy a költségvetési vita általános tárgyalásánál mindenről szoktak beszélni, a mint még akkor, mikor én a háznak tagja lettem, a pénzügyi bizottság akkori előadója maga Pulszky Ferencz képviselő úr kinyilvánitotta, hogy itt de rebus omnibus et quibusdam aliis lehet szólni; *(Derültség)* mégis azt tartom, t. képviselőház, hogy mikor a költségvetési vita már a kilenczedik napra terjed, még sem lehet tökéletesen helyes, hogy a képviselő urak nem a költségvetéshez szólanak, hanem egészen más tárgyakról és a pártállásra vonatkozó személyes dolgokról oly sokat hoznak fel. Ezek oly dolgok, a melyekre más alkalmakkor kerülhet a sor és ezt a képviselő urak talán egymás közt is elintézhetik. Megtörténhetik, hogy ilyesmi felmerül itt is, de ne méltóztassanak csupán ilyenekkel napokig foglalkozni. Méltóztassék elhinni, hogy ezekből az országnak semmi haszna nincsen, mert sokáig tart ez a vita és félő, hogy elmérgesednek a kedélyek, a mi sem a parlamentarismusnak, sem különösen a magyar parlamentarismusnak érdekében nem fekszik. *(Helyeslés.)*

Rácz Géza: Tökéletesen elismerem a t. elnök úr figyelmeztetésének jogosultságát, hanem azt mindenki belátja e házban, hogy nem viselhetjük el szárazon, mikor azt állítják, hogy a mi elnökünk a közjogi alapon áll, mikor tudvalevőleg a függetlenségi antisemita párt elnöke az, ki a függetlenségi párt terjesztésében is nagy szerepet vitt, tudniillik Ónody Géza képviselő úr. *(Ugy van! a bal- és szélső baloldal némely padjain. Egy hang jobbfelől: Nem tartozik ide!)* Nem említettem volna, ha fel nem hozzák.

Különben nem terjeszkedem most ki tovább e kérdésre. Azt ugyan megmondom, hogy félrendszabályokkal már most a zsidókérdést megoldani nem lehet; mert most, mikor arról van szó, hogy ugyis már túlszámos a zsidó ez országban — a t. elnök úr is constatálta a nagy számot — nem elégséges a kapukat bezárni.

Elismerem, hogy a függetlenségi párt velünk szavazott, midőn a börzeadó behozatalát indítványoztuk, de nem szavazott velünk, mikor a börzebiróságot akartuk eltörölni és főleg most, midőn a szelvényadót indítványozta Andreánszky Gábor t. képviselőtársam. Arról mindkét ellenzék mélyen hallgatott, sőt a beszédében felhozott életrevaló eszmékre nem válaszolt. *(Ugy van! a bal- és szélsőbal némely padjain.)*

Nem akarom azt mondani, hogy csupa phrasisokkal hajigálóznak, hanem tagadhatlan tény, hogy a függetlenségi párt pénzügyminister jelöltjei: Helfy Ignácz és Enyedi Lukács t. képviselő urak a deficit fejében talán a függetlenséget is hajlandók lesznek elescomptirozni. *(Mozgás a szélső baloldalon.)*

T. ház! Mi a függetlenségi és 48-as elvek teljes keresztülvitelét kivánjuk és lehetővé kivánjuk tenni egyszersmind azt is, hogy itt valamikor, nem mondom, hogy a közel jövőben, egy 48 as antisemita kormány létezhessék. *(Zajos derültség.)* Azonban, t. ház, ezt lehetetlenné tennők, ha mi a kormányzással egyuttal az adóemelést akarnók inaugurálni, a mi pedig elkerülhetetlen dolog, ha a kamatszelvényadót be nem hozzuk és tagadhatlan, hogy a legkisebb adóemelés most már földönfutóvá teszi a magyar népet és ezt az országot zsidóországgá. Nem akarjuk mi függetlenségiek ezt a függetlenséget a zsidók számára, mint már hangsúlyoztam, hanem a magunk számára és azért czélunkat, a haza függetlenségét soha egy perczig nem tévesztve szemünk elől, minden más kérdésben azokkal haladunk karöltve, kik ezt az országot magyarnak akarják tudni. *(Helyeslés a bal- és szélsőbal néhány padjain.)*

T. ház! Ha ezelőtt 11 évvel Istóczy Győző t. képviselő úr az antisemita zászlót itt ki nem tűzi, akkor lehetnének egyes keresztény képviselők, de azok nem harczoltak volna többé magáért a függetlenségért, hanem a zsidók közt iparkodtak volna maguk is zsidókká lenni. *(Derültség. Ugy van! a bal- és szélsőbal némely padján.)* Azt hi[illegible] nemhogy a zsidók nem nagyon lelkesülnek[illegible]gyan és függetlenségeért. [illegible]a, hogy ne-

Önök tudhatják nagyon jól, hogy [illegible]niilik a forint. a képviselő urakat, a kik a zsidókéval akarjuk ezt a kezüket, épen azokat buktattá[illegible]zt közigazgatási denütt. Önök tudhatják nagyon [illegible]ási reformmal orvo-

[illegible]külországokra hivat-

Digitized by Google

szeretete a magyarok iránt milyen lelkes. Nézzék meg a zsidó szeretetnek hévmérőjét, a börze árfolyamot. Ott láthatják, hogy a zsidók mindig többet adnak az osztrák állampapirokért, mint a magyarokért. Helfy és Enyedi képviselő urak hiába kérik a zsidókat, hogy azok örülljenek a haza függetlenségének, soha sem fognak azok önökkel ezzel a tekintetben egyetérteni. Mi azt akarjuk, hogy 48-as és függetlenségi párt legyen, de ne zsidóktól függő, 68-as emancipionalis párt. Nem akarok ezzel a kérdéssel tovább foglalkozni, elnökileg ugyis utasíttattam a költségvetéshez szólani, tehát az idő előrehaladottságánál fogva röviden csak néhány megjegyzést fogok tenni. *(Halljuk! a bal- és szélsőbal egyes padjain.)*

A felett nincs kétség, abban mindnyájan megegyeztünk, hogy megromlott a pénzügyi helyzet, megromlott az állam hitele. Segíteni kell ezen a bajon, csakhogy minő eszközökkel? Midőn köztünk a bajok mérvére nézve van eltérés, akkor megfeledkeznek egyről, ha ugyan ez meg van, tudniillik a deficitnek némi jó oldaláról. Az első az és erről bizonyságot tehetnek mindazok, a kik oly szakszerű beszéddel állanak elő, mint Hegedüs és Horánszky képviselő urak, hogy Magyarországban a financiák iránt nem volt meg a kellő érzék, továbbá, hogy irodalmi előmunkák alig voltak, mint más előhaladottabb országokban és hogy ilyen szakszerű budget beszédeket hallottunk, azt köszönhetjük a szomorú pénzügyi helyzetnek. A másik, a miben nekünk 48-as és függetlenségi antisemitáknak igazunk van, az, hogy ha ez a pénzügyi helyzet nem volna olyan kedvezőtlen, mivel állanának elő az osztrákok? Hogy mi kevéssel járulunk a quotához. Ha kedvező volna államháztartásunk, nagyobb quotát kellene fizetni, mig igy szerencséjére önöknek, nem nekünk és nem az országnak, az osztrákok el fognak ettől a követeléstől állani. A harmadik végül az, hogy a választók láthatják, hogy hova jut az ország és akkor a jelen rendszer mellett elmondhatni a választások után, hogy minden nemzet olyan kormányt választ, mint a milyent megérdemel. Nem akarok olyan képviselő urak példája után sem indulni, mint Török Zoltán, a ki az ellenzéket avval vádolta, hogy mindig személyeskedik, pedig maga a legnagyobb személyeskedésbe esett; mint a fűzfa-poeták, ugy tüntette fel a helyzetet, mintha az egyik oldalon csupa angyalok volnának, a másik oldalon pedig csupa rossz szellemek.

És ha kérdem, miként támadt pénzügyeinkben ez a rossz helyzet? Az első lökést adta erre az a valóságos reform utáni düh, mely mutatkozott. Mint a szentlélek az apostolokat, úgy szállta meg a ministereket a reformok utáni vágy. Igen érdekes tüneményt is látunk e tekintetben. Mindig azt mondták, hogy vegyünk példát Angliától, az angol parlamenttől, ha ez épen beleillet az ő tervükbe, de valahányszor az analogia rosszul ütött volna ki, a magyar geniushoz folyamodtak, a magyar geniusra hivatkoztak. Épen önöknek ezen állítólagos magyar géniusa folytán jutott az ország a jelen rossz helyzetbe. A kormánypártnak egy kiváló tagja, e háznak jelenleg jegyzője, Tibád Antal volt az, a ki a „Nemzet"-ben kimutatta, hogy 914 törvényt és 3900 rendeletet hozott e kormány kormányzási ideje alatt. Ez mutatja, hogy önöket elfogta a reformálási düh s mindent fel akartak forgatni.

E mellett tudva van, nagyon jól tudja a t. ház is, hogy financialis története nemcsak az absolut korszak miatt nincs Magyarországnak, hanem azért sincs, mert a mióta a Habsburg-ház alatt állunk, a magyar nemzet mindig idegenkedett a reformoktól az adózás terén. A nemesség nem fizetett adót s nem akarta elvállalni, de nem azért, a mint mondják, hogy ezt önérdekből tette, hanem azért vonakodott, mert azt hitte, hogyha annak a bástyának, a mint akkor az alkotmányt nevezték, talpkövéből egyet kivesznek, utána dől az egész alkotmány és az osztrák uralom kerül felül. Ismétlem, a mit már mondottam, hogy legfőbb bajainknak, pénzügyeink romlásának keletkezése ott van, mikor az ország törvényhozása küldöttséget bizott meg azzal, hogy Austriával alkudozzék és ez nemcsak, hogy elvállalta a jogtalan és minket meg nem illető 30 milliónyi államadósságot, hanem egyuttal megkötötte kezét a nemzetnek a fogyasztási adók terén. Az igaz, hogy itt történt némi orvoslás a restitutiók terén mutatkozó bajok tekintetében, de nagyon jól tudjuk s a pénzügyminister ur is tudja, hogy az adórendszer milyen befolyást gyakorol az iparág fejlesztésére. Abban az időben Austriában sokkal jobban ki volt fejlődve a szeszipar; midőn Magyarországba behozatott az átalányozási rendszer, kezdett fejlődni a szeszipar. A czukor-ipar azonban tönkrement és nem is lehet rajta csudálkozni, mert lehetetlenség az, hogy egyenlő adóztatás álljon fenn Austriában és nálunk akkor, midőn tudva van, hogy Austriában a répában sokkal több a czukortartalom, mint nálunk s e miatt egyenlő megadóztatási alapon mindig előnyben lesz az osztrák czukorgyártás.

Államadóssági papiraink kibocsátásánál is figyelemmel kellett volna lennünk az adóztatásra. Most már Hegedüs Sándor előadó ur a pénzügyi bizottság nevében a kormány figyelmébe ajánlja ezt, hogy adómentes papirok ne hozassanak be. Igen helyesen, mert pénzügyi romlásunknak ez is egyik oka, hogy adómentes állampapirjaink vannak. Nagyon is megfontolandó az, hogy az adórendszer nálunk jogtalanul sokkal jobban sujtja a földmivelő osztályt mint az ingó tőke tulajdonosát, midőn az állampapirjainknak adómentességet ad s ezek tulajdonosait ezáltal kedvezményben részesíti. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Digitized by Google

Gondoljuk meg és ebben a történelem tanuságul szolgál, hogy Róma bukását tulajdonképen nem az ugynevezett erkölcstelen élet és a barbarok berontása idézte elő, hanem a középosztály tönkremenetele az állami terhek nagy súlya alatt.

Nálunk is igy volt, igy van. Midőn az ősiséget megszüntették, a jobbágyságot eltörülték, ezzel egy nagy darab magyar föld lett idegen nemzetiségüek tulajdonává, pedig a magyar nemzet anteusi ereje épen abban állott, hogy a föld magyar volt s ezért kell arra törekednünk, hogy a magyar földet megvédjük. *(Helyeslés balfelől.)*

Most azon képviselő urnak akarok felelni, a ki nemzetiségi szempontból támadta meg a javaslatot és szövetségesül hivott minket. *(Halljuk! Halljuk!)* Én, t. ház, kijelentem, hogy a képviselő ur rokonszenves húrokat pengetett akkor, midőn előadta, hogy a szerb nép is annyira érzi a zsidók nyomasztó uralmát, mint a magyar; de azért sohse higyje a t. képviselő ur, hogy ezen parlamentnek valaha lesz egy pártja, a mely a magyar állameszmét elhalványulni engedné és talán Mocsáry Lajos képviselő urat kivéve, az általa hangoztatott programmot a magyarok közül valaki magáévá tenné. A rómaiak soha sem használtak erőszakos eszközöket a nemzetiségek romanizálására, de a helyes állami igazgatás és rendszer által mindenütt, a hol a rómaiak megjelentek, a birodalmakat romanizálták. Igy vagyunk hazánkban is. Mátyás királynak szemére vetették, hogy nem volt érzéke a magyar nemzetiség iránt. De jogtalan e vád, mert példa rá az, hogy ő alatta még egy szász is, Heltai, magyarul irta meg krónikáját.

Hallottunk, t. ház, honmentő eszméket; hallottunk a szerintem képtelen tervek után utopiákat, de hallottunk egy pár hasznos eszmét is. Nem akarok ezen eszméknek mélyebb kritikájába bocsátkozni, de azt látjuk, hogy valahányszor az állam romlott anyagi viszonyok közé került, az egyenes adók emelését megszüntették és a fogyasztási adók emeléséhez nyultak.

Azonban tudjuk azt is, hogy mi lett ennek következménye Angliában. Az a nagy ur, a mely a szegényt gazdagoktól elválasztja. Ezért Angliában majdnem minden fogyasztási adót megszüntettek a szesz- és bor kivételével. Ha Magyarországon kiterjesztjük is a fogyasztási adókat, ezeket nem lehet oly rendszeresen keresztülvinni, mint a hogy azt Hegedüs képviselő ur állította, mert zárt városokká lehetett alakítani Budapestet és Pozsonyt, de nem lehet zárt városokat csinálni azon alföldi nagy falvakból, a melyekben még az állatokat is bent nevelik, ha csak az állami sakterolást nem akarjuk behozni, a mire különben már a szükséges lépések megtétettek, mert a hazai disznókereskedők elnöke — zsidó. *(Derültség a bal- és szélsőbal egyes padjain.)* Nagy tehát a valószinüség, hogy a disznókat is nemsokára sakterolni fogják. Ez az ok, t. ház, az, a mely miatt a fogyasztási adókat az alföldön keresztülvinni lehetetlen.

De van a t. pénzügyminister urnak egy másik terve is és ez a szállítási adó. Én, t. ház, nem akarok a t. pénzügyminister urral, még kevésbé Dégen képviselő urral polemiába bocsátkozni; de ha a t. pénzügyminister ur figyelemre méltatta volna a ministerelnök ur fiának egyik tanulmányát, hol az adó áthárítás theoriáját fejtegeti a „Budapesti szemle" 1882-iki évfolyamában, láthatta volna, hogy mennyire jogosult a tőke megadóztatása és hogy az keresztül is vihető. A szállítási adóról is van ezen értekezésben szó, nem tudván még akkor, hogy a t. pénzügyminister ur azt a háznak javasolni fogja. Ott rá mutat az értekező arra, hogy az is a termelőket sujtja.

Egy franczia minister azt mondta a földmüvelőkről, hogy a földmüvelő osztály olyan öszvér, melyet ritkán kell zabolni, nehogy kirúgjon. No hát, t. ház, a mi földmivelő osztályunkról bátran elmondhatjuk, hogy annak nemcsak a zabból, de a szecskából is alig kerül.

Azok a javaslatok az egyedüliek, a melyekkel államháztartásunk jóra fordulását remélhetjük, melyeket mi antisemiták megpendítettünk és azt hiszszük és szent meggyőződésünk, hogy e házában a pénzügyi kormány soha sem fogja az egyensúlyt az államháztartásban helyreállítani, ha csak azokat a terveket önök el nem fogadják.

Az első az állampapirok adómentességének megszüntetése. Austriában történt ez 1868-ban, midőn a kiegyezést megkötöttük. Akkor a pénzügyminister, Brestl, előállt és azt mondta az osztrák parlamentben, hogy ő tudja, hogy nagy vihart fog a monarchia ellen a pénzügyi körökben megindítani, hanem előtte hazájának érdeke mindenek fölött álló és felhivja a parlamentet, hogy szavazza meg ezeket a terveket, melyeket ő benyujtott és a melyek czélja az volt, hogy 17% vetessék ezen papirokra. És a parlament nem habozott megszavazni. Az igaz, hogy nagy felzúdulás történt a pénzügyi körök részéről, de eredménye az lett, hogy ma is sokkal jobban állanak az osztrák állampapirok, mint a mieink.

Egy másik terv is van. Ezt nem antisemita vetette fel, felvetette a mérsékelt ellenzék egyik tagja és ez az, hogy mostan nagyon tanácsos volna, ha a franc-rendszer behozatnék, melynek előnyét ép azért nem akarom fejtegetni, mert egy beszédben eléggé fejtegetve volt és annálinkább, mivel népünk körében a régi váltóforintnak nemcsak eszméje, hanem gyakorlata is megvan és pénzügyi bajaink és romlásunk egyik oka, hogy nekünk oly nagy pénzegységünk van, tudniillik a forint. És nem csak pénzügyi eszközökkel akarjuk ezt orvosolni. Orvosolni akarjuk ezt közigazgatási reformokkal, mint közigazgatási reformmal orvosolja minden ország. Midőn külországokra hivat-

Digitized by Google

koznak, mint hivatkozik Hegedüs Sándor képviselő urtól kezdve valamennyi kormánypárti felszólaló, elfelejtik azt, hogy ha külországokra hivatkozunk, azt nagyon meg kell fontolnunk. Más eszmejáráshoz szokott ember, ha az ottani situatiót nem kellően ismeri, téves következtetést vonhat. Jól tudja a t. képviselő ur is, hogy teszem, angol intézményt angol munkából alig lehet megérteni. *(Zaj.)*

Igy vagyunk a pénzügy terén is. Hogy ha mi csak a számokat tüntetjük fel és nem tüntetjük fel az okokat, melyek azokat szülték, akkor minden nagyon furcsa világban tünik fel. Igaz, hogy a fogyasztási adók Angliában nagyobbak, mint hazánkban, de elfelejti a t. képviselő ur, hogy ott az angol budgetben nincsenek benn azok a helyi adózások, a melyek az önkormányzatot tartják fenn és elfelejti, midőn Franciországról szólott és azt állította, hogy 1000 millióval emelték a költségvetést, hogy igen is emelték a költségvetést, hanem 1875—80-ig nagymérvüek voltak az adóleszállítások és fokozva voltak az állam bevételei, hogy beruházásokhoz kellett nyulni, mert nem tudták, hová tegyék az állam bevételeit.

Egy másik eszménk is van és mi nem sajnáljuk eszméinket előadni, nem rejtjük azokat a véka alá, mert tudjuk, hogy vannak oly antisemita eszmék, melyeket önök átvettek és megvalósítottak. Itt az ellenzék a kormánypárttal vitatkozott, hogy ki vetette fel a vasutak csoportosításának eszméjét, pedig ha megnézzük a naplót, ott fogjuk találni, hogy Istóczy Győző t. képviselő ur volt az, a ki először vetette föl e házban a vasutak államosításának szükségét. A kamat-, szelvényadóval sem bánjuk, ha ugy járunk, hogy önök fogják megvalósítani.

Itt van egy másik eszme és ez a regale megváltásával kapcsolatban a szesz-monopolium kérdése. *(Egy hang a szélső baloldalon: Nem lehet adósságot fizetni! Zaj.)* T. képviselő ur azt mondja, hogy azzal nem lehet adósságot csinálni. *(Egy hang a baloldalon: Nem lehet adósságot fizetni!)* Én nem tudom, mily felfogása van a t. képviselő urnak a monopoliumról, különösen a szeszmonopoliumról, hanem tanulmányozza a külföldet és megláthatja, hogy különösen a szesz terén adózási tekintetben nagyon elmaradtunk; beláthatja, hogy Angliában 100 fok szesz után 190 forint adó van, Franciaországban 1 hektoliter tiszta szesz után 186 franc, nálunk pedig 11 forint. Ennek tulajdoníthatja a t. képviselő ur, hogy vannak vidékek a hazában, a hol a jelen árak mellett 10 krajczárért kapni egy liter pálinkát. Ez pedig a nép elerkölcstelenítésére vezet. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldal némely padjain.)* Angliában egyszer volt idő, a mikor falragaszon hirdették, hogy egy pennyért bárki kaphat pálinkát, kettőért szalmát is, a melyen kialudhatja mámorát. Ha e téren nem iparkodunk reformokra, nálunk is lesz idő, a mikor az, a ki bejön az államvasut indóházából, látni fogja mint dülöngőznek itt-ott az emberek, sőt látni fogja a pálinkás-butikosok által odakészített szalmás fekvőhelyeket is, melyeken a részegek kialuszszák mámorukat. Ez állapotok megszüntetését is elérhetnők a szeszmonopoliummal, melylyel most nem foglalkozom bővebben, minthogy azt már egy más beszédemben megtettem.

Mi közgazdasági reformot is akarunk. Ha önök megszüntetnék a műborgyártást, nem hoznának be Budapestre több bort, mint a mennyit innen kivisznek. Pedig Budapesten is jelentékeny mennyiségü bor fogy el. Azt mondta tegnap Láng Lajos képviselő ur, hogy nézzük mennyi jövedelme van Franciaországnak a borból. Ő tévesen hivatkozott e tárgyra, mert Franciaországban csak kevéssel nagyobbak azon tételek, melyekkel a bort sujtja, de lehetetlenné van téve, hogy a bor kisikoljon a fogyasztási adó alól és mégis ott óriási a jövedelem, nálunk meg kevés. Ez rámutat administratiónk egy égő sebére: hogy nálunk a pénzügyi igazgatás mily nagyon gyarló. Én nem akarom az illetékkiszabási hivatalok megszüntetését, mint egy képviselő ur ma indítványozta, hanem akarok reformot. Az előadó ur hivatkozott Austriára, hogy ott a dohányból mennyi a jövedelem és azzal szemben mennyi minálunk. Hivatkozhatott volna Franciaországra is. Nem azért van azonban ott nagyobb jövedelem, mintha nagyobb volna a fogyasztás, vagy csak finomabb dohányt fogyasztanának, hanem mert a kezelés nem kerül annyiba, mint nálunk. Nálunk a csempészet is óriási és a pénzügyminister ur is tudja azt, hogy épen azért a téli hónapokban sokkal kevesebb a bevétel a dohánymonopoliumból, mint nyáron, pedig télen nagyobb a fogyasztás.

Nem akarom a t. ház türelmét tovább fárasztani. *(Élénk helyeslések. Halljuk! a bal- és szélsőbal némely padjain.)* Befejezem beszédemet. Az alkotmányosságot biztosítani, alkotmányunkat megszilárdítani, erre szükségünk van. De nemcsak arra van szükségünk, hogy a hazafias érzület meglegyen a honpolgárokban, hanem arra is hogy a rendszer biztosítsa alkotmányunk fennállását. Már pedig alkotmányosságunk egyik legnagyobb biztosítéka, a magyar hadsereg sincsen meg. Az alkotmány terén minden tekintetben rosszul állunk. Manap nem az lesz tábornok, a ki jó katona, hanem a kinek politikai nézetei a kémkedése tetszik a kormánynak. De midőn a rendszer megváltoztatását kivánjuk, egyszersmind kivánjuk, hogy pénzügyi tekintetben is némi rendszerváltoztatás történjék. Azt is jól tudom, hogy nem czélszerü és sehol egy országban sem volt rá példa, hogy az adórendszer még oly nagy catastrophák esetén is egyszerre felforgattassék; hanem azt meggyőződésem szent hevével merem álli-

Digitized by Google

tani, hogy az az adórendszer, a mely ma nálunk Magyarországon uralkodik, túlságosan sujtja a szegényebb osztályt. És ha a fogyasztási adók emelésével akarnák a deficitet csökkenteni, ez még nagyobbá tenné azt az ürt, mely a zsidó és a szegény nép közt ma is van. Tudjuk, hogy a zsidók óriási küzdelmet folytatnak, hogy e tekintetben szűz vállaikról minden terhet lerázzanak. De a nemzetben is kifejlődik lassanként az ösztön, mely védekezésre hivja fel az ellen, hogy minden terhet az ő vállaira rakjanak; az általunk, antisemiták által, hirdetett eszmék lassanként átmennek a nép vérébe. *(Derültség.)* Hiába nevetnek a t. képviselő urak, a választás majd meg fogja önöket erről győzni. A nép gondolkozni kezd és nem veszi már az isteni végzet megmásíthatatlan parancsának azt, a mit a zsidó érdek sugall.

Különben még egy idézetet olvasok fel ennek megvilágítására, melyet előbb elfelejtettem. Amerikai magyarok intézték ezt az antisemita párt egyik kiváló tagjához; méltóztassanak meghallgatni. *(Olvassa.)*

„Első királyunk óta nem szűnt meg fajunk idegen intézmények és embereket becsődíteni, elannyira, hogy ma szivünk legmélyebb keservével idegen földről kell panaszkodnunk, idegen országból, a hol könyek közt tapasztaljuk, hogy egy becsületes szabad nemzet mennyire gyülöli bennünk az idegent, a hol mi is megtanultuk, hogy micsoda a mi kötelessegünk odahaza az idegenekkel szemben. — Itt mint idegeneket gyülölnek bennünket, odahaza mint magyarokat szorít ki bennünket az idegen, mert örök idők óta ur Magyarországon mindenki és minden, a mi idegen. Olasz butító intézmények; Magyarországon az idegen fejedelmek által főurakká tett német szolgák, koldusok és csavargók; ujabban a világ minden sarkából csúfosan kikorbácsolt utálatos zsidó söpredék. . . . .

Elnök: Figyelmeztetem a t. képviselő urat, hogy az idézetek felolvasásában is csak olyanokra tessék szorítkozni, melyeknek kifejezéseit a képviselő ur magáévá teheti, ép ugy, mintha saját szavaiként mondaná el a parlamentben. *(Helyeslés.)*

Rácz Géza: Természetes, hogy magaméivá teszem és ugy adom elő mintha saját szavaim volnának. *(Olvassa)* mind, mind ur, gazdag, boldog, hatalmas, szerencsétlen hazánkban, mi pedig annak természetes hű fiai a hazátlanság, a nyomor, a jogtalanság, az idegenség nyomasztó, fojtogató átka alatt bujdosunk egy idegen világrészben gyaláztatva, üldöztetve, hogy nyomorult kenyérkénket, a melyet otthon a gyülöletre méltó idegen rabolt el szánk elől, ezer életveszély között a bánya poklában keressük meg. Nemességi okmányokkal, jogokkal, birtokokkal halmoztak és halmozzák el az idegen kalandorokat, millió és millió holdnyi földek kerültek ez uton birtokukba, nekünk pedig, a magyar nép fiainak, a kik az idegen nagyságok közelébe nem jutottunk nehéz munkákban elnyomorodott testünknek rajta sirt áshatnánk".

Midőn a haza polgárai, kik a hazához hű ragaszkodásukat tanusították, ilyen állapotban vannak, én a költségvetést, mely ezt lehetővé teszi, el nem fogadhatom, hanem azt mondom: valójában csak a hottentotok türhetnek meg egy olyan kormányrendszert, mely mellett a társadalom egy osztálya azt mondhatja, csak fizessenek, mert mi henyélünk. Ez a kormányrendszer meggyalázza az Istent, meggyalázza az embert. Mikor a zsidóság azt mondhatja, az állam mindent adott nekünk, de mi nem adunk semmit, csak üldögélünk pénzes zsákjainkon.

Nem fogadom el a költségvetést, hanem csatlakozom Andreánszky t. barátom határozati javaslatához. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldal némely padjain.)*

Elnök: Bartha Miklós képviselő ur személyes kérdésben kiván szólani. *(Halljuk! Halljuk!)*

Bartha Miklós: T. ház! *(Halljuk!)* Súlyos vádként hozta fel a képviselő ur ellenem, hogy én hajlandó vagyok a delegatióba bemenni. E váddal politikai elveim erőtlenségét akarta bizonyítani a képviselő ur. Én nem érzek magamban arra hivatást, hogy a képviselő urral akár a politikai jellem, akár a politikai eljárás és elmélet felett komoly vitába bocsátkozzam. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* De teszek egy megjegyzést. Én a delegatiót, mint intézményt rossznak tartom, de az én izlésemnek az a társaság, mely ott összegyül, sokkal jobban megfelel, mint az antisemiták társasága. *(Élénk helyeslés és derültség a szélső baloldalon.)*

Elnök: Még többen vannak szólásra feljegyezve és igy az idő előre haladván, a tárgyalás folytatását a holnapi ülésre halasztjuk.

Ezzel az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 órakor.)

Digitized by Google

307. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1887. évi január hó 26-án

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés a beérkezett kérvényekről. A pénzügyi bizottság jelentése az országos kiállítás pénzhiányainak fedezéséről szóló törvényjavaslat tárgyában. Az indítvány- és interpellatiós könyv felolvasása. Az 1887. évi állami költségvetés általános tárgyalása. Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, gr. Szapáry Gyula, Baross Gábor, Trefort Ágoston, b. Fejérváry Géza, Fabiny Theophil, Bedekovich Kálmán, b. Orczy Béla.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Zsilinszky Mihály jegyző ur fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kivánókat Beőthy Algeron, az azok ellen jelentkezőket Törs Kálmán jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni az utóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Zsilinszky Mihály jegyző *(olvassa az 1887. évi január hó 25-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom Háromszékmegye közönségének feliratát, melyben a brassói kereskedelmi s iparegyesületnek kérvényét pártolván, a hadsereg és honvédség szállításainak decentralisatiója tárgyában kérelmez.

Hajdú-Szoboszló rendezett tanácsú város közönségének Győry Elek képviselő által bemutatott kérvényét, melyben a földadó lejebb szállítása, esetleg a catasteri munkálatok folytán előállott földadó-többlet 6 évi részletekben fizethetésének engedélyezése iránt kérvényez.

Mindezen feliratok és kérvények kiadatnak a kérvényi bizottságának tárgyalás és jelentéstétel végett.

Az elnökségnek több előterjesztése nincs.

Visi Imre, a pénzügyi bizottság előadója: Van szerencsém bemutatni a pénzügyi bizottság jelentését az 1885-ik évi budapesti országos általános kiállítás pénzhiányának fedezéséről szóló törvényjavaslat tárgyában. Kérem a t. házat, méltóztassék a jelentés kinyomatását, szétosztását és az osztályok mellőzésével való napirendre tűzését elrendelni.

Elnök: A beadott jelentés ki fog nyomatni, szét fog osztatni és ha a t. ház beleegyezni méltóztatik, az osztályok mellőzésével annak idejében napirendre fog tűzetni.

Egyéb jelentés nem lévén, következik az indítvány és interpellátiós könyv felolvasása.

Beőthy Algeron jegyző: Jelentem a t. háznak, hogy sem az indítvany, sem az interpellátiós könyvben újabb bejegyzés nem foglaltatik.

Elnök: Tudomásul vétetik. Következik a napirend szerint az 1887. évi állami költségvetés általános tárgyalásának folytatása.

Vámos Béla: T. ház! Tekintettel a vitának nagyon is előrehaladt folyamára, részemről nagyobb tisztelettel viseltetem a t. képviselőház türelme iránt, hogy sem azon indokból kérnék szót, hogy magában a költségvetési vitában részt vegyek. Engem arra, hogy szót kérni bátorkodom, Rácz Géza képviselő urnak tegnapi beszédében tett egy nyilatkozata kényszerít. *(Halljuk!)*

Rácz Géza képviselő ur beszédében felemlítette mélyen t. képviselőtársam Irányi Dánielnek, a függetlenségi párt zászlójára nézve tett azon nyilatkozatát, hogy azt a zászlót az idő viszontagsága megtépheti, golyó megszaggathatja, de az a zászló beszennyeztetni nem fog soha. És azon nyilatkozat felemlítése kapcsán Rácz Géza ur szóba

Digitized by Google

hozta Kecskemét városa azon választókerületét, melyet képviselni szerencsés vagyok, oly választó polgároknak, kik magokat a függetlenségi párthoz számítják, azon eljárását, hogy ime megtették azt, hogy a függetlenségi párt zászlója alatt vonultak a választó helyiségbe és ezt tették azért, hogy rám, mint kormánypárti képviselőjelöltre adják szavazatukat.

E két tényt oly kifejezésekkel állítja Rácz Géza képviselő ur egymással szembe, a mely kifejezéseknek más értelme és jelentősége nem lehet mint az, hogy ez alkalommal a jelzett tény által az a zászló valósággal bemocskoltatott volna. *(Ellenmondások a bal- és szélső baloldal egyes padjain.)*

T. ház! Mint kormánypárti képviselő, nem vagyok és nem is lehetek hivatva védeni a zászló becsületét, midőn az azon párté, a melyhez én nem tartozom. De erre nincs is szükség. Megtudják védeni azt a zászlót azok, kik annak hivei, kik az alatt egy politikai párttá egyesültek. *(Halljuk! Halljuk!)*

De, t. ház, azon választó-polgárok érdekében, a kik Rácz Géza képviselő ur nyilatkozata által érintve vannak, kik azonban itt meg nem jelenhetnek, kik magukat itt nem védelmezhetik, Rácz Géza urhoz van szavam.

Rácz Géza: Hallom! Itt vagyok!

Vámos Béla: Első sorban ki kell jelentenem azt, hogy azilletö kecskeméti választóknak érintett tényeért az országgyülési függetlenségi és 48-as párt nem felelős, mert a mit azok tettek, arra nézve attól a párttól megbizást, meghatalmazást nem kaptak és tudtommal nem kértek. *(Közbeszólás szélső balfelől: De a képviselő urra szavaztak! Halljuk! Halljuk!)* Azok a függetlenségi párti választó-polgárok tisztán meggyőződésüket követték függetlenül és szabadon, mint illik oly polgárhoz, a ki a választási jog gyakorlatára méltó. *(Helyeslés.)*

Meggyőződésük pedig az volt, hogy a jogegyenlőség nagy elve Magyarország alkotmányának oly alapelve, a ki a jogegyenlőség elvét megtámadja, abban a nemes harczban, mely az alkotmányos törvények oltalma alatt a politikai téren a haza függetlenségeért folyik, nem méltó arra, hogy a nép bizalmának legyen képviselője. *(Helyes és jobbfelől.)* Ez volt meggyőződésük és mert e meggyőződést manifestálni is akarták, azért nem adták szavazatukat az önök jelöltjére, antisemita urak s azért történt, hogy rám szavaztak, mert tudták azt is, hogy a jogegyenlőség elveiért minden körülmények közt helyt állok. *(Helyeslés jobbfelől, zajos ellenmondás a baloldal némely padjain.)*

Hogy a jogegyenlőség eszméjét miként értették, midőn e meggyőződést nyilvánították, az csupán az ő belső szavuk, saját szivük sugallatára, saját értelmük ítéletére tartozott.

A mint joguk volt önöknek, t. antisemita urak, az, hogy azokhoz a függetlenségi párti választókhoz azon meggyőződés hirdetésével közeledtek, hogy önök az ország függetlenségének ép oly hivei, mint a függetlenségi eszmék kipróbált, érdemekben megőszült bajnokai, a mint joguk volt önöknek azt a meggyőződést hirdetni, hogy a jogegyenlőség azért jogegyenlőség marad, ha végre viszik a honpolgárok egy osztálya, a zsidók ellen mindazt, a mit czélba vettek: ép ugy joguk volt ama választóknak arra, hogy önöknek hitelt ne adjanak. *(Helyeslés balfelől.)* És a ki e tényt oly kifejezések kapcsán tünteti fel, melynek más értelme nem lehet, mint az, hogy abból bárkire, vagy bármire, valamely szenny háramolhatott volna: az provocálja azt a megítéltetést, hogy aligha viseltetik kellő tisztelettel a honpolgárok szabad vélemény-nyilvánítási joga, emberi méltósága és azok függetlensége iránt, a mely a politikai jogok gyakorlatának essentialis feltétele. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* Azt hiszem, hogy ily eljárást visszautasítani, a választó polgárok jó hirneve, egyéni szabadsága, sőt a közszabadság nevében is jogosult és kötelesség. *(Helyeslés jobbfelől.)* Rácz Géza képviselő urhoz ennél több szavam nincs.

A mi pedig magát a költségvetést illeti, az eddig lefolyt vita, az államháztartás képét itt a házban, oly behatóan és minden oldalulag állította elénk és a nemzet elé, hogy e kép kiegészítéséhez nézeteim elmondásával már nem járulhatnék; azért csak azt jelentem ki, hogy azok, a melyek az ellenzék részéről felhozattak, nem ingattak meg azon meggyőződésemben, hogy csak kötelességet teljesítek, midőn a költségvetést részletes tárgyalás alapjául elfogadom. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Rácz Géza: T. ház! Vámos Béla képviselő ur meglehetős indulatosan, *(Ellenmondás jobbfelől)* elég nagy hangon, elég nagy garral támad meg engem és tulajdonít nekem oly állításokat, melyeket egyáltalában nem tettem. Én egészben véve azt mondtam, midőn Irányi Dániel t. képviselő ur felhozta, hogy ők készek inkább elveszteni mandatumukat, mint elvüktől eltérni: hogy igenis ott van a kecskeméti pártárulás, hol igenis eltértek az elvektől, a 48 as zászló elővitele mellett szavazván a kormánypártnak, meglehet, nagynevü tagjára Vámos Bélára. Hogy azt mondtam „nagy nevü", azt ő talán gúnynak vette?

Vámos Béla: Én magamról nem beszéltem.

Rácz Géza: Nem róttam meg az összes kecskeméti polgárokat és kár volt azokat védelmébe venni. Hanem azt hiszem, nincs annál ecclatansabb jelenség és nincs furcsább kép, mint a melyet az feltüntet, hogy épen az, ki ellen a függetlenségi párt részéről Madarász képviselő ur oly erős támadást intézett, védi most a függetlenségi választó-polgárokat. Érdekes jelenség ez, t. ház. Nem is

Digitized by Google

akarok egyebet mondani, minthogy nem tudom: honnan kapta a megbizatást, hogy a függetlenségi párt nevében beszéljen? *(Egy hang a jobboldalról: A választóitól!)* A függetlenségi választóktól? Ez az, a mi a függetlenségiek elvhűségére szomorúan érdekes. *(Zaj a jobboldalon és a bal- és a szélső baloldal némely padjain.)*

Polónyi Géza: T. ház! *(Halljuk!)* A költségvetési vita legutóbbi két napján egy eddig soha nem észlelt, sajátságos tüneménynyel találkoztunk. Egy kisded, de nyomban hozzátehetem, fanaticus és anachronisticus csoport *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon. Zajos ellenmondás a bal- és szélsőbal némely padjain)* azon szerepre vállalkozott, t. ház, hogy a „függetlenségi antisemita párt" jelszava alatt befészkelje magát a függetlenségi pártba s annak legszentebb eszméit lealázza, a pártnak vezérférfiait és törekvéseit kicsinyítse; lealázza azokat az embereket, a kik mögött oly mult áll, melyre nemcsak ők maguk, de talán a nemzet is büszke lehet. *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ily támadással szemben én, a ki ezen függetlenségi és 48-as pártnak szivem legszentebb mélyéből fakadó meggyőződéssel igaz hive voltam és vagyok, mindig kötelességemnek tartanám e pártot megvédelmezni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ha most e szerepre vállalkozom, nyiltan hozzáteszem, hogy ezt egyenesen büszkeséggel cselekszem. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Nem a harag, nem a szenvedély és nem is a gyülölség hangján akarok válaszolni. Az a hang, mely engem most megillet, t. függetlenségi és antisemita párt, a hálának, a mély köszönetnek hangja kell hogy legyen. Nagyon szeretném, ha eltalálhatnám. Őszinte hálával vagyok adósa ezen függetlenségi antisemita párt képviselőinek azért, hogy végre-valahára lehullott az álcza azon törekvésekről, melyeket mi már régen, mint ilyeneket jeleztünk. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon. Nyugtalanság és zaj a bal- és szélsőbal némely padjain.)* Mikor az antisemita párt ott a kormánypárt kebelében, ezen melegágyban megszületett, *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon)* mikor annak villámhárítója volt, már akkor megmondottuk és megjósoltuk, hogy ennek csak egy jövője és czélja lehet s ez az: hogy a kormánypárt valóságos expositurája legyen.

A mostani vita, t. ház, fényes tanúságot tesz a mellett, hogy azok, a kik ezt előre megjósolták helyes alapon állottak.

Elterelni az ország közfigyelmét azon sajnos és szomorú állapottól, hogy a nemzet közvagyonosodásában megbénulva nem képes megküzdeni a kormány és annak áramlatával; e helyett a nemzeti önállóság legszentebb eszméjét lábbal tiporni és ezzel a zsidókérdést paralellába állítani, sőt a zsidókérdést annak még föléje helyezni, ez lehet antisemita politika, de tagadom, hogy magyar politika legyen. *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon. Nyugtalanság és ellenmondás a bal- és szélső baloldal némely padjain.)*

De hát, t. ház, nem is először fordul ez elő a történelemben. Nem is kell nagyon sokat lapozgatni. Valahányszor a nemzet testén annak rákfenéje, az anyagi bajok rágódtak, a zsidókérdés, mondhatnám, mindannyiszor felszinre vergődött, sőt nem ritkán eredményeket is ért el. Már az aranybullában találkozunk a zsidók, izmaeliták és saracénok elleni törvényekkel. Akkor többségben volt ezen áramlat. De az 1222-iki törvénybe iktatott ezen türelmetlenség nem mentette meg a nemzetet attól, hogy 1225-ben épen az oroszokkal szemben súlyos vereséget ne szenvedjen. A nemzetet kettészakítani s ilyen törekvésekkel a legfőbb czéltól elvonni, ez egyedüli feladata, ez egyedüli czélja a függetlenségi antisemita pártnak. *(Ugy van! a szélső baloldalon. Egy hang: Hogy képviselők lehessenek!)*

Arra is rá fogok térni t. képviselőtársam.

Tehát t. ház, első sorban egy sajátságos kérdés vetődik fel. Az ugynevezett antisemita pártnak két árnyalata van: mérsékelt ellenzéki és függetlenségi. *(Mozgás a bal- és szélsőbal némely padjain. Felkiáltások. Kormánypárti is!)* Mind a kettő együttvéve kormánypárti. *(Nagy derültség.)* Első sorban feltünik az, hogy vajjon az a függetlenségi antisemita párt micsoda ürügy alatt, micsoda okból támad azon függetlenségi párt ellen, a mely őt mostanáig az ő törekvéseivel békén hagyta, nem tartván azokat veszedelmesnek és vajjon miért nem foglalkozik a mérsékelt ellenzéki antisemita párt azzal a mérsékelt ellenzékkel, a melynek pedig antisemita szempontból legalább is annyi mulasztást irhatna rovására, mint a mennyit a függetlenségi pártnak a rovására irni akar? *(Ugy van! a szélső baloldalon. Felkiáltások a bal- és szélső baloldal némely padjain: Semmi közünk hozzá!)*

Meg van ennek az igen egyszerű magyarázata, t. ház. *(Halljuk!)* A mérsékelt ellenzéki antisemita párt tagjai között a korral járó tapasztalat s egyszersmind az ezzel kapcsolatos politikai érettség könnyebben el tudja maszkirozni azon igazi ötleteket és czélokat, melyeket itt ezen fiatalabb, de geniálisabb tagok nyiltan hirdetnek. *(Élénk derültség és tetszés a szélső baloldalon.)*

De hát, t. képviselőház, mi az tulajdonképen, a mi engem felszólalásra kényszerít? Mindenek előtt Vadnay Andor igen t. képviselő urnak a multkor tartott beszéde, mert ebből a beszédből én, t. ház, megállapítottam magamnak az antisemita függetlenségi párt politikai programmját, *(Halljuk!)* de megállapítottam egyuttal az antisemiták morálját is. *(Halljuk!)* Hát mit mond ez a politikai programm? Alaptétele az, hogy a nemzet ma már megunta a közjogi harczot, ma már a függetlenségi eszmék nem számíthatnak visszhangra. *(Élén-*

Digitized by Google

mondások a bal- és szélsőbal némely padjain.) Tudom, hogy a t. képviselő ur szíveskedett szavainak olyan magyarázatot adni, hogy ők nem azt értik, mintha a függetlenségi eszme iránt viseltetnék bizalmatlansággal a nemzet, hanem ugy értik, hogy a nemzet nem szereti már ezen eszme hangoztatását azoktól, a kik ezen eszmének mostani képviselői.

No hát, t. képviselőház, ez egyuttal az antisemita morál kérdésére is egy kis fényt vet, mert én ugy tudtam, hogy a kérkedés és pökhendiség mostanáig csak az antisemiták által vitatott zsidó erények közzé tartozott, *(Derültség a bal- és szélső baloldal némely padjain)* pedig, t. ház, ha Vadnay Andor t. képviselő ur azt akarja magának vindicáltatni, hogy ő, ki azt mondja: hiába hivatkoztok ti Kossuth Lajos fiaira, hiába áll életeken Irányi Dániel, ezektől az emberektől nem fogadja el a függetlenségi eszme hirdetését, ezek kicsinyek ő neki. A nemzet történelmének egyik korszakalkotója, a nemzet igazi bálványozott fia, *(Élénk éljenzés a szélső baloldalon)* annak fiai nem szereztek vala érdemet arra, hogy mélnók lehessenek a függetlenségi eszmék hirdetésére; nem, t. ház, Vadnay Andor és Rácz Géza képviselő urak vannak arra hivatva, a kik prófétái lesznek és bevezetendik az igéret szent földjére. *(Élénk derültség a szélsőbalon.)*

Hát, t. ház, az politikai dogma, hogy hát Magyarországon nem a függetlenség, hanem a zsidókérdés a fő, mert az antisemiták vezérférfiai szerint nem Bécstől, hanem a zsidóságtól függünk. *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Mit jelent ez, t. ház? Nem jelent kevesebbet, mint azt, hogy lealázza e fajt annyira, hogy el akarja hitetni, hogy a magyar nemzet 625,000 emberrel szemben annyira tehetetlen, hogy nekik rabszolgájává szegődik és értelmi felsőbbsége által leigáztatik.

Ha igy volna, ha pillanatra való lehetne is e vád, hát hogy lehetne kivánni azon nemzettől, a mely 625,000 ember által megaláztatni engedi magát, hogy lehetne kivánni, hogy e legszentebb eszmét, önállóságot és függetlenséget milliókkal szemben megvédelmezze. *(Tetszés a szélső baloldalon.)* Ha ez igaz, akkor a nemzet képtelen saját nemzeti missiojának betöltésére; akkor egy reménység várhat reá, hogy az antisemita politika révén a müvelt nemzetek gyásza által kisérve, menthetetlenül elbukjék. *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Én azokkal szemben, a kik ily tanokat hirdetnek, ekként állítom fel az antisemita dogmát. *(Halljuk! Halljuk!)* Önök uraim, megtanulták jobban gyülölni a zsidót, mint a hogy megtanulták szeretni a hazát. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Ez a különbség nagy és megmérhetlen köztünk, de büszkék vagyunk rá, hogy e különbség köztünk fennáll. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

De hát, t. ház, halljuk a Vadnay Andor független antisemita képviselő ur által hangoztatott morált: *(Halljuk! Halljuk!)* „A zsidó vallás nem mint hit, mert hiszen a XIX. században vajjon kicsoda törődnék a hittel?“

Vadnay Andor: Kérem, tessék tovább olvasni és befejezni a mondatot. *(Zaj a bal- és szélső baloldal némely padjain.)*

Polónyi Géza: Nekem elég nehezen esik szavainak ezen részét is felolvasni. *(Helyeslés a szélső baloldalon. Zaj a bal- és szélső baloldal némely padjain.)* Hát, t. ház, én, a ki a vallásszabadságnak őszinte hive vagyok, én még attól, a ki ebből magának czégért nem csinál, még az indifferentismust sem vonom birálatom alá, hanem mikor tudomásom van arról, hogy ez a nem annyira veszedelmes, mint sajnálatraméltó propaganda, odakint a vallás apostolait keresi fel, hogy magának hiveket szerezzen, mikor odakint a hit szentségére épitenek, hogy hiveket és szavazatokat találjanak, akkor micsoda morál az itt a képviselőházban, az ország, a törvényhozás szine előtt azzal kérkedni, hogy a XIX. században kicsoda törődnék a hittel. *(Élénk tetszés a szélső baloldalon. Zaj a bal- és szélső baloldal némely padjain.)* Halljátok meg ezt katholikus clérus tagjai, felsőbbek és alsóbbak, halljátok meg Zimándyak és Komlóssyak! A ki ezzel nem törődik, az Vadnay Andor képviselő ur. *(Élénk derültség a szélső baloldalon.)*

A kinek a hit mindegy, a ki nem hisz istenben: attól nem várhatom, hogy higyjen a nemzet jövőjében: önállása és függetlenségében.

De, t. ház, azt is mondja a képviselő ur: „Majd meglátja a 48-as párt a választáskor, hogy milyen ára lesz a mandatumnak.“ Hát én ugy veszem észre, hogy ez az igéretek árán való mandatum-licitatiót jelenti. *(Derültség a szélső baloldalon.)* Hogy ez megint nem keresztény morál, az iránt ismét tisztában vagyok. *(Élénk helyeslés és tetszés a szélső baloldalon.)*

Legkevésbé sem lep meg, ha Rohlingnak méltó tanítványai ezzel dicsekedhetnek a választók előtt. De, t. képviselőház, miután már a morálnál tartok, a t. képviselő urak egyike, gondolom Rácz vagy Veres tagtársunk volt, de sőt Vadnay Andor képviselő ur maga is azt mondá, hogy a függetlenségi párt az Istóczy Győző által benyujtott törvényjavaslatot meg nem szavazta, illetőleg az ellen szavazott. No hát, t. képviselőház, a másik képviselő ur pedig szemrehányást tett nekünk az iránt, hogy a pénzügyi vita alkalmával állítólag csak 20-an lettünk volna jelen. No már most, t. képviselőház, miután tudjuk azt, hogy az antisemita párt által felállított dogma szerint a zsidókérdés a legfőbb és ennélfogva a börzebiróság kérdése legalább is oly fontos, mint a vámkérdés, vagy az önálló hadsereg, hát, t. képviselőház, mit találtam én a képviselőház naplóiban? Azt, hogy

Digitized by Google

akkor, midőn az Istóczy Győző-féle javaslat tárgyaltatott és névszerinti szavazásra került a dolog, a távollevők sorában találom, hogy a többit fel se említsem, Ónody Géza képviselő urat, az antisemita független pártnak most bejelentett elnökét, *(Derültség)* azután Vadnay Andor képviselő urat. *(Élénk derültség)* Veres József képviselő urat *(Zajos derültség)* stb., mig ellenben azok között, a kik megszavazták ezen javaslatot, találom Almásy Sándor, Becker János, Boda Vilmos, Csanády Sándor, Fornszegh Sándor stb. függetlenségi párti képviselőket.

No már most, t. képviselőház, mi tünik ki ebből? Kitünik az, hogy első sorban valótlant állított a t. képviselő ur akkor, midőn azt mondá, hogy a függetlenségi párt ezen javaslatot meg nem szavazta. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Vadnay Andor: Mint párt nem! *(Helyeslés a bal- és szélső baloldal egyes padjain. Zaj.)*

Polónyi Géza: De annak egyes tagjai megszavazták, a többi pedig Istóczy Győző képviselő urnak kinyilatkoztatása alapján, a ki az általam benyujtott határozati javaslathoz hozzájárult, ezen alapon fogadta el a reformot. *(Felkiáltások a szélső baloldal egyes padjairól: Nem járult hozzá!)* Azt méltóztatik mondani, hogy nem járult hozzá? És Istóczy Győző szóról-szóra ezeket mondá *(olvassa)*: „Azon esetben azonban, hogy ha nem tűzetnék ki tárgyalásra, én és társaim támogatni fogják a Polónyi képviselő ur által a mai napon beadott határozati javaslatot.“ *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ez a naplóban van. Már most, t. képviselőház, véteni az igazság rovására, vajjon keresztényi morál-e? Én azt hiszem, hogy ez is, t. képviselőház, az önök által hangoztatott zsidó erények közé tartozik.

Kitünik ebből különben az is, hogy bármely képviselőnek távollétét a függetlenségi antisemita párt tagjai lehetnek legkevésbé jogosítva szemrehányni.

De hát, t. képviselőház, miután már a politikai részszel is foglalkoztam, mit mond a többi között Vadnay Andor képviselő ur? *(Olvassa)*: „Azt hirdetni különben, hogy a zsidóellenes áramlat a vagyon, a tulajdon szentségét megtámadó, az anarchismusnak rejti magvát“ stb., azt mondja *(olvassa)*: „Ha fajirtó belháborura gyül valaha a szenvedély, ebben az országban az, tisztelt túloldal, nem a tulajdon s az uri osztály ellen fog dúlni s nem az antisemiták csinálják, hanem csinálják igenis azok, a kik chauvinismustól eltelve, a nemzetiséget izgatják egymás ellen a hazában, kik a magyarság ellenségeül tüntetik fel azokat a „szegény“ nemzetiségeket, a melyek 1000 év óta együtt élvezik velünk a békében az alkotmány áldásait.“ stb. És kik volnának azok, a kik szítják ezt a chauvinismust? Senki más, mint a zsidók.

Vadnay Andor: Nemcsak azok! *(Helyeslés a szélső baloldal egyes padjain.)*

Polónyi Géza: Bocsánatot kérek. *(Olvassa.)* „Abban a kárhozatos munkában, a nemzetiségek felheczczelésében ismét a zsidókat, a zsidóságot látjuk zászlóvivőnek.“ Ezt méltóztatott mondani. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Vadnay Andor: Zászlóvivőnek!

Polónyi Géza: Mit mond erre t. képviselőház, Veres József t. képviselő ur? *(Halljuk!)* Szóról-szóra fogom idézni szavait.

A mig Vadnay Andor igen t. képviselő ur azon nemzetiségeket, a melyek egyes töredékeinél a fajunk és nemzeti nyelvünk ellen irányzott törekvéseket felismerni majdnem lehetetlenség, szegények módjára védelembe veszi és azok ellen a chauvinisticus vádak zászlóvivőjéül a zsidóságot emlegeti, addig Veres József t. képviselő ur szerint *(olvassa)* „a magyar fajnak valóságos önvédelmi élet-halálharczot kell vívnia körüskörül a hazában a nemzetiségek között“. Tehát vagy Veres József t. képviselő ur tartozik a zsidópárthoz, vagy pedig Vadnay Andor t. képviselő ur nem mondott igazat akkor, mikor a zsidóságot azzal vádolta, hogy a nemzetiségekkel szemben zászlóvivője a nemzeti eszméknek. Más választást nem tudok.

De, t. képviselőház, súlyos vád emeltetett itt a függetlenségi párt ellen azért is, mert azt mondják, hogy bennünket a legrútabb bűn terhel: a mandatumhajhászás. *(Halljuk!)*

Hát, t. képviselőház, én azon példálózgatásokkal szemben, melyeket Vámos Béla t. képviselő urra nézve is fe hozott, csak egy példára akarok utalni, a melyet autopsia utján akarok elbeszélni és ez Németujváron történt. Nem is oly régen volt a választás, mint volt Kecskeméten. Azon megtisztelő szerencsében részesültem, hogy antisemita ellenjelöltem is volt még pedig függetlenségi antisemita, kinek vezérférfia b. Andreánszky Gábor volt, a mérsékelt ellenzéki antisemita párt elnöke. *(Zajos derültség.)* És mikor, t. ház, a most már felocsudott nép a kormánypárttól 1 frtot kért fuvar fejében; az antisemita gróftól 5 frtot kért. S akkor a t. antisemita párt az ő egész mérsékelt és nem mérsékelt ellenzéki conglomeratumával együtt összeszedte sátorfáját és elment, *(Nagy zaj! Derültség! Ellenmondás a bal- és szélsőbaloldal néhány padjain)* kivéve azt az egy kis töredéket, mely körülbelől 40—50 szavazatot számított és ezek a független antisemita párti választók egyik fővezérük vezérlete alatt leszavazott egytől-egyig a kormánypárttal. *(Nagy zaj. Élénk derültség. Ellenmondás a bal és a szélső baloldal néhány padjain.)*

Gulácsy Gyula: Igaz! ott voltam.

Polonyi Géza: Hát, t. képviselőház; *(Halljuk!)* Vadnay Andor t. képviselő ur felállítván azt a tételt, hogy az éhezőnek nem jogegyenlőség kell,

Digitized by Google

anem kenyér; én nem tudom, hogy akkor, mikor a álasztásról beszélünk, vajjon ezen tételt szabad-e á alkalmaznom, vagy sem. Én nem kivánom a consequentiákat levonni, azonban, miután Vadnay Andor t. képviselő ur ugy látszik, azt akarta mondani, ogy az ő választása semmibe sem került, engedtessék meg nekem, hogy — ha nem is absolut igazságként — egy tapolczavidéki anekdotát elmondjak t. képviselő urnak. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ismétlem, nem akarom, hogy ez absolut igazságnak vétessék, de argumentumnak ad hominem kérem, hogy elfogadják. A veszprémi törvényszék előtt egy izben súlyos börtönbüntetésre ítéltek egy tapolcza-vidéki vádlottat. A törvényszéki elnök, a ki ugy látszik, kisebbségben maradt, reá akarta beszélni a vádlottat arra, hogy felebbezzen és minthogy semmiképen sem volt hajlandó felebbezni, azt mondta végre a vádlottnak, hogy felebbezzen édes barátom, hiszen nem kerül az semmibe. Azt mondta erre a vádlott, no már tekintetes törvényszék, ha nem kostál semmibe, nem is ér az akkor semmit. Tehát én constatálom, hogy Vadnay képviselő urnak mandatuma semmibe sem került. *(Élénk derültség a szélső baloldalon.)*

Még csak néhány szavam van. *(Halljuk! a szélső baloldalon.)*

Azt mondhatnám, hogy az a fenséges, szinte irigylésre méltó szerénységgel, mely ezen független antisemita urakat oly méltóan ékesíti, lelkesedésében arra a consequentiára vezette Vadnay Andor képviselő urat, hogy nagy forradalmak magasztos eszméi, szabadság és egyenlőség, a melyekért nemes lelkek annyira hevülnek és melyekért annyi vér folyt, a leggaládabb hazugságok.

Vadnay Andor: Mint testvérforradalom!

Polónyi Géza: Ezzel azonban szembe állítanak ők egy másik forradalmat. T. i. azt mondják: ez a nagy forradalom semmi sem volt, hanem az a forradalom, a melyre már meg van az ok, csak alkalomra vár, hogy kitörhessen, de mi antisemiták mossuk érte kezeinket, az a nagy forradalom, mely a pozsonyi pofozkodásnál kezdődik és a tapolczai kerék kiszedésnél végződik, lesz majd alkalmas arra, hogy regenerálja a népet.

Hát, t. képviselőház, ilyen s ehhez hasonlók azon eszmék, melyeket ők fejtegetnek. Bezárom beszédemet, sajnálva, hogy a t. képviselőháznak figyelmét ily hosszu időre is kénytelen voltam igénybe venni. Nekünk mostanáig az volt a nézetünk, hogy nekünk, mint az ország függetlenségi eszméinek őszinte hiveinek, a kik látják azon corruptiót, azon elkorcsosodást és azon anyagi romlást, mely felé bennünket ezen kormány vezet, hogy nekünk, még ezekkel az urakkal is elnézőknek kell lennünk akkor, midőn védekeznünk kell a legnagyobb uzsorással, a kit én az állam képében látok, a ki 50-nél több perczentet követel tőlünk, mint a mivel tartozunk, de cserébe nem ad semmit. Na, t. képviselőház, sajnálom azt, hogy kényszerít a függetlenségi antisemita párt, miszerint ő velük foglalkozzam. Én ugy vagyok meggyőződve — s reménylem — hogy mi, a kik mostanáig önzetlenül s lelkesülésünk nemes hevében küzdöttünk a függetlenség eszméiért, ezen támadásoktól visszariadni nem fogunk s ha alkalmas lehetett volna valami, hogy megaczélozza izmainkat, ha alkalmas lehetett volna valami, hogy megkétszerezett erélylyel küzdjünk a nemes függetlenségi eszmékért, ugy ez a támadás volt az, mert arra büszkék vagyunk, hogy a függetlenségi eszméket önökkel szemben is meg kellett és megkellend védenünk.

Én ezen eszméktől indíttatva, miután sikerült bebizonyítanom, hogy az antisemita pártnak nincs más rendeltetése, mint a kormánypárt expositurája lehetni, a költségvetést el nem fogadom, csatlakozom Helffy Ignácz t. képviselőtársam határozati javaslatához. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Vadnay Andor: T. ház! Nem akarom a t. ház becses figyelmét a 30 milliós deficittől még messzebb elterelni, ennélfogva csak röviden fogok Polónyi t. képviselőtársam imént elmondott, vagyis jobban mondva elkiabált beszédére s erre is csak annyiban reflectálni, a mennyiben személyemmel foglalkozott. Tartalmaz ez a beszéd egy egész csomó valótlanságot, ferdítést és hibásan idézett mondást az én beszédemből.

Hát én ezekkel pontok szerint foglalkozni nem akarok, csak annyit kivánok határozottan kijelenteni, hogy beszédemnek minden passusát egyenkint és teljes egészében fenntartom. Tartalmaz a képviselő ur beszéde olyan kifejezéseket, hogy „pökhendiek", hogy jobban gyülöljük a zsidót, mint szeretjük a hazát; tartalmazza azt, hogy köztem és Veres József t. képviselőtársam közt milyen nagy különbség van a nemzetiségi kérdés tekintetében.

Nem fogom a t. képviselőházat azzal untatni, hogy mindezekre egyenkint válaszoljak. A legutóbbi pontra nézve azonban engedje Polónyi t. képviselő ur megjegyeznem, hogy köztem és Veres József t. képviselőtársam közt, ha van is nézetkülönbség a nemzetiségi kérdésben, olyan semmi esetre sincsen, mint a milyen van pl. önöknél Mocsáry és Thaly Kálmán képviselő urak közt. *(Élénk derültség.)* Hogy a hittel a 19-ik században kicsoda törődnék, azt igenis mondottam, de ugyanebben a mondatban tettem hozzá: ha csak nem annyiban, a mennyiben az külsőülésében állam-, társadalom- vagy morál ellenes. Ezt nem idézte egészen hiven a képviselő ur, ezért pótlólag teszem hozzá.

Egyébként a képviselő ur beszéde, a melynek hangjához teljesen illik a tartalma s e részben ugy hiszem, bátran hivatkozhatom az elfogulatlanokra, annyira tele van ügyvédi rabulismussal, hogy vele

Digitized by Google

csak egy perczig is foglalkozni nem méltó. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldal némely padjain.)*

Rácz Géza: T. ház! Nagyon jól tudjuk, hogy a zsidóknak és mindenféle zsidópajtásnak egyik fő tacticája az, hogy az antisemiták majdnem mindenikére legalább is annyit igyekszik ráfogni, hogy kikeresztelkedett zsidó. Nekünk is zsidó-morállal válaszolt a t. képviselő ur, miből az ő származására és erkölcseire nem akarok következtetni, hanem egyes állításokat tulajdonít nekem, a melyeket szó nélkül nem hagyhatok. Érdekes, hogy a függetlenségi párt ezen egyik tagja azt mondja, hogy csak az a mandatum ér valamit, a melyet pénzen vásároltak. *(Élénk ellenmondások a szélső baloldalon. Derültség a jobboldalon. Felkiáltások a bal- és szélső baloldal némely padjain: Igen! Igen! azt modotta!)*

Elnök: Kérnem kell a t. képviselő urat, ne méltóztassék ily fejtegetésekbe bocsátkozni.

Rácz Géza: Én azt azért hoztam fel, mert kapcsolatban áll azon dologgal, a mely miatt felszólalok, mert azt is mondotta, hogy midőn Német Ujvárott az az emlékezetes választás volt, melynél antisemitismussal korteskedett és nálunknál nagyobb antisemitának vallotta magát és a hol a saját vallomása szerint is nem ingyen választották meg. *(Egy hang a bal- és szélső baloldal némely padjairól: Van conto! Derültség.)* Igen, azt méltóztatott mondani, hogy ingyen választották meg. Azt mondotta a t. képviselő ur, hogy mi átvezettük a választókat.

Polónyi Géza: Nem ön! *(Nagy zaj a szélső balfelől. Halljuk! Halljuk!)*

Rácz Géza: Engedelmet kérek, de én is ott voltam. *(Zaj.)* Ezzel szemben, t. ház, én csak annak constatálására szorítkozom, hogy mi nem akartunk más szavazatokat vásárolni s hogy mi nem kereskedtünk elvekkel, mint kereskedtek azok, kik Kecskeméten rászavaztak a kormánypártra. *(Mozgás szélső balfelől. Halljuk! Halljuk!)* A mi választóink, t. ház, sehol sem szavaztak a kormánypártra. Ezt én büszkén hozom fel és említem. *(Nagy zaj szélső balfelől.)* Én, t. ház, befejezem beszédemet, mert látom, hogy ez a párt (*a szélsőbalra mutat*) iszonyúan zajong. *(Derültség a szélső balfelől.)* Személyes megtámadtatás ellen akartam magamat védeni, de ugy látom, hogy itt az embert szóhoz sem engedik jutni a szólásszabadság apostolai. *(Nagy mozgás szélső balfelől.)*

A t. képviselő ur azt mondta, hogy megbocsátja nekünk a támadásokat, mert a kik korra fiatalok és tapasztalatlanok, azok talán politikailag sem érettek. No hát a t. képviselő ur bebizonyította nekünk, hogy lehet valaki korra idős, de politikailag éretlen. *(Nagy zaj és mozgás szélső balfelől. Élénk helyeslés a bal- és szélsőbal némely padjain.)*

Verhovay Gyula: *(Zaj.)* Nem szólaltam volna fel ezen kérdésben, t. ház, mely nagyon emlékeztet az anglikán egyházban folyt vitára, melyben egyszer a körül forgott a kérdés, hogy mekkora hatása van a párbérnek az üdvösségre. *(Halljuk! Halljuk!)* Itt ugy látszik, arról folyik a vita, hogy mekkora hatása van a mandatum megnyerésének a függetlenségi elvek győzedelmére vagy bukására. *(Nagy zaj a szélső balfelől.)* De, t. ház, én még ennek daczára sem szólaltam volna fel, ha a németujvári kerületben történt választásnál történteket szóba nem hozta volna Polónyi Géza képviselő ur. Azt mondta ugyanis a t. képviselő ur, hogy mi és azok, kik azon választásnál jelen voltunk, elbujtunk. Igenis elbujtunk, midőn Szent-Eleken egyre-másra vásárolták a szavazatokat és egymásra licitált a kormánypárt és az ugynevezett függetlenségi párt. *(Nagy zaj a szélső baloldalon.)* Ekkor én oda állottam és kijelentettem, hogy mi ezen lélekvásárlásokba nem folyunk bele, inkább visszavonulunk. S midőn ennek daczára is valami száz választó bejött pártunk zászlója alatt, akkor újra megindult a vásár. Eljöttek e választók hozzám, t. ház, és kérdezték, hogy melyik párthoz álljanak? Én azt mondtam, csak ahhoz nem, mely vásárol. Hogy mi lett az eredmény, azt láttuk, mert ezen licitatióban Polónyi Géza képviselő ur győzött. Ha mi ellene működünk, ha a függetlenségi zászlót tiszteletben nem tartjuk, akkor nem győzött volna, akkor nem is lett volna alkalma elmondani itt a függetlenségi elveket valló antisemiták ellen intézett invectivákat. *(Nagy zaj a szélső balnémely padjain. Ugy van! Halljuk! Halljuk!)* Kossuthra hivatkoznak. No hát, t. képviselőház, ha valamikor megtagadták Kossuthot, megtagadták akkor, mikor programmját nem tartják tiszteletben. *(Zaj a szélső balfelől.)* Kossuth Lajos a függetlenség jelszavát ajánlotta e pártnak czímül. Kossuth röviden és velősen jelölte ki e czím mellé a programmot. Hiszekegyül állította fel az elvet: „Magyarország semmi más országnak, vagy nemzetnek alá nem vetett szabad és független ország.“ Ezt a jelszót, ezt a nevet, ezt a programmot tűzte ki Kossuth Lajos. És hozzá tette: ne nézzék, miben térnek el egymástól, csak azt nézzék, miben értenek egyet; vegyék példányképül Olaszországot, a mely midőn kitűzte egységének kivívását, Cavourral az élén nem nézte, milyen a hite valakinek, nem nézte clericális-e vagy carbonari, mágnás vagy polgár, földmívelő vagy iparos, monarchista vagy republikanus, hanem szövetkeztek a jelszó alatt: „Olaszország legyen egységes.“ És mert szövetkeztek, kivívták hazájuk egységét, függetlenségét. E programmot kell megtartani s akkor ki fogjuk vívni Magyarország függetlenségét is. Nem fogadom el a költségvetést. *(Helyeslés a bal- és szélső bal némely padjain.)*

Digitized by Google

Veres József: *(Zaj.)* Polónyi képviselő ur névszerint megemlített és ennek felvilágosítására kérek egy pár szót. *(Halljuk!)* Szemünkre vették nekünk, függetlenségi pártiaknak, tehát nekem is azt, hogy bizonyos tekintetben közösek vagyunk a mérsékelt antisemitákkal. E vádat, mint politikait nem fogadhatom el ez oldalról, a hol vegyesen ülnek a 48-as és függetlenségi pártiak. *(Egy hang a szélső balfelől: Egy párt ez!)* Volt idő, mikor nem volt egy, kérdezzék meg csak vezéreiket azon idő felől, a mikor nem tudtak egy táborban megférni.

Az mondatott továbbá, hogy Vadnayval nem értek egyet a nemzetiségi kérdésben. Mi tökéletesen egyetértünk; mert ő azt mondotta, hogy a zsidók szítják a nemzetiségek közt a viszályt, én meg azt mondottam, hogy a magyar küzdi az élet-halál harczot s a zsidóság e harczban nem vesz részt; s tegnap fejeztem ki, hogy az erdélyi magyar közművelődési egylet már tevékenyen működik s a zsidóság abban nem vesz részt. Tehát ellenmondásokat keresni, a hol nincsenek, fölösleges és hiába való dolog. *(Helyeslés a bal- és szélsőbal némely padjain.)*

Csanády Sándor: T. ház! Nem volt szándékom a szőnyegen levő költségvetési törvényjavaslat általánosságban tárgyalása alkalmával igénybe venni a t. ház tagjainak türelmét, *(Halljuk! Halljuk)* nem is szólaltam volna fel, hogy ha Dégen Gusztáv képviselő ur e napokban tartott beszédében oly magasztalólag, oly dicsőítőleg nem nyilatkozott volna Tisza Kálmán miniszterelnök urnak miniszteri működését illetőleg. *(Derültség.)* Nem szólaltam volna fel, de miután maga Tisza Kálmán ur sem vehette Dégen Gusztáv urnak e nyilatkozatát másnak, mint gúnynak, rágalomnak, *(Általános derültség)* mint hizelgésnek igenis, felszólaltam azért, nehogy a közvélemény Tisza Kálmán miniszterelnök urnak működését illetőleg tévutra vezettessék.

T. ház! Köztudomásu dolog, miszerint Tisza Kálmán ur az 1875-ik évben, a midőn ..... *(Zaj. Szónok hátrafordulva)* a t. antisemita urak tessenek kimenni s én kérem az elnök urat, méltóztassék személyenként rendre utasítani a zajongókat. *(Derültség.)*

Köztudomása, t. ház, és azt hiszem, maga Dégen t. képviselő ur sem tagadja, miszerint midőn 1875 ben Tisza Kálmán miniszterelnök ur — az önzés, a nagyravágyás gonosz szelleme diadalmaskodván fölötte — a határozati, a közjogi elvek magaslatáról a közös ügyek fertőjébe süllyedt *(Derültség)* s az általa is elátkozott 1867-iki közösügyes alapon elfogadta a miniszterelnökséget, hogy e politikai hitehagyottsága és árulása által elkövetett haza- és nemzetellenes bűneit némileg kiengesztelje, oda nyilatkozott, miszerint ő csak azért fogadta el az általa is elítélt közösügyes alapon a miniszterelnökséget, hogy az állam bevételei és kiadásai között az egyensúlyt helyreállítsa. Továbbá az mondta, miszerint ő azáltal, hogy a közösügyes alapon elfogadta a miniszterelnökséget, nem adta fel a multban vallott politikai hitelveit, hanem azokat csak egy időre szegre akasztotta. Békés türelemmel várt e sokat szenvedett, ez elárult nemzet a közelebb mult 11 szenvedésteljes éveken keresztül arra, hogy Tisza Kálmán miniszterelnök ur beváltja-e a képviselőházban, tehát a nemzet szine előtt tett igéretét? Jogosan várta a nemzet, hogy Tisza Kálmán ur, mint miniszterelnök, okvetlenül helyre fogja állítani az ország bevételei és kiadásai közti egyensúlyt. Jogosan várta a nemzet, hogy Tisza Kálmán miniszterelnök ur a multban vallott, de szegre akasztott politikai hitelveinek a szegről leakasztása következtében vissza fogja szerezni hazánk jogtalanul elrabolt önállóságát, függetlenségét s eszközölni fogja, hogy a nemzet önálló hadügygyel, pénzügygyel, kereskedelemmel és külképviselettel birjon; hogy a nemzet önmaga rendelkezhessék sorsa felett, következőleg, hogy a nemzet boldog és elégedett lesz. Azonban, t. ház, mint a szomorú tapasztalat mutatja, Tisza Kálmán ur a helyett, hogy az ország bevételei és kiadásai közötti egyensúlyt helyreállította volna, alig tett egyebet, mint engedelmes többsége által e nemzet egy részét az anyagi megsemmisülés és tönkrejutás szélére vezette, koldusbotra juttatta, földönfutóvá, éhezővé tette; alig tett egyebet, t. ház, mint Austria-Bécs érdekében feláldozta e nemzetnek ezredéves jogait, önállóságát, függetlenségét. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Ha Tisza Kálmán miniszterelnök ur hitszegővé lett, ha nem váltotta be a nemzet szine előtt tett igéreteit: itt az idő, t. ház, hogy az öntudatra ébredő nemzet önmaga akassza le a szegről a Tisza Kálmán miniszterelnök ur által szegre akasztott elveket; itt az idő, t. ház, hogy az öntudatra ébredő nemzet a közelebbi képviselőválasztások alkalmával vonja meg bizalmát azon közösügyes tiszapárti lovagoktól, kik közreműködtek, elősegítették, eszközölték Tisza Kálmán miniszterelnök urnak nemzetgyilkos politikáját; itt az idő, t. ház, hogy az öntudatra ébredő nemzet a jövő képviselőválasztásoknál oly férfiakat ajándékozzon meg bizalmával, kik a nemzet önállóságáért, függetlenségéért, valódi alkotmányos szabadságáért, a haza szellemi, anyagi jóléteért küzdenek. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

T. ház! Már magukban az általam említett bűnei Tisza Kálmán miniszterelnök urnak elegendő okok lennének arra, hogy ő ott a miniszteri székben ne legyen; elegendő ok lenne arra, hogy a király ő Felsége is vonja meg tőle bizalmát, mert hiszen egyik bűne Tisza Kálmán miniszterelnök urnak az, hogy még a király ő Felsége irányában sem őszinte; nem őszinte, mert nem tudatja;

Digitized by Google

nem ismerteti meg vele azon szánandó nyomorúságos helyzetet, melyben a nemzet sínylik; sőt, t. ház, tévútra vezetve tartja ő Felségét annak eltitkolásával, hogy mik e nemzetnek legforróbb óhajtásai, vágyai.

Hogy Tisza Kálmán ministerelnök ur mai napig sem váltotta be a nemzet szine előtt tett igéretét, ennek oka vagy az, mert nem bir képességgel igérete teljesítésére, adott szava beváltására, vagy hiányzik nála az önzéstelen hazafiság. Egyik esetben sem méltó arra, hogy a ministeri székben üljön. Azért menjen, pusztuljon a ministeri székből! *(Zajos derültség.)* Adjon helyet oly férfiaknak, kik Austria-Bécs érdekeiért nem áldozzák fel a nemzet önállóságát, függetlenségét és nem tűrik el azt, hogy idegen érdekekért a nemzet nyakába 2,274 millió teher rakassék. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Én, t. ház, oly czélok kivitelére, melyek hazám, nemzetem érdekeivel tökéletesen ellentétesek s oly ember rendelkezése alá, ki iránt bizalommal nem viseltethetem, mert politikai hitehagyott, semmiféle költségvetést meg nem szavazok.

Ha becsteleneknek, piszkosaknak tartjuk azokat az embereket . . . . . *(Mozgás jobbfelől. Elnök csenget.)* Mi tetszik? *(Derültség!)*

Elnök: Tessék a képviselő urnak jobban megválogatni kifejezéseit. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Csanády Sándor: Ha becsteleneknek, piszkosaknak tartjuk azon egyéniségeket, a kik egyeseknek tett igéreteiket be nem váltják, kérdem én: nem pálczát kell-e törnünk azon egyéniségek felett, kik egy nemzet szine előtt tett igéreteiknek eleget nem tesznek, *(Ugy van! a szélső baloldalon)* kik önmagukat megtagadják, *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon)* meghazudtolják? *(Helyeslés a s első baloldalon.)*

Én, t. képviselőház, a tárgyalás alatt levő törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául sem fogadom el. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: T. ház! Szólásra senki sincs feljegyezve; ha tehát szólani senki sem kiván, a vitát bezárom. Szavazás előtt szó illeti még a bizottság előadóját, továbbá Helfy Ignácz, Horánszky Nándor és báró Andreánszky Gábor képviselő urakat, mint a kiknek határozati javaslatait 10 képviselő aláirta. Az első szó a bizottság előadóját illeti. *(Halljuk!)*

Hegedüs Sándor előadó: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* A hosszas költségvetési vita, mely az imént lezajlott, felkarolta nemcsak az 1887. évi állami költségvetést, nemcsak pénzügyi helyzetünket általában, hanem több oly kérdést is, melyekkel mint előadó nem foglalkozhatom. Azonban méltóztassék megengedni, hogy midőn iparkodni fogok arra, hogy előadói kötelességemnek lehető rövidséggel megfeleljek, egyuttal szabadságot vegyek magamnak egyéni nézeteimnek és impressióimnak is lehető röviden kifejezést adni. *(Halljuk!)*

Magával a költségvetéssel nagyon kevesen és nagyon keveset foglalkoztak. Az 1887. évi előirányzatnak mérlegében mutatkozó hiányra nézve körülbelől egyetértés van a házban; eltekintve attól a csekély számítási különbségtől, hogy az ellenzék részéről a hiányt mindenképen kikerekíteni iparkodtak és nemcsak az előirányzat végén levő 22 milliót, nemcsak a törlesztésre szükséges 12 milliót, de egyszersmind az államjószágok eladásából előirányzott fedezetet is a hiányhoz számították, sőt miután ezen összegek együttvéve csak 39 milliót tettek, jól esett lelkűknek, hogy azokat kerek számban 40 millióra kikerekítsék. Csak Helfy Ignácz t. képviselő ur ment még ennél is tovább és az 1886-ik év terhére elszámolt kiállítási költséget is az 1887-iki költségvetés terhére vitte át és azzal ennek mérlegét rontotta, viszont pedig a pénztári készletek kiegészítésére szükséges összeget is az 1887-ik év hiányához számítván, 60 millió hiányt hozott ki. A mely összeggel azonban a ház ellenzéki oldaláról sem igen foglalkoztak, ennélfogva annak tüzetes birálásába én sem bocsátkozom.

Egyetértés van a ház minden tagja között arra nézve, hogy az államháztartásnak nemcsak mérlege, hanem egész pénzügyi helyzetünk romlott. És ennek felderítésében, a pénzügyi bizottság őszinteségét kétségbe vonni, azt hiszem, nem lehet.

Magának a költségvetés realitásának tekintetében alig egy-két szó volt felhozva, alig egy-két kétely lőn kifejezve és igénytelen nézetem szerint, a birálatot azok sem állhatják meg. Mert ha Horánszky és Gaal t. képviselő urak azt birálták, hogy a vasműveknél a zárszámadás tanúsága szerint a bevétel rendesen az előirányzaton alul marad 1 millió—1 millió 200 ezer forinttal. Akkor méltóztassanak tekintetbe venni, hogy a kiadások épen ezért 1.038,000 forinttal lettek leszállítva s a bevételeket a pénzügyi bizottság 83,000 forinttal szintén leszállítván, ezáltal körülbelől ugyanazon összegnek felelt meg, mely összeget ők kifogásolták.

Vagy pedig midőn Horánszky képviselő ur felhozza, hogy az újonnan kibocsátandó czímletek kamatszükséglete 1.200,000 forint lesz, ezáltal ismét tévedésbe esett, mert az egész évi terhet vette fel, holott ugy a törlesztési kölcsönnek, mint a hiány fedezésére szükséges összegnek kamata ugy, a mint contemplálva van, nem az egész évet terheli, hanem csak a kibocsátás arányában és ugy, azt hiszem, a felvett fedezetet egészen realisnak lehet tekinteni.

Más érdemlegesebb kifogás realitás szempontjából nem is lett felhozva, ennek következté-

Digitized by Google

ben nem tartom szükségesnek, hogy e tekintetben a ház türelmét hosszasabban igénybe vegyem.

Most már azon fontosabb és nehezebb kérdésre térek át, hogy az államháztartás romlott és különösen, hogy az előirányzat és a zárszámadási eredmények közt az utóbbi években tapasztalt eltéréseknek mik az okai. *(Halljuk!)* E tekintetben azt hiszem, egészen elfogulatlanul azt három tényezőre vezethetni vissza.

Ezzel részben az előirányzat természete áll kapcsolatban. Mert méltóztassék tekintetbe venni, hogy némely költségvetésünkben az átalány-rendszer még mindig igen jelentékeny részt vesz; maguk az intercalaris levonások igen jelentékeny összeget adnak ki, már pedig ugy az igazságszolgáltatásnál, mint más téren a helyek megüresedése, az igazságszolgáltatás és az administratio érdekében nemcsak a kormány, nemcsak egy párt, hanem minden részről állandóan kifogásoltatott és mindig sürgettetett a kormány, hogy például az igazságügyi kinevezésekkel siessen, mert az igazságszolgáltatás vallja kárát, hogy ha a helyek sokáig betöltetlenül hagyatnak. Vagy a közoktatás terén mindazon túlkiadások, melyek előfordultak — a költségvetési jog ellenére, hibásan — e házban nemcsak keményebb kritikát nem provocáltak, de a zárszámadások tárgyalása alkalmával ezek voltak azon tételek, melyek rendszerint a legegyhangúbb elfogadásban részesültek.

A másik csoportja a tényezőknek, a melyek befolyással voltak arra, hogy az előirányzattal szemben túlkiadások mutatkozzanak, az üzemekben rejlik. A vasművek, a vasutak, részben pedig a ménesgazdaságok oly tényezők, a melyek még ha a legszigorubb szemmel kisérjük is az előirányzatot, a viszonyoknak mindenféle változásait és esélyeit azokkal szemben teljesen kiszámítani és ennek következtében a költségvetést teljesen biztos alapra helyezni ezeknél nem lehet. Elismerem, hogy a mult években e czímeken előfordult túlkiadások szükségessé tették, hogy az előirányzatot lényegesen megváltoztassuk, de azt hiszem, hogy e tekintetben az 1887-iki előirányzat a követelményeknek megfelel, a mint hogy az semmiféle részről kifogásolva nem is volt. Végre maga a vámjövedék visszaesése is jelentékeny befolyással volt. Mert méltóztassanak megnézni az 1883. és 84-iki zárszámadási eredményeket s méltóztassanak azokat az előirányzattal összehasonlítani: kedvezőknek fogják azokat látni. Miért? Mert a vámjövedékek eredménye kedvező volt. De mihelyt visszaesés fordult elő a vámjövedékekben, 1885-ben, igen természetes dolog, hogy a hiány nagy mértékben mutatkozott és a hiánynyal kapcsolatosan túlkiadások, illetőleg pótthitelek fordultak elő.

Azonban maguknak a túlkiadásoknak nemcsak okaival, de mértékével és természetével is meg kell ismerkednünk és e tekintetben Enyedi Lukács igen t. képviselő ur foglalkozott a számokkal. *(Halljuk!)* Enyedi t. képviselő ur, tudniillik az 1879-ik évet vévén fel, kiszámította azt, hogy e kormány a költségvetést annyira nem tartja tiszteletben, hogy az 1879-iki évtől, 1885. végéig 108 millióra megy az a túlkiadás, a mely előfordul. Bocsánatot kérek. A t. képviselő ur azt mondta, hogy e számot a számszék összeállításai nyomán számította ki. Téved. A t. képviselő ur a számszék összeállításainak csak egyik részét fogadta el és nem mind a kettőt.

Ha elfogadja a t. képviselő ur — és én elfogadom — azon számítását a számszéknek, a hol a mérlegből kidobja mindazt, a mi oda nem tartozik, akkor méltóztassék tekintetbe venni mindazt a kiadást, a mely nem ugyan a költségvetési törvénynyel kapcsolatosan, de az év folyamán előzetesen vagy póthitelképen, de a törvényhozás által megszavazva lettek, a mint ezt a számszék a különböző törvények idézése mellett összeállítja. *(Ugy van! jobbfelől.)* És hogy ha ez alapból indul ki, egészen más eredmény jön ki, mint azt mindjárt bátor leszek bemutatni. *(Halljuk!)*

De a t. képviselő ur egy igen ártatlan fogáshoz is nyult. Midőn azt a bűnlajstromot elsorolta az 1879. évtől kedve, egyszerre csak azt mondta: „s a többi s a többi". Én azt gondoltam, nem akarja a házat nagy számokkal untatni, de mikor ránéztem a kimutatásokra, akkor láttam, hogy azon éveknél mondta: „s a többi", a mely években a zárszámadási eredmény kedvezőbb, mint az előirányzat. 1882-ben ugyanis — a számszék összeállítása szerint — előirányozva volt 55.800,000 forint, a zárszámadási eredmény volt 46.300,000 forint, 1883-ban volt az előirányzat 45 millió, az eredmény volt 39 millió. Hogy pedig a túlkiadások egész összege a t. ház előtt legyen, a számszék összeállítása szerint, bátor vagyok jelenteni, jelentékeny összeg ugyan, de épenséggel egynegyed része annak, a mit a t. képviselő ur mondott, hogy 27.064,000 forint az a túlkiadás, a mi összesen előfordult 1879. óta 1885. végeig. Ennyi a túlkiadás és e szerint lehet megítélni ugy helyzetünket, mint azt a kezelést, a melyet a kormány az államháztartásban tanusított; de egyszersmind hozzá kell tennünk azt, hogy maga megtette mindazokat az intézkedéseket, a melyek a mult évek tapasztalatai alapján szükségesek arra, hogy a jövőre ily túlkiadások elő ne forduljanak, minthogy az 1887-iki előirányzat a birálat alapján csakugyan olyannak találtatott, a mely megfelel azon követelménynek, a mely e tekintetben méltán és minden oldalról hangoztattatott.

Azt mondták azonban t. ház, hogy hibás a kormány és hibás a pénzügyi bizottság, hogy a dolgok ide jutottak. Gróf Apponyi Albert t. kép-

Digitized by Google

viselő ur azt mondta az előadóval szemben, hogy az előadó szépíti a dolgot, a mennyiben azt mondja, hogy a kormány nem felelős és midőn közbekiáltott valaki, hogy az előadó ezt nem mondta, akkor kijavította: azt mondotta, hogy nem első sorban felelős.

Gróf Apponyi Albert, t. képviselő ur igénytelen személyemet szóról-szóra a következő váddal illette:

(Olvassa) „Azonban a t. előadó ur a vitát bevezető beszédében épen úgy a 22 milliós túllépéseknek tárgyalása alkalmával, a tárgy mellett található mentegetődzéseknek terére lép és itten ismét találkozunk azzal az ismert, sokszor hallott érvvel, hogy nem lehet a költekezések ezen túltengéseért a kormányt okolni; ez folyamánya bizonyos általános áramlatoknak."

Bocsánatot kérek, de én bevezető beszédemben szóról-szóra a következőket mondottam: „De igen természetes, hogy mindaz, a mi a kormányzat terén az általános áramlat, sőt a magyar országos viszonyokból folyó áramlat és tényezők hatása alatt történt, a kormányt nem menti fel a felelősség alól mindazon tekintetben, a mi az államháztartás körében történt, vagy nem történt". Azt hiszem tehát, nemcsak felelőssé, de első sorban felelőssé tettem a kormányt, tehát t. képviselőtársamnak vádja ellenem legalább is alaptalan.

Azonban Gaal Jenő és Fenyvessy Ferencz t. képviselő urak előállottak és azt mondották, hogy a pénzügyi bizottság a hibás. De sajátságos ellentétet fejtettek ki beszédjökben, noha most egymás mellett ülnek.

Mig ugyanis Gaal Jenő t. képviselő ur azt mondta, hogy a pénzügyi bizottság elég szigorúan vette a dolgot 1879—1882-ig, de akkor a kedvező termés és viszonyok hatása alatt megzavarodott s ennek következtében sem a controllt nem gyakorolta ugy, mint addig, sem pedig nem állította fel a követelményt az államháztartás betartása tekintetében ugy, mint azelőtt; addig Fenyvessy Ferencz t. képviselő ur nem ment ily messze. Ő leszármaztatta igénytelen jelentésem alapján a pénzügyi bizottság álláspontját 1879-től végig és azt olvasta ki belőle és olvasta fel a ház előtt is, hogy mi mindig hangsúlyoztuk a költségvetés betartását és a takarékosságot s csak azt veti szemünkre, hogy nem vontuk le abból a következtetést és azért a kormányt meg nem buktattuk, illetőleg bizalmunkat tőle meg nem vontuk.

Ezt elismerem. Ebbe azonban belejátszanak oly politikai motivumok is, melyeket majd igénytelen előadásom végén leszek bátor előadni; de e nyilatkozatát Fenyvessy Ferencz t. képviselő úrnak felhasználom arra, hogy kijelentsem, hogy ő specialis collegájával merő ellentétben áll.

De Gaal Jenő t. képviselő úr állítása nem is alapos, mert a t. képviselő úr igénytelen jelentéseimből kiszakított ugyan egyes passusokat, de nem olvasta fel azokat, melyek azon álláspontnak felelnek meg, melyet ő hangsúlyozott. 1882-ben azt mondta a pénzügyi bizottság, hogy bizonyos szigorúan szem előtt tartandó korlátok közt kell tartani államháztartásunkat; 1883-ban biztosítékokat követelt az államháztartásunk rendezésének tekintetében és 1884-ben az 1885. évi költségvetésről szól, melyben a rendes költségvetésben feleslég volt előirányozva, azt mondta a bizottság, azonban ezt, tudniillik a mérleg fenntartását rendes költségvetésünkben csak ugy érjük el, hogy ha nem egy pillanatra és nem egy évre, hanem állandóan biztosíttatik az egyensúly a rendes kiadások és a rendes bevételek között, ezért szükségesnek tartjuk a kormány figyelmébe ajánlani, hogy a nemzettől igénybe veendő áldozatok árán a czélt csakugyan biztosítani iparkodjék.

Azt hiszem tehát, t. ház, bebizonyítottam, hogy éppen azon években, a mely évekből vett idézetekkel itt vádolták a bizottságot azzal, hogy nem tekintette a dolgokat elég elfogulatlanul, egész határozottan követelte a bizottság mindazon biztosítékokat, melyek szükségesek az államháztartásnak nemcsak megtartására, hanem egyszersmind rendezésére is.

Azonban, t. ház, a dolog érdeme államháztartásunk, illetőleg pénzügyi viszonyaink helyzetében van. E tekintetben Horánszky t. képviselő ur foglalkozott a legbehatóbban a dolgokkal. Engedje meg a t. ház, hogy egy megjegyzést bocsássak előre. A t. képviselő ur, valamint Enyedi Lukács képviselő ur is, midőn számokkal állnak elő, ezt combinatiókkal teszik; sőt Enyedi Lukács képviselő ur magánjegyzetek alapján. A képviselőház előtt és a közönség előtt azonban, nézetem szerint, igy eljárni nem lehet; mert nem nyujthatván azon részletességgel, mely szükséges, számításaiknak tényezőit az ellenőrzés kezébe, azok felett vitatkozni nem lehet. Nekünk egyetlen egy alapon lehet vitatkoznunk és ez alap a zárszámadás és a zárszámadási bizottság jelentése. Midőn tehát én Horánszky képviselő ur számcsoportjait, legalább a főbbeket birálat alá kivánom venni, oly hiteles adatok alapján indulok el, melyek közkézen forognak, melyekbe betekinthet mindenki s az első perczben meggyőződhetik arról, vajjon helyesen vannak-e csoportosítva e számok, vagy nem. Ha nem ezt tesszük, ugy a vita megszünik. Mert én nem mehetek odáig, hogy elkérjem számításaikat és az eltérő számokat a ház előtt krétával kezemben revideáljam; azokat csak hinni lehet, vagy nem hinni.

Másik megjegyzésem az, hogy az ellenzék sajátságos helyzetben volt Horánszky Nándor t. képviselő ur beszédével szemben. A midőn mi a ministerek, vagy a kormány adatait, állításait elhisszük, azt vetik szemünkre, hogy bizonyos sa-

Digitized by Google

crificio dell'intellecto-t követünk el és a t. ellenzéken csak egyetlenegy képviselő akadt, a ki Horánszky Nándor t. képviselő ur számadatait felülvizsgálta és akkor is bámulatosan ellenkező eredményre jutott. Enyedi képviselő ur ugyanis mindjárt leengedett 500 milliót az államadósságból Horánszky számításaival szemben. A többi képviselő ur, ugy gróf Apponyi Albert, mint Herman Ottó stb. mind azt mondták: ez már áll, ez már kétségbevonhatlan, ennek következtében tehát azt sem bizonyítgatni, sem bonczolgatni nem lehet. Pedig a t. képviselő ur a számításokban, nézetem szerint, folytonosan téves alapon járt.

Azonban mielőtt tovább mennék, még egy közbeszurást engedjen meg a t. képviselőház. A mérsékelt ellenzék részéről azon álláspontnak igazolására, melyet felhozni méltóztattak, hogy tudniillik most megtagadják még általánosságban is a költségvetést, egy egész theoria keletkezett. Ezzel nem foglalkozom; de midőn a mi részünkről az ellenőrzés és az előrelátás hiányát szemünkre vetik, engedjék meg, hogy hivatkozzam arra a theoriára, melyet azon pártnak philosophusa, Beőthy Ákos t. képviselő ur, jelenlegi álláspontjuk magyarázatára felhozott. Mert Beőthy Ákos képviselő ur van hivatva utólagosan ezen theoriát előadni azon párt részéről, mely igazolná azon álláspontot, melyet e párt elfoglal. Midőn Beőthy Ákos képviselő ur érezte azon sajátságos helyzetet, hogy tavaly megszavazták a költségvetést s az idén nem szavazzák meg, azt mondta: most győződtünk meg arról, hogy a jelenlegi kormány a túlkiadásokban messze megy, hogy nem tartja meg az államháztartást. Tehát ez azt teszi, hogy oly momentumok, oly tényezők merültek fel, melyekre ezen meggyőződésüket alapítják. Én ezt elfogadom, de ha ők ilyen állításokkal állanak elő, ha tehát van előttük valami új is a nap alatt: akkor nem vethetik nekünk szemünkre azt, hogy az államháztartás keretében mi nem láthattunk előre némely dolgokat és nem jelezhettünk azokat előre. A milyen csalódásban ők voltak, úgy lehettünk az eredmények egyes részletei tekintetében mi is; annyival is inkább, mert ők még kedvezőbb csalódásnak is voltak kitéve. Horánszky Nándor képviselő ur például elismerte, bevallotta csalódását Széll Kálmán pénzügyi politikájára nézve, hogy azzal a pénzügyi politikával lehetett volna rendezni az államháztartást s ennélfogva, midőn azt mondja, bevallja, hogy midőn azt ellenezte — ez már az én következtetésem — az államháztartás rendezése tényezőinek és irányzatának ellene szegült. *(Ugy van! jobbfelől.)* Ezek olyan aprólékos csalódások, a melyekből mi is magunknak legalább jogot követelhetünk arra, hogy ilyen csalódásnak a részletekre, de nem az irányzatra nézve, néha kitéve lehettünk. *(Ugy van! jobbfelől.)*

Azonban bátor vagyok visszatérni Horánszky képviselő urnak számításaira, illetőleg állításaira. *(Halljuk!)* A t. képviselő ur legelőször is azt mondja, hogy az államadósságok mennyire nőttek meg és e tekintetben az 1875. és 1885-ik éveket akarta volna összehasonlítani, de ettől eltérőleg 1868-tól kezdve veszi az összehasonlítást; azonban számítása sajátságos, mert midőn az 1868-iki összegeket veszi, nincs emlékezetében sem a vasuti garantia, sem pedig a közösügyi államadósság capitalisálása, hanem hagyja úgy, a mint találta 1868-ban 235 millióval és 1875-ban 614 millióval. Igen, de ha a t. képviselő ur 1885. végén már összeszámítja és tőkésíti a közösügyi államadósságokat és a kamatgarantiát, akkor az összehasonlítás igazságossága érdekében szükséges lett volna, hogy ezt az 1875-ik évre is megtegye. És ha igy számít, akkor igen természetes, hogy a 614 milliót, illetőleg az én nézetem szerint, 623 milliónyi államadóssághoz hozzá kell számítani, az ő számítása szerint, a 626 milliónyi közösügyi államadósság tőkéjét és hozzá kell számítani a 307 milliónyi kamatgarantiát ugyanazon sokszorozás alapján, a melyen ő számította és igy jő ki az 1875. év végén 1500 milliónyi államadósság.

Ha most ép úgy számittatik 1885. év végén ugyancsak az akkori kamatgarantia tőkésítése mellett, akkor igen természetesen, kijő a másik összeg. Azonban itt egy kis rectificatióra vagyok bátor magamnak szabadságot venni. A t. képviselő ur ugyanis kiszámította, hogy az 1885. év végén 2270 millió volt az állam adóssága. És ez a 2270 millió államadósság olyan hatást tett, hogy azóta a vita minden napján emlegették e számot, még pedig — és ez sajátságos — minden megkülönböztetés nélkül tüntették fel ezt az összeget, mint a jelen kormány pénzügyi politikájának eredményét. Ezt kürtölték ki a lapokban és kinyomatták vastag betükkel. Ez vastag betükkel nyomatva és erős hangon hirdetve, rettenetes hatású. És bocsánatot kérek, mindjárt megmondom, menynyi a bűne ebben Horánszky képviselő urnak. *(Halljuk! Halljuk!)* De hogy a számítás nem helyes, azt ő maga is be fogja ismerni. *(Halljuk!)* 1875. végén volt az államadósság 1516 millió azon számítás szerint rectificálva, a melyet elfogadott ő is. Az 1885. év végén kell számitanunk összesen 2097 milliót és nem az ő számítása szerint, mert ő maga is elismeri, hogy az a tiszaszegedi kölcsön nem államkölcsön. Ha pedig nem állami kölcsön, akkor ezt le kell vonni. A letéteket államadósságnak tekinti, pedig e letéteket, a mikor azok letétileg kezeltetnek és az államháztartásnak eredményeiben nem szerepelnek és annak czéljaira fel nem használhatók, államadósságoknak tekinteni nem lehet. *(Ugy van! jobbfelől.)* Végül a képviselő ur a különböző tárczáknak külön köl-

Digitized by Google

csöneit is számításba veszi. Én is. De bátor vagyok figyelmeztetni a t. házat, hogy 1885. végén az 1300 millió egy része ennek is benn van a mérlegben. Méltóztassanak erre nézve a számszék jelentését megnézni. Ha ezt levonjuk és az e czímen fennmaradó 24 milliót a főösszeghez adjuk, kijő 2097 millió. Ha ezt össze hasonlítjuk az 1516 millióval, kitünik, hogy 581 millióval szaporodott az államadósság ezen kormánynak tiz évi pénzügyi kormányzata alatt. *(Felkiáltások a bal- és szélső baloldalon: Elég nagy összeg!)* Igenis nagy összeg. Én is azt akartam mondani. Méltóztassanak azonban ezzel szemben az ellenértéket figyelembe venni. *(Halljuk! Halljuk!)* Különös, de erre azt mondják, hogy nem lehet az ellenértéket tekintetbe venni s erre példát is hoznak fel, mondván, hogy a vasúti garantia czímén való követelések tulajdonképen nem képeznek effectiv értékeket. Én, t. ház, ebbe az okoskodásba bele megyek. A vizszabályozási költségek és más intézeteknek felépítéséről is tegyük fel, hogy az sem érték. Azonban nem hiszem, t. ház, hogy a t. képviselő urak kétségbe vonják, hogy a vasut érték. Én csak ezt az egyet számítom. 1875-ben a vasut és vasuti gyárak értéke a zárszámadások szerint 106 millió, most 467 millió, tehát az összes értéknövekedés 360 millió. Ha ezen egyetlen értéket levonjuk az 581 millióból, marad 220 milliónyi államadósság, a melyben bennfoglaltatik minden deficit, minden conversio terhe stb.

A t. képviselő ur saját számítása szerint ugyanazon alapon nagyította államadósságunkat, magának 469 millió forinttal, a publicumnak pedig 1500 millióval. *(Halljuk! Halljuk!)* Azt hiszem, t. ház, hogy az elég szép összeg arra, hogy az erre fordított egy néhány pillanatot ne sajnáljuk. *(Helyeslés jobbfelől.)* Ámde az államérték kérdése igen érdekes. *(Halljuk! Halljuk!)*

Gróf Apponyi Albert t. képviselő ur máskép állítja fel a mérleget és azt mondja, hogy ellenértéknek a vagyont és efélét az államnál nem lehet tekinteni, mert az állam nem vagyont aquiráló feladattal bir, az államnál értéket nem lehet egyebet tekinteni, mint azt, hogy polgárai irányában mikép teljesíti az organismus feladatait és kötelességét.

Bocsánatot kérek, t. ház, de ez két irányban nem áll. Ha a deficit és államháztartás terheit összegekben méltóztatnak kifejezni, akkor vagyoni mérleget állítanak fel. *(Ugy van! jobbfelől.)* Ha pedig vagyoni mérleget állítanak fel, akkor annak activa tételeiben nem lehet ily tényezőket felsorolni, mert a vagyoni tényezők és összegek vecndők fel. Erre nézve azonban már elmondottam nézeteimet. Ha pedig a functiókat veszik fel, akkor ne méltóztassanak az államadóssági terheket felvenni, vagy ha felvenni méltóztatnak, méltóztassanak tekintetbe venni azt is, hogy az állam, melynek organismusa feladatait és kötelességeit teljesíteni kivánja — és ebben, azt hiszem, t. képviselőtársam egyetért velem — nemcsak administratio és igazságszolgáltatásból él, hanem a forgalom azon tényezőiből, a melyek a vasútba, postába, távirdába vannak letéve; culturai intézményekből, a melyek legalsófoktól egész a legfelsőbb civilisatio követelményeinek megfelelnek és az állam költségén tartatnak fenn ezek is. Oly feladatok és kötelességek ezek, a melyek a mai fogalmak szerinti államnak hatásköréhez és kötelességéhez tartoznak, ennek következtében méltóztassék azt a mérlegben tekintetbe venni és akkor okvetlenül sokkal kedvezőbb eredményre fog jutni.

De különben t. képviselőtársam sem igy gondolkozott, legalább nem beszélt mindig igy; ennek igazolására engedjen meg nekem a t. ház, egy kis rövid kitérést, mert Gaal t. képviselő ur azt mondotta már 5 évvel ezelőtt, hogy beruházások helytelenek, ha nem gyümölcsöznek és hogy azok tulajdonképen nem rendkivüli forrásokból fedezendők, hanem tulajdonképen a rendes forrásokból és ime most mikor igazságot adnak nekik az eredmények, mert többesben beszélek, az ugyanis a baj a t. képviselő urakkal, hogy egyesek közülök mindenről beszélnek és mindenfélét előhoznak, még pedig a legellentétesebb álláspontokon, ennek következtében azon szerencsés helyzetben vannak, hogy ha többesben akarnak pártjuk nevében beszélni, mindenféle anteaktákra hivatkoznak és ennélfogva megfoghatatlanok, de ha már a képviselő urak közül az egyiknek állításával kell foglalkozni, azt hiszem, hogy erre legméltóbbnak fogjuk találni gr. Apponyi Albert képviselő urat; engedjék tehát meg, hogy a képviselő urnak csak egyik beszédéből — mert elismerem, hogy midőn kemény vádat mondok, akkor nekem azt igazolnom is kell — idézzek.

Tehát lássuk, t. ház, hogy vajjon gr. Apponyi Albert képviselő ur mindig azt mondta-e, hogy az államnak mérlegét, illetőleg az államnak kötelességeit és feladatait a tekintetben kell megítélni, hogy miképen teljesíti organismusa a functiót. Bocsánatot kérek, a t. képviselő ur 1886-iki február 21-én tartott beszédében elmondott egy hosszu programmot, melyben legutoljára előfordul igen tüzesen kifejtve az administratió reformja is; azonban náluk is áll, az a mit Gaal t. képviselő ur talán alaptalanul mond rólunk, hogy az államháztartás rendezése egy darabig első helyen állott, azután leszorult a másodikra, később a harmadik helyre. Én e vádat nem fogadhatom el, mert először bebizonyítva semmivel sem volt; másodszor igénytelen nézetem szerint, állami feladatokat sem lehet lépcsőfokokra állítani, azok parallel actiót igényelnek. *(Ugy van! jobbfelől.)*

Tehát 1880-ban nem volt olyan szerény, azt mondta, hogy sok kérdés társadalmi reformot követel,

Digitized by Google

követelte a mezőgazdaság emelésére való közvetlen állami befolyást; előhozta az állattenyésztés, tejgazdaság, méhészet stb. fejlesztésére szükséges állami intézkedéseket. *(Közbeszólás balfelől: Nagyon helyes!)* Nagyon helyes és ugy hiszem, hogy történt is egy-más intézkedés e téren; követelte a kereskedelmi és közlekedési politikának együttes fejlesztését és hivatkozott a vasuti politikára is. Itt megállok, mert a t. képviselő ur azt mondta multkor, hogy tulajdonképen ők követelték először a vasutak államosítását; azt mondta akkor, a mikor mindenki tudja, hogy 1875-ben Széll Kálmán már megszerezte a tiszavidéki vasutak részvényeit s hogy megindult az actio a déli vasuttal, hogy Péchy Tamás közlekedésügyi ministersége alatt egyik vasut a másik után államosittatott! S mégis azt mondta, hogy ez az ő eszméjük. Hozzá teszem, hogy egyuttal nem vonakodnak az utóbbi időben a kormányt azzal vádolni, hogy a kormány eláll e politikától, hogy el akarja idegeníteni, vagy bérbe akarja adni a vasutakat, vagy azok egy részét.

Gróf Apponyi Albert 1880. február 21-én ezt mondta: „Először ki kell békíteni az osztrák államvasutat" — ez helyes — a többi vasutakra nézve pedig igy nyilatkozott: „A többi vasutakra nézve, mint mondám, a legkivánatosabbnak tartom azok egész hálózatának állami kezelésbe való átvételét. Ha pedig összes vasutaink államivá tétele pénzügyeink jelenlegi helyzete miatt nem volna lehetséges, akkor a legfeltétlenebbül szükséges surrogatum az, hogy a franczia vasutrendszer létesittessék, a mely szerint a geographiailag csoportosított vasut-főhálózatok, kevés számú nagy, de az államtól tarifapolitikája tekintetében függő és ennek directiváit elfogadó társulat kezében összpontosul."

Már most kérem, ő volt-e a magyar állam vasuti politikájának az a hőse, ki az államosítást legelőször követelte és 1880-ban, midőn az államosítás teljes folyamatban volt, nem-e azt az álláspontot képviselte, hogy az államosítás tulajdonképen nem feltétlenül szükséges, hanem a franczia rendszert elfogadni, mely az államosításnak tulajdonképen egész ellentéte.

Aztán a t. képviselő ur beszélt a Duna-szabályozás tervéről — ez azt hiszem már törvény; beszélt a gönyői hajózási akadályok elhárításáról — azt hiszem, ez is törvény. Aztán hangsúlyozta, hogy az öntudatos magyar nemzeti közgazdasági politika első követelménye: a liszt méltányos vámvédelme. És most, mikor 1886. junius 8-án beszélt a t. képviselő ur, a lisztvámra ezt mondta: Sajnos, most csak azok a nyersterményeink részesülnek védelemben, melyekre a védelem fontossága vagy csekély, vagy épen semmi. Akkor a lisztvámot tartotta legfőbbnek, most már azzal ellenkező nézeten van. Azért voltam bátor ezeket felhozni, mert azt méltóztatnak mondani, hogy először az államháztartásban a culturalis, közgazdasági tényezők a mérlegnél tekintetbe nem jöhetnek és másodszor tán helytelenül, tán alaptalanul jogokat, előnyöket követeltek maguknak előrelátásuk és programmjuk egyöntetüsége tekintetében, melylyel igénytelen nézetem szerint nem birnak.

Visszatérve Horánszky t. képviselő ur beszédére, bátor vagyok megjegyezni, hogy a képviselő ur az államadósságok czimén előfordult cursus-veszteségeket is felhozta és pedig, mint indokolásában mondja, hogy érdekesebb képét adja pénzügyi helyzetünknek. Bocsánatot kérek, képet adni a pénzügyi helyzetről cursus-veszteségekben, még pedig azokban is, melyek csak később előforduló conversiók által következnek be vagy a pénzpiacz által idéztetnek elő, egyáltalában nem lehet. A t. képviselő ur semmiféle pénzügyi politikust nem fog idézni, a ki valaha egy ország pénzügyi helyzete megitélése szempontjából a cursus veszteségeket hozta volna fel argumentumnak. De bocsánatot kérek, a t. képviselő ur itt játszik; játszik először az agióval, másodszor a kamatkérdéssel, harmadszor az emissióval.

Mert ha valaki egy kormány pénzügyi politikájára cursus-veszteség czimén akar következtetéseket és vádakat levonni, ugyanazon alapon kell számítani az emissióban és conversióban egyaránt, nem pedig megcserélni a valutát. *(Helyeslés jobbfelől.)* Mert ha ezüst vagy aranyban bizonyos árfolyam mellett kibocsátott adósságnál a cursusveszteséget ki akarom számítani, nem szabad agióval számítani, mert ez folyton változik és különben sem fejezi ki a valutát, hanem abban a valutában kell minden egyes papirnál cursusveszteséget kiszámítani, a melyben az kibocsáttatott.

Ez az egyik. A másik, a mit tekintetbe kell venni, azon kamatláb-különbség, még pedig nem is effectiv értékben, mert erre rájövök, hanem a nominalis kamatláb-különbség. Ha én 6%-os papirt bocsátok ki, igen természetesen, akármilyen hitelviszonyai vannak azon államnak, az magasabban realisálható, mint a 4%-os.

De kérdem: helyes-e a 6%-os papir kibocsátása és nem helyesebb-e a 4%-os papirt, noha nem nominalis, hanem effectiv értékben, például a mai viszonyok között? Én azt hiszem, hogy itt a kamatláb különösen tekintetbe veendő. Ha tehát egy pénzügyi politika törekvése az volt, hogy a kamatlábat leszállítsa, akkor az emissiónál tekintetbe is kellett jönni, nemcsak a nominalis, hanem a valóságos effectiv kamatlábnak. Ha kisebb nominalis kamatláb melletti papir kibocsátása által ér el effective kedvezőbb eredményt, akkor erre kell törekedni; ha pedig az ellenkező kibocsátásával ér el kedvezőbb pénzügyi eredményt, akkor

Digitized by Google

igen természetesen, ajánlatosabb ez. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Ha tehát mindezt tekintetbe vettük, akkor természetesen, a képviselőnek azon számítása, hogy cursus-veszteségben ez az ország 426 millió kárt szenvedett, egyáltalán meg nem áll. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)*

De ha rámegyek is a cursus-veszteség számításra, akkor sem tehetek egyebet, mint hogy ugyanazon valutával számítsak és akkor 1885-ig a cursus-veszteség 335½ millió, tehát itt a képviselő ur nem a valódi eredményt vette, hanem talán inkább megrémítés czéljából 90½ millióval növelte a számot. *(Helyeslés a jobboldalon. Ellenmondások a balon.)*

De másfelől ez absolute nem is bir semmi jelentőséggel; mert ha a t. képviselő ur azt mondja, hogy akár hogyan áll is ezen cursus-veszteség, tulajdonképen mégis csak abban fejezendő ki, hogy most is 6·57%-ot fizetünk összes államadóssági tőkénk után kamatban, akkor a t. képviselő ur az én álláspontomat foglalta el. *(Ellenmondások a baloldalon.)* Igen. De akkor aztán ne erre a kormányra mondjon vádat a pénzügyi politikáért, mert ha összes tartozásaink átlagos kamatlába 6·57%, akkor kérdem, vajjon azon pénzügyi politika oka-e ennek, mely ma 5¼% mellett kap pénzt, avagy az, a mely annak idején 8, 8½% on vett fel pénzeket. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Mert mi a kedvezőbb átlag; azon kisebb-e, mely mellett most kapunk pénzt, avagy azon magasabb-e, melyen akkor bocsátották ki a papirokat? *(Tetszés jobbfelől.)*

Még egy más irányban is rectificatiót igényel a képviselő ur ezen állítása. *(Halljuk!)* Vajjon az emissiónál előálló veszteséget, vagyis azon különbözetet, mely a realis és a névszerinti érték között van, zsebre tették-e már a börziánerek vagy a pénzpiacz vagy a papirok tulajdonosai? Hiszen a névszerinti értéktől, például a 4%-os aranyjáradék és a papirjáradék még nagyon messze vannak. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* És az árfolyam hullámzásokat biztos nyereségnek tekinteni nem is lehet.

Most már kérdem a t. képviselő urat: miért mondotta tulajdonképen ezt a nagy számot és miért tette a cursus-veszteséget 426 millióra? *(Halljuk!)* Én azt hiszem, hogy ha e tekintetben különös szándéka nem volt is, a hatás mégis megvolt, nem mondom hogy ő erre számított, nem is teszem fel felőle, de engedjen meg, ha valakinek ezzel szolgálatot tett, csakis az antisemitáknak tett. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon. Ellenmondás a balon.)* Az antisemiták felhasználhatják, kizsákmányolhatják: azt mondhatják, hogy ezen összeget a zsidók tették zsebre. Pedig nem is létezik. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon)* Ez a párt teheti ezt; de azon párt, a melyhez Horánszky képviselő ur tartozik, ily számítással az én igénytelen nézetem szerint elő nem állhat. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Azután a t. képviselő ur átment az államadóssági kamatszámításokra. *(Halljuk!)*

Engedje meg a t. ház, Horánszky képviselő urnak még csak két csoportjával fogok foglalkozni, ez azonban azt hiszem, kötelességem. *(Helyeslés jobbról.)*

Az államadóssági kamat növekedését 1875-től 1885-ig a t. képviselő ur 41 millióra teszi, a kamatgarantiát mindenütt tekintetbe véve.

De hát ezt hogy számítja ki? A t. képviselő ur ugy számítja ki, hogy a 41 millióban benne van a tisza-szegedi kölcsön, a melyre pedig maga mondja, hogy nem államadósság, ennek következtében azt a 2.402,000 frtot, a melynek ez képezi most a kamatját, ki kell belőle hagyni. Másodszor a t. képviselő ur tekinteten kivül hagyja azon különbséget, mely az eddig állam-garantiát képezett államosított vasutak czímén elvállalt adósságok utáni kamat és a kamat-garantia apadása közt van, már pedig azt igazságosan ennek a kormánynak felróni nem lehet; ez a különbség ki tesz 4.880,000 forintot. Ha tehát ezeket tekintetbe vesszük, akkor kitünik, hogy az államadósságok kamatainak növekedésében a t. képviselő ur 6 és ½ millióval nagyított; nagyított igénytelen nézetem szerint még azon helytelen felfogás alapján is, mely szerint a cursusveszteség és a conversiókkal kapcsolatos költségek is mind ezen kormánynak a terhére irandók.

Azt hiszem, t. ház, 41 milliónál 6 és ½ millió nagyítás nem megvetendő dolog. *(Ugy van! jobb felől.)* És most jövök a legerősebb kérdésre, az adóemelés kérdésére. *(Halljuk!)*

A t. képviselő urak e tekintetben sajátságos theoriákat fejtettek ki.

Enyedi képviselő ur például már olyan messzire ment, hogy azt mondta, az adófejlődésnek semmi eredménye sincs, adófejlődés nem is létezik a világon, legalább a magyar világon, a magyar államháztartásban, hanem az mind adóemelés eredménye, a mivel az állami bevételek adó czímén szaporodtak.

Horánszky t. képviselő ur pedig azt mondja, én helytelenül számítok, midőn azt mondom, hogy minden egyes adótételnél az illető tételnek emelését külön kell tekintetbe venni és annak eredményét ugy feltüntetni, mint valóságos adóemelést; de hogy azt, a mit az összes adók a zárszámadások szerint eredményeztek, a mi ezen emelés eredményén kivül van, azt fejlődésnek kell tekinteni. Ő ezt kétségbe vonja, ő tudniillik azt állítja, hogy növeltük magukat az adókat összesen 46 millióval. De hogy számított ismét a képviselő ur? ő nem nézi, hogy melyik évben van életbeléptetve valamely adó, hanem a legutolsó zárszámadási évet, tudniillik az 1885-ik évet, tehát annak évek hosszú során elért eredményét veszi tekintetbe. Ez az egyik számítása. De ezzel sem éri be. Né-

Digitized by Google

mely adókra, nevezetesen a fogyasztási adókra nézve nem a zárszámadások után indul; itt már ezt elhagyja s e helyett kikeresi a törvényjavaslatok indokolását és azt mondja: ezen indokolásban ilyen és ilyen összegre számított a kormány, ez tehát hozzá adandó az adóemeléshez, mert a kormány mindig a minimalis összegeket számítja, hogy elfogadhatóvá tegye az adót.

Bocsánatot kérek, midőn a javaslatokat tárgyaljuk, akkor az ellenkezőt mondják, akkor azt a vádat halljuk, hogy ez irrealis számítás, hogy ebből annyi be nem foly, hogy ezt maximumnak sem fogadjuk el; mikor pedig az eredményeket veszik bírálat alá, akkor azt mondja: ez a minimum, ez igy számítható biztosan. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)*

Nézetem szerint sem egyik, sem másik számítás nem helyes, hanem csak egyenlő alapon lehet számítani, mert ha mindent adóemelésnek nevez, a mi 1885. végén új adó czímén előáll, akkor nem 46 milliót méltóztassék mondani, hanem méltóztassék azt állítani, hogy az 1875-től 1885-ig lefolyt idő alatt összesen 58 millióval emelkedett a nép terhe, mert az eredmény a zárszámadások szerint az összes adók czímén, a vámjövedéket is tekintetbe véve ezen összegben fejezhető ki. Ha tehát a t. képviselő ur jónak látja 58 millió helyett 46 millióról beszélni, mint emelkedésről, ez azt jelenti, hogy ő is tekintetbe veszi a fejlődés eredményét. Hiszen egyébbel is bizonyíthatom: épen most jelent meg a fővárosi statistikai kimutatás az adókról 1875. és 1885. között, az állami adó tisztán a fővárosban 2 millióval növekedett. Azért, mert az adók emelkedtek? Nem, nem azért, hanem mert szaporodott az adó objectum és szaporodtak az adózók. Azt, ha az adózó felek száma 50,000-el növekedett, ezt adóemelésnek nevezni nem lehet, mert méltóztassék tekintetbe venni, hogy tehernövekedés csak ugyanazon alapon constatálható, de ha az alap és a tényezők szaporodtak, a melyek adót adnak, de ugyanazon százalék marad, akkor az fejlődés és nem emelés. Például, ha én 100 ezer hectoliter szesz után fizetek 11 frtot, azután gyártok 200 ezer hectolitert, akkor természetes, kétszerannyi adót fizetek, de ez nem azt jelenti, hogy ugyanazon szeszmennyiség után a szeszadó megkétszereződött, hanem hogy a termelés emelkedett. Megbocsásson a t. ház, hogy ilyen kezdetleges dolgokkal foglalkoztatom, de kénytelen voltam ezen helyreigazítást megtenni. *(Szükséges volt! jobbfelől. Ellenmondás balfelől.)* De hogy állunk adóemelés tekintetében? Ha a t. képviselő ur nem fogadja el számításomat a százalék alapján való kiszámítás tekintetében, én teszek a t. képviselő urnak egy concessiót. Vegyük tehát a tényleges eredményeket, de nem évek multán, mert akkor lehet kevesebb, lehet több. Ha például a vámjövedék emelkedését akarjuk a mostani eredmények alapján kimutatni, akkor azt fogja mondani, hogy leszállítottuk a vámokat, mert az eredmény kedvezőtlenebb. De ha az életbeléptetés után az egész évet, melyben az adó az egész évben érvényben volt, ha ezt vesszük számítás alapjául, akkor a dolog igy áll: összesen növekedtek az adók — nagy összeget mondok, ne tessék félreérteni — a régi egyenes adók $3^1/_2$ millióval, az új egyenes adók 17.618,000 frttal; a fogyasztási adók czímén a régiek növekedtek 7.900,000 forinttal, az újak 2.600,000 frttal, összesen 31.650,000 frttal. És hogy ha, miután kedvezőtlen a vámjövedék eredménye 1885 ben, tehát ez nem számítható, de ha számítja a képviselő ur az egész összeget, tudniillik a 3milliót is, akkor az emelkedés34.654,000 frt. Tehát eltér nagyon sokban, elismerem, hanem az 58 millió többi része mégis természetes fejlődés eredménye. Tehát az államháztartás fejlődésére bátran lehet hivatkozni és másfelől constatálni lehet, hogy a t. képviselő ur tisztán az adóemelés terén még azon alapokon is, a melyeket most ajánlottam, 12 millióval, a procentualis számítás szerint pedig 18 millióval nagyította. Azt hiszem, hogy ez is elég jelentékeny. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Végül a t. képviselő ur azt mondja: „Az államnak a törzsvagyonát is fogyasztotta a kormány; fogyasztotta pedig olyanformán, hogy az ingatlan és ingó, valamint az állami követelések czímén törzsvagyonképen szereplő tárgyak közül elfogyasztott összesen 70 millió forintot.“ Bocsánatot kérek, a t. képviselő ur itt is nagyított — még pediglen specificálom. Állami jószágot és ingó értéket értékesítettünk összesen — kerek számmal beszélve — 43 milliót *(Ellenmondás a szélső balról)* 43 milliót, a zárszámadások alapján minden lapra rámutathatok — 43 milliót, a mi tényleg befolyt és az államháztartás szükségleteire fordittatott. És, kérem, a mi az állami követeléseket illeti, bocsánatot kérek, itt a vitatkozás a képviselő urral lehetetlen; miért? Mert én nem érthetem és nem tudhatom, hogy ő mit tekint törzsvagyonnak, és mit tekint nem törzsvagyonnak, hanem én mondok egy igen egyszerű módot annak a tisztázására, hogy tulajdonképen történt-e e téren a fogyasztás az állami szükségletekben igen, vagy nem. Nézzük meg az 1875-iki és nézzük meg az 1885-iki zárszámadásnak végeredményét. 1875-ben volt állami követelés 91 millió, vagyis kerek számban 91 millió; 1885. végén volt 395 millió. Tehát e téren most az activ követelés — ebben benne van vasuti kamatgarantia és mindenféle követelés — ezen a czímen az activ követelés összesen 303 millió 809 ezer frttal nagyobb. Én azt hiszem, hogy ez nem tekinthető csökkentésnek és nem tekinthető fogyasztásnak, én hozzá teszem és nem tekinthető kedvező jelenségnek, de ne méltóztassék azt mondani, hogy e czímen e kormány

Digitized by Google

És most én a t. képviselő urnak az állításával végeztem, azonban kénytelen vagyok a t. ház előtt conclusióra jutni. Először az ő conclusióját fogom felolvasni. A t. képviselő ur igy concludál: *(Olvassa)* „Az államadósságok részint tőke, részint évi járulék alakjában jelentkeznek, de tőkére átszámított összege 1885. év végén a bankadósság és függő adósságok nélkül, melyeket már említeni voltam bátor, melyeket Prileszky képviselő ur szokott ellenőrizni, 2,270 millió; az évi kamatteher, a melyhez egyenlő factorok kedvéért hozzá kell adni a vasuti kamatgarantiát is, mint indirect adósságot, 1885. végén tett 128 milliót, az elköltött államvagyon kitesz 10 éven át 70 milliót, adóemelés 46 milliót." Méltóztatnak látni, hogy itt a t. képviselő ur állításának a végső passusában áttért tíz évre, de mikor az összes adósságoknak a tőkében való növekedését tünteti fel, akkor nem distinguál, akkor nem mondja, hogy több mint tíz évről beszélek, hanem összeköttetésbe hozza evvel a tíz év eredményeit. Igen természetes, hogy ebből a be nem avatott közönség azt következtette, hogy 2,270 millióra növekedett az államadósság. Én is concludálok a Horánszky t. képviselő ur által felhozott állításokkal szemben, concludálok pedig abban: a t. képviselő ur az államadósságot növelte 469 millió frttal, közönsége pedig növelte 1500 millió frttal, az államadósági kamatokat szaporította $6^1/_2$ millió frttal, az adókat szaporította az én számításom szerint az egyik alapon 12, a másikon 18 millió frttal, az ingó és ingatlan tőkék elidegenítésénél nagyobbat mondott 27 millió frttal; a kibocsátási cursus veszteségnél $90^1/_2$ milliót, mindez oly eredmény, melynek csak gratulálni lehet. *(Derültség jobbfelől.)* És ennek következtében igen természetes, hogy ha Herman Ottó t. képviselő ur már a vita második napjának első órájában azt mondja: baglyot vinnék Athenbe, ha én még számításokba bocsátkoznám, mert Horánszky képviselő ur oly kétségbe vonhatlanul bizonyította be állításait, hogy azokról szó sem lehet; kérem a t. képviselő urat, vigyen baglyot Athénbe, szükség van rá. *(Élénk derültség jobbfelől.)*

Rácz Géza: A deficitet ez meg nem szünteti! *(Mozgás! Halljuk!)*

Hegedüs Sándor előadó: Azonban, t. képviselőház, erről a bagolyról jut eszembe Ugron Gábor t. képviselő ur beszéde. *(Derültség! Halljuk!)* Ne méltóztassanak azt gondolni és azt az egyet kérem, hogy izlésemről se méltóztassék feltenni, hogy a t. képviselő ur beszédével tüzetesen foglalkozzam; sőt többet mondok, t. ház, méltóztassanak azt is elhinni, hogy a t. képviselő urnak jobb izlése van, mint a milyet elárult a multkor. A baj csak az, hogy ő mindig annak a befolyása alatt van, a mit legközvetlenebbül lát, vagy legközvetlenebbül olvas. Méltóztatnak tán emlékezni, hogy milyen kenetteljes beszédet tartott ő Krisztus feladatáról a képviselőházban: akkor bizonyosan egy káté jutott kezébe. Most egy iskolai állattan volt a kezében és ezért beszélt nekünk a menageriáról. *(Derültség.)* Hanem ha a t. képviselő ur jónak látta a czeglédi záptojást, patkányt és mindenféle vadat a szájába venni én azon nem csodálkozom; ha a t. képviselő ur ezeket a vadakat, illetőleg vadállatokat mind elmondja, *(Derültség)* én azon se csodálkozom: hanem egyet megbámultam és ez az, hogy még a száját sem törülte meg utána, hanem rögtön átment az 1848/49-iki eszmék fejtegetésére. *(Mozgás a szélső baloldalon.)* Hanem ha a t. képviselő ur azt hiszi, hogy ily módon lehet a függetlenségi eszméket és az ország önállóságát nemcsak megkedveltetni, annak nemcsak propagandát csinálni, de azokat meg is szerezni, hát legyen neki az ő hite szerint.

Igaz ugyan, hogy pártjának igen kiváló tagjai, mint pl. Irányi, Mocsáry, Helfy, Madarász és mások, évek hosszu sorain át ezt az üzést, ezt a fogást nem ismerték; meglehet, hogy talán nem oly erős hivei annak a függetlenségi pártnak — felfogása szerint — mint ő, de e felett én vele vitába bocsátkozni nem fogok, hanem csak arra kérem a t. képviselő urat, különböztesse meg, hogy hol és kinek beszél. Ha még ebben az esetben is jónak látja, tovább igy és ily hangon beszélni, ezt utóvégre megakadályozni nem lehet, hanem ha jónak is látja, folytatni a téren aesthetikai felolvasásait, *(Derültség jobbfelől)* egyről biztosíthatom és ez az: czélja vagy az, hogy elrettentsen, vagy az, hogy meggyőzzön; más nem lehet. Biztosíthatom a képviselő urat: semmi patkány és didunculus minket sem el nem rettent, sem meg nem győz. *(Ugy van! jobbfelől. Azt elhiszszük! balfelől. Derültség.)*

De sajátságos, t. képviselőház az, hogy a t. képviselő urak az ellenzéken az utóbbi időben — és ez talán a levegőben van — nagyon sokat foglalkoznak a qualificatio kérdésével.

Herman Ottó képviselő ur, mint oly szerény és egészen komoly tudóshoz illik, csak azt vetette a kormány szemére, hogy az akademiába bajos bejutni, mert ott egészen kormánypárti szempontból járnak el. *(Derültség.)* Én ugyan ezt nem tapasztaltam, de e felett vele nem vitatkozom. Hanem Horánszky Nándor t. képviselő ur ambitiója már magasabb. Ő a pénzügyi szakkérdés és a pénzügyi szakszerüségnek qualificatiójával foglalkozott és azt jól is definiálta. Azt mondta ugyanis, hogy szakember az, a ki a kormány javaslatával nincs megelégedve és ellene beszél. *(Derültség jobbfelől.)* És ezt mindjárt alkalmazta is. Felhivta György Endre t. képviselő urat és azt mondta: Ime, példa György Endre képviselő ur! De az ő dicsősége nem tartott sokáig, a

Digitized by Google

mennyiben ez véletlenül néhány napra reá beszédet tartott a költségvetés mellett és akkor előáll Gaal Jenő t. képviselő ur és ugy tesz, mint a czigány, mikor a deákkal beszél. Előbb Horánszky képviselő ur György Endre képviselő urat nagyságos független szakértőnek nevezte s utána Gaal Jenő képviselő ur pedig azt mondta: hiszen maga csak diák. *(Derültség.)*

De hát nem lehet rossz néven venni egyéni izlés, egyéni felfogások tekintetében semmiféle hangot, semmiféle támadást. Bocsássanak meg a t. képviselő urak a mérsékelt ellenzéken, ha folytonosan azt hangsúlyozzák, hogy a szerepek már ki vannak osztva, ott vannak az igazi hazafi erények, a moral, az önzetlenség, itt van a do ut des, a corruptio, a szolgaiság, a servilismus, *(Felkiáltások a bal- és szélső baloldalon: Igaz!)* — kérem, hiszen elő akarom sorolni — *(Derültség)* a kérdés az, hogy ha igy de haute en bas beszélnek velünk, tulajdonképen mi a czéljuk? Minket megnyerni? Nem. Mert igen természetes dolog, nem vagyunk méltók önökhöz. Már pedig azt hiszem, hogy e szellem, e rendszer, ez a reform in capite et membris, melyet ők maguk hirdetnek, ilyen erőket, ilyen embereket nem követel. Igy tehát e tekintetben czéljukat el nem érik.

Tehát mi a czéljuk? A közönségre hatni és ott bevádolni bennünket? Ugy ez nem az országgyülésre tartozik. Minek vesztegessük időnket azzal, hogy például Gaal Jenő urat, mint bevallja, ösztöne, az állati ösztön vezette Tisza Kálmán ellen akkor is, midőn az ellenzéken volt, akkor is, mikor a kormánypárton volt. Erre csak azt mondhatja az ember, nem is hittük, hogy az állati ösztön mily lényeges factor a mérsékelt ellenzéken. *(Derültség a jobboldalon.)*

És ha már csak a közönségre kivánnak hatni, akkor sokkal kényelmesebb — többet mondok — sokkal előnyösebb, ha nem itt mondják azokat, hanem odakünn. Megmondom miért. Itt először is nincs kellő közönség, másodszor egy kis critica is van, no meg bizonyos convenientiák követelik, hogy az ember ne mondja ki az utolsó gondolatját és ne mondja ki a legerősebb argumentumait. Oda künn critica nélkül mindenféle vádat rá lehet fogni a kormányra és pártjára. Igen természetes dolog, ott nincs semmiféle replica, az felebbezhetlen. Én tehát csak a parlamenti vitatkozás — tovább megyek — saját pártjuk érdeke nevében kérem, ne méltóztassanak becses idejüket ilyféle dolgokra pazarolni. Fogjanak komolyabb dolgokhoz, mert lássák, kérem t. képviselő urak, akkor is, mikor komolyabb dolgokhoz hozzáfognak, ez ugy megrontja judiciumokat, hogy meglátszik a criticájukon. Például a pénzügyminister ur egyenes kérdésre, a conversióra vonatkozólag tervét itt röviden, általánosságban előadta s mindjárt neki estek, lecritizálták, agyon ütötték a tervet. De hát kérdem, napirendre volt az tűzve törvényjavaslat alakjában? A t. pénzügyminister ur critica szempontjából biztos adatokat nyujtott-e a képviselő uraknak? Ő egy határozott kérdésre felvilágosítást adott és mégis tüzetesen szétszedték. Vajjon miért? Talán mert a conversio nem szolgál az ország hitelének emelésére? Nem, hanem mert ugy tetszett és ugy hallatszott, hogy ezzel a conversióval esetleg államháztartásunk könnyebbülése és ugy a pénzügyi politikának kedvezőbb hatása fog eléretni, ezt pedig nem szabad tűrni, hanem mindjárt csirájában el kell fojtani. *(Helyeslés jobbfelől. Élénk ellenmondás balfelől.)* Mert ha a közönség el találná hinni, hogy ez a pénzügyi politika nem olyan kétszerkettő négy-szerű biztonsággal vezet a romlásra, mint a hogy hirdetik, akkor hitelöket vesztik a választók előtt. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon. Élénk ellenmondások a bal- és szélső baloldalon.)*

És most, t. ház, beszédem végéhez jutva, *(Halljuk! Halljuk!)* azt hiszem, meg méltóztatnak engedni, hogy mint egyszerű polgár és szavazó, komoly figyelemmel kisérve a 10 napi vitát, tekintsem ezt ugy, mint a melynek nekem irányt kell adnia arra nézve, hogy melyik párthoz tartozzam. E felett kell határoznom. *(Egy hang a baloldalon: Hivatalt!)* .... Én nem kerestem, nem kértem, de nem is kell ....

.... Tehát a feladat, mondom, a pénzügyek rendezése .... *(Egy hang a baloldalon: Van elég hivatala!)* Bocsánatot kérek, e közbeszólásra mégis megjegyzést kell tennem. *(Halljuk! Halljuk!)* Vannak nagy hallgatók, a milyen például Moltke, e házban pedig van egy nagy közbekiáltó, ez tisztesség, izlés és dicsőség dolga, a melyekkel én nem foglalkozom. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

A feladat tehát, ismétlem a pénzügyek rendezése. Én azt hiszem, ehhez nem lehet ugy hozzáfogni, a mint azt Fenyvessy képviselő ur tette, mert a képviselő ur igazi ügyvédi módon azt mondja, hogy addig, a mig nem lája a peres actákat, addig a mérsékelt ellenzék programmot nem adhat, tehát hogy a hasonlatot folytassam, nem mondhatja meg, hogy milyen feltételek mellett vállalkozhatik és milyen eredményt remél a per megnyerésében; szép dolog, hogy nem beszélt a bélyegekről és más mellékes kiadásokról. *(Derültség a jobboldalon.)* Azonban jegyezze meg a t. képviselő ur, hogy az ország pénzügyeinek vesztett pere nincs és ügyvédre sincs szükség. *(Derültség a jobboldalon.)* Ennek következtében ily felfogással költségvetést, pénzügyi feladatokat tárgyalni nem lehetséges. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

A pénzügyi feladat tekintetében a pénzügyi bizottság egész határozottsággal és nyiltsággal azt mondja jelentésében — ez az én igénytelen meggyőződésem is — hogy azok az eszközök, melyeket

Digitized by Google

a t. kormány az idén a képviselőháznak bemutatott, elégtelenek azon nagy feladatra, a melyben áll a deficitnek megszüntetése és az államháztartás rendezése. Azt hiszem tehát, hogy e czímen nem illethet minket semmiféle szemrehányás.

De ha ezt elégtelennek tartjuk is, most zárjuk le egyelőre a vitát, nézzük tehát, hogy e vitából a közönség, az a szavazó választó polgár, a kire ha nem is mindig volt hivatkozás, de czélzás mindig volt a vita folyamán, ha elfogulatlanul vizsgálja a dolgokat, milyen eredményre jut. És e tekintetben nem értem azt a gyökeres rendszerváltoztatást, melyet a függetlenségi és 48-as párt hirdet, mert ezzel a választók tisztában lesznek, de értem azt, a melyet a mérsékelt ellenzék és a kormánypárt egymással szemben elfoglal.

Miben van köztük a különbség a tett nyilatkozatok alapján? A t. képviselő urak azt mondták, hogy elégtelen a kormány nyilatkozata. Nem tudom, hogy saját nyilatkozataikat elégségeseknek tartják-e, de én azt hiszem, hogy nem. Csak nem tartották szükségesnek itt kifejteni, a mihez teljes joguk van. De kérdem, miért nem tartották ezt szükségesnek? Azt hiszem, eltalálom az igazat. Egy országgyülés végén vagyunk és most sem idő, sem alkalom nincs arra, hogy továbbmenő pénzügyi rendszabályokhoz folyamodjunk. Nem tartják szükségesnek és helyesnek — és ebben egyetértek a t. képviselő urakkal — a választási mozgalmat a házba bevonni és a közönségre itt appellálni. Fentartják véleményük szabad nyilvánítását a választások alkalmára a competens forum, a választó közönség előtt. Teljesen egyetértek ezzel, engedjék ezt meg nekünk is; de a tett nyilatkozatok alapján, milyen következtetésre lehet jutni a kormánynyal és a mérsékelt ellenzékkel szemben? Gr. Apponyi Albert t. képviselő ur egyetért a kormánynyal a tekintetben, hogy a közösügyi kiadásokat most leszállítani nem lehet. E tekintetben tehát a választó polgár nem választhat. Sőt, úgy látszik, azt hiszi, hogy nagy megtakarítások az államháztartás jelen keretében nem igen lehetségesek. Ezt pedig következtetem abból a folytonos gunyolódásból, melyet a koplalási politika ellen felhoztak, mert ha ez a gúny komoly, ez azt teszi, hogy a képviselő urak nem kényszerítenék a nemzetet koplalásra még azon szűk keretben sem, melyet a t. ministerelnök ur adott elő. Tehát ebben sem található oly eszköz, melylyel az államháztartás rendezésére nézve nekünk garantia adatott, vagy irány nyujtatott volna. Az egyenes adókról sem a t. képviselő ur, sem más az ő pártjáról nem nyilatkozott, de én felteszem, hogy azokat most emelni nem tartják lehetségesnek. E tekintetben is tökéletesen egy alapon vagyunk. *(Ellenmondások balfelől.)*

Végre jönnek a fogyasztási adók. Ezek tekintetében, még pedig pártjának helyeslésével azt mondotta, hogy vagy a fogyasztási adóvonalat kell felállítani, vagy pedig oda kell törekedni, hogy az államnak ezen jövedelmei le ne köttessenek. Bocsánatot kérek, de a t. képviselő ur egy kicsit puhult s engedett valamit, mert eddig a conditio sine qua non-nak a fogyasztási adóvonalat tekintette, most pedig azt mondja, hogy ha a kormány ezt azonnal ki nem viheti, az esetre hajlandó más combinatióba bele menni. Erre törekszik is a kormány. Javaslatai bizonyítják. Már most kérdem, megértheti-e a közönség ebből azt, hogy milyen irányban fogja fel a kiegyezést és a pénzügyi rendezést a mérsékelt ellenzék? Azt hiszem, nem, és fentartom azon állításomat, hogy nem is akarta magát megértetni, mert fentartotta a szabadságot e tekintetben a választó közönségnek. Engedjenek meg tehát a t. képviselő urak, ha mi, a szabadelvü párt és kormányt pártoló többség ezzel szemben azt mondjuk, hogy nem nyujtottak nekünk egyetlen fogantyut, egyetlen utat és irányt sem, mely csak lényegében is eltérne attól, a melyet a kormány kijelölt. Nem mondtak egyetlen gondolatot sem határozottabban és megfoghatóbban, mint maga a kormány. Mi tehát a különbség a t. párt és a kormány között? A kormány a maga felelősségének érzetében már is némely, nem elégséges gyakorlati rendszabályokat indítványozott és helyezett kilátásba, továbbá hangsúlyozta, hogy a fogyasztási adók jobb kihasználását tartja szükségesnek. Hogy ha tehát választani kell, az eddigiek alapján és az eddigi acták és nyilatkozatok alapján, azt hiszem, hogy itt választani könnyen lehet; mert engedje meg nekem gr. Apponyi Albert képviselő ur, de hogy követelje tőlünk azt, hogy kitegyük az országot egy újabb experimentatiónak, hogy próbálgassunk ujabb kiegyezést, az lehetetlen. Megmondom miért. Tapasztalásból beszélve mondom, hogy igen könnyen megtörténhetik az, hogy a t. képviselő ur vagy azt mondja, hogy: „nem tudtam eredményre jönni és leköszönök“, vagy oly eredményre jő, mely kedvezőbb nem lesz, sőt talán olyan sem lesz, mintha az eddigi kormány megmarad. *(Derültség balfelől.)*

Akkor méltóztassanak megmondani, hogy mi lehet indoka annak, hogy e tekintetben e párttól azt követelik, hogy e kormányt cserben hagyja. E kormánynak eddigi működése elég garantiát nyujt, e pártnak legalább, hogy úgy a magyar állam érdekeit, mint általában az ország anyagi és szellemi érdekeit megvédje, fejleszsze és ennek következtében, azt hiszem, hogy az eddigi eredmények és viszonyok közt más választás itt nincs, mint e kormány mellett megmaradni. Ajánlom a költségvetést elfogadásra. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: T. ház! Enyedi Lukács és gr. Apponyi Albert képviselő urak kivánják szavaik elferdített értelmét helyreállítani.

Enyedi Lukács: T. ház! *(Nagy zaj. Hall-*

Digitized by Google

juk!) Nem csodálkozom azon, ha a t. előadó ur az anyag roppant halmaza közepette, melyet részére a 9 napi vita szolgáltatott, egyik-másik felszólalónak kifejezett nézetét talán félremagyarázta, félreértette. Igy jártam én is, mert én semmit, a mit beszédem egyik adatára nézve megjegyzett, egyáltalában nem akarok azon tréfák közé sorozni, melyek ezen igen komoly ügyben nem egészen helyesek és szükségesek.

Ő t. i. azt mondta, hogy én úgy tüntettem föl a dolgot, hogy 108 millióval lépte át a kormány 1879-től 1885-ig az előirányzott költségeket, pedig ez az összeg nem 108, hanem csak 25 millióra rugott.

Mikor ily nagy különbség van, lehetetlen valakiről tévedést feltételezni s igy azt kellene nekem tulajdonítani, hogy szándékosan oly adatot vittem a ház elé, a mely a tényeknek nem felel meg.

Erre nézve utalnom kell arra, hogy mily körülmények közt és mire hoztam fel e számot. Kiemeltem azt, hogy a zárszámadásokban és a túlkiadások elszámolásánál az az eljárás követtetik, hogy az egyik rovatban történt megtakarítások a másik rovatban történt túlkiadásoknál compensatióul használtatnak fel.

Ha ezt elfogadjuk, ezzel a kormánynak az egész költségvetésen belül átruházási jogot engedélyezünk. Én tehát tudatosan és indokoltan e számoknak csak egyik tételét mutattam be ép azért, mert a másik tételt annak ellensúlyozásául elfogadni nem lehetett. Én ennélfogva teljesen jóhiszemüleg jártam el és azon adatok alapján, melyeket az előadó ur teljesen correcteknek és elfogadhatóknak ismer el: tudniillik a zárszámadás tételei alapján. Én, tehát ezek után is azon számot, a melyet akkor kimondtam, mint correctet és helyest fentartom. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

Gr. Apponyi Albert: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* A házszabályok értelmében természetesen nincs jogom azoknak, a miket az előadó ur velünk polemizálva mondott, érdemleges czáfolatába bocsátkozni. Különben ugy sincs rá szükség, mert legyen csak a t. előadó ur és azok, a kik beszédét nagy mérvben helyeselték és élvezték egy kis türelemmel; a ház e padjairól, a házszabályok által erre feljogosított t. barátimtól megfogja kapni beszéde érdemleges részére a kielégitő választ. *(Élénk tetszés balfelől.)* Arra sincs kedvem, hogy a t. előadó urral, a ki Ugron t. képviselő ur beszédét a jó izlés szempontjából oly élesen kritizálta és egyuttal helyesnek találta azon nagy szerepről beszélni, melyet az állati ösztön a mérsékelt ellenzéknél játszik, az izlés kérdése felett vitába bocsátkozni. *(Élénk tetszés balfelől.)* Valamint nem tehetem kritika tárgyává, csak irigyelhetem azon kedélyállapotot, mely az országnak ép az önök vezérei által okozott oly súlyos helyzetében, oly jó kedvben nyilvánul. *(Élénk tetszés balfelől.)* Nekem csak az előadó ur részéről szenvedett személyes megtámadtatás visszautasítása és általa félre magyarázott nyilatkozataim helyreigazítására van jogom és okom felszólalni. És itt is csak azon dolgokat veszem ki, melyek a komolyságnak legalább a látszatával birnak. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az előadó ur először is nagyon élesen megtámadta azon képviselőket, kik a pénzügyminister által a conversio tárgyában tett fél leleplezéseket vita tárgyává tették. Minthogy ezek közé én is tartoztam, sőt én voltam az első, ki a pénzügyminister ur után e tárgyat szóba hoztam, e személyes támadást a maga teljességében ellenem irányzottnak kell tekintenem és bocsásson meg a t. ház, de ezt szó nélkül egyetlen képviselő sem hagyhatja. Mert mit mond az előadó ur? Azt, hogy az ellenzék részéről ez ügy szóba hozatalának oka csak az lehet, hogy mi sejtjük, hogy van itt a pénzügyek rendezésében egy eszköz, egy hatályos lépés, ennek semmi esetre czélhoz vezetnie nem szabad, ezt csirájában el kell fojtani. A t. képviselő ur tehát nekünk és azok között, kik e tárgyban felszólaltak nekem is egyenesen azon szándékot inputálja, hogy midőn azt szóba hoztuk, a müvelet sikerét megrontani kivántuk.

T. ház! én hivatkozhatom azon évekre, melyek alatt a ház ez oldaláról néha igen éles és szenvedélyes harczot folytattam a kormány politikája ellen és bátran merem állítani, hogy e politika hibáit és tévedéseit — már tudniillik azokat, a melyek szerintem hibák és tévedések voltak — iparkodtam a tőlem telhető legnagyobb erővel ostromolni; de szándékaiknak tisztaságát és hazafiasságát soha kétségbe nem vontam. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* És én azt hiszem, t. ház, hogy ha az ellenzéki padokról történt felszólalásnak azon szándék tulajdoníttatik, hogy az az államnak érdekében készülőfélben levő pénzügyi müveletnek sikerét akarja koczkáztatni: *(Zajos helyeslés a baloldalon.)* ezt én ugy a magam, mint azon képviselőtársaim nevében, a kik ezen ügyet itt tárgyalták, a leghatározottabban visszautasítom. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Különben nincs is ezen támadásnak még látszólagos alapja sem; *(Halljuk! a baloldalon)* mert hivatkozhatom azokra, a miket e tárgyban elmondottam. Én felhoztam mindjárt a pénzügyminister ur beszéde utáni napon azon kételyeket és felvetettem azon kérdéseket, melyek az általa elénk tárt fogyatékos képhez hozzá férnek. A pénzügyminister urnak a vitában ezentúl tartott beszédek mindegyikénél alkalma lett volna kérdéseimre felelni, kételyeimet felvilágositani. Ő nem volt azon helyzetben, a conversio müveletének vezetői sem voltak azon helyzetben, hogy oly

Digitized by Google

kételyekkel álljanak szemben, melyeknek földerítése nem áll hatalmukban. És t. ház, mi azt hisszük, hogy itt van már egyszer az ideje annak, hogy az ország helyzetére nézve tisztán lássunk, *(Igaz! Ugy van! a baloldalon)* hogy semmi oly remény ez országban ne tápláltassék, a mely legalább azon kiterjedésben, melyben arra alap adatott, be ne teljesülhessen. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)*

A mi felszólalásainknak czélja az volt, hogy az ország tisztán és világosan lássa, a mit a pénzügyminister ur felszólalásából tisztán és világosan ki nem vehetett: hogy positive tudja, mennyit remélhet ezen conversio eredményeül. Azt gondolom, ennyit tenni, erre alapot, indokot, alkalmat szolgáltatni nemcsak nem volt hazafias kötelességünk megszegése, hanem mint hazafiag ellenzéki képviselőknek, kiknek első sorban az ellenőrzés teljesítése képezi feladatát, szoros kötelességünk. *(Zajos helyeslés a baloldalon.)*

De továbbá a t. képviselő ur szavaimat félremagyarázta, midőn azt mondta, hogy én ma ugy nyilatkoztam, mint hogy ha az állam feladatainak csupán az administratio és az igazságügynek vezetését tekinteném, az állam culturalis és közgazdasági feladataira pedig kevesebb súlyt fektetnék, pedig előbb másként beszéltem. És itt idézte az 1880-iki költségvetés tárgyalása alkalmával mondott beszédemet, melyben én főleg a közgazdasági politika feladatairól beszéltem. Igenis, elismerem és most ismétlem, akkor azon meggyőződésemnek adtam kifejezést, hogy az állam pénzügyeit állandóan rendezett állapotban tartanunk nem lehet, hogy ha egyszersmind az ország közgazdasági erejének emelésére a kellő lépések meg nem történnek. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* Igenis, én voltam akkor a beruházási politikának szószólója. De, t. ház, a beruházási politikát in abstracto sem ellenezni, sem támogatni, sem annak szószólójának lenni nem lehet. Ez a mérték kérdése; a helyes egymásután, a beruházások eredményének helyes mérlegelése, azok mérvének és módjának helyes megállapítása az, a mi dönt. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* És épen 1880-iki költségvetés tárgyalásakor mondott beszédemből vett idézete a képviselő urnak bizonyítja azt, hogy én már akkor is a beruházások mértékének és módjának megállapításánál az ország pénzügyi helyzetére kiválót tekintettel lenni kivántam; mert már akkor is — ámbár az államvasutirendszer hívének vallottam magamat, a mint ezt az előadó ur most ellenem fordítani akarja — már akkor is mondtam, hogy a mennyiben ezt pénzügyi állapotunk nem engedné, egy más rendszerrel is hajlandó volnék megbarátkozni. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Különben, t. képviselőház, *(Halljuk! Halljuk!)* én elismerem, hogy e tekintetben akkori és mai álláspontom közt a fokozatra nézve egy bizonyos különbség van. De ezt a különbséget nem az én nézeteimnek átváltozása okozta, hanem okozta az a körülmény, hogy ebbe az időszakba esik önöknek további 5 évi gazdálkodása. *(Élénk tetszés balfelől.)* Gazdálkodjanak még egynéhány évig tovább és én kénytelen leszek az állami tevékenységgel szemben felállított igényeimnek mértékét még a mostaninál is lejebb szállítani. *(Zajos tetszés és éljenzés a bal- és szélső baloldalon.)*

Hegedüs Sándor előadó: T. ház! *(Zaj!)* Személyes kérdésben kérek szót. *(Halljuk! Halljuk!)*

Nem fogok ugy visszaélni a t. ház türelmével, hogy az előttem szólott t. képviselő urral polemiába bocsátkozzam oly módon, a mint ő velem szemben tette. *(Helyeslés jobbról. Derültség balfelől.)* Tisztán és kizárólagosan személyes intentiómnak félreértése miatt szólalok fel. *(Egy hang a szélső baloldalon: Ilyen czím nincsen a házszabályokban! Élénk derültség és tetszés a szélső baloldalon.)*

Azon párttal szemben, mely pártból a hazafiui erényekre azt mondották, hogy itt a „do ut des“ elve, a servilismus és ilyesmi fordul elő, jogom lenne ugyan hasonlóval vissza vágni, mert azt hiszem, hogy a kifejezésekben, a melyekben ugyancsak bővelkedtek a t. ház ellenzéki szónokai, mind megannyi kétségbe vonása van a mi hazafiságunknak. Én azonban ezt még sem teszem, hanem egyszerüen kijelentem, hogy a legtávolabbról sem volt szándékomban a t. képviselő ur, vagy pártja bármely tagjának hazafias érzelmeit egyáltalán kétségbe vonni. *(Helyeslés.)* Ez, azt hiszem, oly authenticus nyilatkozat, hogy mögötte absolute semmit se lehet gyanítani. *(Helyeslés.)*

Herman Ottó: T. képviselőház! *(Nagy zaj: Halljuk! Halljuk! a szélső balon.)* Minthogy a pénzügyi bizottság előadója arra használta fel többek között személyemet is, hogy a többségnek egy mulatságos órát szerezzen, azt hiszem, ezen a jogalapon én is kérhetem azt, hogy személyes kérdésben felszólalhassak, *(Halljuk!)* annyival inkább, mert nevem nemcsak egyszer, hanem többször is előfordult a t. előadó ur beszédében. *(Zaj. Halljuk!)*

T. képviselőház! Az egyszer bizonyos, hogy az előadói széken olyan gyakorlat fejlődik ki, a melyet én a magam részéről helytelennek tartok ugyan, de minthogy ez már egyszer gyakorlat, elfogadom.

Midőn, t. ház, én szót emeltem, harmadik szónoka voltam e vitának. Az ellenzék részéről a határozati javaslatok be voltak terjesztve s minthogy a tulsó oldalról senki sem szólalt fel az ellenzéki fejtegetések ellenében, indokolt volt részemről és bárki más részéről is az lett volna még a jó hiszemüség is, hogy a mit az ellenzéki szónokok előadtak, az alapos, arra ellenzéki ember jóhiszemüleg is reá állhat. Én tehát, t. képviselőház, akkor, a midőn ellenvetés nem történt, fölös-

Digitized by Google

leges dolgot műveltem volna, ha ugyanazt fejtettem volna ki, a mit kifejtettek azok, a kikkel egyetértek. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

A második dolog az, hogy a t. előadó ur jónak látta az állattant belevonni mostani előadásába. *(Felkiáltások jobbról: Ugron Gábor!)* Ugy velem, mint Ugron Gábor t. képviselő urral szemben és iparkodott psichologiailag rájönni, vajjon mi okozza azt, hogy mi mindig az állatvilágból szoktuk hasonlatainkat meríteni? *(Halljuk!)*

Ez az ok egészen egyszerű, t. ház. Én a t. előadó urnak ajánlom, hogy valahányszor ő jó kedvet akar csinálni ebben a házban és kiszemeli az egyes képviselőket gunyja tárgyául, tartson maga elé egy tükröt és biztosítom arról, hogy a legkeményebb antidarvinista is rögtön darvinistává fog válni. *(Élénk derültség a szélső baloldalon.)*

Elnök: T. ház! Mielőtt a tanácskozást tovább folytatnók, kérnem kell a t. ház tagjait, hogy azért, mert valakinek neve egyszer valamely beszédben felemlittetett, ezt ne méltóztassék mindjárt személyes kérdésben való felszólalásra felhasználni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Tisza Kálmán ministerelnök: T. képviselőház! Habár már kétszer emeltem szót e vita folyamán és mégis kérem a t. ház türelmét, hogy most szólhassak, teszem azt annyival inkább, hogy az indítványokat beadott ellenzéki képviselő uraknak lehessen még alkalmuk ha kivánják, szavainkra reflectálni. *(Helyeslés balfelől.)*

Midőn egyébiránt felszólalok, bár ha valaki, én csakugyan személyes kérdésben sokszor kérhettem volna szót, de tartózkodtam tőle, hogy személyes kérdés helyett replikába bocsátkozzam, a mint az ma divatva kezd jönni, ugy most sem kivánok polemiába bocsátkozni, de igenis óhajtom az egész vitában fölmerült egynémely irányzatra elmondani nézetemet, álláspontomat. Kivételt ez ellen csak a tegnapi napon hallott egy pár pontra nézve teszek, a melyeket, azt hiszem, hogy helyzetemben hallgatással mellőzni nem volna szabad. *(Halljuk!)*

Az egyik vonatkozik Dimitrievics Mihály képviselő urra, a kinek beszédével különben foglalkozni nem fogok. Ha ő hivatkozott jó hazafiságának bizonyításául Miletics Szvetozárra, én hivatkozom arra, a mit annak idején Miletics Szvetozárnak és másoknak feleltem. *(Helyeslés.)*

De a képviselő ur előáll azon állítással, hogy Magyarországon a szerb lapoknak dupla cautiót kell tenni. Törvény, ministeri rendelet ilyen nincs, panasz soha ez irányban tudtomra nem emeltetett. Nem tehetek tehát róla, ha azt hiszem, hogy ez oly állítás, a melyről azt remélte, hogy a nagy zajban meg sem fogjuk hallani, de a melylyel hatni lehet ott künn, a hol a mi viszonyainkat nem ismerik. *(Helyeslés.)*

Azt mondta továbbá és erre már megvallom, kerestem az alkalmat, hogy szólhassak, hogy a magyar kormány a tót matica vagyonát lefoglalta s jövedelmeit most oly egyesületnek adja, a mely azzal ellenkező irányt követ és a melynek egyedüli czélja a magyarizálás.

T. ház, a kormány a tót matica vagyonát lefoglalta, ha valakinek kétsége van az iránt, hogy helyesen tette-e, nézze meg azon nyomtatványokat, melyeket a tót matica a tót nép művelése czímén kiadott és azt fogja mondani, hogy ez volt a legenyhébb eljárás, a melyet az illetőkkel követni lehetett. *(Igaz! Ugy van!)* És minő egyesületnek adta vagy adja ki a kormány a jövedelmet egy év óta? Lehet-e azt magyarosító egyletnek nevezni, melynek minden kiadványa tót nyelven jelenik meg? Egyetlenegy magyar kiadványa sincs, csak tót nyelvén ad ki; de igaz, az irányzata ellenkező a volt tót matica irányával — mert máskép nem is kapná azon jövedelmeket — mert a tót népet tót nyelven, igaz, hazafias irányban műveli. Ebben azt hiszem, bűnt senki sem láthat; de az magyarosításnak nem nevezhető, ha egy népet saját anyanyelvén világosítanak fel. *(Élénk helyeslés.)*

De a t. képviselőház még egyebet is hallott a képviselő urtól. Azt mondta, hogy egyben mind egyet értünk, abban, hogy itt minden ember háborut akar Oroszországgal és ő is azt akarja; de aztán hozzá tette, megnyugtatott bennünket, hogy ők nem fognak akkor semmiféle mozgalmat csinálni, hanem várni fogják, hogy mi lesz.

Már én merek a t. házra hivatkozni, hogy állításának első része, hogy itt minden ember háborut kiván Oroszországgal, nem igaz, *(Ugy van!)* mert senki sem kivánja. *(Ugy van! Élénk helyeslés.)*

De igazat fog adni, úgy hiszem, a t. ház abban is, hogy ha mégis, legjobb, legbuzgóbb törekvésünk daczára elkerülhető nem volna, mindenkinek, ki a magyar hazában született nem az a feladata, hogy nézze, mi lesz belőle, hanem hogy teljesítse a korona és a haza iránti kötelességét; *(Élénk helyeslés)* és én meg vagyok róla győződve, hogy a magyarországi szerb nép is teljesíteni fogja. Mert én elismerem és ezen hitemben, ezen elismerésemben az olyforma nyilatkozatok sem ingatnak meg, minőket a képviselő ur tett, hogy abban igaza van a képviselő urnak, hogy a Magyarországon lakó szerbeknek vannak a magyar haza körül a multban érdemeik. Épen azért, mikor a szerb népre és az ilyen magukat feltoló prófétákra gondolok, bocsánatott kérek, egy hasonlat, egy adoma jut eszembe, melynek applicatióját mindenkire reá bizom. *(Halljuk!)* Egy magyar házigazda, ki maga bort nem ivott, vendége elébe bort tétetett; látta, hogy az azt megkóstolta de aztán nem ivott belőle. Erre azt mondja a házigazda a vendégnek: „uram a bor jó!“ de a vendég azt

Digitized by Google

feleli a házigazdának: „a bor jó, de ez a bor rossz". *(Általános élénk derültség.)*

A mire reflectálni akarok, az Veres t. képviselő ur beszédének egy része. A t. képviselő ur hivatkozott az én „Alföldi levelek" czímen megjelent ujságczikkeimre, arra, hogy azokban mit mondottam. Azokat, a miket ott mondtam, ma is magamévá teszem. Egész politikai pályámon törekedtem azon elvnek, azon nézeteknek érvényt szerezni, a mennyire tőlem telt; de bocsásson meg azután, hogy ha ő a saját felfogását rakja az én mondataim alá és abból azt akarja kimagyarázni, hogy akkor én is antisemita voltam; ezt már, engedelmet kérek, határozottan visszautasítom; és visszautasítom annyival inkább, mert tudom, hogy ez által nem fogok nyerni a képviselő urak előtt; de olvassa el azon időből ujságczikkeimet — mert akkor szorgalmatosan foglalkoztam a journalistikával — és meg fogja látni, hogy mindig azon hangnak adtam kifejezést, hogy Magyarország izraelita polgárait nem visszataszítni kell, de elhárítni az akadályokat, a melyek az összeolvasztást gátolják. *(Helyeslés jobbfelől.)* Akkor is azt mondtam, azt mondom ma is. *(Helyeslés jobbfelől.)*

És ha már erről a kérdésről beszélek, bocsássanak meg, ha kifejezem egyfelől azt a nézetemet, hogy ha a zsidóság ellen általában nem, de egyes tagjai ellen lehet is kifogást tenni, ép ugy lehet bármely keresztény felekezetnek egyes tagjai ellen; *(Felkiáltások a bal- és szélső baloldal néhány padján: De nem oly arányban!)* mert tessék elhinni, uzsorások vannak mindenütt — ha tetszik, szolgálok példákkal — de főleg egy dolgot ne hozzanak fel azon faj ellen, azt tudniillik, hogy nem szeret dolgozni. *(Zaj a bal- és szélsőbal egyes helyein.)* Mindig azt hiresztelik, tegnap is minden szónoklatban hallottuk, hogy a nép verejtékével dolgozik, a zsidó pedig pamlagon pöfékel, heverész és dugja zsebre a pénzt.

Rácz Géza: Luther mondta! *(Mozgás. Halljuk! Halljuk!)*

Tisza Kálmán ministerelnök: Már t. képviselőház, sokat lehetne mondani azon bajról, természetesen igen sokat igazságtalanul is, de bár tanulnánk e részben zsidó polgártársainktól, akkor bizony mondhatom, sokkal többet tennénk, mint tettünk eddig a nemzeti vagyonnak magyar kézben megtartására. *(Ugy van! Helyeslés jobbfelől.)*

A képviselő ur ezzel kapcsolatban azt is mondta, hogy ő nem gyülöl senkit, ki e hazában él, de ő mindenek felett szereti, még büneiben is a magyart.

Hát t. képviselő ur, higyje el, ezen érzelemben magamat senki által felülmúlatni nem engedem. De miután azt mondta, hogy ő szereti oly érzelemmel, mint egy jó atya a gyermekét; higyje el nekem, szeretheti a gyermekét mindenki, de jó apának csak az nevezhető, ki a szeretetet nem azzal akarja bizonyítani, hogy gyermeke minden gyengéjének — mert gyengéje mindenkinek van — hizelegjen, hogy azt mondja, hogy el van előtted zárva minden ut, a helyett, hogy azt mondaná: becsüllek, szeretlek nagy tulajdonaidért, de vannak gyengéid, orvosold azokat, akkor első leszesz a világon. *(Tetszés jobbfelől.)*

Ezt sem most mondom először, ha már méltóztatnak velem ugy bánni már életemben, mint a classicusokkal szoktak, hogy saját érveik hiányában az én szavaimat idézik, *(Derültség jobbfelől)* én is idézek. Méltóztassék ismét azon korra visszapillantani és látják, hogy mindig és mindig azt hirdettem: igyekezzetek, dolgozzatok, ne akarjon mindenki jogász, ügyvéd, procator lenni, de tanuljátok azon életpályákat, melyeken vagyon szerezhető, mert amaz életpályán egyes kivételes jelesek mellett százan vannak, a kik megélni nem tudnak. Ezt 20—25 esztendővel ezelőtt mondtam, nem most találtam ki. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Ezeknek elmondása után, t. ház, legyen szabad beszédem valódi czéljára áttérni. *(Halljuk! Halljuk!)* Észre vettem, t. ház. azt, hogy a pénzügyi helyzet olyan, mely komoly elhatározást, komoly törekvést, figyelembe vételt tesz szükségessé, mindenki különbség nélkül elismerte. De a t. szónokok a túloldalról ezzel nem érték be, válságosnak, a tönk szélére vezetőnek hirdették, festve oly szomorú képet, melyet, a ki viszonyainkat ismeri, senki el nem hisz, de a mely mégis elég arra, hogy ezen — fájdalom — még ma is annyi ellenséggel biró Magyarország és magyar nemzet, a nem jó barátainktól eredő hangok alapján, a külföld előtt meghurczoltassék.

De még ezzel sem érték be, hanem nyilatkozataikban ugy tüntették fel ezen túlságosan kiszámított újabb terhet, újabb adósságot, mint ha mindezzel szemben az ország semmi értékest sem kapott volna. *(Ellenmondás balfelől.)* Nem mondták az igaz, hogy nem kaptunk semmit, de pusztán, minden ellensúlyozás nélkül állítván oda az összegeket: mi természetesebb, mint az, hogy abban, a ki ily dolgokkal tüzetesen nem foglalkozhatik, azon hitnek kell ébrednie, hogy ez mind hiába kidobott pénz.

Én erre már egy beszédemben reflectáltam, reá mutattam, hogy mi történt a közlekedési, gazdasági és más anyagi érdekek szempontjából a fontos ügyekben, Akkor egy t. képviselő ur, ha jól emlékszem azt mondta: nem erről van itt szó, vagy nem elég ez legalább magában, hanem az ország nem halad semmi irányban, az állami feladatok teljesítésében a hiányok nem orvosoltatnak. Sőt azt mondták, hogy a magyar államiság eszméje sem tett egy lépést sem előre.

Ám nézze meg bárki, t. ház, mi volt 68-ban és hogy állunk most, e szempontból. *(Helyeslés jobb-*

Digitized by Google

felől.) De nézze meg ezután azt is, hogy ezen szempontból mi történt 1875. óta a mai napig. Ha ezeket is figyelembe vette, mondhatja mégis — ez appretiatio dolga, hogy többnek kellett volna történni, vagy hogy kevesebbe kellett volna kerülni; de azt ugyan nem mondhatja, hogy nem történt semmi, sőt el kell ismernie, ha igazságos akar lenni, hogy igen sok történt.

Az államéletben — csak néhány dolgot akarok említeni — egyik legfontosabb a személy- és vagyonbiztonság kérdése. Gondolom, nem fogják tagadni, hogy e tekintetben sok történt. Másik fontos ügy, az egészségügy. Nem azóta alkottatott-e meg az egészségügyi törvény és halad fokonként előre annak végrehajtása? A harmadik, csak néhányat említek, mert nem győzhetném végig, a tisztviselők minősítéséről szóló törvény. Nem nagy előhaladás-e ez, mely az administratio gyökeres javulásának alapföltételét képezi? De azóta alkottatott meg a kereskedelmi s a büntető codex. Ez mind erre, az önök szerint, meddő időre esik. Ezen időben történt az ország egy nagy hiányának orvoslása: az erdőtörvény megalkotása. Ez alatt történt a főrendiház szervezése. *(Felkiáltások balfelől: Nincs benne köszönet!)* A képviselő urak tarthatják helyesnek vagy helytelenek, de megtörtént, ugy, mint a többség helyesnek tartotta *(Ugy van! jobbfelől)* és remélem, nem lesz alkalmuk azt felforgatni. *(Tetszés jobbfelől.)*

Ismétlem, túlhosszú lajstromot kellene előszámlálnom, ha csak azokat a gyökeres, tüzetes törvényeket is óhajtanám elősorolni, a melyek ezen epochában létrejöttek. *(Ugy van! jobbfelől.)* De ha ez igy van, a mint hogy csakugyan igy van: vajjon helyes-e, vajjon felvilágosítására vezet-e a nemzetnek, az országnak, ha önök előtte nagyított mérvben felsorolják, hogy az adó ennyivel szaporodott, az államadósság ennyivel meg ennyivel nagyobb lett; de másfelől nagy bölcsen elfelejtik megmondani, hogy mennyi haladás történt culturalis tekintetben, mennyi történt a közigazgatás és igazságszolgáltatás tekintetében. *(Ugy van! jobbfelől.)*

Pedig higyjék el a t. képviselő urak, hogy — habár ez nem is volna kedvező önökre nézve, de a felvilágosítás szempontjából és azért, hogy az ország az itteniekről, mi pedig itt az ország nézetéről tájékozva lehessünk — higyjék el, jobb volna azt mondani: 1868-ban ennyivel kevesebb adót fizettetek, államadósságunk ennyivel volt kevesebb, 1875. óta megszaporodott ennyivel meg ennyivel, de hát mondjátok meg: akartok-e visszamenni arra a boldog állapotra, a mikor sem vasutak nem épültek — *(Egy hang balfelől: Akarunk visszamenni!)* A képviselő ur, meglehet, hogy akarna és tán én is, mert hát akkor fiatalabbak lennénk, *(Derültség)* de arrol jót állok, a nemzet nem ad igazat a képviselő uraknak; mert az, a ki tud számítani, tudja azt, a mit szeretnek hangoztatni, hogy a föld nagyobb mérvben terheltetett ugyan meg, a mi egyébiránt csak az általános jövedelmi pótadó hozzászámításával mondható, mert hiszen a földadó maga nem növekedett, de azzal szemben a közlekedési eszközök, melyek a szállítást könnyebbé teszik, bőven kárpótolják. *(Ugy van! jobbfelől.)* De csupán a teherre rámutatni, másfelől az elért eredményeket elhallgatni, az nem vezet felvilágosításra, ez nem őszinteség, ez akarva, nem akarva, az igazság elferdítése. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)*

És ugyan, t. ház, mi ennek az eljárásnak a következése? *(Halljuk!)* Vannak az országban emberek, a kik maguk is gondolkoznak és ítélnek és ezek azt fogják mondani, hogy ez egyoldalu felfogás, a mit abban a képviselőházban olyan nagyon hirdetnek, az nem érdemel hitelt, mert ime én szegény ember, magam is látom, hogy ha többet fizetek adóban, többet is élvezek. Ez lehet az eljárásnak eredménye, a mely semmi esetre sem lesz jó hatással a parlamentarismusra. De lehet az az eredménye is, hogy elhiszik. Már pedig, ha sikerül elhitetni a nemzet tagjaival, hogy az alkotmányos aerában élesen ellenőrző ellenzék mellett is ily nagy összegeket el lehetett pocsékolni a nélkül, hogy azért az aequivalens megadatnék az országnak: akkor, t. ház, nemcsak a parlamentarismus iránti szeretet fog csökkenni, de a nemzetben is oly fokú desperatio ojtatnék be, a melyből azt felrázni semmiféle ékes szavakkal nem lesz lehetséges. *(Ugy van! jobbfelől.)*

Horánszky Nándor: De titokban főzzük le! *(Zaj.)*

Tisza Kálmán ministerelnök: Ezt az egy közbeszólást, hogy „titokban főzzük le", meghallottam. Hát azt prédikáltam én, t. ház, hogy titokban főzzük le? *(Halljuk! Halljuk!)* Kivántam-e én valaha, hogy ne mutassanak rá a nagyobb terhekre? Nem kivántam. *(Ugy van! jobbfelől!)* De azt kivántam, hogy legyenek, ha ugyan birnak lenni, igazságosak és a többiekkel szemben mutassanak az eredményekre is. *(Ugy van! jobbfelől. Egy hang balfelől: De nincs!)* Én, t. ház, futólag rámutattam az eredményekre, de arról, hogy némelyeknek van szemök és még sem látnak, én nem tehetek. Szerencsére azonban a magyar népnek van szeme és lát is. Nem nagyon rég történt, t. ház, a midőn egy alföldi — s hozzá teszem — a 48-as párthoz tartozó képviselőt küldött városnak egy küldöttsége járt nálam, bizonyos őt érdeklő ügyben. A nélkül, hogy kérdeztem volna, maguk hozták elő: „Mig nem voltunk Pesten, sokat panaszkodtunk, hogy nagy az adónk, igaz is; de mióta most feljöttünk, szivesen fizetjük, mert látjuk, hogy nem hiába fizetünk." *(Derültség balfelől.)* Önök t. képviselő urak, ezt nevetik. Kivánom, hogy jól essék a nevetés. Én örülök neki és azt hiszem, több okom van örülni; mert épen a magyar nemzet minden osz-

Digitized by Google

tályában lévő ezen józan ítélő tehetség az, a mely nem engedte eddig, hogy helyet változtassunk. *(Élénk tetszés és helyeslés jobbfelől.)*

A másik, a mi ezen hosszu vita alatt igen sokat hangoztattatott, természetesen vádképen a kormány ellen, az, hogy a parlament tekintélye lejárt, nincsen közszellem, az államszolgálat elvesztette értékét, szóval hanyatlás van mindenütt. Én tagadom ezt, t. ház, mert sem a parlament tekintélye le nem járt, sem pedig azt, hogy a közszellem hanyatlott, általánosságban mondani nem lehet. De ha van valami benne és különösen abban, hogy az államszolgálattól sokan tartózkodnak, a kik talán igen hasznos szolgálatokat tehetnének: annak oka abban van, mert az állam nem adhatván oly anyagi jutalmakat, mint sok privát vállalat, kell, hogy ez pótoltassék valamivel, a közbecsüléssel, tiszteletben tartatással. De uraim — és erre is tudnék példákat mondani — lehet-e csudálkozni azon, hogy ha sok ember, ki más téren magának tisztelt helyzetet szerzett, a felhivásra, hogy államszolgálatába lépjen, azt feleli: nem néznék az anyagi haszonra, melyet elvesztek, nem nézném, hogy többet kell dolgoznom, megtenném szivesen: de annak, hogy ugy mint ma már még ezen házban is szokás, sárral dobálni hagyjam magamat, annak magamat ki nem teszem. *(Ugy van! jobbfelől!)* Már pedig, bocsássanak meg a t. képviselő urak, midőn egy hosszu vita keretében az állam hivatalnokait ugy irja le, majdnem mindenki — igaz, a mérsékeltebbek hozzátesszik, vannak kivételek, de a zömét mégis ugy irják le, mint heréket, henyélőket, kik terhére vannak az államnak; midőn a parlamenti vitatkozásokban épen ugy, mint a házon kivül, nemcsak a ministe rek, mert hisz azok nálunk vogelfreiok, de a ház egész nagy pártja, többsége ugy irattak le, mintha csupán haszonlesés vezetné — és midőn azt mondja egy képviselő ur — és ez nem baj, de tapsol neki az ellenzék — hogy ugy néznek ki mint egy menagéria éhes állatjai, a melyek az etetést várják: hogy akkor, hogy mondhatják, hogy nem történik sárral dobálás, engedelmet kérek, azt nem értem. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Mindenütt, mindig történhetnek egyes ily felszólalások, de azokat első sorban a pártnak magának, melynek tagja által történtek, kell visszautasítania, mert csak ugy lehet a parlament tekintélyét és a viták niveaujét fentartani. *(Helyeslés jobbfelől.)* A t. képviselő urak sokszor nyilt beszédben, közbekiáltásaikkal mondták, journalistikájuknak pedig kedvencz themája: mit panaszkodtok érte, hisz ezt mind Tisza Kálmántól tanultuk abból az időből, mikor ő ellenzéki volt. *(Ugy is van! balfelől.)* Hát t. képviselőház, nem ugy van. Én elismerem, *(Halljuk!)* hogy éles voltam sokszor, még azt is elismerem, hogy némelykor igazságtalan is voltam; de ha a képviselő urak, kik szeretnek beszédeimben keresgélni, hogy argumentumot kapjanak, végig forgatják és olvassák összes legélesebb beszédeimet 1867. óta, élességet igen, de ezen összes beszédekben annyi durvaságot, mint most néha 1½ óra alatt hallunk, nem fognak találni. *(Zaj balfelől.)* Én hivatkozom nyomtatásban lévő dolgokra, szabad a vásár, tessék! *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Különben megjegyzem — hogy én is e közönséges kifejezéssel éljek — hogy a sárral dobálástól való félelem visszatartson valakit, azt én nem tartom helyesnek; de igaz, én e tekintetben fiatal koromtól fogva különös neveltetésben részesültem; mert midőn még az ellenzék padjain ültem, az akkori többség szónokai — de nem is annyira szónokai, mert ez a beszédmód még akkor nem volt divatban — hanem főleg hirlapjai, nem volt az a gyanusítás, az a sárral dobálás, a melylyel ne illettek volna. *(Nagy zaj balfelől. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)* Épen ez a hosszú tapasztalat megadta nekem azt a tudatot, hogy ha valaki ily módon dobáltatik, vagy nem is éri a dobás, vagy ha éri is, a férfiú tiszta melléről, mocskot nem hagyva, lehull; de annak kezét, a ki felvette, hogy dobáljon vele, mindig bepiszkolja. *(Élénk tetszés a jobboldalon. Mozgás a baloldalon. Halljuk! Halljuk!)*

Egy másik vád is volt a kormány ellen: a nemzeti nagyzás vádja. No, t. képviselő urak, mégis csak furcsán tűnik fel előttem, ha a kormányt vádolják azzal, hogy a nemzeti nagyzás bűnében szenved azért, mert egy épületet talán drágábban szándékozik épittetni. És teszik ezt azok, a kik azt hirdetik a magyar nemzetnek: szakíts mostani összeköttetéseddel, szakíts ma, mikor azt mondják, hogy veszélyek fenyegetnek, a te véderőddel és állj magadban egyedül s akkor nemcsak erősebb leszesz, de vissza is vered, ha kell, a muszkatámadást, meghódítva a keletet.

Thaly Kálmán: Senki sem mondta. *(Zaj.)*

Tisza Kálmán ministerelnök: Engedelmet kérek, a mostani vita keretében hallottam.

Thaly Kálmán: Ki mondta? *(Mozgás.)*

Tisza Kálmán ministerelnök: Megmondtam előre, hogy nem akarok polemizálni, különösen közbeszólókkal. *(Zaj.)*

És uraim, hogy még egyre reflectáljak, az is mondatott és mondatik, hogy a magyar államnak, mint ilyennek erősbödése, fejlődése érdekében nem történt semmi, sőt, hogy e tekintetben visszamentünk.

Hallottam például felhozni, különösen olvastam, hogy ime ennek a magyar államot megerősítő Tisza-kormánynak tizenkettedik évében ilyen meg olyan czikket irnak némely erdélyi román ujságok, vagy ilyen meg olyan nyilatkozatot tesz Horvátországban Starcsevics. Hát vajjon ott, a hol szabad a sajtó és a szólási jog, egyes

Digitized by Google

ily nyilatkozatokat lehet-e ugy venni, mint a magyar állam eszméjének hátrálását? Ellenkezőleg. Ha akkor, a mint látjuk — és nem fogják ezt kétségbe vonhatni, mert hisz ép tegnap fényes jelét adta egy képviselőtársunk — a nemzetiségek nagy része, a nem túlzók higgadtak, nyugodtan vannak és elégedettek és megszünt sok mozgalom, mely még 1875 előtt is létezett; de viszont a túlzók, a kiknek nem kell Magyarország, lármáznak, jajgatnak és szidják a kormányt; vajjon ez nem annak a jele-e, hogy Magyarország erősbült, szilárdult, hogy ezen kormány intézkedései ezen irányban érvényesültek? *(Ugy van! a jobboldalon.)* Vajjon az, hogy csak Horvátországról szóljak, — ha történt ama nyilatkozat — ezzel szemben van az, a mi nem volt 68 óta soha, de 70 óta sem, az, hogy ma Horvátországban van egy erős párt, mely igaz, mindent megtesz Horvát-Szlavonországok érdekében, semmit sem enged azokból, miket azon országoknak a törvény megad, de hirdeti a magyar korona egységét, az a tény, hogy van egy ily párt, mely nem volt 68 óta soha, nem a magyar államiság erősbödését jelenti-e? Én azt gondolom, hogy teljes nyugalommal fogadhatok minden ezzel ellenkező vádaskodást. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

De majdnem elfeledtem ennek a vitának egyik igazán, majd minden szónoklaton átvonuló részéről szólani, melyben az egyik kötelességszerűleg szólított fel, a másik összetett kezekkel rimánkodott, *(Derültség a jobboldalon)* hogy ezen helyet hagyjam el. Én, t. ház, nem fogok most — noha ittlétemnek a jogosultsága is kétségbe vonatott — jogosultságról, parlamenti szabályokról, törvényekről, szokásokról szólani, bár megjegyzem azt, hogy a kisebbségi uralmat még soha oly ember, a ki a szabadságot szereti, nem akarta *(Helyeslés jobbfelől)* — bármiként álljon pedig, önök ma kisebbségben vannak — igaz: a szólásszabadságnak is barátai, de ezen vita alatt is láttuk, miként értelmezik önök, ha valaki olyat mond, a mi, vagy ha oly ember mondja, a ki önöknek nem tetszik — hanem mondom — ezekről nem szólok; arról sem szólok, hogy örömmel-e, fájdalommal-e, vagyok és maradok addig — majd megmondom meddig — *(Derültség a jobboldalon)* ezen a helyen: mert ez vagy ugy tünnék fel, mintha azt mondanám, a mit önök ugyis annyiszor hirdetnek, mert hisz bizony a lelkembe benézni alig volt alkalmuk, hogy nekem csak egy czélom van: itt maradni; ha pedig az ellenkezőt mondanám, azt mondanák: panaszkodik, jajgat, de marad. *(Tetszés jobbfelől.)* Egyiket sem teszem. Hanem, t. ház — s ezt egész egyenesen és határozottan kimondom — hogy addig, míg azon két factor: a törvényhozás többsége és a korona azt kivánja tőlem, hogy itt legyek, bármi legyen is saját óhajtásom arra nézve, hogy itt legyek-e, vagy sem, itt fogok maradni mindaddig, *(Zajos éljenzés a jobboldalról.)*

Csanády Sándor: Mig ki nem lökik! *(Mozgás. Derültség a szélső baloldalon, felkiáltások a jobboldalon: Rendre!)*

Tisza Kálmán ministerelnök: Mig azt látom, hogy azok részéről, a kik akár kötelességemből folyónak tüntetik fel, akár kérnek, akár pedig talán az okozott kellemetlenségekkel akarnak oda hatni, hogy eltávozzam, mondom, a mig mindazok részéről oly tanokat hallok hirdettetni, a milyeneket most is hallottam, oly tanokat, a melyeknél a pénzügyi rendezés szempontjából is a külön hadsereg szükségét emlegetik — pedig azt már csak mindenki átlátja, hogy pénzügyi szempontból ez nem lehet előnyös — és emlegetik olyanok, a kik, midőn a nép felvilágosításáról beszélnek, a képnek csak egyik oldalát tartják eléje, de gondosan elrejtik a másikat, nehogy a maga szemével lásson; *(Igaz! Ugy van! jobbfelől. Mozgás a bal- és szélső baloldalon)* mindaddig, a mig olyanok, a kik nem tudnak jobbat, mint erővel megkisérteni konkolyt hinteni ez országnak különböző, most már nem nemzetiségei, hanem felekezetei közé, *(Igas! Ugy van! jobbfelől. Zajos ellenmondások a bal- és szélső bal némely padjain)* kik most egymással békében élnek: hát, t. képviselőház, ily viszonyok közt, ha valaki annyira nem lát megnyugtatót a hirdetett tanokban mint én — s hogy kinek van igaza, majd megmutatja a jövendő — elhagyni ezt a helyet addig, mig kötelességem itt maradni, nem fogom. *(Hosszas élénk éljenzés jobbfelől.)*

T. képviselőház! Én is azt mondom, közeledvén beszédem végéhez, a mit gróf Apponyi ma mondott: nem kell alaptalan reményeket ébreszteni az országban. *(Helyeslés jobbfelől.)* De uraim, gondolják meg maguk — elfelejtve egy pillanatra azon meleg rokonszenvet, melylyel irántam viseltetnek — *(Élénk derültség jobbfelől)* gondolják meg, hogy indokolt remény ébresztés-e az, mikor azt mondják: *(Halljuk! Halljuk!)* sok a baj, nagy a baj, mindezt a kormány okozta, nem lenne semmi baj, csak Tisza pusztulna. *(Felkiáltások balfelől: Nem mondta senki!)* A ki nem mondta, ne vegye magára; de mondták elegen a mult viták alatt, mondják hirlapjaik árnyalat különbség nélkül.

Horánszky Nándor: Álmodni méltóztatott ezt.

Tisza Kálmán ministerelnök: Tessék elolvasni a lapokat, tessék elolvasni a tartott beszédeket és meg fog róla győződni a t. képviselő ur, habár ugy látszik ő az, a ki ébren álmodik. *(Derültség jobbfelől.)*

T. képviselőház! Ezzel végére jutottam beszédemnek. *(Halljuk! Halljuk!)*

Annyiszor említették, hogy ha magamtól eszembe nem jutna is, eszembe kellene jutnia, hogy

Digitized by Google

nem sokára bizonnyal oly időpont következik be, *(Halljuk!)* mely dönteni fog a felett, hogy ezen helyhez köt-e a kötelesség, vagy nem. De egyben nem fog ez különbséget tenni nálam és ez az egy az, *(Halljuk!)* hogy teljes nyugodt lélekkel és teljes öntudattal gondolok vissza most és fogok visszagondolni mindig 12 évi tevékenységemre; *(Élénk tetszés jobbfelől)* mert, meglehet, követtem el hibákat és szeretném látni azt az emberi kormányt, mely hibát nem követ el: de teljes nyugodt lélekkel merem mondani, hogy hazámnak, nemzetemnek, a magyar államnak ügyét benn az országban és kivül rajta tiszteltebbé tettem, mint régen volt. *(Hosszantartó, lelkes éljenzés és taps a jobboldalon.)*

Elnök: T. ház! A holnap délelőtt 10 órakor tartandó ülés napirendjére kitűzöm a mai napon félbeszakított tárgyalás folytatását és azután, ha idő maradna, a ház régibb megállapodása szerint a pénzügyi bizottságnak jelentését a honvédelmi ministerium elhelyezésére szolgáló államépülettel szomszédos teleknek és az azon levő épületnek megvételéről szóló törvényjavaslat tárgyában.

Ezzel az ülést bezárom.

(Az ülés végződik délután 2 óra 20 perczkor.)

308. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1887. évi január hó 27-én.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesítés. Az összeférhetlenségi bizottság jelentése gr. Batthyány László ügyében. Az 1887. évi állami költségvetés általános tárgyalása és elfogadása. Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, gr. Szapáry Gyula, Baross Gábor, Trefort Ágoston, Fabiny Theophil, b. Fejérváry Géza, gr. Széchényi Pál, Bedekovich Kálmán.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Zsilinszky Mihály jegyző ur fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kivánókat Beőthy Algernon, az azok ellen jelentkezőket Törs Kálmán jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni az utóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Zsilinszky Mihály jegyző *(olvassa a január hó 26-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Az elnökségnek egyéb előterjesztése nincs.

Gr. Csáky László az összeférhetlenségi bizottság elnöke: Van szerencsém az összeférhetlenségi bizottságnak gróf Batthyány László Gyöngyös város országos képviselőjének összeférhetlenségi ügyében hozott végzését a t. háznak ezennel benyujtani.

Elnök: A beadott jelentés fel fog olvastatni.

Beőthy Algernon jegyző *(olvassa a jelentést).*

Elnök: Az összeférhetlenségi bizottság jelentése a házszabályok értelmében tudomásul veendő és azt hiszem, hogy a t. ház méltóztatik e concret esetben azt tudomásul venni s az elnökséget utasítani arra, hogy a megürült kerületben uj választás elrendelése iránt intézkedjék.

A mi a jelentés másik részét illetőleg javaslatát illeti, hogy a házszabályoknak tervezett revisiója alkalmával a megfelelő változtatások volnának eszközlendők: ez, azt hiszem, akkor leend helyén, ha majd az illető bizottság választása lesz napirenden, a mikor a változások volnának a törvényeknek megfelelőkké alakítandók, a ház által e részben is utasittatni fogna. Egyelőre e javaslatra nézve más intézkedés nem szükséges.

Több jelentés nem lévén, következik a napirend, az 1887-iki állami költségvetés általános tárgyalásának folytatása és pedig a zárbeszédek, jelesen pedig Helfy Ignácz képviselő ur.

Helfy Ignácz: T. ház! Valamint első felszólalásomban, ugy most is igyekezni fogok magamat szorosan a napirenden levő tárgyhoz tartani.

A lefolyt 10 napi vitának csak azon részeire

Digitized by Google

fogok reflectálni, melyek ezen ügygyel szorosan kapcsolatban vannak. Hogy ezt tehessem, mindenek előtt liquidálni óhajtok az előttem szólott előadó urral. Tegnapi beszédére egész általánosságban azt kivánom megjegyezni, hogy azóta 24 óra folyt le. Azóta én sokat gondolkoztam a felett, hogy vajjon mi történt ezen 10 nap alatt, mióta első beszédét tartotta, a mi az ő kedélyhangulatát abból a komor, búskomolyságból, a melyben volt akkor, mikor a jelentését megtette és legelőször szólalt fel, megváltoztatta. *(Tetszés balfelől.)*

Ha végig megyek azon eszméken, melyeket a kormánypárt részéről a pénzügyi helyzet javítására nézve hallottam, nem tudom, hogy melyik az, mely a t. előadó urra oly megnyugtatólag hatott.

Hiszen elkezdve tőle, keresztülmenvén a t. ministerelnökön és szónokokon mind, egyetlenegy szónoka sem volt a t. kormánypártnak, mely utat, módot mutatott volna arra, hogy miképen lehessen államháztartásunkban a deficitet elenyésztetni, pedig mégis ez idő szerint ez a legfontosabb kérdés. Talán Prileszky Tádé t. képviselő ur programmbeszéde nyugtatta meg; hisz az inkább negativ programm volt, elmondotta, hogy mi mindenfélét kellene, de nem lehet megtenni; kellene rendezni a valutát, ez nagy jövedelemmel járna, de nem lehet. Kellene kevesbíteni a véderőnél a költséget, ez nagy megtakarítást okozna, de nem lehet; fölemlítette a regálét, szerinte ugyanazon okokból ez idő szerint ezt sem lehet megváltani, mert ehhez is sok pénz kell. Vagy tán az az új eszme nyugtatta meg annyira, melyet a t. pénzügyminister ur előadott: a conversio? Hiszen ez eszme az előadó úr előtt nem volt új, annyira nem, hogy ő már jelentésében reflectált rá s én nem hiszem, hogy öntudatlanul mondta volna, hogy az ugyan jó dolog, ha létre jő, de annyit abból remélni nem lehet, a mennyi szükséges arra, hogy csak megközelítőleg is javítson a deficiten.

Tehát ez sem nyugtathatta meg az előadó urat. Vagy talán Eitner t. képviselő ur programmja hozta oly jó hangulatba? De hát a ministerelnök ur nyilatkozott valamennyiről és nem jelentette ki, hogy hajlandó ehhez hozzájárulni és igy manap is problema marad előttem azon nagy kedélyváltozás, mely az előadó urban e 10 nap alatt végbe ment.

Hanem áttérve azokra, a miket mondott, nekem a többi között azt mondta, hogy bár igyekeztem a deficitet a pénzügyi bizottsággal egyetértőleg megállapítani, még sem állhattam meg, hogy legalább is ki ne kerekítsem. Mert az ő calculusa szerint az 39 millióra, sőt csak 38.800,000-re rug és én kikerekítettem 40 millióra. Engedelmet kérek, azt hiszem, hogy a t. előadó ur e kikerekítésért csak köszönettel tartozik nekem, nem a kisebb számot kerekítettem ki nagyobbra, hanem megfordítva és mindig megtartva az ő számítását. Miként calculáltam? 22 millió a számbeli deficit, 11.800,000 a törlesztés, 5 millió a jószágeladás, melyet hozzászámítunk, mert tőkevagyon eladása. Ugyanezen okból hozzászámítottam a telepítvényesektől származó körülbelül összesen 2 milliót, ugy hogy ha tulajdonkép szigoruan akartam volna számítani, 40 milliónál többet kellett volna számítanom, de épen, mert számokkal túlozni sohasem szeretek, inkább 40 milliót mondtam. Ezaz egyik. És itt tovább ment az előadó ur. Hajlandó vagyok azt hinni, hogy tévedésből tette, mert nem tehetem fel róla, hogy szántszándékkal akarná ferdíteni szavaimat.

Azt mondta, hogy én azután még tovább is mentem és a szükséges cassa-készletet és a kiállítási többletet is a deficithez számítottam. Boesánatot kérek, ezt nem csak nem tettem, de világosan kijelentettem, hogy ezt nem lehet 1887. évi deficitnek számítani; mert igen jól tudom, hogy a 18 millió cassa-készlet és a kiállítási összeg nem esik az 1887-ik esztendőre, de fölemlítettem mint pénzhiányt, melyről a pénzügyminister urnak ez idő szerint gondoskodnia kell.

Hogy egy másik, a tárgyhoz szorosan nem tartozó dologgal is végezzek, egyuttal megemlítem azt is, mit az előadó ur jónak talált Ugron Gábor t. képviselőtársam és barátomnak mondani. Miután a mint örömmel látom, már megjelent s köztünk van, én részemről rövidebre szabhatom megjegyzésemet, mint talán különben tettem volna. Én az előadó ur szavaira csak egy megjegyzést teszek, *(Halljuk! (Halljuk!)* A t. túloldal az egész vita alatt szemünkre hányta, mire még vissza fogok térni, hogy igazságtalanul járunk el a kormányzat megítélésében; mert csak a nagy terheket hozzuk fel, említést sem téve az aequivalensről — említjük a roszat, elhallgatjuk a jót. Pedig lássa az előadó ur, ugyanazon hibába esett ő is, a ministerelnök ur is velünk, nevezetesen pedig Ugron Gábor t. barátommal szemben. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbalon.)* Mert mikor valaki reflectál egy szónok beszédére, a ki úgy hiszem, már nem egyszer bebizonyította e házban, hogy képes a parlament magasabb szinvonalán mozogni és annak megfelelő beszédeket mondani és kikapkod — miként a multkori beszédéből is Ugron Gábor t. barátomnak egy-két mondását — sabba belekapaszkodik, hogy ő azt állította, akár mert czélszerünek tartotta, akár mert a vita hevében oly előadási modort használt, milyet különben használni nem szokott és egy szóval sem reflectál azon mindenesetre gyönyörü eszmékre, melyek ezen beszédben is el voltak mondva, a melyeket ismételni nem akarok: ez oly eljárás, a melyeket különben a ministerelnök ur maga is mindig követni szokott, tudniillik, hogy belekapaszkodik valamely szónok jeles beszédének valamely gyenge oldalába és egy szóval sem reflectál az elvekre, lényeges dolgokra és eszmékre.

Digitized by Google

Ezt nevezem én nem loyalis eljárásnak. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Az igen t. ministerelnök urnak pedig ugyancsak erre vonatkozólag még más megjegyzést teszek *(Halljuk!)* s itt használni akarom azon fegyvert, melyet ő maga tegnap használt s miután ő maga nem restelte fölelevéníteni itt a házban egy rég elkoptatott adomát, én neki némileg variálva ugyanazon adomával felelek. Egy plébános meghivott egyszer egy kispapot ebédre s töltött neki egy pohár bort. A bor nagyon rossz volt. A kispap megitta, letette a poharat s azt mondotta rá hangosan, de szomoruan: „Bonus vinus.“ A plébános ezen rettenetes latinságtól csak úgy hüledezett, kérdőleg tekintett rá, de aztán azt gondolván, hogy talán csak tévedett, ismételve töltött neki egy pohár bort, de most már jobbat. A kispap kiitta a bort s azt mondotta: „Bonum vinum.“ Erre a plébános igy szólott: „Hát ha tudod, miért mondád az imént másként?“ — Hja uram — felelé a kispap — „quale vinum, tale latinum.“ A milyen a kormányzat, olyan a támadás. *(Tetszés a szélső baloldalon.)*

Hegedüs Sándor: És olyan a védelem!

Helfy Ignácz: A t. előadó ur még azért is szemrehányást tett az ellenzéknek, hogy miért nyilatkozott a conversióra nézve és a mennyire ily homályos helyzetben lehet, mint a minőben a kérdés jelenleg van, koczkáztatott egy-egy kételyt keltő véleményt s azt mondá, hogy ez nem volt tárgyalásra kitüzve.

Ha a t. előadó ur úgy érti azt a tárgyalásra ki nem tüzetést, hogy nem fekütdt előttünk a formaszerü rendes törvényjavaslat alakjában, ezt mindnyájan tudjuk; de ha azt mondja, hogy egyáltalában nem volt a tárgyalás anyagául szolgáltatva, akkor nem értem az ő fogalmait a parlamentarismusról. Én azt hiszem, hogy a mikor az illetékes szakminister, a pénzügyminister egy pénzügyi tervet említ a ház előtt: akkor nemcsak jogos, hanem kötelességszerü is a hozzászólás; sőt emlékszem rá, hogy a t. túloldalnak egyik tagja, György Endre t. képviselő ur világosan megmondotta, hogy a t. pénzügyminister urnak köszönettel tartozunk, a miért ezt a tervet itt előhozta, hogy alkalma legyen a háznak e tekintetben nyilatkozni. Ha a t. kormány csakugyan tart tőle, hogy ezen kérdésnek a megvitatása károsíthatja magát a müveletet, ki kényszerítette a t. pénzügyminister urat, hogy azt előhozza? *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Méltóztassék elhinni, hogy erre a tervre nézve ma már az egész ház, az egész ország tisztában van. Az a t. minister urnak egy pium desiderium, a melyet jónak tartott már most előadni a házban, azért, hogy mégis némi lelket öntsön pártjába, hogy azt mondhassák: mégis van még egy szalmaszál, melybe kapaszkodni lehet, van mód rá, hogy valamiképen kiszabaduljunk a bajból. Ennél többet maga a t. pénzügyminister ur ez időszerint nem nyujt. Egyébiránt én szivből óhajtom, hogy ha ez a müvelet csakugyan foganatba vétetik, a lehető legnagyobb sikerrel vitessék keresztül, de azt hiszem, bármilyen fényes sikert arassunk vele, az nagyon távol lesz attól az eredménytől, melyet a t. pénzügyminister ur kilátásba helyezett.

Áttérve a lefolyt vitára, csakugyan valamennyi szónok a t. túloldalon ugyanazon érveket hangoztatta. Igazságtalannak mondták a mi állításainkat; azt mondták, hogy túlozunk, hogy szineztink. Török Zoltán t. képviselő ur mindjárt a vita első napján azt mondá rólam, hogy rettenetesen túloztam és hogy be fogom ismerni, hogy ha a t. előadó ur rózsaszinnel festett, én is szineztem, mert nemcsak a rózsaszin, hanem a fekete is szinez.

Én azt már vegytani szempontból sem ismerhetem el a t képviselő urnak, hogy a fekete szinez, mert a fekete épen a szinek hiányában áll, a hiánynyal pedig csak a t. túloldal bizonyította be, hogy tud szinezni. *(Élénk tetszés a szélső baloldalon.)*

Hogy mi túloztunk volna, t. ház? Hogy először nem vettük volna tekintetbe — s ezt az érvet ismételten hangsúlyozta a t. ministerelnök ur — a nagy hiteljavulást, mely előállott a mult időhöz, különösen a 70-es évekhez képest, hogy nem vettük tekintetbe a nagy beruházásokat és az államvagyon rendkivül nagy emelkedését, melyet Láng Lajos t. képviselő ur részletesen adott elő.

Lássuk csak ezeket a vádakat. *(Halljuk!)*

Kétséget nem szenved, hogy ma a magyar értékek és papirok árfolyama sokkal jobb, mint volt 10, 12, 15 évvel ezelőtt; hanem méltóztassék megnézni más értékeket, látni fogják, hogy azokban is rendkivül nagy javulás történt. Egyébiránt kell, hogy erre egy általános megjegyzést tegyek.

Az árfolyamból semmit sem lehet következtetni. A tőzsde gépezetének játéka ma oda fajult, hogy az árfolyam semmiféle összeköttetésben nincs az illető tárgy belső értékével. Felkapnak egy dolgot, a melynek értékét bizonyos érdekből emelik, valamint más tárgynak csökkentik az árát. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* Ha igy folytatódik, el fogunk jutni azon korhoz, a miben volt egykor Hollandia, a mikor a tulipán tőzsdeczikk volt, a mikor egy bizonyos tulipánt, a melynek neve: Semper Augusta, a tőzsdén kétezer forinttal cottirozták. Én ebből nem következtetek semmit, ez egy általános helyzet, a melyet mi épen ugy élvezünk, mint más nemzetek. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Mikor erről szólott a ministerelnök ur, Hoitsy t. képviselőtársam közbeszólására élczesen megjegyezte, hogy ő sokkal jobb indulattal viseltetik

Digitized by Google

t. barátom iránt, máskülönben azt kivánná, hogy Hoitsynak legyen magánhitele olyan, mint volt Magyarországé 12 év előtt, az övé pedig legyen olyan, mint ma. Én is sokkal jobb indulattal viseltetem a ministerelnök ur iránt, mintsem azt kivánnám neki, hogy magánhitele olyan legyen, mint volt az államé a 70-es évek elején, de Hoitsy t. barátom iránt is sokkal jobb indulattal viseltetem, mintsem azt kivánnám, hogy olyan természetű legyen magánhitele, mint a minő ma Magyarországé. *(Tetszés a szélső baloldalon.)*

A hitelnek annyiban van igazi értéke, a mennyiben az illető érzi, tudja, hogy azt felülmulja tőkevagyona; akkor van annak becse. De tudva, hogy hitele messze túlhaladja vagyoni állapotát, tudva, hogy ő tulajdonképen hitelből tartja fenn életét, annak csak könnyelmű ember örül, solid ember nem. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

A beruházás. Hát ki tagadta közülünk, hogy önök sokat költöttek beruházásokra? Ezt senki sem tagadta, senki sem mondta, hogy önök 320 millió forint jövedelmet talán magánczélokra, vagy mire használták fel; de igen természetes, hogy mikor egy nemzet 320 milliót bocsát a kormány rendelkezésére, azért teszi, hogy az administratiót vezesse, a szükséges beruházásokat megtegye. És mi azért tesszük önöknek a szemrehányást, hogy daczára annak, hogy oly óriási összeg áll rendelkezésükre a nemzet áldozatkészségéből, azzal be nem tudják érni, hanem azonkivül állandóan még körülbelől 40 millió deficittel dolgoznak. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

A t. pénzügyminister ur tiltakozott az ellen, hogy ő culturalis czélokra nem igen szivesen áldoz; hivatkozott arra — ugy látszik, hogy divattá lett a ministeri padokon a multra hivatkozni — hogy 8 évi ministerkedése alatt bebizonyította, miszerint van érzése a culturalis érdekek iránt.

Hát itt vannak előttem a beruházások; mindnyájan tudjuk, hogy ezen beruházások leginkább három tárczánál fordulnak elő: a pénzügyi, közmunka- és közlekedésügyi és a közoktatásügyi tárczáknál.

Például 1879-ben, a t. pénzügyminister ur kormányzatának első évében az összes beruházás az egész államban tett 10 milliót s ebből a közmunka ministerium felemésztett 6 millió kétszászezer forintot, a pénzügyministerium 3 millió hatszázezer forintot, a közoktatásügyi ministeriumnál lett beruházva 30,000 frt. Nem akarván elősorolni mind, csak annyit mondok, hogy 1880-ban a közoktatásügyi ministeriumnál be lett ruházva 500,000 frt, 1881-ben 100,000 frt, 1882-ben 150,000 frt, 1884-ben 180,000 frt, 1885-ben 130,000 frt. Méltóztassék ezt összehasonlítani azzal, a mit költöttek más beruházásokra, különösen, például a t. pénzügyminister ur egyedül csak a catasterre költött 15 millió ötszázezer forintot, a melyet talán gyümölcsöző beruházásnak maga a t. kormány sem lesz hajlandó elnevezni; költött többet két milliónál bányászati épitkezésekre; azt hiszem, hogy azon eredmények után, melyeket a költségvetés a bányászatnál felmutat, ezt sem lesznek hajlandók gyümölcsöző befektetéseknek nevezni. Hát én beismerem, hogy a culturalis czélok nem egyedül a közoktatásügyi ministeriumban concentrálódnak, vannak másnemüek is, de ha még ezeket is mind egybe veszem, én arra a conclusióra jutok, hogy a mivel önök alaposan dicsekedhetnek, azt tisztán csakis az államvasutakra szorítkozik; mert ha végig megyek ezen a kimutatáson, azt látom, hogy a beruházások legnagyobb részét s mondhatni igazán gyümölcsöző részét, csakis az államvasutak emésztették fel. Azt pedig az ellenzéki szónokok egyike sem tagadta, hogy az államvasutak képezik Magyarországnak nagy vagyonát, de egyuttal egyedüli vagyonát. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Lássuk, ezen culturalis czélokkal szemben minő politikát követett a t. pénzügyminister ur más dolgokban? Igenis ő bőkezű volt nemcsak a bányászatnál, hanem bőkezű volt a lótenyésztésnél is. Akárhányszor említik is ezt fel, sohasem fogok beleláradni önöknek szemrehányást tenni azon megbocsáthatlan pazarlásért, a mit az administratio ezen egy ágában véghez visznek. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Elismerem, hogy van annak hasznos része, de abból, hogy egy dolog hasznos, nem következik, hogy arra vakon, könnyelmüen milliomokat meg milliomokat pazaroljunk. Látta a pénzügyminister ur, hogy egész kormányzata alatt mily óriásiak voltak a túlkiadások, holott már az előirányzat is elég magas volt. 1880-ban a lótenyésztésnél 327,000 frttal lépték túl a már felemelt előirányzatot; 1881-ben 575,000 frttal, 1882-ben 787,000 frt volt a túllépés, 1883-ban 1.287,000, 1884-ben 980,000, 1885-ben 854,000. Holott 1880-ban az előirányzat 2.400,000 volt, most már eljutottunk oda, hogy maga az 1887-iki előirányzat 3.497,000 frt és tartok tőle, hogy az sem lesz elegendő, mert az 1885-iki zárszámadások szerint 3.000,000 frt lett elköltve, tehát 500,000 frttal több, mint a mennyi előirányozva volt.

Én elismerem a lótenyész-intézetek hasznos voltát bizonyos keretben, bizonyos határok között és kimondom itt, mint kimondottam több izben a pénzügyi bizottságban, hogy azt hiszem, hogy a mikor egy állam 15½ millió értéket képviselő birtokot, tulajdont — tudniillik ingatlant és ingót — átenged az administratio egyetlenegy ágának, az bőségesen elegendő és nem lehet minket szükkeblüséggel, vagy azzal vádolni, hogy nincs érzékünk a nemzet közgazdasági érdekei iránt, mikor azt mondjuk: ezt az összeget szivesen áldozzuk

Digitized by Google

fel, de e határhoz tartsa magát, mert ezen túl egy fillért sem költünk. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

S a mikor oly bőségesen szórta a t. pénzügyminister ur az administratió ezen ágára a pénzt — a melynek egyik része tisztán sport — akkor mindnyájan tudjuk, hogy a közoktatási ministert oly helyzetbe juttatta, hogy félévig nem volt képes a községi tanítók járandóságát kifizetni. Tudjuk azt is, hogy a pénzügyminister ur négy év óta makacskodik a képezdei tanárok fizetését felemelni, kiken az a jogtalanság történt, hogy egy rangban lévén a gymnasiumi tanárokkal, kisebb fizetésben részesülnek, holott az összes költségtöbblet egész Magyarországon alig rugna 20,000 frtra. De ő állhatatosan ragaszkodik álláspontjához és sem én, sem barátaim, még kormánypárti barátaim sem voltak képesek a pénzügyi bizottságban ebbeli makacsságát meghajtani, hogy tudniillik ebben a kérdésben engedjen. Akkor tehát ne méltóztassék arra hivatkozni, hogy 8 esztendőn át érzéket tanusított a culturalis czélok iránt.

De miután önök túlzással vádoltak minket, hogy dobálódzunk a milliókkal, lássuk mikép járnak el e tekintetben az önök oldalán. *(Halljuk!)* Láng Lajos t. képviselő ur tegnapelőtt egy hosszú beszéddel állva elő és avval az érvvel, hogy mi igazságtalanok vagyunk, hogy nem említjük fel a felszaporodott terhek aequivalensét, többi közt azt mondá, hogy az állam vagyona ezen kormányzat alatt 380 milliónyi értékről felemelkedett 1 milliárd 6 0,000 frtnyi értékre. Én megnéztem tüzetesen a zárszámadásokat *(Halljuk! Halljuk!)* és méltóztassanak meghallgatni, hogy miképen áll a dolog, szorosan szám szerint kimutatva a számszék által. *(Halljuk!)* 1875-ben a magyar állam vagyona volt 818.300,000 frtnyi érték — tehát nem 380, hanem 818 millió. — Mi történt időközben? Ujabb becslés alá vették ezen jószágokat és ezen becsérték időközben annyira rectificáltatott, *(Halljuk!)* hogy 1875-ig eladtak 48.500,000 frt értékü jószágot és fenmaradt még 57 millió értékü; tehát tulajdonkép még mi tartoznánk a jószágokra, mert több adatott el, mint a mennyi létezett. Maradt tehát itt a különbözet 8.500,000.

1885-ben a zárszámadások szerint a jószágok álladéka 55.700,000 forint, tehát az érték emelkedés 1875-től 1885-ig tisztán 64.200,000 forint. Ez csupán csak az állami jószágoknál van.

Az állami erdőknél 1875-ben az érték 26.800,000 forint volt. Ez időközben megváltoztattatott s a felvett újabb becslések szerint 1885-ben az erdők értéke 103.200,000 forint volt. Tehát itt a különbözet 76.400,000 forint. Együtt véve ez a kettő 267.400,000 forint. De ez oly szaporulat, a mit nem önök szereztek; ez a szaporulat, a mi megtörtént, részint a papiroson, hogy megváltoztatták a becslést, részint az általános értékemelkedésben leli magyarázatát, a mely világszerte előfordul. *(Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon.)* Tudjuk, hogy egyáltalában az értékek sokkal nagyobbak ma, mint voltak 10—20 esztendővel ezelőtt. Most kérdem ezen kimutatás folytán, vajjon kettőnk közül ki dobálódzik a milliomokkal, mi-e vagy a t. kormánypárt, a mikor ilyen számítást hallunk egy nevezetes képviselő szájából, a pénzügyi bizottság egy tagjától, a statistica egyik tanárától. *(Ugy van! Derültség a szélső baloldalon.)*

Hanem, miután szemrehányásokat tettem a t. pénzügyminister urnak, az igazság megköveteli, hogy más oldalról egyik t. elvtársával szemben védelmembe is vegyem. *(Halljuk! a szélső baloldalon.)* Horváth Gyula igen t. képviselőtársam igen kemény megrovással illette a t. pénzügyminister urat, azt mondván, hogy az egész pénzügyi administratio körülbelül ugy van, mint ezt átvettük Brucktól, Bachtól stb., hogy azon semmiféle gyökeres rendszer változtatás nem történt. Én ezt a tényt elismerem, de a vádat igazságtalannak tartom, különösen a t. képviselő ur részéről, a ki azokon a padokon ül, a ki azokat az elveket vallja, a ki azt a rendszert támogatja. Nem méltóztatnak a t. képviselő urak tudni, hogy a magyar pénzügyminister ur egy lépést sem tehet a magyar pénzügyi administratio terén a nélkül, hogy az osztrák pénzügyminister bele ne egyezzék? Hogyan változtathatná meg a pénzügyminister ur a pénzügyi administratio rendszerét, ha azoknak a beleegyezése szükséges, a kiknek épen érdekében áll, hogy meg ne változzék? *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Én erre egy kis frappans példát hozhatok fel. *(Halljuk! a szélső baloldalon.)* Körülbelül két esztendővel ezelőtt egy svájczi szivargyáros, a kivel véletlenül utazás közben megismerkedtem, hozzám fordult, beküldve néhány ládácska szivarka-mustrát, azon kéréssel, hogy ezen szivarkafajt fogadtassam el, ha lehetséges, a magyar dohány-regievel. Én elvittem ezen szivarkákat az illető osztályba s átadtam az illető gyárosnak ajánlatával együtt, mely oly rendkivül kedvező volt, hogy azokat az apró szivarkákat, melyek „cigarette sons papier“ néven ismeretesek s melyek itt hat-hét krajczárjával árultatnak, ő másfél krajczárjával ajánlta fel. Az illető osztályfőnök, a ki nagy sajnálatomra azóta már meghalt, nagy örömmel vette ezen ajánlatot, sőt megjegyezte, hogy közeledvén a kiállítás ez jó alkalom lesz, majd el fogja nevezni kiállítási szivarkáknak. De — mondá — méltóztatik tudni, hogy előbb az osztrák pénzügyministerrel értekeznem s őt capacitálnom kell. Felküldték a dohányt Bécsbe, eltelt egy hónap, eltelt három hónap, elmult a kiállítás, válasz még sem jött ez ideig, mig a végén megtudtam, hogy az osztrák pénzügyminister egyszerüen azt mondotta, hogy neki

Digitized by Google

nem tetszik, nem kell. *(Egy hang a szélső baloldalon: Jellemző!)*

Ha Magyarországon a pénzügyministernek még csak annyi hatalma sincs saját administratiojában, hogy egy szivarkát behozzon saját akaratából, ugyan kérdem, milyen szemrehányást lehet tenni azért, hogy nem változtatja meg gyökeresen a pénzügyi administratiót? *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Ha önök azt akarják, hogy változtassa meg, ám fogadják el azt, a mit mi hirdetünk: Magyarország közgazdasági függetlenségét, önállóságát, hogy szabadon intézkedhessen. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Akkor lesz joguk majd annak a ministernek szemrehányást tenni. De mikor önök odaállítanak egy embert, a kinek keze, lába meg van kötve, akkor vallják meg gyengeségöket és ne keserítsék még szemrehányásokkal is. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Örömmel hallottam egyébiránt Horváth Gyula t. képviselő urtól, hogy már régen hirdetett elveink egy részét magáévá tette, nemcsak ő, de többen is a t. kormánypárti képviselők közül, kik nyiltan kijelentették, hogy belátják azt, hogy anyagi helyzetünkön lendíteni nem lehet, ha legalább is a fogyasztási adókra nézve teljesen szabad rendelkezési jogot nem nyerünk. Hallottam ugyan némelyeket ott a t. kormánypárton, a kik azon véleményüknek adtak kifejezést, hogy lehet a szabad rendelkezési jogot közös vámterületen is gyakorolni és még fogyasztási vonal sem kell. Sajnálom, de ez rendkivül nagy tévedés. Hiheti ezt a pénzügyminister és azok, a kik tisztán pénzügyi szempontból ítélik meg a kérdést, a kik csak a kincstári, a fiscalis érdeket látják maguk előtt. Ámde ha ugy tekintik és azon szempontból vizsgálják a kérdést, a melyből a közgazdasági kérdésnek megoldatnia kell: akkor a kettőt lehetetlen összeegyeztetni. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* A fogyasztási adókkal való szabad rendelkezésnek csak akkor lesz haszna, ha ahhoz képest egyuttal termelésünket rendezhetjük. De egyiket a másik nélkül elfogadva, nyerhetünk ugyan a kincstár számára valamicskét, de bizonynyal roppant csorbát ejtünk közgazdasági érdekeinken. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Horváth Gyula t. képviselőtársunk a többi közt egy szemrehányást tett nekünk és ezt sem tartom igazságosnak: tudniillik, hogy mi soha egyetlen jó tulajdonát sem ismerjük el a miniszterelnök urnak s elmondotta szépen és szerintem is igen helyesen, hogy sokkal kisebb nemzet vagyunk, mintsem érdekünkben állana egymás egyéniségeit lejáratni. *(Halljuk! Halljuk!)* Ebben igaza van, de abban nincs, hogy mi a miniszterelnök ur szép tulajdonait általában el ne ismernők. Ez nem felel meg a valóságnak.

Hivatkozom, hogy mindannyiszor és mindannyian, én magam is elismertem, feldicsértem a miniszterelnök ur fényes tulajdonait, sőt éppen magam több izben azon sajnálatomnak adtam kifejezést, hogy fényes tehetségeit oly rosszul érvényesíti; *(Tetszés a szélső baloldalon)* mert ilyen tehetséggel nagy eredményeket lehetne felmutatni s nem oly sivárakat, mint a minőt a költségvetés felmutat. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbalon.)* Eszembe jut erre egy mondás, a mely annak idején szájról-szájra járt Francziaországban, midőn Jules Favre elmondotta emlékezetes beszédét Orsini mellett a III-ik Napoleon ellen elkövetett merénylet tárgyalása alkalmával. Oly gyönyörűen beszélt, oly rendkivüli hatást tett a beszéd még a birákra is, hogy egy adott perczben az elnöklő biró szomszédjához fordulva azt mondá neki, hogy ez az ember oly ékesszólású, oly csábítólag tudja védelmezni még a legrosszabb dolgokat is, hogy megérdemli, hogy megfosztassék a diplomától. *(Tetszés a szélső balon.)* Én is azt mondom, t. ház, meg kell fosztani a miniszterelnök urat miniszterelnöki diplomájától, mert — nem a leggonoszabb tetteket, erre nem képes — de a leggonoszabb politikát oly ügyesen tudja védelmezni. *(Élénk helyeslés és tetszés a szélső baloldalon.)*

A t. miniszterelnök urnak két felszólalására kell reflectálnom. *(Halljuk! Halljuk!)* Első felszólalása alkalmával a t. miniszterelnök ur beszéde végén azt a szemrehányást tette nekem, hogy mig egyrészről beismerem a külügyi helyzet komolyságát, másfelől még sem habozom hangsúlyozni, hogy itt az ideje annak, hogy a mi programmunkat érvényesítsük.

Részben megfelelt erre már Mocsáry Lajos t. barátom s ezért a magam részéről csak annyit jegyzek meg, hogy arra, a miről most szó van, soha alkalmasabb percz nem volt, mint épen a mostani, melyet erre az országnak mind belügyi, mind pedig külügyi helyzete alkalmassá tesz.

Megjegyzem még, t. ház, hogy a hadsereg kérdésének rögtönös és e perczben való megoldását egy szóval sem említettem. Annyi belátásunk van nekünk is, hogy megtudjuk ítélni, hogy bizonyos kérdéseket melyik perczben kell megoldani. Szóltam az önálló vámterületről, az önálló gazdálkodásról, mert ez idő szerint arról van szó, hogy pénzügyi, anyagi helyzetünket rendezzük. Ismétlem, t. ház, ugy a bel- mint a külügyi helyzet e perczet jelölik ki a legalkalmasabbnak. Meg vagyok győződve, hogy ha a t. miniszterelnök ur férfias bátorsággal lépne ő Felsége elé s azt mondaná neki: lásd Felség, olyan ennek az országnak helyzete, hogy óriási áldozatai daczára sem vagyunk s nem lesz egy kormány sem képes az ország ügyeit rendezni, ha szabad forrásokat nem nyitunk számára; lásd Felség, nagy idők közelednek, lehet hogy ezen nemzetnek egész erejére lesz szükség, ha ezen nemzetnek jogos kivánságai ki lesznek elégítve, ez annyit ér, mint

Digitized by Google

egy új hadsereg: ennek érvényesítése, meggyőződésem szerint nem ütköznék nehézségbe. *(Ugy van! a szélsőbalon.)*

Áttérek már most a t. ministerelnök urnak tegnapi beszédére. *(Halljuk! Halljuk!)* Szándékoztam ugyan tegnapi beszédének, melyet egyébiránt jelesnek ismerek el, több részére reflectálni, de tekintettel egyfelől a ház kimerültségére, másfelől pedig saját egészségi állapotomra, én ezt a részt is a lehető legrövidebbre fogom szabni. *(Halljuk! Halljuk!)* Először is a ministerelnök ur nagyon különös parlamenti tanokat állított fel a tegnapi napon. Tudniillik felelve nekünk arra nézve, hogy óhajtjuk, hogy ő a kormányszékről elmenjen, megmagyarázta nekünk, hogy miért marad ott és meddig fog ott maradni.

Hogy meddig fog ott maradni, arra nézve kettőt mondott: addig, a meddig a két fő parlamenti factor, tudniillik a többség és a Felség őt ott tartani óhajtja: másfelől pedig addig, a meddig ő az ellenzék padjairól oly tanokat fog hallani hirdetni, milyeneket mi és t. szomszédaink hirdetnek.

A mi az elsőt illeti, megvallom, hogy a t. ministerelnök ur igen kényelmesen rendezte be a maga dolgát. Ő áll és megmarad azon választási törvény alapján, melyről ő maga mondta annak idején, mikor itt a házban tárgyaltak, hogy az oly választási törvény, a mely a hatalmat megörökíti egy pártnak a kezében. Ezt ő maga mondotta és mégis megtartja ezt a választási törvényt, sőt megerősíti hatalmát a főispánokról szóló törvénynyel, a községi törvénynyel, melyeknek mindegyike egyenesen a párturalom megerősítésére van meghozva. És midőn ez mind megvan, akkor azt mondja: addig maradok, mig többségem, melyet választok magamnak, engem itt fog tartani.

Még különösebb az, hogy ő azt mondja, hogy ő addig marad, a meddig ő oly tanokat hall az ellenzék padjairól, mint a milyeneket innen hall. Az mindenesetre igen kényelmes, hogy a ministerelnök ur fentartva magának, hogy ő ítélje meg az ellenzék tanait és ezen ítélethez képest határozza meg, hogy neki meddig kell maradni és meddig nem. Hisz ily módon soha egyetlen egy országban pártváltozás nem jönne létre, mert hol van az az ember, a ki az ellenzék tanait jobbaknak tartja, mint a magáéit? *(Helyeslés és tetszés a szélső baloldalon.)*

De legmeglepőbb volt a ministerelnök ur tegnapi beszédének befejezése. Felébredt benne, hihetőleg azért, mert Beőthy Ákos t. képviselő ur szemrehányásokat tett neki a férfias önérzetre nézve, az önérzet és elmondotta nekünk, hogy ő milyen nyugodt lelkiismerettel és önérzettel néz vissza működésének 12 esztendejére és tudja, mondhatja, hogy ő hazájának, nemzetének, a magyar államnak tiszteletet szerzett, hogy tisztelettebbé tette, mint volt régen. Megvallom, hogy e phrasis nekem tetszett. Stolz lieb ich den Spanier! *(Derültség.)* Látszik, hogy nem hiába dolgoznak mellette az ő hivei. Addig mondogatják, addig magasztalják, hasonlítgatják össze Bismarkkal, hogy csakugyan kirukkolt tegnap belőle egy Bismarck-i phrasis. *(Halljuk!)* Vannak a jogos önérzetnek nyilatkozatai, vannak pillanatok, midőn a leghiggadtabb és tetteivel legkevésbbé kérkedő férfiu, büszkén hivatkozik érdemeire, Ezt mondja ma a t. ministerelnök urnak Leibjournalja. Elismerem, hogy vannak oly pillanatok. de nem hiszem, hogy azok legyenek azok a pillanatok, a minőket ez a költségvetés nyujt. *(Élénk tetszés a szélső balon.)* Azt értem és azt meg lehet bocsátani, hogy egy férfiu, ha hosszú küzdelem után végre sikerül neki kirántani egy nemzetet nagy zavarokból, keresztülvinni nagy viszontagságokon, nagygyá, hatalmassá, erőssé tenni a nemzetet — ha akkor izgatottsága egy perczében megfeledkezik a szerénységről és hivatkozik multjára. Ezt igenis meg lehet bocsátani. Hanem, ha egy államférfiu ép azon a téren, melyen a javításra vállalkozott, oly helyzetet teremt az országnak, mint az, melyről maga is kénytelen a ministerelnök ur bevallani, hogy a lehető legkomolyabb: *(Igaz! Ugy van! a szélső balon)* ily pillanatban ezzel dicsekedni, nem magasztos, nem megtapsolni való dolog. *(Zajos tetszés a szélső balon.)*

Engedelmet kérek, beszédem logicai fonalát most kissé megszakítom, mint hogy ép itt szemben látom magammal György Endre képviselő urat. Eszembe jut egy dolog, melyet nem mellőzhetek s melyet ő volt szives felhozni a vita folyamán. Beismerte ő ép ugy, mint elvtársai, hogy a bajok nagyok, hogy a helyzet bizony igen aggasztó, de igyekezett levenni a felelősség terhét a kormány vállairól és ráhárítani a magyar társadalomra, mondván oly kemény ítéletet, hogy ily helyzetben vagyunk, hanem oly társadalom mellett, melynek igényei nagyok, mely dolgozni nem akar, inkább az a csoda, hogy még rosszabbul nem állunk. Én jól tudom, hogy a t. képviselő ur nem az egész magyar társadalomra akarta ezt alkalmazni, hanem egyik osztályra, melyet úgy szoktak hinni, hogy gentry. Eltekintve attól, hogy még akkor is nagyon igazságtalan ezt igy általánosságban mondani, mert azon osztályban is vannak szegény, de igen igyekvő, munkás, tevékeny emberek. De a mennyiben igaza van, vajjon ki e bajnak az oka? Nem úgy áll a dolog nálunk, hogy a gentry vagyontalan, igényei nagyok, dolgozni nem szeret, hanem az igazság az, hogy nálunk nincsenek munkakörök, pedig az volna az igazi nemzeti kormánynak feladata, hogy minden osztály számára igyekezzék tevékenységi kört teremteni. Mutasson a t. képviselő ur egy országot a világon, a hol felvirágozhatnék a közép osztály

Digitized by Google

akkor, mikor kizárólag 5—6 pályára van szorítva, a mikor mindenki, a ki kijárta az iskolát, jóformán csak orvos, ügyvéd, mérnök, vagy hivatalnok lehet. Méltóztassék oda hatni, hogy a magyar középosztály számára a foglalkozási körök oly nagy sokasága nyiljon, mint más országban, hogy leljenek foglalkozást a nagy és közép iparban, a műiparban, a kereskedelemben, a tengerészetben. És különösen egy nagy pálya van, melyet más nemzeteknél a fiatal emberek nagyon szeretnek: a nemzeti hadsereg. *(Élénk helyeslés a szélső balon.)* De vajjon hiszi-e a t. képviselő ur, hogy lehet vágyat kelteni egy tősgyökeres magyar ifjúban arra, hogy az osztrák-magyar hadseregben szolgáltatot vállaljon, hogy azt pályának válassza? Hiszen önök maguk, hiszen a honvédelni minister ur is folyton panaszkodik, hogy azért nincs elég magyar tiszt, mert az, ha szerét teheti, mindjárt elmegy. Természetes, mert ahhoz, hogy ott maradjon, az kellene, hogy ott hazáját találja. *(Élénk tetszés a szélső balon.)*

Én tehát mindezeknél fogva, t. ház, miután az egész vita folyamán egyetlen egy oly módot, vagy eszközt sem hallottam a túloldalról felemlittetni, mely a legkisebb reményt is nyujtaná a kibontakozásra, sőt miután még inkább megerősödött bennem az a meggyőződés, hogy a mi pénzügyi bajainkon másként segíteni nem lehet, ha csak közgazdasági teljes önállóságunkat és függetlenségünket ki nem vívjuk, ép ugy, mint nem lehet segíteni politikai dolgainkon a teljes politikai függetlenség kivívása nélkül: én újból ajánlom határozati javaslatomat a t. háznak elfogadásra. *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélső baloldalon.)*

Elnök: T. ház! Mielőtt Horánszky képviselő urra kerülne a sor, a házszabályok értelmében személyes megtámadásra kivánnak válaszolni Ugron Gábor, Horváth Gyula és György Endre képviselő urak. *(Halljuk!)*

Ugron Gábor: T. ház! Tegnap családi körülmények miatt nem lehetvén jelen az ülésen, nem tehettem meg személyes kérdésben észrevételemet; ezért most kell a t. háztól engedelmet kérnem, hogy ezeket megtehessem. *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)*

A ministerelnök ur megjegyzésére nem fogok válaszolni; mert azon támadások után, melyeket a ministerelnök urral szemben intéztem; a ki tudom, hogy midőn a közpályán csapásokat osztogatunk, készen kell lennünk rá, hogy szintén csapásokat kapjunk, hisz én is a szerint csináltam meg e téren költségvetésemet, mint a t. kormány a magáét, hogy mindig több legyen a kiadásom mint bevevésem. *(Tetszés és éljenzés a szélső baloldalon.)*

Hanem egészen más lapra tartozik az, a mit Hegedüs t. képviselő ur tegnap mondott; *(Halljuk!)* mert könnyü annak koplalási politikát hirdetni az előadói székből, a ki már a sok kenyérből akkora halmot rakott maga elé, hogy a kenyér sokkal magasabb, mint az ember maga. *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon. Mozgás a jobboldalon.)*

Elnök: Ezen részről nem támadta meg a képviselő urat az előadó *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon. Zaj a szélső baloldalon. Felkiáltások! De e részben is támadott!)*

Ugron Gábor: Megjegyzéseket tett. *(Felkiáltások a jobboldalon: Nincs megjegyzéseknek helye!)*

Elnök: Személyes kérdésben ismét személyes támadásokat nem lehet mások ellen intézni, hanem csak válaszolni a személyes megtámadásokra. *(Helyeslés a jobboldalon. Nagy bal a szélső baloldalon.)*

Ugron Gábor: Azt mondotta az előadó úr, hogy még meg sem töröltem a számat s már is átmentem a 48-as elvek fejtegetésére. T. képviselő ur meg alig nyeli le az egyik zsiros falatot, még meg sem törli a száját, már is másik után fut. *(Zajos helyeslés és tetszés a szélső baloldalon. Nayg mozgás a jobboldalon.)* Ha az én felszólalásomban volt harag és indulat, annak részben az előadó ur az oka, mert megvallom őszintén, mindig felforr bennem a vér, midőn látom, hogy férfiak, kik az osztrák államvasutak igazgatótanácsában ülnek, a magyar országgyülés pénzügyi bizottságában a magyar államvasutak élete-halála, haszonbérbeadása és eladása fölött akarnak határozni; *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon)* ha látom, hogy oly férfiak, a kik bizonyos pénzintézetek igazgatótanácsában kölcsön üzleteket kötnek az állammal és a pénzügyi bizottságban helyben hagyják az üzletet *(Igaz! Ugy van! a szélső balon. Mozgás a jobboldalon)* s aztán itt kezdenek üzletről beszélni! Az ily eljárás beleütközik a képviselő állásba, az 1875: I. t.-czikk 2. §-ába, mely az incompatibilitásról szól. Igenis, az ilyen nem az én izlésem. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Persze, mert az étvágy még nem mindig az izlés. Egészen más hangulatban tartanám beszédemet, ha mindig eszembe jutna Shakespeare szentivánéji álma s annak egyik lángelméjüleg alkotott személye, Botom, a takács, a ki vállalkozik arra, hogy elmondja a prologot, elmondja az epilogot, eljátsza a Priamus szerepét, eljátsza a Thysbe szerepét, kész mint szépen világító hold, kész mint ordítozó rettenetes oroszlán is szerepelni és végül is játsza azon sárfal szerepét, a melyen a nyilás, a repedés, a deficit esik. *(Élénk derültség és tetszés a szélső baloldalon.)*

Ez az, a mit személyes kérdésben megakartam jegyezni. *(Élénk helyeslés és tetszés nyilatkozatok a szélső baloldalon.)*

Horváth Gyula: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Én nem személyes kérdésben, hanem szavaim, illetőleg beszédem értelmének helyreigazítása végett bátorkodom felszólalni. *(Zaj. Halljuk!)*

Helfy Ignácz igen tisztelt képviselőtársam azt

Digitized by Google

mondotta *(Halljuk!)* és ezt ugyszólván az én beszédem alapjául tüntette föl, hogy én felszólalásommal a pénzügyminister urat akartam volna megróni s az ő politikája felett ítéletet mondani és a mit a t. képviselő ur erre vonatkozólag mondott, az többeknek beszédéből, ha nem volt is igy világosan kifejezve, de mondhatni, kiérzett.

Ezzel szemben ki kell nyilatkoztatnom azt, hogy nekem, midőn felszólaltam, az hogy akár a t. kormányt, akár a kormánynak egyes tagjait megtámadjam, még pedig mellékes utakon, egyáltalán szándékomban nem volt. Ha a pénzügyminister urat meg akarom támadni, erre jogom vam, de ezt megteszem egyenes uton. Én azonban a menynyiben birálatot mondottam, ezen birálattal a t. ellenzéknek azt az eljárását ítéltem el, hogy a helyett, hogy a mint minden államban történik, a pénzügyi helyzetért első sorban a pénzügyministert vonnák felelősségre, ezt teljesen mellőzik, azért, hogy a ministerelnököt, a ki szintén felelős ugyan, de nem első sorban, támadhassák meg.

Ez volt beszédemben az, a mit a t. képviselő ur is a pénzügyminister ur elleni támadásnak akart magyarázni.

Továbbá ugyanezen beszédemben épen az által, hogy a fogyasztási adókra vonatkozólag a rendelkezési jogot a magyar állam kezébe óhajtottam vissza szereztetni: praegnans bizonyítékot nyujtottam arra, hogy igenis birok érzékkel az iránt, hogy a pénzügyminister ur nem teljesíthet mindent, a mit akar, mert a viszonyok, a körülmények akadályozzák és ezért mondottam, hogy ezeknek a változtatása okvetlenül szükséges.

Ezt akartam beszédem értelmének helyreigazítására, illetőleg szavaim értelmezése szempontjából elmondani. *(Helyeslés jobbfelől.)*

György Endre: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* A t. ház kegyességét hivom tanúbizonyságul arra, hogy azon félreértéseket és ezen félreértésekből eredő erkölcsi predicátiókat, a melyekben igénytelen felszólalásom folytán a ház minden oldaláról részesültem, keresztény türelemmel és megadással viseltem. *(Derültség.)* Ha most mégis Helfy t. képviselő ur felszólalására reflectálni akarok, teszem azért, mert azon megtámadott megjegyzésem, mely a társadalom ellen irányzott támadásnak volt általa jelezve, épen általa a vitát bevezető beszéde által provocáltatott. Ő ugyanis azon beszédében ugy állította oda a dolgot, mintha a társadalmi servilismus és corruptióért a kormány volna egyedül felelős. Én ezzel szemben annyiszor megtámadott szavaimban azt mondtam, hogy a corruptio és servilismusnak mélyebb gyökerei vannak, annak okait magában a társadalomnak teljesen átalakuló helyzetében találjuk és épen ezért ezen a helyzeten egyszerű kormányváltozás által épen ez okból segíteni nem lehet s az egész odiumot a kormányra hárítani tévedés. Ez egészen más mint az, a mit a t. szónokok, Helfy t. képviselő ur ma, Fenyvessy, Láng, Ugron és Gaal képviselő urak pedig a multkor nekem tulajdonítottak. Továbbá azt mondták és ma Hellfy t. képviselő ur azt mondta, hogy e vád szólott épen a társadalomnak egyik osztálya: a gentry ellen. Az én álláspontom e tekintetben az volt és az ma is, hogy egy osztályt már csak azért sem nevezhettem meg, miután én csak a tehetséget és jellemet keresem, de osztályokra a születés alapján semmi tekintettel nem voltam és nem vagyok. Ha tehát áll az egy oldalról, hogy a corruptio, servilismus és az összes társadalmi bajok kizárólagos oka helytelenül kerestetik a kormányban és egyszerűen kormányválság által azon segíteni nem lehet, más oldalról pedig áll az, hogy a társadalomnak igenis van egy része, a melynek vagyona nincs, igényei nagyok, dolgozni nem szeret: hát akkor szavaim értelme helyes és azok értelme helyre van teljes mértékben állítva, a mint hogy azokat fent is tartom. *(Helyeslés.)*

Horánszky Nándor: *(Halljuk! Halljuk!)* T. ház! A napokon keresztül tartott vita minden egyes részleteire kiterjeszkedni és annak nagy területét felölelni egy parlamenti beszéd keretében nem lehetséges, de t. ház, még ha tehetném is, szándékosan kerülni kivánom, mert nem szeretném, hogy ha a helyzet signaturái elmosódnának; nem szeretném, ha az igazságos közvélemény ítélete a helyzettel szemben félre vezettetnék és nem szeretném, hogy ha azon hadonázások és irrealis, sőt merem állítani lelkiismeretlen számok, melyek a közvélemény igazságos ítélőszéke elé dobattak itt e teremben, a hol annak helye van, nem rectificáltatnának és ez által eléretnék az, amire önök sokszor lelkiismeretlen sajtója törekszik, hogy a pénzügyi helyzet továbbá homályban tartassék. És habár nagyon sok kedvező anyag kinálkoznék arra, hogy az itt történt felszólalásokkal élvezetteljesen foglalkozzam: *(Halljuk!)* mégis méltóztassék megengedni, hogy ezuttal ha nem is kizárólag, de legfőképen az előadó ur tegnapi zárbeszédével elégedjem meg. *(Helyeslés baloldalon.)* Hogy, legelsőbben az aprólékos dolgokkal végezzek bátor vagyok felemlíteni, hogy már első beszédemben kijelentettem, miszerint én a költségvetést még mindig nem tartom realisnak, bár realisabbnak tartom, mint az eddigieket. E szempontból már akkor felhoztam némely tételeket és azok között a vasművek kérdését is. Az előadó ur tegnap ezzel szemben egyszerűen oda dobja: Hogy kérem, hiszen a vasművek kiadásaiból 1.038,000 frtot leütöttünk, ebből tehát következik, hogy mint az előadó ur mondja: *(olvassa)* „Méltóztassanak tekintetbe venni, hogy a kiadások épen ezért 1,030,000 frttal lettek leszállítva és a bevételeket a pénzügyi bizottság leszámítván szintén 83,000 frttal, ezáltal

Digitized by Google

körülbelől ugyanazon összegnek felelt meg, mely összeget ők kifogásolták." Mi van tehát ebben mondva? Ebben az van mondva, hogy mert a vasművek kiadásaiból 1.030,000 frt leüttetett és viszont a 83,000 frt netto bevétel elhagyatott, tehát a vasművek költségvetése realis.

De a pénzügyi bizottság t. előadója elfelejti azt, hogy a vasműveknél a bevételek mindig tetemesen, vagyis 1.200,000, 1.300,000 frttal maradtak vissza. Például 1885-ben a brutto bevétel tett 3.132,000 frtot, ma ugyanez praeliminháltatik 4 millió 100,000 frttal. Már most ha én figyelembe veszem azt a körülményt, hogy a vasműveknél a minister ur nagyfoku restrictióra helyez kilátást, vagy ha nem is nagyfokura, de mindenesetre restringálni akar: hogy akkor mikép lehet realis a vasművekre előirányzott bevétel, azt én részemről felfogni nem tudom. De felemlítem t. képviselőház most is a vasutakat, a hol ma már tudjuk, hogy a mult évben a bruttó bevétel 33.777,000 frtot tett, a megjelent heti kimutatások végeredményei szerint az, hogy ezzel szemben is 1877-ben miképen lehet a brutto bevételeket 36 millió 500,000 frtra felvenni, ezt sem birom felfogni. *(Helyeslés balfelől.)*

De még egyet, t. képviselőház, a vámbevételeknél a mint méltóztatik tudni, az előirányzat körülbelül megfelel az 1885-iki előirányzatnak, pedig ezen előirányzatnak az eredménye az volt, hogy mi 1886-ban erre 1.500,000 frtnyi póthitelt voltunk kénytelenek megszavazni. Ha ma már most itt is figyelembe veszem azt, hogy a vámbevételeknél is további visszaesés jelenségei jeleztetnek és pedig mind a pénzügyminister ur, mind az előadó ur részéről: akkor kétségtelenül áll előttem az, hogy a vámbevételek tekintetében az 1887-iki esztendőre mindenesetre legalább is 1.500,000 frtnyi póthitellel fogunk szemben állani. Ezek, t. képviselőház oly adatok, mely adatok előtt szemet hunyni nem lehet s a mely adatok bennünket feljogosítottak arra, hogy ezen költségvetést, habár reálisabbnak tartom, mint az előbbieket, de teljesen realisnak ne tartsam. *(Helyeslés balfelől.)*

Az aprólékosabb észrevételek egy másika az, a mely a deficit constatálására vonatkozik. A t. előadó ur tegnap meg nem tagadhatta azt a kis mellékszúrást az ellenzék ezen oldalától, hogy habár mindenütt constatáltatik, hogy a deficit 40 millió frt, az ellenzék még sem tagadhatta meg magától azt, hogy a tulajdonképen 38 millió nyolczszázezer forintot tevő deficitet egy millió 200,000 frttal megnövelje. Hát, t. képviselőház, én ezzel szemben azt állítom, hogy a deficit mindenesetre meg fogja haladni a 40 millió forintot, mert hisz, kérem, a t. előadó ur és a t. kormány az elköltött és felhasznált államjavakat soha sem számítja a deficit közé. Hát kérem, ezek örökké fognak tartani s ezen bevételei az államnak állandóak és örökösek maradnak? Felfogásom szerint nem. Annak utána épen imént voltam bátor említeni, hogy a vámbevételek mindenesetre alul fognak maradni legalább másfél millióval az előirányzaton; ily körülmények közt tehát, midőn az ellenzék azt állítja, hogy a deficit 40 milliót meg fog tenni, akkor inkább alól maradt a valóságon, mintsem a valósággal szemben túlzott számtételeket állított fel. Ily dolgokkal, ily realis dolgokkal szokott foglalkozni a pénzügyi bizottság, a mint jelentései mutatják, de szokott leginkább az előadó ur, mig az ellenzék mindig tartózkodott attól, hogy túlzott számtételeket állítson fel, mert azt láttuk, hogy ha csak egyetlen egy számtételt is képesek voltak önök megragadni, abból önök egy egész pénzügyi vitán keresztül éltek. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

A t. előadó ur tegnap ismét felemlítette azt, hogy a pénzügyi helyzet romlott, gondolom, nem absolute értette, hanem úgy, hogy tovább romlott. Én ezzel szemben constatálom, hogy ez absolute nem áll. A pénzügyi helyzet mindig rossz volt és mint ilyen, mindig stagnált. Még az az ügyesség is, a melylyel az előadó ur rendelkezik, nem volt képes kifogást emelni azon tételem ellen, hogy a mi deficiteink 1878-tól kezdve + ha valamivel feljebb, vagy lejebb is szállottak — mindig 40 millió forintban jelentkeztek. És ezzel szemben a mult alkalommal a t. pénzügyminister ur is, midőn az 1878. évre reflectáltam, azt mondá, hogy: „tessék egyenlő factorokkal számítni; mert ha a t. képviselő ur azt állítja, hogy az 1878-iki deficit 27 millió forint volt, ne tessék elfeledni, hogy akkor a beruházásokra csak 5 millió forint volt felvéve, holott ama 40 milliós deficites esztendőkben a beruházásokra 26—28 millió fordíttatott.

Ha a t. pénzügyminister ur figyelembe venné azt, hogy a 40 milliós deficitekkel lezárt években az átmeneti bevételek jóval meghaladták a beruházási összegeket és ugy a beruházási kiadásokat, mint az átmeneti bevételeket leütné: ismét azt látná, hogy az eredmény 40 millió forint deficitben jelentkezik. 1882-ben pl. az átmeneti bevételek között benfoglaltatott az államjószágokból 9.500,000 frt, a zimonyi vasutra megszavazott rentekölcsönből 13.400,000 frt, a Tiszai szegedi kölcsönből 4.200.000 frt, az activákból 4.400,000 forint és az ezekhez hasonló apró bevételekből 1.000,000 frt.

Ez ki tesz 33 milliót. Tehát ha az igen t. pénzügyminister ur csakugyan egyenlő factorokkal akar számítni, akkor is előnyösebb volt a 1878-iki év, mint az 1882-ik, mert akkor is 5 millió frttal többet vett be az átmeneti bevételekből, mint a mennyit beruházásokra fordított. Ez az igazság és ezzel szemben a factorok realisságára nekem van jogom utalni és nem a pénzügyminister urnak. *(Helyeslés balfelől.)*

Digitized by Google

De, t. képviselőház, most térek közelebb feladatom tulajdonképeni megoldásához és ez az, a mire nézve a pénzügyi bizottság t. előadója a tegnapi napon sajátságos módorban halmozott összevissza számokat számokra a levegőből kapva, hogy megpróbálja tagadni azt, a mire nézve ma már talán az egész ország tisztában van, hogy tudniillik a pénzügyi politika soha sem volt őszinte. *(Ugy van! balfelől.)*

T. képviselőház! Az előadó ur felolvasott nekünk a mult évek általános jelentéseinek egyikéből és másikából egy pár passust, melyekben olyas valami foglaltatik, hogy ő mindig figyelmeztette, mindig intette a kormányt a takarékosságra és más egyébre; tehát őszinteség tekintetében a pénzügyi helyzet elől soha sem zárkózott el. *(Halljuk! balfelől.)* Hát, t. képviselőház, ezen tactica semmi más, mint azon 11 esztendei politikának az iskolája, a mely nekünk felállít kétértelmű formulákat, melybe minden belefér. *(Derültség!)* Dicséri a helyzetet, *(Ugy van! Igaz! balfelől)* de azért van benne egy elbujtatott passus, melyből mást is lehet következtetni. Megtámadhatlan igazságokat hirdet, melyeket azonban maga absolute soha sem követ. *(Igaz! balfelől.)* És azután, ha a politika be nem válik, aggodalmakat fejez ki; de ebből a consequentiákat soha le nem vonja. *(Ugy van! balfelől.)* Ezek azok az apró ravaszságok.

Méltóztassanak megengedni, hogy az utolsó három évnek általános jelentését egymás mellé állítsam s ebből azután a pénzügyi politika őszinteségét, remélem, egész hűséggel és igazságszeretettel levonjam. *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)*

Az 1885-iki költségvetés volt az, mely mikénti tudni méltóztatnak, az ordinariumban tetemes többlettel terjesztetett elő. De ma már világos a helyzet, t. ház, hogy midőn a ház ezt tárgyalta, akkor már meg voltak a t. pénzügyministernek aggodalmai, töprenkedései, gyötrelmei, álmatlan éjjelei, mert nemsokára napvilágot látott 18 milliónyi forgalmi tőke, a mi semmi egyéb nem volt, mint pénztári készlet és a pénztárak fizetési képességére szolgáló összeg. Már most midőn a pénzügyminister ur igy töprenkedik, gyötrődik és álmatlankodik, egyszerre megjelenik a pénzügyi bizottság jelentése, mely a következőket tartalmazza: *(Halljuk! Halljuk! a bal- és szélső baloldalon)* „Gondosan megőrzendő és folytonosan fejlesztendő eredmény és feladat ez", már tudniillik a t. pénzügyminister urnak gyötrelmei, töprengései és álmatlan éjjelei. *(Derültség.)* Jött az 1885-iki költségvetés, a pénzügyi bizottságnak jelentése már akkor más hangon van tartva. Azt mondja ugyanis, hogy: „már-már feltámadt bennünk azon aggodalom, hogy talán bevételeink csökkenése vagy kiadásaink nagymérvű emelkedése fog oly akadályokat hárítani elénk, melyek nemcsak pillanatnyi megállást fognak előidézni, de esetleg visszaesést is."

Miután azonban akkor a pénzügyi bizottság észrevette, hogy sem a bevételek nem csökkentek, sem a kiadások nem emelkedtek, rögtön megnyugtatta magát; a t. előadó ur is csillapította érzékeny idegeit és a dolgok felett egyszerűen napirendre tért. Hát, t. ház, ez a közbeeső kis aggodalom nagyon hasonlít azon 27 krajczáros portékához, melyről tudva van, hogy kost nichts, aber macht Effekt. Azonban a helyzet még 1886-ban nem tisztult meg egészen és jött ismét az 1887. év és daczára annak, hogy a helyzetben semmiféle változás nincs, mert sem bevételeink nem csökkentek, sem kiadásaink nem emelkedtek, egyszerre aggodalomba esik. Reménylem, hogy a dolog igy áll, mert 1885-ben a bevétel 321.500,000 frt volt; 1887-ben pedig előirányoztatik 321.700,000 frt, a bevétel tehát nemcsak nem csökkent, de emelkedett; a kiadás viszont 1885-ben a rendes költségvetésben 327 millió volt; 1885-re pedig előirányoztatik 325 millió, tehát a kiadás nem emelkedett, sőt csökkent. Honnan van tehát a t. előadó urnak jelenlegi aggodalma, mert hiszen sem a bevételek nem csökkentek, sem a kiadások nem emelkedtek. Midőn tehát 1887-ben ugyanezen jelenségekkel találkozunk és mégis nagy aggodalomnak adatik kifejezés, ez nemcsak hogy nem őszinte, de igen hasonlít a képmutatáshoz. Igenis az irrealis és hamis előirányzatokban van a hiba, ez pedig a pénzügyi bizottságnak és a t. előadó urnak, mint főfő tényezőnek műve. Midőn tehát egyik évben a pénzügyi bizottság örömujjong, a másik évben pedig ugyanazon viszonyok között már aggodalmat kezd kifejezni, a harmadikban pedig aggodalmai tetőpontra hágnak: ez, t. ház, sem nem őszinte, sem nem realis és lehet pénzügyi szédelgés, de semmi körülmény közt sem a helyzet valódi állását feltüntető. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)*

Ily körülmények közt azt tartom, hogy az előadó ur indokolatlanul és méltatlanul támadta meg Gaal Jenő és Fenyvessy Ferenc t. képviselőtársaimat akkor, midőn a pénzügyi bizottság működésének és jelentésének őszinteségével szemben szemrehányásokat tettek. *(Helyeslés balfelől.)* Azonban, t. ház, ránk nézve fontosabb és érdekesebb dolog az, hogy az előadó ur azon számtételeket, a melyeket én az általános pénzügyi helyzetre vonatkozólag első beszédem alkalmával előadtam, a közvélemény félrevezetésére irányzottaknak és túlzóknak nyilvánította.

Én itt előre bocsátok az előadó urnak egy dolgot és pedig azt, hogy az én adataim valósággal a zárszámadásokból vannak merítve, az előadó uréi pedig a levegőből. *(Ugy van! a baloldalon.)* És megjegyzek még egy másikat is, azt, hogy midőn az előadó ur tegnap számot számra halmozott

Digitized by Google

rendszer, logika és összefüggés nélkül, akkor eszembe jutottak azok a Schnellverkauf-ok, melyekkel néha jártunkban keltünkben a sugáruton találkoztunk, hogy „feine Waare, gute Waare, billige Waare und kostet nur 6 Kreutzer." *(Derültség.)* De hát, t. ház, midőn az előadó ur — hogy mindjárt számtételeim első részére, az államadóssági tételek constatálására térjek át — azt mondá, hogy számtételeim nem felelnek meg a valóságnak, nem tudja, hogy azokat honnan vettem. Méltóztassék megengedni, hogy ezekre vonatkozólag részletesen felsoroljam azon számtételeket, melyek következtében itt az ország szine előtt constatálni kivánom ismét és újólag, hogy ebbeli számtételeimben nemcsak hogy a valóságnak megfelelő adatokat nyujtottam, hanem még ezek keretén belől is maradtam.

1885. év végén a zárszámadások államadóssági számlája a következőket tünteti fel: az arany- és papirjáradék tartozás összege tesz 684.300,000 forintot. Megjegyzem, hogy ez csak effectiv érték, de nálunk a pénzügyi helyzet őszintesége azt kivánja, hogy ne a névszerinti értéket és adósságot vegyük fel, hanem azt az értéket, a mely tényleg befolyt, ugy de a főszámszék kellő lelkiismerettel, a mi dicséretére válik, feltünteti, hogy ezen adósság aranyban és papirban tulajdonképen 777 milliót tesz. Miután azonban mi a pénzügyi politika azon irrealitásához vagyunk szokva, hogy például a törlesztési kölcsönöket a bevételekbe veszszük, hogy vele port hintsük a világ szemébe, miután továbbá az őszinteség azt kivánja, hogy az államadósságok közül kiszakítsuk az államosított vasutak után fizetendő járulékokat, hogy valaki rá nem jőjjön igazi tartozásunk összegére, nem csodálkozunk azon, hogy a zárszámadásokban a kormány az effectiv összegeket szerepelteti, de mindamellett azt hiszem, hogy constatálhatom, miszerint a járadékadósság 4%-os aranyban és 5%-os papirban 777 millió. Gondolom, hogy ez ellen a t. előadó urnak sincs kifogása. Itt van továbbá a törlesztendő adósságok egész seriese, a melyeknek végeredménye 653.776,000 forint. Van továbbá ugyanezen számlának egy harmadik tétele is, mely az állami épületek létesítésére felvett kölcsönök eredményét képezi s a mely 4.243,000 forintot tesz ki. Ha ezen tételeket összegezzük, akkor épen ugy, mint a mult alkalommal, ma is constatálhatom a zárszámadásokból felsorolt adatok alapján, hogy ezek 1435 milliót tesznek. Ezenfelül a pénztári jegyek 21 milliót képviselnek, továbbá a birói letétek, a melyekről a t. előadó ur azt mondta, hogy ezek nem képeznek állami adósságokat és hogy ezek a költségvetés keretén belül államháztartási célokra nem használtatnak fel. Mellesleg szólva, ugyan, t. ház, mit fog mondani az az adóhivatalnok, ki a t. előadó urnak, az ország pénzügyei egyik főfőtámaszának és szószólójának ezen felfogását hallani fogja. Ha ugy áll a dolog, a mint ezt a t. előadó ur mondja, méltóztassék a költségvetésből kitörölni azon 560 ezer forintot, a mely a birói és árva letétek kamatai czímén van felvéve.

Miután azonban azt hiszem, hogy a birói és árva letétek, melyek pénztárilag kezeltetnek és államköltségvetési célokra használtatnak az országnak adósságait képezik, azt gondolom, hogy ennek összegét, tudniillik a 13.371,000 forintot méltán adósságaink közé sorozhatom. A rövid lejáratu kölcsönök 1885. végén 1.532,000 forintra rugnak. Ezenfelül az apróbb tárczák tartozásai 31 millióban vannak felvéve, a melyre nézve egy külön észrevételt kivánok tenni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Én, t. ház, ezt nem vettem fel 31 millió forinttal s gondolom a t. előadó ur is téved, midőn ezt az 1885-iki zárszámadásokban 25 millió forinttal jelzettnek mondja. Én azon 4 millió 200 ezer forintot, mely állami épitkezési célokra a zárszámadásokban, mint adósság jelentkezik, levontam ezen 31 millióból. Constatáltam tehát, hogy e czímen 1885. végén helyesen vettem fel tartozásul a 2.575,600 forintot.

Ezeket összeadva, az adósságok összege 1,496 milliót tesz. Ha ebből a tisza-szegedi kölcsönt, mely az államnak nem közvetlen, de közvetett tartozása, levonom, akkor a calculus ugy áll, hogy az állam azon tőkeadóssága, mely nem évi járulékok alakjában jelentkezik 1,454 millió.

Ezt mondtam, t. ház, a multkor s ezt mondom ma is, de hozzáteszem, hogy ha valaki az állam adósságait tőke alakjában kivánja tudni, akkor még két tényezőt kell hozzászámitani. Az egyik a vasuti garantia, a másik pedig az átvállalt államadóssági járulék. Ha tehát ezek tőkesittetnek, akkor 2,270 millió, a szegedi kölcsön levonásával pedig, 2,227 millió az az összeg, melylyel az állam 1885. év végén a bankadósság és államjegyek nélkül tartozott. Méltóztassék, t. ház, itt megengedni, hogy itt kiterjeszkedjem azokra, miket ezzel szemben tegnapi beszédében a t. előadó ur mondott. *(Halljuk! Halljuk!)* Azt mondja ugyanis a t. előadó ur, hogy én nagyitottam az államadósságok tőke tételét magamnak 469 millióval, a publicum számára pedig 1,500 millió forinttal.

Mi következik ebből? Következik az, hogy ha azon 1,500 milliót, a melylyel államadósságunk terheit nagyitottam, adósságainkból levonjuk, akkor az államnak nincs több tartozása, mint 500 millió forint, pedig tudjuk, hogy csak a járadék maga 777 millió forintot tesz. Hát realis számítás ez? Szabad abból az előadói székből ily számokat a világba szórni? *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Nem handa-banda ez? *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* Nem az ország közvéleményének félrevezetése ez? *(Igaz! Ugy van! balfelől.)*

De menjünk még tovább. Még egy sajátságos

Digitized by Google

realis számmal találkozom az előadó ur beszédében. Az előadó ur azt mondja, hogy a jelen kormány kormányzata alatt mindössze 581 millió adósság köttetett. Ha már most ebből levonja azon 360 milliót, mely vasutakra fordittatott, mindössze 220 millió az az összeg, a melyben, mint mondja, benfoglaltatik minden deficit, minden conversio. Tehát 220 millióból fedeztünk minden deficitet, minden conversiót 10 éven keresztül, holott ha a t. előadó ur a lefolyt 10 év deficitjeinek összegét, mely 415 milliót tesz s azontúl a conversiót, mely szintén benfoglaltatik és csak az aranyjáradéknál 145 milliót tesz, levonja: kisül, hogy 220 millióból 560 milliót fedeztünk. *(Halljuk!)* Én tegnap csak azt vártam, hogy az előadó ur nemcsak a nichts-re lyukad ki, hanem ha még tovább számít, még felfogj a fedezni, hogy az államnak valahol a cassákban 340 milliója el van dugva. *(Derültség.)*

Meg fogom tehát az előadó urat és nem eresztem ki azon realis calculusával, hogy 220 millió az az összeg, melyből az állam a deficiteket és 10 éven keresztül mindent fedezett. Ez, t. képviselőház, oly irrealis állítás, a melylyel szemben erősebb kifejezéstől azért tartózkodom, mert azon előadói szék nem a képviselő úré, hanem az országé is, remélem, hogy valamint a multban, ugy a jövőben is lesznek még férfiak, a kik onnan solid és real számokat fognak hirdetni. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

Vád emeltetett ellenem, mind az előadó ur, mind a ministerelnök ur által arra nézve is, hogy én kimutattam ugyan az államnak tőke tartozásait, de egyoldalu voltam, mert ellenértékekre nem terjeszkedtem ki. *(Halljuk! Halljuk!)*

T. ház! Előre bocsátom és megjegyzem, hogy midőn az állam tőkeadósságait feltüntettem, nem akartam a jelen kormány ellen tőkét csinálni, csak a helyzetet constatáltam, hogy tisztán lásson az ország és azért nem volt szükségem arra, hogy kiterjeszkedjem az ellenértékekre, a melyekkel leszek bátor — hogy igazságtalannak ne vádoltassam — foglalkozni.

T. ház! Én szemben e súlyos teherrel, a mult alkalommal megpróbáltam megmérni az ország erőit is és azt állítottam, hogy vannak az országnak gyümölcsöző beruházásai, melyek azonban oly arányban állnak az ország terheivel, hogy mig az államadósságok után átlag 6·47%-ot fizetünk, addig legjobb befektetéseink egy, kettő és három százalékkal jövedelmeznek. A többi pedig mind tisztán az adózó polgárok terheire van utalva.

Ehhez bátor leszek most még egy pár adatot hozzá tenni. Igenis én nem vonom kétségbe, hogy hogy sok történt 10 év alatt ugy a kormányzati mint culturai és humanitarius téren; de nem is állítottam, hogy e pénz elveszett; a mit állítottam és állítok, az az: hogy az ország pénzügyi erejével nem állott arányban azon könyelmüség, a melylyel az ország terhei fokoztattak. *(Helyeslés balfelől.)* És ha a t. ministerelnök ur és az előadó ur ellenértéket kér, bátor vagyok bemutatni az állami leltár egy részét. Az országos kőutakban, viziutakban és hasonló nem gyümölcsöző befektetésekben, vasuti garantiákban és ezek kamataiban, honvéd felszerelésekben és egyéb ilyenekben, melyek semmit sem jövedelmeznek, van az államnak 213 milliója. Mi ez szemben a terhekkel? Vannak azután még nem jövedelmező beruházások, de melyek szükségesek és melyeket minden józanul gazdálkodó állam, a mennyiben csak lehetséges, kell hogy normalis bevételéből fedezzen. Ilyenek az administratio épületei, berendezései, szükségletei. Ezeket csak lehetetlen, hogy mindig adósságból fedezzük. Ezek tehát szintén nem conferálnak azon terhek viseléséhez, melyeket az államadósságok az államra rónak. Ezek kitesznek 45 millió forintot. Vannak az államnak továbbá üzemei, melyek nemcsak nem gyümölcsöznek, hanem inkább igénybe vesznek. Ezeken kivül vannak gyümölcsöző beruházások is, ilyenek a vasutak és felemlítettem az államjavakat, sóbányákat és erdőket is, melyeknek beszerzésében a jelen kormánynak csak nincs érdeme, de felemlítettem őket, mert össze akartam mérni az erőket és nem akartam igazságtalan lenni. Ezek gyümölcsöznek ugyan, de szintén nem állanak arányban azon kamatteherrel, melyet az államadósságok az államra hárítanak, melylyel szemben tehát az ország erői nagyon gyengék. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

T. ház! Ezen adatokkal nem foglalkozom tovább és még csak egyet említek. A t. előadó ur tegnap azt mondotta, hogy 360 milliót tesz azon beruházás, mely csak államvasutakban ezen kormány alatt eszközöltetett. T. előadó ur, ez nagyon messze áll az igazságtól. Mert ha az államosított vasutakat is felveszi, kijön ugyan az összeg. De hát kérem, kifizettük-e azokat? *(Élénk tetszés balfelől)* épült igenis a zákány-zágrábi, rákosujszászi, a Kelenföld,szőnyi,a szabadkabajai, a zimonyi, a budapesti összekötő, a dalyabródi és egyéb csekély vonalak, de ezek nem ütik meg egészen a 70 milliót. Hogy ily körülmények között, hogy lehet állítani, hogy a jelen kormány szemben az általa csinált adósságokkal 360 millió ellenértéket nyujtott, ez ismét azon irrealis számok közé tartozik, melyeket az előadótól tegnap oly bőségesen hallottunk.

De t. ház, nagyban difficultálta az előadó ur és mult alkalommal a pénzügyminister ur is, azon fáradságot — melynek tulajdonképeni czélja nem is volt más minthogy magamat tájékozzam — és mely vonatkozott arra, hogy mekkora azon összeg, melyet az ország árfolyamveszteség és beszerzési költség czimén vesztett. A t. pénzügyminister ur

Digitized by Google

a multkor azt mondotta: zavarban van az iránt, vajjon ez adatommal komolyan foglalkozzék-e vagy sem? Hogy mivel szeret a pénzügyminister ur komolyan foglalkozni mivel nem, azt megbirálni nincs jogom. De ahhoz igenis van, hogy az, vajjon ő szeret-e valamivel komolyan foglalkozni, vagy sem, az igazság mértéke még nem lehet. Mert én azt találom, hogy a pénzügyminister ur az állam pénzügyeivel, kormányzatával is 8 éve, hogy komolyan foglalkozik és az eredmény az, hogy nem ő van zavarban, hanem az ország pénzügyei! *(Igaz! a baloldalon. Derültség.)*

Hanem, t. ház, a pénzügyminister ur azt mondá a mult alkalommal, hogy ha feleletet adok azon kérdésére, hogy ki vette hasznát ezen veszteségnek, a pénzpiacz-e, vagy a bankár-csoport? akkor nagyon le fogom azzal kötelezni. Hát én most felelek a pénzügyminister urnak kettőt. *(Halljuk!)* Az egyik az, hogy ha a t. pénzügyminister ur be fogja nekem bizonyítani azt, hogy kamatot csakis az effective befolyt összegek után fizet és nem a nominalis összegek után, akkor abban gondolom, meg fogja találni saját fentebbi kérdésére a választ. A másik pedig, t. ház, egy idézet arról, a mi megtörtént velem másfél évvel ezelőtt egy üdülő helyen, a hol a véletlen oly körbe vezetett, melyben Európa pénzembereinek igen tekintélyes alakjaival találkoztam. *(Halljuk!)* Midőn szó került Magyarország pénzügyi helyzetéről, az urak egyike azt mondotta, hogy „bizony azon urak nagyon sokat nyertek Magyarországon.“

Hát én ezt nem azért hozom fel, hogy ki mit nyert, hanem felhozom azért, hogy a helyzet súlyos voltára vonatkozólag erre, mint egyik tényezőre szintén rámutassak. Az efféle tényezők eredménye az, hogy az ország nemcsak egyéb, de a szenvedett árfolyamveszteség és beszerzési költségek czímén is tetemes terheket kénytelen viselni. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* Én merem állítani, hogy terhesebb kölcsönöket Európában — ha csak Törökország nem — egyetlen állam sem csinált, mint mi ezen és a megelőző kormányok alatt. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)*

Én ebből még azt is látom, hogy például a conversióért nem 4%-ot fizetünk, hanem tulajdonképen 5·45%-ot és ez percentuálva van, továbbá látom azt is, hogy a conversiónál nagyon is concret alakban jelentkezik az az árfolyamveszteség, mi hogy mit jelent, azt közelebbről látni fogja maga a pénzügyminister ur is, ha majd megcsinálja az új conversiót. Azt gondolom tehát, hogy nem hiába való munkát csináltam — legalább magamnak — midőn tájékozást óhajtottam meríteni az iránt: mik az országnak azon terhei, melyeket árfolyamveszteség czímén viselni kénytelen. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

De, t. ház, kiterjeszkedett a t. előadó ur előadásomnak azon részére is, melyben én az ország kamatterheinek fejlődését óhajtottam kitüntetni s itt már csak nehéz küzködés után tudott 6½ millió különbözetet kihozni. *(Halljuk!)* És hogyan hozta ki? Ugy, hogy azt mondotta: 4 millió 200,000 frt azon több összeg, melyet az ország kamat fejében azért fizet, mert időközben a vasutak államosittatván, ennyivel többe kerülnek a vasutak. Hát ez absolute nem áll, mert én egyenletes tényezővel számoltam ezen évek egész során kezesztül. Én mindig számításba vettem tudniillik az államadósságok kamatait, a vasutak garantiáit és azon évekről, melyekben vasutak államosítása fordult elő, ezek czímleteinek kamatait. Ezek egyenlő tényezők melyekkel szemben oly spitzfindig állításokkal, mely szerint az előadó ur kiszámítja, hogy egy év alatt a kamat ennyi, a garantia ennyi és ebből akarja kihozni, hogy tehát 6 millió tévedés van, nem felel meg sem az igazságnak, sem a zárszámadások adatainak, melyek azt mutatják, hogy 1875-ben volt az évi kamatteher 87 millió, 1887-ben a garantiákkal és az államvasutak czímleteinek kamataival együtt 128 millió. A különbözet tehát csakugyan 41 millió frtot tesz. Constatálom ezt újra és kérem a t. házat, hogy ezt mint igazságot megállapítottnak venni méltóztassék. *(Helyeslés balfelől.)*

De, t. ház, sietek még egy és legalább reám nézve legfőbb dologról szólani, mert egyfelől régi igéretemnek képezi tárgyát, másfelől pedig a t. előadó ur sehol annyira el nem csavarta a tételeket és tényeket, mint ép ennél. Ez azon kérdés, hogy mennyi az az összeg, melyet a jelen kormány mint adóterhet az ország vállaira rakott? *(Halljuk!)*

Itt a t. előadó ur az ő zürzavarosban halászni szerető szokásával ismét azt mondja, *(Halljuk!)* hogy én számításaimat majd a zárszámadásokból, majd a törvényjavaslatok indokolásából, majd nem tudom miféle jelentésekből szedtem elő.

Mindenekelőtt különböztessünk, t. ház. Én adataimat két tényezőből állítottam össze. Az egyik a behozott új adók, ezekre vonatkozólag a zárszámadások tartalmazzák a tételeket. A másik a régi és reformált adók, a melyekben, hogy mi az adóemelés, mi nem, azt csakis adatokból ítélhetjük meg. Az új adókból, mint kimutattam, a szállítási adó 4.200,000, a nyerményadó 239 ezer frt, a fegyver- és vadászati adó 450 ezer, a hadmentességi adó 3 millió, az általános jövedelmi pótadó — leszámításával azon 3 milliónak, mely a törzsadóból leüttetett — 14 és fél millió, a czukorfogyasztási adó 1 millió 397 ezer, a sörfogyasztási adó 838 ezer forint, a sajtolt élesztő 183 ezer frt, az ásványolaj adó 3 millió forint és a pénzintézeteknél elhelyezett tőkék adójának 7 percentje, mely új 2 millió. Ezeknek az összege, t.

Digitized by Google

ház, a százezresek számításával kerek számban 30 millió forint.

Már most mit mond ezzel szemben a t. előadó ur? Azt mondja: hiszen ezekben az adókban fejlődés is van.

Hát én a t. ház igazságszeretetére bizom azt, hogy ítéljen a felett, vajjon az 1885. év végén jelentkező ezen összegek, álljanak bár fejlődésből vagy eredeti adókból, uj adók-e? igen vagy nem? *(Helyeslés balfelől.)* Ez a kérdés. Ha ezt sikerül a t. előadónak megczáfolni, akkor igazsága van. De én figyelmeztetem a t. előadó urat, hogy ha azon törvényeket véletlenül hatályon kivül helyezték volna 1885-ben, az uj adók czimén nem lett volna kevesebb veszteség, mint 30 millió? *(Helyeslés balfelől.)* Ez iránt reménylem egyetértünk.

Különben figyelmeztetnem kell a t. előadó urat, még egy mai körülményre is; *(Halljuk!)* vigyázzon, hogy Magyarország nagy adófejlődési képességének hirdetése egy más helyen — érteni fog engem az előadó ur — meg ne boszúlja magát; mert ez országban oly nagy adófejlesztési képességről beszélni, azután egy más teherre gondolni és igazságtalan adatokat terjeszteni a ház elé, ez oly dolog, mely az ország érdekeivel meg nem egyeztethető. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

T. képviselőház! Méltóztassék nekem megengedni — bár lehetőleg sietek, *(Halljuk! Halljuk!)* de utóvégre is tisztázni kell a helyzetet, hogy ne mondassék valahára ebben az országban, ha valaki ott künn valamit állít, hogy ez mennyiben igazságos, mennyiben nem, mennyiben helyes, mennyiben nem — hogy mondom, tovább constatáljam azt, hogy mi tehát valósággal az adóemelés. *(Halljuk!)*

E kérdés mindenesetre nehezebb azoknál az adóknál, melyek régibb adók, de melyekben adóemelési ingredientiák is vannak.

Itt van előttünk a házadó kérdése, melyre vonatkozólag azt állítottam, hogy ebben 1.200,000 frt azon összeg, mely már eredetileg is mint adóemelés jelentkezik, a többi pedig a régi adók számlájára irandó.

Bátorkodom e tekintetben az akkori kormánynak a házadóra vonatkozó előterjesztéséből egy pár szót idézni. *(Halljuk!)* Ghyczy Kálmán akkori pénzügyminister ur előterjesztésének, melyet később Széll Kálmán pénzügyminister ur is magáévá tett, a végén következőket mondja: *(Olvassa)* „A javaslatokban a házadóra 200,000 forint, a ház osztályadóra pedig 1.200,000 forint esik, összesen tehát 1.400,000 forint.“ Én csak 1.200,000 forintot mondtam. Gondolom a t. előadó ur ezt elég hiteles adatnak fogja tartani arra, hogy tekintettel azon körülményre, miszerint a kormány adóemelések esetén rendszerint nem a maximumot, de a minimumot szokta jelezni — el fogja fogadni, hogy ezen összeg nem fejlődés, hanem valóságos emelés. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Azonkivül a kereseti adónál azt állítottam, hogy abban 1.500,000 frt az összeg, mely mint adóemelési tétel jelentkezik. Erre vonatkozólag ismét egyéb adatok hiányában, bátor vagyok Széll Kálmán volt pénzügyminister urnak 1875. szept. 19-én tartott budget-beszédjére utalni, a melyben azt mondja, hogy a kereseti adónál 1 és $^1/_2$ milliót tesz az, melyet az elődje által beterjesztett törvényjavaslat alapján vár. És ugyancsak, hogy ezen beszédre visszatérni ne kellessék, constatálta ugyanakkor a volt pénzügyminister azt is, hogy a bor és husfogyasztási adó emelése következtében 300,000 forint az összeg, mely mint adóemelés jelentkezik. Bátor vagyok még egy tételt fölemlíteni, a mely az ugynevezett tőke-kamat adóra vonatkozik. A tőke-kamat adó egy alkatrészét képezi a régi jövedelmi adónak, de midőn külön választattuk és mint uj adót rendeztük, akkor abban oly adóemelés foglaltatik, a mely legalább 2 millióra tehető, melyet a következő zárszámadások is constatálnak, ugyanis:

Az 1874-iki zárszámadások szerint a jövedelmi adó tett 13 millió forintot; a személyes kereseti adó 9 millió forintot, ez összesen 22 millió. Ezzel szemben 1875-ben a kereseti adó 19 millió forintot, a nyilvános számadásra kötelezett intézetek adója 2 millió, a földtehermentesítés 995 ezer forintot, a szőlődézsmaváltság 2 ezer forintot és az egyéb tőke-kamat adónál 2.200,000 forintot tesznek. Ezek összesen 24 milliót tesznek. Következőleg a különbözet, a melyet a zárszámadás constatál, 2 millió forinttal jelentkezik, ezt pedig a tőke-kamat adó behozatala szülte.

A többi tételei az adóemelésnek olyanok, a melyeket nekem a t. előadó ur legalább egy jó részben concedál. Mert concedálta különösen a vámjövedelemnél a 3 milliót, ezenfelül nem tevén kifogást a kétszeri czukoradó és kétszeri szeszadó emelés eredményei ellen, melyeket én összesen 4 millió 200 ezer forintra tettem, valamint nem tévén kifogást a bélyegilletékekre vonatkozó kétszeri reform 800 forint eredménye, végül a vámtariffák kétszeri revisiójából származó 5 millió forint eredmény ellen sem, azt hiszem, hogy joggal constatálható, hogy a régi, de reformált adóknál 15 millió az az összeg, a mely uj teherként az ország lakóinak vállaira nehezedett.

Ha ezekkel szemben méltóztatik az előadó ur alapos argumentummal előállni és megczáfolni, akkor ezt szivesen elfogadom, de phrasisokat és bizonyíték nélküli számokat el nem fogadhatok. *(Helyeslés.)*

Mert még csak egyet említek a t. előadó urnak. Méltóztassék t. barátomnak, Lukácsnak, a zárszámadási bizottság volt előadójának az 5 évi

Digitized by Google

államháztartásra vonatkozólag beterjesztett jelentését elolvasni és abból azon meggyőződésre fog jutni, hogy az ő ottani megjegyzései sok tételeimet szintén támogatják.

Azt gondolom tehát, hogy ismételve joggal constatálhatom azt, hogy legalább 45—46 millió forint az az összeg, mely a jelen kormány uralma alatt mint új teher az ország vállaira nehezül. *(Igaz! a bal- és szélső baloldalon.)*

És most, t. ház, az adatokra vonatkozólag még csak egyet. *(Halljuk!)* A t. előadó ur tegnap kiterjeszkedett arra is, hogy mennyi az a tőke vagy törzsvagyon, melyet a jelen kormány a 10 évi kormányzat ideje alatt igénybe vett. Ő constatál 43 milliót; de egyszerre nagyon naivvá lesz *(Halljuk! Halljuk!)* és azt mondja: nagyon nehéz velem vitatkozni, mert nem tudja azt, hogy én mit értek törzsvagyonnak. Hát, t. képviselőház, én azt gondolom, hogy ő, a kinek háta mögött a hivatalos adatok folytonos rendelkezésére állanak, ezt nagyon könnyen megtudhatná; tudhatná a t. előadó ur, hogy például a régi inségi kölcsönök, továbbá a vetőmagkölcsön vagy a katonahelyettesítési alap, vagy a tiszavidéki vasut átvétele folytán átvett tartaléktőke s hasonlóak, ezek csak törzsvagyon természetével birnak. Méltóztassék ezeket egyenként elővenni és összeszámítani s látni fogja, hogy nagyon könnyen kijön az a 27 millió forint különbözet, a melyet a t. előadó ur — ismét az igazság rovására — nekem mint túlzást imputált. *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

T. képviselőház! Ezekben végezvén és az igazsághoz híven helyre állítván az én számadataimra vonatkozó adatok megtámadhatlanságát, méltóztassék még engedni, hogy ismételve constatáljam azon általános pénzügyi és pénzügyi politikai helyzetet, a mely előtt az ország áll. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az ország tőkeadóssági terhe 1885 végén a legrealisabban számítva csakugyan 2770 milliót tesz; továbbá 41 millió az a kamatkülönbözet .... *(Zaj. Halljuk!)* T. ház, én nagyon sajnálom, de azt nem engedhetem el semmiféle körülmények között, hogy ne igazoljam azon adatokat, a melyeket én nem levegőből szoktam kapni, *(Ugy van! balfelől)* mert én megfontolatlan és meggondolatlan számokat soha a házban kimondani nem szoktam és habár, t. képviselőház, igénybe is kell vennem a ház türelmét és idejét, *(Halljuk! Halljuk!)* én ezt sajnálom, hogy tennem kell, de tennem kell az igazság érdekében, a melyet elcsavartatni semmi körülmények között nem engedek. *(Helyeslés balfelől.)* Továbbá, t. képviselőház, constatálom azt, hogy az adóemelések 46 millió forintot tesznek, annak utána constatálom, hogy legalább 70 millió az a törzsvagyon, mely a jelen kormány kormányzatának ideje alatt elköltetett, constatálom, hogy legalább 30 millió forint az az állandó és chronicus deficit, a melylyel ezen kormánynak pénz és eszme hiányában jövőre küzködnie kell, constatálom azt, hogy a t. kormány e 10 év alatt hozzányult az országnak minden alapjaihoz és minden értékeihez, *(Ugy van! a bal- és szélsőbalon)* ezeket igénybe vette és jó részben felhasználta, constatálom végül, hogy itt oly pénzügyi zürzavar előtt állunk, a melyből való kibontakozás iránt a t. túloldal részéről mentő eszköz és eszme fel nem hozatott. *(Helyeslés balfelől.)*

És most, midőn ezen számadatokkal végeztem, a t. kormányelnök urnak tegnapi beszédére *(Halljuk! Halljuk!)* kiterjeszkedni ezuttal nem akarok.

Régi rozsdás fegyverek és argumentumok *(Ugy van! a bal- és szélső baloldalon)* azon fegyvertárból, a melyből ilyenek elhangzanak mindannyiszor és különösen akkor, midőn a helyzet súlyos, a melyekre, azt gondolom, lesz még idő és alkalom rátérni.

De egy általános észrevételt nem tagadhatok meg magamtól s ez abból áll, t. képviselőház, *(Halljuk!)* A t. kormány megigérte tegnap, hogy a tisztelt pártot és az ország ügyeit tovább fogja vezetni, de hogy hova, azt nem tudja; *(Derültség balfelől)* György Endre t. képviselő ur a mult alkalommal megigérte a t. kormánynak, hogy követni fogja, de hogy hova, azt ő sem tudja. *(Derültség balfelől.)*

Hát, t. ház, menni és mindig előre menni, de nem tudni, hogy hova: ez minden népek történetének tanusága szerint nem vezetett soha máshoz, mint vagy a bukáshoz, vagy a felforgatáshoz. *(Ugy van! balfelől.)*

Ha tehát ily körülmények között constatálom, hogy az ország helyzete pénzügyi tekintetben ma azon rég ismert közmondás alapján áll, hogy „vak vezeti a világtalant“, *(Nagy derültség balfelől)* akkor csak fokozottan kell kifejeznem sajnálatomat azon helyzet felett, melyet egyfelől a kormány megteremtett, másfelől pedig ezzel szemben a kibontakozás utját és módját megmutatni nem képes. *(Helyeslés balfelől.)*

Ép azért, t. képviselőház összegezem részemről e vita eredményét a következő kérdésekben. *(Halljuk!)* Az első kérdés: súlyos-e a helyzet? a második: vajjon felelős-e ezért a kormány? a harmadik: köteles-e megjelölni a kormány a kibontakozás utjait? a negyedik: vajjon megjelölte-e ezeket? az ötödik: teljesítette-e tehát a kormány kötelezettségét a multban és végül a hatodik: teljesíti-e jövőre?

Ám adja meg ezekre az igazságos választ a közvélemény — mert az csak ettől várható és nem a háztól — és akkor azt hiszem, hogy a közvélemény indokoltnak fogja tartani azon határozati javaslatot, melyet benyujtottam és a melyet tisz-

Digitized by Google

teletteljesen ajánlok. *(Hosszantartó helyeslés és zajos éljenzés balfelől.)*

Hegedüs Sándor előadó: T. ház! *(Halljuk!)* Személyes kérdésben és félreértett szavaim helyreigazítására kérek egy pár perczet. *(Halljuk!)*

Legelőször is engedje meg a t. ház, hogy Ugron Gábor t. képviselő urnak személyem ellen irányzott támadására röviden és tárgyilagosan feleljek. *(Halljuk!)*

A t. képviselő ur nem azzal foglalkozott, a mit itt teszek, hanem azzal, hogy a magánéletben milyen állásokat foglalok el *(Halljuk!)* és azokat — az ő kifejezése szerint — zsiros falatokat tán irigyelte, tán megrótta nálam, a melyekhez sem neki, sem általában senkinek semmi köze nem lehet. *(Ugy van! jobbfelől.)* Én tehát azt vagyok bátor válaszolni t. képviselőtársamnak, hogy közügyek terén ily dolgok előhozatala egyáltalában több irigységre, mint igazságra mutat. *(Mozgás a szélső baloldalon. Nagy zaj.)* De a t. képviselő ur még tovább ment és itt már helyesebb nyomon járt vádjában és én provokálom e tekintetben a továbbmenést.

Ő azt mondta, hogy a pénzügyi bizottságnak vannak tagjai, kik bankoknál vannak, melyek hitelműveleteket kötnek az állammal és — mint magát kifejezte, szóról-szóra akarom idézni — „helyben hagyják azokat az üzleteket a pénzügyi bizottságban. Vannak az osztrák-magyar államvasutnak igazgató-tanácsosai, kik a magyar államvasutak — tán vicinalis vasutakat értett — bérbeadása, vagy eladása felett határozatot hoznak". Történetesen én bankoknál is vagyok igazgató-tanácsos és az osztrák-magyar államvasutnál is. *(Derültség és felkiáltások balfelől: Történetesen?)* De én nem értem a t. képviselő urak részéről akár a közbekiáltást, akár a nevetést; mert ha ez rosszallást fejez ki a felett, hogy magyar ember, ki kötelességeit iparkodik teljesíteni, ha megbizatik valamely állással és azt tisztességesnek tartja; megbizatik valamely keresettel és azt elfogadja, hogy ez megrovást, vagy nevetést érdemel Magyarországon, ezt valóban meg nem foghaton. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* Mert ha a t. képviselő urak ezt akár megrovás, akár nevetés tárgyává teszik, akkor ne méltóztassanak a nemzetnek társadalmi bajai és azok orvoslása felett beszélni; ne méltóztassék beszélni a kereskedelem, az ipar, a hitel fejlődéséről; ne méltóztassanak továbbá a zsidók ellen beszélni, mert ez a tendentia mindhárom irányban semmit sem jelent egyebet, mint hogy ne iparkodjék sem az egyik, sem a másik téren becsületes állást és becsületes kenyérkeresetet teremteni, hanem hagyják ezen tért mindenkinek másnak, csak olyan ember ne legyen, a ki származásánál fogva nem örökölhetett nagy vagyont, vagy pedig a társadalom másik rétegéhez tartozik.

Én azt hiszem, hogy e tekintetben engem vád nem érhet. *(Helyeslés jobbfelől.)* Méltóztassanak a vádat ugy formulázni, hogy bármi állás, a melyet e házon kivül elfoglalok, ütközik-e az országgyülésen elfoglalt kötelességeimbe, hogy a miatt mulasztottam vagy nem teljesítettem-e kötelességemet ugy, a mint teljesíteni kellett volna; akkor helyén van e vád. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Abban a pontban megközelítette ezt Ugron Gábor t. képviselő ur, hogy azzal gyanusít, hogy én mint akár vasuti igazgató-tanácsos, akár bank-igazgató-tanácsos oly dolgokban akár beszéltem, akár szavaztam, akár határoztam volna a pénzügyi bizottságban, melyek legtávolabb összeköttetésben lennének azon intézetekkel, a melyekben igazgató-tanácsos vagyok. Én provokálom a t. képviselő urat e tekintetben és hivatkozom a pénzügyi bizottság ellenzéki tagjaira, hogy én mint bank- vagy vasuti igazgató-tanácsos részt vettem-e valaha ily tanácskozásban. Itt van Horánszky Nándor képviselő ur, a ki nem nagyon kiméletes szokott lenni irányomban, itt van Helfy Ignácz képviselő ur, a ki részrehjlaatlan: nyilatkozzanak!

De a képviselő ur azt mondja, hogy az incompatilitásba is ütközik ezen különféle elfoglalt állásom; e tekintetben én őt kötelességmulasztással vádolom; mert ha hivatkozik az 1875 : I. t.-czikkre, kötelessége ellenőrizni, vajjon megtartatik-e az mindenkivel szemben. És ha észreveszi, hogy akárkinek képviselői állása e törvénybe ütközik, kötelessége ezt az illetékes forumnak tudomására hozni. *(Helyeslés jobbfelől.)* Tehát provocálom a t. képviselő urat, méltóztassék engem bevádolni, hogy az incompatibilitást kijátszom vagy megsértem. *(Éljenzés a jobboldalon.)*

Sajnálom, hogy igénytelen személyemmel ennyit is foglalkoztattam a t. házat. Most méltóztassanak egy pár percznyi türelemmel lenni, hogy Horánszky Nándor képviselő ur állításaira reflectálhassak. *(Halljuk!)* Hogy a t. házat ne untassam, 3 csoportban foglalom össze e rectificatiómat, mert megbocsásson a t. képviselőház, Horánszky Nándor képviselő ur számadatainál sokkal erősebbek az ő epithetonai. Ő mindig lelkiismeretlenségnek, levegőből kapkodásnak nevezi, a mit felemlitettem. Hadd lássuk! Constatálom a t. képviselő urnak, hogy az 1875. és 1886. közötti adósság-szaporulatra vonatkozó adataimmal szemben positiv adatai nem lévén, más térre vitte a dolgokat, ugyanis a t. képviselő ur az államadósság-szaporulatra vonatkozólag azt mondja, hogy helytelenül állítottam azokat össze. Én az 1875-iki zárszámadásból vettem az adatokat. *(Felkiáltások: Ez nem személyes kérdés.)* Bocsánatot kérek, nekem mint előadónak, jogom és kötelességem felvilágositást adni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Az 1875-iki adatokat, a mérleget és az államadósságokat illetőleg is a zárszámadásoknak 168.

Digitized by Google

lapjáról vettem. Az 1885-iki adatokat vettem a zárszámadásoknak 200., illetőleg a részletek tekintetében 170., 171. lapjáról. Ezen adatoknak végeredményét felvevén, hozzá adtam s rectificáltam 1875-re vonatkozólag a tekintetben, hogy elfelejtette a kamatgarantia tőkésítését és a közös adósság tőkésítését.

Ez pediglen óriási összeg, ez nem kevesebb, mint 913 millió. Ez a különbség köztem és közte 1875-re vonatkozólag. A mi pedig az 1885-iki adatokat illeti, épen azért, minthogy az idő rövid s a ház türelmével visszaélni nem akarok, elfogadom az ő adatait s kérem a képviselő urat legyen szives és adja össze azokat. Tehát 1885-ben az államadósság 1.496,000 frt, a közösügyi quota tőkésítése 606 millió frt, a kamatgarantiának tőkésítése 166 millió. Most kérem a képviselő urat, méltóztassék ezeket összeadni és ebből levonni azt a 42 milliót, a mit ő maga is elismert, hogy levonandó és még igy sem fogja — pedig a részletektől eltérek — azt a 2,270 milliót megtalálni, a melyet a képviselő ur beszédében felhozott.

De különben is sajátságos a t. képviselő ur számítása, most nem vette az egész összeget; azzal nem mert megbirkózni, hanem kettőt összetett az 1885-iki zárszámadás 170-ik lapjáról az arany és papirjáradékot. És mit csinált vele, nem azt, a mit a számszék a mérlegben a felvett 684 millióval, hanem az effectiv helyett a névszerinti értéket vette; pedig, ha a képviselő ur a mérleget elfogadja, akkor el kell fogadnia a mérlegnek minden tényezőjét és ezt 684 millióval teszi a számszék a mérlegbe.

De továbbá a képviselő ur, a mi a cursus-veszteséget illeti, constatálom, hogy az agióra és kamatláb különbözetre általában nem reflectált; a 426 milliót meg nem védte és ezzel szemben felállította és ugyanazon valutára fektetett számításomat kétségbe nem vonta, hanem visszament az effectiv és névértéki kamatlábra, a mi egyátalában nem nemleges.

A mi az ellenértéket illeti, vagy elfogadja a mérleget úgy, a mint azt a számszék összeállította és ha elfogadja, akkor nem szabad abból önkényesen kidobni semmit, már pedig a képviselő ur kidobja, önkényesen összeadja s azt mondja, vasutakban értékünk nem 360 millióval, de 70 millióval nőtt és kérdi, az államosított vasutak értéke benne van-e? természetesen 225, illetőleg effective 217 millióval. Azt mondja, hogy ezt nem fizettük ki, ezt számítani nem lehet. De én sem mondtam, t. ház, hogy kifizettük, de számít az adósság és ha ezt számítjuk, akkor az ellenértéket is kell számítani; kérdi, a tiz évi 40 milliónyi deficit, hol található, ha az ellenérték annyi? Hisz a deficitet épen beruházások és vasutvásárlatok, államosítások kamatterhe okozta legfőképen, természetes hogy ellenértéke megvan. És igy állunk az adóemelés kérdésével is. Én constatálom a ház előtt, hogy a képviselő ur önkényes számításaival belement hol a törvényjavaslat indokolására, hol a valóságos emelkedésre az 1885-ik évre; de én, t. ház, a teheremelésre nézve a percentualis számítástól el nem térhetek még a képviselő ur kedveért sem, mert a mely mérvben emelkedik ez némely adónemnél, ugyanazon mérvben lehet beszélni a teheremelésről. És ha azt mondja a képviselő ur, hogy az új adók eredményét, az 1885. év végét kell venni, mert inkább töröljük el a törvényeket s akkor ezek nem adnak 31 milliót, ebben igaza van, de ha a dohányjövedékre vonatkozó törvényt eltöröljük, akkor ennek is kiesik a jövedelme, pedig ennek a teheremeléséről nem beszélhet senki. Mi történt? Az, hogy fejlődött a jövedelem és most 7—8 millióval hoz többet, mint előbb. Ez áll az új adókra is. Azokat csakis első kivetésük alapján lehet teheremelésnek nevezni és nem fejlődésükben.

Én tehát fenntartom minden adatomat és bátor vagyok kérni, hogy ne méltóztassék mindig a szándékra visszatérni. Mondja azt és ezt acceptálom, hogy erre vagy arra nem vagyok képes, hogy ebben vagy abban tévedtem, mert ehhez joga van s ha bebizonyítja, elhiszem én is s elfogja hinni a t. ház is; de mindig és folytonosan visszamenni a lelkiismeretre, a szándékra s mindig ezeket emlegetni, ez oly tér, a hol egymásnak kölcsönösen sok kedves dolgot mondhatunk, de nem fogjuk a parlament színvonalát emelni s nem fogunk feladatunk szinvonalán maradni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Horánszky Nándor: Csakis egyetlen zárszámadási tételnek ismétlésére kérek néhány szót. *(Halljuk! Halljuk!)* Az 1885-iki zárszámadások 171. lapján előforduló észrevétel, a melyet a főszámszék tett, a következőket tartalmazza: „Ez adósságok — t. i. az arany éspapirjáradék — csak effectiv értékben vannak felvéve, mert az aranyjáradéknál 545, a papirjáradéknál pedig 232 milliót tesznek.“ A főszámszéknek tehát volt elég lelkiismerete a ferdítési tendentiák ellen a jegyzetben ezt felvenni, nehogy a közvélemény is félrevezettessék. *(Helyeslés balfelől.)*

Gr. Szapáry Gyula pénzügyminister: T. ház! *(Halljuk!)* A vita jelen stadiumában nem lehet szándékomban mindazokra kiterjeszkedni, a mik a vitában felhozattak s nem lehet feladatom mindazon képviselő urakkal polemiába bocsátkozni, a kik a költségvetési vitában felszólaltak; de állásomból kifolyó kötelességnek tartom némely itt felhozott kérdésre nézve nyilatkozni. *(Halljuk! Halljuk!)*

De ha már felszólalok, nem tehetem, hogy az előttem szólt Horánszky Nándor t. képviselő urnak némely állítására főbb vonásokban ne válaszoljak. *(Halljuk! Halljuk!)* Horánszky Nándor

Digitized by Google

képviselő ur ugyanis azt mondta, hogy ha összehasonlítást akarunk tenni az egyes évek eredményei közt, egyenlő factorokkal kell számolni és hogy a kérdés csak az, hogy ki számít egyenlő factorokkal: a pénzügyminister-e vagy pedig Horánszky képviselő? Hogy Horánszky Nándor képviselő ur mily egyenlő factorokkal számít, erre nézve csak egyetlen adatot leszek bátor kiemelni. *(Halljuk! Halljuk!)*

A t. képviselő ur, midőn az 1878-iki deficitet az 1879-ikivel hasonlította össze, az 1878-iki deficitről azt mondta, hogy az 23 millió volt és ebből az occupatio költségeit nem számította és azt állította, hogy az 1878-iki 23 millió deficittel szemben az 1879-iki 40 milliót tett, a melyben az occupationalis költségek is benn vannak 9 millió frttal. Méltóztassanak már most ebből megítélni, hogy egyenlő factorokkal kettőnk közül ki számít? *(Helyeslés jobbfelől.)*

Azt mondta továbbá a t. képviselő ur, hogy az általános pénzügyi helyzet ma nem rosszabb, mint volt azelőtt. Rossz volt — ugymond — előbb is, rossz ma is. Megengedem, hogy ez a t. képviselő urnak a nézete, de szerintem nem helyes ezen felfogás, mert a képviselő ur azt mondotta, hogy bevételeink nem csökkentek és kiadásaink nem emelkedtek, mivel romlott tehát a helyzet?

Ez is oly állítás, t. ház, a mely nem áll; mert ha a zárszámadások eredményeit méltóztatnak összehasonlítani, meggyőződhetnek a t. ház tagjai arról, hogy ugy a bevételek mint a kiadások évről-évre növekedtek és ha van baj, az abból áll, hogy a kiadások nagyobb mértékben emelkedtek, mint a bevételek *(Ugy van! jobbfelől.)* és ez az, a mit a jövőben ki kell kerülnünk. *(Helyeslés jobbfelől.)*

De azt mondta a t. képviselő ur, hogy nem kell itt félrevezetni az ország közvéleményét, nem kell nagy számokat és nagy eredményeket feltüntetni. És tökéletesen helyes; csak méltóztassék ugyanazt az eljárást követni a ház másik oldalán is. Ez itt egy megjegyzést méltóztassanak megengedni. Nem tanácsként hozom fel, hisz a t. ellenzék legjobban tudja eljárásának helyességét saját szempontjából megítélni; csak véleményt koczkáztatok. Az én felfogásom szerint a jelenlegi pénzügyi helyzet elég komoly és erről szólni teljes higgadtsággal lehet a nélkül, hogy szükség lenne a helyzetet a valónál rosszabbnak feltüntetni. A képviselő urak, felfogásom szerint, sokkal több eredményt érnének el, ha tárgyilagosan ítélnék meg a helyzetet, mint ha túlzásokba és nagyításokba bocsátkoznak, mint a hogy teszik. *(Helyeslés jobbfelől.)* Hogy Horánszky képviselő ur csakugyan nagyítást követ el, ennek bizonyítása végett csak azon adatokra figyelmeztetek, a melyet ma ismét felhozott és ez az államadósságaink tőkeveszteségének kérdése. Ma nem említette a 426 milliónyi összeget, de említette multkor s talán fentartja most is. Erre nézve bátor voltam hozzá kérdést intézni, hogy a névérték és az értékpapirok mai árfolyama közti különbözetet ki tette zsebre? E kérdésre a t. képviselő ur nem válaszolt egyenesen, de válaszolt egy másik kérdéssel.

Én nyiltabb leszek, mint ő; az ő kérdésére megadom a választ. Ő tudniillik azt kérdezte, hogy mi után számittatik a fizetett kamat? Válaszom az, hogy mi egy millió frt után fizetünk bizonyos összeg kamatot; lehet azt számítani névérték után és igy lesz papirjáradék után a kamat 5%; ha pedig effektiv után akarjuk számítani, akkor lesz egy összeg, a mit fizetünk; de az kimondva sehol sincs, hogy csupán a nominal érték után számítandó a kamat. *(Helyeslés jobbfelől.)*

De nem ez a kérdés, a mire választ adtam; a kérdés az, hogyan lehet az állam azon tőkeadósságát 100 frttal fölvenni, mikor azt bármely perczben 90 frttal be lehet váltani? Ezen kérdésre t. képviselő ur nem válaszolt és csak azt akartam most constatálni, hogy ezt joggal túlzásnak jelezhettem. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Most áttérek egy más kérdésre, a melyre részemről nem feleltem azonnal, mikor az megtétetett, azért, mert a válasz már a kérdésben meg volt adva, értem gróf Apponyi t. képviselő urnak azon kérdését, a mely az általam kilátásba helyezett mivelet egyes részleteire vonatkozott.

T. ház! Én a képviselő ur felszólalásából kivettem, de kivette azt mindenki, a ki e kérdéssel foglalkozott, hogy a homály a kételynek eloszlatására semmi szükség sem volt felszólalásom után; mert mindenki, ki ily kérdésekkel foglalkozik, az ily mivelet alapját, horderejét, sőt részleteit is megértette. Megértette mindenki e házban és e ház falain kivül, hogy az eredmény, mely eléretni szándékoltatik, nem tisztán kamatmegtakarítás által éretik el, hanem a tőke törlesztés idejének kiterjesztése által is. Ezt constatálta maga a t. képviselő ur és ezt constatáltam magam is felszólalásomban. A kérdés csak az, t. ház, hogy érvényesül-e a költségvetés bizonyos könnyítése a tőketörlesztések halasztása által, a mi pedig tény.

A másik kérdés pedig, mely felvettetett, az, hogy ezen eljárás a mi viszonyaink közt helyes-e és indokolható-e? És ez az, t. ház, mire egész nyiltsággal merem mondani, hogy ezen eljárás a mi viszonyaink közt helyes és indokolt. Indokolt azért is, mert mikor a jelen időben annyi költséges beruházást teszünk a jövő érdekében, méltányos, hogy a terhek egy részét a jövőre áthárítsuk; de indokolt specialiter a mi viszonyainknál fogva is, hogy tudniillik a tőketartozások visszafizetése tekintetében nem vagyunk azon helyzetben, hogy azt saját erőnkből fedezzük, tehát mint a

Digitized by Google

többi deficitet, kölcsönnel fedezzük. És nem változtat a dolgon az, hogy az 1880. VIII. és IX. t.-czikkek léteznek-e vagy sem; mert azok létezése folytán a törlesztés és annak fedezete csak mint elszámolás vitetik keresztül a költségvetésben. De akár léteznek, akár nem ama törvényczikkek, ha nem léteznének, a deficit volna azon összeggel magasabb, mely tőketörlesztés czímén fizettetik. Ennélfogva az oly eljárás, melynek egyik feladata, hogy a törlesztési deficitet ne kelljen idegen pénzzel fizetni, mindenesetre helyes és annyival helyesebb, mint hogy eléretik vele az, hogy az 1880. VIII. és IX. törvényczikkek intézkedései mindenesetre legalább is kisebb mértékre reducáltatnak és az első lépés arra, hogy idővel teljesen meg is szüntettessenek. E szempontból is teljesen indokoltnak tartom tehát a műveletet. *(Helyeslés jobbfelől.)*

De, t. ház, positiv kérdést intézett hozzám a képviselő ur ép e művelet tekintetében és hivatkozott arra, hogy tekintélyes szakférfiakkal értekezve, állapodott meg e kérdésre nézve. Sokkal inkább szerettem volna, mert mindenben a nyilt eljárást szeretem, hogy e szakférfiú, ha egyuttal képviselő is, egyenesen intézte volna hozzám e kérdést. Különben remélem, hogy minél előbb be fog következni az az idő, melyben ezen kérdés nyiltan fog tárgyaltatni a t. ház előtt. De azért igen szivesen megadom a választ most is gróf Apponyi képviselő urnak. Különben megadtam azt már akkor, mikor felszólaltam, tehát a kérdés fölvetése előtt. Mert világosan megmondtam, hogy aranyértékben csak annyi fog kibocsáttatni, a mennyinek megfelelő értékpapir most forgalomban van. Kijelentettem, hogy az értékpapirok nem mind aranyértékben fognak kibocsáttatni, hanem részint ebben, részint ezüst valutában is. Többet e kérdésre nézve mondani most nem szándékozom; először mert meggyőződtem arról, hogy mindenki, ki ily kérdésekkel foglalkozik, megértette e műveletet; másrészről azért, mert nem vagyok Gaal Jenő képviselő urral egy nézeten, a ki azt hiszi, hogy e kérdéssel komolyan foglalkozni nem lehet. Én ellenkezőleg azt hiszem és kivánom is, hogy nem sokára legyen alkalma a törvényhozásnak e kérdéssel bővebben foglalkozni és akkor ítéletet fog mondhatni róla mindenki. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Sokat hallottunk e vita folyamán a pénzügyi helyzetről és hogy a kormány a kibontakozásra nézve semmiféle kilátást nem nyujt.

A pénzügyi helyzet, felfogásom szerint, nem oly kérdés, mely egy intézkedéssel vagy egyszerre meg volna oldható. A pénzügyi helyzet javítása fokozatos, rendszeres, kitartó munkálat kell hogy legyen, mely következetesen folytattatik. És épen azért, mivel már csak néhány hónapra terjedő országgyülés előtt állunk, e kérdést egészen elintézni teljesen lehetetlen. Vannak intézkedések, melyeket most is már meg lehet és meg kell tenni. Ezekről a kormány részint nyilatkozott, részint még ezen országgyülés folyama alatt fogja előterjesztését megtenni.

Azt méltóztatnak mondani, hogy szükséges a választók tájékozása végett, hogy a kormány nyilatkozzék jövendő terveiről. A kormány e kötelességét nem fogja elmulasztani és a választóknak bizonyára alkalmuk lesz ítélni a kormány eljárása felett.

Felemlíttetett az is, t. ház, hogy a fogyasztási adókra nézve mennyire szükséges a zárvonal létesítése; sőt egy ellenzéki képviselő ur annyira ment, hogy azt állította, hogy a kormány is a zárvonal álláspontjára helyezkedik. Szükségesnek tartom erre nézve nyilatkozni és kijelenteni, hogy igen téved ezen képviselő ur. A kormány ez álláspontot semmiféle felszólalásában magáévá nem tette. Meg vagyok győződve, hogy azon intézkedések között, melyek a pénzügyi helyzet javítására czéloznak, kétségkivül a jövedelmek emelkedésének helyet kell foglalni, ezek közt pedig első sorban igen természetesen, a fogyasztási adók kérdése lép előtérbe.

De, t. ház, semmiképen sem áll a fogyasztási adók azon összeköttetése a kiegyezési kérdésekkel, a melyet neki tulajdonítottak. Igen jól tudják a t. ház t. tagjai, hogy a fogyasztási adók kérdésében a mi törvényhozásunk az utóbbi időben gyakran intézkedett teljesen önállóan és függetlenül a kiegyezési kérdésektől. A fogyasztási adók és a kiegyezés kérdését tehát nem okvetlenül szükséges kapcsolatba hozni. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)*

Én, t. ház, meg vagyok arról győződve ma is, hogy nemcsak a mi törvényhozásunknak és államháztartásunknak, de a monarchia másik fele államháztartásának is szüksége van arra, hogy a fogyasztási adók jobb kihasználásáról intézkedés történjék. *(Helyeslés a jobboldalon.)* És én részemről bevételeink fokozását ezen a téren keresem és remélem elérhetni; de első sorban egyenlő elvek alapján, a vám- és kereskedelmi szerződés megujítása mellett. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Ha ez nem sikerül, még mindig módunkban lesz külön belfogyasztási adókat léptetni életbe, a mire e tekintetben már praecedens is áll fenn. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Hanem a zárvonalat egyetlen panaceának odaállítani nem lehet, mert ha az egyes adóknál előnynyel járna is, másoknál kárt okozna.

Ugyanezen kérdéssel kapcsolatban, Apponyi Albert gróf képviselő ur kifejtette, hogy ő szerencsés körülménynek tartja, hogy a kiegyezési tárgyalások megfeneklettek, mert az által az országnak a fogyasztási adókra nézve külön rendelkezési joga fentartatott. Ha ezen kifejezést e háznak azon padjairól *(a szélsőbalra mutat)* hallottam volna, a melyeken ülő képviselő urak közös ügyeket

Digitized by Google

és a közgazdasági kiegyezést egyáltalán nem akarnak, azt értettem volna; de megvallom azt, hogy azon padokról valaki örömét fejezte ki a fölött, hogy a kiegyezési tárgyalások megfenekl ettek, megérteni nem tudom és különösen csodálkoznom kell a felett ma, midőn mindenki azt sürgeti, hogy a monarchia erélyes actiót fejthessen ki kifelé, a mely czélra mindenek előtt szükséges, hogy saját belügyeink rendezve legyenek s hogy a monarchia két állama között ily kérdések megoldatlanul ne maradjanak, melyek erejét megbéníthatnák. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* Ily körülmények közt azt hangsúlyozni, a mit a képviselő ur hangsúlyozott, nem tartom szerencsésnek, sőt ellenkezőleg, ugy ezen országnak, mint a monarchiának érdekében van az, hogy a kiegyezési tárgyalások meg ne fenekeljenek, hanem még ezen országgyülésen befejeztessenek. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Végül, t. ház, ezen költségvetési vitának általános jellege recriminatio volt a multra nézve. *(Halljuk! Halljuk!)*

Már, t. ház, hogy ebből, valamint azon vitákból, melyeket a ház tulsó padjain folytatnak napokon át, magára a pénzügyi kibontakozásra mi haszon háramolnék, azt megérteni nem tudom; de az az egy mégis kitünt a lefolyt vitákból, hogy a pénzügyi kérdés még ma is dominálja a helyzetet és hogy ezen kérdéssel még sok időn át és igen gyakran leszünk kénytelenek foglalkozni.

Ezen pénzügyi kérdés mellétt azonban ránk nézve igen fontos a külügyi helyzet, mely bizonytalanságánál fogva nyugtalanságot okoz. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)*

Ily körülmények között, midőn a pénzügyi ép ugy, mint a külügyi helyzet súlyos, a kibontakozásnak első kelléke az, hogy politikai viszonyaink consolidálva legyenek és erre kell törekedni felfogásom szerint mindenek előtt.

Meg vagyok győződve, hogy ha külveszély fenyegetne, ezen háznak minden tagja, párt és véleménykülönbség nélkül meg fogná hozni azon áldozatokat, melyek az ország védelmére szükségesek. *(Általános élénk helyeslés.)*

De, t. ház, általános egyetértést csakis rendkivüli viszonyok közt és csak egyes kérdésekre nézve lehet elérni; rendes parlamenti viszonyok közt ez lehetetlen; nem is kivánatos, mert megszünnék az eszmék harcza, megszünnék a parlamenti küzdelem. Parlamentaris viszonyok között szükség van arra, hogy legyen e házban egy parlamenti többség, mely biztosítékot nyujt arra nézve, hogy a megoldandó kérdések csakugyan biztosan keresztül vihetők is legyenek.

És én meg vagyok győződve, hogy a ház jelenlegi többségének padjain az összetartás érzéke oly erős, mint volt bármikor, mert éppen erre van legnagyobb szükség a jelen viszonyok között. És ha, t. képviselőház, egyes kérdésekben van is véleményeltérés — a mint 200 ember között igen természetes, ha a vélemények eltérnek — ez tisztán egyes kérdésekre szorítkozik, de magára a főczélra, a feladat elérésére nézve az összetartás érzéke a többségben csak oly erős, mint volt bármikor. *(Ugy van! jobbfelől.)* Részemről legalább hiszem, hogy e ház többsége nemcsak mint a túloldalról méltóztatik mondani, szavazatával, hanem meggyőződésének teljes erejével is támogatni fogja a kebeléből alakult kormányt és megteszi azon intézkedéseket, melyek a jelen helyzetből való kibontakozásra szükségesek.

Ajánlom a költségvetést elfogadásra. *(Hosszantartó, élénk éljenzés jobbfelől.)*

Br. Andreánszky Gábor: T. ház! *(Nagy zaj. Felkiáltások: Elál! Szavazzunk!)* Lehető röviden fogok szólani. *(Halljuk!)* T. ház! Az általam s elvtársaim nevében is benyujtott határozati javaslatra, antisemita elvtársaimat kivéve, alig reflectált ugyan valaki, *(Helyeslés jobbfelől)* de azért mégis kénytelen vagyok ma lehető rövidséggel a zárszó jogával élni.

Mi antisemiták, t. ház, programmunk egyik sarkpontjául az államháztartás egyensúlyának helyreállítását tekintjük és egyedül csak az állampapirok adómentességének megszüntetésével, a legszigorúbb takarékossággal és hazánk gazdasági önállóságának és függetlenségének együttes kivívásával képzeljük ennek lehetőségét. *(Helyeslés a bal- és szélsőbal egyes padjain.)*

A mathematicusok három dimensiót ismernek; a spiritisták azt állítják, hogy léteznék még egy negyedik dimensio. Mindazokat a nyilt és titkos terveket, a melyek más módon akarnak segíteni, a negyedik dimensio cathegoriájába való csodaszereknek kell tekintenem. Mi antisemiták csak az által képzelhetjük az említett főczél elérését, ha emancipáljuk majd országunkat az emancipáltak káros befolyása alól, mert csak igy vihetjük keresztül elveinket, a melyek egyedül vannak hivatva hazánkat az anyagi és erkölcsi végromlástól megmenteni.

György Endre t. képviselő ur azt állítja, hogy azon társadalmi osztály, mely 1848-ban vagyoni rázkódást szenvedett, tudniillik a közép nemesi osztály, hogy az dolgozni nem szeret és nagy igényü, hogy az a corruptiónak valódi melegágya. Megkisértették ugyan ez oldalról vele polemisálni, de mivel mindenki tartózkodott attól, hogy a corruptiónak valódi okaira rámutasson, én ezt a mulasztást pótolni kivánom. *(Halljuk! a bal- és szélsőbal egyes padjain.)*

Természetes, t. ház, hogy azok, a kik mindenben kerülik a zsidókérdés felvetését, kik inkább hallgatnak, minthogy merészelnék elítélni a zsidót, feszélyezve vannak e kérdésben. Mert van itt egy népfaj, a mely valóban nagy igényü, mert az összes

Digitized by Google

keresztények vagyonára igényt tart, a mely dolgozni nem szeret, mert az államszelvények leollózását, az uzsora-kamatra való kölcsönzést, a börzejátékot dolognak nevezni nem lehet. *(Helyeslés a bal- és szélsőbal egyes padjain.)*

Itt a t. ministerelnök urnak szavaira kivánok reflectálni. Egy népfajnál, a mely elkezdve a koldustól egész a millionáriusig minden vagyoni fokozatot magában foglal, csak ugy lehet megítélni, hogy munkás-e vagy nem, ha a kézi munka eredményét vesszük tekintetbe, mert a kereskedelemben, szellemi munkában és művészetben gyakran nagyon nehéz megkülönböztetni a szédelgést a valódi érdemtől. Lehet ujságot kiollózással szerkeszteni, lehet egész művet összeplagizálni, de azt nagyon könnyü megítélni, hogy a napszámos, a béres dolgozott-e vagy nem? Kérdem a ministerelnök urat, látott-e zsidót kapálni, szántani; de én láttam elég szegény zsidót, a ki inkább koplalt, minthogy dolgozott volna. De tessék visszapillantani a történelemre. Hiszen Egyptomból azért költöztek ki, mert dolgozni nem akartak; 40 évig tétlenül vándoroltak a pusztában és csak akkor hagyták el a rég megunt, de dolog nélkül termett mannát, mikor azt igérték nekik, hogy oly országba vezetik, a hol a méz és tej magától folyik. Hogy ott a pusztában két zsidó czepelt egy szőlőfürtöt, csak azt bizonyítja, hogy mily izmos legények lehettek akkor a zsidók. De mig az izomtalanság Darwin szerint a folytonos dologtalanságnak lehet eredménye, a kézi munkát a zsidók ma is lenézik, lealázónak, szégyennek tekintik. Ezt egy őszinte zsidó szájából hallottam.

Egy népfajban, melynek nézetei teljesen ellentétben vannak azon axiomával, hogy a munka nemesit, nincs munkás.

De egyet nem lehet tagadni a zsidókban: a kereskedelmi szellemet, kereskedelmi geniet, de azt is mindig csak a saját hasznára és a közjó kárára használja fel. Ily körülmények közt mennél ügyesebb a zsidó, annál erősebb védbástyát szükséges felállitani és a védbástya lerontásában annál óvatosabbnak kellett volna lenni. A kézi munkásra a társadalomnak szüksége van, mert az ruházza és táplálja őt, azért meg kell védeni azt a szellemileg munkálkodó zsidó ravaszsága ellen. De a kereskedés is határozottan szükséges. Hiszen vannak itt magyar kereskedők elegen, a kik becsületes uton nagy vagyonra tettek szert, tiszteletet szereztek maguknak.

Én csak arra utalok, hogy a t. kormány által a felsőházba kinevezett kereskedői capacitások mind keresztények; a két zsidó közül az egyik földbirtokos, a másik orvos.

Nálunk több községben akadt egyes keresztény boltos, de tönkrement. Miért? Mert a zsidó, ki tőkével jobban győzte, egy időn minden nyereség nélkül adta az árúkat, gyakran hitsorsosai által segélyezve, mig a kevesebb tőkével biró keresztény tönkre nem ment és igy a concurrenstől megszabadult.

A magyar nép hibája az, hogy össze nem tart és ezért oly veszélyes reá nézve a kisebb számú, de erősen összetartó zsidóság. Már most hogy képzeljük magunknak, hogy e par excellence practicus eszü és önző faj assimilálódjék a kereszténynyel, midőn azt látja, hogy ott kölcsönös támogatásra nem talál, midőn azt látja, hogy reá nézve anyagilag előnyösebb, hogy egy egészen elkülönített érdekszövetségben éljen, akkor nem fog assimilálódni azért, hogy épen a t. ministerelnök ur állitásait beigazolja.

A mi az assimilatiót illeti, arra a t. ministerelnök ur megkapta a zsidóházasság tárgyalásánál a főrendiházban az ország herczeg-primásától a feleletet, de ki lapozhatta volna azt maga is a zsidóság 3 évezredes történelméből. Azt mondják, a bolygó zsidó legendája voltaképen ez örökösen vándorlásra átkozott egész népfajra értendő. Átok van a, dologban, t. ház, de nem a zsidót sujtja az átok de azon népeket, melyek vele érintkezésbe lépnek. *(Ugy van! a bal- és szélső baloldal némely padjain.)*

De t. ház, ha én azt mondom, az összetartás hiánya hiba a magyar népen, azt következtethetik abból, hogy ez az összetartás erény a zsidóságnál. Concedálom ezt. De én, t. ház, mint Veres József t. barátom is mondta tegnapelőtt, én szeretem a nemzetet hibáiban is.

A ministerelnök ur erre azt feleli, hogy a nemzet hibáit nem szeretni, de javítani kell. Igaza van. Mi antisemiták épen azt akarjuk elérni, hogy a szorosan összetartó zsidófajjal szemben ép oly szorosan tartson össze a magyar nemzet. *(Ugy van! a bal- és szélső baloldal egyes padjain.)* De addig is, mig e hibája, az összetartás hiánya, meg van a magyar nemzetben, mi szeretjük e nemzetet, mert itt csak az lehet az alternativa: szeretni a nemzetet hibái daczára, vagy nem szeretni azt.

De visszatérek a György Endre képviselő ur által mondottakra. Meglehet, hogy vannak egyes esetei a corruptiónak a középosztályban is, csak annyi, mint más osztályban, de ha mi a „Cherchez le juif" jelszót követjük, ráakadhatunk a zsidóra, mint a corruptio értelmi szerzőjére.

Ha, t. ház, egy köztisztviselő megveszteget tette magát, mindig a zsidó által csábítva teszi az első lépést a lejtőn. Ha, t. ház, valaki idegen nevet ir alá a váltón, a váltóhamisitó, ezt a kölcsönző zsidó unszolására teszi, ki ezáltal kettőt nyer: először biztosítja a váltónak kifizetését, másodszor tönkre teszi a gyülölt keresztényt.

Evvel, t. ház, visszatérek határozati javaslatomra. Én már mondtam, hogy másként, mint az állampapir kamatszelvényeinek megadóztatása, a szigorú takarékosság és hazánk gazdasági önállósága és függetlensége nélkül nem képzelhetem

Digitized by Google

hazánk kibontakozását az állami deficitből. *(Felkiáltások: Eláll!)* Én nem állok el, ha két óráig is itt állok; de különben néhány percz alatt bevégzem beszédemet. *(Halljuk!)*

T. ház! Én máskép nem tudom magamnak elképzelni azt, hogy deficitünk megszünjék és államháztartásunk egyensúlya helyreálljon s azt hiszem, hogy a többi pártok sem képzelhetik s azért mindeniküknek programmjában hallgatag az ultima ratio, a részleges vagy tökéletes államtönk foglal helyet.

Legfeljebb mérvét kicsinyelhetik határozati javaslatomnak, de azt nem akarják megmondani, mert itt az ellen ünnepélyesen tiltakozni nem volna practicus, minthogy belátják, hogy a legszebb dictiók mellett is utóvégre csak oda jutunk, még pedig nem is 10, hanem 50%-hoz.

Mi ezen mód felhasználását szigorú vezekléssel és megtéréssel akarjuk felhasználni; minket, a kik szigorúan akarunk takarékoskodni, meg nem ingattak véleményünkben e vita alatt s azért mi határozottan ragaszkodunk e javaslathoz s ha a t. ház ezt elveti, akkor mi azt appellálni fogjuk Magyarország választóihoz. *(Ugy van! a bal- és szélsőbal némely padjain.)*

Mielőtt felszólalásomat befejezném, még két képviselő ur által mondottakra akarok néhány megjegyzést tenni. *(Halljuk!)* Pulszky Ferencz t. képviselőtársam határozati javaslatunkra azt mondja, hogy fizetési kötelezettségeknek teljes mértékben eleget nem tenni, nem egészen tisztességes eljárás. Kérem a t. képviselő urat, képzelje magát azon helyzetbe, hogy nagyobb összeg fizetésére kötelezi magát, mint a milyent valóságban kapott. Mit fog cselekedni? Uzsorapert indít hitelezői ellen és csak annyit fizet vissza, a mennyit kapott. *(Derültség balfelől. Mozgás jobbfelől.)*

Ha az államot ép ugy, mint magát beleképzelheti e helyzetbe, nem fogja tovább tisztességtelennek tartani e módot.

Dégen Gusztáv t. képviselő ur pedig felhasználta az alkalmat, minket mint a tőke ádáz ellenségeit mutatni be a t. háznak. Rosszul választotta a képviselő ur az alkalmat, miután mi itt ép a tőkét védjük a kamat ellen. Ha a t. képviselő ur ezen tőkék ellenségét akarja megtalálni, keresse azt első sorban a t. kormányban, mely gazdálkodása által az államot fizetésképtelenné teszi, másodsorban pedig saját önmagában, ki e kormányt vakon követi, azt lelkesen támogatja. Ezzel ajánlom határozati javaslatom elfogadását. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldal néhány padján.)*

Pulszky Ferencz: T. ház! *(Halljuk!)* Személyes kérdésben csak két szót. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az előttem szólott képviselő ur tudja, hogy antisemiticus szenvedélyének lángja hideg megvetésemnek jegét nem fogja elolvasztani. *(Élénk derültség a jobbon és a középen. Mozgás a bal- és szélsőbal egyes padjain. Felkiáltások: Szavazzunk! Holnap! Ma! Nagy zaj.)*

Elnök: A tanácskozást befejezettnek nyilvánítom. Következik a szavazás.

Az első kérdés az lesz: elfogadja-e a t. ház általánosságban az 1887-iki államköltségvetést, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Holnap! Holnap! Ma! Ma!)* E kérdésre névszerinti szavazás kivántatik mindkét oldalról. Ha a költségvetés elfogadtatnék, a vele ellentétben álló határozati javaslatok elesnek. Van azonban b. Andreánszky Gábor képviselő urnak egy határozati javaslata, mely a szelvény-adóról szóló törvényjavaslat benyujtására kivánja utasíttatni a kormányt. E kérdésre szintén névszerinti szavazást kér számos képviselő. E szerint ma két névszerinti szavazás lesz. *(Felkiáltások: Holnap! Holnap! Ma! Ma!)* Méltóztassanak most meghallgatni a javaslatokat. *(Felkiáltások: Felolvasottaknak vesszük!)*

Tehát felolvasottnak méltóztatnak venni Helfy Ignácz, Horánszky Nándor és Andreánszky Gábor képviselő urak határozati javaslatait, a melyek már nyomtatásban megjelentek és kiosztvák. *(Helyeslés.)* De van még egy negyedik, Eitner Sándor képviselő ur határozati javaslata. *(Felkiáltások: Vonja vissza! Derültség.)* Ezenkivül külön szavazás lesz szükséges Andreánszky Gábor képviselő határozati javaslatának azon részére, a mely igy szól:

A ház utasítja a pénzügyminister, hogy az eddig adómentes kamatozó állam- és egyéb értékpapirok adómentességének megszüntetéséről haladéktalanul törvényjavaslatot nyujtson be törvényes tárgyalás végett a háznak.

Méltóztassék most meghallgatni Eitner képviselő ur határozati javaslatát. *(Felkiáltások: Felolvasottnak vesszük!)* Ennélfogva e határozati javaslat is felolvasottnak tekintetvén, az első kérdés az: méltóztatik-e a t. ház ma, vagy holnap szavazni. *(Zajos felkiáltások: Ma!)* A t. ház e szerint ma kiván szavazni. Kihuzom a betüt. *(Megtörténik.)* A szavazás a „G" betün kezdődik. Most az ülést 5 perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: T. ház! Az ülést folytatjuk. Következik a szavazás. Méltóztassanak még egyszer a kérdést meghallgatni.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: A kérdés az, hogy elfogadja-e a ház az 1887. évi állami költségvetést általánosságban a részletes tágyalás alapjául, igen vagy nem?

Elnök: A névsort Szathmáry György jegyző ur fogja olvasni, az igennel szavazókat Beöthy Algernon, a nemmel szavazókat Zay Adolf, a távollevőket Törs Kálmán jegyző urak fogják jegyezni.

Szathmáry György jegyző *(olvassa a névsort)*.

Digitized by Google

Igennel szavaztak: *Gajári Ödön, Gál Jenő* (felvinczi), *Gáll József, Gergelyi Tivadar, Gödl Károly, Gromon Dezső, Gulácsy Dezső, Gurbán Constantin, Gutenau Károly, György Endre, Gyurgyevics Vazul, Gyurkovics György, Halassy Gyula, Harkányi Frigyes, Harkányi Károly, Hazay Ernő, Hámos László, Hegedüs József, Hegedüs Sándor, Hieronymi Károly, Horváth Géza, Horváth Gyula, Horváth Mór, gr. Horváth-Tholdy Lajos, gr. Hunyady László, b. Huszár Károly, Ivánka Imre, Izákovits Milán, Ittlinger Lipót, Jókai Mór, Justh György, Jankovich Aladár, Josipovich István, Kajuch József, Kapisztóry Ferencz, gr. Karátsonyi Aladár, Kardos Kálmán, Kazy János, b. Kemény Endre, b. Kemény Gábor, b. Kemény János, Kegl György, Kiss Pál, Kovách László, Körösi Sándor, Krajtsik Ferencz, Krausz Lajos, Králitz Béla, Kricsfalusy Vilmos, Kubinyi Árpád, Kuncz Adolf, Kresztics György, Kritovácz Vazul, Krsnjavi Izidor, Latinovics Gábor, Latinovics János, Latkóczy Imre, Láng Lajos, Lehóczky Egyed, Lészai Lajos, Lipovniczky Sándor, Lónyay Sándor, Lőrinczy György, Lukács László, Mandel Pál, Mara Lőrincz, Matlekovics Sándor, Matuska Péter, Máday Lajos, b. Mednyánszky Ede, Mihajlovics János, Mohay Sándor, Molnár Antal* (szamosujvári), *Molnár Viktor, Münnich Aurél, Móricz Pál, Markovics András, Mikovics Tivadar, Mandics Péter, Milics Miklós, Miskatovics József, Nadányi Miklós, Neiszidler Károly, Neményi Ambrus, Neppel Ferencz, b. Nyáry Béla, hg. Odescalchi Arthur, hg. Odescalchi Gyula, Ordódy Pál, Országh Sándor, b. Perényi Péter, Péchy Andor, Péchy Gábor, b. Podmaniczky Frigyes, Pogány Károly, Popovics Vazul, Porubszky Jenő, Prileszky Tádé, Probsztner Arthur, Pulay Kornél, Pulszky Ágost, Pulszky Ferencz, Pulszky Károly, Pavics Ármin, Popovics István, Pankovics Vazul, Rakovszky Géza, Rakovszky György, Rakovszky István, Rácz Athanáz, Rohonczy Gedeon, Román Sándor, Rostaházy Kálmán, Roszival István, Róth Pál, Rónay János, Rasics Sztanko, Rukavina József, Schmidt Gyula, Sebő Imre, Sigmond Dezső, Stoll Károly, Sliepcsevics Péter, Sudarevics Hugó, Suvich József, Szabovljevics Mihály, Szakáll Ferencz, Szalay Ödön, gr. Szapáry Gyula, Szathmáry György, Szathmáry Miklós, Szerb György, Szeredy Aladár, Széchényi Jenő, gr. Széchényi Pál, gr. Széchényi Tivadar, Szilágyi István, Szilágyi Virgil, Szirmay Ödön, Szirmay Pál, Szitányi Bernát, Szivák Imre, Szlávy Olivér, Szomjas József, Szontágh Pál, Szögyény Emil, Szögyény-Marich Géza, Stojacskovics Sándor, Szunyogh Szabolcs, Tanárky Gedeon, id. gr. Teleki Domokos, ifj. gr. Teleki Domokos, gr. Teleki Géza, Teleszky István, Tibád Antal, Tisza István, Tisza Kálmán, gr. Tisza Lajos, Tisza László, gr. Török József, Török Zoltán, Trefort Ágoston, Thaller Fülöp, Thanhoffer Milán, Tüköry Alajos, Ullmann Sándor, Urányi Imre, Urbanovszky Ernő, Uzovics Pál, b. Üchtritz Zsigmond, Vadnay Károly, Vargics Imre, Vámos Béla, Várady Gábor, Véghső Gellért, Visi Imre, Vizsolyi Gusztáv, Vuchetich István, Vukotinovics Lajos, Wahrmann Mór, b. Wasmer Adolf, b. Wodianer Albert, Wodianer Béla, Zulay István, Zathureczky Gyula, Zeyk Dániel, Zeyk Károly, Zichy Antal, gr. Zichy Jenő, Zsámbokréty József, Zsigmondy Vilmos, Zsilinszky Mihály, Zindl Antal, b. Zmajics Bertalan, Abonyi Emil, Amon Ede, Andaházy László, Andaházy Pál, gr. Andrássy Gyula, gr. Andrássy Manó, gr. Andrássy Tivadar, Antal Gyula, b. Baich Milos, Baranyi Ödön, Bausznern Guidó, Bay Barna, b. Bálintitt József, gr. Bánffy Béla, Bárczay Gyula, Bárczay Ödön, Beksics Gusztáv, Beles János, Beniczky Ferencz, Beöthy Algernon, gr. Bethlen Ödön, Bezerédj Victor, Biasini Domokos, gr. Bissingen Ernő, Boér Antal, Bohus László, Bohus Zsigmond, Bornemisza Ádám, Boros Bálint, Bossányi László, Bubics Zsigmond, Busbach Péter, Barlovics István, Bedekovich Kálmán, Boellein Károly, Chorin Ferencz, gr. Csáky László, Cselkó Ignácz, Csernátony Lajos, Csiple Zsigmond, Crnkovics Miklós, Daczó Pál, Darányi Ignácz, Dániel Ernő, Dániel Gábor, Dániel Márton, Dárdai Sándor, Demkó Pál, Dégen Gusztáv, gr. Degenfeld Lajos, Dimitrievics Milos, Domahidy István, Döry Dénes, Davidovics Lázár, Dedovics György, Emich Gusztáv, Fabiny Theofil, Fackh Károly, Falk Miksa, Fáy László, b. Fejérváry Géza, Ferencz József, Fluger Károly, Fodor József, Földváry Miklós, Frölich Gusztáv, Francisci Henrik.*

Nemmel szavaztak: *Gaál Jenő* (pécskai), *Gál Péter, Goda Béla, Gosztonyi Sándor, Graffius Károly, Gruber János, Grünwald Béla, Gulácsy Gyula, Gull József, Gulner Gyula, Gyapay Dénes, Györffy Géza, Győry Elek, Halász Zsigmond, Halvax József, Helfy Ignácz, Herman Ottó, Hertelendy Ferencz, Hevessy Benedek, Hevessy Bertalan, Hódossy Imre, Hoitsy Pál, Horánszky Nándor, Horváth Lajos, Huszár István, Imrich János, Inkey László, Irányi Dániel, Istóczy Győző, Iványi Béla, Jeszenszky Ferencz, Justh Gyula, Kaiser János, gr. Károlyi Sándor, Küstner Henrik, Ketzer Miklós, gr. Kinszky Jenő, Kiss Albert, Komjáthy Béla, Kovács Albert, Kovács Károly, Kürthy Sándor, Lázár Ádám, Lázár Mihály, Lessko István, Lipthay Pál, b. Lipthay Béla, Lits Gyula, Lukáts Gyula, Lükő Géza, Lyka Döme, Madarász Jenő, Madarász József, Majthényi Ádám, Margitay Gyula, Matkovich Tivadar, Mártonfi Károly, Meszlény Lajos, Micsky Lajos, Mihályi Péter, Miklós György, Mocsáry Lajos, Molnár Antal* (csáktornyai), *Nagy Ferencz, Nagy István, Német Lipót, Olay Lajos, Olay Szilárd, Orbán Balázs, Pantotsek Rezső, Pap Elek, Pappszász Károly*

Digitized by Google

Petrich Ferencz, Pilisy Nándor, gr. Pongrácz Adolf, Potoczky Dezső, Rácz Géza, Sághy Gyula, Siskovich Tamás, Steinacker Ödön, Szabó László, Szalay Imre, Szalay Károly, Szathmáry László, Szederkényi Nándor, Szemnecz Emil, Szemző Gyula, Szentiványi Árpád, Szentkirályi Albert, Sziklay Ede, Szilágyi Dezső, Szoboszlay József, Teutsch Traugott, Thaly Kálmán, Thassy Géza, Tholnay Gábor, Tomcsányi László, Tóth Antal, Tóth Ernő, Törs Kálmán, Ugron Gábor, Unger Alajos, Vadnay Andor, Veres József, Verhovay Gyula, Veszter Imre, gr. Wenckheim Frigyes, Wenrich Vilmos, Wolff Károly, Zay Adolf, Zimándy Ignácz, gr. Zselénszky Róbert, Almásy Sándor, b. Andreánszky Gábor, gr. Apponyi Albert, Ábrahámffy Gyula, Ábrányi Kornél, Ányos Tivadar, Babes Vincze, Balogh Géza, Barla József, Bartha Miklós, Becker János, Beőthy Ákos, Berger Ignácz, Bernát Dezső, Berzeviczy Irnák, gr. Bethlen Gergely, Békássy Gyula, Bittó Béni, Boda Vilmos, Bottlik Lajos, Bölöni József, Csanády Sándor, Csávolszky Lajos, Dimitrievics Mihály, Dörr Soma, Enyedi Lukács, Ernuszt Kelemen, gr. Eszterházy Andor, Farkas Balázs, Farkas Elek, Fenyvessy Ferencz, Ferenczi Miklós, Fornszek Sándor.

Távol voltak: *Göndöcs Benedek, Győrffy Gyula, Grlics György, Haviár Dániel, Horváth Boldizsár, Isáak Dezső, Jakabffy István, gr. Keglevich István, Komlóssy Ferencz, Lázár Ernő, Literáty Ödön, Loncsarics Márk, Milekics Czirill, Nendtvich Károly, Ónody Géza, őrgróf Pallavicini Sándor, Pappszász György, Plachy Tamás, Polónyi Géza, Ráth Ferencz, Rigó Ferencz, Simonyi Iván, Simó Lajos, Sram Lipót, Stekovics János, Széll Kálmán, Szily László, gr. Teleki Samu, Trucia Péter, Tulok Benő, Ugron Ákos, b. Vay Elemér, Apáthy István, b. Bánffi Dániel, b. Bánffy György, Bornemisza István, Csávosy Béla, Csúzy Pál, Dániel Pál, Dessewffy Kálmán, Dobránszky Péter, Doda Traján, Eitner Sándor.*

Elnök: T. ház! Az összeszámítás szerint 450 igazolt képviselő közül elnök nem szavazván, igennel szavazott 261, nemmel 144, távol volt 44 képviselő. E szerint a ház többsége az 1887-iki államköltségvetésről szóló törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául 117 szavazattöbbséggel elfogadta. *(Éljenzés jobbfelől.)* T. ház! Most még két szavazás van hátra: az egyik báró Andreánszky Gábor képviselő ur határozati javaslatának első része fölötti szavazás, a másik az Eitner képviselő ur határozati javaslata feletti szavazás. Minthogy az elsőre nézve 49 képviselő névszerinti szavazást kért, azt hiszem, czélszerűbb lesz elsőben az Eitner képviselő ur határozati javaslata fölött dönteni. *(Helyeslés.)*

Kérdem a t. házat, méltóztatik-e e határozati javaslatot elfogadni: igen vagy nem? *(Nem!)* Azt hiszem kijelenthetem, hogy az Eitner képviselő ur határozati javaslata nem fogadtatik el.

Most következik a báró Andreánszky Gábor határozati javaslatának első része feletti szavazás.

Mint hogy erre névszerinti szavazás kéretett, a szavazás a névsor felolvasása mellett fog megtörténni. Először kihúzom a betűt. *(Megtörténik.)* „I“ betűnél kezdődik a szavazás.

Az ülést 5 perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Méltóztassanak helyeiket elfoglalni és meghallgatni a kérdést.

Zsilinszky Mihály jegyző *(olvassa a kérdést:* Elfogadja-e a t. ház, báró Andreánszky Gábor határozati javaslatát, igen vagy nem?

Elnök: A névsort Beőthy Algernon jegyző ur fogja olvasni; az igennel szavazókat Zay Adolf, a nemmel szavazókat Szathmáry György, a távollevőket Törs Kálmán jegyző urak jegyzik.

Beőthy Algernon jegyző *(olvassa a névsort).*

Igennel szavaztak: *Jeszenszky Ferencz, Komjáthy Béla, Kürthy Sándor, Lukáts Gyula, Madarász Jenő, Madarász József, Margitay Gyula, Meszlény Lajos, Micsky Lajos, Nagy István, Orbán Balázs, Rácz Géza, Szabó László, Szalay Imre, Szalay Károly, Szathmári László, Szemnecz Emil, Szentiványi Árpád, Tóth Ernő, Törs Kálmán, Vadnay Andor, Veres József, Verhovay Gyula, Zimándy Ignácz, b. Andreánszky Gábor, Barla József, Csanády Sándor, Fornszek Sándor, Gruber János, Győrffy Géza, Huszár István, Istóczy Győző.*

Nemmel szavaztak: *Justh György, Jankovich Aladár, Josipovich István, Kapisztóry Ferencz, gr. Karátsonyi Aladár, Kardos Kálmán, gr. Kinsky Jenő, Kovács Albert, Kovách László, Krajtsik Ferencz, Krausz Lajos, Králitz Béla, Kricsfalusy Vilmos, Kubinyi Árpád, Kresztics György, Kritovácz Vazul, Krsnjavi Izidor, Latinovics Gábor, Latkóczy Imre, Láng Lajos, Lehóczky Egyed, Lipovniczky Sándor, Lónyay Sándor, Lőrinczy György, Lyka Döme, Mandel Pál, Matlekovits Sándor, Matuska Péter, Máday Lajos, b. Mednyánszky Ede, Mikajlovics János, Mohay Sándor, Molnár Antal* (szamosújvári), *Molnár Viktor, Münnich Aurél, Móricz Pál, Markovics András, Mikovics Tivadar, Mandics Péter, Milics Miklós, Miskatovics József, Neppel Ferencz, Németh Lipót, b. Nyáry Béla, hg. Odescalchi Gyula, b. Perény, Péter, Péchy Andor, Péchy Gábor, Pogány Károly, Popovics Vazul, Porubszky Jenő, Prileszky Tádé, Probstner Arthur, Pulszky Ágost, Pulszky Ferencz, Pavics Ármin, Popovics István, Paukovics Vazul,*

Digitized by Google

Rakovszky Géza, Rakovszky György, Rakovszky István, Rácz Athanáz, Rohonczy Gedeon, Rostaházy Kálmán, Róth Pál, Rónay János, Rasics Sztankó, Rukavina József, Schmidt Gyula, Sebő Imre, Sigmond Dezső, Stoll Károly, Spliepcsevics Péter, Sudarevich Hugó, Suvich József, Szabovljevics Mihály, Szakáll Ferencz, Szalay Ödön, gr. Szapáry Gyula, Szathmáry György, Szathmáry Miklós, Szerb György, Szereday Aladár, Széchényi Jenő, gr. Széchényi Pál, gr. Széchényi Tivadar, Szilágyi István, Szilágyi Virgil, Szirmay Pál, Szitányi Bernát, Szlávy Olivér, Szomjas József, Szontágh Pál, Szögyény Emil, Szögyény-Marich Géza, Sztojacskovics Sándor, Szunyogh Szabolcs, id. gr. Teleki Domokos, gr. Teleki Géza, Teleszky István, Tibád Antal, Tisza István, Tisza Kálmán, gr. Tisza Lajos, Tisza László, gr. Török József, Török Zoltán, Trefort Ágoston, Thaller Fülöp, Thanhoffer Milán, Tüköry Alajos, Ullmann Sándor, Urányi Imre, Urbanovszky Ernő, Uzovics Pál, Vadnay Károly, Vargics Imre, Vámos Béla, Várady Gábor, Véghső Gellért, Visi Imre, Vizsolyi Gusztáv, Vuchetich István, Vukotinovich Lajos, Wahrmann Mór, b. Wasmer Adolf, b. Wodianer Albert, Wodianer Béla, Zalay István, Zathureczky Gyula, Zay Adolf, Zeyk Dániel, Zeyk Károly, Zichy Antal, Zsámbokréthy József, gr. Zselénszky Róbert, Zsilinszky Mihály, Zindl Antal, b. Zmajics Bertalan, Abonyi Emil, Amon Ede, Antal Gyula, gr. Apponyi Albert, b. Baich Milos, Baranyi Ödön, Bartha Miklós, Bausznern Guidó, b. Bálintitt József, gr. Bánffi Béla, Bárczay Gyula, Bárczay Ödön, Beksics Gusztáv, Beles János, Beniczky Ferencz, Bethy Algernon, Bernát Dezső, gr. Bethlen Ödön, Bezerédj Viktor, gr. Bissingen Ernő, Boér Antal, Bohus Zsigmond, Bornemisza Adám, Boros Bálint, Bossányi László, Bubich Zsigmond, Büsbach Péter, Barlovics István, Bedekovich Kálmán, Boellein Károly, Chorin Ferencz, gr. Csáky László, Csávolszky Lajos, Csernátony Lajos, Cziple Zsigmond, Czrnkovics Miklós, Dacsó Pál, Darányi Ignácz, Dániel Ernő, Dániel Gábor, Dániel Márton, Demkó Pál, Dégen Gusztáv, gr. Degenfeld Lajos, Dimitrievics Mihály, Domahidy István, Döry Dénes, Davidovics Lázár, Dedovics György, Emich Gusztáv, Fabiny Theofil, Fackh Károly, Falk Miksa, Fáy László, b. Fejérváry Géza, Ferencz József, Fluger Károly, Fodor József, Földváry Miklós, Frölich Gusztáv, Francisci Henrik, Gajári Ödön, Gáll József, Gergelyi Tivadar, Gromon Dezső, Gulácsy Dezső, György Endre, Győry Elek, Gyurgyevics Vazul, Gyurkovics György, Harkányi Frigyes, Harkányi Károly, Hegedüs József, Hegedüs Sándor, Hertelendy Ferencz, Hodossy Imre, Horváth Gyula, Horváth Mór, b. Huszár Károly, Izákovits Milán.

Távol voltak: *Jakabffy István, Jókai Mór, Justh Gyula, Kaiser János, Kajuch József, Kazy János, gr. Károlyi Sándor, Kästner Henrik, Keczer Miklós, gr. Keglevich István, b. Kemény Gábor, b. Kemény János, Kegl György, Kiss Albert, Kiss Pál, Komlóssy Ferencz, Kovács Károly, Körösi Sándor, Kuncz Adolf, Latinovics János, Lázár Ádám, Lázár Ernő, Lázár Mihály, Lesskó István, Lészai Lajos, b. Lipthay Béla, Lipthay Pál, Literáty Ödön, Lits Gyula, Lukács László, Lükő Géza, Loncsarics Márk, Majthényi Ádám, Mara Lőrincz, Matkovich Tivadar, Mártonfy Károly, Mihályi Péter, Miklós György, Mocsáry Lajos, Molnár Antal (csáktornyai), Milekics Cziril, Nadányi Miklós, Nagy Ferencz, Neiszidler Károly, Neményi Ambrus, Nendtvich Károly, hg. Odescalchi Arthur, Olay Lajos, Olay Szilárd, Ordódy Pál, Országh Sándor, Ónody Géza, örgr. Pallavicini Sándor, Pantotsek Rezső, Pap Elek, Pappszász György, Pappszász Károly, Petrich Ferencz, Pilisy Nándor, Plachy Tamás, b. Podmaniczky Frigyes, Polónyi Géza, gr. Pongrácz Adolf, Potoczky Dezső, Pulay Kornél, Pulszky Károly, Ráth Ferencz, Rigó Ferenez, Román Sándor, Roszival István, Sághy Gyula, Simonyi István, Simó Lajos, Siskovich Tamás, Steinacker Ödön, Sram Lipót, Stekovics János, Szederkényi Nándor, Szemző Gyula, Szentkirály, Albert, Széll Kálmán, Sziklay Ede, Szilágyi Dezső, Sziły László, Szirmay Ödön, Szivák Imre, Szoboszlay József, Tanárky Gedeon, ifj. gr. Teleki Domokos, gr. Teleki Samu, Teutsch Traugott, Thaly Kálmán, Thassy Géza, Tholnay Gábor, Tomcsányi László, Tóth Antal, Trucia Péter, Tulok Benő, Ugron Akos, Ugron Gábor, Unger Alajos, b. Uchtritz Zsigmond, b. Vay Elemér, Veszter Imre, gr. Wenckheim Frigyes, Wenrich Vilmos, Wolff Károly, gr. Zichy Jenő, Zsigmondy Vilmos, Almásy Sándor, Andaházy László, Andaházy Pál, gr. Andrássy Gyula, gr. Andrássy Manó, gr. Andrássy Tivadar, Apáthy István, Abrahámffy Gyula, Abrányi Kornél, Ányos Tivadar, Babes Vincze, Balogh Géza, Bay Barna, b. Bánffy Dániel, b. Bánffy György, Becker János, Berger Ignácz, Berzeviczy Irnák, gr. Bethlen Gergely, Békássy Gyula, Biasini Domokos, Bittó Béni, Boda Vilmos, Bohus László, Bornemisza István, Bottlik Lajos, Bölöni József, Csávossy Béla, Cselkó Ignácz, Csuzy Pál, Dániel Pál, Dárdai Sándor, Dessewffy Kálmán, Dimitrievics Mihály, Dobránszky Péter, Doda Traján, Dörr Soma, Eitner Sándor, Enyedi Lukács, Ernuszt Kelemen, gr. Eszterházy Andor, Farkas Baláza, Farkas Elek, Fenyvessy Ferencz, Ferenczy Miklós, Gaal Jenő (pécskai), Gál Jenő (felvinczi) Gál Péter, Goda Béla, Gosztonyi Sándor, Gödl Károly, Göndöcs Benedek, Graffius Károly, Grünwald Béla, Gulácsy Gyula, Gull József,*

Digitized by Google

Gulner Gyula, Gurbán Constantin, Gutenau Károly, Gyapay Dénes, Györffy Gyula, Grlics György, Halassy Gyula, Halász Zsigmond, Halvax József, Haviár Dániel, Hazay Ernő, Hámos László, Helfy Ignácz, Herman Ottó, Hevessy Benedek, Hevessy Bertalan, Hieronimy Károly, Hoitsy Pál, Horánszky Nándor, Horváth Boldizsár, Horváth Géza, Horváth Lajos, gr. Horváth-Tholdy Lajos, gr. Hunyady László, Imrich János, Inkey László, Irányi Dániel, Isáak Dezső, Ivády Béla, Ivánka Imre, Ittlinger Lipót.

Elnök: T. ház! 450 igazolt képviselő közül elnök nem szavazván, igennel szavazott 30, nemmel 225, távol volt 194. E szerint b. Andreánszky képviselő ur határozati javaslatának első része nem fogadtatott el.

T. ház! Még a pénzügyi bizottságnak egy a dolog technicumára vonatkozó határozata javaslata van, a mely a beterjesztett jelentés végén áll és a mely, azt hiszem, a t. ház által szintén elfogadandó lenne. A határozati javaslat igy szól *(olvassa)*: „Utasittassék a kormány, hogy jövőre az épitkezéseknek és más beruházásoknak necsak évi kamat- és törlesztési járulékát, hanem egész összegét irányozza a költségvetésben elő, még az esetben is, ha az megfelelő külön kölcsönben nyervén fedezetet, átmeneti tételt képez.“

Ez, t. ház, indítvány, a mely a jövőre vonatkozik s a melyet a háznak el kell fogadnia, hogy érvényes határozattá váljék. Méltóztatik-e ezt elfogadni? *(Elfogadjuk!)* Elfogadtatik.

T. ház! Méltóztatott kimondani azt, hogy az általános vita berekesztése s a költségvetés fölött általánosságban történt, szavazás után nem mindjárt fognak a részletek tárgyaltatni, hanem közben a pénzügyi bizottság 433. számú jelentése a honvédelmi ministerium elhelyezésére szolgáló államépülettel szomszédos teleknek és az azon levő épületnek megvételéről szóló törvényjavaslat tárgyában s az igazságügyi bizottság 434. számú jelentése az 1878. évi V. törvényczikk 27. §. módosítása tárgyában beadott 409. számú törvényjavaslatról fognak napirendre tűzetni.

A holnap délelőtt 10 órakor tartandó ülésnek tehát mindenekelőtt ezek lesznek tárgyai. *(Helyeslés.)*

Ezzel az ülést bezárom.

(Az ülés végződik 2 óra 55 perczkor.)

Digitized by Google

309. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1887. évi január hó 28-án.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés Baross Gábor megválasztásáról és egy beérkezett kérvényről. A honvédelmi ministerium részére megvásárlandó telekről szóló törvényjavaslat tárgyalása és elfogadása. Az 1878: V. t.-cz. 27. §. módosításáról szóló törvényjavaslat tárgyalása és elfogadása. Elnöki előterjesztés a napirendre nézve.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, gr. Szapáry Gyula, b. Fejérváry Géza, b. Orczy Béla, Fabiny Theophil, Baross Gábor, gr. Széchényi Pál.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Zsilinszky Mihály jegyző ur fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kivánókat Szathmáry György, az azok ellen jelentkezőket Törs Kálmán jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni az utóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Zsilinszky Mihály jegyző *(olvassa a január hó 27-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom Baross Gábor Győr szab. kir. város választó kerületében megválasztott képviselő képviselői megbizó levelét.

Előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatik az állandó igazoló-bizottságnak.

Maros-Tordamegye s Debreczen szab. kir. város közönségeinek föliratait, melyekben Nyitramegyének fölterjesztését pártolván, a magyar nyelvnek az osztrák-magyar monarchia összes közhatóságainál a paritás elve szerint érvényre emelése iránt kérelmeznek.

Kiadatnak a ház kérvényi bizottságának tárgyalás és jelentéstétel végett.

Az elnökségnek több előterjesztése nincs.

Más előterjesztés sem lévén, következik a napirend: a pénzügyi bizottság 433. sz. jelentése, „a honvédelmi ministerium elhelyezésére szolgáló államépülettel szomszédos teleknek és az azon levő épületnek megvételéről" szóló törvényjavaslatról.

Azt hiszem a jelentést méltóztatnak felolvasottnak tekinteni s igy az általános vitát megnyitom. *(Helyeslés.)* Az első szó illeti a bizottság előadóját.

Dániel Ernő, a pénzügyi bizottság előadója: T. ház! E törvényjavaslatban a honvédelmi minister ur felhatalmazást kér arra, hogy a honvédelml ministerium személyzetének elhelyezésére szolgáló palota közvetlen közelében egy telket és a rajta levő épületet 43,000 forintért megvehesse. Ennek szükségét avval indokolja a minister ur, hogy akkor, midőn a jelen honvédelmi palota felépült, contempláltatott, hogy a honvédelmi ministerium összes személyzete e palotában elhelyezhető legyen. De már akkor, midőn a palota felépült, tapasztalni kellett, hogy sokkal szűkebb a hely, hogy sem mind el lehetne helyezni és a tervbe vett államtitkári lakást is el kellett hagyni és abból hivatali helyiséget csinálni. Azóta a ministerium személyzete roppant nagy szaporulatot nyert. Részint a honvédelmi ügy természetes fejlődése folytán, részint némely törvényes intézkedések következtében, a minő az 1884: III. törvényczikk, mely a csendőrséget szervezte, a minő az 1885: XVI. törvényczikk, melynek folytán új honvédorvosi ügyosztály felállítása lett szükségessé

Digitized by Google

az eredetileg 10 ügyosztály helyett15 állott elő, a személyzet száma pedig 296-ra nőtt, tehát e ministerium egyike a legnagyobb létszámmal biró ministeriumoknak. Daczára annak, hogy egyes ügyosztályokat bérházakban kellett elhelyezni, melyekért 900 forint lakbér fizettetik; a palotában megmaradt személyzet annyira össze van szorulva, a termek oly zsufoltak, hogy az ügyiratokat nemcsak a folyosókon, hanem a padlásokon is kell elhelyezni. Ez állapotot a közügy kára nélkül tovább eltürni nem lehet. Ez okból határozta el magát a ministerium arra, hogy a palotával szomszédos házat a hivatalok elhelyezése czéljából megvásárolja. Hosszabb ideig folytak az alkudozások. Eredetileg 70,000 forintot követeltek. Később folytonos alkudozások folytán 48,000, végre legújabban 43,000-re szálltak le és a minister ur ezen árat olyannak tartja, mely azon épület értékének teljesen megfelel és nem túlzott, tekintettel különösen arra, hogy a telek 140 □ ölnyi, ugy, hogy a felépítvénynyel együtt egy □ méter körülbelöl 30 frtba kerül. Az államra ezáltal tetemes teher nem hárulna, mert a Ludovica-alap készleteiből venné fel a kölcsönt, még pedig oly előnyös feltételek mellett, hogy 41 év alatt 5⁸/₄%-al törlesztené, minek következtében az állam évi járulékai csak 2,472 forintot tennének ki. E 2,472 frt azonban ellenértéket találna, részint az eddig fizetett 900 frtnyi bérösszegben, részint pedig abban, hogy újabb lakbérek — melyekre okvetlenül szükség lenne, hogy ha helyiségről nem gondoskodnánk — takarittatnak meg; a pénzügyi bizottság mindezen indokoknál fogva a törvényjavaslatot a t. háznak elfogadásra ajánlja. *(Helyeslés jobboldalon.)*

Szemnecz Emil: T. ház! Talán szokatlannak fog feltünni, hogy ezen oldalról a törvényjavaslat mellett emelek szót, azonban jóllehet, nekünk, mint ezen oldalról több izben hangsúlyoztatott, a föltétlen takarékosság programmunk elvei közé tartozik, két tárczával szemben eddig sem fukarkodtunk, ezután sem fogunk fukarkodni s megszavazza ezen oldal a törvényjavaslatot, mint a mely a haza érdekeit mindig komoly figyelemmel kiséri.

Ezen két tárcza a cultus és honvédelmi tárcza s az ezen oldalról jövő kivánalmaknak az ország szomorú helyzetében is eleget kiván pártunk tenni s azért a törvényjavaslatot részemről elfogadom, elfogadom annyival inkább, mert a kinek volt alkalma a honvédelmi ministeriumba betekinteni, láthatta azon túlzsúfoltságot, azon óriásilag felhalmozódott iratcsomókat, melyek valóban lehetetlenné teszik, hogy a honvédelmi ministeriumban rendszeres munka folyjék.

Ez az egyik. A másik pedig az, minthogy ezen kiadás voltaképen befektetés, a mennyiben a kiadásnak megfelelő házérték jön az állam birtokába. Elfogadom tehát a törvényjavaslatot és megvagyok győződve, hogy minden krajczár és minden forint, melyet culturalis vagy honvédelmi czélokra fordítunk, kamatozni fog az országnak s erre szükségünk lesz akkor, midőn a komoly veszély napjai elérkeznek.

A honvédelmi ministerium ügyköre és ügyosztályai évről-évre szaporodnak s legújabban a népfölkeléssel szaporodtak sokkal inkább, mint előre föltételezni lehetett volna. Azért én a magam részéről a tövényjavaslatot elfogadom. *(Helyeslések a szélső baloldal némely padjain).*

Thaly Kálmán: T. ház! Azok, a kik a t. háznak régibb tagjai, talán vissza fognak emlékezni arra, hogy én, mióta szerencsém van, mint képviselő működhetni, a honvédelmi intézmény iránt mindenha igyekeztem a legmelegebb buzgalmat kifejteni. Tanúsítják ezt a ház naplóiban foglalt gyakori felszólalásaim, valamint tanúsítják azt is, hogy azon párt, melyhez szerencsém van tartozni, ezen a nemzeti alapon szervezett intézményt, a mely a haza alkotmányára, törvényeire is esküt tesz, mindenha támogatta, pártolta, sőt mostani csonka állapotából valódi önálló magyar hadsereggé fejleszteni törekedett. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Mi mindig megszavaztuk azon összegeket, melyek a honvédség fejlesztésére kivántattak s én jelenleg mégis azon helyzetben vagyok, hogy a tárgyalás alatt lévő törvényjavaslatot nem szavazhatom meg. Kifejtem az indokokat miért. *(Halljuk!)* Először megjegyzem azt, hogy az összeg itt tulajdonképen nem is a honvéd-intézmény számára kéretik, nem csapatok, nem fegyveres erő, de a bureaucraticus rendszer támogatására. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* Ez pedig nagy különbség és ép ezen okból térek el előttem szólott Szemnecz Emil képviselőtársamtól.

Ez azonban csak az egyik. A másik az alkotmányos elv és az alkotmányos formák, melyek szerintem ezen ügynél, a mennyire a pénzügyi bizottság tagjaitól értesülve vagyok, az ott történtek után, nem tartattak kellő figyelemmel a minister ur által. Ha netalán tévedésben vagyok, a honvédelmi minister ur lesz szives tévedésemet eloszlatni. Én a pénzügyi bizottságnak tagja nem vagyok, a jelenleg előttünk fekvő törvényjavaslat pedig a véderő-bizottság előtt nem tárgyaltatott, a mint kellett volna. *(Ugy van! Igaz! a szélső baloldalon.)* Tehát nekem alkalmam sem volt bizottságilag meggyőződést szereznem ezen ügynek részleteiről, mibenlétéről. Azonban ugy értesültem a pénzügyi bizottság némely tagjától, hogy a minister ur nyilatkozatot tett volna a pénzügyi bizottságban, tehát azon nyilatkozatokra ép ugy, mintha itt a ház keretében történtek volna, teljes joggal hivatkozhatni. A t. minister ur az itt szóban forgó házat, sőt még egy másik telket és a rajta levő házat is meg akarja venni, de ha jól

Digitized by Google

értettem azon t. tagok nyilatkozatát, ezeket már meg is vette, vagy legalább részleteket már fizetett volna rájuk.

Ez az, t. ház, a mit én alkotmányos szempontból helyeselni nem tudok. A t. minister urnak kötelessége lett volna előbb a ház elé terjeszteni az ügyet, nem akkor, midőn az fait-accomplivá lett.

Ez az elvi szempont első sorban az, a miért én a törvényjavaslat elfogadásához nem járulhatok. Ha értesülésem netalán hibás volna, tessék megczáfolni. Én a pénzügyi bizottság némely ott jelenvolt tagjaira hivatkoztam, mert a véderő-bizottságnak erről értesülése nincs.

Különben őszinte sajnálatomat fejezem ki a felett, hogy a t. minister ur közeledni látszik nem épen szerencsés collegájához, a földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi minister úrhoz, a palotaépítési malheurök tekintetében, minthogy az építésnek már ezen vásárlás, valamint a már jelzett másik telep megvétele által még folytatása következik és ezzel az ország, ha ezeket megszavazzuk, előre nem látott költségekbe sodortatik. Alighanem úgy járunk itt is, mint a kereskedelmi palotával jártunk. A népfölkelési törvényjavaslatról is azt mondotta a t. minister ur, hogy nagyon csekély lesz a költség és most a mint hirlik, 8—9 milliót akar kérni az első felszerelésre. Pedig a mai helyzetben, t. ház, midőn pénzügyi viszonyaink rosszak és a takarékosság minden oldalról hangsúlyoztatik, nagyon meg kellene gondolni, hogy mire adunk ki, habár csekélyebb összegeket is, mert a csekély kezdet gyakran sokkal nagyobb beruházásokat von maga után. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Még a t. előadó ur számára is van egy megjegyzésem. Ő is kiemelte azon körülményt, mely az indokolásban is hangsúlyoztatik, de mivel ő ismételte, ugy látszik a kormány különös súlyt helyez arra, hogy a honvédelmi ministerium új palotája már eleve kicsiny volt és már kezdetben kitünt, hogy az osztályok csak a legnagyobb zsufoltsággal fognak elférni benne és épen azért a tervezett államtitkári szállást kihagyták.

Ez mutatja, t. ház, a kormánynak könyelmű eljárását. Már kezdetben ugy építenek, hogy előreláthatólag nem lesz elég hely. Már akkor, midőn a honvédelmi palotát építeni kezdték, tervben volt, hogy megveszszük a szomszéd házakat, ha kell, kétszeres háromszoros árakon is, az országgyülésnek meg kell azt szavazni. Ezt a könyelmű eljárást lehetetlen az ellenzék részéről megrovás nélkül hagyni. Nem mondom, hogy a minister ur hibás ebben, nem ő vezette a kormányt akkor, de államtitkár volt, lehetett befolyása a dolog menetére.

Én elismerem, sőt a fejleményeknél fogva egészen természetesnek, szükségszerűnek találom, hogy a honvédelmi ministerium munkaköre, személyzete szaporodván, nagyobb helyet is igényel, különösen a csendőrség odacsatolása miatt, mert az orvosi osztály tudtommal nagyon csekély helyet foglal el a palotában. De az indokolás az iratok felszaporodására is súlyt helyez. Ennek pedig bizony-bizony a t. minister ur maga az oka.

Emlékezni fog, hogy a honvédelmi ministeriumban régente korántsem volt annyi irka-firka — nem a szükséges irást értem — mint most. Az osztályok rövid uton érintkeztek egymással, egy és ugyanazon íven 20 felelet és viszont válasz is volt; a minister ur hozta be, hogy a rövid út mellőzésével az egyes iratok mind új számokat kapjanak.

Igy azután legalább 10 ezerrel szaporodnak a honvédelmi ministerium ügyszámai, a ki azonban ismeri, tudja, hogy miféle irattári hókusz-pókusz, a munka tetemes szaporítása és irnoki költekezés ez. Nem tudom, divatban van-e még azon eljárás, de hogy a t. honvédelmi minister ur volt az, a ki életbe léptette, arról jót állok és ha még nem szüntette meg, óhajtom, hogy megszüntetendő legyen, mert ez csak haszontalan költekezés, papir és irnoki kiadás.

Azonban, t. ház, a midőn maga a pénzügyi bizottság előadója, maga a honvédelmi minister ur, maga a ministerelnök ur a pénzügyi bizottságban egész a koplalásig készek menni a takarékosságban: méltóztassék megengedni nekünk, ellenzéknek, hogy mi is utaljunk ezekre az önök által hangoztatott jelszavakra, csakhogy mi a realis, a valóságos takarékosságot óhatjuk, nemcsak szép szavakban, nemcsak a papiron, de óhajtjuk, hogy a valóságban is megfeleljenek a takarékosság elvének. Ha oly szük is a honvédelmi ministeri palota, hogy az államtitkár ur szállása kiszorul belőle, én megvallom, hivatkozva a t. honvédelmi minister ur takarékossági érzetére, felvetendőnek tartok egy kérdést, eltekintve a személyes ügytől. Nem lehetne-e ugy segíteni, hogy a minister ur oly módon, mint azon ministerek, a kiknek nincs természetbeni lakásuk, lakbéréből fogadna magának másutt szállást és azon helyiségeket, melyeket jelenleg elfoglal, berendezné hivatali helyiségekké. Meglehet, hogy rosszul vagyok értesülve, de ugy tudom, hogy ezen helyiségek elegendők volnának a szükséges hivatalok befogadására. Ha nem jól volnék értesülve, meg fog czáfolni a t. honvédelmi minister ur. Azonban a takarékosságra való tekintettel, bármily kellemetlen legyen is az ügy, magukra a minister urakra hivatkozva, — mert ők hangsúlyozták a takarékosságot — ha lehetne ily módon az ügymenet lazítása nélkül segíteni, akkor méltóztassék ezen uton intézkedni, követvén a takarékosság politikáját a gyakorlatban is.

Azonban eltekintve mindazon nehézségektől, a melyekből kiindulva, én nem fogadhatom el a törvényjavaslatot és nem fogadhatják el azon t. képviselőtársaim sem, a kiknek megtisztelő meg-

Digitized by Google

bizásából felszólalok, mégis egy esetben hajlandó volnék elfogadni mindennek daczára a törvényjavaslatot. Ez pedig nem anyagi kérdés, hanem oly ügy, a mely a nemzetet nagyon megörvendeztetné és nagyon közel áll a honvédelmi palotához. És ez a feltétel az lenne, ha azon botránykő elhárittatnék a palota elől, a mely minden magyar ember szivét méltó keserüséggel tölti el. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

A honvédelmi minister ur méltán azon hirben áll, hogy a döntő körökben bizonyára megérdemelt bizalomban részesül, mert rászolgált és talán az összes magyar nemzet nevében tehetem, midőn arra kérem őt, hogy használja fel azon nagy befolyását a döntő körökben arra, hogy szép módon távolittassék el azon nemzeti botránykő és tétessék méltó helyére oda, a hol nyugodtan pihen azon dicsőitett férfiu, a ki a magyar alkotmányra letett esküjét megszegte és a ki az alkotmányért küzdő honvédek szuronya által esett el, azon férfiu, a ki a most szépen virágzó Budapestet összebombáztatta.

Azon férfiut dicsőítő emléket fájó szivvel látjuk a ministerelnök, a honvédelmi minister és a honvéd főparancsnok palotái közt és ha azon botránykő — mert annak nevezem — elhárittatnék onnan a minister ur közbenjárása által, békés uton — nem kivánunk ostentatiót — akkora érdemet szerezne az által a t. minister ur és ebben az esetben igenis örömmel megszavaznám neki ezt a palotabővitést, sőt talán még többet is, mert e nemzeti vívmányért igenis az áldozatot meghozni részemről legalább kötelességemnek tartanám és nem kimélném.

Ha erre nézve netalán biztató nyilatkozatot kapnék az igen t. minister urtól — a mit nagyon óhajtanék — akkor igenis, t. ház, visszavonom az én „nem" szavazatomat és akkor elfogadom a törvényjavaslatot, máskülönben ellenben a kifejtett okoknál fogva én és a velem egy nézeten levő elvtársaim a törvényjavaslatot nem fogadhatjuk el. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Horánszky Nándor: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Én részemről csak egy rövid declaratiót kivánok tenni s ebben indokolni, hogy miért nem fogadom el ezen törvényjavaslatot. *(Helyeslés balfelől. Halljuk!)*

Tudjuk, t. képviselőház, a pénzügyi bizottság tárgyalásaiból, hogy a törvényhozástól most kért összeg, illetőleg annak évi járuléka csak kezdeményezését képezi egy ennek következtében mulhatlanul beállandó nagyobb kiadásnak. Jelezte volt a t. minister ur a pénzügyi bizottságban, hogy az a telekvásárlás még magában a fennforgó szükség kielégitésére nem elegendő, hanem még ehhez kellend járulnia egy újabb telek megvételének, a mely körülbelől 27,000 frtot fog tenni, annak utána fog következni az építés, mely előleges számítások szerint mintegy 150,000 frtot igényel.

Én, t. képviselőház, nem vonom kétségbe azt a mi az indokolásban mondatik, hogy a honvédelmi ministerium palotája nem elegendő azon központi hivatalok befogadására, a melyeknek helyiségekkel való ellátása szükségeltetik; továbbá azt sem vonom kétségbe, hogy a mai helyiségek kielégitik hosszabb ideig a szükségletet; de azon egy más körülményt szintén figyelembe kell, hogy vegyek és ez az, hogy mindaddig, mig az e tekintetben fennforgó szükséget egy ideig olcsóbban kielégithetjük, szükséges, hogy e tekintetben pihenőt és pausát tartsunk és azok, a miket napkon keresztül hangoztattak, ne legyenek puszta phrasisok, hanem élő valóságok.

Ha a t. minister ur ezen most tervezett vásárlás s az annak utána bekövetkezendő építkezések költségeinek évi járulékait figyelembe méltóztatna venni, azt fogja látni, hogy ezek évenként végeredményeikben mintegy 10—11,000 frtot tesznek szükségessé, azon összegeket azon arányokban számitva, mely arányban a 43,000 frtot a t. minister ur igénybe venni kivánja. Ha tehát e szükségleteket, ha kikerülhetetlenek — megengedem, hogy azok — kielégithetni egy ideig olcsóbban, t. i. házbér alakjában, akkor semmi esetre sem bocsátkozhatom bele azon kezdeményezésbe, a mely az államnak nagy megterheltetését vonja maga után. *(Helyeslés balfelől.)*

Én, t. képviselőház, komolyan akarom venni azt, a mit mondottam; én pausát akarok tartani a legszükségesebb beruházások tekintetében is, csak a legelodázhatlanabbakra kivánok szoritkozni s tisztán e szempontból nem fogadom el a törvényjavaslatot. *(Helyeslés balfelől.)*

Orbán Balázs: T. képviselőház! *(Halljuk!)* A mi roppantba kerülő állami épitkezéseinknél rendszerint elő szokott fordulni mindenekelőtt az, hogy a szerződésileg kikötött időt nem szokták megtartani és ennek következtében elő fordul másodsorban az, hogy a megszavazott összegek nemcsak túl szokták lépni, hanem igen gyakran annak kétszerese, háromszorosa költetik el, a mint az a vámpalotánál és a kiállitási épületeknél, a kereskedelmi ministerium palotájánál és csaknem minden más állami épületnél előfordul. És ez történik azért, mert az a consortium, a mely az ilyenmű állami épitkezéseket és vállalatokat monopolizálja, már megszokta azt a többség dispositiója folytán, hogy mindent megszoktak utólagosan szavazni és igy számláját rendszerint dupla krétával szokta elkészíteni.

Az is rendesen elő szokott fordulni, hogy midőn nagy költséggel felépittünk ily állami épületet, utólag mindig kicsinek bizonyul; annak a czélnak, melyre határozva van, nem felel meg.

Digitized by Google

Igy volt a postapalotánál, egyetemi könyvtárnál, kereskedelmi ministeri palotánál és honvédelmi ministeri palotánál is. Valamint ahhoz is hozzá vagyunk szokva, hogy rendesen eleinte csak kisebb összeget szokott a kormány kérni és ez által szokta mintegy beleugratni a törvényhozást a későbbi tetemes összegek megszavazásába.

Itt is most egy telekre akarnak tőlünk csekélyebb összeget. Jő azután a második telek megvétele és utána az építkezési költség és az elmaradhatlan túlkiadás és fájdalom, hogy ezen műfogás daczára, a mely mindenütt mutatkozni szokott, a többség rendesen fel szokott ülni. Mi azonban nem ülünk fel ezen műfogásnak és nem is szavazzuk meg ezen kért költséget. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Thaly Kálmán t. képviselő ur egy feltételhez kötötte, hogy ő egyénileg hajlandó volna megszavazni az összeget, ha t. i. a nemzetet méltán sértő és megalázó botránykő onnan eltávolíttatnék. Én még ez esetben sem volnék hajlandó megszavazni; hanem mégis van egy feltétel, a mely alatt ezt készséggel megszavaznám, t. i. ha a magyar önálló hadsereg felállíttatnék, *(Helyeslés a szélső baloldalon)* a mely esetben elismerem azt, hogy a honvédelmi, illetőleg akkor magyar hadügyminister a jelenlegi helyiségekben elférni nem tudna.

Ezen feltétel alatt én is örömest megszavaznám, de miután nem remélem, hogy e feltétel megadassék, tehát nem járulok e törvényjavaslat elfogadásához. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Madarász József: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Szerettem volna ugyan, ha akár a t. túloldalról, a többség részéről, *(Csanády Sándor közbeszól: Még nem többség!)* illetőleg a mostani parlamenti többség részéről, *(Derültség)* vagy pedig legalább a t. honvédelmi minister ur részéről előbb történt volna már felszólalás, hogy sem a ház t. elnöke kimondja azt, hogy szólásra nincs senki felirva. Miután azonban felszólalás nem történt azon párt részéről, mely tegnap töménytelen szavazattöbbséggel szavazta meg a jelen kormány takarékos politikáját, megszavazta azon politikát, mely még a szükségeseknél is a takarékosságot hirdeti szóval, de ma mindjárt az első esetben, a midőn a szükség nem olyan, hogy mulhatlanul követelné, az államra — mint Horánszky Nándor t. képviselőtársam előadá — utólag legkevesebb 10—12 ezer frtra rugó, félek tőle, csak kétszer annyira ne rugjon, túlkiadást kész megszavazni: hát lássa meg az ország odakünn — miképen tegnap is mondták a többség képviselői — hogy melyik résznek van igaza: önöknek-e vagy nekünk? *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Ezért kötelességemnek tartom én is ma felszólalni e tárgyban és teljes meggyőződésemmel azt állítani, hogy ez mostanában még csak nem is szükséges kiadás; nem szükséges azért, mert nincs kizárva az eshetőség, hogy sokkal csekélyebb évi járadékkal fog a ministerium magán segíthetni. Ugy is azon ideig, ha meg is vétetik ez a ház, már nem magában az elkészült palotában, hanem egy mellette levő szomszédos házban lesz elhelyezve ezen ministerium bizonyos része, miként az van most is. De ha 2—3 házzal tovább szereztetnék is meg számára a hely és az állam mindenesetre négyszer-ötször annyi kiadást megkimélne mellette: lehetetlen, hogy önök, a kik ismét vállalkozni akarnak az államháztartás egyensulyának helyreállítására, kezdetben már 5—6 ezer frtnyi több kiadást, oly kiadást ne vegyenek figyelembe, a melyet minden esetre számba kell venni az államnak. Mivel tehát — mint állítám és meg vagyok győződve — ennek utólag, a mint említette Thaly Kálmán, a mint említette Horánszky Nándor képviselőtársam, a pénzügyi bizottságban előadott ministeri előterjesztés szerint, legkevesebb 10—12 ezer forint évi túlkiadás lesz a következése: én részemről ennek részese lenni nem kívánok. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Az is bizonyos, jól tudom, hogy jó szándékból történhetett és történt is a minister ur részéről, de a mit Thaly Kálmán képviselőtársam előhozott, az mindenesetre a parlamenti jog megsértésével történt, hogy t. i. a minister ur, a nélkül, hogy a ház elé hozott volna egy vételi szerződést, arra már fizetéseket teljesített. Jól tudom, hogy okvetlen kötelessége a ministerek bármelyikének, ha valamit venni akar, azt dobra nem ütni és nem kérni előbb a képviselőháznak engedélyét hozzá; de semmi esetre sem szabad a ház tudta nélkül addig pénzt elkölteni, csakis szerződni azon féllel, a melytől venni akar valamit, azon feltétel alatt, hogy a szerződés érvényes mindkét félre nézve azon esetben, ha a képviselőház helyben hagyja. Ez alkotmányos és parlamenti szokás, melyet most a t. minister ur nem teljesített; reménylem, hogy ezentúlra ezt okvetlenül nemcsak ő, hanem minden minister teljesíteni kötelességének tartja. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Én a magyar honvédség részére mindent a legszivesebben megszavazok; de sajnos, hogy a most fennálló törvények szerint, a mely törvények megváltoztatását lelki erőnkből óhajtjuk mielőbb eszközöltetni, ezen honvédség tényleg semmi egyéb, mint a fennálló közös hadseregnek tölteléke. Én óhajtom, hogy ez ne legyen igy; az pedig természetes, hogy a ki magyar hadsereget akar, a ki a honvédelmi sereget mint magyar sereget akarja, mig a jelenlegi törvény fennáll: ebből a tekintetből, a mi a honvédség fejlesztésére kivántatik, azt megszavazza. De a mint Thaly Kálmán t. képviselőtársam kifejezte, nem is ezen honvéd intézmény fejlesztésére kivántatik e törvényjavaslat megszavazása, hanem a bureaucratia kényelmeért. És én is azon helyzetben vagyok, hogy mind azt,

Digitized by Google

a mi a közoktatás, a mi a honvédelem s a mi a közgazdaság fejlesztésére szükséges, az államtól és ezen intézményektől nem vonom meg; de akkor, midőn még száz meg száz község van, a melyek magok nem képesek tanodát állítani, hogy azokban gyermekeiket oktassák, a tisztán a hivatalnokok kényelmének érdekében kivánt pénzösszeget, természetesen meg nem szavazom és csatlakozom e tekintetben Thaly Kálmán t. barátom azon kijelentéséhez, hogy a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául sem fogadja el. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Gromon Dezső államtitkár: T. ház! Miután felhozatott, hogy a honvédelmi ministerium épületének kibővítésére szükséges ezen összeg főleg azért kéretik, mert azt a bureaucratia kényelme kivánja, bátor vagyok felszólalni. *(Halljuk!)*

Én, t. ház, nem szoktam egyes jelentések vagy felszólalások után indulni, hanem mindig személyes meggyőződésemet veszem tekintetbe. És ebben az esetben is, midőn a vett jelentésekből arról értesültem, hogy az irattárban, a kiadóhivatalban, az iktatóban annyira egymásra zsufolva vannak a hivatalnokok s oly kevés a hely, hogy még az iratokat sem lehet elhelyezni, magam személyesen jártam be minden helyiséget. Ott az illető osztályfőnökökkel megbeszélvén a dolgot arra nézve, hogy minő helyiségek szükségesek okvetlenül a honvédelmi ministerium helyiségeinek kibővítésére s arra nézve, hogy nem lenne-e olcsóbb tán más házban kibérelt helyiségekben elhelyezni egyes hivatalokat: arról győződtem meg, hogy nem a kényelem szempontjából, hanem az elkerülhetetlen szükség következtében 44 helyiség okvetlenül szükséges, ha azt akarjuk, hogy az ügyek ugy kezeltessenek, hogy ne csak kellő gyorsasággal, de pontossággal végeztethessenek.

Legyenek meggyőződve a t. képviselő urak, gyakran volt alkalmam rendetlenséget tapasztalni és midőn a dolognak végére jártam, kénytelen voltam nem a fegyelmi eljárást elrendelni, hanem az egész ügyet elejteni azért, mert beláttam, hogy olyan helyiségekben, a hol az ajtót alig lehet kinyitni a sok iratcsomag miatt s hol még igy sincs hová tenni az iratokat s tehát e miatt a hivatalnok nem képes elvégezni feladatait, a fegyelmi eljárás elrendelése ez egyének ellen, ha talán hibáztak is, emberiség elleni vétség lenne. *(Helyeslés jobbfelől.)*

De ezenkivül, t. ház, ott csakugyan nem lehet kényelemről szó, a hol — méltóztassék megtekinteni — vannak ministeri tanácsosok, a kiknek előszobájok nincs s ha ezekhez magánfelek jönnek, kénytelenek téli időkben a hidegben a folyosókon tartózkodni addig, mig a ministeri tanácsos az esetleg nála levő másik magánféllel végzett. Biztosítom a t. házat, hogy nem a hivatalnok kényelmét vettük tekintetbe, hanem azt, hogy az iratok elhelyezésére nélkülözhetetlenül tér kell és erre 44 helyiségre van szükség.

Azt méltóztattak mondani, hogy olcsóbban lehetne bérházban kapni helyiségeket. De méltóztassanak tekintetbe venni azt, hogy mennyi bajjal, sokszor kiszámíthatatlan veszélylyel van összekötve, hogy a szükséges iratokat más épületből szolgákkal küldözgessék az utczán át.

Thaly Kálmán: Ez nem ujság! Történt éveken át, mikor négy épületben volt a ministerium elhelyezve!

Gromon Dezső: Történt az igaz, az előbbi időkben. Megtörtént, hogy az egyik szolga az iratcsomóból két ajánlatot vesztett el. Ez az épületben történvén, az iratokat meglehetett találni; de ha ez az utczán történt volna, alig lett volna a keresésnek ez az eredménye. Ha a t. képviselő urak a felelősséget magokra vállalják azon károkért, a melyek például a házassági óvadékokra vonatkozó iratok elvesztéséből származhatnak, lehet az eddigi gyakorlat mellett megmaradni; különben nem.

Négy utczai és egy udvari helyiség béreltetett ki a honvédelmi ministerium által a szomszéd házban, melyért 900 forint évi bér fizettetik. Nem szoktam, t. ház, élénk szinekkel ecsetelni, de mint már mondtam, 44 helyiségre van szükség. Méltóztassék már most kiszámítani, hogy ha öt helyiség 900 forintba kerül, mibe fog 44 helyiség kerülni. Nem csinált a honvédelmi minister ur abból titkot, midőn a pénzt a szomszédos teleknek megvételére kérte, hogy építeni akar, mert kijelentette, hogy csak akkor fogja a költségeket az építésre kérni, ha a pénzügyi viszonyok változni fognak, mert hogy azért vegyen meg egy házat a honvédelmi minister, hogy annak igen nagy pinczehelyiségeit használja, feltételezni nem lehet. A szomszéd ház, a melyért egyszer 73,000 forintot kértek, családi viszonyok miatt ma 43,000 forintért vehető meg. Ha ez alkalmat elmulasztjuk, lehet hogy még egyszer 73,000 forintot fognak kérni érte. Erre azt lehetne válaszolni, hogy ott a kisajátítási törvény. Igen, de méltóztassanak tekintetbe venni, hogy a hány kisajátítás csak történt, mindig drágább volt a vétel, mint különben. Én magam vettem ezt az ügyet kézbe és alkudoztam s én kötöttem meg a szerződést ugy, hogy a tulajdonos le van ugyan kötve, de a kormányra nézve a szerződés csak akkor lesz kötelező, ha azt az országgyülés jóváhagyja. *(Helyeslés.)*

Mindezeket tekintetbe véve, miután látom ugyszólván a nyomort a ministerium elhelyezése körül s miután az ügyeket igy vezetni tovább nem lehet, kérem a t. házat, hogy az ezen bérháznak megvételére vonatkozó javaslatot annyival is inkább méltóztassék elfogadni, mivel egy ajtó áttörésével a mostani helyiségekkel össze lehet kötni az új helyiségeket, a melyekbe a számvevőség egy részét

Digitized by Google

el lehet helyezni s mivel ezzel eleje vétetik annak, hogy az iratokat az utczán keresztül kelljen hurczolni. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: Szólásra senki sem lévén feljegyezve, ha tehát szólni senki sem kíván, a vitát bezárom.

Báró Fejérváry Géza honvédelmi minister: Habár Gromon Dezső államtitkár és képviselő ur már tárgyilagosan s részletesen előadta az ügyet, mégis szükségesnek tartom, hogy egyes megjegyzésekre nézeteimet nyilvánítsam, illetőleg azokra a választ megadjam.

Thaly Kálmán t. képviselő ur azon megjegyzésére, hogy én az előterjesztést csak azért tettem, mert engedni akarok a bureaucratia terjeszkedésének, csak azt mondom, hogy ez nem áll. A t. képviselő ur azt is mondotta, hogy én hoztam be a ministeriumba a bureaucraticus formákat; hogy én tiltottam be, hogy az osztályok egymással szóbelileg érintkezzenek s hogy én hagytam meg, hogy irásbelileg közlekedjenek. Ezt határozottan tagadom; ez nem áll. Én csak ellenőrzést követeltem és ha ez — nem mondom, Thaly Kálmán képviselő urnak akkori minőségében — de talán másnak kényelmetlen ellenőrzést gyakoroltam, ez államtitkári kötelességem volt akkor és ezt teszem most is.

Thaly Kálmán: Személyes kérdésben szót kérek.

Báró Fejérváry Géza honvédelmi minister: Nehezíteni nem szoktam az ügyek menetét. Azt mondja a t. képviselő ur, hogy segítve lesz a bajon, ha a honvédelmi minister ott hagyja természetbeni lakását. Szivesen ott hagynám, kijelentem egyenesen, de ez nem tőlem függ, minthogy bölcsen intézkedett a törvényhozás annak idején, hogy a minister azért lakjék a ministeriumban, hogy mozgósítás alkalmával éjjel-nappal ott legyen. És ez helyes és szükséges is.

Azon kivül gyakorlati szempontból véve, a dolog ugy áll, hogy 1500 forinttal több kiadás lesz most, ha törvényjavaslatomat el méltóztatnak fogadni; ha pedig a minister kimegy a ministeriumból lakni, kap 2000 forint lakbér-illetéket, a mi tehát 500 forint kárral jár. *(Derültség.)* Eltekintve tehát attól, hogy gyakorlatilag nem volna, esetleges mozgósítás tekintetéből helyes, ha a minister kimenne az épületből, ez még évenként 500 forint tényleges kárral is járna. Ezt tehát nem fogadhatom el indokul.

Azt méltóztatott hangsúlyozni több oldalról, hogy az alkotmányos formát sértettem meg, a mennyiben annak idején egy kisebb 27,000 frtnyi értékü telket vettem meg a kincstár számára a törvényhozás beleegyezése illetőleg engedélyezése nélkül. Megengedem, őszintén megvallom, hogy talán helyesebb lett volna jelentést tenni a t. háznak s engedélyét kikérni. *(Közbeszólások a szélső balfelől: Ugy kellett volna!)*

Én hallgattam közbeszólás nélkül a képviselő urakat, ugyanazt kérem a magam részéről is. *(Helyeslés jobbfelől.)* Én azt azért nem tettem, mert először a 27,000 frtnyi tétel tekintettel arra, hogy ezen tétel évi részletekben fizettetett ki és pedig a tárczámban eszközlött megtakarítások utján, hogy a szükséges dolgokat elhagyom, hogy a még szükségesebbnek eleget tehessek és hogy ily módon az államnak minden további költség nélkül vagyont szerezzek. Azt hiszem, ezáltal a dolog lényegére nézve nem hibáztam. Ismétlem, megengedem, hogy helyesebb lett volna előlegesen kérni az országgyülés beleegyezését, de tekintettel a csekély összegre, tudniilik évenkénti pár ezer forintra, melyet fizettünk, azt nem tettem. De kijelentettem a pénzügyi bizottságban, hogy fenntartottam magamnak bejelenteni e tényt a törvényhozásnak, a mint előbb szándékomban volt, most tenni; de tekintettel a pénzügyi viszonyokra, nem tettem, hogy az építés iránti kérelmet az országgyülés elé terjesszem, hanem fenntartottam magamnak, hogy azt be fogom jelenteni és hogy a t. ház utólagos beleegyezését fogom kérni.

A mi azon megjegyzést illeti, hogy a kormány beugrasztja a törvényhozást ily építkezésekkel, erről engedelmet kérek, nem lehet szó.

Azt méltóztatott mondani, hogy túlkiadás történt a honvédelmi palota építésénél, *(Egy hang a szélsőbalon: A kereskedelmi ministeriumnál!)* de a honvédelmi ministeriumnál is hallottam — jó fülem van. Beugrasztásról nincs szó, a mennyiben a pénzügyi bizottságban határozottan kijelentettem, hogy az építkezés, mely a kibővítéssel fog járni, 150,000 frtba fog kerülni. De minthogy én ez időpontot nem tartom alkalmasnak arra, hogy e pénzt a törvényhozástól kérjem, azért lemondtam most az építkezési szándékról és alkalmasabb időben leszek bátor erre nézve javaslatot tenni. Beugrasztásról tehát itt sem lehet szó.

Még egyet nem hagyhatok említés nélkül. Thaly képviselő ur bár egyrészt hangsúlyozza a takarékosságot, másrészt azt mondja, hogy még ettől is eltekintene és hozzájárulna a törvényjavaslathoz, de csak egy föltétel alatt: ha a Hentzi-szobor eltávolíttatnék; mert ő abba, hogy az azon téren áll, sértést lát a nemzetre nézve. *(Halljuk! Halljuk!)*

Megvallom, nekem a magyar nemzet világhirü, nemes lovagiasságáról sokkal magasabb fogalmam van, hogysem abban sértést láthatna, hogy egy katonának, ki sajnos viszonyok között elesett, emlékszobor emeltetett. *(Zajos ellenmondások a szélső baloldalon. Helyeslés jobbfelől.)* A nemzet sokkal magasabban áll és nemes lovagiasságában ebben sértést nem találhat. A megszavazást tehát ezen föltételhez kötni nem volna helyes. A mondottak után kérem, méltóztassék a törvényjavaslatot elfogadni. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Digitized by Google

Thaly Kálmán: T. ház! Személyes kérdésben bátorkodom szót kérni, minthogy a minister ur személyemre kétszer, háromszor hivatkozott. Ez, azt hiszem, jogom és magam iránti kötelességem.

Méltóztatik tagadni a minister ur, hogy ő rendelte el a rövid uton való közlekedés megszüntetését. Én nem a szóbeli közlekedést értettem, hanem azt, hogy mikor két vagy több osztály közösen van hivatva elintézni egy actát, az egyik rövid uton közölje véleményét a másikkal s ez rövid uton feleljen. Én ezt a rövid uton való elintézést értettem, a mint az a hadbiztosságoknál s az alárendelt parancsnokságoknál szokásos. Méltóztassék csak visszaemlékezni! Az én emlékező tehetségem nem a legroszszabb s nagyon jól tudom, hogy ezt az eljárást Szende Béla volt minister alatt ugyan, de az ő, államtitkári minőségben tett indítványára szüntették meg, életbe léptetve a tisztázatokat és igy szaporítva az irka-firkát. Meglehet, hogy csalódom, de mondom: emlékező tehetségem nem szokott cserben hagyni.

A mit a benlakásra nézve mondtam, ahhoz — méltóztassék csak visszaemlékezni — hozzátettem: ha a kivül való lakás az ügyek vezetését nem hátráltatja és másodszor: „az ő bölcs belátása szerint.“ Azt gondolom, hogy midőn igy, minden személyes czélzás nélkül, lehető kimélettel említettem azt, mint ellenzéki képviselő, épen nem léptem túl a határt.

A minister ur harmadszor említette az ellenőrzési jogot. Meglehet, hogy sok tisztviselőnél szükség van ellenőrzésre. De a mi engem illet, hivatkozom életemre, mely nyitott könyv nemcsak e ház, hanem az ország előtt, mert több, mint 30 éve működöm nyilt pályán. És hivatkozom a ház naplójára. Szende Béla mondta azon helyről, hogy a honvédség szervezésének egyik szerény résztvevője voltam s hogy ottani minőségemben csak egy hibát követtem el — Szende Béla saját szavait ismétlem, a ki azt mondta, hogy ott hagytam állásomat.

Ezen elismerést kaptam a minister ur elődjétől. Nekem nincs okom senkinek ellenőrzésétől félni és óvakodni. Tessék actáimat átvizsgáltatni s ha egy hajszálnyit talál benne, a mi netalán ellenőrzést kiván, most is állok elébe és a felelősséget elvállalom. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Egyébiránt megjegyzem, hogy mint az elnöki osztály vezetője, nem is állottam az államtitkár ur ellenőrzése alatt, onnan a minister kivett s igy egyenesen boldogult Szende ellenőrködése alatt állottam.

Ezeket akartam, t. ház, személyes kérdésben megjegyezni és ezekkel tartoztam magamnak. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Dániel Ernő előadó: T. ház! Midőn előadói jogommal élek, ezt a lehető legrövidebb idő alatt akarom teljesíteni és csak egy pár pontra kivánom a t. ház becses figyelmét felhívni. *(Halljuk!)*

Mindenekelőtt constatálom, hogy mindazon szónokok, a kik a törvényjavaslat el nem fogadása mellett nyilatkoztak, a vétel s az ügy financirozásának előnyös volta ellen nem tettek kifogást. Azon indokok, melyeket a törvényjavaslat el nem fogadása mellett felhoztak, főleg abból állanak, hogy a törvényjavaslattal inkább a bureaucratia kényelmét akarjuk előmozdítani, hogy a takarékosság és az ugynevezett koplalás elvének nem felel meg ezen újabb befektetés s végre, hogy több oly új kiadásba sodortatunk be, melyekről most még fogalmunk sincs s melyekre nézve alapul vették a minister urnak a pénzügyi bizottság tárgyalása alkalmával tett egyik nyilatkozatát.

Én azt gondolom, t. ház, hogy ezen ellenvetések, melyekre különben már a minister ur megfelelt, egyáltalában nem jöhetnek tekintetbe. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* Nem jöhetnek tekintetbe először azért, mert Thaly képviselő ur azt mondja, hogy ő a honvédségre szükséges költségeket mindig legnagyobb készséggel megszavazza, de egyszersmind különbséget tesz a bureaucratia és a honvédelem követelményei között. Ezzel szemben én csak azon kérdést akarom fölvetni, hogy miként hiszi ő a fejlődött honvédség ügyeit elintézhetni, ha nem gondoskodunk arról, hogy az ügyek a centrumban megfelelőleg kezeltessenek? Hiszen, ha ezek kellőleg nem kezeltetnek, akkor maga a honvédség ügye nem halad előbbre. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)*

Ez a két dolog szoros összeköttetésben van egymással s ezeket elválasztani nem lehet a nélkül, hogy vagy az egyiknek, vagy a másiknak ne ártsunk.

Továbbá azt hiszem, hogy nevezetes tévedésen alapul a t. szónoknak azon kifogása, hogy ezen törvényjavaslat által egy nevezetes alkotmányos elv sértetett volna meg, azon alkotmányos elv, hogy a minister mindaddig nem tehet semmiféle kiadást, mig az a ház által jóváhagyva nincs. Én ugy látom, hogy ezen alkotmányos elv megsértéséről szó sem lehet, mert a honvédelmi minister ur világosan megmondta a pénzügyi bizottságban, hogy ő szándékozik ugyan egy másik telket vásárolni, de arra most nem fog költséget kivánni s annak idején fog előterjesztést tenni a t. háznak. Azon költségek iránt tehát a háznak annak idején módjában és hatalmában lesz nyilatkozni s ennélfogva én azt gondolom, hogy a legnagyobb méltánytalanság volna már most kárhoztatni oly dolgot, miről a minister még csak később fogja előterjesztését megtenni. Azonban a t. szónok ur bizonyos könnyelmüséggel is vádolta a minister urat, nevezetesen, hogy a palota terve-

Digitized by Google

zésének alkalmával nem volt kellő tekintettel a valódi szükségletre és ezen könnyelműség vádját némileg az előadóra is kiterjesztette. T. ház! Én azt gondolom, hogy a mi az én előadói személyemet illeti, e tekintetben a szónok ur nyilatkozata teljesen alaptalan, mert hiszen ő legjobban tudhatja, hogy én csak két év óta vagyok ezen tárczának előadója s igy felelősséggel azért, a mi ezelőtt nyolcz évvel történt, semmiképen sem lehet engem terhelni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

De ha állana is az, a mit a szónok mondott, hogy tudniillik bizonyos könnyelműség volt a honvédelmi palotát ugy tervezni, a mint az terveztetett, kitünvén, hogy az nem képes a személyzetet befogadni, én azt kérdem: mi a nagyobb könnyelműség, továbbra is megmaradni annál, a mit a t. szónok könnyelműségnek nyilvánított, vagy a hibán segíteni? Pedig a jelen törvényjavaslat nem akar egyebet, mint orvosolni azt a bajt, melyet a t. szónok könnyelműségnek decretál.

Miután végre, t. ház, én ugy látom, hogy e törvényjavaslat elfogadása valódi szükségletnek felel meg, nem akarván ismétlésekbe bocsátkozni, egyszerűen csak újra kérem a t. házat, hogy a pénzügyi bizottság jelentését, illetőleg javaslatát elfogadni méltóztassék. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: T. ház! A tanácskozást befejezettnek nyilvánítom, következik a szavazás.

Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a honvédelmi ministerium elhelyezésére szolgáló állami épülettel szomszédos teleknek és a rajta levő épületnek megvételéről szóló törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadni, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azon képviselő urakat, a kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A többség elfogadta.

Következik a részletes tárgyalás és pedig először a czím.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czímét és 1—4. §-ait, melyek észrevétel nélkül elfogadtattak).*

Elnök: T. ház! E szerint a törvényjavaslat részleteiben is el lévén fogadva, végmegszavazása a legközelebbi ülés napirendjére tüzetik ki.

Következik a napirend szerint a képviselőház igazságügyi bizottságának jelentése, „az 1878: V. törvényczikk 27. §-ának módosítása tárgyában" beadott 409. számú törvényjavaslatról.

Azt hiszem, a t. ház a jelentést felolvasottnak méltóztatik tekinteni és igy az általános vitát megnyitom.

Az első szó a bizottság előadóját illeti.

Körösi Sándor, az igazságügyi bizottság előadója: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Midőn 1878-ban törvényhozásunk az V. czikkben megalkotta büntetőtörvénykönyvünket, azon büntetések közé, melyek az emberi különös akaratnak az általános akarat elleni ellenszegülése esetében törvényszegések megtorlására alkalmasak, felvette a pénzbüntetést is, mint olyant, melyet régibb törvényeink is alkalmaztak és mely bizonyos törvényszegések esetében oszthatósága és helyrehozhatósága, tehát a büntetés két lényeges corollariumánál fogva igen alkalmas és igen igazságos. Ugyanezen törvényhozásunk az V. czikkben a pénzbüntetésekből bejövő összegek hováfordításáról is rendelkezett, azt rendelvén a 27. §-ban, hogy a pénzbüntetések az elbocsátott szegény foglyok segélyezésére és javító-intézetek felállítására és fenntartására fordittassanak.

Törvényhozásunk a modern kor humánus követelményeinek hódolt egyrészről, másrészről törvényhozói eszélyességet tanusított akkor, mikor az elbocsátott szegény foglyok segélyezését és javító-intézetek felállítását elrendelte.

Büntetőtörvénykönyvünk a büntetések végrehajtásánál a fokozatos, progressiv rendszert vette alkalmazásába, vagyis azon rendszert, a mely még egyrészről az elítélttel súlyosan érezteti az állam büntető hatalmát, másrészről szenvedések és nélkülözések között hozzászoktatja az elítéltet ahhoz, hogy önerejéből maga küzdjön ki a maga számára enyhülést és könnyebbséget. E rendszerből kifolyólag felvette büntető törvénykönyvünk a közvetítő-intézetet, melynek czélja az, hogy az elítéltet akaratereje és önuralma erősítésével a szabad életre előkészítse. Felvette a feltételes szabadságra bocsátás intézményét, melynek czélja az, hogy a szabadon bocsátott elítélt valamely tisztességes, becsületes kereset és életmódra szert tehessen egyrészről, másrészről pedig folytonos jó magaviselet által igazolja, hogy javulási szándéka erős elhatározáson alapul. Ezen intézményeknek mintegy kapcsolatos lánczszeméül felvette akkor törvényhozásunk a szabadon bocsátott szegény foglyok segélyezését és a javító-intézeteket is, azt akarván ezáltal elérni, hogy a feltételesen szabadon bocsátott egyén valamely tisztességes keresetmódot kezdhessen és a becsületes életpályára visszatérjen.

A régi időben állam és társadalom abban hibázott, hogy az elítéltek és szabadon bocsátottak, tehát a büntetésüket kiállottak sorsáról nem gondoskodott. Tiz-husz évi bebörtönözés után kitaszította őket a társadalomba, a hol egészen új nemzedéket talált, minden támasz nélkül állván, önfentartási ösztönből ismét a bűn útjára lépni kényszerittetett.

A napirenden lévő törvényjavaslat mindezen intézményeket nem akarja megszüntetni; megakarja azt tartani, csak oda akarja módosítani, hogy a pénzbüntetések ne kizárólag a 27. §-ban kitűzött czélra fordittassanak, hanem azok $^3/_4$ részben fogházak, börtönök, államfogházak és fegyházak épitésére fordittassanak, azt hozván fel indokul, hogy az 1880-ik év szeptember óta szer-

Digitized by Google

zett tapasztalatok szerint a pénzbüntetésekből oly tetemes összegek jöttek be, hogy azokat kizárólag a 27-ik §-ban foglalt czélra észszerűleg felhasználni nem lehet.

Az igazságügyministeri javaslat indokolásában ki van mutatva, hogy a pénzbüntetésekből 1880. szeptember hó 1-től az 1886-ik év harmadik negyedéig bejött összesen 1.758,072 frt 69½ kr.

Ezen összeghez hozzá számítván a fel nem használt összegeknek gyümölcsöztetés utján nyert kamatait, vagyis 127,554 frt 86 krt., most már az országos rabsegélyző- és javító-intézet alapértéke az 1886-ik évi harmadik évnegyedben 1.885,627 frt 55½ krra emelkedett . . .

Madarász József: Volna, ha el nem költötték volna.

Körösi Sándor: Megvan! *(Derültség.)*

No, habár ezen összegből már eddig tényleg két javító-intézet felállittatott, az elbocsátott szegény foglyok a felmerült szükséghez képest segélyeztettek, sőt az 1880-ik évi XX. t.-czikkben meghatározott 500,000 frtból már eddig 407,472 frt 93½ kr. igénybe vétetett, mégis a javító-intézetek ingatlanaiba fektetett értéken és épitkezéseken felül, az 1886-ik év végén, ezen alap 1.200,000 frtnyi vagyonnal birt és bir jelenleg is.

Ha bizonyos az, a mit most már kétségbe nem lehet vonni, hogy a büntetéspénzekből sokkal nagyobb összegek folynak be, mint a mint azokat a kitüzött czélokra felhasználni lehetne, mire fordíttathatnának azok czélszerűbben, mint bírósági és letartóztatási helyiségeink szaporítására és javítására? Hiszen érezte ezek hiányát az 1878-iki törvényhozásunk is, mert az V. t.-cz. 52. §-ában elrendelte, hogy a mig a jelen fejezet határozatainak megfelelő intézeteink nem lesznek, az eddigi — oda lehetett volna tenni slendrián — mód szerint hajtatnak végre a büntetések. Ebben a törvényhozás elismerte, hogy nekünk itt Magyarországon rendszeres állami börtöneink, fegyházaink kellő számban nincsenek. Sajnos, a sok oldalról igénybe vett állami kincstárunk, rendszeres börtönök és fegyházak épitéséhez igen csekély mérvben járulhat s igy a büntető politika s a börtönrendszerünk ellenére oda kell elzárnunk az elítélteket, a hova lehet. Nem lehetne ugyan a mi börtöneinkről ma már elmondani azt, a mit Macaulay mondott Howard János idejéről *(Halljuk! Halljuk!)*, hogy Angliában ez en időben a börtönök a föld poklai, a bün iskolái és a betegségek terjesztői voltak. Nem lehetne ma már börtöneink ajtajára felirni, a mit Szemere Bertalan szerint fel kellett volna irni, hogy az ember mint hibás hozatik ide be és mint megrögzött gonosztevő eresztetik szabadon, nem lehetne, mert ma már mégis egynéhány rendszeres állami börtönünk és fegyházunk is van.

1872-ben a birságok szervezése alkalmával állami kezelés alá átvétetett 6 használható börtön; azóta pedig állami költségen épittetett 7 rendszeres börtön. De hát ezek nem elegendők a nagyszámú elítéltek elhelyezésére. Fájdalom, a tapasztalat azt tanusítja, hogy hazánkban az elítéltek száma évről-évre szaporodik. Mig 1872-ben törvényszéki és járásbirósági fogházakban a letartóztatottak átlagos száma csak 7,735 főből állott: 1885-ben már 14,127 főre emelkedett. — Az 1886-iki hivatalos jelentés szerint 1,700 fegyházra elítélt férfi fegyencz helyhiányában nem szállíttathatott fegyházba. Mária-Nostrán, mely állami intézet nők számára van berendezve és pediglen 300 nő számára, mai napon 416 nő van elzárva. Tény tehát, hogy birósági fogházaink nem elegendők, hogy azokat szaporítani, a meglevőket javítani kell. Közigazgatási fogházaink pedig csaknem azt mondhatom, hogy teljességgel hiányosak és a csekély, jelentéktelen kihágásokért elítélt egyének rendszerint birósági fogházakban és rendszerint nagyobb bünösökkel együtt záratnak el; daczára az 1879: XL. t.-cz. 18. szakaszának, mely azt rendelte, hogy a közigazgatási hatóságok által elítéltek közigazgatási fogházakba és a mennyire lehet, magánzárkákba zárattassanak el. Letartóztatási helyeink hátrányai még abban is nyilvánulnak, hogy a vizsgálati foglyokat nem lehet elkülöníteni egymástól. Az ifjú bünösöket a megrögzött bünösökkel együtt egy helyre kell zárni, a mi legtöbb esetben a vizsgálat meghiusítására és az ifjú bünösök elrontására vezet.

Mindezen okok azon meggyőződésre vezették az igazságügyi bizottságot, hogy letartóztatási helyeinket szaporítani és a meglevőket javítani kell. De az igazságügyi bizottság nem tért ki azon kérdések megvizsgálása elől sem, először: mennyire fog körülbelől rugni az a pénzösszeg, a mely a királyi birságok ítéletei folytán fog befolyni? másodszor, vajjon az a hányad, mely a javító-intézetekre és rabsegélyezésre fordittatik, nem fogja-e veszélyeztetni a 27. szakaszban kitüzött czélt? Az igazságügyi bizottság, hogy ezen kérdésekre megfelelhessen, az 1885-ik év eredményéből indult ki és azt találta, hogy egyáltalában nem lesz veszélyeztetve a 27. szakaszban kitüzött czél, a mennyiben az 1885. évben a pénzbüntetésekből befolyt összesen 372,339 frt 56 kr. — Ebből a birságok ítéletei alapján befolyt 210,154 frt 03 kr., a közigazgatási hatóságok ítéletei alapján 115,651 frt 31 kr.

Ha nem vesszük is tekintetbe az évenkint tapasztalt emelkedést, hanem maradunk az 1885-iki eredménynél, akkor is marad rabsegélyezés és javító-intézetekre 210,154 forint negyedrésze, vagyis 52,538 frt 50 kr. marad. Ha pedig a számitásba belevesszük annak az egy milliónak 5% kamatait is, a melyet a 31. szakasz szerint az igazságügyi ministeriumnak gyümölcsöztetőleg

Digitized by Google

kell elhelyezni, vagyis 50,000 frtot, akkor összesen lesz ezen czélra 102,538 frt 50 kr. Ezen összeg pedig ezen czélra elegendő lesz, mert eddig is rabsegélyezésre évenkint 21,000, a két javító-intézet fenntartására pediglen 43,870 frt igényeltetett, vagyis összesen 64,870 frt. Ezen összeget levonván a 102,548 frtból, marad 37,668 frt 50 kr., a miből a rabsegélyezést fokozni, a javító-intézeteket pedig fejleszteni lehet. Ezen adatokból arról is meggyőződött, hogy az 1/4 hányad a 27. §-ban kitüzött czélt egyáltalában nem veszélyezteti. E mellett ha valami nagy mértékben nem is, de mégis elő fogja mozdítani letartóztatási helyeink szaporítását és javítását, a mennyiben ezután 157,000 frtnál több marad ily épitkezésekre, mint eddig. Mert eddig csak e czélra a törvényszéki épitkezésekkel szavaztatott meg az igazságügyministerium tárczájában 100,000 frt.

De igen nagy előnye ezen törvényjavaslatnak az is, hogy közigazgatási hatóságaink rendelkezésére fogházak és tolonczházak épitését teszi lehetővé, a miknek felállitását több törvényhatóság kérelmezte már a t. háztól.

Ha ez a törvényjavaslat törvényerőre emelkedik, lehetségessé teszi azt, hogy tisztán közigazgatási fogházak és tolonczházak épitésére évenként mintegy 115,000 forint maradna, vagy is az az összeg, mely eddig a közigazgatási hatóságok ítéletei alapján folyt be.

Megjegyzem még itt, hogy a közigazgatási fogházak nem olyan mesterségesek, mint a bíróságiak, tehát kevesebbe kerülnek és könyebben is felállithatók lesznek.

T. ház! Büntető törvénykönyvünknek lehetnek, sőt elismerem, vannak is hiányai; de börtön rendszere a mai humanus kor tapasztalatai és kivánalmai magaslatán áll. De hasztalan dicsekszünk büntetőtörvénykönyvünkkel; hasztalan törekszünk megtévedt embertársainkat visszavezetni a becsületes életpályára, ha a szükséges eszközöket rendszeres börtönök, fogházak és fegyházak épitésével meg nem szerezzük. — Ugyanazért a napirenden levő törvényjavaslatot, mely a szabadon bocsátott foglyok és javító-intézetek sérelme és az állami kincstár, illetőleg az adózó polgárok megmegterheltetése nélkül czélozza letartóztatási helyeink szaporitását és javitását, az igazságügyi bizottság megbizásából a t. képviselőháznak általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadásra ajánlom. *(Általános helyeslés.)*

Herman Ottó: T. képviselőház! Én igen szivesen vettem volna azt, ha az igazságügyi bizottság előadója másnemü érvelést választott volna és másképen iparkodott volna a házat meggyőzni arról, hogy ezen törvény javaslatban kitüzött czél valóban üdvös és valóban hasznos; óhajtottam volna, ha a háznak egy más statistica terjesztetett volna elő, a mely nemcsak a foglyok számáról és az épületek elégtelenségéről beszél, hanem felvilágositást a felől is. hogy a javító intézeteknek milyen hatásuk van magukra a fegyenczekre, azokra, a kik büntetésbe estek és onnak kiszabadultak. Óhajtottam volna, ha felvilágositás adatott volna a háznak a visszaesések tekintetében is. Mert egészen objective ítélve meg a t. előadó urnak indokolását, tökéletesen azon benyomást nyeri az ország, mint ha Magyarországon más feladat nem volna, mint a fejlesztés útjára lépni a börtönök, a fegyházak tekintetében.

Én egész őszinteséggel kimondom, hogy a javító rendszerben nem hiszek oly általánosságban, minőben most azt az álhumanismus feltüntetni iparkodik. Nem hiszek, nem hihetek. Nem hihetek pedig az emberiség iránt táplált tiszteletnél fogva, felfogván a dolgot akképen, hogy a bünösök nagy része tévedésből esik bünbe s ez javító-intézetre nem szorul, a bünösök legnagyobb része pedig oly okoknál fogva, melyekre nézve a mi javító-intézeteink keveset segithetnek — lesz bünössé és annak meg is marad.

És ha a javitás kérdését veszem tekintetbe s azt nemcsak jogi, törvényességi elitélési tekintetből veszem, akkor a javitás módját csak egy formába képzelhetem és pedig a cultura, különösen a népoktatás fejlesztésében. Ez az egyedüli mód, mely arra vezet, hogy esetleg az erkölcsök javitását vigyük be a társadalomba. *(Helyeslések a szélső baloldalon.)* Másik mód az, hogy az államháztartás akképen vezettessék és általában az intézmények akképen kezeltessenek, hogy a nyomor szünjék meg és a ki az igazságot keresi, azt meg is kaphassa. Már egy esetben felhoztam itt azzal a humanismussal szemben Bakunin mondását, ki azt mondotta, hogy egész Európában tulajdonképen börtön nincs másutt, csak Oroszországban, de ő biztosit mindenkit arról, hogy a ki akár mint bünös, akár mint ártatlan, orosz börtönbe került, az életének többi részében iparkodik, hogy soha többé börtönbe ne jusson. Ha szigorúan vesszük, itt a bünösök iránt a humanismus hivatik fel, akkor, mikor a társadalomban ezrek meg ezrek ártatlanul szükséget szenvednek, nyomorban sinylenek és sokszor a nyomor az, a mely őket a bünre nemcsak csábitja, de kényszeriti. *(Ugy van! a szelső balon.)* Az éhség végre arra vihet egy embert, hogy kenyeret lopjon, akkor, mikor a legbecsületesebb törekvéssel nem képes azt máskép megszerezni és ez képes gondolkozóba ejteni az embert.

Jellemző, hogy az előadó ur ugy ajánlotta a törvényt, hogy a büntetési rendszert fejleszteni kell és e fejlesztésre vonatkozólag kimutatta a fegyházakban és börtönökben levő rabok nagy számát, melyet most elhelyezni nem lehet. És mi a remedium? Az, hogy fegyházakat, börtönöket,

Digitized by Google

tolonczházakat kell országszerte építeni. No én ez irányban a nemzet javítását nem keresem. Nekem az egészen más uton-módon kell. Igenis elismerem, hogy a társadalomnak joga van az ellene elkövetett bűnöket megtorolni, hogy a megtorlás igazságos legyen, hogy soha se menjen túl azon a mértéken, melyet a humanismus parancsol, de a fejlődés tekintetében csak egy factort ismerek és ez a vagyonosság megalapítása, helyes közoktatás és helyes népnevelés. Ha nékem azon értelemben felvilágosítás adatik, hogy ezen intézmények valósággal fejlesztetni fognak, meg vagyok győződve, hogy törvényjavaslatokkal nem fognak többé a képviselőház elé jönni és nem fogunk megszomorodni oly látványon, a milyenben részesülünk Aszódon, hogy egy tönkrement ipartelep helyére csupán javítóintézetet képesek állítani, a mi bizonyíték arra, hogy mikor az ipar süllyed, akkor betelepedik a nyomor a megromlott emberiségbe. Ez az, t. ház, a mit az előadó urral szemben kifejezni akartam. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Fabiny Theophil igazságügyminister: T. ház! Teljesen egyetértek az előttem szólt t. képviselő urral a tekintetben, hogy nem a börtönökben és fogházakban kell a nevelést és oktatást megkezdeni, hanem hogy ezt a társadalomnak más uton, első sorban az iskolában kell igyekezni elérni. Az ellen sem akarok felszólalni, hogy a vagyonosság gyarapodása a büntetendő cselekmények számát apaszthatja; azonban azt hiszem, hogy akár mily nevelésben részesittessék is az ifju nemzedék, akár mily foka következzék is be a vagyonosodásnak: büntetendő cselekmények mindig fognak elkövettetni, mert hiszen nem is minden büntetendő cselekménynek forrása a vagyon utáni vágy és az önzés. Nézetem szerint az államnak mindig az lesz a kötelessége, hogy azon szerencsétlen, eltévedt, elítélt egyének irányában azokat a kötelességeket teljesítse, melyek alapján azokat ismét hasznos honpolgárokká kivánja képezni. Abban is teljesen egyetértek a t. képviselő urral s ezt épen büntetőtörvénykönyvünk rendezte be akként, hogy a bünös első sorban sujtandó. Hiszen a büntetés épen azzal kezdődik, hogy sujtatik a bűnös és igy éreznie kell, hogy a társadalmi rend, s az ország büntető törvényei ellen vétett; azonban a sujtás, tehát a büntetés mellett még más feladat is van. Munkára is kell szoktatni az illetőt; javítani kell őt oktatás által és ha ez sikerül, akkor következik be az a stadium, mely a büntetőtörvénykönyv 27. §-ában van contemplálva, hogy az államnak még akkor is, midőn a bűnös már a börtönből vagy a fegyházból kikerült, arra kell iparkodnia, hogy az illető saját tevékenysége, saját szorgalma által erős akarattal, existentiát alapíthasson magának. Ennélfogva a szegény foglyoknak elbocsájtatásakor való segélyezése, nem képezi a büntetőtörvénykönyv szerint azon önálló czélt, a melyet kizárólag humanitarius szempontból contemplálni kellene. Ezen intézkedés tulajkép az utolsó lánczszem azon büntető-rendszerben, a melyet mint a t. előadó ur igen helyesen kifejezte, épen a progressio képez.

Azt is méltóztatott említeni, hogy eredményeket, statistikai adatokon alapuló tényeket kivánna látni, hogy a javító-intézetekre nézve azt akarná tudni, hogy a javító-intézetekből kikerült fegyenczek közül hány lett visszaeső.

Erre nézve megjegyzem először is, hogy fegyenczek nem kerülnek a javító-intézetbe, mert a javító intézetbe a 20 éven alóli bűnösök kerülnek, hogy ott oktatás, vallásos nevelés munkára szoktatás által, miután még leginkább gyermekkorban vannak, hajlamaikhoz mérten valamely mesterségre vagy foglalatosságra képesittessenek. Ha talán fáradságot venne magának a t. képviselő ur Aszódra kirándulni, meggyőződnék arról, hogy 120 gyermek közt, kik teljesen elzüllötten adattak be, munkakedv, haladás, szorgalom, erkölcsiség tekintetében milyen haladás mutatkozik. Hogy mindegyikre nézve biztos erdmény itt sem fog eléretni, azt, azt hiszem hosszasan bizonyitani nem kell, mert akármi eszközökhöz nyulunk is az illetők javitása, oktatása s az erkölcsökben való nevelése tekintetében, biztos sikert el nem fogunk érni mindegyiknél.

Arról is méltóztatott szólani a t. képviselő ur, hogy a fegyházból kikerültekre nézve mily eredmények mutatkoznak a javítás terén. Általánosan erről most szólni nem akarok. Hanem épen mivel pénzbüntetésekről és az ezek utján segélyezett elbocsátott foglyokról van szó, felemlítem, hogy például az országban már 14 oly egyén, ki mint bojtár vagy napszámos vagy földmivelő került fegyintézetbe, mint önálló mesterember működik, kádár vagy asztalos mesterséget gyakorol, még pedig oly szerszámokkal, melyek az intézet által szereztettek be akkor, a mikor onnan az illetők eltávoztak. Ha csak 14 embert is vissza tudtunk adni a társadalomnak, pedig a jelentések, melyeket az illető községek előljáróitól évenkint bekivánunk, bizonyítják, hogy ezek a javulásra léptek, hogy ezek a társadalom hasznos polgáraivá lettek, már akkor is, azt hiszem, hasznos szolgálatot tettünk az államnak.

Én tehát a nélkül, hogy azt vitatnám, hogy minden tekintetben eléretik-e azon czél, melyet a büntető-rendszer maga elé tüzött, mégis azt vagyok kénytelen nyilvánitani, mint határozott meggyőződésemet, hogy ha eltogadtatik azon javaslat, a mely most beterjesztetett. sokkal inkább fogjuk megközelíteni és elérni azon czélt, melyet a büntetési rendszer által épen a javitásra vonatkozó tekintetben elérni kivánunk.

Mert hogy állunk jelenleg? Fegyházaink még csak vannak, bár mint a t. előadó ur említette,

Digitized by Google

1700 férfi fegyencz nem szállitható el fegyházakba. Ezen kivül van azonban még 173 nőfegyencz kit el nem szállithatunk Mária-Nostrára, ez lévén egyedüli fegyintézetünk és kerületi börtönünk nőkre nézve. miután már az az intézet is túltömött. Tehát mi történik ezekkel, a kik hosszabb időre el lettek ítélve? A megyei börtönökben, a törvényszéki fogházakban vannak elhelyezve. Ezen fogházak pedig nagyrészt még nincsenek ugy berendezve, hogy az elitéltnek csak a kellő munkával való elfoglaltatását is lehetővé tennék, És igy azok, a kik évekre vannak elitélve, először elesnek azon jótéteménytől, hogy munkára szoktattassanak és kiszabadulások folytán ezen munkának hasznát lássák.

E törvényjavaslatnak épen ezért az a czélja, hogy miután mindig feleslegek mutatkoznak a 27 §. által teremtett alapnál s ezek jövőre előre láthatólag, ha más rendeltetésre nem fordittatnak, oly összeget fognak elérni, hogy holt tőkét fognak képezni, hogy ezeknek feladata kijelöltessék azon irányban, melyben az épen a büntető törvénykönyv büntető rendszerébe leghelyesebben beleillik. Én tehát azt hiszem, hogy midőn mi ezen 27. szakasz módositását elhatározzuk, tulajdonképen nem teszünk egyebet, mint a büntető törvénykönyv által kitüzött czélokat fejlesztjük és felhasználjuk azon alapokat, melyeket rendelkezésre állóknak találunk, ép a büntetési rendszer fejlesztésére.

Igaz, hogy fegyházak, börtönök felállítása első sorban tán állami feladat volna. De ha van oly rendelkezésre álló alap, melyből ezt megtehetjük, nem látok semmi nehézséget a tekintetben, hogy ne az egyes adózók filléreiből állítsunk fegyházakat, hanem azon büntetési pénzekből, melyek ép a büntető biróságok ítéletei alapján folytak be. Én tehát kérem a t. házat, méltóztassék e javaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadni. *(Élénk helyeslés.)*

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve. Ha tehát szólani senki sem kiván, a vitát bezárom. Még a bizottság előadóját illeti a zárszó joga.

Körösi Sándor előadó: T. ház! *(Felkiáltások: Eláll! Halljuk!)* Csak igen röviden kivánok Herman Ottó képviselő urnak felelni. Ő nem kifogásolta a törvényjavaslatot, hanem megtámadta büntető törvényünk alapelvét, azt vélve, hogy annak alapelve a javítás. Ő az mondta, hogy nem hisz a javítási rendszerben. Azt vártam tehát, hogy fog hinni az elrettentési rendszerben, vagyis abban, ha ismét behozatik a kerékbetörés, a nyársra huzás, az elevenen tüzes vassal való sütögetés. De ő ezt nem mondja, hanem keresi az orvosságot ott, a hol az csakugyan megvan, de nem oly nagy mérvben, mint ő mondta. Azt mondta, az iskolákat kell szaporitani s akkor nem lesz börtönre szükség. Hát nem látja a t. képviselő ur, hogy a társadalom legmagasabb rétegeiben is vannak bünösök; találkoznak gróf Bocarmé-k ott is, a hol a nevelés, az iskola hiánya egyáltalában nem feltételezhető. Addig, mig ember ember lesz, akár iskolázott, akár nem, börtönre mindig lesz szükség. Csak annyiban van igaza a képviselő urnak, hogy ha az állam több iskolát állit, kevesebb börtönt kell állitania, de állitani börtönt okvetlenül mindig kell. Csak ennyit kivántam megjegyezni és most ismételve kérem a törvényjavaslat elfogadását. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: T. ház! A tanácskozást befejezettnek nyilvánitom, következik a szavazás. Kérdem a t. házat, méltóztatik-e az 1878. V. t.-cz. 27. §-ának módosítása tárgyában beadott törvényjavaslatot az igazságügyi bizottság szövegezése szerint általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadni: igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen!)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy az elfogadtatik.

Következik a részletes tárgyalás. Először a czím.

Beőthy Algernon jegyző *(olvassa a czimet, az 1., 2. §-t, melyek észrevétel nélkül elfogadtattak; olvassa a 3. §-t).*

Körösi Sándor előadó: Ezen szakaszban egy sajtóhiba fordul elő. Ugyanis az utolsó szó egyes számba teendő, vagyis: „felhasználhatók“ helyett teendő „felhasználható.“ *(Helyeslés.)*

Elnök: Azt hiszem, a t. ház méltóztatik ezen sajtóhibát kiigazítva a 3. szakaszt elfogadni. *(Elfogadjuk.)* Elfogadtatott.

Beőthy Algernon jegyző *(olvassa a 4., 5., 6. és 7. §-okat, melyek észrevétel nélkül elfogadtattak).*

Elnök: E szerint a törvényjavaslat részleteiben is elfogadva lévén, végmegszavazása a legközelebbi gyülés napirendjére tüzetik ki.

T. ház! Méltóztatott megállapodni abban, hogy ezen most elvégzett két törvényjavaslat tárgyalása után az 1887. évi költségvetés részletes tárgyalása fog megkezdetni. Ugy gondolom, a t. ház méltóztatik talán beleegyezni abba, hogy holnap ülés ne tartassék? *(Általános helyeslés.)* A hétfőn reggel 10 órakor tartandó ülésnek első tárgya lenne tehát a most elfogadott törvényjavaslat megszavazása és azután következnék az 1887. évi költségvetés részletes tárgyalása, még pedig első sorban az első füzetben levő ugynevezett kisebb tárczák előirányzata. *(Általános helyeslés.)* Ez elfogadtatván s a mai ülésnek egyéb tárgya nem lévén, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 12 óra 20 perczkor.)

Digitized by Google

310. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1887. évi január hó 31-én.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés gr. Tholdy-Horváth Lajos és Kuncz Adolf szabadságkéréséről és a beérkezett kérvényekről. Az állandó igazoló bizottság jelentése Baross Gábor igazolásáról. A pénzügyi bizottság jelentése a vasuti tisztképző tanfolyam felállítását tárgyazó törvényjavaslatról. A tegnap elfogadott két törvényjavaslat végmegszavazása. Az 1887. évi állami költségvetés részletes tárgyalása. (I. füzet.)

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, gr. Szapáry Gyula, Trefort Ágoston, Baross Gábor, Fabiny Theophil, gr. Széchényi Pál, b. Orczy Béla, b. Fejérváry Géza.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Zsilinszky Mihály jegyző ur fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kivánókat Beőthy Algernon, az azok ellen jelentkezőket Zay Adolf jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni az utóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Zsilinszky Mihály jegyző *(olvassa a január hó 28-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Jelentem a t. háznak, hogy gróf Horváth Tholdy Lajos képviselő egészségének helyreállítása czéljából hat heti szabadságidőt kér.

Azt hiszem, hogy a t. ház, a kért engedélyt megadja. *(Helyeslés.)*

Hasonlóképen Kuncz Adolf képviselő egészségi szempontból, Rómába való utazása czéljából hat heti szabadságidő engedélyezését kéri. Azt hiszem megadatik. *(Helyeslés.)*

Bemutatom Pozsony és Tolna megyék közönségeinek feliratait, melyekben a brassói kereskedelmi- és iparegyesületnek a hadsereg és honvédség szükségletei szállításának decentralisatiója iránti kérvényét pártolják.

Tolna megye közönségének feliratát, melyben a magyar nyelvnek a monarchia területén lévő összes közhatóságokkal való érintkezésekben történendő használata kérdésében Nyitra megye felterjesztését pártolja.

Ezen feliratok kiadatnak a ház kérvényi bizottságának tárgyalás és jelentéstétel végett.

Az elnökségnek több előterjesztése nincsen.

Földváry Miklós, az állandó igazoló bizottság előadója: T. ház! Van szerencsém bemutatni az állandó igazoló bizottság jelentését, mely szerint Baross Gábor, Győr szabad királyi város választó kerületében megválasztott országgyülési képviselő a szabályszerű 30 nap fenntartásával igazoltnak jelentetik ki.

Elnök: Az állandó igazoló bizottság jelentése alapján Baross Gábor Győr, szabad királyi város választókerületében megválasztott országgyülési képviselő a szabályszerü 30 nap fenntartásával igazoltnak jelentetik ki s egyuttal a 6-ik osztályba soroztatik.

Lukács László, a pénzügyi bizottság előadója. T. ház! Van szerencsém benyujtani a pénzügyi bizottság jelentését a közmunka- és közlekedési minister ur által a vasuti tisztképző tanfolyam felállítására vonatkozólag tett előterjesztésről. Kérem a t. házat méltóztassék ezen jelentés kinyomatása, szétosztása és napirendre tűzése iránt oly módon intézkedni, hogy az a közmunka- és közlekedési ministeriumnak 1887. évi költség-

Digitized by Google

vetési előirányzatával együttesen tárgyalható legyen.

Elnök: A jelentés ki fog nyomatni, szétosztatni s akként tűzetik napirendre, hogy az a közmunka- és közlekedési ministeriumnak 1887. évi költségvetésével együttesen tárgyaltassék. *(Általános helyeslés.)*

Több jelentés nincs.

Következik a napirend: a honvédelmi ministerium elhelyezéséről szóló államépülettel szomszédos teleknek s azon levő épületnek megvételéről szóló törvényjavaslatnak harmadszori felolvasása.

Beőthy Algernon jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot).*

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a most felolvasott törvényjavaslatot harmadszori felolvasásában is megszavazni: igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik megszavazzák, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)*

A ház többsége megszavazza s az alkotmányos tárgyalás és szives hozzájárulás végett szokott módon a főrendiházzal közöltetni határoztatik.

Következik az 1878. évi V. t.-cz. 27. §-ának módosításáról szóló törvényjavaslat harmadszori felolvasása.

Beőthy Algernon, jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot).*

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e az imént felolvasott törvényjavaslatot végszövegezésében megszavazni. Igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azon képviselő urakat, a kik megszavazzák, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A ház többsége megszavazta és igy az alkotmányos tárgyalás és szives hozzájárulás végett szokott módon a főrendiházhoz fog átküldetni.

Következik az 1887. évi államköltségvetés részletes tárgyalása és pedig az I. füzet.

Beőthy Algernon jegyző: *(Olvassa.)* Királyi udvartartás. Rendes kiadások: I. fejezet: A királyi udvartartás költségei 4.650,000 forint.

Gulácsy Gyula: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Nincs szándékomban jelen felszólalásom kapcsán a szóban forgó tételnek csak részbeli leszállítását is indítványba hozni, jóllehet el kell ismernem, de el kell ismernünk mindnyájunknak azt, hogy az országnak pénzügyi helyzetéhez képest nagyon is túlloyalisan és az akkori lelkesedésnek nagymérvű befolyása alatt lőn az ily nagy összegben megállapítva és megszavazva. De épen azért, mivel Magyarország fele részben járul az udvartartás költségeinek fedezéséhez, önkénytelenül is azon kérdés merül föl előttem: részesül-e ezután az ország az udvar részéről mindazon jogok és kedvezményekben, melyeket áldozatkészség és loyalitáshoz mérve már csak a méltányolási szempontból is megkövetelhetne. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Egyszerű erre a felelet és mindnyájunk által igen sajnosan tudva is van, hogy bizony nem. Mert hiszen 19 éves alkotmányos élettünk alatt még csak azt sem tudtuk kivívni és elnyerni, hogy az udvar, idejének felét az országban töltse el, sőt hogy a fejedelmi repraesentatiónak a diplomatia szempontjából ne csak Bécsben, hanem Budapesten is juttatni helyet; már pedig ha van egy koronázott magyar király, kihez a nép osztatlan vonzalommal és rokonszenvvel viseltetik, megkivánhatja, hogy e rokonszenv és vonzalom viszonoztassék is s ha nemcsak névleg, de tényleg létezik is az a koronázott király: állásának méltósága is megkivánhatja azt, miszerint az udvar birjon mindazon kellékekkel, melyek megengedik, hogy a koronának fénye és jelene ne álljon annak multja és régi dicsősége mögött. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Hiszen e czélra lett volna szánva ötödfél millió összeg, mely a civillista czímén az ország kincstárából kifoly, de valójában fordittatik-e az a magyar udvartartás költségeire, leli-e az tisztán csak Magyarországon hováfordításának helyét, de sőt kérdem: van-e egyáltalában magyar királyi udvartartás? Mert hiszen azt csak nem nevezhetjük magyar királyi udvartartásnak, midőn nagyobb ünnepélyességek alkalmával, melyek Budán a várpalotában tartatnak, annak rendezésére mindenkor az osztrák császári Obersthofmarschall delegáltatik, ki az ugyan meglevő, de valójában csak a statisták szánandó szerepére kárhoztatott magyar királyi főudvarmester helyét tölti be és szorítja azt ki functiójából. Vagy pedig a magyar királyi udvartartás kellékeihez tartozik az is, hogy az évnek legalább 11 hónapján keresztül a királyi várpalotában az udvartól jelen senki sincs és ott a kaiserlich königlichen Schlosshauptmannon kivül, senki a honneurt nem adja és egyedül csak ő képviseli az udvart. Vagy talán valami nagy díszére válik-e dicsőségesen uralkodott Mátyás király várpalotájának, hogy ott a felirások ma mind németek és ott egyetlen hivatalnokot kivéve, az alkalmazottak között magyarul talán senki sem beszél. Mindezen anomaliák, t. ház, annyira visszás dolgok, hogy azokon, nehogy a nemzeti önérzet és a magyar király méltósága tovább is csorbát szenvedjen, minél előbb segíteni és a magyar királyi udvartartásnak régi fényét s különösen nemzeti jellegét megszerezni, visszaadni kell. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Az udvarnak a fővárosban lévő hosszasabb tartózkodása jelentékeny és jótékony befolyással volna nemcsak a főváros, hanem az egész országnak ugy anyagi, mint szellemi fejlődésére is, nagyobb lendületet adna a társadalomnak, a nemzetben még jobban felkeltené a ragaszkodási hajlamot uralkodójához, csalhatlan és örvendetes jele

Digitized by Google

volna ez az udvar rokonszenvének a nemzet irányában uralkodó és nép között általában a jó viszonyt örök időre megállapítaná s akkor meglátná a külföld, mire képes egy hazájáért és királyáért lelkesülni tudó lovagias nemzet. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* De a mi mindennél is fontosabb, az ország államhatalmi tekintélyét is jelentékenyen növelné, mert mig jelenleg a magyar király a külföld előtt alig ismeretes, a diplomatiai összeköttetésnél fogva tudomására jönnének annak, hogy dualisticus államformában a magyar király személye épen oly fontos tényező, mint az osztrák császár. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Továbbá egy valóban visszás és sajnálatos körülményre vagyok bátor a t. ház és különösen a t. kormány figyelmét felhívni és ez az, hogy még ma is a kétfejű sasos fekete-sárga zászló leng ott a királyi várlak ormain, a melyre tulajdonképen semmi szükség, mert ha csak azt célozná, hogy midőn felhuzatik a várpalota ormaira, ugyanakkor az uralkodó jelen van az országban, ezt épen ugy megtehetné a nemzeti lobogó is s aminthogy eltávolíttattak minden középületről a kétfejű sasos czímerek, ugy el kellene távolítani azt a várpalotáról is, mert a palota sem kizárólagosan a korona, hanem az állam tulajdona. De különben mi czélja is van annak, hogy a kétfejű sasos sárga-fekete zászló tudja Isten mennyi ideig kaczérkodjék még ott a Hentzi-szoborral.

Egy másik visszás körülmény az is, hogy a budai várpalotában egyetlen egy díszes udvari fogat sincs. Megtörtént már az, hogy midőn külföldi vendégek jöttek látogatni királyunkhoz, udvari fogatok hiányában, egyszerű bérkocsikon kellett őket elszállítani a vasutaktól s aztán budapesti fiakkereken tartották felvonulásokat a várba.

Tovább menve, nem teljes joggal megkövetelhetnők-e azt is, hogy a magyar királyi testőrség, mely jelenleg Bécsben van, az ország fővárosába helyeztessék át, mint a hogy az osztrák császári Arcière-Leibgarde mindig csak Bécsben székel. Szükség esetén a király személyének őrizetére szintén ugy felmehetnének azután ők Bécsbe, mint a hogy lejönnek az Arcière Leibgarde és a Burg-Gensdarmerie tagjai, midőn a király körünkben időzik.

Különben, t. ház, meg kell jegyeznem azt is, hogy bármikor és akárhányszor szólaltunk is még fel e tekintetben, a kormány semmiféle javítást a mi propositiónkra nem tett s konok nyakassággal ragaszkodik ahhoz, mit Bécsben rendelettül kap. Elismerem, hogy a budai várpalota jelen alakjában és kiterjedésében kissé szűk még mindezen attributumok és kellékek elhelyezésére, de miután a nagyobb dimensióban felépítendő újabb királyi várlak helyiségekben szűkölködni nem fog, a kormánynak lesz feladata mindazon kellékekről gondoskodni, melyek az udvartartás kiegészítésére szükségesek. Elvárjuk továbbá a kormánytól, hogy minden erejével oda fog hatni, hogy a magyar királyi udvartartás teljesen visszanyerje nemzeti jellegét s a jövőben elejét fogja venni mindazon visszásságoknak, a melyeket felsorolni szerencsém volt. Ebbeli reményemben a tételt magát különben megszavazom. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ugron Gábor: T. ház! *(Halljuk!)* Itt a czím ugy szól, hogy: királyi udvartartás. Már előttem szólott megmondotta, hogy hol van hát? Majd két évtizede, hogy a nemzet királyi udvartartásra jelentékeny összeget szavaz meg és az a királyi udvartartás nem létezik; ha nem létezik, mire fordítják azon összegeket, melyeket a nemzet képviselőháza megszavaz? *(Igaz! a szélsőbalon.)*

1872-ben Kerkapoly pénzügyminister ur a pénzügyi bizottság elébe részletes kimutatást terjesztett a civillista hovafordítása iránt; akkor meggyőződtek a nemzetnek képviselői, hogy bizony Magyarország a jótékonysági tételeknél nagyon háttérbe van szorítva az osztrák tartományokkal szemben, minek következése az lett, hogy a jótékony czélra fordítandó összeg 900,000 frtban megállapítatott és azóta az pontossággal meg is tartatott; tehát az a tény, hogy már egyszer a nemzet képviselői beletekintést nyertek a civillistába, márez a tény is bizonyítja, hogy jogunk van nekünk tudni azt, hogy ezen összeg mire és miként használtatik fel, de ha nem történt volna is, akkor is jogunk volna követelni, hogy tudjuk, hogy mire használtatik és mire fordíttatik az. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Az összes közösügyi kiadások mind a quota arányában osztatnak meg Austria és Magyarország között; az udvartartás költségei pedig egyenlően fedeztetnek Magyarországban és Ausztriában. Mit jelentett a nemzetnek ezen ténye a kiegyezésnél? Azt jelentette, hogy Magyarország ép oly királyi udvartartást kiván, mint a milyen császári udvartartás Bécsben van. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Mert ha nem kivánta volna ezt, akkor a költségnek nem felével, hanem csak 30%-val járult volna hozzá. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

És, t. ház, hogy Magyarországnak nincsen királyi udvartartása, ez törvényen alapul-e? Vajjon a törvényeinknek megfelelő állapot-e? Nem! Hiszen őseink, mióta a Habsburgok jogara alá kerültek, folyton törvényeikben és országgyüléseikben hozták meg határozataikat, hogy a magyar király, ki ha egyszersmind német császár is volt, székhelyét tegye Budára és minél többet üljön Budán az ő népei között és mikor egy nemzet azt kivánja, hogy fejedelme székhelyét a nemzet fővárosába tegye, ugyanakkor már azt is kivánta, hogy azon uralkodónak udvartartása is legyen. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

A mi közjogunk az udvari méltóságokat mind

Digitized by Google

fentartja, kiváltságos állást nyujt nekik és vajjon azt talán azért teszi, hogy ezek üres méltóságok legyenek és mikor a kiegyezés bekövetkezett és a jogtalanságok nagyrésze megszüntettetett, akkor ne következett volna az, hogy a restitutio in integrum mellett a nemzet azon helyzetbe jusson az uralkodó házzal és királyal a székhely kérdésében, a mely őt törvényeinél fogva régi jogos kivánságainál fogva megilleti, hogy magyar királyi udvartartás is állittassék. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Vajjon megfelel-e az a nemzet méltóságának, hogy itt az országgyülés megnyitása és más ünnepélyek alkalmával egy idegen állam functionariusai, az osztrák császár udvari hivatalnokai állják körül a magyar király trónját? *(Helyeslés a szélső baloldalon)* és ugy mint századokon keresztül, a visszaélések idejében, elszorítják a magyar méltóságokat saját hivatalos teendőik foganatosításában és végrehajtásában. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Ez bitorlás, *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon)* mert vagy fentartja a nemzet azokat a méltóságokat és a nekik biztosított jogkört, vagy nem. A mig azok a méltóságok megvannak, a nemzetnek joga van megkövetelni, hogy a méltóságok ne szoruljanak idegen ország és idegen hatalom méltóságai mellett háttérbe. *(Ugy van! szélső balfelől.)* Az osztrák császári ház hivatalnokai, itt Magyarországon sem a magyar nemzet méltóságát, sem a magyar nemzet fényét, sem a magyar történeti idők ragyogását nem képesek feltüntetni. *(Hosszan tartó élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Hiszen valóságosan nevetséges a helyzet, melyben vagyunk. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Bécs, „Hof und Residenzstadt". Ez a czíme. Graz, Prága, Insbruck, Salzburg, mind Residenzstadt; Budapest, Ischl pedig, ha az udvar idejön, „Hofausflug" *(Élénk derültség a szélső baloldalon)* és azok az udvari hivatalok és tisztviselők, kik ide Budapestre kiküldetnek, azok kapják a honorariumot a dritte Klasse szerint, a miért az udvari hivatalnokok és cselédségek körében nagy aprehensio van, mikor Budapestre kell jönni és mikor itt valami udvari ceremónia van, nem veszik észre a t. képviselő urak, kik a budai palotának lépcsőzetén járni szoktak, hogy az udvari cselédség csak mindig a kis liberiában van? A nagyobbat bizonyosan más viseli. *(Élénk derültség balfelől.)* Hát a magyar nemzet, mely az udvartartás költségeinek egész felét hordozza, annak a nemzetnek székvárosa csak „Hofausflug"; a díjazás dritter Klasse, a liberia másodosztályu legyen. Már bocsánatot kérek, t. ház, de az a nemzet önérzetét mélyen sérti. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* A nemzetnek joga van, ép azon ragaszkodásnál fogva, melylyel a trón iránt viseltetik, hogy a trón mellett saját nemzeti létének személyesítőit és annak méltóságait lássa; mert csak akkor fogják az idegenek a fejedelemben a nemzet méltóságát és a nemzet személyesítőjét felismerni *(Ugy van! a szélső baloldalon)* és legyen meggyőződve a t. ház, hogy sok alattomos nemzetiségi agitatiónak lenne egy napon a torka elvágva, ha azt látnák, hogy itt magyar királyi udvartartás van, *(Ugy van! a szélső baloldalon)* ha azt látják, hogy a királyt magyarok környezik. *(Ugy van! a szélső baloldalon)* és nem Magyarország ellenségei, *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* kik a magyar nemzetet gyülölik, mert akkor tudnák, hogy minden reménykedésük hiába való és oknélküli. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* De a mikor azt látjuk, hogy az udvartartásban mindazok ott vannak, a kikkel az absolut időkben az udvari cseleket szőni megszokták, a kikkel együtt tanácskozni és a kiktől jutalmakat várni szoktak, a kiknek ajkairól hallottak oly igéreteket, melyekért a magyar nemzet ellen készek voltak sikra szállni; ha azt látják, hogy a király személye körül, a királyi udvartartásban mind az ilyen régi személyek vannak, az a meggyőződés érlelődik meg bennük, hogy ez a magyar alkotmányosság bizony csak ideiglenes, mert különben a király trónja körül és királyi udvartartásban nem volnának meg a régi ismert alakok, hanem volnának azok, kik magyar udvari méltóságokat viselnek. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Hiszen voltak idők történetünkben, midőn Magyarország királyai más államoknak is uralkodói valának, volt idő, mikor a magyar király cseh király is volt, mikor a magyar király egyuttal Lengyelország királya is volt. Mindig az volt a szokás, hogy külön udvartartása volt mint magyar királynak és külön udvartartása mint cseh vagy lengyel királynak és ha a magyar király Cseh- vagy Lengyelországból visszatért, a határszélen már ott várták a magyar királyi udvari méltóságok, valamint ha a magyar király Csehországba, vagy Lengyelországba ment, a határszélen már várták a cseh vagy lengyel udvari méltóságok. Mátyás királynak magának is, a ki Bécset is birta, mint magyar királynak külön magyar udvartartása volt és volt külön udvartartása Bécsben is, ha ott időzött és onnan visszatért, a magyar udvartartás a határszélen várta királyát. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Nem kell oly messze menni, a habsburgi korszakban is valahányszor látogatásaival szerencséltette a király az országot, hogy koronázási vagy országgyülés megnyitásra megjelent, a magyar udvari méltóságok mindig kivonultak az ország határszélére. Már volt alkalmam bebizonyítani, hogy Károly király és Mária Terézia koronázása alkalmával a magyar udvari méltóságok elfoglalták helyüket és midőn az elé akadályok gördittettek s az országgyülés megkövetelte, hogy helyüket elfoglalják, az országgyülés kivánságának elég is tétetett. Hiszen nem kell ebben semmi lehetetlenséget látni. Ott van Svéd és Norvégia.

Digitized by Google

Ez országok királyának, mint svéd királynak külön svéd, mint norvég királynak külön norvég udvartartása van. De hát nincs Irland Nagy-Brittaniához oly viszonyban, mint a milyenben van Magyarország Austriához. Mégis mit látunk? Azt látjuk, hogy az angol királynőnek Irlandban külön udvartartása van, mely királyi udvartartás akkor, midőn a királynő nincs ott, az alkirályt veszi körül. *(Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Bocsánatot kérek, t. ház, de egy nemzet souverainitásának kifejezésére nem elégséges csak, hogy fizessen, *(Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon)* de látnia kell pénzeért azt a fényt, a mely fényt az ő nemzeti souverainitásának kifejezésére szükségesnek tart és ítél. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Nagy fontosságú volna az, hogy ha a magyar királyi udvartartás itt be volna rendezve. Nagy fontosságú társadalmunkra nézve, mert akkor a magyar előkelő világ nem volna oly szűkes társadalmi életre szorulva, mint most; mert vagyonosabbjainak több hiúságot és több fényűzést kedvelő része nem vándorolna Bécsbe, hogy ott az osztrák császári udvar csillogását emelje, hanem a magyar király és a magyar király udvartartása körül megtalálná mindazt a csillogási kedvet, mindazt a hiuságot kielégítő módot, melyért most Bécsbe vándorol *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon)* és ezáltal Magyarország tekintélyének emeléséhez jelentékenyen hozzájárul. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Nem oly veszedelmes az udvarnak itt nálunk jelenléte, mint azt némelyek mondják a politikai erkölcsiségre, ha az itt állandóan jelen van, mint most, ha ritkábban jelen van; mert mikor ritkábban jelenik meg s fényt és ragyogást tüntet fel, az az ujság ingerével bir és hat azokra, a kik, hogy az udvari körökbe bejuthasson, készek megválni politikai meggyőződésüktől; de ha az udvar állandóan itt van, a megszokottság jellegével fog birni s megszünik az embereket ingerével csábítani. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Ha azt akarjuk, hogy a nemzeti létünk fentartassék, szükségünk van arra is, hogy a dynastia lehetőleg nemzeti jellegűvé alakuljon át. Szükségesnek tartjuk, hogy a magyar uralkodóház magyarosodjék. De ha nem lakik itt az ország területén, vajjon elégséges-e, hogy tagjai nagy birtokkal birjanak az országban s a magyar főrendiházban helyök legyen, de ne foglaljanak helyet a magyar király udvarában, melynek fénye egyszersmind a magyar nemzet fénye és ragyogása is? *(Ugy van! a szélsőbalon.)* Hisz azt tapasztaljuk, hogy a kik köztünk élnek, szokásainkat, vágyainkat megismerik, azok meg is szeretnek. Az első feltétel az, hogy minket megismerjenek, hogy a magyar nemzethez több rokonszenvet és vonzalmat érezzenek; megismerni pedig nem fognak, ha hivatásuknál fogva oly udvari körökben élnek, a mely Magyarországon vendégnek jön és távol van. *(Ugy van! a szélsőbalon.)* Ezenkivül a magyar udvartartásnak politikailag is nagy befolyása van. A legalkotmányosabb és dynasticusabb nemzet az angol, nem azt a befolyást érvényesíti a királyi udvartartásnál, milyet sem Austria, sem Magyarország nem érvényesíthet, hanem a leghatártalanabbat.

Nemcsak a kamarások, hanem még az udvarhölgyek kinevezésére is befolyást gyakorol ott a felelős kormány. 1841-ben, midőn a királyné Peel ministeriumát meghivta a kormányra, két éven át képezte vita tárgyát, mig végre győzött azon elv, hogy parlamentaris kormányzat nem állhat fenn és nem képviselheti teljesen a parlamentaris kormány-rendszert, ha az udvar kebelében a trón körül ellenkező nézetü emberek vannak, mint a milyen a ministeriumé. Ott, a hol wighek vannak a kormányon, joggal megkövetelhették, hogy a tory-pártiak mellőztetvén, az ország cardinalis hivatalait saját pártjuk tagjaival tölthessék be. Mennyivel szükségesebb és fontosabb ez nálunk, hol nemcsak két párt, hanem két állam, két faj közti különbség is érvényesülhet, mennyivel fontosabb ez nálunk, a hol még ma is látjuk, hogy az alkotmányosság érzete az udvar körében kevés tért hódított. Hisz ott van a mult év tanusága, mely meggyőzhetett mindenkit arról, hogy a nemzet, midőn 1867-ben kiegyezett, akkor elmulasztotta egyszersmind a magyar udvartartást is életre hivni s ennek előbb-utóbb meg kellett teremnie gyümölcseit, mert mikor a magyar nemzeti aspitiók egyhangulag megzendültek ugy a képviselőházban, mint künn, mit tapasztalunk? azt, hogy ott Bécsben az udvari körökben az ugynevezett udvari és katonai párt oly elszántsággal s merészséggel emelte fel fejét, hogy az udvar és a parlamenti kormány közt nem lévén semmi összeköttetés, az összeütközés nem a parlamenti rendszer győzelmével végződött, hanem a ministerelnök penitentiás utjával. *(Derültség a szélsőbalon.)* T. ház! Nem könnyelmüség-e elnézni, hogy az absolutismus és reactio elemei fenntartatnak egy medenczében, egy előkelő világban, a melyben mindig a trón köré férkőzhetnek, gyanuval és bizalmatlansággal töltik meg urunk és királyunk fülét. A nemzet századokon keresztül küzdött és harczolt ezen idegen tanácsadók ellen. Vajjon ezek sugdosásának és az azokból származható veszedelmeknek nincs-e ma is kitéve nemzeti létünk akkor, midőn csak egy osztrák császári udvartartás van, a melyre befolyásunk nincs, a melyben az alkotmányosság kevéssé érvényesül s a melynek kebelében a magyar nemzet régi ellenségei egyenkint láthatók és feltalálhatók. *(Ugy van! a szélső balfelől.)* Ha azt akarjuk, t. ház, hogy a trón iránt való ragaszkodás, mely az országban fejlődésben van, még in-

Digitized by Google

kabb fejlődjék; ha azt akarjuk, hogy ott a legmagasabb helyen a még meglevő bizalmatlanság elapadjon, a nemzet aspiratióinak csak azon egy utja van, hogy ha saját törekvései számára sikerül magát a Felséges urat is megnyerni. *(Ugy van! a szélső balfelől.)* Ez pediglen mindaddig nem válhatik lehetővé, mig aspiratióink, törekvéseink és érzelmeink nemcsak, hogy ismeretlenek, hanem azok teljesen félreismertetnek és bizalmatlansággal kisértetnek. Tényeket tudnék, t. ház, felhozni, a melyek igazolják, hogy az udvarnak ellenséges érzülete mennyi kárt okozhat Magyarországnak s hogy a bécsi császári udvar ellenséges érzülete közvetett uton mennyi kárt okoz a magyar nemzetnek.

Nem terjeszkedem ki, t. ház, a vám- és kereskedelmi szerződésnek és az osztrák nemzeti bankkal való kiegyezésnek minden phasisára, hogy felmutassam azon egyes nyomokat, melyeken ezen bizalmatlanság újból és újból előtör, elég arra hivatkoznom, hogy az uralkodó háznak roppant nagy tömegü értékvagyona van, a melyből tudomásom szerint, semmi sincs magyar értékekben elhelyezve. Megtörténhetnék-e az, t. ház, ha a magyar értékek ellen való bizalmatlanságot az udvari környezet folyvást nem ápolná? *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Felszólalásomat röviden azzal zárom, hogy saját nemzeti fejlődésünknek s nemzeti létünknek érdekében áll, hogy a magyar király külön magyar udvartartással birjon. Megszavazom az összeget azon reménhyben, hogy eziránt a kormány megteendi a lépéseket, mert ha azt tapasztalnám, hogy nem teszi meg a kellő lépéseket s hogy felszólalásomnak nem lesz sikere: kénytelenek lesztink a jövőben megtagadni ezen összeget, mely egy idegen udvartartás fentartására fordittatik. *(Élénk helyeslés a szélső balfelől.)*

Tisza Kálmán ministerelnök: *(Halljuk! Halljuk!)* Nem gondolom, hogy szükséges lenne az imént elmondottakra hosszabban reflectálni. *(Halljuk! Halljuk!)* Ezen kérdés a t. ház előtt már többször megfordult s mindig úgy döntetett el, a mint a törvény és a nemzetnek e házban is jelen lenni tartozó loyalitása kivánta. Ugy fog ez eldöntetni ma is.

Azonban kénytelen vagyok egy pár dologra mégis reflectálni. *(Halljuk! Halljuk!)* Az egyik az, hogy azon udvartartást, mely a magyar királynak udvartartása, idegennek nevezni nem lehet. *(Helyeslés jobbfelől.)* A másik pedig az, hogy abban a tekintetben, hogy ki jogosult s ki vehet részt az udvari ünnepélyeken — nem tekintve a koronázási eseteket, melyeknél meg van állapitva a rendszeres ceremoniále — tökéletesen egyforma a helyzet. Voltak és vannak azon udvari körökben s az udvari méltóságokban magyar emberek is. Ezek épen oly jogosultak Bécsben teljesiteni hivatásukat, mint a milyen jogosultak erre itt a nem magyar állampolgárok, a kik e hivatalban vannak. Ez a másik dolog, a mit meg kivántam jegyezni.

A harmadik az, hogy én soha még — nem akarom kétségbe vonni, hogy a képviselő ur hallhatta valakitől — de én soha még azt nem hallottam, hogy Budapestet máskép, mint az ország fővárosát tekintették volna s hogy az udvarnak Budapestre jövetelét maga a Felség és azok, a kik hozzá tartoznak „Ausflugnak" tekintették volna. *(Helyeslés jobbfelől.)* Valamint voltam udvari ünnepélyeken Budapesten és Bécsben, de azt a különbséget a liberiában, a melyet a képviselő ur talált s melyre ő olyan nagy sulyt helyez, *(Derültség jobbfelől)* én legalább észre nem vettem.

Kénytelen vagyok továbbá és pedig nem saját tapasztalatom, hanem a nemzet tapasztalata alapján visszautasitani azt a vádat, mintha az udvari körökben az alkotmányos érzelem s Magyarország törvényes alkotmányos helyzetének tisztelete nem léteznék és hódításokat nem tett volna. Kérdem, vajjon épen a mit a képviselő ur és pedig talán már másodszor felhozott — mert azt hiszem, ő beszélt a multkor is a ministerelnök poenitentialis utjáról — azon esemény nem-e arra mutat, hogy ha egyes körökben lennének is ily törekvések, az, a ki felettök áll, az, a ki Magyarország királya: Magyarország jogait és törvényeit nemcsak tiszteletben tartja, de tiszteletben tartásukat meg is követeli. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* És akkor, midőn egy ministerelnök oda, a hol a magyar király épen tartózkodik, egy komoly perczben kimegy s a magyar királynak oly nyilatkozatával jön vissza, a milyennel jött, akkor poenitentialis utról beszélni bizony isten, a valóságnak még csak a látszatával sem bir. *(Helyeslés jobbfelől. Derültség és ellenmondások balfelől.)*

Ezek után, t. ház, megjegyzem még, hogy azok, a kik 1867-ben megállapitották az udvartartási hozzájárulást, bizonyára tudták, mit akarnak vele és nem várták, hogy 19 év mulva a képviselő ur magyarázza meg, hogy bizonyosan mit akartak. A mit azok akartak, azt meg is csinálták. A mi az udvartartást illeti, ott folytonosan épen a magyar irányzatban sok változás történt apróságokban, de hisz azok is legnagyobbrészt csak apróságok, miket a képviselő ur felsorolt. Ezt nem tagadhatja senki, valamint azt sem tagadhatja, hogy ugy nyelv, mint érzelem tekintetében 300 év óta még soha sem volt oly magyar királyunk, mint a mostani. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* Ajánlom a tétel elfogadását. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve, hogy ha tehát szólani senki sem kiván, azt hiszem kijelenthetem, hogy a királyi udvartartás költségei czimen a 4.650,000 frt, megszavaztatik, miután a tétel senki által meg nem támadtatott. Következik az 5. lap.

Digitized by Google

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Ő császári és apostoli királyi felsége kabineti irodája és e kabineti iroda nyugdíjai. Rendes kiadások: II. fejezet. Kiadás 71,300 frt.

Elnök: 71,300 frt megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Országgyülés. Rendes kiadások: III. fejezet 1—5 czím és VI. fejezet 1. czím. Kiadás: 1. czím. A főrendiház kiadásai 55,714 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: 2. czím. A képviselőház kiadásai. 1.048,093 frt.

Dániel Ernő előadó: T. ház! A pénzügyi bizottság e czímnél kötelességének tartja a t. ház figyelmét felhivni arra, hogy itt a dologi kiadásoknál előforduló nyomdai költségeknél tetemes megtakarítások lennének elérhetők, ha azon nagyterjedelmű ügyiratok, melyek már fűzve és tartós alakban kiosztattak a képviselők között, a képviselőház irományai közé ismételten föl nem vétetnének. Minthogy erre vonatkozólag a ház gazdasági bizottságát illeti a rendelkezés joga, a pénzügyi bizottság tisztán a ház figyelmét kivánta e körülményre felhivni.

Elnök: Az 1.048,093 frt megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: 3-ik czím. Az országgyülési gyorsirodai személyzetének illetményei. 34,470 frt. A magyar delegatió kiadásai 26,000 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: 4-ik czím.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: 5-ik czím. Az állami közös függő adósságot ellenőrző bizottság kiadásai: 7,000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Összes kiadás 1.171,277 frt.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Nyugdíjak VI. fejezet. 14,056 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon: Állandó országház építésére az 1884. évi XIX. törvényczik alapján. Beruházások: I. fejezet. 600,000 frt.

Gulner Gyula: T. ház! A beruházások első fejezetének első czíme alatt az állandó országház építésére az 1884. XIX. törvényczikk alapján előirányoztatik 600,000 forint. Ennek ellenében vagyok bátor a következő indítványt beadni. „A beruházások első fejezete alatt állandó országház építésére előirányzott 600,000 frt töröltessék. Egyszersmind utasittatik a ministerelnök, hogy az 1884. évi XIX. törvényczikk hatályon kivül helyezése iránt még ez ülésszak alatt törvényjavaslatot nyujtson be.“ *(Élénk helyeslés balfelől.)*

Engedje meg a t. ház, hogy igazán csak néhány perczre becses türelmét igénybe vegyem s röviden indokoljam indítványomat.

A mult héten befejezett költségvetési általános vitában részt vett szónokok, kezdve a ministerelnöktől, mindannyian erősen hangsúlyozták, menynyire kell takarékoskodni, mennyire kell mindent magunktól megvonnunk, a mi nem szükséges, sőt sokan tovább mentek, mondván, a mi nem legszükségesebb. Még a legszükségesebbekre is, szerintem igen helyesen kimondatott, hogy ezekben is mértéket kell tartani. A pénzügyi bizottság általános jelentése szintén a takarékosságot hangoztatja és reproducálja azt, a mit eziránt a ministerelnök ur a pénzügyi bizottságban mondott. A ministerelnök ur ugyanis ezt mondta:

„A kormány érzi és belátja a pénzügyi helyzet komolyságát és arra való tekintetből a költségvetésben a jelen kereten belül is oly szigorú takarékosságot akar kifejteni, hogy ha idő folytán törvényhozási intézkedések vagy más elháríthatlan okok behatása következtében, elodázhatatlan új kiadások vagy kiadási nevekedések keletkeznének is, azok költségvetésünk jelenlegi keretében más kiadások megszorítása által helyet találjanak és pedig ezt ugy a rendes kiadásokra, mint a beruházásokra nézve egyenlő szigorral alkalmazandónak véli, sőt a beruházásoknak lehető leszállítására törekszik.“

T. ház! Ime egy tétel, mely 600,000 forintban van előirányozva, a mely nem szükséges, még kevésbbé legszükségesebb, a mely nélkül az állam rendes functióit teljesítheti, a nélkül is, hogy az állam czéljai veszélyeztetve volnának, a melyről nem mondható az, hogy az államélet folytatásának szükségszerü követelménye volna. *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Én jól tudom, t. ház, hogy az állandó országház építését szerették annak idején és szeretik ma is ugy feltüntetni, mint a megszilárdult magyar alkotmányosság megtestesitését, mint az uralkodó magyar állameszme jelképét. Pedig hát, t. ház, hogy mit ér azon alkotmányosság, vagy maga azon állameszme, vagy maga azon állam, a mely folytonosan pénzügyi zavarokban van, a mely napról napra — a mint épen a pénzügyi bizottság jelentésének tenorja mutatja — közeledik azon áldástalan pillanathoz, midőn alig fog képes lenni állami feladatainak teljesítésére s a midőn nagy megrázkódtatások nélkül bajosan fog azon helyzetben lenni, hogy teljesithesse törvényekben elvállalt kötelezettségeit! *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon)* ezt én bővebben fejtegetni nem akarom.

Csak azt jegyzem meg, hogy az én meggyőződésem szerint legszilárdabban azon állam áll, mely-

Digitized by Google

nek pénzügyei rendben vannak. *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Ekkor az állam tud gondoskodni bel- és külbiztonságáról, ekkor culturalis missióját megtudja oldani, ekkor meg tudja honosítani azon intézményeket, melyeket a polgárosodás és haladás a mai kortól méltán megkövetel. *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)* S ekkor joggal és büszkeséggel hivatkozhatik az állameszme uralmára is, melynek védpajzsa alatt egy boldog nép békében élvezi alkotmányos szabadságát s polgári tevékenységének gyümölcseit. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

E nélkül, t. ház, szerintem lehet ezen építendő országháznak nem 18, de isten tudja hány udvara, lehet 100-nál több tornyocskája, de ez mind nem fogja jelképezni a megszilárdult magyar alkotmányosságot és magyar állameszmét, az szerintem nem lesz több egy folytonosan pénzügyi zavarokkal küzdő államnál, ismétlem, soha sem lesz több — bocsánat a hasonlatért — mint a czigányvajda rongyos dolmányára felvarrt ökölnyi ezüst gomb. *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Igy fogja magát kivenni azon folytonos pénzügyi zavarokkal küzdő államban a fényes országház.

Ha gazdag ország volnánk, t. ház, ha volna elég pénzünk tulajdonképeni állami feladataink megoldására, ha nem volnánk a helyzet által vas szigorral kényszerítve arra, hogy mértéket tartsunk a szükséges és okos mértéket, a legszükségesebb kiadásainkban s itt is helyes egymásutánt tartsunk; akkor én igazán merem kérdeni: ki volna az, a ki erre is nem szavazná meg a szükséges összegeket örömmel?

De midőn mindannyian érezzük adóink súlyos voltát, midőn a közel jövő ismét újabb adóemelésekkel fenyeget, midőn költségvetésünk azt mutatja, hogy államadósságaink évi kamatterhe majdnem összes költségvetési kiadásaink egyharmadával fölér, midőn közel 40 millió állandó deficittel küzdünk, midőn a t. kormány itt áll tanácstalanul és nem birja megmondani az országnak a kivezető utat, a kibontakozás módjait és lehetőségét, akkor, t. képviselőház, én teljes meggyőződésemmel merem állítani és kérdezni: nem több-e a könnyelműségnél *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon)* 600,000 forintot megszavazni, végösszegben pedig kiadni és elkölteni legalább 15 milliót oly dologra, a mely, megengedem, helyén van rendezett pénzügyi viszonyok között, a mely kedvező pénzügyi helyzetben lehet egy nemes, magasztos nemzeti ambitiónak kifolyása, de akkor sem és ott sem feltétlenül szükséges. A mi viszonyaink között pedig semmivel sem több, mint a beteges fényüzés és pazarlási hajlam ápolgatása és dédelgetése. *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

T. képviselőház! Én nem tehetek róla, de ily körülmények közt nem birom magamat elhatározni arra, hogy ezen összeget megszavazzam. Nekünk, t. ház és épen a t. kormánynak, épen a t. többségnek, mely a takarékossági elvet annyira hangsúlyozza, meg kell mutatni, hogy azt komolyan értették, hogy azzal igazat akartak mondani.

Tudom, t. ház, hogy erre a czélra már tetemes összeg, ha jól vagyok értesülve, 4 vagy 5 százezer forint tényleg elköltetett. Hát, t. ház, én azt mondom: inkább maradjon az ott, értékesítse a t. kormány azt a telket, mely e czélra ki van jelölve, ugy a hogy birja, vagy tartsa meg az ország számára, még szerencsésebb unokák felemelhetik azon az országházat; előttem a jelen pillanatban, az ország mai pénzügyi viszonyai közt mindez másodrendű kérdés; előttem a főczél az, hogy takarékoskodjunk, hogy takarítsunk meg minden forintot, a mely megtakarítható. Messük ki saját testünkből kimélet nélkül, ha másként nem megy, egy kis vérvesztés utján is, azt a kóranyagot, melynek neve fényüzés és pazarlás *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon)* és csakugyan tettekkel mutassuk meg azt, hogy akarunk és tudunk is takarékoskodni.

A t. túloldal oly erősen és következetesen hangoztatta a lefolyt költségvetési vitában, hogy mennyire akar és fog takarékoskodni; magának a kibontakozásnak egyik irányát a t. ministerelnök ur ép ennek szigorú alkalmazásával jelölte meg; hát én kérem a t. túloldalt: méltóztassék ez alkalommal következetesnek lenni és eltérni azon eddigi szokástól, hogy a takarékosságot mindig hirdették ugyan, de sohasem követték. *(Ugy van! a baloldalon.)*

Ajánlom indítványomat elfogadásra. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Madarász József: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Az előttem szólott t. képviselő ur által előadott indítványhoz teljes mértékben hozzájárulok. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Meg vagyok győződve, senki a t. házban nem fogja azt gondolni, hogy én ne óhajtanám, hogy az ország építtessen képviselőihez illő és állandó házat a tanácskozások számára annak idején és annak módja szerint. De azt ismét nem tagadhatja senki, hogy a tervezett országháznak felépítése, mely körülbelül 12—15 évet fogna igénybe venni, és a mely körülbelül 14—15 millió frtba *(Felkiáltások a szélső baloldalon: 20—25 millióba!)* mindenesetre belekerül, legalább is nem ezen ország pénzügyi viszonyaihoz való. *(Ugy van! a szélső balon.)*

Tökéletesen helyes tehát ezen indítvány, a mely felhívja a kormányt, hogy vegye az ügyet ismét fontolóra és az ország jelen pénzügyi viszonyaihoz mérten készíttessen egy uj tervezetet a képviselőház s ha kell, a főrendiház részére is. Az emelendő épület, ha kisebb lenne is, természetesen nem lesz egy két év alatt felépíthető s addig e terem használható volna. De két, három, négy év alatt fel lehet egy kisebb országházat és talán a

Digitized by Google

tervezett tizennégy-tizenöt millió harmadáért vagy még kévesebbért is építeni. Nem tagadhatja a t. ház egy tagja sem, hogy a mi részünkről is megadatik az alkalom arra, hogy ha kell és a mikorra kell, építtethessék országház, de olyan országház, a mely a nemzet mai pénzügyi viszonyaihoz mérten nem fogja a nemzet nagyobbmérvü megadóztatását e tekintetben is igénybe venni.

Én tehát ezen tekintetekből remélem, hogy a t. kormány, valamint a t. többség azon indokoknál fogva, melyeket t. barátom is előhozott, ez alkalommal tényleg be fogja bizonyítani a takarékossági szempontok tekintetbe vételét és azt, hogy a haza pénzügyi rendezését óhajtja s ezen beterjesztett indítványhoz hozzájárul, a melyet részemről én is teljes mértékben pártolok. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Tisza Kálmán ministerelnök: T. képviselőház! Már az általános vitánál szóba jött az országház építése. Én azon alkalommal is igen röviden kinyilatkoztattam, hogy e szempontból részemről semmi néven nevezendő hibát el nem ismerek és a magam részéről elállani a czélba vett építéstől hajlandó nem vagyok. *(Halljuk!)*

Ha méltóztatnak visszaemlékezni, első sorban azt, hogy egy országházra szükség van, mindenki rég elismerte. Évekig vádoltattam, hogy semmit sem teszek ez irányban, sőt hallottam a vádat, hogy nincs érzékem az iránt, mily fontos Magyarországra, hogy legyen a törvényhozó testületnek tisztességes háza. Akkor történt, hogy törvényjavaslat alapján felhatalmaztatott a kormány pályázatot hirdetni. Ezen pályázat törvény alapján lefolyván, ismét, midőn a díj egynek oda ítéltetett, törvény által utasíttatott a kormány az építésnek munkába vételére és teljesítésére.

Azt tehát, hogy erre szükség van, nem vonta soha, nem vonhatja tagadásba ma sem senki. Azt modhatták, mondták is, hogy túlságos díszesen terveztetett a palota, hogy ennélfogva többe fog kerülni, mint a mennyibe kerülhetett volna. De ezen kérdés fölött a törvényhozás akkor, mikor az elfogadott terv alapján az építést is elrendelte, határozott. Ezen tervek alapján *(Zaj balfelől.)* — méltóztassék csak nyugodtan végig hallgatni — hogy biztosíttassék az építés, természetesen ugy az építészszel, mint a szállítókkal bizonyos szerződéseket kellett kötni. Miután ezek törvény által biztosítva mentek be a munkába, most egyszerre azt mondani: Mindent széttépünk, vége van mindennek, nem lehet.

Pedig ezen határozati javaslat szerint ujból kellene kezdeni mindent, a tervek elkészítésétől fogva és a törvény megváltoztatása által halomra dönteni mindazt, a mi eddig a törvény alapján tétetett.

Én, t. képviselőház, bizonynyal komolyan veszem a takarékosságot meg is fogom győzni róla a képviselő urakat, hogy a mennyiben emberi erőtől függ, követni fogom ezen utat, mint követtem már éveken keresztül. De, engedelmet kérek, rossz takarékosságnak tartanám — őszintén megmondom — azt, ha a nemzet ma, miután már törvényileg intézkedett a dologban, épen saját alkotmányos testületei, törvényhozási házának a kellő méltóságból kivetkőztetés által akarna takarékoskodni.

Sokszor hallottam, hogy nincsen érzék bennem az eszményi dolgok iránt. Ugy látom, ebben a tekintetben több van bennem, mint sokakban, a kik vádolnak; mert én Magyarországra nézve abban, hogy szemmel látható legyen s a kevésbbé értelmes ember előtt is láthatólag feltünjék, hogy itt az összes nemzet mindennek fölébe helyezi alkotmányos jogait s azok gyakorlóit, a törvényt hozó testületeket, oly eszményi dolgot látok, a mely eszményi ragaszkodás a szabad institutiókhoz, de gyakorlati érvényesítése is annak, hogy a magyar államot az ő szabad alkotmányában minden szem megláthassa és tisztelhesse. Kérem a 600,000 forintot megszavazni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Thaly Kálmán: T. ház! *(Halljuk!)* Azon időkben, a melyekre az igen t. ministerelnök ur hivatkozni méltóztatott, tudniillik a mikor az országház tervezete elkészült s ki volt itt állítva a polytechnicum egyik termében; az akkori képviselők felhivattak, hogy a mintát tekintsék meg. Meg is tekintettük nagy számmal, a törvényjavaslat a ház elé került és itt vitatkoztunk a fölött. Azon időben, mondom, épen az én csekély személyiségemnek nem is egy, hanem többszörös vitatkozásom volt többszöri felszólalásom következtében az igen t. ministerelnök és belügyminister urral ezen tárgyban.

Minthogy az ügy most felmerült, talán ezen vonatkozási viszonyoknál fogva hivatva vagyok némileg egy pár szót ezen kérdéshez én is szólani. *(Halljuk!)*

Kétség sincs abban, a mit az igen t. ministerelnök ur itt előadott, hogy formailag az eljárás correct. Azt mi nem is támadtuk meg, törvénynyel van szentesítve, törvénynyel határoztatott el, törvényhozásilag terveztetett. Én azon oldalról nem is támadom meg; fájdalom, fait accompli a dolog; annak idejében, mig törvénynyé nem lett, megtámadtam. A t. ház iratai megmutatják, hogy azok, a kikkel egy párthoz van szerencsém tartozni, akkor is figyelmeztették már a kormányt, noha még pénzügyeink akkor nem állottak olyan rosszul, mint most, hogy túlságos költekezést fog elkövetni ezen ügyben, sőt én pártom megbizásából határozati javaslatot is adtam be — megmutatják az iratok — ki is jelöltem az igen t. ministerelnök ur előtt az állami sóháztelkeket, a melyek állami tulajdonok itt a vámház körül, mint mindenképen alkalmasakat, mint a hol, a telek már az állam

Digitized by Google

tulajdona lévén, 3, legfeljebb 4 millióval oly országház lett volna építhető — a mi elenyésző csekély összeg ehhez képest — mely megfelelt volna mind a nemzet méltóságának, mind pedig az a czél is el lett volna érve, hogy az idegen, vagy a vidéki hazafi, egy arra való előkelő helyen, a Dunasor közelében szemmel láthassa a magyar alkotmány megtestesülését, az országházat, mert arra én is sokat adok.

Azt is helyeslem, ha a t. ministerelnök ur bizonyos idealismust, eszményiséget hangsúlyoz az országház épületénél, hogy legyen méltó az egy alkotmányos nemzethez, hogy annak testületei méltóképen elhelyezve legyenek. E szempontok vezettek ama tervezetnél, a melyet annak idején én és az a párt, melyhez tartozom, ajánlottunk és a mely pazarlás nélkül megfelelt volna rendeltetésének és a mostaninál legalább is ötszörte kevesebbe került volna. Maga a t. ministerelnök ur elismerte akkor, hogy a mi az olcsóság szempontját illeti, igazam van, de a helyre nézve más rendeltetést emlegetett, gondolom az igazságügyi palota, vagy nem tudom micsoda terveztetett oda és egy más akadály vettetett fel, hogy a vámház közel lévén, az zajos kereskedelmi pont lenne; szóval a telkek ott hevernek és disztelenítik a fővárost sülyedt épületeikkel, mig más helyen egy V. Károly-féle Alhambra, mely ma is bevégezetlen, kezd emelkedni és deszkakerítéseivel elzárja a főváros nagy környékét a fejlődéstől.

T. ház! Ha megtestesíteni akarunk egy oly ideát, mint az alkotmányosság, illő épülettel, minden esetre szükséges, hogy ez a nemzet geniusához képest történjék. A ministerelnök ur hangsúlyozta az eszményt, azért térek rá. A magyar nemzet geniusa mindenhez közelebb áll, mint a góth stylushoz. Ez a palota, melyet akkor fel méltóztattak erőszakolni, nem a mi climánkhoz és nem a mi geniusunkhoz való. Ott van a kassai dom, egyetlen nagyobbszerű alkotása a multnak Magyarországon góth stylusban; az is omladozik, düledezik és az idők viharait nem állja. Példa rá továbbá — akkor is említettem — a szép stylü góth emlékszobor, a mely a mai esküttéren állott, a mely a dunaparti szeleket kiállni nem tudta és 10 évet sem ért meg és deszkakerítéssel kellett körülvenni, hogy a hulló kövek agyon ne üssenek valakit, utóbb pedig el kellett hordatni. Óhajtom, hogy ne járjunk igy a góth-csúcsokkal, czukorsütemény-szerü fialákkal diszített országházzal. Megmondtam ezt nemcsak itt, de az épitészeknek is kifejtettem, a kik azt mondták, hogy ez nem is tiszta góth-stylü, mert két csúf franczia mansard lesz rajta, a mely elékteleníti. Hogy nem maradtam e véleményemmel egyedül, hivatkozom a Bécsben és Lipcsében megjelent szaklapokra, melyekben gúny tárgyává tétetett ez épület, mint echt ungarischer Styl, mindenféle aprólékos túlzott diszítésekkel és semmi valódi stylszerü egyöntetüséggel, mert a góth-styl a franczia mansardokat nem türi meg. De én most ebbe belemenni nem akarok, hanem a jövő nemzedék, a mely meg fogja érni — mert én aligha érem meg, kivált pénzügyi calamitásaink között, mig az országház felépül — tapasztalni fogja, hogy örökké csorogni fog, örökké hulladozni és porladozni fognak kövei az északi széltől s talán majd egy pár az ülésekre járó képviselőt agyon fognak ütni a hulladozó kövek. *(Élénk derültség.)* Óhajtom, hogy a végzet azokat, vagy azok ivadékait ne büntesse, kik rászavaztak e szerencsétlen colossusra.

T. ház! A t. ministerelnök ur azt méltóztatott mondani, hogy rossz takarékosság volna ép ily épülettől vonni meg a pénzt; de arra nem méltóztatott felelni, hogy mekkora a pénzösszeg. Mert ha rossz takarékosság az országháztól a költséget megvonni akkor, mikor a nemzet rongyokba burkolva éhezik, akkor ily országházat épiteni „czifra nyomorúság.“ Tessék most már választani a t. ministerelnök urnak a rossz takarékosság, vagy a czifra nyomorúság között.

Részemről hivatkozom arra, hogy elejétől fogva ellene voltam és velem együtt azon párt minden tagja, a melyhez tartozom. Kifejtettem okaimat. A többségnek czifra országház tetszett, méltóztatott brillirozni akarni. Most megvan. Hogy nekünk igazunk volt, mutatja a Gulner Gyula t. képviselő ur által benyujtott határozati javaslat és az azt követő felszólalások, mert valóban nem illik az egy szegény országhoz, hogy midőn ajkig van elmerülve és fuldoklik a financialis deficitben, akkor iparkodjék, mint ha valami agg szűz ha bálba készül, magát czifra cziczomákkal feldiszíteni. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Nem kivánjuk mi azt — a mire a t. ministerelnök ur hivatkozott, hogy nem volna correct eljárás — hogy a mi törvényhozásilag egyszer már elfogadtatott, folyamatba tétetett, az most megsemmisíttessék, visszavonassék; nem kivánunk mi alkotmányellenes dolgot, hogy a mi egyszer megszavaztatott, azt most visszavonjuk; hanem kivánjuk azt, hogy függesztessék fel az épités legalább addig, mig az önök bölcs gazdálkodása pénzügyeinkben meghozza azt a boldog paradicsomi állapotot, hogy bőven költhetünk, hogy mint Olaszország, midőn valutája rendezve lévén, aranyban fizethetett; nem lesz deficitünk és nem kell adósságot csinálnunk. Ha azután mindez meglesz, nem bánom, ám rakja a t. ministerelnök ur fényes, aranyos fialákkal akár egész Budapest városát körül. Akkor lesz alkalom és költség reá; de mostani állapotunkban, megvallom, a szivem vérzik, hogy ha látom, hogy ily czifra nyomorúságra szóratik ki az ország pénze.

Én tehát szintén azt kivánom, hogy függesztessék fel legalább egyelőre ez az épitkezés és ha

Digitized by Google

azután az idő, e nagy mestere mindennek, megérleli a dolgot, folytassák az építkezést, vagy ha czélszerűnek bizonyul a tervnek megváltoztatása, ez megtörténhessék. Ezzel meg lesz mentve az alkotmányos eljárás is. Ezen értelemben elfogadom Gulner Gyula t. képviselőtársam indítványát, hogy a további építkezés felfüggesztessék. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Herman Ottó: T. képviselőház! Nem tehetem, hogy e tételre nézve megjegyzést ne tegyek; nem tehetem már azért sem, mert rendkivül jellemző az Magyarország ministerelnökétől, hogy ő egy ugyszólván szomszéd tételekre vonatkozólag teljesen elütő érvelést sziveskedik használni. A jelenlegi tételnél azt mondja, hogy egy fényes országházra azért van szükség, hogy az egyszerű ember is lássa a magyar alkotmány fényét, díszét és dicsőségét. Midőn arról volt szó, hogy a királyi udvartartás hozassék Magyarországra, egy intézmény, mely még sokkal inkább hat fényével, a mely sokkal meggyőzőbb díszével, akkor a t. ministerelnök ur egészen más nézetben van. *(Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

T. képviselőház! A ki az új országház ügyének előzményeit ismeri, az tudhatja jól, hogy mi döntött a helyre és mi annak díszére nézve. Egy immár háttérbe szorult, egykoron hires diplomatának és egykoron ministerelnöknek szava: Oly épület álljon a Duna-parton, hogy midőn az alsó nép hajójával felfelé evez, abban bámulja meg a magyar alkotmány szilárdságát, fényét. Gróf Andrássy Gyula mondta ezt és a többség elfogadta ezt a dicsőséget.

T. ház! Abban a perczben, melyben a túloldalról is kezdik a takarékosságot hangoztatni, azt hiszem, jó volna, ha magukba szállanának és mondanának le arról a fényről, a mely az önök fénye, a mely fény üres, mert annak semmi alapos fundamentuma nincs.

Én nem hiszem azt, ez ellen protestál az egyszerű józan ész, hogy népek alkotmányának fényét és dicsőségét czifra épületek alkotják meg. Megalkotják annak a népnek vagy nemzetnek dicsőségét jó institutiói, bárhol hozassanak meg azok, akár a Rákos szabad ege alatt, akár e házban. Ha ez lebegett volna azon többségek előtt, a melyek Magyarország sorsát intézték, akkor e szerény hajlékból is kimehettek volna jó törvények és nem lett volna szükséges az, hogy a ministerelnök ur necsak a nemzetnek, hanem annak az egyszerű embernek is a szemébe port hinteni próbáljon. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Ez megjegyzésemnek egyik része.

A másik az, hogy én magam is megnéztem az országház terveit, nemcsak az épületet magát, hanem a környékét is és a terv azt jelenti, hogy a hol most virágzó iparvállalatok, malmok vannak, azokat lebontják, hogy az országház körül semmi más, csak fényes paloták épüljenek. Az volt a magyar nemzet és sorsa vezetőinek az átka, hogy üres fénynyel, minden megfogható alap nélkül a csillogás után törnek, mikor az országnak nincs tehetsége ahhoz való mérvben. *(Ugy van! a baloldalon.)*

Hát min alapul most ez a törvény, mit akar? E törvényen alapszik az országház épületének, a nyers falaknak felépítése. T. ház! Én iparkodtam magamnak némi belátást szerezni arra nézve, hogy a mi azon túl van, micsoda, milyenek a dolgok és miképen kezeltetnek és terveztetnek. Mert elvégre is egy épületnél, mely a törvényhozás két házának van hivatva helyet adni, meg kell felelni a modern kivánalmaknak és a ki e házat igy akarja fűteni és szellőztetni, az tudhatja, hogy erre nézve már akkor kell intézkedni, midőn az alapkő letétetik. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Mert méltóztassanak megtekinteni a politechnicum egy szárnyát kivéve, e két factorra gondolni valamennyi államéptületnél megfelekeztek. *(Egy hang jobbfelől: Ez nem áll!)* Hivatkozom arra, hogy a postahivatalnál a hivatalnokok egész nap sötétben dolgoznak; *(Ugy van! a szélső baloldalon)* hivatkozom arra, hogy midőn feltünt az, hogy a távirda-tisztviselők közül sokan őrülési rohamokba esnek, megvizsgálták az okát s kitűnt, hogy egy teremben, a hol körülbelől 80—90 táviró-tiszt dolgozik 120 gázláng mellett, tiszta levegő nem jut be, csak a kulcslyukon és az ablakok repedésein át, mert szellőztetés nincs.

És a ki tudja, hogy mit tesz modern épületeket felszerelni és nemcsak a czifraságokkal imponálni akarni, hanem számolni a modern cultura követelményeivel, annak el kell készülve lenni arra, hogy ez az országház nem 9 millióba fog kerülni, *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Husz millióba!)* hanem felszereléssel, fűtéssel, szellőztetéssel együtt, számításom szerint, 18—20 millióval alig lesz kiépíthető. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Hát én, t. ház, azt mondom, hogy Thaly Kálmán képviselőtársam megjegyzése correct és a dolog mai stadiumában forma tekintetében azt kifogásolni nem lehet. Van ugyan törvény reá, gondolom, a ministerelnök ur azt mondotta, hogy törvényes intézkedés van és ha a törvény végre nem hajtatik, ebből hátrány származik a nemzet tekintélyére. De én azt állítom, hogy ha a ministerelnök ur takarékossági szándéka komoly, akkor el kell készülve lennie arra, hogy sokat meg kell rendszabályozni és szükebbre fogni, a mi ma törvényen alapul, a nélkül, hogy a tekintély megcsorbíttatnék. Ezen dolognak egyszerű eljárása az: Magyarország pénzügyi helyzete komoly — nem én mondom, onnan mondták — s ha ez a kijelentés komoly volt, tessék ehhez szabni eljárásukat. Ez egyszerű parlamenti actus. Függesztessék fel a törvény végrehajtása egy novellával s halasztassék az ügy jobb időkre. *(Helyeslés a*

Digitized by Google

szélső baloldalon.) A ki időt nyer, életet is nyer. Ha komoly a szándék, méltóztassék most bebizonyítani és ne tessék oly eljárást követni, a mint a ministerelnök ur követni méltóztatott, hogy az udvartartásnál az ellenkezőjével érvel annak, mint a mit az országháznál hozott fel. Ezek után kijelentem, hogy a tételt nem fogadom el, hanem csatlakozom Gulner Gyula határozati javaslatához. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Gr. Tisza Lajos: Nem akarok annak fejtegetésébe és megítélésébe bocsátkozni, hogy a nemzet többsége mikor tesz helyesebben: akkor-e, ha gróf Andrássy Gyulára hallgat, vagy pedig akkor, ha Herman Ottó képviselő urra hallgatna. *(Mozgás a szélső baloldalon.)* Ez végre is, nem tartozik a tárgyhoz. *(Halljuk! Halljuk!)* Azonban mondattak itt dolgok, melyek rectificatióra szorulnak. Igy például Herman Ottó képviselő ur felhozta, hogy az országház építése miatt megzavartatik a fővárosban a kereskedelem és az ipar, mert a malmoknak el kell onnan távolittatniok.

Minthogy én azon időben, midőn a főváros általános rendezési terve készittetett, ha nem csalódom, ezelőtt 15—16 évvel, a közmunkatanács alelnöke voltam s mind ezen dolgokat részletesen ismerem, felvilágosíthatom a t. képviselő urat az iránt, hogy azon általános rendezési tervben oly időben, midőn még országház építésről szó sem volt, már kimondatott, hogy ott több malom keletkezése meg nem engedhető, mert az okszerű városrendezés követeli, hogy minden ily nagyobb gyártelep a folyó mentén a város alatt s ne a város felett legyen elhelyezve. Ez tehát eldöntetett még mielőtt az országház építéséről szó volt, az általánosan elismert városrendezési okszerű principiumok alapján. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Ez az egyik, a mit megjegyezni kivántam.

Thaly Kálmán t képviselő pedig felhozta, hogy a goth stylus nem a mi climánkhoz való, mit bizonyít az, hogy az Esküteren állott goth stylusban emelt emlék-oszlop már tiz év mulva összeomlással fenyegetett s azért azt körül kellett keriteni, nehogy agyon üssön valakit. Én, t. ház, nem vagyok feltétlen hive a gothicának, sőt ha figyelemre méltatták akkori nyilatkozatomat, midőn a tervekről szó volt, kimondottam, hogy ez tulajdonképen nem az én tervem, mert én máskép contempláltam az épitendő országház alakját. De mégis meg kell jegyeznem, hogy arra nézve, vajjon valamely épület omladozik-e vagy nem, az anyagnak, a melyből épittetik, igen nagy befolyása van. Általánosan ismert dolog, hogy azon emlék, mely az Esküteren állott, rossz s nem az idők viszontagságainak kitehető puha kőből készült. Ilyenből bizonyosan nem fog az országház épittetni, mert az a legnagyobb hiba volna

Másfelől meg kell jegyeznem azt, hogy a gothicában is vannak fokozatok és ezen fokozatok szerint lehet a gothicát is ugy fejteni ki, hogy annyira töredékeny ne legyen azonkivül, hogy jobb anyagokat vesz az ember. Továbbá épen a haladással jár együtt az, hogy azon részei a gothicus stylnek, a melyek talán a czélszerűség szempontjából útját állanák az újabb, előrehaladottabb berendezésnek, mellőztessenek. Mindez természetesen feladata lesz az építésnek; akkor bizonyosan lesz is alkalom és ok is rá, azt megbirálni és hibát is lehet esetleg benne találni; de mindenesetre furcsa egy eszményileg odaállított épületet ma már birálni és annak hiányait megróni akarni. *(Helyeslés a jobboldalon. Ellenmondás és zaj a szélső balfelől.)* És épen ezt vagyok bátor megjegyezni arra is, a mire részemről is igen nagy súlyt fektetek, hogy például a szellőztetés, a fűtés a lehető legcorrectebben keresztülvitessék az új épületnél és épen ez irányban történnek is a legalaposabb tanulmányok és arról biztosíthatom a képviselőházat, hogy a mennyiben bármi irányban a stylnek egy vagy más részletében való szigorú fentartása útját állaná annak, hogy a fűtés, szellőztetés és világítás helyesen alkalmazható legyen, bizonyosan meg fog kerestetni és remélem meg is találtatni az út, hogy az építés ugy vezettessék, hogy ezen akadályok elhárittassanak. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Mindezek után, ha már felszólaltam, bátor vagyok véleményemet arra nézve is megmondani, hogy minő hatással lenne az, ha akkor, a mikor 2 évvel ezelőtt hosszas vita és alapos megvitatás után a ház és törvényhozás nagy többsége elrendelte, hogy az országház épittessék, egy törvénynyel most azt akarnók ismét elhatározni, hogy ne épittessék az országház. Ez oly kapkodásra mutatna a nemzet részéről és oly lemondást bizonyítana, a melynek kifejezésébe csak azok egyezhetnének bele, a kik csakugyan hinnék is azt, a mit általánosságban mondanak, hogy mi a tönk szélén vagyunk. *(Felkiáltás balfelől: Ott is vagyunk!)* Majd a széléről megint eltávozunk, még pedig a jó irányba és ezen semmitsem változtat az, hogy méltóztatik-e 600,000frtot az építésnek folytatására megszavazni vagy nem.

Kérem a tételt elfogadni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Herman Ottó: Előttem szólott képviselő ur megtalálta az alkalmat, hogy felemlítse, hogy a nemzet meg fogja tudni fontolni, hogy vajjon Andrássy Gyula grófot vagy engem kövessen-e?

T. ház! Jól tudom, hogy az országház építésében mennyi része van előttem szólottnak s még sem érintettem személyét, ez elég neki, hogy gúnyt üzzön. Azt is hiszem, hogy Andrássyt a nemzet elég sokáig követte, hogy róla ítélete legyen.

Én magam sohasem követeltem, sem nem vártam, hogy a nemzet utánam menjen. Sokkal szerényebbek az én igényeim, sokkal szerényebb

Digitized by Google

helyzetem. A mi pedig a t. felszólalót illeti, azt hiszem, hogy a ki Szegedet megnézte, őt építkezés dolgában, fájdalom, követni soha sem fogja. *(Élénk tetszés a szélső baloldalon.)*

Orbán Balázs: T. ház! Gróf Tisza Lajos képviselő ur utolsó érvként azt hozta fel, hogy rosszul venné ki magát, ha a törvényhozás azt, a mit 2 év előtt elhatározott, most visszavonná. T. ház! Mi két év előtt sem szavaztuk meg a pazarlás e non plus ultráját. De ha megszavazták a túloldalon, azon képviselők is nyomása alatt állottak azon hitegetésnek, melylyel a kormány azt hirdette, hogy az egyensúly a rendes kiadásokban helyreállt. *(Zaj. Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)*

Rózsaszínben festették a helyzetet, hogy most mi jól állunk! E hitegetés nyomása alatt szavazta meg a képviselőház többsége e roppant nagy összeget, de ebből logicailag nem következik, hogy midőn a többség meggyőződik arról, hogy mindez csak ámítás volt, jobb utra ne térjen és pazarlás helyett ne takarékoskodjék. Azt mondja a t. képviselő ur, hogy nem lehet az esküttéri összeomlott emlékről következtetést vonni. Mert az rossz anyag volt és azért pusztult el s hogy ő majd elhagyja azon czifraságokat, melyek tán omlandók volnának. Már t. ház, hogy éghajlatunk a góthikának nem kedvező, nemcsak az esküttéri emlék mutatja, hanem mutatja Mátyás király temploma is, mely alig négyszáz éves és mely, daczára annak, hogy a legjobb anyagból épült, ez idő alatt annyira elpusztult, hogy tökéletesen le kellett bontani és alapjában újból építeni. Aztán meg nem lehet azon tervből a czifraságokat ugy elhagyni, mint a képviselő ur mondja, mert az annyi volna, mint kiforgatni a tervet eredeti alakjából. Mindnyájan emlékezhetünk, hogy midőn az országházra hirdetett pályázat következtében a beérkezett tervek ki lettek állítva, voltak ott sokkal szebb, imposansabb, renaissance-stylü tervek is, melyek alig kerültek volna negyed- vagy ötödrészébe annak, a mibe ez. A kormány azonban akkor is kimutatta pazarló hajlamát, midőn a tervek közül a legdrágábbat, a legczélszerűtlenebbet fogadta el. Csatlakozom Gulner t. képviselőtársam indítványához. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

Elnök: T. ház! Szólásra senki sincsen feljegyezve. De minthogy időközben Gulner képviselő ur indítványát 10 képviselő irta alá, a képviselő urnak joga van a zárszóhoz.

Gulner Gyula: Csak néhány perczre kivánom a t. ház becses figyelmét igénybe venni, *(Halljuk!)* hogy némelyekre reflectáljak, a melyek indítványom ellen felhozattak.

Gr. Tisza Lajos képviselő ur hosszas dissertatiót tartott az építészeti stylok mellett vagy ellen, vagy azok közt, nem tudom. *(Derültség a baloldalon.)* Én arra reflectálni nem akarok, mert én a kérdés súlyát nem az építészeti modorra fektettem, azt én egy szóval sem érintettem, czélszerű és helyes-e azon terv, vagy sem. Az én felszólalásomnak és ezt akarom a vita végén constatálni, nehogy a vita eltereltessék tulajdonképeni czéljától és az én intentiom ellenére történjék a szavazás — egyedül és kizárólagos czélja volt rámutatni azon — bocsánatot kérek a kifejezésért — de többékevésbé szédelgő eljárásra, *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon)* midőn a nélkül, hogy erre megvolnának a szükséges anyagi eszközeink és daczára annak, hogy az ország nem torkig, de fejen felül van adósságokkal, *(Ugy van! a bal- és szélső baloldalon)* midőn a kormány nem képes bajainkból a kivezető utat megmutatni, midőn nem birjuk állami feladatainkat teljesiteni úgy, mint azt teljesíteni kellene, népiskoláinkat elhanyagoljuk, minden és minden téren nagy hátramaradás mutatkozik: akkor egy ily fényüzésre kiadni 600,000 frtot s beépíteni akarni oly összeget, mely meg fogja közelíteni, ha meg nem fogja haladni a 15 milliót; ha ez nem szédelgő, de mindenesetre könyelmü eljárás. Ez a pénzügyi helyzet volt felszólalásomban a kizárólagos álláspont, ettől a vita irányát eltereltetni nem engedhetem.

T. ház! Azt is mondotta gróf Tisza Lajos képviselő ur, hogy nagyon furcsán venné ki magát és talán ebben azon vád foglaltatik, hogy mintegy árnyat vet Magyarország törvényhozásának komolyságára, hogy két év mulva, mert 1884-ben hozatott azon törvény, mely az akkori tervet elfogadván, ennek alapján most a költségvetésbe ezen tétel beállittatott, hogy ma ezen tétel töröltessék s a kormány utasittassék indítványom értelmében, hogy azon törvénynek hatályon kivül helyezése iránt nyujtson be új törvényjavaslatot.

Itt is áll azon közmondás, a mi nagyon sok helyen áll, hogy jobb később, mint soha. A helyzetnek igazi felismerése és az ebből levont észszerü consequentia soha sem fog árnyat vetni a képviselőház és a törvényhozás komolyságára, sőt azt állitom, hogy midőn a t. kormány a helyzetet egészen másképen látja, szeretem hinni, hogy egészen máskép látja, mert különben kételkednem kellene a kormány őszinteségében, hogy 1884-ben is ilyennek látta, de nem ilyennek mondotta, hogy midőn itt áll előttünk a komoly nyomasztó pénzügyi helyzet, melylyel nem lehet hasonlatba tenni a 84-ikit, midőn önök plust mutattak ki, midőn önök a rendes költségvetésben, ha jól emlékszem 5 millió többlettel brilliroztak, akkor előjönni egy épület emelésére 600,000 frtnyi évi teherrel. A helyzet különböző. 1884-ben, midőn ezen törvény hozatott, melynek foganatosítását mi most megakarjuk akadályozni, egészen más helyzet volt, mint a mostani, midőn önök is bevallják, hogy

Digitized by Google

közel 40 millió chronicus deficittel küzködik az ország. Ily helyzetben, körülményeinknek ily nagymérvű, hogy ne mondjam fenekestül történt felfordulása után nem lehet azt mondani, hogy árnyat vonna magára a képviselőház, vagy törvényhozás oly eljárással, hogy két év mulva megváltoztassa a törvényt.

Sőt igazolván azt, hogy a törvényhozás feladatának és kötelességének magas színvonalára emelkedik, *(Helyeslés balfelől)* még akkor is, ha fáj neki, hogy le kell mondani egy kedvencz eszményéről, egy ambitiójáról, a mely ösztönözte akkor, midőn az új országház építését törvénybe iktatta. *(Tetszés balfelől.)* Ez nem szégyen, ez nem vetne árnyékot a képviselőház és a törvényhozás működésére, hanem igenis mutatná azt, hogy a képviselőház és törvényhozás komolyan el vannak tökélve férfiasan neki menni a feladatnak és megtenni mindent az államháztartás rendezésére. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

Az igen t. ministerelnök ur azt méltóztatott mondani, a mi 1884-ben is egyik indoka volt azoknak, kik az országház építését megszavazták, hogy ez szükséges azért is, hogy jelképe legyen a magyar alkotmányosságnak.

Ha jól értettem, ezt méltóztatott mondani és méltóztatott hozzá tenni, hogy különösen szükséges ez azért, hogy a kevésbbé művelt osztály köréből ide feljövők előtt mintegy kézzel foghatólag fel legyen tüntetve a megszilárdult magyar alkotmányosság a maradandó új országházban. Hát, t. képviselőház, én erre csak azt mondom, hogy elhiszem, akad olyan polgára e hazának, ki örvendeni fog azon a költséges országházon, ha számba veszi is ama terheket, melyek abból az ország adófizetőire hárulnak; de az csak annak a küldöttségnek a tagja lesz és lehet, a mely küldöttségről a t. ministerelnök ur az általános vitában azt mondotta, hogy ők szeretik az adót fizetni, hogy ők azt nem sokalják. *(Élénk derültség a bal- és szélső balon.)* Én, t. képviselőház, megvallom őszintén, olyan polgárát ennek az országnak még nem találtam, nem láttam, de megengedem, hogy annak a küldöttségnek a tagjai az épitendő országházról is elfogják ugyanazt mondani, a mit a szivesen viselt adóról mondottak.

Azt is felhozta az igen t. ministerelnök ur, hogy sokszor vádolták őt azzal, hogy kevés érzéke van az eszményi iránt. Én nem vádoltam soha, én mindig a legnagyobb elismeréssel voltam az ő tulajdonságai iránt; de én megmondom az igen t. ministerelnök urnak, hogy mi legyen hát az ő eszménye? Ne az legyen, hogy itt adósságból, drága kamatos pénzből czifra épületeket emeltessen az országnak, hanem az legyen, hogy kiirtsa mindazon rossz tulajdonokat az országból, melyek azt pénzügyi viszonyainak mai stadiumába vezették. *(Helyeslés balfelől.)* Legyen eszménye az, hogy a mint igérte, rendbe hozza a magyar államháztartás egyensúlyát.

Ez méltó eszmény lenne az igen t. ministerelnök urhoz, de ezt, azon az uton, melyet a mostani felszólalásában is követ, el nem érheti, hanem elérheti azt az eszményt, hogy ott fog állani a czifra országház, de az ország pénzügyi bajaiból, küzdelmeiből az ő vezetése, az ő működése folytán soha, de soha kibontakozni nem fog. Ha a t. ministerelnök ur ezen az uton halad, hogy előbbi nyilatkozatai daczára és ellenére nem követi, csak hangoztatja a takarékosságot, soha azt az eszményt, mely méltó volna hosszas és irányadó politikai szerepléséhez — elérni nem fogja. *(Ugy van! balfelől.)*

Ismételve kérem a t. képviselőházat, méltóztassék indítványomat magáévá tenni. *(Helyeslés balfelől.)*

Tisza Kálmán ministerelnök: T. képviselőház! Mindenekelőtt arra kérem az előttem szólott t. képviselő urat, hogy ha egy szellemes, hogy ugy mondjam, élcz elmondását szükségesnek tartja, legalább mégis egészen hiven idézze nem rég mondott szavaimat. Én nem mondtam, hogy a kikről beszéltem, azt mondták, hogy nem sok, hogy kevés az adó, hanem azt mondták, sok az adó, sokat is panaszkodtunk miatta, de miután látják, hogy nem hiába fizetnek, szivesen fizetnek. *(Derültség a szélső baloldalon. Helyeslés jobbról.)*

Azt tehát, hogy valaki azt mondta, hogy nálunk az adó könnyen elviselhető, nem mondtam, habár oly súlyosnak, mint a képviselő ur szép hasonlatával kifejezte, mikor a nemzetet rongyos czigányvajdához és az országházat az ezüstgombhoz hasonlította, csakugyan nem tartom. Valamint tiltakozom az ellen is — ha már felszólaltam — hogy az mondassék, hogy ilyen országházat épiteni, mikor a nemzet rongyokban jár! *(Felkiáltások a baloldalon: Igaz is! Ugy van!)* Hát t. képviselőház, ez már igazán nem igaz; *(Tetszés jobbfelől)* mert tudom igen jól, vannak hazánkban — fájdalom — rongyos, szegény emberek is, de méltóztassanak azután azok, a kik itt ezt az egész nemzetre mondják, elmenni más államokba, a hol gazdag embereket, százszorta gazdagabbakat fognak találni, de mellettök sokkal több rongyosat és éhezőt, mint minálunk. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Ne méltóztassék tehát Magyarország helyzetét készakarva olyannak festeni, a milyen ha volna, csakugyan mindenkinek nem hivatkozni rá, de kétségbe kellene esni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Felkiáltások balfelől: Azért vándorolnak Amerikába!)*

T. képviselőház! Tudom, vándorolnak ki Amerikába, de nem oly sokan, mint a legtöbb más államból. Ebből tehát ismét ne igyekezzenek az országház építése ellen argumentumot csinálni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Digitized by Google

Felhozza a képviselő ur — hihetőleg az előbbi nyilatkozatokat nem hallotta — hogy ezen oldalról elterelik az ő indítványát a helyes térről, de elfelejti, hogy először a góthicát a tulsó oldalon kezdék kritizálni, nem itt és megfeledkezik azokról, a kik a vámházat és postaépületet hozták fel, mintha azokat is ezen kormány építette volna, mintha ezeknek építése is összefüggésben volna, az országház építésével. Hát ezek nem vezették félre a vitát? *(Helyeslés a jobboldalon.)* De t. képviselőház, nem panaszkodom, hiszen megszoktam, hogy a t. képviselő urak nem a tárgyat, hanem a személyt birálják, méltóztassanak tehát személyemet birálni, de a 600,000 forintot megszavazni. *(Helyeslés és tetszés a jobboldalon.)*

Elnök: Az állandó országház építésére az 1884. évi XIX. törvényczikk alapján 600,000 forint van a költségvetésbe fölvéve. Ennek ellenében Gulner Gyula képviselő ur és társai ellenindítványt adtak be, a mely szerint a 600,000 forintot töröltetni kivánják. Kérdem tehát a t. házat, méltóztatnak-e 600,000 frtot megszavazni? *(Felkiáltások: Igen! Nem!)* A kik megszavazzák, azokat kérem, méltóztassanak felállni. *(Megtörténik.)* A ház többsége megszavazta a tételt és igy az ellenindítvány elesett.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Közösügyi kiadások. Rendes kiadások: IV. fejezet. Rendkivüli kiadás: I. fejezet, 1—2. czím. Az 1887. évre megállapított közösügyi kiadásokból a magyar korona országait illető összeg 29.470,457 frt.

Irányi Dániel: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Hogy a közösügyi kiadásokat nem fogadom el, azt, ugy hiszem, mondanom is szükségtelen; következik ez azon pártállásból, a melyet elvtársaimmal együtt ezen intézmény irányában elfoglalok. *(Helyeslés a szélső balon.)* De felhasználom ezen alkalmat arra, hogy a külügyekre vonatkozólag némely felvilágosítást kérjék a t. ministerelnök urtól. *(Halljuk!)* Teszem ezt azon tartózkodással, azon óvatossággal, a melyet a helyzet komolysága s az ügy kényes volta megkövetel. De tennem kell annyival inkább, mert azon készületek, a melyekről a hirlapok szólanak, bizonyos nyugtalanságot keltettek az országban, ámbár én, őszintén szólva, ezen készületeket még nem a közelgő háború bizonyos előjelének, hanem az óvatosság parancsolta elővigyázati intézkedéseknek tartom. A kérdések, a melyeket a tisztelt ministerelnök urhoz intézni bátor vagyok, következők. *(Halljuk! Halljuk!)* Nem történt-e az idegen hatalmasságok, különösen pedig a német birodalom iránti viszonyunkban valamely változás azóta, hogy ezen kérdést illetőleg a t. ministerelnök ur itt e házban, a közös külügyminister pedig a delegatiókban felvilágosításokat adott; illetőleg ma is oly barátságos, oly benső-e a szövetség köztünk és Németország között, mint azt a kormány tagjai azon időben jelezték? Továbbá ma is azon reményt táplálja-e a kormány, hogy a békét sikerülni fog fentartani, biztosítani, a nélkül, hogy az ország érdekeit feláldozni kénytelen lenne? És végre harmadszor, fentartja-e a kormány ma is azon szándékát, azon elhatározását, hogy a Balkánfélszigeten lévő kisebb államok függetlenségét a fennálló szerződések értelmében fenn fogja tartani s általán fogva Magyarország és Austria, illetőleg a kettős monarchia érdekeit, ha kell, ha máskép nem lehet, erélyes eszközökkel is megóvni, megoltalmazni kész? Ezen kérdések, azt hiszem, oly természetüek, hogy azokra a t. ministerelnök ur felelősségének érzetében is bátran nyilatkozhatik, a nélkül, hogy az állam érdeke az által veszélyeztetnék, a miért is reménylem, hogy a választ, ha lehet, még ez órában megadni szives lesz. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Tisza Kálmán ministerelnök: *(Halljuk! Halljuk!)* Azt hiszem, abban igazat méltóztatnak nekem adni, hogy nekem ezen helyről nyilatkozataimban még óvatosabbnak kell lennem, mint a minő óvatosnak ily időben kell lenni a képviselőnek és mint a minő óvatos volt — teljes készséggel elismerem — a t. képviselő ur is, ki hozzám e kérdéseket intézte. *(Halljuk!)*

A mi már az első kérdést illeti, hogy viszonyaink a külállamokkal és jelesen Németországgal nem változtak-e azóta, mióta én, mint ministerelnök e házban, de később részletesebben a külügyminister a delegatiókban nyilatkozott: határozottan felelhetem, hogy nem változtak. A viszony olyan ma, a milyennek a külügyminister a delegatiókban jelezte. *(Általános helyeslés.)*

A t. képviselő ur kérdezte továbbá, hogy ma is táplálja-e a kormány azon reményt, hogy a békét fentartania sikerül az ország és a monarchia érdekeinek megóvása mellett? *(Halljuk!)*

T. képviselőház! Ezt én ma is remélem és itt alkalmat veszek magamnak a fegyverkezési hirekre reflectálni, melyeket a t. képviselő ur felemlített. *(Halljuk!)*

Azt méltóztatnak tudni, hogy Európában, bár constatálom, hogy a béke iránti törekvést nyilvánitja egyformán valamennyi állam, nincsen egy, Svájczot és Belgiumot sem véve ki, a mely oly helyzetbe ne óhajtsa tenni magát, hogy ha a reményeiben csalódnék, saját erejével is érdekeit megvédeni képes legyen. Ez nem a háborúra készülés, ez az óvatosság rendszabálya; és azt hiszem, hogy a kormány, mely ily viszonyok közt a mi helyzetünkben elmulasztaná az óvatosság rendszabályait hasonlag megtenni, igazán megérdemelné a törvényhozás rosszalását. *(Általános élénk helyeslés.)*

Megtörténik ez a kizárólag óvatossági intézkedés nálunk is és részben, nem tagadom a t. ház előtt, történni fog az illetékes törvényhozási fac-

Digitized by Google

torok hozzájárulásának kikérésével. Elmulasztani nem fogunk semmit: de igen kérem előre már, mint a képviselő ur is mondotta, nem készülődésnek a háborúra tekinteni, hanem óvatosságnak azon szempontból, hogy ha szemben az összes államok készülődéseivel a béke, a mi — remélem — nem következik be, mégis megzavartatnék, érdekeinket, mint a t. képviselő ur is harmadik kérdésében most tőlünk elvárja, ha minden béketörekvések daczára csak más úton lehetne megvédeni, ezen úton azután meg is védhessük. *(Élénk általános helyeslés.)*

Azt hiszem, több feleletet nem lehet kivánni. *(Élénk helyeslés.)*

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a tételt 29.470,859 frtban megszavazni; igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen! Nem!)* A kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A ház többsége elfogadta.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: C. Rendkivüli közösügyi kiadás. 1. czím. Rendkivüli közösügyi kiadás 2,574,951 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: C. A Bosznia és Herczegovinában, továbbá a Lim területén álló parancsnokságok, intézetek és csapatok 1887. évi rendkivüli szükséglete után 1.575,966 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Együtt 4.150,917 frt. Az 1849. évtől az 1867. évig fennállott központi kormány közegeinek nyugdíjai. Rendes kiadások: V. fejezet. Kiadás az 1887. évre 47.468 frt.

Orbán Balázs: T. ház! Magyarország ez idő szerint a kül- és belföldi rokkantak menhelyévé változott át; valódi eldorádója a munkaképes henyélőknek és kiakolbolított és bolítandó minisztereknek. *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Nem akarok én itt a nyugdíjazott tábornokok legiójáról szólani; több azoknak száma talán, mint Európa összes activ tábornokainak összevéve.

Nem akarok én itt szólani a muszkavezetők és az önkényuralom nyugdíjazásairól, a nemzetünket 2 évtizeden át nyúzott idegenekről, kiknek bitófa, börtön vagy legjobb esetben elüzetés helyett nagy nyugdíjakat ad a rossz helyt alkalmazott magyar nagylelkűsködés, hisz ezektől is elvégre megszabadítand a halál kérlelhetlensége, hanem igenis szólanom kell az önök új nyudíjtörvényének már is mutatkozó káros kihatásáról, a mi csak egyetlen év alatt 250,520 frt többletben nyer kifejezést.

Iszonyatos még csak elgondolni is, hogy 6 milliót túlhaladó katonai nyugdíjakon felül, a mi civil nyugdíjunk a jelen évre kevés hiján 5 millió forintot tesz ki, hová fog ez izmosodni akkor, a midőn ministereink, államtitkáraink, főispánjaink s azok titkárai is sorakozni fognak a nemzet munkátlan ingyenélői közé?

Ezen azt mondják, nem lehet segíteni, mert törvény; ámde a rossz törvényt el lehet törölni és megváltoztatni. Rámutatok ennek szükségére még mielőtt káros hatása egész súlyával nehézkednék nemzetünkre.

E mellett rá akarok mutatni azon visszaélésekre is, a melyek még a rossz törvény intentióján felül is fokozzák a mi terheinket s a mi első sorban e kormány hivatal-alkotási mániájában leli magyarázatát, mert minden hivatalszaporítás méhében rejti nyugdijterheink fokozását.

E mellett fokozza e terheket az is, hogy nálunk a rossz, vétkes hivatalnokot rendszerint nyugdíjba helyezéssel szokták büntetni; tehát a jóknak, a szolgálatban megvénülteknek jutalmát, ezek vétkezve s rövid időn érik el. Ez az erkölcsi rendnek felforgatása s premium-tűzés a bűnre. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

E mellett a soron kivüli nyugdíjazások is napirenden vannak nálunk, a mit csak abból tudunk meg, hogy fiatal munkabiró egyéneket látunk seregestől a nyugdíjállományban. És ebben rossz példával jár elől maga a t. ház is, mert alkalmazottjait és szolgaszemélyzetét rövid szolgálati idő után nem egyszer nyugdíjazza nagylelkűsködésből, a mi csak a jelen évben a két háznál 6,789 frttal emelte a nyugdíj-terheket.

Hát, t. ház, első sorban a törvényhozásnak kell az ily rossz példáktól óvakodnia, mert a mi kormányunk az ilyet felbátorításul fogja venni arra, hogy a hivatalokba begyurt sok, ősi vagyonukat elprédált uracsokat, ezeket a végzett földes urakat néhány évi névleges szolgálat után az országgal tartassa ki.

A kormány a nyugdíjtörvény ruganyosságát is pártérdekből zsákmányolja ki, alkalmaz, nyugés kegydíjaz hatra-vakra mindenkit, ki jó kortes szolgálatokat tesz. Ezért látjuk, hogy egész új hivatalszakoknál pár év alatt oly nyugdíjterhek jelentkeznek, melyekre el kell képedni minden törvényt respectáló embernek. Tudnék én felhozni magából a költségvetésből, de még inkább az állami számszék jelentéséből nagyon tanúságos példákat, legyen elég itt fiatal csendőrségünkre hivatkoznom, melyet csak pár éve szerveztünk, szervezete még be sincsen fejezve s már is nyugdíjtétele 52,000 frtra emelkedett.

Rámutathatok a pénzügyministerium nyugdíjaira, hol a nyugdíj-terhek a két milliót túlhaladják, maguk az ideiglenes nyugdíjak másfél százezret, a kegydíjak 90,000 frtot tesznek ki.

Hisz más tisztességesen kormányzott országok összes nyugdíjterhei alatta maradnak ez egy ministeriumunknak.

És ez progressiv arányban fokozódik itt és mindenik ministeriumnál; még be sincs állítva

Digitized by Google

valamely uj hivatal-branche s már huzza sötét uszályként maga után nyugdíjasainak élődi hadát. Azért óvakodnak is a költségvetésekben részletezni a nyugdíjakat, hanem általános tételekben odadobják s igy nincs is a képviselő azon helyzetben, hogy ellenőrizhesse és rectificálhassa azoknak egyes tételeit, de az összeg roppantsága elég arra, hogy megdöbbenjen tőle.

Ezeket kivántam röviden felhozni indokául annak, hogy a kormányt a nyugdíjtörvény módosításának kezdeményezésére unszoljam, mert különben rohamosan emelkedő nyugdíj terheink ily progressiv hatványozás mellett egy mellék status adóssággá fogják magukat kinőni, mert hát mi ezt is kölcsönpénzből vagyunk kénytelenek fedezni, miután az ország rendes jövedelmeit föleméstetik a közügyekkel. S igy annál kevésbé lehet az elszegényített és beadósított nemzet rovására üzött ezen helytelen gavalléroskodást megengednünk. Én nem szavaztam meg a nyugdíjtörvényt sem s nem fogadom el annak következményeit sem.

T. ház! Végre 12 év szomoru tapasztalatai a kormányt is elvezették a jobb gazdálkodás és takarékosság elméletéig, csakhogy én ugy találom, hogy az elméletnek a gyakorlati életbe való átvitelére még a mostani megrázó példák után sem éreznek magukban elég lelki erőt. A miniterelnök ur fél a fejlődés megakasztásától, azonban én nem tudok magamnak oly agyafúrt sophistát képzelni, a ki a ministerek és államtitkáraik, a főispánok és titkáraik nyugdíjainak beszüntetése által fejlődésünket megakaszthatónak véleményezhetné, sőt meg vagyok győződve, hogy maga a többség is most pironkodik, hogy ezt a pártjutalmat oly elhamarkodva s komoly megfontolás nélkül megszavazta; jól látom, hogy maguk a minister urak is restellik ezen önzetlenségükön ejtett csorbát; ámde ezt egy rövid 2 §-ból álló novellával helyre lehet még most könnyen hozni, a midőn még csak egyetlen ministert érintene, a kit én keményebb hazafinak tartok, hogy sem önként meg ne hozná a lemondás áldozatát, még ha ez uj nyugdíjtörvény ez intézkedését most, a mig van rá idő, meg nem változtatják, annak a ministeri székek ingadozásának e korában, messze kiható s az adózó polgárokra súlyosan nehézkedő következményei lesznek. Itt mutassák meg hogy komolyan akarnak takarékoskodni, mert ha nem teszik, minden fogadkozásuk puszta szóvirággá devalválódik s még jóakaratukat is kétségessé teszi. Mi akarjuk a takarékosságot s azért nem is szavazzuk meg revideálás nélkül a nyugdíjakat. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Dániel Ernő előadó: Bátor vagyok a t. képviselő urat figyelmeztetni arra, hogy jelenleg nem a rendes kiadások VI. fejezete, mire nézve beszédét elmondotta, hanem a rendes kiadások V. fejezete, tudniillik a központi kormány közegeinek nyugdíja, mely 74,468 frttal van előirányozva, van tárgyalás alatt.

Madarász József: T. ház! Követve a t. bizottsági előadó ur hivatkozását, a tanácskozás alatt lévő tételre nézve, melyben az 1849-ik évtől 1867-ik évig szolgált központi kormány hivatalnokainak nyugdíjazásáról van szó, fogom szavazatomat indokolni. Minthogy ezek között foglalnak helyet mindazon polgári hivatalnokok is, kik a jelzett idő alatt szolgáltak mindenkit, a ki hazánkat megkárosítani, *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon)* hazánkat alkotmányától megfosztani, akarta; minthogy nem akarok azon politikai bünnek részese lenni, hogy mi magunk szolgáltassunk mindig alkalmat arra, hogy bizonyittassék az, hogy a magyar nemzet törvényhozása azokat, a kik a haza ellen szolgáltak, jutalmazza, azokat pedig, a kik a haza alkotmányáért, a haza szabadságáért küzdöttek, nagyobb részben nyomorban engedi szenvedni: én az előirányzott összeget nem szavazom meg, hanem a következő indítványt vagyok bátor elfogadás vége, beterjeszteni: *(Halljuk! Halljuk!)*

Ellenindítvány az 1848. és 1867. év közt szolgált központi kormány közegeinek nyugdíjazása tárgyában.

Az 1887. évre e czimen előirányzott 74,468 frt a költségvetésből töröltetik. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: T. ház! Szólásra senki sem lévén feljegyezve kérdeznem kell a t. házat, hogy szemben Madarász József képviselő urnak törlési indítványával, méltóztatik-e az 1887. évre átalánykép előirányzott 74,468 forintot megszavazni: igen vagy nem? *(Igen! Nem!)*

Kérem azon képviselő urakat, a kik a tételt megszavazzák, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* E szerint a ház többsége a tételt megszavazta.

Következnének most a nyugdíjak általaban. Miután azonban a nyugdíjak az illető tárczáknál szavaztatnak meg és csak akkor foglalhatók össze külön czimbe, ennélfogva ezen tétel, tudniillik a VI. fejezet 1—12. czim függőben marad addig, míg az egyes tárczáknál meg nem szavaztatnak az illető összegek.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Állami adósságok. Rendes kiadások VII. fejezet 1—17. czim. Rendes bevételek I. fej. 1—7. czim: Államadóssági járulék. 1. rovat. Kiadás: 1. czim. Évi járulék folyó pénzértékben 17.387,700 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Évi járulék ezüstben 11.776,000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: 3, rovat. Évi törlesztési járulék folyó pénzértékben 1.000,000 frt.

Digitized by Google

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: 4. rovat. Évi törlesztési hányad ezüstben 150,000 frt

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Összesen 30.313,700 frt.

Földtehermentesítés és örökváltságok. Kiadás: 2. czím. Kamatok és járadékok 9.430,142 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Tőketörlesztés 7.611,451 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Tőkebeli kiegyenlitések 5,000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Járulék a földtehermentesítési alapigazgatóság költségei fedezésére 40,575 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Járulék az erdélyi igazoló bizottmány költségei fedezésére 3,988 frt.

Elnök: Megszavaztatik:

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Kötvény ürlapok és szelvényivek előállitási költségei 2,000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Bevétel: 2. czím. A földtehermentesítési kötvények törlesztésének fedezésére az 1880. évi IX. törvényczikk alapján kibocsátandó 5% papirjáradékkötvények eladásából 7.611,451 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Szőlődézsmaváltság. Kiadás: 3. czím. Kamatozás 440,455 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Törlesztés 1.886,700 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Tőkebeli kiegyenlitésre 200 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Kezelési költségek 44,810 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Összesen 2.372,165 frt. — Bevétel 3. czím. A váltságkötelezettek járadékai 1.300,000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Maradvány és irtványföldek megváltása. Kiadás 4. czim. Kamatok 114,200 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Törlesztés 97,000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Tőkebeli kiegyenlítésekre 1,000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Kezelési költségekre 7,330.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Összesen 219,530 frt. — Bevétel 4. czím. A váltságkötelezettek járadékai 200,000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Az 1867. évi XIII. t.-cz. alapján felvett vasuti kölcsön. Kiadás 5. czím. Kamatok 4.570,200 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Törlesztés 1.242,000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Kezelési költségek 36,596 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Összesen 5.848,796 frt. — Az 1870. évi X. t.-cz. alapján felvett sorsolási kölcsön. Kiadás 6. czím. Évi járadék 1.224,000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Járulékok a pénzügyministerium hitelmüveleti osztályának költségeihez 5,000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Járulék a pénzügyministeri számvevőségnek és a központi állampénztárnak költségeihez 7,500 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Egyéb kezelési és sorsolási költségek 1,000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Összesen 1.237,500 frt. Bevétel 5. czím. A budapesti állami hidak tiszta bevételei: függőben marad, mig az illető tételek a maga helyén megszavaztatnak. *(Olvassa.)* A főváros által a rakpartokért fizetendő haszonbér 12,025 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Az 1870. évi X. t.-cz. 4-ik §-ában megjelölt társulatok és vállalatok által fizetendő községi pótlékok 352,060 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Összesen 878,732 frt. Az 1870. évi XXX. t.-cz. alopján elvállalt budapesti lánczhid elsőbbségi kölcsön. Kiadás 7. czím. Kamatok 57,438 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Tőketörlesztés 41,100 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Digitized by Google

Beőthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Kezelési és sorsolási költségek 227 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beőthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Összesen 98,765 frt. Bevétel 6. czím. Az állami hidak 708,805 frtnyi bevételeiből fentebbi kiadások fedezésére 98,765 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beőthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Az 1871. évi XXXVII. t.-cz. alapján felvett gömöri iparvasutak záloglevél kölcsön. Kiadás 8. czím. Kamatok 339,586 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beőthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Törlesztés 140,813 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beőthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Kezelési költség 1,966 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beőthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Összesen 482,365 frt. Az 1871. évi XLV. t.-cz. alapján felvett 30 millió forintnyi kölcsön. Kiadás 9. czím. Kamatok 1.337,687 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beőthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Törlesztés 1.035,000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beőthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Kezelési költség 3,598 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beőthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Összesen 2.376,285 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beőthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Az 1872. évi XXXII. t.-cz. alapján felvett 54 millió forintnyi kölcsön. Kiadás 10. czím. Kamatok 2.520,844 frt. Kezelési költségek 6,808 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beőthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Összesen 4.351,402 frt. Az 1881. évi XXXII. t.-cz. alapján kibocsátott 4% aranyjáradék kölcsön. Kiadás 11. czím. Kamatok 27.250,000 frt. Törlesztés 1.823,750 frt. Kezelési költségek 73,962 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Beőthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Összesen 27.323,962 frt. Az 1880. évi VIII., IX., 1881. évi X., XI., XLV., 1882. évi IV. t.-cz. 4. §-a, XXI., XXII., XLVII. t.-cz., 1883. évi II., III. t.-cz. 4. §-a XII., XVI., XXVIII., XXXVI., XXXVIII., továbbá az 1884. évi I. t.-cz. 4. §-a, IV., VIII., IX., XIII., XIX., XXIV., XL., 1885. évi II. t.-cz. 4. §-a, az 1885. évi XX., valamint az 1886. évi XIX. t.-cz. alapján felvett 5% papirjáradék kölcsön. Kiadás 12. czím. Kamatok 14.150,000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beőthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Kezelési költségek 15,000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beőthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Az 1880. évi VIII., IX. és 1881. évi XI. t.-cz. értelmében kibocsátott járadék-kötvények és az 1887. évi hiány fedezésére kibocsátott értékpapirok kamataira. Kiadás 13. czím. Kamatokra 1.200,000 forint.

Dániel Ernő: T. ház! Ezen czím tárgyalásánál a bizottság figyelmét nem kerülte ki azon visszás körülmény, hogy a pénzügyminister ur által kibocsátandó járadékkötvények értékesítéséről csak a zárszámadások előterjesztése alkalmával nyer a képviselőház tájékozást, tehát oly időben, mely oly távol esik a kibocsátás időpontjától, hogy a törvényhozást e részben megillető ellenőrzés csaknem illusoriussá van téve.

Felkérte tehát a pénzügyi bizottság a pénzügyminister urat, gondoskodjék arról, hogy a törvényhozás a kibocsátott járadékkötvények mikénti értékesítéséről korábban értesittessék. A pénzügyminister ur ezen felszólításra azon igéretet tette, hogy jövőben mindenkor már a költségvetés előterjesztése alkalmával az indokolásban elő fogja tüntetni azt, hogy az időközben kibocsátott járadékkötvények miképen értékesittettek.

A pénzügyi bizottság ezt tudomásul vette s egyszersmind azon javaslattal terjeszti a t. ház elé is, hogy szintén tudomásul venni méltóztassék. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Enyedi Lukács: T. ház! Csak igen rövid észrevételt kivánok tenni az előadó ur szavaira. *(Halljuk!)*

A t. előadó urnak magyarázata, melyet a pénzügyi bizottságban fölvetett indítvány alapján a jelentésben felvett javaslatról mondott, azon felfogásnak engedhet tért — legalább én ugy értettem — mintha a pénzügyi bizottság ugy contemplálta volna a dolgot, hogy ezentúl nemcsak a zárszámadásokban, hanem már a költségvetésben elő legyen terjesztve a kibocsátandó kötvények értékesítése.

Ha jól emlékszem, a pénzügyi bizottság nem egészen igy értelmezte a dolgot, hanem ugy, hogy az értékesítés adatai részletesebben, tüzetesebben legyenek kifejtve és előterjesztve, azaz, hogy meg legyen mondva, milyen cursus mellett és milyen föltételek mellett bocsáttattak ki az illető járadékkötvények és mennyibe került az államnak a kibocsátás stb. Szóval, hogy előterjesztessenek mindazon részletek, a melyek a budget-control szempontjából a törvényhozást érdeklik. Én tehát épen zért. nehogy a pénzügyi bizottság javaslata ilyen szük keretben mozogjon és nehogy a jövőben kevésbé tüzetes értesítést nyerjünk a műveletekről, mint eddig nyerhettünk a zárszámadásokból, bátorkodom felkérni a t. pénzügyminister urat, méltóztassék a határozati javaslatot ily értelemben elfogadni és nyilatkozata által meg-

Digitized by Google

nyugtatni arról, hogy valóban az a czél legyen elérve, a melyet elérni óhajtottunk, hogy a képviselőház ellenőrizhesse azt, miként történik a mi kibocsátott államadóssági kötvényeink értékesítése és hogy vajjon ezen kibocsájtás alkalmával az állam és a kincstár érdekei teljes mértékben érvényesültek-e és a végrehajtás körül nem történtek-e esetleg mulasztások, vagy nem merültek-e fel oly hiányok, melyek a t. háznak birálatát provocálhatnák. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Gr. Szapáry Gyula pénzügyminister: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Azt hiszem, eldönteni azon kérdést, vajjon a pénzügyminister helyesen járt-e el az értékpapirok értékesítésénél, csakis a zárszámadások megbirálása alkalmával lehet és a felmentés a ministernek véleményem szerint csakis azon alkalommal adható meg. *(Helyeslés jobbfelől.)* De teljes készséggel hozzájárultam most is a pénzügyi bizottságban ahhoz, hogy a kérdés ne maradjon oly soká függőben, hanem időről-időre tájékozva legyen a ház az időközben történt műveletekről. Ez iránt tehát jelentés adandó be a t. háznak. Vajjon az kielégítő lesz-e abban a formában, a mint a pénzügyminister beadja, ennek eldöntését méltóztassék azon időre halasztani, mikor a kérdés a ház előtt leend. Ha az nem nyeri meg a t. ház helyeslését, módjában lesz a t. háznak nyilatkozni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: Azt hiszem, a t. ház méltóztatik a pénzügyminister urnak kijelentését tudomásul venni. *(Tudomásul vesszük!)*

Az előirányzott 1.200,000 forint megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Az állami kölcsönök tőketörlesztési évi aranyjárulékai fedezésére az 1880. évi VIII. IX. és 1881. évi törvényczikk alapján kibocsátandó járadék kötvények eladásából. Bevétel 1. czím 4.228,434 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: A vágvölgyi vasut vételárának hátralékos része után járó kamatra az 1879. évi XXVII. törvényczikk alapján. Kiadás 14. czím. A vágvölgyi vasut vételárának hátralékos része után járó kamatra 41,470 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Az 1880. évi XX. törvényczikk alapján felvett tiszai és szegedi kölcsön. Kiadás 15. czím. Évi járulék 2.411,612 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Kezelési költségek 5,286 frt. Összesen 2.416,898 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Bevétel 7. czím. A tiszai és szegedi kölcsök pénzeiből adott kölcsönök évi járulékai 2.411,612 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Az 1880. évi XLIV. törvényczikk alapján a zágráb károlyvárosi vasutvonal megvétele folytán a császár királyi szabadalmazott déli vasuttársaságnak fizetendő évi járulék. Kiadás 16. czím. Évi járulék 14. és 15-ik részlete: 300,000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Függő adósság kezelési költségeiből Magyarországot terhelő 30 % 212,400 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Pénztári jegyek, birói és árvaletétek kamataira, továbbá a pénztári jegyek előállítási, kezelési költség és bankjutalék 1.508,000 frt.

Orbán Balázs: T. ház! Nekünk nemcsak nagyon sok, hanem soknemű adósságaink vannak a nagy államadósság mellett, melynek kamatai hazánk összes bevételeinek több mint harmadrészét emésztik fel, vannak még más lebegő vagy függő adósságaink. Ilyenek a többek közt az államjegyek, melyek egymagukban 180 millió frt névértékű minden alapot nélkülöző pénzjegyként vannak forgalomba hozva.

Nem akarok én itt elméleti fejtegetésébe bocsátkozni annak, ha vajjon van e joga bármely államnak, mely komoly számba vétetik, ily képzeleti s realis alappal, vagy legalább bankszerü fedezettel nem biró kényszer forgalmú jegyeket kibocsátani? Lehet, hogy tették ezt más államok is rendkivüli esetekben nagy ritkán; de azután a vész és baj elvonultával első gondjuk volt azokat beváltani és a forgalomból kivonni; de békés időben, rendes viszonyok közt még soha kormány ily merényletet nem állandósított. Ez is a mi közös ügyes kormányunk sajátlagos találmánya, a mit még nagyon megkeserülhet ez országnak már szomorú devalvatiókat megért népe.

Ezzel most nem kivánok tüzetesebben foglalkozni, hanem néhány rövid észrevételre szorítkozom ez államjegyek előállítási és kezelési költségeire vonatkozólag.

Én az 1, 5 és 50 frtos államjegyek előállítási költségeire jelen 1887-ik évre 680,000 frtot, látok előirányozva és a forgalomnál, kamat, kezelési költség és bankjutalékra 945,000 frtot, tehát együttesen 1.625,000 frt, daczára, hogy mult évben e czélra szintén igen nagy összegek szavaztattak meg.

Én, t. ház, megvallom, hogy ezen rövid pár sorban odavetett számlát nem tudom az én laicus eszemmel értelmezni, nem főleg akkor, a midőn ott császári királyi államnyomdára is találok vonatkozást, a mit én sehogy se tudok megmagyarázni akkor. a midőn nekünk van egy nagyon sokba kerülő államnyomdánk, a melynek létokát épen az államjegyek nyomtatásával indokolják. Azért igen szivesen venném, ha pénzügyminister ur okát adná

Digitized by Google

annak, hogy miért vegyíti bele a császár királyi államnyomdát s hogy miért és miként emelkedhetnek ez államjegyek előállítási, kezelési költségei és bankjutaléka oly óriási összegekre akkor, a midőn van azt előállító államnyomdánk, van ministeriumában nagy számu kezelő személyzet s van közös bank, mely ugy sem juttat roppant nyereményéből országunknak.

Elnök: Kérnem kell a képviselő urat, méltóztassék a tárgynál maradni. *(Helyeslés a jobboldalon.)* A pénztári jegyekről van ezen rovat alatt szó, nem az államjegyekről, tehát ahhoz méltóztassék szólani *(Helyeslés jobboldalon.)*

Orbán Balázs: Arra szintén vonatkoznak észrevételeim. *(Helyeslés. Halljuk! a szélső baloldalon.)*

Hát én, t. ház, nem várok a pénzügyminister urtól erre vonatkozólag megnyugtató felvilágosítást, mert tudom, hogy ilyet nem adhat. Mert hát ez egy oly közösügyes pótkiadás, melyet mi az osztrák banknak fizetünk ráadásul a 80 milliós bankadóságra azért, hogy a mi államjeinkkel kegyeskedik nyerészkedni és ez annyival boszantóbb. mert ugy látszik, hogy nem átmeneti, hanem permanens kiadást képez. Ennyi volt a mult s azt előző években is.

De felszóllalok, nehogy azt higyjék a mi jó szomszédaink, hogy mi tudomásával sem birunk az e téren való kizsákmányoltatásunknak. Ez t. ház, egy oly kidobott 1.625,000 frtos borravaló a bank emberei számára, a mit egy jóra törekvő kormány könnyűszerűleg meggazdálkodhatna adósságok súlya alatt görnyedő hazánk számára. Ennek fizetésére minket semmiféle közösügyes alku nem kötelez s az összeg eléggé tekintélyes arra, hogy a megtakarítások keretébe bevonassék; az elégséges lenne arra, hogy népnevelésünknek hatalmas lendületet adjunk.

Ám dobják ki önök, ha magyar lelkük megengedi, mi azt nem tudjuk tenni s azért azt meg se szavazzuk. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Dániel Ernő, a pénzügyi bizottság előadója: A t. előttem szólott képviselőtársam megtagadja a második tétel alatt előirányzott 1.508,000 forint megszavazását, mert ez van most tárgyalás alatt s ezen tétel elfogadását tagadja meg. Pedig én azt gondolom, hogy ezt nehéz megtagadni, ha tekintetbe vesszük, hogy honnan ered a kiadás. Ezen összeg képezi tudniillik a kamatait először a pénztári jegyeknek, másodszor a birói letéteknek, harmadszor az elhelyezett árvapénznek. A birói letétek és árvapénzek, a melyek az államnál elhelyeztetnek, meglehetős nagy összegre mennek. 1885. év végével 10.556,841 forintot tettek ki a birói letétek, a melyekért 422,000 forint kamat jár; az árva- és közjegyzői letétek pedig tettek 2.814,971 forintot, a melynek öt százaléka 141,000 forintot tesz ki. Ehhez jön még az, hogy pénztárjegyekben 21 millió van kibocsátva.

E pénztárjegyek nem képeznek állandó jegyeket, azok egyszerűen kötelezvények, melyeket az állampénztár kibocsát. Ezen kötelezvényekért fizet 4% kamatot és ½% kezelési előállítási költséget, a mi bizony meglehetős szerény összeg; mindössze tehát kerül ez a 4½%-ba.

Ezen három tétel teszi ki az 1.508,000 frtot, a melyet az elmondottak szerint, azt gondolom, okvetlenül meg kell szavazni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Madarász József: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Én elismerem azt, hogy kivált a birói árvaletétek kamatainak megfizetésére nézve helyesen jogos észrevétele van a t. előadó urnak, hanem én e tekintetben magához a pénzügyminister urhoz fordulok, hogy igy, a mint ez összeállítva: „Kiadás 17. czím. 2. Rovat. Pénztárjegyek, birói és árvaletétek kamataira, további pénztári jegyek előállítási, kezelési költségek, bankjutalék“ . . . mondom, igy állítva össze a költségvetéssel szemben, sem a pénzügyminister, sem a t. előadó ur nem fogja tagadni, hogy az összegek össze vannak zavarva, mert a birói árvapénztári letéteknek mindenesetre külön és lehetne megneveztetniök vagy legvégül és külön pénztári jegyeknek, továbbá ismét külön annak mi az utóljan van, a pénztári jegyek előállítása, kezelése, bankjutalék, stb. Ezek jönnének ide egy csoportba.

Nekem tehát az a kérésem van a t. pénzügyminister urhoz — és ez egyuttal szóljon a jövendőbeli pénzügyi bizottság tagjaihoz is — noha nem ez a ház fogja őket kiküldeni, de a naplóban benn fog lenni *(Halljuk!)* — mert nézetem szerint, ilyen esetekben magának a többségnek van érdekében, hogy tisztán lássanak a képviselők, a mennyire lehet. Mi most a t. előadó urnak a felvilágosítása után értjük csak, hogy 1885-ben a zárszámadások szerint mennyi kamatnak kellett fordittatni a birói és az árvaletétekre és külön mennyi volt a költség a pénztári jegyek kibocsátására, stb. stb. Én ugy hiszem, nemcsak a t. többségnek joga és kötelessége megtudni szabatosan az ország kiadásait, hanem erre jogunk és kötelességünk van nekünk is és kötelességük azoknak is, a kik vagy a pénzügyi bizottságnak nem tagjai, vagy annak üléseire nem járnak el — a hol igaz, hogy felvilágosittatnak. Én igen kérném a t. pénzügyminister urat — mint azt, a kit — hogy a jövő költségvetési előirányzatnak e tételében méltóztassék külön tenni az árva- és birói letéteket és külön a pénztári jegyek kibocsátását és a többi követelést ismét külön.

Ugy hiszem, ezáltal semmi a kormány tekintélye és befolyása ellen nem történnék, mi kép

Digitized by Google

viselők pedig tisztábban látnók, mit és mire kell adni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Gr. Szapáry Gyula pénzügyminister: T. ház! *(Halljuk!)* Előre bocsátom azt, hogy Madarász képviselő ur észrevételei nem a dolog érdemére vonatkoznak, hanem csak a formai eljárásra és méltóztassék megengedni, hogy kijelentsem, hogy e kérdésben felvilágosítást nemcsak a pénzügyi bizottság tagjai nyernek és nemcsak azok, kik tüzetesen foglalkoznak e dolgokkal, hanem nyer mindenki, kinek kezében van a költségvetés első füzete. Ennek 87. lapján megtalálja az indokolásban azt a felvilágosítást, melyet a t. képviselő ur keres.

Ott ugyanis ki van tüntetve, hogy mennyi szerepel mint birói, árva és a közjegyzői letét és mennyi szerepel mint pénztári jegy.

Ezt ajánlom a t. képviselő ur figyelmébe. A mennyiben egyébként kivántatnék, hogy ezen évek hosszú során át igy szokásban volt kimutatásban az összegnél változás történjék, azzal nagy dolog nem járna, mert csakugyan e pénzeket külön kimutatni könnyű volna.

Elnök: A tétel nem támadtatván meg, ezt megszavazottnak nyilvánitom.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: A tiszai és szegedi alap pénzeiből állami kiadások fedezésére igénybe veendő összegek évi járulékaira 271,492 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Dániel Ernő előadó: Méltóztassék e czímnél tudomásul venni, miszerint ezen czím elfogadásával egyszersmind a függő államadósságok ellenőrzésére kiküldött bizottság jelentése a függő államadósságok 1887. évi kezelési költségeiről szintén elintézést nyert.

Elnök: E szerint tehát a t. ház 2859. számú határozatával a pénzügyi bizottsághoz utasított jelentés elintéztetett.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Összesen 1.991,892 forint. — Kamatbiztositást élvezett vasutak átvétele folytán elvállalt adósságok. Rendes kiadások: VIII. fejezet, 1—5. czím. Az 1876. évi L. t.-cz. alapján a keleti vasut átvétele folytán elvállalt adósság és felvett 9.989,300 frtnyi kölcsön. Kiadás 1. czím, 1. rovat. I. kibocsátási elsőbbségi kölcsön 2.301,483 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. II. kibocsátási elsőbbségi kölcsön 1.875,787 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: 3. rovat A 9.989,300 frtnyi kölcsön 635,269 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: 4. rovat. Kezelési költségek 11,164 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Összesen 4.823.694 forint. Az 1880. évi XXXVIII. t.-cz. alapján a tiszavidéki vasut megváltása folytán elvállalt adósság. Kiadás: 2. czim, 1. rovat. A részvény-szelvények beváltására 309,472 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. 15.750,000 forintnyi sorsjegy-kölcsön évi járadéka 819,000 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. *a)* 19.509,500 frtnyi elsőbbségi kölcsön 5% kamatjára 972,900 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: *b)* tőketörlesztésre 54.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: 4. rovat. Kezelési költségek 5,192 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Összesen 2.160,564 frt. Az 1884. évi XXIX. t.-cz. alapján az első erdélyi vasút megváltása folytán elvállalt adósság. Kiadás 3. czim 1. rovat. Részvény szelvény kamatozására és beváltására 730,276 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Elsőbbségi kölcsön kamatozására és törlesztésére 1.072,696 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. Az 1875. évi XLI. és 1876. évi XI. törvényczikk folytán felvett egyesített vasúti beruházási kölcsönből az első erdélyi vasutra eső részösszeg kamatozása és tőketörlesztése 272,037 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: 4. rovat. Kezelési költségek 5,695 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Összesen 2.080,704 frt. Az XXX. 1884. évi t.-cz. alapján a báttaszék-dombovár-zákányi (duna-drávai) vasút megváltása folytán elvállalt adósság. Kiadás 4. czim, 1. rovat. Részvény-szelvény kamatozására és beváltására 241,978 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Elsőbbségi kölcsön kamatozására és törlesztésére 355,490 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. Az 1875. évi XLI. és 1876. évi XI. t.-czikk folytán felvett egyesített vasúti beruházási kölcsönből a báttaszék-dombovár-zákányi vasútra eső részösszeg kamatozása és tőketörlesztésére 11,326 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Digitized by Google

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Kezelési költségek 2,575 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Összesen 611,369 frt. Az 1884. évi XXXIX. t.-cz. alapján az alföld-fiumei vasut megváltása folytán elvállalt adósság. Kiadás 5. czím, 1. rovat. Részvény-szelvény kamatozásra és beváltására 964,335 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. I. és II. kibocsátásu elsőbbségi kölcsön 1.072,530 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. Az 1875. évi XLI. és 1876. évi XI. t.-czikk folytán felvett egyesített vasuti beruházási kölcsönből az alföld-fiumei vasutra eső részösszeg kamatozására és tőketörlesztésére 75,976 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: 4. rovat. Kezelési költségek 9,831 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Összesen 2.122,672 frt.

Előlegezések a vasúti kamatbiztosítás alapján. Rendes kiadások. IX. fejezet. Kiadás együtt 7.485,691 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Horvát-Szlavonországok beligazgatási szükséglete. Rendes kiadások: X. fejezet, 1—2. czím. Kiadás. 1. rovat. Horvát-Szlavonországok autonom kormányzatának az 1880. évi LIV. t.-cz. értelmében 3.841,636 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. A polgárosított Horvát-Szlavon határőrvidék beligazgatási szükségletének fedezésére 2.200,000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Összes kiadás 6.041,636 frt. Állami számvevőszék. Rendes kiadások: XI. fejezet és VI. fejezet, 2 czím. Rendes bevételek II. fejezet. Kiadás. Személyi járandóságok összesen 105,000 frt.

Helfy Ignácz: T. ház! Az általános vita alkalmával bátor voltam jelezni, hogy meggyőződésem szerint mulhatatlanul szükséges, hogy a t. képviselőház intézkedéseket tegyen az állami számvevőszék eddig fennállott rendszerének átalakítására.

Azt hiszem, hogy az a 16 esztendő, mely 1870. óta lefolyt, a mióta a mostani állami számvevőszék felállíttatott, valamint a legújabb idők tapasztalatai meggyőzhetett mindenkit arról, hogy a jelen főszámszék a legjobb akarata mellett is, teljesítve azon kötelességeket, melyeket a törvény rá ró, nem képes megfelelni azon legfontosabb czélnak, a melyet a t. képviselőház s általában a törvényhozás akkor tűzött ki maga elé, midőn a számvevőszéki intézményt létrehozta, hogy tudniillik a törvényhozás budgetjoga teljesen megóvassék.

Ha szétnézünk Európa valamennyi államában, sehol sem találjuk a parlamenti ellenőrzést oly gyengén, oly lazán gyakorolva, mint épen nálunk, a hol pedig a legnagyobb szükség van a lehető leghatékonyabb ellenőrzésre. Én e tekintetben, t. elvbarátaim és magam nevében bátor leszek határozati javaslatot benyujtani.

Előrebocsátom, hogy a mit ezen határozati javaslattal elérni akarok, az semmiképen sincs a kormány ellen, sem a jelen, sem a jövendőbeli kormányok ellen intézve. Igen helyesen mondja egy jeles német nemzetgazda, hogy a lehetőleg szigorú parlamenti controlt egyetlen egy parlamenti kormány sem ellenezheti, mert ez épen az ő állását is erősíti, erősíti a sok alkalmatlankodó kéregetővel és protectiót keresővel szemben, a mikor ráutalhat arra, hogy ime a keze meg van kötve a megállapított parlamenti control által — és helyesen teszi hozzá, hogy — ellenkezőleg az a kormány keltene gyánút maga ellen, a mely az ellenőrzést ellenezné. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Én nem óhajtok belebocsátkozni odáig a létező intézmény átalakításába, hogy azt indítványoznám, hogy fogadjuk el például a Franczia-országi rendszert, a hol a főszámvevőszék egyuttal birói hatósággal is fel van ruházva; nem megyek el az olasz számvevőszék hatásköréig sem, mely egyenesen vetojoggal van felruházva azon esetekre, a mikor a kormány olyan költekezést akar tenni, a mely a költségvetésben felvéve nincsen, mert belátom, hogy olyan nagy ugrás a teljes szabadságból, a mely eddig fenhagyatott a kormánynak a legszigorubb vetojogra, némileg megzavarhatná a ministeri felelősségnek azon fogalmát, a mely nálunk meg van ugyan, de fájdalom, realisálva nincs. És még odáig sem mehetek el, hogy tanácsoljam, fogadjuk el a belga rendszert, pedig ez a leghelyesebben megfelel a parlamentaris rendszer fogalmának, mert ne méltóztassanak elfelejteni, hogy az állami számvevőszék tulajdonképen a parlament közege, mert annak főfeladata, hogy a parlament által megállapított budgetnek teljes és pontos végrehajtása felett őrködjék. Belgiumban maga a parlament választja meg a számvevőszék személyzetét rövid időre, 6—6 évre és a parlamentnek felelős az a maga tényeiért. Hogy menynyire nem felel meg a jelenlegi számvevőszék a maga hivatásának, daczára annak, hogy az ellen, mint intézmény ellen és annak személyzete ellen panaszt vagy vádat emelni nem akarok és elismerem, hogy nagy buzgalmat fejt ki a maga hatáskörében, de hogy a baj a rendszernek hibás

Digitized by Google

voltában áll, világosan kitünik abból, hogy 1870-ben, mikor az országgyülés a számvevőszék hatáskörét megállapította, egyebek között a 14. §-ban a következőket sorolta elő teendői közt:

Az állami számvevőszék tartozik nyilvántartani és ellenőrizni a közigazgatás minden ágában, hogy b) minden utalványozás csak az állam-költségvetést megállapitó törvény meghatalmazása alapján és a törvény rendelete szerint tétetik-e s ehhez képest: c) az utalványozások megfelelnek-e a költségvetés törvényben megállapított fejezeteknek, czímeknek és rovatoknak; d) A kiadások nem haladták-e felül az engedélyezett összeget.

Ha összehasonlítjuk ezen törvényt, mely oly világosan szól, azon tényekkel, melyek nem rég e házban a roppant nagymérvü túlkiadások alkalmával tárgyaltattak: az ember azt kérdi, miként történhetett az, hogy a számvevőszék, a mely törvény szerint egyenesen arra van utalva, hogy ügyeljen arra, hogy túllépések ne történjenek, mondom, mikép történhetett meg mégis, hogy milliókra és milliókra rugó túlkiadásokat tett a kormány, a nélkül, hogy tulajdonképen tudomása lett volna erről a háznak.

Ez akkép történt, t. ház, hogy a számvevőszék a jelenlegi rendszer alapján csak utólag vesz a túlkiadásokról tudomást. Ez pedig az ellenőrizésnek teljes és tökéletes kijátszása. Mit is tegyen az a számvevőszék, mikor hozzájön a minister és azt mondja, hogy ezen és ezen okoknál fogva én ez összeget már elköltöttem? Csinálhat nagy zajt, de ezzel az országnak nem használ semmit. A megcsinált adósságot meg kell fizetni; az elköltött pénzt senki vissza nem adja. Ez a jövőben állandóan igy nem maradhat. És ha a t. kormánynak komoly szándéka jövőre a budgetet megtartani, nem ellenezheti azt, hogy oly parlamentaris ellenőrzés létesíttessék, mely biztosítja a törvényhozás budgetjogát.

Azt mondhatják erre, t. ház, hogy ez megzavarhatná a ministeri felelősség elvét. Engedelmet kérek, én azt hiszem, hogy nyugat európában épen ugy birnak fogalommal a ministeri felelősség elvének fontosságáról, mint nálunk s mégis azt látjuk, hogy hosszu éveken át fennáll a ministeri felelősség s a legszigorubb előzetes controll. Természetes, hogy óvatosságot igényel minden módosítás, a mit e téren teszünk, mert a ministeri felelősség elvét csorbítani vagy annyira megszorítani, hogy az hatályát teljesen elveszítse, magam sem akarom; de mégis az első s legfontosabb teendőnek azt tartom, hogy biztosítsuk a törvényhozás budgetjogát, hogy az necsak szó, hanem tény is legyen. Belátom, hogy ez igen nagy és komoly feladat, melyet oly könnyedén megoldani nem lehet. Épen ezért határozati javaslatom nem arra kivánja utasítani a kormányt, hogy rögtön törvényjavaslatot terjeszszen elő, sőt a mennyiben én egy bizottság kiküldését indítványozom, azt sem mondom, hogy az bizassék meg rögtön egy törvényjavaslat szövegezésével. Tanulmányozni kell a létező törvényhozási intézkedéseket más országokban, tanulmányozni kell a mi specialis hazai viszonyainkat és azokhoz képest azután kell megállapítani az elveket, a melyek alapján, akár a kormány fogja ezt a maga kezébe venni és ő fog benyujtani egy törvényjavaslatot, akár maga a képviselőház saját initiativájából fog megbizni egy bizottságot — vagy egyet, vagy többeket — ily törvényjavaslat szerkesztésével.

A fődolog előttem az, hogy el legyen fogadva a t. ház által azon elv, hogy a módosítások, melyek a létező törvényen teendők, az előzetes ellenőrzés rendszerére legyenek fektetve. Ez legyen az alapeszme. Természetesen oly módon, hogy összhangba hozassék a ministeri felelősség elvével, ugy mint Európának sok államában már ez létre is van hozva. Határozati javaslatom következőképen hangzik: *(olvassa)*

„Küldjön ki a képviselőház egy 9 tagú bizottságot azon utasítással, hogy az állami számvevőszék és a kormány által kijelölendő szakközegek közreműködésével tanulmány tárgyává téve a külföldi államoknak az állami pénzügyi kezelés ellenőrzését szabályozó intézményeit, javaslatot tegyen az iránt, hogy tekintettel specialis hazai viszonyainkra, a ministeri felelősség elvének megóvása mellett milyen módosítások szükségesek a fennálló törvényen a czélból, hogy az állami számvevőszék eljárása az előzetes ellenőrzés rendszerére fektetve, jövőre biztosíthassa a törvényhozás budgetjogát.“

Midőn e határozati-javaslatot ajánlani bátor vagyok, még csak egy concret példát hozok fel, a mely némileg előzetesen is el fogja oszlatni azoknak aggodalmait, a kik komolyan hiszik, hogy az előzetes ellenőrzés ellentétben áll a ministeri felelősséggel. Azért hozom fel ezt, mert tanulmányozva a különböző európai államok fennálló ebbeli intézményeit, ezt az egy pontot majdnem valamenynyiben megtaláltam, a hol egyáltalában ellenőrzés van. Tudnillik meg van pl. Belgiumban és több államban is, hogy az állami pénztár semmi utalványra ki nem adhatja a pénzt, ha az a számvevőszék által láttamozva nincsen. Tehát kell, hogy a kormány minden utalványra eszközölje ki a számvevőszék előzetes láttamozását.

Megtörténik ott is, a mint megtörténik minálunk, hogy vannak egyes esetek, midőn a minister saját felelőssége alatt óhajt vagy köteles oly költségeket tenni, melyek a budgetben nincsenek előirányozva. Ekkor vagy capacitálja a számvevőszéket és ez láttamozza az utalványt, vagy nem birja, vagy nem is akarja capacitálni, mert lehet oly magasabb politikai szempont, a melynél fogva ő csak annyit jelent ki, hogy: „én ministeri fele-

Digitized by Google

lősségemre óhajtom e költséget tenni, akár láttamozza a számszék akár nem." — Ekkor a számvevőszék erről tudomást vesz, a mire előterjesztik a dolgot a minister-tanácsnak és akkor az ily utalvány ekként fogalmaztatik: „a minister-tanács rendeletéből." És akkor az állami pénztár tartozik azt kifizetni, de az állami számvevőszék azután jelentést tesz erről a parlamentnek és tudomására hozza, miszerint a kormány az ő láttamozása nélkül tartotta szükségesnek a költséget megtenni. Természetes, hogy annak idején az illető minister felel érte.

Azt sem ignorálom, hogy az ily módosítás, különösen az előzetes controll behozatala, talán nevezetes költségszaporulatot fog okozni. Hogy ez nagyon nevezetes legyen ugyan, azt én nem hiszem, mert hiszen a rendes fix-kiadásokra nem szükséges a láttamozás. Nem szükséges pl. a tisztviselők fizetésénél, a mely a rendes költségvetés által megállapított kiadás, csak a budget keretén kivüli költségeknél, továbbá oly költségeknél, a hol, mint a szállításoknál, vagy épitkezéseknél, részlet à conto fizetések szükségesek, kell a számvevőségnek meggyőződve lennie arról, hogy az illetőnek munkája, vagy szállítása arányában fizettetik ki a kellő összeg. De, t. ház, még ha tetemes költség szaporulattal járna is, valamennyi közül ez lenne a leggyümölcsözőbb befektetés, mert csak ez uton fogjuk megakadályozhatni, hogy oly meglepő túlkiadások ne történjenek, mint a multban. Mindezek után bátor vagyok határozati javaslatomat ujból is elfogadásra ajánlani. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! A kérdések, melyeket a t. képviselő ur fejtegetett, a mennyire hallani birtam, mert meglehetős zaj lévén, megeshetik, hogy egyetmást nem tökéletesen jól hallottam, sokkal fontosabbak, hogy sem azok meritumára nézve jelenleg nyilatkozni lehetne. Például maga az a kérdés, hogy lehet-e előzetes ellenőrzés és ha igen — a mit nem akarok tagadásba venni — miként egyeztethető az össze a ministeri felelősséggel, gondolom egyike a nehezebb kérdéseknek. Én tehát most a dolog érdeméhez szólani nem kivánok. Azonban azt hiszem, nem volna czélszerű, ha a t. ház méltóztatnék azon indítványt elfogadni, hogy kilencz tagú bizottság küldessék ki, mely szakértők és a számvevőszék meghallgatásával tegyen előterjesztést. Megmondom, hogy miért? Először már csak azért sem, mert ily bizottság működése okvetetlenül egy, ha nem is nagyon tág körű, mégis szakértők meghallgatása szempontjából hosszabb időt igénybe vevő enquêtehez vezetne; de továbbá az egyes tagok részéről is a másutt divó rendszerek és azok tapasztalati eredményeinek tanulmányozását tenné szükségessé. Én tehát megvallom, azt hiszem, hogy e kilencz tagú bizottság kiküldése csakis oda vezetne, hogy e bizottság még tanácskozmék akkor, a mikor rendes tartam szerint a képviselőház mandatuma lejár és igy semmi eredményt sem birna felmutatni, minthogy a jövő országgyülés természetesen uj választások után következvén, ezen enquêtenek gyakorlati eredménye nem lehetne.

Én tehát kérném, hogy a határozati javaslatot elfogadni ne méltóztassék.

Azonban nincs a világon intézmény és törvény, mely tökéletesbedést ne igényelne. És én a magam részéről nem zárkozom el az elől, hogy a maga módja szerint, a számvevőszéknek ép ugy, mint esetleg a ház e kérdéssel foglalkozó tagjainak is meghallgatásával fontolóra vétessék: van-e szükség és ha van, mily irányban van szükség a változtatásra? Ennek eredménye azután annak idején a képviselőház tudomására hozatván, ez határozná el: történjék-e változtatás vagy sem? *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Enyedi Lukács: T. ház! A t. ministerelnök ur nem ment bele a Helfy t. barátom által előadottak érdemleges birálatába, hanem az általa tett indítvány mellőzését kivánta, leginkább azon indokot hozván fel, hogy a tanácskozás ideje a képviselőházban már rövid arra, hogy e kérdés teljesen megoldassék. Másfelől azonban egyáltalában a számvevőszéki és a parlamenti control intézménye szigorításának szükségét, ha jól értettem, elismerte, de a kormánynak tartotta fenn a kezdeményezés jogát s azt óhajtotta, hogy a kezdeményezés a kormánytól induljon ki.

A mi magát az országgyülésnek együttmaradási idejét illeti, erre nézve még mi legalább tájékozva nem vagyunk; nem tudjuk, hogy az ülésszak meddig fog tartani. De ha nem is lesz ezen országgyülés tartamahosszu, ha a Helfy t. képviselő ur által beterjesztett indítvány elfogadtatik, ezen fontos kérdésben oly becses anyag fog a jövő országgyülésnek rendelkezésére állani, hogy sokkal könnyebb lesz a kérdés megoldása, mintha egészen készületlenül kellene bele mennie. Ez az egyik.

A másik szempont pedig az, hogy magának a kormánynak, különösen pedig a pénzügyminister urnak áll érdekében, hogy a parlamenti ellenőrzés szigorittassék. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Méltóztatik emlékezni, hogy a pénzügyminister ur az általános vita alkalmával akkor, mikor a conversióra vonatkozó tervezetről először tett előterjesztést, különösen hivatkozott arra, hogy a conversio sikerének elérésére egyik legfontosabb feltétel az, hogy biztositassék ugy az ország, mint biztositassanak azon emberek, a kik Magyarországnak hiteleznek, hogy ezentúl oly túlkiadások, oly rendetlen kezelések nem fognak előfordulni, mint a milyenek eddig előfordultak s Magyarország hitelére oly kedvezőtlenül hatottak. Már most csudálkoznom kell azon, hogy akkor, midőn maga a pénzügyminister ur a kormányzat szempontjából a

Digitized by Google

budget-jognak megóvását és a parlamenti ellenőrzés szigorítását Magyarország hitelének érdekében igen szükségesnek tartja, a ministerelnök ur a pénzügyminister ur nézeteitől egészen eltérően, ugyszólván vele ellentétben, ezen ügynek elodázását tartja czélszerűbbnek.

Én, t. ház, megengedem, hogy rendszerint és a legtöbb kérdésben, különösen törvényhozási dolgokban a kormánynak kezdeményezése helyes lehet; mert elvégre egyes képviselőnek, vagy akár egy bizottságnak is nem mindig áll rendelkezésére a segédforrásoknak oly nagy apparatusa, hogy egy törvényjavaslatot ugy előkészíthessen, a mint kivánatos volna. De hogy ha van kivételes kérdés, ugy ez az. Mert vajjon nem anomalia volna-e az, hogy azon kormány, melynek épen kezelését mi ellenőrizni akarjuk, parlamenti bizottság kizárásával saját kezdeményezéséből csinálná azon törvény iránti javaslatot és inditványozná azon módokat, melyek mellett az ő kezelése ellenőrizendő volna?

Én azt hiszem, hogy a parlamenti controll helyes és czélszerű elveinek megállapítását ily bizottság eszközölhetné leghelyesebben és azon bizottság előterjesztésének alapján tétethetnének meg a törvényhozási intézkedések. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Én tehát ugy vagyok meggyőződve, t. ház, hogy tekintve általában a kormánynak eddigi tényeit, tekintve, hogy azon túlkiadások megakadályozásának, mely túlkiadások oly nagy mérvben megingatták államháztartásunkat s a melyek előfordulását jövőben Magyarország hitelének, sőt létének érdekében meg kell akadályozni, más módja nincs, mint a parlamenti ellenőrzés sikeres erősbítése, hogy a számvevőszék beavatkozási joga előre biztositassék, mindenesetre a ministeri felelősség megóvása mellett; ajánlom elfogadásra Helfy t. képviselőtársam határozati javaslatát. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Szólásra senki sem lévén feljegyezve, a vitát bezárom. Még Helfy képviselő urnak van zárszava.

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! Mindenekelőtt szavaimat akarom ugy helyreállítani, a mint azokat mondtam. Én azt mondottam, hogy megfontolás alá vehető és veendő, vajjon szükséges-e a módosítás, ha igen, mily irányban; lehetséges-e az előzetes ellenőrzés, ha igen, mikép egyeztethető az meg a ministeri felelősséggel?

Ez volt, a mit mondottam és ezt akartam először helyreállítani.

De másodszor kötelességem, az előttem szólott t. képviselő ur előadására egy pár észrevételt tenni.

Azt, hogy túlkiadások — leszámítva azokat, melyek a dolog természeténél fogva kisebb mértékben bizonyos tételeknél fölmerülnek — ne forduljanak elő, bizonynyal senki inkább nem óhajtja és nem akarja, mint én. De bocsássa meg a t. képviselő ur, ezen szempontból az, a mi az elmondottakban javasoltatik, valami nagy különbséget nem fog tenni.

Hogy áll a dolog most? Ha túlkiadás van, azt természetesen igazolni kell a számszék előtt; a számszék jelentése folytán a képviselőház bizottsága előtt; a bizottság előterjesztése folytán a ház előtt is a minister felelős. Hogy fog állani a dolog az előzetes ellenőrzéssel, csak ezt a szempontot véve? Ha ilyen túlkiadás fordulván elő, a számszék elnöke ez utalványt nem láttamozza, maga Helfy képviselő ur elismerte, azért a minister mégis eszközölheti az utalványozást a ministertanács utján. Ha tehát egyszer a ministertanács azon nézetben van, hogy az szükséges, megteheti épen ugy, mint az előzetes ellenőrzés nélkül és a felelősség épen olyan előzetes ellenőrzéssel, mint a nélkül.

Enyedi Lukács: Egyes ministernél nem!

Tisza Kálmán ministerelnök: Erre nézve pedig mondhatom, hogy igaz, nem volt mindig observálva, de régebben és azontúl körülbelül mintegy másfél év óta a ministertanács szigorúan ragaszkodik ahhoz, hogy — ismétlem, kivéve azokat, a hol 500,000 frt mellett 500, vagy 1,000 vagy 1,500 forint van — minden nagyobb túlkiadás utalványozás előtt a ministertanácsban bejelentendő. Ennélfogva ugyanaz történik most, a mi történnék akkor.

Mindezekre utalva, igen kérem, hogy a határozati javaslatot, mely szerintem a kérdés megoldását nem siettetné, de a megoldás minőségének némiképen praejudicálna, ne méltóztassék elfogadni. Fontolóra fogjuk venni — a mint jeleztem, mert nincs törvény és intézmény, mely javítható ne volna — kell-e és milyen irányban javítani; azután a t. háznak módjában lesz — ennek, vagy a következőnek — határozni a továbbiak felett. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Helfy Ignácz: T. ház! A t. ministerelnök ur szavai után csak egy rövid nyilatkozatot óhajtok tenni. De mielőtt ezt tenném, lehetetlen, hogy meg ne jegyezzem, hogy bizony nagy különbséget tenne az, ha ilyen számvevőszék állana itt és a mostani állapotok között. Mert igaz, hogy fontos esetekben megteheti a minister, hogy a számszék láttamozása nélkül is eszközölheti az utalványozást, de be fogja ismerni a ministerelnök ur, hogy csak fontos esetekben teheti meg és nem fognak történni oly dolgok, hogy egy minister szeszgyárakat vegyen, vagy selyemfonót alapitson az ország tudta és hire nélkül, sok egyebet nem is említve. Szóval maga az a tény, hogy a láttamozás szükségeltetik, némileg már mérsékeli a minister költekezési hajlamait.

Egyébiránt én ugy találom, hogy tulajdonképen

Digitized by Google

a mit t. ministerelnök ur mondani szives volt, lényegben megfelel körülbelül annak, a mit határozati javaslatomban kivánok, mert hiszen én magam sem kivántam olyan munkát, a melynek gyümölcseit most rögtön még ezen országgyülés alatt láthassuk. Hiszen ezen bizottság kiküldését magam is tanulmányozás végett indítványoztam és nem azért, hogy azután törvényjavaslatot terjeszszen elő; hanem hogy anyagot szolgáltasson és állapítsa meg a pontokat, a melyek alapján a módosítás keresztül viendő.

Ugy látom, hogy a t. ministerelnök ur ugyanezen utat akarja követni, csak nem az én határozati javaslatom útján, hanem ő egyenesen, mint kormány, a számvevőszéket akarja felszólítani és fel akarja vetni a kérdést, hogy szükséges-e és mennyiben és vajjon lehetséges-e azon irányban, melyet határozati javaslatomban megjelöltem, a dolgot keresztülvinni.

Ily értelemben a magam részéről, ha a t. ministerelnök ur szives lesz beleegyezni, hogy ezen nyilatkozata jegyzőkönyvbe vétessék, nem ragaszkodom ahhoz, hogy határozati javaslatom most szavazás alá bocsátassék, hanem egyszerűen kérem a t. elnök urat, hogy legyen szives azt a t. ministerelnök urnak kiadni és majd annak idején a jövő országgyülésig méltóztassék foglalkozni a kérdéssel és akkor jelentést tenni a háznak, hogy milyen eredményre jutott, hogy mégis alkalma legyen a képviselőháznak megállapodni, hogy kell-e, szükséges-e, hogy ezen dologban direct intézkedjék, vagy pedig várja a kormány intézkedését? *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Tisza Kálmán ministerelnök: T. képviselőház! Az ellen, hogy szavaim ugy, a mint azokat Enyedi képviselő ur beszéde után helyesbítve igazítottam, jegyzőkönyvbe vétessenek, semmi kifogásom, mert hiszen a naplóban különben is benne lesz felszólalásom. *(Helyeslés.)*

Elnök: E szerint a ministerelnök ur mai dik nyilatkozata jegyzőkönyvbe fog felvétetni. Helfy képviselő ur határozati javaslata felett vazni nem szükséges. *(Helyeslés.)*

Maga a tétel nem támadtatván meg, 105,000 frt megszavaztatott.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: logi kiadások 5,100 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: díjak összesen 14,173 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: vételek. Házbéri jövedelem a bérbeadott ségek után 1,795 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

A holnapi ülésben következni fog a minis elnökség költségvetése és azután az ezen fűz lévő többi tételek. Tárgyalás alá vétetik tov a belügyministerium költségvetése, kapcsol a pénzügyi bizottság 441. számú jelentés „a belügyministernek az 1885. évi XXIV vényczikk alapján szükségessé vált átmeneti kivüli kiadásokra vonatkozó előterjesztés melynek a belügyministerium költségvetés egyidejű tárgyalását a t. ház elhatározta. lyeslés.)

Az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 óra 5 perczkor.)

Digitized by Google

311. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1887. évi február hó 1-én.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesítés. A kérvényi bizottság jelentése a kérvények 29. sorjegyzékéről. Az elnöki havi előterjesztés bemutatása. A pénzügyi bizottság jelentése a vasuti és gőzhajózási szállítás megadóztatását tárgyazó törvényjavaslatról. Győry Elek előzetes felszólalása, az opera ügyben. Az 1887. évi állami költségvetés részletes tárgyalása. (Miniterelnökség.)

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, gr. Szapáry Gyula, Bedekovich Kálmán, Trefort Ágoston, Fabiny Theophil, b. Fejérváry Géza, b. Orczy Béla és Baross Gábor.

(Az ülés kezdődik délelőtt 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Zsilinszky Mihály jegyző ur fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kivánókat Beőthy Algernon, az azok ellen jelentkezőket Zay Adolf jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni az utóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Zsilinszky Mihály jegyző *(olvassa a f. évi január hó 30-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Az elnökségnek előterjesztése nincsen.

Zeyk Dániel, a kérvényi bizottság előadója: T. ház! Van szerencsém a kérvényi bizottság által letárgyalt kérvények 29-ik sorjegyzékét benyujtani. Kérem annak kinyomatása, szét osztása és napirendre tűzése iránt intézkedni.

Elnök: A kérvények 29-ik sorjegyzéke ki fog nyomatni és a t. ház tagjai közt szétosztatni.

A kérvények a ház irodájában helyeztetnek el betekintés czéljából és napirendre a jövő szombati ülésre tüzetnek ki.

Egyéb előterjesztés nem lévén, van szerencsém a házszabályok 168. § a értelmében elnöki havi előterjesztésemet bemutatni.

Zay Adolf jegyző *(olvassa).*

Elnök: Az előterjesztés tudomásul vétetik és a ház irodájában helyeztetik el.

Időközben a pénzügyi bizottságnak egy jelentése jelentetett be, azt hiszem, a t. ház ezt most átvenni méltóztatik. *(Halljuk!)*

Hegedüs Sándor, a pénzügyi bizottság előadója: Van szerencsém a pénzügyi bizottság jelentését „a vasuti és gőzhajózási szállítás használatáról szóló 1875. évi XX. t.-cz. némely határozatainak módosításáról" czímü törvényjavaslat tárgyában tisztelettel benyujtani. Kérem a t. házat, méltóztassék a jelentésnek és mellékleteinek kinyomatását, szétosztását s annak idejében az osztályok mellőzésével napirendre tüzését elhatározni.

Elnök: A pénzügyi bizottság jelentése „a vasuti és gőzhajózási szállítás használatának megadóztatásáról szóló 1875. évi XX. t.-cz. némely határozatainak módosításáról" czímü törvényjavaslat tárgyában, ki fog nyomatni, a ház tagjai közt szétosztatni és ha a t. ház beleegyezni méltóztatik, annak idején az osztályok mellőzésével napirendre tüzetni.

T. ház! Következnek most a napirend, de a a napirend előtt még Győry Elek képviselő ur kiván szólani. *(Halljuk! Halljuk!)*

Győry Elek: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Bátor voltam a napirend előtt — bevett gyakorlatnál fogva, a mely hasonló esetekben többször ismétlődött — szót kérni, mert meggyőződésem szerint tegnap délután a magyar királyi operaházban oly eset történt, a mely még teljesen rendőrileg berendezett államokban is ritkítja párját.

Digitized by Google

(Igaz! a szélső balon.) Én azt hiszem, t. ház, hogy ilyen esetekkel szemben, mint a milyenre vonatkozólag leszek bátor igen röviden előterjeszteni a tényállást, az ország képviselőháza egy perczig sem engedheti, hogy ez szó nélkül maradjon, hogy az ellen a tiltakozás szava ott, a hol leghivatottabb ellenőrei ülnek a jognak és törvénynek, azonnal fel ne hangozzék és alkalom ne adassék ezen felszólalás által esetleg a t. kormánynak is a maga álláspontját ily dolgokkal, ily cselekedetekkel szemben körvonalozni és megjelölni. *(Ugy van! a szélső balon.)*

A lapokban futóhírként elterjedt, mindenki olvasta, több különböző variatióban az esetnek történetét, én ennélfogva azt hiszem, tartozom a t. háznak azzal, hogy részletekre ki ne terjedjek, hanem csak lényeges és főbb vonásokban emeljem ki az esetet.

Kitüzetett az operaházi fegyelmi bíróság által fegyelmi tárgyalás.

Ezen fegyelmi tárgyalásra megjelent a vádlott védőjével, megjelent, mint méltóztattak olvasni számos képviselőtársunk és igen számos, méltán a művelt osztályhoz sorozható egyén. Ennek daczára nem tudom, miből láthatta előre a t. elnöke annak a bíróságnak, az operaházi intendáns ur, hogy kikből fog állani ez a hallgatóság a fegyelmi bíróság előtt, de annyi tény, *(Halljuk!)* hogy a mi ismét csak ugy hiszem, rendőrileg szervezett államban fordulhat elő, egy fegyelmi bíróság tárgyalásához szükségesnek látta, előre rendőri fedezetet kérni. *(Igaz! Nagy mozgás és nyugtalanság a szélső baloldalon.)*

Ugron Gábor: Nem elég a botrány!

Győry Elek: És pedig t. ház, miért, az okait megmondja a t. bírósági elnök ur maga, tudniillik ő rendőri fedezetet kért, mert gondolta, hogy ilyen vagy olyan publikum fog jönni és azt mondja *(olvassa)*: „azért, hogy a vádlott tisztviselőnek előre elhatározott szándéka volt zajos affairet és botrányt provocálni,

Komjáthy Béla: Mert védte magát. *(Mozgás a szélső balon.)*

Győry Elek: „Ezt bizonyítja nemcsak azon körülmény, hogy a fegyelmi bíróság előtt a szabályzat rendelkezései ellenére ügyvéddel akarta képviseltetni magát, hanem az is, hogy szétküldött felhivások által oly elemeket hozott a tárgyalási terembe, melyek megfeledkeztek az illem legkezdetlegesebb szabályairól.“

Nem akarom illustrálni, t. ház, ezt, csak azt jegyzem meg rá, hogy ha már egy bíróságnak elnöke azt tartja, hogy ha valaki védeni akarja magát és szakértői képviselettel jelenik meg ott, az már annyit jelent, mint botrányt csinálni, ha valaki azt mondja — utólag plane a nyilatkozatban jelent meg — hogy képviselőtársai és azok, a kik ott jelentek meg és a művelt osztályhoz tartozó egyének, oly elemek *(Mozgás a szélső baloldalon)* hogy csak a rendőri fedezetnek van helye; azt hiszem, sérteném a ház tekintélyét, ha ezt a felfogást itt még bővebben részletezni és jellemezni akarnám. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Scandalum!)* A tárgyalás a főbb adatok szerint, a melyek megjelentek és azok tanúsága szerint, kik jelen voltak, megkezdetvén, a bírósági elnök ur előterjesztette *(Ugron Gábor közbeszól: Ki egyszersmind vádló is. Nagy zaj)* a tényállást. A tényállás előterjesztése után — ha tévedném, mindenesetre igen szivesen fogom fogadni a helyreigazítást, mert csak megálló tények alapján akarok szólani — a vádlott védője kötelességénél fogva szót kért. Erre az elnök ur, a magyar királyi operaház intendánsa, félbeszakította a jogvédőt, a hivatalosan, a kötelességszerüleg megjelent Komjáthy Béla ügyvéd urat és azt mondta: itt a hallgatóságnak nincsen beleszólása. Erre az ügyvéd kötelességéhez képest, természetesen kiemelte egész tisztelettel, mert sehol egyetlen nyoma sincsen a tárgyalás folyamán annak, hogy egy tiszteletlen szó mondatott volna az ügyvéd részéről, sőt még a t. intendáns ur nyilatkozatában sincs annak nyoma, de azt kényszerült kiemelni, hogy ő itt, mint jogvédő, mint az igazságszolgáltatás egyik tényezője van jelen. Az intendáns ur ismételvén, hogy a hallgatóságnak semmi beleszólása nincsen és a szabályok nem engedik meg a képviseltetést, kötelességéhez képest kijelentette erre az ügyvéd, hogy méltóztassék azt a bíróságnak kimondani, hogy ő ellene felebbezzen és ő el fog távozni. Ennek daczára, t. ház, mi történt? Nem tudom, csengetés előzte-e meg, vagy nem, annyi bizonyos, hogy rendőrt hivatott be és azt felszólította az elnök, hogy azt az urat szólítsa fel, hogy távozzék és ne zavarja itt a tárgyalást.

Erre — nagyon természetesen, legszentebb kötelessége lévén az ügyvédnek a védelem és arról semmi hatalmi szempontból nem mondhatván le — *(Élénk helyeslés balfelől)* odaállt és kijelentette, hogy az erőszaknak enged, de másnak nem; ha igy eltávolítják, akkor menni fog. És midőn ennek daczára ismételtetett a felszólítás, akkor a rendőr a rendőri beavatkozás és eltávolítás kényszerítésének jelzéséül reá tette kezét Komjáthy Béla képviselő ur vállára, mire ő eltávozott.

Ez a száraz tényállás, t. ház, a miből azt hiszem, először világosan kitünik az, hogy itt nem egyszerü szómegvonásról volt szó, a mi eddig köztudomás szerint csakis akként szokott történni, hogy kijelentetvén: „a szót megvonom“, az jegyzőkönyvbe vétetik. *(Ugy van! balfelől.)*

Nem kétlem és azt hiszem, hogy nincs e házban senki, a ki kételkednék, hogy azonnal eltávozni kötelességének tartotta volna az ügyvéd, de ily elbánás után csakugyan kénytelen volt arra

Digitized by Google

hivatkozni, hogy másnak, mint erőszaknak, engedni nem fog. *(Zajos helyeslés balfelől.)*

Azt hiszem, hogy ebből minden különös törvény és jogtudomány nélkül is érzi és tudja mindenki, hogy mivé lesz az ország szabadsága akkor, hogy ha egy fegyelmi bírósági tárgyalásnál is már előre abból indulhat ki a bíróság elnöke, hogy ott botrány fog történni, ha már előre rendőri fedezetet hoz oda és ezáltal is előre kihivóan viseli magát a közönség irányában *(Ugy van! balfelől)* és ha, t. ház, az a jogvédő, kinek semmiképen sem szabad tágítni az igazság és jog mellől, rendőrileg távolíttatik el. *(Ugy van! balfelől.)*

Az, t. ház, hogy csak kézrátevés történt, nem változtat a tényálláson, mert az igenis annyit jelent, hogy ez ügyben rendőri letartóztatás történt volna, ha az illető a kézrátevés után el nem távozott volna. *(Ugy van! balfelől.)* Ez nem érdeme annak, ki ezt nem eszközölte, de érdeme annak, ki még erre a szégyenre is okot nem adott. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

Annál felháborítóbb az egész eset, ha ezt az ügyet azon szabályzatok világánál tekintjük, melyek irányadók azon bíróságnál és ha a törvény világánál nézzük. Ebből ki fog tünni, hogy először is óriási tévedés az, hogy az ügyvédi képviseletnek nem volna helye épen ott, a hol a bíróság elsőfokúlag akként van alakítva, hogy az elsőfokú fegyelmi bíróság elnöke az operaház intendánsa, tagjai az ügykezelő főnök és a művészi igazgató, melynél vádló a jogtanácsos, kik mindnyájan az intendánstól függnek. Ily körülmények közt ha nem volna is benne a szabályzatban, hogy ügyvédi képviseletnek helye van, meg kellett volna engednie az igazság és jog érdekében, hogy a vádlott védelemben részesüljön. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Azt mondtam, t. ház, hogy nincs is benn a szabályzatban, hogy ügyvédi képviseletnek helye nincs. Ez állításomat kötelességem be is bizonyítani. *(Halljuk!)*

Van az operaházi tagok számára egy büntető-törvénykönyv, büntető eljárási szabályzat, mely az operaház belső rendének fentartására czéloz és mely a belügyminister által 1885-ben adatott ki és erősittetett meg. Ezen büntető eljárási szabályzatban, annak 16. szakaszában az mondatik, hogy: ezen büntető ügyekben a tárgyalás közvetlen és szóbeli képviseletnek helye nincs. Itt természetesen némi körülmények közt, hol tisztán a belső rend fentartása czéloztatik és nem hatóságilag gyakorolt fegyelmi eljárásról van szó, még értem a dolgot. De nézzük meg a fegyelmi eljárási szabályzatot, abban nyoma sincs annak, hogy ügyvédi képviseletnek helye nincs.

Van ugyanis egy második szabályzat, melyet a belügyminister ur kiadott 1886. évi szeptember 18-án, 51,220. szám alatt, ennek 8. §-a a következőleg hangzik: „A vizsgálatok eredménye felett határoz az intendans elnöklete alatt az ügykezelő főnök és a művészi igazgatóból alakult bíróság első fokozatban, másodfokozatban a belügyminister.“ Méltóztatik tehát látni, hogy itt, mint tisztviselőkre nézve egy egészen szabályosan, hatóságilag működő fegyelmi eljárás van. „Az elsőfokú fegyelmi bíróság előtt az eljárás mindenkor nyilvános, de az ítélet zárt ajtók mellett hozatik.“ Ezen szabályzatokban nem fordul elő, hogy az ügyvédi képviseletnek nincs helye, de ha előfordulna is, t. ház, mindezek csak szabályzatok; az operaház belső rendére nézve kiadott eljárás is ministeri szabályzat, a fegyelmi szabályzat szintén csak szabályzat. Mindezek bármit tartalmazzanak, érvénytelenek a törvénynyel szemben. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* Már pedig a törvény mást nem rendel. Az 1874. évi XXXIV. t. czikknek 38. §-a igy szól: „Az ügyvéd jogosítva van az ország valamennyi bírósága és hatósága előtt feleket képviselni.“ Ebből méltóztatik látni, miután, azt hiszem, ott még nem vagyunk, hogy a ministeri szabályzatok a törvény felett álljanak, hogy akkor is, ha előfordul a szabályzatban az, hogy az ügyvédi képviseletnek nincs helye, ez érvénytelen, törvénytelen volna s a bíróság ily szabályzathoz nem volna köteles magát tartani; mert a concret esetben a bírónak joga van a rendelet érvényessége felett határozni. De legkevésbbé volna magát köteles ahhoz tartani az, a ki ellenőre a biráskodásnak, a hatóság működésének, a ki arra van hivatva, hogy őrködjék, hogy az igazságszolgáltatás mérlege se jobbra, se balra ne düljön, hanem egyensúlyban maradjon — tehát a védőnek. Ha nem volna is erre törvény vagy más szabályzat, a védőnek mindenesetre ott van helye a tárgyalásnál, t. ház, és civilisált államban bírónak nem jutott eszébe sehol, hogy a vádlottól a szakértő védelmet megtagadja és a szakértő védőt rendőrileg eltávolítsa. *(Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Ez a jog, t. ház, mely az ügyvédi rendtartás 38. §-ában foglaltatik, lehet, hogy némelyek előtt, a kik még oly hosszú idő után sincsenek tisztában az ügyvédi hivatás fogalmával, lehet, hogy némelyek előtt az ügyvédi kar kiváltságának látszik olyanok előtt, a kiket természetesen geniroz ez s a kik attól tartanak, hogy szabálytalan, törvényellenes eljárásukat a szakértő ember rögtön látja és figyelmeztetheti az illetőket, hogy ez nem szabályszerű, meg nem engedhető. *(Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)* De az, a mi e szakaszban kimondva van, az nem az ügyvédség joga, hanem annak legszentebb kötelessége. *(Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)* És sehol és semmi körülmény közt el nem tántoríthatja magát ettől semmi áramlat, semmi rendőri erőszakoskodás által. *(Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Lehet, hogy az ügyvéd evvel élvén és a szabadszólás jogát felhasználván, azon megjegy-

Digitized by Google

zésnek tette ki magát, hogy tiszteletet érdemel az ügyvédi kar, de nincs joga a hatóságokkal gorombáskodni, a mivel szemben viszont áll az a tétel, hogy a hatóságnak sincs joga az ügyvéddel gorombáskodni. Ez a jog, t. ház, nem az ügyvédé, hanem az igazságé és a közönségé. Az ügyvédnek minden joga a közönség és az igazság joga; joga mindazoknak, kik személy- és vagyonbiztossága, becsülete megtámadtatik, vagy más joga veszélyeztetnék és legszentebb érdekeik sérelmet szenvednének azon esetben, ha az igazság mérlege félrebillent, habár csak tévedésből is. Ezért azt tartom, t. ház, hogy a védelem szabadsága nem az ügyvéd joga, hanem az alkotmánynak egyik legnagyobb biztosítéka. *(Ugy van! a bal- és szélsőbalon.)*

Mert e nélkül lehet igazságszolgáltatásnak nevezni valamit, de az nem lesz igazságszolgáltatás, hanem önkény. *(Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Mivel igy vagyok meggyőződve, fel kell tennem a t. képviselőházról, hogy az önkényt, az igazságszolgáltatás legszentebb szabályainak ily módon való mellőzését nem kivánja s igazoltnak fogja tekinteni, hogy magam és elvtársaim nevében felszólaltam, tiltakozván ezen eljárás ellen és igazoltnak fogja tartani, hogy midőn ez ellen tiltakozom, tiltakozom azok nevében, kik a vélemény és a védelem szabadságát az alkotmány nevében tiszteletben tartatni kivánják. És ezt fejezem ki, midőn szavamat felemelem, azon reménnyemet fejezvén ki, hogy a t. belügyminister ur is alkalmat vesz magának, midőn ennek ily flagrans megsértése történt, arra, hogy megmutassa a művelt külföldnek s megmutassa hazánknak, hogy ez igy nem történhetik a nélkül, hogy azt rögtön orvoslás kövesse. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

És midőn azon meggyőződésemet fejezem ki, azt hiszem, hogy a t. ministerelnök ur nem fogja igazolatlannak tartani, hogy ha kérem, hogy ily eset következtében a megfelelő intézkedéseket megtenni méltóztassék. *(Élénk helyeslés a bal- és szélsőbaloldalon.)*

Tisza Kálmán ministerelnök: T. képviselőház! Azt hiszem, hogy a t. ház viszont igazoltnak fogja tartani, ha azt kérem, hogy mielőtt ezen ügyben részletesen nyilatkoznám, annak mibenlétéről pontos tudomást szerezzek s azután határozhassam el magamat a további teendőkre nézve. *(Helyeslés.)*

Elnök: Következik a napirend, még pedig az 1887-ik évi állami költségvetés részletes tárgyalásának folytatása.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: A ministerelnökség. Rendes kiadások. XII. fejezet, 1—3. czím és VI. fejezet, 3. czim. Kiadás, személyi járandóságok 72,600 frt.

Irányi Dániel: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Az általános vita alatt ugy a t. ministerelnök ur, mint a t. pénzügyminister ur, azon szilárd elhatározásukat jelentették ki, hogy az államháztartásban jövőre a legszigorúbb takarékosságot fogják követni. Ezen elvet a többség szónokai is ismételve hangoztatták. Hogy alkalmat szolgáltassak a t. kormánynak, valamint az őt támogató többségnek szándéka megvalósítására, legyen szabad két indítványt tennem, mely a takarékosságot tartja szem előtt. *(Halljuk! Halljuk!)* A ministerelnök ur rendszeres fizetése 20,000 frt; működési, tiszti és szolgálati pótléka 12,000 frt. Én a működési pótlékot arra valónak tartom, hogy az illető minister, ez esetben a ministerelnök ur, azon kitünő külföldi férfiakat, a kik Magyarországot, illetőleg a fővárost meglátogatják bizonyos alkalommal házánál szivesen fogadja. Más czélt, más rendeltetést én erre nézve nem ismerek. Különösen nem azt, hogy a törvényhozás tagjait megvendégelje, azokat estélyekre magához meghivja. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Nem tartom azt szükségesnek, nem tartom elfogadhatónak még szerencsésebb viszonyok között sem, annál kevésbé az ország pénzügyeinek mostani helyzetében. Ennélfogva én ezen működési pótlékot elejétől fogva leszállittatni kivántam.

Kivántam ezt a többi között báró Wenkheim Béla ministerelnöksége alatt, a ki ezen indítványt illetőleg ugy nyilatkozott, hogy a mi saját személyét illeti, ő szivesen lemondana arról, de utódjára való tekintetből abba bele nem egyezhetik.

Mikor a t. ministerelnök ur mostani állását elfoglalta, egy hasonló indítvány alkalmával egyszerűen oda nyilatkozott, hogy ő ennek elhatározását a t. házra bizza; azonban *(Halljuk! Halljuk!)* erre az én azon észrevételemre és az én azon észrevételemre, hogy az osztrák ministerelnöknek, mindamellett, hogy az ő rendes fizetése szintén csak 20,000 frt, működési pótléka nincs, azt méltóztatott válaszolni, hogy Austriában a ministerek nyugdíjban részesülnek.

Ezen érvet illetőleg megjegyeztem, hogy a működési pótlék véleményem szerint nem arra való, hogy az a ministereknek idővel, ha egymásután összetétetik, halomra rakatik, nyugdíjul szolgáljon. Ma azonban, miután a ministerek az új törvény értelmében nálunk is nyugdíjképesek, ezen ellenvetés magától elesik. *(Igaz! Ugy van! szélső balfelől.)*

De tovább kell mennem, t. ház, én nem tartom azt, hogy Magyarország tisztviselői túlságosan vannak javadalmazva; a jó, képes és szorgalmas tisztviselők méltán megérdemlik azon díjat, a melyben részesülnek. De midőn az ország oly súlyos pénzügyi körülmények közé jutott, minők a

Digitized by Google

mostaniak, nem méltánytalan azon kivánság, hogy a magasabb fizetésben részesülő tisztviselők is osztozzanak némileg nagyobb mértékben azon terhekben, a melyek az ország, a nép vállaira súlyosodnak. *(Helyeslés szélső balfelől.)* Midőn Olaszország és pedig nem 20 évi béke következtében, hanem az ország egységének, függetlenségének érdekében vívott háborúk után a miénkhez hasonló nehéz pénzügyi viszonyok közé került, akkor nemcsak hogy az adókat emelte, a mire kényszerítve volt, hanem egyuttal példáját adta annak, hogy midőn a néptől áldozatokat kiván, azok, a kik az ország ügyeit végzik, maguk is áldozatra készek. Igy maga a király 17 millió lirára rugó civillistájából 3 millió lirát engedett. A ministerek pedig — ha emlékezetem nem csal — 40,000 frtnyi fizetésöket maguk 30,000-re szállították le s kisebb-nagyobb arányokban a többi állami hivatalnokok fizetése is leszállittatott.

Én ehhez képest, tekintettel, mint mondtam, a mostani súlyos pénzügyi helyzetre, azt vagyok bátor indítványozni, hogy addig, mig az államháztartásban az egyensúlyt helyreállítani nem sikerül, a magasabb rangu állami tisztviselők fizetéséből, elkezdve azoknál, a kik 3000 frtnyi rendszeresített díjban részesülnek, felfelé bizonyos százalék, 2%—10%-ig fokonként vonassék le. A fokozat megállapítására azonban nem tartva magamat illetékesnek, ezt a pénzügyi bizottságra bizandónak vélem.

De midőn ily áldozatot, bár nem nagyot, kivánok az állam tisztviselőitől, egyuttal azok helyzetét biztosítani, azoknak nemcsak kötelességeit, de egyszersmind jogait meghatároztatni, az önkény ellen biztosittatni óhajtom.

Több izben volt alkalmunk, részint magamnak, részint másoknak az ellenzék padjairól sürgetni a kormányt, hogy azt az ugynevezett pragmatikát már valahára nyujtsa be, *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon)* mely a tisztviselőknek, mint mondám, kötelességeit, de egyszersmind jogait is szabályozza és különösen a fegyelmi eljárást akként rendezze, hogy a tisztviselők feljebbvalóik szeszélyei ellen megóva legyenek. A t. pénzügyminister ur talán a mult költségvetés tárgyalása alkalmával a szabályzat előterjesztését már meg is igérte. Miután azonban a mai napig nem terjesztette elő, lehetetlen, hogy azt ez alkalommal is és ismételve ne szorgalmazzam. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

T. ház! Sokszor hallunk országszerte panaszt az ellen, hogy a tisztviselők kinevezésénél, valamint előléptetésénél nem mindig az érdem, hanem legtöbb esetben a protectio határoz. A kinek nincsen valamely hatalmas, befolyásos embere, ki őt az illető előljáróknál ajánlja, rendszerint nem neveztetik ki, vagy ha már bent van a hivatalban, nem léptettetik elő. Hogy ez nemcsak az államszolgálatba lépni óhajtó ifjakat csüggeszti, hanem a már hivatalban levők munka-kedvét is lohasztja és igy az állami szolgálatra károsan hat, azt ugy hiszem szükségtelen bővebben fejtegetnem. Volt, t. ház hasonló eset Angliában is a mult században, sőt még a jelen század első tizedeiben is s miként segítettek az angolok e bajon? Mi intézkedéseket tettek, hogy megtörjék a protectio rendszerét s megjavítsák az állami szolgálatot? Behozták az ugynevezett versenyvizsgát. Ez abból áll, hogy midőn valamely alsó fokú rendszeresített hivatal megürül, pályázat hirdettetik, a pályázók közül a minister, helyesebben a közigazgatást vezető államtitkár a legjobb minősítéssel biró 10—12 folyamodót kiszemeli és egy bizottság elé versenyvizsgára utasítja. A kik ezek közül legjobban állják meg a vizsgát, azok a bizottság által kinevezésre ajánltatnak és a közigazgatást vezető államtitkár ezekkel tölti be a megüresedett hivatalt. Ily módon, t. ház, Anglia a legügyesebb, legmegbizhatóbb erőket nyeri meg a hivataloknak. Ily módon ki van küszöbölve, a mennyire emberileg lehet, a protectio rendszere, mert ott, a mint Todd Alphée ismeretes munkájában olvassuk, a közvélemény nem tartja illőnek, hogy a felelősséggel tartozó ministereknek bárki is, különösen pedig a törvényhozás tagjai tisztviselőket ajánljanak.

De más panaszt is lehet hallani: azt nevezetesen, hogy a hivatalnokok nem tartják meg a hivatalos órákat, *(Igas! Ugy van! a szélső baloldalon)* hogy későn mennek fel és korábban hagyják el a bureaukat. Én magam személyesen nem tapasztaltam ezt, minthogy ha valami végeznivalóm van, rendesen a déli órákban szoktam a ministeriumokba ellátogatni, de hogy a panasz általános, azt, valamint én tudom, mások is tudják.

Midőn még Francziaországban voltam, értésemre esett, hogy ott, nem tudom valamennyi ministeriumban-e, de a pénzügyministeriumban miként szokás biztosítani a hivatalnokok pontos megjelenését a hivatalokban. *(Halljuk!)* Az illető osztályfőnök előszobájában egy könyv tétetik le a hivatalos óra kezdetén, ebbe a hivatalnokok megérkezésük rendje szerint, beirják neveiket; a könyv 10 perczig s nem tovább áll nyitva s midőn a 10 percz eltelt, a hivatalszolga tartozik a könyvet az osztály főnökéhez bevinni s a mely tisztviselő később jön, személyesen tartozik elmaradását, illetőleg későnjövetelét a főnöknél igazolni.

Minthogy azonban nálunk nemcsak hogy késedelmesen járnak be egyes tisztviselők a hivatalokba, hanem idő előtt hagyják is el azokat, ezt még azzal kell pótolni, hogy oly könyv is legyen, mely a hivatalok zártakor kitétetvén, a távozó tisztviselők abba is tartozzanak neveiket beirni és a kinek neve abban nem találtatik, az természe-

Digitized by Google

tesen korábban menvén el, korai távozását főnöke előtt igazolni tartozik.

T. ház! Ezek oly indítványok, melyeket a minister urak rendeletileg is léptethetnek életbe s miután másutt a közszolgálat érdekében czélszerűknek bizonyultak, remélem, hogy a kormány t. tagjai azokat figyelemre fogják méltatni, annyival inkább, mert ha képes és szorgalmas tisztviselőik lesznek, ezáltal azonkivül, hogy az ügymenet gyorsittatni, a közszolgálat javittatni fog, egyszersmind némely megtakarítások is eszközölhetők, mert jó és pontos tisztviselők kétségtelenül kevesebbe fognak kerülni, mint sok és pontatlan hivatalnokok. *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Ehhez képest bátor vagyok a következő határozati javaslatot terjeszteni elő: *(Halljuk! Olvassa.)*

„Határozati javaslat.

1. Mondja ki a t. ház először, hogy a miniterelnök részére működési és személyi pótlék czimén előirányzott 12 ezer frt 4000 frtra szállittatik le; 2. hogy addig, mig az egyensúly az államháztartásban helyre nem áll, azoknak fizetéséből, a kik az állampénztárból 3000 frtot és azt meghaladó rendszeresített javadalmazást, illetőleg nyugdíjat élveznek, 2—10%-ig terjedő levonás történjék és ennek fokozatos megállapítása végett ezen indítvány a pénzügyi bizottsághoz utasittatik; valamint továbbá felhivatik a kormány, hogy az államszolgálatban levő tisztviselők jogait és kötelességeit meghatározó és az ellenök esetleg indítandó fegyelmi eljárást körüliró szabályzatot terjeszszen a törvényhozás elé, megszabván különösen a felvételnek czélszerű feltételeit, a képességet és hasznavehetőséget, valamint a kötelesség pontos teljesítését biztositó módokat is.“

Ajánlom ezen határozati javaslatnak elfogadását. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Olay Szilárd: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Azok után, miket az előttem szólott t. képviselő ur elmondott, igen kevés mondani valóm marad.

Mindenekelőtt a magam részéről kötelességemnek tartom kijelenteni azt, hogy én is azok közé tartozom, a kik a magyar államnak tisztviselőit illendő, és tisztességes ellátásban kivánják részesiteni. Nem is mondom, hogy a mi kisebb rangú tisztvelőink jól volnának fizetve, sőt fizetésüket a lajtántúli tisztviselők javadalmazásához viszonyítva, azt találom, hogy a magyar állam kisebb rangú tisztviselői nagyon is rosszul vannak fizetve, ugy, hogy még a tisztességes megélhetés sines számukra biztosítva, mig ellenben felfogásom szerint a magasabb rangú tisztviselők nálunk elég jó díjazásban részesülnek. Az egyes minister urak mégis azon anomaliát követik el, hogy a törvényhozó testület által határozottan és nyiltan a kisebb rangú tisztviselők javadalmazására megszavazott segélyek és jutalmak több mint felerészét a ministeri tanácsosok és magasabb rangú tisztviselők között osztják ki. Ez annyival igazságtalanabb eljárás, mert mig a lajtántúli tartományokban a ministeri titkártól felfelé senki segélyt és jutalmat nem kér és nem kap, sőt lealacsonyitónak tartaná ilyet elfogadni is, nálunk a viszony megfordítva van és tapasztalás szerint a magasabb rangú tisztviselők mindent a saját javukra zsákmányolnak ki.

T. képviselőház! Én a takarékosság elvéből folyólag elvárom az igen t. miniterelnök urtól, ugy a mint azt az előttem szólott t. képviselő ur mondotta, hogy ő a neki eddig kifizetett 12 ezer forint működési pótlékról a jövőre nézve lemondjon, annyival inkább, mert ezen összeget nem fordítja rendeltetési czéljára. Bizonyítja ezt a 12 évi tapasztalat, a mely idő alatt a miniterelnök ur működési pótlék czimén 144 ezer frtot vett fel és ezen összeget nemcsak, hogy rendeltetése czéljára nem fordította, hanem alig egy-két estélyt rendezett, *(Élénk derültség)* bálokat nem adott, a törvényhozás tagjait és a külföldi vendégeket, ugy mint azt elődei tették, megvendégelni nem szokása. Akkor tehát, ha ezen kötelességeiről lemond, elvárom tőle, hogy jövőben működési pótlékáról is le fog mondani, annyival inkább, mert a miniterelnök ur ellenzéki korában mindig a takarékosságot követelte, azt mondván, hogy illő és helyes volna, ha egyszer valahára a kormány is a takarékosság utjára lépne. Ha tehát a miniterelnök ur, mint ellenzéki pártvezér ezt komolyan mondotta, itt az ideje, hogy adott szavát végre valahára beváltsa, vagyis azt, a mit akkor szóval mondott, ma tettel is bizonyitsa be.

Én ezek alapján külön indítványt beadni nem szándékozom, hanem csatlakozom az előttem szólott igen t. képviselő ur indítványához. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Tisza Kálmán miniterelnök: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* A képviselő ur, a ki közvetlenül előttem szólott, kiszámította, hogy éveken át nem tudom mennyi összeget vettem fel, nem felelve meg azon összeg rendelkezésének, nem vendégeltem meg külföldieket és a törvényhozás tagjait. *(Derültség.)*

Hogy a vendégeskedésben valami nagy dolgot nem tettem, ezt, tisztelt ház, kénytelen vagyok bevallani; de viszont mikor már a statisticai congressus alkalmával, akár más ilyen alkalmakkal ez valóban szükséges volt, akkor mégis el nem mulasztottam. *(Helyeslés a jobboldalon.)* De különben ha a képviselő ur már felemlítette azt a 144, vagy nem tudom hány ezer forintot, szabad legyen nekem felemliteni — ha már ezekre megyünk — hogy én az országnak 12 év alatt meggazdálkodtam évenkint 14,000 frtot, a mennyiben a belügyministeri teendőket is vittem, természetesen belügy-

Digitized by Google

ministeri fizetés nélkül. *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől.)*

Olay Szilárd: Hisz az kötelessége!

Tisza Kálmán ministerelnök: Egyszersmind belügyministernek is lenni nem kötelesség. *(Helyeslés.)* Egyáltalában pedig a képviselő ur hivatkozott, hogy ellenzéki koromban miket mondtam. Hát ebben a tekintetben hiába hivatkozott, mert ilynemű fölszámításokat ministerekkel szemben soha sem tettem. Sőt ministeri fizetések lejebb szállítását soha, egyetlen alkalommal sem kivántam, maradván azok és lévén ma is ugy, mint 1848-ban megállapíttattak. *(Úgy van! jobbfelől.)*

Ezeknek előrebocsátása után áttérek Irányi Dániel t. képviselő ur határozati javaslatának három pontjára, a melyekre azt hiszem, szükséges lesz külön szavazni.

A mi az első pontot illeti, bocsásson meg a képviselő ur, most is csak azt mondom, ahhoz nem szólok, a magam részéről teljes készséggel acceptálom, a mit a t. ház határozni fog. De a mi a második pontot illeti, ennek elfogadását határozottan ellenezném kell. A második pontban ugyanis a képviselő ur azt indítványozza, hogy az állami tisztviselők fizetése, a kik 3,000 forint és azon felüli fizetést kapnak, 2—10%-ig menő progressiv módon szállíttassék bizonyos időre alá.

Hát, t. képviselőház, méltóztassék nekem megbinni, hogy midőn a tisztviselő megfizeti a jövedelmi adót, a melynek fejében 10% levonatik fizetéséből, tulajdonképen a jövedelmi adót legsúlyosabban érzi, mert mig a legtöbb embernél csak bevallás, puhatolás utján lehet azt megtudni, hogy mi az igazi jövedelme, itt a fizetési ív elárulja a jövedelmet és biztosítja az államnak a teljes 10% jövedelmi adó fizetését. Ha ezt is tekintetbe vesszük, higyje el a képviselő ur, annyira nem nagyok ezen fizetések, hogy ezeket bántani valóban a takarékosság legrosszabb neme volna. Indítványának ezen második pontját tehát a magam részéről el nem fogadhatom és igen kérem a t. házat, hogy elfogadni ne méltóztassék.

A harmadik pontban a képviselő ur utasítani akarja a kormányt, hogy szolgálati pragmaticát, a hivatalba való felvételi feltételek és a hivatalnoki kötelesség teljesítésének ellenőrzése iránti szabályzatot készítsen és terjesszen a ház elé.

Hogy, t. képviselőház, a tisztviselői pragmaticának meg kell alkottatni, azt nem vonnom kétségbe. Ha a képviselő ur csak általában akar ezen eszmének kifezést adni, az ellen a magam részéről kifogást nem teszek; de kénytelen vagyok bevallani azt is, hogy ha indítványával azt célozná, hogy mindezek még ezen ülésszakban, vagy igen rövid idő alatt megtörténjenek, akkor az indítvány e részét el nem fogadhatnám. Ezek nem oly kérdések, a melyek fölött oly könnyen átesni lehetne és például maga a fevétel feltétele akkor, midőn minősítési törvény van, melyben megmondatik, kik közül szabad választani, minő minősítvénynyel kell az illetőknek birniok, akkor ezen felvétel feltételeinek az alsóbb hivatalokban még körülirása az én meggyőződésem szerint, czélhoz aligha vezetne, mert utoljára az egyszerű képzettségen kivül és egy leteendő, újra leteendő vizsgán elárulandó képzettségen kivül sok körülmény hat arra közre, a melyektől függ, hogy valaki jó hivatalnokés jó tisztviselő legyen, vagy nem. A képviselő ur az angol példára hivatkozik. Nem hiszem, hogy csalódjam, ha azt mondom, hogy ott sem általánosan a hivataloknak minden ágazatára volna ez kimondva. Én legalább Todd munkájára ugy emlékszem, hogy azon eljárás nem általános.

De ezt csak mellékesen jegyezve meg, bátor vagyok arra reflectálni, a mit a képviselő ur az iránt méltóztatott mondani, hogy igen sok panasz van, hogy az előléptetések nem mindig érdem szerint, vagy rendesen nem érdem szerint, hanem protectió útján történnek. Higyje meg nekem a t. képviselő ur, hogy a hol ugy a kinevezésnél, mint a lehető — bizony például a belügyministeriumban igen ritkán előforduló — előléptetésnél, de különösen az első kinevezésnél, minden egyes hivatalnál oly nagy számmal jelentkeznek a concurrensek, mint nálunk, ott akár milyen rendszabályt fognánk behozni, az, a ki nem neveztetett ki, mindig azt mondja, azért nem neveztek ki, mert nem az érdemet nézték, hanem azért, mert nekem nem volt oly protectióm, mint másoknak. *(Ugy van! jobbfelől.)* Ne méltóztassék tehát ilyen vádaknak nagyobb súlyt tulajdonítani, mint a mennyit valóban megérdemelnek.

Összevonva a mit mondtam, az indítvány második pontját részemről nem tartván elfogadhatónak, kérem el nem fogadni, a harmadik pont ellen azonban ha és a mennyiben időhöz nem kötve, csak jelezni akarja szükségét annak, hogy ily irányban javaslatok készüljenek, részemről kifogást nem teszek. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: T. ház! Szólásra senki sincsen többé feljegyezve, hogy ha tehát szólani senki sem kiván, a vitát e pontra nézve bezárom.

A tétel meg van támadva, a mennyiben azon határozati javaslatnak, melyet Irányi Dániel t. képviselő ur beadott, második pontja változtatást eredményezne magán a tételen. Azt hiszem azonban, nem lenne czélszerű, ha egyszerűen akként tétetnék föl a kérdés: elfogadtatik-e az összeg, a mely előirányozva van és ezen elfogadás után többé ezen határozati javaslatnak külön pontjai szavazás alá nem jönnének; mert ezáltal nem felelnénk meg azon kivánalomnak, a melyet a képviselő ur különösen a második pontban kifejtett, mig ha elfogadtatik az összeg, az első pont elesettnek tekintendő. Már a második pontra nézve, nézetem szerint, külön szükséges határozni, ez

Digitized by Google

némileg előzetes kérdést is képez, a mennyiben ha az elfogadtatnék, a pénzügyi bizottsághoz kellene az egészet utasítani kidolgozás végett.

Ennélfogva, ugy gondolom, legczélszerűbb lesz, ha méltóztatik a t. ház a következő kérdésekben megnyugodni. Az Irányi Dániel t. képviselő ur határozati javaslatának második pontja, mint a mely előzetes kérdést képez, tétessék fel külön, azután tétessék fel kérdéstül maga a tétel összege, ugy mint azt a pénzügyi bizottság előirányozta. Ha ez elfogadtatik, akkor a határozati javaslat első pontja, mely azzal szemben áll, elesettnek tekinthető. Végre külön kellene feltenni — a mi tulajdonképen nem is áll a tétellel összeköttetésben — Irányi Dániel képviselő ur határozati javaslatának harmadik pontját, mint a mely a fegyelmi eljárás stb. körüli szabályzatot hoz javaslatba.

Ha méltóztatik a t. ház elfogadni, a kérdéseket ekként fogom feltenni. *(Halljuk!)*

Gr. Apponyi Albert: T. ház! *(Halljuk!)* A kérdéshez vagyok bátor egy megjegyzést tenni. *(Halljuk!)* Talán a t. elnök ur is ugy értette, mint én; de nekem ez iránt kételyeim vannak.

Irányi Dániel t. képviselő ur határozati javaslatában benfoglaltatik egy pont, a mely a szolgálati pragmatica kidolgozására és létesítésére utasittatni kivánja a kormányt; de ez külön pont attól, a melyben — a mint én beszédéből is kivettem — oly intézkedést kiván tétetni, a mely a hivatalos órák pontos betartására vonatkozik.

Én a szolgálati pragmaticára vonatkozó pontot minden esetre külön szavazás tárgyává kérném tenni. *(Helyeslés.)*

Elnök: Épen azt jelentettem ki, hogy ez mint harmadik pont, külön fog szavazásra feltétetni.

Ugy gondolom, hogy a szavazásnál, mielőtt bármelyik pontra nézve az megtörténnék, az illető pont mindig fel fog olvastatni. *(Helyeslés.)*

E szerint tehát az első, a mi szavazás alá vétetik, a határozati javaslat második pontja, mely igy szól: „Addig, mig a egyensúly az államháztartásban helyre nem áll, azok fizetéséből, kik az állampénztárból 3,000 forintot és ezt meghaladó rendszeresített javadalmazást, illetőleg nyugdíjt élveznek, 2—10%-ig terjedő lerovás történjék. A fokozatok megállapítása végett ezen indítvány a pénzügyi bizottsághoz utasittatik.“

Kérdem a t. házat, méltóztatik-e Irányi Dániel képviselő urnak ezen előzetes indítványát elfogadni? *(Igen! Nem!)* A kik elfogadják, méltóztassanak felállni. *(Megtörténik.)* A többség nem fogadja el és igy a határozati javaslat második pontja elesett.

Most következik az első pont, melylyel szemben áll maga a tétel, tudniillik a ministerelnökség költségvetésében személyi járandóságok czímén előirányzott 72,600 forint. Ha az összeg elfogadtatik a t. ház által, akkor Irányi Dániel képviselő ur határozati javaslatának első pontja elesett, mert ez azt mondja, hogy a ministerelnök ur részére működési és személyi pótlékok czímén előirányzott 12,000 forint 4000 forintra szállíttassék le. E szerint magasabb összeg van a bizottság által javaslatba hozva; a házszabályok szerint pedig a nagyobb tétel döntendő el először a ház által, a kérdést tehát igy fogom feltenni. *(Halljuk!)* Elfogadja-e a ház a bizottság által javaslatba hozott 72,600 forint személyi járandóságot, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azon képviselő urakat, kik azt elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A ház többsége elfogadta. E szerint Irányi Dániel képviselő ur határozati javaslatának első pontja elesett.

Most következik a határozati javaslatának harmadik pontja, a mely igy szól: „Utasítsa a képviselőház a kormányt, hogy az állami szolgálatban levő tisztviselők jogait és kötelességeit meghatározó és az ellenük esetleg indítandó fegyelmi eljárást körüliró szabályzatot terjeszszen a törvényhozás elé, megszabván különösen a felvétel czélszerű feltételeit, a képességet, hasznavehetőséget, valamint kötelességük pontos teljesítését biztosító módokat is.“

Kérdem a t. házat, méltóztatik a határozati javaslat ezen pontját elfogadni, igen vagy nem? A kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A t. ház elfogadta a határozati javaslat ezen pontját; következik a dologi kiadások összege.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa):* Dologi kiadások 31,000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa):* A fiumei és a magyar-horvát tengerparti kormányzó és személyzete költségei 24,880 frt.

Lukáts Gyula: T. ház! Mindenki előtt ismeretesek azok a szomorú állapotok, melyeket az utóbbi időben Fiuméban láttunk, hogy tudniillik az a párt, mely kevéssel ezelőtt rajongással csüngött Magyarországon, lelkesedéssel sürgette Magyarországhoz visszacsatolását, most aspiratióiban teljesen megváltozott, ugy, hogy bátran elmondhatjuk, hogy a kapcsolat, mely Fiumét Magyarországhoz kötötte, teljesen meglazult. Tapasztaljuk, hogy előjelei mutatkoznak annak, hogy a lassankint egy táborba terelt Starcsevicsisták, irridentisták Fiuméban komolyan veszélyeztetik a magyar párt supremátiáját, azon pártét, melynek számot tevő tagjai az előző években csak Fiume autonomiáját hangoztatták, holott ma már egészen új jelszavakat adnak ki és népszerűvé kezd válni az a sophisma, a melyet nem rég hallottunk, hogy nagyon csalatkoznak azon férfiak, a kik azt hiszik, hogy Fiume Magyarországban van, mert Fiume Fiuméban van. Ezen tanokat nem fiatal emberek,

Digitized by Google

nem botrány hajhászó demagogok hirdetik, de lassankint megbarátkoznak velük a legtekintélyesebb polgárok, Fiume előkelő patriciusai, Fiume politikai tényezői, a kiket még gyülölettel sem szabad vádolni, mert hiszen ők azok, a kik a Magyarország iránti barátságért még a börtön szenvedéseit is megpróbálták. Ezen urak törekvéseinek nem tulajdonítok absolute igazságot, azonban a jogosultság látszatát nem merném tőlük elvitatni; pedig nagyon kevés kell ahhoz, hogy ezen törekvések még nagyobb hullámokat vessenek és ez által Fiume közjogi jellege — legalább népjogilag — kétessé váljék. A magyar kormányon áll, hogy ez be ne következzék, mert a magyar kormánynak módjában van a dolgokat a régi mederbe visszaterelni.

Tavalyi beszédemben rámutattam azon személyi okokra, melyek Fiuméban ezen változást előidézték, iparkodtam bebizonyítani, hogy csak Fiume közjogi jellegének rendezésével és bizonyos személyi differentiák kiegyenlítésével várható az, hogy ott újra ugy folyjanak a dolgok, a mint nekünk hasznunkra és kedvünkre van. Ezen személyi okoknak bővebb fejtegetése nem volna kedvező, de feleslegesnek is tartom azt, mert nagyon tudja a t. kormány, hogy miről van szó. Azt azonban kénytelen vagyok constatálni, hogy sem az egyik, sem a másik irányban a kormány részéről egyetlenegy lépés sem tétetett s nincs most sem kilátásba helyezve, hogy a jövőben tétessék. Ez indít engem arra, hogy ezuttal e tételt meg ne szavazzam.

Csernátony Lajos: T. ház! Lehetetlen, hogy egy pár szót ne válaszoljak előttem szólott képviselőtársam szavaira. *(Halljuk!)* Én nem régen jöttem vissza Fiuméből és merem állítani, hogy előttem szólott képviselőtársam egész nyilatkozata rossz és helytelen értesülésen alapul. Mert Fiuméban jelenleg épen a tapintatos eljárások nyomán a legjobb hangulat uralkodik Magyarország iránt minden részről, semmi surlódás nincs; az illetők megtették kötelességőket arra nézve, hogy ha voltak surlódások — a mint hogy csakugyan voltak — azok megszünjenek. Erről biztosíthatom a t. képviselő urat és főleg a t. házat. *(Helyeslés.)*

Madarász József: T. ház! Fiume — elfogja nekem hinni az előttem szólott t. képviselő ur — reám nézve is Magyarország tekintetében oly becses mindenesetre, mint a ház bármely tagja előtt. Épen azért kötelességemnek tartom magam is felszólalni. Óhajtom, hogy bár úgy volna, mint az előttem szólott képviselő ur mondotta, hanem én figyelmeztetem a t. képviselő urat és a kormányt is, hogy Lukáts Gyula t. képviselőtársam beszédében és az általa előadott tényekben van valami, a mire nézve okvetlenül változásnak kell történnie. Majdnem évtizedeken át folyt már ott a vita, nem annyira azon, vajjon Fiume Magyarország iránt kellő rokonszenvvel van-e vagy nem, de folyt ott minden esetre kárhozatos benső aláaknázás drága testvéreink részéről, mely előtt ne hunyjunk szemet, mely ha a kormány hathatós intézkedése által idejekorán meg nem gátoltatik, tartok tőle, hogy bekövetkezhetik Lukáts Gyula t. képviselőtársam azon jóslatának általam nem kivánt megvalósulása, hogy ott Fiuméban napról-napra alá-ásatik azon rokonszenv, melyet eddig Magyarország irányában ápoltak.

Engedje meg a képviselő ur és a t. ház, hogy ha oly nagy a magyar állameszme iránti szeretete drága testvéreinknek, *(Derültség a szélső baloldalon)* ott és benn az országban, hát mi lehet az oka annak, hogy daczára annak, hogy Magyarország és Fiume évtizedek óta óhajtják, hogy egyszer s mindenkorra tisztáztassék azon kapocs, mely Fiumét Magyarországhoz csatolja, daczára ennek, még sincsenek bevégezve, elintézve oly kérdések, melyek tisztán kormányi intézkedés utján is megoldhatók. Én tehát csak azért szólaltam fel, hogy adja a végzet, hogy ugy történjék, a mint Csernátony t. képviselő ur mondá, de kötelességemnek tartom magam is felhivni a kormány figyelmét, hogy egyszer végre valahára rendeztessék Fiume Magyarországhoz való teljes és alá-áshatatlan viszonyának kérdése *(Helyeslés a szélső baloldalon)* a szerint, hogy a fiumeiak méltán és joggal mondhassák, hogy nem hiába vonzódnak Magyarországhoz, mint anyaországhoz, mert annak vissza vannak adva. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Tisza Kálmán ministerelnök: Én főleg csak egy czélból szólalok fel és ez az, hogy határozottan nyilvánitsam, a mint ezt már máskor is tettem, hogy vannak Fiuméval szemben függő kérdések, melyeknek megoldását a törvény egy igen nehéz feltételhez köti. De midőn ezt beismerem, tiltakozom egyszersmind az ellen, mintha ezen czímen Fiuménak hovátartozandósága kétségbe vonathatnék, mert én ezt nem ismertem el soha s nem ismerem el ma sem. *(Helyeslés jobbfelől.)* Egyébiránt igen kérem a t. képviselőházat *(Halljuk! Halljuk!)* hogy a Fiume iránti rokonszenvnek tanusítására és a fiumeiekben a rokonszenvnek megerősítésére azon módot, melyet Lukáts Gyula t. képviselő ur proponált, hogy tudniillik ne szavazzuk meg az összeget Fiume számára, elfogadni ne méltóztassék. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a fiumei és a magyar-horvát tengerparti kormányzó és személyzete költségeire személyi járandóságok czímén előirányzott 24,880 forintot elfogadni? *(Elfogadjuk!)* Ennélfogva azt elfogadottnak jelentem ki.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások 5,250 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Digitized by Google

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: III. czím. Rendelkezési alap 200,000 frt.

Ernuszt Kelemen: Minden budget vita alkalmával felszólalt t. elvtársaim közül egyik vagy másik, hogy elvtársai nevében jelezze azon állást, melyet ezen tétellel szemben elfoglalunk. *(Halljuk! Halljuk!)* Ismételve hangoztatták ily alkalommal azt, hogy az ellenzék mikor látja elérkezettnek azon pillanatot vagy alkalmat, melyben a kormány irányábani bizalmatlanságának kifejezést adjon, mindenkor a körülményektől és viszonyoktól függ. A bizalmatlanságot az ellenzék kifejezheti azon alakban, hogy a budgetet nem fogadja el; hogy a rendelkezési alapot nem szavazza meg; hogy az appropriationál bizalmatlanságot szavaz a kormánynak még pedig oly alakban, aminőben ez neki tetszik.

Tette azt előttünk a t. ministerelnök ur is és pedig a szerint, a mint ezt a körülményeknek és az akkori viszonyok között czélszerűnek és megfelelőnek tartotta. Főhivatása az ellenzéknek, hogy lehetőleg ellenőrizze a kormányzási rendszert. Igen természetes tehát, hogy mi a kormányzatnak minden egyes tételét latolgatjuk, biráljuk és vita tárgyává teszszük. Ha valaha, ugy azt hiszem, a a jelen viszonyok közt, czélszerű és szükséges ez. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)*

Ez az egyetlen egy tétel az, melynek hováfordításáról a t. háznak részletes adatokat szolgáltatni nem köteles.

Igen természetes tehát, hogy az ellenzék elesvén az ellenőrzési jogtól, itt veti fel a bizalmi vagy bizalmatlansági kérdést. A mult években e tételt az ellenzék, a melynek én is szerencsés vagyok tagja lenni, azon indokból, mert a vita alkalmával kimutatta, hogy azon pénzügyi irányzattal, a melylyel az ország ügyeit a kormány vezeti, egyet nem ért, megtagadta, mert félt attól, hogy az az ország kárára és romlására fog vezetni. Sajnos és az országra nézve igen szomorú, hogy az ezen általunk táplált félelem jelenleg már ténynyé vált. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)*

Megdönthetlen tény ez, t. ház, mert e házban még a kormány padjairól sem merészelte senki az e tekintetbeni aggodalmakat palástolni, vagy azok nagyságát el nem ismerni.

Igen természetes tehát, hogy mi ezen pillanatban, midőn tényekkel állunk szemben, határozottan azon eljárást követjük, hogy bizalmatlanságot fejezzünk ki. *(Helyeslés balfelől.)* De szükségessé vált, t. ház, az ellenzéknek ezen határozott és sokszor ismételt kifejezése azért, mert egy sajátságos tüneménynyel állunk szemben, mely a kormánynak tacticáját kellőleg illustrálja. Ugyanis hányszor hozatott e házban elő, hogy az ellenzék csak személyeskedik és az összes vitáknak azon substratuma, a melyre vágyait alapítja, helytelen olyannyira, hogy a pénzügyminister ur ismételve kijelentette, hogy fölösleges az ily személyeskedési indokolatlanságokkal — mert ő azokat nem tekintette indokoknak — foglalkozni, hanem egyszerüen a többség szavazatára támaszkodik. És ime most mit látunk? Ép az ellenkezőjét látjuk. A kormány padjain az egyes képviselők részéről s a kormánysajtó részéről ország-világ előtt hirdettetik azon valótlanság, hogy a jelenlegi pénzügyi helyzetnek bajában az ellenzék nemcsak bűntársa a kormánynak és pártjának, hanem akadtak még olyanok, a kik még ezen felül is licitálván, azt akarták ránk bizonyítani, hogy túlköltekezéseink és indítványaink mellett lettek volna e pazarlásnak alapja és főoka.

Lássuk tehát, t. ház, egy kevéssé a vádaknak valótlanságát és nézzünk azokkal szembe. *(Halljuk! balfelől.)* Engedjék meg, hogy természetesen miután pénzügyi helyzetről beszélek, ott kezdjem, a hol az első és legszembeötlőbb változás történt a pénzügyi helyzetben, a mely már jó irányban fejlődött. *(Halljuk! Halljuk!)* Az első és főlökést adta Bosznia occupatiója, hiszem, hogy a többség részéről senki sem fogja merni állítani, hogy úgy az occupatiót illetőleg, valamint annak szerencsétlen következményeit, t. i. azon túlkiadásokat, melyek a hadsereget illették, azon rendkivüli kiadásokat, melyek Boszniának minden áron való civilisatióját és a többit érintették, azon tömérdek összegeket, a melyek annyi évek hosszú során át mint rendes és rendkivüli kiadások hol nyiltan, hol katonai czélok alá palástolva, a kormány budgetjét terhelték, valaha az ellenzék támogatta.

Menjünk tovább. Tekintsük azt olyannak, a melyet luxus-kiadásoknak akarunk nevezni. Ilyennek tartom a mai viszonyaink között az uj országház építését, oly luxuskiadásnak tartom a kereskedelmi minister urnak palotáját és számos más kiadást. Szavazott-e erre valaha ellenzék? Nem.

Menjünk tovább azon kiadásokban, a melyek talán némi önzés sugallata folytán is keletkeztek; értem a különféle, főispáni, ministeri stb. pensiókat, *(Ugy van! balfelől)* az egyre, folyton a budgetben előforduló hivatali személyzet létszámának emelését és pedig a magasabb rendü fokozatokban, melyet az ellenzék mindenkor megtámadott és ellenzett.

Tekintsük a beszerzéseket; tehet az ellenzék arról, hogy némely oly vasutak, melyeket az ellenzék meg nem szavazott, de olyanok is, melyekhez szavazatával hozzájárult, a kormány hibájából oly állapotban vétettek át, a melyben óriási javításokat követeltek. Például egy győr-szőnyi, első erdélyi vasut, melyek akkor a jövedelmezésnek főfokán állottak, mert tökéletesen elhanyagolva voltak és javítás hiányában a legkedvezőbb szinben tüntették fel jövedelmüket, az állam átvevén, mindazon mulasztásokat pótolni kényszerült. Ám összegezzük ezeket és állítsuk szembe azon csekély

Digitized by Google

culturalis kiadásokkal, melyeket az ellenzék követelt és követelhetett is joggal, mert igenis első kötelességünk volt mindent megragadni a nemzet erkölcsi, szellemi és anyagi erejének előmozdítására. Hiszen az igen t. ministerelnök ur, a mikor megszavaztatta az országház épitését, brilliánsnak tüntette fel az állam pénzügyeit! Hát hogy vonakodtunk volna a legszükségesebbek megszavazásától! Pedig mennyire hátramaradtunk sok téren! Hiszen a legegyszerűbb humanitarius intézetekre, a vakok, a hülyék intézetére nem mertünk nagy összegeket kérni, mert féltettük az állam pénzügyeit!

T. ház! Szükséges a közvélemény előtt tisztázni a helyzetet; mi teljesítettük kötelességünket s nekünk a mostani állapot előidézésében semmi bűnrészességünk nincs. *(Élénk helyeslés balfelől.)* Ha önök élvezik a kormányzás minden kellemét, viseljék el másik oldalát is: azon herostratosi dicsőséget, mely iránt egykor a jövő fog önök fölött ítélni. *(Zajos helyeslés balfelől.)*

T. ház! nem mellőzhetem, hogy ezuttal ne reflectáljak Láng Lajos t. képviselő urnak egy gúnyoros megjegyzésére, melylyel legutóbbi beszédében az ellenzéket illette. Apponyi t. barátom ugyanis felhozta, hogy természetesnek és jogosultnak találja, hogy mig a ministerelnök másfél évi tapasztalások után a legsúlyosabb vádakkal támadta meg az akkori kormányférfiakat: ő — már mint t. barátom Apponyi Albert — jogosultnak érezi magát ily támadásra 12 évi tapasztalat után.

Láng t. képviselő ur erre felelve, többek közt szives volt az ellenzéket a nőkkel összehasonlítani. Ő ezeket mondta: „Nem a ministerek hasonlítanak, az oppositio hasonlít az asszonyokhoz. Ha valaki nagyon sokat hánytorgatja azt, hogy ő már igen régóta van az oppositión, az nagy tévedést követ el, ha azt hiszi, hogy ezzel dicsekednie kell.“ T. ház! Nem hallotta senki e házban sem t. barátaimtól, sem mástól, hogy ellenzéki működésével dicsekedett volna. Mindegyik teljesítette kötelességét; még pedig súlyos, nehéz és a jelen viszonyok között nem valami fölbátorító kötelességét. *(Élénk helyeslés a baloldalon)* teljesítette, mert öntudatában találta jutalmát. *(Zajos helyeslés balfelől.)* Ép azért, mert az oppositio tisztában van azzal, mit akar, ne higyje a t. képviselő ur, hogy be fog állni azon idő, mikor ez oppositió meg fogja bánni működése hosszúságát. Nem fog bekövetkezni az, mit itt, mindjárt az idézett passus után mondott, hogy valamit el fognánk tagadni ellenzékeskedésünk éveiből. Erről ismerek rá az igen t. képviselő urban azon utilitarius politika követőjére, melynek inaugurálója és főmestere az igen t. ministerelnök ur. *(Élénk tetszés balfelől.)* Igenis a t. ministerelnök urat illetőleg, a ki oly hosszú oppositionalis működés után az általa itt hirdetett tanoknak ép ellenkezőjét gyakorolja ama padokon, jó és czélszerű lett volna, ha egész multját egy spongyával eltörülhette volna *(Hosszas zajos helyeslés balfelől)* de a jelen ellenzéket nem féltem attól hogy multja eltörlésére valaha szükség volna. Harmadszor jónak tartja figyelmünkbe ajánlani s bennünket gúnyosan leczkéztetni, hogy a kormány 12 év alatt megtudott maradni a helyén de egy ellenzékre soha sem lehet előnyös, hogy 12 évig opponált és nem tudott az ország többségében maga iránt bizalmat kelteni. *(Felkiáltások a jobboldalon: Igaz!)*

Igaz! . . . Meg fogok rá felelni, mikor mondjon a képviselő ur velem együtt igazat. Én figyelemmel hallgattam azon három felszólalást, melyet a házban a ministerelnök ur tett s vártam, hogy az a ministerelnök, a ki igazán a legélesebb és legszemélyesebb támadásokkal illette az akkori ministerelnököt, hogyan fogja magát hasonló viszonyok közt védelmezni? Nem találtam védelmében semmi fontos okot, csak egyet, mely az volt: mig engem a korona bizalma és a többség szavazata itt tart, addig nem hagyom el helyemet. *(Derültség a bal- és szélső baloldalon.)*

T. ház! Sokkal nagyobb tisztelettel és hódolattal viseltetem a korona iránt, minthogy a korona bizalma tekintetében akár hogyan is nyilatkozni bátorkodnám, de másrészről én is kijelentem, hogy egy parlamentben egy kormány létének és áldásos működésének első föltétele és hatalmas forrása az, hogy a nép bizalma folytán legyen itt többségben; de ezen forrásnak tisztának és hamisitatlannak kell lenni. *(Igaz! Ugy van! Zajos helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Mert valamint azon forrásból eredő folyó hogy ha a természet által neki kijelölt mederben halad, áldásos lesz és kell, hogy áldásos legyen, épen ellenkezőleg, ha azon folyó természeti folyásában mindenféle vizszabályozási rendszer által gátoltatik, ha a vizi biztosok egész serege, ha mindenféle mesterséges gátak által természetes utjától eltereltetik, hogy csak a kormány malmára hajtsa a vizet, nem lehet az áldásos az országra nézve. *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Ha a t. ministerelnök ur itt e házban azon számos, bár tagadott, elpalástolt, elnyomott, de általunk látott és hallott támadásokkal és panaszokkal szemben, hogy a választások erőszakoltatnak, nemcsak kijelenti, de meg is teszi, hogy intézkedni fog, hogy a választások akadálytalanul folyjanak, akkor elfogadom a hivatkozást a többségre épen ugy az ő, mint bármely kormány részéről, *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon)* de másként nem tekinthetem egyébnek, mint a távollevők félrevezetésére irányuló ügyes manouvernek. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

T. ház! Az ellenzéknek kötelessége az ország iránt az, hogy ellenőrizze a kormányt és lehetőleg gátolja, vagy figyelmeztesse, hogy az ország érdeke

Digitized by Google

ellen cselekszik. De az ellenzéknek van más kötelessége is. *(Halljuk!)*

Az ellenzéknek és minden egyes képviselőnek van a korona iránt is kötelessége s ez az, nehogy a korona egyoldalulag csak azon szemüvegen át lássa a dolgokat és viszonyokat, melyet a kormány tart eléje, hanem legyen alkalma más hangokat is hallani, mert a korona első és fő hivatása, hogy a nép jólétét és boldogságát előmozdítsa s hogy igy megelégedett legyen a nemzet, mely felett uralkodik. *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Kétszeresen nehezedik a felelősség súlya az ellenzékre akkor, mikor válságos perczekkel állunk szemben, mert a koronának tudnia kell, hogy számíthat egy megelégedett nemzetre, egy kielégített, megelégedett nemzetre, hogy vele együttesen sikerrel küzdhessen meg minden válsággal. *(Helyeslés balfelől.)* Nem csupán mi, az ellenzék mondtuk ezt, t. ház, ott van György Endre, ott van Busbach Péter, ott vannak más képviselő urak, a kik határozottan jelezték a társadalom erkölcsi sülyedését; hasonlókép mindnyájan pártkülönbség nélkül kifejeztük itt, hogy mennyi anyagi bajjal kénytelen küzdeni az ország.

De hát mi egy kormánynak legfőbb hivatása, t. ház? A nemzet erkölcsi erejét minden tekintetben a kellő magaslatra emelni s hogy azt értékesíthesse, anyagi jólétet teremteni számára. Én igen sajnálom, t. képviselő urak, ha én, bár nem rosszakaratúlag, de más szemmel nézve, mint önök, látom nemcsak magának az államnak, hanem az egész társadalomnak, kiválólag a társadalom alsóbb rétegének elszegényedését. *(Ugy van! balfelől.)* Hallom azon feljajdulásokat, zugolódásokat, melyek állami intézményeink ellen az ajkakról elröppennek. Én vádolom a kormányt, hogy idáig engedte jutni az országot s azért a jelen tételt elvtársaimmal együtt visszautasítom. *(Helyeslés balfelől.)*

Petrich Ferencz: T. ház! A most tárgyalás alatt levő tételt, az ugynevezett rendelkezési alapot ezen párt, a melyhez szerencsém van tartozni, egyszerűen már azon egy oknál fogva is *(Zaj. Halljuk!)* minden további indokolás nélkül vissza szokta utasítani, mert azt, hogy azon alap a nyilvánosság kizárásával, mindenki tudta és hire nélkül, mely czélokra költetik el, sehol semmiféle számadásban kimutatva nem látjuk. De mert ép ezen tétel ugy közkormányzatunk irányára, mint a többség szellemére igen jellemző világot vet, nem fölösleges elutasításunkat röviden indokolnom. *(Halljuk!)*

Én, t. ház, nem találom összeegyeztethetőnek sem a rendezett állapottal, sem az alkotmányos szellemmel azt, hogy midőn az 1867-iki kiegyezés alapján önkormányzatunk keretében és a nemzet törvényhozó testülete van hivatva, hogy a költségelőirányzatot évenként mindenkor megállapítsa; hogy a midőn épen a kormány terjeszti be a költségelőirányzatot és a döntő erővel biró többség emeli jogerőre, hogy akkor a többség által jogerőre emelt költségelőirányzatot azután mindig ugyanazon tényezők lábbal tiporják, semmisnek tekintsék. Ezt, mondom, egyáltalán nem találom összeegyeztethetőnek a rendezett állapotokkal és az alkotmányos szellemmel. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

T. ház! Kormányzatunk 20 éves kormányzata alatt még egyetlen kormány, de a kormánynak egyetlen tagja sem volt, a ki a költségelőirányzat kereteiben meg tudott volna maradni. Különösen most a Tisza Kálmán ministerelnök ur vezetése alatt minden esztendőben 30—40—50 millióval hágták önök túl a költségelőirányzat kereteit. Hisz épen ez a kormány vitte a nemzetet oda, hogy most már elsülyedéssel fenyegető terhek alatt csaknem leroskad.

Azt kérdem tehát, t. ház, mi jogon követeli a kormány elnöke, követeli a többség azt, hogy ily előzmények után, épen ezen ugynevezett rendelkezési alapot, mely csak bizalmon alapulhat, melyet a kormányelnök ur saját belátása szerint akárhová fordíthat, neki megszavazzuk? Nekem meggyőződésem az, hogy a ki valamely alapot jó helyre költ, nem riad vissza a leszámolástól. A ministerelnök ur kivételt nem képezhet. Tudjuk az életből, hogy a legutolsó községi előljáróságtól, a legfelső hivatalig, vagy bármelyféle vállalatnál mindenki, a ki pénzt kezel, arról törvényes és emberi fogalmak szerint számolni tartozik és a ki ezt nem akarja vagy erre nem képes, a helyett elkészíti a biró, de egyuttal el is marasztalja, a legkeményebb biró, a közvélemény pedig jogosan el is ítéli és ha ezelőtt a legbecsületesebb ember volt is, megvetés tárgyává teszi.

Én ezt nem akarom a t. ministerelnök urra alkalmazni, mert megvallom, mint magán embert becsülöm, de ugy beszélek, mint a képviselőház, mint egy pártnak egyik szerény tagja. Mi, kik a ministerelnök urnak ismerjük politikai multját, mi a ministerelnök urnak nem tudjuk elfeledni minden nap tanusított tetteit, melyeket a nemzet nagyon keserűen érez, sőt nem tudjuk elfeledni erkölcsi tanait, melyeket hirdet, mi tudjuk, hogy a t. ministerelnök ur nem a nemzet érdekében adja ki ezen rendelkezési alapot, hanem a nemzet érdekei ellenére, saját hatalmának erősítésére és talán épen a bűnök takargatására fordítja, azért mi ezen tételt el nem fogadhatjuk. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Babes Vincze: T. ház! Szándékom volt, ezen tárgyhoz bővebben szólani, de jelen nehéz körülményeink visszatartózkodásra ingerelt s igy talán indokoltnak fogják tartani azt, hogy röviden mondjam el véleményemet.

T. ház! Azt tartom, hogy a rendelkezési

Digitized by Google

alap soha semmi jót nem gyümölcsözött az országnak.

Én ezelőtt 6—7 évvel, mikor tanulmányoztam a szomszéd országok budgeteit, csodálkozással vettem észre, hogy Románia budgetében a rendelkezési alap egyszerre 60,000 frankra szállott le. Én nem tudtam ezt magamnak megmagyarázni, tehát fordultam az ország financialis capacitásához, az akkori pénzügyminister, most cultusministerhez, Sturdza Demeter urhoz és kértem, hogy magyarázza meg, hogy történt az, hogy ezen kis országban, a hol szintén nagyobb rendelkezési alapra szükség volt, hogy az leszállittatott 60,000 frankra? Azt a választ kaptam; én meggyőződtem, hogy ezen alappal minden kormány vissza szokott élni s épen azért, minthogy liberalis vagyok s liberalis kormányhoz tartozom, azt akarom, hogy visszaélésre lehetségünk se legyen, de a kik utánunk jönnek, szintén vissza ne élhessenek. Ez az oka annak, hogy leszállittatott a rendelkezési alap 60,000 frankra és sajnálom, hogy nem tehettem, hogy töröltessék végleg.

Most bátor leszek tapasztalataimat elmondani a mi rendelkezési alapunkról. *(Halljuk!)*

A t. ház emlékezni fog, hogy a kormányelnök ur ezelőtt egy évvel bizonyos vakondokokról beszélt. Én akkor nem értettem a gyanusítást, de meggyőződtem, hogy azon vakondokokat a rendelkezési alap teremti s hogy ezen vakondokok, nem mondom a t. kormány által, hanem közegei s sajtója által a nép félrevezetésére használtatnak fel.

Igy bizonyos, a nemzetiségek ellen irányzott közvélemény jön létre, mely aztán — meglehet, politikai czélokra fordittatik — mindenesetre arra, hogy a nemzetiségeket közveszélylyé felfujják s azt érvényes motivumnak tekintsék, a nemzetiségek érdekeiben fennálló törvények hatályon kivül helyezésének.

Bizony, ilyen czél sem politikai, sem moralis nem lehet. És mit látunk? Azt látjuk, hogy a t. kormány minduntalan üldözi azon vakondokokat, de egyetlen egyet sem tudott megfogni, de egyet elért: felizgatni a magyar nemzet kedélyét, minduntalan fenyegetve őket azzal, hogy ha nem hallgatnak és nem fizetnek, nem viselik a legnehezebb terheket, bizony a nemzetiségek felzúdulnak s a magyar államot s nemzetet veszélyeztetik. De talán tovább is ér ezen tactica s a koronát is befolyásolja; nem állitom, de tartok attól s megnyugtatására Ugron Gábornak mondom, hogy régen volt, mikor a nemzetiségek ellenök elkövetett sérelmek orvoslása végett a koronához fordultak; Tisza Kálmán ur ministersége alatt a tapasztalat megtanította azokat, hogy ily úton orvoslást nem nyerhetnek.

De illustrálom a véleményemet itt egy régibb tapasztalásommal.

Nem fogok itt neveket emlegetni, mert erre jogosítva nem vagyok, de ha az igen t. kormányelnök ur tudni akarja a neveket, azokat meg fogom neki sugni. *(Derültség.)* Mondom, nem vagyok jogosítva itt neveket emlegetni. *(Helyeslés.)* Ezelőtt vagy 15 évvel egyszerre a bécsi rendőrség utasítására befogtak egy ily agent provocateurt és rendelkezési alap növendéket és elkobozták iratait, elküldvén azokat Bécsbe. Volt alkalmam betekinteni azon iratokba; azok közt valami 60 denuntiatio volt csekély személyem ellen; a legpompásabb és egyszersmind legelmésebb közülök úgy hangzott, hogy én a legveszedelmesebb agitator vagyok. Miért? Mert mindig a törvénynyel a kezemben agitálok. Azt jelenti ez, t. ház, hogy Magyarországon nem szabad a népet felvilágositani a törvénynyel; természetesen azért, mert az nem a nép számára és érdekében, de csak bizonyos politikai czélnak és az uralkodó kormányok, illetőleg kormányközegeknek való. Ez eset egyébiránt régi tény; de mondok egy legújabbat. Meghalt most nemrég egy főispán és annak titkos actái közül több került a publicum kezébe. Én is láttam egy párt, olvastam és láttam ismert aláirást. Azokban oly hazugságok terjesztetnek elő, a minőkre becsületes ember rá sem gondol. Például az mondatik rólam, hogy én akárhányszor megyek Bukarestre az akadémiába, mindig N.-Szebenen át megyek és akárhányszor visszatérek, N.-Szebenen át térek vissza; mikor megyek, viszem a hireket oda és mikor visszatérek, hozom Cogolniceanutól az instructiókat, még magának a metropolitának is. Ez áll azokban a kéziratokban. Pedig én még soha eddig Erdélyen keresztül sem oda nem mentem, sem vissza nem jöttem. A többit elhallgatom, ámbár a többi még erősebb. Hát elővettem az illetőt, megkérdeztem, hogy uram, hogy merészelt ilyen hazugságokat irni fölőlem? Azt felelte: a méltóságos ur hivatott magához, azt kérdezte, hogy tudok-e valamit önről előadni; hát adott mindenféle igaz tényeket és viszonyokat elő, de azok nem tetszettek, hanem egyenesen arra szólittatott fel, hogy ez meg ez irányban adjon irott feljelentést és jól fog megjutalmaztatni.

Szegény ember létére mindent megtett és 400 frt jutalmat vett. *(Élénk derültség.)* Nem vakondokok-e ezek? Valóban, meg vagyok győződve, hogy a többség itten mindent elhisz, a mit a kormánytól a nemzetiségek ellen hall, pedig azoknak többnyire semmi alapja nincs. Hiszen, ha agitatióra volna szüksége a nemzetiségeknek, a kormány közegei agitálnak magukviselete által; hiszen úgy elidegenitek már is a népet és olyan gyülöletet terjesztettek maguk ellen, mint nem tehetné ezt semmi agitator sem a világon. Ép azért mondom, t. ház, hogy az ilyen dispositionalis alap csak rosszat és károst okoz. Hisz, ha valamely becsületes dologra szükséges a pénz, azt ki

Digitized by Google

lehet mutatni akármikor s megszavaztatik. De a rendelkezési alappal hogy vagyunk? A miniszterelnök ur egyik előde, ha nem csalatkozom, 1873-ban oda nyilatkozott itt e t. házban, hogy ő nem ellenzi, ha a képviselők benéznek azokba a feljegyzésekbe, melyekben a rendelkezési alap hovafordítása beirattak és meg fognak győződni, hogy mire használtatik az efféle pénz. Én azt hiszem, hogy a t. miniszterelnök ur ma nem engedne betekintést a képviselőknek; legalább ha oly szives volna nekem megmutatni, én köszönettel fogadnám. *(Élénk derültség.)*

Az igen t. vallás- és közoktatási minister ur méltóztatott, természetesen ő Felsége beleegyezésével, valami 20,000 frtnyi rendelkezési alapot teremteni magának a görög keleti egyháznak szánt alapból. Meggyőződésem szerint, ha a minister ur tudná, hogy milyen személyek többnyire azok, kiket remunerál; ha azok felsőbbjeit megkérdezné, akkor biztosan nem remunerálná.

Tudom én, t. ház, hogy ez a rendelkezési pénz nem elegendő választásokra; e czélra mindenesetre bőségesebb alapok szükségeltetnek, de elegendő arra, hogy meghamisittassék a közvélemény, hamis denuntiatiók és mistificáló sajtó által hogy ekkép, zürzavart keltvén a lelkekben és elidegenitvén a becsületes polgárokat institutióinktól.

Épen azért kérem a t. miniszterelnök urat, egyezzék bele az ellenzékkel együtt, hogy törölje el a rendelkezési alapot és azt gondolom, hogy hazafias kötelességemet teljesitem, midőn ez alap ellen magam is szavazok.

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve. Ha tehát szólni senki nem kiván, a vitát bezárom.

Tisza Kálmán miniszterelnök: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Kötelességemnek tartom lehetőleg röviden reflectálni azokra, a mik ezen alkalommal elmondattak; legelőször is — igen röviden — Babes képviselő urnak beszédére. *(Halljuk!)*

Én, t. képviselőház, őszintén nyilvánitom, hogy azon kivánságának, hogy belenézhessen ezekbe a számadásokba, sem most, sem soha eleget tenni nem fogok, *(Derültség. Helyeslés)* hanem egy kérdést igenis teszek. *(Halljuk!)*

Ő itt mint kétségtelen tényeket adott elő olyanokat, a melyekre nézve elmondta, hogy azokat attól az embertől hallotta, a ki az ő személyére vonatkozólag — tudva — hazugságokat irt le. Vajjon van-e garantiája arra nézve, hogy a ki róla másnak hazudott — mint ő állitja — az neki okvetetlenül igazat mondott? *(Derültség.)* Én azt gondolom, hogy ez a garantiája nincs meg.

Különben biztosithatom a t. képviselő urat, a nélkül, hogy t. barátomat, a cultusminister urat megkérdezném, hogy ő bizonyosan azokat, kiket meg kell kérdeznie, megkérdez. Ne vegye megbántásnak Babes képviselő ur, ha azt mondom, hogy reám igen megnyugtatólag hatott az a nyilatkozata, hogy nincs megelégedve azzal, hogy kiknek adott segélyt a cultusminister. *(Tetszés a jobboldalon.)*

A mi már az ezen alkalomból hallott nagy beszédet illeti, nem szándékozom ugyan ezuttal az általános vitára visszanyúlni, hanem egy pár észrevétellel mégis tartozom Ernuszt képviselő urnak. *(Halljuk!)*

A t. képviselő ur mindenekelőtt indokolta, hogy az ellenzék correcte, szabályszerűleg megteheti ezen alkalomból, hogy a bizalmatlanság alapján ne szavazza meg a rendelkezési alapot. Ezt, gondolom, nem volt szükséges bővebben magyarázni, mert ezen jogát ugyan senki kétségbe nem vonta és kétségbe vonni nem is fogja. De azután, midőn a képviselő ur belement abba, hogy az ellenzéknek teljes ártatlanságát és a kormánynak és kormánypártnak fekete bünét lerajzolja, megbocsásson, már ekkor a tárgyilagosságot meglehetősen mellőzte — s ezt nem megrovásképen mondom — a felhozott példákban pedig, a melyekkel indokolni akarta, hogy mindazon esetekben ellene szavazott az ellenzék, a melyek miatt most 30, vagy mint mondja, 40 milliós deficitünk van, engedelmet kérek, nem egészen szerencsés és nem egészen igazságos.

A vasutakat illetőleg ugyanis azt mondta, hogy az első erdélyi és az alföldi vasutakat, melyek igen jövedelmezők voltak, a kormány nagyobb jövedelmezőség alapján megvette és azokat azután még ki kellett javítani és ebből származtak a veszteségek. Ugyan járjon a képviselő ur végére, hogy hol volt azon első erdélyi vasutnak s az alföldinek is az a nagy jövedelmezősége? Hiszen nem sokkal többet jövedelmezett az önköltségeknél legalább az első erdélyi vasut, de az alföldi is igen keveset.

A képviselő urat, azt hiszem, egy körülmény vezette félre. Volt egy eset régente, midőn a tiszavidéki vaspálya addig, mig egy nagynevű igazgatója volt, roppant dividendát osztott; de midőn e nagynevű igazgatója elment, akkor sült ki, hogy a tiszavidéki vasut dividendája onnan eredt, hogy a vasuti test teljesen elhanyagoltatott, ugy hogy a rá következő években azon vasuttársulat igen csekély jövedelmekben részesült. De hogy a tiszavidéki vaspálya el volt hanyagolva, ez nem akkor sült ki, midőn az állam azt megvette, hanem kisült jóval előbb és annak kárát a részvényesek viselték, nem az állam. Nem jó tehát a dolgokat ily könnyedén összezavarni, a teljesen alaptalan állitások által a különben hatásos beszédnek azok előtt súlyát csökkenteni, a kik bele tudnak látni a mondott dolgokba.

De még egyet mondott a képviselő ur. Hiszen

Digitized by Google

mi ellene szavaztunk mindannak, a mi a túlköltekezést okozta.

Említette Boszniát a képviselő ur. Ebben igaza van; a pénzügyi rendezés művét az occupatio zavarta meg. Ez tökéletesen igaz. De ha ebben az egyben igaza van, abban azután nincs igaza, midőn e tényt ma is helyteleníti. Mert a ki a keleti viszonyokat ismeri és a ki az ott már 2—3 év óta történteket figyelemmel kiséri, ha igazságos akar lenni, nem fogja azt mondhatni, hogy rossz politika volt. *(Nyugtalanság a szélsőbalon. Helyeslés jobbfelől.)*

Hogy nem volt rossz a politika s nem kidobott pénz, az azóta mutatkozott eredmények is bebizonyították. Pénzügyileg igaz, hogy zavart okozott, ismétlem, ebben igazsága van. De azon idő óta tapasztaltak szerint eredményeiben épen nem mutatkozott károsnak a monarchiára nézve. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Felhozta a képviselő ur a főispánok és miniszterek nyugdíjait, az országházat, a kereskedelmi palotát. Ez a palota kerül vagy 1.800,000 forintba. Hogy ez az összeg miképen gyakorolhatott oly rossz hatást pénzügyeinkre, mikor még ki sincs adva, hogy 40 millió deficitet idézzen elő, azt valóban nem tudom. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Második az országház. Erre költöttünk eddig 400,000 forintot. Harmadik a főispánok és miniszterek nyugdíjai. Ez mehet a mai napig 12—14,000 forintra.

Madarász József: Majd megnő!

Tisza Kálmán miniszterelnök: Hogy ezek okozták volna a 40 milliónyi deficitet, azt csak nem kívánja a képviselő ur, hogy neki elhigyjük?

De engedje meg, hogy mi is vizsgáljuk állításának alaposságát és azoknak, a kik nem foglalkoznak ezen állítások vizsgálásával, hanem csak hallják, hogy mily ártatlan az ellenzék *(Derültség jobbfelől)* — elismerem, nagyon ártatlan — *(Derültség a jobboldalon. Mozgás balfelől)* mi nem tehetünk róla, mi ellene szavaztunk, de a kormánypárt megcsinálta és onnan van ez a 40 millió deficit — kimutassuk, hogy ezeknek a kiadásoknak egész összege együtt nem tesz 3 milliót.

Általában mindazon kiadásokra nézve, melyek az ország fejlődése érdekében történtek és melyekben a részességet bizonyos fokig a képviselő ur sem utasította vissza, én mindig azt mondom és most is mondom, hogy ha túlmentünk azon a határon, melyen túlmenni nem lett volna szabad, a felelősség első sorban a kormányt illeti. Nem akarom azt visszautasítani, csak azzal a tisztálkodással szemben, hogy ebben semmi bűnük nincs, akartam a tényeket a maguk valóságára utalni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

A képviselő ur félreértette beszédem egy nyilatkozatát. Ugy értelmezte, mintha azt mondtam volna, hogy mig a korona és a nemzet többségének bizalmát birom, ezen a helyen megállok. Hozzá tettem: nem beszélek most parlamenti és jogi szempontból, de épen határozottan azt mondottam, hogy mig szemben velem olyanokat látok, kiknek tervei, irányzata hazámra nézve — nézetem szerint — veszélyesek, ha a korona és a többség bizalma kötelességemmé teszi, itt maradok, *(Élénk helyeslés jobbfelől)* tehát ezt nem feltétlenül mondottam, hanem az ellenzékkel szemben kötelességszerűleg követendő eljárásról beszéltem. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

T. képviselőház! A t. képviselő ur azt mondja, hogy igen ám, de a bizalom forrásának tisztának kell lenni. Hát t. képviselő ur, ha saját meggyőződése szerint elviselheti a lelke, hogy azt mondja: nem hogy egyik vagy másik ember, nem hogy az ország választóinak nagy zöme tisztátalan befolyások után indul, én nem perlekedem vele; de higyje el, hogy Magyarország választói azért, hogy jobban hisznek másoknak sok helyütt, mint a t. képviselő urnak és elvtársainak, *(Nagy zaj a szélső balfelől s felkiáltások: A borravalóknak!)* ezt a vádat nem érdemlik meg. *(Helyeslés jobbfelől.)* Azt hallom, hogy a „borravalók"-nak. *(Halljuk! Halljuk!)* Ugyan kérdem, miféle borravalót lehet annyi százezer embernek adni? *(Zaj a szélső baloldalon.)* Mert hogy a választásoknál Magyarországon bort isznak, az tagadhatatlan s ha ez túl a mértéken nem megy s nem megvesztegetési szándékból történik, nem is bűn; de azt meg senki sem bizonyíthatja be, hogy csak a szabadelvű párti választók isznak bort, az ártatlan ellenzéki választók pedig csupán vizzel élnek. *(Élénk tetszés jobbfelől.)*

Midőn ezen összegnek megszavazását kérem, egyuttal engedje meg a t. képviselő ur, hogy egyik állításának nem őszinteségében, de helyességében kétkedjem. *(Halljuk! Halljuk!)* A t. képviselő ur ugyanis azt mondja, hogy az ellenzék súlyos és nehéz kötelességet teljesített és teljesít. Én is próbáltam; *(Derültség)* próbáltam mind a kettőt. Sokkal könnyebb az ellenzéki működés, mint az, mikor a szót rögtön tettel kell követni. Higyje el a t. képviselő ur, hogy ha könnyű életet kívánhatnék magamnak, én semmi egyebet sem kívánnék, mint azt, hogy a t. képviselő urakkal szemben ellenzék legyek, mert bizony isten könnyebb dolgom lenne. *(Élénk tetszés és helyeslés jobbfelől. Zaj s mozgás balfelől.)*

Elnök: A vita be lévén zárva, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 3. czímen rendelkezési alapra előirányzott 200,000 frtot megszavazni? *(Igen! Nem!)*

Digitized by Google

A kik az összeget megszavazzák, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A többség megszavazza.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: VI. fejezet, 3. czím. Nyugdíjak 5,629 frt.

Elnök: Megszavaztatik. *(Felkiáltások: 5 percznyi szünetet kérünk!)*

Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Méltóztassanak helyeiket elfoglalni. Az ülést folytatjuk.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Ő császári és apostoli királyi Felsége személye körüli ministerium. Rendes kiadások: XIII. fejezet és VI. fejezet, 4. czím. Rendes bevételek: III. fejezet.

Orbán Balázs: T. ház! Az 1848-iki törvények a király személye melletti ministert külügyministeri minőségben contemplálták, e törvények szellemében annak nemcsak közvetítőnek kell vala lenni nemzet és uralkodó közt, midőn ez köztünk nincsen, nemcsak az alkotmányos eljárás ellenőrének; hanem egyszersmind a külügyek vezetése feletti őrködés és felügyelet jogával felruházott alkotmányos közegnek kellene lennie. E szép és nemes feladatok megadták ez állásnak fontosságát s az azt betöltő egyénnek jelentőségét. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbalon.)*

Ámde, a mint minden alkotmányos jog és hazai czél, ugy ezen állás jelentősége is összezsugorodott az önök kezei közt, az ma már valódi parodiájává vált az egykor herczeg Eszterházy Pál által betöltött fontos állásnak. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbalon.)* Ezen ministerünknek hatásköre ma már leginkább csak a nemes-levelek és rendjelek közvetítése s az udvari szállítók kineveztetésére szorítkozik és még az üresség betöltésére, mert ha valamely ministeri szék megürül, azt rögtön a király személye körüli ministerrel tömik be. *(Derültség.)*

Hát, t. ház, nemes- és czímeres-levelek és rendjelek osztása a régi multban, a midőn a hősiesség és valódi hazafias érdemek jutalmazására s ilyenekre való buzdítására szolgáltak, még jogosultak lehettek; azok ama kor fogalmi körébe beilleszthetők voltak. Ámde hazánkban azok rég elveszítették erkölcsi értéküket, főleg azóta, a mióta azt nem választott nemzeti királyaink és fejedelmeink osztogatták, mert ha igazságosak akarunk lenni, be kell vallanunk, hogy az utóbbi 3 század alatt nemes leveleket és érdemkereszteket nem annyira a haza önzetlen fiai, érdekeinek védői, alkotmányos szabadságunk oltalmazói, mint inkább az idegen uralom jogcsonkításának előmozdítói, a külsarnokság szolgalelkü hivei nyertek, vagyis az austriacus érzelmü emberek lettek azokkal nem annyira kitüntetve, mint a hazafiak előtt megbélyegezve; mert még 1848. előtt is irtóztak a tisztességes hazafiak az ily Bécsből jövő nemeslevelek és rendjelektől. Én ismertem Udvarhelyszéken egy öreg táblabirót az Ugron családból, a ki a Jósika- vagy conservativ-párthoz tartozott, ki annak azon székben vezérférfia volt s épp azért Jósika cancellár által, tudta nélkül felterjesztetett rendjellel való kitüntetésre. Le is küldték neki 1848. elején a rendjelet, a mit hazafias reputatiójáu ejtett oly csorbának tekintett s ugy elbúsulta magát az öreg ur, hogy nem sokára belehalt. Az osztrák rendjel megölte. *(Zajos derültség.)*

Bezzeg nem igy gondolkoznak a mostani alkalmazkodók, bezzeg nem irtóznak a Bécsből jövő rendjelektől, sőt egész hajtóvadászatot folytatnak excellentiás czímekre, rendjelekre és nemeslevelekre, a középkorba visszakivánkozó szolgalelkek. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Hát, én ezt democraticus századunkban nevetségnek tartanám, ha hanyatlásunk szomoru kórtüneteként nem tünne fel; *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon)* mert én még a régi czímeknek használatát is oly aristocraticus, hogy ne mondjam antidiluvialis pöffeszkedésnek tartom, a mit e korszak keretébe beilleszteni alig tudnék; mert korunk a munka, a tevékenység, a személyes és egyéni érdemek érvényének korszaka s még ha nem lennének is az idegen urakodóktól, néha kegyetlen elnyomóinktól nyert czímek és rendjelek legtöbb esetben kétes értékük, ha még itt-ott tiszta forrásukat elfogadhatónak tartanám is: még akkor sem tudnám az utódnak valami nagy érdemét találni abban, hogy ősei valamely hősi tettet követtek el, nem főleg akkor, midőn az utód egyéni értéke nincsen azzal párhuzamban s midőn néha egyéb érdemét felfedezni nem tudjuk, mint azt, hogy az ősei által szerzett vagyont jól eltudja pocsékolni.

Ma már minden igazán müvelt lelkületü ember idegenkedik az ily ósdi s idegen pávatollakkal való ékeskedéstől. Én részemről az újabb korban felburjánzott czímkórságot valóban comicusnak tartom, én a régi kutyabőröket csak egy helyt, a muzeumok régiség gyüjteményei közt szeretem, hol mint történeti okmányok megbecsülést érdemelnek, de hogy a XIX. század utófelében, a jogegyenlőség, a közteherviselés kimondásának 38-ik évében új nemesleveleket, új czímeket osztogassanak, virilis intézményt honosítsanak: azt én az előhaladás gúnyánál egyébnek nem tekinthetem. A mi közjogunk nem ismeri az excellentiás czímet; még nemzeti fejedelmeink is — a kik talán mégis voltak olyan urak, mint a ministerek s királyi tanácsosok — megelégedtek a nagyságos czímmel, mig most annyi itt az osztrák excellenciás ur, mint a rosta lyuka.

Ez, t. ház, önmagában is nagy visszaesést jelez, de még sérelmesebbé, még korszellem ellene-

Digitized by Google

sebbé válik alkalmazása által, miután az ily új nemesek és monogrammos új főnemesek nem igen válogattatnak meg. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Hanem a címek és rendjelek osztogattatnak bőrrel-szőrrel mindenféle léha embereknek, jövevényeknek, sőt néha kétes existentiáknak is; hisz Ugron Gábor barátom itt a házban hozott fel oly esetet, hogy a nemeslevelet csak a börtönben lehetett volna az illetőnek kézbesíteni. *(Derültség.)* Magam is tudok több esetet, hogy egészen közönséges kortesek lettek érdemkereszttel feldíszítve s a magyar heraldicában és közjogban ismeretlen lovagi címmel felruházva olyanok, kik lovat csak utczán vagy más legelőjén láttak. *(Élénk derültség.)*

Ha, t. ház, a középkort azért akarnák felújítani, hogy a címeket és rendjeleket annál hamarább lejártassák, avagy ha a hiuság e nevetséges vásárát legalább az iskolai alap előnyére nagyon, de nagyon megadóztatnák, hogy így a terjedő felvilágosodás kiirtsa a feudalismus e maradványát, akkor talán magam is meg tudnám tűrni; de így azt oly gyermekes csecsebecsének tartom, a miben gyönyörűségüket lelhetik a kiskorúak; de hogy mi azért egy külön ministeriumot tartsunk fel 20 hivatalnokkal és 47 ezer forint évi kiadással, azt én a mi viszonyaink közt megengedhetőnek nem tartom *(Helyeslés a szélső balon)* s azt mint feleslegest s korszellemmel ellentétest szintén a muzeum régiségtárába utalom.

A ministerelnök — mint mondá — a költségvetésben nem talál megtakarítható oly tételeket, a melyeknek törlése fejlődésünk megakasztása nélkül eszközölhető lenne. Ime itt rámutatok e tételre, a mely fejlődésünk gátjaként szégyenkedik ott. Igaz, hogy nem nagy az itt megtakarítható összeg; de a mi viszonyaink közt az is számba veendő, mert az annak megfelelő tőkéből be lehet rendezni pár száz községi iskolát s azt én többre becsülöm a világ minden nemeslevelénél, rendjelénél, koronás monogrammjánál és excellentiás címénél. Nem szavazzuk meg e ministerium költségelőirányzatát. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Olay Szilárd: T. képviselőház! Az ő Felsége személye körüli minister költségvetésének első tétele alatt a helyettes államtitkár fizetése 6,000 frttal van előirányozva és ekként ezen állás mintegy rendszeresittetni czéloztatik. Midőn ezen ministerium államtitkára a 60-as évek végén a királyné ő Felsége mellé főudvarmesternek neveztetett ki, az akkori minister itt a képviselőházban kijelentette, hogy a ministeriumban többé államtitkárra szükség nincs és annak teendőit a tanácsos könnyen elvégezheti. Ezen kijelentés folytán a képviselőház még 1870. január 21-én 1,123. szám alatt következő határozatot hozott: „Napirend folytán felvétetett az ő Felsége személye körüli minister költségvetésének tárgyalása, melyre nézve elfogadtatott a pénzügyi bizottság javaslata, hogy az államtitkári hivatal beszüntettetik.“ Ennek daczára ezen ministeriumnál az államtitkári hivatal beszüntetve nem lett. Ez indította 1873-ban boldogult Zsedényi Ede volt képviselőtársunkat arra, hogy itt a képviselőházban felszólaljon és indítványt nyujtson be, melynélfogva ezen állás mindaddig, mig a képviselőház fenthivatolt határozata fennáll, töröltessék és az előirányzott összeg meg ne szavaztassék.

Ugyanez alkalommal a jelenlegi ministerelnök ur, mint ellenzéki pártvezér a következő nyilatkozatot tette: „Ha van a háznak határozata, hogy az államtitkári hivatal beszüntettetik, mindaddig, mig megváltoztatva nem lesz, azt egyszerűen megváltoztatni nem szabad, nem lehet. Én ennek lelkiismeretes figyelembe vételét úgy a kormány, mint a törvényhozás részéről szükségesnek tartom.“ Kijelentette továbbá: „Hogy az 1848. évi törvényhozók igen jól és bölcsen tudták, hogy az ő Felsége személye körüli ministeriumra feltétlenül szükség van, de, hogy nem kell hozzá nagy személyzet, arról ő maga is meg van győződve és épen azért, ha arról van szó, hogy ismét államtitkári állás szerveztessék, maga kinyilatkoztatja, hogy akár ma, akár holnap történnék ez, ellene szólana, mert haszontalan nagy személyzetre szükség nincs; de a ministerre magára és annyi személyzetre, a mennyit a dolog elvégzése okvetlenül megkiván, szükség van.“

T. ház! Azon idő óta 14 év telt el; annak is már 12 éve, hogy a ministerelnök ur a kormányban a ministerelnöki széket elfoglalja, ennek daczára az ő Felsége személye körüli minister ur azon törvénytelenséget követi el, hogy a képviselőház határozatának ellenére egy államtitkári helyettes állást szervez és annak évenként 6 ezer frt fizetést előirányoz.

Az én nézetem szerint, mindaddig, mig a képviselőháznak fenn idézett határozata fennáll, nekünk az államtitkári helyettes fizetését sem megszavazni, sem pedig az állást magát creálni nem lehet, nem szabad. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* És itt volna végre valahára ideje, hogy az igen t. ház, a minister urakat arra szoktassa, hogy a képviselőház határozatának engedelmeskedjenek. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

T. ház! Általában véve egész alapossággal akként vagyok informálva, hogy ezen ministeriumnak épen ugy, mint Tisza Kálmán ur ellenzéki pártvezér korában mondotta, épen semmi, vagy igen csekély teendője van, ugy, hogy azon teendőket egy magam képes volnék elvégezni. *(Derültség.)* Ha azonban a minister urnak kedve telik az állam vagyonát nagyuri passióval elfecsérelni, akkor legalább tegyen különbséget a helyes és nem helyes út között; mert, t. ház, mindenki tudja,

Digitized by Google

hogy azon ministeriumnak oly csekély teendője van, hogy egy ministeri tanácsos, vagy mondjuk osztálytanácsos, a ki ministeri tanácsosi czímmel volna felruházva, hogy a minister távollétében a feldolgozott ügydarabokat kiadmányozhassa, egy titkárral, egy fogalmazó gyakornokkal és 4 irnokkal igen könnyen elvégezhetné a ministerium összes teendőit, annyival is inkább, mert köztudomású tény az, hogy ma már a minister urak az ő Felsége személye körüli minister mellőzésével az ügymenet gyorsítása s egyszerüsítése szempontjából egyenesen a cabinetirodával, a külügyministeriummal és a Lajthántúli ministerekkel állanak összeköttetésben. Én tehát anyagi romlásunk és erkölcsi sülyedésének okát egyedül abban keresem és látom, hogy a minister urak az állam vagyonát könnyelmüen pazarolják *(Igaz! a szélső baloldalon)* és az állam háztartását oly fényesen rendezik be, a hogy arra egyáltalán szükség nincsen.

És állításaim valódiságának begyőzésére hivatkozom magára a költségvetésre és a zárszámadásra; ám lássuk azokat tételenként. *(Halljuk!)* Az állami költségvetés 1. füzetének 54. lapján 1. tétel alatt személyi járandóságok czím alatt a következők állanak: „Fizetések és lakpénzek 37,618 frt." Az 55. lap szerint ezen fizetésekből kap a minister 12,000 frtot és 4,000 frt tiszti működési pótlékot. Már most kérdem, t. képviselőház, nem pazarlás-e az, hogy egy minister, kinek semmi teendője nincsen s a ki csak arra való, hogy a távozó ministereket itt helyettesítse, még fizetesén kivül 4,000 frt működési pótlékot kapjon akkor, midőn a többi ministerek, a kiknek sokkal több dolguk van, semmi működési pótlékot nem kapnak.

Van harmadszor az államtitkári helyettes fizetése előirányozva 6,000 frttal. Kérdem a ministerelnök urat és felkérem ünnepélyesen, válaszoljon ezen kérdéseimre, mi alapon irányozza elő ezen államtitkári helyettesnek a fizetését akkor, midőn mai napig is fennáll a képviselőház határozata, hogy ezen ministeriumban államtitkár nem alkalmazható.

De továbbá, t. képviselőház, itten van egy osztálytanácsos 3,000 forinttal és 600 forint drágasági pótlékkal; jön egy elnöki titkár, jön egy másik titkár, jön egy fogalmazó, jön egy főigazgató és egy aligazgató, a hol az összes irodai személyzet 8 személyből áll. *(Derültség a szélső baloldalon.)* Már most kérdem, hogy milyen észszerü beosztás ez ott, a hol az összes irodai személyzet alig egy pár ember, hogy ott egy főigazgatót 2,100 forinttal és egy aligazgatót 1,590 forinttal alkalmaznak?

Ezen költségvetés szerint az összes személyzete ezen ministeriumnak 8, szóval nyolcz személyből áll. Comicus azután a szolgaszemélyzet, a mint következik. Ezen 8 személynek rendelkezésére áll 1 ajtónálló, 3 irodaszolga, 1 futár, 2 házi szolga és 2 kapus; tehát 8 tisztviselőnek épen 8 szolga áll rendelkezésére.

De, t. képviselőház, van a magyar államnak Bécsben két palotája, a Bankgasseban 4. és 6. szám alatt. Ezen palotákban hajdan a magyar és erdélyi cancellária volt elhelyezve, ottan legalább 500 emberből álló tisztviselői kar dolgozott; most dolgoznak ott az urak nyolczan és mégis azt látom, hogy csakis 5-nek van természetbeni lakása, a többi pedig kapja a hivatalos lakpénzt; de a mint biztosan informálva vagyok, még azon visszaélés is elkövettetik, hogy ezen tisztviselő urak közül ketten — és ép azért, hogy másokat ne vádoljak, meg is nevezem őket — tudniillik az elnöki titkár és a segédhivatali igazgató éveken át a lakpénzt is felveszik és természetben is birnak lakással. *(Felkiáltások: Az lehetetlen!)* Itt van előirányozva az elnöki titkár részére 500 forint lakpénz és a segédhivatali igazgató részére 150 forint lakpénz és ezen urak mindegyike a lakpénzt is felveszi és természetben is élvezi a lakást. *(Mozgás.)*

De menjünk tovább.

T. képviselőház! Az állami költségvetés 51. lapján, 6. pont alatt az foglaltatik: „hivatali, irodai és házi szükségletek, napidíjak és utazási költségek 6,740 frt." Hogy ő Felsége a király oldala melletti ministeriumnak milyen napidíjak és utiköltségek járnak, azt nem tudom, de az 1885-iki zárszámadás részletezésének 128 és 129-ik lapján ezen összeg a következő alrovatokra oszlik. És pedig: tüzifa és fütő díja 1,820 forint. Hogy mily gazdálkodás van ott, hol nyolcz tisztviselő majdnem 2,000 forintot emészt fel fütés czímén, akkor, mikor soha sincsenek ott, mert bemennek 11 órakor és 12 órakor haza mennek, azt ellehet gondolni. A 2. pont alatt légszesz világítás, gyertya és olaj czímén 677 forint. Hát kérdem a t. minister urat, illuminálnak abban a palotában, vagy jubileumot akarnak ülni? Hisz az képtelenség, hogy a mikor délelőtt sincsenek hivatalban és semmi dolguk sincs, akkor este 677 forintot elvilágítsanak.

Itt áll a részletezés 4. és 5. tétele: Utazási költségek és napidíjak. Már ha a ministerium egy futárt tart, annak évi járandóságul fizet 600 forintot, mire használják ezen utazási költségeket és napidíjakat? Ezt nem értem.

Erre nézve kérem a minister urat, legyen szives szintén felvilágosítást adni.

Itt jő azután *e)* pont alatt, a mi a költségvetésre vonatkozik, hogy „épületek fentartására 7. pont alatt 599 frt." Itt ismét a 6,000 forintból el van számítva „épületek, ház és szoba tisztogatására 832 frt." Hogy annyi szolga mellett 1,500 forint tisztogatásra elszámoltassék, e számítás olyan, a mely párját ritkítja. *(Derültség balfelől.)*

Ezután jön üveges, lakatos, asztalos és egyéb

Digitized by Google

munkákra 1,600 forint. Miként magyarázza azt meg a t. minister ur, hogy évenkint 1,000 forintot költ el üveges munkákra? *(Derültség a szélső baloldalon.)* Az 5. pont alatt elszámolva volt 613 forint utazási költségek czímén, most a *g)* pont alatt hivatalos kocsizásra — az előbbi tehát privat kocsizás volt — elszámít 470 forintot! *(Derültség a szélső baloldalon.)* És a mi a koronát teszi ezen gazdálkodásnak fejére, a legnevezetesebb az, t. ház, hogy a minister ur minden második évben az átmeneti kiadások első fejezeténél — itt is fel van véve — de az idén nem vétetett igénybe: az országos bizottság ülésezése alkalmával a fogadási termek butorainak helyreállítására 2,000 forintot számít fel. Ez a számadás olyan, mint az egyszeri furfangos procatoré, hogy jöttem, mentem 100 forint, ettem ittam 200 forint, összesen 1,000 forint. Ha a minister ur minden második évben a fogadási termekben létező butorok kijavítására 2,000 forintot számít fel, azt kell hinnem, hogy a t. minister ur jóhiszeműségével, az ő tudtán kivül mások visszaélnek és azt kizsákmányolják. *(Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Ezek alapján, t. képviselőház, következő ellenindítványt nyujtok be: „Mondja ki a ház, hogy az 1870. évi jan. 21-én 1,123. szám alatt hozott határozattal az államtitkári állás megszüntettetvén, mindaddig, mig ezen határozat fennáll, a helyettes államtitkár fizetését a költségvetésben előirányozni nem lehet, nem szabad és miután az ő Felsége személye körüli ministeriumnak igen csekély teendője van, jövőre nézve ezen ministerium személyzete egy osztálytanácsos, egy titkár, egy fogalmazó, egy gyakornok és négy irnok személyében állapittatik meg.“

Dániel Ernő előadó: T. ház! Két indítvány adatott be az ő Felsége személye körüli ministerium költségvetése ellen. Az egyik e ministerium költségvetését egészen töröltetni kivánja. A másik az államtitkári helyettes fizetésének törlését és általában a tisztviselők személyzetének apasztását kéri.

A mi az első indítványt illeti, bátor vagyok a t. ház figyelmét arra a körülményre hivni fel, hogy ezen ministerium az 1848 : III. törvényczikknek köszöni létezését, a mely törvényczikknek 13. szakasza világosan azt mondja, hogy a minisierek egyike folyvást ő Felsége személye körül lesz. Hogy ha tehát ezen ministeriumnak létele törvény által van biztosítva, ugy a törvényhozásnak okvetetlenül gondoskodnia kell azon költségekről is, melyek annak fentartására szükségesek. Ha a t. képviselő ur ezen költségeket töröltetni akarja, ugy a fennálló törvény módosítása vagy megszüntetése iránt kell indítványt tennie, a mit csupán külön törvény által lehet elérni.

A másik indítványát illetőleg Olay Szilárd képviselő urnak azt vagyok bátor válaszolni, hogy az államtitkári helyettes fizetése nem ebben az évben van először felvéve, meg volt az már a mult évben is és ha a t. képviselő ur hivatkozik a háznak egy határozatára, melyben ez állás megszüntetéséről van szó, bátor vagyok neki azt felelni, hogy azon határozatot, melyet a képviselőház egyszer hoz, ismét joga van a képviselőháznak megmódosítani, megmásítani. És ezen határozatot tényleg meg is módosította a t. ház akkor, midőn a mult évi költségvetésbe az államtitkári helyettes fizetését felvette és ez a törvénybe is iktattatott. Ennélfogva kérem a t. házat, hogy az előirányzott összeget elfogadni méltóztassék. *(Helyeslés jobbfelől.)*

B. Orczy Béla, ő Felsége személye körüli minister: T. képviselőház! Nem érzem magamat hivatva arra, hogy az ő Felsége személye körüli ministerium fennállásának szükségét a jelen államjogi kiegyezés alapján fejtegessem. Én csak annyit tehetek, hogy kijelentsem, miszerint ez állásra meghivatván, annak teendőit, a mennyire csak lehet, lelkiismeretesen betölteni kivántam és kivánom. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Azon ellenvetésre azonban, melyet Olay Szilárd képviselő ur felhozott, tudniillik, hogy e ministeriumnak oly csekély teendője van, hogy annak elvégezésére ő maga egyedül is vállalkoznék: engedje a képviselő ur megjegyeznem, hogy bár nem kétkedem az ő nagy tehetségében és jártasságában, de mivel egy napra neki is csak 24 órája van, ha csak egy napra oda menne, meg fogna győződni arról, hogy feltevése téves. E ministerium számos teendői olyan természetűek, melyeknek nyoma az irattárban fel nem jegyeztetett és ezeket nem lehet ugy irásba foglalni, mint más ministeriumok teendőit, azonban, a ki azokat ismeri, meg van győződve arról, hogy e ministerium nem fölösleges. E ministerium tisztviselői kara igen kevés egyénből áll, de épen azért annál szorgalmasabban s megfeszítettebb erővel kell törekedniök, hogy teendőiknek megfelelhessenek és e tekintetben csak igazságot szolgáltatok a ministerium tisztviselői karának, midőn nyilvánitom, hogy ugy szorgalom, mint képesség tekintetében megfelelnek hivatásuknak s e részben semmi vád nem érheti őket.

Hogy a helyettes államtitkár jelenleg még hivatalban van, ez a t. ház határozatán alapszik. Ő ministeri tanácsosi fizetést húz és miután a minister távollétében — a mi néha ő Felsége utazásakor és más alkalommal elkerülhetlenül szükséges — a ministert helyettesíti és ez volt a ház határozatának is alapja és ez volt erkölcsi indoka annak, hogy fizetése személyileg még 1000 forinttal pótoltatott, mert mint államtitkári helyettes és néha a ministert helyettesítő, esetleg nagyobb kiadások tételére is kényszerül.

A mi a tisztviselők szállását illeti, az régebben

Digitized by Google

is szokás volt, hogy az elnöki titkár mindig a házban lakott. Benn kell laknia, miután néha éjjelenkint jönnek sürgönyök, melyek sokszor nyomban elintézendők s ez okból a házon kivül nem lakhatik. A mi a szolgaszemélyzetet illeti, először tekintetbe kell vennünk Bécs városa nagy kiterjedését s azt, hogy nagyszámú hivatalba kell levelekkel járniok, a mi oly fáradsággal jár, hogy azt egy szolga nem végezhetné s ezért kell a nagyobb számú szolga, hogy a kézbesítéseket gyorsan és pontosan lehessen eszközöltetni, nehogy a késedelem miatt a közszolgálat szenvedjen.

A ministerium épülete a legnagyobb házak közé tartozik, melynek 150 ablaka és két főbejárata van, melyeken át oly sok a járó-kelő fél, hogy mind a két épületben egy-egy külön kapusnak kell lennie a főbejáratoknál, mert ha egyéb nem, már az állam vagyona megkivánja, hogy a kellő őrizet meglegyen, annál is inkább, mert igen sok folyosója, nagyszámú helyisége, irattára van s ez irattárak természetesen nincsenek egy helyen összezsufolva, következőleg nagyobb fűtést, világítást és tisztogatást igényelnek. Tessék még ehhez azt is venni, hogy a háznak egy része, kivéve a minister személyes szállását, a ministereknek magánszállásául van igénybe véve, másik része pedig a delegatiók alkalmával a delegatiónak s a delegatio hivatalos személyzetének ellátására és lakására fordittatik. Ezekből az általános vonásokból meggyőződhetik a t. képviselő ur, hogy azon költségek, a melyek fűtésre, világításra és tisztogatásra vétettek fel, nem túlságosak, hanem a tényleges szükségnek megfelelők.

Biztosíthatom a t. képviselő urat, hogy e ministerium teendői oly fontosak, hogy annak szükségességét maguk a teendők is feltüntetik. És én nem hiszem, hogy lett volna eset rá, hogy e ministerium a maga teendőit, mint közvetítő a ministerium és ő Felsége között elmulasztotta volna.

Csak még egyet kivánok megjegyezni arra vonatkozólag, hogy minek az a sok napidíj. E ministerium közvetíti, t. ház, azon nagy összegek elszámolását és átadását, a melyek az itteni országos pénztárból a bécsi intézetek számára küldetnek. Ezen összegek a ministeriumban elosztatnak s az érdekelt hitelintézeteknek átadatnak, évenkint több mint 30 millió forintot tesznek. Ezen pénznek a postáról való elhozatala, őrzése és elszámolása s elvitele a pénzintézetekhez, olyasmi, a mi magától nem történik, hanem a mit megbizható emberekre kell bízni, a mi fuvart, napidíjt stb. igényel. Ugy tartom tehát, hogy ezekkel, a miket felsoroltam, e ministerium felesleges voltának bizonyítékát nem adja.

Ezek után kérem a t. házat, hogy a költségvetést, miután az meggyőződésem szerint a valóságnak tökéletesen megfelel s a leglelkiismeretesebben s a legnagyobb szigorral s takarékossággal van felszámítva, elfogadni méltóztassék. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Madarász József: T. ház! Félve szólalok fel a t. minister ur beszéde után, mivel azt, ha jól értettem, ugy végezte, hogy a költségvetési előirányzat a legnagyobb lelkiismeretességgel és takarékossággal van összeállítva. De bármikép méltóztatik is ezt — elhiszem a legjobb indulattal — mondani, mégis meg fogja nekem a t. minister ur engedni azt, hogy azon észrevételek után, melyeket Olay Szilárd t. képviselőtársam különösen azon két egyénre nézve tett, ki hivatalos szállást kap és azon kivül lakbért is húz — habár az egyikre a t. minister ur megadta is azt a felvilágosítást, hogy az elnöki titkár azért kap lakást és fizetést is, mert néki néha-néha éjjel is solgálatot kellvén tenni, ezzel jutalmaztatik; de miután a másik hivatalnokra nézve semmi felvilágosítást sem nyertünk, — ha ugy van a dolog, a mint azt t. barátom előadta, mivel a t. minister ur a felhozottakról értesítve nincs: elvárom a t. minister ur lelkiismeretességétől, hogy az ügyet meg fogja vizsgáltatni és szükség esetében minden esetre azon egyénnek, ki szállást természetben kap, lakpénzét ezentúl az előirányzatba bevétetni nem fogja engedni.

Ez az egyik, a mit kötelességemnek tartottam most megjegyezni. A többire nézve szerettem volna, ha itt volna Eitner képviselő ur, a ki a költségvetés általános tárgyalása alkalmával azon határozati javaslatot terjesztette be, hogy takarékossági szempontból hivassék fel a kormány, hogy minden szükségen kivüli hivatalt és ezek közt ő megnevezte a király személye körüli ministeriumot és még néhányat töröljön és kérte volna a házat előre, hogy ezen nevezetes indítvány, a melyet elvi tekintetben ugy hiszem senki sem kárhoztat, azaz hogy ha vannak szükségen kivüli hivatalok, azok szüntessenek meg — mondom — szerettem volna, ha kéri előre a házat, hogy ezt érdemleges tárgyalásra tüzze ki akkorra, midőn ezen ministerium költségvetése lesz tárgyalva, vagy pedig egy külön napot kért volna erre. Mert magam is abban a véleményben vagyok, hogy a mit a törvény megrendel, addig, mig a törvényhozás azt nem tárgyalja, meg nem fontolja, azt egy újabb ellenkező törvény létesítése nélkül hatályon kivül helyezni nem lehet. Én tehát ma nem tartom hivatottnak magamat, nyilatkozni arra, vajjon ezen ministerium olyan-e, a mely miként — gondolom a t. kormánypártnak padjáról benyujtott indítványozás mondja — teljesen szükségen kivüli. Reménylem azonban, hogy a mai felszólalások meggyőzik a t. képviselőházat arról, hogy eljövend ideje annak, midőn a t. képviselőház is meg fogja fontolni, hogy az olyan hivatal-e, vagy még más oly hivatalok is vannak-e, a melyeket nem kiván fentartani. Azonban engedje meg a t. előadó ur, hogy nézetének ellene kell nyilatkoznom. Ha létezik egy törvény,

Digitized by Google

elismerem, hogy a mig az nincs megváltoztatva, addig annak rendelkezése fentartandó, de már azt, hogy a létező törvény következtében beálló minden kiadást a képviselőház okvetlenül köteles legyen megszavazni, ezt a következtetését nem fogadhatom el.

Mert fordítsuk meg a tételt. A képviselőháznak joga van egy létező törvény melletti költséget is megtagadni Igaz, hogy ez maga után vonná azon következtetést, hogy a kormány arra utasittatnék, hogy azon költséget megtagadván a ház, terjesszen elő törvényjavaslatot, mely azon törvényt is hatályon kivül helyezi.

Ezek azok, a miket részemről szükségesnek tartottam e tárgyra nézve kijelenteni *(Halljuk! szélső balfelől)* és megjegyzem végre a helyettes államtitkári hivatalra nézve azt, hogy a ház határozata az által, hogy ennek költsége már tavaly is e költségvetésbe felvétetett, nézetem szerint nem változtattatott meg. Engedjen meg a t. előadó ur, ezen nézetét ismét nem fogadhatom el.

Történhetnek hibák vagy feledékenységből, vagy mert nincs itt az illető képviselő, a ki rendesen foglalkozik azon ügygyel, de ha már megtörtént a hiba, nem szabad azt megörökíteni, azért, mert már megtörtént, hanem jóvá kell tenni.

Emlékszem azon vitákra, melyeket a t. képviselő ur felhozott, de már nem egészen tisztán emlékszem; ha azonban az a tény, melyet t. képviselőtársam előadott, csakugyan ugy áll, felkérem a t. minister urat, vagy kérje költségvetésének tárgyalása előtt azon határozat megváltoztatását, ha nem akar abhoz alkalmazkodni, vagy pedig ha nem kivánja annak megváltoztatását, alkalmazkodnia kell hozzá. Részemről természetesen, minthogy általánosságban sem járultam a költségvetéshez, most részleteiben is megtámadtatván e költségvetési előirányzat, csatlakozom annak törléséhez. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! Magáról e ministerium költségvetéséről azok után, miket részint a t. előadó ur, részint t. barátom az ő Felsége személye körüli minister elmondott, alig kivánok szólani, de én oly nagy fontosságú parlamentaris nézpontokat hallottam itt felállitani, melyek szerintem, a parlamentarismus természetével tökéletesen ellenkeznek. Felállittatott az a theoria, hogy ha egy törvény megállapit is valamely, mondjuk, hivatalt, vagy akár ministeriumot, a ház határozattal kitörülheti azt a budgetből, utasitván a kormányt: hozzon javaslatot a törvény megváltoztatása iránt.

Hát ez mit tenne? Azt, hogy legalább is ideiglenesen a ház határozata a törvény végrehajtását meggátolhatja. Miért? Mert habár a törvényt a törvényhozás összes factorai hozták, a ház egy határozatával — és kérdés még, vajjon beleegyeznék-e a törvényhozás másik háza — a ház egy határozatával meglenne tagadva a mód a törvényt végrehajtani, mielőtt az a törvény módosittatott volna. *(Ugy van! jobbfelől.)*

Ez az egyik okoskodás. A másik épen ennek ellentéte. Azt mondják: a háznak volt 1870-ben egy határozata — hiszem, hogy volt — és hogy ezzel szemben nem elég, ha a törvényhozás törvényben másként intézkedett. Pedig épen ez a helyes. A ház ugyanis hozott egy határozatot, de ez csak a képviselőház határozata volt. Most egy-két éve, a költségvetés tárgyalásakor beterjesztetett egy tétel kellően indokolva, mely azon határozattal ellenkezvén, azt megváltoztatja. Ezt az összes törvényhozás elfogadta. Már hogy a ház egyszerü határozatával szemben egy törvényes intézkedés, tehát az összes törvényhozás ténye ne legyen elegendő, másfelől pedig a törvény végrehajtását, ha ideiglenesen is, a háznak egy határozatával is meg lehessen gátolni: ez az alkotmányos elvek csúcshegyre állitása. Ez az, a miért szót emeltem. *(Ugy van! jobbfelől.)*

Különben arra igen jól emlékszem, hogy midőn hajdan e kérdés szóba jött és én az ellenzéki padokon ültem, igenis akkor is az ő Felsége személye körüli ministerium fentartása mellett szóltam. Annyit mondhattam, hogy nagy személyzet nem kell; most sem mondom, hogy kell, de egy bizonyos személyzet mégis csak szükséges.

Én tehát igen kérem a t. házat, hogy e tételt annyival inkább méltóztassék elfogadni, mert az előirányzatnak a zárszámadás alapján kell kiindulni és ha valaki azt hiszi, hogy a zárszámadásban azon tételek nincsenek kellően igazolva, a zárszámadások átnézésére kirendelt bizottságnak a számvevőszék után első sorban kötelessége nyilatkozni és a háznak is van alkalma hozzászólani, de a budget helyes előirányzatának föltétele alatt, hogy e zárszámadások megfelelnek-e az előirányzatnak. Ez pedig itt megtörtént. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Madarász József: T. ház! Szavaim félreértése miatt kérek szót. A ministerelnök ur nem nevezett ugyan meg, hanem egy bizonyos elvre mondván ki véleményét, hogy azt nem tartja a parlamentaris alkotmányos formával megegyeztethetőnek, abban magamat is érintve éreztem. Én azt mondottam — a mire nézve, gondolom, félre értette a t. ministerelnök ur kijelentésemet, hogy habár van egy törvény — és most is azt állitom — melynek alapján a kormány egy bizonyos költségvetési előirányzatot tesz, ez még nem kötelezi a képviselőházat arra, hogy az előirányzatot meg is szavazza, hanem jogosítva van azt a költséget meg is tagadni és a költségvetésbe föl nem venni. *(Igaz! Ugy van! a szélső balon.)* Különben a költségvetés megajánlása, vagy meg nem ajánlása nem függne a képviselőháztól.

Csak egy esetre hivatkozom. Van itt egy tör-

Digitized by Google

vény, mely kivévén Magyarország elhatározása alól, bizonyos kiadásokat, pl. a külügyieket, azok meg- vagy meg nem szavazását a közösügyi bizottságokra bizta és ebben a törvényben az van, hogy a mit a közösügyi bizottságok megszavaznak, azt a ház kötelezve van a költségvetésbe felvenni. Most én hivatkozom rá, hogy volt egyszer egy balközép, melynek egyetlen vívmányára emlékszem, arra, a midőn előfordult egyszer egy közösügyi vita alkalmával — nem emlékszem, első vagy második izben-e — hogy bizonyos költségek a költségvetésben szó nélkül fölvétessenek; az ellen felszólalások történtek s egy vagy másfél napig terjedő vitatkozás után a balközép egyik t. vezéregyéniségének indítványa folytán abban állapodott meg a ház közakarattal, tehát az akkori Deák-párt többségével egyetemben, hogy igaz, a törvényben meg van irva, hogy ezen költségeket be kell állítani az ország költségvetésébe, de minthogy azt sem lehet megtagadni, hogy bizonyos felvilágosítások kéressenek, mindenki hozzászólhat; s azóta ezen eljárás folytonosan gyakorlatban is van, vagyis az elnök, ha követeltetik, felteszi a kérdést, hogy fölvétetik-e a közösügyi bizottság által fölvétetni ajánlott összeg a költségvetésbe: igen, vagy nem? És erre igen sokszor szavazás is történt. Emlékszem én és bebizonyíthatom a naplókból, hogy egy bizonyos költség egyszer csakis 68-al 48 ellenében vétetett a költségvetésbe.

Én tehát ismétlem, a mit kijelentettem csakis azon értelemben mondottam, hogy a képviselőháznak költség-megajánlási jogát parlamentaris alkotmányos jognak tartom. És ha van is törvény, mely bizonyos költséget a költségvetésbe felvétetni rendel, ezen költség felvételét a ház mégis megtagadhatja és ily esetben az a kormány, a melytől megtagadtatnék, tudni fogná, hogy kötelessége helyét elhagyni.

Ez is tehát egyik politikai tekintet, a mely alkotmányos országokban megadja a képviselőháznak azt a jogot, hogy habár van is oly törvény, melynél fogva a kormánynak valamely költséget előirányoznia kell, a háznak mégis joga van a költségelőirányzatot pusztán a kormány iránti bizalmatlanságnál fogva — szerintem más okokból is — megtagadni. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Olay Szilárd: *(Szólni akar.)*

Elnök: Nincs zárszava a képviselő urnak!

Olay Szilárd: Nem zárszót kérek, hanem jogommal élek: félremagyarázott szavaimat akarom helyreállítani. *(Halljuk!)*

A ministerelnök ur elég ügyes ember és őt ritkán lehet megfogni, de most maga ment a csapdába *(Derültség)* és magamagát fogta meg, mert nem volt idebenn, mikor én felszólaltam és nem hallotta általam idézett szavait. Most a ministerelnök ur feláll az előadó ur védelmére és azt állítja, hogy az 1873. évben, midőn Zsedényi Ede boldogult képviselőtársunk ezen irányban felszólalt, ő, a ministerelnök ur, csak azt állította volna, hogy a mint ő igen jól és bölcsen tudja, az ő Felsége személye körüli ministeriumra szükség van. Én kérem többet mondok. A minister ur nemcsak ezt állította, hanem mást is állított, a mivel azonban magát agyonverte. *(Élénk derültség.)*

Ezeket mondotta a ministerelnök ur: hogy van a háznak határozata, hogy az államtitkárok hivatal megszüntetendő, mindaddig, a mig az meg nem változtatva nem lesz, azt egyszerűen mellőzni nem szabad és nem lehet. Ennek lelkiismeretes figyelembevételét ugy a kormánynak, mint a törvényhozásnak *(Fekiáltások jobbfelől: Ő is azt mondta!)* figyelmébe ajánlom."

Tisza Kálmán ministerelnök: Ha megengedi a t. ház, hogy feltámadjak az agyonütés után, *(Derültség)* vagyis inkább megjegyzem, hogy a képviselő ur nemcsak agyon nem ütött, de még csak ellentétet sem mutat ki előbbi nyilatkozatommal szemben. Mert én most is azt mondtam, hogy egyszerűen mellőzni lehet, hanem azt mondtam és azt mondom, hogy a háznak ezen határozatát törvénynyel csakugyan lehet mellőzni. Itt pedig az az eset forog fenn, mert a ház határozatával szemben áll az akkori költségvetési törvény, a melyben ez először felvétetett.

Olay Szilárd: Az nem törvény, az csak költségvetés! *(Nagy derültség.)*

Tisza Kálmán ministerelnök: T. képviselőház! Ha a költségvetés valakinek nem törvény, akkor ne vitatkozzunk. *(Ugy van! a jobb oldalon.)*

Egyébiránt főkép azért szólalok fel, hogy Madarász t. képviselőtársamnak egy citatumára és abból levont következtetésére feleljek. *(Halljuk!)* Én is igen jól emlékezem azon nagyérdekű vitára, melyet az ellenzék részéről, főleg annak akkor bizonnyal legtiszteltebb tagja, Ghyczy Kálmán vezetett. Abban a vitában nem arról volt szó, hogy az összeget lehet-e megszavazni vagy nem, *(Ellenmondások szélső balfelől)* hanem arról — méltassék meggyőződést szerezni — hogy a törvény azt mondja, hogy a mi megszavaztatott a delegáció által, az az összegre nézve vita tárgyát többé nem képezheti; ebből akkor az szándékoltatott következtetni, hogy az iránt magyarázatot, felvilágosítást kérni, a kormányt feleletre vonni nem lehet. Ezzel szemben lépett fel akkor az ellenzék és ezen irányban történt megállapodás, mert azt ismétlem addig, mig valamely dolog törvény szerint kötelességszerű, addig igenis — és ez az eset nem is a szóban levő ministeriumra vonatkozólag — a képviselőháznak teljes jogában van azt mondani: ezen ministeriumra az összeg sok, én kevesebbet akarok megszavazni, de lehetetlenné tenni fennállása határozattal, alkotmányosan nem lehet. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Digitized by Google

Elnök: T. ház! Szólásra senki sincs feljegyezve s az előadó ur sem kiván szólani, tehát következik a szavazás.

Olay Szilárd képviselő ur egy ellenindítványt adott be, a mely két részből áll. Az első rész az államtitkári fizetésre előirányzott összeget töröltetni kivánja; a második részben pedig a jövőre nézve kivánja, hogy ezen ministerium személyzete kevesebbre szállittassék le.

Kérdem tehát, méltóztatik-e a t. házaz ő Felsége személye körüli ministerium számára fizetések és lakpénzek czímén előirányzott összeget a pénzügyi bizottság javaslata szerint elfogadni? A kik elfogadják, azokat kérem, hogy méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A ház többsége a tételt 37,618 forint összegben megszavazza és igy az ellenindítvány első része elesett.

Kérdem most a t. házat, méltóztatik-e az ellenindítvány második részét elfogadni? A kik elfogadják, azokat kérem, hogy méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A ház többsége nem fogadta el.

T. ház! Kérem a t. házat, méltóztassék már az ezen füzetben még hátralevő részt elvégezni. *(Helyeslés.)*

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Tiszti, személyi és működési pótlékok 4,135 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. Drágasági pótlékok 3,414 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: 4. rovat. Szolgák ruhailletményei 548 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: 5. rovat. Jutalmak és segélyek 1,200 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások. 6. rovat. Hivatali, irodai és házi szükségletek, napidíjak és utiköltségek és épületek fentartása 7,340 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Nyugdíjak 7,577 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Rendes bevétel. A külföldre szóló útlevelek kiállítási díjaiból 300 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Horvát-szlavon-dalmát minister és személyzete. Rendes kiadások: XIV. és VI. fejezet, 5. czím. Kiadás. S személyi járandóságok. 1. rovat. Fizetések és lakpénzek 28,490 frt. *(Felkiáltások: Már két óra van!)*

Elnök: Ha valakinek ellenvetése van az ellen, hogy az ülést folytassuk, akkor természetesen fel kell tennem a kérdést, hogy kivánja-e a t. ház a tárgyalás folytatását.

De azt nem fogadhatom el, hogy valaki azt mondja, hogy mikor kettőt ütött az óra, le kell tenni a plajbászt, mert hiszen Magyarországot szolgáljuk és e szolgálatot oly szigorúan nem lehet az órához kötni. *(Helyeslés.)*

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Fizetések és lakpénzek 28,490 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Szolgák ruhailletményei 300 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Jutalmak és segélyek 450 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások 36,080 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Dániel Ernő, a pénzügyi bizottság előadója: T. képviselőház! A ministerium kérelmére bátor vagyok a pénzügyi bizottság nevében ajánlani, hogy ugy, mint eddig is, a személyi járandóságok és a dologi kiadások között az átruházási jogot megadni méltóztassék. *(Helyeslés.)*

Elnök: A személyi járandóságok és a dologi kiadások között az átruházási jog megadatik.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Nyugdíjak 3,025 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

T. ház! Ezzel a költségvetés I. füzetében foglalt, ugynevezett apróbb tárczák költségvetéseinek tárgyalása be van fejezve. Holnap ünnep van; azt hiszem tehát, a t. ház méltóztatik beleegyezni abba, hogy a belügyministerium költségvetésének tárgyalása kapcsolatban a pénzügyi bizottság 441. számú jelentésével, a holnapután délelőtt 10 órakor tartandó ülés napirendjére tüzessék ki. *(Helyeslés.)*

Ezt tehát határozatul kimondom s ezzel a jövő ülés napirendje meg lévén állapítva, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 óra 5 perczkor.)

Digitized by Google

312. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1887. évi február hó 3-án.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés a beérkezett kérvényekről. Az 1887. évi állami költségvetés részletes tárgyalása. (Belügyi tárca.)

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, gr. Szapáry Gyula, Baross Gábor, Trefort Ágoston, Fabiny Theophil, b. Fejérváry Géza, Bedekovich Kálmán, b. Orczy Béla.

(Az ülés kezdődik délelőtt 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Zsilinszky Mihály jegyző ur fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kivánókat Beőthy Algernon, az azok ellen jelentkezőket Törs Kálmán jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni az utóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Zsilinszky Mihály jegyző *(olvassa a február hó 1-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom Heves és Somogy megyék közönségeinek feliratait, melyekben a brassói kereskedelmi s iparegyesület kérvényét pártolván, a hadsereg és a honvédség szükségletei szállításainak decentralisatiója iránti intézkedés megtételét kérik.

Heves megye közönségének feliratát, melyben Nyitra megyének felterjesztését pártolván, a magyar nyelvnek a monarchia összes hatóságaival való használata érdekében megfelelő intézkedés megtétele iránt kérelmez.

Debreczen szabad királyi város közönségének felterjesztését, melyben Jász-Nagykun-Szolnok megyének feliratát pártolván, a földadónak az 1883. évi XLVI. t.-cz. alapján való leszállítását kéri.

Mindezen feliratok kiadatnak a ház kérvényi bizottságának tárgyalás és jelentéstétel végett.

Az elnökségnek több előterjesztése nincs. Más előterjesztés sem lévén bejelentve, következik a napirend: az 1887. évi állami költségvetés részletes tárgyalásának folytatása, jelesen a belügyministerium költségvetése.

Beőthy Algernon jegyző *(olvassa):* Központi igazgatás és földtehermentesítési alapigazgatóság. Rendes kiadások: XV. fejezet, 1. czím. Rendes bevételek: IV. fejezet, 1. czím. Kiadás. Személyi járandóságok és dologi kiadások összesen 343,178 frt.

Rakovszky István előadó: T. képviselőház! *(Halljuk!)* A t. ház eddigi gyakorlata szerint az első tételnél, tudniillik a központi igazgatás tételénél méltóztatik megkivánni a pénzügyi bizottság előadójától, hogy az illető ministeri tárczának főbb adatait — természetesen csakis pénzügyi szempontból — legalább röviden ismertesse.

Ezen kötelességemhez képest, van szerencsém előadni, hogy a belügyi költségvetés ezuttal 275,531 frttal nagyobb, mint a mult évre megállapított költségvetés volt és illetőleg, ha méltóztatnak hozzá venni azon külön bizottsági jelentést, melynek a belügyi költségvetésnél együttes tárgyalását a t. ház elhatározta s mely a polgárosított határőrvidéken a házközösség megszüntetése czéljából teendő intézkedések költségeiről szól, ezen költségek újabb 40,000 frtnyi átmeneti kiadást tesznek szükségessé; ezzel együtt tehát, ha ez is felvétetnék a belügyministerium költségvetésébe, 315,531 frt volna azon különbözet, mely a mult

Digitized by Google

évre megszavazott és a jelenlegi költségvetésben előirányzott összegek közt van.

A rendes kiadásokban 400,777 frttal nagyobb a szükséglet; a rendes bevételeknél pedig 68,367 frttal nagyobb a bevétel, összesen tehát a rendes kiadások és rendes bevételek mérlege 332,410 frttal nagyobb a mult évi mérlegnél.

Ezen költségnövekedést indokolják legnagyobb részben azon fokozott igények, melyek nemcsak most, hanem már a mult években a közigazgatással szemben támasztattak, a mint hogy ezen költségnövekedéseknek legnagyobb része oly tényezőkből áll, melyek vagy törvények, vagy törvényhozási intézkedések következményei. Nevezetesen ilyenek a főispánok és főispáni titkárok fizetései; a betegápolási költségek; a csendőrség, az állami rendőrség kiadásai szintén a mult következményei, az operaház növekedett kiadásai.

A fővárosi államrendőrség költségei 88,745 frttal nagyobbak az előző év kiadásainál. Méltóztatnak a belügyministerium indokolását ismerni, s melyben a legkisebb tétel is részletesen indokolva van és előterjesztve vannak ezen különbözetek részletei. Én röviden csak annyit vagyok bátor felemlíteni, hogy jelentékeny részét ezen költség-többletnek az 1886: XV. t.-cz. értelmében építendő laktanyának építési költségei teszik, a mi viszont, mint az az indokolásban részletezve van, lakbérekben nagyobb megtakarítást eredményez. Továbbá a rendőrség belső szervezetében, nevezetesen a felügyelet jobbátételében és fejlesztésében, különösen a szolgálati pótlék és némi csekély mértékben a dologi kiadások növekedésében is rejlik indoka ezen költségemelkedésnek, a melyet a főváros folytonos emelkedése s népességének rohamos növekvése, azt hiszem, eléggé igazol. Viszont a rendőrség átalánya nagyobb bevételt is tüntet elő, mert — mint méltóztatnak tudni — az 1881. évi XXI. törvényczikk azt rendeli, hogy ha az állam hozzájárulása a fővárosi állami rendőrség költségeihez eléri kétszeresét annak, a mivel eddig járult a főváros ennek költségeihez, ugy a több kiadásban egyenlő arányban vesznek részt a főváros és az állam, ugy hogy a főváros ezen költségvetésben már 51,720 forinttal többel járul a fővárosi államrendőrség kiadásaihoz, mint a mult esztendőben és igy ugyanennyivel csökken az állami kiadás.

Ugy ezt a kiadási többletet, valamint a csendőrségnél előforduló nagyobb költséget a közbiztosság nagyobb igényei igazolják.

Legyen szabad még hozzátennem azt, hogy legnagyobb részben a mult évi törvényhozási intézkedések folyománya az, a mi az ez évi költségvetésbe a csendőrség czímén felvétetik. Nevezetesen az 59,262 frt költség emelkedést legnagyobb részben a szolgálati pótdíjak képezik, a melyeknek üdvös volta, mint talán tapasztalatból is méltóztatnak tudni, bebizonyult és melyeket a közbiztosság érdekében fenn kell tartani.

Még kevésbé volna szükséges indokolni a betegápolási költségek emelkedését s általában a közegészségügy érdekében tett kiadásokat. Csak röviden jelzem, hogy a szorosan vett betegápolási költségek 51,413 frttal, a tébolydai kiadások 4,369 frttal, összesen tehát a közegészségügyi kiadások 55,782 frttal nagyobb összeget igényelnek, mint a mult esztendőben. Ezek mind igen részletesen vannak feltüntetve az előterjesztésekben; az egyes kórházaknak külön költségvetései is mind a legkisebb tételekig elő vannak sorolva s általában az egészségügyi kiadások legnagyobb része három évi átlag alapján, tehát a tapasztalat és tényleges eredmény által nyujtott realis alapon vannak összeállítva.

Ugyancsak törvényes intézkedésnek, az 1886. évi XXI. törvényczikknek következménye a főispánok és a főispáni titkárok fizetései czímén előforduló költségnövekvés. A belügyministerium itt is a takarékosság legnagyobb mértékét alkalmazta, a mennyiben a főispáni állások nincsenek mind betöltve, 8 megyének 4 főispánja van, vagyis 2—2 vármegyét egy főispán vezet, továbbá a főispáni titkárok állásainál, melyek betöltésére az idézett törvényczikk a belügyministert felhatalmazza, a betöltendő 68 állás helyett csak 24, tehát alig kétötöde töltetett be, a mi azt igazolja, hogy a belügyminister, tekintettel az ország pénzügyi viszonyaira, a legszűkebb határok között csakis ott alkalmazza ezen főispáni titkárokat, a hol azokra nélkülözhetlen szükség van.

Végül fölemlítendők az operaháznak kiadásai, melyek 121,600 frttal nagyobb összegben vannak előirányozva, mint a mult esztendő előirányzata volt. Bátor vagyok azonban már itt is megjegyezni, hogy az idei előirányzat és a mult évi tényleges kiadások közt nincs ily különbség, mert épen a mult év tapasztalatai igazolják az ez évi előirányzatot, a mennyiben a mult esztendőben annyival nagyobb összeg vált szükségessé.

Ezen nagy költségnövekedésnek indokolásában leginkább kiemeltetett az, hogy az operaház látogatottsága és ennek következtében a bevételek csökkentek és az előirányzat azon magas összege, mely a megnyítás és a kiállítás évében szerzett tapasztalatokra volt alapítva, tényleg be nem folyt, a mennyiben a kiállítás lefolyta után a látogatottság sokkal csekélyebb és igy természetesen a bevétel is sokkal kisebb volt.

A pénzügyi bizottság természetesen nem avatkozhatott ezen intézménynek — hogy ugy mondjam — közvetlen vezetésébe és administratiójának kérdéseibe és az ottani viszonyokkal csak annyiban foglalkozott, a mennyiben a bevételek csökkenése és az intézet vezetése között az összefüggést keresnie kellett.

Digitized by Google

Tanácskozásaiban a bizottság mindenekelőtt azon megállapodásra jutott, hogy ezen tételnél különbség teendő az operaház segélyezése és a nemzeti szinház segélyezése között. Leginkább különbség teendő azért, mert bár nem tagadja a pénzügyi bizottság az operaház művészi fontosságát sem, ez még sem hasonlítható össze azon sokkal magasabb culturalis és hazafias hivatással, mely a nemzeti szinházat illeti, de a pénzügyi eredmények sem adnak okot a nemzeti szinháznál az eddigi tapasztalatok szerint aggodalomra, mert megmaradnak azon korlátok közt, melyeket egyrészről a szinház nemzeti és culturalis feladata, másrészről az ország pénzügyi helyzete állítanak fel. Egészen más tekintetek alá esik az ország jelen pénzügyi helyzetében az operaház költségvetésének eredménye. Az operának culturalis fontossága sokkal kisebb és viszont e mellett kevésbbé igazolhatók a rohamosan növekedett kiadások.

Méltóztatnak emlékezni, hogy a régi időben, midőn az opera együtt volt a drámával, a két háznak együtt hosszú évek során át 44 ezer forint volt államsegélyként felvéve a költségvetésbe. Ez az összeg később felemeltetett 82 ezer forintra és ez is hosszú évek során át állandóan maradt, mig később az opera különválasztása után, rohamosan emelkedett évről-évre a jelenlegi 386 ezer frtig, a mely összegből az opera maga 300 ezer frtnál többet vesz igénybe, mihez az udvartartás költségeiből is lényeges támogatás járul.

A pénzügyi bizottság figyelembe vette ugyan, hogy a dráma és opera különválasztása már magában is nagyobb költséget igényel, hogy maga az opera épületének nagysága is tetemesebb áldozatokat kiván; figyelembe vette továbbá azt is, hogy a hasonló intézmények mindenhol másutt is nagy subventio mellett, nagy hiányokkal, deficittel működnek; azonban ezeknek daczára, a pénzügyi bizottság nem habozott kijelenteni, hogy pénzügyi viszonyainkkal szemben e kiadás tulságosan sok és hogy azon a helyzeten, hogy az opera jelenleg ily nagy költségeket vesz igénybe, minél előbb változtatni kell s e viszonyok egyáltalán orvoslást igényelnek.

De másrészről azt is kötelessége volt figyelembe vennie a bizottságnak, hogy az előirányzott összeg rögtönös törlésének indítványozása által most oly rohamos rázkódtatásokat idézne elő, ugy a kezelésben, mint a művészi vezetésben, melyeknek ez intézetet nem szabad kitenni, hanem épen az intézet érdekében időt kell engedni arra, hogy a kedvezőtlen viszonyok orvosoltathassanak és rendeztessenek. Erre annál biztosabban számít a pénzügyi bizottság, mert a belügyminister ur már a költségvetés benyujtása alkalmával kijelentette, hogy maga is sokalja ezt a nagy állami segélyt és egyszersmind azt is kijelentette, hogy ennek leszállítása és általában az operaház viszonyainak rendezése iránt intézkedni szándékozik. A pénzügyi bizottság ezen intézkedések, illetőleg rendezés reményében törlést nem ajánl és minthogy a belügyminister urnak a bizottság előtt ismételten tett kijelentése szerint, biztos a kilátás, hogy már a jövő évben is leszállittatik ezen költség és később fokozatosan eléretik azon kellő arány, mely az operaház culturalis fontossága és Magyarország pénzügyi helyzetével szemben követendő — ezen biztos reményben mondom — a pénzügyi bizottság e költségvetéshez is hozzájárul és azt ezuttal még kivételesen, megszavazásra ajánlja a t. háznak.

Ezek azon főbb feltételek, t. ház, melyek a belügyministerium költségvetésében előforduló költségnövekedés egyes tényezőit képezik.

Az átmeneti és a rendkivüli kiadások egyes tételeiben a mérleg kedvezőbb volt, mint a mult évben; ezek legtöbbjénél kevesebb volt a kiadás és több a bevétel, mint a mult évben.

A pénzügyi bizottság nevében van szerencsém kérni a t. házat, méltóztassék az előirányzatot általánosságban elfogadni, a központi igazgatás szükségeire előirányzott összegeket megszavazni, valamint a külön jelentés alapján, annak helyén felvenni a költségvetésbe azon költségeket is, melyek a polgárosított határőrvidéken a házközösségi intézmény megszüntetése czéljából irányoztatnak elő. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Margitay Gyula: T. ház! Ezen tárcza költségvetésében több olyan tétel is találkozik, a mely miután nem feltétlenül nélkülözhetetlen, szomorú pénzügyi helyzetünknél fogva törlendő volna, de mivel meg vagyok arról győződve, hogy fölszólalásom ugy sem változtatna azon semmit, annak részletes fölsorolását mellőzöm. Hanem egyet még sem hagyhatok megemlítés nélkül és ez a költségvetésnek azon tétele, melyben a budapesti dalszinházra — mely pedig az államnak már a nélkül is annyi tömérdek pénzébe van — az 1887-ik évre ismét 287 ezer forint subvenito megszavazása kéretik, mely összeg aztán a mult évi túlköltekezéssel együtt meghaladja az 500 ezer forintot is.

T. ház! Midőn az ország fővárosának emelésére, vagy annak állandó diszitésére kérnek áldozatot a nemzettől — még ha annak nagy megerőltetésébe kerül is az — azt még meg tudnám érteni, azt legalább lehet indokolni, hanem az aztán nemcsak boszantó, hanem valóban vérlázító is, mikor a vidéki földmüvestől, kisiparostól azért árverezik el adóban nélkülözhetetlen házi állatait, ingóságait, a szegény néptől azért viszik el utolsó véka kenyérnek valóját is, hogy a Pesten tartózkodó gazdag embereknek, százezeres és milliomos zsidóknak legyen alkalmuk a külföldi hires énekeseket és énekesnőket államköltségen meghallgatni. Hogyan, hát nem elég az, hogy a nemzeti szinházat évenként százezer forinttal segélyezi az állam, hát

Digitized by Google

van abban módja egy ilyen szegény államnak — melyben az adóvégrehajtók a kizsarolt néptől még a ládát és párnát is el szokták doboltatni — hogy még külön egy évenként százezerekbe kerülő dalszinházat is fentartson s egy-egy külföldi énekesnőnek esténkint ezreket fizessen, megengedhető e az, hogy egy intendáns a képviselőház által megszavazott tetemes segélyen tul, csak úgy a maga szakállára százezreket prédálhasson el az állam pénzéből *(Helyeslés a bal- és szélsőbal egyes helyein)* s azt hiszi talán az intendáns ur, hogy az állam pénze a Csáki szalmája, én részemről nem bánom, liquidáljon a dalszinház, ha rábízták vezetését, mert ha a népszinház nem szorul állami segélyre, ha azt fel birja tartani saját közönsége, csak tartsák fenn a gazdagok is a maguk dalszinházukat, mert annál nagyobb igazságtalanságot képzelni sem lehet, hogy a gazdagok mulattatása czéljából — mert hiszen a szegény nép dalszinházba nem járhat — a munkás népet fosztják ki nélkülözhetetlen holmicskájából s a szegény ember gyermeke kezéből vegyék el az utolsó falat kenyeret.

Hát, t. ház, ha a gazdagok mulatni akarnak, jól teszik, mulassanak, senki sem irigyli tőlük, hanem mulassanak aztán a maguk pénzére, a maguk rovására; ha előkelően akarnak mulatni, fizessenek gazdagon, mert azt még kivánni is szemérmetlenség, hogy az ő mulattatásukra a pénzt a szegény munkás nép véres verejtékével izzadja ki.

Ha pedig fösvények arra, hogy maguknak egy dalszinházat fentartsanak, akkor meg ne vágyjanak dalszinházra. Ott vannak a király-utczai zengeraiok, menjenek oda, ottan olcsóbban s a mi fő, állami subventio nélkül mulathatnak. *(Helyeslés a bal- és szélsőbal egyes helyein.)* De ne kivánják azt, hogy ez a szegény állam, a mely még — a mai kor legsztikségesebb, nélkülözhetlen munkásait — a néptanitókat sem képes fizetni s kénytelen elnézni azt, hogy ezek az érdemes munkás férfiak, göröngyös pályájukon még a legsztikségesebbeket is nélkülözni kénytelenek; hát mondom, ne kivánják azt, hogy ez a szegény állam az ő kedvökért, külföldi énekesek torkára, évenkint 287 ezer forintot adjon ki.

Szeretném, hogy szavaimat az ország összes adófizetői hallanák, mert ebből megláthatnák azt, hogy a rajtok kérlelhetetlen szigorral behajtott adókat még milyen czélokra is fordítják, azt hiszem, hogy ezért még a kormánypárti választók sem szavaznának zajos lelkesedéssel bizalmat a t. kormánynak.

Különben a költségvetést nem szavazom meg. *(Helyeslés a bal- és szélsőbal egyes helyein.)*

Lukáts Gyula: T. ház! A ministerelnök ur — nem tudom e minőségében, vagy pedig, mint belügyminister — nagy kedvteléssel szokott hivatkozni a választási szabadságra és ezt oly emelkedett hangon szokta tenni, hogy az ember egy igazságos Mátyást lát benne feltámadni, elfelejti azt, hogy a magyar belügyminister érzelmeinek elpalástolására használja fel ékesszólását, mert merem állitani azt, hogy a világon nincsen törvény, a melyet oly galádul kijátszanának, mint nálunk a választási törvényt. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* A képviselő választásoknál a kormánypárt által üzött visszaéléseket, törvénysértéseket régi idő óta ostorozzuk már s mikor concret eseteket felhoznak, a belügyminister ur mellét verve mondja, hogy ő ezen visszaéléseket elitéli, de arról nem gondoskodik, hogy ne csak itt a házban itélje el, hanem elitélje a törvényszék is. Sőt arról is gondoskodva van, hogy a törvényszéknél az ily visszaélések megbüntetése soha meg ne történjék, sőt megtörtént, volt rá eset — állithatom — hogy itt a házban szennyes mandatum lett verifikálva. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Sokan az ellenzék táborából rég tanakodnak azon, hogy mi lehet annak oka, hogy többségben van egy párt, a mely különben a választók körében határozott minoritást képez. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Az ellenzék férfiai szeretik betudni ezt a vesztegetéseknek, törvénysértéseknek, szolgabiró és alispán hatalmaskodásának, hatalmas jelöltek által tett igéreteknek, melyek a választók előtt történnek. Pedig nagyon csalódnak képviselőtársaim, a kik a választásoknál történt visszaélések következményének tartják a többséget, mert bármint erőszakolják is ott a közvéleményt, másutt találom annak az okát, hogy a kormány többséget tud magának teremteni ott, a hol nem birja a választók bizalmát. E csodaszer a választói névjegyzék összeállításában rejlik. A ki ezen tényt figyelemmel kiséri, elbámul a törvénysértésen, hogy mint történik, hogy csoportosan csempésztetnek a választók névjegyzékébe olyanok, a kiket ilyenekké a törvény nem qualificál, mig másutt százak, sőt ezerek hagyatnak ki, a kik a törvény értelmében szavazati joggal kell, hogy birjanak és merem állitani, mert meglehetős informatióim vannak ezen ügyről, hogy a jelenleg történt összeirás alkalmával történt hamis bejegyzések meghaladják a százezret. Már pedig a választásnál százezer szavazat bir némi befolyással.

Mielőtt egyes concret esetek felsorolására térnék át, szabadjon általánosságban felemliteni, hogy mik a leggyakrabban előforduló kortesfogások, melyeket a kormány védelme alatt álló összeiró küldöttség magának megenged. Nem szólok a methodusról, melylyel a választók száma gyérittetik vagy szaporittatik, különösen az önálló választási joggal felruházott városokban, a minek következménye az lett, hogy az ellenzék majdnem egészen elvesztette e kerületeket, ámbár nehezemre esik elő nem sorolni azon okokat, melyek előidézték

Digitized by Google

azt, hogy azon városban, melyet a miniszterelnök úr képvisel, évekkel előbb 250 hivatalnok állott 900 iparossal szemben, mig most 500 hivatalnok áll 300 iparossal szemben. Felesleges mondanom, hogy az iparosok nem igen támogatták a miniszterelnök urat, mig a hivatalnokokból aligha kerül ki az ellenzék többsége.

Azon vidéki kerületek összeirásáról akarok szólani, a hol a szavazók legnagyobb része az 1/4 telek után lesz felvéve. Megengedem, hogy az olyan területekben, a hol a kormánypártnak nincs mit keresnie, vagy a hol a választási törvény kijátszása nélkül is megbirja a többséget szerezni, törvénysértés nem történik; de azon kerületekben, a hol a választás kétséges, vagy a hol a többség kierőszakolható, oly gyakoriak a törvénysértések és lépten-nyomon találkozunk a választási törvénynek lábbal tiprásával. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

S az összeirásokat illetőleg nem szoktak oly kicsinyes eszközökkel bibelődni, melyeknek eredménye 1—2, 10—20, választó kitörlése volna. Ezzel czélt nem érnének. Egészen másként járnak el. Nem a kormánypárti községekben — mert ilyenek nincsenek — hanem az oly községekben, melyek megvesztegethetők, a census oly alacsony, hogy ennél több adót fizetnek 1/8 telek után is. A hasonminőségü ellenzéki községben egészen másképen van. Sohasem keresik ki a legkevésbbé megadóztatott negyedtelket a census alapjául, hanem rendesen annak duplaját. Már most tessék elgondolni, mily változást idéz ez elő a névjegyzékben. Mert ily községekben a választók zömét nem azok képezik, a kik 7—8 forint adót fizetnek, hanem a kik 5—6-ot.

Jó fogás az is, hogy a kisbirtokosoknál a különböző határokban levő kisebb birtokok adóját nem szivesen összegezik. Ennek, igaz, van orvossága: a reclamatio. No már ember legyen, a ki a reclamatio utján be tudja vinni a névsorba az egy kerületben kimaradt 6—7—800 polgárt, a mikor igen jól tudjuk, hogy a reclamatio ideje a legnagyobb munkaidőre, aratás idejére, az idén pl. julius 5—15-ére volt kitüzve. Aztán meg ne áltassuk magunkat: jól tudjuk, mi az a reclamatio. Akármily jogos, akármily jól legyen fölszerelve, visszautasítja a központi választmány ép ugy, mint a Curia.

Az utóbbi időben divatba hozták, hogy egyes nagyobb községekben, az úrbéri negyedtelkek utáni censust, melyet eddig más szomszéd községek mintája szerint állapítottak meg, egyszerre megváltoztatták. Igy pl. Nagy-Szalontán 1848-ban egyszer-mindenkorra a hasonminőségü földekkel biró Mező-Gyán községnek 1/4 telek után fizetendő földadóját acceptálták, mint censust. Ez fennállott 1884-ig. Történt azonban, hogy Szalonta polgárai a függetlenségi zászló köré csoportosultak és a kormánypártnak érdekében állt a választók számát megrostálni. Egyszerüen azt mondták, hogy többé nem a mező-gyáni census szolgál alapul, hanem az egész vidéken a legjobb földekkel biró s igy legjobban megadóztatott Köte-Gyán községe, mely pedig Szalontával nem is határos, mert, mint a miniszterelnök ur is jól tudja, köztük van a barmódi puszta. Igy aztán a szavazók számát meglehetősen meg is rostálták. A mi megtörtént Szalontán, megtörtént Biharmegye s az ország sok más községében is.

Ha a multban is kijátszták a választási törvényt, hatványozottabb mérvben tették ezt az idén az 5 éves mandatum miatt. Bámulatos az az egyöntetüség, melylyel ez történt s fel kell tételezni, hogy a választói névjegyzék ilynemü összeirása parancsszóra történt.

Én, a ki figyelemmel kisértem az összeirásokat az egész országban, bátran merem mondani azt, hogy 1872-ben a Lónyay-kormány alatt kezelt gyalázatos összeirások csak halvány képét képezik azon visszaéléseknek, melyek 1886-ban a Tisza-kormány alatt elkövettettek. Majd a választásoknál keserüen fogja tapasztalni az ellenzék, mert nálunk az ellenzék vezérférfiainak meg van azon bünе, hogy megbiznak az összeiró küldöttség gavallérságában, törvénytiszteletében, de majd ha a választási mozgalmaknál a választási névlajstromba belepillantanak, bámulni fognak, hogy abból száz számra kimaradtak a legbirtokosabb gazdák és száz számra belekerülnek olyan választók, a kik az adót csak hiréből ismerik. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Ezen föltevésem illustrálására legyen szabad már most a t. ház figyelmét pár perczre néhány concret adat felsorolása czéljából igénybe vennem. *(Halljuk! Halljuk!)* A mult évben reclamatióra kitüzött 10 napot Bihar megyében, tehát a miniszterelnök ur otthonában, egy a bihari kerületben lakó barátomnál töltöttem. A 10 napot fel akartuk használni arra, hogy a netán hibásan történt összeirásokat rectificáljuk. Tiz nap alatt beutaztuk a kerület felét, a másik felére már nem jutott idő. A mit tapasztaltam, a fölött elborzadtam. *(Halljuk!)* Először is megjegyzem, hogy a kerület többségét a magyarság képezi, a kik egyetlen község kivételével az ellenzékhez tartoznak; a nagy kisebbségben lévő románok rendesen a kormánypárt jelöltjére szoktak szavazni. *(Egy hang a szélső baloldalon: Borravaló!)* Megjegyzem azt is, hogy ezen kerületben, de Bihar vármegyében mindenütt, a hol vegyesen lakik két ajkú nép, a magyarság képezi a birtokosabb elemet, tehát a választási lajstromba számarányánál fogva is nagyobb mennyiségben kell bejutnia, mint a románoknak. És mégis mi történik? Az, hogy a nagy kisebb-

Digitized by Google

ségben lévő románok majdnem majorizálják a magyarságot. Ez jó politika lehet máról holnapra, de ki tudja, mi történhetik holnapután. *(Igas! Ugy van! a szélsőbalon.)*

Sőt merem állítani, hogy ha ma a bihari kerületben nemzetiségi jelöltet állítanának fel, a magyarság csak nagy nehezen birna vele megbirkózni.

Felemlítem, hogy az összeiró küldöttséget ezen kerületben képezte a kerület egyik szolgabirája, egy megyei aljegyző, a ki jövőre valószinűleg a kormánypárt jelöltje leend és egy községi jegyző, tehát 3 teljesen független polgár, *(Zajos derültség a szélső baloldalon)* a kik talán a törvényt is ismerik. És mégis mit tapasztaltunk? Az első község, a melyben megjelentünk, Vajda község volt. Itt megtudtuk, hogy a census 6 frt 70 krban lett megállapítva. A birtokíveket kezdtük forgatni s azonnal találtunk egy negyedtelket teljes három forduló földdel, kaszálóval, kenderföldel, sőt beltelekkel, a melynek az adója csak 4 frt 47 kr. volt. Tehát Vajdán mindazon gazdák, a kik 4 frt 40 krnál többet fizetnek, de adójuk a 6 frt 70 krt nem éri el, a választási jogtól elestek, pedig a választási törvény nagyon világosan kimondja, hogy irányadóul a legkisebb állami adóval megrótt telek szolgál. Félegyházán nem volt urbéri telek. Irányadó volt a vajdai census. Tehát itt is a 4 frt 47 kr. helyett 6 frt 70 kr. s igy ment tovább az egész kerületben. Sőt volt egy község is, gondolom Hegyköz-Ujlak vagy Hegyköz-Pályi, hol a szolgabiró, a küldöttség elnöke előre elrendelte, hogy a szomszéd községből a legkevesebb adóval megrótt negyedtelek catasteri birtokívét szerezzék be, a mi meg is történt. Mikor az összeiró küldöttség elnöke az ivet a kezébe vette, az előljáróság állítása szerint, a censust nagyon kevésnek találta és daczára annak, hogy a birtok teljes negyedtelket képezett, a censust a maga szakállára 2 frttal feljebb emelte.

Hát mire való akkor törvényt hozni erre, hisz csinálnak az összeiró küldöttségek az országgyülés nélkül is törvényeket.

Különben Félegyházán még egy furcsa eset tűnt nekem szemembe. Az ottani polgárok közül 4 gazdatiszt neve volt az értelmiség közé felvéve. Kezdetben örültem annak, hogy nálunk az agricultura ennyire haladt, hogy 4—5 ezer holdas birtok ugyanannyi okleveles gazdatisztet megbir. Később tapasztaltam, hogy örömem korai volt, mert a dolog máskép áll. Tudjuk, hogy a zsidó birtokosok és bérlők igen helyes gazdálkodásból, aratás előtt felfogadnak 8—10 frt havi fizetésre bizonyos sáfárokat, kik a cséplésig a munkálatokat ellenőrizik és hogy tekintélyök legyen a munkások előtt, ispán czímet kapnak, de a kiket tulajdonkép botos-ispánok neve alatt ismerünk. Ezek az urak, kik előbb tisztességesen keresték meg kenyerőket, mint kereskedő-segédek és mint házalók, a cséplés befejezése után visszatérnek eredeti foglalkozásukhoz és a választások után batyuval a hátukon, tilinkóval a kezükben nagyon szépen hirdetik, hogy nálunk az értelmiség menynyire halad s ez nagy épülésére szolgál a lakosságnak. *(Derültség a szélsőbalon.)*

Különben az ilyen sáfárok nemcsak Félegyházán, hanem a kerületnek több községében belekerültek az értelmiség közé, daczára annak, hogy Magyarországon — a birtokosokat kivéve — mózesvallású polgártársaink soha sem végeztek gazdasági iskolát.

Erre is azt mondhatja a ministerelnök ur, hogy tessék ellene reclamálni. Meg is tették, t. ház, lett is eredménye. A központi választmány ép ugy, mint a királyi Curia azon salamoni bölcseségű ítéletet hozta, hogy tessék a reclamálóknak bebizonyítani, hogy ezen uraknak nincs oklevelök!

Hát nem tudom, t. ház, mit bámuljak itt jobban: a cynismust-e vagy a naivitást. Hogyan éljünk mi negativ bizonyítékokkal? Hogy szerezzük meg a világ valamannyi intézetétől és facultásától azt a bizonyítványt, hogy Kohn Náthán nem végzett gazdasági akademiát? *(Derültség a szélső baloldalon.)* De tegyük fel, hogy megtörténik. A Curiának még akkor is eszébe juthat, hogy lehet még egy intézet valahol China közepén, talán ott szerezte az oklevelét Kohn Náthán.

Az ilyen eljárás, t. ház, illusoriussá teszi a reclamationalis jogot.

Szalárd községében egész legio került a választók névjegyzékébe olyan, kinek földadója a censust nem üti meg, többi közt a szolgabiró kocsisa; mások jövedelem vagy birtok alapján kerültek a listába, kik ezt az adófizetést csak hiréből ismerik. Mi hiteles községi bizonylattal igazoltuk, hogy azon a névjegyzékbe került urak neve a B) lapon soha elő nem fordult, reclamatiónk mégis elüttetik.

Legérdekesebb az, a mi Hegyköz-Kovácsiban, a kerület egyetlen kormánypárti magyar községében történt. Itt oly összeirás történt, melyben a belügyminister urnak nagy kedve telhetik. Nem szólok azokról, kik semmi adót nem fizettek, vagy kiknek adója nem ütötte meg a censust, hanem két nagyon caracteristicus esetre hivom fel a t. ház figyelmét. A választási törvény intézkedik arról, hogy ősi jog czímén választók lehessenek azok, kik mint ilyenek 1872-ig szerepeltek, vagyis 1872-ben már életük 20 évét betöltötték. Hegyköz-Kovácsiban a t. összeiró küldöttség összeirta mindazokat a vagyontalan legényeket, kiket nemeseknek tart; szépen beirta a listába „ősi jogon az

Digitized by Google

1886-ban történt összeirás alkalmával" és az életkort igy tüntette ki: „N. N. 24 éves, X. Y. 25 éves." Tehát magában a névjegyzékben constatálta, hogy azok az urak 1872-ben 10—11 évesek voltak. *(Nagy derültség és mozgás balfelől.)* És daczára, hogy már a névjegyzékkel constatálva volt a választási névjegyzékbe irás törvénytelensége, mégis a ki azt meg akarta czáfolni és születési anyakönyvi kivonatért fordult a lelkészhez, a lelkész azt megtagadta és midőn a reclamálni akaró két tanú jelenlétében kérte annak kiadását, akkor is megtagadta és a reclamálónak nem volt más bizonyítéka, minthogy ezek által bizonyítványt adatott ki, a mit a ministerelnök ur egyszer Horánszky Nándor képviselő ur interpellatiójára adott válaszában helyesnek tartott. Ez lett a reclamatióhoz csatolva.

Ily világos eseteknél is megtörtént, hogy a reclamáló elutasittatott és midőn ezen igazságtalanság miatti méltó felháborodásában a felebbezésben bátor volt ezen kitételt használni, hogy „a központi választmány vagy rosszhiszemüleg járt el, vagy a jegyző nem terjesztette elő az adatokat," e miatt a törvény által alkotott hatóság rágalmazása miatt bünvádi eljárást intéztek ellene és valószinüleg lesz biró, ki el is fogja ítélni. *(Mozgás balfelől.)* Hát azután legyen valakinek kedve reclamálni; midőn tudja, hogy az hiábavaló, legfeljebb kinevetik és megbüntetik.

Különben, t. ház, ha valaki védeni akarja az összeiró küldöttség eljárását ügyvédi rabulisticával, teheti és mentheti azzal, hogy egy vagy más dologban félrevezettetett. De ugyanazon küldöttség egyik eljárására szeretném, ha hallanék valakitől cadentiát. *(Halljuk!)* Az összeiró küldöttség elnöke a szolgabiró, ki a törvény rendelkezése szerint tartozik Nagyváradon, mint központban lakni. Daczára annak, hogy Hegyköz-Kovácsiban soha sem lakott, daczára annak, hogy Hegyköz-Kovácsiban birtoka nincsen, hogy oda más nem köti, mint a névnapok, melyekre ki szokott járni az ottani földbirtokoshoz, mégis beirja magát az ottani jegyzékbe. Magáról csak tudhatja, hogy hol lakik? *(Derültség balfelől.)* Ezt tette a szolgabiró a segédszolgabiróval is, kinek épen annyi köze van azon községhez, mint a szolgabirónak. Ennek az összeirásnak az eredménye az lett, hogy a bihari választókerületben, hol összesen 1,600 választó van összeirva, ilyen módon nagyon realis calculus szerint a választói lajstrom 6—800 szavazattal van meghamisítva. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Ilyforma fegyverekkel küzdünk mi egymás ellen.

Sok hasonlót tudnék még felsorolni. Elmondhatnám, hogy egyik alföldi városban a választók névjegyzékébe felvétetett az akkor működő, a volt és leendő szinigazgató ugyanegy jogczímen; elmondhatnám, hogy ugyanazon szintársulat 12 tagját irták össze, lakásul megjelölve egy fényképész két szobás lakását, a hol 12 embernek még a photographiája is alig fér el. Elmondhatnám azt, hogy a központi választmány a reclamatiók visszaadásakor az okmányokat magánál felejti, nehogy azok által a felebbezésnél alkalmuk legyen az illetőknek okmányilag is igazolni ügyük igazságát a Curia előtt. Elmondhatnám azt is, hogy az igazságos Curia miként mér kétféle mértékkel s miként mondja ugyanegy előadó azt, hogy a községi bizonylat ezért és ezért elég, egy másik esetnél pedig azt mondja, hogy a községi bizonylat nem elég, a szerint, a mint az a kormánypártnak érdekében áll vagy nem.

De nem szólók többet ezekről, nem untatom a t. házat, *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon)* csak constatálom azt, hogy ezen összeirásoknak következménye az, hogy a magyar törvényhozásnak többsége nem egyéb, mint egy világra szóló hazugság. *(Helyeslés. Ugy van! szélső balfelől. Zaj. Felkiáltások jobbfelől. Rendre! Elnök csenget.)*

Elnök: A t. képviselő ur jogosítva lehet egyes eseteket felsorolni, de nincs jogosítva Magyarország képviselőházának többségéről igy nyilatkozni s ezért a képviselő urat rendre utasítom. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Lukáts Gyula: T. ház! *(Felkiáltások: Elálll!)* És kik teszik ezeket az összeirásokat? Olyan emberek, a kik a törvény szigorú megtartására esküt tesznek és az esküvel ugy bánnak, mint gyermek a játékkal. Valóban igaza volt Jámbor Pálnak, a ki az esküt meg akarta tagadni az összeiró küldöttségektől, hogy ne adassék alkalom annyi embernek a hamis esküre. Gyönyörü képet nyujt a kormány erkölcsi érzékéről az, hogy még soha nem próbálta meg lépéseket tenni az esküszegésnek ily gyakori megtörténte miatt.

Az elmondottakból bennem tudatá érlelődött az a gondolat, hogy az a többség, mely nálunk a hatalmat usurpálja, tulajdonképen törpe minoritás. *(Ugy van! a szélső baloldalon)* és hogy az ország valódi többsége ezeken a padokon foglal helyet. *(Helyeslés. Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Ebből kiindulva, én az ilyen minoritás látható fejének a kormányzásra szükséges eszközöket nem kivánom megszavazni, azért nem fogadom el a tételt. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Tisza Kálmán ministerelnök: T. ház! *(Halljuk!)* A belügyministeri költségvetéshez, minthogy jóformán még senki sem szólt hozzá, nekem nincs szavam, annyival kevésbé, mert a mi keveset mondtak a költségvetésre vonatkozólag, azt hiszem, az majd e költségvetés részleteinél

Digitized by Google

ajtóból elő fog kerülni és ott lesz alkalmam a szükséghez képest nyilatkozni.

De kötelességszerűleg szólanom kell akkor, midőn itt a képviselőház kebelében először Magyarország összeirói küldöttségei mint esküszegők állittatnak oda és szólanom kell akkor, midőn — igaz, azon szándékból, hogy én támadtassam meg — Magyarország bíróságai, fel egészen a Curiáig, támadtatnak meg a legilletlenebb módon. *(Ugy van! jobbfelől.)*

Az igaz, a képviselő ur engem akart megtámadni. De nem tudja-e, hogy a törvény szerint nekem a listából egyetlen embert is kitörülni vagy abba beleirni nem szabad? És ez igen helyes. Ne tudná a képviselő ur, hogy ha itt-ott visszaélések történtek, azokba nekem beleszólanom törvény szerint nem szabad? *(Ugy van! Ugy van! jobbfelől.)* Ha beleszólanék, akkor érdemelném meg a megtámadást. *(Ugy van! jobbfelől.)*

Én is tudok esetet — tévedés emberi dolog — midőn az én nézetem, egyéni nézetem szerint — mert ehhez joga van mindenkinek — a királyi Curia egy összeirási esetben nem helyesen járt el s a többséghez tartozó egy képviselő ez iránt kérdést is akart intézni itt a házban; én azonban lebeszéltem, azt mondván, hogy az ország legfőbb biróságának egyes tényei iránt lehetünk más nézeten, de azért a Curia eljárását a ház vita tárgyává tenni nem szabad. *(Helyeslés jobbfelől.)* Ezt én tettem, t. ház, én, a kitől féltik a birói függetlenséget s a kit a bíróság iránti tisztelet hiányával vádolnak. És ime, a képviselő ur itt hosszú beszédben először vádolja az ország törvényszékeit, utolsó sorban pedig magát a királyi Curiát. Hát megfelel-e ez az ország legfőbb birósága iránt tartozó tiszteletnek? Meggyőződésem szerint nem felel meg. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* De igenis szomorú bizonyítékot nyujt arra, hogy igazuk van azoknak, a kik az ország legfőbb biróságát a politikai pártszinezetü ügyekben való eljárással nem akarják tovább megbizni. *(Helyeslés jobbfelől.)* Nem azért, mintha félnének itéletétől, de mert attól félnek, hogy a pártszenvedély még a legfőbb biróságokat sem kiméln meg. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Én tehát, t. ház, annál határozottabban és erélyesebben nyilatkozhatom e kérdésben, mert mindazért, a mit a képviselő ur mondott — ha megtörtént volna is — engem vád nem illethet, mert nincs jogom beleszólani. *(Helyeslés jobbfelől.)* De szólok és visszautasitom az ország összeirói, mint esküszegők ellen emelt vádat; vissza a törvényszékek és a legfőbb törvényszék ellen emelt vádakat. De visszautasitom azt is, hogy lenne Bihar megyében oly ember vagy nézet, mely mesterséggel a magyar faj többségét bármely mellékes czélból le akarná szállitani. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Madarász József: T. ház! *(Halljuk!)* Megismerem, hogy azon támadások, melyeket Lukáts Gyula t. képviselőtársam a belügyministeri tárcza költségvetésénél felhozott, csakis közvetve vonatkoznak az összeiró küldöttségekre, meg a belügyminister urra nézve.

Megismerem, hogy a Curiára nézve azokat, a miket Lukáts t. képviselőtársam előhozott, az igazságügyministeri tárcza általános költségvetésének tárgyalása alkalmával kellett volna előhoznia.

Tagadom azonban, hogy a t. belügyminister urnak joga volna azokat, a miket t. képviselőtársam részletesen elősorolt, egyszerüen visszautasitani. *(Élénk helyeslés balfelől.)* Ezt nem tartom egyébnek, mint azon tacticának, hogy egyes szavakba való kapaszkodással és általános szóvirágokkal homályositassanak el a tények. *(Helyeslés balfelől.)*

Mivel tehát én, mint képviselő, nemcsak jogomat, de kötelességemet is köteles vagyok gyakorolni, az előadottak folytán kinyilatkoztatom én is, miszerint megismerem, hogy van igen sok és tisztességesen eljáró összeiró küldöttség; de azon részletek után, melyeket hallottunk, addig, mig azok megvizsgálva és ellenbizonyitékokkal megerőtlenitve nem lesznek; egy képviselő által előadott törvénytelenségeket tekintetbe véve, ha a felhozott esetek valóban megtörténtek, ezek Magyarország törvényhozó testületében a belügyminister által nem helyeselhetők. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Én, t. ház, tisztelettel viseltetem Magyarország legfőbb itélőszéke, a Curia iránt, de ha azon szomorú esetek tények lennének, melyeket a t. képviselőtársam előadott, hogy tudniillik azonos esetek egyikében a községi bizonyitvány elfogadtatik, ha az a kormánypártra kedvező, másikában pedig elvettetik, ha az az ellenzékre volna kedvező: ezeket már csak azért is a képviselőház elé hozandóknak tartom, hogy maga a legfőbb itélőszék a maga érdekében is figyelmeztetve legyen a történt visszaélésekre, mert a képviselőtestületnek alkotmányos joga figyelmeztetni még a legfőbb itélőszéket is, hogy ha gyarlóságot, törvényellenest követtél el, javitsd meg magadat. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ezeket tartottam, t. ház, parlamenti képviselői kötelességemnek az előadottakra nézve előadni. *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélső baloldalon.)*

Tisza Kálmán ministerelnök: Csak azon irányban kivánok felszólalni, hogy én semminemü visszaélést nem helyeseltem. *(Ugy van! jobbfelől.)* Egyéni nézetem szerint helytelenitettem

Digitized by Google

azt, hogy az ország összeiróit egészben esküszegőknek mondja valaki. *(Olay Szilárd közbeszól: Nem egészben!)* Engedelmet kérek, azt mondta a t. képviselő ur, hogy a többséget az összeirók mesterségesen csinálják, *(Igaz! Ugy van! a szélső balfelől)* a kik pedig esküvel vannak kötelezve a törvényt megtartani. Ha a törvény ellenére a többséget az összeirók csinálják, akkor az összeirók többségének kell ebbe a hibába esni. *(Ugy van! jobbfelől.)*

Lukáts Gyula: Félreértett, esetleg félremagyarázott szavaim értelmének helyreállítása végett kivánok szólni. *(Halljuk! Halljuk!)* Mindenekelőtt megjegyzem, hogy a Curiának kétféle mértékkel mérését nem értelmeztem egy és ugyanazon esetben és miután felhozatott Madarász képviselőtársam által is, elmondom az esetet. A királyi Curia Kuplet Simon vajdai lakosra nézve acceptálta a községi bizonylatot arra nézve, hogy az illető gazdai hatalom alatt lévő cseléd, viszont Bogár Gyula és társainak esetében midőn községi bizonylattal igazolták, hogy mint ősi jogosok az előző években már be voltak irva a választók jegyzékében, a Curia azt, mint elfogadhatót nem acceptálta. Tehát erre mondtam, hogy az egyik esetben jó a községi bizonylat, a másik esetben meg nem. *(Nagy zaj és mozgás a szélső baloldalon.)* De azért evvel még nincsen megtámadva az előbbi állításom másik része, hogy a szolgabiró cselédje daczára annak, hogy községi bizonylattal volt cseléd volta igazolva, megmaradt választónak.

Még azt akarom megemlíteni, hogy hibásan értelmeztetnék szavam, ha azon súlyos vádak, melyeket említettem, az ország valamennyi összeiró küldöttsége ellen emelteknek vétetnének. Nem is mondom, nem is mondottam, ha mondottam volna, bátorságom volna visszavonni. Még csak azt sem, hogy nagyobb része, de mindenesetre jelentékeny része az összeiró küldöttségnek igy jár el. *(Nagy zaj.)*

Orbán Balázs: T. ház! A ministerelnök ur tagadja azt, hogy Biharmegyében az összeirások oly módon hajtattak volna végre, miként azt itt Lukáts t. barátom előadta. Az egyszerű tagadás nem bizonyít semmit, főleg a ministerelnök tagadásai nagyon kis mértékben birnak erővel. *(Derültség balfelől.)*

Magam is ismerem azon kerület összeirását, melyről t. barátom szólott és hiába tagadja a minister ur, mert például Kismarja város tekintélyes vagyonos magyar községből 35 választó van összeirva akkor, a midőn a szomszéd kis román községben, melyben alig van 100 házszám, össze van irva 150 szavazó. Ezek tények, t. ház, a melyeket egyszerű tagadással nem lehet elütni. De nemcsak azon kerületből vannak ily szomorú tapasztalataim, hanem saját kerületemből is, például ott van Bedő nevezetű kis román község, melynek házszáma 45 és össze van irva benne 95 szavazó.

Van egy másik, nem is falu, hanem Vekerd nevü kis puszta, hol alig van néhány ház és össze van irva benne 130 szavazó, gyermek, szolga és vagyontalan ember.

Mikor ily tények vannak, akkor azt egyszerű tagadással elütni nem lehet. Fájdalom, hogy ezek nemcsak egyes helyeken, hanem igen sok helyt országszerte előfordulnak, mint arról minden egyes ellenzéki képviselő meggyőződést szerezhet.

Már most, t. ház, miután a ministerelnök ur azt mondta, tulajdonképen költségvetésével egyáltalában nem foglalkoztak, bátor leszek ezen térre is néhány szóval áttérni. *(Halljuk! Halljuk!)*

A belügyminister ur költségvetési indokolása csaknem minden tételénél hangoztatja a józan takarékosságot; de ha nem az elsurranó szót, hanem a tényeket vizsgáljuk, annak épen ellenkezőjét: a takarékosság elvének teljes mellőzését találjuk. És ennek megítéléséhez a kulcsot maga a belügyminister ur nyujtja költségvetése indokolásához a 46. lapon csatolt táblázatos kimutatásában, a melyből azt látjuk, hogy a belügyministerium tényleges költségei, melyek 1868-tól 1878-ig 7—8 millió közt váltakoztak, ma a 11 milliót meghaladják, csak a mult évivel szemben mintegy 400,000 frttal emelkedtek. Ugyanezen táblázatos kimutatásból tanuljuk azt is, hogy a mig 1868-tól 1878-ig az előirányzattal szemben százezrekre menő megtakarításokat találunk, 1878. óta mindig nagy túlkiadások merültek fel, melyek 1881-ben az egy milliót, 1883-ban a félmilliót megközelíték. Ezt pedig eredményezte leginkább az, hogy minister ur a közigazgatás terén folyton experimentál, folyton alkotja az új hivatalokat, folyton emeli a fizetéseket. Ily előzmények után józan takarékossággal kaczérkodni, valóban oly szójáték, a mi komoly államférfiakhoz nem épen illik.

Ezen helyreigazítás előrebocsátása után most röviden reflectálni akarok a közigazgatásnál divó slendrian pénzkezelésre. *(Halljuk! balfelől.)*

Az árvapénztáraknál oly gyakori hűtlenségeket, sikkasztásokat — mint a kellő ellenőrzés hiányának szomoru tüneteit — most mellőzöm, csakis a közigazgatás külső hivatalnokai által kezelt közmunka-váltság és büntetés s más pénzekkel való elbánásra nézve kivánok most észrevételeket tenni.

Ezekre nézve az elszámolás ugy történik, hogy az alispán egyszerüen fölemlíti évi jelentésében, hogy közmunka-váltságból befolyt ennyi; büntetéspénzekből ennyi és punctum. De miután az részletezve ki nem mutattatik, senkinek nincsen

Digitized by Google

módjában az ellenőrzés s épen ezen ellenőrzés hiánya teszi azt, hogy a szolgabirák becsületességétől függ, hogy főleg a büntetéspénzeket beszolgáltassák-e mind, avagy csak részben. Az ellenőrzés e hiánya idézhette elő azon köztudomású eseteket, hogy némely közigazgatási tisztviselőnek évtizedekre kiható s 40—50,000 forintra menő sikkasztásait csak az illetőnek öngyilkossága, avagy megszökése nyomán fedezték fel.

T. ház! Pedig itt nem csekély, hanem milliókra menő összegekről van szó; a kihágásokról és a rendőri biráskodásokról szóló törvények igen terhes birságokat szabnak meg. A mi tisztviselőink azokat néha igen is túlszigorúan alkalmazzák, főleg az ellenzéki érzelmű honpolgárokkal szemben; csak hirlapokból, vagy ide felterjesztett kérvényekből értesülünk, hogy itt e városban a hivatalnokok basáskodása és törvénytiprása ellen felfolyamodókat 1200—2000 forintig birságolták meg, hogy ez s ez ellenzéki községben a hivatalos akadékoskodás a kavicshalmok állítólagos hiányosságáért vagy késedelmes kihordásáért 500 s több forintra büntette a szegény népet s csak akkor látjuk, hogy e birságok alkalmasint valahol a magánpénzzel összekeveredhettek, a midőn az alispáni jelentésben feltüntetett összeg alig tesz ki többet, mint a mennyit néha egy két községben felhajtottak.

Ezek, t. ház, országosan ismert tények, melyeket ignorálni lehet, de egy polgárosodott államban megtűrni nem szabad. Már egy más alkalommal is rámutattam ezen közigazgatásunk testén rágódó rákfenére s most ismételten felhivom a belügyminister ur figyelmét és kötelességérzetét, hogy annak elhárítására a szükséges intézkedéseket megtegye, ha szükségét látja törvényhozásilag, ha kielégítőnek véli rendeleti uton.

Én azt hiszem, hogy egyelőre elégséges lenne, ha a minister ur rendeletileg kötelezné arra a szolgabirákat, főszolgabirákat a megyéken, rendőrkapitányokat a városokon, hogy a közgyülés elébe ne csak általános összegekben szóló megemlítést, hanem községenkénti vagy városrészekkénti részletes kimutatást terjesztenének, hogy ez s ez közközségben meg lettek birságolva ezek s ezek, ennyi s ennyi összeg erejéig, közmunkaváltság begyült ez s ez községből ennyi, jótékony adakozásból befolyt ez s ez községből ennyi pénz, ennyi gabona, ennyi tojás, mert nálunk a naturalékban való gyüjtés is dívik. Ily módon aztán számonkérő szék és a bizottmányi gyülés tagjai is azon helyzetben lennének, hogy ellenőrzési kötelességüket komolyan gyakorolhatnák; míg most az általános összegekben való elszámolás, illetőleg bejelentésnél senki sincsen azon helyzetben, hogy e közpénzek hü kezelése felett őrködjék s azok elkezelését megakadályozza.

Felhivom azért a minister ur figyelmét ezen kóros állapotok orvoslására s valamely ellenőrzési rendszer meghonosítására. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Az új divatú közigazgatásnak másik rákfenéje a commisiózás és a külön napidíjak szedése. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* Ez közigazgatásunknak, sőt igazságszolgáltatásunknak is egy oly vad kinövése, a mely már-már valódi üzletté nőtte ki magát s valamely hivatalos állás jövedelmezősége akként becsültetik, hogy rendes fizetés például 1000 forint, commisióból és külön napidíjból 1500 forint, mert ez a hivatalos zsarolás már-már rendszerré nőtte ki magát s miután az illető hivatalnoktól vagy birótól függ annak meghatározása, hogy a commissio kiszállása szükséges-e? s miután az ő érdeke úgy kivánja, hogy szükséges legyen, tehát a commissióknak, külön napidíjas kiszállásoknak hosszavége nincsen.

A commissiózás napirenden van urbéri, birtokháborítási, foglalási s más peres kérdésekben, hol gyakran a per tárgya nem éri meg a commissio költségeit, de valódi harácsolássá és sarczolássá fajul az árvaszékeknél és más közigazgatási hivataloknál. Az árvaszékek rendszerint kiküldenek valakit az árva vagyon registrálására; ha nincs a hagyatékban készpénz, eladatnak egy-két darab fekvőséget s addig commissióznak, még a kisebb hagyatékok elolvadnak e hivatalos buzgólkodás folytán. Ha hirtelen nem lehet pénzzé tenni az ingatlant, a gyám kölcsönt vesz a hagyaték terhére s akkor az adósság eszi meg a hagyatékot. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbalon.)*

De még inkább be vannak gyakorolva a hivatalos harácsolásba a szolgabirák s ezt egyesekkel s községekkel, sőt az állammal szemben is üzik. *(Halljuk!)*

Például a szolgabirák kezelnek sok nemü rovatolt, például közmunkaváltságot, körorvosi, jegyzői, stb. fizetést; ezek begyüjtésére rendesen rövid határidőt tüznek ki, a mely alatt be nem gyüjthető, ekkor kiszáll commissióba a szolgabiró, vagy hivatalszemélyzetének valamely tagja s a szegény község előljárósága fizeti a fuvardíjt s busás napidíjakat, de ezt eszközli ugyanazon napon 4—5 községben s mindenütt üti a zsebét a külön fuvar- és napidíj. *(Igaz! a szélsőbalon.)* Természetes, az ily költségeket a községi számadásokba nem veszik be, mert a felülvizsgálatnál a sok comissiózás feltünhetne, hanem kivetik a szegény népre ugy mellékesen.

A kiszállásra ürügy a korcsmárlás, községi javadalmak, birtokok haszonbérének elárverezése, ezeket a szolgabiró a helyszinére tüzi ki, bár megtörténhetnék a központon is, de akkor nem lenne commissio-költség, kiszáll tehát, végzi egy napon 4—5 községben s felszámit ugyanannyi fuvar- és

Digitized by Google

napidíjt. Ezt ugyan látszólag a bérlő fizeti, de felrántja aztán a községen.

Ugyanily alkalommal, vagy külön kiszállással intézkednek az adóhátralékok, egészségügyről stb. Az ilyen commissiózás költségei az állam számlájára iratnak.

Sőt ilyenkor végeznek magántermészetűeknek keresztelt hivatalos teendőket s a fuvar- és napidíjt felrántják a szegény magánoson is. Ily módon van nap, hogy commissiózásból kikerül 50—60 forintocska mellékjövedelem is s van olyan szolgabiró, a ki a sorozásnál való mellékjövedelmek hozzáadásával 5—6,000 forint jövedelmet teremt magának.

Hát ez egész cynismussal üzetik, azt mindenki tudja a vidéken, nemcsak tudja, de keservesen sínyli is, csak a kormány ignorálja.

Ezen országossá vált visszaéléseknek korlátokat kell vetni, ki kell mondani rendeletileg, vagy ha szükség, törvényhozási uton, hogy árvaszék és szolgabiróság intézze el az ügyeket a központon s ha mulhatlanul szükséges a kiszállás, azért külön fuvar- és napidíjt ne számittassanak, hisz azért van utazási átalányuk, lótartási költségük, de különben is a szolgabirói hivatal ambulans, annak, ha törvény szabta hivatását betölteni akarja, mozogni kell a községekbe. Régen elvégezte azt egy szolgabiró, most van segédszolgabiró, irnok, gyakornok, szóval egész irodaszemélyzete s igy a kiszállások sokkal könnyebben eszközölhetők. Mondassék ki, hogy a kisebb hagyatékok és árvaügyeket lássa el a közgyám, ki arra van szervezve, a községi bérbeadásokat eszközölje az előljáróság s a szolgabiró csak vizsgálja felül külön díj felszámítása nélkül, ugy végezze külön díjazás nélkül az állami teendőket, miután az állam ugy is hozzájárul a törvényhatóságok költségeihez, valamint felmentendők a magánosok is a külön díj- és fuvarfizetéstől, hisz a szegény adózó polgárok ugy is eléggé túl vannak terhelve mindenféle állami, községi és törvényhatósági adókkal, hogy az ily önkényes kizsarolások ellen fedezzük, hisz a hivatalnok fizetése is az ő zsebükből kerül ki, illő, hogy ezért szolgálják is.

Szóval nagyon is eljött az ideje, hogy az ily commissiózási túlkapásoknak ugy a közigazgatás, mint az igazságszolgáltatás terén gátat vessenek s a szegény községek, magánosok és az állam is, az ily hivatalos pumpolások kinövései ellen megvédessenek.

Ezeket kivántam a t. minister ur figyelmébe ajánlani, mint oly dolgokat, a melyeknek orvoslása halasztást nem tür. A minister urat pártfelei erélyes belügyérnek tartják; itt e téren mutassa ki erélyét, mert én eddig erélyének nyilvánulását csak a korteskedés terén és a párturalom szervezésénél tapasztaltam, az pedig közigazgatásunknak nem javítására, hanem felforgatására és megrendítésére vezetett s mert az előirányzott százezreket nem óhajtom e czélra kidobni, azt meg nem szavazom.

És most a t. ház kegyes engedelmével még pár szóban visszatérek a Bács megyében szervezett éjjeli őrségek kegyetlenkedéseire, a kik daczára annak, hogy a botbüntetés törvényeink által el van törölve, a 25 és 50 botot ép oly hűségesen rámérik a kezeik közé kerülő szerencsétlenekre, mint akár az osztrák káplárok a régi vadkorban rászabták a kötéllel fogott szegény katonákra.

Az ily kegyetlenkedéseket — a mint multkor tett interpellatiómban felhoztam — zárt helyiségben végzik s ép ez az oka, hogy a birósógok — miután a törvény értelmében két tanu bizonyítása szükségeltetik a tényállás kiderítésére — nem tudják kisütni az ily bűntényeket, mert hát azok a botozó és botoztató éjjeli őrök sokkal inkább tudnak magukra ügyelni, hogy sem tanukat hivnának ily cselekvényeik szemmel tartására.

Ámde azért ama vidéken mindenki tudja, hogy ott a botozás napirenden van, mert igen nagy azok száma, kiken az ily embertelenség elkövettetik s vajjon azért, mert formailag tanukkal nem bizonyítható s vajjon azért, mert a törvény betüi szerint az óvatos gonosztevők utol nem érhetők, lehet-e ily állapotokat — a miről ott mindenkinek tudomása van — eltürni és leplezni.

A multkor tett interpellatióm alkalmával a belügyminister ur nem fogadta el bizonyítványul a szegény megkinzottaknak sajátkezüleg aláirt nyilatkozatát, most azok támogatására itt bemutatom az ottani körorvosnak két eredeti látleletét, a melyekben a botozás kétségbevonhatlanul constatálva van. A látleletek igy hangzanak *(olvassa)*:

„Látlelet. Kocsis Antal kishegyesi szül., de jelenleg szt.-tamási tanyai lakos, ma este sértése végett jött hozzám, állítja, hogy ma minden ok nélkül Ivanits biztos legényei őt a szt.-tamási községház börtönében bikacsökkel és nádpálczával verték.“ Kérem az igazságügyminister urat, méltóztassék ezt meghallgatni. A minister ur, ugy látszik, nem ide hallgat, mert conversál.

Elnök: Kérem a képviselő urat, ne tessék a minister urat apostrophálni, hanem méltóztassék folytatni.

Orbán Balázs: „A megsértetten — igy szól továbbá a látlelet — a következőket találtam: 1. A jobb seggpofa közepén egy dió nagyságú kékes-vöröses folt mutatkozik, a hol a felhám egészen lefoszlott. 2. A bal seggpofán nagyobb terjedelmű kékes-vöröses foltot látunk, a folt akkora, mint egy régi tallér, ezen is a felhám teljesen levált. 3. A háton jobb és baloldalt

Digitized by Google

az ágyék és csipők tájékán több kettőztetett tollvastagságú folt észlelhető, a mely élénk piros szinezettel bir.

Vélemény: Az első pontban leirt sérelem egy kis terjedelmű bőrlehorzsolást mutat, ez mindenesetre tompa eszköz következtében létrejött; ilyen bőrlehorzsolás többnyire botozás alkalmával tapasztalható. A sérelem nem nagymérvű és bizton állítható, hogy 6—7 nap alatt meggyógyul a megsértett. A 2-ik pontban említett sértés már nagyobb terjedelmű bőrlehorzsolást tüntet elénkbe, ezen sértés szintén tompa eszköz és jelen esetben botozás által valószinűleg létrejöttnek tekinthető, a sértés teljesen 8 nap alatt visszafejlődik. A 3-ik pontban vázolt sértések elegendőleg bizonyítják, hogy az illető bottal veretett. Az ágyék és csipők tájékán kettőztetett foltok tanusítják ezt, a foltok gyorsan 3—4 napi tartam alatt, vagy még előbb elenyésznek. A megsértett ilyen sértések mellett egy pár napig mindennapi foglalkozásában gátolva lesz. Szeghegy, 1885. junius 3. Dr. Engler József s. k., körorvos."

A másik látlelet a következő. „Látlelet: Freidinger János szeghegyi születésű, de jelenleg szent-tamási tanyai lakos, ma estve sértései végett jött hozzám; állítja, hogy ma minden ok nélkül Ivanics biztos legényei a szent-tamási községházban nádpálczával verték.

A megsértetten következők tapasztalhatók: 1. a bal arczon, az arcz közepe táján egy vöröses folt látható; 2. a bal felkar melső-felső és külső felületén kettőztetett vonalalakú vörös foltok észlelhetők, ugyanaz látható a bal alkar alsó felületén; 3. a baloldalú lapoczcsont mellett, a lapoczcsont alsó tájékán haránt irányban egy élénk piros szinű folt mutatkozik; 4. a háton jobb- és baloldalt az agyék tájékán keresztül kettőztetett vörös szinű foltok húzódnak végig; 5. a bal seggpofán egy nagyterjedelmű vöröses-kékes szinű folt látható.

Vélemény: Az első pontban említett sértés tompa eszköz, valószinűleg bottal létrejöttnek állítható. Ezen könnyű testi sértés 2 nap alatt az arcz niveaujáról eltünik, azaz meggyógyul. A 2. pontban több vonalalakú és vastagságú foltok érintetnek, a melyek kettőztetett alakban látszanak az alkar és felkaron. A sértések rövid idő alatt gyógyulni fognak 2—3 napi tartam után és bizton constatálható, hogy ezen foltok tompa eszköz, illetve botozás által létrejöttek. A 3. pontban leirt sértés tompa eszköz által létrejött, a sértés 2—3 nap alatt végképen gyógyul. A 4. pontban leirt sértések szintén tompa eszköz által, de itt határozottan mondható, hogy botozás következtében létrejöttek, tanúsítják már ezt elengedőképen a foltok irányai és kiterjedései. A foltok 3—4 nap alatt a bőrről eltünnek. Az 5. pontban vázolt sértés tompa eszköz által létrejött, a sértés 4—5 nap alatt gyógyulni fog. Szeghegy, 1885. junius 3. Dr. Engler József s. k., szeghegyi körorvos."

T. ház! Ezen megkinzottak felfolyamodtak ugy a belügyminister urhoz, mint az igazságügyminister urhoz. És itt van a szolgabirónak egy eredeti communique-je, a melyben tudatja, hogy nevezettek a magyar királyi igazságügyi ministeriumhoz benyujtott s onnan a magyar királyi belügyministeriumhoz áttett s az által mult évi november hó 9-én 58,155. szám alatt törvényszerű intézkedés végett a megye közönségéhez leküldött folyamodványát, melyben a Szent-Tamás községi biró és Ivanics rendőr ellen a vizsgálatnak elrendelése iránt előterjesztett kérelmük sikeretlenségét panaszolván, oltalomért esedeznek, oly felhivással küldöm meg czímnek, értesítse folyamodókat ide beterjesztendő elismervény mellett, miszerint panaszos ügyük a megejtett vizsgálat alapján mult évi julius 26-án 15,362. szám alatt a megyei alispán ur által érdemlegesen elintéztetett és ezen határozatok a törvényes határidőben felebbezés ellen meg nem tétetvén, jogerőssé vált s igy ez ügyben újabb vizsgálat elrendelése és esetleg újabb határozat hozatalára alapos indok hiányában magát jogosítottnak nem tartja. Miről czímnek panaszkönyv és több iratok visszaküldése mellett további eljárás végett tudósítom.

Tehát a volt igazságügy- és a jelen belügyministereknek is tudomása volt az esetről s meggyőződést szerezhettek az orvosi látleletekből a botozásról s még is megelégedtek az alispán által megejtett vizsgálattal s a határidő meghaladásának formalitásába kapaszkodás indokolásával panaszosokat elutasíták.

T. ház! Ezen ma beterjesztett bizonyítványok kétségtelenné teszik a botozást s Ivanics embereinek durva kegyetlenkedését, valamint azt is, hogy eddig se a hatóságok, se a biróságok, se a minisiterium nem tették meg kötelességüket, hanem formalitásokba kapaszkodva, az ügyet elejtették.

Lehet, hogy a belügyér ur ma is az igazságügyér urhoz fog utasítani, holott az ő közegei a vétkesek s mivel a házszabályok nem engedik meg a viszontszólást, bátor vagyok már most felkérni az igazságügyministert, hogy kegyeskedjék ezen nemcsak a törvényeket, hanem hazánk becsületét és a humanismust mélyen sértő ügyet erélyesen felkarolni s ne engedje, hogy a formalitások ürügye alatt a bűnösök ismét menekűljenek. Az interpellatióm kapcsán beterjesztett hét megkinzottnak nyilatkozata és az általuk hivatolt tanuk eskü alatt való kihallgatása, valamint ezen most beterjesztett és átadandó bizonyítványok alapján könnyű leend itt procedálni és az elsimított bűntényeket kideríteni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Digitized by Google

Itt, t. ház és t. igazságügyminister ur, rendkivüli esettel és művészileg berendezett bűntények halmazával állunk szemben, azt hiszem, hogy a minister ur jogérzete azt fogja sugallani, hogy rendkivüli eljárásra határozza el magát. Méltóztassék ez ügy kiderítésére egy részrehajlatlan vizsgálóbirót delegálni, a ki a helyszinére kiszállva, a megkinzottakat, tanúikat eskü alatt hallgassa ki s az orvosi látleletek tekintetbevételével és a kinzásokról tudomással biró egyének kihallgatásával igyekezzék ezen hosszú és hatalmas kezekkel palástolt kegyetlenségeket kipuhatoltatni és szigorúan megbüntettetni. Adja utasításba kiküldöttjének, hogy a kikérdezendőket bátorítsa fel a törvény védelmével s fedezze őket az igazság paizsával a kegyetlenkedők általi megfélemlítés ellen, kik iszonyú fenyegetésekkel igyekeznek az illetőket az igazság bevallásától elrettenteni, sőt nagyon helyén lenne azoknak felfüggesztése, mert a szabad elbánásuknak védtelenül odadobott nép között iszonyatos terrorismust gyakorolnak s már is igérgetik az 50 botot mindazoknak, kik ellenük vallani mernének.

De bár miként is, én az igazságügyér urtól az eddigi elsimító eljárás helyett az igazság kiderítését, a bünösök példás meglakoltatását elvárom. Szemeimet oda függesztem s ha szükség, szavamat ismét felemelem. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Elnök: T. ház! Szólásra nincs senki feljegyezve. A központi igazgatás és földtehermentesitési alapigazgatóság, személyi járandóságok és dologi kiadásokra 343,148 frt van előirányozva; maga a tétel meg nem támadtatván, azt hiszem kijelenthetem, hogy az elfogadtatik.

Beőthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Bevétel. 1. rovat. Járulék a földtehermentesitési alapból a földtehermentesitési alapigazgatóság költségeinek fedezésére 40,575 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beőthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Járulék az országos törvények és rendeletek tárának jövedelméből az ezen tárat szerkesztő titkár fizetésének és lakpénzének megtérítéseül 1,900 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beőthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Összes bevétel 42,475 frt. Távirati kiadások. Rendes kiadások: XV. fejezet, 2. czim. Kiadás 12,400 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beőthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Országos levéltár. Rendes kiadások: XV. fejezet, 3. czim. Rendes bevételek: IV. fejezet, 2. czim. Kiadás 31,750 frt. Bevétel 4,005 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beőthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Megyék közigazgatási, árva- és gyámhatósági kiadásai. Rendes kiadások: XV. fejezet, 4. czim. Kiadás 4.515,000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Beőthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Főispánok és a budapesti főpolgármester fizetései. Rendes kiadások: XV. fejezet, 5. czim 321,342 frt.

Madarász József: Nem szavazzuk meg!

Orbán Balázs: T. ház! *(Halljuk!)* Itt már mutatkozik az általunk élénken ellenzett 1886. évi XXI. törvényczikk eredménye 69,842 forintban, pedig a belügyér ur óvatossága nem egyszerre, hanem csak lassanként szoktat minket a méreg bevételéhez s eléggé szemérmes, hogy annak szomorú eredményét egyszerre fel ne tárja, hanem adagonként nyelesse el.

Még most 4 főispáni állást betöltetlen hagy és 44 főispáni titkárt nem rendszeresit, azonban ez csak a keserű labdacsot elfedő külmáz, mely jövő évig lekopik s majd akkor választások után rendszeresítvén mindez állomásokat, vagy másfél százezer forint több kiadással fogunk szembe állani s idővel egy csomó főispáni és főispán titkári nyugdíjteherrel.

Hát volt-e erre szükség, főleg most, a midőn hazánkra oly súlyos pénzügyi helyzet nehézkedik? Nem-e elítélendő az ily reform, mely közigazgatásunkat nem jobbá, hanem csak költségesebbé tette? Különben megszokhattuk a kortesminister urnál, hogy minden intézkedése, minden reformja kortesek alakítására irányul, ez sarkpontja az ő törekvéseinek, az ő kormányzási bölcseségének. Ilyen új kiadású kortesek lesznek a főispáni titkárok is, kiknek fizetését nem szavazom meg.

Ha már felszólaltam, nem hagyhatom megemlítés nélkül azt sem, hogy a két törvényhatóságot vezető főispánok nemcsak kettős fizetést, hanem két lakbért is húznak, pedig csak egy helyt laknak, sőt néha egyik székhelyen sem tartózkodnak, *(Derültség)* csak gyülések meg választások alkalmával mutatkoznak. Valamint azt is kifogásolnom kell, hogy a fizetések maximuma nem a megye nagysága, hanem ugy látszik, a kortes érdemek szerint szabatik meg, mert különben nem kaphatnának a Kis-Hont, Nyitra, Arad, Csongrád vármegyék főispánai 5,000—5,600 forintot.

A mi a városok főispánaira elpazarolt 28,400 forintot illeti, az utolsó fillérig meggazdálkodható lenne, mert ez urak nemcsak feleslegesek, hanem lételök állandó merénylet a városok önkormányzati joga és alkotmányos szabadsága ellen. Azért e 28,400 forintot is törlendőnek tartom. Indítványt nem adok be, mert leszavaztatás lenne a sorsa; de elvárom a belügyér szemérem-érzetétől, hogy tekintve hazánk szomorú helyzetét, önmaga fogja azt javaslatba hozni, mert a minister urnak abból, hogy a költségvetést oly nagy többség szavazta meg, nem az következik, hogy ha voltak is takarékossági hajlamai, azokról most megfeledkezzék; hisz láthatja, hogy az a többség önmaga is szavazó

Digitized by Google

gépnek tekinti magát, mert azon egy napra feltódult; de már ugy szétoszlott, miszerint alig hiszem, hogy ma annyit össze tudna hiveiből számlálni, mint a mennyire az akkori többlet rugott. Nem szavazom meg a tételt. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Tisza Kálmán ministerelnök, mint belügyminister: T. képviselőház! Csak egy pár igen rövid szóval kivánok válaszolni a főispánok és a főispáni titkárokat illetőleg. *(Halljuk!)*

Hogy a főispánok fizetése miért van ugy előirányozva, a mint van, azt a t. képviselő ur, ha a törvényt elolvasta volna, ebből tudhatná, mert a törvényben benne van, hogy bizonyos népszámnál nagyobbat magukban foglaló megyéknél, vagy pedig ott, a hol egy főispán két törvényhatóságnak ügyeit vezeti, a hol a főispán székhelye nem egy és ugyanaz, ott van helye a nagyobb fizetés felvételének. Az előirányzat pedig tökéletesen ezen törvénynek felel meg.

A mi a városi főispánokat illeti, nem tudom, hogy a képviselő uron kivül lát-e ebben még valaki merényletet a városok önkormányzata ellen; de ez nem új intézmény, ez 1870 óta mindig meg volt és megvallom, semmi okot nem látok arra, hogy ezen intézmény eltöröltessék. Azt mondja a képviselő ur, hogy a minister óvatosan jár el, lassankint adja be a mérget.

T. ház! Én bizony nagyon szeretném, a mi a főispáni titkárokat illeti, ha nagyobb összeget kérhettem volna. Ha ezt még sem teszem, abban nincs semmi fogás. Hiszen megmondom indokolásomban azt, hányra lesz szükség, megmondom azt is, hogy miért nem kivánom most több ily állomás betöltését.

De azt is meg kell, hogy mondjam határozottan, hogy én azokat okvetetlenül szükségeseknek tartom s csakis a pénzügyi helyzet megfontolása bir arra, hogy igy lassanként, a mint a körülmények azt megengedik, léptessem életbe, bár sajnálattal, mert azt hiszem, hogy az administratio érdekében állna azoknak mentül előbb kinevezése.

Tehát, t. ház, a főispánok fizetései elő vannak irányozva ugy, a mint a törvény mondja. A főispáni titkárokra nézve a törvény azt mondja, hogy fokonként neveztessenek ki a költségvetés alkalmával. Itt ez is meg van tartva, fokonként történik a kinevezés, igy tehát e tekintetben is meg van felelve a törvénynek. Mindezeknél fogva kérem az összeg megszavazását. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: Méltóztatnak megszavazni? *(Igen! Nem!)* A kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A többség elfogadja.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: Általános közigazgatási kiadások és bevételek. A nemzeti szinház és a magyar királyi operaház állami segélyezésére 386,000 frt.

Komjáthy Béla: *(Halljuk! Halljuk!)* T. képviselőház! Azon párt, a melynek tagjai közé szerencsés vagyok magamat számithatni, már ez előtt hetekkel megbizott azzal, hogy kutassam azon okokat, melyek az operaháznál a válságot előidézték. Ezt azért láttam szükségesnek előre bocsátani, nehogy legyenek egyesek, kik azt véljék, hogy tán a napokban történt incidens nyomán személyes tekintetek kényszerítettek volna felszólalásra. *(Halljuk! Halljuk!)* Ezen incidens hidegen hagyott és az nem annyira a harag, mint szánakozásra indított engemet. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Az 1887. évre a költségvetésben 386,000 frt irányoztatott elő a nemzeti szinház és a magyar királyi operaház állami segélyezésére, tehát 121,600 frttal több, mint a mennyi a mult évre megszavaztatott. Maga a belügyminister ur is, mint indokolásában előadja, sokallja ez összeget és indokolja ezt az ország mostani pénzügyi helyzetével. Ha már a mi kormányunk is sokall valamely kiadást, t. ház, mikor tudjuk, hogy rigorosus a kiadásokban nem szokott lenni, ha már a mi kormányunk is elismeri valahol a nyomasztó helyzetet, ott már bizonynyal valami bajnak kell lenni. *(Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon.)* Ilyen nagy összeg megszavazásánál kötelessége minden országgyülési képviselőnek egészen hideg tárgyilagossággal megbirálnia, vajjon e nagy összeg szükséges-e és ha meghozatott az áldozat, mi lesz annak ellenértéke. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Az 1887-iki költségvetés természetesen az 1886-iki kiadások alapján állittatott össze, tehát most már látjuk t. ház, hogy a nemzeti szinház és a magyar királyi operaház vezetésére hivatott intendáns már 1886-ban nagyon túlhágta az akkor megszavazott ugy állami, mint királyi subventiót, túlhágta oly óriási összeggel, hogy azt tűrni nem szabad és ezt e házban bármely párthoz tartozzék is valaki, nem helyeselheti. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elismerem, t. ház, hogy a szinházaknak culturalis hivatásuk van. Én sem zárkozom el attól, hogy kell áldozatot hozni, de csak annyit, a mennyit hazánk pénzügyi viszonyai engednek és ugy, hogy a nagyobb érdekek kielégítetlenül ne maradjanak. Mikor összes népnevelési czéljainkra, mint állami létünk egyedüli alapjára csak 1.500,000 frtot költhetünk; mikor nincsenek iskoláink, nincsenek kisdedóvodáink; mikor — mint helyesen mondá Margittay képviselőtársam — tanitóinkat is alig birjuk fizetni, mikor közmüvelődésünk czéljaira csak 376,000 frtot költhetünk, akkor, mikor igazságszolgáltatásunk mindig lejebb megy, mikor a hátralékok folytonosan szaporodnak, mert nem vagyunk képesek a kellő birói létszámot kiállitani; akkor mikor utaink nincsenek,

Digitized by Google

mikor közegészségi ügyünk voltaképen el van hanyagolva, mert fájdalom, halálozási arányunk más országokéhoz képest igen nagy; akkor, mikor ennyi érdek van kielégítetlen, mikor ennyi érdek talál süket fülekre: az előirányzat beterjesztése könnyelműség, megszavazása pedig határozottan bűn volna. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)* Ily előterjesztést csak az a nemzet tehet, a mely már érzi bukását, mely nem számol, számolni nem akar, vagy nem tud. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Egész határozottan állítom, hogy ezen összegre nincs is szükség s ennek megszavazása csak sanctionálása volna azon rendszertelenségnek s azon pazarlásnak, a mely az operaháznál ugy a multban, mint a jelenben meghonosult. *(Igaz! Ugy van! a szélső balfelől.)*

A magyar királyi operaháznál az indokolás szerint a költségtöbblet 121,600 frt. Minthogy pedig erre inkább az operaháznak van szüksége, ezúttal főleg ennek ügyeivel kivánok foglalkozni. *(Halljuk! Halljuk!)* A nemzeti szinháznál nincsenek bajok, minek oka, eltekintve a tagok érdemétől, abban rejlik, hogy — hála Istennek — az intendánsok annak ügyeibe a legkevesebbet szóltak bele. *(Élénk derültség.)* A nemzeti szinháznak culturalis hatását inkább el kell ismerni, mint az operaházét, mert ott az erkölcsi és hazafisági érzék is fejlesztetik, holott — fájdalom — kevesen vannak ma még Magyarországon, a kik azt mondhatnák, hogy az operaház élvezetét felfogni képesek. *(Ugy van! szélső balfelől.)*

Az új operaház 1884. szeptember havában nyittatott meg és a mostani intendáns 1886. február havában vette azt át. Ezen idő alatt ezen intézet egy óriási összeget emésztett fel, hogy nem minálunk, de rendezett pénzügyi viszonyok közt lévő államban is számot tenne ezen áldozat. *(Ugy van! szélső balfelől.)*

A multra nézve is lehetne, t. ház, kifogásom, de mert a mostani válság alapja a mostani intendáns eljárásában rejlik, ezúttal különösen ezzel akarok foglalkozni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Midőn 1886. február havában a mostani intendáns ur az operaház intendaturáját átvette, akkor — s ha az erre vonatkozó adatok nem lennének helyesek, a mi nem lehetetlen, mert azokhoz a magunkforma laicus, ha nincs legalább is kilenczágas koronája, nem is férhet, lesz alkalma az intendáns urnak azokat megczáfolni — a t. intendáns ur talált a cassában 35,000 frt készpénzt, ezen kivül rendelkezésére állott 160 ezer frt állami s 160,000 frt királyi, összesen 320,000 frt subventio, oly bérlet, a minő az operaház fennállása óta egyáltalában nem volt s a napi bérletek összege. Átadatott neki 45 opera, 8 ballet; kész volt Lahor királya, Figaro lakodalma, az Abencerage, mert ki volt fizetve a zeneköltő s iró s meg volt rendelve Hagbarth és Signe, végre a Säckingeni trombitás.

Ezen előnyökkel szemben, midőn az operaház igazgatását a nemes gróf átvette, a mint értesülve vagyok s ha értesülésem nem lenne helyes, lesz alkalma megczáfolni, az összes terhek 35—40 ezer frtot tettek, a melyek mint raktári számadások, nem azon pénzt terhelték, a melyek rendelkezésére állottak.

Midőn ily anyaggal rendelkezett az intendans ur, természetesen mindenki azt hitte, hogy már 1886-ra sem költi el az állami subventiót, 1887-re pedig, még e részben is tetemes engedményeket fog tenni és ezt mindenki joggal hihette, mert meg volt állapítva oly programm, oly szerződtetett vendégek és tagok voltak, hogy erős bizalommal lehetett az intézet erkölcsi hatása iránt s egész odaadással szolgáltak volna az intendans urnak, hogy ha az intendans ur nem tett volna egyebet, minthogy betül a páholyába, végig nézi az előadást s fizetését felveszi, az operaháznál a legnagyobb rend fog lenni. *(Derültség.)* De, t. ház, mindjárt észrevettük, hogy ezen feltevés jogosulatlan volt, mert azonnal rendszertelenség, kapkodás, személyek elleni torzsalkodások által sikerült az intendáns urnak az operaházat azon művészi niveauról, a melyre emelkedett, tökéletesen levenni, a közönség és a sajtó rokonszenvét eljátszani *(Helyeslés a szélső balfelől)* és e mellett oly pazarlási rendszert állapított meg, hogy oly hivatalos kritikával kell találkozni, mint a milyen az indokolásban van, hogy az ország s a király áldozatkészségén emelt dalszinházat eredeti hivatásából kivetkeztetve bérbe akarják adni. Én azt hiszem, hogy ilyen hivatalos kritika után oly embernek kezében megszavazni a subventiót csak a könnyelmű pazarlásnak s elbizakodottságnak volna sanctionálása. Én el voltam készülve arra, hogy az előirányzat ilyen lesz, de arra nem voltam elkésztülve, hogy alkalmam lesz elmondani, hogy azért sem tartom helyesnek megszavazni, mert oly sáfárra bizatik, mint milyen a nemes gróf Keglevich. Nem voltam erre elkésztülve, nem azért, mintha azt hinném, hogy a kormány által fogna elejtetni, mert a belügyminister urnak szokását ismerem, hogy barátait, embereit s eszközeit fenn szokta tartani a végtelenségig. *(Derültség.)* Igy gondoltam, hogy ezuttal is a nemes gróf veszélytől e részben nem tarthat, de nyárspolgári gondolkozásom szerint, a mely a magas aristokrata körökben nem nyert tért, ily hivatalos kritikák után megmaradni, véleményem szerint nem szolgálhat az önérzetnek erősítéséül. De ennek is látom az okát, hogy miért van az, hogy ugy a belügyminister ur, mint az intendans ur nagyon szeretik egymást, ennek oka az, mert sajátságos hasonlat van kettőjük eljárása között és mondhatom, hogy az intendans ur el-

Digitized by Google

járása, adott nyilatkozata és azután ennek beváltása miniatur kiadása annak, a mit annakelőtte a kormányelnök ur eljátszott. Méltóztassanak csak emlékezni azon időre, mikor a fusió megtörtént és a ministerelnök ur helyét elfoglalta, szintén dobálódzott a szavakkal, támadva a multat, igérgetett mindent, hogy mily rózsás szinben fogja az ország helyzetét tenni. És vajjon nem ugyanezt tette-e az intendans ur? A publikum azt hitte, hogy a bajok orvosolva lesznek és örömmel üdvözölte a nemes grófot, a ki előadta, hogy azon fecsérlést nem lehet tovább türni, pedig méltóztassék elhinni, hogy a mult, melyet védeni nem akarok, önmagát védi az ő gazdálkodásával szemben.

Midőn állását elfoglalta, Augias istállójáról beszélt és azt, mert hivatott elődjét is megtámadta, mindenki komolynak tartotta.

Ha jól vagyok értesülve, a volt intendans ajánlotta őt ez állásra s mégis szükségesnek látta Podmaniczkyt megtámadni és minden egyes alkalommal nagyon sokak előtt, a mit igazolni is tudnék, hangos kifejezést is adott annak, hogy nagy bajok vannak, a melyek közt csak nagy erőfeszítéssel képes a rendet helyreállítani.

Igáz, hogy a qualificationalis törvénybe elfeledte a t. ministerelnök ur meghatározni, hogy az intendánsséghoz mily qualificatio kell, de annyit tán még is tudunk, hogy nem elég a bizonyos körben való születés, az sem elég, hogy valaki ugy a hazában, mint a külföldön szinházba járt és saját pénzén, nem állami költségen bejutott nemcsak a nézőtérre, hanem a coulissák mögé is. *(Hosszas élénk derültség.)* Tudnia kell azt is, mi igazságos és méltányos; tudnia kell, hogy feladata nem a speculatio, hanem a művészet és a műérzék fejlesztése. Érzékkel kell birnia az intézet tisztessége iránt és tudnia kell, hogy túl vagyunk azon időn, melyben a szinházba került nőt szabad zsákmánynak tekintették. *(Hosszas nagy zaj. Mozgás.)* Annak, a ki az intendansi hivatalra vállalkozik, annak ismernie kell a hazai és külföldi irodalmat és művészetet, annak tudományosan művelt és a mellett tapintatos embernek kell lennie. Maga a jó ösvéda senkit sem qualificál az intendánsságra. Ha csak ezzel a tulajdonsággal bir, lehet circus-director, a ki látványosságok szinterévé teszi az operát. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Különösen jogosult e kivánság a nemes gróffal szemben, a ki hivatásának magaslatán egyik tisztviselője ellen ép azért indított fegyelmi eljárást, mert kellő képességgel és qualificatióval nem birt. *(Hosszas élénk derültség és taps balfelől.)* Milyen szerencse, t. ház, hogy az a censor véletlenül nem ott állott, hova a vádlottat állították, mert félek, hogy igy az ítélet ugyanaz lett volna, igy az legalább igazságos lett volna *(Élénk derültség balfelől.)*

De, t. ház, ha már oly nagyra vállalkozott a nemes gróf és oly nagy hangon tudott szólani, nézzük meg mit tett? Elismerem a genialitását. Ezelőtt a kijövő közönség számára kiáltották elő a kocsikat, most a kocsik számára kiáltják elő az illető vendéget. *(Derültség.)* A szinészeket saját működésük terére sem bocsátották be jegy nélkül és még a rendőrségnek is jegygyel kellett a szinházba menni. A jegy eladás körül is nagy reformokat létesített. Lapok irták, hogy ő a végből, hogy megmutassa, miként kell a közönséggel helyesen bánni, maga ült bele a jegyeladási bárkába. Nagy eszmének nagyobb helyiséget akart s azért azt mondta: minek a próbaterem a komédiásoknak, majd én elfoglalom a különlegességek muzeuma számára; menjenek a magánénekesek a 4-ik emeletre! Csak hosszas kérés után intézkedett akképen, hogy a próbákat a félemeleten tartsák, a hol azok teljesen hiábavalók, mert a hangeffectust kivenni nem lehet. Abban is nyilatkozott genialitása, hogy megvizsgálta az ürlapokat és azt látván, hogy azokra az van nyomtatva, hogy az intézkedések csak az igazgatóság nevében történnek: rögtön elrendelte, hogy csak az intendatura nevében lehet intézkedni, szóval mindenre kiterjeszkedett, de hogy mi előnye volt ebből az operának, sem én, sem más nem tudja felfogni. Ő akart ott lenni az ur, pályáját azzal kezdte, hogy az igazgatósági üléseket fölöslegesnek mondotta ki. Nem is türte aztán, hogy valaki parancsának ellenszegüljön — ezt is a lapokból olvastam — egy pár embernek, a ki ellenkező véleményt talált mondani, sajátkezü megfenyítést helyezett kilátásba *(Derültség a szélső baloldalon.)* Ismétlem, megint igyekezett hibáját helyrehozni s a legjobb oldalról mutatta be fényes tehetségét. Megint a lapokból olvastam, még az öltözködésbe is beleszólt, nemcsak a rendezés és szerepkiosztásba, mire azt mondotta egy szakértő, hogy a nemes gróf nem igen ért hozzá, ha lehet a lapoknak hinni, mert azok mindent kiirnak — még a fűzködést is maga teljesítette. *(Zajos derültség.)* Azt hiszem, hogy ez megfelelőbb is az ő képességének.

Ily előzmények után a közönség között egy gyanú kezdett lábrakapni báró Podmaniczkyval szemben, a kit azzal gyanusítottak, hogy bizonyára azért ajánlotta a nemes grófot utódául, hogy működésében a saját számára a védelmet megszerezze. És ez neki sikerült. *(Derültség a szélső baloldalon.)*

De hát nézzük, hogy ezeken kivül talán pénzügyileg mit tett az intendás ur a vezetésére bizott intézet javára? Nem tudom, kiterjeszkedjem-e mindjárt azon jeles estélyekre, *(Halljuk! Halljuk!)* melyeknek rendezésével a nemes gróf működését megkezdette. Én nem tudom, van-e hozzá szavunk, mert föl nem merem tenni, hogy az a rendezés az állam pénzén történt, hanem természetesen a saját

Digitized by Google

tárczáját terhelte, mert azon föltevés a legnagyobb sértés volna. Hogy kiket hivott meg azon estélyekre? abba nem szólhatunk. Azon véletlenség, hogy az opera férfi látogatói közül ugyanannyit hivott meg, mint a mennyit az operaház tánczosnői közül *(Zajos derültség a szélső balon)* az lehet görög izlés és talán a symmetria kedveért történt. *(Általános zajos derültség.)*

De még itt is védenem kell a nemes grófot, mert látszik, hogy egyáltalában nem akarta hivatásuktól elvonni azon tagokat, a kik ott működésre vannak hivatva, mert itt van, t. ház, megirva, hogy előre kijelentette: jöhetnek akárhogyan öltözve, mert 10 órakor vacsorálunk, 1 órakor aludni megyünk. *(Élénk derültség a szélső baloldalon.)*

A második pénzügyi müvelete, vagy tulajdonképen az első, mert nem tudom, amazt oda sorozhatom-e, vagy nem? — az opera-bálok. *(Halljuk!)* Ezekre az előkészületek 3—5 napot igényeltek, a mi bizonyosan csinált az opera bevételeiben 6—7000 frt kárt. *(Halljuk!)* Az intendáns ur e tárgyról fölterjesztést tett a belügyministernek és nagyon szépen kimutatta, hogy ezen operabálok jövedelmeztek 15 ezer és néhány száz frtot. Sőt egyik irónak is ugyanezen adatokat mondotta. A belügyminister ur nagyon meg volt nyugtatva; de később mégis tudni óhajtván, hogy csakugyan úgy áll-e a dolog, kitünt, hogy nagy a különbség, mert nem 15,000 frt, hanem csak 500 forint volt a haszon. S erre a belügyminister ur jónak látta és szükségesnek tartotta az intendáns urat figyelmeztetni, hogy nagyon szép az a számadás, de hogy mindjárt első tekintetre látni lehessen, menynyi bevétel volt, jövőre külön lapon számoltassanak el a bevételek és kiadások.

De hát mindenkép pénzügyileg akart valamit tenni a mélyen tisztelt intendáns ur s akkor jött mindjárt az első eset, a melyet — megvallom — nem örömest említek fel, mert egy magán embernél is, de különösen egy közintézetnél mindig tiszteletben kell tartani az adott szót, a kötött szerződéseket.

Midőn az intendáns ur elfoglalta helyét, észrevette, hogy egyik művésznek a szerződése nincs aláirva. Nagyon jól tudta, hogy azt a volt intendáns elfogadta, jóváhagyta és hogy az a szerződés jogilag is fennáll; sőt tovább megyek, előttem is elismerte, hogy ő hiszi, hogy az a szerződés fennáll, de ő fel fogja használni az alkalmat, hogy Podmaniczky a szerződés aláirásáról megfeledkezett. Én erre azt mondtam neki, hogy talán kötelességünk volna édes mindnyájunknak ügyelni arra, hogy ne mondhassák egy ilyen közintézetről, hogy esetlegességeket használ fel valakinek jogai megsemmisítésére: ő azonban arra hivatkozott, hogy ő tisztán áll, mert az intézet jogi tanácsosa azon véleményben van, hogy a szerződés nem áll fenn. Ez nem lepett meg, mert részemről előre tudtam, hogy azon megparancsolt jogi vélemény igy fog hangzani. Ekkor, hivatkozom magára a t. intendáns urra, hogy a háznak egyik jeles tagját, a ki nem is ezen az oldalon, hanem a kormánypárton ül, közösen kérdeztük meg, hogy lehet-e az intendáns ur álláspontját védelmezni és azon jeles juristánk azt felelte, hogy erről szó sincs; de mivel az intendáns ur akkor már kimondta, hogy nem engedi azon művészt többé fellépni, tehát az opera pénztárából 7,000 forintot fizetett neki azért, hogy ne énekeljen. *(Mozgás a szélső baloldalon.)* S ezzel egyszersmind megakadályozta azt, hogy Haghbart és Signe és Szent István király előadhatók legyenek, pedig ezeknél tekintettel kellett volna lenni arra is, hogy ezen operák magyar szerzők művei; mindazonáltal megakadályozta ezeknek előadását.

Igyekezett ugyan az intendáns ur ezen 7,000 frtot, melyet azért adott ki, hogy egy művész ne énekeljen, azzal ellensúlyozni, hogy egy szegény asszonynak, ki a ruhatárt bérli, habár szerződése csak pár év mulva jár le, eddig fizetett lakbérét 1,200 frttal felebb emelte, de jóllehet, az intendáns ur ezzel hasznot tett az operaház pénztárának, én szerződés ellenére ilyen hasznot elfogadni hajlandó és képes nem volnék. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

T. képviselőház! Még tovább is ment az intendáns ur a pénzügyi dolgokban. Mikor egyszer arról volt szó, hogy talán egy-két szakértőt kellene kiküldeni a színház személyzetének felfrissítése végett, a nemes gróf erre azonnal vállalkozott is, elment Olaszországba. Várták sokáig, azonban nem ő érkezett meg, hanem megérkeztek a ládák, a számlák és akkor állította ő fel az ugynevezett „különlegességek muzeumát". *(Élénk derültség a szélső baloldalon.)*

Vajjon ki fogja bizonyitani a nemes gróf szakértelmét, hogy azon szövetek, melyeket oly drágán vett meg, a melyekért — a mint mondják — 30—40 ezer forintot költött volna el, csakugyan megérik-e azt az árt. Hiszen remélem, hogy e részben a leltárt és számadásait most elő fogja mutatni, én legalább megtenném, mert ilyen váddal szemben nem tudnék azon a helyen megülni soha. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon. Derültség jobbfelől.)*

Ámbár tudjuk, hogy volt a színháznak egy jelmezkönyve, de ő, azon állitólagos oknál fogva, hogy a ruhákat az eredeti régiek után korhűen kiszabni lehessen, ezreket fecsérelt el; sőt a legutolsó alkalommal, midőn nem voltam szivesen látott vendége, *(Derültség)* láttam ott régi korsókat is, nyilván azon czélra, hogy az intendáns ur ihasson belőlük azon színháznak egészségére, *(Derültség a szélső baloldalon; föllkiáltások: cognacot!)* melyet tönkre tenni igyekezett. Eljárása ellen felszólaltak már akkor azok, a kik talán mégis

Digitized by Google

jobban értettek a dologhoz. Erre következett az intendáns ur személyeskedő eljárása; összeveszett mindenkivel, az igazgatót pellengérre állította és itt egy sajátságos eset történt; ugyanis már akkor jelentést tett az igazgató az intendánsnak, hogy ott egy tisztviselő nem egészen helyes dolgokat cselekszik, talán visszaélésnek is lehetne nevezni, a nemes gróf jónak látta a jelentést 3—4 hónapig asztalfiókjában tartani, nehogy valaki más vállalkozzék helyette az Augias-istálló kitisztítására.

Azután megtámadta a titkárt — hogy mily indokok alapján, annak birálásától tartózkodom — hanem, ha nem pártkérdés, nem baráti összeköttetés, hanem az igazságérzet vezeti azt, a ki a nemes grófnak véleményt fog mondani, legyen meggyőződve, hogy el fogja ítélni azt. Célját, tudom, a titkárral szemben elérheti, de legyen meggyőződve, hogy az igazságérzetet eltemette. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Épen igy bánt a művészeti oldalával is az operának. Beszédem folyamán mondtam, hogy egy nagyon helyes, kielégítő és a bérleti eredmény által igazolt programmot kapott örökségbe, a melynek csak az a hibája, hogy Podmaniczky volt intendanstól eredt. Előadhatta volna Haghbart és Signet, Abenceraget, Säckingeni trombitást, sőt a Mesterdalnokokat is, de arra kijelentette, hogy az az ő izlésével nem egyezik, tehát nem engedi előadni. De talán nem csalódom, hogy azon nagy áldozatot nem azért hozta a nemzet, hogy a nemes gróf tetszése szerint adassa elő a műveket, hanem, hogy a nagy közönség kivánsága is tekintetbe vétessék. 1886. első felében semmiféle ujdonságot nem hozott, mintha csak oda törekedett volna, hogy a közönséget az operától elriaszsza. De igaz, hozott egy ujdonságot, előadatta a „Lahore királyt", a mely azon házban még nem volt előadva, de abban sem volt köszönet, mert azt ki lehetett volna állítani 4,000 frttal, de minthogy már meg volt a különlegességek muzeumában a drága szövet, tehát belekerült 10—12,000 frtba. Ezen kivül semmi ujdonságot nem adott, talán azért, hogy az előző intendáns által szerződtetett szereplők ne játszhassanak. 1886. év másik felében csak egy ujdonság került szinre, a Säckingeni trombitás.

A vendégszereplésekkel sem tudott közönséget vonzani, mert oly magasra emelte az árakat, hogy a közönség egészen visszariadt és már a második, harmadik előadás alatt csaknem üresen maradt a ház.

Ő pedig hozott olyan vendégszereplőket 2—300 forint díjjal, a kik az operának hirnevét nem igen mozdították elő. Akkor felszólaltak a lapok, de ő arról nem vett tudomást, mert a comediások és scriblerek szavai nem hatottak az ő füléig.

Olay Szilárd: Hát ebben igaza van! *(Zajos derültség.)*

Komjáthy Béla: De hát, t. ház, most áttérek a pénzügyi dolgokra. Kijelentem, hogy nekem nem volt alkalmam a belügyminister ur saját jegyzeteibe beletekinthetni, sőt az operánál a számadásokba beletekinteni nem lehet, épen azért elvárom, hogy ha csalódnám, meg fognak czáfolni, de nem szóval, hanem tényleges adatokkal. Mint a közönség közé kiszivárgott, a Lahore királya, mely csak a különlegességi muzeumra való tekintetből adatott elő, volt az egész első félévben az egyedüli ujdonság, mégis 1886. julius végeig elköltötte az intendáns ur az összes bevételeket, valamint az országos és a királyi subventiót és akkor már kérvényt nyujtott be a belügyministerhez, hogy neki adjanak rendelkezésére 300,000 forintot, hogy ő rendet tudjon csinálni.

És mint mondják, ezt a ministerium nagyon helyesen nem adta meg, ámbár meggyőződésem szerint utóbb mégis odaadta, hanem akkor saját tárczájának számlájára 28,000 forintot bocsájtott rendelkezésére, majd aztán augusztusban vagy szeptemberben 40,000 forintot, októberben 40 és novemberben 62 ezer forintot és deczemberben már csak azért nem adtak külön pénzt, mert azt mondták, hogy azt jó lesz a jövő évi bérlet jövedelméből előlegezni. Szóval, ha igazak azok, t. képviselőház, a mik az ujságokban megjelentek — a melyek komolyan eddig megczáfolva nem voltak — akkor oly óriási összegeket adott ki, minden ok és czél nélkül a t. intendáns ur, hogy attól az ember csakugyan méltán elborzad. *(Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Igaz ugyan — és azt fel kell hoznom — hogy az előbbi intendáns ur sem becsülte nagyon az ország pénzét, *(Ugy van! szélső balfelől)* mert a rendes subventión kivül az is elköltött 522 ezer forintot, de legalább fel tudott mutatni annyit, hogy felszerelt 53 operát és 8 balletet. Az igen t. intendáns ur, a mikor annyit költött túl a subventión, kiállította egyedül a „säckingeni trombitást" és majd a mire még visszatérek, ama legújabb comediát, az „Excelsiort". És itt megint csak arra hivatkozom, a mit az ember itt-ott titokban hall — mert az intendáns urat nagyon engedelmes sereg veszi körül, nem azért, mintha valami nagyon tisztelnék és szeretnék, hanem mert félnek tőle, azok szerint ezen költségvetésen kivül az az igazgató egy másik költségvetést is adott át az intendáns urnak, a mely 60 ezer forintnyi megtakarítást mutatott volna ki a mult esztendei megszavazott összeggel szemben, azonban ezen előirányzatnak nyoma veszett, ez a belügyminister ur szeme elé soha sem került; pedig, ha jól tudom, ezen előirányzatban egész 12 hónapra volt a saison

Digitized by Google

megállapítva, most már újabban azonban meglepetésére a ministerelnök urnak, illetve a belügyminister urnak, az intendáns ur csak 8 hónapi saisont állapított meg. Ha ez igaz, akkor természetesen a szerződéseket igy kellett megkötni, mert mikor valaki 8 hónapos saisont tart, csak nem fog 12 hónapra szerződtetni; akkor csakugyan a dologi kiadások is egyáltalán lejebb szállanak és — a mit az intendáns ur elérni akar — akkor már ezen egyetlen helyen 150—160 ezer forintot megtakarítani lehet. De hát azt hitte a nemes gróf, hogy ez mind semmi, ezt mindet behozza ő és lesz bevétel, mert hozni fog valamit az Excelsior. Már a mult esztendőben kezdtek rá költeni; állítólag ezen ballet belekerült 120—130 ezer forintba. Hát lehet, t. képviselőház és különösen t. képviselő urak, a kik kegyesek voltak a felett mosolyogni, hanem akkor, mikor ilyen szegény országnak egy ily comediára 130 ezer forintot kell kiadni, arra nem szabad nevetni. *(Ugy van! Élénk helyeslés a szélső baloldalon. Ellenmondás jobbról.)*

Én leszek az első, a ki örömmel fogom constatálni, hogy csalódtam, hogy ha igazolni fogják az ellenkezőt, de mindaddig ne nevessenek, mert inkább sirniok kellene. *(Igas! Ugy van! a szélső baloldalon.)* Igazán, ha valaki megnézi azon fényes kiállítást, a mit ott az operaházban tesznek, önkénytelenül eszébe jutnak az embernek azon idők, midőn Róma zsarnokai a circusban akarták a népet mulattatni, hogy ne jusson eszükbe, mennyi keserűségre volna okuk. *(Ugy van! a szélsőbalon. Mozgás jobbfelől.)*

T. képviselőház! Egyáltalán miért állították fel az operaházat? Azért-e, hogy egyes — szerintük, mert szerintem nem — magasabb rangú intendánsok legyenek. Én azt hiszem, hogy az operaháznak hivatása az, hogy legyen önálló iskolája a magyar zenei művészetnek és hogy fejleszsze a művészetet, hogy különösen zeneköltőink tért nyerjenek és hogy a specialis magyar művészet számottevő lendületet nyerjen. *(Ugy van! a szélső balfelől.)* Minden, a mi ezen a czélon túl van, az egyszerű fecsérlés *(Ugy van! a szélső baloldalon)* és a balletek bár nagyon gyönyörködtetnek, de ne méltóztassanak elfelejteni, hogy nem hivatása az operaháznak csak balletteket adni, hanem a ballet csak mint megtürt műfaj csupán kisebb operák kiegészítésére és az est betöltésére van hivatva és azért ballettekre sokat költeni helytelen, de a művészetnek is tökéletesen háttérbe szorítása. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Hisz abból az óriási összegből, melyet az Excelsiorra elprédáltak, 10—15 új operát lehetett volna előadni és meg vagyok győződve, hogy azon nagy kiadásokat, a mellett, hogy a szerintem drágán szerződtetett tagokat nem is tudja annyira foglalkoztatni, mert az estéket ezzel a ballettel tölti be, fele részben sem fogja behozni.

De legyünk tisztában egy kérdéssel és nagyon lekötelezne a nemes gróf, ha majd beszédében meggyőzne arról, hogy voltakép mi szükség van az intendánsra, mert az eddigi tapasztalatok azt adták tudomásunkra, hogy az intendánsok nem hasznot, csak kárt okoztak. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Mert a szinháznál szakértelemmel felnőtt ember bizonyára helyesebben tudja meghatározni, mit kell tenni, mint az, a ki csak annyi jártassággal bir, hogy a szinházba sokat járt, mert anyagi tehetsége megengedte.

De tovább megyek. Maga az ellenőrzés is sokkal könnyebb az igazgatóval, mint egy dignitással szemben, a kit a király nevez ki és a ki ellenőrzés nélkül szokott költeni, minek legecclatansabb bizonyítéka a drága különlegességek museuma. És higyjék el, midőn az ellenőrzést immel-ámmal meg is teszik, sokkal többet adnak a jóhiszeműségre, mint a mennyit a lelkiismeretes ellenőrzés megtűr.

Azt hiszem, t. ház, hogy ha talán szükség volna is, ha talán képes volna is a nemzet ily nagy áldozatra, azt oly sáfárnak kezére, mint Keglevich gróf, bízni egyáltalában nem lehet *(Zajos helyeslés balfelől)* és arra a birálatot maga adta meg, mert akkor, mikor oly szépen védekezett az irói és művészi körben — addig a skriblereket lenézte — *(Derültség)* maga állította, hogy 3—4 év szükséges arra, hogy consolidált viszonyok helyreállíthatók legyenek.

De hát minden oldalról csak baj van. A minister természetesen védi saját creaturáját; *(Mozgás jobbfelől. Ugy van! balfelől)* a ministeri tanácsos védi a saját creaturáját. *(Ugy van! balfelől.)* Mert annyi tagadhatlan t. képviselőház, hogy oly szabályzatok vannak ott, a melyeket a jogtanácsos készített, a melyeket az ipa: a ministeri tanácsos intézett el és jóváhagyott. *(Mozgás.)* Ezen szabályzatok szerint a jogtanácsos feltétlen ura a művészeknek, kik vele szemben nagyon is védtelen állapotban vannak.

Nincs a művészeti tagok közül senki, ki ebben sérelmet ne látna s azért beszélik nyiltan és titokban egyesek, én csak mások után beszélek, hogy azért szükséges ily jogtanácsos, hogy egy másik tisztviselőnek, a ki kölcsönöket szokott a tagoknak adni és a ki a jogtanácsosnak sógora, kellő biztosítékot teremtsen a köcsönöknek. *(Nagy zaj és mozgás.)*

Igaz-e ez vagy nem igaz, nem tudom, de beszélik.

Ily körülmények között, t. ház, nekem az volt szándékom, hogy indítványozni fogom, hogy az operaházban történtek helyes megvilágítására vizsgálat rendeltessék el.

Digitized by Google

De ezt két oknál fogva nem teszem. Először azért, mert tudom az ily indítvány sorsát, mivel az bizalmi kérdéssé tétetvén, leszavaztatnék; de másodszor azért, mert magamból indulok ki és azt hiszem, hogy az intendáns ily vádakkal szemben — melyek, hogy igazak-e vagy sem, nem tudom, a mennyiben a hirlapokból szedtem — maga fogja az adatokat előterjeszteni s esetleg vizsgálatot kérni, hogy az eljárás correctsége igazolható legyen.

Én a magam részéről a ministerelnöknek az utóbbi időben felvett szokásához képest, a melyet állításainak erősítésére — a mire a politikai életben szüksége van, mert nyilatkozatai nem voltak mindig összhangzók tetteivel — használni szokott, kifejezésével élve, kijelentem, hogy én hasonló esetben »bizony Isten« *(Derültség)* igy tennék.

Nem fogadom el a költségvetést. *(Hosszantartó élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Gróf Keglevich István: T. ház! Nem gyakran történik, hogy a t. ház türelmével visszaélek és ha ma kötelességemnek tartom felszólalni, ez történik azért, mert a lefolyt év folyamán alkalmam lévén közelebbről és részletesen megismerni a magyar színügy viszonyait, remélem, hogy tájékoztathatom e tekintetben a t. házat és részletes adatokkal is támogathatom nézeteimet. Legyen szabad tehát némileg tüzetesebben is hozzászólnom a magyar színügyhöz és ha nem is igérhetem, hogy rövid leszek, de kijelentem, hogy tárgyilagosan fogok szólni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ma is az a meggyőződésem, mint volt több évvel ezelőtt, hogy az az összeg, melyet a törvényhozás szinházi célokra segélyképen évenként felajánl, túlságosan nagy és nem áll helyes arányban az ország pénzügyi viszonyaival és azon áldozatokkal, melyeket más állam culturulis célokra adni képes. És ez alapon, valamint előbb, ugy ma is tökéletesen osztozom az előttem szólt t. képviselőtársam nézeteiben. De, mint mondám, egy év óta behatóan foglalkozván ez ügygyel, bár czélszerűnek és szükségesnek is tartom ezen áldozatok mértékét fokozatosan lejebb szállítani, tudom, hogy azokat egyszerre leszállítani lehetetlen és azért ma ugy, mint más izben is, mielőtt intendáns voltam, a kényszerhelyzettel szemben ezen költségvetést megszavazom. *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Kétségen kivül áll, hogy még a ház minden tagja osztozik is azon nézetben, hogy lejebb szállítandó azon áldozat, melyet az ország hoz és ha vélemény eltérés erre nézve nem is léteznék, még akkor is komolyan kellene mindenkinek magához intézni azon kérdést: minő irányban, menynyi idő alatt és minő mértékben lehet ezt a czélt elérnünk?

Határozottan merem ismételni, hogy lehet leszállítani, lehet csekélyebb mértékre reducálni ezen segélyt, de nem úgy, mint a miképen azt sokan hiszik, hogy a művészet érdekei, a művelődési czél csorbát szenvedjenek. Ismétlem, tudni kell, hogy mit akarunk. Első és főczél egy jó drámai szinház. Erre nézve, azt hiszem, véleményeltérés e házban nincs és az e czélra hozott áldozatokat nem tartottuk soha tulságos nagyoknak, valamint a jövőben sem fogjuk annak tartani. Ez mindenütt elsőrangú, fontos közművelődési czél; még fontosabb ez nálunk, egyrészt nyelvi, másrészt közerkölcsi szempontból is, mert merem állítani, hogy kevés országban van és lehet a drámai szinészetnek oly közvetlen hatása a közönségre, mint épen nálunk. *(Helyeslés. Ugy van! jobbfelől.)*

Azon áldozatok, melyeket az ország a nemzeti szinházra hozott, még nem is mondhatók túlságosaknak és midőn bátor leszek a lefolyt hat évnek eredményét az 1887. évi előirányzattal összehasonlítva felsorolni, egyuttal bátor leszek a hiányokat felemlíteni, a miből a hozott és hozandó áldozatok mérve kitünik. *(Halljuk!)*

A nemzeti szinház kiadásai 1881-ben 289,000 forintot tettek kerekszámban. A kiadások összege nem igen változott azon ideig, midőn a nemzeti szinház és opera kettéválasztatott. A kettéválasztás után következő évben természetesen emelkedett a kiadás és pedig összesen 345,000 forintra, minthogy előbb csak 3—4 drámai előadás, később pedig hét tartatott hetenként. Azon idő óta emelkedett a kiadás és 1886-ban 382,000 forintra ment. A bevétel ezen kiadási tételekkel szemben 1881-ben 147,000 forintot tett és 1886-ban 178,000 forintra emelkedett, tehát nem oly kedvező arányban emelkedett, mint a minő kedvezőtlen arányban nagyobbodott a költség. Hangsúlyoznom kell azonban, hogy az 1886-ik év abnormis évnek nevezhető a bevétel tekintetében; csakis a mi a kiadásokat illeti, lehetne okozni a nemzeti szinház igazgatóságát, ha azok túlságosan emelkedtek volna. A bevétel csökkenése azonban nem az igazgatóságtól függő okokból történt s erre az igazgatóság döntő befolyást nem gyakorolhatott.

A kiadások és bevételek egybevetéséből eredő hiányok a következők voltak: 1881-ben volt hiány 142.000 frt. Ez a kettéválasztás évében 1884—85-ben 145,000 frtra emelkedett. Az 1885-ik év szinházi nyelven csonka év volt, mert csak 9 hónapon volt előadás. Ekkor a könyvelés szerint 123.000 frtra apadt a hiány, mig 1886-ban 204.000-re emelkedett. Ezen 1886-iki nagyobb hiányra nézve előbb bátor voltam előadni, hogy az a bevételek rendkivüli csökkenésének tulajdonitandó, de ha átlagos számítás történik, akkor kitünik, hogy a nemzeti szinházra eddig tényleg hozott áldozat, mely áldozat a nemzet vitalis, mert közmüvelődési érdekei javára történt — tulságos nagynak nem mondható.

Hogy a jelenlegi költségvetés szempontjából

Digitized by Google

világítsam meg a helyzetet, felemlítem, hogy az általam benyujtott költségvetés szerint a nemzeti szinháznak jövő évi bevételei tetemesen emelkedni fognak, legalább tetemesen magasabb összegben vannak előirányozva, minthogy az átalakítási munkálatok következtében a helyárak némi változása és ennek folytán bevételi szaporodás van kilátásban és igy a 178,000 frtról 270,000 frtra emelt bevételi előirányzat következtében a hiány mintegy 120,000 frtra előirányoztatott; tehát kisebb, mint 1881—1882-ben volt. Ezek azon számok, melyek a nemzeti szinház hiányait és a nemzet által hozott és hozandó áldozatokat jelzik.

Fájdalom, máskép áll a dolog az operaháznál. Igaz, a mint az előttem szólott t. képviselő társam mondotta, ez is közmüvelődési czél; de nem lehet mondani, hogy oly mérvben, mint a nemzeti szinház.

Nem szenved kétséget, hogy az operaház, habár közmívelődési czélnak is szolgál, de azért első sorban luxus intézet, épen ugy, a mint nem szenved kétséget, hogy a nemzeti szinház országos érdek, mig az operaház fővárosi érdek is. És azért legyen szabad csak mellékesen megjegyeznem, hogy nem is tartanám méltánytalannak azt, ha a főváros érdeke szempontjából maga a főváros is hozzájárulna azon segélyhez, melyet az ország ad. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Polonyi Géza: A főváros elég kórházat és iskolát tart fenn. *(Halljuk! Halljuk!)*

Gróf Keglevich István: Azt hallom, hogy a főváros elég kórházat és iskolát tart fenn. Kétséget sem szenved ez, t. ház, de én nem sürgetem azt, hogy a főváros segélyezze az operaházat, csak felemlítettem, hogy talán nem volna méltánytalan, hogy ha a főváros is hozzájárulna a segélyezéshez. *(Helyeslés jobbfelől.)* Nem mondtam, t. ház, hogy ez mikor és minő mérvben történjék. *(Halljuk! Halljuk!)* En, t. ház, eddig még csak egy szóval sem mondtam, hogy azon roppant költségösszeg, melyet az opera absorbeál, szükséges. Sőt ellenkezőleg azt mondtam, hogy már évek előtt is túlzottnak tartottam azt, s ma is ebben a nézetben vagyok. De midőn ezen összeggel és egy törvényhozással, a mely ezt túlzottnak tartja, állok szemben, azt hiszem, nem helytelen, ha azt mondom, hogy nem tartanám méltánytalannak, ha az, a kinek egy bizonyos mérvben szintén érdekében történik ez, bizonyos mértékben hozzá járulna a segélyhez. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Legyen szabad, t. ház, most az operának kiadási és bevételi tételeit, valamint hiányait is a lehető rövidséggel számokban illustrálnom, a mint ezt a nemzeti szinháznál is tettem. *(Halljuk! Halljuk.)* Megjegyzem, hogy ezen számok conclusiójánál fogok reflectálni előttem szólt t. képviselőtársam beszédének polemicus részére. Egy szóval sem fogom támadni a multat s védeni a jelent; egy szóval sem fogom említeni azt, hogy helyesen jártam-e és helyesen járok-e el, hanem a számok utalása mellett constrectificálni fogom a multnak s a jelennek eredményét. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az operaház kiadásai, visszatérve 6 évre — a melyekről megbizható számokat találtam — 1881-ben 353,000 frtot; 1882-ben 345,000 frtot; 1883-ban 368,000 frtot; 1884-ben, vagy a mint akkor a könyvelés elnevezte, 1884/5-ben 596,000 frt; az 1885-ik év 9 havában, mert ekkor történt, hogy az első negyed különválasztása mellett vezettetett a könyvelés januártól deczemberig — 587,000 frtot s 1886-ban 773,000 frtot tettek.

Ezen kiadási tételekkel szemben, a melyekből látható, hogy a rohamos felszökkenés a szétválasztás évében kezdődik, a bevételek, habár ezek nem emelkednek is oly nagy mértékben, 1881-ben 122,000; 1882-ben 125,000; 1883-ban 146,000; 1884-ben — a szétválás idejében — felemelkedtek 282,000; 1885-ben — tehát a csonka évben — 327,000 és 1886-ban 264,000 frtra rugtak.

A bevételi és kiadási tételek egybevetéséből eredő hiány 1881-ben 231,000 frtot tett. A következő években csekély egy-két ezer frtnyi különbözet volt; 1884—85-ben a hiány felemelkedett 314.000 frtra, 1885-ben a kiállítási év 9 hónapjában a hiány 260,000 frtot tett, 1886-ban 509,000 frt volt. *(Felkiáltások a szélső baloldalon. Bravó!)* Ezen tétel az, a melyre nézve a brávót előre láttam, hiszen hallom már hónapok óta és azért ezen tételre nézve áll az, a mit már előbb mondottam, hogy ez egy pontban kénytelen vagyok a rectificatiót megtenni s a számokra nézve összehasonlítani ezen 1886. évet az 1885. és 1884-ikivel, a nélkül, hogy valakit legkevésbbé is okolni vagy dicsérni akarnék; egyszerüen a tényekre és számokra szorítkozom.

A hónapok óta hangoztatott bravónak oka az, hogy ezen évben több volt a kiadás és nagyobb a hiány, mint az előző években. Eltekintve attól, hogy — mint méltóztatnak emlékezni, az opera 1884-ben lett megnyitva és 1885-ben volt a kiállítás, a mikor nyári szünet nélkül — januártól deczemberig volt nyitva az opera, a tényleges zárszámadási számokat fogom előadni, melyekből kitetszik, hogy 1884. és 85-ben a hiányok kitettek 314 ezer és 260,000 frtot. Ámde itt az egyik évnek csak 9 hónapja vehető tekintetbe, ha tehát összehasonlítást akarunk tenni, akkor ugyanazon 9 hónapos év hiányához a hiány összegének egyharmadát, vagyis 86,000 frtot hozzá kell adnunk. Továbbá hozzá kell adni még ehhez egy bizonyos összeget, a mely nem az országgyülés által megszavazott segélyből, nem is abból, a melyet az uralkodó e czélra rendelkezésre bocsát, hanem egészen más, külön alapból meríttetett és melyből az operaház megnyitásakor a felszerelési költségek fedez-

Digitized by Google

tettek. Ezen alap 1884-ben rendelkezésre állván, 1885. végeig teljesen felhasználtatott s kitett 523,968 frt 14 krt. Ezen összeg 1884. és 85-ben fel lett használva az előadott, mintegy 50 operának felszerelésére. Igaz, hogy ennek következtében ezen 50 opera felszerelésének az anyaga megmaradt, de tényleg mégis igaz az, hogy ez azon két évnek előnyére lett felhasználva, minthogy az ezen összegből előállított, de még fel nem használt anyag nem létezik, kivéve igen csekély, mintegy 50,000 frt értékü fel nem dolgozott raktári anyag, melynek nagy része 10 év után is heverni fog, tehát a következő évek előnyére nem használható fel. Tehát ha most ezen 1884. és 85-iki évek hiányához hozzáadjuk ezen 543,968 frtnyi összeget, kitünik, hogy e két évben a 9 hónapot kiegészítve 12-re a tényleges hiány 1.184,000 frtot tett ki, vagyis egy év alatt 592,000 frt volt az udvari alapból pótolt összeg. Ez összeggel szemben áll az 1886-ik évi hiány, mely — a mint mondám — 509,000 frt.

Ne méltóztassék hinni, hogy ezt azért hoztam fel, hogy az 1886-iki kezelést védjem. Ez irányban a kezelés a tényleges eredményre nem gyakorolhatott oly befolyást, hogy azt lényegesen változtatta volna. Ha van eredmény, nem az én érdemem, ha nincs, nem az én hibám, sem azoké, a kik vezetésem alatt végezték a dolgokat.

Igen természetes, hogy új intézménynyel szemben az érdeklődés minden városban, de kivált Budapesten sokkal nagyobb. Az első évben sokkal többen látogatták az operát, valamint az ezt követő kiállítási évben is a fővárosba tóduló idegenek megtöltötték Budapest minden szinházát. Ez években tehát nagy volt a bevétel. De ép oly természetes, hogy ez évek reactiója a következő évekre kihatva, a szinház látogatottságát csökkentette. Ez positiv tény, melylyel minden igazgatóságnak számolnia kellett s melyet semmiféle kezelés meg nem szüntethetett volna. De szükségesnek tartottam összehasonlítani az eredményeket, nehogy a közvéleményben és első sorban itt a törvényhozásban azon nézet terjedjen el, hogy a kezelési viszonyok következménye az eredmény és hogy ez eredmény aránylag csakugyan kedvezőtlen, holott ennek ellenkezője áll.

Az 1886-ik év kiadásai és hiányai sokkal csekélyebbek, mint az előző éveké. Ezt igazolandó, legyen szabad ismételnem, hogy az 592,000 frtot kitevő 1884. és 1885-ik évi tényleges hiánynyal szemben az 1886-ik év 509,000 frt hiánynyal záródik le. Az 1887-iki előirányzat egy lépéssel tovább megy a javulás útján és 509,000 frttal szemben 465,000 frtra praeliminálja a hiányt. A kiadások 1886-ra 763,000 frttal, 1887-re már csak 743,000 frttal praeliminálttattak, a bevételek ellenben alig valamivel magasabb összegben, mint eddig. Pedig lehetett volna magasabbra praeliminálni, tekintve azon tényleges javulást, mely az utóbbi hónapokban beállott. De minthogy e költségvetés 8 hónap előtt készült, csak a legkisebb bevétel praeliminálttatott, azaz 278,000 frt. Ennek daczára a hiány csökken.

És itt elértem azon pontra, a hol a száraz számoktól eltérve, szabad azon meggyőződésemnek is kifejezést adni, hogy a multtal és az ügy mai állásával szemben, hogy állunk a jövőt illetőleg? Igenis, határozottan leszállítandó azon összeg, mely eddig követeltetett és a mely ma is követeltetik, de e leszállítás csak fokozatosan történhetik. Lehetetlennek tartottam, most mintegy egy éve, midőn az intendaturát átvettem, ezt azonnal leszállítani, lehetetlennek tartom ma is a művészeti czélok veszélyeztetése nélkül s az esetben, ha az elvállalt kötelezettségeknek meg akarunk felelni. Pedig azt részemről sohasem helyeselhetném, hogy bárminő alapon, bárminő argumentatio mellett, még az ország pénzügyi helyzetére való utalással is, feloldassék oly szerződés, melyet az állam nevében egy intendáns kötött. Tehát én ahhoz, hogy ténylegesen elvállalt kötelezettségek vagy lejebb szállittassanak, a mint történt más országokban, például Franciaországban, részemről soha sem járulhatnék. Itt ismétlem, tényleges kötelezettségekkel állunk szemben jelenleg és állottunk szemben tavaly is s ez volt az oka annak, hogy az 1886-iki kiadást, mely a mint mondám, 773,000 frtnyi óriás összegre rugott, leszállítani lehetetlen volt épen ugy, mint lehetetlen az ezen évre előirányzott összegből akár csak egy krajczárt is megtakarítani.

Azon összegben, mely 1887-re 743,000 frtban irányoztatott elő, első tétel a személyi fizetések tétele, melyek 543,000 frtot tesznek a szerződések szerint. *(Egy hang a baloldalon: Hát az árenda!)* Az árenda kérdésére leszek bátor később visszatérni. Ezen 543,000 frtból, ismétlem, egy krajczárt sem lehet megtakarítani. Ezen személyi fizetések levonása után marad a költségösszegből 200,000 frt anyagi kiadásokra; már pedig minden helyesen kezelt szinháznál ugy kellene lenni, sőt a mi szinházunk szabályrendeletében is az van előirva — fájdalom, hogy itt is pium desiderium — hogy a személyi kiadások legfeljebb $^{2}/_{3}$-át képezték az összes kiadásoknak; ámde a legtöbb szinháznál s igy nálunk is, lassan-lassan, néha rohamosan a személyi kiadások mindinkább emelkednek az anyagi kiadások rovására. Ennek a következménye a tavalyi eredmény, a mire az imént is történt hivatkozás. És igy jönni fogván egy év, melyben anyagi kiadásokra nem lehetvén semmi, vagy csak igen csekély összeget felvenni, kell, hogy találkozzék egy ember, a ki azt mondja, hogy egy éven át tűrni fogjuk, hogy szidjon a közönség, de nem adunk új operát, minthogy annak kiállítására pénz nincs. Hiszen lehetett

Digitized by Google

volna ezen nagyon elkényeztetett közönségnek, melynek 53 opera tálaltatott fel két év alatt, azóta 2 új helyett 3, 5 vagy 10 újat feltálalni, de a közönség ezzel épen oly kevéssé lett volna megelégedve, mint azzal a kettővel, a melyet kapott. A különbség az, hogy az előző évben 500,000 frt állott rendelkezésre és használtatott fel, holott 1886-ban csak az használtatott fel, a mivel a költségvetés keretén belül e czélra rendelkeztünk. Ismétlem, megtakarításokról a személyi kiadásokban 1887-ben szó sem lehet.

Sőt fájdalom, a következő években is tetemes költségekkel állunk szemben, csekélyebbekkel a nemzeti szinháznál, nagyobbakkal az operaháznál. A mi az építkezési kiadásokat illeti, *(Halljuk!)* mert a nemzeti szinháznál évek óta nem fordítottak semmit az épületek fentartására és helyreállítására és mert az operánál az építkezés alkalmával nem fordittatott kellő gond *(Halljuk! Halljuk! a szélső balon)* az épület azon részére, melyet kellő arányba kellett volna hozni az opera egész felszerelésével, tudniillik a raktárakra s egyéb helyiségekre, ennélfogva a legközelebbi jövőben itt tetemes kiadásokra kell számítanunk.

Mindennek daczára épen ugy, mint a hogy az 1887-iki költségvetésben már javulás mutatkozik, határozottan merem mondani, hogy a most segélyként a törvényhozás által megszavazott összeg a maximumát képezi annak, a mit észszerű kezelés mellett egyáltalán ezen czélra fordítani kell és a javulás 1888-ban már tetemesebb mértékben fog beállani, mivel már akkor az előbb említettem terhes fizetések egy része lejár és lehető lesz a személyi fizetéseknél nagyobb megtakarításokat eszközölni. Még nagyobb mértékben fog beállani a javulás 1889-ben; 1889-től kezdve, azt merem mondani, odáig lenne a segély leszállítható, a meddig a törvényhozás azt restringálni akarja, mert addigra az elvállalt kötelezettségek megszünnek és a törvényhozás maga állapíthatja meg, hogy kivánja-e fentartani azon niveaut, melyen az operaház ma áll, vagy beéri mérsékeltebb, szerényebb igényekkel. Ha a mai niveaut akarja fentartani, akkor azon mértéket, melyet 1889-ben érünk el, tovább csökkenteni nem lesz szabad, az ellenkező esetben még tovább is csökkenthetjük azt.

Ezen megtakarítások, melyekről az imént mondám, hogy 1888—89-ben bizton elérhetők, állanak és állani fognak egy részről a czélszerű munkabeosztásból és a kezelés minden ágában alkalmazandó takarékosságból, a mi eddig nem volt meg a kellő mértékben. Nem akarom ezért egy szóval sem okolni elődeimet vagy azokat, a kik előbb és két év óta az intézetet kezelték, vagy ma kezelik az egyes ágakat, hanem első sorban felemlítem azt, hogy egy ilyen új intézet berendezésénél az első években mindig többet költenek, mint a mennyi szükséges; azért ha a harmadik évben czélszerű megtakarítások lesznek az nem a harmadik évbeli kezelő érdeme, hanem a tapasztalat eredménye. Ily megtakarítások útján a jövőben igen tetemesen fog a hiány apadni.

A megtakarításokat másrészt az által óhajtom elérni, hogy a most fennállott terhes szerződések, a magas fizetéssel szerződtetett művészek egy bizonyos részének a szerződései letelvén, az illetők a dalszinházat elhagyják és olcsóbbakkal fognak pótoltatni.

És itt legyen szabad röviden ismételnem azt, a mit már többször és több helyen volt alkalmam mondani, hogy kivánatosnak tartom a hazai erők fejlesztését nemcsak általános szempontból, minők a közművelődés, a nyelv, a nemzetiség szempontja, hanem magának az operának szempontjából is, mert azok olcsóbbak lesznek.

Természetesen minden mondást lehet ad absurdum vinni és nevetségessé tenni; lehet ezt ugy magyarázni, a hogy történt is, mintha én azt mondottam volna, hogy soha többé más, mint magyar művész nem fog ott énekelni. No hát ez absurd állítás, a melyet tiszteletteljesen visszautasítok ahhoz, a kitől eredt; mert a midőn én azt mondom, hogy hazai erőket kell fejleszteni, akkor én a jövőről beszélek, nem a jelenről, mert különben azt mondanám, hogy kellett volna fejleszteni. Hiszen ha ma rendelkezésre állana annyi magyar művész, hogy az idegenek mellőzésével működhetnénk, akkor bizonyosan ezt tennők.

De mivel, fájdalom, még ezen hazai erők nem állnak rendelkezésre, midőn másrészt, mint előbb említém, a hazai szerény igényekhez aránylag nagyobb fizetésű tagok szerződése még több évig fog tartani, ebből azon súlyos következmény ered az átmeneti időre, hogy nemcsak megtakarításokat nem lehet tenni, hanem a fennálló szerződések respectálása mellett a hazai erőket fejleszteni kell és csak ha ehhez most hozzá fogunk, lesz lehetséges 1888. és 1889-ben olyan erőkkel rendelkezni, kik a mostani idegen erőket pótolni képesek. Ezt pedig más úton elérni nem lehet, mint hogy kezdő hazai művészeket szerződtetünk és kiképeztetünk.

Kötelességem volt ezen félremagyarázást itt helyreigazítani. De van egy más argumentum is, melyet ez ügyben felhozatni hallottam és pedig nemcsak az én eljárásommal, hanem a költségvetés indokolásával szemben is, hogy tudniillik micsoda absurdum az, hogy azt mondta az intendáns, hogy a sok drága idegen vendég költségét kell apasztani és ime ő maga idegen vendégeket hoz és arra óriási összegeket költött 1886-ban és költ ma is. Midőn az imént azt mondtam, hogy magyar művészek oly számmal és oly művészi fokon nem állnak rendelkezésünkre, hogy azokkal az operát a mai niveaun fenntartani lehessen, ha-

Digitized by Google

nem, hogy ez csak 1888, és 1889-ben lesz elérhető, hogy ebből nemcsak az következik, hogy azokra addig várni kell, hanem hogy addig idegeneket kell alkalmazni. Hogy pedig azok közt választhassunk és ne történjék az, hogy drága fizetéssel az idegenek itt vannak, de nem énekelnek és nem ismeri őket a budapesti közönség és mikor már éveken át szerződtetve vannak és nem énekelnek, csak akkor tudjuk meg, hogy a közönség izlésének nem felnek meg, ennek elkerülésére nincs más mód, mint a vendégszerepléseket folytatni addig, mig az átmeneti idő le nem jár. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Ha ezt az eljárást követjük, akkor, ismétlem, néhány év mulva a kiadásoknak tetemes csökkenését fogjuk elérni.

A másik factor, mely a végeredményre döntő befolyást gyakorol, a bevételek rovata. Ennél is, mint mondám, kis javulás már most is beállott. A szinházak azon csekélyebb látogatottsága, mely 1886-ban, természetesen csakis az intendáns hibájául rovatott fel, miben az illető uraknak örömét nem akarom zavarni — mondom — a szinházak látogatottsága fokozatosan november és különösen január óta javult; máshol is, az operánál is és ezért feltehető, hogy az 1887-ben még inkább fog emelkedni.

Kétséget nem szenved, hogy erre befolyást fognak gyakorolni némely mellékes körülmények; ezek között egy mellékesnek látszó körülmény, de a mely a rendes bevételekre gyakorolt már és fog befolyást gyakorolni: a szabadjegyek megszorítása. Ha van egy rendszabály, melylyel csekély mértékben használtam az operának és nagy mértékben ártottam magamnak, az a szabadjegyek eddigi rendszerének megszüntetése. *(Helyeslés jobbfelől.)*

A szabadjegyek rendszere, hogy azt két számmal illustráljam, abból állott, hogy 1885-ben, azon bizonyos 9 hónapos esztendőben kiadatott az operaházban 14,995 szabadjegy, 46,019 frt 80 kr. értékben. *(Mozgás.)* Az 1886. év első felében *(Zaj. Halljuk!)* a melyben t. i. a régi rendszer még tartott, julius 1-ig ki lett osztva 18,427 szabadjegy; pénzértéke 31,889 frt 20 kr. Egy szóval sem szólok hozzá most, vajjon helyes volt-e az, hogy a dalszinház megnyitásakor inauguráltatott azon szokás, hogy bizonyos egyéneknek szabadjegyek adattak ki, a kik különben talán nem látogatták volna az operaházat; *(Felkiáltások balfelől; Kik?)* ez kezdet volt, nem akarom ma elmondani a nézetemet, helyes volt-e azt inaugurálni, vagy nem, de mindenesetre, nézetem szerint, nem volt szükséges, oly mérvben fejleszteni azt, a mint történt.

T. ház! Az eredménynyel szemben állva, csak constatálhatom, hogy százakra és ezrekre megy a száma azoknak, a kik az operaházban saját pénzükért soha nem voltak és a kik mostan állandóan látogatják az operaházat. Ezen óriási szám, a mely előbb — helyesen, nem helyesen, ismétlem, hogy ahhoz most hozzá nem szólok — de tényleg ingyen látogatta a szinházat, ezen nagy szám még sokkal magasabb és nagyobb kárt okoz az operaháznak; mert nemcsak azon kétszáz ember az — de később 400 is volt — a ki egy este ingyen jár a szinházba, tartózkodik a pénztárhoz menni, hanem annál jóval nagyobb a száma azoknak, a kik várnak a szabadjegyekre és a kik bizony azon intendáns irányában, a ki azokat beszünteti, nem nagy rokonszenvvel viseltetnek és alig várják azon napot, a mikor megválik hivatalától. *(Derültség és felkiáltások jobbfelől: Ugy van! Ugy van!)*

A szinházak látogatottságára van még egy factornak befolyása s attól a jövőben a legnagyobb és legerélyesebb részvétet és támogatást a szinház, kivált az operaház érdekében elvárom és reménylem és ez a sajtó. *(Halljuk! Halljuk!)* Nem személyem, a vezetés irányában bizalomból eredő támogatást várok, hanem azon meggyőződésből eredő támogatást, hogy ez egy közügy, hogy itt az országnak s azon annyiszor említett szegény adófizetőnek érdeke forog kérdésben, nem pedig az intendánsnak személyes érdeke; *(Igaz! a szélső balon)* mert nagy tévedésnek tartottam azt is mindig, a mikor egy opera-crisisről volt szó, a mely tulajdonkép nem létezett soha, mert az egész operacrisis csak abból állott, hogy egy bizonyos összeggel többe került az opera, *(Derültség és mozgás balfelől. Halljuk! jobbfelől)* a mely nagyobb költség összegbe bele jutottunk az által, hogy egy uj intézetet egy kis hiuságból nagyobb keretben állítottunk fel, mint szükséges volt. Ebből állott az egész opera-krisis, mely némi fluctuatio után ismét a kellő mederbe fog jutni. A mi crisis volt, az az intendáns személyére vonatkozott, nem az operaházra. És erről, a mit csak mellékesen akartam említeni vissza kell térnem azon factorra, a mely nagy befolyást gyakorolhat a látogatottságra, tehát a bevételek emelésére, a hiányok apasztására és ez — a mint mondom — a sajtó. A sajtótól egy intendáns sem, de én sem várom azt el, hogy feltétlenül dicsérjen, de egyáltalán nem óhajtom, hogy dicsérjen és senki sem várja el tőle azt, hogy a külföldieknek azt hirdesse, hogy jöjjön el Budapestre lakni, mert itt van az első szinház a világon; és senki sem várja tőle azt, hogy minden — kivált fejlődő — erőt dicsérjen és soha sem említse fel azt, ha egy rossz énekes énekel, vagy üres a szinház; de el lehet várni tőle azt, hogy ha rosszalja a mi rossz, néha említse fel azt is, a mi jó, *(Helyeslés jobbfelől. Felkiáltások balfelől: Eddig is azt tette!)* és ha mindig felemlíti, valahányszor üres a szinház, ne tegye azt, a mit legutóbb több napi lap tett, hogy midőn másnap tele volt a magyar operaház, egy szót sem szólt róla, hanem a német szinházról beszélt. *(Mozgás és tetszés jobb-*

Digitized by Google

felől.) Azt el lehet várni a sajtótól, hogy midőn az idevaló művészt critisálja, ne hasonlítsa őt össze azzal az óriási fizetéssel szerződött idegen művésszel, midőn a szegény hazai fejlődő művész alig kap 20-adrésznyi fizetést és ne tegye közzé azt, hogy „most hallottuk először, de reméljük utoljára is", mert igy művészetet fejleszteni nem lehet. *(Ugy van! Ugy van! jobbfelől.)*

Ez a hely az, a hol a chauvinismus alkalmazása kivánatos lenne és ez az, a hol a chauvinismust bámulattal látom, mikor a német szinházaknál a fejlődő, kezdő fiatal művészt a közönség elnézésével ítéli meg, azt mondván: „majd jobban fog énekelni a jövő évben és legalább itt született". *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* E chauvinismusnak azonban fájdalom, a magyar operaház irányában több fővárosi lapban nyomát sem láttam, hanem fájdalommal tapasztalom ellenkezőjét, *(Igaz! jobbfelől)* a mint az imént mondottam s azért e helyen a nélkül, hogy a sajtónak további criticájába bocsátkoznám, csak azon óhajtásnak és őszinte kérésnek adok kifejezést, hogy e téren is a sajtó támogasson, belátván, hogy a végeredmény nem a személynek, hanem az intézetnek s azoknak az örökké emlegetett szegény adófizetőknek szolgál. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Most még előttem szólott t. képviselőtársamnak némely megjegyzésére legyen szabad válaszolnom, ismételvén, hogy ugy, mint kijelentettem, hogy tárgyilagos fogok lenni. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Nevezetesen két megjegyzésére kivánok még reflectálni. Az egyik körülmény, melyet felhozott az, hogy egy az operaházhoz szerződtetett művésznek, midőn az intendaturát átvettem, szerződése elődöm által aláirva nem volt és hogy én azt aláirni nem akarván, a szerződés megszüntetését idéztem elő és hogy 7000 frtot kellett fizetni ezen művésznek csak azért, hogy „ne énekeljen." Hát én ezen felfogást, mint különben mindent, a mit az előttem szólott t. képviselő ur e tárgyról felhozott, már hallottam, de még olvastam is.

Komjáthy Béla: Hát tud? *(Nagy derültség.)*

Gr. Keglevich István: Ezen egy tárgyat pedig körülbelül egyformán ismerjük, miután, ha jól emlékszem, az igen t. képviselő ur, mint jogi képviselője azon művésznek, elfogadta azon egyezményt, a melyet itt felhozott és a mely, ha jól emlékszik a t. képviselőtársam — én jól emlékszem — abból állott, nem hogy az illető művész 7000 frtot kap, hogy ne énekeljen, hanem azért, hogy egy 3 évre kötött szerződésről lemondjon, a mi nem egészen egy és ugyanaz. *(Ugy van! jobbfelől.)*

Én nem akarom most azt vitatni, hogy jó üzlet volt ezt a szerződést megszüntetni. Mi arra nézve egyezkedtünk, hogy a három évi szerződéstől az opera megszabaduljon és ezért fizettünk 7,000 frtot. Hogy ez helyes-e, vagy nem, azt hiszem, egyiknek sem tudja megítélni. De a mai felemlítésnek czélja azt hiszem, nem az volt, bebizonyítani, hogy kárával járt-e az országnak ezt fizetni, a mit úgy is meg kellett, még pedig három éven át fizetnünk, hanem az, hogy én köteles lettem volna a szerződést aláirni és nem irtam alá. Ez az, a mire röviden kivánok válaszolni. *(Halljuk!)* Meglehet, hogy nagyon műveletlen ember vagyok s keveset tanultam, kivált jogász sem vagyok, *(Felkiáltások a szélső balfelől: Az látszik!)* igenis jogász nem vagyok és megvallom, nem ismerem azt a törvényt, melynek alapján be lehetne bizonyítani azt, hogy egy intendáns köteles lett volna nevét aláirni arra az üres helyre, a mit előde a szerződésen üresen hagyott; nem ismerem azt a jogi felfogást, hogy egy szerződést, melynek bekezdése azt mondja: „Szerződés, köttetett egyrészről az operaház igazgatósága részéről az intendáns jóváhagyásának fentartásával, másrészről . . ." stb., szerződést, a melyre nézve az intendánsnak fenntartatik aláirása, de az intendáns nem irta alá és egy bizonyos idő mulva eltávozik, mondom, hogy ilyen szerződést köteles az utána jövő intendáns aláirni. Megvallom, hogy ezt én, mint nem jogtudó ember, nem ismerem el.

Van még egy kérdés s azután nem fogom fárasztani tovább a t. házat, *(Halljuk! Halljuk!)* a melyben az előttem szólott igen t. képviselőtársam bizonyos operaházi belviszonyokra, személyi és anyagi kérdésekre kitérve, ismét előhozott olyan dolgokat, a melyeket más helyen hallottam és olvastam és azok közt bizonyos kölcsönügyeket.

Nem szeretek ilyen helyen, minő a magyar törvényhozás terme, ily dolgokról beszélni és kivált nem kivánok szólni akkor, midőn azok engem közvetlenül nem is illetnek és azért azon ügyre nézve, melytől én messze állok, csak azt válaszolhatom, hogy az, a mi e tekintetben felhozatott, alávaló rágalom. *(Nagy mozgás a szélső baloldalon és felkiáltások: Rendre!)*

Ezzel, t. ház, elmondván azt, a mit mondanom kellett, befejezem előadásomat és kijelentem, hogy e tételt megszavazom. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Felkiáltások a szélső baloldalon: Rendre! Rendre!)*

Komjáthy Béla: T. ház! *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* Nem akarom feltenni gróf Keglevich István, előttem szólt képviselő urról, hogy azon kitételt, melyet utoljára hangoztatott, a mit utánozni itt e helyen műveltségem meg nem enged, *(Helyeslés a szélső baloldalon)* velem szemben akarta volna használni. *(Nagy zaj a szélső baloldalon.)*

Gr. Keglevich István: Szót kérek! *(Zaj.)*

Komjáthy Béla: Mert én hivatkozom a t. ház minden igazságszerető tagjára, mindarra, a mit felhoztam, megjegyeztem, hogy a hirlapokból vettem, vagy egyénektől halottam. *(Mozgás jobbfelől.)*

Nem azért magyarázom meg szavaimat, mintha

Digitized by Google

talán okom volna magyarázni; mintha talán én a félelmet ismerném, hanem minden becsületes emberre hivatkozom, nem megmondanám-e nyiltan, hogy én fogok legjobban örvendeni, ha az általam felhozottak megczáfoltatnak. Én senkit nem gyanusítottam, csak az általam hallott hireket adtam elő; de nem férne össze jellememmel, tisztességérzetemmel, hogy valakivel szembe is vádakat felhozzak, ha azt nem tudnám igazolni. Én soha sem is tartottam a képviselőházat arra alkalmasnak, hogy személyes vádaskodások terévé tegyem. Másfelől azonban kötelességem felhozni a közönségben elterjedt mindazon vádakat, melyek köztisztviselőkre vonatkoznak, önök kötelessége azt elismerni, vagy megczáfolni. *(Helyeslés a szélső-baloldalon.)* Ezért mondám, t. ház, azt, hogy remélem, a nemes gróf nem velem szemben használta azon kifejezést, ugyanazon visszautasítással sem akarok élni. Ha azt tenném fel, hogy azon kitétel rám vonatkozik, akkor bár nem itt e helyen, hol műveltségem nem engedné meg azt, de a házon kivül oly választ adnék arra, mely elég csattanós lenne. *(Helyeslés a szélső baloldalon. Élénk mozgás jobbfelől.)*

Gr. Keglevich István: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Minden félreértés elkerülése végett néhány szóval válaszolnom kell. *(Zaj. Halljuk!)* Egészen természetesnek fogja tartani a t. ház, ha sietek kijelenteni, hogy egy szóval sem akartam azt mondani, hogy t. képviselőtársam rágalmazott. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Hát kit értett? Halljuk! Halljuk! jobbfelől. Nagy nyugtalanság.)*

Arra nézve, a mit azon kölcsönökről mondott, hogy azt olvasta, hallotta, nem tudom, hol mondottam, hogy alávaló rágalom. Egyebet nem mondottam. *(Helyeslés jobbfelől. Mozgás a szélső baloldalon.)* Hogy ha t. képviselőtársam azt mondta, hogy neki kötelessége, mint népképviselőnek minden olyan dolgot, a melyet hallott és olvasott előhozni és ha jól értettem, nekünk kötelességünk azt megczáfolni: erre nézve legyen szabad azon nézetemnek adni kifejezést, hogy sem egyik, sem másik. A népképviselőnek — mint magát kifejezni méltóztatott — nem kötelessége ilyen pletykák után indulni. *(Mozgás a szélső baloldalon. Zajos helyeslés a jobboldalon.)* Ha olvassa valamelyik lapban — a mint nem tudom hányszor ismételte, hogy valamelyikben olvasta — hogy uzsoráskodás foly . . .

Komjáthy Béla: Nem azt mondottam!

Gr. Keglevich István: Tehát kölcsönadásról beszélt; ha ilyet hall a népképviselő, azt hiszem legjobb szolgálatot úgy tesz a közügynek, ha ezt akár az intendánsnak, akár a belügyministernek bejelenti és ha ezek nem tesznek semmit, akkor hozza fel a házban. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Nekünk pedig — valóban nem tudom, kik vannak a nekünk alatt értve — sem nekem, sem másnak nem lehet feladatunk az ilyeneket czáfolgatni, mert arra egy egész emberi életnél több kellene, ha megczáfolni akarná valaki azt a sok pletykát, a mit e tárgyban itt és odakünn hallani lehet. *(Zajos helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: Az idő előrehaladván, a tárgyalás folytatását a holnap délelőtt 10 órakor tartandó ülésre tüzöm ki.

Az ülést bezárom.

(Az ülés végződik délután 2 órakor.)

Digitized by Google

313. ORSZÁGOS ÜLÉS.

1887. évi február hó 4-én.

Péchy Tamás elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv-hitelesítés. Elnöki jelentés a Kisfaludy társaság meghivásáról és a beérkezett kérvényekről. Az 1887. évi állami költségvetés részletes tárgyalása. (Belügyi tárcza.) Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Tisza Kálmán, gr. Szapáry Gyula, Bedekovich Kálmán, b. Orczy Béla, Trefort Ágoston, b. Fejérváry Géza, gr. Széchenyi Pál, Fabiny Theophil, Baross Gábor.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Tibád Antal jegyző ur fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kivánókat Beőthy Algernon, az azok ellen jelentkezőket Zay Adolf jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak meghallgatni az utóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Tibád Antal jegyző *(olvassa az 1887. évi február hó 3-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Jelentem a t. háznak, hogy a Kisfaludy-társaság folyó hó 6-án, vasárnap délelőtt 10 órakor fogja a magyar tudományos akadémia dísztermében XL. közgyülését megtartani, melyre a képviselőház tagjait tisztelettel meghivja.

Tudomásul vétetik.

Bemutatom a székesfehérvári ügyvédi kamarának Fenyvessy Ferencz képviselő ur által beadott kérvényét, melyben a pénzügyminister a pénzügyi törvények világos, mindenki által megérthető és félre nem magyarázható összeállítására utasittatni kéri.

Kiadatik a ház kérvényi bizottságának tárgyalás és jelentéstétel végett.

Az elnökségnek több előterjesztése nincs. Más előterjesztés nem lévén, következik a napirend és pedig az 1887. évi állami költségvetés részletes tárgyalásának folytatása, jelesen a belügyministeri tárczánál a 18. lapon a kiadások első rovata alatt a nemzeti szinház és a magyar királyi operaház állami segélyezésére előirányzott 386,600 forint.

Szemnecz Emil: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Mindenekelőtt kötelességemnek tartom kijelenteni, hogy engem a költségvetés e részének birálatánál az intendatura iránt sem személyes ellenszenv, sem rokonszenv nem vezérel; én csupán az ez intézetnél történtekből, a tényekből és számokból kivánom indokolni azon álláspontomat, melynél fogva én e tételt meg nem szavazom. *(Hulljuk!)* Az igen t. intendáns-képviselő urnak beszédében valamennyien ez oldalon kiváncsian vártuk, hol és mikor fog kibújni az a programm, a melynek alapján Herkules az Augias istállóját seperni fogja. Vártuk tőle megjelölését azon iránynak, vártuk tőle programmját, a mely szerint az operaház bajait, pénzügyi és művészeti viszonyait egyaránt rendezni fogja, azonban bármily ügyesen beszélt is, sajnálattal kell constatálnom, hogy tőle egyáltalán semmi reformeszmét, a javulásnak egyetlenegy eszközét sem hallottuk.

Ennélfogva a vitának nem is lehet semmi activ eredménye, mert egyrészről constatáljuk az opera vezetésénél mutatkozó hiányokat; másrészről pedig elismeri ezeket a hiányokat. Ez még nem módja a javulásnak, nem eszköz arra, hogy a zavaros állapotoknak végre valahára vége szakittassék. Nehéz feladat is e kérdés tárgyalása, mert az intendáns-képviselő ur kimondotta tegnap, hogy a sajtóban megjelent hirekre, a sajtó közleményeire nem ad semmit, azokat még csak feleletre sem méltatja; azokat alávaló rágalomnak declarálja.

Digitized by Google

Nem is szándékom nekem a sajtó tényeit, melyek positive beigazolva nincsenek, felhozni, de fel kívánok hozni oly tényeket, melyeket megirt a sajtó, de a melyeket valóságban is láttunk, a melyeknek igazságát kétségbe vonni nem lehet.

Méltóztassanak azonban megengedni, hogy mielőtt ezen tények felsorolására áttérnék, az igen tisztelt intendáns urnak tegnapi egyik állítására tegyek néhány észrevételt. *(Halljuk!)*

Azt méltóztatott tegnap mondani, hogy a nemzeti szinháznak nyelvészeti feladata van; az opera pedig csak luxus. Hát én sem egyikkel, sem másikkal nem érthetek egyet. Nem értek egyet azzal, hogy a nemzeti szinháznak csak nyelvészet lenne a czélja, mert látjuk, hogy a szinházban a nyelvészetet, különösen az ortholog nyelvészetet nemcsak nem követik, nemcsak germanismussal spékelik meg az előadásokat, de gúny tárgyává teszik azokat, kik a magyar nyelv tisztaságát védelmezik.

Nem is ez főczélja a nemzeti szinháznak, hanem az, hogy a nemzeti nyelvet, a nemzeti szellemet, a nemzeti művészetet fejlessze; főczélja, hogy az erkölcsök tisztulására, a helyes erkölcsi irányeszmék megjelölésére szolgáltasson alkalmat.

Nem kívánok arra sem kitérni, vajjon a nemzeti szinháznak jelenlegi műsorán mutatkozó többnyire franczia társadalmi szinművek, melyek a társadalom aberratióit nemcsak nem corrigálják, hanem azokat legyezgetik, mennyire felelnek meg a nemzeti szinház czéljának; mert a nemzeti szinház vezetésével, szellemével általánosan meg lehetünk elégedve. De nem kívánok erre kiterjeszkedni azért sem, mert a nemzeti szinház programmjának, működésének birálata elterelné a figyelmet a főczéltól, az operaháztól és mindenek felett azon könnyelmű kiadásoktól, rendszertelen intézkedésektől, a melyek az operaházat válságba sodorták.

Az operaháznál, t. ház, első sorban a teljes rendszertelenség tűnik elő. *(Ugy van! a baloldalon.)* Nem akarom védelmezni az elmult rendszert. Beismerem azt, hogy báró Podmaniczky, mint intendáns talán könnyelműen gazdálkodott egyes tételeknél; de azt kötelességemnek tartom elismerni, hogy az előző t. intendáns ur a bérlő közönség, a sajtó, a közvélemény iránt mindenkor figyelemmel, méltánylással viseltetett és azért bocsátotta meg a sajtó és a közönség egyes tévedéseit és mert a mostani intendáns ur, nemcsak hogy a közönséget semmibe sem veszi, nemcsak hogy a sajtót nem respectálja, azért kell eltürnie azon támadásokat, a melyeknek egy része — megengedem — személye ellen van irányozva, de a melyek végczéljokban még sem támadják meg személyét, hanem azon rendszertelenséget, mely az operaházat mai sorsára juttatta. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Azt mondám, t. ház, hogy én egyes tényeket kívánok felhozni, a melyeket ugyan felemlített a sajtó is, de a melyek valódiságát kétségbe vonni nem lehet. Erre nézve első sorban bátor vagyok hivatkozni arra az irányzatra, a mely közvetlenül azután, hogy a t. intendáns ur az opera és a nemzeti szinház vezetését átvette, rögtön nyilvánvaló lett. *(Halljuk!)* Értem azokat a támadásokat, a melyeket indítottak az intézet művészeti igazgatója és első karmestere, Erkel Sándor ellen, kinek a magyar zene cultiválásában, családjának pedig a magyar nemzeti opera körül határozott érdemei vannak. *(Ugy van! a baloldalon.)*

Erkel Sándor azonban utjában állott a mindent az intendáns kezébe csoportosítani akaró iránynak s azért meg kellett történnie annak, hogy azt a férfiút, a kit ugy a hangversenyteremben, mint az operaházban csak dicsérettel láttunk működni, a ki kötelességét mindenkor becsülettel teljesítette, pellengérre állították olykép, hogy felbontották szerződését és helyette a külföldről akartak hozni egy másik karmestert, a ki, megengedem, hogy szakmájában járatos, de pótolni Erkel Sándor urat alig foghatta volna. Az új karmester azonban, a ki már szerződtetve is volt, az operaházban dívó takarékossági sistema szerint természetesen három vagy négyezer frttal magasabb fizetéssel, mint a jelenlegi, látván azt, hogy ott oly könnyedén bontatnak fel és felbontatnak belügyministeri jóváhagyás alapján oly szerződések, a mely szerződésekből véletlenség folytán egy név kimaradt, kötelességének tartotta kijelenteni, hogy a neki felajánlott nagyobb díjazást el nem fogadhatja és inkább megmarad békén Berlinben vagy Drezdában vagy hol, mintsem hogy Budapestre jőjjön, hol a szerződéseket respectálni nem tudják. Igy történt meg az, hogy az illető karmester, jóllehet nagy garral-zajjal kimondták, hogy az operaházban tovább nem dirigálhat, mégis 1887. évben, a mely évre állítólag szerződése nem volt, megmaradt karmesternek, azért, mert bár elakarták küldeni, nem jött helyébe másik, nem kaptak helyette mást. Az intransigens liberalismusnak ez volt első capitulatiója.

Az ily dolgok érdekes világot vetnek arra, hogy az operaház belső művészi életében minő hiányok vannak. Nem sokára következett egy másik sensatiós dolog, az operaház zenekarának strájkja, a mely ismét bizonyságot tesz arról, hogy a mily jóakarattal bánnak el a közönséggel és a sajtóval, ugyanazon jóakarattal bánnak el az operaház vezetőivel és munkásaival. Mi volt az operaházi zenekar strájkjának oka, azt hiszem, szükségtelen mondanom, csupán annak constatálására szorítkozom, hogy ezen zenekari tagok, a kik mindnyájan művelt, zeneileg képzett emberek, a kik a zenét nem fényűzésből, hanem belső ösztönükből művelik és igy abban valóságos élvezetet találnak, tehát ezen értelmes, képzett zenészek, kik nem voltak kötelezve arra, hogy Budán a várszinházban is játszanak, arra kérték az intendáns urat,

Digitized by Google

hogy az előző regime alatt nekik adott bizonyos kedvezményekben továbbra is megmaradjanak. A válasz, a mit erre a jogos kéréstikre kaptak, az volt, hogy nem lehet. Ekkor kezdődött a második felvonása a dolognak, mely voltaképen a bonyodalmat képezte, a mint ez a drámában is történik s ez az volt, hogy az illető zenekari tagok kijelentették, hogy mivel szerződésileg kötelezve nincsenek, nem játszanak. Mi lett ennek a következménye, t. ház? Az, hogy az intransigens liberalismus hajlandó volt transactióra, hajlandó volt a zenekari tagoknak az általuk kért külön díjazást is megadni és igy a béke helyreállt.

Sokat hallottunk a házban és különösen a sajtóban bizonyos irányban a volt intendáns személye és az általa inaugurált rendszer ellen felhozni. Ezeknek egyik legnevezetesbje, hogy ugy mondjam, a terhes szerződések és a drága vendégszereplések kérdése volt. Mik azok a terhes szerződések, erre nézve bocsánatot kérek, t. ház, én ellentétes véleményben vagyok azokkal, a kik csak a számokat nézik; én mindig azt nézem, vajjon a drága szerződésekkel egyenértékü szolgálatot kaptunk-e s ha ezt nézzük, akkor a vendégek fizetését korántsem tartom oly drágának, mint azoknak az operaházi tagoknak a fizetését, a kik évenkint 4—5,000 frtot kapnak és ezért énekelnek évenkint kétszer-háromszor és akkor sem énekelnek jól, hanem rosszul. Igaz, talán azt fogják felvetni, hogy ezek hazai erők. Erre nézve, megengedem, hogy talán tévedésben vagyok, de nekem az a véleményem, hogy az operaháznál nem arról lehet szó, hogy hazai erők-e, hanem hogy jól énekelnek-e és minthogy nem lehet hazai erőket csak ugy előteremteni, alkalmazni kell az idegeneket, mig alkalmas hazai erők akadnak. Most a férfi énekesek közt vannak jeles hazai erők: Bignió, Odry, Hajós, Ney, a kiknek érdemeiből semmit levonni nem akarok, de az énekesnők között nem találjuk fel azokat, kik az intézet elsőrendü szerepeit kellően betölteni képesek lennének. Ily körülmények közt külföldre vagyunk utalva, a mint voltunk máskor is s ezért nem is támadom meg az intendáns urat, csak arra kérem, hogy ha majd kellő erők találkoznak a hazaiak közül, ezeket alkalmazza.

A vendégszereplések rendszere, mely az operaházban általánossá vált, szintén vesszőparipájok volt azoknak, kik a régi intendánst támadták azért, hogy az újnak a hibáiról eltereljék a közönség figyelmét. Én constatálom ezzel szemben, hogy Podmaniczky intendánssága alatt jöttek ugyan hozzánk vendégek, kik hirnevöknek és díjazásuknak meg is feleltek; az új aera alatt azonban hirdették ugyan, hogy jönnek Dél-Amerikából, Brasiliából, Uruguay-ból és isten tudja, hol nagy diadalokat aratott művészek, művésznők, de megérkezni nem érkeztek meg, de jöttek helyettök 3-ad, 4-ed, 5-öd, 6-od rendü csillagok, a kik az előadást nem emelték magasabb színvonalra, mint a nálunk működő hazai erők. Megengedem, hogy most épen van nálunk egy jeles művésznő, a ki nem 500 frtért, hanem egy estére 2,000 frtért énekel és pedig nem a Podmaniczky-regime alatt annyiszor megrótt olasz operákban, hanem énekel oly modern és kitünően instrumentált operákban, mint az Alvajáró, Sevillai borbély, Lucia stb.

Az intendáns ur hivatalos sajtója, mert az intendáns urnak nemcsak félhivatalosa, de hivatalos lapja is van, gazdag az igéretekben, szegény a beváltásban, igérte, hogy szakítani fognak valahára ezzel az olasz cultussal és szinre hozzák Wagnernak újabb müveit, a Niebelungent, Tristant, a Mesterdalnokokat; azonban megtörtént, hogy a Mesterdalnokok, melyet a budapesti közönség jól ismer, melyet egészen felszerelve hagyott hátra az előbbeni intendáns, az új regime alatt nem hozatott szinre. E helyett azonban hallottunk bizonyos igéreteket, hogy szinre hozzák nyolcz nap alatt Goldmark Merlinjét, hogy szinre hozzák Verdi Othellóját egy pár hét mulva; én azonban erősen meg vagyok győződve, hogy ezek akkor fognak szinre kerülni az operában, mikor eljönnek azok a braziliai és uruguayi énekesek.

Van az operaházban még néhány más intézkedés is, mely felhivja a figyelmet s ez a zenekar elhelyezése. Azelőtt, mint a modern zenekaroknál divatba van, egyik oldalon a tubák, a fafuvós hangszerek, másikon a posaunok, a trombiták vannak elhelyezve. A véletlen ugy hozta magával, hogy az intendans páholya épen arra az oldalra épittetett, a hol a zenekari trombitások nagy zaja zavarta. Ennélfogva ugy intézkedett, hogy a trombitások a királyi páholy és a fővárosi páholy alá menjenek, valószinüleg azért, hogy a főpolgármesterből a subventiót kitrombitálják. *(Derültség.)* Az új elhelyezés azonban még sem lehetett egészen correct, mert midőn az uralkodó látogatásával tisztelé meg az intézetet, a melyet az ő nagylelkűségéből birunk, akkor ismét visszavándoroltak a trombiták régi helyökre s maradt a zenekari elhelyezés ugy, a mint azt a harmonia, nem pedig az intransigens liberismus kivánta.

Nevezetes intézkedése a mostani rendszernek az is, hogy mig báró Podmaniczky Frigyes intendánssága alatt ugy a bérlő, mint a nagy közönség egy héttel előre tájékozva volt a müsorról, addig az új intendáns alatt azt sem lehet tudni, hogy a hirdetett előadás estére csakugyan megtartatik-e. Erre némelyek azt mondják, hogy a müsor változásának, vagyis inkább megállapittathatlanságának nagy részt oka abban van, hogy a művészek s a művésznők is el vannak keseredve s ezért felhasználják a legkisebb rekedtséget is arra, hogy miután az intendáns őket akadályozza művészi sikerökben,

Digitized by Google

a művészek az ő jóakaratát viszonozzák s megakadályozzák intendánsi működésében.

Ezt azonban csak mellékesen kivántam felemlíteni, mert hiszen az operaház nagy hibái mellett, ezen apróságokra valami nagy súlyt fektetni alig lehet.

Hallottuk az intendáns urtól tegnap is említeni, hogy — ámbár ez állítást a napi sajtó hetekkel ezelőtt a valódi értékére szállította le, a mostani nagy deficit oka az, hogy az intendáns ur újabb és újabb darabokkal gyarapítja a fővárosi luxust és a közönség luxusra vágyó kényelmét hallottuk — hogy mig báró Podmaniczky Frigyes idejében hány százezer forint volt a deficit, addig ma valamivel kevesebb; hogy mig Podmaniczky intendánssága alatt 43 operát és 8 ballettet adtak, addig ma 46 operát adnak. Erre nézve, t. ház, constatálom, hogy ha az 1884-ben s 1885-ben, tehát addig, mig az új intendáns nem vette át az intendaturát, szinre került nagyszámú és jó opera kiállítására egy fél millió költetett is el, ez mindenesetre positivebb fedezetet talált, mint azon 100,000 frt, melyet az intendáns egyetlen egy darabra költött el, a melyről még csak azt sem lehet mondani, hogy valami magas művészi értéket képvisel. De ha meggondoljuk azt, hogy a mint ezt Komjáthy Béla t. képviselő ur igen helyesen mondta, a ballet korántsem jogosult önálló műfaj, hanem hogy az az operáknak díszítésük és mellékszerepként szükséges: akkor mindenesetre igen csodálatosnak fogjuk találni, hogy ezen nem önálló műfajra ily nagy összeg lett fordítva. Azt sem akarom vitatni, hogy ezen új ballet kiállítása mennyivel volt fényesebb a bécsinél és a Trieszti-nél, mert tudva lévő dolog, hogy ez a trieszti kiállítás idejében cassadarab volt s igy azt sokan már onnan ismerték, mint ott ismerték Bécsből s azért sajnálattal kellett az új intendánsnak tapasztalnia, hogy a százezerbe kerülő ballet harmadik előadásában már a zártszékek üresek voltak, a mi szerinte talán még nem olyan nagy baj, mert mig báró Podmaniczky az üres helyeket a szini tanoda növendékeinek s másoknak adta, az új intendáns ezeket, mint kiadásokat felszámította, ugy most a t. intendáns ur ezen üres helyeket remélhetőleg bevételként fogja felszámítani.

Szólhatnék bizonyos operai mulatságokról. Közttük az operabálokról, a melyek tudvalevőleg 500 frtot jövedelmeznek s melyeknek kiállítása sokáig igénybe vette a díszítő személyzetet ugy, hogy 1886. év első felében egyetlenegy új operát sem lehetett előadni, csak épen Lahor királyát elevenítették fel. Az operabálok inscenirozása mindenesetre szép intézkedés volt az intendáns urtól, a mennyiben eredeti reformeszmét árult el, bár csak a bécsi operabáloknak utánzása volt is. Azonban az eredmény megmutatta, különösen a harmadik operabálnál, hogy midőn az uralkodó megjelent 9 órakor a teremben, nem voltak négyen, öten. Ott ült az uralkodó és unatkozott 11 óráig s a mikor látta, hogy ugy sem lesznek többen 70-nél, ott hagyta a mulatságot. E tények sikere után hiszem és remélem, hogy az a bohóczestély, a melyet Sylvester estéjére szándékozott az intendáns ur rendezni, hogy a redouteban adandó bohóczestélynek concurrentiát csináljon, fényesen sikerült volna. Én azonban egy nemzeti intézet, mely a király és a nemzet subventiójából tartatik fenn, hivatásának nem azt tartom, hogy abban bohóczestélyek vagy álarczosbálok rendeztessenek, hanem hogy abban műveljék a nemzeti zenét, ha pedig nem művelik a nemzeti zenét, akkor műveljék a nemzetközit, mert a nemzetközi s egyáltalában a zenének nemesítő hatása van az erkölcsökre, mert én nem tartom luxusnak a zenét, hanem culturalis szükségletnek.

A másik fajtája az operaházi soiréeknak az volt, hogy 16 ur és 16 hölgy részére rendeztetett egy estély. Erre nézve sem szólaltam volna fel, hogy ha az a hiba nem történik, hogy nem Keglevich gróf, a magán személy, hanem a m. kir. operaház és a nemzeti színház intendánsa rendezte. Hivatalos feliratu meghívók és szétküldött levélkék által hívták meg a 16 kiválasztott hölgyet és a másik 16 urat. Komjáthy képviselő ur tegnap annak constatálására szorítkozott, hogy ez alkalommal egy különös levélke is ment a művészek és művésznőkhöz. Én constatálom, hogy ez a különös levélke nem a meghivással együtt ment, hanem ment akkor, mikor a nemzeti szinháznak és operának meghivott tagjai erkölcsileg kötelesek-nek érezték magukat arra, hogy e meghívót visszaküldjék. Akkor e meghivónak hátára lett irva a drága kis levélke, a melyet ismét, privát természetű lévén, nem hoztam volna fel, hogy ha hivatalos papiron nem iratott volna. És mert ilyenen iratott, bátor leszek a levélkét felolvasni. A drága kis levélke hangzott pedig *(olvassa)*:

„Kedves kisasszonyaim! Ha toilette-kérdés miatt küldték vissza a meghívót, akkor nem fogadom el, mert hiszen ez nem akar bál vagy nagyszerű tánczestély lenni, hanem egyszerű kis vacsora, 16 hölgy a balletből, ugyanannyi ur, 10-kor vacsorálunk, 1-kor aludni megyünk. Jöhetnek tehát akárhogy öltözve, sétatoiletteben is. II. 18. Keglevich."

Állítólag 3 hölgy és 3 ur kivételével meg is jelentek a meghivottak. 10 órakor vacsoráltak és 1 órakor aludni mentek. Erre megjegyzésem csak az, hogy a levelkét közölték a lapok, mint az intendáns ur saját levelét s jóllehet, hogy szereti a véleményét, hivatalos informatióit lapok által közzétenni, nem tartotta most szükségesnek kijelenteni, hogy ez alávaló rágalom. Magam sem hiszem, hogy teljesen igy volna, de hinnem kell addig, a mig meg nem czáfoltatik.

Digitized by Google

Az operaháznak hiányai között egyik igen nagy tényező az ott felhalmozott operaszemélyzet, a mely alatt nem értem a művészeti személyzetet, hanem azt az administrationalis coullissák mögötti személyzetet, hol mindenütt van főfelügyelő, alfelügyelő, főigazgató, aligazgató, fölámpatisztító, allámpatisztító, a kik, igaz, hogy az intézményt tulságosan bureaucraticussá teszik és művészi értéket nem képviselnek, de azért lehet, hogy mégis szükségesek, csakhogy talán nem oly nagy számban.

A t. intendáns ur felemlítette a sajtót. Mint magam is a sajtó egyik szerény munkása — ámbár jelenleg nem működöm épen a szinházi critica terén — bátor vagyok egy kérdést intézni hozzá. Ha az intendáns ur elismeri az ujságcritica jogosultságát, méltóztassék megengedni, hogy ha a sajtó egyszer másszor reformokat is ajánl, birálat alá is veszi az intézetet és személyzetet: ezt jóakaratból, nem pedig az intedáns, még kevésbé az opera iránti ellenséges indulatból teszi. A magyar sajtó a kiállítás alkalmával megmutatta, hogy képes nemzeti célokért lelkesedni, hogy szivesen szolgálja azon érdekeket, melyeknél valóban az ország ügye forog szóban.

De azt legkevésbbé sem kivánhatja az intendáns ur azon sajtótól, melynek Deák Ferencz szerint mindent szabad irnia, csak azt nem, a mi nem igaz, hogy midőn az operánál zilált pénzügyi és művészeti viszonyokat talál, ezek ellen fel ne emelje kárhoztató szavát. Nagyon tévesen mondta a t. intendáns ur, hogy a sajtó a hazai erőket negligálja, azt irván róluk, hogy kivánatos, hogy ez meg az többé föl ne lépjen. Hivatkozom a tényekre. Méltóztassék megnevezni azon hazai erőt, melyet a sajtó következetesen ne támogatott volna, méltóztassék megnevezni azon művészt és művésznőt, kinek haladását kellőleg ne méltányolta volna. Egyet azonban meg kell engedni: volt két eset, midőn mind a sajtó, mind a közönség megróttak egyes szereplőket. Ezek azonban korántsem voltak valódi művészi erők, hanem azon protectiós primadonnák és ballerinák közé tartoztak, a kiket, bár énekelni és illetőleg tánczolni nem tudnak, mégis első sorba akarnak helyezni. Ezért fogadta őket a közönség pisszegéssel, ezért támadta meg őket a sajtó kivétel nélkül. És ha megtette, jól tette, mert a jó izlés és az erkölcs nevében kötelessége volt. (*Élénk helyeslés a szélső baloldalon.*)

Ha valakinek joga van panaszkodni a, t. intendáns urral szemben, a sajtó teheti első sorban, utalok arra a sajnálatos botrányra, mely nem rágalom, mert csakugyan megtörtént, midőn az a kedvencz primadonna tönkretette a Säckingeni Trombitás premièrejét és midőn a sajtó szereplése ellen egyhangúlag szót emelt, a közönség pedig az illetőt lepisszegte: megjelent egy nyilatkozat, mely azt mondta: igaz, hogy többé amaz énekesnő nem fogja énekelni azt a szerepet, de nem azért, mintha rosszul énekelte volna, hanem mert beteg. Hát ha a sajtó s közönség egyhangú criticájával szemben az intendánsnak más felelete nincsen, mint csakhogy az utolsó szó az övé legyen, mit igazol az efféle kijelentés: akkor ne várja a sajtótól, hogy még oly intézkedéseket is magasztaljon, a melyek dicséretet nem érdemelnek! Hivatkozom az operaházban levő fiatal tehetségekre; névszerint megnevezni őket szükségtelennek tartom, ugyis ismeri őket a t. ház. A sajtó ez erőket, minden felléptük alkalmával buzdítólag említette s például épen a Säckingeni Trombitás szereplői közül is megdicsérte, a fiatal erőket, bár azt akárhányszor megjegyzi, hogy e fiatal erők a régi kipróbált tehetségekkel nem állnak egy szinvonalon. Igazságtalan és méltatlan tehát azon támadás és nagyon rossz azon tanács, melyet az intendáns ur a sajtóhoz intézett.

A sajtó teljesíti kötelességét, de nem hagyja magát elnémittatni vagy elriasztatni semmiféle erőszakoskodás által az igazságos criticától s ha valakinek az igazságos critica nem tetszik, hát én nem bánom, tekintse a sajtót is luxusnak, de ne rójja meg azért, hogy igazságos criticát gyakorol.

Körülbelől ezeket voltam bátor, mint egyes concret tényeket az intendáns ur működéséből felhozni.

Én ismételve kijelentem, hogy semminemű tekintetben sem viseltetem ellenszenvvel az intendáns ur iránt, hanem nem tartom helyesnek az általa inaugurált irányt.

Elismerem, hogy a báró Podmaniczky intendánssága alatt is történtek túlkiadások, hogy gavallérság, magyar bőkezűség vezette, de kötelességem constatálni azt, hogy ez történt az opera megnyitása utáni első évben, a mikor még az opera külön állása folytán az elérendő pénzügyi eredmények felől tájékozva nem voltunk; a mit tehát megbocsáthatunk annak, a ki tizenegy éven át vezette a nemzeti szinházat s azt oly kitünő művészi niveaura volt képes fejleszteni. El kell ismernünk, hogy báró Podmaniczky elévülhetlen érdemet szerzett magának a nemzeti szinház emelésével s azzal, hogy ma a külföldi operákkal egyenlő szinvonalon áll. Ha túlkiadásokat tett, megbocsátható neki, mert kellő művészeti egyenértéket adott.

Fentartotta az ország fővárosának fővárosias jellegét; a külföldről jött idegenek láthatták, hogy nem vagyunk elmaradott nép, mert művészeti dolgokban a külföld nagyobb városaival egyenlő szinvonalon állunk. Ez érdeme volt s minthogy annak fejében, hogy könnyelmüen, vagy inkább gavallérosan költött, kellő egyenértéket szolgáltatott, azért őt megtámadni nem lehet s nem helyes s mindenek felett pedig nem lehet jogosnak mondani

Digitized by Google

azon irányt, hogy valaki saját mentségére elődeinek bűneivel takaródzék.

Én a ministerelnök urtól soha sem hallottam, hogy a deficitért elődeit, a Deák-párti urakat vádolta volna, *(Közbeszólások a szélső baloldalon: Dehogy nem! Dehogy nem!)* avagy ha mondott is ilyesmit, az már nagyon régen volt. Ma már elvállalja a felelősséget érte s azt hiszem, hogy nem is kívánja mulasztásait az által enyhíteni, hogy a meglevő állapotokért nem vállalja el a felelősséget. Mert egy kormányzónak, legyen bár az állami ministeriumnak feje, vagy egy nemzeti intézet intendánsa, kötelessége, a rábizott intézményt a saját eszméi, a saját tervei szerint vezetni és kötelessége, ha nem tud tényeket felmutatni, azt mondani: Egy évi intendánsságom nem volt elég arra, hogy eredményt hozzon magával, tehát megjelölöm az irányt, az alapot, melyen azt a rám bizott intézetet a jobb jövő elé vezethetem. Ezt azonban én nem találom föl az intendáns ur előadásában. Hallottuk a mult bűneit s összevetve a számokat, melyeket igen ügyes csoportosítással terjesztett a ház elé, a mennyiben az opera első felszerelésére szánt összegeket, melyekben 53 opera kiállítása is foglaltatik, összekeverte a saját deficitjével s azt mondotta: Podmaniczky alatt volt a deficit ennyi, nálam pedig ennyi.

Ha igazságosan akarunk számítani, ha a mérleget correcte akarjuk felállítani, ki kell mondani, hogy az elöd alatt volt a deficit ennyi, ő alatta pedig ennyi, de az elöd azért kellő művészeti egyenértéket is szolgáltatott, mig az intendáns ur azzal nem szolgálhat.

Szerettük volna hallani, hogy ha az intendáns ur már most hivatkozott volna azon takarékossági rendszerre, melyet követni akar és már most megkezdte volna, ha nem is világra szóló, de legalább apró reformokat és nem választja azon kényelmesebb módot, hogy még két, három évig igen nagy deficitekkel kell küzdeni s csak azután jön a rendszeres takarékosság, a koplaltatás munkája. Hallottuk már, hogy milyen lesz az állami koplaltatás; kiváncsi vagyok, milyen fog lenni ez a művészi koplaltatás. Ha arra kellenek az új reformok, hogy az operaháznak zeneileg kitünő tagjait világgá bocsássuk, akkor ez a rendszer semmi változást nem fog a deficitben okozni, mert ha most meghallgatják a jó erőket és mégis deficit van, ép ugy meg lesz a deficit akkor, ha majd a középszerűségeket kell meghallgatni.

Ezekben voltam bátor, t. ház, körülbelül összegezni az operaház intendaturájának kezelésében mutatkozó hiányokat. Tagadhatatlan tény, hogy az intézetnek zavaros pénzügyi, művészeti és belső viszonyai, az intézet összhangjának megzavartsága nem az előző intendáns ur műve, hanem bűne magának az új rendszernek, mely az operaháznál követtetik. Mikor az előző intendáns vezette az ügyeket, igaz, hogy a pénzügyi crisis szintén meg volt, de nem volt meg a művészeti; akkor az intézeti erők együttesen törekedtek arra, hogy erkölcsileg, művészetileg emeljék az intézetet, emeljék magának a nemzet művészetének erkölcsi értékét. Ma e helyett látjuk azon rendszertelen előadásokat, a műsor örökös ingadozását; előadnak darabokat, a melyekből próbát sem tettek; igérnek hires ujdonságokat, hires vendégművésznőket és művészeket és ezek helyett kapjuk a régi „Lahore királyát" és kapunk olyan művészeket, a kiknek botrányos vendégszereplését a sajtó egyhangúlag ítélte el.

Ha tehát arról van szó, hogy az operára előirányzott nagy költségeket megszavazzuk, akkor méltóztassék megengedni, hogy azt kérdezzük önöktől, különösen nem a belügyminister urtól, mert ő az operaház belső ügyeit ismerheti ugyan, de mint nem zeneértő, annak zenei viszonyait alig ismeri, hanem kérdezzük magától az intendáns urtól, a kinek tehetségei iránt én teljes bizalmatlansággal nem viseltetem, ha azt akarja, hogy megszavazzuk ezt a nagy összeget, méltóztassék megmondani: miért, mire kérik, mit fognak vele producálni? Mig ezt nem teszik, nem vagyunk képesek iránta a kellő bizalmat táplálni.

Nem fogadom el a tételt. *(Helyeslés a bal- és szélsőbal némely padjain.)*

Tisza Kálmán ministerelnök, mint belügyminister: T. ház! *(Halljuk!)* Ha ezen, már a tegnapi napon megindult vita jelen stadiumában felszólalok, teszem ezt oly czélból, a melynek elérésére ugyan nincs nagy reményem, *(Halljuk!)* de a minek megkisértését kötelességemnek tartom, hogy tudniillik igyekezzem nem az opera és a nemzeti szinház, hanem főleg az opera ügyében folytatott eme vitát, ha csak lehet, a személy elleni és egyes személyek melletti harcz teréről magára az igazi tárgyilagos térre visszavezetni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Mindenekelőtt azonban az előttem szólott képviselő ur beszédjére csak azt kivánom megjegyezni, hogy én is nagy figyelemmel hallgattam tegnap gróf Keglevich képviselő ur beszédét, de abban azt, a miért most megtámadtatott, hogy ő az előbbi intendáns ur nyakába akarta volna varrni a bajokat, vagy annak kezelését megtámadta volna, nem hallottam. *(Igaz! Ugy van!)* Felmutatta az eredményeket különböző évekről, de épen azon beszédben és igen helyesen, rá is mutatott azon körülményekre, melyek azon akkori pénzügyi bajok bekövetkezését természetszerűvé tették. Hogy ebben hol van az előbbi intendáns vádolása, azt én részemről belátni nem tudom és nem tudom megfogni, hogy minő haszna lehetne abból az operának, ha azon igyekeznek, hogy a volt és a mostani intendánst egymással szembe állítsák.

Digitized by Google

(Helyeslés jobbfelől. Ábrányi Kornél közbeszól. Nagy zaj balfelől.)

Én nagyon nyugodtan hallgattam a felszólalásokat és a t. képviselő urnak, pedig hiszem, hogy erős dolgokat fog mondani — igérhetem, hogy nyugodtan fogom hallgatni, legyen kegyes irányomban ugyanezt tenni. *(Helyeslés és Halljuk! jobbfelől.)*

Ezeket megjegyezve és hogy lehetőleg a személyes kérdésekkel végezzek, még Komjáthy képviselő ur beszédének csak egy részére kívánok, mint részben személyes természetüre reflectálni. *(Halljuk!)*

A képviselő ur, elmondva ugyan, hogy ő ezt mind szóbeszédből tudja, ujságból olvasta, szives volt körülirva, ugy, hogy mindenki tudhatja, hogy kit értett, említeni egy belügyministeri tanácsost. Azt mondta, hogy a ministeri tanácsosnak veje a jogtanácsos és hogy a jogtanácsos elkészítette a házszabályokat, melyek a jogügyi tanácsost mindenki feletti urrá tették; ezt természetesen a ministeri tanácsos jóváhagyta, előadta, hogy a jogtanácsos elkészítette a költségvetést és azt természetesen a ministeri tanácsos jóváhagyta. Ez olvasható a lapokban.

Az, t. ház, nem először történik, de valahányszor történni fog, soha sem lesz helyes, magát itt védeni nem tudó s az államszolgálatban tiszteletben megőszült férfiút itt a ház kebelében megtámadni. *(Felkiáltások a baloldalon: Régi nóta!)* Régi nóta, igaz; de szabad legyen — mert tartozom vele azon ministeri tanácsosnak — először megjegyezni, hogy a költségvetés összeállittatván és felterjesztetvén a belügyministeriumhoz, azt a belügyministeri számvevőség veszi birálat alá s ennek jelentésével együtt jön a ministerhez, jóvá a minister hagyja. Nem kell tehát keresni a ministeri tanácsost; ott van a minister: üssék. *(Tetszés jobbfelől. Felkiáltások a bal- és szélső baloldalon: Azt is szivesen üljük!)*

A másik, a mit megjegyezni kivánok, az, hogy midőn azon újabb házszabályok és fegyelmi szabályzatok készittettek, a melyeknek helybenhagyását ily módon adta elő szóbeszéd után a képviselő ur, mondom, midőn azok elkészültek, azon ministeri tanácsos történetesen hat heti szabadságát élvezte. Azon szabályzat elkészittetvén, mint javaslat a ministerium kebelében egy tanácskozmány által állapittatott meg, melyben a nemzeti szinház és az opera is képviselve voltak s midőn azon ministeri tanácsos haza jött, már jóvá is volt hagyva s igy abban neki semmi része nincs. *(Tetszés jobbfelől.)*

Ennek elmondásával, úgy hiszem, tartoztam és ha azt mondják is, hogy régi nóta, de mindig igaz marad, hogy nem szükség a bureauban a maga kötelességét teljesitő hivatalnokot bántani, midőn a t. háznak szabad vadászatul itt vannak a ministerek. *(Derültség és tetszés jobbfelől.)*

Most áttérve, t. képviselőház, felszólalásom valódi tárgyára, én, mióta a nemzeti szinház és az opera elválasztatott, a mi tudvalevőleg az összes magyar müvészi világnak és a szinházi és müvészi ügyekért érdeklődőknek és az azokból alkotott enquêteknek folytonos kivánsága volt, minden költségvetésemben a mostaniig megjegyeztem, hogy az operára nézve természetesen positiv költségvetést készíteni nem lehet, mert még tapasztalati adatok tökéletesen hiányoznak, Ebben rejlik a deficiteknek, az elég nagy subventión túlmenő deficiteknek alap-oka. És én nagyon kérném, hogy mielőtt a t. képviselő urak akárkit vádolnak azon pénzügyi bajokért az operánál, melyeken okvetlenül segíteni kell, méltóztassanak megnézni és megtudni, hogy van ez másutt is, a hol egy ilynemü intézet iránt oly igények támasztatnak, mint a minők a mi operánk iránt elejétől fogva támasztattak.

T. képviselőház. Én az év elején már látva, hogy az 1886. évi költségvetés sem lesz megtartható, lépéseket tettem megszerezni más nagy városok szinházainak viszonyairól az értesítést. Tettem ezt azért is, mert megvallom, elvoltam határozva megkisérteni más módot, de ha látom, hogy ez nem megy, kész voltam még az itt felemlített bérbeadás útján is ezen túlságos terhet megszüntetni. S itt mellesleg megjegyzem, hogy e miatt egy igen illetékes helyről, az irók és müvészek körétől kaptam egy emlékiratot, mely a bérbeadás ellen határozottan tiltakozik. Ismétlem, hogy ezt nem is első eszköznek, hanem olyannak tartom, a melyhez hozzá kell nyúlni, ha nem sikerülne a mi viszonyainknak megfelelőbb módon, megfelelőbb áldozatokkal, a túlságos költségek mellőzésével az ügyet rendezni; és nem óhajtom, hogy ez bekövetkezzék, de megvallom, azt a megbecstelenítőt vagy lealázót nem láthatom benne, a mit némelyek látnak, mikor tudják, hogy a párisi nagy opera vállalkozók által kezeltetik, *(Ugy van! a jobboldalon)* midőn a brüsseli királyi opera vállalkozó által kezeltetik, hogy egyéb szinházakat ne is említsek. *(Ugy van! a jobboldalon.)*

De hát, t. képviselőház, lássuk, hogy oly operáknak, melyekhez ily magas igények kötttetnek, mik másutt pénzügyi eredményei? És itt azt hiszem, nem mondhatja senki, hogy az itteni helyzet szépítésétül valamely oly példát veszek, mely a városnak és az államnak, melyben az opera van, kisebb voltánál fogva kedvező összehasonlításra vezethet. Nem. Én veszem a párisi operának 1885. évi eredményét, ugy mint azt nekem hivatalosan megszerezni szerencsém volt. Meg kell jegyeznem, hogy az operát ott azon évben vállalkozó kezelte.

Digitized by Google

Kötelezve volt — és méltóztassanak e számokat megjegyezni — egy évben adni 2, mondjuk két ujdonságot, a mi tán a költségben nagy különbség. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Balletet?)* Vagy balletet vagy operát és lehet még az egyik ballet, a másik opera. Még az is. És három előadásra volt kötelezve hetenkint. Ezen vállalkozó kapott az államtól 800,000 frank subventiót és azonkivül bezárta az évet 169,000 frank deficittel, vagyis szemben a bevételekkel volt az ő deficitje 970,000 frank, a mi a mostani agiót is beleszámítva, körülbelől 500,000 frtnak felel meg. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: az Párisban volt! Azok birják! mi nem! Nagy zaj.)*

T. képviselőház! Igenis ez Párisban volt, a hol azok, a kik épen 1885-ben jártak Párisban, megmondják, hogy akárhány olyan operaelőadást láttak, a milyen, ha itt előadatnék: a sajtó és a közönség felzúdulna; és történt ez akkor, midőn — mondom — egy esztendőben azon vállalkozó csak két ujdonság adására volt kötelezve. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Ha ez megtörténik Párisban, hol nem csak maga a helybeli szinházjáró közönség annyiszorta nagyobb, mint nálunk, de a hol özönlik egész éven át a temérdek idegen, kérdem, szükséges-e bünbakot keresni arra, hogy mi oka annak, hogy nálunk is deficit van?

Azt tartom, nem szükség, hanem igenis szükséges — és most felelek azon közbeszólásra, hogy ők birják, mi meg nem birjuk — hogy szállítsuk lejebb igényeinket és szállítsuk lejebb költségeinket is. *(Helyeslés jobbfelől. Ellenmondás és felkiáltások balfelől: Intendáns 20,000 forinttal!)* A párisi opera vállalkozó által kezeltetik, de mert fenn akarják tartani egy nemzeti intézet kellő niveaujan, mindamellett — más név alatt — de azért ott is van intendáns és van felügyelet és kell is lennie felügyeletnek, mert a nélkül egy nemzeti intézetet felállítani, annak subventiót adni sehol a világon nem szokás és nem lehet; sőt mondhatom, hogy a párisi opera bérbeadási szerződése, a calier de charge — a mint ott nevezik — oly gyönyörű, részletekbe menő feltételeket és garantiákat köt ki az iránt, hogy azon nemzeti intézet ne váljék oly speculatio tárgyává, minővé ma a magukra hagyott szinházak körülbelül mindenütt válnak, de a midőn aztán nem egyebek, mint a közönség sok részben elfajult izlésének hizelgő, gyakran botrány-intézetek a helyett, hogy azok lennének, a miknek lenniök kellene. *(Helyeslés jobbfelől. Felkiáltások balfelől: Hát a ballet?)*

T. képviselő urak, én elmondhatom, hogy soha, még fiatal koromban sem szerettem a balletet, de azt mondani, hogy a ballet egy ilyen intézetbe nem való, engedelmet kérek, mégis igen erős itélet, minthogy mióta a világ fennáll, minden ilyen intézetekben mindig volt és senki által olyannak, mely oda nem való, nem tekintetett. *(Ugy van! jobbfelől.)*

Azt mondtam, t. ház, azon kell lenni, hogy szállítsuk le az igényeket, hogy megfelelhessünk a rendelkezésünkre álló pénzzel is a szükségletnek.

Itt hallottam egy eszmét, benne van az általam tisztelettel említett körnek emlékiratában is, hogy: hja ez csak úgy lehet, hogy hazai erőket — némelyek szerint kizárólag hazai erőket — kell alkalmazni. Én, t. ház, a hazai erők fejlesztését nagyon helyesnek tartom, a hazai erőknek alkalmazását is helyeslem; de méltóztassanak nekem azt elhinni, hogy ha most kimondatnék, hogy az operánál csak hazai erők alkalmazhatók, a személyi kiadások roppantul fognának emelkedni, mert elzáratván a verseny, a hazai erők bizony megkövetelnék a maguk díjazását túl azon — nem mondom — a mit meg érdemelnek, hanem a mit adhatunk. *(Ugy van! jobbfelől.)* És ez természetes.

Utoljára a szinmüvészet annyira össze van kötve a nyelvnek tökéletes birásával, hogy az nagyon ritka eset lehet, hogy ilyen jeles magyar szinmüvész a külföldre menjen magának életpályát keresni; de a zene nem ilyen természetü. Eddig is tapasztaltuk azt, hogy a nálunk fejlett jeles müvészek és müvésznők, a mint egy bizonyos hirnévre tettek szert, másütt jobban díjaztathatván, itt hagyták az intézetet. Később ugyan többnyire visszajöttek, de már akkor, mikor müvészi életük legszebb idejét a külföldön eltöltötték. *(Ugy van!)*

Az mondatott, t. ház, és láttam tegnap is, hallottam ma is, hogy nem vették kellően komolyan azt a nyilatkozatot, hogy a költségeket lejebb kell szállítani, különösen miután hozzátette gróf Keglevich képviselő ur, hogy ez kezdetét veheti a jövő év derekán, de még helyesen elérhető csak egy pár év alatt, gondolom 1889-ben lesz.

Egyfelől — s ezt értem — a t. képviselő urak hangsúlyozzák a szerződések szentségét, nagyon rosszalólag szólalnak fel, ha valaki megpróbálja, hogy egy szerződést, a melyben valami formahiba van, ne tekintsem végleg kötelezőnek; másfelől megkivánják tagadni most a subventiót és általában leakarják azt szállítani, isten tudja milyen összegre. T. ház! Ez a kettő együtt nem lehetséges; *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon)* mert ha a szerződéseket tiszteletben akarjuk tartani, meg kell várni, mig azok lejárnak és csak a mint ez fokozatosan — mert a szerződések nem egyszerre járnak le — lehetővé lesz, kell a személyi kiadások reductióját keresztülvinni. *(Helyeslés a jobboldalon. Felkiáltások a szélső baloldalon: Hát az Excelsior!)* A képviselő uraknak azzal is

Digitized by Google

igen sok bajok van, én nem akartam róla szólani, mert hiszen talán a t. ház engedelmével az, a ki jobban szólhat, szólani fog róla — de hát először ez is olyan mű, melyet a világ legnagyobb szinpadjain mindenütt szinrehoztak; e tekintetben tehát nem lehet ellene szó, de másodszor — és ezt kérem tudomásul venni — nem is került 145,000 frtba, mint a minap olvastam, hanem ez összegből hiányzik legalább is a százezer. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Adatokat kérünk!)* Mihelyt egyszer valami, még ha positiv számtétel is nem illik a képviselő urak rámájába, azt már mindjárt nem hiszik. *(Derültség jobbfelől. Ellenmondás balfelől. Felkiáltások a szélső balról: Lássuk a számadást!)* Az adatok ott lesznek a számadásokban és meg fognak vizsgáltatni zárszámadásilag; eddig még nem tudtam, hogy a képviselőház főszámszékké akar átalakulni. *(Derültség jobbfelől.)* De, t. ház — és mindjárt befejezem beszédemet — *(Halljuk!)* meg kivánom még jegyezni azt, hogy a képviselő urak mindig hivatkoznak a törlések szükséges voltára s követelik a rögtöni törlést. A ma felszólalt képviselő ur már azt mondotta, hogy sok ott a fölösleges személyzet, nem az, a mely a szinpadon játszik, hanem a zsinórpadláson és isten tudja még hol van. Én ezt nem tudnám megmondani, bár nem hiszem, hogy több lenne a személyzet, mint a mennyi szükséges, de hogy a zsinórpadláson is kell a személyzet, a hol a diszletekkel bánnak és a biztosságról gondoskodnak, az kétségtelen. Tegyük fel azonban, hogy sok a személyzet, de jótállok érette, hogy ha az intendáns elbocsát közülök két embert, önök rögtön megtámadják, hogy miért bocsátja el. *(Élénk derültség jobbfelől. Ellenmondások balfelől.)* Csak vegyük azt, a mi felhozatott, az ugynevezett strikeja a zenekarnak; az intendáns, miután most a budai szinházban is tartanak egy operai előadást, mert a szerződést, miután Budapest egy város, csakugyan lehet úgy értelmezni, hogy az mindenik szinházra érthető, nem akart külön díjazást fizetni.

Ugy tudom, t. ház, hogy ezt a díjazást, mint positivot nem is fizeti, de kilátásba helyezte, miután a budai szinház saját körében fedezi a költségeket.

De mi történt, t. ház? Ez ugyanakkor rögtön, mint ma is, mintegy borzasztó zsarnoki fellépés támadtatott meg. Egy szóval önök azt akarják, hogy az intendáns takarékoskodjék, de ha egyetlen egy embertől is le akar valamit vonni, ott van a borzasztó zsarnokság. *(Ugy van! jobbfelől.)* Ily módon, t. ház, ügyeket rendezni nem lehet. *(Ugy van! jobbfelől.)* Egyébiránt beszédem bezárásául ismétlem azt, a mit már a pénzügyi bizottságban is megmondtam s a mit mindenki, a kiket érdekelt, a lapokban olvashatott, hogy miután én is okvetetlenül szükségesnek tartom, hogy ezen nagy, nem a mi viszonyainkhoz való kiadás lejebb szállíttassék, megrendeltem és készül is számítás, hogy az opera szinvonalának lehető megóvása mellett, mennyit s miként lehetne fokozatosan leszállítani. Mihelyt ez, a mint remélem, nem sokára kész lesz, elhatároztam, az opera s általában a szinügy iránt érdeklődő s azzal tüzetesen foglalkozó egyénekből tanácskozmányt összehivni s azzal megbeszélni, hogy mi úton lehetne a kitüzött czélt elérni. *(Helyeslés. Több hang a baloldalon: Szép bizalom az intendáns iránt!)* Nagyon nem szeretem azt a beleszólást, melyet nem értek, mert ha megértem, akkor nem bánom, de azt hiszem, hogy ezen eljárásomért gáncsot semmi esetre sem érdemlek. Ez, t. ház, nem bizalmatlanság sem az intendáns iránt, sem magam iránt, hanem miután ezen intézetek, különösen az opera kérdésének megoldása nem oly egyszerű, mint némelyek hiszik, az az óhajtás, hogy a ministeriumon s a kormányzati körökön kivül álló szakértők véleménye is meghallgattassék. *(Helyeslés jobbfelől.)* Ez azon út, t. ház, a melyen a dologgal tisztába lehet jönni; de ha ezt akarjuk, ma a kért subventiót megtagadni nem lehet, mert ez egyértelmű volna az operának bezárásával s ezért kérem a tétel megszavazását. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Komjáthy Béla: A t. belügyminister ur azt méltóztatott mondani, hogy én tegnapi beszédemben azt állítottam, hogy a magyar királyi operaház jogtanácsosa elkészítette a költségvetést s hogy azt a ministeri tanácsos helyben is hagyta. Hogy honnan vette ezt a t. minister ur, ezt felfogni képes nem vagyok, mert erről egyetlen egy szót sem szóltam, de nem is szólhattam, mert azt a szabályzatok értelmében az igazgató s az intendáns együttesen állítják össze az intézeti titkárral s tudom, hogy ez felterjesztetvén, a minister által hagyatik jóvá. Én, t. ház, a jogi tanácsosnak ilynemű működéséről nem szóltam s igy a czáfolat, melyet adni méltóztatott, ez alkalommal tökéletesen felesleges volt. *(Nagy zaj.)*

Darányi Ignácz: T. ház! Magához a fenforgó költségvetési tételhez részletesen szólni nem kivánok, miután részemről a tárgyat az igen t. ministerelnök ur nyilatkozata folytán kimerítettnek találom. *(Derültség balfelől. Felkiáltás: De igenis! jobbfelől.)* Hanem méltóztassanak megengedni, hogy egy eszmére nézve nyilatkozzam, a melyet az igen t. képviselőtársam gróf Keglevich István tegnap felvetni méltóztatott. *(Halljuk! Halljuk! Hosszantartó mozgás balfelől.)*

Azt mondotta az igen t. képviselő ur: „Az operaház első sorban luxus intézet, a nemzeti szinház országos érdek, mig az operaház fővárosi érdek is *(Felkiáltások: Igaz! Ugy van! Nem ugy van! Halljuk! Halljuk!)* s azért legyen szabad mellékesen megjegyeznem, hogy nem tartanám méltánytalannak azt, ha a fővárosi érdek szempontjából maga a

Digitized by Google

főváros is hozzájárulna azon segélyhez, a melyet az ország ad." *(Helyeslések.)* Ezen eszmét az igen t. képviselő ur felvetette ugyan, de tartozom azzal neki, hogy megjegyezzem, miszerint ő nem mint positiv indítványt tette ezt, mert maga is azt mondja, hogy ezt ő nem sürgeti, hanem csupán felhozni kivánta. *(Helyeslés.)* Azt mondja egy képviselő ur, hogy helyesen tette. *(Ugy van! balfelől.)*

Ha már tegnap is észre nem vettem volna azt, t. ház, hogy gróf Keglevich t. képviselő ur ezen eszméjét többen helyeslik, akkor nem szólaltam volna fel, de ép azért szólalok fel, hogy azokat, a kik ez eszmét helyeslik, az ellenkezőről meggyőzni iparkodjam *(Halljuk! Halljuk!)* és hogy ezt tehessem, azt a kérdést kell felvetnem magamnak, hogy vajjon a főváros, különösen a főváros, mint törvényhatóság a magyar szinügygyel, a magyar színészettel s általában a magyar culturával szemben kötelességét miképen teljesíti és teljesítette; és azt a kérdést is kell felvetnem, hogy vajjon van a főváros azon pénzügyi helyzetben, hogy azt az áldozatot meghozza.

Justh Gyula *(kösbeszól)*: Hát az ország?

Darányi Ignácz: Justh Gyula képviselő ur azt mondja: hát az ország? *(Élénk helyeslés.)* Megnyugtatására kijelentem, ha ugyan ez megnyugtatására szolgálhat, hogy a főváros pénzügyi helyzete ugyan nem válságos, de szintén komoly, mint az országé. *(Zaj. Mozgás.)* Azon téves felfogással szemben, hogy a főváros semmivel sem járul az operához, arra hivatkozom, hogy tulajdonképen az itt lakó, állandó fővárosi közönség az, a mely az operát első sorban fentartja, nem pedig a vidékiek, vagy csak télen itt lakók, vagy épen külföldiek, *(Zaj. Mozgás)* mert azt csak mindenki beismeri, hogy állandó publikum nélkül az operát fentartani nem lehetne. *(Zaj.)* Ez, t. ház, csak közvetett segélyezés, de a főváros, mint törvényhatóság az opera létesítését közvetlenül is előmozdította, mert mint arról az illető actákból bárki meggyőződhetik, a főváros az opera czéljaira egy dunaparti telket ajándékozott, melyet 403,202 forintért sikerült értékesíteni. Azt tehát kétségbevonni nem lehet, hogy a főváros tényleg járult az operaház létesítéséhez. De menjünk tovább. Itt van például a népszinház, mely, nem tagadom, hogy első sorban helyi jelentőséggel bir, de ki fogja kicsinyelni a népszinház magyarosítási feladatát, ki fogja azt mondhatni, hogy ez nem bir nemzeties jelleggel is? És a népszinházat a főváros törvényhatósága majdnem egészen a maga emberségéből alkotta, teremtette. A népszinház 650,000 forintba került és ez összeghez országos gyüjtés és adakozás utján nem járult több, mint 40,000 forint.

A többit a városnak lehet köszönni. De itt vannak a főváros másik oldalán levő szinházak is, a várszinház és a színkör. Ezek mindketten a város tulajdonai; subventiójukhoz az állam egy krajczárral sem járul, mert a subventiót csupán a város és a legfelsőbb udvartartás adja. Azt tehát senki sem mondhatja, hogy a főváros a szinészet iránt elegendő mérvben nem teljesítette volna erkölcsi kötelességeit. *(Hosszas zaj.)* De a fővárosban a magyar culturának nemcsak a szinészet az előmozdítója. A felnőttekre nézve igenis leginkább a szinészet utján, de az ifjuságra nézve az iskolák utjain lehet és kell elérni azt, hogy a főváros minden izében magyar legyen. Tisztán magyar culturalis czélra a főváros vallás- és közoktatásügyi költségvetési tételei szerint kiad évenként, mint folyó kiadást, rendkivüli kiadás nincs benne, 1.397,639 forintot. *(Általános éljenzés.)* Ezzel szemben, t. ház, a közoktatási bevétel csak 204,916 forintot tesz; e szerint az, a mit a főváros évenként tisztán és kizárólag magyar culturalis czélokra áldoz, 1.192,723 forint, *(Általános éljenzés)* úgy, hogy sok cultur-egylet lehet és támadhat Magyarországon, de hatalmasabb cultur-egylet, mint maga Budapest főváros közönsége, nincsen és nem támadhat s bárki meggyőződhetik róla, a magyarosodás oly gyors és nagy haladást sehol sem tett, mint épen Budapesten. *(Igaz! Ugy van!)*

Annak illustrálására, hogy mily nagy teher az, melyet a főváros a magyar cultura érdekében önkényt magára vállalt és önkényt visel, csak annyit legyen szabad megjegyeznem, hogy Budapest főváros egész területén az összes ingatlanok, a kereseti adók s a nyilvános számadásra kötelezett vállalatok után kivetett évi községi pótadó főösszege 1.645,825 forintot tesz s e szerint Budapest fővárosa, a maga községi pótadójának 72%-át tisztán magyar culturalis czélokra fordítja. *(Általános éljenzés.)* De ez csak a rendes budget. Ezenkivül az 1868-tól 1883-ig lefolyt időben vallás- és közoktatási és humanitarius épitkezésekre 4.302,913 forintot adott ki a főváros. Meg kell pedig jegyeznem, hogy a főváros pénzügyi helyzete különösen és első sorban ezen körülmény folytán, melyet kiemelni bátor voltam, nehéz. A kik a főváros ügyeit csak némi figyelemmel kisérik, tudják, hogy az adóemelést 1887-re csak úgy lehetett elkerülni, hogy a legszükségesebb kövezési kiadások töröltettek; méltóztatnak azt is tudni, hogy egy 20 milliós kölcsön felvétele napirenden van s erre szükség van azért, hogy a legszükségesebb csatornázási és vizvezetéki munkálatok teljesittethessenek, melyek a fővárosi közegészségügy javulásának elementaris feltételeit képezik.

A fővárosnál szó volt arról, hogy a pénzügyi helyzet sanálására ezen culturalis kiadások leszállittassanak.

De ezzel szemben azt az álláspontot foglaltuk el, hogy szabad mindenütt törölni, de ezen tételnél törölni nem szabad; azt az álláspontot foglaltuk

Digitized by Google

el, hogy ezen culturalis szempont a legmagasabb, a melynek minden egyéb tekintet feltétlenül alárendelendő. *(Helyeslés.)*

Ha már most igy áll a dolog, akkor méltóztassék figyelembe venni azt, hogy culturalis czélokra továbbra is ennyit áldozni csak akkor lehetséges, ha a főváros háztartása nem zavartatik meg s ha az újabb czímeken újabb áldozatokkal nem terheltetik. Ezért én részemről nem szeretném, *(Halljuk!)* hogy az itt felvetett eszme bárhol is gyökeret verjen, mert ha az megvalósulhatna is, mit nem hiszek, csak arra szolgálhatna, hogy a fővárosnak magyar culturalis missiója teljesítésében megbénittassék. *(Élénk helyeslés.)*

Ábrányi Kornél: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Előre kell bocsátanom, hogy én is azok közé tartozom, a kik nem tartják a parlament méltóságával összeférhetetlennek, hogy a parlament szinházi és művészi kérdésekkel behatóan foglalkozzék; mert a nemzeti culturának törvényes gyermekei ezek és habár nálunk a politica az első szülött s ezé a majoratus, de kell, hogy ha a vagyonban és hatalomban nem is, legalább a megbecsülésben a többi testvér is egyformán osztozzék. *(Tetszés balfelől.)*

Az iránt a házban nincs véleményeltérés, hogy a költség, melyet a szinházak az államtól kérnek, tulságosan sok. Az iránt sincs véleményeltérés, hogy a mi ebből a költségből a nemzeti szinházra esik, azt a ház szivesen megszavazza. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* A kérdés csak az, hogy az operaháznak előirányzott segély magában véve sok-e, vagy pedig azon eredményekhez képest sok, melyeket azokért az operaház nyujt? *(Helyeslés balfelől.)*

Az én nézetem, t. ház, az, hogy ezen összeg magában véve is sok, de tudnék eseteket, a mikor én ezt megszavaznám, hogy ha a magyar királyi opera azon eredményeket nyujtaná, melyeket a fővárosnak, mint egy világváros érdeke megkövetel. Mert valamint a magyar nemzeti szinház ennek a fővárosnak megadja a magyarosság szinezetét, épen úgy a magyar királyi operaháznak az a culturalis hivatása van, hogy ennek a világvárosias jelleget adja meg. *(Ugy van! balfelől.)* Ezzel a culturalis hivatással a nagyzás visszaélhet, de ezen hivatás teljesítése nélkül a főváros el nem élhet.

És, t. ház, engemet az nem hoz zavarba, hogy az operaház és a nemzeti szinház tételei még ma is a belügyministerium költségvetésében; a közigazgatási kiadások és bevételek közt foglalnak helyet, ugyanott, a hol később a tolonczok, a járványok és a csendőrök rovatai. Ez a multból maradt anomalia és ezt nem szemrehányásként emlitem fel. Mikor 1867-ben a ministeriumot újjá szervezték, szóba jött a multból maradt ezen anomalia megszüntetése is, mert a szinházi ügyek nem lévén közigazgatási, hanem culturalis ügyek és kellene is, hogy a szinházak sokkal kevésbbé lennének közmulató helyek, mint magasabb iskolák, hogy azok a belügyministeri tárczából a közoktatási tárczába helyeztessenek át.

De b. Eötvös József, a ki akkor első sorban nemzetiségi küzdelmekkel volt elfoglalva, arra kérte ministertársait, hogy miután neki ugy is elég baja van és lesz is, ne szaporitsák egyelőre gondjait a szinházi ügyekkel és maradjanak azok egy ideig a belügyministernél. Ez az ideiglenesség azóta folyvást tartott és időről-időre nem volt semmi ok, hogy annak megváltoztatását kivánjuk: ámde az időről-időre mélyreható bajok kutforrását okozzák; mert nem képzelek belügyminister, a ki mint ezt Tisza Kálmán ministerelnök ur tette a pénzügyi bizottságban, a ki ha őszintén kijelenti, hogy a szinház-kérdésekben nem jártas, nem is volt az és talán nem is lesz soha, hogy azért a belügyminister felelősségre vonassék, vagy plane elitéltessék. Mert nálunk a ministereknek nemcsak nem hibájuk, hanem úgyszólván külön szabadalmuk, hogy a művészi kérdésekben jártasak ne legyenek. Sőt nemcsak a ministereknek szabadalmuk ez, hanem némileg azon osztálynak is, mely a belügyministeriumban a szinházi ügyeket referálja. És ez az osztály a szinházi kérdésekkel ugy van, hogy mig a szinházi bajok, melyek mutatkoznak, könnyen volnának gyógyithatók, addig azokat ott fel nem ismerik és mikor felismerték, akkor már azok igen nehezen gyógyithatók. És mikor a bajokat már felismerték, akkor a szakértelem hiányánál fogva beáll a tanácstalanság fatalismusa, mely a létező bajokba mindig belenyugszik, sőt azáltal, hogy azoknak okait mindig a körülményekben keresi és nem az emberekben, még inkább fokozza. És a belügyministerium a szinházkérdéssel nem mehet tovább, mint a pénzügyi ellenőrzésig és minden szinházi kérdés, mely a belügyministerium elé kerül, véleményadás végett kiadatik a számvevőségnek. Hogy a számvevőségnél aztán több volna e tekintetben a qualificatio, mint az illető osztályban, azt sem kivánni, sem remélni nem lehet. És mégis alig van eset, hogy valamely szinházi kérdés ne a számvevőség utján intéztetett volna el a belügyministeriumban.

Igy azután előfordulhat, a mint elő is fordult, hogy a számvevőség művészi kérdésekben törli azt, a mi nem fix szerződés, vagy nem fix kiadás. Ezt teszi takarékosságból s midőn teszi, ezzel az egész művészeti irány van kitörölve. Mert például a Shakespeare-i vagy más tragédiákat nem lehet előadni ideiglenes személyzet alkalmazása és fizetése nélkül. Ha tehát a számvevőség takarékossági szempontból ilyeneket törül, azáltal egy egész művészeti irányt törül, vagy legalább is igen szük korlátok közé szoritja azt. Ehhez járul még az is, hogy a nemzeti szinháznak saját átalakitását és

Digitized by Google

villanyvilágítási költségeit is saját jövedelmeiből kellett fedeznie, a mi mindenesetre a nemzeti szinház művészeinek rovására megy. Mert azoknak, kik a nemzeti nyelvet és izlést fejlesztik, saját javadalmazásukra csak az marad meg, a mi föl nem megy oly kiadásokra, melyeket egészen más szempontból szoktak nézni az operánál.

Igy azután ezen viszonyok közt minden attól a véletlen szerencsétől függ, hogy akad-e alkalmas intendans, ki a szervezetben létező ezen hiányokat a saját okossága és tapintatosságával kipótolja; mert ha akad ilyen, akkor a szervezet jól működik és semmi baj sincs; de ha ilyen nem akad, akkor szükségképen be kell állania az anyagi és szellemi hanyatlásnak és a desorganisatiónak, *(Ugy van! balfelől)* mert daczára annak, hogy a multnak tapasztalásai világosan megmutatták, hogy az intendánsi önkény és omnipotentia mily óriási károkat okozhat a szinházaknak és a művészetnek, daczára annak, hogy már két izben tartott szinházi enquête-ek világosan megjelölték az irányt, hogy művészete felvirágzásának garantiái csakis az önálló szakigazgatás rendszerében találhatók fel; és daczára annak, hogy ezen enquête-ekre mindenkor a kikerülhetlen botrányok és visszaélések adták a kényszerítő okot, mégis, t. ház, a helyzet ma is úgy áll, hogy habár a szinházi szabályzatokban elméletileg le vannak fektetve az önálló szakigazgatás elvei, de gyakorlatban az intendánsi önkényre és omnipotentiára még ma is nyitva maradt az ajtó. És hogy ha egy intendáns a szabályrendeletek intentiójának ellenére, önkényt akar gyakorolni, vagy pedig a nemzeti szinház igazgatóját — mert az operánál a mult nyár óta egészen mások az állapotok — csak segédhivatallá akarja sülyeszteni, erre meg van a mód, azon viszonynál fogva, melyben az intendáns a belügyministerhez áll, továbbá az 1884. augusztusban megerősített igazgatósági szabályrendeleteknek 2. és 3. czikkelyében.

Ezek azon archimedesi pontok, a melyekből az intendáns a szakigazgatást mindig kilökheti sarkaiból; mert igaz, hogy a szabályrendeletek értelmében az intendánsnak közvetlen intézkedési joga nincsen, ámde minden apró ügybe beleavatkozhatik, minden intézkedést függőben tarthat, minden rendelkezés végrehajtását megnehezítheti és hogy ha semmi sem történhetik nélküle, akkor végkövetkezésben mindenben ő intézkedik és a szabályrendeleteknek azon czikkelyeit, melyek a szakigazgatónak önálló intézkedési jogát körülirják, illusoriusokká teheti. Illusoriusokká teheti azért, mert az egész igazgatósági szabályzatban és törvényekben nincsen sehol megjelölve és körülirva az az eset, hogyha az intendáns és a szakigazgató közt bármilyen fontos elvi vagy művészi kérdésben differentiák merülnének fel, hogy ez hogyan és miképen intéztessék el. Sehol sincs megjelölve és körülirva az az eset, hogy esetleg egy kitünő és jeles szakigazgató ne legyen kénytelen elnyomva lenni egy intendáns által, a ki talán nem az; sőt ha az intendáns és szakigazgató közt fontos kérdésekben differentiák támadnának és a szakigazgatónak volna igazsága, mégis ő volna kitéve az eltávozásnak és nem az intendáns. Mert ha az igazgató valaminek szükségét látja és az intendáns ellenzi, az igazgató nem mehet támogatásért a belügyministeriumhoz, mert a belügyministerium nem adhatna védelmet neki az intendáns ellen, ha ezt az intendáns ugy fogná fel, mint fegyelmi vétséget és ha a belügyministeriumban a legjobb akarattal volnának is a szakigazgató iránt, csak azt a tanácsot adhatnák neki, hogy jusson egyetértésre az intendánssal, a mi azt jelenti, hogy rendelje neki magát egyenesen alá az intendánsnak.

Ez az oka, t. ház, hogy ugyszólván az egész monarchiában nincsen olyan exceptionalis állás, mint nálunk a szinházi intendánsé. Nem tartozik felelősséggel másnak, csak a belügyministernek, de a belügyminister nem vonhatja felelősségre, mert a belügyminister csak arra ügyel, hogy az intendáns megtartsa a budgetet és megtartsa a szabályrendeletet. Ha ezt megtartja, akkor jogával él, bármit tesz; ha pedig nem tartja meg, vagy nem akarja megtartani, akkor erre nézve mindig hozhatja azon kényszerhelyzetbe a belügyministert, hogy vagy a szabályok megváltoztatásába, vagy a budget túllépésébe beleegyezzék; mert a belügyminister nem veheti magára azt a felelősséget, hogy ő a szinházi igazgatás részleteibe beleavatkozzék. *(Helyeslés balfelől.)*

Igy azután, t. ház, az állam által a szinházaknak nyujtott pénzek ugyszólván a rendelkezési alap jellegével birnak, melyeket a belügyministeriumnál pontosan és szabályszerüen elszámolnak, de melyekért tulajdonképen felelősségre vonni nem lehet senkit, mert a belügyministerium nem alakulhat soha fegyelmi bírósággá az intendáns irányában és mert a belügyminister csak azt mondhatja az intendánsnak: ennyi pénzt adok és többet nem és ha a szinház virágzik, akkor minden érdem az intendánsé, ha pedig rosszul mennek a dolgok, akkor mindenki hibás, csak az intendáns nem. *(Derültség balfelől.)*

És, t. ház, ha itt ez a kérdés felmerülne: hogy ha tehát ebben a szervezetben annyi hézag van, hogyan történhetett mégis, hogy ez a szervezet tovább mint 10 évig oly szépen működött? arra a válasz nagyon egyszerü: *(Halljuk! Halljuk!)* mert báró Podmaniczky Frigyes azt, a mi ebben a szervezetben le volt téve elméletileg, a szakigazgatási rendszert igyekezett megvalósítani gyakorlatilag. A nemzeti szinház vezetését átengedte teljesen Paulay Edének, kinek neve egy fényes korszakot képez e szinház történetében; *(Ugy van! Igaz! balfelől)* és az operában ugyanazt tette volna

Digitized by Google

ha annak is lett volna egy Paulaya. Az ő korszakától a bizalmatlankodás ép oly távol állott, mint a bizalmaskodás; alatta a nemzeti szinház európai szinvonalra emelkedett, az operaház pedig, költségesebben bár, mint kellett volna — azt beismerem — berendeztetett és működésre képessé tétetett. És ha voltak hibák, mint csakugyan voltak is, de volt a mellett komoly művészi törekvés, *(Ugy van! a baloldalon)* volt a mellett művészi eredmény. *(Ugy van! balfelől.)* És megvallom, a magam részéről igaztalannak tartom azt az állitást, hogy a mostani állapot az operánál szükségkép a Podmaniczky-korszak hibáiból folyna. A magam részéről a jelenlegi intendáns ur iránt a legnagyobb tisztelettel viseltetem; tisztelem egyéni tulajdonait, sokoldalúságát *(Derültség balfelől)* és nagyon kivánnám, hogy működése, melyhez a kedvet megmutatta, mikor arra ugyszólván önkényt vállalkozott, sikeres legyen. De be kell vallanom, hogy a t. intendáns urnak eddigi egy évi működése nem volt szerencsés. *(Ugy van! balfelől.)* Mert ő az állásával és feladatával járó nehézségeket sem akkor nem látta tisztán, mikor arra ugyszólván önkényt vállalkozott, sem azóta és ez okozza, hogy a nehézségek ő alatta nem hogy kevesbedtek volna, hanem szaporodtak és súlyosodtak. Mert mindenki más, a ki minden előkészület, a viszonyok és az emberek ismerete nélkül, egy ily fontos és kényes positióba lép, első teendőjének, sőt kötelességének tartotta volna, hogy ugy a czélokra, mint az eszközökre, de legkivált a modor és az eljárásra nézve, *(Ugy van! balfelől)* melyek a szinház vezetésében legfontosabbak, tisztába jöjjön másokkal és önmagával, *(Ugy van! balfelől.)*

Nem tudom eléggé hangsúlyozni e két szót: modor és eljárás és merem mondani és a kinek csak egy kis érzéke van a szinház vezetése iránt, érteni fogja, hogy minden oly szervezetben, a hol az egyéni qualificatiók nagy része nem annyira szerzett jog, mint isten ajándéka, mert intendánsokat ki lehet nevezni, de művészeket kinevezni nem lehet. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Minden szervezetben, a hol szerződés kötelesség, kötelezettség minden oly emberekre terjed ki, a kikről kötelesség, kötelezettség mellett ép oly fontos dispositio — hogy oly szervezetben, melynek szolgálatát nem lehet pénzzel mérni és a szellemet nem lehet rendeletekkel regulázni és melynek tagjai közt a felsőbbséget csak a művészi szellem veszélyeztetésével lehet bureaucraticus formákban érvényesiteni — mondom — minden oly szervezetben a modor, a tapintat és az eljárás a legfontosabb tényező, *(Helyeslés. Ugy van! a bal és szélső baloldalon)* hogy a hivatallal járó méltóság méltánytalansággá, az egyéni erő erőszakossággá, a szivósság konoksággá, a tekintély az alárendeltekre nézve nyomasztóvá vagy sértővé lehet. *(Ugy van! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

De nemcsak a művészi testületre van nagy hatással a modor, tapintat és eljárás, hanem magára a közönségre is. Ennek is meg van a maga psichologiája, mert a közönség nemcsak egy mulató vagy mulatni akaró tömeg, hanem a művészi culturának leghatalmasabb tényezője és mint ilyen, itélő biró is. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)* A közönségnek mindenkor meg van a maga izlése, melyet egy jobbal felcserélni mindig kész, de egy rosszabbal, legalább akarva, soha. És a közönség szinházba járó kedve lassan megapad és a szinházból elmarad, ha azt kezdi észre venni, hogy az intendáns modorában vagy eljárásában van valami olyas, a mi a szinházakat nem Thalia templomainak, hanem csak privát birtokoknak tekinti, *(Zajos tetszés a baloldalon)* melybe a közönséget csak azért bocsátják be, mert fizet és mert a közönség pénzére szükség van. *(Ugy van!)* És valóban bámulatos az a leleményesség, melylyel Keglevich István intendáns ur és azok, kik érdekében a sajtóban irnak, a legnagyobb találékonyságot fejtették ki mindazon okok felsorolásában és megindokolásában, hogy a közönség mostanság miért nem jár oly nagy számmal a szinházakba, mint a mult években? Tegnap is volt szerencsém gr. Keglevich István képviselőtársamtól hallani erre vonatkozó indokolást; ámde mindezen indokolásban, mely előhozatott, csak egyetlenegy érv nem fordult elő soha; az a feltevés, hogy vajjon maga az intendáns ur is nem contribuál-e ahhoz, hogy a közönség a szinházaktól elidegenedjék?

Ez a kérdés, mint feltevés soha elő nem fordult, mert az intendáns ur azt hiszi és talán hiheti, hogy ha ő reggeltől estig mindig szinházi ügyekkel foglalkozik, folytonosan tevékenykedik, parancsol, embereket felfüggeszt, kiengesztel, ebédeket ad és ebédekre megy, hogy akkor minden a legjobb rendben van és csak személyes ellenségei lehetnek, a kik az ő működésével megelégedve nincsenek. Az a kérdés, hogy vajjon a közönségre nincsen-e hatással az is, hogy az intendans ur nem tud, vagy nem akar rokonszenvet kelteni maga iránt, ez a kérdés nem merült fel; sőt azt hiszem, hogy ha az intendáns urnak ez az eszébe jutott volna, csak azért is az eddigi utat követte volna, mert ha az intendans ur multját nézem, határozott törekvést látok abban a népszerütlenség keresése felé. *(Nagy derültség.)* Alig tudok valakit, a ki a népszerütlenségben oly gyönyört találna, mint gr. Keglevich István. *(Derültség.)* És én ezt rendkivül nagyra tudnám becsülni, ha nagy elvekért, nagy czélokért volna, vagy ha biztos volnék abban, hogy ennek forrása is nem az, mi másoknál a népszerüség vadászata.

De bármint legyen is, ez lehet egy nagyon érdekes jelenség, ez azonban bizonyos, hogy oly állásban, mely eminenter rá van szorulva a közönség

Digitized by Google

rokonszenvére, a művészetnek rendkivül nagy károkat okozhat. *(Zajos helyeslés a bal- és szélsőbalon.)* És, t. ház, én rám nézve legalább meglepő volt és nagy elismeréssel constatálom azt, hogy az intendáns urnak tegnapi felszólalása, melynek tapintatos, nyugodt modora, vitatkozási módja megmutatta, hogy az intendáns urnak van tehetsége az ellenkezőre is. *(Ugy van! Ugy van!)* Hisz ha az intendans ur a lefolyt év alatt ugy cselekedett volna, mint a hogy tegnap beszélt *(Derültség. Felkiáltások. Ugy van! Ugy van! a bal- és szélsőbaloldalon)* akkor én most nem tehetnék egyebet, mint az ő érdemeit magasztalhatnám ezen a helyen és biztos volnék benne, hogy legalább százezer frttal kevesebb volna a szinházi deficit. *(Élénk derültség a bal- és a szélső baloldalon. Felkiáltások: Ugy van! Ugy van!)*

De, t. ház, hogyan áll az év története, szemben az intendáns ur tegnapi beszédével? *(Halljuk!)* Mikor most egy esztendeje az intendáns ur átvette hivatalát b. Podmaniczky Frigyes kezéből, kezdte nem az ismerkedési tanulmányokon, hanem az ismerkedési estélyeken; mindjárt az első időben mindent jobban akart tudni, érteni, mint azok, kik a dolgokkal éveken át foglalkoztak. Rögtön az első hetekben köztudomásu lett az a — nem is tudom, hogy fejezzem ki magamat, hogy meg ne bántsan az intendans urat — hogy semmi, a mi nélküle történik nem lehet jó és minden a mi általa történik, nem lehet rossz. Az intendans ur tanácsot nem kért, ellenmondást nem türt. És mindjárt az első hetekben történt az, hogy a nemzeti szinház kitünő igazgatója, a ki a nemzeti szinháznak dramaturgja is, álarczosbáli meghivókat irt alá és expediált a nemzeti szinház tagjainak, figyelmeztetvén a hölgyeket, hogy ha ingyen dominót akarnak kapni, kaphatnak az operánál. *(Derültség a bal- és szélső baloldalon, Mozgás a jobboldalon.)*

Hogy mily hatása van ilyen dolognak egy művészi testületre, azt nem szükséges részletesebben fejtegetnem, *(Ugy van! Ugy van! a bal és szélső baloldalon.)* Különösen oly szervezetben, hol az intendanssal ujjat huzni annyi, mint kitenni magát a biztos üldöztetés minden nemének, a védelem reménye nélkül, sőt esetleg existentiájának koczkáztatásával is. *(Ugy van! Ugy van! a bal és a szélső baloldalon.)* Mert vannak ugyan szinházi törvények és fegyelmi biróság, de hát láttuk hogy miképen működnek azok. *(Ugy van! Ugy van! a bal és szélső baloldalon. Derültség.)* És ha nem is láttuk volna, tudnunk kellene, hogy a szinházi biróság tagjai ép ugy alárendeltjei az intendansnak, mint a vádlottak. *(Helyeslés balfelől.)*

Tehát most egy éve az álarczosbálok miatt művészi programmról szó nem lehetett s az teljesen háttérbe szorittatott. A nemzeti szinháznál kimondatott az átalakítás szüksége és az átalakítás keresztülvitetett, de nem helyesen, mert a földszinti páholyok egy része a kibővített erkély által kellemetlenné lett, az erkélyek egy részéről pedig nem lehet a szinpadra látni. *(Ugy van! a bal- és szélsőbaloldalon.)* A mi a közönséget illeti, a szinházba járó közönség régi tapasztalások szerint két részből áll: az egyik, a mely nézni megy oda, a másik a mely magát nézeti *(Ugy van! balfelől)*; de a művészetet fentartó és istápoló nagy törzsközönség nem az utóbbiakban, hanem az előbbiekben található fel. *(Ugy van! balfelől.)* Ezen törzsközönségnek semmi sem esik kevésbbé jól és semmit sem kedvel kevésbbé, mint ha azt kezdi észrevenni, hogy oly intendaturai korszak kezdődik, hogy a szinpadon nem neki játszanak. *(Ugy van! balfelől.)* Ha ezt a közönség észreveszi, a szinházba járók kedve elapad; csak a preèmireket nézi meg puszta kiváncsiságból, de a szinházba járás rendes szükségét érezni megszünik. *(Ugy van! balfelől.)*

Ezek psychologiai okok, t. ház, de olyanok, mint a climaticus átváltozások, a melyeknek hatását rögtön kimutatni statisticailag nem lehet, de a mely kimaradhatatlan. *(Ugy van balfelől.)*

Ehhez járultak még azon provocatiók, a melyekkel az intendáns ur részint mellőzések, részint figyelmetlenségek alakjában az operaház bérlő közönségét már az első időben megriasztotta. Minthogy pedig a nemzeti szinháznak is nagy részben az a közönsége van, mint az operának, világos, hogy ezt a nemzeti szinház is megsínylette. Ezekhez járultak, t. ház, azok a conflictusok is, melyekkel az intendáns ur elődjének rendszerét bevádolta s én nem tehetek róla, de a t. miniterelnök ur előbbi megjegyzéseire meg kell mondanom, hogy nem ezen az oldalon vannak azok, a kik gróf Keglevichet és Podmaniczkyt egymással szembehelyezik, hanem gróf Keglevich István az, a kinek tette folytán báró Podmaniczky Frigyes kénytelen volt saját neve alatt nyilatkozni. *(Ugy van! a baloldalon.)* Ez nyilvános dolog. Erre mi csak hivatkozunk, de nem azért, hogy megtegyük, mert már meg van téve. *(Ugy van! balfelől.)*

Azon conflictusok következtében, melyekkel a jelenlegi intendáns ur elődjének rendszerét bevádolta és annak majdnem összes tényezőit gyanusította a mult nyáron a sajtóban, alig volt egyébről szó, mint az operaház belügyeiről. *(Ugy van! balfelől.)* És vajjon, t. ház, ezek is közönség vonzó momentumot képeztek- e? *(Tetszés balfelől.)*

Én, t. ház, felfogom a t. belügyminister ur kényszerhelyzetét, a melybe ezen conflictusok folytán jutott, mert azon vádak által, melyekkel az intendáns ur elődjét illette, a belügyministerium is vádolva volt, mert mikép volt az lehetséges, hogy a belügyminister ur éveken át eltürt egy oly gazdálkodást, a milyennek gróf Keglevich István elődjének rendszerét bemutatta? *(Ugy van! balfelől.)* A belügyministerium tehát nem tehetett mást,

Digitized by Google

minthogy az intendáns ur akarata szerint megváltoztatta az operaház szabályrendeleteit és az összes hatalmat, természetesen a felelősséggel együtt, az intendáns ur kezébe tette le. Ezzel a felelősséggel, t. ház, most már leszámolhatunk, mert az egész operaházi conflictus és a nagy epurationalis hadjárat az intendáns ur rovására dőlt el, a midőn rászorult ugyanazon emberre, a kit meghurczoltatott, a kit igazgatói állásától megfosztott és karnagyi állásából is elbocsátott. *(Ugy van! balfelől.)*

Az intendáns urnak művezetési működése pedig miben culminált? Az „Excelsior" balletben, melynél, elismerem, hogy épugy jót akart, mint az epurationalis eljárásnál; melyben ha magának nem is használt vele, de okvetlenül használt vele utódjának. E tényt elismerem. És használni akart az „Excelsior" ballettel is, mert pénzügyi eredményeket akart bemutatni, de elítélte e vállalkozását ő maga tegnapi beszédével, a mikor azt mondta, hogy az operát látogató közönségnek hozzá kell szokni, hogy új operát nem kap, mert nincs pénz. Ha ez igaz, akkor az „Excelsior" ballet el van ítélve.

A mi az operánál az állapotokat illeti, t. ház, az tény, hogy a közönséget csak jó zenével lehet meghódítani és megtartani, mert Budapesten a jó zenének van nagy közönsége és hála istennek, hogy a rossz zenének nincs. De mikor egy egész intendánsi rendszer a látványossági betegségbe esik, akkor nagyon világos, hogy ez ledönti a művészeti korlátokat s az egész intézet szellemét tyrannisálja.

Mert hogy lehessen kívánni azt, hogy az operának művészi erői ambitióval működjenek, mikor ott egy balletcultus, mint művészeti esemény szerepel? és mikor az intendáns ur, ki pár hónap előtt szónokolt a hazai erők fejlesztéséről, egy hangverseny-énekesnőnek mesés összegeket fizet. *(Zajos helyeslés balfelől.)*

T. ház! Hosszasabban szólanék még az operaház ügyeiről, *(Halljuk! Halljuk!)* valamint arról is, hogy e kiállítási szempontok mily határig jogosultak és mily határoknál kezdődnek azok károsakká válni, ha a belügyminister ur meg nem igérte volna, hogy az operaház ügyeiben enquête-et fog összehívni, mely mindezen ügyeket tárgyalás alá vegye. Én ezen eszméhez hozzájárulok, de óhajtanám azt kiegészíteni, *(Halljuk! Halljuk!)* mert az operaház ügyében összehívandó enquête ugy sem lehet tisztán pénzügyi enquête, mert az operaháznak pénzügyeit nem lehet a rendszer, a művezetés és művészeti kérdések tárgyalása nélkül megoldani, és ha már egy enquête ül össze, melynek gyakorlati értékét abban látom, hogy világosságot fog árasztani a szinházi ügyekben, nagyon óhajtanám, hogy a szükséghez képest ezen enquête kiterjeszkedhessék a nemzeti szinház ügyeibe is. *(Helyeslés balfelől.)* Mert a nemzeti szinháznál ma még nincsenek oly bajok, a melyek a nyilvánosság elé törtek volna, de mutatkoznak és nem volna óhajtandó, hogy megvárjuk azt, hogy a nyilvánosság elé törjenek, mert akkor azokat sokkal nehezebb orvosolni, mint az operánál.

Igy például a mostani intendatura alatt az igazgató intézkedési joga kezdettől fogva a referensi hatáskörbe szorittatott; a szakigazgató, a ki intézkedéseiben idejével nem rendelkezhetik szabadon, ez által az egész intézet gépezetének mozgását megváltoztatja s ehhez járul még az is, hogy a nemzeti szinháznál a szakigazgató egyszersmind dramaturg, az összes gazdasági ügyek referense és főrendező; ha idejével szabadon nem tud rendelkezni, nagyon világos, hogy sem próbákra, sem az előadások stylszerűségére annyi gondot nem fordíthat, mint a mennyit a nemzeti szinháznál fordítani kell és innen van, hogy igen fontos és classicus darabok gyakran csak egy próbára adatnak elő; az előadáson meglátszik néha a szerep nem tudás, a rendezésben a lazaság, szóval az előadás nem összevágó.

Továbbá eddigelé a nemzeti szinház igazgatójának szabadságában állott *(Halljuk! Halljuk!)* a nemzeti szinház első rangú művészeinek rövid időre megengedni, hogy a vidékre vendégszerepelni menjenek. Ez semmi fennakadást nem okozott, mert egyszerre mindenki ugy sem játszhatik. Ez csak buzdítás volt, melyet az illető tagok siettek megérdemelni. És ennek három irányban van kiváló fontossága.

Az egyik az, hogy a nemzeti szinház első rangú tagjai, kik érdemeikhez képest nincsenek kellőkép jutalmazva, e vendégszereplések által javítottak anyagi helyzetükön. *(Helyeslés balfelől.)* A második az, hogy a vidéki szinészet, mely nagy nyomorral küzd és nagy culturalis hivatást végez, az államtól semmi támogatásban nem részesül, kivéve a nyugdíjra adott 5,000 forintot. A nemzeti szinház tagjai gyakran néhány fellépéssel megtudtak menteni ily társulatot a bukástól. *(Helyeslés balfelől.)* Harmadszor a magyar nyelv és izlés terjesztésének érdeke is megkivánta, hogy a nemzeti szinház első rangú tagjai időnként megjelenjenek a vidéken, a mi által a közönség érdeklődését felszították és a vidéki szinészeknek pedig mintául és iskolául szolgáltak. *(Élénk helyeslés balfelől.)* A jelen intendatura alatt ez egyszerűen be lett szüntetve, eleinte azon indokolással, hogy majd az intendáns ur maga fog rendezni ily vidéki expeditiókat, de e terv a pozsonyi expeditio után elesett. S ez nem is lehet másként, mert ha a a nemzeti szinház egyes tagjainak vendégszereplései emelik a vidéken a nemzeti szinház nymbusát: ámde ha tömegesen mennének, ennek bizonyos vándorlási jellege volna.

Egyes esetben ez is emelhetné a szinház

Digitized by Google

nymbusát, de lehetnek esetek, a mikor nem. Végül nem hallgathatom el azt sem, hogy a vidéki színészet a nemzeti színháztól eddigelé azon csekély bonumban részesült, hogy ama külföldi darabokat, melyek előadási jogát a színház megszerezte, ingyen engedte át a szegény vidéki színházaknak. Az új intendáns azt is megszüntette, a mi által valóban csak filléreket vesz be a nyomorultan tengődő vidéki színészektől. Mindez, t. ház, elég fontos arra, hogy az összehivandó enquête ezekre is kiterjeszsze figyelmét. Ez a belügyministeriumnak csak könnyebbségére szolgál és ez maga nem involvál semmi bizalmatlansági momentumot. Ennélfogva bátor vagyok a következő indítványt beadni. *(Olvassa)*: „Az operaház ügyében összehivandó enquête a fölmerülhető szükséghez képest kiterjeszkedhetik a nemzeti színház ügyeire is.“ Ajánlom ez indítványomat elfogadásra. *(Hosszantartó élénk helyeslés a baloldalon.)*

Vadnay Károly: T. képviselőház! Csak igen rövid időre kérem a t. ház becses figyelmét. Nem szándékozom az ugyis nagyon elmérgesült s immár az utczán is meghurczolt személyi kérdések tüzét sziani s füstjét fújni; mert fontosabb előttem maga az ügy, melynek bajait ugyis csak a tárgyias vizsgálódás utján lehet orvosolni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

A felszólalásra két ok készt. Egyik: szavazatomnak rövid indokolása; a másik: a nemzeti színház iránti mélyebb érdeklődésem. *(Halljuk!)*

Nem érheti sem a kormányt, sem pártunkat a szemrehányás, hogy az operaház aggasztó pénzügyeit akár mentegetni, akár szépiteni törekednék. Ugy a ministeri indokolás, mint a pénzügyi bizottság jelentése határozottan kimondják, hogy az operaháznak évről-évre nagyban emelkedő kiadásai és hiányai teljességgel nem felelnek meg a mi pénzügyi viszonyainknak, a bajon tehát segiteni kell, ha másként nem lehet, bérbeadással.

Azzal azonban, ha a tételt nem szavazná meg a ház többsége, segitve nem volna, mert ez igen valószinüleg maga után vonná az operaház bezárását, a mikor aztán pár száz alkalmazottnak érvényben álló szerződéseit, sokaknak több évre, ki kellene fizetni, mert az illetők pör utján is bizonyosan megnyernék követelésöket. A kártalanitás pedig kétségkivül oly nagy összegbe, még pedig teljesen kidobott, mert semmit sem gyümölcsöző összegbe kerülne, a mennyivel az operaház rongált viszonyait helyes intézkedések és jó vezetés mellett, teljesen erős lábra lehet állitani. Nem is emlitve tehát az intézet müvészeti fontosságát és azt a csorbát, melyet megszüntével culturai törekvésünk egy ága és a fejlődő főváros élete szenvednének, csupán a legszigorúbb szempontból is hasznot e tétel megtagadásából semmiképen sem várhatnánk. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)*

Ime, a kényszerhelyzet, mely a tétel megszavazását követeli tőlünk, még ha nem sok kedvünk is van rá. E kényszerhelyzet előtt hajolok meg én is, midőn megszavazom, bizva, remélve, hogy az orvoslás megtörténik s hogy miként, az a mélyen tisztelt belügyminister ur feladata és felelőssége. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Mondhatják némelyek, hogy a bérbeadás segithetne. De megfontolás és jókora idő kell ahhoz is, hogy megbizható bérlőt kapjunk. A ki hirtelen vállalná el, arra én nem merném bizni az intézet vezetését.

Felszólalásom második okára térve, ez egy óhajtás, melyet — ha jól emlékezem — a pénzügyi bizottság körében is megpendítettek. Ez az, hogy a két szinház állami segélyezését jövőre ne vonják egy kalap alá, hanem különözzék el két tételre.

A pénzügyi bizottság jelentése is kiemeli, hogy a nemzeti szinház közmüvelődési és nemzeti hivatása sokkal nagyobb, mint az operaházé. Ugyanezt mondta gróf Keglevich István képviselő ur tegnapi beszédében. Komjáthy Béla képviselőtársunk sem gondolkozik másképen. Nincs és nem is lehet kárhoztató kifogás ez intézet ellen, mert teljesiti buzgón feladatát, költségeinek emelkedése természetes, mivel drámai előadás most már hetenként nem négy, hanem hét estén van s a mi az utolsó években tetemesen szaporitá a költekezést, az nem a müvészeti működés, hanem a befektetések rovatába tartozik. Nem lévén e szinháznak szellőztetése, a mélegebb estékre való tekintetből be kellett hozni a villamvilágitást, hogy legyen több nyári közönség; továbbá az izlés rég követelte, hogy az előcsarnok és foyer egy müintézethez méltó külső dísszt kapjanak; végül tüz- és személyzet biztonsága végett a roskatag szinpadot újjal kellett fölváltani s a kopott nézőtért is átcsinositani. De mindezek rendkivüli kiadások, egyszer fordultak elő s nem rontják többé a költségvetést.

Nem is sokalja senki e müintézet évi segélyezését, a 99,000 forintot, melyből 27,300 forint meg is térül az intézet saját alapjaiból. Elfogadhatják ezt a komolyabban gondolkodó nationalisták is, mert habár e szinház nyelve és szelleme által nemzeti, de játékrendjében nemzetközi jellegü s ha e hazában más nemzetiségi iró tud jó darabot irni, azt is szivesen bemutatja fordításban, mint tette nem oly rég egy pár eleven szerb vigjátékkal. Ha több teremne hasonló, többször is szivesen tanusitná e helyes tekintetet.

De bár a nemzeti szinház támogatásának szándéka általános a házban, mit kell tapasztalnunk mégis? Azt, hogy például a függetlenségi párt kénytelen megtagadni tőle az állami segélye-

Digitized by Google

zést: (*Ellenmondások a szélső baloldalon.*) mivel egybe van foglalva az operaházával, melyet ellenez.

Igaz, hogy ha — a mi valószinű — a többség megszavazza a tételt: pénzügyileg a nemzeti szinház nem veszit semmit; de nem buzdítja az az erkölcsileg ható tudat, hogy midőn irányában a ház minden pártján egyenlő volt az elismerés: ez a ház szavazatában is teljesen ki van fejezve. (*Helyeslés.*)

Könnyű ezen segíteni jövőre: egy sorból lesz kettő, ez az egész.

És kell is segíteni, mert ma még nem tudván senki, hogy egy év mulva mi történik az operaházzal; a nemzeti szinház fontosabb és állandóbb érdeke megkivánja a költségvetési elkülönzést. (*Helyeslés a jobbolbalon.*)

Gróf Keglevich István képviselő ur tegnap azt mondá: operai válság nincsen és nem is volt, legfölebb intendánsi válságról lehet szó. Tette e nyilatkozatot bizonyára ama méltánylandó okból, hogy inkább magára hárit mindent, semhogy amaz intézet sorsát, melyet szolgál, ingadozónak higyjék. De ez nem változtat a tényen. Ha nem volna operaházi válság: akkor a ministeri indokolás nem említi a bérbeadást, mint szükségben segítő módot.

Ez is bizonyítja, hogy az operaház vezetése különböző módokon történhetik. Ellenben senki sem óhajtja, nem is akarhatja, hogy a nemzeti szinház állandóan ne maradjon meg amaz igazgatási formában, a minőben most is, e kedvezőtlen időben oly jól megfelel hivatásának. (*Helyeslés.*)

E különbség eléggé indokolja a tétel kétfelé választását, a mit én — nem akarva a vita lefolyását késleltetni — ezuttal formaszerű indítványnyal sürgetni nem kivánok, csak a jövőre kivánom, hogy bármi történjék is az operaházzal, magát a nemzeti szinház állami segélyezését kedve szerint megszavazhassa az egész képviselőház, a mint megszavazná most is, ha külön tétel volna. És ez bizonyára csak növelné e nemzeti műintézet nymbusát és még nagyobb buzdítással hatna az egész személyzetre. (*Helyeslés.*)

Ezek előadása után kijelentem, hogy az együvé foglalt tételt abból az okból fogadom el, mert ismétlem: e nélkül az operaháznak meg kellene sztinnie s az állam a sok szerződött tag kártalanítása miatt még többet vesztene, művészeti szempontból pedig hosszú időre veszthetne el egy olyan műintézetet, melynek mindenféle bajait sürgősen és erélyesen orvosolni kell, de a melyről — ha már egyszer nevezetes vívmányként létezik — lemondani vajmi szomorú dolog volna. (*Élénk helyeslés jobbfelől.*)

Herman Ottó: T. képviselőház! Két irány az, a melyben én a szőnyegen levő ügyhöz megjegyzéseimet tenni akarom, telhetőleg a legnagyobb objectivitással. (*Halljuk! Halljuk!*)

Az egyik irány: a szinügy állása általában, a másik ügy az intendánsi kérdés, t. i. az, mely ma általános ingerültséget okoz a közönség számos körében.

Mindenekelőtt meg akarom jegyezni, t. ház, hogy nagyon sajnálom azt, hogy az ügy olyan arányokat öltött, a minőket öltött. Én azt hiszem, hogy tekintettel a jelen helyzetre, tekintettel ezen nemzetnek súlyos bajaira, a helyzet fenyegető voltára, lehetetlen, hogy a törvényhozás teljes munkarendjét és mindenét tökéletesen egy intendánsi kérdésnek rendelje alá. (*Élénk helyeslés a szélső baloldalon.*)

A második dolog, melyre megjegyzést kell tennem, az, hogy legjobb meggyőződésem szerint a magyar szinészet ügyét, tehát az operáét is nem az intendáns-kérdés szempontjából, sem a jelenlegi pénzügyi bajok szempontjából, hanem a fejlődés szempontjából kell megítélni, mert én akként vagyok meggyőződve, t. képviselőház, hogy ma, hívják bár az opera intendánsát gróf Keglevich Istvánnak, vagy báró Podmaniczkynak, vagy bárkinek, egy circulus vitiosus van, a mely circulus vitiosusban van egy helyzet, a melyből másképen kibontakozni nem lehet, csak egy cardinalis rendszerváltoztatással. A mig ezen rendszerváltoztatás be nem következik, az egyik intendáns örökli és növeli elődjének a bajait és a bajokon segítve nem lesz.

T. képviselőház! Én kimondtam azt a szót: a fejlődés szempontjából kell ítélni. Nagyon sajnálom, hogy t. előttem szólott Vadnay Károly képviselő ur, a ki velem együtt — a messze multban, a negyvenes évek derekán — velem együtt tapsolt a magyar szinészet voltaképeni megalapítóinak és oszlopainak, a helyett, hogy kifejtette volna a kifejlődést magát és szembeállította volna a mai helyzettel, ő csak a pénzügyi kényszerüséget, ezt a mostani szempontot domborítja ki és védi azt, a mi meg nem tartható.

Hát, t. képviselőház, velem szemben elmondhatja bárki, hogy én magam mi jogon szólok egyáltalán a szinügyhez, én, a ki a szavaló és éneklő művészetekkel szemben ma körülbelül abban a helyzetben vagyok, a melyben van a vak Munkácsy képével?

T. képviselőház! Az én helyzetem nem volt mindig olyan; én a szinügybe mélyen betekintettem és azok a most működő erők, azoknak színejava ki fogja nekem állítani a bizonyítványt, hogy mint kolozsvári criticus, tárgyilagosan és akként biráltam a szinművészetet, hogy ellene egyáltalán kifogást nem tehetett senki sem. Ez az én jogosultságom.

T. képviselőház! A bajok baja az, hogy az

Digitized by Google

operaház, a nemzeti szinmüvészet ugyanazokon a nyomokon halad, a melyeken halad a mostani kormányzat, a mely nyomokon a kormányzat a társadalom fölfogását tökéletesen felforgatta, rossz irányba terelte. *(Igaz! a szélső balon.)*

A belügyminister maga rámutatott Párisra. Hát, t. képviselőház, a bajok baja az, hogy a midőn a főváros nem bir annyi közönséggel, hogy egymással versenyre keletkező intézeteknek folytonosan szolgáltasson törzsközönséget, a melynek folytonosságától függ az intézmény fentartása, akkor párisi mértéket állítanak fel a következtetésekre.

T. képviselőház! Mi volt a szinmüvészet régen? A magyar szinmüvészet főleg szavaló művészet volt, a mely egy nagy nemzeti missiót teljesített akkor, a midőn a nemzet minden egyéb culturalis intézménytől az ő óhajtásainak, nemzeti geniusának bebizonyításától a hatalom által el volt ütve. És én, a ki Egressy Gábornak tapsoltam, a ki tapsoltam a szinmüvészet voltaképeni oszlopainak, jól tudom, hogy azok a művészek meg voltak győződve arról és az lelkesítette őket, hogy ők egy nagy és nemes nemzeti missiót teljesítenek. *(Igaz! a szélső balról.)* Ahhoz volt szabva akkor a szindarabok kiállítása is és a közönség megtalálta a darabnak a becsét annak előadásában, nem pedig a külső fényben és a pompában. *(Igaz! a szélső balról.)* Hát, t. képviselőház, a mai körülmények közt nem lehet mondani többé, hogy Magyarország culturája, sőt a nemzeti kérdés maga, a nemzeti lét kérdése maga egyedül csak szinmüvészetre vonulhat vissza.

Ma Magyarország közmüvelődésének van sok intézménye, a hol szelleme, a hol a nemzet irányai kimutathatók és fejleszthetők. A szinügy maga nem lehet többé oly factor, mint volt akkor az elnyomatás korszakában. De mikor én ezt kimondom, t. képviselőház, elismerem azt, hogy a szinmüvészetnek ma is van nemzeti hivatása és ha kimondom, hogy van nemzeti hivatása, akkor ki kell mondanom azt is, hogy akkor tekintettel kell lenni a nemzet állapotára, a mint van; annak culturalis szükségleteire, a mint azok nyilatkoznak és ahhoz kell szabni azt a mértéket, a melyben a szinmüvészet egyáltalában a képző művészetek szavaló és éneklő része a nemzetnek megadható. És mert ez nem igy megy, mert soha Magyarországra való tekintetből nem rendezték sem a nemzeti szinházat, sem az operát, sem semmit, hanem mindig csupán csak exclusiv körök érdekében, onnan származik a baj. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)*

T. képviselőház! Hát én azt mondom, vajjon megállhat-e az, hogy párisi mértéket alkalmazunk az ide való exclusiv körök érdekében akkor, mikor Párisban ugyanezek az intézmények ma is pénzügyi crisisben vannak és akkor, mikor a párisi szinházak, az opera, 36 millió franczia támaszkodnak nemcsak, hanem kerek e világ összes mulatói, összes olyan emberei, kik költséggel birják, oda mennek és ott költenek. Ezt behozni akarni Budapestre, a hol a ki rászegzi a közviszonyokra a szemét, láthatja pontosan és világosan, hogy itt a külső fény bizony rongyokat és szegénységet takar — ez valóban őrültség.

És ha önök mégis párisi mérték szerint akarják a dolgokat berendezni: ez is a porhintésnek oly neme, a mely azután nézzék, hogy megférjen lelkiismerettükkel; de hogy én azt jónak tarthatnám; hogy én azt akár a magyar szinmüvészet, akár a magyar cultura, akár a magyar irodalom vagy bármely culturalis intézmény javára tartsam: azt én, t. ház, nem tehetem.

Itt tehát a fődolog az, hogy mindezekről a dolgokról határozottan le kell mondani. Budapest fővárosnak, az utazó Magyarországnak jelenleg nincs meg az a közönsége, a mely annyi intézetet fel birjon tartani még egy méltányos subventio mellett is; mert azt én elismerem, hogy vannak intézetek, a melyeknek bizonyos subventio mindenkor adandó.

A midőn a kormányzat maga arra a meggyőződésre tért, hogy ez a helyes álláspont, akkor be fog következni egy nagy jó, a mire szüksége van a magyar társadalomnak, t. i. felismerése annak, hogy a magyar szinügy egészben véve hamis irányban haladt és fejlődött. Ha egy szinügy egyszer ott van, a hol áll a magyar, hogy igazi nemzeti tartalommal nem bir többet hódítni, nem tudja gyökerét megvetni és üzleti szempontoknak alá van rendelve: akkor kezdődik a lascivitás, a léhaság versenye *(Ugy van! balfelől)* és ez a verseny összeront, összetompít mindent.

Ki kell mondani, t. ház, azt, hogy a magyar szinügynek van multja. A multból megtanulhatjuk azt, hogy mennyire fejlődött, melyik időpont volt az, a hol a nemzet tehetsége a maga anyagi állapotához aránylagos, viszonylagos fejlődési fokra jutott és akkor szembe kell állítani ezzel a mostani állapotot és számba kell venni, hogy vajjon vagyunk-e abban a helyzetben, hogy a régi fejlődési állapothoz képest többet tehetünk-e és mennyit. De ezen túl egy fillért, egy batkát sem. *(Ugy van! Helyeslés a szélső balon.)* Szavaimat semmi sem igazolja jobban, mint az, hogy ma a magyar szinházakban, nemcsak a fővárosban, hanem a vidéken is, nem a tartalom az, a mi cultiváltatik, Shakespeare-t üres házak előtt adogatják, hanem az üres léhaság, a franczia rongy az, *(Ugy van! a szélső baloldalon)* oly jelenetek, a melyeket én, mint süket ember, ha végig nézek, ugy hogy abból csak a gestust látom, el kell pirulnom, mert engem nem csal meg a szó, én látom a gestust, annak czélzatát. És hogy ez a szinügy hová fajult, annak fényesebb bizonyítékát adni nem

Digitized by Google

lehet, mint azzal, hogy Szeged városában kétszer egymás után tudták a szinházat felépíteni ugyanakkor, mikor a tönkre tett municipiumnak a legszükségesebb gazdasági intézetekre nem tudtak pénzt előteremteni. *(Igaz! Ugy van! a szélső baloldalon.)*

Én nem akarom a ház figyelmét tovább igénybe venni, mert látom, hogy igénytelen felszólalásom kezd egy bizonyos sorsban részesülni; de én eleget akarok tenni annak, a mit bekezdésképen mondtam, hogy két irányban kivánok felszólalni. Az első irányt befejeztem. A második irány következik most: az intendáns kérdése. *(Halljuk! Halljuk!)*

En, t. ház, elismerem mindenkinél, sőt követelem magamnak is azt a jogot, hogy oly férfiakkal szemben, a kiket a közéletben bizonyos polczra állit a kormányzat, bizalom vagy bármi, olyanokkal szemben annak a férfiunak, a ki a köztéren áll, psychologiai uton is kell keresni az okot és az irányt, ebből levonni a következtetéseket és ezekből magának ítéletet formálni. Reménylem, hogy gróf Keglevich István képviselő urral szemben nem tartozom többé az ismeretlen egyének közé és mondhatom, t. ház, hogy épen, mert nem tartozom az ismeretlen egyének közé, én iparkodtam megalkotni magamnak azt a képet, a melyből egy ítéletet lehet formálni — ő reá nézve. *(Halljuk! Halljuk!)* A tétel, t. ház, az, hogy szinügyi dolgok vezetésénél, a hol csupa könnyen irritálható, rendkivül érzékeny elemekkel van mindenkinek dolga, ott már eo ipso mindenkivel szemben a legnagyobb finomság, engedékenység, szóval a simulékonyság okvetlen követelmény. *(Helyeslés. Ugy van! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Én, t. ház, igen jól ismerem a t. gróf urnak irányát, a melyet régi időben, még a conservativ párt vergődésekor követett. Mi tudjuk mindnyájan, hogy a t. gróf ur a házban tett első felszólalásában határozottan és világosan megértette velünk, hogy ő a botbüntetés eltörlését sajnálja ugyan, de miután már tény, nem támadja meg, hallgat; a sajtószabadság ellen szintén van kifogása és felállította az intransigens liberalismus tételét oly ridegséggel és oly parancsoló módon, majdnem az egész törvényhozásra, hogy mindenki formálhatott magának világos ítéletet róla, hanem a mi bámulatot keltett, az egy nagy problemája volt, a melyet felvetett: a talajjavító bank eszméje; ez oly exorbitans volt, hogy rá akkori beszédemben azt jegyeztem meg, hogy tán a lomniczi csúcsra akar reservoirt felállítani, melyből az alföld szomjas rónáit megöntözze. *(Derültség a szélső baloldalon.)* Később egy óriási borszövetkezet felállításán fáradozott, a mely liquidált; ismerjük, mint kitünő cognacgyártót, kinek üvegeivel mindenütt találkozunk; én különösen ismertem a halászati mozgalomból és tudom a földmivelési ministeriumból, hogy az ő szellemének köszönhető, hogy egyszerre két millió szőlővessző hozatott be az országba Amerikából. Hát, t. ház, én mindezt az operai intendaturával összeegyeztetni nem tudom. És azt mondom, hogy a ki csak egyszer érintkezett a gróffal, az tisztában lehet az iránt, hogy neki vannak nagy tehetségei, hogy ő jeles szónok, hogy perfect gentleman, fel tud lépni a társadalomban mindenütt, hanem fájdalom, azon fajhoz tartozik, melyet a magyar társadalom be nem vehet, mert az a faj leginkább Berlinben tartózkodik; én tudniillik Junker észjárásnak és magaviseletnek teljes photographiáját látom benne. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

T. ház! Vannak paralellák és képek, a melyek ismétlődnek a társadalom magasabb és alsóbb szinpadjain is. Ha ezen jelenségeket pontosan megfigyeljük, mindig rájövünk bizonyos psychologiai képre, okokra és okozatokra. Vannak emberek, kik nagy tehetséggel birnak, de tehetségeiket oly magasra emelik, hogy végre is tehetségökkel együtt rendkivül szédítő állást foglalnak el és ez annyira megy, hogy beleélik magokat bizonyos arányokba s elhitetik önmagokkal, hogy helyes az, a mi voltaképen helytelen. Fellállítom a parallelákat és remélem, hogy a gróf nem neheztel reám, mert nem veszem a paralellákat ő hozzá nem méltó körökből; nem fogok ugynevezett elemeket választani, hanem történelmi alakokat. Tudom azt, hogy Sándor czár az ő nagy czári hatalmának érzetében vagyis inkább álmában indult a Sofia mecset elfoglalására. Ezen törekvésének valósítására egész észbeli tehetségét, imperiumának minden eszközét felhasználta s kiméletlen volt. Az akasztófák virágzottak akkor mindenféleképen. Utoljára is, mi volt ennek a korlátlan hatalomnak a sorsa? Az, hogy csak kozákjai társaságában érezte magát biztosságban s hogy csak azokkal osztotta meg a maga hálószobáját. A vége egy rettenes tragoedia lett. Egy második tragoedia csak nem régiben játszódott le. Szól ennek meséje egy boldogtalan, egy szerencsétlen királyról, a ki önmagát még e korszak ideáljai fölé is helyezte. Ez II. Lajos bajor király, a ki elkülönitette magát mindenféle elemektől, a ki magának muzeumokat s földalatti tavakat, melyeken hattyúk úszkáltak, rendezett be s megénekeltette a tündéreket, mind oly formában, hogy most csakugyan egy világ mulattatására mutogatják ezeket.

Mi volt ezen boldogtalan király utolsó ideje? Ő is csak vasas németjeivel tudott már együtt lenni. Remélem, hogy a t. gróf ur is elfogadja, hogy ezek nem voltak elemek. Nekem az a benyomásom van, hogy a gróf ur is az utolsó időben muzeumában csak a rendőrséggel tud megférni. Itt van a paralella. Ő már az intendáns simaságával nem tudja a közönséget meggyőzni irányzatának helyességéről, hanem imperative akar eljárni

Digitized by Google

ott, a hol nem lehet. Elismerem, hogy azoknak, kikkel paralellába állítottam, egyike rettenetes, másika pedig drámai véget ért. És én meg vagyok róla győződve, hogy ha most sem történik meg a gyökeres átalakulás abban az irányban, a melyet érintettem, akkor meg fogja érni a t. intendáns ur is a végét, a mely egy nagy tragicomoedia lesz, de a melynek árát és költségeit egy szegény nemzet fogja megfizetni. *(Ugy van! a szélső baloldalon.)* Minthogy pedig én nem látom biztosítékát annak, abban a rendszerben, nem számol sem Magyarország pénzügyi tehetségével s culturájának állásával, sem a magyar szinügy fejlődésével, tehát fejlesztésével sem, a kilátásba helyezett experimentumokra a kért költséget nem szavazom meg. *(Helyeslés szélső baloldalon.)*

Gr. Keglevich István: Ugy tudom, hogy az alapszabályok *(Felkiáltások a szélső baloldalon: A házszabályok!)* nem zárják ki azt, hogy egy képviselő ugyanazon kérdésben kétszer is szólhasson. *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* Én részemről, a mi magát a budgetet illeti, nem tartom szükségesnek s nem is vindicálom magamnak sem azt a jogot, sem pedig nem akarom a t. házhoz azt a kérést intézni, hogy e szempontból még egyszer szólhassak, ámbár volnának egyes itt előadott dolgok, a melyeknek helyreigazítása hol rövid szavakban, hol számokban az olvasó közönséggel szemben kivánatos lenne, mert ha ez nem történik, a közönség ezek által véleményében esetleg félrevezettethetnék. Ha erre méltóztatnak nekem engedélyt adni, akkor bátor leszek szót emelni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: T. ház! Rendszerint egy tárgyhoz egy képviselő csak egyszer szólhat, de minthogy a t. képviselő ur a nemzeti szinház és operaház intendánsa is, bizonyos fokig a 144. §. alá esvén, a felvilágosítást megadhatja. *(Helyeslés.)*

Méltóztassék szólani.

Gr. Keglevich István: Köszönettel veszem a szólhatás jogának megadását s felhasználva a ház türelmét s elnézését, bátor leszek a vita folyamán elmondott némely dologra reflectálni, ezek közt igen kevésre azok közül, a melyek a budgettel szemben ugyan, de nem ez ellen, hanem én ellenem mondattak.

Mint tegnap, ugy ma is egy szóval sem fogom a lefolyt év eredményeit vagy sikerét védeni, nem is fogom megczáfolni mindazt, mi erre vonatkozólag mondatott, daczára annak, hogy ma is, tegnap is azon szándékkal mondatott, hogy megczáfoltassék, nem fogom pedig ezt tenni azért, mert a legtöbb, a mi ez irányban elmondatott, rég, egy év óta a sajtóban és élő szóval való előadásban elcsépelt, hol, mint tegnap egyesekre mondtam, rágalmak, hol hazugságok, hol tévedések, hol elferditések. *(Mozgás a baloldalon.)* Ezek közül kivételt teszek azokra nézve, a melyekre nézve nincs tájékozva a közvélemény és ezekről szólani fogok.

Többeket egybefoglalva azokból, miket a lapokban több izben olvastam, valamint ma és tegnap hallottam, nagyjából ugy nevezhetném ezt a nótát, hogy ez az eltávolított tisztviselők nótája. *(Derültség.)* Csak ma vettem észre, hogy nem ugyanazon helyről jön, hanem mint az olajfolt tovább terjed és hogy ezen nóta más lapokban és más helyről ismétlődik. *(Derültség.)*

Néhány rövid rectificatiót leszek bátor tehát tenni.

Bevezető szavaiban egyik szónok említette többek közt azon egyik erőszakoskodásomat, hogy az operai zenekart áthelyeztem. Természetes, hogy czélszerűtlennek találták ez áthelyezést. Ezt vitatni egyáltalában nem fogom, kivált mert nem értek hozzá, csak constalálni kivánom, hogy a nemzeti szinházban körülbelől 15 éven át a zenekarnak ugyanazon felállítása volt, a mint jelenleg az operaházban van. Ezt egyszerűen constatálom.

Egyik képviselő ur azt mondotta, hogy én, midőn több izben vádak emeltettek ellenem, azokra nem mertem azt mondani, hogy azok rágalmak. Hiszen nem is mondom ezt csak olyanokra, a mikor egy egyén jellemében csakugyan rágalmaztatik, mint tegnap egy előadott hirlapi vagy magántudósítás alapján történt; ezt neveztem rágalomnak, mert szándékosan történt. Azt, a mi rólam mondatik, nem nevezem rágalomnak, hanem ha szándékosan történik, nevezem hazugságnak, ha nem szándékosan, nevezem valótlanságnak. *(Derültség!)* Igy például ha az mondatik, a mikor szó volt az üres helyekről az operaházban és szabadjegyekről — bár nem igen lett ezen kérdés ventillálva, csak ugy odavetve mondatott — hogy előbb a zeneakadémia és a szinitanoda tagjai mentek oda amaz üres helyekre; erre is csak azt mondhatom, hogy nem igaz. Mert előbb soh'se mentek oda és csak intendaturám első napjaiban hoztam azt a rendelkezést be, hogy amaz intézet növendékeinek minden előadásra legyen jegyük.

Felhozatott és felolvastatott — ma már másodizben — egy levelem és az mondatott róla, hogy hivatalos papirra van irva. Erre sem mondhatom, hogy rágalom — mert megirtam — hanem csak azt, hogy nem igaz. A ki felolvasta, az nem látta a levelet, mert különben tudná, hogy nem igaz. *(Felkiáltások a baloldalon: Hiszen megirtá.)* Nem hivatalos papiron irtam. *(Mozgás. Derültség a baloldalon.)*

Ábrányi Kornél t. képviselő ur behatóbban foglalkozott a nemzeti szinházzal és az operával és egyebek közt ő is elmondta azt, a mit már tegnap elmondtak: hogy tudniillik minek az intendáns? Kiemelte azon veszélyes következményeket, melyek abból származhatnak, ha ugy mint most, a

Digitized by Google

hatalom tulságosan az intendáns kezében van összpontosítva, szemben a szakértő igazgatóval, mert ebből az igazgató és az intendáns között conflictusok támadhatnak. Megtörténhetik, hogy az intendáns ráparancsol a szakértő igazgatóra és ennek meg kell hátrálnia.

Legyen szabad erre röviden válaszolnom. Az intendáns nemcsak Magyarországban, hanem más országban is arra való, hogy végezzen csekély fizetés mellett vagy ingyen oly munkát, melyet az igazgató nem végez és egyuttal arra való, hogy legyen egy ember, a ki mindenért felelős és a ki bármely napon elmozdítható, holott az igazgató nem mozdítható el, mert szerződése és nagy fizetése is van. Attól hát tartani nem lehet, hogy conflictus esetén az igazgatónak kell hátrálnia, mert ha bármely intendáns ráerőszakolna egy helytelen nézetet az igazgatóra, ott volna a művészi személyzet és ott volna a közönség, mely feltétlenül pártját fogná az igazgatónak és a dolog következménye az volna, hogy az intendánsnak igen rövid idő alatt mennie kellene. *(Mozgás balfelől. Helyeslés jobbról.)*

A mi a jelenlegi személyi viszonyokat illeti, téves informatión alapul az, mintha a nemzeti szinháznál általában valami megváltozott volna és mintha az igazgató semmit sem tehetne az intendáns beleegyezése nélkül. Intendánsságom alatt a legkisebb kérdésben sem volt conflictus és az igazgató ép oly önállóan igazgat, mint eddig. Azon nézetét azonban nem oszthatom a t. képviselő urnak, hogy ez helyes. Én az operánál részemről az előbbi szabályzat megváltoztatását tartottam szükségesnek, mert az imént elmondottakkal összefüggésben föltétlenül szükségesnek tartom, hogy a teljhatalom az intendáns kezében legyen, még pedig sokkal nagyobb mértékben, mint most van a nemzeti szinháznál. *(Ellenmondások a baloldalon.)* Részemről biztosíthatom a képviselő urat, hogy itt a személyi viszonyok egészen mellékes körülményt képeznek s az vajjon conflictus támad-e vagy támadhat-e, szintén egészen mellékes dolog; de épen azért, mert conflictus esetén az intendáns elmozdítható, az igazgató pedig nem és nem lehetek biztosítva arról, hogy mindig olyan igazgató lesz a nemzeti szinháznál, mint a jelenlegi, szükségesnek tartom ott is a szabályzatnak a jelenlegivel ellenkező irányban történendő megváltoztatását. *(Ellenmondások, zaj a bal- és szélső baloldalon.)*

Intézkedéseimről, a népszerűség kérdéséről igen szellemdús és érdekes beszédet hallottam, melyből mindenesetre magam is sokat tanultam. *(Halljuk!)* A népszerűséggel bizonyos összefüggésben odavettetett, hogy az nem az egyes embernek a baja, hogy népszerű-e vagy sem, mert ha nem népszerű, az az intézetet is károsítja, minthogy annak látogatottságára van káros befolyással. *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

T. ház! Több pharis hozatott fel a lefolyt év igazgatási történetéből, melyben komolyan azon kérdést kellett magamhoz intézni: vajjon egy vagy más eljárásom hol a művészeti személyzettel, hol a sajtóval szemben nem lesz-e az intézetnek kárára? Biztosíthatom a t. képviselő urat, hogy ha ez irányban a legkisebb mozzanatot észrevettem volna vagy észre venném, hogy az intézet kárára van a mit teszek, egy napig sem haboznám ott hagyni azon helyet. *(Közbeszólások a szélső baloldalon: Akkor hagyja ott még ma!)* Hanem eddig legalább erről nem tudtam meggyőződni s ezért fájdalom, nem nyujthatok azoknak, a kik az intendaturára nem tartanak képesítettnek, reményt arra, hogy egyhamar ott hagyom a helyemet. *(Derültség a bal- szélső baloldalon.)*

Meglehet, hogy bizonyos egyéni antipathia vagy egyéni ambitio következtében, ha az elmozdított tisztviselők szövetkezetének sikerül az intézetben, valamint az utczán nagyobb eredménynyel müködni mint eddig, akkor meglehet, hogy oly catastrophalis vége lesz a dolognak, mint ma insinuáltatott egyik képviselőtársam által, hogy valahol valami bomba fölrobbant; *(Derültség és tetszés a jobboldalon. Zaj a bal- és szélső baloldalon)* de különben méltóztassanak elhinni, békés úton egyhamar el nem hagyom azt a helyet. *(Zajos derültség. Felkiáltások a szélső baloldalon: Akár csak Tisza Kálmán!)*

Az mondatott ugyanis — ha jól emlékszem, többek közt Ábrányi képviselő ur mondotta — hogy én kijelentettem volna, hogy a mi elkényeztetett közönségünket hozzá kell szoktatni, hogy új operát nem kap. Ez tévedés. Nem azt mondottam, hogy nem lesz új opera, hanem azt, hogy midőn a rendelkezésre álló alapok felhasználtattak, be kellett következni egy évnek és lenni egy embernek, a ki azt mondja, szidjanak egy évig, de egy évig új operát nem adunk, mert nincs reá költség. *(Helyeslés jobbfelől.)* Ez 1886-ra szólott, azon túl vagyunk és a jövőre nem szól, *(Halljuk! Halljuk!)* ellenkezőleg, igen természetesen azt mondtam, hogy az anyagi kiadásokra többet kell fordítani a jövőben és ezek közt első sorban az új operák felszerelésére. *(Ugy van! jobbfelől.)*

Még egy körülményt bátorkodom érinteni, a melyet Ábrányi t. képviselő ur hozott fel és ez azon kicsinyes és ügyetlen takarékoskodás, melyet a nemzeti szinháznál inauguráltam volna többek között az által, hogy a nemzeti szinház által előadásra megvett darabokat a vidéki szinházaknak nem engedem át többé ingyen, a mint eddig történt.

Erre tisztán csak egy kis helyreigazítást vagyok kénytelen tenni, tudniillik azt, hogy nincs

Digitized by Google

az a szerző, ki művének előadási jogát ugy adná el a nemzeti szinháznak, hogy azt a vidéken is szabad legyen előadni. Én tehát azon összeget, melyért a nemzeti szinház a darab előadási jogát megveszi, természetesen a nemzeti szinház budgetjének rovására tétetem, azon összeg pedig, melyért a szerző beleegyezik, hogy darabját a vidéken is előadhassák, az összes vidéki szinházak között felosztatik, ugy hogy egyre igen csekély összeg jut s ily módon térittetik vissza a nemzeti szinháznak. *(Helyeslés jobbfelől.)* Ebben tehát nem megtakarítási szándék van, hanem megszüntetése egy ajándéknak, a melyet a nemzeti szinháztól jogosan senki sem követelhet.

Ezekben akartam a mondottakra válaszolni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Szemnecz Emil: T. ház! *(Nagy zaj.)* Az igen t. intendáns ur az általam felolvasott levélre vonatkozólag sziveskedett maga is beismerni, hogy azt csakugyan megirta. Ha tehát beismerte, hogy csakugyan megirta azt a levelet, hogy tehát az a bizonyos soirée csakugyan megtartatott, akkor méltóztassék megengedni, ha én, mivel azt mondtam, hogy mindaddig hiszem ezt, a mig ő meg nem czáfol, erre vonatkozólag mondott szavaimat teljesen fentartom. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

A mi pedig azt illeti, hogy az igen t. intendáns ur előbb Hercules szerepére vállalkozott, hogy Augias istállóját kitisztítsa, most pedig Pilátus szerepét játsza és azt mondja: a mit irtam, megirtam, mosom kezeimet — hát erre nézve nem mondok semmit. *(Zaj. Felkiáltások: Szavazzunk!)*

Elnök: T. ház! Szólásra senki sincs feljegyezve, ha tehát szólani senki sem kiván, a vitát bezárom.

Tisza Kálmán ministerelnök: T. képviselőház! *(Zaj a szélső baloldalon. Egy hang: Már be van zárva a vita!)* Azt gondolom, ha szükségesnek tartanám, azért, hogy be van zárva a vita, még mindig szólhatnék a dolog lényegéhez; de egyáltalán nem szándékozom ezt tenni, hanem igen is azt tartom, hogy szükséges szólanom két dologról. *(Halljuk!)*

Az egyik Ábrányi t. képviselő urnak azon kivánsága, hogy ha összehivatik az általam kilátásba helyezett és megigért tanácskozmány vagy enquête, az a nemzeti szinház ügyeire is kiterjeszkedjék.

Erre nézve igen szivesen kinyilatkoztatom, hogy épen ugy, a mint az operára nézve magam helyeztem kilátásba ezen tanácskozmány összehivását: semmi kifogásom sincs és nem lesz az ellen, hogy azon tanácskozmányban a nemzeti szinház ügyei is megbeszéltessenek. *(Helyeslés.)*

Épen azért, mert az elsőre sem a ház határozatával utasittattam, igen kérném a t. képviselő urat, hogy ezen nyilatkozatom által megnyugtatva, javaslatát ne is méltóztassék szavazás alá bocsátani. *(Helyeslés.)*

A másik, t. ház, a mire nyilatkoznom kell, Vadnay igen t. képviselőtársamnak kivánsága, hogy jövendőre a subventiónak a nemzeti szinházat illető része külön tétessék és külön az operát illető része. Hiszen a költségvetés mindenikénél külön van ma is és a subventio — kivéve az alapból jövő subventiót, a mely törvény szerint, csak a nemzeti szinházat illeti — megosztatik egy bizonyos megállapított szabály szerint ma is. Épen azért szivesen megigérem, hogy ha én fogom a jövő évben a költségvetést előterjeszteni, a subventio külön lesz kitéve a nemzeti szinháznál és külön az operánál. *(Élénk helyeslés.)*

Ábrányi Kornél: T. ház! Nagyon köszönöm a ministerelnök urnak, hogy szives volt beleegyezni abba, hogy az általam kifejtett okokból az összehivandó enquête kiterjeszkedjék a nemzeti szinház ügyeire is, erre vonatkozó indítványomat tehát készséggel visszavonom.

Csak pár szót engedjen még szólanom a t. ház zárszói jogomnál fogva.

Gróf Keglevich képviselő ur néhány megjegyzésére fogok reflectálni. Gróf Keglevich t. képviselőtársam azt mondja, hogy a nemzeti szinháznál az intendáns minden perczben elmozdítható, az igazgató pedig szerződésénél fogva el nem mozdítható, de nem sokára ő maga jelenti ki előttünk egész önérzettel, hogy ő nem fog eltávozni egyhamar, tehát nem lesz elmozdítható. *(Élénk derültség a bal- és szélső baloldalon. Zaj.)* Ekkor vagy garantirozva van, hogy ott maradhat, vagy ilyet nem mondhat. Azt mondotta, hogy az igazgató el nem mozdítható és minthogy ennélfogva az igazgató positiója olyan erős a nemzeti szinháznál, tehát az intendáns positióját kell erősitenie, hogy működése lehetővé tétessék.

Részemről egészen tarthatatlannak vélem azon álláspontot, melyet az intendáns ur kijelentett, mert épen azon viszonynál fogva, mint szerencsém volt kifejteni, semmiféle igazgató nem teszi ki magát annak, hogy provocálja és nem akad olyan igazgató, a ki megtenné, mert jól tudja, hogy a közönség és a sajtó csak rendkivüli esetben tesz valamit az intendánssal szemben, de legtöbb esetben türelmesen viseli magát.

Volt eset az Orczy aera alatt, hogy az intendáns a nemzeti szinház tagjait egy óvatlan perczében bagázsnak nevezte. Ennek következtében a szinház elsőrangú tagjai — nem nevezem meg, hogy kik voltak, mert ugy is tudja mindenki — felmentek a belügyminister urhoz elégtételt kérni. A belügyminister pedig nem akart elégtételt adni épen azon helyzet miatt, a mely ma is fennáll. Mert azt mondta, hogy ha ilyen lázadással az intendáns elmozdittatik, akkor később minden

Digitized by Google

intendánst el lehet mozdítani ilyen palota-forradalommal. *(Nagy zaj.)* A másik pedig az, hogy azt mondja gróf Keglevich István intendáns ur, hogy ő nincs meggyőződve és nem is volt soha, hogy az ő intendánsi működése káros volna, tehát nem megy. De kérdem, hát még akkor is ott maradna, hogy ha meg volna győződve. Hisz ez lehetetlen.

Végül azon kijelentésére, hogy ő jó ideig ott fog még maradni és ha csakugyan bekövetkeznék és ha erre még az opera bérbeadásának esélye sem lenne akadály, akkor csak azt kivánom, hogy mint intendáns akként cselekedjék, a mint tegnap a házban beszélt. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Elnök: T. ház! Ábrányi Kornél képviselő ur indítványát visszavonván, csupán a tétel megszavazása az, a mi hátra van.

Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a nemzeti szinház és a magyar királyi operaház segélyezésére előirányzott 386,600 forintnyi kiadást megszavazni, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)*

Kérem azon képviselő urakat, kik a tételt megszavazzák, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik. Felkiáltások a szélső balról: Pazarlók!)*

A ház többsége a 386,600 forintnyi kiadást megszavazta.

Beöthy Algernon jegyző *(olvassa)*: a kolozsvári nemzeti szinház.... *(Nyugtalanság. Élénk felkiáltások: Holnap!)*

Elnök: T. ház! Ugy látom, hogy a t. ház türelme ki van fáradva.

A holnap délelőtt 10 órakor tartandó ülés napirendjének tárgyai lesznek: a mai részletes tárgyalás folytatása kapcsolatosan a pénzügyi bizottságnak a mai ülés napirendjére is kitüzve volt 441. számú jelentésével, továbbá, ha az idő engedné, a pénzügyministerium költségvetésének részletes tárgyalásának megkezdése és a 29-ik sorjegyzékben foglalt kérvények tárgyalása. Ezzel az ülést bezárom.

(Az ülés végződik 1 óra 55 perczkor.)

Digitized by Google

NÉVMUTATÓ.

(A kövérnyomatú számok az üléseket jelölik, melyekben az illető személyek működtek, a többi szám jelöli a lapokat, hol az illetők felszólalásai vagy beszédei kezdődnek, vagy szólási szándékuk van kifejezve.)

Elnök:

Péchy Tamás **294—313.**

Jegyzők:

Beöthy Algernon **296, 305—308, 310—313.**
Szathmáry György **294, 297—304, 309.**
Tibád Antal **295, 297, 298, 300—304, 313.**
Törs Kálmán **297, 299, 303—309, 312.**
Zay Adolf **294, 296, 298, 300—302, 310, 311, 313.**
Zsilinszky Mihály **295, 296, 299, 305—312.**

Előadók:

Csávossy Béla **298.**
Dániel Ernő **297, 309, 310.**
Darányi Ignácz **299.**
Földváry Miklós **297, 309.**
Hegedüs Sándor **295, 298—308, 311.**
Kőrösi Sándor **297, 309.**
Lukács László **310.**
Rakovszky István **312.**
Zeyk Dániel **311.**

Digitized by Google

Szónokok:

B. Andreánszky Gábor 49, 282.
Gr. Apponyi Albert 78, 255, 336.
Ábrányi Kornél 388, 399.

Babes Vincze 340.
Barla József 218.
Baross Gábor 15, 112, 162.
Bartha Miklós 235.
Becker János 100.
Beöthy Ákos 74.
Büsbach Péter 198.

Csanády Sándor 243.
Gr. Csáky László 262.
Csávosy Béla 16.
Csernátony Lajos 337.

Darányi Ignácz 41, 386.
Dániel Ernő 13, 289, 296, 308, 318, 320, 322, 347.
Dégen Gusztáv 166.
Dimitrievics Mihály 211.

Eitner Sándor 226.
Enyedy Lukács 101, 254, 320, 326.
Ernuszt Kelemen 338.

Fabiny Theofil 6, 300.
B. Fejérváry Géza 4, 295.
Fenyvessy Ferencz 141, 149, 166.
Földváry Miklós 13, 302.
Frölich Gusztáv 193.

Gaal Jenő (pécskai) 120.
Gosztonyi Sándor 139.
Gromon Dezső 294.
Gulácsy Gyula 303.
Gulner Gyula 308, 314.
György Endre 108, 114, 270.
Győrffy Gyula 8.
Győry Elek 329.
Gyurkovics György 217.

Hegedüs Sándor 4, 16, 244, 256, 278, 329.
Helfy Ignácz 21, 262, 324, 327.
Herman Ottó 41, 256, 299, 312, 313, 394.
Hoitsy Pál 57.
Horánszky Nándor 26, 39, 270, 279, 292.
Horváth Gyula 95.

Irányi Dániel 200, 316, 332.

Gr. Keglevich István 371, 377, 397.
Komjáthy Béla 365, 376, 386.
Komlóssy Ferencz 135.
Kőrösi Sándor 13, 297, 301.

Láng Lajos 204.
B. Lipthay Pál 69.
Lukáts Gyula 336, 355, 360.
Lukács László 302.

Madarász József 13, 293, 309, 318, 322, 33[illegible] 349, 359.
Majthényi Ádám 227.
Margitay Gyula 10, 114, 115, 354.
Matkovich Tivadar 182, 188.
Mocsáry Lajos 170.

Olay Szilárd 7, 334, 345, 350.
Orbán Balázs 61, 182, 185, 292, 317, 321, 344, 3[illegible]
B. Orczy Béla 347.

Petrich Ferencz 340.
Polónyi Géza 238.
Prileszky Tádé 45.
Pulszky Ágost 131, 148.
Pulszky Ferencz 178, 284.

Rákovszky István 188, 352,
Rácz Géza 229, 237, 242.

Szalay Károly 93.
Gr. Szapáry Gyula 4, 53, 279, 321, 323.
Szemnecz Emil 156, 185, 186, 187, 298, 378.
Szentkirályi Albert 163.
Gr. Széchényi Pál 3, 181.
Szilágyi Dezső 217.

Thaly Kálmán 290, 296, 310.
Tisza Kálmán 3, 12, 36, 90, 138, 182, 184–187, 257, 307. 310, 315, 316, 326, 327, 332, 334, 342, 249, 350, 358, 359, 365, 383, 399.
Gr. Tisza Lajos 313.
Török Zoltán 72.

Ugron Ákos 118.
Ugron Gábor 149, 269, 304.

Vadnay Andor 175, 182, 193, 203, 241.
Vadnay Károly 393.
Vámos Béla 326.
Veres József 220, 243.
Verhovay Gyula 242.
Visi Imre 236.

Zeyk Dániel 329.
Zimándy Ignácz 194.

Digitized by Google

TÁRGYMUTATÓ

(A számok az üléseket jelölik, melyekben az el előfordulnak.) vagy tárgyak

Kormányelőterjesztések és törvényjavaslatok tárgyalása:

Állami költségvetésről (általános) 298—308.

» » részletes 310—313.

Honvédelmi ministerium részére megvásárlandó telekről 309—310.

1878: V. t.-cz. 27. §-ának módositásáról 309—310.

Bizottsági j vényja k nem tör-

Könyvtári bizottsznak:
pótfüzetének tia r czímjegyzék

Interpellatiók.

Ministerelnök válasválaszok:
Orbán Balázs
Szemnecz Em

Digitized by Google

Digitized by Google

UNIVERSITY OF MICHIGAN

Digitized by Google

Digitized by Google

UNIVERSITY OF MICHIGAN
3 9015 05670 4987

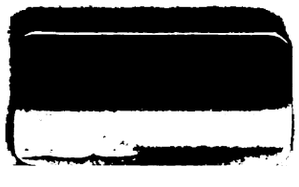

Digitized by Google